

עין אי"ה שבת

הראי"ה קוק

מהדורה בלתי מוגהת

2	פרק ראשון.....
72	פרק שני
309	פרק ז
312	פרק יב לג.
375	פרק שישי
418	פרק שביעי
420	פרק שמיני
428	פרק תשיעי_
457	פרק תשיעי
468	פרק עשירי - המצניע
475	הזורק פרק אחד עשר
485	פרק שנים עשר
509	פרק יד

פרק ראון

.k

א"ל ר"ח לרב, בר פחתי לא אמינא לך כי קאי רבי בהאי מסכת לא תשייליה בממכת אחריתי, דלמא לאו אדעתיה, דאי לאו דרבי גברא רבא הוא כספתיה, דמשני לך שינוייה דלאו שינויא הוא, השתא מיהת שפיר משני לך. השכל יש לו חקים קבועים, שכאשר יתמלאו חוקיו יתן הוא את פרו בוטח ככל ההויות הטבעיות שראוי לסמוך עליהן. אמנם על הדברים המקריים שאין להם יסוי חקי בטבע אין להשען, אפילו אם יזדמן שיוצלחו אין לדון ממקרה אחד על חבירו. ע"כ בהיות החכם עוסק בענין המושכל הנדון, אז ודאי יוציא שכלו דבר שלם ומתוקן. אמנם בהיותו קאי במסכת אחריתי, אז כפי דרך הרגיל הטבעי אין לבטח בתוצאות שכלו, כיון שההתייחסות לאותו הענין שהוא אחד מהחקים הטבעיים של השכל, חסרה כאן. אמנם יזדמן כי שכל נעלה יסקור בסקירה אחת אמתת העיון גם בענין שאין מעייניו שמה כעת, מפני שאצל הגדול כל המושכלות הפרטיים הם מתקשרים לחטיבה אחת שלמה, והכל הוא לפ"ז מסכת אחת. אבל דבר זה אינו נחלת הכלל באופן שיהי חק קבוע כ"א הזדמנות בשאר רוחו של יחיד ומצויין שבבנ"א, וכל דבר מזדמן אפשר שיקרו סבות מעכבות שלא תבא ההזדמנות בכל עת. ע"כ אין ראוי לשום קו להנהגה כ"א מה שהוא בערך חק קבוע לשכל האנושי, דהיינו הוצאת האמת אחרי ההתייחסות הגמורה בענין הנידון. ויש בזה חסרון מוסרי כיון דאי לאו רבי גברא רבא, כספתיה שלא יוכל להשיב, פן יארע שאותו היתרון הבא משאר רוח חוץ לטבע הקבוע האנושי לא יופיע באיזה זמן, כיון שכל דבר יוצא מן הכלל הוא עכ"פ מקרי ונח לקבל שינוי, ולבד החסרון המוסרי יוכל לבא ג"כ מזה לידי תוצאות של חסרון שכלי, דמשני לך שינוייה דלאו שינוייה הוא, ואולי לא תשיג רפיון הדבר ותקבלו שלא בצדק. ולמד ג"כ שאין לסמוך על איזה הנהגה שחקי ההגיון השכלי אינם מסכימים לה. אע"פ שהנסיון הורה שעלתה יפה איזה פעם, כי הוא רק מקרה שאינו מתמיד. ע"כ אע"ג דהשתא מיהת שפיר משני לך, מ"מ אין לסור מן האזהרה הנוסדת על אדני משפט צדק וחק קבוע בטבע האנושי בשכלו, שלא יתן פרו כ"א בהשלמת חקיו, שהתייחסות העיון בענין הוא אחד מהם.

.g

ומאימתי התחלת תמפורת, א"ר אבין משיניח מעפורת של מפרים על כתפיו, ומאימתי התחלת מרחץ וכו', ומאימתי התחלת אכילה כו'. כל דברי חכמים שעשו סייג לתורה, שקולים בשקל הקודש שעליהם אין להוסיף כמו שמהם אין לגרוע. וכאשר החכמה האלהית שיערה איך להעמיד את כל צדדי החיים על מכונם, לבלתי הכחיד את הפעולות המוסריות הנשגבות ע"י מיעוט רישומן במעשים, ולבלתי הכביד ג"כ על החיים החומריים יותר מדאי, כאשר ביאר דבר זה הר"מ ז"ל בשלישי ממו"נ, כן העריכו חכמים לפי מדה זו את תוכן דבריהם בעשותם סייג לתורה, וכאשר מצאו שמשפיק סייג קל, לא הכבידו אף כחוט השערה יותר אף להכביד על הרצון האנושי ולהניעהו מחפצו. ע"כ באשר מצאו שלפי מדת הערך של איסור ההתעסקות לפני תפילת המנחה בדברים שיוכלו לגרום לה ביטול, די באסרם איסור לכתחילה שלא להתחיל, ואם התחילו אין צורך עוד לעמוד לפני חפץ האדם השוקק לגמור את אשר החל מעסקו

החומרניים, עמדו ג"כ על סוף הדעה והנטיה האנושית, כי אף אם רק הפנה מעסקיו והכין עצמו לאיזה דבר, יקשה בעיניו לבטל את הכנתו ולהנזר ממנה, ע"כ הוציאו משפטם הנכון כי בכלל אם התחילו אין מפסיקים, אינו דוקא ההתחלה בפועל הדבר עצמו, כ"א גם ההתחלה בהכנות הקודמות לו, כל ענין לפי תכונתו, כי ראוי לכבד גם את הנטיה הטבעית של האדם, במקום שאין כח מכריח מוסרי מספיק לעמוד דוקא כנגדו.

ד.

ומאימתי התחלת אכילה, רכ אמר משיטול ידיו ורבי חנינא משיתיר חגורה, ולא פליגי הא לן והא להו. המנהגים הנימוסיים יש להם איזה יחש עם טבע העם, הקשור אם מעט ואם הרבה ג"כ בטבע הארץ, ויתכן היות שבאשר חגירת החגורה באמץ היא מורה על מצב גוף מוכן לעבודה גופנית רבה, לעומת זה מי שהוא מסור להגיון ועבודה שכלית אין מצב שינוס מתנניים הגון לו, כ"א צריך להסיר מגופו כל מעיק וללכת חפשי כפי רוח הגיונו אשר ישאהו, ע"כ בבל ארעא דחשוכא, אינה מיוחדת לסגולת העיון הנעלה כ"כ, ע"כ אנשיה הם יותר נוטים למצב מורה הכנה לפעולות חומריות, שמהן היא ג"כ החגירה בחוזק, המורה על זריזות גופנית. אמנם ארץ ישראל שאוירה מחכים, ושתעודת העם היושב בה היא להיות כל בניו לימודי ד' הוגי דיעות וחושבי מחשבות, (ו)רק לפעמים בעת הצורך יאמצו זרועותיהם ג"כ לעבודות גופניות, כי מתנאי החכמה לשנא עצלה, ויפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, אבל הנימוס הקבוע ימשכם למצב ראוי לעבודת רוח יותר מעבודת חומר. "עם זו יצרת לי תהילתי יספרו" ומקרא מלא אמר הנביא, שגם לו יבא תר בחפץ צור ישראל, "ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר איכריכם וכורמיכם ואתם כהני ד' תקראו משרתי אלהינו". וכבר הי' דוגמת העתיד בימי שלמה, שהעבודות הגופניות היו מסורות לגרים מבני הנכרהמוכשרים לכך ע"פ תכונתם, וישראל עשה חיל בעבודת הרוח וכל מלאכת מחשבת בתורה ובתעודה, במוסר וחכמה, בין חכמה מעשית כהנהגה ושלטון שרים ונציבים, בין חכמה עיונית שרי קודש והוגי דיעות, שזהו באמת חלק ישראל בעמים רבים, "כי חלק ד' עמו".

ה.

רבא בר רב הונא רמי פוזמקי ומצלי, אמר הכון לקראת אלהיך ישראל. רבא שדי גלימא ופכר ידיה ומצלי, אמר כעבדא קמיה מריה. כשם שנחלקה התפילה בכללה לשתים מערכות שהנה רינה ותפילה, שבח ובקשה, כן שונות הנה הפעולות שכל אחת מהנה צריכה לפעול על נפש האדם. מגמת השבח, חלק הרינה שבתפילה, הוא לרומם את נפש האדם בשבחה ליוצרה, למען תכיר בזה את ערכה המרומם, ותהי' מוכנת יותר להשכיל באמתת ד' קונה. ובהיות האדם נוטה אל החכמה והדעת, אל כבוד ד' ועזו, ממילא הוא מתעלה בדרכיו ומתקדש במעשיו, ועובד את בוראו מאהבה, לא עבודת עבד כ"א עבודת בן אהוב וחביב. הנטיה הזאת צריכה שמירה ביחש אל הזהירות במעשה רק מדעה אחת רעה, שלא יחשוב האדם שכאשר כבר מעלתו רמה ונפשו נוטה אל אור ד' ואהבתו, שהוא אינו צריך להיות כ"כ מדקדק במעשים פרטיים, שהם לדעתואינם כ"א בתור הערות לכוון צעדיו אל המושכלות והנטיות הטובות למי שלא הגיע עדיין עליהם. ומזאת המכשלה יצאה פעמים רבות שערוריה בישראל ובאדם. ע"כ צריך לסמן כי תמיד על האדם להיות מכין עצמו לקראת אלהיו, כי אין קץ לעילוי הנפש ואין תכלית לכבוד האור האלהי הזורח על

הנפש המוכנת, וכל מה שיוסיף מעלה צריך עוד להוספת הכנה למעלה יותר עליונה, גם שלא יפול בנופלים מרום מעלתו, מפני שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ע"כ גם במעשים היותר חיזונים צריך להיות זהיר הרבה עם רוממות מעלתו, כמו שאמר הכתוב "שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים", כלומר בהתנשאך לחקר שדי ולחשק באהבת אור ד' תשמור עצמך מכל הסרה מעשית גם היותר קלה ונמוכה, כי זה כל האדם באשר הוא אדם וכל ימיו נתונים המה להיות מכין עצמו לקראת אלהיו. ובסורו מדרך הטובה המעשית כבר אבד את הכנתו ולא יזכה לאור היושר האלהי שיופיע בנפשו. ע"כ ברצות רבא בר"ה לסמן את הערך של חלק הרינה שבתפילה, שהוא אמנם מלביש את האדם מלכות והוד והדר מצד רוממות מעלת נפשו המתנשאת להדרת קודש, ועם זה רמי פוזמקי, להורות שצריכה הוראת הגדולה להתפשט על כל הצדדים האנושיים גם היותר נמוכים שבו. ובזה קשור הוא הצד המעשי שבאדם עם צדו העיוני באופן מוצלח מאד, ובזה הוא נכון לקראת אלהיו שהוא ג"כ מגביהי לשבת ומשפילי לראות. ותואר הכנה נאות מאד נגד מעלת העיון, שהרי אין האדם משיג את האמת הגמורה, וכל יתרונו הוא שהוא משיג את דעת ד' לפי ערכו, א"כ כל כבודו הוא רק לפי ערך הכנתו לפי הדבר המושג לו. ע"כ צריך להיות האדם מכבד מאד את כל מעשה וכל תכונה הנושאת עליה כבוד והוד לשם ד' לפי ציורו של האדם, אע"פ שלפעמים ישארו לבבו לומר כי במה נחשבו דברים כאלה המוגבלים לעומת הדר כבוד שם ד', לא ישכח שכל מעלתו האנושית איננה נערכת כ"א לפי ערך הכנתו מצדו לקראת אלהיו. ע"כ הכל גדול ורב ערך הוא, רמי פוזמקי ומצלי. רבא הפליא לציין את הפעולה, שחלק הבקשה של התפילה צריכה שתפעל על האדם גם בהיותו בשפל מצבו, בעודנו נוטה אל תכונת עבדות, אל רצונות זרים, יזכר כי אלהים צורו אשר בידו כל טובו וחיו, ורצונו הפרטי הנוטה לדברים שפלים ורעים מה הוא נחשב כיון שאין בידו לכונן צעדיו אם לא חסד ד' ורחמיו. ע"כ לא לו להתהדר מצדו החמרי, שדי גלימיה הממשכת עליו רושם כבוד, ופכר ידיה להורות שהנה גם ידיו אסורות ואין בו בעצמו יכולת גם להגן על עצמו אם לא חסד ד' ישגבהו. ע"כ ראוי לו להתנהג כעבדא קמיה מריה, ובהיותו מוגדר משובבות נטיותיו הפחותות הנה הדרך מפולשת לפניו להתרומם אל הר ד' ומקום קדשו, מן הבקשה, התפילה, אל הרינה.

ה.

אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא, כי איכא צערא בעלמא שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי, אמר כעבדא קמיה מריה. כי איכא שלמא לביש ומתכסי ומתעטף ומצלי, אמר הכון לקראת אלהיך ישראל. היראה והאהבה הן שתי נטיות ראשיות שהאדם צריך לקנות את שתיהן למען ילך בדרך ד' התמימה. אמנם תוצאות היראה היא לפי מושגיה המתפשטים נמיכת רוח וכניסת הכחות למען לא יתפרצו מגבולם לחבל את דרך הטוב, היפך מזה תהיינה תוצאות האהבה הרחבת הכחות הטובים שבאדם למען יוסיפו עשות חיל. והנה האדם לא יוכל לדעת בפרטיות איך לתן משקל לרוחו, מתי יבור לו הזמן להשריש בתוכו ציורי היראה ומתי יקבע זמנו לציורי האהבה המרחיבים את הלב. אמנם העצה היותר מאושרת בזה היא להשקיף על מעמד הכלל, העולם והנהגת ד', שמסיבות יתחלף, פעם יעטה שמחה ורוח גיל ופעם תתחולל סערה ומצבים מבעיתים. והאדם היחידי ראוי לו שימצא את עצמו בתור חלק מכלל המציאות, לפחות אותו החלק הקרוב ומתיחש אליו ע"פ הכרתו. ע"כ זה הוא המשקל היותר מכוון לדעת למתי יטיב לאדם דרכו המוסרית אם ירבה לצייר בנפשו קניני היראה המוסיפים מחסום לכחות הרעים, ומתי ירבה בקניני האהבה המרחיבים את הכחות הטובים. דהיינו בהיות צערא בעלמא, הוא אות כי התכונות הנמשכות ממעמד הצערא דעלמא הנה חסרות אז בדור. ע"כ אז הוה פכר ידיה ושדי גלימיה ומצלי, למען הרבות

קניני היראה ומושגיה, שהיות הצערא בעלמא מורה על חסרונם. ובהיות שלמא בעלמא, עת להרחיב כחות הטובים, אז לבש גיל והתעטף בכבוד והוד, כדי להרחיב לבבו ולהוסיף עז ועצמה לנטיות הטובות, כדי להרבות שלמות דעת ואור ד', הכון לקראת אלהיך ישראל.

.1

רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, והוא סבר זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד. התורה תתן לאדם מדעים חדשים בכל עת הנובעים ממקור האמת שהיא חיי עולם, כי כן האמתיות מתקיימות לעד. אמנם התפילה אינה בנויה על יסוד הודעת ידיעות חדשות להעשיר את שכל האדם באמתות, כ"א תעסוק בחלק מהידיעות הידועות מכבר להשתמש בהן ע"פ כח הרגש רק כדי להעמיק את הרושם של הידיעות המוסריות על כחות הנפש. ע"כ אין לתפילה ענין עם משפט האמת מצד עצמה, כ"א כפי אותו הכח שירגיש יותר הרגש האנושי את הרושם של האמתיות שהן כבר צפויות וגלויות בשכל איך יתפעל מהן ברגש נפשי. ולפעמים דוקא הציור הבלתי מזוכך כל כך ילהיב את הרגש מפני שהוא יליד החומר, ע"כ הותרו בתפילה תארים לשם ית' לפי הכרת רושם הרגש. והנה השכל אינו צריך מצד עצמו להשתדלות הזאת של העמקת הרושם, שמצד עצמו ומצבו הנצחי די לו בהרחבת הדעת עצמה. אמנם מצד כבודות כלי הגוף המכבידים על תעופת השכל, צריך סיוע מהעמקת הרושם. א"כ התפילה תכנה הוא לא מצד אמתת השכל הנצחי עצמו שהוא חיי עולם, כ"א מצד מקרי הגוף ומשיגיו, שהם חיי שעה, א"כ לא יתכן לעזוב חיי עולם מצד חיי שעה. אמנם הוא סבר זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, כאשר בכלל פרטי עניני תורה יש כלל מונח: לעולם ילמד אדם ממה שלבו חפץ, כי הנטיה הפנימית תנחה את האדם בדרך המשרים, וכיון שנטייתו לזה החלק נמשכת, היא אות שאותו החלק יהי' נאות יותר להיות לו לעזר רוחני לפי מצב נפשו. כן הוא ג"כ בענין התורה והתפילה, השפיטה השכלית לא תוכל כ"כ לתן גבולות כמה צריך האדם להיות מתפרנס פרנסתו הרוחנית מעמקי התורה ותנובת השכל, וכמה הוא צריך לצרף עמו תבלין של הרגש. ע"כ גם בזה הנטיה הפנימית תנחה את הישר שבאדם בדרך ישרה, לזאת בהיותו לפי מצב נפשו נוטה לחמדת עסק התורה הוא זמן תורה, והוא העיקרי שבהשלמת האדם הפרטי והכלל כולו. אמנם בהיותו מרגיש בעצמו בזמן מן הזמנים שהוא נוטה לחפץ הגעגועים ההרגשיים להרחבת התפילה ושפיכת נפשו לפני ד' ע"פ מדת ההרגש הוא אות שלפי מצב נפשו, אותה התכונה נחוצה לו אז יותר מהשלמה אחרת, אע"פ שהיא רמה ממנה במעלה. זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, אלא שהזמנים הקבועים נקבעו ע"פ מדת הכלל, שראוי להיות נוטה בהם לתפילה.

.5

רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דר"ז והו עסקי בשמעתא, נגה לצלווי והוה קא מסרהב רבי ירמיי, קרי עליי ר"ז מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה. האדם הוא פונה מטבע נפשו אל רגשי קודש, שלהשקיטם ולהשלימם, להוציאם מן הכח אל הפועל מעמקי נפשו החוצה, דרושה לו התפילה. אמנם יוכל האדם בזה לטעות בדבר אחד כללי, שהרי כשם שיש לו נטיות רוחניות מצד טבע נפשו המשכלת, כן יש לו ג"כ המון רגשות שונים לכמה חפצים ורצונות חומרניים. והנה זה ישכיל כל אדם, שהרחבת הרגשות הסוערים בלבב האדם אל הענינים החומרניים וכל השייך להם, אין טוב לאדם כ"א כשיהיו מודרכים ע"פ משפט דעת

התורה, הנותנת צדק בכל ארחותיה ומדרכת את האדם בדרך טובה וישרה. אמנם בהעזב נפש האדם לשאיפותיה הטבעיות החומריות וכל התלוי בהן בלא מסורת התורה, הלא יפול בנופלים וידרך דרך אבדון ומות. אמנם בנוגע לשאיפות הרוחניות, שכללן הוא אהבת ד' וההתענג על טובו והוד כבודו, והמון הסעיפים המסתעפים ממעמקי אלה ההרגשות, יוכל האדם לחשוב שבנוגע לאלה הנטיות אין האדם צריך לפלש להן נתיב לימודי, כ"א יעזוב את נפשו ע"פ דרכה, תשגה באהבת צור עולמים, תתגעגע, תכסוף, תרון מקירות לב ותשפך שיח ככל אשר תשאה רוחה העולה אל על. א"כ לצורך אותן ההרגשות הרוחניות שהנה סעיפי התפילה אין צורך בהדרכה תורית, ע"כ בבא עת תפילה ראוי למהר לעזוב הלימוד התורי למען הקם עולה של תפילה. אמנם לא כן ילמדנו בזה החכם מכל אדם, שבאמת האדם צריך לתן לכל דבר משקל, ולא מבעי לשאיפותיו החומריות שמצדן לבהמה נדמה, שהוא צריך לסייג תורי להן להגבילן ולסדרן, כ"א גם לשאיפותיו הרמות, יסודי וענפי התפילה, גם להן צריך האדם להגבלה והערכה תורית לבל יעברו גבולות. ע"כ אין ראוי לאדם למהר לעזוב תורה מפני התפילה, כדי שיחוק בלבבו שגם לצד המעלה שבו, לצד הרגש הקדוש והנשגב שהתפילה תוצאתו, צריך הוא לשאוב ממעיני התורה שיעוריו והגבלותיו, לדעת כל משפטו איך לישרו עם דרך החיים הטובים העולה למעלה למשכיל. ע"כ מסיר אזנו משמע תורה, לא זו שהמון רגשותיו החומריים יהפכו לתועבה באין מורה דרך ומנהיגם בנתיב חיים ואורה, כ"א גם תפילתו, אע"פ שהיא פונה למעלה, מ"מ באין הדרכה אלהית שכלית המגבילתה, תוכל להפך לרועץ וקלקול, ולא תתן את הפרי הטוב הרצוי, גם תפילתו תועבה.

ח.

ר"א אסי הווי יתבי וגרסי ביני עמודי, וכל שעתא ושעתא הווי טפחי אעיברא דדשא ואמרי אי איכא דאית ליה דינא ליעול וליתי. ערך הדין והמשפט התורי הוא גדול מאד, באשר רק הוא קובע על התורה את החותם המיוחד שהיא תורת חיים. כלומר שצריך שתהיי התורה מתיחסת אל החיים המעשיים בתור מאירה לנתיבות החיים, ולא רק להכירה בתור חכמה נאצלת לבדה. ע"כ באשר רושם החלק המשפטי שבתורה הוא גדול מאד על החיים, כי החיים החברתיים א"א שיתקיימו בלא כח דין ומשפט, וכאשר התורה מנהגת את כח החיים במשפטיה ניכר רישומה מאד בחיים, ופועלת בזה שגם על שאר ארחות החיים תהיה התורה שולטת. ע"כ היו מזהירים שעסק תורתם העיונית לא יפריע את מהלך ההשלטה המעשית על החיים המעשיים מהשפעת התורה, שרק אז תצא תכלית התורה אל הפועל בהיותה מתפשטת על ארחות החיים המעשיים. ע"כ בתור השלמה לשקידתם העיונית, דהווי גרסי ביני עמודי, אולי להזכירם ג"כ על עמודי העולם, שהם האמת הדין והשלום, שעל שלשתם העולם עומד, וכולם כלולים בדין, כדחז"ל: כיון שנעשה דין בא אמת ובא שלום, הווי טפחי אעיברא דדשא, להורות שפתחי התורה מפולשים המה לדרך החיים, להוציא מהחושבים להסתפק בעסק התורה מצדה העיוני לבדו ואינם משתדלים להגביר את השפעתה על החיים המעשיים. אבל השלמים הללו ז"ל, עם כל עוצם קביעותם בחלק העיוני שבתורה, אמרו מאן דאית ליה דינא ליעול וליתי, ולא יחוש על ביטול תורתם העיונית, כי זהו יסודה של תורה וקיומה התכליתי להראות קיומה בפועל בחיים המעשיים החברתיים.

6.

ר"ח ורבה ב"ר הונא הווי יתבי בדינא כוליה יומא, הוה קא חליש ליבייהו. תנא להו ר"ח ב"ר מדיפתי "ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב", וכי תעלה ע"ד שמשא יושב ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית, אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במע"ב, כתיב הכא "ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב", וכתוב התם "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". התשוקה היותר גדולה שממלאת את לב הגדולים שבבני"א, השלמים והצדיקים, היא להיות תמיד עובד עבודת הכלל, להיטיב כפי כחו אל הכלל כולו כפי אשר תשיג ידו, שזוהי עבודת ד' התמימה במובנה האמיתי. והנה כאשר מצאו מקום השלמים הללו לפעולתם במערכת המשפט להיות להועיל לעדתם, לא רצו בשום אופן לחדול מעבודתם בקודש גם חלק זמן היותר קטן, באשר חשבו למשפט, כי איך יעמוד לבם במנוחה בהיותם מסיחים דעתם מטובת הכלל כולו הסובב אותם, ולהצטמצם בהשלמתם היחידית. והנה רעיונם זה מנע מהם מנוחת נפשם, עד שהוכרחו למנע מפני תדירות עסקי הכלל במשפטיהם, מעסוק בהשלמתם הגופנית וגם הרוחנית, (לפי שתי ההוראות שב"חלש ליבייהו"). ע"כ תנא להו רחב"ר, שאמנם ודאי אמת הדבר שהתעודה היותר עליונה שבחיים היא להיות פועל עובד עבודת הכלל, אבל בשום אופן אין להשקיף על ערך עבודת הכלל במושג צר, כלומר רק להתייחד באותן העבודות המונחות לפניו בהעמסת עול כבד עד שהשלמות הפרטית תדחה לגמרי, כ"א צריך להשכיל שאמנם כיון שתעודת האיש השלם היא הטובה הכללית שיוצאת ממנו בחייו, א"כ לא רק השעות שבהן הוא מתייחד בפועל בעבודת הכלל הן מלאות מתעודת חייו, כ"א כל שלשלת חייו, כל צרכי השלמתו, בין הרוחנית בין החמרית, כולם יהיו לתועלת להגדיל טוב הכלל. ע"כ במנוחת לב צריך לפנות אל השלמות הפרטית שלו, הרוחנית והגשמית, ולדעת שאמנם מהשפעת הפעולות של השלמות הפרטית, בין בחומר בין ברוח, תצא שעה אחת ביום שבה יוכל ברכוש כחותיו הפרטיים לעבוד את עבודת הכלל, נמצא שכל עניניו הפרטיים המה ממלאים את המטרה הרמה הזאת. ע"כ אדונינו משה, באשר כל חייו נתונים נתונים היו לעם ד', ע"כ העם עמד עליו, ובכחו התקיים, בפעולותיו מבקר עד ערב, אף שבמשך הזמן שמבקר ועד ערב נתמזגו ג"כ פעולות להשלמתו הפרטית, אבל כולן היו נשואות למטרתו הנשגבה. ע"כ לא זאת היא המרגעה, שההשתוקקות להשלמת הכלל תעיק להשלמה הפרטית, כ"א האיש הגדול וטוב הלב, העובד ד' עבודה תמה, צריך שיעלה למדה זו להשכיל כי כל אשר יותר ירחיב את השלמתו הפרטית, כן יותר יוכל להשתלם בה בעבודת הכלל. ע"כ אין מדת עבודת הציבור נערכת לפי כמות הזמן כ"א כפי איכות הפעולה, וטובה יותר פעולה של שעה אחת היוצאת במנוחת נפש ומחומשת בגוף בריא, מעבודה תדירה המחלשת את הגוף ומבזבזת יותר מדאי את הכח הרוחני. כי כך היא מדתו של הקב"ה במעשה בראשית, שכל הבריאה כולה אחוזה היא בחלקיה יחד, וכל הדרוש לאיזה השלמה כללית מושפע הוא במדה רחבה באוצר הפרטי שממנו בא השפע. הבקר והערב יום אחד הוא, אע"פ שהיום הוא האוצר בקרבו את הוד החיים, את העבודה והרגשת החיים. אמנם הערב מספיק למנוחה וחליפת הכח, ע"כ הם יחד יום אחד בכללותם, שוים במעלתם לענין ההשלמה הכוללת. ע"כ גם העוסק בטובת הכלל, ודן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת, הרי כל פעולותיו הפרטיות נותנות בו כח להפיק בטוב טעם את ערך הדיון, אם מצדו העיוני, אם מצדו המעשי בהיותו מלא אומץ לב הנמצא רק בגוף בריא, למען יהיו דבריו נשמעים, ובין במילואו המוסרי בזיכוד מעשיו ומדותיו שפועלות להרשים יותר את דבריו בעם. ע"כ כל פעולותיו הפרטיות מתרכזות ביסוד הכללי, וכאשר זהו משפט הבריאה כולה שחלקיה אחוזים ונצרכים זה לזה, ע"כ הוא נעשה באמת שותף להקב"ה במעשה בראשית, שותף קבוע שכל שיחו ושיגו וכל מעבדיו המה סובבים על יסוד השלמת המציאות בשכלולה. כי הטבת המצב החברותי במעמדו המוסרי, שהוא יסוד דיני ומשפטי תורה, הוא המעמד היותר תכליתי להשלמת מעשה בראשית. וכ"ז הוא קונה בעסקו בזה בלב נאמן אפילו שעה אחת, למען יוכל לפנות ביתר חלקי הזמן אל השלמתו הפרטית, שממנה יהיו תוצאות יותר טובות להשלמה הכללית של

עד מתי יושבין בדין, אר"ש עד זמן מעודה, אר"ח מאי קרא דכתיב אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו, אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו בגכורה ולא בשתי, בגבורה של תורה ולא בשתייה של יין. תכלית המשפט היא להעמיד [את] חיי החברה על מכונה. אמנם מהי התכלית בעצם חיי החברה עצמם, בזה יתחלפו דעות העמים והארצות. העם הנתון בעול תאותיו החומריות, לא יצייר תכלית אחרת לחיי החברה שלו, כ"א שיתפתחו יפה אצלו חיי החומריים במילוי כל תאותיהם האפשריות, באופן שלא ישחית את סדרם וקביעותם. והנה לפי דעה נמוכה כזאת צריכה היא שורת המשפט ג"כ לנבוע ממקור אהבת התאות החומריות, ע"כ יותר יתאים לתכלית משפטים כאלה, שיבא השופט בבטן מלאה בשבתו על כס משפטו, שאז הוא כדוגמת העם הנשפט מושקע בחיים החומריים, ויתאמץ לצדד שורת המשפט לתכליתם. אמנם עם קדוש ונעלה, עם ד' אלה, המה מכירים כי המשפט לאלקים הוא. תכלית החברה האנושית לא תובן אצלנו רק בסדרי חייהם החומריים ומילוי משאלותיהם הגסות, שבזה אין מותר לאדם מן הבהמה, ועוד בכמה מעלות יש יתרון לבהמה רבה מצד החומריות על האדם. אמנם תכלית חיי החברה האנושית היא מצד שמהחיים האנושיים אפשר למלא חיים של אור וטוב, של צדק ודעת את ד', חיים של רוח טהור והגיון קודש, הם יסוד החיים ומטרת החברה האנושית. לפי דעה זו, יהי מקור המשפטים נאצל ונקדש מאד, מופרש ומובדל משיקוע תאות חומריות, ומתנשא לתכלית הטהורה והעליונה של יסוד החברה האנושית. והנה המלך, רק אז ראוי שיוכר בתור משיח ד', נושא נזר קודש, רק כשכח המשפט הכללי של האומה מתנשא לתעודה הרוחנית של המין האנושי. ע"כ באשר עוד רבת האנשים לא באו עד רום פסגת המעלה הגבוהה הזאת, בשגם יש ליתרון זה של התנשאות האנושית לתשוקתה הרוחנית הרוממה מעלות ע"ג מעלות רבות מאד, שגם בהתרומם מצב החברה האנושית בכלל ברוחניותה, עוד יש לשאוף למעלות יותר רמות וחיים של עונג רוחני יותר נכספים, "אז תתענג על ד' והרכבתך על במתי ארץ". ע"כ יבחר ע"פ ד' מלך נושא כתר מלכות, משוח בשמן משחת קודש. "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי". מלך כזה איננו משרת להעם כי אם בן חורים הוא. השרות לא יתכן כ"א בהיות הנשרת מכיר את ערך השרות, וכפי התגלות חפצו ישרתהו המשרת. אבל מלך נושא נזר כזה, שמשחת אלקים עליו להעמיד במשפט ארץ מצד תכונת המשפט העליונה, מצד החשק היותר נאצל של המעמד היותר רוחני ורם של החברה האנושית, שעוד המון העם רחוק מתשוקה עדינה וקדושה כזאת, רק המלך הנאור וצדיק הוא ירומם גוי, הוא יקרב את כלל האומה צעדים קרובים אל הדרך הארוכה הזאת שהאנושיות באמת צועדת עליה, אי אפשר שיהי עבד העם, כ"א בן חורים הוא והעם קשור באמת לשאיפותיו וחפציו העליונים. אמנם עם שפל, החפץ לפתח רק בכחו החומרי, ועל יתרון אמיתי אנושי לפי התעודה האלהית המלאה אור צדק ויושר אלהי לא יאבה לשום לב, מה היא תעודת המלך בו, לא להדריכו לשום לב לחפצים גדולים חדשים, שלא יחפץ בהם ולא ידעם, כ"א לסדר לו את נתיב חיי החברה הלאומית, למען ימצא את חפציו השפלים שהוא חפץ בהם. מלך כזה הוא באמת נער, משרת לאומה וממלא רק חפצה. והנה לפי קדושתן של ישראל, כן גבהו דרכי משפטי תורת ד' הטהורה, שבכללם שואפים הם לתכלית היותר נשגבה עליונה ורוחנית. ע"כ נסמכה ג"כ פרשת משפטים לבנין המזבח, וביחוד ל"לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו", המורה על תכלית הקדושה והצניעות שהן נחלה לעם אשר רוח ד' תנחננו. ע"כ השופט ראוי שיהי במעמד נפשו בעת המשפט, יותר מוכשר אל משאת נפש ונטיות נאצלות

רוחניות, ולזה האדם יותר מוכשר קודם סעודה, לפני העסק החומרי המגשם את האדם מעט או הרבה. ע"כ רק עד זמן סעודה ראוי לישב בדין, וכפי כח המשפט המתפשט לכל שופט, כן נערך ערך כלל המשפט של מלך שבמשפט יעמיד [ארץ]. "אי לך ארץ שמלכך נער", כלומר משרת, כי זה הוא תואר נער בעברית, באשר אינו עומד להרים את העם בארחות נאצלות בעלי הוד רוחני. ולפי משפט המלך, כן יהיו ארחות השרים העומדים למלא דבר משפט לשכללו להרחיבו ולהגבילו ע"פ הבנתם מחפץ המלך. "ושריך בבקר יאכלו", למען יהיו כבר בעת קביעותם בדבר המשפט משוקעים יפה בנטיות החומריות שהן תעודת כלל העם הנמוך ההוא ומגמתו, אבל אי לך ארץ כזאת, כי ירד תרדי מהמעלה האנושית ותפול ולא תוסיף קום. "אשריך ארץ שמלכך בן חורים", תכלית מציאותו היא לרומם את הכלל אל השאיפה של הצדק האלהי, של הנשגב והקדוש, שראוי לחול בלב ונפש מלך משיח ד'. "ושריך בעת יאכלו", כי דבר המשפט שעליהם למלאות הוא בלתי מתאים עם הנטיה הנמוכה האנושית לדברים החומריים. אמנם יכול העם הנמוך לבזות בלבו את העם המתרומם למשאות נפש גדולות של המסקנות היוצאות מדעת ד' הטהורה, לאמר עליהם שלא ידעו את כח החיים בסערתם ע"כ לא יחוו לו ויפנו אל הדעות הנאצלות. אבל באמת הבל יפצה פיהם, כי תחת שהעם החומרי ימלא סערות החיים בשתי, בשכרות והמון תאות חולפות המשאירות אחריהן רושם רע בגוף ונפש ומשחיתות את הוד צלם אלהים אשר באדם, העם המלא רוח ד' מוצא את חייו מלאים ענין בנבורה של תורה, בעונג הדעת ואהבת הצדק היושר הטוב והאמת, וכל החיים החומריים ההולכים ע"פ מילואי התעודות הרוממות הללו של המבוקשים הנעלים, והמה ממלאים את החיים בגבורה יותר רוממה ויותר מרעשת ברעש קודש, ברעש המגדיל את כח החיים ומשאיר אחריהם ברכה לנצח לעם נולד. "בגבורה ולא בשתי", בגבורה של תורה ולא כשתיה של יין, "אשרי העם שככה לו אשרי העם שדי אלהיו".

י'א.

ת"ר שעה ראשונה מאכל לודים, שניה מאכל למטים, שלישית מאכל יורשים, רביעית מאכל כל אדם, חמישית מאכל פועלים, ששית מאכל ת"ח. שש מדרגות הן במצב האדם שעל פיהן יעתק ממצבו הגופני הטבעי ויתגברו עליו צרכיו האנושיים לפי מדתם עד שיתאחר אצלו המילוי של הדרישה הגופנית. המדרגה הראשונה הקרובה ביותר למצב הבהמות הוא מצב הפראות, שאין שם דאגה אנושית כלל כ"א דרישת תפקיד הקיבה ולא יותר. ע"כ שעה ראשונה מאכל לודים, הפראים שלא הכניסו עצמם כלל תחת סבל התרבות האנושית. ע"כ התביעה הטבעית הגופנית היא אצלם הראשונה במדרגה וקודמת בזמן. אחר שלילת התרבות יבא החלק האנושי שנכנס כבר בכלל בעלי תרבות ויודעים כבר (את) חלק גדול מהדרישות האנושיות שהן חוץ למילוי הכרס הפשוטה. אע"פ שהכח המוסרי לא עלה עליהם כלל להרחיקם מהיות שקועים בצרכים הבהמיים הגופניים לבדם, מ"מ כח התרבות לבדו כבר מספיק להעתיק את האדם מעט מעל חוגו הבהמי, ולהוריד מעלה אחת את ערך הקישור לצרכי הגוף הגסים, כאלו אין דבר אחר בעולם זולתם. ע"כ הלסטים, עם כל רוע מוסריותם, מ"מ הם מכלל אנשים בעלי תרבות, שאע"פ שמשתמשים הם בתרבותם לרעה והמוסר לא פעל עליהם מאומה על ארחות חייהם, מ"מ כבר יעתקו מעט מהטבע הפראי הגס שאין לו שום דבר וענין זולת הבהמות שבאדם, והם כבר יש להם צדדים אחרים אנושיים שעומדים יותר קרוב ומרום בלבם מתאות האכילה הפשוטה השפלה ובהמית לגמרי, ע"כ שניה מאכל למטים. אמנם האנשים ששום דבר מעיק אין להם להמשיכם מנטייתם אל צרכי החומר הגס כ"א התרבות בראשונה בכללה, עם תגבורת התביעות האחרות האנושיות אע"פ שאינן מצד המוסר אבל הן

מצד הטבע האנושי שכבר מרגיש לו צרכים אחרים חוץ למאכלו, ואח"כ הכניסה בעול המוסר הראוי לכל אדם ישר, אע"פ שעול החיים וצרכיו ודאגותיו לא יכבידו עליהם, מ"מ כבר יש להם שני ערכים המרחיקים אותם מההבהלה אל חפץ הגופי הגס. והנה הירורים, בתור אנשים ישרים בעלי נימוס, פעלה עליהם התרבות וגם המוסר להכניס בהם המון גדול של דברים מעסיקים אותם מצד האנושיות, עד שערך האכילה הגסה יורדת אצלם שתי מדרגות, מצד התרבות ומצד המוסר. אמנם כל אלה יספיקו רק למי שעצם ההכרח של קושי המציאות של עצם המאכל האנושי לא יכביד עליהם מאומה. אבל כל אדם העמל לפיהו, הנה העמל עצמו הנצרך להקדים בהכרח קודם שימצא לחמו. ההכרח מוסיף העתקה מגבול הבהמות, שההכרח למצא לחמו בדרכים אנושיים מכניסו יותר בעומק החברה וסדריה ונימוסיה, עד שמתרחק הוא לאט משיקוע הטבעי המוגבל של צד הבעל חי שבו, עד רביעית מאכל כל אדם. והנה לבד המועקה של ההכרח לעבוד עבודה בינונית כפי סיפוק חית ידף שמתרחק על ידה האדם ממצב טבעו בתור בעל חי, נוסף ע"ז עוד שהאדם צריך מצד קיבוצו לעבודות מיגעות הרבה, שלא רק לפי ערך הדבר המביא אותו בדרך ישרה אל ספקו וטרפו יעמול, כ"א סדרי החיים יטילו על חלק מבני"א לעבוד עבודות גדולות וכבדות בשביל צרכים רחוקים ורבי ענין, לבנות ולנטע, לנסע ולחשב כל מלאכת מחשבת. זה הצד התרבותי מוסיף להעתיק את האדם עוד מדרגה יתרה מטבעו הפשוט הבהמי, עד שמשפיל את מצב הצורך הפשוט של האכילה עוד מערכה יותר שפלה ומאחרה כטפל. ע"כ חמישית מאכל פועלים, אלה העובדים לא רק בשביל ערך אכילתם וצרכי עצמם כ"א גם כפי ערך משאלות לב האדם התרבותי שצרכיו מרובים מאד, וכרובם הם עומדים למעלה מגבול הבעל חי של האדם. אמנם כל אלה ההרחקות המה למי שלא נוסף על כל אלה הדבר היותר נשגב מכל הרחקה חברותית לענין העתקות האדם ממצבו הבהמי, אבל כאשר תתוסף עליהם התגברות צדו הרוחני של האדם, דרישת החכמה, התורה והדעת, אז יפנה אל על, והוד הרוחניות ישפיל בעיניו את הכרחו הבהמי, עד שיורידהו עד תחתית המדרגה האפשרית, ע"כ ששית מאכל ת"ח.

י.ג.

מכאן ואילך כזורק אבן לחמת, אמר אביי ל"א אלא דלא טעים מידי בצפרא אבל מעים מידי בצפרא לית לן בה. הכחות הטבעיים מכוונים המה הרבה לעומת תכליתם המוסרית, ע"כ באשר להמעט את תכונת החומר מפני הרוח יותר מגבולו לא נכון הוא, ע"כ הושם מהחכמה האלהית עונש טבעי, כי העובר יותר מהגבול ומתאחר משלם לחומר את חקו הראוי לו, אחרי שכבר עברו הזמנים שקבעו את האיחור הטבעי מצד התרבות, המוסר, ההכרח, העמל, והרוחניות, כשיאחר האדם יותר מזה את סעודתו כבר נכנס הוא בגבול שנאת החיים שהוא דרך רע ומעוות, ע"כ לא על נקלה יתקן את אשר עות בכלכלה הגופנית. כי ישנם כחות טבעיים כאלה שהם קבועים עד גבול ידוע, וכיון שעוברים עליהם את גבולם בעקיפין, עושים בהם שמות ופרעות מה שלא יוכל אח"כ להתקן. ויתכן שהפרעות הגופיות הבאות מאיחור האכילה יותר הרבה ועל סדרה הקבוע, כיון שעברה את גבולה כבר עשתה את קלקוליה, ואולי לא תוסיף עוד קלקול באותו יום, אע"פ שירגיש האדם חלישות נוספת באיחור השעות, זה יתוקן אח"כ באכלו בערב, זולת בהתחבר חולי מיוחד לגוף, אבל הדברים אמורים ע"פ הסדרים הנאותים לגוף בריא מתנהג בסדריו הטבעיים. אמנם בדטעים מידי בצפרא, מורה כי לא שנאת החיים היא שגרמה לו איחורו כ"א סבות פרטיות שונות, ע"כ אין בזה העונש הטבעי המוגבל שלא תועיל ההתקנה אחרי האיחור, שע"פ החכמה האלהית הוכן הדבר להיות למגן בעד מחלת שנאת החיים והיסח הדעת מערכם, הרגילה לבא בבני"א מקוצר רוחם בעמל החיים. והנה

מצד המבט הטבעי המאכל כשנכנס בגוף פועל הוא את פעולתו על האצטומכא לעוררה למלאכת העיכול וממנה תוצאות לבריאות הגוף וחזקתו, וכלי העיכול פועלים על המאכל להפכו למזון הראוי. אמנם כאשר יעבור הזמן הטבעי, תחלש הפעולה בין מצד המאכל בין מצד כלי העיכול, המאכל לא יהיה עוד בכחו לעורר את כלי העיכול למלאכתם, והיה לאבן, לא למאכל המעורר בכח טבעו להזנה, וכלי העיכול מצדם לא יתעוררו עוד כראוי לפעולתם, והיו כחמת הבלתי פועלת על האבן מאומה, ותחת אשר יחש המאכל המזין אל גוף המזון הוא יחש טבעי ומתקבל בבא המזון בזמנו, ויש כח המושך הנעים ומקובל לקשר המאכל עם הכלים המקבלים אותו בלא שום התנגדות, עד שאין צריך לכח חוצי שילחץ חיבורם. אמנם בעבור הזמן והפרעות הטבעיות כבר פעלו לרעה על הגוף היוצא מסדר טבעו, אז כאשר גם יקבל המאכל אחרי זמנו לא יהיה לו אותו היחש הטבעי המקשר את המאכל עם כלי העיכול בקיבול טבעי שכל עניני הטבע הם נוחים ונעימים, ואין צריך להם כח מכריח מחוץ להם. אמנם בעבור הזמן צריך כח מכריח, והיינו מליצת הזריקה שהוא כח חיצוני הבא בדרך מלאכותי, מקביל בהתנגדות לעומת הכח הטבעי המתקבל שאין צריך שום התגברות. כי מעשי הטבע הבלתי מקולקל נוחים וישרים הם, "כל ארחות ד' חסד ואמת". וכ"ז בא לרגלי שבידת הפעולה הטבעית עד אחרי עבור הזמן הראוי לה מצד חוקי הטבע המוכני וחקי המוסר המתאימים לה. אמנם כשטעים מידי כצפרא, הכח הטבעי כבר התעורר לפעולתו, לא יחדל מעבודתו והתעוררות כחו ע"י איחור איזה שעות אח"כ, ע"כ לית לן בה.

ד'

מסייע ליה לר"ה משמיה דעולא, דאמר אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ, משום שנאמר ויקרא לו ד' שלום. אלא מעתה הימנותא נמי אטור למימר בבית הכסא דכתיב האל הנאמן, וכ"ת ה"נ, והא"ר בר מחטיא א"ר חמא ב"ג א"ר שרי למימר הימנותא בביה"כ. התם שם גופיה לא אקרי הכי דמתרגמינן אלהא מהימנא, הכא שם גופיה איקרי שלום דכתיב ויקרא לו ד' שלום. השלום צריך שיהיה מושרש בתור מושג היותר קדוש עד שראוי הוא להיות נכנס בכלל שמוותיו של הקב"ה. כי יסוד השלום הוא שתהיה מגמת הפנים של כל רצון פרטי הנמצא במציאות משתוה עם החפץ הכללי, שנובע מהתכלית הכללית של כל המציאות כולה. והנה אדון כל המעשים ב"ה שכולל בשלימותו ואחדותו את כל המציאות כולה, כללה, תעודתה וכל פרטי פרטיה, וכשם שהוא אחד יחיד ומיוחד כן מעשהו הוא אחד, ע"כ כל פרטי המציאות הרבים עד אין חקר, עם כל המון הרצונות הפרטיים שבו, שנראים רחוקים זמ"ז בתכלית הריחוק, וג"כ רחוקים מן התכלית הכללית שהוא החפץ להעמיד את כל הברואים כולם על מכוון השלמתם היותר עליונה ומוצלחת, שלזאת התעודה הרחבה עד אין חקר, צריכים המון מעשים ותקופות שונות ומסובכות, האור והחשך, הרע והטוב, משתמשים בזה בערבוביא - (ו)כולם עולים לתכלית האחת והמיוחדת, עד שבאמת מצד אמתת המציאות, כל חפץ פרטי מתאים הוא אל התכלית הכללית, אע"פ שבעל החפץ לא ידע אנה פניו מועדות כלל. וזהו יסוד השלום, כי היפך השלום בא תמיד מסיבה שהפרטים אינם מתאימים כאחד בחפצם הפרטי אל התעודה הכללית. ואם כל איש פרטי או סיעה פרטית תאמר שחפצה היא בתיקון הכללי, וגם חברתה המתנגדת לה ככה תאמר, בא אמנם יסוד הניגוד מפני הפרטיות הנמצאת בכל אחת שאינה מכרת את הכלל כולו בכל זהרו ושלמותו, מה שבאמת אינו גלוי כ"א ליוצר כל. והדרך להביא את הכלל כולו אל אותה התעודה, שמונחת בו ויוצאת ממנו לכל פרטיו, אינה באה כ"א ע"י אור התורה האלהית, שהיא ברכת השלום היחידה בעולם, ואין עז אלא תורה שנאמר "ד' עז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום". אמנם הבלתי מכירים את השלום לדבר היותר קדוש, יוכל להיות משתי

סיבות: או שמגמתם איננה כ"א אהבת עצמם הפרטית, וגם חפצם בשלום איננו מפני שהשיגו שראוי לנפש ישרה לאהוב יותר מכל את הטוב הכללי, כ"א מפני שמצאו את השלום לאמצעי היותר מוכשר למצא על ידו [את] הנאותיהם הפרטיות. מושג כזה שנעוץ באהבה פרטית עצמית אינו יכול להכנס במחיצת הקדושה, וק"ו שאינו ראוי להיות נקרא בתור שם משמות הקודש. או שאינם משיגים שהתעודה היותר נשגבת העומדת בתור מרכז לכל מעלה וכל עבודת ד', היא ההצטרפות של כל פרט מפרטי המציאות וכל מעשה ממעשיהם הפרטיים אל התכלית של הצלחת הכלל כולו, החוזרת אח"כ אל כל פרטיו המרובים. ע"כ יסוד דעת ד' מוכר לנו בידיעה זאת הנכבדת ששלום הוא שמו של הקב"ה, וחלילה להזכירו במקום שאין הנפש מסוגלת להנשא [בו] אל המרום והנשגב. כי דרכי השלום שתחפש הנפש בהיותה במצב חומרי שפל, לא יתאימו בשום אופן אל השלום האמיתי, שלום העולמים, שראוי לו לצאת רק מתוך הכרה נאצלת ועמקה של תורה ודעת ד'. אמנם מצע השכל האנושי קצר מהשיג ההוד וההדר, הנועם וההצלחה של השלום הכללי, ועם זה אינו יכול להגיע לתוכן הדרכים שבהם יבור לו הדרך לתכלית הנשגבה הזו. וצריך לזה מהאור האלהי, אור הנבואה היותר נשגבת, אור עולם שבאוצר חיים של התורה, שלכלל האדם אינה נקנית כ"א ע"י האמונה, האמונה כי ד' הטוב שטובו מוכר ומושג לנו מבין חרכי המציאות כפי מה שהיא עכשיו גם באמצע דרכה, מורה לנו הדרך לפחד אל ד' ואל טובו באחרית הימים, כשיתעלה המצוי כולו, וירומו הפרטים עם הכלל כולו למעלה היותר שלמה, עד שענג ההכרה הכללית שהוא טוב מאד יושכל גם בכל פרט, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון קונם אדון השלום בלבב שלם. א"כ האמונה היא הדרך האחת לקניית השלום, כי מבלעדי האמונה בטובו של יוצר כל, המושקפת לנו מדברים המושגים ומושכלים לנו, לא יחדור אור אהבת השלום בפרטים ולא יוכל לעולם לבא אל הכלל, וראוי היה להיות מושג האמונה נקדש כמושג השלום. אמנם בזה ראוי גם להבחין כי הבדל יש בין סבה לתכלית, האמונה היא אמנה סבה נכונה להכרת השלום והליכה בדרך שלום. ע"כ מתרגמין אלהא מהימנא אבל לא שם גופיה איקרי הכי. מה שא"כ השלום שהוא התכלית העצמית, שם נופיה איקרי שלום, דכתיב ויקרא לו ד' שלום. חסרון האמונה בהתעודה הכללית של המציאות שהוא לטוב היותר נשגב, אמנם יכה לרסיסים את כל בנין השלום הנקדש. כי מאין מושג נאצל אדיר הראוי לקחת את לב האדם לתת לאבן פנה לכל מגמותיו, שיהי פונה למעלה, לשלימות כללית ונצחית, יתפוצצו כחותיו על סלע אהבת עצמו, שההכרה בה קודמת ומורגשת לו יפה. ע"כ האמונה כי טוב ד' לכל תקשר את הפרטים אל דרך שלום העולמים, והיא האמצעי היותר נשגב לתכלית האחרונה ששם ד' בה נקרא, שלום. השלום שהוא כ"כ קדוש ויקר, אי אפשר שיהיה דבק באדם לאהבה אותו באמת כ"א בהיותו מנושא מעל החלאה החומרית הנמצאת בכלל העולם החיצוני ומתפשטת הרבה בעולמו הפנימי של האדם, ששפלותו של האדם בשני המצבים תכריחהו, לבית המרחץ ובית הכסא. הראשון מצד החלאה החיצונית והשני מצד הפנימית, שסבתה היא משותפת ג"כ עם החסרונות הכלליים, שלא ניקתה המציאות בכללה מהם עדנה. ע"כ אל מושג השלום שהוא ההתאמה של העולם החיצוני הכללי כולו עם העולם הפרטי הפנימי, יאתה להזכיר בית המרחץ. אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בכית המרחץ. וההימנותא שפעולתה ביחוד היא על המוסר הפרטי, וממנה יבא מאיליו להיות מצטרף לטובה אל הכלל הגדול, ראוי יותר להזכיר שלילת הגדתו, אם הי' נכלל בכלל השמות, שיהיה אסור להזכירו כנית הכסא, המורה על חסרונו הפרטי החומרי של האדם. והכלל שבשניהם הוא להורות שאי אפשר להתנשא לפעולות ודיעות שיצאו מהן תוצאות טובות לכלל האומה וכלל האנושיות, ובמובן היותר רחב ויותר עמוק לעמקה של האמת לכלל המציאות כולה, כ"א בהתנשא האדם הפרטי מהחסרונות המושפעים מהעולם החיצוני, ממעשים ומדות ודעות מגונות, וכן בעולמו הפנימי מנטיות ומדות ומעשים בלתי הגונים, שרק אז יהיה ראוי לקרא בשם השלום. ובהתנשא איש או כתה ואומה, לקרא בשם השלום ומצואתם לא רוחצו, לא יבא שלום הבא מקריאה כזאת, שהיא נערכת להזכרה של המושג היותר קדוש

ויותר מרום ונשא בבית המרחץ ובבית הכסא, מקום התגלות שפלות החומריות האנושית מצד עולמו החיצוני והפנימי, להביא את הפרי הראוי לו. אמנם עם קדושת המקום, עם התנשאות האדם משפלות מוסריותו והרגלתו בדרכי יושר, עד שהעולם החיצוני לא ישאיר עליו רושם מזוהמתו, ועולמו הפנימי יהיה מחנהו קדוש ולא יראה בו ערות דבר, אז ראוי שישים כל מגמת פניו רק לתעודת השלום, לשמרו מכל משמר ולהרחיבו בכל היכולת, לחזקו ולאמצו בכל האמצעים שיזדמנו לידו, במסיבות הזמן ותקופות הדורות ההולכות ע"פ קורא הדורות מראש. וע"ז שנינו ת"ח מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך", אלה הם הבנים הבונים, המצרפים כל אבן פרטית שבאיש ושבמעשה למוסד הבנין הקדוש והנערץ, השלום, "א"ת בניך אלא בוניך".

71.

וא"ר כר מחסיא אר"ח ב"ג א"ר, הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שנאמר לרעת כי אני ד' מקדשכם. הכרת טובה היא העמוד המוסרי ביותר גדול ונשגב, שכשיתפתח כל צרכו בלבבות בני אדם יהי עוזר מאד אל התיקון הכללי. כי אנו רואין שגם עכשיו שלב בני"א מלא הוללות, וטמטום הלב מכח סדרי החיים הגרועים מתגבר מאד, מ"מ במה שהרגש האנושי מגיע להכרת טובה, הוא פועל להכשיר את הנפש להביע במה שיכול את הרגשה העדינה הזאת, במאמר ובפועל. כיבוד הורים, וביחוד כבוד זכרונם אחרי מותם חזק מאד בלבבות בני"א, והרבה פעמים פועל הוא לרכך ללבבות קשים מאד. מאין בא הרגש הזה? רק מכח הכרת טובה המושרש עמוק מאד בלב בני"א. אמנם כך היא המדה שכ"ז שהאדם אינו מוכשר כראוי, הוא עלול רק להכיר יחושו הרוחני לדברים קטנים, ולדברים גדולים שראוי שיהי יחושו אליהם יותר חזק אלפים פעמים, לא יוכל להכניס [יחש] בלבבו הקצר והמוגבל. ע"כ כח הכרת טובה להורים מוכר בלב רבים, וכח הכרת טובה לאל היחיד החנון והטוב, שראוי שיהי ער בלב מאד, עד שלא יתן דמי כ"א לחפש ולבקש במה להשקיט את הצמאון הגדול של ההוראה שאנו מכירים את טובותיו של הטוב והמטיב ב"ה, דבר זה מפני קטנותו של האדם וגדולתם של הטובות והמטיב ב"ה אי אפשר שיכנס בלב עם כל רישומו. אמנם לכשתתגדל האנושיות והכחות המוסריים יתפתחו יפה, עד שיהיה ראוי להכניס בלב, באורח ישר וטבעי, גם רעיונות ביותר גדולים ואדירים, יופיע כח ההכרה הזאת באור גדול, עד שתשפיע רב כחה על כל עלילות האנושיות הכוללות והפרטיות, וכ"כ תהי' פועלת בחזקת ידה עד שתעורר בחיל את הלבבות לדעת את ד', להכיר כי הוא הוא המטיב באמת, ולהכיר ג"כ את הדרכים שבהם נוכל להביע רחשי הכרתנו את טובותיו הנשאות. וכשיעמוד האדם על ראש פסגת ההכרה איך שתיקון המציאות בכללה, בגשמותה ורוחניותה, הוא הדבר ביותר ראוי להיות כיתד לתלות עליו רגשי הכרת טובתנו, ירדוף כל המין האנושי לתקן את הכלל כולו בכל מעיניו. והפעולות שמיוסדות בכח הרגש הטבעי האנושי, מצד כח השכל וכח הרגש השירי להביע בהן רחשי תודתנו בהכרת טובת אל עליון עלינו, תגדל עליהן התשוקה בדעה והשכל באין ערוך לתוקפה, אז יקבצו גוים יחד וממלכות לעבוד את ד' בצמאון אדיר ונפש שוקקה. ע"כ כל מה שיבא לידינו להשריש בלב בני"א ולתן מקום לכח הנעלה של הכרת טובה שיגדיל ויצא אל הפועל, היא עלינו חובה גדולה, למען תת דרך להיסוד הנעלה שעתיד לקחת חלק גדול בתיקון העולם הכללי, להיות מתחזק ומתרחב. ע"כ הנותן מתנה לחבירו, שכפי הנימוס האנושי בהודע למקבל ימלא לבבו רגשי הכרת הטובה, למדונו חז"ל שלא ימנע הטוב הזה להיות יוצא מן הכח אל הפועל, אם שהנותן איננו חפץ לא בהכרת טובה ולא בתשלומי תודה. אבל היסוד המוסרי שעתיד להיות נוטל חלק גדול בהטבת המציאות ראוי לטפחו ולתן לו מקום להתרחב, וכל רגש קטן מצטרף אל התיקון הכללי כשיוכר בכל כחו. ופירשה

התורה בכונת קדושת השבת שהיא להשריש כח ידיעת היחש של הכרת הטובה היותר עליונה, שראוי באמת שתהיה נובעת מצד הטובות הרוחניות, שעמהן ראויים להיות החיים מוכרים לטובה רבה ונשגבה. אבל החיים מבלעדי צד הקדושה שבהם, יחשבו רק למשא, אם שיבור לו האדם תענוגים מדומים כדי להעביר השממון שבחיים, אינם כ"א להצילו מרעת שחיתות החיים, אבל לא יוכלו להחשב לטובה מוחלטת. אמנם החיים עם קדושתם, החיים שהאדם יתרומם עמהם לתענוגים שהם מכובדים, גם נצחיים, למעשים שהם עומדים לעד וראויים להיות נחשקים מצד השכל והיושר הטהור, הם באמת טובה עליונה ואדירה, ולהכיר כח טובה זו בהוצאת ההכרה אל הפועל, יהי האדם נזקק בשמחת לב לדרך עז במעשה הקדושה והצדק. ע"כ באה השבת שהיא זכר למעשה בראשית, העד שד' פעל את כל המעשים, מוכתר בכתר קדושה רבה, להורות שאמנם כח הכרת הטובה האלהית יצא אל הפועל רק עם הכרת טובת הקדושה שבחיים, והדעת שהיא מתנת ד', לדעת כי אני ר' מקדשכם, יצאתי אתכם בתכונה (וחנן) [וחננת] אתכם באמצעים מביאי הקדושה, שעל ידם תביאו את החיים לתעודה כזאת שיהיו באמת הטובה היותר עליונה, עד שעל ידם ימשך האדם להביע הכרת טובתו בכל הדרכים היותר רחבים מרב טוב ושמחה נשגבה. ולמדנו מזה שהידיעה המכשרת את האדם להכרת טובה היא יסוד התורה ואות בין ד' ובין עמו. ע"כ חובה עלינו להדריך את החיים בכללם לחנכם ביסוד כח הכרת טובה, אם שיהיו בדברים חלקיים וטובות קלות ערך, יצא הכה אל הפועל. ולכשתשתלם הידיעה האנושית ויתגדלו כחות הטוב והיושר יביא כח הכרת טובה את פעולתו הטובה, עד שכל לב יאמר "נדעה נרדפה לדעת את ד' כשחר נכון מוצאו".

16.

תנ"ה לדעת כי אני ד' מקדשכם, א"ל הקב"ה למשה מתנה טובה י"ל בכית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. השבת וקדושתה אין פעולתה השלמה על שומריה נכרת בכל ערכה מיד, כי היא מובילה אותם אל מטרתם בדרך הארוכה של הזמן ההוא אל העתיד. יסוד ההשתלמות המגעת להמין האנושי בכללו ולאומה הישראלית בפרט, מהשרשת הידיעה שהשם ית' הוא היוצר כל, העושה את כל המעשים, שמזה יבא השורש של הכרת הטובה, שיוכל אמנם להשתלם רק לעתיד כאשר החיים יבאו למטרתם, עד שלא יוכל איש להסתפק על הטובה השלמה של השפעת החיים, כי יהיו מלאים כל טוב חמרי ורוחני, רק אז יוכל כחה של הכרת טובה להיות למעז לכל ההליכה המוסרית. והנה מי זה יוכל לקבל חיים שלמים, שאין בהם צרה ויגון, רק ששון ושמחה וכל טוב, רק האדם השלם שקנה לו החיים בקדושתם. והנה לולא כבר שתל השם ית' את כח הקדושה בנו, עד שבטוחים אנו שסוף סוף נוציא את אשר שם בנו בכח, אל הפועל, לא היתה השבת יכולה להביאנו אל התכלית הרצוי. אמנם מאחר שהננו בטוחים שקנין החיים בקדושתם יבוא לנו, מפני ששתל בנו אדון כל הנשמות אותו היתרון הנקדש, ע"כ אנו צריכים לקדושת השבת להשריש בנו את הכח של הכרת הטובה, באותו האופן הרם שהוא ראוי להיות ע"פ גודל הטובה של החיים בשלמותם. והנה השלמות העתידה של החיים השלמים שתהיה לעתיד לבא היא גנוזה וידועה רק לבוראם יתעלה, א"כ מתנת השבת הטובה היא גנוזה, ומונחת היא בבית גנזיו. אמנם מתי תוציא השבת את פעולתה עלינו, כשנדע את תכליתה הרחוקה והנעלה, שאם תחסר לנו הידיעה שאנו מוכנים לקנות חיים שלמים של קדושה, שמצדם יהיה ראוי כח של הכרת הטובה לבורא כל יתברך, להיות העמוד של כל דרכי השלימות האנושית, לא תוכל השבת להביא לנו את פריה. ע"כ עם השבת בערך מתנה, הוטלה על הרועה הנאמן החובה להודיענו ערך השבת בעתיד, ערכו השלם כשיבא למטרתו, למען נרכש לנו בכל שבת חלקים חלקים מאותה הקדושה העתידה שתבא ע"י קיבוץ הפעולות הפרטיות שרכשה לה כנסת

ישראל בכללה ע"י שמירת שבתותיה בכל הדרך הארוכה הזאת, עד בואה ליום שכולו שבת. א"כ הידיעה של התכלית היא עצמה מסייעת לקרבנו אל התכלית, כי השבת מורה על השלימות האנושית הגנוזה בה בכת, שלא יצאה אל הפועל מסבת החטא. שהרי לולא שנפל האדם במוסריותו, עד שיצרו אורב לו תמיד וצריך הוא לגזירת "בזיעת אפיך תאכל לחם", למען יהיה מוטרד בטרפו ויגיעת ד"א מסייעת ג"כ להשכיח ממנו עוף, ע"כ לפי טבע האדם עכשיו שנפגע כבר, הרי הטורח ועמל המלאכה היא שלימות לו. אמנם לא לזה נוצר, כי עוד יבא אל גמר תעודתו שלא יהי צריך לעזר ההטרדה החומרית בעמל המלאכות הרבות, שצרכי החיים בצירוף קלקולי הטבע הזקיקוהו להן, אז יהי לו העונג האמיתי, המנוחה, למען יתענג על ד' ועל טובו. א"כ השבת בקדושתה תזכיר לאדם שעומד הוא לעלות אל מעלה רוממה, שתהיה קדושת מדותיו מעשיו ודעותיו קבועות בו, ו"נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה", עד שתהיה המנוחה והעונג המתלווה עמה ראויה לו. זאת היא מתנה, שעם הידיעה לאן פניה מועדות, תוביל את המחזיקים בה אל מטרתה. אבל בבלי דעת, אם לא יכיר האיש הישראלי שיש יתרון לאדם, שעוד יבא זמן ויקום במעלה עליונה ורוממה הרבה ממה שהוא עתה, עד שהקדושה האלהית, ההליכה בדרכי ד' ועשות הטוב האמיתי יהיה כל ענוגו וחשק לבבו. גם זאת שסאת היכולת והחכמה תתגדל ותתרחב ויכיר את הוד ערך הטוב והצדק ואת גבוליהם הרחבים, מה יוכל להוציא מן השבת ואיזה קדושה עליונה יוכל להכיר ביום מנוחה, אם יחשוב שכל שלימות תעודתו אינה כ"א עמל מלאכה וכשרון המעשה שתחת השמש, איכה יקרא ענג ויום קדוש ליום אשר יבטלהו מתעודתו באסרו עליו כל מלאכת חרש וחושב. ע"כ הידיעה בתעודת השבת, כי על ידה יודע כי ד' הוא מקדשנו, הוא עשה לנו הנפש הזאת שבתוכה יש סגולה גנוזה, שעם כל נפילתה וערמת דשן החומריות הצבור עליה, תתנער ותחגר עז ע"י דרך הקודש ששם לפניה יוצרה בלכתה בתורת ד'. ע"כ השבת היא אות ברית כללי, כולל כלל התורה וכל מגמת פני הקדושה העליונה הגנוזה.

56

מכאן אמר רשב"ג הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו. התינוק אינו מכיר כ"א ערך הטובה של הנאת הפת. אמנם בהודע הדבר לאמו תדע להכיר את ערך הרגש של ידידות שיש בזה, גם כשיגדל הילד תתקשר נפשו במי שנטה אליו לפעמים אהבה בילדותו, נמצא שההודעה לאמו תביא את הפעולה הקטנה החומרית למטרה רוחנית נכבדה. כמו כן השבת, שמירתה הפשוטה לעומת היסוד הרוחני הכמוס בתוכה להכיר על ידה את כלל רוממות ערך האדם, כדי להיות ליסוד נעלה לכל דרכי התורה והקדושה, היא דומה לערך הפת הניתן לתינוק בהכרתו הקטנה לעומת הכרת אמו הגדולה, שבאה אמנם ע"י הניתנה הקטנה, כמו כן תבא התעודה הגדולה של רוחניות השבת רק ע"י שמירתה הפשוטה ודמיון ההמון כולו, שאין להם כ"א הדברים המעשיים לבדם בלא ההבחנה לרדת לסוף טעם קדושת השבת העליונה, לתינוק, והאם היא כנסת ישראל בכלל, הנוסדת על בניה לימודי ד' אלו ת"ח המשיגים ערך התעודה הרוחנית של השבת, כי הידיעה תתפשט ביחוד באנשי המעלה בעלי בינה המניקים את העם בקטנותו מחלב שדיה של תורה ודעת ד'.

57

מאי עביד ליה, אמר אכיי שאיף ליה משחא ומלי ליה כוחלא, והאידינא דחיישינן לכשפים מאי, אמר

רב פפא שאיף ליה מאותו המין. מהפעולות החומריות הפרטיות יבאו תוצאות ישרות למחשבות כלליות, כמו שיש דמיון לתעודת השבת הרוממה עם המעשים החומריים, שעל ידם מצטיינת היא בקדושתה אל נתינת פת לתינוק בערך הידיעה להאם. האם אמנם היא כלל הכנסייה תכיר את קדושת השבת ועליונותה מריבוי האזהרות והמעשים החומריים, מריבוי הדיוק בפרטי המלאכות האסורות, האבות ותולדותיהם. והחומר שבהן יביא להכרה מה רם ונשא הוא הערך של הקדושה העליונה החופפת על השבת. והנה כלל הדבר הוא לחזק את הכחות הגופניים בעידון של רוממות וקדושה ולהאיר את עיני השכל בדיעות אמתיות ומזהירות, דומה הוא לשאיף ליה משחא המעדן את הגוף ומבריאו, ומלי ליה כוחלא המאיר את העיניים ומזככן. והנה בדורות הראשונים שהיו הדעות צלולות ומאשרים מתעים לא נמצאו, הי' מספיק שמירת גופי תורה שבשבת, וההוראות המחזקות את קדושת הגוף ואור הנפש היו באות מהארת השכל והרגש שנלוה עם הפעולות ע"פ הסברת גדולי הדור. אמנם כאשר באו פריצים ויחללו את כבוד המושגים הרוחניים, ועל חשבון הרעיונות הרוחניים התחילו לזלזל במעשים שהם עמוזו ויסודו של עולם, ושרק על ידם ובזהירותם יבאו לתעודת השבת העליונה ותעודת ההצלחה של התורה כולה בכללה, אלה הם המכשפים המכחישים כח פמליא של מעלה, שנטלו הדרה של תורה במעשיה וחללו את קדושתה. א"כ בהרחבת הרעיונות והגיוני הלב שהם במקום משחא וכוחלא יהפכו את הכונה לרעה, לזלזל במעשים שהם יסוד החיים, וחיישינן לכשפים, שאיף ליה מאותו המין, מהמין של ההגבלה התורית שהם המעשים של האבות מלאכות ותולדותיהם שמן התורה, לחזק את ההכרה בעם כולו מרוממות קדושת ערך השבת היו צריכים לבא הוספת השבותים, גזירות חכמים בטלול ורשויות דרבנן, להגדיל את הכרת השבת וקדושתה, שעל המעשים לא יוכלו טופלי שקר להוציאם לתרבות רעה כאשר עשו בכשופיהם על הרעיונות והמושגים הרוחניים. ע"כ תחת משחא וכוחלא באה התרבות אותו המין לחזק קשר התורה המעשית, שעל ידה יוכר לעם כולו בכל חלקיו גודל ערך הענין הגנוז בקדושת השבת שכ"כ צריכים אנו להיות מוזהרים בשמירתה, וכפי ערך ריבוי הזהירות המעשית תבא ההכרה השכלית המצעדת את הכלל כולו לאור החיים של התעודה המכוונת בקדושת השבת, שתוציא אל הפועל הדעת כי ד' הוא מקדשנו.

י'ת.

איני והאמר ר"ח בר"ח הנותן מתנה לחכירו אין צריך להודיעו, שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו כדברו אתו, ל"ק הא במלתא דעבידא לאיגלווי הא במלתא דלא עבידא לאיגלווי. והא שכת דעבידא לאיגלווי, מתן שכרה לא עכידא לאיגלווי. כשם שצריך לתן מקום לפיתוח הרגש של הכרת טובה, מפני שהוא כשישתלם כל צרכו יביא את הטובה היותר שלמה בעולם, שעם הדעת שתתגדל עד שלכל האנושיות יהי מבורר מהו החפץ העליון בעולמו, שהוא תיקון ושכלול כל הברואים כולם בחומרם ורוחם, בשכלם ומוסריותם, בכלל ובפרט, יניע בחזקה רגש הכרת הטובה החזק מאד את גלגל החיים של כל המעשים היותר טובים ויותר קדושים ומביאים טובה לעולם, ויסיר כל תקלה וכל פגע מדרך האדם הכללי והפרטי. ולמען תת מקום לרגש זה להתרחב, צריך כל מטיב לתן מקום לכח הכרת הטובה מצד המקבל שיעשה את שלו, לא בשביל שהמטיב חפץ בהכרת הטובה כ"א בשביל הטוב הכללי היוצא ממדת הכרת הטובה, שהיא טובה עליונה ברגשי האדם והלך נפשו. כן צריך ג"כ להיות דואג בעד חשק ההטבה בעצמה שיתגבר בעולם, האהבה להיטיב מצד הטוב מאהבת הטוב והחסד. ע"כ אם שמדת הכרת טובה יקרה ועליונה היא וראוי להרחיבה, אבל ג"כ ראוי לתן מקום לרגש אהבת הטוב הטהור, בלא שום מניע אחר,

שיפותח. וזה אמנם יבא בנתינת מתנה שאינו מודיע הנותן מי הוא, ושנתנה המתנה כל עיקר, שבזה אין מניע אחר כ"א אהבת הטוב. אמנם באשר רגש אהבת הטוב יוכל לתן כח רק בכל איש כפי הכרתו את מדת הטוב, על כן עליונה היא ממנה מדת הכרת הטובה, שהיא תגיע את בני האדם להסמיך את מעשיהם הטובים ע"פ חפץ עליון של האל הטוב, שכולל עומק הטובה היותר עליונה שלמה וכללית. ע"כ במקום שיש מקום לכח הכרת הטובה שתתפשט, היא קודמת מפני עליוניות תכליתה. אמנם כך היא המדה, שימצא במציאות מקום גם לכח ההטבה מאהבת הטוב לבדו, כדי להכין את הלבבות הפרטיים אל הוד המוסר הכללי היותר עליון ויותר נשגב. ע"כ כמלתא דעבידא לאיגלויי, שבבא עתה לא יחסר כח הכרת הטובה להתפשט על ידה, אין ראוי לדחוק את התעודה הזאת להקדימה למען תת מקום למעלה הפרטית של אהבת הטוב שתתרחב מצד אותו הכח הנמצא בנתינת המתנה מאין דעת מצד המקבל, שבזה הנותן מתענג רק מפני שהוא מטיב, ושיש מי שנהנה מטובו. אהבת הטוב מצד שהוא טוב, הוא תופס מקום חיצוני בטובה הכללית, לעומת ההשלמה של הכרת טובה בתכלית מילואה, שהיא תזקיק את כל הלבבות לעבודת ד' מאהבה זכה וגמורה שעמה הכל נמצא לטובה. והנה בטובת התורה, שהושפעה בעולם כדי לתן מקום לטובות היותר עליונות שיוכלו לחול, שנתנה ע"י אדון הנביאים, נמשכה הטובה הפנימית בכח הטובה החיצונה. הטובה הפנימית תבא כשהתכלית העליונה הפנימית של התורה ומצותיה תתמלא בעולם, וזה אמנם יבא ע"י הרחבת התורה בחיצוניותה, בדקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, המביאים להשריש כח התורה יפה בלבבות, ומראים לדעת את ערכה האלהי. כי רק לתורה עליונה אלהית נאה הדקדוק הנמרץ, וההרחבה היותר שלמה בכל סעיפי סעיפיה היותר מתרחבים ורחוקים. ההשלמה הפנימית גדולת וקדושת הנפש של אדון הנביאים ע"ה, יחש יש לה עם תכלית התורה ומצותיה הפנימיות שיהיו נגמרות בבא זמן התעודה המכוונת להגלות, בכלות התקופה של ילדות האדם מעשיה ותביא עמה תקופת הגדלות, כי תמלא הארץ דעה את ד' כמים מכסים על ים. אמנם ההשפעה החיצונית של התורה הלא גם היא במחוגה אלהית מתוארת, וביחש של אדון הנביאים בפעולתו היא דומה לקירון עור פניו, שהוא אמנם בא לפי צורך הרושם החיצוני שצריכה היתה ההשפעה האלהית שעל ידו נהיתה לעשות על המקבלים ונהנים מזיוו. ההשפעה החיצונה תכשיר את הפרטים היטיב, כשם שהמעשים הם פרטיים לערך הדיעות הכלליות שעליהן נוסדו. ע"כ נאה לטובה זו שתהי' ניתנת בלא הודעת המקבל, להרשים כח אהבת הטוב בכח ההנהגה האלהית העומדת להורות לאדם דרך ד' ללכת באורחותיו. אע"פ שכח אהבת הטוב מצד עצמו אי אהבת הטוב מצד עצמו אי אפשר להתפשט באדם כ"א כפי מדתו, והיא דלה וקלת ערך לעומת הכח שהכרת הסובה תתן שהיא מסמכת את האדם לחפץ צורו, שהיא הטובה העליונה שאין לה מצרים, מ"מ היא צריכה לשמש בתור הכנה להשלמה היותר עליונה. ע"כ, רבי עקיבא שדרש על כל קוף וקוף תלי תילים של הלכות, ציירו חז"ל בפרק הקומץ רבה על משרע"ה הלך וישב בסוף שמנה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו, כיון שהגיע לדבר אחד א"ל תלמידיו רבי מנין לך, אמר להם הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו. כי התורה העידה "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו", ויותר ממה שהיה אפשר להכניס בכח הגילוי החיצוני מפרטי התורה והרחבתה החיצונית ע"י המדות המופלאות ויתר דרכי הלימוד, הוכן ע"פ החכמה העליונה להרחבתה של תורה בחיצוניותה, שרק ע"י ז יבא המאור הפנימי לתעודתו, כי בזה תצא קדושתן של ישראל אל הפועל ויעשו מוכשרים אל אוצר הטוב הכללי העתיד לבא מגנזיה של תורה. אמנם כשהוציאו רבי עקיבא אל הפועל, היא מלתא דעבידא לאיגלויי, שהכל נסמך על הכללים והמגמות העקריות של כללי תורה ותכלית מצותיה. ומצד פנימיות התכלית הכללית העולה מכל הפרטים יחד, היא נסמכת להלכה למשה מסיני באמת ותמים. שעומק התכלית הכללית של תורת ד' תמימה, לא יוכל איש אחר זולתי אדון הנביאים להגיע אליו. והנה השבת גם בו נמצא צדדיו החיצוניים וערכו העקרי הפנימי. אמנם גם לפי מצב החיים בעת ההוא, שהקודש והחול, הרע והטוב משתמשים

בערבוביא, יש תכלית גדולה לשבת שהיא מורגשת, שהרי גם היודעים את החיים וערכם מצד צורתם בעת ההוה לא יוכלו לאמר אחרת. כי התעלות הרוחניות דרושה עכ"פ להיות ממוזגת בחיים ולקחת חלק הגון, אם שלא יוכלו להשיג איך שתכלית החיים היא שיהיו כולם קודש, מפני שלא ידעו, שכבר קדם יוצר-כל לקדשנו ואנו קדושים בעצם. ומעלת הקדושה, שהיא רק כמוסה בנו, צריכה לצאת אל הפועל בכל תקפה ולהתפשט על כל החיים כולם, עד שיבא יום המנוחה שכולו שבת, כולו קודש. אבל שצריך האדם להקצות חלק מחייו לקדושה ולאצילות, לחמדת הטוב והכרת הכבוד האמיתי של החכמה העליונה, בדעת ד', על זה לא יסתפק כל איש ישר מעצם טבעו. א"כ גם קדושת השבת עבידא לאיגלויי בערכה החיצוני ופעולתה על העם. וכפי מדתה החיצונית היא מתיחסת באמת לאותן הטובות שאין צריך להודיע ממתנתן, כדי שתקח חלק ג"כ אהבת הטוב מבלעדי רגש הכרת הטובה, שהיא יותר נשגבה ועליונה. אמנם מתן שכרה, איך שהיא תוביל אל ההשלמה העליונה להרים את החיים מערכם של עכשיו, ולא לנחל רק חלק של קדושה בחיים, כ"א לקדשם כולם, דבר זה לא עבידא לאיגלויי משכל האדם ורגשו, כ"א מאת ד' היא שהיתה לנו בחיבה יתירה להודיענו כי הוא מקדשנו. ולפי ערך ההשלמה היותר רוממה ראוי שתפעל על הרגש בכח הכרת הטובה שראוי למתנה, שצריך הנותן להודיע את המקבל ממנה, מפני שלא יכול כח נפש האדם לכלכל את כל אור האוצר הטוב שיש בההשלמה העליונה של המציאות, עד שיהי אפשר לומר שבאהבת הטוב יבא אל התעודה, כ"א בהחשק לרדוף אחרי חפץ ד' בעולמו, שהוא כולל את כל הטוב. וזה בא אמנם בהיות מושפע לטובה הרגש של הכרת טובה, שכשיבואר כראוי יניע בחזק יד את כלל הברואים ופרטיהם לעשות הטוב היותר שלם, "אחרי ד' ילכו כאריה ישאג, כי הוא ישאג ויחרדו בני מים", וזהו מתן שכרה דלא עבידא לאיגלויי, שע"ז נאמר "לדעת כי אני ד' מקדשכם".

6'

רב חטא הוה נקיט כידיה תרתי מתנתא דתורא, אמר כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא משמיה דרכי יהיבנא להו ניהליה. א"ל רכא בר מחסיא הכי א"ר הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שנאמר לדעת כי אני ד' מקדישכם. יהכה ניהליה, א"ל חביבין עלך שמעתתא דרכי כולי האי, א"ל אין, א"ל היינו דא"ר מלתא אלבישיהו יקירא, א"ל אמר רב הכי כתריתא עדיפא לי מקמייתא, ואי הוה נקיטנא אחריתא יהיבנא לך. אכילת הבשר היא מרוחקת קצת אצל התורה, ולא דברה בה תורה אלא כנגד יצה"ר שהרי הכתוב מאריך, "כי תאוה נפשך לאכול בשר", דוקא כשתתאוה נפשך, אין לעמוד בזה נגד תאות הנפש. אמנם היסוד הכללי שעל ידו ראוי הבשר להיות למאכל לאדם, הוא מפני שלפי מצב האדם וחלישותו לא יוכל להשתלם היטב בשלימותו הגופנית והרוחנית אם ינזר מאכילת בשר המחזק את כוחותיו. אמנם מצד ההטבה הגופנית לבדה עוד הי' בזה עול נגד הצדק בנוגע לבע"ח, אבל כיון שהחיזוק הגופני בכלל האדם יביא עמו בהמשך הזמן ג"כ חיזוק רוחני, ומאת החיזוק הרוחני יבא לבסוף התיקון הכללי של כל המציאות שיבא ע"י האנושיות, שגם בע"ח ישתכללו ויתרוממו על ידו, ע"כ גם להם יאתה לתן את המס הראוי למלחמת המעבר, עד שיבא העולם לתכליתו הנרצה. ע"כ המרכז של אכילת הבשר במשקל הצדק נמצא רק במקום החכמה, וביותר במקום שהחכמה מתאמצת להרחיב גבולותיה ולקנות לה ידיעות חדשות בתורה ודעת ד', שהוא הדרך המפולש לתיקון המציאות כולה באחרית הימים וגם בע"ח בכלל, וע"ז נסמך מאמרם ז"לעם הארץ אסור לאכול בשר. ע"כ צותה תורה לתן מתנות מבשר החולין לכהנים מורי ע"כ צותה תורה לתן מתנות מבשר החולין לכהנים מורי ע"כ צותה תורה לתן דגן תירוש ויצהר

מתחייבים בתרומות ומעשרות מן התורה, להודיע שאמנם הבשר יבא לתעודתו רק בהאכלו מחכמים לסעד הרחבת התורה והחכמה, שממנה תוצאות לשכלול המציאות בכללה. ע"כ באחזו תרי מתנתא דתורא, ביחוד בשר השור המוסיף אומץ בכח הבינה, כמאמרם ז"ל דלא אכילנא בשרא דתורא, להתנצלות על מניעת ההעמקה בעומק הלכה, אמר לגלות ביותר תכונת מתנות הללו ותעודתן שהיא לחזק הכחות השכליים ונתינת כח להולדת ידיעות חדשות ממקור התורה והחכמה. ע"כ מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא משמיה דרכ יהיבנא ליה. אמנם פי שנים יש בקיבוץ הידיעות מכל מאמריו של איש גדול שדורו ודורות שאחריו ילכו לאורו, הא' היא עצם ידיעת החכמה שיש בכל מאמר ומאמר, והב' היא ההשקפה הכוללת על ערך האיש הנעלה ותכונת נפשו הגדולה שראויה להיות למופת לכל מי שמתנשא לחיות חיים קדושים ע"פ התורה והדעת השלמה באור ד'. שרק ע"י כל נצוצי האורה המפוזרים בכל מאמר ומאמר, כשיתקבצו יחד אז תצא התמונה הנהדרה של דמות דיוקנו הרוחני של האדם הגדול, ועל פיה נוכל לצעוד ללכת בעקבותיו, א"כ ראוי הוא המשלים את הבנין הנהדר ע"י אבן פינה אחת שחסרה לבינה לתודה כפולה, על עצם הדבר הפרטי ועל ערכו להשלמת הבנין בכללו. ע"כ הוא ראוי לתרתי מתנתא. רבא בר מחסיא בשמעו תשוקת רב חסדא לדבריו של רב, השכיל בערך התשוקה הזאת מצד כללותה, ומצד פרטותה הביא גם הוא מאמר כללי, הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, מההוכחה דלדעת כי אני ד' מקדישכם, שהלימודים הכלליים שבו המה רבי ערך, כאשר ביארנו, ובכללם, שיש אמנם צורך במוסר הפרטי ג"כ, אבל במקום שיש מקום להתרחבות המוסר הכללי שיבוא באחרית התעודה הנצחית האלהית בעולם, צריך המוסר הפרטי להיות נדחה ממנו. ע"כ אף כי ינעם לאוהב טוב וחסד לעשות הטוב בלא שיהי ממנה תוצאות להכרת טובה מצד המקבל, זהו מצד המוסר הפרטי, אבל כאשר הכח של הכרת טובה יביא את הטוב הגמור בעולם, לקדש את החיים ולהתרוממות ערכם, ע"כ ראוי יותר שיותן מקום לכח זה להתפשט אע"פ שלרגש המוסר הפרטי של מטיב הטוב יעיק בלבבו מעט. והיא ג"כ השלמה נכונה לכללות אכילת הבשר שמעיקה לרגש המוסר הנעלה של לב מתנה, שרגש החמלה יפעם בלבבו ורגשי הצדק מוצאים בו מסילות גם ביחש הבע"ח כאשר יאתה לגדולי עולם. ומשום זה היו יסורי רבי בשביל אמירתו לעגל זיל לכך נוצרת, כי האדם הגדול והקדוש ביותר ראוי לו לשום לב לכל הרגש היותר מרומם וקדוש, אע"פ שאין העולם כדאי לו מ"מ צריך לתן לו מקום. אלא שעם הידיעה שהמוסר הכללי שיבא מחיזוק הכחות, שעל ידם תעשה האנושית דרכה להשתלמות האלהית העומדת ומחכה לה בזמן יותר מהיר ובאופן יותר חזק, היא מכרעת לדחות את המוסר הפרטי. יהכה ניהליה, א"ל חביבין עלך שמעתתא דרכ כולי האי, היינו דא"ר מלתא אלכשייהו יקירא. החיבה שתתגלה בלב חכם גדול לשיטתו של חכם אחד בכללה, באה מסגולת הנפש שע"פ רגשה הטבעי היא מרגשת שאלו המחשבות והדרכים הם נאותים לה, וממילא מובן שהחיבה הזאת צריכה להוביל ג"כ לתעודה מעשית, עד שגם בפועל נאה לחכם זה, המוצא את עצמו חושק וחובב מטבעו דרכיו ונטיותיו הגיוני לבבו ודעותיו של חכם גדול ואדיר אחד, הוא אות שדרכים הללו נאותים לו והם יביאו רב טובה לנפשו. כי בדרכי ד' וארחות הטוב והקדושה נמצאים מסלולים שונים, וכל איש רב דעה צריך להנהיג עצמו ע"פ נטייתו הפנימית. וזה אמר רב, שאין הנטיה הפנימית לדרכי חכמה ולימודים ידועים מספקת בהיותה לעזר רק להיות אלה הידיעות קנויות בדעת לבד מבלי שישתמש בהן האדם הנוטה אליהן לאהבה, כ"א תעודת הנטיה היא ההדרכה המעשית בפועל השימוש בהן. ע"כ דומים הלימודים הנחשקים למלתא דאלבישייהו יקירא, היוקר והחיבה מקושרים עם השימוש בפועל, לא עם הקנין לבד. א"ל אמר רנ הכי, בתרייתא עדיפא לי מקמייתא, בתחלה לא חשב כ"א למלאות את תביעת נטיתו באורח לימודי, אמנם מדברי רב אלו הכיר שצריך הוא למלאותם ג"כ בערך מעשי. נמצא שבכח מאמר זה האחרון יוציא התועלת היותר עליונה מכל הלימודים הפרטיים, המעשיים והשכליים, ומכל ההשקפות הכלליות שתשיג ידו לדעת מהמון לימודי רב הרבים והגדולים, שטרח עד כה בקיבוצם באהבה

פנימית, ותכלית חכמה הלא היא מעשים טובים, ומאחר שהכיר שמנטייתו הטבעית לחכמתו של רב יסול לו מסילה ג"כ בחיים המעשיים שהם העיקר ביסוד התורה והשכל, ע"כ בצדק אמר בתרייתא עדיפא לי מקמייתא. וההדרכה המעשית היא ראויה ביותר מכל לתמיכה ממשית, להכניע לצרכה את סדרי החיים כדי להגיע אליה, ואי הוה נקיטנא אחריתא הוה יהיבנא לך. ומצינו ברבה דכל מילי דידיה הוה עביד כרב כעדותו של אביי, והוא ג"כ תולדה מהרגשה של קדושה טבעית בנטיה פנימית, שכאן נתבררה לר"ח ע"י המאמר הנשגב, מלתא אלבישייהו יקירא.

כ.

וא"ר בר מחסיא אמר ר"ח ב"ג א"ר, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני מלעים מילת שנתן יעקב ליומף יותר משאר בניו, נתקנאו כו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. השכל נעשה באדם כדי לנהל את כל מעשיו וגם את כל רגשותיו הטבעיים. אולם דבר זה ראוי להיות תמיד למורה דרך לאדם, כי לא טוב הוא להרחיב כ"כ את שלטון השכל עד שיפריע את הרגשות הטבעיים ממהלכם, ע"ז נאמרי "ואל תתחכם יותר למה תשומם", כ"א את כל הנטיות הטבעיות שבאדם, בגופו ובנפשו, ראוי לשומרון בתקפן ובבריאותן לפתחן ולשכללן. אלא שעל גביהן צריך שיהי השכל עומד ומנהיגן, אבל לא יכנס בגבולן לחבל אותן ולהמעיט צורתן. כי המציאות לא תנוצח, וכפי הערך שהשכל יחפוץ לרדות בהן להחריבן, יתגברו הן בשטף עז וימרדו בהנהגת השכל, ותצאנה פרעות גדולות בהנהגה, בפרט באדם יחידי וה"ה במשפחה, בשבט, באומה ובכלל האנושיות. והנה יחש אהבת האב אל בניו הוא יחש טבעי בנוי על יסוד הרגש הנפשי והנטיה הטבעית, וכפי טבעו הפשוט הוא מספיק להמשיך כח האב לעשות לטובת בניו כל אשר יוכל. הבחירה והיתרון לבקר בין בן לבן ע"פ כשרונותיו ויתרונו הפרטי זהו ממעשה השכל, ע"כ אין ראוי לתן לשכל להפריע את כח הטבע. מצד האב הטבע גוזר את השיווי, ואם השכל גוזר לתן יתרון, לא יאתה לו להפריע את כח השיווי ההרגשי. אמנם כאשר יפרץ השכל ויכנס בגבול הרגש למעטו, יתגבר הרגש הטבעי לעומתו, והקנאה שמקורה ברגש הלב הטבעי תתעורר בשצף קצף להתקומם על השכל הבא לשדד נחלתה. אמנם בערך ההשגחה האלהית בהנהגת ישראל וגלגולי סבותיהם היו הדברים כולם מכוונים לתכליתם, גם החסרונות הפרטיים, גם השגיאות והדברים שהתרחבו מהם, כולם עולים בשקל הקודש לבצע את אשר הוכן במחשבה העליונה, ממגיד מראשית אחרית ב"ה. האומה הישראלית שנטעה יוצר כל להיות לאור עולם, "עם זו יצרתי לי", הוכנה בכחות אדירים, כפי גודל הנפש ותעודתה כן צריכים להיות כחותיה. גם הכחות הקשים שבנפש, הקנאה, הכעס, ומכ"ש הגבורה והגאווה, הם הוכנו לפעול גדולות בנפש גדולה. אמנם לפי מדת גדולת הכחות הנפשיים צריכה מרות השכל להיות עוד עודפת וגדולה עליהם, למען יעצר כח להנהיג הכחות החזקים כל אחד על מכונו. והנה לפי מדת ההכנה השכלית שהוכנה באומה הישראלית בעצם נפשותיהם, לולא הכחות החזקים והקשים ששם היוצר ב"ה בטבעם, היו מתמוטטים וכלים מתגרת יד השכל המכניע ומחליש את הכחות הטבעיים ברב עזו. ע"כ לעומת כח השכל האדיר שה"י צריך בהכרח לנטע בנפש אומה זו, שהיתה מוכנת להשכיל את היסוד השכלי הטהור של אחדות השם ית' והדברים הצחים הנתלים ביסוד הנשגב הזה, היה צריך ג"כ לעומת זה לנטע בהם כחות אדירים וחזקים, שביציאתם לפעול בלא שלטון השכל האדיר הם עלולים להשחתות גדולות ועצומות, ישראל עזין הם, אמנם להם נתנה תורה, בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין. ביחוד כח הקנאה יש לו מקום להתגבר באומה קדושה ואדירה, הראויה לסדר חייה ע"פ האופן היותר נשגב וקדוש. כי האומות המשפילות לשבת, שלא הוכשרו לסדר ארחות החיים הפרטיים שלהם ע"פ ארחות הקדושה

וסדרי הצדק האמיתי, אין לכל איש פרטי שבהם ערך מיוחד לעצמו במטרת החיים. אמנם המטרה הכללית, הפעולה לטובה בהגדלת הטוב, תצא מכלל האומה או המין, רגשי הצדק הנפוצים יתחברו ויראו פעולתם לטובה בכלל. אמנם הנטיות הרעות, התאוות השפלות, שיהיו לפעמים ליסוד לחיים הפרטיים של האדם השפל, הן ינדפו כעשן, ולא יקחו מקום בסדר המציאות והנהגתו. כי סוף הרע לכלות, והטוב יתקיים ויעמוד לעד, "יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם". ובאשר תכלית הפרט בחייו עיקרו הוא חיי הכלל, ע"כ אין מדת הקנאה עמוקה כ"כ וחזקה ברב כוחה, מפני שלא נחקקה לתכלית עצמית ומטרה נצחית. כי יסוד הקנאה באה מהכרת האדם את עצמו בתור פרטי, לא בתור אבר מאברי הכלל. כי בהכירו עצמו בתור אבר מאברי הכלל מיד ישכיל כי בטוב וביתרון שיראו עיניו בזולתו, גם לו ממנו תוצאות טובות, כפי אשר יאתה לחלק מן הכלל להיות נהנה מהטוב הכללי. ואם היי הטוב ההוא הכללי נכחד היי מתמעט גם לו חלקו ממנו, ובכלל ההשקפה הקרובה ברגש טבעי פנימי על הכלל כולו כאיש אחד שרק מקיבוץ כולם תצא תכלית החיים, תמעט את כח הקנאה. אמנם עם ד' אלה התנשאו למדה זו, שהם ככוכבי השמים שלכולם בשם יקרא, כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, וחייב אדם לומר בשבילי נברא העולם. הם הוכנו בכחות רוחניים נשגבים כאלה שיש בכחם לסדר סדרי חיים קדושים גם בחיי הפרט, עד שחיי הפרט מצד עצמם יש להם תכלית נכבדה ונשגבה, אמנם על גביהם עולה תעודת הכלל שהיא ברב יתרון ויתר שאת, באין ערוך מתעודה חיי הפרט. אבל מתוך שתעודת הפרט יש לה מערכה שלמה ונצחית, ע"כ מדת הקנאה שמקורה בהתגדרות הפרט, צריכה למצא מקום לה בישראל ביותר. ע"כ אמרו חז"ל לעל היצר הרע כי הגדיל לעשות שמניח אוה"ע ומתגרה בישראל. והנה כך היא מדתו של הקב"ה בברואיו, הוא נותן את כל הכחות בשפע רב לפי ערך כח המקבל, כל הכחות הטובים והרעים שהם ג"כ טובים כשיתוקנו ויהיו לשימוש הנכון והמועיל, ואין זה ממדת ההנהגה האלהית לקמץ בכחות הרעים ולמעט דמותם, כדי שלא יהיי צורך להתגבר עליהם ולעסוק במערכה של תיקון מצדם, שכפי מיעוט הכחות וחלישותם כן מתמעטת מתנת החיים והטוב הגנוז בהם ומוכן להעשות על ידם. ע"כ בישראל נוצרו לכתחילה הכחות ברב עז, כחות השכל וההכנה לתורה האלהית השלמה שכ"כ התגברו באבותינו הקדושים, עד שביעקב אבינו, שממנו הושתה האומה לפרטי שבטיה, התגברה הנטיה השכלית עד כדי להניא את הרגש הטבעי משלטונו, ואהבת התורה והיתרון הרוחני התגברו מעל לאהבת האב שהיתה בו ג"כ בכל מילואה וטובה, עד ששינה בנו בין הכנים. לעומת זה אמנם התפתחה ע"ז מדת הקנאה בשרשים שמהם יסתעפו שבטי האומה, שרעה היא מצד עצמה. אמנם יש בה תבואה טובה ג"כ להוציא אל הפועל את כח יתרון הפרטי, ולהחקק בנפש עמוק מאד שיש תכלית נשגבה ג"כ לחיי הפרט, ע"כ ראוי לדאוג שיהיו במילואם וטובם, ברוממותם וקדושתם, כפי הערך המצוייר בשכל שהגון הוא לחיי הכלל. אמנם המדות הקשות לא יוכלו להיות חסרות מאומה גדולת שכל ורבת פעלים, אבל צריכות להיות מזוקקות עד שיוכלו להיות נכנעות לשכל ומונהגות על ידו, אז תבאנה לתעודתן. ע"כ היי צריך גלות מצרים, שהיתה כור הברזל ממש לצרף סיגים. וכן מטעם זה עלינו לסבול עוד עול גלות, לכלות פשע ולהתם חטאת, שכפי ערך כחותינו הגדולים ביותר כן צריכים הם להכנעה וזיקוק ביותר, לא כטועים שסוברים שמגמתם של ישראל היא להשריש בעולם רק המוסר היוצא מרכות הלב, שאינו מכיר טעם טוב והנהגה תכליתית כ"א במדות הרכות כחמלה וחנינה, צדקה וחסד, ומה שתעשה האנושיות במדות הרעות, בגבורה, בנקמה, בקנאה ותאוה וכיו"ב, נעלמו ממנו. לא כן הדבר, כי כל מגמתם ותעודתם של ישראל היא ללמד סוד אחדות ד' בעולם, להודיע שהוא "עושה שלום ובורא רע". "הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל". ע"כ הכחות הקשים כולם הם בכח האומה הישראלית, והחכמה האלהית דאגה להתפתחותם ג"כ. אמנם דוקא בעבור זה הוכנה לנו הגלות בכללה וריבויים לפרטיהם לפי ערך צדדי החסרונות הצריכים להתמרק, כדי שיהיו המדות הקשות שהן

בכלל טבעינו, "כי עם קשה עורף אתה", מעובדות וראויות לשימושן העליון הטוב ומכשיר את החיים הפרטיים והכלליים למילואם וטובם, וחותרם הדבר בכ"ז יהי שמגמת פנינו היא אל השכל הטהור ואור ד', אלא שכל התכונה הגדולה של החיים לא תתמקמק מפני האור השכלי הגדול כ"א תשתגשג ותפריח. אז תתענג על ד' ויתן לך משאלות לבך, והאכלתיך נחלת יעקב אביך. שאמנם הגדיל את השכל על הרגשות הטבעיים, מפני שסוף כל סוף כך היא המדה, אלא שתחת שטרם שהותקנו החיים לא הי' לכל משאלות הלב עמידה מפני כח השכל שפרץ בהם, ותושיה התישה כחו של אדם, בהגמל כחות החיים ובואם לגדלותם יהיו עם כל מילואם וחזקם נהנים מזיו אור השכל הטהור אור ד', "לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי, והקדישו את קדושו יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו".

כ.א.

וא"ר במימ אר"ח ב" ג א"ר, לעולם יחזור אדם וישב בעיר ששיבתה קרובה, שמתוך ששיבתה קרובה עונותיה מועמים כו'. האלהים עשה את האדם ישר, ופנימיותו של האדם נוטה לטוב תמיד מצד נפשו האלהית. אמנם חיצוניותו, מצד חמרו, נוטה לרע, ויצר מחשבות לבו פונות לרעה יותר מצד החברה שהיא מקלקלת דרכיה כל זמן שמסתכלת רק בחיצוניותו של האדם. ובאשר ע"פ רוב כל אדם מכיר מחבירו רק את חיצוניותו, לא את פנימיותו, ע"כ החברה עלולה להשריש בקרבה חטאים של הרגל ושל מנהג, מה שאם ינוח לאדם להתנהג כפי אורחו הטבעי לא הי' בא כלל לידי אותם החטאים, ע"כ בכל מקום שהקיבוץ הוא עתיק נתקבצו חטאים רבים של מנהג, ובקיבוץ חדש כל [יחיד] פרטי הוא מתנהל עדיין לפי טבעו ונטייתו. ולמדנו שהיחיד הפרטי מתוך שהוא יכול לרדת לסוף דעת אנושיותו פנימה הוא עלול יותר לדרוך בדרך טובים, אמנם שטף החברה ישטפהו בקנאה תאוה וכבוד, ועל פיהם יולדו חוקים לא טובים. ע"כ טוב לדור במקום שעוד לא נמחקו עקבות התרבות הפרטית, שהיא בנויה על יסוד טבע האדם בצירוף ללימודיו בתורה ומוסר, מפני השאון של תרבות החברה, שמתוך שהיא תמיד מציגה למופת רק את חיצוניות החיים, שרק זה יכול אדם להשיג מזולתו, ע"כ היא מתקלקלת ע"י ריבוי החסרונות של חיצוניותו של האדם שהוא מצד חומריותו, שהמה נטבעים במשך הזמן במטבע של מנהג והרגל. מובן הדבר שדבר זה נוהג ובא עד הזמן שישפך ד' רוחו על כל בשר, וחיי החברה כמו כן חיי היחיד יתנשאו למעלתם הנועדה להם, שאז דוקא בתגבורת כח הקיבוץ יהי מקום להדר את החיים ולקדשם. והמופת החותך שחיי החברה גרועים הם מחיי היחיד כ"ז שהחסרונות המוסריים והחומריים שולטים בעולם, הוא מעצם תכונת ההנהגה הכללית ביחש שבין גוי לגוי, שאף שכבר רכש לו האדם ידיעה ברורה וקנין טבעי ברובו לתעב את שפיכת דמים בחיי היחיד, עוד לא התנשא למדרגה זו, שיוכל לחיות ג"כ חיי הציבור בלא מלחמות של שפך דם רב, עד העת המאושרה שלא ישא גוי אל גוי חרב, ע"י אור דעת ד' שיאיר מציון מכלל יופי. ע"כ ראוי לחזור לישוב בעיר ששיבתה קרובה, שלא התעתקה כ"כ בהרגלי החברה הנוטים מדרכי צדק וארחות חיים טובים.

כ.ב.

מאי קרובה, אילימא דמקרבא וזוטא והא קא חזו לה, אלא מתוך ששיבתה קרובה עונותיה

מוצעים. יראת ד' ודרכי היושר והצדק המה יסוד החיים לכל קיבוץ ואומה וכל זמן שכח הצדק והמשרים ניכר באומה אז כחה חזק עמה. וכ"ז שע"י הרעות המוסריות ההולכות ומתקבצות במשך הזמן כח הצדק הולך ורפה כן ירפה לעומתו כח הקיבוץ. ומצד ההשגחה האלהית, כיון שהאומה או הקיבוץ מתרופף בקיומו עד שאינו יכול מצד רפיון כחו להשפיע בעולם מאומה לטוב, וממילא יושפעו על ידו עניינים מושחתים ופרעות מוסריות, ע"כ הגיע זמנו להמחות מן העולם. וזוהי הזקנה הנמצאת באומות, שאין הקב"ה נפרע מן האומה עד שתתמלא סאתה, וכיון שנתמלאה סאתה, וע"י ריבוי ההשחתות המתגברות ע"י הקיבוץ שאינו מוכשר לחיים טובים וישרים, מתבטל האגד הפנימי של האומה והיא מסתלקת מעל במת התולדה, לפעמים בסבות טבעיות נהוגות ע"י מלחמות והתגברות כחות של אומות יותר מתוקנות. ולפעמים ע"פ אורח ההשגחה בסיבות ההשחתות המזדמנות כהפיכת סדום, וה"ה הכליונות המזדמנים מהררי געש ורעידת הארץ, שהכל עולה בחשבון לפי ערך השימוש הכללי, שכ"ז שיושפע מאיזה קיבוץ לטובת הצדק, עין ד' על יראיו. אמנם כאשר הכח הכללי אפס, אז הוא דומה לאדם שכבר מלא ימיו ונזדקן שאין לו עוד מה לעשות עם החיים, ע"כ הוא חולף והולך לו, ובנ"א דומין כעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובליף. ע"כ אמר שמפני שהיא קרוכה בישיכתה עונותיה מוצעים, עוד היא עומדת ביחש עונותיה במדרגות הצעירות שיכולה עוד להמשיך כח חיים חדשים ומועילים, ולא בלתה מזוקן, שלא הספיקו עוד הפרעות המוסריות שלה מצד קיבוצה לאבד את כל לח הצדק והיושר הטבעי, ע"כ ראוי להניחה.

כז.

א"ר אבין מאי קרא דכתיב אמלטה נא שמה, נא בגימטריא חמשין וחד הו, ושל מדום נ"ב. לפעמים יתאימו ערך התקופות של איש יחידי לתקופות כלליות ציבוריות, כמו מספר מאה ועשרים שנה של קצבת החיים, אחר מיעוטם מפני ההשחתות הכלליות שעברו, באמרו "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", שהוא חק קצוב אז לכלל האנושיות עד המבול, והוא ג"כ מדה נהוגה אח"כ שע"פ רוב לא יפחתו החיים הפרטיים. ע"כ תציג אותם במספר זה במשה, וכמו שדרשו חז"ל שבג"מ בגי' משה. ובימי דוד הוא דאימעט שני, והננו מוצאים תקופת נ"ב שנה לקפיצת זקנה בחיי היחיד, כדחז"ל בשלהי מ"קני"ב שנה זוהי מיתתו של שמואל הרמתי, ואמרו ע"ז בפ"ק דתענית שהקב"ה הקפיץ עליו זקנה. היובל שהוא חמישים שנה הוא אמנם ערך לתקופה מוגבלת בחיי הפרט וחיי הכלל. החיים מתהלכים כשלשלת, כל תקופה מחוברת היא ברתוקות התולדה עם שלפניה ומתקשרת ג"כ עם שלאחריה, ע"כ נ"ב שנה הוא הזמן המוכרח לקשר תקופה שלמה בעבר ואל העתיד. היובל ישמש תקופתו בחיי הכלל והפרט, כי עם היותו כללי הנה חירות העבד הפרטי והחזרות השדות הפרטיות מגיעות עד הפרט, לאות על היחש שיש בזה להשוות ערך הכלל אל הפרט. ע"כ קפיצת הזקנה שעל הקיבוץ החוטא, כאמור "גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע", האריך בעל הרחמים ב"ה משך תקופה שלמה, עם החיבור המוכרח לשלפניה ולאחריה, למען דעת כי גם הדבר המושחת מצד רשעו, איננו אובד לגמרי במציאותו, כ"א עשה את שלו בשלשלת התולדה. אמנם לולא ההשחתות היי מאריך ימיו והיי נשאר לאחריה ותקוה טובה. וע"י סילוף הדרך נשאר רישומו באופן מעורר זועה, ועכ"פ את פעולת תקופתו בחיי הכלל עשה. "כי כל אשר עשה האלהים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע", ו"כל פעל ד' למענהו וגם רשע ליום רעה".

כח.

ושלוחה כ"ו, דכתיב שתיים עשרה שנה וגו'. מדת הצדק העליון היא להתגלגל עם הברואים בכל צדדי האפשר אולי יכינו צעדיהם לדרך הטובה, ולפעמים יהי' העוני והרדיפות סיבת שפלות רוח האדם, ע"כ יהי' נוטה להרע לחבל ולהשחית. ולפעמים אמנם יהי' העוני והשפלות סבה לישר דרכיו ולהכניע רוחו אל הצדק והדרך הישרה. ולהיפך, השלוח והגדולה לפעמים ישפיעו על האדם או האומה כחות טובים לשפר מעשיהם ולהרחיב החכמה והמשרים, ולפעמים יהפכו לרועץ להגביר הגאווה והזדון. ע"כ גלגלה ההשגחה האלהית את מצבם של אלה החטאים העומדים לנס למשל ולשנינה לאות לבני מרי, בשני הצדדים בשוה, וכפי אורך מדת תקופתם המוגבלת הטעימם שפלות והכנעה וגם גדולה ושלוה, ושני המצבים השתמשו בהם אך לרעה, עד אשר הוכיחו לדעת כי אין במציאות תנאי חיים שיוכלו להובילם אל דרך התיקון והטוב. ע"כ נדונו בכליה, "הפוך רשעים ואינם". ואם נשים [לב] לדעת כי אין לנו דבר מושכל במקרה, נתאים את מספר כ"ו הנמצא במספר שם ד' ית' באותיותיו והוא כולל כל המדות המונהגות ממנו בעולם, כי שמו ית' הוא על שם פעולותיו. ע"כ בין בשימוש הדין שהשפיע להם שפלות וטירוף המצב, בין בחסד וגדולה שהופיעו עליהם, בכלם השתמשו לרעה, וע"ז אמרו ז"ל גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות, ואמרו שבמלתה גדולה היא, כי הנקמה האלהית היא מדה גדולה משוערת לתיקון הכללי, עד שהפרט האבוד יהי' גם באבדו נרכס לשלשלת הכלל, להיות ממנו תועלת לדורות ולתקופות יבאו.

כה.

וא"ר ב" מ אר"ח ב"ג א"ר, כל עיר שגגותיה גבוהין מביהכ"נ למוף חרבה, שנאמר לרומם את בית אלהינו וגו', וה"מ בבתי אכל בקשקושי ואברורי ל"ל בה. עמוד העולם מתקיים בההשרשה של הדעת האמתית שהמרכז היותר גבוה ונשא שבחיים הוא קדושת החיים לשם השם ית', כל מעשיך יהיו לשם שמים, זהו המקום היותר נשגב שאליו צריכים כל עניני החיים לפנות. ע"כ אם באומה הישראלית, ששם השם ית' שנקרא עלינו הוא כל קיומינו והצטיינותינו בתור סגולה אלהית בעולם, אם נקודות חילוניות יעשו חלילה בלב האומה רמים ונשגבים יותר מהשאפה של קדושת ברית ד' שעמנו, שע"ז מורה בנין בית הכנסת בתור מקדש מעט גם בארץ גלותנו, הרי נוטל בזה כל יסוד המקיים והמחיה את האומה בחיות האלהית שלה, ותושלך אמת ארצה. ע"כ כל עיר שגגותיה גבוהין מביהכ"נ [לסוף] חרבה, להורות שהתעודה של ביהכ"נ, שהיא עבודת השם ית', הוא המקום היותר גבוה שבחיים, שכל פינות החיים הפרטיים כולן אליו יפנו וע"י יתעלו ויתרוממו. ובה מתמשכת תכלית החיים, לקדושה ולצדק בכל ארחותיהם, והם נבנים ומתקיימים, "קדוש לעולם קיים". "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו". והנה היסוד העקרי הנצרך להורות על גדולת ערך התורה ועבודת ד' ומצבם הרם בחיי האומה הישראלית בכללה ובפרטיה, צריך שיהי' בולט שאין הוקרתנו את קדושת ברית ד' אשר עמנו וקדושת תוה"ק, באה אלינו מפני חפצנו לקשט את החיים בקישוט החיצוני של האמונה והדת, כמו שישנן אומות וכתות כאלה שלא יוכלו להתעלם מפעולת רגשי הדת על לבות הכלל וערכם בסדרי החברה האנושית, ע"כ יחזיקו את עניני האמונה ותוכן עבודת ד' במדרגה גבוהה אבל לא בעצם החיים, כ"א במדרגת קישוט ותכשיט חיצוני לחיים. וזאת ההדרכה היא רעה מאד ומביאה נזק והפסד נורא למצב קדושתם של ישראל, שיסוד תורת ד' אשר אתנו הוא שהיא כולה מלאה חקי חיים ונקראת תורת חיים. ע"כ לא בתור תכשיט חיצוני לחיים צריך לכבדה ולהוקירה, שבזה לא תמצא מקום כ"א בעיתים מזומנות ומקומות של פומבי והליכות סדרים מקושטים בפארים חיצוניים, כ"א צריכה היא שתסדר את

עצם החיים הישראליים מיד ד' אלהים חיים. ע"כ להשריש זה כקשקושי ואברורי, שהם בנינים של יופי וקישוט לבד, לא באה הקפידא שלא יהי' הביהכ"נ גבוה מהם, להורות שמושגינו בביהכ"נ שהוא המכון לקיבוץ עבודת השי"ת והרמת כח האמונה ויראת ד' בלבבות, אינו ממינס של הקשקושי ואברורי שהם שימושים של קישוט ויופי לבד, שהוא רק בערך טפל וחיצוני לחיים, ואין לתן לביהכ"נ יחס נערך להם עד שיהי' קפידא בגבהם יותר. אמנם בית הכנסת נערך בערך עומק גוף החיים הישראליים, כערך הבתים העקריים, מקומות החיים בעצמם, ועליהם הוא מתרומם, להורות שמטרת כלל החיים ופרטיהם ישובו לתכלית עבודת ד' ושם ד' שנקרא עלינו בכלל האומה, ומסתעף לפרטיה. ע"כ מדקדקת תוה"ק בכל פרטי החיים, "מי מנה עפר יעקב", "כי אני ד' רופאך", כרופא שמדקדק עם החולה על כל פרטי תהלוכותיו מפני שהוא מסדר לו את עיקר חייו, לא כמו פדגוג שמלמד לנער הליכות נימוסיות חיצוניות, שלא יפגע במקומות המכוסים שבחיים. והיחש לביהכ"נ עם קשקושי ואברורי עם ברניות עומדות רק לנוי ולפאר, הוא דבר משחית כל יסוד חיי האומה הישראלית, שבנויה להיות דבקה בד' אלהים חיים בכל דרכיה והליכותיה, לא ע"י פרחים של ציצים נובלים, "יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם". והיופי וההידור יבאו רק לערך נטפל, להגדיל את ההתעוררות הפנימית לאהבת הדברים העקריים, אהבת ד' ודעת דרכיו ושמירת תורתו, כערך נועם הטעם לעומת תכלית המזון להחיות בו נפש כל חי.

כז.

אר"א אנה עבדי למתא מחסיא דלא חרבה. והא חרבה, מאותו עון לא חרבה. על כל חכם בעדתו להשתדל ראש לכל דבר, שתהי' הפניה הראשית של כלל עם ד' לקדושת שם ד' ויסוד התורה בחיים, שלא להניח לשאיפות אחרות לרשת חלילה מקום הקודש, אז תתקיים העדה בצביונה הרוחני. ואם חלילה דברים פרטיים, שגם הם יוכלו להפסיד כח הקיום של איזה עדה, יגרמו להחריבה, הנה יסוד החיים הישראליים יהי' תמים עמם. ע"כ בכל מקום שיבאו וידחו יהי' רוח ד' עמם, ואין זה חורבן מוחלט כי מעפר אחר יצמחו, ובאשר יתיישבו, ישובו לתקן את השגיאות הראשונות, וכל סדרי החיים שאינם ע"פ ארחות תורת ד' שגרמו ההפסד, יכירו, ויבנו בתוך עם ד'. אבל אם הדעה היסודית תאבד, אם לאבן פינת החיים הכלליים והפרטיים לא תחשב הקדושה ועז ד', כ"א כח הזרוע ולאומיות חומרית שכל מגמתה איננה התכלית הנשגבה להיות מצטרפת להתכלית העליונה שהוא חפץ השם ית' ושמו שנקרא על עמו, כ"א חפצים פרטיים, ולעשות את הכלל רק לכלי מגושם, להגיע על ידו כל יחיד חפץ לבבו וצרכי החיים החומריים, והגגות הפרטיים עומדים לפ"ז במדרגה גבוהה הרבה מביהכ"נ מקום הקדושה והעבודה האלהית, באופן מושחת כזה כשתחרב עיר, חורבנה הוא חורבן עולם. כי הרוח הישראלי ילך הלך והתדלדל מאין לו קשר פנימי עם הקדושה העליונה החופפת על כלל עם ד' ע"י שם ד' עליון שנקרא עלינו, וחורבן כזה הוא חורבן שמנפש עד בשר יכלה. לא כן חורבן הבא מדברים פרטיים, כשיסוד העיקרי הוא עומד בתקפו איננו כ"א חורבן עראי שסופו להבנות, בעיר זאת או במק"א, ע"כ דבר גדול עשה ר"א דעביד למתא מחסיא דלא חרבה מאותו עון, ששמר בה היסוד הראשי להיות המגמה היותר גבוהה והיותר פנימית שבחיים, הקדושה האלהית, לרומם בית אלהינו. ואם כפי יצר לב האדם נזדמנו סבות שהחריבוהו, רב הוא ונכבד הדבר שלא חרבה מאותו עון. ע"כ ידענו נאמנה שהבנים הנפוצים מעיר כזאת, שכלל הקדושה הישראלית חזק ואמיץ בקרבה ועומד בה למעלה מכל תעודה צדדית שתוכל להיות [משתרשת] בכח הזמן ושטף החיים, יהיו בנים נאמנים לד' ותורתו ועמו, ועוד יהיו לברכה, גודרי גדר משובבי נתיבות לשבת.

כ.ל.

וא"ר ב" מ אר"ח ב"ג א" ר, תחת ישמעאל ולא תחת אדומי. מי שצריך לסור למשמעת איש בעל תאווה שפלות, היא קשה מאד, כי אין לערוך שרירות לב של איש מתמכר לתאוות נפשו, מ"מ אינו כ"כ קשה כמו להיות מסובל תחת עול אכזרי אשר לא ידע רחם. ישמעאלים הם שטופי זימה, מעשרה קבים זימה תשעה נטלה ערביא, ע"כ מדותיהם נשחתות והנתון תחתם יסבול הרבה. מ"מ גרוע מזה הנתון תחת אדום, האומה שמתנתה היא החרב, ודם ורצח הוא מבחירי תענוגיה, ע"כ תחת ישמעאל ולא תחת אדומי.

כ.ח.

תחת אדומי ולא תחת חבר. גם האיש הרע שלמען בצעו אין מעצור לפניו גם להרע לזולתו ברעות היותר גדולות, מ"מ כ"ז שיש לפעולותיו סדר ומטרה תכליתית יוכל הנתון תחתיו לכוין לרוחו. אמנם גרוע מזה הוא מי שנטייתו היא רק להשחית ולחבל בלא מטרה תכליתית לתועלת עצמו. והם החברים שאמרו עליהם בעשרה יוחסין, הראני חברין דומים למלאכי חבלה, מוכנים להשחתה והפסד באין תכלית של תועלת גם לעצמם, זה העול הוא יותר כבד מהראשון, ע"כ תחת אדומי שמ"מ יש תכלית למאוויו, ולא תחת חבר הדומה למלאך חבלה באין תעודה תכליתית, ומי יכלכל רוח בער ומשחית כזה.

כ.ט.

תחת חכר ולא תחת ת"ח. האיש הבינוני הפשוט, אמנם גם ישר בטבעו, לא יוכל לרדת לסוף דעת חפץ של אנשים שנטו מהטבע הישר ע"י קלקוליהם המוסריים. ע"כ רע מאד הוא מצב הכבוש תחת אחד מאלה שפנו מדרך האדם הישר הטבעי, בשרירות לב או באכזריות או בחפץ השחתה, כי תשוקותיהם רחוקות מאד מטבע האיש הישר. ע"כ לא יוכל בשום אופן לצאת ידי חובה נגדם בהיותו תחת ידם. אמנם כאשר האיש הישר הוא רחוק מרדת לסוף דעתם של אנשי רשע, כן עוד יותר ויותר הוא רחוק, בהיותו איש טבעי פשוט, מרגשי לב הדקים של איש חכם לב, שכל ישעו חפצו ומעיניו הוא רק בתורה וחכמה. ע"כ יותר ממה שלא יוכל לצאת ידי"ח נגד המושחתים מפני שלא ידע בתומו את ערך תביעותיהם, כן יותר מזה לא יוכל להרגיש אותן הדברים שת"ח בהיותו משוטט ברגשי קודש ותשוקות עליונות, מה שהוא ידרש מאת הסר למשמעתו למלאות בסדרי חייו. ע"כ יותר ממה שלא יוכל לצאת ידי"ח נגד המושחתים, מפני שנפשו לא הושחתה לבא להכרת מדותיהם, כן יותר מזה לא יוכל לצאת ידי"ח נגד ת"ח מפני שלא יוכל כלל לשער הלך נפשו ורגשי לבבו, כי משאלותיו ישתרעו לפי מדת נפשו הגדולה המשוטטת בחקרי עמקי דעה, ע"כ תחת חבר ולא תחת ת"ח.

כ.פ.

תחת ת"ח ולא תחת יתום ואלמנה. אם כי קשה לרדת לסוף דעת נפש החכם מצד גדולתה ונטיותיה

הפרטיות הגבוהות מדרכי ההמון, מ"מ לא כ"כ רחוק הדבר מההשערה הבריאה של האיש הטבעי, מפני שלפי תכונת האדם הוא עומד להתחכם כשירצה, ותעודתו על האדמה היא לכך. ע"כ עקבות של השערה תמצא גם בלב איש לא לומד על אופיו של החכם אף שבפרטו הוא נשגב ממנו. אמנם האדם בטבע עומד לאהוב את החיים ושמחתם, והאיש אשר מצד מצבו הפרטי נשבת אצלו משוש החיים, רגשותיו אינם טבעיים, ע"כ ימלא קצף על הנתונים תחת פקודתו, ולא יוכלו למלאות חפציו הפנימיים שהם הפוכים מטבע האדם הישר והבריא, ששמחת החיים ועליצותם הם נמסכים בטבעו. ע"כ תחת ת"ח ולא תחת יתום ואלמנה, שלבבם הנרגש ואסונם השבית מהם שמחת החיים במילואה, ע"כ תחסר להם העין הטובה הדורשת צהלת לב ושמחה פנימית בהשקפתה על החיים, ולא יוכל האיש הנתון תחתם לצאת ידי חובתו נגדם, ולהבין חפצם הפנימי בפרטי תהלוכות החיים. מפני שאין בטבע האדם להבין אל נטיה פרטית שע"י סבות התרחקה מעל החיים הטבעיים, הנובעים מקרב לב שמח בטבע. כי השמחה היא לאדם טבעית כל זמן שלא נעכר ע"י סערות הזמן העושקות אותה ממנו. ע"כ תחת ת"ח ולא תחת יתום ואלמנה.

.kf

וא"ר ב"מ אר"ח ב"ג א"ר, כל חולי ולא חולי מעיים, כל כאב ולא כאב לכ, כל מיחוש ולא מיחוש ראש, כל רעה ולא אשה רעה. בגוף האדם ובמצבו, ובכל ענין שנערך במערכה אורגנית ע"י חיבור של מרכזים המשפיעים עם קצוות המושפעים מהם ופועלים יחד פעולתם בחיים, יזדמן קלקול באחד משני האופנים: או שיתקלקל איזה חלק פרטי עד שלא יהי' מוכשר עוד לקבל באופן הגון את שפע החיים המיוחדים לו. אמנם כ"ז שהמקור שהוא כמרכז המשפיע הוא בריא וקיים, יש תקוה שיחזיר בכחו את הבריאות אל הענפים. אמנם בהשחת המקור, אז הרעה גדולה מאד, כי כשל עזור ומי יקימנו. והנה שלשה מיני קלקולים מצויים בגוף האדם, חולי, כאב, ומיחוש. החולי הוא בלבול סדר החיים בכללם במערכת הגוף, והנה מקור החזקת הסדרים בכחות הגוף הוא תלוי בהזנה ובריאות כלי העיכול, המעיים. ע"כ כל חולי יערך כקלקול של ענפים, שבהתחזק כח הכלכלה יחזור מהר לאיתנו, ולא חולי מעיים, שהמעיים מזומנים לשמור בכח הזנתם את סדרי כחות הגוף, ובנפלים בחולי הרי ההפסד מגיע במקום מקור השמירה מחולי. זכר לדבר "ועבדתם את ד' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך", היינו שיהי' ענין ההזנה והכלכלה הגופית בברכה, מצד הכלים הממונים עליהם שיהיו במילואם וטובם, ועי"ז "והסירותי מחלה מקרבך". הכאב, יוכל להיות שסדרי הגוף כולם וכחותיו עומדים על כנם וסדרם הראוי, אבל ההרגשה המרה של הכאב תמרר את החיים. והנה הלב הוא המכון להרגשה, העונג וצהלת החיים יורגש בלב, ע"כ "לב שמח ייטיב גהה". ואם יחוש האדם כאב באחד מאבריו, אמנם לבו טוב עליו, הרגשת העונג של החיים בכללו המורגש בלב תתגבר על כל כאב ותקל אסונו, גם תסירהו על נקלה ע"פ תהלוכות כח החיים השואפים בטבעם לרגשי עונג, ההפך מרגש כאב. אמנם כאשר הלב יכאב, הרי האסון במקום המקור העומד לשלח לכל הגוף כח ההגנה מכל מכאוב והרגשות נעימות של עונג ונחת החיים, הוא רע יותר מכל מפגע כזה בענפים, כל כאב ולא כאב לב. המיחוש, אינו מיוחס לבלבול סדרי החיים כחולי, גם לא רגשת כאב, כ"א התחלשות הפעולות מהתעוררותן הצריכה להיות מלאת חיים בגוף בריא ונפש בריאה. והנה המוח החושב, המצייר תכלית כל דבר, הוא מעורר בכחו את כל כחות החיים לשקוד על מלאכתם באומץ ואנרגיה. ע"כ כל מיחוש, אם יזדמן רפיון פרטי בכח מיוחד ישוב לו האומץ ע"י התחזקות האומץ בכח השכלי המעורר לפעולה בחפץ כפים ואומץ חיל. אבל הראש כי יחוש, המוח כי בעצמו ישיגנו הרפיון מי יאמץ את החיל, שהוא בעצמו הוא המקור להתחזקות הזאת, כל מיחוש ולא מיחוש ראש. והנה כל אלה

הם במצב הפנימי של האדם, אמנם במצבו החיצוני, ע"פ סבותיו וקניניו הטובים והרעים, הנה מקור לשמחת החיים, המתמלאים ע"י האושר החיצוני בבית וכלים ויתר צרכי החיים, אמנם בתור מקור לשמחת הלב ע"י גורל החיים המאושרים בבחינת המצב החיצוני, שחוץ לגופו של אדם הוא ע"י אשה טובה. ע"כ כל רעה חיצונית פרטית תחשב, שטובת אשה טובה תוכל להתגבר עליהן להפכן לטוב ולהמעט עצב הלב הבא על ידן. אבל כשתהי' הרעה במקור הטוב של הקנינים החיצונים, בגורל החיים עצמם, היא רעה יסודית שאין כח בפרטים אף אם יהיו טובים לעצמם להתגבר עליה, כל רעה ולא אשה רעה.

.cf

וא"ר בר מחסיא אר"ח ב"ג א"ר, אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמומים כו' אין ממפיקים לכתב חללה של רשות, כו'. סדרי החברה האנושית הם שלשלת גדולה, והפרטים רבים עד אין חקר והם אחוזים זה בזה. ע"כ אין למהר להתפרץ להרס סדרי החברה המדינית גם אם יראה בה פרטים רבים שאינם לפי הצדק והיושר לפי דעו. כי מי שמהרס איזה בנין ע"מ לתקנו צריך לכלול בשכלו את כל תכונתו. ובאשר אי אפשר לאדם להקיף את כל ארחות החברה האנושית לכל פרטיה, ע"כ לא יוכל להשען על בינתו, כי במקום הירוס איזה סדרים שיתוקנו לפי השערותו בטובים מהם, לא יגרם ע"י קלקול רב ביתר הסדרים הרבים הנעלמים מעיניו. ע"כ בענין רב ועצום כזה, שהוא גדול ממצע שכל האדם לסדרו כולו, ראוי להתנהל בנחת לפי סדרי התורה וארחות הצדק בשלום וריעות, ולהאמין שיד ד' אוהזת בארחות התולדה האנושית לרוממה ולהעלותה בצעדיה המוכנים לה ע"פ קורא הדורות מראש, "כי אל דעות ד' ולו נתכנו עלילות". ע"כ ראוי לכל איש ישר הולך להיות נאמן לכח ד' הממליך מלכים, ולצפות להרחבת הצדק והאמת ע"פ הסדרים הנהוגים בחיי החברה ע"פ מהלכם הקבוע בדרך שלום ואמת, מאין פנות אל המתפרצים המהרסים כל סדר, הבלתי מרגישים שיוכל היות שבמקום תיקון אחד הבא מהריסה חצופה, יוכלו להמצא מגרעות וקלקולים רבים הנמשכים ממנה, מהדברים הנעלמים ונסתרים מעיני המשקיף, שיצא שכרם בהפסדם. ואם יאמרו המהרסים שיבאו ע"י הספרות שתתפתח על כל ארחות החברה לידי חשבון, ועל פיה יבקרו את הסדרים, יבורו הטובים, וברעש יסירו הרעים לפי מושגיהם. אמנם צריך לשום אל לב שפרטי החיים וענפיהם כ"כ רבו ורחבו, עד שכל ספרות לא תוכל כלל לכללם לפרטיהם, עד שיהיה ביד האדם להציב משפט נכון על כל סדריהם, כי אלמלא כל הימים דיו, וכו' וכל כני אדם לבלרים אין ממפיקים לכתב חללה הפנימי של רשות, הכוללת סדרי החברה האנושית לכלליה ועמקי פרטי פרטיה. ע"כ במקום שאין היד שולטת, כזה, ראוי לאדם לעזוב התחכמותו ולהיות הולך תמים, "ירא את ד' בני ומלך עם שונים אל תתערב"ו"תומת ישרים תנחם".

.cf

מאי קרא, א"ר משרשיא, שמים לרום וארץ לעומק ולכ מלכים אין חקר. סדרי החברה בנויים ע"פ מושגים הנוגעים בין בעיניים הרוחניים, בתוכן המוסר הצדק והיושר בדעת האלהים וערך הקדושה ופעולתה בעולם, בין בעיניים החומריות המדיניות האקונומיים, והם תלויים ברב ענין זה בזה, כד' הר"מ במו"נו ע"פ"והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו" בסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, שהחכמה

האלהית העולה למעלה בראש הסולם יש לה מבוא גדול בחכמה המדינית היורדת למטה בסופו. ואם בחלק אחד מאלה השנים רבו הענפים עד שאי אפשר להקיפם בסקירה האנושית, ק"ו בשניהם יחד בהיותם מסובכים ונאחזים זה בזה, שמים לרום וארץ לעומק. ושניהם מתיחסים ללכ מלכים, בהתיסדות ההנהגה החברתית. ע"כ אין חקר, וצריך להתנהג ביחש הסדרים הכלליים הקבועים בזהירות יתירה ובענות צדק, ולהשמר מלהתערב עם שונים ועבדים מתפרצים לבלע ולהשחית כל סדר עתיק השורר בחיים המדיניים והחברתיים.

7f.

רב יהושע בריה דר"א איקלע לבי רב אשי, עבדו ליה עגלא תילתא. נאה לכבד אדם גדול ומצויין בעגלא תילתא. כי הנה ישנם יתרונות טבעיים ויתרונות מלאכותיים, למשל בבע"ח יתרון הטבעי מצד התולדה במזג טוב ומוטעם בריא ומבריא, ויתרון מלאכותי ע"י פיטום או שאר שינויים מלאכותיים. ההבדל שביניהם הוא כי יתרון היתרון הטבעי על המלאכותי הוא, שהטבעי לא יעשה ע"י יתרונו חסרון בענין אחר, כי בריאות גוררת בריאות, ויתרון טבעי בפרט אחד עקרי גורר אחריו עוד מעלות טובות וק"ו שלא יביא שום חסרון, מה שא"כ יתרון מלאכותי, אם שישגי את תכליתו להביא את היתרון שאליו כיונו עוסקיו, מ"מ כיון שהתעמר אדם עם הטבע להגביר כחו חוץ לתכונתו התולדותית, מוכרח הדבר שאותו היתרון יביא חסרון במקום אחר. הדשנות שע"י הפיטום, יפסיד את אומץ החי וכחו הבריא וכיו"ב. וכן הדבר ג"כ ביתרונות הרוחניים של בני"א, "ועשית עליו זר זהב" אמרו חז"ל: זכה נעשית לו זר לא זכה נעשית זרה לו. מי שטבע נפשו נתקדש, לא יגרמו בו היתרונות הרוחניים כ"א טוב ושלמות, מפני שכל יתרונו הוא לו יתרון טבעי שוה לטבע נפשו. אמנם מי שנפשו לא נתעלתה למדריגות הרמות בעצם, אע"פ שקנה יתרונות רוחניים מחכמה ותורה ועוד מעלות כהמה, הן דומות כיתרון מלאכותי, שלא ימלט שלא יסבבו איזה חסרון במק"א בתכונותיו במדותיו וכיו"ב. ע"כ להורות על יקרת האיש השלם, שהחכמה היראה והדעת יעטרוהו עטרה הולמת וטבעית אשר לו יאתה, נאה לכבדו בעגלא תילתא שיתרונו הגורם טעמו הטוב, הוא לא יתרון מלאכותי ע"י ענין זר לטבעו השלם שבצדדים אחרים יוכל להוליד קלקול, כ"א יתרון טבעי שלם שהוא אך טוב. ומה נעימים דברי הכתוב בפרשת אשת חיל, שרמזה הר"מ ז"ל במו"נ, על שלמות החומר הטוב המסייע בטבעו להשלמת הנפש החכמה במעלותיה, באמרו "גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה".

7g.

אמרו ליה ליטעום מר מידי כו'. יש אוכל ויש טועם, האכילה יש בה שני ענינים שבהם מיוסדות שתי הברכות שלפניה ושל אחריה כמו שביארנו בברכות בע"ה. התועלת, תכלית האכילה לחזק הגוף ולהמשיך החיים, וההנאה בעת האוכל. והנה דלת העם ישימו הנאתם עיקרית והתועלת טפילה. אמנם המשכילים בעלי טהרה שמעשיהם לתכלית הטוב והיושר האלהי, ההנאה אצלם טפילה והתועלת עיקר. אמנם ישנם בעלי קדושה שכ"כ התעצמו ביתרונם, עד שחייהם כולו קודש לד' הוא, והנאתם ונועם חייהם ראוי להיות תכלית נכבדת גם לעצמה, ביאר ענינם החסיד במס"י בענין הקדושה, אצלם לא יתכן לומר תכלית ואמצעיים, כי כל מעשיהם וחייהם כולה תכלית מקודשת היא. האכילה תתיחס מצד התועלת הבאה

אחר העיכול, שע"ז יבא פעל אכל, מאוכל, הטעימה אמנם תתיחס להנאה של שעת העסק באכילה. ע"כ לאיש קדוש מצויין מאד שכל מעשיו קודש לד' הוא, ואינו צריך לשום הכנה לתכלית כי כולו תכלית קדוש לד', נאה ליחס אכילתו בלשון טעימה, ליטעום מר מידי.

.14

א"ל בתעניתא יתיבנא. התענית בצורתה השלמה צריכה שתפעול [על] כל כחות האדם לרוממם, להאדיר את הצד המוסרי והרוחני שבאדם מפני החומריות שהתגברה עליו. נמצא שהאדם צריך לקבץ את כל נפוצות כחותיו ורגשותיו אל תכונת התענית. אז תפעל פעולתה כראוי, להאיר לאדם את דרכו בחיים מחשכת הגופניות המאפלת עליו. ע"כ לשון חכמים הוא, לא מתענה אנא, שיורה רק על הפעולה של שלילת האכילה, שאינה נחשבת לעצמה מאומה, כי לא תחפוץ תורת ד' התמימה בסיגוף האדם וענותו [את] גופו, כ"א לצד המטרה של התרוממות כחותיו כולם בהתנערם מעפר גסות החומריות, המתטבעת באדם ע"י התמדת פעולותיו בהנאותיו הגסות הגופניות, כ"א בתעניתא יתיבנא, ששרוי בו בכל נטיותיו ורגשותיו, למען יתקדשו כולם מכח התענית, שפונה בו האדם רק לצד נפשו המשכלת ולצד תכונותיו המוסריות, התובעות ממנו תענוגים רוחניים, חסד ואמת ודעת אלהים, והוא מוצא בו בתעניתו מקומו וישוב דעתו. ואמרו חז"ל "ויבא המלך דוד וישב לפני ד'", שישב עצמו בתפילה. וכמו כן הישיבה בתענית מורה על השימוש השכלי שילוח לאדם בתעניתו, ע"ד ערכה ופעולתה הרצויה של התענית, זה יהי צום יבחרהו ד' ויום רצון לפניו.

.15

אמרו ליה ולא ט"ל מר להא דר"י, דאר"י לוח אדם תעניתו ופורע. כלל המצות וחיובי התורה, ביחוד בדברים שבין אדם למקום, תכליתם היא לפעול על כל יחיד ג"כ את פעולתם הרצויה, לקרבת ד' ולקדושת המעשים המדות והדיעות, ועם זה להגביל את החיים בתכונתם הרצויה שלא להכביד יותר מדאי על האדם בהכבדות מוסריות, כמו שביאר הר"מ במו"נ בשלישיו בשיווי של התורה עם הטבע. אמנם אף שהתכלית היא לקלוע את המטרה בכל יחיד ויחיד, מ"מ הלא התורה היא כללית ומשקפת היא על הכלל הגדול. ע"כ חלילה ליחיד לפרץ גדריה או להעביר הגבלותיה וזמניה, אף אם לפי ערכו ומצבו הפרטי ימצא שהפעולה הרוחנית המכוונת היתה עליו פועלת באופן יותר הגון באופן אחר או זמן אחר, כי אין ליחיד לתבוע צרכי נטיותיו הפרטיות במקום שדרכי התורה קבועים ע"פ היסוד הכללי שאיננו משתנה ע"פ פרטים ממנו. אמנם כדי להתאים עכ"פ צרכי כל יחיד הרוחניים שהם עכ"פ משתנים הרבה, אל הענינים הכלליים שתוליכנו בהם התורה, ישנה עבודת ד' הפרטית, שפרשת נדרים ונזירות היא כללה. וכן מסתעף מהם הלכות פרטיות שכל אדם יוכל להנהיג עצמו ע"פ דרכי קדושה וחסידות הנאותים לו, למלא את אשר לא יוכל למלא נפשו מהענינים הכלליים, מצד השינוי הפרטי שיש בעצמותו הפרטית, ומזה באות תעניות יחיד. וכיון שכל עיקר מציאותן הוא רק להתאים את הענינים הפרטיים של צרכי היחיד אל הענינים הכלליים התוריים, הם אות נאמן כי הענינים הכלליים הם חזקים עומדים לעולם בקיומם, וחלילה לשלח בהם יד ע"פ רגשי לבב יחיד או יחידים. ע"כ לעומת הקביעות והבצרון שיש בחיובי הציבור בכל תוקף ועז, צריך להמצא בענינים היחידים הללו, כל הרוך וההתמשכות לפי מצב היחיד ופרטי עניניו בכל האפשר, כי רק אז

ישמשו את תעודתם להשלים את צרכי היחיד אל צרכי הכלל מבלי לגעת בעניינים הכלליים, ע"כ תעניתו היחידית, לזה אדם ופורע, אם איננה מתאימה באותו יום לתכונתו המוסרית או החומרית. כי זהו משפט העבודה היחידית שתהי' ראויה ועומדת לקבל כל שינוי כפי מצב נושאה, לעומת העבודה הכללית שהיא עומדת למעלה מכל העניינים הפרטיים, ואיננה משתנה מכח שום שינוי ומקרה פרטי.

.nf

א"ל תענית חלום הוא, וא"ר ב"מ אר"ח ב"ג א"ר יפה תענית לחלום כאש לנעורת, ואר"ח ובו כיום, וא"ר יוסף ואפילו בשבת. האדם הבריא בגופו ובנפשו, שהולך בדרך ישרה ולא עיות דרכיו ולא טמטם רגשותיו ע"י חשבונות רבים, מוכן הוא להרגיש בכל דבר העומד מצד החכמה העליונה, להרגיש על ידו במה שנוגע להטבת דרכיו בסורם מעט מדרך הנכונה, גם ברושם דק וקל. והנה החלומות הם ביחש המעמד המוסרי של האדם, מה שהוא הטעם והנטיה למצב החומרי. האדם שטבעו שלם ירגיש נטיה לדברים שמבריאם את גופו, וכמו נטיה מתנגדת לדברים שיוכלו לגרם לו היזק גופני. אם יבא איזה דבר לתוך הקנה, יתקומם השיעול לעומתו לגרשו טרם השתרש להזיק. וכמוהו רבים מדרכי החסד שאנו רואים ביצירה הגופנית, שהוכנו דרכי ההרגשה להשמר מכל נזק בהתחלתו. ואם ישים האדם לב להדבר המורגש לו ינצל מההיזק, ואם יקשה לבבו וילך מנגד לטבעו הפנימי, ואל ההזהרה הסידורית בפנימיותו לא יטה אוזן, אז תגדל הרעה, עד שיהי' נצרך לאמצעיים גדולים וקשים להנצל ולהעזר מהרעה שכבר השתרשה בקרבו, תחת אשר בשומו אל לב בעוד היתה זאת הרעה בראשית צמיחתה, הי' יכול על נקלה להשמר ממנה. והנה ראשית כל נפילה מוסרית מתרקמת במצב הנפש פנימה במחשבה ורגשי לב. ע"כ כאשר יפול האדם במצבו הפנימי ממדרגה שהי' עומד עלי', ויהי' נוטה יותר אל דרך הבהמות והחומריות הגסה ע"פ פנימיות מצב נפשו, שבהשתרש זיעות כאלה בצאתן ממדריגות רגשי לב והרהורים למצב הסכמות מעשיות, יביאוהו למעשים רעים והשחתות גדולות. זאת היא מדרכי החכמה העליונה, שלפי מצב נפילה רוחנית באדם כן יבעתוהו חלומותיו. ובהיותו זרזי לחפש דרכיו ולתקן ולקומם מיד את נפילתו, העומדת רק בתור נטיה והכנה, הנה קלע אל המטרה שאליה נוסדו טבע החלומות ביצירה בכלל. ע"כ כאשר ע"פ רוב הנטיות הרעות יבאו באדם ע"פ הטייתו ביותר מן המדה אל נטיותיו החומריות, בתאוות גופניות והנלוות עליהן מהמדות הרעות הבאות לרגלן, כעס גאוה קנאה וכיו"ב, ע"כ בשומו אל לב למצב נפשו פנימה, ובמצאו את תוכן החלום שהוא מתאים אל תכונתו וקלקולה, הנה החכם ימהר להסיר הנטיה הבלתי נכונה, בהקדישו היום ההוא לתענית להגביר כחו הנפשי הנוטה לטוב ולקדושה, אז יכלו ויאבדו אותם הרשמים הפנימיים שגרמו את מחזה החלום המחריד, ותשוב לו שלות צדיקים במילואה. יפה תענית לחלום כאש לנעורת, כי הנטיה הרעה בעודה חלושה, היא מתבטלת תיכף בהריחה ריח ההתגברות הרוחנית ולא ישאר לה זכר. אמנם כ"ז הוא כאשר ימהר האדם להכריע את הצד הטוב, עד שלא הספיקו עדיין המעשים שבפועל להתרקם לפי דרך הנטיה השפלה שהתחילה להתחולל בנפשו הפנימית. אבל כאשר ימים יעבורו, וע"פ הנטיה שכבר מצאה לה מקום בנפש יעברו ארחות חיים בפועל, אז תתחזק ע"י פעולות ממשיות, ומדות יוצאות בצורתן הרעה אל הפועל. אז אין הדבר בטוח שיספיק משקל של תענית יומי להכריע את הכף, לישר את הנטיה. כי בהשתרש הדבר צריך חיפוש יותר נמרץ ובחינה יותר חודרת, אם כבר הושרשה הנטיה ללא צדק לחפצים כוזבים ודמיונים מתעים מקרב נפשו. ע"כ רק בו ניום ההבטחה חזקה ששוב תשוב השלמה הנפשית ועמה תוצאותיה הטובות ע"י התענית הבאה לרגלי החלום המורגש. והנה השבת באה לרומם את הקדושה הכללית והפרטית, "קודש היא לכם". עונג השבת

באכילה ושתיה נכבד הוא מאד, כל זמן שיוכל האדם לרומם את כחותיו הטובים הרוחניים לרגלי התחזקות הכוחות הגופניים. אמנם החלום המבעית בא לאות כי אין שלום פנימי באדם, כי נטייתו החומרית הבהמית התגברה עליו עד שקרוב הדבר שתמשכהו ברשתה ויפול גם במעשים רעים, ע"כ אין העידון החיצוני מוסיף לו אז ברכה, כי מה בצע שיתענג בשעה הקטנה של האוכל והמשתה, אם בקרבו תסתער סערת לב מאבדן השמחה הרוחנית הטהורה הממלאת תמיד לבותיהם של צדיקים וישרי דרך. ע"כ העונג האמיתי ישוב לו במלאו [את] נפשו בדבר אשר היא מרגשת בו חסרונה, בחיים שקטים ועידון פנימי, בהישירו משקל דרכי חייו ושומו גבול לכוחות נפשו, שיצעדו בטח דרכם בדרך החיים והטוב ולא יניח להנטיות החומריות, שכבר בא האות שהרחיבו את צעדיהן יותר מהראוי, להתחזק עוד יותר ע"י הגסות שיעיב עליהם התענוג החומרי של מאכלים ערבים ומעדנים, שעלולים להמשיך ביותר את האדם אל נטיה לחיים גסים בהמיים, בעת שמצב נפשו עומד בהתרגשות, ואין שמחת לבבו עמו מפני ביעתותי לילה. ע"כ טוב לו שימשך ידו מזה, ויתעדן בעונג פנימי הבנוי ע"פ הנטיה היותר פנימית שבנפש, שהוא עונג אמיתי, שרוחו יתחזק על ידו ונפשו תחגור עז ובטחון, ושמחה בד' הטוב וישר המורה חטאים בדרך, ע"כ א"ר יוסף ואפילו בשבת. ובכלל הננו למדים שעניני החלומות עיקר הוראתם הוא מפני שבהיותם מרעישים ומבהילים הוא אות על מצב הנפש שאינה בתומתה. כי שלות צדיקים הפנימית היא מחוברת תמיד עם תם דרכם וטהרת לבבם, ובסור אדם מדרכי ישרים תסור ממנו שלותו הפנימית. אמנם יוכל למלא ריקניותו ע"י סערת החיים החיצוניים, בשחוק עליזים ומשתה שמנים, או ישכח את מצבו הפנימי ע"י טרדות החיים ועמלם. אבל בחלום חזיון לילה, שהחיים החיצונים לא יפעלו על האדם ברב רגשם, יתעוררו כחות הנפש ודמיונותיה לפי ערך המצב הראוי לה מצד חייה הפנימיים. ע"כ צדיק ההולך בתומו ככפיר יבטח, ואם ישכב לא יפחד ולא ידע רע, ורשעים תיסרם רעתם ומפחד בלילות יבוהלו.

.6f

תנא דר"י יוצא ארם בתפילין ע"ש עם חשיכה כו'. התפילין הם מיוחדים לימי החול, יצאו שבת ויו"ט שהם עצמן אות. והדבר נערך בכלל, כי לאדם נחוצה התקדשות חיצונית כדי לבא על ידה אל [ההתקדשות] הפנימית העצמית. תכלית מעשים תוריים רבים היא כדי לשמור את נקודת הקדושה הפנימית, שגלוי וידוע לפני יוצר האדם ב"ה שלא תהי' נקנית לאדם כ"א ע"י אותן הפעולות. ולפי ערך התגברות הקדושה הפנימית העצמית באדם, תוכר פעולת הדברים שמסמנים הקדושה החיצונית בפעולות מעשיות שהביאוהו לכך. כדי להורות שהקדושה העצמית היא העיקר, אמרה תורה באות התפילין, שהוא יסוד להוראת ההרשמה החיצונית של קדושת המעשים, למען יבא האדם על ידם לקנות הקדושה העצמית הפנימית, "למען תהי' תורת ד' בפיך", ששבת ויו"ט א"צ אות, כלומר בהם צריך האדם להתעלות מצד פנימיותו, עד שלא יהי' צריך סעד חיצוני לתומכו. והוא לאות על פרטי דברים בהליכות היחיד והציבור, שכפי הנפילה הפנימית כן צריך שיתמלא המקום לתן סעד שלא יפול האדם הפרטי או הכללי בנופלים מקדושות חיצוניות. ע"כ מצד הנפילה הגדולה של כלל האומה, שגרם בעונינו פיזורנו הגדול וריחוקנו מבית חיינו, יחד עם זה עצמו גרם שנשתכחה תורה והלכה ברורה ונתרבו הספיקות, ועם ריבוי הספיקות יצאו בהכרח תולדות של חומרות, שבכלל נתרבה החוג המעשי. ומאת ד' היתה זאת, שההתרחבות המעשית היא משיבה את האבדה הרוחנית של עצם זוהר הנפש שהועם ע"י הירידה הגדולה של האומה. ואלה הדברים שהם חיצוניים בערך יסודה של תורה ועיקרה, הם מקיימים את האומה בקדושתה ואמונתה לשם ד' אלהי ישראל. והנה צריך האדם להזהר להוקיר מאד כל הדברים החיצוניים

שגורמים לשמור הקדושה הפנימית, [בכל חומרות הספיקות שבהם ולדעת] כ"ז שעוד לא שבו לנו כל מחמודינו מימי קדם, כ"ז שאין לנו מלך ונביא, וסנהדרין גדולה במקום אשר בחר ד', בביהמ"ק, שתצא מהם תורה לכל ישראל בלא שום ספק בהוראה. [כל הזהירות הזאת בכל החומרות הבאות מצד הספיקות הם הם יסודי חיינו], וכי (חלילה) בעזיבת אלה הדברים, שע"פ ההשגחה הוכנו מראש לשמור את הקדושה הפנימית הישראלית, במצב הירידה תוכל לגרום תוצאות רעות ומרות מאד. דומה לדבר שהתפילין שהם מיוחדים לימי החול. אמנם בשבת ויו"ט, ימי העליה והקדושה [ש]הם עצמם אות, (ו)אין צורך בלבישתן. אמנם חלילה לדחוק בזה את קיצם, ויוצא אדם בתפילין ע"ש עם חשיכה. וכך היא המדה שהרי עוד לא זרחה שמש הקדושה העצמית, וצריכים התפילין לפעול פעולתן למען תהי' תורת ד' בפוך, עד שיופיע אור קדושת השבת, והקדושה החיצונית של התפילין תתמלא ע"י קדושת השבת הפנימית. וכן בעניני כלל האומה, שהדברים החיצונים, הרחבת התורה בקיומה שניתוספו כמה דברים מצד הספיקות, שתולדתם היא הגלות והפיזור, וחסרון שופטינו ויועצינו. אמנם בין כה וכה הרי האומה מתעסקת במדה יותר רחבה במעשים של עבודת ד', מדקדקת במצוה לכל צדדי ספיקותיה, שומרת שני ימים טובים בגליות, מפרשת שתי חלות בסוריא, שעליהם אמרו חז"ל "שמוני נוטרה את הכרמים", מפני שכרמי שלי לא נטרתי, בשביל שלא שמרתי יו"ט אחד בארץ הריני משמרת שני ימים טובים בגליות. אבל לאחר שגרם המצב ובאה הירידה, היתה התרחבות הקיום המעשי אע"פ שבאה מצד ספיקות שסבתם היו קלקולים לאומיים, גורמת קיום והצלה, והשבת רוח (הקדוש) [הקודש] הראוי להיות מלא בעם ד' בלבותם. והזמן שישוב המצב לשנים קדמוניות, שתהי' התורה כולה מבוררת יוצאת מן המקום אשר יבחר ד', הספיקות יתבררו, ויחסרו לפי זה כמה ענפים מעשיים שהיו מורגלים באומה מפני הספיקות, [ש](ו)בהיותם נעשים המשיכו והגדילו את הקדושה הישראלית באומה, כי ריבוי המעשים לשם ד' מקרב את הלב לאבינו שבשמים. אמנם אז בעת המאושרה, יופיע אור ד' וכבודו, סגולת הקדושה הכללית, אור ד', הנבואה ורוה"ק, שהיא סגולה מיוחדת לישראל ישובו לנו, ותמלא הקדושה הפנימית מקום הקדושה החיצונית של אלה המעשים, שהם בערך תפילין לימי חול לעומת קדושתם של שבתות וימים טובים עצמם, אבל עם חשיכה יוצא אדם בתפילין, וחלילה להניח את הפרט או הכלל בלא מגן של הקדושה החיצונית עם כל פרטיה והרחבותיה, כ"ז שלא באה בכל תקפה ועוזה הקדושה הפנימית, יום שבת קודש, שרומז ג"כ ליום שכולו שבת, שפדויי ד' ישובו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם.

.N

מ"פ כיון דאמר רבה בר"ה חייב אדם למשמש בתפילין כ"ש ושעה ק"ו מציץ, מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והי' על מצחו תמיד, שלא יטיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהם אזכרות הרכה על אחת כו"כ. החיים מחוברים הם מתכליות ואמצעיים, המאושר ההולך בדרך ד' הוא לא יחליף את האמצעיים בעצם התכלית. מי שלא ישרה נפשו בו יאבד דרך ויטבע בדרך החיים בהיותו עוסק באמצעיים של החיים להסיר מלבבו התכלית שלהם. הידיעה בערך התכלית של החיים לא תהי' בכל הנפשות בשוה. אמנם "כל מעשיך יהיו לשם שמים", כבר ביאר הרמב"ם בשמנה פרקים, גודל מה שאמרו בו ז"ל, למצא נקודה מרכזית לכלל החיים שכל פרטיו אליו ישובו. אבל ההשכלה מהו חפץ ד' בעולמו ומהי המגמה העליונה של החיים, כפי גדולת ערך האדם בחכמת אלהים וביושר לבב כן ישכיל יותר אל דעת יסוד תכלית החיים. והנה האיש הגדול ישכיל בגודל דעתו את הנקודה היותר עליונה שהיא המרכז האמיתי של החיים, וכל המעשים הרבים והעצומים יהיו לו רק פרטים שהם חיים משפע הכלל של הנקודה העליונה

שכבר השיגה ברוממות נפשו, סוד הרצון האלהי בכלל המציאות וקשר הרצון העליון הזה בפרטים הרבים ובהליכותיהם השונות. אמנם כלל האנשים שלא יוכלו להשיג עד המעלה הרמה הזאת, אי אפשר להם להשיג במושג אחד את כלל התכלית האלהית, ע"כ יתפזרו להם המרכזים בתכליות שונות, ויהי אצלם התורה והעבודה, החסד והרחמים, החכמה והנבואה, וכיו"ב כל אחד ממלא תעודה נכבדה תכליתית. כי באמת כדאי הוא כל חפץ נכבד לעצמו להיות נקבע בתור תכלית לחפץ העליון בחיים, ואל כל אחד מאלו המרכזים ששיגו לפרטיהם יוכלו לצייר המון מעשים והזכרות השייכים לו, ובזה ימצאו דרכם בחיים עד שיתרוממו יותר, וכל מה שיתרוממו יותר ישיגו את אחדות התכלית ביותר עד שלפעמים יוכל איש להשיג בראשית דרכו את התכלית הכללית מפוזרת בכל מעשה טוב, בכל מצוה פרטית, וכשהכרתו תתרחב ישכיל איך המצות הרבות ומעשים טובים רבים למשל, מתכנסים לקומם תכלית מאוחדת נשגבה ונעלה שהוא חפץ ד' הפנימי, תתכנס אצלו השגת התכלית, תחת נקודות מפוזרות, למקום אחד נשגב עד שברום מעלת הדעת וההשגה הטהורה ישכיל לכנס את כל פזורי התכליות אל מקום אחד, חפץ ד' בעולמו, שהוא ית' אחד ושמו אחד. והנה מובן הדבר שלפי ערך גדולת השגת התכלית, כן יהי הרושם שיעשה על הנפש להמשיך כל פרטי מעשה ודרכיה אליו. ע"כ אינו דומה דבקות הנפש להיות הולך אחרי ד' ודבק בחפץ העליון בשמחה ולב טוב, למי שעדיין עומד הוא באמצע דרכו ותכלית החיים והמציאות צריכים לפי מדעו להתפזר על עברים שונים, למי שכבר השיג עומק החפץ האלהי לפי ערכו, וכבר נתכנסה אצלו התכלית האלהית אל מקום אחד רם ונשא. והנה הכהן הגדול, שכשהוא כתיקונו, [מצד יחסו הכללי] ראוי להיות ברום מעלת המוסריות והדעת את האלהים לאמתתה, לו צריך שתהי' נשקפת המציאות כולה וכל ארחות החיים הרבים בכל אחדותם, ע"כ אין צריך בציץ הקודש כ"א אזכרה אחת, קודש לד'. אמנם לא כן היא מעלת האיש הפרטי, הוא צריך לפזר תכליותיו, ועל כל חפץ יקר ערך יקרא שם ד' עליו. שבאמת הכל, כל דבר קדוש וטוב, כל קדושה תורה ומצוה, נאצל משם ד' הכללי, הכל הולך אל מקום אחד, אבל מחסרון כח לכנס הכל בכלל אחד, צריך להתפזר בפרטים ולהסתכל בתכלית כ"א בפ"ע, בשם ד' הנקרא עליו, עד אשר יבא לתכלית החיים על ידם, "נר לרגלי דברך ואור לנתיבת", ע"כ תפילין יש בהם אזכרות הרבה. והנה המגמה הפנימית היא צפונה בלב, והיא צריכה לישר את דרך החיים בכל פרטי מעשה האדם להיותם קודש לד'. ומעתה למדנו כמה האדם צריך לחיזוק מעשי לשמור בקרבו את הנקודה התכליתית, שם ד' שנקרא עליו, שגם הכהן הגדול, שרמה מעלתו, והשגתו כוללת את אחדות התכלית הכללית, עד שדי לו באזכרה אחת, מ"מ צריך שלא יסיח דעתו ממנו אע"פ שגדול הרושם ועצום מאד. על אחת כמה וכמה תפילין שיש בהם אזכרות הרבה, שאי אפשר שיהי' הרושם כ"כ נשגב, וצריכים ה"אזכרות ההרבה" לבא למקום אחד, לאזכרה אחת, ועומד הוא באמצע הדרך, כמה צריך הוא להזהר מהיסח הדעת. וזה המשמוש המעשי יעיר את האדם בכלל על חובת השקידה במעשי התורה והמצות, להוציא מלב המתחכמים המתפתים ששיגו את הנקודה הפנימית שבאור התורה גם בעזבם המשמוש שבתפילין, המעשים שבפועל, שהם נתכוננו מאת נותן התורה ויוצר רוח האדם בקרבו, איך לכוון על ידם את רוחו אל תכליתו הנשגבה, לסדר אורח חייו בדרכי צדק שיובילו את האדם הפרטי אל תכלית הטובה, ואת כלל האומה הישראלית ששם ד' נקרא עליה, כדברי חז"ל "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך" אלו תפילין שבראש.

.kN

הלכך מדכר דכיר להו. תכלית התפילין, הקדושה החיצונה הנקנית ע"י זכרונות של מעשים העומדים מחוץ

לנפש, לבא על ידם לקדושת השבת, הקדושה העצמית הנותנת נפש יתירה. ע"כ לא תעיק לעולם הקדושה החיצונה את הפנימית כ"א תסעד אותה, ובבא זמנה תזכיר היא עצמה לקבל אותה כראוי. אמנם הנסוגים מדרכי תורת ד', שבעטו בקדושה החיצונית, בגופה של תורה, ורצו לקנות את הרוח, פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין, הם ישכחו גם את הקדושה הפנימית כי לא הוכשרו לקבלה. והתואנה אשר יבקשו, כי הקדושה החיצונה תשקע דעתו של אדם במעשים וישכח את המושג הפנימי העיוני. לא כן הוא, שמתוך שמתעסק במצות המעשיות הדברים הכמוסים וגנוזים בעומק יסוד המצוה מתחקקים בגופו ונפשו, והזכירה תגדל ביותר למשכהו אל מעלת הקדושה של הדיעות והתכונות הרמות, הלכך מדכר זכיר להו. ובבא קדושת השבת בזמנה ישכיל ויזכר לקבלה בלב טוב ובנפש נדיבה, ולא יעיקו לעולם התפילין לגבול קדושת השבת. ע"כ יצא בהם גם בע"ש עם חשיכה.

.גמ

תניא רבי חנניא אומר חייב אדם למשמש בבגדו ע"ש עם חשכה, א"ר יוסף הלכתא רכתי לשכת. אחד מיסודי קדושת השבת הוא להשוות [את] החיים החיצוניים אל ערך החיים הפנימיים, שכפי רב המרחק שביניהם יגרע מצב האדם ויהי יותר רחוק מצביונו ששם לו אדון כל החפץ בהצלחתו. הקדושה, המנוחה, העידון, המה הסגולות המיוחדות לחיי האדם הפנימיים כשהם על טהרתם והשלמתם. אבל מה רחוקים המה מהחיים החיצונים, שנסתבכו ככה ע"י אותם החשבונות הרבים שבקשו להם בני האדם, ושכחו מצדם את אשר עשם אלהים ישרו. ע"כ השבת בקדושתה היא מחזירה את כח החיים הפנימיים, שנחלש ע"י מה שהתעמר(ו) בו (ככה) [כח] החיים החיצונים בצורתם [בצורתו] העכורה המתנגדת לו. ועוד זאת יתרה יעשה, יסול דרכו על החיים החיצונים להשוותם אל החיים הפנימיים, למסך עליהם רוח מנוחה וקדושה, רוח עדן וכן. ע"כ צריך להיות נשמר בקדושת השבת מאד גם בצדדיו החיצונים. ע"כ אסרו בו חכמים ז"ל הרבה משום מראית עין, (והורחבו) [והוסמכו] הדברים החיצונים ע"י הנביאים, (הלכתא ואסמכינהו אקרא), "וכבדתו", שלא יהא (הילוכך) [מלבושך] של שבת כשל חול, כבדהו בבגדים נאים ובכל מיני כבוד וקדושה חיצונית עודפת על הפנימית העיקרית, כדי שתפעל על החיים החיצונים שהם הם הצריכים תיקון, להשרות עליהם רוח קדושה ומנוחה. ע"כ דבר אשר לפי מושגו הרוחני לא יבא בכלל חילול שבת, אמנם בהיותו מזדמן בתדירות יפעל על הצורה החיצונה להיות מעמם קדושתה חלילה, מכח הכלל הגדול של תכונת השבת יתחייב בזה הזהירות. שכחת איזה דבר בבגדו לפי שורת ההלכה, אינה מכלל חילול שבת, מתעסק הוא כדכתבו בתוספות. אמנם הצורה החיצונה אינה מבחנת בין ארחות הלב בכונתם, ונמצאת קדושת השבת מתחללת מצדה זה. ע"כ ימשמש אדם כבגריו ע"ש עם חשכה, למען תהי' קדושת השבת שלמה גם בצורתה החיצונה. וע"ז אמר רב יוסף שהיא הלכתא רבתי, כלל גדול ההולך ומבריא את כח קדושת השבת מרום מעלתו הפנימית עד צורתו החיצונה, שהוא דבר רב בכמות ורב באיכות, משכללת את קדושת השבת ושומרת צביונה, ומתאמת לתכליתו הרבתי - להשוות קדושת החיים החיצונים לקדושת החיים הפנימיים, שהם החיים השכליים והמוסריים של האדם מצד צורתו וצלמו צלם אלהים.

.דמ

ת"ר הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא. מציאות התחלואים פועלת פעולה טובה על תכונת האדם, על ידם האדם נכנע מלפני ד', והידיעה של אפשרות החולי למין האנושי פועלת לטובה לרכך קושי עורף של קשי עורף ולבצר זדון רעי לב. אמנם להשלים את הלקח הטוב שמקבל האדם ממציאות החלאים הוא מה שעל ידם האדם מזדקק בטבעו לתפילה, לחלות פני ד' להושיעו בעת צרה ויום רעה. ע"כ רבה היא מאד פעולת התפילה בחלאים, כי מתוך התכונה האנושית אנו מכירים שאחת מהמטרות ההשגחיות בהמצא החלאים היא שישוב האדם אל פני ד', "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם". ע"כ פעמים רבות כאשר פעלה המחלה את תעודתה המוסרית כראוי, ע"י שבהתגבר האדם בתפילה, החולה יעצמו או קרוביו ומיודעיו, הטיב עכ"פ למצב המוסרי בכלל, ונתקרבו לבבות רבים אל ד' ונתרכו ומדותיהם נזדככו, הנה הגיעה למטרתה ובה תלך לה והאדם ישוב לאיתנו. והנה שני דרכים ישנם למקרי צרה שיפעלו על לב האדם להטיב דרכו. הדרך האחד הפשוט, כי מצרתו יתעורר רגשו לשוב אל ד' וע"י יתחזקו כחותיו הרוחניים ויציב על דרך טוב. ולפעמים יעלה האדם ע"י יסוריו למעלה יותר עליונה, שלא ישתמש בהם מצד הפעלתם על הרגש לצעוק ולהתחנן להעזר מצרתו, כ"א יזכרו את דיעותיו להבין ולהשכיל כי ראוי לאדם לשא נפשו אל ד', טוב יחיל ודומם, לדעת ולהשכיל כי לא אשר יראה אדם בעיני בשר את הטוב זהו טוב לו, כ"א גם הרעות המדומות בהן יש טובה צפונה, וזה יעורר לב האדם לבא למעלה זו שלא לחפץ כ"א שיעשה חפץ ד' בעולמו. וזאת היא מעלת החסידים הבוטחים בשם ד' באמת שלא יבקשו דבר, כי הנם בטוחים שחפץ עליון ינהגם לטוב להם, ואף אם יתיסרו ביסורים וחלאים ידעו כי גם בזה טובה נמצאת, להם בפרט ולמציאות בכלל. והנה זאת הדעה תמנע חפץ התפילה מן האדם, כי מה יזעק ומה יעתיר והנה הוא שמח ברצון ד' איך שיהיה. והנה המדה הראויה לאדם היא המדרגה הראשונה, שיניח את משאלות לבבו וחפצו הטבעי, החפץ בחיים טובים בבריאות גופו ושמחת לבבו בכל טוב על מכונו, ועל פיהם ישתמש בעת צרה לטהר רגשי לבבו ולקרוב לבבו לאביו שבשמים, ובה תצמח ג"כ ארוכתו. אע"פ שאינה עוד המסילה היותר גבוהה במערכות הלב, מ"מ לפי מדתו של האדם היא קרובה אליו וראויה לפעול עליו לטובה זולתי הסגולה שבבני אדם שלא יחפצו כ"א חפץ צורם, שהם אינם צריכים לטהר את רגשותם ע"פ מערכת התפילה שמתוך צרה, ע"כ אצלם ישתמש כל מצב של יסורים וחלאים רק להגביר את הדעת להכיר מה רם ונשא הוא חפץ העליון המתקן כל דרכי היצורים להטיב להם. ולפי עומק הצרה וגדלה הם מרגישים יותר את עומק הטוב הצפון בה מהאב הטוב והרחום. והנה בימות החול אין האדם ברוב מוכשר כ"א למדת הגברת טהרת הרגש ע"י תפילה וצעקה. אמנם בשבת הנפשות מתעלות והלבבות נטהרים, ע"כ אז התעודה הכללית היא לכל צרה ומחלה לא להעיר הרגש לזעוק כ"א להאדיר את הדעת והבטחון בעז ד' וטובו, ע"כ הזעקה אסורה. אבל לא יחשוב האדם, כי רק בזעקה המרשמת את פעולתה ע"י חפץ האדם החזק להנצל מחליו, וכיון שפונה אל התפילה הרי היא נכונה להשלים פעולתה למהר הרפואה, אבל בהיותו מתהלך במעלת הדעת והבטחון לשא אל ד' נפשו, להשכיל באמתו ולקבל בשמחת לב כל אשר נטל עליו, א"כ כשם שלא תתעורר בו התשוקה בכל עזה להנצל מחליו, כי חפצו מכוון לחפץ קונו ומסור הוא בכל נפש להנהגתו העליונה, שע"י זה תתאחר הרפואה לבא, לא כן הוא, שיסוד קרבת הרפואה שבאה ע"י תפילה באה אמנם לפי אותה המדה שפעלה המחלה את פעולתה המוסרית שלכך נוצרה, א"כ כשם שבפעלה את פעולתה המוסרית הנמוכה על הרגש ע"י הזעקה היא קרובה להרפא, ק"ו הדברים שבפעלה פעולתה הטובה על המדע והבטחון, שהם ענינים מוסריים יקרים וקבועים המביאים טובה רבה לכלל האדם ופרטיו בהתהלכם בהם, ודאי שהרפואה קרובה לבא לפי אותה המדה שפעלה המחלה את פעולתה הטובה להחזיק הרושם של הדעת את ד' ואומץ הבטחון בנפשות המוכנות מצד המצב לקבל אותם הרשמים. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לכא.

ור"מ אומר יכולה היא שתרחם. כיון שקדושת השבת צריכה לפעול כ"כ על הנפשות, עד שלא יאבה האדם כלל להשתקע בפרטיות שלו, ולנגד עיניו יהי רק חפץ ד' כנוסח התפילה הקצרה, "עשה רצונך בשמים ממעל והטוב בעיניך עשה", וזה הרעיון ימנעהו מזעקה על צרתו, ע"כ לא נכון גם להזכיר את יסוד טובת עצמו הפרטית במאמרו. אמנם הדעה השלמה תנחם את האדם ותשמחהו, בידיעתו כי אין צרתו מגעת לו מפני סבה מוכרחת שאין להשיבה, שההכרח יוכל להצטייר גם אם לא תהי' לו אחרית טובה תכליתית, שאז אין לאדם במה להתנחם, אבל בהיותו יודע כי היכולת ביד ד' להניח לו מעצבו. ולרחם עליו, וכיון שלמרות היכולת העליונה לרחם מניחו בצרתו, ודאי יש ע"ז תכלית טובה, שלפי גודל הצער והמכאוב תבחן התכלית ההיא כמה טובה ויפיה. ע"כ ראוי רק להזכיר את היכולת לרחם, ובזה כבר האדם מנוחם ולבבו ימלא אומץ, בידעו שהאב הרחום שביכולתו לרחם עליו, מיסרו, ודאי הטובה שבזה היא עודפת. אבל יען שהמדה הזאת אינה נאותה כ"א לקדושת השבת, אבל בימי החול אין אדם יכול לשאוב ממעיין הישועה הגדול הזה, כ"א הוא צריך להרגיש בצרתו ולזעוק את פני ד' להושיעו, ובזה הדרך יקנה בנפשו ההכנעה וקישור הנפש באמונה ויראת ד' ואהבתו, ע"כ צריך להמליץ את מדת היכולת המביאה כאן למנוע את התפילה והזעקה רק למדת השבת, כלומר לפי ההשגה הנאותה לאדם בשבת, מדה זו נוהגת. אבל לפי מדת החול, הזעקה וההתנפלות הבאה מהמית הנפש הטבעית בעת צרה וצוקה היא ראויה ומביאה את הפרי הטוב, בין למצב המוסרי בין להביא הרפואה על ידה. רק על אור פני ד' וטובו שאנו משיגים במדת השבת, אנו צריכים למנוע מזעקה ולאמר יכולה היא שתרחם.

רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל כל חולי ישראל, רבי יומי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. אהבת כלל האומה מצטיירת בשני אופנים. אהבת הכלל מפני שהוא מורכב מפרטים רבים, שכל אחד בפני עצמו ראוי להוקירו ולאהבו ולדרוש טובתו, וכשיתקבצו בהכלל פרטים רבים, תגדל האהבה בכפלים רבים, כפי ערך ריבוי וכפל הפרטים. אמנם יתירה מזה היא מדת אהבת הכלל מצד הכלל עצמו, כאותה האהבה שאדם אוהב את בנו האהוב לו שמתפשטת האהבה על כל אחד מאבריו. אבל אין מקור האהבה באיברים בפ"ע, כ"א האהבה היא מצד כללות מציאות הבן בכל עצמותו, והיא מתפשטת מתוך הכלל על כל פרטי אבריו וכחותיו, שאהבה תחדור בהם להשתדל בבריאותם והפרכתם. כן היא אהבת הכלל המעולה, יסודה הוא בתוך הכלל, והיא מתפשטת מכח הכלל על הפרטים. רבי יהודה אומר, שאמנם יש התרוממות הנפש באהבת הפרט מצד שהוא פרט אחד מכלל גדול, ואין זה דומה לאהבת איזה פרט מצד עצמו. אמנם הוא נעלה מזה הרבה, באופן שראוי גם מצד המעלה השכלית היותר נשגבה לבקש גם היחיד מצדו טובתו ובריאותו, לא רק בערך עצמו בלבד כ"א מצד היותו פרט אחד, ופרטים כמוהו רבים המה בהכלל. והיא מעוררת אהבת הכלל, שראוי ג"כ לתפוס מקום בלב, גם לפי המדה הדרושה להיות קבועה בלבבות מקדושת השבת, שדאגה ע"ד מחסורי פרטים היא נמוכה מערכה, אבל הדאגה ע"ד הכלל היא כבר מרוממת הרוח ומביאה את האדם למעלות גדולות ודיעות נשגבות. ע"כ אמר המקום ירחם עליך ועל כל חולי ישראל, לציין אהבת הכלל מצד ריבוי פרטיו, ע"כ כל פרט תופס בו מקום לעצמו

ומתגבר הערך ע"י הכפל. אמנם ר' יוסי אומר, שראוי להתעלות יותר לאהבת הכלל מצד עצמו, מצד תכונת האומה רוחניותה ופעולתה הכללית ועצמותה הנמצאת רק בכללה, זהו מקור האהבה הראויה לבעל נפש גדולה. ומתוך הכלל תתפשט על הפרטים, מפני שבטובתם של הפרטים מתאדר הכלל, כמו שבריאות האברים לפרטיהם תאשר בריאות האדם כולו. ע"כ יאמר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל.

.11

שבנא איש ירושלים בכנימתו אומר שלום, וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורממיו מרובים ושבתו בשלום. המבקר צריך שישים לבו שיהי ביקורו תועלת לחולה בשעתו, גם שישאיר לו הביקור רושם טוב אחרי לכתו מעמו. מובן הדבר שתועלת הביקור מצד החלק הנמשך בעת הביקור עצמו, היא האהבה והידידות שמראים לחולה. כי ברית השלום חזק בינו ובין רעיו הדורשים שלומו ובריאותו, שבוה יטיב לבבו ולפעמים יקל חליו מקורת רוחו, ותהי' אחת מסיבות הרפואה צהלת רוחו הנדכא. אבל לא בזה תגמר תכלית הביקור, כ"א צריך שישתדל שיעשה ביקורו רושם טוב על החולה, וזהו ברוממו רוחו בהעיר לבבו בדעת ובתבונה לכלכל מחלהו באהבת ד' ובטחון שלם בעז ד' וטובו, ע"כ בכניסתו, עורר את לבו על יסוד הביקור מצד ההוה, תכלית השעה ההיא עצמה, אומר שלום. המטרה היא להראות השלום והאהבה, איך שאוהבו דורש שלום לו ומבקש לראות בטובו ובריאותו, ובזה נכללת ג"כ כל ההשתדלות האפשרית במעשה לטובתו. כיציאתו חיזק את רוחו בכפלים, באמרו שכת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, להעיר על רוממות הדעה שראוי להתרומם אליה בשבת, לבקש רק את הטוב בעיני ד', וחפץ ד' עצמו תהי' המטרה ותכלית עומק הרצון, ע"כ אין מצד זה הדעת מקום לתפילה וזעקה, כי למה זה יזעק והנה חפץ ד' הוא חפצו. ובזה ג"כ תשיג המחלה תעודתה, כי תרומם את הכשרון המוסרי למדה זו של עשיית רצונו כרצון קונו, כדפירשנו לעיל. אמנם הוסיף עוד רעיון שני, שראוי להשתמש בקדושת השבת להוציא לקח טוב ממניעת התפילה, כמו שיצא הלקח הנאות בימות החול דוקא ע"י התפילה והזעקה. והנה זאת המעלה של מניעת התפילה מצד ביטול הרצון הפרטי לגמרי מצד רצון העליון, היא מדרגה עליונה שלא כל אדם ראוי אליה. אמנם יש צד יותר קרוב להרשים מוסר טוב במניעת התפילה, שכשם שהתפילה היא נצרכת בשעתה להרשים יפה בלב [את] קרבת ד' והכנעת האדם לפניו ית' ע"י עתות בצרה, כן ראוי ג"כ להרשים איך רחמי השם ית' מרובים הם כ"כ עד שנמצאו להושיע לאדם ג"כ אם לא יזעק ויתפלל, כאשר קדם חסד ד' עליו ביצירתו כהערת החסיד בחוה"ל, ולמטה מאותה המדרגה שמצדה נאמר שבת היא מלזעוק שתוכנה הוא ביטול החפץ הפרטי מצד רצון ד' הכללי שכולו טוב, ואז אין אנו פונים אל הפרט איך יהי' עניינו לשבט אם לחסד. אמנם יש ג"כ לדעת שרחמיו מרובים, תואר הרבים יאות לכל דבר שמתפשט על פרטים בודדים, לא דבר המתחבר לכלל גדול, שיאתה בו תואר גדולה, לא תואר הרבים, ברחמים רבים הוא משביח לרחם ולהיטיב לכל פרט, גם טרם ידרשוהו, א"כ למה לנו לזעוק הלא הוא ית' יודע מכאובנו. ע"כ שבתו בשלום, אין ליחס זה החשבון אל עצמותה של השבת, שהיא מתרוממת למעלה מחשבון היחיד על טובתו, כי אם היא מתקשרת בעצם רצון העליון באין דאגה כלל איך שיהי' גורל הפרט לפי ציורו וחפצו הפרטי, וע"ז שייך שבת היא מלזעוק. אמנם מניעת התפילה מצד הרושם השני, שראוי לעשות בנפש עם הדאגה על צרת נפשו הפרטית, אלא שראוי לדעת שהישועה ראויה לבא מצד הרחמים המרובים המשתרעים על כל פרט ופרט, אין ראוי ליחס עצמות השבת לזה, אבל ראוי לעורר את לב אותן הצריכים לחשבון זה שישבתו בשלום, וידעו שגם רושם הקדוש הזה של מניעת התפילה בשבת, כדי שיכנס בלב יפה הציור של רחמי ד' המרובים, עד שאינו צריך להערת תפילה מצדנו, היא ג"כ אחת ממטרת

החלאים שבהתקבל הרושם יפה עלולה הרפואה לבא. יסוד הדברים הוא שהרשמים המוסריים יש להם גוונים מתחלפים והשלמת האדם תבא ע"י שיתרשמו בנפשו בכל צדדיהם עד שלפעמים יצא המוסר הטוב מזעקה ותחינה והתנפלות ולפעמים יצא דוקא ע"י שיהי' יחיל ודומם לתשועת ד'. רושם זה האחרון מוכשר ביותר לשבת.

למ

כמאן אזלא הא דאמר רבי חנינא, מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל, כמאן כר' יוסי. לא די שראוי לקשר האהבה היותר עליונה לכל פרט יחידי מפרטי האומה, מצד שהוא חלק מן הכלל הגדול והקדוש של האומה הישראלית בכללה, ונמצא שהפרט מתברך מן הכלל, לא הכלל מצד קיבוץ פרטיו, כ"א גם החולה שבתוך ביתו, קרובו ושאריו, ראוי לו לאדם שישתדל לקדש נפשו ורגשי לבבו, להעצימם בקדושת הכלל, עד שלא יפנה לאהבת קרובו החולה שבתוך ביתו מצד צרת עצמו ולא מצד ערכו הפרטי, כ"א מצד היותו חלק מהכלל הגדול הראוי מאד לחיבה ואהבה רבה, כמאן כר' יוסי, שהעלה אהבת הכלל בתור עיקר שממנו תצמח אהבת הפרטים, כאמרו בתוך חולי ישראל, לא "עליך ועל חולי ישראל", שמורה על אהבת הכלל מצד התקבוצות הפרטים אליו, זה אינו נקרא עירוב, אבל מדת הכלל הרמה, שהפרטים בטלים בו מצד עצמם, ונחשבים עוד ביתרון יותר גדול מצד שהם חלקי הכלל, שמציאותו נחמדת ונאהבת מאד, זהו עירוב גמור, צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל. אמנם תכלית המדה הרוממה הזאת היא, שאפילו אהבת בני ביתו הקרובים אליו ביותר, ישאב ממעיין הכלל מפני שהם פרטי הכלל. ומתוך שהם קרובים אל לבו ביותר הוא מוצא עצמו מוכשר ביותר לשפוך עליהם את כח האהבה הנובעת מאוצר הכלל. וכל ראש בית אב יראה בעצמו כאילו משפחתו היא החלק שנפל לו מאת ההשגחה העליונה, לעבוד ביותר על ידם את עבודת הכלל, כלומר לתקן מצבם של חלק זה הרשום מן הכלל שנתיחדו אליו ע"י קרבת הבשר וחיי המשפחה, ע"כ הם קודמים בהשתדלותם עבורם ליתר חלקי הכלל שאינם כ"כ מיוחדים לו. אבל מושג האהבה מצד עצמה היא כללית מתפשטת על כל כלל האומה כולה, והיא שבה עד התפרטות המשפחה, עד שגם החולה שבתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל, ולהרגיש הד קול של צרת הכלל שיש בזה, במה שאחד מפרטיו, שהוא אבר מאבריו, נתון בצרה ומחלה, ומצד זה ישתוקק לישועתו ורפואתו.

מת.

ואמר רכי חנינא בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת. השבת היא יום המנוחה המורה ליום שכולו שבת שעליו נאמרו "טוב להודות לד'", "כי שמחתני ד' בפעלך". והיינו שמי שישתכל בחיים ההוים שהם מלאים רעות רבות מצרות מחלאים ומיתה וכל אביזריהו, הלא יגזר אמר שנח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ואיכה זה יתעורר מצד ההשקפה הזאת להודות לד' ולשמח במעשיו. אבל כאשר יתבונן האדם שמצב ההוה איננו כ"א מעבר לחיים טובים ומאושרים, לחיים שהרשעה כעשן תכלה, והרעות הרבות אשר שרשן הוא במה שהאדם באדם ישלט לרע לו, יכלו, והדיעות והמדות ועמהן המעשים יזדככו, ובזה יסורו ג"כ הרעות הטבעיות שלא הוכנו כ"א כדי להכניע יצר לב האדם ולבצר זדון לבו, א"כ המתבונן בחיים ההוים בתור מעבר לחיים מאושרים שמלאים עדן ומנוחה, הוא ישמח מאד במעשה ד'

וישכיל שטוב להודות לשמו ית' על כל מה שברא. והנה בהתנשא האדם אל המושכל הגבוה הזה יתרומם מעל כל פגעי העולם ההוא וימצא עצמו כולו שוכן כבוד ברום מעלה, כל מי שיש בו דעה כאלו נבנה ביהמ"ק בימיו. העתיד יתיצב נגד עיניו כמו שכבר הוא במציאות, כי באמת הלא האושר שאין בו ספק ישמח לבב האדם ג"כ טרם באו, בידעו שהנהו נכון ומזומן. ע"כ בשבת קודש, ראוי לאדם להעמיד נגד עיניו את הבריאה מצד הטוב שבה, מצד המנוחה העדן והעונג, מצד הקדושה והברכה שבה, שהם הם יעמדו לעד ולעולם ועוד יוסיפו רב יתרון, וכל הרעות והצרות, החומריות והרוחניות, הלא יעברו וינדפו. אמנם האדם באשר הוא אדם יוכל להשתלם בציורו האמיתי והמשמח הזה רק בשעה שלא תתיצב נגד עיניו בשר שלו צורת המציאות ההוא בניוולה. אבל כמעט יחזה את הצד הגרוע שבמציאות, את המחלות והתמותות, תעכר רוחו ולא יוכל להתרומם על המצב ההוא, ולהתגבר על ההפעלה שיפעלו עליו חושיו. א"כ יאבד ע"י מחזות כאלה הון רב של קדושת הציורים הראויים לשבת קודש מצד הזכרון למעשה בראשית, שיפעול להרשים בלב האדם אהבת ד' וכל קדושת התכונות רק בנשאו דעו למרחוק ויתן לפועלו צדק. ע"כ כקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת, שאמנם בקושי יתגבר האדם בשכלו על מראה עיניו, וידע כי אין כדאי להקדיר רוחו הטוב מצד רעות המעבר, בהסתכלו בטוב העתיד העומד אחר כתלנו, בהיות נגד עיניו וחושו מר המות וקדרות האבל הנמשך ממנו, רעת המחלות וצרותיהן המסובבות מהן, שכל אלה יפעלו על נפשו בהיותו עסוק בנחום אבלים וביקור חולים, באותם העשוקים הנאנחים והנאנקים מתגרת יד הרע והקלקול השורר בעולם כעת, בעודנו מלא רשעה ומוטה עמל ואון. ע"כ רק בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת.

.64

אמר רכב" ח כי הוה אזלינן בתרי' דר"א לשילוי בתפיחה, זמנין א"ל המקום יפקדך לשלום, וזמנין א"ל רחמנא ידכרינך לשלם. היכי עביד הכי והאר"י לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, ואריו"ח כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין כלשון ארמי. שאני חולה דשכינה עמו כו'. לשון הקודש אם שיש בעצמותה מעלה וקדושה, מ"מ עיקר הקדושה המתגלה היא תלוי' בתוכן הענין, שהרי דברים של חול מותר לאומרם בלשון הקודש גם במקום שדברי תורה אסורים שם, אלא שיש חיבה גלויה ללשון הקודש בישראל מפני שהיא שפתנו הלאומית. והנה אע"פ שיסוד התורה והעבודה בנוי הוא על תכלית רצון השי"ת בעולמו, ותכלית האחרונה היא כמו שאנו מבקשים בתפילת הימים הנוראים, "ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם", ובתפילת עלינו בתור חתימה לכל התפילות, "לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך", הרי שאין אנו מתגדרים בהלאומיות הפרטית שלנו בתור תכלית האחרונה, כי התכלית האחרונה היא קדושת שם השם ית' שימלא כבוד ד' את כל הארץ, מ"מ אין שום ספק שהיסוד של אהבת האומה הוא אמצעי גדול לתכלית האחרונה היותר נשגבה. וכשהאבה הזאת מתגברת בלב לשם שמים, תנחה את האומה כולה אל התכלית הנועדת לה. ע"כ יש לכמה מצות תכונה לאומית, כי תורה נקראת דרך, המובילה אל התכלית האחרונה הכללית. והנה כשם שמלאכי השרת הם האמצעיים לכל מעשה ד' וחפצו בעולמו, כן האהבה הלאומית הישראלית היא כוללת האמצעיים הרבים להגיע לתכלית האחרונה של מלואת כבוד ד' את כל הארץ, שיהי' ד' אחד ושמו אחד. ר"א הורה שצריך להוקיר את התוך והתכלית האחרונה, ע"כ אין העיקר תלוי בלשון. והראה פנים שאין קפידא אם יאמר בשפה הלאומית את הגיוני לבבו או בשפה הארמית אע"פ שאיננה השפה הלאומית, כי אין הלאומיות העיקר

האחרון. ולפעמים טוב להיות סר מעט מעל הדברים שמבליטים ענין לאומי, כדי להורות שעם ד' אלה, תכליתם היא יותר רחבה מכל תכונה לאומית, ואינם דומים לעמים אחרים שאין להם אלא לאומיותם. אמנם הקשו ע"ז שהרי אר"י לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי שהרי ראוי לאדם תמיד שיהיו עיניו ולבו נתונים לעניני הכלל, וגם בשאלת צרכיו ראוי לשום לבו אל היסוד הכללי של כלל האומה, כי מ"מ סוף כל סוף אין דרך אחר לכל חמדת התכלית הגדולה לבא בעולם כ"א ע"י גדולתם של ישראל. ע"כ כדי שינצל האדם מהיות שקוע רק בחפצי נפשו הפרטים, ראוי שלא ישאל צרכיו בלשון ארמי, כי לא יוכל האדם להנשא אל החוג הרחב של צרכי כלל הברואים כ"א ע"י התקשרו בעמו בקשר אמיץ, והדבר נגלה ביותר בישראל, שעל ידי התגדלם תבא התכלית המאושרת לכל באי עולם. וריו"ח הוסיף ביאור שכל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו, אפילו אם יאמר להיות עיניו ולבו אל התכלית הכללית אל חפץ ד' האחרון, שהוא טובת כל האדם אשר עשה ד', ומה לו להתגדר בלאומיות פרטית, מ"מ האמצעיים יחסרו לו, כי לא יוכל האדם להגיע עד רום המעלה של התכלית הכללית כ"א ע"י המדרגה של האהבה הלאומית שהיא הכנה לה, ומלאכי השרת אינם מכירין בלשון הארמי, הכחות השכליים והרגשיים, שהם ממצעים בין האהבה הגסה הפרטית של האדם עד רום המעלה של אהבת כל היצור, המה בנויים ע"פ אמצעות האהבה הלאומית, שמתגלה בישראל בלשון הקודש. ומלאכי השרת, האמצעיים המובילים אל התכלית הגדולה שהוא שם ד' הגדול התכליתי, הם מכירים את לשון הקודש. הרגשות של החבה הלאומית שמתגלה ע"י התגלות השפה והסגנון הלאומי, הם מרוממים את האדם מעל לחפציו הפרטיים אל הדברים הכלליים של האומה. ומזה יבא הוא וכלל האומה אל החשק של התכלית היותר רמה ונשאה, כשיבא הזמן המאושר ע"פ חפץ ד'. ע"ז השיב שאני חולה רשכינה עמו, אימתי צריך האדם שמירה מהלכד באהבת עצמו יותר מדאי ע"י הגברת החבה הלאומית, שאחד מהאמצעיים היא השפה, זהו רק כשהוא עלול לכך מצד התגברות גסות חומריותו עליו להעמידהו רק במצר של חיי עצמו הפרטיים לבדם. אבל חולה ששכינה עמו, עצם ביקור חולים פועל לטובה על חושי האדם, מכניע את לבבו ומקרבו אל הטוב והצדק בתכלית. במצות ביקור חולים מחוברת ההתעלות של המוסר וההכנעה הנכנסת בלב אדם מצד ראותו בעיניו את חלישות הגופניות ואיך שאין ראוי לעשות עיקר כ"א מעניני הנפש העומדת לעד, נוסף לזה מתעוררים כחות הרחמים והחמלה בעצם טהרתם. גם ההליכה לבקר את החולה מורה על הגברת מדת החסד והנדיבות, לא רק מצד הכמרת הלב הטבעית שמזדמן לפעמים גם אצל אנשים קשים, מפני שהאומלל בא לגבולם ועיניהם רואות בצער, אבל כשהם לעצמם יותר היו חפצים שלא הי' בא אליהם ולא הי' לבבם מצטער בקרבם ולא היו מוכרחים להטריח עצמם או להוציא ממונם בעזרתו. אבל ביקור חולים הוא אות לרדיפת החסד, שהרי אין החולה יכול ללכת אל המבקר עד שידריכהו מנוחה, כ"א המבקר מפני טוב לבבו ויראת ד' שבקרבו הולך לרדוף צדק וחסד. כשהאדם הוא נמצא כבר במצב רם כזה של עבודת ד' הוא אינו צריך לההגנה הלאומית, שאינו צריך לאמצעיים שיובילוהו אל המטרה, שהרי הוא כבר בתוכה. וכן החולה עצמו שדכדוך נפשו מסיר מעליו כל התשוקות הדמיוניות והוא קרוב לתשובה וליראת ד' טהורה, "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני"א", אינו צריך לאמצעות מלאכי השרת ממשיכי רגשות הלאומיות ומושגיה. וכדי לתת אות שלא על הלאומיות לבדה יחיה האיש הישראלי, כי אם לא תתרומם לתכליתה הכללית, שהיא תכלית רצון השי"ת בשמירת כל התורה כולה שתביא להמשיך מלכותו ית' בעולם, הלא היא ג"כ מכלל אהבת עצמו תחשב, כי מה לי אהבת עצמו הנמצאת אצל יחיד או אצל אומה בכללה, כ"א גם אהבת האומה צריך שתהי' מיוסדת ע"פ דרך ד', ומי שלוקח את הלאומיות לבדה גם לאומיות אין לו, כ"א אהבת עצמו גסה בלבוש לאומיות, ע"כ לפעמים צריך לגלות את המאור הגנוז באוצר התכלית האחרונה שהיא עולה עוד על מושגי הלאומיות. וכשאדם עסוק ברושם דעה זו הנעלה איננו מקפיד על הלשון כ"א על התכן, שיהיו דברי חפץ מלאים זיו אור תורה ויראת ד', ואינו צריך

לסיועם של מלאכי השרת כ"א לפני די ישפך שיחו, שמע, בכל לשון שאתה שומע .

.j

דאמר רב ענן א"ר מנין ששכינה טועד את החולה, שנאמר ר' יטעדנו על ערש דוי. הכחות הרוחניים פועלים הרבה על הכחות הגופניים לאמצם ולחזקם. הנוחם, האהבה, וכל רגשי יושר וצדק שבאים בלב האדם במנוחה וטוב לב, הם ג"כ מחזקים [את] הכחות הגופניים ע"י חיזוק הכחות הנפשיים, "יראת ד' תוסיף ימים"ו. לעומת זה הקנאה התאוה והכבוד, הכעס וההתמרמרות, חסרון האמונה והבטחון ורעת הלב, פועלים לרעה ג"כ על מוסדי הגוף. והנה הכין השי"ת בתכונה האנושית, כי בעת חליו, שכחות הגופניים מתמוטטים הרבה, והי' אובד בעניו ובא עד שערי מות מחלישות כחותיו, אבל אז דוקא מתגברת רוחניותו של אדם, הכחות הטובים מתעוררים בו, ותחת לב רע ונפש קשה בא לו לב בשר רך, וציורי קודש נעשים קרובים ללבבו אף שהי' רחוק מהם בבריאותו מפני החומריות הגסה ששלטה עליו, הבטחון בד', התקוה והאמונה מתגברות בו, ובזה הוא מוצא סעד לכחותיו הרפים. ובזה ממש הקב"ה טוער אותנו, כי כן הוא כלל תכלית החלאים, לרומם את האדם משפלותו החומרית, ואין אדם עומד מחליו אא"כ מוחלין לו כל עונותיו שנאמר "רוטפש בשרו מנער ישוב לימי עלומיו", והתעודה הזאת בעצמה היא מחזקת ג"כ את כחות נפשו, ובריאות הנפש מחזקת את הכח החומרי ג"כ ומסעדתו, "רוח איש יכלכל מחלהו".

.kj

תנ"ה הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא ע"ג מטה, ולא ע"ג כמא, אלא מתעמף ויושב לפניו מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, שנאמר ד' יטעדנו על ערש דוי. הכבוד האמיתי ראוי הוא אל השכל. השכל הטהור שעל ידו משיג האדם את קונו, הוא המעורר את הכבוד בלב האדם השלם. כביאור הרמב"ם במו"י במאמר המועתק במעט שינוי בהגהת רמ"א הראשונה לשו"ע או"חב, שהכבוד שיתן האדם בציורו לשכל הטהור הקרוב לו ושהוא עמו נמצא, בחשבו שהוא יותר נכבד גם ממכובד שבאנשים יביאהו למעשים טובים ומדות טובות וקדושות. והנה הדיעות שבאדם ג"כ מסתבכות ומתערבבות ע"י התגברות התאות שבאה מגסות החומריות. ע"כ הרשעים העושים פימה עלי כסלונותים רק לתאות שפלות גופניות, הם מלאים דיעות רעות ומדברים על ד' תועה. ובהמצא להם היכולת לחק חקקי און עלי ספר, הם ממלאים ספרים בדברי שקר ותועבה להשחית נפשות תמימים. אמנם כל אדם לפי הערך שחומריותו פועלת עליו כן שכלו מוחשך ומוקף ענני חשך. ע"כ אף שהאמונה תאמצהו חיל, מ"מ לא יתיצבו המושגים הקדושים בדעת ד' ואמונה טהורה כמו חי לפניו. וזה גורם שרוחו ישפל ויפול לפעמים בשחיתות של תאוה או יפתה לקול אנשי שקר המדיחים מאחרי ד' ותורתו. אמנם החולה שסלק ידיו מכח חומריותו הגסה מתעורר בו השכל הטהור, ונמצאת השגתו זכה וצרופה, ומה שהוא משיג בתוכיותו מאהבת ד' והחפץ ללכת בדרכי ד' ולהתמס עמו, לא יוכל הבריאה לפי ערכו לבא למדה זו, כי החומריות תעכבהו. ע"כ הראש, שהוא מקום המחשבה, הוא מעון לשכינה, ואם שאין האדם משיג אמתת ההשגות השכליות באלהות, אבל כל מה שהוא יותר מתקרב ומטהר רעיוניו הוא נעשה קרוב להשגת האמת, עד שהשכינה למעלה מראשותיו, וראוי לאדם להרשים את ערך הכבוד הראוי למחשבות קדושות של החולה שבהן השכינה שרויה, ע"כ לא ישב ע"ג כסא ומטה, כאיש אשר אין לו ללמוד מאומה כ"א מתעטף כתלמיד לפני

רבו, והעיטוף מורה ג"כ על צמצום התנועה, כלומר הגבלה הפנימית שיהיו המעשים מצומצמים לפי מדת ההשגה הטהורה בדעת ד' הבלתי מעורבת בגסות החומריות, ויושכ לפניו במחשבה זאת הנעלה. ובזה תושלם תכונת ביקור חולים מכל הצדדים להגדיל כח החסד ולהאדירו בלב ובפועל מתגברת כח הרחמים בראותו בעניות רעו, והגדלת כח האמת בטהרת הלב והארת השכל הפועל פעולה רבה ללכת בדרך ישרים, שחברת החולה פועלת על המבקרים, והחולה הוא נסעד מד', מעז ד' וטובו. ומקור ציורי לבבו שהם נוטים לקדושה ולטוב, הלא הנה הדיעות האמתיות המתגלות בראש כשכח המתעה של החומריות נופל, והוא מסעדו בתנחומי קודש הנובעים מדיעות האמת המקרבים לבו של אדם לאביו שבשמים, "ר' יסעדנו על ערש דו".

נ.ב.

לא יקרא לאור הנר, א"ר אם אדם חשוב הוא מותר. מיתיבי לא יקרא לאוה"נ כו' אר"י ב" א אני אקרא ול"א, פ"א קרא ובקש להטות כו'. ר"נ אומר קרא והטה כו'. גזירות חכמים בסייג לתורה, שלא יכניס אדם עצמו בדבר שהוא יכול לבא מזה לעבור ע"ד תורה, יש בזה שתי כוונות. הכונה הפשוטה, להסיר המכשול המעשי שלא יעבור ע"ד תורה בפועל. אמנם זאת הכונה לא תבטל כ"א כשהעובר יכשל באמת, ומתוך שיעבור על הסייג יבא לעבור על גוף דברי תורה עצמה. אמנם יש בזה עוד כונה שני', שהרי יסוד יראת ד' וקיומה של תורה תלוי באיכות ציור רוממות ערכם של דברי תורה בלבו של אדם. והנה כשאדם נזהר בעצמו לבלי הכניס עצמו למצב שיש איזה חשש שיבא לעבור ע"ד מן התורה, זאת הזהירות בעצמה חוקקת בלבבו רושם חזק כמה גדול הוא ערכה של שמירת התורה, וכמה רב הוא ההפסד בעבירת דבר אחד מה"ת, שהרי אפילו להכנס במצב שיש איזה חשש שיבא לעבור ע"ד מה"ת הוא מרחיק את עצמו כמו שאדם מרחיק את עצמו מחשש סכנת נפשו, וכמו שהוא שומר מכל משמר אוצר יקר ונחמד, שגם מחשש רחוק של איבודו הוא מגין עליו. ולהיפך כשהאדם נכנס במצב כזה שהוא עלול לעבור ע"ד של תורה, אע"פ שיזהר ולא יעבור, מ"ם מרשים דבר זה עצמו בלבבו איזה ירידה על ערך קיום התורה בכלל. שהרי אין הדבר כ"כ נשגב אצלו, שהרי אינו חש שישמור עצמו מהכנס במקום שיש חשש שיבא לעבור ע"ד תורה, ופעולת הרפיון על כלל קיום התורה פועלת לרעה גם כשלא יעבור בפועל ע"ד מה"ת. ע"כ ע"ד רבא שאמר ארם חשוב מותר, לצד הכונה השני', מקשה מדר"י ב"א שקרא ובקש להטות, הרי דגם באדם חשוב שייך לומר שעכ"פ המצב הוא מצב שיתכן לעבור ע"ד התורה, ע"כ אפי' אם אינו עובר בפועל כמו בעובדא דר"י, להך מ"ד שלא עבר בפועל, מ"מ רפיון בנפש כבר פועל הדבר במה שמכניס עצמו לחשש קרוב לעבור ע"ד תורה, שהרי ביקש להטות. ע"כ אמר כמה גדולים דברי חכמים שאמרו לא יקרא לאור הנר, וכמו שנאמר בשם הגר"א, דתלה הגדולה במה שלא פירשו שמא יטה, והכונה לדברינו, שבאמת אין הגזירה מיוסדת על שמא יטה בפועל, כ"א על הכניסה למצב שיש צד לחשש הטיה, שכבר פועל בלב חסרון ערך הראוי לכבודה וערכה הנשגב של תורה. ולצד הכונה הראשונה הפשוטה, מקשה מדר"נ דאמר שקרא והטה, להורות שגם בפועל אין לאדם לבא על חקר נפשו נגד הגבלות חז"ל, וחוץ לאותו רפיון של ערך התורה בכלל שפועל הדבר של זלזול סייג לתורה, עוד אין שום אדם בטוח שלא יהי נפגע בעבירה בד"ת עצמה. הערה מוסרית יש להסמיק אהא דלא יקרא לאור הנר, קריאת התורה מביאה את האדם להתבונן בה, וההתבוננות היא בשני אופנים: התבוננות פשוטה להוציא דבר מתוך דבר בהלכות בעמלה של תורה בפלפול וסברא. נעלה מזה היא ההתבוננות בפנימיותה של תורה, בטעמיה וביסודי המצות. והנה ימות החול נערכים לעומת ההשתלמות של השכל המעשי, ויום השבת שהוא מוכשר להתרוממות הנפש הוא נאות ג"כ לצד

העיוני שבתורה. והנה כאן הוא מקום השמירה, דרך העיון בטעמי תורה אפשר ע"פ דרכי האמונה ורגשי לב של תמימות ואהבת ד' הטהורה המתגברת בכל אדם לפי מעלתו ומוסיפה לו ג"כ דעה והשכל ביראת ד'. זאת ההסתכלות היא דומה להסתכלות מצד אור השמש, "שמש ומגן ד' אלקים", ומצד האור הכללי הנטוע בנפשות זרע אמונים מאור ד' ותורתו, תתרחב הדעת וההכרה בעמקי תורה הרוחניים. אמנם ההסתכלות בפנימיותה וטעמיה של תורה ע"פ מערכי לב השכל האנושי, כ"א כפי מעלת הסתכלותו, "נר ד' נשמת אדם", דומה היא לערך המאור הכללי הנובע מרגשי האמונה הטהורה הכללית, שהיא מאירה בכלל האומה מצד אור ד' המופיע עליהם מקדושת ברית ד' אשר עמנו, לערך אור הנר הפרטי שבידי אדם לעומת אור השמש הכללי והטבעי, וכאן צריך שמירה שלא יטה, שלא יסור מדרך סלולה לגלות פנים בתורה שלא כהלכה, שלא לסמוך על דרכי לבו ביסודי טעמי תורה לשנות דברים מעשיים. אמנם אם אדם חשוב הוא מותר, שאדם חשוב כשידרוש בטעמי תורה כפי שכלו, ידע להוציא מזה רק את המועיל, את הדברים המחזקים את יסודי התורה ושרשיה בלבבות. ואותם הרעיונות המאדירים ג"כ קיומה של תורה בפועל, ושום מכשול לא יצא מזה מאחר שכחו רב וראוי הוא לטייל בפרדס ולהוציא ציצים ופרחים בטעמי תורה ג"כ משכלו הפרטי, מאור "נר ד' נשמת אדם" שבקרבו, בו אין חשש שמא יטה מ"אורח ישרים סלולה".

נ.ד.

ר"נ אומר קרא והטה וכתב על פנקמו אני ישמעאל ב"א קריתי והטיתי נר בשבת. הכתיבה על הפנקס מעוררת שראוי לאדם שיהיו חטאיו אצלו זכורים, לא שכוחים. וטעם הדבר הוא, שאם היתה כל פעולה פועלת על הנפש רק לשעתה, הי' די בתשובה שעושה בשעת החטא, וידיעת החטא בעתיד הרחוק הי' למותר. אבל אין הדבר כן, כי הכחות הנפשיים שבאדם ופעולותיו הפרטיות המה אחוזים וסבוכים זה בזה, וחטא אחד יאבד טובה הרבה, כי פועל הוא לרעה על כמה ממדות הטובות להשחיתן, ומגרש רוח הנדיבה של האדם מקרב לבו לפי ערך החטא ורישומו. והנה הכחות הנפשיים הם צפונים, ויש שיהי' בהם חסרון טמיר שלא יתגלה כ"א בעת אשר מסיבות החיים יסבבו שיהי' האדם צריך לפעולה בכח ההוא, אז יוכר חסרונו, ורק אז יוכל האדם לתקנו כשיגבר בכח הטוב והקדושה, הצדק והאמת, שהם המה יסודי התשובה על אותו החסרון לתקנו. ע"כ צריך שיהי' זכרון החטא בלתי נשכח מן האדם, עד שיבחין כחות נפשו ביחושם אל אותו החטא והנם שלמים ולא נפגעו ממנו לא במדות ולא בדיעות, אז ישמח וידע נאמנה כי סר עונו וחטאו נמח כעב. ומאשר הרשמים שתפעול כל פעולה על הנפש, יחלקו בין פעולה לפעולה לא לבד מצד עצמותה של הפעולה אם טובה היא או רעה, כ"א גם לפי המצבים והסבות שגרמו את הפעולה ההיא, שאינו דומה רושם שעושה פעולה הנעשית ממצב של טוב לב כאותה שנעשית ממצב של כאב לב, וכיוצא בחליפות של מצבי הנפש שבאדם, ותולדותיהם יוכרו למבחין היטב בעמקי חכמת הנפש, ומזה תצא תורה שלמה לדעת איך לבצר עמדת הטוב והקדושה ברוח האדם לעומת ההפרעה שהפריעהו החטא, לפי תכנו ולפי תוכן המצב שגרם לו, ע"כ לא לבד את עצם החטא ראוי לרשום כ"א את הסבה שחוללתו, וכן נהג ר"י ב"א שכתב אני ישב"א קריתי, הסבה, והטיתי נר בשבת, הפעולה, למען דעת כי לא איכות הפעולה לבד תוכר ברישומה על תוצאות יתר ארחות החיים כ"א גם לפני סבתה. לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמנה. גוף החי מתקיים במצבו ע"י דמו בשרו ועצמותיו, השומן שבו הוא יתרון ממלא מה שאפשר גם מבלעדיו. והנה כן בכל חטא יש גם דברים הממלאים אותו, שהם ג"כ מצטרפים בתור סבה למציאות החטא. והנה אם יהיו הסבות המביאות את החטא מצד עצמן נחשבות לדברים שאין האדם

צריך לכפרה עליהן, אין יחש לשמנוניתה של חטאתו להיות ערוכה בזכרונו, בכתבו חובתו. אמנם ר"י ב"א הכיר כי ההסכמה להתגבר על דברי חכמים בהתחכמות פרטית, דבר זה גופיה ראוי להרחיק מאד. ע"כ הסבה של אני אקרא ולא אטה שהיא הביאה את החטא, היא ג"כ ראויה להצטרף בתוך עצם הכפרה, אע"פ שעצם העבירה יש לה צביון שלם ג"כ מבלעדי הסבה. ע"כ רשם בפנקסו לא את חובת חטאתו לבדה כ"א ג"כ שתהיי שמנה, כלומר שחטאו הוא ענין שראוי לבקש כפרה ג"כ על המילוי שלו, על הסבה שגרמתו, לא רק בתור גורם לחטא שאינו עולה בשם לעצמו ואינו צריך לזכירה פרטית, כ"א גם מצד עצמו. כי ראוי לכל אדם לקחת מוסר מזה, ללכת בתם ולהיות חרד על כל דברי חז"ל בסייגיהם בלא נטיה של התחכמות פרטית, נמצא שהרעיון עצמו שגרם החטא גם הוא נזקק לכפרה, ויהי נכלל במילוי החטאת, במה שתהיי לזכרון לפניו החובה שתהיי החטאת שמנה.

נ.ד.

אמר ר"א שאני ר"י ב"א, הואיל ומשים עצמו ע"ד תורה כהדיוט. ההנהגה החיצונה, נודע למדי, שפועלת על ההסכמה הפנימית. והנה יש הפרש בידיעת האדם את ערכו בשכל ועמק הדעה איך הידיעה הזאת פועלת עליו בהיותו עסוק בחקרי תורת ד'. והנה האדם העסוק בעניני התורה המעשיים לבדם לו ראוי שלא לשכח את ערכו המדעי, כי אמתת ההסכמות בעניני הלכה המעשית שבתורה הלא היא נתונה לפי שיקול דעת האדם, וזהו האמת הנרצה. אלא שאם איננו ראוי להיות חותך הלכות בדעתו מפני שלא הגיע למדה זו אז חלילה לו לסמוך על בינתו, ולהיות תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. אבל בהיותו ראוי לכך, הלא להיפוך בהגיע להוראה ואינו מורה אמר "ועצומים כל הרוגיה". ע"כ החכם היודע ששכלו שלם בהלכה ראוי לדעת ערכו, למען תהיי אצלו הכרעתו תורה קבועה משמשת למעשה. כ"ז נאמר רק בענינים המעשיים שהם אינם עולים בשום אופן במעלה הגבוהה יותר משכלו של אדם בכלל. אבל בענינים השכליים, בידיעת האלהות וחקר כבודו ית', שבהם הדברים מגיעים עד מקום ששכל האדם יקצר מהגיע לסופן של דברים, צריך תמיד שיהיי נגד עיני החוקר הצד החלש הנמצא בשכל האנושי, גם אם יהיה נשגב וגדול מאד לעומת יתר בני גילו ואנשי דורו. אבל מה הוא נחשב לעומת גודל ערכם של הענינים האלהיים שבסודם יחקר. ובזאת יהיה בטוח שלא ימטו רגליו מדרך תורת ד' התמימה, בשומו דרך בעמקי העיונים היותר מסובכים. ע"כ ר"י ב"א שהי' מרבה לעסוק בצפיית מרכבה, כאשר נודע מדבריו בספר היכלות, ומאמרו בברכות בצפייתו האלהית כשנכנס להקטיר קטרת לפני ולפנים, כדי שיחקק היטב בלבו הצד ההדיוטי של השכל האנושי לעומת עניני קודש הגדולים והנפלאים שהי' לו עמהם עסק, היה משים עצמו ג"כ בהנהגתו החיצונה על דברי תורה כהדיוט.

נ.ה.

תנא דכ"א מעשה כתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושמש ת"ח הרבה כו'. הסדר המורגל הוא מקרא, משנה ותלמוד, שהוא שימוש ת"ח, כן הוא הסדר ההדרגי בתינוק המתחיל ללמוד מצד טבע הענין. שאם לא שיקדם המקרא אין ענין למשנה גם מצד התכונות הראויות להיות נקנות ע"י הלימודים. כי שלשה הם הענינים שצריך האדם להקנות לעצמו ע"פ לימודיו, רגשי הלב, שיהיי לבו לב שומע נוטה אל הטוב, הקדושה ויראת ד'. אח"כ הידיעה המעשית, איך להוציא אל הפועל רגשי הלב הטוב בחיים

ובמעשה, שהם כל דברי התורה הזאת המעשית. אח"כ הגברת השכל בעיון, בדברים העיוניים, בין המעשיים במה שצריך עיון ושיקול, בין בדברים המופשטים מהדיעות והאמונות. והנה בראשית ילדותו של האדם איננו ראוי להבחין סדר מעשי, כי רוחו זר מהחיים לפרטיהם ואיננו מכיר הענינים המסובכים הנמצאים בחיים בפועל, שהם הם הגורמים להצריך לאדם סידור מעשי לימודי, החושך הנמצא הוא הגורם את הצורך לאור ד', "נר לרגלי דברך", שיופיע. והילד בתומת לבבו לא יוכל לשער כל אלה, כי לבו מלא תם ואהבה לכל החיים ורואה העולם כולו כמישור, מקור אורה ואמת, ע"כ לא לילד ללמוד המון פרטי גדרים מעשיים בהליכות החיים בפועל בראשית דרך התפתחות שכלו. אמנם הרגשות, צריכים לפתח בו רגשי קודש, שתומת הילדות תועיל להקליטם בלבבו הטהור והרך המוכן לאור קודש. ע"כ תורה שבכתב מוכנת לילד בראשיתו, שהיא אע"פ שממנה לא יוכל האדם להשתמש שימוש מעשי, אבל את הרגש הטוב היא מעוררת, קרבת ד', רחמי והשגחתו, אהבתו וחמלתו על בריותיו וביחוד על ישראל עם קרובו. מוסר הנביאים, ותהלות אל חי אשר בכתבי קודש, המה מעוררים רגשי הלב הטבעיים להדריכם בדרך ישרה וקדושה. אח"כ כאשר יכנס יותר אל עמקי החיים, צריך להדריכו בלימודים מעשיים, היא המשנה, ובהיותו כבר חמוש ברגשי לב נכונים ודעת המעשים הישרים, אז העת ראויה להגדיל שכלו בהתפתחות עיונית. אמנם האדם הגדול שכבר עול החיים עליו נטוי, הוא בהדרכתו התמידית לעצמו צריך להקדים הסידור המעשי, קודם שישתדל להגדיל את תפארת רגשותיו. כי עלול הוא סבל החיים לקלקל את סדר מעשיו, אשר אז לא יוכל כלל להתנשא אל הרגשות הקדושים הערוכים בתורה ובנביאים. ע"כ הסדר הרגיל בחיים לאיש בא כבר בשנים אשר בתורת ד' חפצו, הוא משנה ואח"כ מקרא, היפוך הסדר הטבעי הילדותי. ע"כ נאמר כאן בכיוון ששנה הרבה וקרא הרכה, ואח"כ הרבה חיל בפיתוח השכל בעיון, ושימש ת"ח הרבה. שימוש ת"ח הוא שם מפורסם לדברים העיוניים שבתורה, להורות כי מכלל הדברים העיוניים ישנם כאלה שלא יוכל ההוגה להוציא הבנתם ע"י דיבור פה, כי נעלים הם מכל שפה והגיון. לפעמים נמצאים דברים כאלה בענינים הגבוהים בחקרי אלהות, ולפעמים נמצאים ג"כ כאלה בדברים מוסריים המסתעפים ע"פ עומק חכמת הנפש, אשר אם יאמר האומר לבארם בניב שפתים לא יוכל. אמנם המשמש ת"ח ויכיר במעשיהם, וע"י המעשים החיצוניים יעמוד ג"כ על מערכות רעיוני לבבם, הוא יכיר וידע ג"כ את אותו החלק העיוני שאינו יכול להמסר, לא בניב שפתים ולא בעט סופר, כ"א יתבאר ויוחק בלב מבין ההולך את חכמים, המקיים "ולדבקה בו" ע"פ דברי חז"ל להדבק בחכמים ותלמידיהם, כי השפה והספרות לא יוכלו לתן כ"א את צל החיים של הקדושה (וההגיון) [והגיונה] הנעלה, אבל (ב)עצמם [של חיי הקודש] הם נמצאים בת"ח החיים ע"פ דרכי קודש אלה, והאמצעי להגיע לעומק הידיעה בזה הוא שימוש ת"ח.

.11

ומת כחצי ימיו. ימיו של אדם עומדים להחלק לחצאין. המחצה הראשונה צריך הוא להשתלם לעצמו, בגידולו הגופני והחומרי, ואח"כ התורני העיוני והמוסרי. המחצה השני אמנם ראוי כבר שיחל להשפיע על מה שחוץ לו, להעניק מטובו את הצעירים ממנו למען יוכלו גם הם ללכת באורח ישרה. והנה ישנם אנשים שהשחיתו דרכם אפי' בערך עצמם, והם אינם ראויים אפי' לחיים של המחצית הראשונה, ע"ז נאמר "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם". אמנם אותו ת"ח שלפי הראוי לעצמו השלים חוקו, והחסרון הנמצא בו שבגללו היה הוא ראוי למות, הוא לא לפי הערך שפעל הדבר על עצמו כ"א לפי הערך שפעולה של הנהגה כזאת, מאדם רשום כזה, תוכל לפעול על העתיד, ע"כ הי' ראוי לחצי ימיו. אמנם המחצה השניה

שעבור הדור הבא, בשביל ההשפעה שראוי לו להשפיע על הסובבים אותו ועל בני הדור הצעירים, שם היה יכול לצאת הריסות גדולות לפי הירידה של המקבלים, יתרחב פרץ קטן המתגלה במשפיע. ע"כ מת בחצי ימיו, למען תת מקום לימוד לזולתו לסור ממוקשי מות וללכת באורח חיים.

5J.

והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כו'. לפעמים יש אדם שעם שהוא קורא ושונה, גם משמש ת"ח, מ"מ תכונתו הפנימית היא כ"כ רעה עד שרוחו זרה לתורה ויראת ד'. ע"ז אמרו חז"ל זכה נעשית לו זר לא זכה נעשית זרה לו. "אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו", ונאמר "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך". והוא נגד מה שנאמר בתורה בענין תפילין, "למען תהי' תורת ד' בפיך". היינו שלא תהי' רוחו זרה לתורת ד' כ"א תהי' כמונחת בתוכיותו ופנימיותו. אמנם הרשע, אף שהוגה בתורה למטרה חיזונה, איננה נכנסת בפנימיותו והוא נושאה עלי פיו ולא בפיו. והנה זה הכשרון הפנימי א"א להביעו בשפה, ולהסביר איך יוכר האיש התם שרוחו נאמנה עם תורת ד' והיא אצלו ערוכה בכל ושמורה. אמנם התפילין הם שמורים על כך כעדות הכתוב. ע"כ היתה נופלת תפיליו, להורות שהתורה היתה לו זר, לא זרה לו, ולא מן השפה ולחוץ כ"א היה דבק בה בכל נפשו ומאדו. והנה שאלות מוסריות ישנן שמתישבות ע"פ ארחות השכל הקר החושב וחוקר, ויש שמתישבות ע"פ ההכרה ההרגשית שהיא ממלאה לפעמים תעופת כח השכל הקר ומשלמת את הבינה במקום שצריך לעוף עם השכל על כנפי הציור. ביהכ"נ הוא מקום הגדלת הרגש בהיותו מיוחד לתפילה ושפרכת שית. ביהמ"ד הוא מיוחד לחקר ושכל הגיוני. ע"כ היתה נוטלת תפיליו, כלומר איש הזה שהגיוני לבבו היו בתורת ד' והיתה דבקה בו ברב עז, איך לא השלים ימיו, היש לפתור שאלה זאת בדרך הרגש המיוחד לבתי כנסיות, או בדרך הדרישה המיוחד לבתי מדרשות. ע"כ היתה נופלת תפיליו ומחזרת על בתי כנסיות ובתי מדרשות.

6J.

ואמרה להם כתוב בתורה כי הוא חייך ואורך ימך, בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו כו'. התורה משלמת את האדם בחיים, היינו בתעודת החיים לפי צרכם לעצמו, גם אורך ימים תתן, היינו שתספק ביד האדם להספיק תעודת החיים בעד העתיד בעד דור יבא. ע"כ תצויר השלמת החיים היוצאת חוץ לגבול התעודה הפרטית בשם "אורך ימים", שמאריכים הם על המדה המוגבלת לפרטיותו של אדם, ובבעלי נשלמו ההכנות כולן, והיתה התורה צריכה לפעול עליו תעודתה.

6J.

ולא היה אדם מחזירה דכר. הפליאות המזדמנות על חקי ההשגחה ויתר הלימודים הטובים שהם אורו של עולם, הם מוכנים בהשגחה נפלאה ע"פ סדרי החכמה האלהית, שעל ידם יתרומם האדם לבינה יותר גבוהה מההבנה השטחיית. מובן הדבר שהבינה העמוקה תביא לעולם [את] הטובה האמתית בארחות

החיים והמוסר הטוב, מה שאין ההבנה השטחית יכולה להביא זאת. אמנם כדי שתעורר הפליאה את כח החושב ורגשות הלב באופן מלא, כדי שיהיו הכל מוכנים לקבל הרושם הטוב של ההבנה השלמה כשתבא אחר הפליאה, כדוגמת "מים קרים על נפש עיפה", שהצמאון הקדום מכין את ההתקבלות הטבעית. ע"כ צריך שתהי' הפליאה הולכת בכל תוקפה ומשרטת שרט גדול בנפשות רבות. וכשתפעול בכל תוקף לזעזע את המון כחות הנפש, אז, רק אז, תתקבל בכל כח האמת הברורה כשתבא לפתור את השאלה המסובכה. וזה הדין נוהג בכל השאלות הגדולות שלפי ערך גדול, ולפי הערך של גדולת הפעולה הצריכה לבא ע"י הפתרון האמיתי כשיתגלה בעולם, כן צריך שיגדל כח הזעזוע של חסרון הידיעה, של המבוכה הנוראה לפני התגלות מאור האמת. וכן הדבר נוהג בשאלות הכלליות הנוגעות לכלל המין האנושי ומוסריותו, דיעותיו והגינותו, הנוגעות בארחות חייו הגשמיים והרוחניים. וכן הדבר נהוג ג"כ במקרה פרטי, שג"כ אינו יוצא מהסדר הכללי מפני שהוא נוטל בו את מקומו הראוי לו. ע"כ שאלה זו, שהיתה צריכה לפעול פעולה חזקה ונמשכת בתשובתה, היתה ההנהגה המזדמנת שעשתה רושם גדול בפליאתה. כי העני' הסוערה היתה בטענותיה מרעשת את הלבבות, ומי שישקיט רוחה ורוח כל משתומם על כלל מציאות המאורע לא נזדמן לה. כה היה הרושם הולך הלך וחזק מפני שלא הי' אדם מחזירה דבר.

.ס

פ"א נתארחתי אצלה והיתה מטיחה כל אותו מאורע. אמרתי לה בתי בימי נדוּתך מהו אצלך, א"ל ח"ו אפי' באצבע קטנה לא נגע בי, בימי ליבונך מהו אצלך, אכל עמי כו', אמרתי לה ב"ה שהרגו שלא נשא פנים לתורה, שהרי התורה אמרה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. במקום שהדברים התוריים והדברים הטבעיים מזדמנים לפונדק אחד בארחות המוסר, שם צריך שמירה יתירה שלא יטעה אדם ולא יטעה את זולתו לחשוב שעניני התורה משתקפים בהשקפה אחת ובערך אחד עם הענינים הטבעיים הפרטיים. ומכל שכן שהדבר קשה מאד אם יעלה על לבבו שהדברים הטבעיים הם עומדים למעלה (בענינים) [בערכם מהענינים] התוריים. מחשבה כזאת תביא לקצוץ בנטיעות תורת ד' התמימה, חלילה, ותביא להשיא עצת חטאין שיסוד התורה היא ההדרכה הטבעית לבדה. ובזה יבאו פריצים ויחללו קודש ויתפארו להסתפק בההדרכה הטבעית לבדה, ומרעה אל רעה יצאו לבלע עולם. ההרחקה מן הנדה בימי תוקף נדוּתה הוא דבר מתאים לחקי הטבע, אמנם ההגבלה התוריית בימי לבונה היא מתיחסת כבר אל דרכי הקדושה הנעלים הרבה מהשקפת הטבע הפשוטה ההיגיינית ואפילו המוסריית שלה. אותו תלמיד בתתו פדות והפרש בין ימי נדוּתה לימי ליבונה, הראה לדעת שההגבלה הטבעית עומדת אצלו נעלה מההגבלה התוריית, וכאילו היתה ההדרכה הטבעית עיקרה של תורה והתורה האלהית המרוממת את האדם בעצת ד' לאור הקדושה ומאירה את מחשכי העולם באור האלהי ע"י קדושתן של ישראל, היתה חלילה טפילה לדברים הטבעיים. והנה אף שאותו תלמיד בעצמו ע"פ דרכו זה הי' זהיר במצות והולך תם, אבל כ"ז היה אפשר להתקבל רק בנפשו שהיתה טהורה ונוטה אל הצדק ורגשי קודש שלה היו מטים אותה לדרכי תורה, ולא היה חסרון של הדעה הזאת, שהיא נשחתה, כל כך ניכר בחיים. אבל הקרובים אל השפעתו, בהיותו בעל דעת כזאת שעם גדלו בתורה וביראה היתה התורה בעיניו כטפלה אל הדת הטבעית, היה עלול להרבות מכשלה. ע"כ לא הי' ראוי לו לחיות המחצה השני של הימים שבהם עלולה ביותר להתפשט השפעתו על זולתו. ע"כ אליהו ז"ל, שהוא הוא המוכן לחבר תמיד אור כללה של תורת ד' עם כל הסעיפים והפרטים היותר רחוקים, הוא העתיד להיות בכחו מפתח את הסתומות של פרטי תורה כמורגל בחז"ל לאו אליהו אמרינהו, והוא בעצמו הורה לעבור ע"ד תורה במקום שהיה צריך לחזק כללה

של תורה להוציא מעם רב הקריאה של "ד' הוא האלהים", הוא היה המוכן שעל ידו תתפשט ההכרה כמה סעיפי סעיפים של דקדוקי תורה פועלים על כל ארחות החיים המוסריים והשכליים ונפעלים מהם, הוא הי' ראוי להכיר את השרשים המושחתים העלולים לבא על ידה של הנהגה [גרועה] בסעיף כזה מדיני התורה עד היכן הם מגיעים, ולו נאה לאמר ע"ז ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה, הפנים השכליים, הפנים של חשיבות ושל רוממות ערך, לא היתה אצלו התורה כ"א ההדרכה הטבעית, וכיבד את הגבלותיה יותר מהגבלותיה של תורה, שהרי התורה אמרה ואל אשה בנדת טומאתה, לא בנדתה לבדה כ"א בצירוף הטומאה. הטומאה היא מושג רוחני שרק התורה תוכל להגבילו ע"פ עצת עליון, לא ע"פ ארחות החוש הטבעי הפשוט. וההגבלה הזאת היא נעלה מכל הגבלה טבעית, ואין הטבעית כ"א טפילה לה ובטלה אליה, בתור אחורי כל כלי המתבטל לערך גופו ותוכו ופנימיותו של הכלי, כן ההגבלה הטבעית היא ג"כ נכללת (היא) בתוך המון ההשלמות הגדולות הנכללות בתורה לטובת האנושיות והמציאות בכללה, אבל הפנים עצמם הם בתורה גנוזים. ע"כ ההבדל שבין טמא לטהור ע"פ ארחות התורה צריך שיקח את המעמד היותר גדול בחיים, וממילא תוכלל בה ההדרכה הטבעית, כי "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

.ko

כי אתא רב דימי אמר מטה חדא הואי, במערבא אמרי א"ר יצחק בר יוסף סינר מפמיק בינו לבינה. כשאדם פורץ חלק אחד מגדרי תורה ומשאיר איזה חלק ממנה לפי ראות עיניו, יש שני פנים באיזה מקום למצא כח הכבד של פעולת הפרצה להזיק ע"י פעולה זו, או ע"י רוח של הכרעת דעת טועה שפעולה כזאת פועלת על לבו של אדם. בצד אחד יש לדון שכח היותר רשום שבקלקול מונח הוא בחלק הנפרץ, שהרי על ידי זה יפרץ הדבר יותר. גס עצם הפרצה כשהיא לעצמה כבר נוטלת חלק רשום מקדושתו הישראלית של האיש הפורץ, ופועלת על חוגו לרעה לפי ערכו וגדלו. אמנם לאידך גיסא, יש פנים להאמר שהחלק הנשאר הוא יותר מזיק מהחלק הנפרץ, שאם היה הפורץ פורץ כל הגדר ודאי הי' מיד נכשל בגופה של תורה, ובהיותו איש שלא נשחת לגמרי היה מכיר מיד רשעו ועיוותו והי' שב בתשובה. ולעומת זה אחרים היו מכירים מיד שדרכו אינה ישרה, ורעיונו היו הולכים ג"כ באורח כזה שהי' הפרץ וזלזול תורה ניכר בהם והיו רבים פורשים ממנו, אם הי' עומד בתוקף על דרכו הנשחת. לא כן הדבר כאשר השאיר חלק של גדר המורה על יראת ד' שיש בו, ע"כ יש לדבריו והצעותיו פנים מסבירות ורבים מתמימי דרך יוכלו להמשך אחריו. ואח"כ יובילו אותם הדרכים הרעים שהם נאחזים בשורשן של דיעות רעות, כמו בנדון דידן באותו השורש הרע של הכבדת כח ויד של הנטיה הטבעית על פני כח התורה האלהית, וכיו"ב בכל נסיגה היוצאת מדרכי תורה וגדריה שכולם או פועלים על הדיעות להרע או נפעלים מהן, וברוב שני אלה יחד, ע"כ יש יותר הפסד בחלק הנשאר מבחלק הנפרץ. ע"כ כי אתא רב דימי אמר שסבת העונש, והרושם שע"פ ההשגחה הי' צריך לעשות בעולם הוא מצד שמטה חדא הואי, כלומר בהחלק שפרץ את הגדר של "לא תקרב". כמערבא אמרי שלא על עצמו אנו צריכים לדון, גם לא על הפעולה שפרצה יכולה לפעול על הנשחתים כבר בפנימיותם, כ"א על הערך שיכולה פרצה שיוצאת מאדם רשום לפעול על החוג הקרוב לו, ויותר מה שתוכל לתפוש גם ישרים ותמימי לב, וזהו ביסוד הכח של החלק הנשאר שמורה על כשרותו של הפורץ. סינר היה מפסיק בינו לבינה, זהו הדבר היותר ראוי לגרום צורך לעונש גדול שיהי' ראוי להיות לאות לבני מרי ממה שראוי להעשות מצד החלק הנפרץ.

ת"ר מי כתב מגילת תענית, אמרו חנניה וסיעתו שהיו מחבבין את הצרות. יד ד' נטויה על עם קרובו להחיותנו ולהקימנו לפניו לעם, על כן הוכנו סיבות גדולות בסדרי התולדה שהן הן גורמות לחזק את קיומנו. והנה הדבר פשוט שקיומן של ישראל בכלל תלוי הוא לפי רוב אהבה שתמצא בקרב כל אחד מעם ד' לתורת ד' אשר בקרבנו, לשם ד' אלקי ישראל ולעמו בכלל. והנה האהבה נובעת בראשיתה מצד הטבע החומרי והרוחני, מצד נטות הנפש בקדושתה ע"פ תולדתה למקום גזעה ומעון אור חייה שם ד' אדון הברית, והשכל והיושר מסעדים אותה בהראותם כמה ראויה היא האהבה להמצא בכל פרט מפרטי האומה אל הכלל כולו ואל תוה"ק שהיא תורת כלל עם ד', שהיחיד הוא עצם מעצמו. אמנם לפי המצב הרעוע של הגלות שפעל הרבה לשחת כל חלק טוב מלב ונפש, היה יכול אור האהבה המקורית להיות נחשך, ובזה הי' הרפיון מתגבר והיו היחידים חלילה מתפרדים כ"א איש לעברו, לפי מראית עין של התועלת הפרטית לו לבדו מבלי להשקיף על כל קשרי הקדושה שבינו ובין ברית ד' השורה על הכלל ומסתעפת ממנו לפרטיה. ע"כ צריכים מאד אמצעים אחרים שהם מעוררים את נטיות האהבה והגעגועים של כל יחיד אל הכלל להיות מורגשים. והאמצעיים שעומדים להגן על הכח הרוחני שלא ישחת ולא יעלה חלודה, כבר פעלה ההשגחה האלהית באדם בכלל לצורך שמירת הפרטים, במה שגזרה החכמה העליונה שתהי' לידת הבנים בעצב, בחבלי לידה יסורין נוראים וסכנות גדולות, כדי לרומם ע"י קושי ההשגה של קנין הילד את האהבה הטבעית בלב האם במעלה יותר עליונה האפשרית, באופן שתהי' ראויה לסבול עליה את כל טורח הטיפול של גידול העולל המוטל על האם, מה שרגש האהבה הטבעית והמוסרית לבדו לא הי' מתעורר מבלעדי החבלים המעוררים אותם. כן הדבר באומה הישראלית, קדושת התורה והאמונה והקשר הכללי של העם כולו, שהוא ראוי לאהבה רבה ולסבול כל טורח וכל מעמסה מצד הפרט, רק שלא להפרד מבית חייהם של הכלל. אמנם כדי שלא יועם הזוהר הגדול הזה בשפלות הגדולה של הגלות, ומה גם בראות הפרט לנגד עיניו עמים רבים שאחרי שנשבת עזם המדיני נפרדו ונתערבו בין העמים התקיפים, ובמה איפוא תעלה הרגשת האהבה הישראלית להתחזק, למען יכיר הפרט היותר שפל ג"כ את ערכו הראוי, למען יסכים בנטיה נפשית פנימית לסבול כל עמל ותלאה של הגלות רק שלא להפרד מעל ד' ועמו, שימוש זה משמשות הצרות, הצרות הרבות שהשתרגו עלו על ראש ישראל סבא, "רבת צרונני מנעורי יאמר נא ישראל". הצרות שעברו עלינו ושסבלנו בשביל קיום תוה"ק בשביל כללות האמונה, ובשביל מעמד שם ישראל בכלל, הן גורמות לעורר את האהבה בלב הבנים לדור אחרון ביתר שאת. כי ליקרת המציאות של הקדושה הנפלאה והערך הגדול של תוה"ק וקדושתן של ישראל, שבשביל כך הם עומדים לעד ולעולם כאשר השמים החדשים והארץ החדשה עומדים לפני כן יעמד זרעכם ושמכם, מצטרפת החיבה המתעוררת בלב הדורות בשומם על לב את קושי ההשגה, והמחיר הגדול שנתנה כנסת ישראל בעד קיומה וקיום תורתה, וזה בעצמו מוסיף אומץ ורגשי אמונים. ע"כ כתבו מגילת תענית חכמי קודש שידעו את יקרת פעולת ידיעת הצרות והוייתן לדור אחרון, והיו מחבבין את הצרות.

ארשב" ג אף אנו מחבבין את הצרות, אבל מה נעשה שאם באנו לכתב אין אנו מספיקין. כשהיתה האומה במצבה הטבעי, בארצה ובכח ממלכתה, שאע"פ שרבים קמו עליה וצריה הציקו לה מאד, מ"מ

היתה הצרה הכללית אפשרית להכתב בספר, גם היתה אפשרות לבא עד תכונתה ועומקה. אבל אחר החורבן, שהאומה כולה טובעת בים של צרות, הלא כפי גודל חללם של החיים כן גדלו הצרות, כי מה אפשר לדבר ולתאר מריבוי הצרות הפרטיות ההולכות ונמשכות בכל אישי האומה מסבת חרבן האומה כולה ושפלותה, נדודה וטלטולה. א"כ היש אפשרות לעט סופר לכתב, הלא חללם של החיים רחב הוא מאד מה שקצר כל ספר מהשתרע עליו בשלימותו, והוא כולו מלא צרותיהם של ישראל, שפלות ובוז, עני וחלי ומדוה, קלקולי סדרים בחיי הכלל והפרט, בחיי הציבור והמשפחה, וכולם הם נובעים רק מעמק צרת הגלות בכלל. א"כ אם נבא עכשיו לכתב צרות פרטיות, הלא נראה הדבר כאילו הצרות הכלליות התמידיות שהן נושכות כארס נחש מדי יום ביומו את בית ישראל, את אלה שכחנו, כי רק מקרים בודדים נרשם עלי ספר, ע"כ לנו א"א עוד לכתב מגילות תענית מענינים פרטיים שיקרו בזמנים רשומים, כי כל רגעי חיינו המה פרקים פרקים מלאים רשומים רבים ועצומים של מגילות תעניות, ואם באנו לכתב אין אנו ממפיקים.

.?0

ד"א אין שוטה נפגע, ד"א אין בשר המת מרניש באיזמל. הצרות הבאות על האומה יש מהן שעיקר ענין הוא הפחד על מצב העתיד. כי יש לפעמים שאיזה ממלכה תפגע את חברתה בדבר קטן, שמצד הענין ההוה אין לו איזה ערך ומ"מ תתרגש האומה הנפגעת מאד, מפני שבתור אומה שלמה היא מסתכלת אל מצב העתיד שלה ורואה שע"י ההתגברות הקלה יוכל לבא ענין מפסיד גדול לחסנה הלאומי לימים הבאים, ויש מהן צרות שהן מצירות צעדי האומה לשעתה. והנה כשם שהאדם אינו יכול להרגיש יפה בין בשכלו בין בהרגשתו כ"א בהיותו בריא ושלם בכל כחותיו וחושיו, כן האומה אינה יכולה להרגיש לא ערך של פחד מצד איזה אסון כללי שנראה כנשקף למצב האומה בכללה לעתיד, וכן להרגיש יפה המרירות שיש ברעות המצב ההוה, לא מצד הרע הפרטי המגיע לכל פרט, כ"א להרגיש את הרע הלאומי הכללי, כ"א בהיותה בריאה בתכסיסיה הלאומיים בארצה, ממלכתה, מקדשה וכהניה, שופטיה ושריה. ע"כ בגלות א"א כלל שיורגש מצד האומה שום דבר צרה כללית בכל תוקף רישומה, ואין ראוי לכתב דברים כלליים בשביל הכלל כ"א מי שיוכל לציירם בכל עמקם ומהותם, אבל מי שמרגישם רק בתור צרה פרטית לו או לפרטים רבים, לא הגיע עד הרושם שצריך לעשות דבר של צרת האומה. והנה אנחנו בעונינו אבדנו זאת ההרגשה לגמרי, ואף אם יאמר אדם שמצר בצרתן של ישראל, לא יוכל להתפאר בלבבו כי הוא יורד עד עמקה של צרת הכלל. כי זאת ההרגשה אי אפשרית לנו כי אבדנו את הדרכים שבהם ועל ידם אפשר להרגיש צרת הכלל. ע"כ דברים של סיפורי צרות הכלל מצד הפחד לסכנת מצב הלאומי שיש בהם, אין אנו יכולים להעריכם כראוי, מפני שאין שוטה נפגע. הפקח שמכיר ערך הסכנה כשהולך במקום סכנה שצפוי הוא לאסון, הוא נפגע ומתמוגג ועצביו יתרגשו, מה שא"כ השוטה, הוא לא יבהל, מפני שאינו מכיר ערך החיים ולא ערך הסכנה. כן אנחנו אין אנו מכירים את הערך הלאומי, ע"כ לא נוכל כלל להתרגש ממצב העתיד הצפוי להפסד חלילה, ע"כ אין אנו יכולים לכתב אלו המגילות. וכן דברים שהם צרות של ההוה, אנו איננו מסוגלים להרגיש כלל את עומק המרירות שיש בהם מצד צרת הכלל, כי אבדנו את הקשר האמיתי וחיות האמיתית של העממיות, ע"כ אין אנו מרגישים כשם שאין בשר המת מרגיש באיזמל. א"כ גם אם נצייר איזה צרה בספר, נציירה רק כפי הכרתנו, והכרתנו איננה עולה למעלה מערך של הפרט או המון פרטים, ואין אנו יכולים להעשות שליחי ציבור לכתובת הצרות, שזאת היא הקדושה השרויה בכל אופן על דבר כללי שנכתב בעבור כלל ישראל, כמגילת תענית, שכותביה הרגישו את הענינים הכלליים כפי המדה

השלמה הלאומית הכללית, ע"כ יש בסגולת דבריהם לעשות רושם כללי, מה שא"כ אנו כשנכתב בתור כותבים בעד הכלל את הצרות הכלליות, נורידן מערכן ע"י מיעוט הכרתנו וחוסר הרגשתנו, ולא תצא אותה התועלת הרצויה שיוצאת מהדברים הכלליים שכתבום אנשי רוח ד' בעוד רוח עמנו הי' כמו חי נצב ועומד על עמדו הנכון.

סה.

איני, והאר"י קשה רימה למת כמחט כבשר החי, שנאמר אך נשרו עליו יכאב, לימא אין בשר המת שבחי מרגיש באיזמל. אף כי "נפזרו עצמינו לפי שאול"ו ונהרסה כל קוממותנו הלאומית, מ"מ ההרס והחרבן לא חדר עד מקום נשמת החיים של האומה, כי בכח תורת ד' אשד עמנו ובריתו ושמנו אשר בקרבנו עומד בנו טעמנו ורוחניותנו הכללית. אמנם הגלות עשקה מאתנו את הכלים שעל ידם ההרגשה הלאומית מתעודדת בשלמותה. והנה מצינו באדם שעם שמעשה ההרגשה צריכה בהיותו בחיים הגופניים לקשר של הכלים העצבים והעורקים, אמנם בהיות מקור ההרגשה נטוע בנפש, ע"כ יש בכח הנפש עצמה כל אותו הכח שמתגלה ע"י כליה, כי רק הנפש היא הנותנת כח החיים וההרגשה לכליה. ע"כ באשר שאיבוד הגוף ע"י ההשחתה הטבעית של הרימה, בהיות הגוף עומד על כנו, היתה הרגשה כזאת באה ע"י אמצעות הכלים. אמנם הנפש בעצמה היא מרגשת את דעת ההרגשה מצד עצמה ואינה צריכה למיצוע של העורקים והעצבים, וגם בהפרדה מהגוף היא מכרת את כל פרטי הרגשותיו מצד הצד המדעי שבנפש, הרי שהכח הרוחני כולל ג"כ את כל כחות ההרגשות כאילו היו הדברים באים לה ע"י כליה הטבעיים, כמו כן איך יתכן להיות שאין דרך בחיי הגלות לשער את עומק הצער ששולט בחיים הלאומיים כיון שכלל רוח האומה הרי חי וקיים הוא וההפסד אינו פוגע כ"א בכלים, איך יאבד לגמרי כח הרגש, עד שנאמר שאין אנו ראויים כלל להרגיש צרת הכלל בעוצם ציורה, עד כדי לכתוב ענינים לדורות בכח השפעה לאומית כוללת. התשובה היא אמנם, אם הי' רוח הכלל יכול להתנשא מעל החיים הפרטיים, כמו הנפש שאין לה עסק של חיים גופניים אחרים, ע"כ אותו הציור עומד הוא בה בכל תקפו, וקישורה אל הגוף בידיעתה והרגשתה לא נימח כלל. אמנם הרי אנו שקועים בהכרח בחיים הפרטיים לדאוג כ"א איש לגופו ונפשו, אלא שבהיות האומה עומדת במצב חיים שלמים אין ההרגשה הפרטית עומדת חוץ מההרגשה הכללית, כי הולך הכל ביחד, בין בחיים הגופניים בין בחיים הרוחניים, והעין רואה והלב מרגיש איך בהנשא ערך הכלל ינשאו מיד הפרטים לעומתו. אבל בגלות שנתרסקו אברי האומה, חיי הפרט וחיי הכלל נעשו נפרדים ולפעמים גם סותרים זא"ז, ע"כ דומה אצלנו ההרגשה בחיי הכלל כמו ההרגשה של בשר המת שבחי, שמרכז החיים מתרכז במקום שהחיים שוטפים ואינם מרגישים כלל בבשר המת שבחי, כי ההרגשה פונה למקום שיש חיים. כמו כן אנו, טבועים אנחנו בכל עצמיותנו בחיינו הפרטים, וחיי הכלל, שכליו נאבדו וליחו נס, דומים כבשר המת שבחי. ואע"פ שהרוח הפנימי מכיר ומרגיש, אבל אי אפשר שיצא אל הפועל בהרגשה גלויה מפני טרדת החיים במקום שההרגשה עומדת בכל תקפה, ואינו דומה למצב הנפש הנפרדת מעל הגוף שעסקי הרגשה של חיים גופניים אחרים אין לה. ע"כ נטיותיה פונות להשכיל היטב אל מצב הגוף שיש לה יחש עמו, בין מצד העבר בין מצד העתיד של תחיית המתים. אבל אנו בהיות לנו מרכזי חיים פרטיים, מתכנסת בהם כח ההרגשה כמו שמתכנסת בגוף החי במקום הבריא שבו, ואינה פונה למקום שנפרדו ונשברו כלי הרגשתו, אין בשר המת שבחי מרגיש באיזמל.

יט.

ארי"י א"ר ברם זכור האיש ההוא לטוב וחנניה כן חזקיה שמו. שמו של אדם מתיחס לפי פעולותיו שפעל על זולתו, וזהו ההפרש שבין שם האדם לעצמו של אדם בכלל, האדם בכלל יוכל להאמר גם מצד ענינו של אדם לעצמו, אמנם השם אין האדם צריך לשם בשביל עצמו כ"א בשביל זולתו שיוכל לקרא אותו בשמו. ע"כ כשאנו רוצים לצייר פעולת אדם גדול השלמה על העולם, אנו מציירים אותו לא מצד עצמו כ"א מצד שמו, כלומר פעולתו על מה שחוץ לו. ובאשר כלל גדול הוא שמגלגלין זכות ע"י זכאי, ומי שהוא זוכה להיות רשום בדבר גדול וקבוע לדורות בתיקון עולם בנוגע לזולתו, הוא ודאי השלם שמצד עצמו ג"כ השלים חק השלמות והקדושה, למען יהי לנו לימוד לדורות כי דברים גדולים כלליים לטובה יצאו אמנם מאנשים שהם לעצמם ג"כ אנשי קודש, יראי ד' אנשי צדק. ע"כ אמר ברם זכור האיש ההוא לטוב מצד עצמו. אמנם הזכירה היא מה שעשה דבר גדול המתפשט יותר מענין עצמו, אבל מפני שהוא עצמו ראוי להזכר לטוב, זאת היא שעמדה לו שהצליח בידו להיות משלים את שמו, כלומר פועל דבר גדול ביחש זולתו שהוא ערך של שמו. והנה לעשות דבר גדול הדורש התאמצות רבה, צריך שיחלץ האיש הפועל בכל כחות הטוב שלו, בין אותם שהם קנויים לו מטבע עצמו ובחירתו, בין אותם שקבועים בו ע"פ מזגו ותולדתו מצד הוריו. ע"כ בידענו שגם אביו הי' רשום בתורה וגדול בישראל, ודאי גם ממנו ירש דברים רבים ונטיות לטובה, ואת כל רכושו הרוחני הי' צריך לקחת עמו בהתאזרות לפעולה הזאת הגדולה בערכה והצריכה כחות גדולים שכליים ומדותיים, הסכם חזק וחפץ כביר להיטיב לדורות הבאים, להעריך יפה את ערך הפעולה בעתיד כמו שיבואר, ע"כ ראוי להזכר בשמו ושם אביו לטוב, וחנניה בן חזקיה שמו.

50.

שאלמלא הוא נגנו מפר יחזקאל, שהיו זכריו טותרין דברי תורה, מה עשו, העלו לו שלש מאות גרכי שמן וישב בעליה וררשן. יסוד התורה הוא שהנבואה לא תחדש שום דבר בהוראה, כמבואר ברמב"ם ה' יסוה"ת. אמנם כח ב"ד הוא יפה לחדש ולדרוש בתורה, כל ב"ד לפי הבנתו, ואין לך אלא ב"ד שבימך. וכשישראל הם על מכונם וב"ד הגדול יושב ב"מקום אשר יבחר ד"י, אז אין צריך לשום חתימה והמשכה לאיזה הוראה קבועה מדורות שעברו כ"א בדברים שהם קבלות ברורות הלכה למשה מסיני, אבל כל הוראות מסופקות צריכות הן להחתך ע"פ ב"ד הגדול. ולפעמים הי' ב"ד אחד דורש בתורה ומעלה ע"פ דרשותיו הוראות חדשות, והי' כל זה דברי תורה, שכך הונח בעצם התורה ע"פ החכמה העליונה שתהי נדרשת ע"פ דרכי תורה בצירוף השפעת השכל והסכמת הב"ד שבימים ההם. והנה הנבואה אע"פ שאין בכחה לחתך דינים בפועל, אבל הצפיה מסורה לה. א"כ לפעמים יראה הנביא מה שיהי באחרית הימים, שעתיד בית הדין הגדול לדרש בתורה איזה הוראות מחודשות, שלפי הדרכים המוסכמים בידנו הם נראים כסותרים דברי תורה, אבל הדברים יתגלו מעומקה של תורה בשעתם. ע"כ הנבואה תעשה את שלה, תעריך דבריה כיד ד' עליה. אבל הדורות כל זמן שלא באו למדה זו אינם יכולים להתאים אלה הדברים עם ד"ת, והנבואה הלא אינה מכרעת, ע"כ צריך הספר הנבואי ההוא לפ"ז להגנו. אמת הדבר שאנו מאמינים ומכירים שפעולתו רצויה אבל רק לעתים רחוקות כשיגיע הדבר בפועל, שע"פ ב"ד יחתך הדבר ע"י מה שימצאו דרכי הדרישה שלהם בתורה מכוונים לזה. אמנם כדי להשאיר הספר עמנו, צריך להעלות איזה איש למעלה ממדרגת בני הדור עד שבשכלו הכביר בצירוף יד ד' ברוה"ק שעליו יוכל לצייר לו ולהעמיד תוכן הדרשות האפשריות ע"פ אותם דרכי החכמה המופלאים שיתגלו בימים ההם בעת הישועה העתידה, ועל פיהם יכיר את דרכי הנביא והנם הולכים במסילת התורה. וזה עשה חנניה, העלו לו ג' מאות גרבי שמן.

השמן מורה על החכמה האלהית. ע"כ נבחר שמן למשחה לאות קודש ויתרון כח קדושה, להורות שיתעלה כאן במחקרו, לא לפי המדה המעשית המתבוננת רק ע"פ שכל הפשוט האנושי, כ"א ישוה דרכיו לארחות הקודש של החכמה האלהית. וישב בעליה, להורות שהוא אמנם מתעלה בדרכו זה מפני דורות הללו, ושדברים אלו אינם נאמרים למעשה לעת כזאת, מפני שלא באו הדורות עד המצב המרומם הזה שתהי' הדרישה של הב"ד ראויה להם באופן זה. ודרשן, וכיון שדרשן כבר הציב לנו דרך סלולה להתאים בכללות דברי הנבואה עם יסוד דברי תורה. ובזה הננו יכולים כבר גם אנו להשתמש באורו בתורת לימוד, מאחר שידענו שלעולם לא תהי' הנבואה מכרעת את ההוראה המעשית כ"א יש בה צפיה לרגלי ענינה. והצפיה מתאמת ע"פ דרכי הדרישה שיהיה לקו לב"ד הגדול שיהיה לעתיד ביום שישובו לנו כל חמודותינו, הארץ והמקדש הנבואה והממשלה, ועליהם ב"ד הגדול במקום אשר יבחר ד' שמשם תורה יוצאת לכל ישראל. אמנם רק בעליה, בהיותו מתרומם מעל המצב ההוא ומתעלה למצב הרם העתיד יכול הי' לדרש בצפונות ונשגבות כמו אלה, והיו הפעולות של כניסת השמן הרב ההוא והעליה לעליה, לחזק הרמיזה ליסודות החכמה שע"פ תבנה המערכה של הדרישה העמוקה ההיא, שבדאי תוצאותיה היו רמות ונכבדות מאד.

סו.

א"ר כהנא, כשחלה ר"י ברבי יומי שלחו לו רבי אמור לנו ב' וגי' דברים שאמרת לנו בשם אכ"כ כו'. יש הבדל בין לימוד התורה שהיא עיקרית ליתר הלימודים שהם ג"כ נצרכים. כי כל הלימודים המעשיים שנועדים כל דבר לשימוש הראוי לו יש להם ערך לפי הצרכותם, וההפרזה על המדה בדייקנות יתירה אינה משובחת. אמנם דברי תורה הם מוסיפים מעלה להוגה בהם לא לפי ערך שימושם כ"א מצד מציאותם בו, מצד ש"תורת אלהיו בלבנו". והנה פרטי הדברים ההיסטוריים ודיוקם הם נצרכים שיהיו ידועים בתוך כלל האומה, כי התולדה היא אחת מעניני הקנין שלה ועושה רושם טוב ומרבה אהבת האומה בכלל בלב יודעיה. אבל אין לדמות ערך ידיעת פרטי זמני המאורעות לערך ידיעת פרטי התורה. ידיעת פרטי התורה הם מיוחדים ביחוד לפי הקדושה הישראלית שבהם אנחנו מובדלים מכל עם ולשון, "כי עם קדוש אתה לד' אלהיך", אבל בידיעת ההיסטוריה יש לכל אומה חלק לפי ערכה. ואמנם הידיעה בהיסטוריה שלנו היא נעלה מידיעת יתר העמים בשלהם, לעומת עליית ערכה של התעודה הכללית שלנו מכל העם אשר ע"פ האדמה. יסוד הדבר אמנם שידיעת המאורעות הלאומיים אמנם חביבים הם, אבל צריכים להזהר שלא יעמדו בשורה אחת עם קדושת דברי תורה, זולתי חלקי המאורעות שבחרה בהם התורה, שאפילו שיחתן של עבדי אבות, כיון שבחרה בהם ההשגחה האלהית לשום אותם בתורה, הרי הם דברי תורה. אבל מצד עצם המושג של התולדה צריך שיהיה ההבדל שבין קודש לחול רשום תמיד, כדי שלא יבאו תועים לתעות שכל עניני תוה"ק הם ג"כ נערכים רק לפי מדת לאומיות פשוטה. ע"כ אם כי דברי תורה צריך להראות שעצם העסק בהם יקר מאד, לא רק הידיעה, ע"כ אנו מברכים לעסוק בד"ת. לא כן פרטי התולדה, שאמנם החבה הלאומית היא מכשרתן להשתדל שלא יאבדו מתוך הכלל, אבל לא להעלותם למדה זו של חבה היתירה של ד"ת. ע"כ כל הימים שהי' ר"י בר"י, שהוא הי' הנושא את הידיעות ההיסטוריות הללו בבריאותו, לא הי' רודף ללמד את הידיעות הללו שהן רשימות היסטוריות, שאמנם הן צריכות רק להיות נמצאות באוצר הכלל, וכיון שיש אדם אחד גדול ונאמן היודען הרי הן נמצאות, ואין למעט זמן של ידיעת איזה דבר מן התורה בשבילן. אבל כשחלה חליו אשר מת בו כפי הנראה, שאז עלול הדבר שישתכחו הרשימות הללו שהן רשימות רבות ערך בידיעת ההיסטוריה הלאומית, שלחו לו, כי עכשיו הגיעה העת

שתאמר לנו, ב' וג' דברים ההיסטוריים שאמרת לנו משום אביך, כדי שלא יפקדו מאוצר הכלל.

.60

שלח להם כך אמר אבא, ק"פ שנה עד שלא חרב הכית פשטה מלכות אדום על ישראל. בכלל הי מצב ישראל בימי בית שני ביחוד מכוון בתור הכנה ואיזור כח לימי הגלות הגדולה והארוכה. שלהכין כחות רוחניים באופן המספיק לגלות נוראה ומרה כמוה, צריך הכנה רבה ועצומה, וצריך ג"כ שבימי ההכנה יהי כח האומה שלם למען תוכל להשתמש בכחותיה הגדולים להכין חיל לימי הרעה הנוראים. אמנם כשהאומה בשלותה הגמורה א"א שיכנס יפה הרושם אפילו בלב הגדולים לדאוג להכין הכנות לימי גלות וחורבן. ע"כ מאת ד' היתה זאת, כי במשך זמן גדול עד שלא חרב הבית, שהיתה האומה מחומשת בכל כחותיה הגשמיים והרוחניים פשמה המלכות על ישראל. וכבר הי צפוי לכל יודעי בינה במושג חושי שמעמדם איננו כ"א מעמד עראי שעומד להרס וגלות. ע"כ בעוד מועד, בעוד הקדושה השלמה עמהם, בעוד המקדש קיים והמרכז הרוחני על מכונו, לבצר המעמד הרוחני באופן המספיק לדרך הארוכה והאפלה של הגלות ההל הזה.

.צ

פ' שנה עד שלא חרב הבית, גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. כשהאומה עומדת במצב איתן ורואה היא בעיניה אושרה הרוחני, מה טובו אוהליה ומה יפו ונעמו יתרונותיה, אור חכמת אלהים המאיר בה ושרי קודש המתהלכים בתוכה הם לעיניה לאות ולמופת על מעלתה, ומקדש הקודש עומד על מכונו ברב כבוד וקדושת עליון גלויה, אז אינה צריכה להגדלת כח החיבה מצד פרטי בניה לה בכללה להראות את הצדדים הגרועים הנמצאים באומות העולם עובדי ע"ז, למען יגדל ערך עמם בעיניהם. אמנם בתור הכנה אל הגלות המרה, שכל חמודותינו הלכו בה תמס, וצלמות ולא סדרים נראה בבית ישראל פנימה, אנשי חסד נמעטו ושחו וגדולי תורה ודעת אלהים נצער, אז אנו צריכים בהכרח לשא עין על החסרונות והפחיתות הנמצאים באומות העולם, ולהשכיל מתוך זה את ערך הסגולה הישראלית שגם עם כל אסונם גלותם ונדודם, שכל אלה הם משפילים את רוח העם, מ"מ הם עומדים לנס במוסרם הטוב בקדושת ד' אשר עליהם, ובסגולות נפשם הפנימית הציור של היפך המעלה והקדושה יצויר בטומאה, ע"כ בעוד מועד גזרו טומאה על ארץ העמים למען יושלם הציור של חבתן של ישראל בהשקיפם על הצד הגרוע, הטומאה השולטת בארץ העמים, התבל והזימה, הרצח והגסות ויתר הדברים הבהמיים שבהם יושבי ארץ העמים שקועים, מה שלעומתם תוכר היטב חבתן של ישראל בכל עת גם בטלטולם וגלותם. אמנם להשלים ההכנה אל הגלות, צריך להשריש, כי אמנם מאד ישתנו דרכי החיים מצד הגלות, ע"כ צריכה האומה לדעת שגם בשינויים שתמצא בדרכי החיים תמיד צריכה שתקח עמה את התורה לקנה המדה, וגם עם המציאות החדשה שבדרכי החיים תתאים את התורה שתתפשט עליהם בכח קדושתה למען תלך בטח דרכה. והנה היתה בזאת בחינה לדבר חדש שיד הזמן המציא ע"פ דרכי החברה האנושית, כלי זכוכית, שבימים מקדם לא ידעו השימוש בהם, ע"כ לא דברה תורה בטומאתם. אמנם כשנשתנו הזמנים וכלי זכוכית נעשו לכלי שימוש, גזרו גם עליהם הטומאה האמורה בכלים הרגילים. וזה הוא לאות כי בהזדמן המון שינויים בדרכי החיים הפרטיים והכלליים, יהי תמיד נגד עיניה שכת התורה

צריכה להתפשט על כל אורחות החיים לפי תכונת שינוייהם. כי ודאי הטומאה של ארץ העמים תחייב שינויים רבים בחייה, והגנות רבות, שלא תתפשט אותה הטומאה בגוף האומה ונפשה. אבל היא תהי' מוכנת לקבל באהבה רבה את כל הדברים שע"פ אותו המצב תהי' צריכה להיות נזהרת בהם ביותר, כדי לשמור קדושתה וצביונה. דוגמת הטומאה שהיא כתובה בתורה על הכלים שלפי סדר החיים העתיק ונגזרה ג"כ על כלי זכוכית, כדי להמשיך כח התורה ג"כ ע"פ סדרי החיים החדשים.

.כז

ארכעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה כחנויות, למאי הלכתא כו' שלא דנו דיני נפשות. יראת העונש בחיי היחיד ובחיי הכלל היא תופסת מקום גדול בחינוך הטוב ליחיד ולציבור. אמנם צריך שישמר תמיד כח המשקל, שנגד גודל הציוור של יראת העונש יהי' ג"כ כח השמחה והעז מתנחומות אל בצד הטוב מצוייר יפה. שאם יגדל כח ציוור יראת העונש יותר מזו המדה שיוכל לצייר כח האהבה ושמחת הנפש מתנחומים רוחניים הנובעים מהמוסר הטהור, אז לא יתן כח רגש פחדים כזה להעמיד את האדם בדרך סלולה של עשות הישר והטוב בעיני אלהים ואדם, כ"א ירעיש את כחותיו ולא יוכל לחזק מעמד נפשו כראוי, ומכש"כ שלא יוכל להתנשא אל המדות העליונות הבאות מאהבת ד' ויתר דרכי הקדושה. ע"כ כאשר כח המשפט היותר נמרץ, שהוא כח דיני נפשות, אמנם יפה כחו לרשום רשימות של יראת העונש בלבבות, אבל צריך עם זה שיהי' כח הרוחני של האומה בשלימותו, עד שכפי מדת גודל אותו הציוור תוכל ג"כ להמשיך עליה ציורי חדות ד' וצהלת נפש של שמחה ואהבת ד'. אבל משירדה האומה פלאים, וארבעים שנה עד שלא חרב הכית שכבר לא הי' כח הקדושה ועז הרוחניות שלם, ראו שיותר מהמדה הוא לפי זה הציוור החי של דיני נפשות בפועל. אמנם צריכה היתה האומה לדעת ולהרגיל עצמה ג"כ בעוד ששמשה לא שקעה לגמרי, לפלס דרך ישרה גם מבלעדי היראה המורגשת של העונש הנמרץ של דיני נפשות. וכפי האפשרי היתה מזה נטיה להרגל של יראת ד' עצמית, הצריכה ביותר להתגבר בלב כל יחיד לעת אשר דלל מצב האומה בכלל, ואין נגיד ואין שר. ע"כ הי' נחוץ ההרגל המתמיד איזה משך זמן להמשיך חיי התורה ע"י דרכי נועם וחבלי אהבה בסור מהם אותו הכח של יראת העונש, ארבעים שנה עד שלא חרב הבית. והנה בהיות האומה במצבה ועזה ומרגשת יפה את כל הגוף הלאומי כאיש אחד בעל אברים רבים, לא יצוייר אצלה דיני נפשות במושג איום כ"כ ולא תעריכהו לדיני קנסות. גדר הקנס יאמר על דבר שהצורך נותן לעבור על השורה הבינונית כדי לתקן לא את אותו המאורע כ"א את כלל החיים. והנה אם בעיני ממונות יצוייר איזה משפט בתור קנס, מצד שתהי' ההשקפה אז בלתי מתנשאת לצייר חיי הכלל כולו כאיש אחד, שאז לא יצוייר המשפט הנעשה לתיקון העולם לענין טבעי השומר את ערכו, אין הדבר כ"כ עושה רושם מרעיש, כי אין עניני ממון חשובים כ"כ עד כדי הרעשת הלב הגמורה, וכל אדם מכיר בלא התבוננות יתירה שחייב כל אחד מאישי החברה האנושית לבלתי עמוד על מדה המצומצמת בעיני קניניו הרכושיים במקום שטובת החברה דורשת זאת מאתו, אבל בנפשות, שם תגיע ההרעשה הנפשית עד מרום קצה. וכשהאומה מרגשת בהרגשה טבעית את עצמה כולה כאיש אחד מחולק לאיברים שונים, יקל עליה גם ציוור העונש של דיני נפשות, שאע"פ שלא תגיע עוד בחיים החומריים לגופו של הנידון טובה מתיקון החברה שהוא במשפטו זה מתפרד ממנה, מ"מ הלא האומה, האדם הגדול, היא המקבלת את הטובה במילואה. אמנם בהימים שכבר מצב האומה החל להיות מתמוטט, הרקבון והרפיון נראו בפרקיה, ועוד היא צפויה אז לפירוד יותר גדול, לדלדול נורא ואיום, למצב של גלות, שאמתת הציוור המאחד הלאומי הוא בלתי אפשרי להצטייר כלל מצד חסרון המכשירים את ההרגשה הזאת המורגשים אז, דיני

נפשות יצויירו לדיני קנסות, ובהצטייר דיני נפשות לדיני קנסות רב מאד הרעש שעושה בנפש, אשר יצלח להגביר את המוסר והצדק רק בהיות לעומתו הכח הרוחני שלם בתכלית. וזה אינו אפשרי כ"א בהיות המצב הכללי ראוי שיהיו כל הקדושות הכלליות עומדות על כנן, וב"ד הגדול יושב במקום אשר בו בחר ד'. אמנם במיעוט הכח האדיר הזה גלתה מנהדרין, שלא דנו דיני קנסות, דיני קנסות ס"ד, וכי כ"כ ראוי הרושם של עסקי ממון לעשות על הנפשות הישראליות המצוינות בנדיבות "בת נדיב", בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, אלא שלא דנו דיני נפשות, שהם היו אז בתוכנם דומים לדיני קנסות, מצד חסרון ההרגשה הטבעית הכללית, ומצד מיעוט הצביון שהיתה עתידה להיות לוקה בו מצד מצב הגלות שעמד אחר כותליה.

צב.

הלל ושמעון, גמליאל ושמעון, נהגו נשיאותן לפני הבית מאה שנה. השיווי שיש בדרכי המוסר, שהם עושים רושם על דרכי התורה וכל דרכי החיים, פועל הרבה שבהתחזק באומה דרך כבושה וסלולה בשיווי זמן גדול שתוכל לעמוד בפני כל רוח סערה. ע"כ מאת ד' היתה זאת שתקופה ארוכה לפני המשבר הגדול, חורבן הבית ופזור האומה, תהיה המשפחה הרוממה מתנחלת בנשיאותה, למען תהי' ההדרכה המוסרית של האומה דורות רבים הולכים ע"פ דרך אחד. כי הגזע והמולדת פועלים על המדות והדיעות, והם פועלים ג"כ בהכרח איזה פעולה אפילו על דרכי השכל בדרשת ההלכה ומכש"כ במהלך התקנות לטובת האומה בחיים המעשיים והתוריים. ובהתחלפות הנשיאות מגזע לגזע יוכל לגרום איזה חלישות בהשתרשות הענינים בלב האומה, שחינוך אחד מנגד לחינוך של זולתו. ע"כ בבא אח"כ סערת הגלות הי' אפשר להנתק מן הלבבות כל המטעים הקדושים שעמלו נוטרי הכרם בדורות רשומים. ע"כ ההשגחה האלהית הנטויה על עם ד' מידי שומר ישראל, כך גזרה, שתושה ההנהגה במשך זמן הגון ורב, בשיווי גמור מצד השיווי של הנטיות הטבעיות, ההולך בחוט היחש של שלשלת היחס הזאת, ובזה נשתרשה הקדושה בדרכה הטובה אשר העמידו באורח שוה בונה, הלל ושמעון, גמליאל ושמעון, נהגו נשיאותם בפני הבית מאה שנה. והשיווי הזה פעל הרבה בהיות המקדש על מכונו שהיתה הנשיאות בכל עזה. ונמשכת הפעולה הרוממה ג"כ אח"כ עד גמר הנשיאות, ותשוב בחסדי ד' לעת יצא חוטר מגזע ישי, אשר יד ד' נטויה שתהי' המלוכה וכח ההנהגה יוצאת מגזע מיוחד למען יהי' השיווי נמשך יפה במהלך הדורות, שכך ראוי לאחדותו של גוי אחד בארץ, "ודוד עבדי נשיא להם לעולם".

צב.

א"ר יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה ב"ק ואמרה כני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר. התורה האלהית היא בנוייה על יסוד חיוב האדם בעבודת ד' בדברים מעשיים, שהם דוקא בונים את בנין הרוחניות של הדעות הטהורות והמדות הקדושות באדם, בכללו ובפרטיו. והנה לולא החכמה האלהית שהאירה עינינו במה לזכות את ארחנו ולמדה אותנו דרך חיים, שדוקא בעבודת ד' במעשה נזכה לאושר הקנינים הנעלים הרוחניים, ואם נחפוץ לאנות את עצמנו ולאמר שנזכה לקניני הדיעות האמיתיות והמדות הטהורות מצד עצמן, מצד היושר והמאור שיש בהן עצמן במושכלן ואופין הרוחני, לא תעלה זאת בידינו. כי האדם בכלל כל ימי חלדו

הוא דומה בערך תכלית השלמות לנער, שצריך חינוך מעשי בהנהגותיו בנימוס ובד"א, וכל (כל) שלימות הטענה חינוך מעשי היא טובה לאדם להשריש עצמו בהם בימי הנערות דוקא, כלימוד אומניות וכתובה וכיו"ב. ורק בהתרגלו בחינוך מעשי ע"י דקדוק פרטי באומנות המעשית, רק אז יעלה במבחר ימיו וזקנותו להשכיל להרחיב את אומנותו ע"פ דרכי שכל של הרחבה, עד שימציא כלים חדשים נאותים ליהנות בהם הבריות. כן בכלל כל ימי חיי האדם כשמתרגל במעשים טובים, והמה מצות התורה כולן, שהן עצות עליונות להחרית על ידן עמוק עמוק בנפש האדם כל דבר אמת וכל מדה קדושה וחשובה, רק אז יזכה לעצמו לשלימות הרוחניות, ויזכה את העולם בעתיד בהקנינים הנשגבים של המדות והדעות, שהן אורו של עולם הגנוזות באור תורה, עד אשר ע"י העליה היוצאת מתוך ההרגל המעשי יבא העולם למצב הנכון והנשא, שלא ילמדו עוד איש רעהו ואיש את אחיו לדעת את ד' כי כולם ידעו אותו מקטנם ועד גדולם. אמנם לולא תורת ד' שהאירה לעולם בהדרכה זאת, היתה דעת האדם החלושה נוטה שצריך לקבוץ ולאחוז בתכליות עצמן, בשרשי הדעות והמדות החמודות, ולפנות עורף חלילה אל המעשים הרבים שהם נועדו ע"פ עצת ד' להכין הדרך לכל אלה. חלושי הדעות הללו נמצאו ג"כ בהרבה דורות, שהתאזרו בגילוי פנים וחוצפא סגיא, גלות פנים בתורה שלא כהלכה, ומרשיעי ברית כאלה פשטו יד בנטיעות המעשיות לבטלן. ועוד הוסיפו סרה לאמר שהעסק במעשים ודקדוקם יעתיק את האדם מלכת עד השורש של הדיעות והמדות עצמן, וישתקע במעשים שהם עומדים עוד הרחק מהמכוון הפנימי של יסודה של תורה. אמנם יד ד' עשתה זאת שבאה המציאות וטפחה אותה על פניהם, שהרי במי אנו מוצאים כל מדה קדושה וטהורה, באיזה אומה אנו מוצאים דעת אלהים אחד בטהרתה וברורה, הלא באומה הקדושה ובבחירי בניה ששמו להם דרך התורה לקו, והרבו לדקדק במצות ובפרטיהן, ואלה הדקדוקים היו להם למחיה לרומם נפשם, לקדשם ולזככם במדות נעלות וקדושות, בקדושה, ענוה, אהבת צדק ואהבת הבריות, וכל מדות מפוארות שהן תפארת לו לאדם. והנה הרעיון שמביא את האדם להוסיף אומץ ודקדוק במצות בפרטיהן ועוד לדקדק ולהרחיב המעשה בחוג היותר מרווח לעשות סייג לתורה וכדומה, הרעיון העקרי הוא בא בזה מצד ההכרה הפנימית בגודל החשיבות הראוי להנתן מצד האדם לדברי אלהים חיים. "במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך", ובמה איפוא יראה האדם בפועל שדברי תורה חשובים בעיניו חשיבות אלקית, רק במה שמרחיב ומדייק הרבה ועושה סייג לתורה ופורש מן הדומה לכיעור. "לשמור כדברך", דברך לא נאמר אלא כדברך, אע"פ שעצמותם של המעשים הולכים בעיקרם אחר התכליות הנפלאות הגנוזות בהם, מ"מ בכלל יש תכלית המקיפה את כל המצות כולן, והיא ההכרה העליונה המשתרשת בלבו של אדם בהגדלת שם ד' ית' המביאה לכל טוב. א"כ הסבה המביאה להוסיף דיוקי תורה במעשה הוא הרעיון היותר נאצל ויותר גדול המקיף את כל החמודות כולן. ואע"פ שאין האדם יכול לצייר בלבבו את עומק האמתיות של התכליות הגנוזות בכל מצוה בפרטה, מ"מ דבר זה עצמו, מה שמצד נערותו של האדם בעולם הזה מצד חומר, הדרך המשריש בלבבו גודל כבודן של מצות ואלהיותן בא ע"י הריבוי של הדיוק הנמרץ שהוא מתנהג בהן, א"כ החכמה הזאת שמביאה לאדם להרבות דקדוקים מעשיים, היא עצמה ע"כ מתאמת היא לכל הדיעות היותר נשגבות והמדות היותר עליונות. שהרי הצד הכולל כולן הוא הכרת כבוד ד' וגדלו, שזאת ההכרה תביא את העולם כולו לשכלולו ותיקונו העתיד, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ד', כמים לים מכסים". ע"כ ברור הדבר שהסיבות שמביאות להרחיב דיוק המעשים במצות, יביאו ג"כ לכל החמודות המכוונות במעשי המצות כולן, ומתוך שהסיבה שמביאה לדיוק המעשים היא כ"כ גדולה ועליונה, ע"כ התוצאות היוצאות משמירת הדיוקים מביאות בפועל להשריש ג"כ עמוק בלבבות שומריהן את כל החמודות של הקדושות התכליות. וכשהדברים מתבררים בניסיון הם מטפחים על פניהם של חורפינו שאומרים: הרי אנו משתקעים יותר מדאי במעשים ודיוקים שעל ידם הננו נעתיקים מהתוך והתכלית, כי אדרבא, הננו רואים בפועל שכשם שהסבה הגורמת להרשים

את האלהיות שבמצות וכבודן ע"י דיוקי המעשים, היא סבה אדירה ופנימית המרוממת את הנפש ומקדשתה, כן המעשים עצמם והמון הדיוקים היוצאים מנטיה קדושה כזאת הם דומים לשרשם להגביר את הרוחניות וכל חמדת הקדושה בנוצריהם. "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך", דרשו ע"ז חכמים ז"ל: הרבה דברים גזרו סופרים עלי וקבלתים באהבה. באמת רק מצד אהבת ד' הגדולה הנטועה בישראל נטתה האומה תמיד לבקש שמירה דיוקית והרחבה רבה במעשי התורה והמצוה, ע"כ באהבה קבלה האומה עליה גזירות חכמים, שהרי לקיימן ולאשרן צריך הגוי כולו, אי איכא הגוי כולו אין. וע"כ נתפשטו גזירות חז"ל וסייגי התורה בישראל, מפני שהם נאותים לנפש האומה, האוהבת את ברית אלהיה באהבת שמו ית' הנקרא עליה, והיא מבלטת את אהבתה הפנימית הזאת שרשפיה רשפי אש שלהבתיה, ע"י הוספת דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים בפועל. עירובין, בהם ניכר הרבה הצד של גדולת הערך של המצות ואלהיותן, שע"כ צריך להרחיק ג"כ מדבר שיוכל הציור הנערותי של האדם לטעות ולומר שכשם שאין איסור בהוצאה מרשות המיוחדת למשותפת, כן אין איסור מרה"י לרשות הרבים. בנטילת ירים, ניכרת יפה הפעולה של הקדושה הצריכה להיות נמשכת בהליכותיהם של ישראל. הקדושה המעשית הזאת של טהרת הידים מעירה על טהרת הפעולות בכלל, ומביאה בזה לטהרת הלב והנפש. על ערכה של הסבה שהביאה להרחבת הדיוקים אלה המעשיים נאמר " בני אם חכם לבך", ולפי המצב הראוי לבן צעיר הכרח לאחוז בהרחבת המעשים כדי לגלות על ידם האהבה הקדושה הגנוזה בנפשך, תדע שזאת הסבה עצמה תביאך לעוצם התכליות עצמן, שהן גנוזות בלב. כלומר סוף שבזה הדבר עצמו יתרחבו יותר הכוונות העליונות שהן עצמן הלב והתודך של התורה ומצותיה, כפי המדה היותר גבוהה שהיא ידועה ליוצרן ונותן ית'. "אם חכם לבך ישמח לבי גם אני", לפי מדתי. ולענין הדברים המסובבים מהמעשים, אמר "חכם בני", התחכם בפועל, לא רק בחכמת הלב לבד, לא רק בעוצם הרגש הפנימי שמלהיבך להרחיב הדיוקים שבתורה הנך חביב עלי, כ"א גם בחכמה המעשית שבה תבנה אותם הדקדוקים, ותילי תילים של ההלכות שילווך בכל מצעדיך. "חכם בני ושמח לבי", כפי מה שתוסיף להיות מדקדק במעשים בפועל, כן תתגדל ותתאדר אצלך קדושת נפשך הפנימית שהם שמחת לבי. "ואשיבה חורפי דבר", המחרפים ואומרים שההשתקעות במעשים תרחק מהכונה הפנימית, והם מחרפים בזה בכלל מערכות אלקי ישראל, שהרי שורשה של תורה היא שמירת המעשים בפועל. אמנם כאשר ע"י חכמתך הילדותית, כלומר הרחבתך את הדברים המעשיים שהם ממשיגי החומר שמקומם נאות רק במצב הגוף שהיא ילדות לגבי עצמותה של ידיעת האמת המופשטת. תשמח לבי, ושמח לבי כלומר שתוסיף יותר קדושה ויותר נדיבות, יותר אהבת חסד ויותר התקדשות המדות והמעשים כפי אותה המדה של התחכמותך במעשה, שהיא המדה החינוכית, "חונך לנער ע"פ דרכו". ובזה "אשיבה חורפי דבר", ראו כי שקר אמרתם שהדקדוק המעשי מפסיד את התוך, כי ראו נא אלה הבנים מרבי הדקדוקים, כמה הם קולטים בקרבם דוקא ע"י דיוקיהם את התוך והכונה הכללית שבתורה ומצותי' לאהבת חסד ותורת חיים, שמאור פני עליון. ונאות מאד "ואשיבה חורפי דבר" לנטילת ידים, שמחרפינו אמרו שהדיוק של הטהרה החיצונה הביא לזלזל במדות הרחמים והחמלה וכיו"ב. וכיון שאנו רואים שבמי אתה מוצא מדת החסד הרחמים והחנינה, בעם ד' אלה המצויינים בדקדוקיה של תורה, הרי החורפים מוכרחים להיות נאלמים, כי יראו שהמה מהבל יחד ודבר אלהינו יקום לעולם. ע"כ כשתיקן שלמה עירובין, להרחיב דקדוקי תורה במעשה בעניני שבת, ונטילת ידים, שהיא טהרה חיצונית מעשית, יצתה ב"ק ואמרה: בני אם חכם לבך ובאת להרגיש שיש חובה להראות את ההדר האלהי של התורה והמצוה ע"י הרחבת דיוקיהן בפועל, "ישמח לבי נס אני", אע"פ שמחשבותי גבהו ממחשבותיכם ודרכי מדרכיכם, מ"מ חכמת הלב שלכם מכוונת היא בערך של יחש אל לבי ותכלית הנשגבה שלי בתורה ומצותיה. ואמר עוד "חכם בני", כלומר לך בדרך חכמה זו של הרחבת המעשים בעיון דיוקי תורה ושמירת גדריה, "ושמח לבי", מזה יתגדלו אצלך הטובות הרוחניות שהן שמחת

לבי. "ואשיבה חורפיי", הטוענים שאין יתרון לעבודה מעשית, וק"ו המחרפים ואומרים שהיא מזקת את התרוממות הרוח והגיון הלב, אשיבה אותם "דנר". הנה לכם משל חי, "בני בכורי ישראל" י, השומר את הצד המעשי שבתורה ומדקדק בהרחבתו, וראו כמה נאים דרכיו וכמה נעלות הנה תכונותיו, עד שהוא משמח את לבי, כלומר נטיותיו הפנימיות הן הולכות לדרך העולה לתיקון היותר שלם לעולם כולו, עד שיביאו את המצב הנעלה של שמחת ד' במעשיו, מצד גודל ההשרשה המוסרית שפועלים דקדוקי תורה הרבים והרחבים, מה שלא יוכלו להביא לזה המון הגיונות מופשטים, "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר".

פז.

א"ר פרנך א"ר יוחנן האוחז ט"ת ערום נקבר ערום, ערום ט"ד, אלא אר"ז ערום בלא מצות, בלא מצות ס"ד, אלא ערום בלא אותה מצוה. האמתיות הרמות שבדעות באות לשלמות פעולתן בחיי האדם, שיפעלו על מעשיו ועל כל דרכיו בחיים לטובה, רק באופן שישתמש האדם בכחותיו הגופניים והנפשיים להיות לעוזר להן. למשל, הכרת גדולת השי"ת ורוממות ערך השאיפה אל התכלית הנשגבה, שהיא רצונו העליון על כל ב"ה, לא תהי' נקבעת יפה בלבו של אדם עד שימצא עצמו מוכן לרדוף אחריה ולשומה מרכז לכל חפציו בחיים, זולתי אם יסכים בעצמו שההתרגשות של כח המדמה שמתפעל מכל נשגב, אע"פ שבעיקרו הוא כח גופני ויכול הוא להתפעל ג"כ מכל דבר שאין בתוכו דבר אמת, מ"מ כיון שהוא יודע ומשיג שהתרגשויותיו הנה בנויות הן ע"פ שורש השכל וההשגה הטהורה, אהבת שם ד' ואהבת תורתו ומצותיו, זה יועיל הרבה להאחזי בדרכיו המעשיים אורה של תורה, ומזה יבא לחבב ג"כ דברים רבים מעשיים שהם מיוסדים לרומם את כח ההרגשה והדמיון לשם דעת האמת. המסתכל באופן זה על דרכי התורה והחיים ימצא את עצמו תמיד שמח בתורה ומצות ולא יהי' מוכחש אצלו שום דבר המסתעף ע"פ הדרכה הדרושה לאדם לפי העסק של כחות גופו ודמיונו, מפני הבירור של השכל הטהור המופשט. וכאשר יעיין האדם בזה יותר, ימצא שלא לבד מפני ההכרח של שפלות הגוף ורגשי הנפש המחוברת ומצומדת לו אנו צריכים להרחיב את דרכי השכל עם יחושי כחות המדמה המוחש, ובאופן זה יעשה אותם ויתנהג בהם ולבו מתקצף על שהוא צריך לכל אלה. אמנם לא כן הדבר, כי ההרחבה שמרחיב השכל גבולותיו ומראה את פעלו איך הוא ראוי לפעול כשמקבל אותו כח המדמה והמצייר הגופני שבאדם, דבר זה בעצמו הוא יצירה נכבדה. וכאשר יכיר האדם את המציאות בזה הצד, ימצא ג"כ את הגוף ותולדותיו שהם בהתחברם לשכל מולידים את הציורים של המדמה וההתרגשות, ושעל ידם יש אחיזה לשכל היותר מופשט וזך עם תהלוכות מעשים רבים המישרים דרכו של אדם בחיים, לדבר נכבד מאד, כ"כ נכבד עד שיהיה ראוי לחשוב שמצב כזה לא יהיה אבוד לעולם מן המציאות. אמנם הובטחנו בתחיית המתים, לאות כי צד היצירה הזה של אופני ההצטיירות השכלית של האמת והצדק בהאירה בדברים מעשיים וברגשי לב גופניים היא רק תזדכך ותשתלם באופן שלא תעלה את הרע עם הטוב בערבובייה, שלא תחליף ולא תמיר טוב ברע וחיים במות. אבל בהשתלמותה וזיכוכה הרי היא ראויה להיות קיימת ונמצאת לעד, לא כצל עובר וציץ נובל כ"א "כימי העץ ימי עמי". מדרך זה נובע הכבוד המוסכם, שאנו נותנים בתור הרגשה פנימית מכל המין האנושי שהגיע למצב האנושיות כמעט, לגופו של אדם במותו, ללמד שאין הגוף ותולדותיו בהפעלים על השכל, רק מקסם כזב, כ"א יצירה מוגבלת המביאה טובה רבה כשהיא מודרכת ומדרכת ע"פ מדתה. המתאמץ אמנם להשריש בלבבו שכל היקר והמרומם אינו כ"א מצד האמת המושגת בשכל המופשט, ושכל ציור גופני, כל רגש של כח המדמה, הוא שיקוף משומם שרק ערבובייה מוליד בשכל,

והוא רק תולדה רעה מחסרון הגוף העכור, אמנם אם יהי לבו ישר ילך בדרכי התורה והצדק, מפני שעכ"פ בהפסד היושר המעשי יפסד השכל העיוני ג"כ, אבל אותה החיבה וחם הלב האפשרי להולד מפני הדרך הראשון זה יחסר לו, גופו בכלל יאבד ערכו בעיניו ולא ימצא בו צד ראוי לכבוד כ"א בוז וקלון. הדעה הזאת שהיא נטיה מהדרך האמיתית של התורה השלמה תפעול בהכרח על כל המצות כולן איזה פעולה של גרעון. אמנם כשיהי' האדם ישר, לא יעזוב את דרך ד' גם ע"פ ההדרכה הפילוסופית הזאת, אבל הקשר שבין שכלו בין עצמיותו להתורה כולה, המשתרעת כ"כ על כל המעשים וכל הכחות הגופניים והנפשיים לא יוכל להיות בכל חזקו. ספר התורה, בה גנוז האור השכלי היותר נשגב ויותר טהור, הלבושים צריכים לה מאד, כדברי הרמב"ם במו"נ שלישי, שמצד זה אמרה תורה"הנה אנכי בא אליך בעב הענן", ונאמר: "ישת חשך סתרו". האוחז ס"ת ערום, כלומר רק בשכל הטהור ובמושגיו יבחר, ולא הצדדים המסתעפים להיות לו כמו לבוש במעשה וציור של רגשי הלב, נקבר ערום, כך היא המדה הראויה לדרך זה שהגוף מאבד את ערכו וכבודו. אמנם הלא סוף כל סוף, הפילוסוף הגמור אם דרכו תמימה לא יחלוק על המציאות, ובהליכתו בדרך התורה למרות שכלו, יתקדש גופו ולא יהי' ראוי להקבר ערום. אמנם פעולה של רפיון על ערך המצות המעשיות מוכרח הדבר שתפעול התפלספות כזאת, עד שראוי להיות ערום בלא מצות. אמנם להורות שלא נוכל לשלול מהמתהלך בתומו ושומר דרכי תורה ע"פ מושגיו הפילוסופיים את הפעולה הקדושה של התורה ומצותיה המתפשטת בחסד ד' על כל נוצרי עדותיו. אמנם זאת המצוה של אחיזת הס"ת, הס"ת הוא פועל אמנם פעולותיו הנפלאות, אבל האחיזה הגופניית היא היתרון שיש למי שלא רק את כחותיו השכליים מרחיב ע"פ דרכי אמת, כ"א גם את היחש שבין הגוף אל השכל, האמצעיים כולם הם אצלו מקודשים בקדושתה של תורה מפני שמכיר את ערך הלבוש אל התורה ושהתורה אינה ראויה לאחזה ערום, הוא מתלבש בקדושת התורה כמו בנשמתו כן בנפשו וגופו. ולבד עצמותה של תורה יש בו צד היתרון של האחיזה, שהתורה כולה עם כל דרכיה והסתעפותיה אחוזים ודבוקים יפה בלבבו ונפשו, ולעולם לא ימטו פעמיו, "צדק לבשתי וילבישני".

צה.

שמעון בן שטח תיקן כתובה לאשה וגזר טומאה על כלי מתכות. כלי מתכות דאורייתא ניהו דכתיב אך את הזהב וגו', לא נצרכה אלא לטומאה ישנה כו', מ"ט משום גדר מי חמאת נגעו בה. כלל ענין הטומאה ודרך ההטהרה ממנה, ודאי הם נסמכים אל החסרונות והמגרעות הנמצאים בעולם בכל סוגיו, ובאדם בנפשו גופו ונטיותיו ביחוד. והדרכים שבהם יתעלה הכל ויטהר מכל רע המושם עכשיו עליהם כמשא לעיפה. והנה שני דרכים ישנם לטהרת רע עבר, באשר הרע הנמוג בדרכי החיים הוא הולך ומתפשט לפי ערך החלק שהוא נוטל בהם, ע"כ ישנה השקפה אחת שתסכים לבטל ולאבד בבת אחת סדרים ערוכים ישנים שבהם נשרש הרע והקלקול, ולבנות מהחומר העבר בנינים חדשים. זה הציור ישנו בעולם בכללו, ומגיע ג"כ עד פרטיותו באדם, כשמוצא בנפשו רעות ומגרעות מושרשות מאד, יש אשר יעלה על לבבו מחשבה לכתת גופו ונפשו, עד אשר כחותיו יחלשו ויצערן, ועם השבירה של הכחות כולם הלא ישברו כחות הרע וההפסד, ושוב ישוב לבנות בנין הגון בסדר נכון ע"פ דרכי הצדק התורה והמצוה. והנה אם היתה המדה הזאת נהוגה ביצירה בכלל, כבר הי' ראוי לאבד עולם מלא בשביל החסרונות הרבים, בשביל העושק והמרוצה והנבלות אשר השרישו שרשיהם בקרב המין האנושי. אמנם אדון כל המעשים הוא אב הרחמים, והוא חס מלאבד כל יציר פחות וכל כח מהמציאות, ע"כ רק במקום שאין דרך אחר נמצא, שם יוצאת המדה של השחת שרוף וכלה, אבל הדרך התמידי הוא לתקן בסבלנות באורך הזמן וברחמים רבים

את המגרעות, באופן שגם הכחות הרעים לא יאבדו מן המציאות, כ"א ישמשו לטובה. הנטיה הנראית בהנהגה האלהית להשתמש לטובה תכליתית גם עם תכונות היותר שפלות, היא עודדה את לב שמעון בן שטח להשתמש בכח פחות ונקלה לתכלית נעלה ונשגבה. אין לנו באנושיות דבר נקדש וראוי להיות מרומם כקדושת קשר ברית הנשואין, ע"כ התורה השלמה רצתה להדריכנו שלא ע"י כפיה ואונס יבנה בית ישראל, כ"א ההכרה הפנימית הנכנסת בנפשות קדושות להכיר מה גדולה ונערכה היא הברית הקדושה של הנשואין, "כי ד' העיד בינך ובין אשת נעורידך", ע"כ התירה תורה הגירושין. אמנם כאשר נתמעטו הכחות המוסריים וקשר הקדושה של ברית הנשואין התרופף, הנה ראה שמעון בן שטח שראוי להשתמש להעיר את קדושת הנשואין ולחזק מוסרותיה שלא תהי' קלה בעיניו להוציאה, ע"י השימוש בכח גרוע, בכח הקמצנות וחשבון חסכון של כסף, ותיקן כתובה לאשה. אמנם כך היא המדה הנלמדת ממדותיו של הקב"ה שלא לבוז לכל דבר, ושלא להקטין כל כח היותר שפל, ומכ"ש שלא לחפוץ באיבודו כ"א לצפות לזמן אשר יוכל להשתמש לדבר נשגב ונעלה. וזה כבר חקק השי"ת שאח"כ כאשר ע"י הכח הפחות יעשה הדבר הנשגב, ילך הדבר הנשגב בנתיבה הראויה לו. קשר הנשואין שאמנם בהמון נתחזק ע"י האמצעי המגושם הזה של קימוץ כסף הכתובה, מ"מ פועל הוא אח"כ להרשים יפה את תפארת הקדושה הראויה לו כפי מדתו. ע"כ לא להרס ולבלע ראוי שתהי' המגמה של החפץ בתיקון עצמו בפרט ובתיקון עולם בכלל, בסדרי החיים המלאים להם מומין וחסרונות רבים, כ"א לא להיות מהיר במעשה התיקונים, כי בבקשת התיקון המהיר אין דרך כ"א לבלע ולאבד הדרכים הישנים, לאבד הטוב עם הרע, אמנם הדרך הזאת נמצאת היא במקום שאין צד יותר נאות אבל חלילה שתהי' דרך כבושה. טהרת הטומאה שבכלים אמנם אפשר ע"י שבירתן, ודאי כיון שבטל שימושן טומאתן בטלה, כמו כן בכל דרכי השימוש האנושיים שמגרעות וטומאות דבקו בהם, ודאי בשבירה חלוטה יטהרו. אמנם שבירה חלוטה תאבד את הכחות הרעים מהמציאות, ואת הטובים ג"כ תחליש ותקטין. וכן בסדרי החיים של החברה, המאבד ושואף להרס בזעף ע"מ לתקן בחפזו, יאבד רב טובה. רושם גדול בהרחקה מזה הדרך של פחז כמים, נמצא בגזירת טומאה ישנה, למען לא יהי' זה הדרך מורגל להטהר מן הטומאות ע"י שבירת כל הכלי וביטול שימושו אע"פ שיעשהו כלי אחר מחדש, לא טוב הוא לאבד כלים בשביל הטומאה שבהם על הסמך לבנותם בצורה חדשה, כ"א טהרת מי חטאת היא עושה דרכה במתינות בהזאת שלישי ושביעי, מטהרת את הטמאים מצד ההסכמה להכנע עליון הגנוז ונעלם מעין כל צופה. המצוה האחת שנאמר עליה ביחוד חקה חקתי גזרה גזרתי אין לך רשות להרהר אחריה. מטיפים של אורה בהאמונה האמתית שכל המגרעות עומדות הנה להתקן, גם הרעה היותר כוללת ונוראה, מר המות, הנה הוא עומד להראות כי הוא טוב מאד, ולהתקן כולו, שהוא אות על כל הרעות הפרטיות שהן רק סעיפים ממנה. אמנם דרך התיקון הולך הוא דרכו לאטו, יען שהוא איננו מאבד את הכחות הישנים עם סדריהם כ"א מהפכם לטובה ולברכה, באשר בכל כח היותר שפל הוא משתמש להעלותו להיות לסעד לדברים קדושים ונעלים. זה אנו רואים בטהרת מי חטאת, בהערה שמטהרת אפילו טומאת מת. כלומר שמבארת שיתגלה לפנינו אור עולם כזה וסדרי חיים כאלה, שנשכיל שגם החסרונות הרעים שהם גורמים המות וההפסד גם הם יטהרו, ואיכה זה נרצה בדרך תיקון פתאומי של הירוס ואבדון. ע"כ שמעון בן שטח שמצא לפניו נכון להשתמש בתכלית הפחותה של חשבון אקונומי לדבר נשגב כקדושת הנשואין במה שתיקן כתובה לאשה, הוא מצא ג"כ לגזור טומאה ישנה משום גדר מי חטאת, להשריש בלבבות כי דרך התיקון של השחתה ובילוע, של שבירה ואיבוד, אינו ראוי, גם כי זה הדרך אינו בטוח מטומאה ישנה, ואם יאבד לשעה את הכחות הרעים עוד יתנערו וישאפו להתרומם ולחזור לסורם. אבל התיקון הבטוח והמלא הוא ההחזרה לטובה, שהוא בא בתיקון של מתינות, אותו התיקון שיסד בו צור עולמים לשכלל את הבריאה כולה, לטהרה מכל טומאותיה, להחזיר כל כח רע ומפסיד לטובה מלאה וקיימת. "ושעשע יונק על חור פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה, לא ירעו ולא

ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ד' . למדנו ממוצא דבר שאין שום כח פחות בעולם שאין משתמשים בו לתכלית הטוב והקדושה, וע"כ אין ראוי למהר(ס) בהירוס ע"מ לתקן. וכך היא מדתו של מקום ב"ה, מאריך אפו וצופה לרשע וחפץ בהצדק, ומסבב עלילות שהכל יוחזר לטובה ולברכה, ואין ראוי לטהר כלים בשבירה כ"א להזהר בגדר מי חטאת, המטהרת אפילו הטומאה היותר גדולה ומהפכת לטובה. ומה מכוונים הם העניינים שאירע מעשה כזה בבית המלכות, שע"פ הרוח השורר בעת של פרעות ומהפכות כימי שמעון בן שטח, שהי' צריך תיקונים נמרצים כמו בעניני התורה שתלה שמונים נשים ביום אחד להוראת שעה, וכמוהן בהליכות הממשלה כעדות סופרי דברי הימים, היתה הנטיה למהפכה של סדרים כדי לטהר ולתקן נטיה טבעית עד שמצד הרוח השורר בבית המלוכה, שברו את הכלים כדי לטהרם. אמנם חכמים הורו שדרך זה יוכל להחזיר ג"כ לטומאה ישנה, ורק ע"פ דרכה של תורה לטהר ולתקן בהארכת זמן ושמירת הכלי בשמו ושלמותו ילך התיקון הכללי במהלכו, ודרך זה ראוי להרשם בהנהגת הממלכה ג"כ. וכמה מסוכן הוא הדרך של הריסות הסדרים הישנים והחרבתם בשביל להביא איזה תיקונים נחוצים, כי בהתפשט מנהג כזה יקומו ממחבואם כל עז פנים וכל ריק ופוחז, ויתנשא להעמיד חזון במה שישלח יד בכל דבר מתוקן ומקובל, עד שהטהרה הרצויה ההולכת בדרך התורה היא חלילה תבטל מפני פחזות הפוחזים וההדיוטים הקופצים בראש. משום גדר מי חטאת נגעו בה, להשריש יפה יפה כמה אנו חייבים להזהר שיהי' דרך התיקון בשמירת כל דבר העומד, ובהחזרה לטובה ולטהרה כל רע וכל טומאה מצד הכח הצפון והנעלם בעמקי גנזיה של תורה בדרך שלו' ואמת, "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

17.

א"ל הלל לשמאי מפני מה כוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה. יסוד הטומאה והטהרה בישראל הוא בעיקרו ביחש אל המקדש, כדברי הרמב"ם במו"נ [פמ"ז] בשלישי, לרומם ערך המקדש ולהשריש בלבבות שהוא מרכז חיי הכלל והפרט. והנה החיים נחלקים בצד הטוב שלהם לשמחה ולתענוג. האמצעי של השמחה ברב הוא היין "ויין ישמח". אמצעי התענוג הוא השמן, סיכה כשתיה "כשמן בעצמותיו", סיכה של תענוג ומועיל ג"כ לעדן ולפנק הרגשת העונג ביותר. ע"כ הוא מטכסיסי בתי מלכים "ששה חדשים בשמן המר", בני מלכים סכין שמן ורד. והנה לא כל העם יכולים להיות חסידים ואנשי קודש עד שתהי' שמחתם וענוגם כולו בכלי טהור, לא לצד הנטיה השפלה החומרית כ"א לצד המעלה והקדושה המתחסת למקדש ולקודש. והנה לקדש את ישראל מן העמים, ראו חכמינו האלהיים ז"ל להשריש יפה בלבבות שהשמחה ראויה בישראל להיות רק במקום מצוה. וכן הוא הטבע המוסרי של איש הישראלי הישר הולך שלא ישארו לבבו לצאת במחול משחקים רק לשם שמחה של ריקות בעלמא כדרך שאר גויי הארץ. אמנם התענוג, דבר זה לא אפשר הוא לרומם את רוח העם במעלה כזאת, עד שלא יאבה ג"כ להתענג בהליכות חיו במאכלו ובמשתהו כ"א במקום מצוה וקדושה, וזאת היא שאלה, מה בין יסוד השמחה ליסוד העונג, שניהם המה מדרכי החיים האנושיים, מפני מה בוצרין בטהרה, המעירה שיסוד מציאות היין המשמח ראוי להיות בטהרה ולתכלית מעולה. ואין מוסקין בטהרה, השמן המענג, אי אפשר להנהיג הציבור שיהיה הכל על טהרת הקודש. ומזה הי' מקום אז בהתחלת ההדרכה לדון, שכיון שאין זאת מדרכה של תורה להכביד על החיים ההמוניים יותר מכדי משאם, אולי ראוי להדריך שגם הבצירה אינה מקבלת טומאה, והשמחה ההמונית ג"כ לא תהי' בכללה נגד רוח ישראל ותוה"ק גם כשתלך בדרכה הטבעי, מפני שכך טבע האדם הוא לאהוב שמחה ושאון עליזים להמתיק חיו הריקים כשהוא איש המוני

58.

א"ל אם תקניטני גוזרני טומאה אף על המטיקה. חילוק גדול יש בין שמחה לעונג. התענוג לא יתפשט כ"א על הגוף מקבל התענוג, ואי אפשר להנהיג כל אדם פרטי לתכלית הקדושה והמעלה. אמנם השמחה היא יוצאת לפעלה דוקא בהמון, אותה ראוי לשמור שתהי' בתכלית הטהרה. ואם כ"כ יתאחדו בעיני המסתכלים מושגי השמחה עם מושגי התענוג, עד שמצד התפשטות הדעת שאין צורך וחובה לבקש על התענוג תעודות של טהרה וקדושה, כן יהי' ג"כ מושג השמחה, עד שישראל כעמים ישמח בימי חול כימי מועד על יין ושכר ושחק משחקים וחוללים, ראוי באמת לגזור על המטיקה, לגזור גדר גם בעיני העונג שלא יהי' בכל הרחבתו, כ"א לתעודה של טהרה המתיחסת לקדושה ומביאה לאחרית טוב. אמנם באמת רחוקים המה המושגים, ויש ביד הציבור בכלל להתנשא למדרגה כזאת שלא לשמח אל גיל כעמימו בהמון ופומבי, כ"א בטהרה במקום שיש לזה תכלית נשגבה, שמחה של מצוה, מה שא"כ בתענוג, וכן אמרו חז"ל שמחה הוא דאסור תענוג שריב. והשמחה שהיא כח נפשי, כשתתיישר באדם יפה שתהי' רק לצד המעלה והקדושה בטהרה, תרומם את האדם כולו עד שמעצמו יבור לו דרכו להיות גם כל ענוגיו קודש לד', וימסוק בטהרה בנדבת לבו וחשק נפשו.

59.

נעצו חרכ בכיהמ"ד. ההנהגה שבכלל העם בחיים המעשיים מתיחסת לכח הממשלה והשלטון שעמה צריך עז וגבורה. ע"כ החרב היא אות לממשלה מעשית, והיא תכשיט כ"ז שיש צורך בה עכ"פ לזמר עריצים ולהכרית פועלי און, "חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך", להורות שזאת השאלה איך ראוי להנהיג את כלל האומה, שיצאה הוראה והנהגה מאלו שני הבתים ב"ש וב"ה אחרי שנתמעטו הלבבות ונתמעטו האשכולות. והנה ראו אז מעמד האומה שתצטרך לשאוב הדרכה כללית ע"פ הוראות הבתים הבאים אחריהם. וזאת השאלה, אם לפי רוח התורה ראוי להכיר את יסוד השמחה ההמונית כאחד מצרכי החיים המוכרחים עד שאין לבצרה ולצמצמה רק בתכליות ותעודות רמות, כמו שאי אפשר לסגר מחסג התענוג בהמון, שאז הי' הדרך של ההנהגה המעשית בכלל האומה מקבל פנים אחרים בהרבה פרטים. או שיש הכרח מצד דרך התורה וקדושתן של ישראל לבצר רוח השמחה, שלא ילך כ"א למקום מכוון ותכליתי לתורה ולמצוה. וע"פ דרך זה החיים מקבלים צביון אחר לגמרי, עד שהחיים המעשיים שהם מתגלים בחיים המדיניים בכל סידורם תלויים בהוראות הללו. ע"כ נעצו חרב, המורה על עז מלכות, הנותן דרך ונתיבה בחיים המעשיים של כלל האומה. בביהמ"ד, להכיר כי לא ע"ד הוראה פרטית יסבו הדברים, כי ממנה תוצאות לנטיות גדולות שמרשימות את צורת האומה בכללה לפי ענין.

60.

אמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יצא. בשעה שהדורות מקולקלים וצריך לסעדם בדרכי תורה להורותם בדרך ד' הטובה והישרה, צריך שתהיה ההשקפה של המדריכים הקדושים פונה תמיד אל התורה, אל החיים

שבביהמ"ד, משם יראו יפה איך החיים צריכין להיות ועל פיהם יסודרו. אמנם אם יצרף לזה אדם ג"כ השקפה מצד מציאות החיים המקולקלים בשוק, בזה ישחית הכונה. כמו שהרופא צריך להשקיף לרפא החולים מצד הנקודה של חכמת הרפואה, לא מצד הרצון של החולים שהשחיתו בריאותם בשביל הנהגתם הרעה בהליכות חייהם. ע"כ זאת הסכימו כולם, כי הנכנס יכנס והיוצא אל יצא, כלומר רק איך שיוכרע דבר זה מצד עומק חכמת התורה, שכוללת הכל והיא מוליכה לדרך הישרה והנכונה, צריכים להסתכל בזה, ולא יצא היוצא להסתכל ג"כ איך ראוי דבר זה להיות נדון מצד החיים שחוץ לביהמ"ד, שבראותו הקלקולים הרבים והנטייות הרבות שבלב העם להפקרות ולשילוח תאוה וחפצם בשמחת הוללות, יפול עליו לבבו וידמה שאי אפשר כלל להנהיג באומה חיי שמחה של טהרה ושל תעודה קדושה. אבל אין הדבר כן, כי צריך לדעת שימין ד' רוממה, ואיך שהחיים צריכין להיות בצביונם ע"פ התורה שרוחה הולך בביהמ"ד, כן יקבלו ישראל את החיים וכן יתקיים הדבר באומה. והרוצה לצאת חוץ מגדרי תורה ולהיות כאחד מעמי הארצות הוא לא יכריע מאומה על ההנהגה הכללית של כלל עם ד', שתמיד יהי עיקר האומה אותם השרידים ההולכים בתורת ד', שמכריעים את החיים ע"פ הדרכתה של תורה. ע"כ חלילה שישפיעו החיים שחוץ לביהמ"ד בקלקולם על כח חיתוך ההלכות וההדרכות הצריכות לצאת דוקא מביהמ"ד מקום התורה. ע"כ הנכנס יכנס וישאב רוח דעת מביהמ"ד ויהי במנין, והיוצא אל יצא, צריך אמנם לענין התורה והדרכתה לדעת ערך החיים ותביעותיהם האמתיות בצרכים הראויים המביאים את הטובה השלמה לעולם, אבל לא להיות נפעל מסדרי החיים המקולקלים מצד היותם כך בפועל באשמת נפילת הדורות, וחלילה לערב אותם בצד מה בהכרעת עניני תורה והנהגות כלליות באומה, שהיא עם קדוש לד'. היוצא אל יצא, מי שדרכו להסתכל בחיים ולדעת על פי ענינם איך לדון בדברי התורה, אל יצא הפעם, כי רק למען דעת את הקלקולים שבחיים, להשכיל איך לגודרם, ראוי לצאת גם בשעה שהחיים מקלקלים דרכיהם, אבל לצאת אליהם בעת המנין למטרת הכרעה מעשית חלילה, בזאת ההנהגה תפוג תורה ויצא משפט מעוקל. ע"כ הפעם בעת המנין וההכרעה היוצא אל יצא.

ג.

ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים, והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. הלל איש החסד, ראה את החיים כולם בצדס הטוב, גם את הנפש האנושית ראה בעינו הטהורה ביותר בצדה הטוב ובתכונותיה היפות. ובאמת לאיש ישר אוהב חסד וצדקה, אשר פנייתו הפנימית היא לטוב וליושר, לא תזיק השמחה המתרחבת, ישמח ויעלו, ירנן וירעע, כרב לשמחתו ייטב לבו, וכן תרומם נפשו לעשות [משפט] וצדקה ולבחור בדרך ד' הטובה. אמנם אם היו ישראל מגיעים למדה זו כפי מדתו של הלל, אז היה ראוי להרחיב גבולות השמחה ג"כ. אמנם השקפת החסד עוד איננה מקפת את המציאות כולה, והמציאות תורנו שיש בחיים שבנפש האדם ג"כ הצד הרע, הכח המתפרץ לבלע כל קודש. וכל זמן שהרעים נמצאים, הנה בהתיר לו השמחה המתרחבת מצד הנטייה הטבעית ובהיותו לזה מודרך, הנה שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה, השמחה תפרץ גבולה ואחריתה תוגה, ותסיר הוד קדושתן של ישראל מהם, ותמעט הדרת מדות הקדושה והצניעות שהן מורשה קהלת יעקב. ע"כ שמאי שהכיר יפה ג"כ את הצדדים הרעים שיש בנפשות, והורה שלא בכל עת ראוי להתנהג בנחת וענותנות, כי ישנם קשי עורף כאלה שאם לא ידחו באמת הבנין יתנשאו לקעקע את הבירה כולה, הוא צייר את התוצאות הרעות האפשריות לצאת ע"פ ההדרכה של התרחבות השמחה באומה, ע"פ הרחבתה הטבעית באופן שהיא אצל העמים זולתנו, הציג את צדדי המגרעות שנקלטו בעונינו גם בישראל ואיך הם צריכים ביותר שמירה מכל

קלקול ופריצת גדר, עד שבהציע דברים רפים(?) כאלה לפני הלל איש החסד והטוב, הרואה בכל אדם את הצד הטוב והנעלה שבו, לא מצא און להתנגד וכפף את מדתו הנוחה והטובה למען האמת הברורה שבמציאות, והיה כפוף ויושכ לפני שמאי כאחד מן התלמידים, לקחת מפיו תורה בידיעת האופנים שיוכל הצד הרע שבנפשות להתעורר ע"י התרחבות החסד לאין גבול, להתיר ג"כ שמחה מורחבת באין מטרה של טהרה והכנת כלים טהורים נאותים. אמנם שמאי בהציעו את הצד הרע, הי' צריך להעביר את כל המגרעות שנדבקו בישראל בעונינו, ושעל כן הם צריכים שמירה ביותר להגן על הקדושה האלהית המתהלכת עמהם. והנה ביום שנעשה העגל היו מחולות ושמחה, העם ברעו הי' צוהל ושמח, ומזה נפרע מאד. "וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן לשמחה בקמיהם", ע"י השמחה של הוללות שהתרחבה בעוד לא הי' העם מוכשר לזה, פנה למטה "וישב העם לאכל ושתו ויקומו לצחק", כדברי חז"ל "לכ"מ שנאמר לצחק כולל ע"ז ג"ע ש"ד. ומה הי' הצורך לתקן כל אלה, "ועתה הורד עדיך מעליך" "וישמע העם... ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו, תחת אשר בעת המאושרה שמחת עולם על ראשם, שמחה שמעולם על ראשם, באבדן העטרות התאבלו וערבה שמחתם. כן בהציע שמאי את הצדדים הגרועים שהם עוד מושרשים בעונינו עמוק בנפשות, ושצריכים עוד צירוף וזיקוק ושמירה יתירה שמצד א"א להתיר שורת השמחה במילואה, אע"פ שהיא ראויה ונכונה לנפשות ישרות שכל סיגן נפרד מהן, הי' באמת אותו היום, שבו היה ההכרח מכריח להציג כל אלה בשער משפט, קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, שאז נתגלה בפועל הפרעות הפנימיות הצפונות בלב נלוז, איך שיוצאות אל פעלן הרע ע"י ההתרחבות של הנטיה לשמחה שאיננה מטוהרת, של בצירה שלא בטהרה.

כז.

גזור שמאי והלל ולא קבלו מהם, ואתו תלמידיהו גזור וקבלו מהם. כל זמן שהאומה היתה במילואה של תקיפותה המדינית בימי שמאי והלל, לא היתה יכולה עדיין לצייר את גודל הנחיצות לקיומה ולאשרה להעמיד את הנהגתה ע"פ דרכי התם והטהרה המצויינת. אמנם שמאי והלל הם צפו זאת מראש, בעוד שלא הי' כ"כ המצב מעיק עד שיראה בולט לכל שמניעת ההרחבה של הנטיה לשמחה כעמים, היא נחוצה לשמירת רוח הקדושה הישראלית. אבל הצעתם הועילה כי אח"כ בימי תלמידיהם, שהדורות הלכו וחסר ותוקף הממלכה ירד ג"כ, עד שנפקחו העיניים לראות כי לא כעמים בשמחת החיים העליזים החומריים יתפאר ישראל, ולעומת זה נתגלה באופן בולט, צדדי החסרון שהשמחה הגסה פועלת על יסוד המוסר הישראלי שהוא סם החיים לעם ד', ע"כ הי' אח"כ העם מוכן באהבה לקבל גזירה כזאת, שנובעת מהדרכה הטהורה ההיא שפועלת בפעולה מעשית, כדרכה של תורה להשריש עמוק בלב דיעות קבועות, מה שדיבורים ותוכחות גם ספרים וסופרים לא יוכלו לפעול ככה. אז בימי התלמידים כבר הכיר העם שראוי להניח שורש נעלה כזה, שיסוד השמחה הישראלית תהי' מחולקת משמחת עמים אחרים החיים רק ע"פ טבעם. אמנם שמחתם של ישראל צריכה להיות מיטהרת וערוכה בכלים טהורים. ואע"פ שמשמאי והלל לא קבלו, אתו תלמידיהו וגזור וקבלו מנייהו.

כח.

תניא א"ר צדוק כך הי' מנהגו של בית ר"ג, שהיו נותנים כלי לבן לכובס ג' ימים קורם לשבת וצכועין אפילו

כע"ש. ומדבריהם למדנו שהלכנים קשים לכבטם, יותר מן הצבועין. ראוי להסמיך בזה הערה מוסרית, יש על האדם להשתדל בתיקון התכונות שהן לו טבעיות שלא ידבק בהן חסרון טבעי, ויש לו ג"כ להקפיד על המעשים שבפועל, שאע"פ שהם אינם מעצמות הנפש מ"מ הם פועלים להטביע צורת הנפש ותכונתה כפי עינים. המדות הטבעיות דומות לכלי לבן שצבעו הוא לו טבעי, כן הנפש היא מוטבעת במדותיה. והמעשים, מצדם דומה הנפש האנושית לכלים צבועין, שהצבע הבא מן החוץ פועל לצור צורה על הכל. ולמדנו שיותר קשה לו לאדם לטהר עצמו מרע טבעי שקנה לו בקנין של מדות, שהן צריכות זמן יותר ארוך ועבודה יותר מרובה. ויום השבת, שראוי הוא להיות לאדם גבול להגביל דרכיו בקדושה נכונה, יפעול על הקנינים הטבעיים בהיותו מקדים ג' ימים לפניו להשתדל בטהרתו. אמנם מצד המעשים אע"פ שהמה בבאם מן החוץ פועלים על הנפש פעולתם, היא כעין צביעה הבאה מן החוץ, די יום אחד. כי ההפיכה של דבר שהוא קנין טבעי מטבעו, קשה הוא יותר מהעקירה הצריכה להפך תכונה רעה שרק ע"י ההרגל והפעולה נדבקה בנפש, שהלכנים קשים לכבטם יותר מן הצבועין.

כ"ג

אכ"י הוה יהיב ליה ההוא מנא דצביעא לקצרא. א"ל כמה כעית עלויה, א"ל כדחיורא, א"ל כבר קדמוך רבנן. ההשתדלות לתקן המדות והמעשים ראויה היא מאד, אבל צריך להסתכל בכל דבר שיהי משוער לפי ערכו, לא יכביד במקום שאין צורך. בפרט לת"ח שתורתם תכשירם להיות הנטיות הטבעיות פונות לטוב ולקדושה, אם ימצא בהם חטא ימצא רק מצד איזה מקרה מעשי שלא יטביע חותמו עמוק כנטיה טבעית להרע, ע"כ במעט השתדלות ישוב ורפא לו. ומי שמכביד על ת"ח לומר שכ"כ הוא צריך עמל והכבדה לטהר חסרון מקרי מעשי, כאותו העמל הראוי למי שתכונותיו הטבעיות נקנו לו בטבע רע ומקולקל, שמדה זו רחוקה היא מעמלי תורה, מפני שהתורה מטהרת את טבע הנפש בקניניה. ע"כ כשימצא איש פונה לרגשי לב הללו, לרומם ערך התיקונים הנחוצים באמת ג"כ לכל עמלי תורה שלא ימצא במעשיהם דלמו. אבל אם יגדש את הסאה ועל מאני דצביעי, כלומר חסרונות מקריים שהם אפשריים לבא בחוג ת"ח, יאמר שהם כ"כ צריכים עמל ודכאות נפש, כדחיורא, כחסרונות טבעיים שהם אפשריים להשתרש ברחוקים מאורה של תורה, נשיב לו כבר קדמוך רבנן ולמדונו ההבדלים שביניהם. ע"כ באמת המדה הנכונה נקח את העבודה הזאת של הטיפול על תיקוני המעשים והמדות אבל כפי השיעור הראוי, בשימנו לעינינו תמיד כי כחה של תורה והשלמת הדעת ביראת ד', היא מעטרת את בעליה בתכונות טבעיות הגונות, עד שהנטיה הפנימית פונה היא לטוב והמגרעות המעשיות יבאו ע"פ מקרה, שבשימת לב וחפץ טהור בנקל יתוקנו. ע"כ אין ראוי לרפות ידים משקידה על דלתי תורה, וליסד דרכי ההכשר המוסרי לפי המדה הישרה.

כ"ד

אמר אביי, האי מאן דיהיב מנא לקצרא, במשחא ניתיב ליה ובמשחא נשקול מניה, דאי טפי אפטדיה דמתחיה, ואי בציר אפטדיה דכווציה. ההנהגות הישרות בדרכי הכלכלה הביתיות יעוררו את דוגמתן יפה בארחות החיים העקריים, כשם שהנקיון והכביסה יפה ומועילה היא לבגד. אמנם הזהירות צריכה להיות עמה שההשתדלות ע"ד הכביסה והניקיון לא יבלעו וישחיתו את עצם הבגד ומהותו. כן

צריך להשכיל כ"א ע"פ מדתו חק נעלה מחכמת הנפש, כי לא יאתה לאדם לבקש להחליף כחות נפשו מטבעם. בזה לא יצלח, כי הפעולות הישרות והמעשים הטובים יצאו רק בהיות הנפש בריאה חיה וערה עושה פעולותיה ע"פ טבעה שיצרה יוצרה. והנה יש אדם שתכונותיו פונות להיות נוטות לתוקף המדות, לגבורה ואדירות, אל יאמר שתכונתו צריכה כולה להתחלף. לא כן, כשם שיש שימוש לטובה במדות הנוחות והנעימות כן יש שימוש לטובה באבירות נקמה ושנאה וכיו"ב, להשתמש בהן במקום הדרוש. ע"כ אלה המדות הרגזניות שמשמשות בכעס וקפדנות, העדר הסבלנות וכיו"ב, המה מצויירות בקוצר אפים, מדות קצרות. וכך היא תכונת הנפש של אלה שמדותיהם כאלה, ראוי להם רק לנקות את המומים שבמדותיהם, את השימוש העלול לקלקל כשהוא שלא במקום הראוי. אבל מה מאד מאושרים המה ויאשרו את זולתם, בהרימם את כחותיהם אלה שלא לנשא ולסלח במקום שהשעה צריכה לכך, להעיז פנים באנשי רשע החפצים לעקר ולשרש קדשי ד', החפצים לשלח יד בעולתה ולעות כל ישר. ע"כ אל נא יתקצף על נפשו איש בעל תכונות קצרות ומרגיזות, עד למדה זו שברצותו לנקות החלאה שנדבקה בנפשו ע"י השימוש במקום שאינו ראוי, ילך לקצה רחוק עד כדי שישנה תכונת נפשו ולא יוכל עוד להשתמש כלל במדותיו הטבעיות. לא כן הדבר, כי בשינוי נפשו מתכונתה הטבעית כבר השביתה מטהרת בריאותה, בהיותה קצרה בטבעה נוחה להתרגש, צריך רק להנהיגה שתהי' התרגשותה ע"פ עצת התורה והשכל, אבל לא שתחדל מיכולת פעולתה. להאי קצרא, הרגש הפנימי התובע לאדם לצאת ידי חובתו המוסרית ולטהר דרכיו לפני יוצרו. לא יתן בידו את כחותיו בלא השגחה שכלית תורית. במשחא, מדת התורה הנותנת לכל דבר חק ומשפט, ומצרפת את כל מדה ע"פ מקומה ושעתה. במשחא ניתיב ליה, יתבונן תכונתו הטבעית עד היכן היא מגעת מעצם טבעה. ובמשחא לשקול מניה, ידע עד כמה פעלה עליה ההדרכה המוסרית של כבישת המדות וצירופן. דאי טפי אפטדיה דמתחיה, אם האריך הלחץ המוסרי יותר מהמדה הטבעית את הנפש, עד שפעולתה הקודמת ע"פ טבעה הקצר לא תוכל לעשות, אפסדיה, שיחת בזה את הכחות הנפשיים שלו מעצם טבעם, דמתחיה. ואי נציר, אם הוא נוטה לחמלה ולרחמים לחסד ולטובה, וע"ז מצא בנפשו שהפריז בנטייתו אלה הרכות על המדה, לא עצר בעד פושעים מלעשות המזימתה, וכפף ראשו לפני כל פוסע על ראשי עם קדוש, וכיו"ב מהמגרעות היוצאות מרחמי רשעים מהמדות הרכות כשיוצאות מגבול הראוי, אל יהין בתתו לב לכבס חלאה זו, לקצר את תכונותיו מטבען לחגור קנאה טבעית, עד שישכח את תכונתו הטבעית הנוטה לחסד ולטוב ולרחמים. לא כן, כי כ"א צריך לפעול את הטוב והישר בעיני ד' ע"פ תכונותיו ומדותיו המושרשות בטבעו שכך יצרו יוצרו. ואי כציר, אפסדיה דכווציה, וכמה קשה היא קמיטת הנפש, כזה כן זה לא ימצא את אשרו אשר הוא מבקש כ"א בהיותו פועל ע"פ תכונתו הטבעית. והמדה המטהרת צריכה לפעול רק על החלאה וחסרון לטהרו ולתקנו, אבל עצם תכונת הנפש צריכה שתשאר שלמה ובריאה בכל כליה, נכונה לעבודת הקודש ע"פ מדתה, שזו היא נחלתה ע"פ יוצר רוח האדם בקרבו, ששם לכ"א חלקו בחיים להשכיל ולהיטיב ע"פ אותם הכחות שחננו בהם, "כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי". ומי זה ישלח יד לשנות סדרי היצירה, כי כל אשר עשה האלהים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע, "כולם נכחים למבין וישרים למוצאי דעת".

פ.ה.

ההוא תלמידא דאורי בחרתא דארגיז כר"ש, שמתיה רב המנונא, והא כר"ש ס"ל, אתריה דרב הוה כו'. כל דבר צריך שיבחן מצד עצמו ומצד הדברים המסתעפים ממנו, ע"כ כל הלכה פרטית צריך ג"כ לדון אותה ע"פ מדת האמת מצד עצמה, אמנם גם על זה צריך לשום לב, על המסתעף ממנה. ע"כ כאשר במקומו של

אדם גדול, שרושם פעולת הדרכתו ניכר שמה מאד צריך שלא להפיל דבר אחד מכל דבריו, כי בהזיז חלק אחד מהדרכתיו יזוז עוד המון דברים רבים שהם טובים ועומדים ברומו של עולם התורה והיהדות של אותו המקום. בשגם אדם גדול שבינתו גדולה הוא בעל שיטה קבועה, ודעותיו, מוסריו, מדותיו ונתוחי הלכותיו בדת ודין, יש להם קשר ויחש, ויוכל היות שבהזיז חלק אחד מהדרכתיו בהלכה, יפריע סדרים גדולים ביתר ההדרכות המעשיות והעיוניות שיש להן יחש עם הלכה זו. ורק מי שיוכל לבנות מערכה שלמה של הדרכה ולהקיף את כל התכונה שעל פיה קבע האדם הגדול את כל שיטותיו, יכול להעמיד דעתו אם גם הוא יכנס בעובי הקורה להעמיד יסודי התורה וההוראה במעשה ובדעת בעיר ההיא. אבל ההוא תלמידא שלא הי' בא למדה זו, אף שכהלכה הורה לפי"ד רב המנונא, אבל באתריה דרב, הלא סתר חלק מבנינו בסדר הדת בעיר ששם נראה פעלו. מי יוכל לדעת עד היכן תוכל סתירה אחת לפעול על יתר הסעיפים שיש להם עם זאת ההלכה יחש קרוב או רחוק, להוריד שמה את מצב התורה והמוסר הטוב שבעמל טפחהו רב שהי' מאריה דאתרא. אף גם זאת שהדברים שלפי תכונת התורה תפול עליהם המחלוקת עד שיהיו פנים לכאן ולכאן ודאי יש אופנים ידועים שיפעל לטובה אם יונהג דרך של האופן האחד. ויש גם דרכים שע"פ יהי' לטובה אם תתקבל ההדרכה ע"פ הדרך ההיפוך ממנו, כיון שיש גם לו פנים בהלכה. אמנם איך לכוון את הרוחות לדעת באיזה מקום להשתמש בהוראה באופן זה או אחר אין אתנו יודע עד מה, ועלינו לעשות כפי הנטיה השכלית בדרכי תורה. אבל במקום שע"פ ההשגחה האלהית הי' שם אדם רשום, והיותו שמה פעל לקבע הוראה באחת הדרכים, הוא לאות כי כפי תכונת יושבי המקום ההוא כך היא טובתם שיתנהגו באופן זה דוקא, והמרחיקם מדרכם זה הוא מעביר עליהם את דרך ד' הישרה. ע"כ שמת"י משום דאתריה דרב הוה. הנה מאת ד' היתה זאמ שדוקא ע"פ דרכיו והוראותיו של רב יתנהלו בדרך התורה, וזה הוא הצד הטוב לפנייהם בדברים שיש להם פנים שונים בהלכה, ע"כ לא נכון להסיג גבולות עולם.

11.

ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד. התורה נמשלה לשני שבילין אחד של אש ואחד של שלג שצריך להלך באמצע כדאמרי' בירושלמי, השכל הקר החוקר לכל תכלית ואינו מעורר את הרגש להתפעלות והתרגשות, ובהגדלת הקרירות מפאת הנטיה רק להתחכם תוכל הקרירות לבטל כח הזריזות ואזירות החיל הדרושה לכל מעשה טוב. ע"כ חוס הרגש צריך לחמם את הנטיות שצריכות בעיקרן להתנהל בשכל המעיין והצופה. כלל עבודת ד' היא מתבארת לחכמי לב בצפיה שכלית עמוקה וחודרת. האדם, באשר הוא אדם, הוא גופני וצריך אל הרגש לעוררהו לפעולות. השכל אמנם ינחהו, אבל כאשר מאפיסת פעולת הרגש יתנהלו הפעולות בעצלתים, צריך שיתגבר בלב לחמם. וכן הי' בפועל במקדש, שהי' סדר העבודה ומהלכם על הרצפה דוקא באופן שהי' עשוי להשפיע קר ולא חם, כלומר השפעה שכלית מחשבת. אמנם מן המוכן צריך לעולם שיהי' כח הרגש לחזק הפעולות השכליות עצמן, ע"כ מאחיזין את האור כמדורת בית המוקד. וכך היא המדה, שיהיו עניני הגוף הנצרכים ע"פ סדרי העבודה מותאמים לסדריה הרוחניים.

52.

מנה"מ, אר"ה לא תבערו אש בכל מושבותיכם, בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר כו', אלא אמר ר"מ קרא כי אתא למשרי אברים ופדרים הוא דאתי כו'. האש היא פעולה מחודשת לגמרי בידי אדם לשימוש, ע"י בינה יתירה שנתן הקב"ה באדם. וכאשר בכלל שביתת המלאכות בשבת מורה על ההודאה שכל המציאות כולה היא מעשה ידיו ית', כן ביחוד פרטה תורה אזהרה אל הבערת האש, למען השרש בלבבות כי לא דוקא ההמצאה של המציאות הטבעית כמו שהיא צריכה שתתייחס לשם ד', כ"א גם כל החידושים שישכיל האדם ע"י בינה יתירה להמציא ולחדש, הכל מעשה ד' המה, והוא מנהלם בידו הגדולה לתכלית הנשגבה של כלל המציאות כולה, וההתפתחות וההרחבה המעשית שע"פ שכל האדם היא עצמה תרחיב היסוד העקרי לבא למטרה הרצויה בבריאה כולה ע"פ חכמת הבורא ית' העליונה. ע"כ צריך ביחוד לשבות מהבערה ולצוות עליה בפני עצמה. אמנם כשם שהאדם צריך להשריש כי בכלל כל מעשינו פעל ד' המה, כן צריך לדעת כי ידו רמה ע"פ חפץ עליון בכל פועל טוב, וכי יש בידו עצמה להביא פנים חדשות ביצירה כולה לטובה ולברכה. כשישכיל להוביל את פעולותיו כולן במסורת הצדק והיושר האלהי. ע"כ במקום המקדש, ששם יד ד' נגלתה, ושם צריך ללמד את האנושיות כולה את חובתה הכללית והפרטית, שם אין שביתה לצורך עבודה, כלומר שם צריך להשריש כי העבודה כולה לאדם נתנה, עליו לעבוד ולשכלל לפאר ולרומם עד אשר יתן פנים חדשות למציאות כולה, בחדש בה פנים חדשות בלב חדש ורוח חדשה להשכיל ולהיטיב. ע"כ ביחוד פרטה תורה אצל הבערה, היצירה האנושית, שמיד ד' היתה לו שע"פ בינה יתירה יחדש וימציא כעין דוגמא שלמעלה. זאת צריכה להיות תמיד בין עיניו למען ידע עד כמה כחו גדול כשילך בדרך אשר התווה לו יוצרו. ואל יאמר כי אין בידו לעשות דברים חדשים, כ"א אי בעו צדיקי ברו עלמא, וצדיקים הינם מוכנים לחדש את הבריאה בפנים חדשות לטובה, כי המה עבדי ד' הנתונים לעבודתו. וכאשר תשתכלל האנושיות במילואה, אז יהי הצדק מקור כל הפעולות, וההמצאות יצטרכו לשאוב ממעין המוסר שבמקדש. תחת אשר המוסר הרגיל צריך להשריש כי מאומה לא יעשה האדם וכי הכל מעשה ד' לבל יט לבבו מדרך האמת, כן כאשר הוא כבר ברום מעלתו צריך להשכיל כי משרה גדולה הוא נושא בעולם, וכי במלאכות ד' בידו לחדש פנים חדשות בבריאה. והי' מעשה האש לסימן ההתחלה של חידוש היצירה ע"פ חכמת לבב האדם, לעוררו על תעודתו היותר רוממה לתת צביון חדש ופנים חדשות לחברה האנושית בכללה ולכל הבריות המסתעפות עמה. ע"כ הבערה הותרה במקדש בהרחבה גם למישרי אברים ופדרים, לציין כי בעלייתו של האדם צריך הוא להכיר כח ועז אלהים אשר עמדו בחסד עליון, תחת אשר בעצם ירידתו צריך להכיר חסרון יכלתו וחלישותו.

פח.

וכהנים זריזין הם. יש אשר בהתגברות הרגש החם יתערבב השכל עד שלא יכיר יפה את חובת ההגבלות התוריות שהן נעשות ע"פ חכמה עליונה, בעל שכל חלוש כזה צריך שמירה יתירה בעת התגברות חם הרגשתו, שלא יבא לעבור על דברי תורה ויפרץ גדרות עולם באמרו שע"פ כח דמיונו בחם רגשו הוא עשה מצד אהבת ד' וכבודו את מעשיו. אבל כ"ז הוא דרך מעוות, כי יסוד התורה הוא שהשכל צריך תמיד להיות עליון שליט על הרגש ומסוהו לכל אשר יראה נכון מצד התורה והדעת. ע"כ זאת היא מעלת הכהנים כי גם בהיותם פונים מעבודה השכלית הקרה לעבודת הרגש, לחמם את הבחות שמרב חשבון ודעת פעלו על כחות הגוף לקררם, מפני שהגוף בחמריותו איננו מוכשר להיות מתפעל מהדר השכל, בלתי בהיות הרגש בעזרו שהוא ג"כ כח גופני, בכ"ז השכל עומד עליהם ושומר צעדיהם, והזריזות השכלית הנוהגת בכל דבר כמדה המצומצמת לה, הערוכה במשטר וחשבון, גם אז לא תעזבם עד שאינם צריכים להגבלה

והרחקה שלא יפרצו גם איזה פעולה קטנה מעניני תורה. וזהו מקום לימוד נאות לכל אלה הרואים צורך ברגשי לב, ומחפשים להרחיב קנינם, שתה"ראשית דרכם ערוכה במסילת התורה שהיא החכמה העליונה אשר בידה קו המדה, פלס ומשפט לכל מעשה איש. ובזה יצליחו שגם הרבות הרגש יהיה לברכה, "ממלכת כהנים", המתנהלת בשכל וחשבון כראוי לממלכה שצריכה עצה וחכמה מדוייקת, "וגוי קדחם", המתנשא עם הרכוים השכלי ברגשי קודש, אש קודש.

פרק שני

.k

ולא בשמן קיק. מאי שמן קיק, אמר שמואל שאילתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי היס וקיק שמו. רב יצחק בריה דר"י אמר משחא דקאזא. ר"ל אמר קיקיון דיונה. שבת הוא יום שכולו קודש, עונג ומנוחה. הדלקת הנרות מוסיפה שלום ושמחה פנימית, ע"כ ראוי שילמד האדם [את] עצמו אז להסתכל ולהבין מה היא ההצלחה, שיסודה באמת, שהיא מצלחת את האדם בגופו ונפשו, מביאתו לחיי עד וממלאתו חדות לב ושלות צדיקים בחיי הבלו, ומה היא ההצלחה הכוזבת, שרוב בני"א רודפים אחריה, הצלחת העושר, מבלי להקפיד על האמצעיים והדרכים, שעל ידם תהי' קנויה להם. ההצלחה דומה לשמן במושג הציוני, "בתר מארי נכסי ציבי משיך", "עתיר משח", "קרוב לגבי דהינא ואידהן". אמנם כ"ז שההצלחה היא עומדת חוץ לאדם, ואינה נמשכת עמו יפה, אינה ממלאת את לבבו שמחה ומנוחה, ואינה מרוממת את חייו במעלתם הראויה להם, היא כשמן שאינו נמשך אחר הפתילה, שאינה מאירה ואינה ממלאת את תעודת השלום והאורה, שצריכה להמשך מהצלחה שראוי באמת לחשוק (אותה) [בה]. לזאת (נוכל) [יש] להסמיק זכר ההצלחה, הבלתי נמשכת כראוי, בתוכן השמן שאינו נמשך אחר הפתילה, שלא זאת היא תעודת נר של שבת. לא שמחה מעורבתת וחיצונה כזאת ראוי להיות נחשקת מהאיש הישראלי, המפלס ארחות חייו ע"פ תורת אמת וחוקי חיים. כרכי היס המה נודעים בשחיתותם המוסרית, מורגל בכל מקום לומר "שמע שיש זונה בכרכי היס". "מדינת היס" בכלל הוא ציור למקום שאינם בני תורה, ששמותיהם כשמות נכרים. אמנם לעומת זה רגיל לקנות שמה עושר, ע"כ ישוטו שם בני"א. (בטח) [ודאי] יזיק מצב הדת והחיים המקולקלים (שמה) [שם], לכל אלה השטים שמה אחר פרנסתם ועשרם, והצלחתם שבאה להם בהפסד הקנין היותר מעולה שבאדם, בהפסד התורה והמוסר האמיתי, אינה נמשכת אחר הפתילה, אינה מתדבקת לגוף הנושא את ההצלחה ולנפשו, ואינה מצליחתו, ולא (על) [אל] שמחה ושלום הבאים מהצלחה כזאת ראוי שיחשק בביתו של האיש הישראלי, בשומו נגד עיניו הצלחת האורה, השמחה והשלום, שבאה ע"י קדושת הנפש וחייתם והצניעות, אהבת המשפחה וחיית התורה האמיתיים, המעוררים וממלאים את הלב רגשי קודש לאור הנרות המאירים בבית כל איש יהודי בליל שבת קודש. העוף השט בכרכי היס, כן אישתעו כל נחותי ימא, היודעים את תוכן הקלקולים המוסריים, שנלקים בהם השטים לכרכי היס לבקשת הצלחתם, ששמנם אינו מהנמשכים אחר הפתילה. לא זאת המנוחה ולא זאת המרגעה, הוא ראשית השמנים הפסולים, שראוי לכל איש ישראל למאס אותו, ואת הברק החיצוני שלו, מצד האמצעיים המקולקלים והמקלקלים את הנפש, את הוד נשמת האדם, שיש בהשגת הצלחה זו. אמנם זולתי ההשקפה על החסרון שיש באמצעיים של האצים להעשיר, ורודפים (אחריהם) למקומות שמקריבים [ב]עבור העושר את כל קדושת החיים, עוד עצמותה של ההצלחה הזאת היא רק מדומה גם לשעתה. ויש עוד הערה, שמצד עצמה לא יחשק לב אדם הישר לרדוף אחרי הצלחה, ששמחתה היא רק חיצונית. לעין הרואה מבחוץ ידמה, שיש שמחה בלב שוכן בארמנות מרווחים, ומרבה חגים ושאון עליזים, אבל באמת הלב ריקן, הידיעה הפנימית שבקרב נפשו, שחייו הם אפס ותהו, שמאומה לא ישא בעמלו, ושאינו עושה טוב ואינו מועיל בחייו והצלחתו, לא לעצמו ולא לעולם. הרעיונות הללו יגזלו השמחה התמידית האמיתית מאלה המתמכרים להצלחה החיצונה. והנה הגפן הוא ציור השמחה, "תירושי המשמח אלהים ואנשים"ש. הצמר גפן, האילן הנושא עליו את הצמר גפן הוא דומה

לגפן, כרא"ש כלאים פ"ז , אבל היתן גם הוא דבר המשמח את הלב, כגפן האמיתי. לא, רק דבר שיוכל האדם לעטות עליו בחיצוניותו, ועד הנפש לא יגיע. כן השמחה החיצונית, שאינה נובעת מחיי צדק ומשרים, כ"א מהרבות העושר החיצוני, היא רק כדמות גפן המשמח אבל גפן בוקק הוא. המשחא של ההצלחה הזאת, משחא דקאזא, אינו נמשך אחר הפתילה, אינו דבק בבעליו וקוניו, גם לשעה של ההוה, שההצלחה לפניו משחקת. אבל יותר על כל הנה הבחינה גלויה להבחין בין אורה ושמחה של הצלחת אמת, שהיא ראויה שתהי' נאהבת ונחשקת לכל אדם מישראל, וטמחתה של תורה וחדות ד', לבין השמחה המזויפת מעושר וכבוד מדומה, היא מיעוט הקיום. השמן הזה, הבלתי נמשך אחר הפתילה להיות לו קשר פנימי עם בעליו, הוא קקיון דיונה, ש"בין לילה היה ובין לילה אבד", גלגל החוזר מתגלגל מהרה, ירמי הקומה יגודעו על נקלה, ומכל עשרם בשתם משנה, ולא ישאו מאומה בעמלם, וחיי הזמן בעצמם לקקיון דומים. ע"כ מהי האורה וההצלחה, שתחשק בצדק מקדושת השבת-קודש, האורה הקדושה, השמחה הטהורה, שהיא באה לאדם ע"י אמצעיים הגונים וכשרים, לא ע"י העוף של כרכי היס, המלאים מרמה וזימה, לא כמשחא דקאזא, המתדמה לגפן אמיתית המשמחת אלהים ואנשים בתירושה, והיא גפן בוקק, לא כקקיון דיונה, שבעלה ישמח [בו] שמחה גדולה בשעתה, וכעבור לילה אכלתהו התולעת, כ"א שמחה טהורה, נקנית ביגיע כפים ולב טהור, נקי כפים ובר לבב, שמחה שבהצלחתו ישמח לבב נדכאים, ויגדיל ויאדיר כל דבר טוב ומועיל, יקדש שם ד' בתמכו ידי חכמי תורה, להשכיל ולהיטיב, שמחה פנימית שזכה משמחתו כיון המשמח אלהים ואנשים, והיא שמחה קיימת, שגם בחלפה תשאיר אחריה כל צביונה, "לזכר עולם יהי' צדיק", "נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ", לא כקקיון הזה שלא יעמוד ולא יחיל טובו. אלה המה השמנים, הראויים להאהב לאור קדושת נר שבת קודש, המישרת מסילה למטרותיו של האדם בעמלו בכל ימי המעשה, והם נמשכים אחר הפתילה, דבקים בבעליהם קנין עצמי, ובהם ראוי להדליק נר של שבת.

פ.

אמר רבב" ח לדידי חזי לי קיקיון דיונה ולצלוליבא דמי, ומדפשקי רבי, ועל פום חנוותא מדלן יתיה, ומפריצודהי עבדא משחא, ובענפוהי נייתן כל בריחי דמערבא. ההצלחה הזאת של העושר העוברת ואינה מתקיימת כלל, כקיקיון הזה, העמיד פה במחזה את תכונתה, תעודתה בכלל ואופן השימוש הראוי להשתמש בה. והנה ראשית הציור צריך להיות אצל כל איש השואף לעושר, כי לא יגע כל אדם במה שמוכן לחבירו אפילו כמלא נימאו. ע"כ לא ישלח ידו בעולתה כי לא יצליח, באשר תעודת ההצלחה הזאת ותכונתה היא שתעמוד בגבולה לפי חוג הצדק והיושר שיגיע לאדם מברכת ד' עליו, הציור הזה ישמרהו משלח יד בעול. אבל להשקיט את רוחו הסוער לעמול ולהשיג עושר רב, צריך לדעת עוד ציור אחר, שתחום העושר המגיע לכל איש הוא מצומצם ומוגבל לפי אותו הערך הראוי לו, "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת", וההטרדה היתירה לא תוסיף על המקור שכבר הוא מוגבל ומצומצם, מפני שיש לכל עושר פרטי תעודה ותכלית כפי מדתו. אמנם מה שנוגע לתכלית העושר בכלל, ראוי לדעת כי איננו תכלית לעצמו, וכי רק אמצעי הוא להרחיב על ידו טוב וחסד כפי ברכת ד' עליו. בהיותו מכיר העושר בתור אמצעי להגדיל טוב וצדקה ראוי הוא שגם הוא יהנה בו במשפט, אבל חלילה לו מלשכח תעודתו בתור אמצעי להרבות על ידו קנינו בצדקה ומעשים טובים. תכונת הצדקה הראויה לגדולי העושר צריכה שתתפשט לטובת כל נקשה ומר נפש, אבל הענין היסודי שלה צריך שיהי' ממנה תוצאות לטובת כלל האומה. הצד היותר עיקרי צריך שיהי' הרמת התורה, אור האומה עם ד' אלה, וקיומה הרוחני, וישלח ג"כ פארות להרחיב צדקתו

בעסקי האומה הכלליים החומריים, והצד הטוב הוא כשיגיעו למקום שתקבל כלל האומה מהם כח ועז. לדידי חזי לי קיקיון דיונה, ציירתיו בכל צדדיו איך הוא צריך להיות ידוע בלב בעליו, למען יהי באמת על ידו מוצלח לעד ולא יהי סופו רק מפת נפש. הידיעה הפשוטה הקודמת לכל צריכה להיות, דלצלולינא דמי, צלוליבא נראה שהוא אילן צלף כמו צלוליפא, וניתוספו כפילות אותיות כדרך לשון ארמית, אתרונגא, גינוניתא וכיו"ב, בו תיחס יהושע לישראל את הארץ, והוא מקטע רגליהון דרשיעיא מסיגי גבול, כלומר הוא שומר את תחומו ואינו נכנס לגבול חבירו. ההצלחה הזאת המדומה של העושר דומה לו בזה, שאין לה יכולת לבלע כלל ולינק את הלשד השייך ע"פ דרכי ההשגחה העליונה לחבירו. אמנם מה שנוגע לעצמו, מדפשקי רבי, לא על נחל שאין לו סוף ישלח שרשיו, שיוכל להאמיץ חיל לבלע הרבה באין קצב, כ"א יניקתו מצומצמת כצמצום בצעי המים שאינם נובעים, כלומר כפי החק הנקצב אשר עליו אין להוסיף, ע"כ השתדלות יתירה איננה מביאה להרבות הון. ומה שנוגע לתעודתו, על פום חנוותא מדלן יתיה. המקשט את חנותו אין כוונתו כ"א כדי שיבאו לתוכה קונים ותמכר סחורתו ביותר, הרי עינו היא להרבות סחרו ואתננו, לא הקישוט העצמי. כן העושר ניתן לאדם הראוי לו שירבה קנינו על ידו, ירבה צדקה ויעשה טוב כפי השגת ידו, וכאשר ישתמש בו בתור אמצעי כקישוט זה שעל פום חנוותא, יבא לתעודת אושרו. וכאשר הדבר המהנה הניתן על פום חנוותא, יודע החנווני כי כפי אשר ירבו לשבת בצילו כן תרב הצלחתו, כן צריך להיות מושרש בלבבו של אדם שמקור הצלחתו הקיימת תהי לפי מרבית הנהנים מהצלחתו הזמנית, והנאתו הפרטית תהי טפילה כאותה ההנאה של בעל החנות מקישוט חנותו שמעוטרת בפרחים יפים. ומפריצודהי, מהצד העקרי והמרכזי שבעושר, כך ראוי להיות עבדין משחא, להוציא על ידה שמנה של תורה, לחזק את האומה בכללה במצבה הרוחני ע"י החזקת התורה להפיץ אורה ע"פ תבל. ובענפוהי נייחן כל בריחי דמערבא. ארץ ישראל, היא מרכז האומה גם בימי גלותינו ופיזורינו, והשרויים בה בגלות המה הסובלים יסורין ומכאובים רבים, ואותן צריך לחזק ולאמץ בתור צדקה כללית השייכה לכלל ישראל. וצריך כל איש עשיר בעם ד' לפשט ענפי צדקתו על אחינו יושבי א"י החולים והמעונים לעודדם ולחזקם, למען ירבו הישוב ותתכונן יותר ישיבת א"י. כלל הדבר שאם שבכלל תכונת השימוש בהצלחה צריך שתהי ההטבה לכל, כהא דמדלן על פום חנוותא, מ"מ הצפיה העקרת צריכה להיות טובת הכלל בתור עיקר ומרכז רוחניות האומה קדושתה ותורת ד' אשר בקרבה, ובתור התפשטות והרחבה בכמות לחזק נפילת ארץ ישראל וחולשתה, שהיא מצוה קבועה בכל דור ודור, זה הוא צביון העושר באופן הראוי לו.

ד.

תני רמי ב"ח, פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם כשבת אין מדליקין בהם במקרש, הוא תני לה והוא אמר לה להעלות נר תמיד כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה ע"י דבר אחר. המשכת השמן אחר הפתילה שבשמנים של הדלקת נר שבת, והפתילה שתהי כזאת שאין האור מסכסכת בה, תעיר עוד על השלמות המבוקשת שהיא תכלית השבת, קדושת הגוף וקדושת השכל באיזה צורה יהיו מבונים. הגוף העב והגס שכל מגמתו היא להריק. כוס חיי התענוגים הגופניים אל פיהו, אין האור השכלי יכול להדבק בו, ישכיל אמנם במלאכות, ויגיד ג"כ דברי חכמה כנח עליו הרוח, אבל החכמה לא תנוח בלבבו, רגע תחול עליו רוח חכמה מצד הטבע של צלם האלהים אשר בו יצר ה' את האדם שיהי שואף לחכמה וצדק, אבל זה יהי כרגע כי הנטיה החומרית תתגבר לכבות ולהכהות אור השכל. הגוף שהוא הפתילה שהאור השכלי נאחז בו, צריך שיהי נטהר באופן נאות שלא תהי האור מסכסכת בו כ"א

קבועה. זאת היא תעודת מנוחת השבת וקדושתו, להעיר את האדם על חיים של מנוחה, ואי אפשר למנוחה שלמה כ"א בהיות הנטיה הגופנית כבר מוכשרת להיות נוטה מטבעה אל הקדושה הצדק והטוב. השמן, השכל, צריך ג"כ שיהי' באופן שיפעל על ההדרכה הגופנית לטובה, לא כשכל המתחכמים ללא חכמת אמת, שלמרות בינתם וחדות שכלם ילכו בשרירות לבם ויעשו כל תועבת ד' אשר שנה. החכמה הרצויה המביאה לאחרית ותקוה, שהיא באמת חכמת ישראל, היא המדרכת את האדם בפעולותיו הגופניות בדרך ישרה, השמן שנמשך אחר הפתילה. השבת היא הוראה הפרטית על ההשלמה שירדוף כל יחיד בישראל. והנה לפעמים תהי' תכונת הפרטים שבאומה להיות התשוקה החומרית פונה אל השכל והצדק, והחכמה היא ג"כ תעזור להשכיל במעשה ולהיטיב. אבל בבואה אל כלל האומה אז יבטלו אלה התעודות, כי המגמה הכללית שבאומה תהי' רק להוסיף אומץ גופני וחומרי להרבות עצמה וחילה, מבלי להשקיף אם תרמס ברגלים כל חק ומשפט צדק. וכן החכמה ביחש האומה תפעול רק להפיץ אורה והשכלה מופשטת למען הרבות כבודה והדרה בעולם. אבל לא למען הדריכה במעגלי צדק ומשרים. והוא חזיון נמצא ונהוג שגם האומות, שאנשים פרטיים כבר נמצא בהם שעורגים אל הצדק והישר, האורה והחכמה, אבל הכלל, הכח הלאומי, מתנשא רק באגרוף ובחזקת יד, לא ידע רחם ולא יכיר יושר, וחכמתו תשמש רק להומ בצעו. לא כאלה חלק יעקב, כל כבודנו הלאומי הוא המושווה עם הכבוד הפרטי, חוקי ד', החוקים והמשפטים הצדיקים, הוא כבודנו נגד העמים, והמה מעמידים את חיי הכלל צדיקים וטהורים כחיי הפרט. החכמה הכללית הלאומית, כחכמת היחיד הפרטי, תרדוף ביחוד לישר הדרכים המעשיים להכיר לידע להודיע ולהודע, כי דעת ד' האמתית היא עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. ע"כ הפתילות והשמנים שאמרו חכמים אין מדליקים בהם בשבת, ההוראה שיש במצב הגופני שראוי שיהי' מטבעו פונה אל הקדושה והצדק, וכן במצב השכל והחכמה שיהי' פונה אל הישרת המעשים בפועל, שימשך אחר הפתילה החומרית ולא ישוט רק באויר, לשאוף רוח התחכמות בלא תוצאות מעשיות טובות וצדיקות, כשם שהוא תעודת הפרט כן היא תעודת הכלל, אין מדליקין בהם כמקדש, שם אור הכלל מראה פעולתו וקדושתו. והנה כשהנטיה הגופנית היא רק לחומר ותאותיה הגופניות והנטיה השכלית היא רק לדברים מופשטים, א"א למצב הקדושה והמוסר הטוב להתמיד באומה, וכן ביחיד. כי אין לצדק בסיס חזק וטבעי, וצריך תמיד שיתקיים רק ע"י סיוע צדדי. למשל ההכרח, סל חיי החברה, "שמור לי ואשמור לך", אהוב בשביל שיאהבך, דבר זה אינו מתמיד, כי ימצאו עתים רבים שלא יספיקו הסמוכות הללו להחזיק את הישר המט לפול, מאחר שאין לו מעיין טבעי, מקור יראת ד' וחיי צדק מאור תורת ד' שבלב פנימה מקומה, "עם תורתי בלבם". להעלות נר תמיד, צריך שתהי' השלהבת עולה מאליה, ולא ע"י דבר אחר. הצדק האלהי, הקדושה וכל המדות הטובות, צריכות שימשכו מעומק הנפש בעצם הטבע מצד טהרת הגוף ע"י קדושת המצות שבפועל, ומצד טהרת הנשמה ואור השכל ע"י שמנה של תורה. זאת היא שלהבת העולה מאליה, ולא העולה ע"י דבר אחר. כשיש לאדם בפרט ולאומה בכלל כבר קנין קבוע לקדושה וליושר האמתית, איננו צריך עזר דמיוני לעורר רוחו לסור מדרך רעה, כי כליותיו תעלזנה משריםו"אור צדיקים ישמח".

.7

תנן מבלאי מכנמי כהנים ומהמיניהם מהם היו מפקיעין ובהם היו מדליקין, שמחת בית השואבה שאני. הכחות האנושיים מתחלקים המה לשתי מערכות, כחות נפשיים וכחות גופניים. יסוד הכחות הגופניים השפלים המה כח הצומח וההזנה והנמשכים עמהם, בתור פועלים בלתי מרגישים. והנה הציוור

המעולה, שכל הכחות המתיחסים אל הגוף אמנם יהיו נמשכים לגמרי אחרי האורה של שמן השכל, דבר זה יתכן רק בפעולות הנפשיות של הנפש החיונית, שהמה ג"כ כחות בגוף, הקנאה התאוה האהבה והשנאה, ויתר הנטיות, הציור והמדמה, המתעורר והמתפעל, כולם יהיו מוכנים לפעול מטבעם לפי תכונת השכל המקבל מאור מאורה של תורה. אמנם הכחות השפלים, כח הזן והצומח וכיו"ב, אין התעודה האנושית באה שהם ישנו סדר טבעם, הם צריכים לפעול ע"פ טבעם כדרך בריאותם הבריאה והחזק. אמנם השכל והנטיה הטובה של הכחות הנפשיים ישעבדום לתורה ולתעודה. כן נוהג הדבר בחיי הפרט וכן בחיי הכלל. הנטיות הטבעיות שמקורן בטבע הגוף הבריאה והמוצק אינן צריכות להתרעע, כי . בזה כבר אינה מעלת השלימות כ"א חלישות כח וחלי רע, כ"א כח ועצמה צריך שימצא בכל הנטיות הגופניות היותר נמוכות. אמנם בכל עוזן ורעננותן יהיו משועבדות בחשק לב לתורה ולצדק האלהי. עבודת הכהנים, היא עבודת הכלל, התעלות הקדושה וקרבת ד' הרצויה בעבודת הקודש, צריכה שתראה פעולתה על הכלל כולו, ע"י הני כהני שלוחי דידן ושלוחי דרחמנא . בגדי הכהנים המיוחדים לחלקי הגוף השפלים, מקום הכחות הצומח והזן, הפועלים הטבעיים, שדבר אין להם עם השכל ועם הנטיות המוסריות, הם מורים התקדשות אלו הכחות בכלל האומה. האבנט, המכוון בתור אמצעי, בין החלק העליון מקום הכחות הנפשיים לבין החלק התחתון שבגוף מקום הכחות הגופניים השפלים, שמורה אמנם על היחש החזק שיש לכחות השפלים אל הכחות הנפשיים, עד שהקדושה המעלה את הנטיות הנפשיות פועלת להגביל יפה את סדרי הפעולות הטבעיות לצד המעלה והקדושה. והמכנסים המה ביחוד לחלק הכחות הגופניים. אמנם זאת המדרגה של פתילה שאין האור מסכסכת בה, כלומר שכבר קנין עצמי של אורה קבוע בה, שכבר היא פונה אל האור והקדושה מעצם טבעה, לא יאות כ"א לכחות הנפשיים, אבל הכחות הגופניים, שהם פועלים טבעיים שאינם מכירים את פעולתם, האור צריכה בהכרח ובצדק דוקא לסכסך בהם מצד עצמם וטבעם, הכח המעכל הזן וכל הכחות הטבעיים מצד עצמם דבר אין להם עם הצדק והמוסר. אמנם פעולותיהם הם מוסרים אל השלטון הכללי, אל השכל וכל הכחות שכבר נתקדשו בקדושתו. ע"כ אין גם בהם רע והם עומדים לשכלל את החיים בכל התרחבותם ע"פ המשקל של האורה האלהית, להורות אמנם שבעת פעולתם הם פועלים טבעיים ואין האורה נכנסת בהם, אבל כיון שהם נכנעים אל השלטון הכללי השכלי, ע"כ הפעולה כשנפעלה כבר בכחות הללו ימצא בה האור האלהי שימושו המלא. הכח הזן יזון, יעכל, יהנה ויכלכל. אבל כאשר כבר פעל פעולתו, מה יעשה בו השלטון הכללי, ישתמש באלה הכחות הנמצאים לו ע"י הפעולות הטבעיות לתכלית תעודתן, לתורה עבודה וגמילות חסדים. ע"כ האורה האפשרית להעלות היא מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם, כלומר מכחות השפלים, אחרי פעולתם בסך הכולל של תוצאות הפעולה נמצא האורה המבוקשת. כך הוא בחיי הפרט וכן הדבר בחיי הכלל, חלילה לבקש להתעמר בכח טבעי להחלישו או לבטלו, למעט צביונו או להקטין פעולתו הטבעית. החיים צריכים שילכו במהלכם גם באומה בכללה, אבל מתוך שמונהגים יהיו ע"פ האורה של תורה והצדק האלהי, גם מהכחות החיוניים השפלים ימלא הבית אורה, אם שמעצמם אינם מהדברים שאפשר לאורה להאחז בהם אחיזה עצמית, אבל כ"כ יגבר עליהם השמן האלהי, אור השכל וקדושת המדות, עד שירוצו ארחם למטרות הקדושות שהכחות הרוחניים הציבו להם. אמנם היתכן שהאדם בחיי הבלו יוכל עוד לשמח על כחותיו השפלים, שאי אפשר לשנותם מתכונתם הגסה והפשוטה. אמת הדבר שקשה מאד להתרומם עד כדי מדה זו, שכ"כ יהי לבו ברשותו עד שיוכל ג"כ לשמח בחברת הכחות השפלים, אבל בכלל האומה, יש התרוממות נפש כזו, שמחת בית השואבה, "נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה" . הברכה האלהית חופפת על הכח הצומח בכללו, בכל מקום שהוא. וזאת היא השמחה היותר עליונה שראוי שתשמח האומה הקדושה, כי היא מוכנת למצב נכון ונשא כזה במוסרה הטובה, עד שלא ימצא שמץ עול ורשע גם בכחותיה הטבעיים היותר שפלים, כי היא תדע איך לשום

להם גבול, ואיך להזהר שלא יפרצו גדרם. וכאשר השכילו חכמי קודש לקדש את השמחה הלאומית בקדושת הצניעות וסייגי התורה, בתיקון גדול, אנשים לבד ונשים לבד, שהוא אות על ההדרכה הכללית בכל הכחות השפלים, שהאומה בכלל שיש לה מורים קדושים אנשי קודש המדריכים אותה בדרך ישרה, תשמח בצדק על כל נטיותיה גם היותר חומריות. כי ע"י ריבוי אור התורה כולן יתאחדו להאיר, אע"פ שמטבען אינן נמשכות אחר הפתילה. שמחת בית השואבה שאני, הפרט אמנם יבא למדה זו באחרית הימים, שתהי' הקדושה האלהית מתגברת ג"כ על הנטיות הטבעיות, ועכ"ז תשאיר אותן עם כל רעונותן והדרן. כאשר העירו חכמים ז"ל משחיטת היצה"ר, "והסירותי את לב האבן מברשכם ונתתי לכם לב בשר... ועשיתי את אשר בחקי תלכו", דיה היא הידיעה הזאת בשעתה. אבל המדה התמידית היא להכיר את הכחות הטבעיים כחקים טבעיים מוכרחים, ולדעת שמטבעם אין האורה נמשכת בהם. ע"כ צריכים הם שמירה תמידית והשפעת אורה ע"י התרבות האורה בשמנה של תורה והרוממות שתשפיע בהכחות הנפשיים, הנמזגים בגוף, שהוא הפתילה התמידית המושכת אחריה את השמן, וממשכת עמה ג"כ אותם הכחות הטבעיים להשכיל להיטיב. כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו, להקפותו, לרומם ולחזק הכחות הרוחניים המקודשים בקדושת האורה, מדליקין בו. ע"כ המדה התמידית היא שיהיו הפתילות, דוקא מאותן שמושכות אחריהן את השמן, בהן האורה נאחזת, ואליהן תכוין התורה האלהית בהדרכתה, ובזה יהיו החיים טהורים גם שמחים, שמחת בית השואבה שאני, בשמחה הכללית של כלל האומה, ראוי לשמח מאד על ריבוי כחותיה גם היותר פשוטים ושפלים. כי מצד ערך הכלל כולם קדושים ועתידים להיות לאורים גדולים להאיר ארץ מכבודם. בשגם שמחת בית השואבה נועדת לאות על תעודת הכלל העתידה, שאז יתקדשו גם הכחות החומרניים הטבעיים. אבל זאת היא רק מעשה ד' אשר יפלא בעיני העם הזה. אבל דרך החיים שהוא מורה קו המדה לפעולותינו ע"פ דרכינו, אין דרך הפתילות הללו לאחיזת האור, כ"א לאותן המיוחדות לזה מתכונתן, הכחות הרוחניים העומדים לשרת את השכל ולהמלאות מאורו.

ה.

פתילות ושמנים דמתניתין לענין חנוכה, אמר רב מדליקין בהם, מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואטור להשתמש לאורה. השמן הטהור, שמנה של תורה, והפתילות הטהורות המאחיזות בהן אורה של תורה יפה, המה נחלת ישראל באמת. אמנם יד ד' נטויה על עמו שלא לעזבנו גם בעבודתנו, והוא שוכן אתנו בתוך טומאתנו. ע"כ כדי לקיים את האומה בכל ימי נדודה בגלות החיל הזה, שאין אתנו נביא ולא יודע עד מהוע"י ההתערבות בין הגוים נשמע בבית יעקב דעות רבות נשאבות מחכמת האומות, וכדי שאותן הדיעות לא ישכיחו אור תורה מישראל, כי מצד הגלות והשפלות הלאומית ימשך האדם אחרי הדיעות המפורסמות בין אומות העולם ששעתן מצלחת אעפ"י שאין להן בירורים, וכרוב הדיעות המופשטות הן רק נטיות ואומדנות בעלמא, בכ"ז היתה יד ד' את עבדיו ובכל דור ודור קמו חכמי ישראל לחזק את אור התורה דוקא ע"פ אותן הדיעות הנכריות, אע"פ שאין אחריותן עלינו, ואינן דומות כלל לאור ד' של תורת אמת שהיא אמת נצחית ואור קיים לעד. אמנם הדיעות המתחדשות לפי רוח בני"א וחכמי הגויים, הן כאור הנר הדועך, שמאיר לזמן קט ועומד להכבות, כי בעבור דור או דורות והנה ההנחות של המושכלות הראשונים חלפו ועוד אינן, מ"מ כשהן שולטות בשעתן בני הדור נמשכין אחריהן. ואם לא הי' כלולים באור התורה ג"כ אותם הפנים של אפשריות ההסכמה לכאלה, היו רבים מחלושי דיעות נסוגים מאחרי תורת ד' בשביל הבלי נכר. ע"כ יד ד' הכינה לשמור כללות האומה שיהי' פנים בחכמתה לתן מקום ג"כ

לאותן הדיעות המפורסמות ומוצלחות בשעתן. אע"פ שרק בכבידות יש לתן יחס לאלה הדיעות שמקורן ממעין זרים עם גופי תורה, עם המצות המעשיות ודיוק ההלכות בכל מרחב החיים הדתיים, ואינן נמשכות אחר הפתילה הגופנית שבתורה, מ"מ הן נאחזות בה במקצת בסמך ודוחק, וגם זה יפה להגן בעד זרם הזמן. אמנם צריך לדעת כי דיעות כאלה לא ינחלו את הנצחיות, ואורן כאשר יכבה אין אנו זקוקים עוד לקיים דבריהן, כי עצת ד' בתורה נעלה ורוממה היא מכל דיעות מחודשות העולות על לב האדם ורוחו. גם חלילה לנו ע"פ הנטיות של אלה המושכלות לשלח יד במעשי התורה לשנותם לפי רוחם. כי אסור להשתמש לאורה, רק בתור רעיון המעורר ומניח את הדעת לשעה, לבל תגדל סערת הלב החלש בראותו רוח חכמת הזמן עומד כצר ליסודי התורה, הונח בכח התורה ג"כ האפשריות להשוותם ולהתאימם, אבל לא בתור עמוד קיים ליסוד מעשי. זהו ערך נר חנוכה ונצחון החשמונאים על היונים, שרוח יון וחכמתה פעלה על בית יעקב באיזה דיעות ומחשבות חדשות. גם זו היתה מאת ד', הפליא עצה הגדיל תושיה, להכין הגנה לדורות, הגנת שעה, כאשר שלטונם של החשמונאים במלוכה הי' ברוח לאומי כזה אשר לא לפי הדרך הנצחי של ישראל, שכרת ד' ברית המלוכה לדוד. אמנם באשר לא הי' הזמן עדיין מוכשר לזה, היתה עזרת ד' עמם לסעד סוכת דוד הנופלת עד אשר תבא העת המאושרה שיהי' "אור ישראל לאש וקדושו ללהבה", וכסא דוד יקום, אשר "בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד". מלכות בית דוד היא המחוברת ביחוד עם אורה של תורה, כאשר כן היתה מדתו של דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, נעים זמירות ישראל, ומשים לילות כימים בתורת ד' ועם זה מלא עז וגבורה ועושה חיל בחוזק ממלכה. האור הלאומי הישראלי הנובע מאורה של תורה, אותם הכחות המתילדים על פיהו באומה אינם דומים לאותם הכחות המתילדים ע"פ הגיונות הבאים מן החוץ, שהם אינם נאחזים יפה באור תורה והאור מסכסכת בהם. אבל המדות, הכחות והמעשים, הבאים ע"פ ההשפעה השלמה שתעמוד לעד לעולם, כשכל הדיעות המדות והכחות הכלליים שבאומה יהיו נובעים רק מבארה של תורה, אז תודע יד ד' את עבדיו, שהאור יהי' אור נצחי, אור חדש על ציון, אור אמיתי שמועיל כמו בהרחבת הדיעות והפרחת המושכלות. כן להעבודה המעשית בפועל, "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים", "ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר". ע"כ השמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה, כלומר הדיעות שרק בדוחק ולחץ יש לחברן עם תורת-ד' תמימה בגופי מצותיה, והפתילות שהאור מסכסכת בהן, כלומר כחות לאומיים נקלטים מרוח העמים, שרק מעט הטהרו ויצאו מחשכת העמים וילבשו מחלצות ישראליות, אמנם האירו לנו גם באורם הכהה את חשכת הגלות אבל אינם מהאורה הקיימת, כשרים הם לנר חנוכה, שהיתה כבר מהניסים שלא נתנו להכתב, כי האורות הללו הם רק כסמוכות לחולי הגלות והדלדול. אמנם קודש הם, כי צריך להכיר גם בזה יד ד' וחסדיו, כי הכין מחסה שלא תפוג תורה ולא יאבדו דרך המון בניס הנוטים לרוח השורר, להיות להם גורל בקהל ד', לשמור מצות ד' כתורה וכמצוה, ושלא להפרד מאלהי ישראל ומעמו. כי סוף כל סוף יש בתוכן הפנימי שבהם הפונה לדרכה של תורה גרעין חתום בחותמה של תורה, דכתיב בה אמת, פך שמן חתום בחותמו של כה"ג, אבל המתפשט ומתרחב לאורות המתחדשים בגלות בהתערבות בין העמים. המה אף בהסכמתם אל התורה, אורות של שעה, שאם כנתה אינו זקוק לה. ואף אם הותאמו באיזה משך זמן אל התורה ומצותיה, לא נעשו מעולם מעיקריה, ואסור להשתמש לאורה, לדון בהם במעשה בתור חק ומשפט כתוב.

1.

אמרוה רבנן קמיה ראביי כו' ולא קבלה כו', משמי' דריו" ח וקבלה, אמר אי זכאי גמירתא

לשמעתא מעיקרא, והא גמרה, נ"מ לגירסא דינקותא. כל הידיעות וכל הציורים של האדם הם מתקבצים כולם בכינוס כללי בתכונת הנפש לפעול על האדם את פעולתם. ע"כ הידיעה והלימוד של הדברים הטובים, של דברי תורה וקדושה, פועלים לטובה על האדם לא רק לפי ערכם הפרטי כ"א לפי אותו הערך שהם פועלים בצירופם וכינוסם לתן צורה עצמית על מהותו של האדם. "ועשיתם אותם" - ועשיתם אתם, שכל העוסק בתורה לשמה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה את עצמו. והנה הילדות שבסדר היצירה היא מוקדמת לזקנה, צריך להבינה לא בתור חזיון עובר שאינו משאיר אחריו מאומה, וכאילו הזקנה תוכל מצד עצמה לעמוד בלא הילדות. לא כן הדבר, אלא הזקנה היא שלמה אז רק כשבאה אחרי הילדות, אז נותנת הילדות כחה הער והחי על הזקנה המיושבת והבוחנת, וע"פ שתיהן ימלא צביון האדם הראוי. ממילא מובן שכמו שבכללות האדם שהוא נמלא מסכום הכללי של ידיעותיו ודעותיו ולימודיו, יש השלמה של פעולה במה שהילדות משפעת על הזיקנה, כן בכל לימוד פרטי, אותה ההתקבלות ואותה ההצטיירות שהילדות מציירת את הדבר הבא לנפשה, אין הזיקנה יכולה לצייר. ע"כ אם הי' אותו הלימוד נלמד בימי הילדות היה אותו הציור הילדותי מצטרף אל הלימוד, ואח"כ כשבימי הזקנה הדעה המיושבת חוזרת עליו, מועיל אותו הלימוד הפרטי להצטרף אל הסכום השלם של תכונות הנפש המלאות שני הצביונים, של הילדות ושל הזקנה. אבל דבר שכבר הי' ראוי לו לאדם להשיגו בימי הילדות והתאחר עד ימי הזקנה, הנה תמלא נפשו רק בציור של זקנה מצד אותו הדבר הפרטי, שהוא חלק מעצמותו של האדם בזקנה שאין עמה ילדות, והוא דבר שאינו נשלם. ע"כ יש הפסד בהעברת גירסא דינקותא, לבד ההפסד הפשוט של כח הזכרון החזק בימי הילדות. מפני שתעודת הילדות היא להכניס ידיעות חדשות בקרב האדם, והזקנה נועדה כבר להשלים את השקפתו השלמה הכוללת ע"פ הרכוש של אותן הידיעות שקנה לו בימי הילדות. ע"כ אין כח הזכרון נועד מצד הטבע המתקוק לימי הזקנה, כ"א כח הבינה המחקר והמשפט, "בישישים חכמה ואורך ימים תבונה".

5.

ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכ"א ואחד, והמהדרין מן המהדרין בש"א יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, ריב"א ור"י ב"ז, ח"א טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנמים, וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים, וח"א טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה מעלין בקודש ואיך מורידין. ארבב"ח אריו"ח, שני זקנים היו בצידן אמד עשה כב"ש ואחד עשה כב"ה, זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקודש ואין מורידין. הנצחון שנתן ד' ביד עבדיו הכהנים שנתגברו על היונים שבקשו לא רק לעקור את עם ישראל ממעמדם החומרי כ"א [לעקור] את תכונת החיים שישראל מודיעים בעולם, שהם צריכים להיות ע"פ שרשי התורה, שתהי' הטהרה והצניעות המטרה הראשית בחיי המשפחה ואחריהן ימשכו יתר המדות והדעות הישראליות. זה שנאו עם היונים וראו בזה צר ואויב לתרבותם הם, שהעמידו לנס [את] עליצת החיים והנאותיו הגופניות והדמיוניות, ע"כ היתה שנאת היונים רבה מאד לתורת ישראל. והנה כפי דרך המיצוע הנוהגת באיש הישראלי, אע"פ שאינו מצויין, מ"מ בחיי המשפחה מוכר האור העברי, הטוהר והצניעות, האמן וכל המדות המסתעפות מזה לטובה, ניכרים יפה לשם ולתפארת בכל בית בישראל המתנהג ע"פ דרכי התורה והמצוה, ע"כ חובת מצות (נר) חנוכה נר איש וכיתו. אנשי המעלה שבישראל, שחיהם עצמם עומדים ראויים להרגיש בהם הקדושה האלהית שחתמה עליהם התורה השלמה, אותם ראויים להיות מהמהדרים שנר לכאוי"א, גם בחיי

היחיד יוכר ההוד והתפארת ואורה של תורה המתלוח עמו בכל דרכיו, אם אך מצויין הוא לשמור יפה דרכיו ע"פ דת ותורה, אז יקויים בו "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך". מאותם היחידים המצויינים שכל דרכיהם שקולים בשקל הקודש, עד שלא רק מכלל חיי משפחתם בולטת הקדושה האלהית כ"א גם מחייהם הפרטיים, מהם ימצאו אנשי קודש שכל מגמתם בחייהם איננה טובת עצמם, אפילו הטובה הרוחנית, חיי העוה"ב, כ"א חפץ ד' בעולמו שיתמלא זהו משאת נפשם. איך אמנם שיעורר נס חנוכה את לבות אנשי קודש לבא על ידו לחפצם הנעלה, ישנם שני דרכים כלליים שהם מתחלקים כ"א לשני ארחות פרטיים: יש איש גדול שמסתכל בעין חודרת בחפץ ד' בעולמו, ומתוך שהוא מכיר כי אדון כל הנשמות ית' יצר את האדם בכללו בצלמו ואת כל ברואי בצלם אלקים, הלא ודאי ברא להטיב להם באחריתם, שיתעלו מעמק הרשע וההסכלות שמקפתם עד שיהיו ראויים כולם למעלת הצדיקים המתענגים על ד' ועל טובו. אמנם הכין ד' יתברך את ישראל להיות מקבלי אור האלהי בעולם, אבל רק אז תגמר התכלית המשמחת את לבב כל ישרי לב, כשתגמר התכלית ע"י ישראל לזכות את כל באי עולם באור ד' וחיים קדושים. מצד הדרך הזה תהי' הנטיה הפנימית המכרעת את לב ישרי דרך ללכת בדרך ד' ע"פ התורה, לא רק מפני שהיא גורמת להביא טובה לישראל ביחוד, כ"א מפני הסבה היותר אחרונה ונאורה, מפני שטובתן של ישראל עתידה להביא טובה להאנחטיות כולה. נטיה כזאת כשהיא חזקה בלב, תוכל להחזיק נטיה שהיא מיחדת את תכלית המעשים התוריים מפני טובתן הכללית של ישראל, לנטיה בלתי עליונה כל צרכה שצריכה להתרומם עוד יותר ולהתעלות על הנטיה של אהבת ישראל המיוחדת. לאיש כזה לא תוכל להיות האהבה הלאומית מקור חייו, כ"א אהבת שם ד' ותורתו. מפני שבתורה ימצא התכלית האחרונה הזו, שהיא כ"כ רמה עד שאת האהבה הלאומית יקח לאמצעי לו למגמתו הרוממה. ויש אמנם דרך אחר, שיהגה לבב האיש הנעלה לאמר כי אמת הדבר שאהבה עצמית איננה נאותה לעומק היותר נעלה, גם אם תהיה מתרחבת עד כדי לאהבה של כלל האומה, אבל הלא את הטוב ראוי לאהוב מצד עצמו, ע"כ ראוי לתן את תכלית החיים הכלליים, את התוכן היותר נעלה שבחיים. ובאשר בישראל צפונה היא הסגולה האלהית, א"כ ודאי המה מוכנים להשתלם עד למדה זו שחייהם ראויים להיות חמדת כל איש משרים, לא מצד האהבה העצמית של אדם קרוב אצל עצמו, כ"א מצד עצם האמת והיושר. א"כ סגולתן [של] ישראל ראויה להיות המרכז של כל החיים הרוחניים, וע"ז ראוי לבנות תכלית התורה כולה. וממילא יש מקום לבב המורגש הפשוט של האהבה הלאומית, לשום אותה לתכונה נאותה בהליכות התורה, כיון שגם ע"פ עומק הצדק האלהי תשאר התכלית האחרונה מגמתם של ישראל. מפני שהמטרה האחרונה איננה ראויה להיות לפי כמות החיים, כ"א לפי איכותם, והאיכות הנפלאה תשאר נחלת ישראל לעד מבחירה האלהית וסגולתם. והנה לעומת התכלית שיש במגמתם של ישראל לחזות בתיקון עולם במלכות שדי, ובהעשות כל הברואים אגודה אחת לחיי צדק באור ד', מובן הדבר כי ריבוי הצביונות שבלאומים שגורם חלוקתם לעמים רבים, ילכו הלך והתמעט כל מה שיוסיף אור האמת וחיי הצדק להופיע, כי כל שיותר יתקרבו העמים לתכונת חיי התורה האלהית כן יתמעט פירודם הצביוני. ע"כ בא הרמז, יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך. הפגישה היונית והנצחון של ישראל, שניהם גרמו לתעודה הישראלית ביחש עמי הארץ שתתחיל לעשות דרכה ביותר אומץ, עד שראוי לקשר את המגמה היותר אחרונה ויותר רמה בנר חנוכה. ב"ה אומרים, שאמנם יש תעודה כזאת לישראל, אבל החיים היותר גבוהים שהיא עומק כונת התורה בהכנתה את ישראל למעלתן, אינה רק בשביל להיות כלי שימוש לעולם כולו, כ"א מצד עצמם נעלה סגולתם של ישראל על כל. ולמרות שלפי המראה החיצוני הדורות הולכים ודלים, ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, אבל הסגולה הפנימית שבכלל ישראל היא אינה נמדדת לפי ערך של כל דור ודור בפרטיות, כ"א היא סוקרת בסקירה אחת כל הדורות מראש ועד סוף. וכל דור ודור המחזיק בברית ד', וביותר תחת סבל עול גלות וצרה רבה, הוא מוסיף יתרון

על הסגולה הכללית של מציאות אומה נפלאה כזאת, שאין דוגמתה תחת כל השמים. ובאשר היסוד הוא שאפילו הריבוי העצום של כל העמים ראוי שיהיה בערך אמצעי לאותה הסגולה, שתתעטר בה המציאות באחרית הימים, בהמצא עם שלם מוכן לחיי קודש על הצד היותר רם ונשגב, צריך לקשר ערך זה בנר חנוכה, להורות שגם היסוד הכמותי שאמנם צעד צעדים הגונים על התחלת דרכו ע"י ההתגברות של החשמונאים על היונים, הוא נטפל ליסוד האיכותי, ומחשבתן של ישראל קדמה לכל. ע"כ יום ראשון מרליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך, כי אור ישראל הוא הולך ואור, ולפי גדלו ועיצומו כן יוסיף לפלג ממנו נתיבים על כל עם ועם לפי ערכו ג"כ, אע"פ שכל שתאיר האמת ביותר תלך החלוקה ותתמעט, מ"מ ישארו הבדלים טבעיים שעל פיהם ג"כ יחלק אור ישראל לאורות פרטיים, בהתגבר פעולתם עליהם. אבל המגמה צריכה להיות לא כפי הענין הניכר אצל העמים שהם מוסיפים מיעוט והתכללות, כ"א לפי הערך שהפועל הזה נובע מישראל שהוא מוסיף התחלקות והוספה. גם הוא כולל הדבר העיקרי, שזאת הסגולה היא סגולה מוסיפה תמיד תהילה ותפארת, כפי הקנין שיקנה כל דור וימסרהו לאוצר הכללי. עכ"פ לפי מדה זו של ב"ה הנטיה הלאומית הישראלית יש לה יסוד נאמן באמת וביושר היותר עמוק ויותר תכליתי. והנה לפי תכונת הנטיה של בית שמאי, צריך שגם לאיש אשר לא יוכל להתרומם עד מרום התכלית האחרונה, שימסר הלימוד, שאין עם מגמת התורה יסוד לאהבה הלאומית, שהרי היסוד ראוי להמסר על עומק האמת. ע"כ רק מגמת התורה והיראה הנובעת מאמונה טהורה ראוי להמסר לעם ד' כולו ליסוד תכליתי. ולב"ה יש אופן לבאר ג"כ בקוצר מילין גם לבלתי משיגים עמקה של האמת, שיש בתכלית הלאומית יסוד תורי. והנה הזמן בהתחלקו לעבר ולעתיד, הנטיה התורית הנובעת רק מצד נטיית האמונה לבדה באין עמה צירוף נטיה מורגשת לעצמו של אדם, היא נובעת בעקרה מיסוד העתיד, "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך", והעבר עצמו איננו כ"א גילוי דעת אל העתיד, וכך הוא תוכן האמונה על העתיד. אמנם הצירוף של הנטיה הלאומית שהיא מורגשת בלב, כשם שיש נטיה לאהבת משפחה ואהבת הורים בלב, היא בנויה על העבר, כי מי גרם לרגש זה שיתכונן בלב עד שיהיה הוא ראוי להיות לסיוע להרבה מעשים המטיבים ומאגדים יפה את היסוד הלאומי, העבר הגדול הוא הפועל זה. ע"כ ח" א טעמא דבית שמאי שמכוונים אל הצד היותר עליוני, שמעביר את היסוד הלאומי ולא נשאר לו כ"א היסוד התורי האמוני בלא כל סיוע של דבר מורגש, כנגד ימים הנכנמים, המורה על הזמן העתיד הנושא עליו חותם האמונה, שאנו מאמינים בשמו ית' שהוא נאמן בבריתו וקיים במאמרו. שאמונת זה סדר זרעים שמאמין בחי העולמים, שיצמיח זרעו בעתיד וזרע, "גוי צדיק שומר אמונים", עדיין לא חיו המתים והם מברכים ברוך מחיה המתים. וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים, העבר שהוא המטביע את חותמו על האומה לקיים בה את הרגש הטבעי הזה, שנוכל לקחתו לעזר להקים עדות בישראל, מפני שעומקו בנוי על האמת היותר טהורה. אמנם המבט היותר אמיתי ויותר עמוק הוא בזה, שטעמא דב"ה הוא כנגד פרי החג, שגם הם נושאים עליהם יחושם של ישראל בהשפעתם על העמים כולם. אמנם הם מתמעטים והולכים, להורות כי כל מה שיופיע יותר מאורן של ישראל בעולם יקטן כח ההבדל הלאומי, עד שרק ההבדלים היותר טבעיים ומביאים לעולם טובה בהבדלם ישארו, אבל המון ההבדלות שמקורן הוא יצר לב האדם בזדון ורשע ואהבת עצמו היתירה, כל אלה יעברו ויבטלו. אבל קשר הציור התכליתי הוא הפעולה היוצאת מישראל אל הכלל, וחק האהבה הלאומית יפסח עליו, כי קטן הוא מערכו. וטעמא דכ"ה מעלין כקודש ואין מורידין, כלומר, הטעם היסודי מפני מה יש צורך ויש אמת בהחיבה הלאומית עד שהיא ראויה לשום אותה בכלי טהור בשימוש התורה בישראל, מפני שהסגולה הישראלית היא העיקרית, ומציאותה היא המטרה היותר עליונה אפילו מעליונותה של המטרה הכללית של ההארה על כל המין האנושי, והיא מתעלה ומתגדלת באוצר הכלל תמיד בכל דור ודור, ואותה ראוי לשום לתעודה תכליתית של חפץ ד' בעולמו, "ישראל אשר בך אתפארי"ט. א"כ המגמה הלאומית שהיא ענף ממנה, כשרה היא להיות נסמכת

לדברים שבקדושה כשומרת תפקידה ודרכי קניינה, שהם ג"כ תורה ומצות ואמונה טהורה ביראת ד' החתומה בחותמה. אמנם להודיע שהשאלה של מציאות הלאומית או לא בישראל, היא באה רק מצד חיצוניות ההבנה בשורשן של דברים, מפני שלא רבים יחכמו להגיע עד יסודן של העניינים המחייבים את אלה הנטיות, אבל חכמי לב המה ישקיפו על הדברים העיקריים, ע"כ הזקנים החכמים שהיו כצידין ואחד עשה כנ"ש ואחד עשה כב"ה נתן זה טעם לדכריו כנגד פרי החג, כלומר הנטיה האחרונה של חפץ ד' מצד הכמות הבאה על ידי ישראל ותורתו, וח" א מעלין בקודש ולא מורידין, כלומר החפץ היותר נעלה היא הסגולה האיכותית. וע"ז נאמר"אלו ואלו דברי אלהים חיים". וראוי לדעת שיסוד מוסיף והולך הוא מכוון יפה לעומת הדעת שמחשבתן של ישראל היא קודמת לכל והיא העיקרית, מצד חשיבת המציאות של גוי קדוש כזה. ואע"פ שיש פנים במוסיף והולך לציין בו את ערך ההשפעה שישראל משפיעים על העולם כולו, שכל שמצד עצמם של האומות האור פוחת והולך, והלאומיות שלהם שלא נקבעה לתכלית נשגבה ונצחית, הולכת היא ומתמסמסת עד שחילוקי האורות יבטלו, בזו המדה עצמה נעשים הם קרובים ועלולים ביותר לקבל אורן של ישראל. נמצא שלגבי ישראל הוי מוסיף והולך, שמקבלי השפעתם נוספים. וכאשר אנו מבחינים את יקרת הערך של אומה כזאת, שכל תעודתה ותכליתה חשקה ומאוייה הוא להיטיב אל הכלל כולו כחפץ ד', אנו משתוממים על הוד ערך הסגולה היקרה הזאת. ע"כ העיקר היותר גבוה, אינו נשאר אצל התכלית של ריבוי המקבלים את האורה אפילו מצד זאת התעודה עצמה של השפעתה, כ"א אצל המשפעת בעצמה, מצד סגולתה להיות לאור עולם. ע"כ יש לציין במצוה זו, את הערך הנרשם בישראל שהוא מוסיף והולך, וממילא הדבר מקביל עם הציור השני שיש במוסיף והולך מצד הסגולה העצמית, אף בלא עיקר יסוד ההשפעה. והדברים הללו מתאימים להיות יסוד הלאומי בישראל בנוי על עומק האמת, אע"פ שגבהו מאד דרכיה מרעיון לאומיות פשוטה הנכנס בלב לפי המלה המורגלת מהמון רב, ונלקחת בליות ציורים מורגלים מעמים זרים, מ"מ כיון שהיסוד הפנימי הוא מתכוין להתכלית שהרושם נשאר בעצמת מעלתו רק בישראל, הרי הלאומיות בצורתה היא מכוונת ליסוד המעלה ההוא, כענין ביהמ"ק שלמטה מכוון כנגד ביהמ"ק שלמעלה. "אין זה כ"א בית אלהים וזה שער השמים".

ח.

כואי חנוכה. ההכנס בענין מחודש מתמיד יאמר בלה"ק חינוך, "חנוך לנער", וראוי להאמר חינוך הבית במקרא, וכן בסתם חנוך ולא חנוכה. אמנם ערך החינוך הוא, שמשפיע על יתר השנים של הגדלות, שהרי אין ידוע לנו עד כמה יפעל החינוך ומה יהי משפט הנער ומעשהו. אמנם כל הרגל טוב מועיל ופועל עליו להכשירו יותר לדרכים טובים, ונמצא שהחינוך הוא כח פועל על יתר הזמנים ולא מקבל מהם פעולה. פעולת ביהמ"ק אמנם הלא הוא אורו של עולם, והפעולה הגדולה שעתיד הוא לעשות בעולם, גם בעתיד היותר רחוק, כבר הוא גמור וערוך מראש מדברים שנבראו קודם שנברא העולם, "מרום מראשון מקום מקדשנו". ע"כ ברגע הראשון ליסודו כבר הוכנו והונחו בו כל הדברים הגדולים שעתיד הוא להתמלא מהם בזמן היותר מאוחר, אלא שאין בכח זמן הראשון להוציא הדבר אל הפועל, ע"כ יבאו הזמנים הבאים וימלאו את אשר הי' בציור וכח ההתחלה הראשונה. א"כ ההתחלה הראשונה אינה משפיעה על הזמנים הבאים, שהרי כבר הכל צפוי ערוך ומתוקן, כי אי אפשר שיהי' באופן אחר, כי יסודו של עולם לא ימוט, ומעשה ד' יהי' לעולם, אלא שהזמנים הבאים משפיעים על הזמן הראשון, כלומר ממלאים את הניתן בכח בהתחלה הראשונה, ולא הי' אז אפשר לצאת אל הפועל. ע"כ קרויה היא חנוכה, כלומר מושפעת מכח כל העתיד הנשגב תמיד, כי כל מה שיהי' בדור אחרון מגילוי אור ד' וכבודו

ע"י אור ד' שבבית נכון ונשא אשר ינהרו אליו כל הגויים, הוא כבר ערוך בזמן ההתחלה, שמתוך כך נקבעה בו קדושה עליונה, "ד' יראה אשר יאמר היום בהר ד' יראה", "זאת מנוחתי עדי עד". א"כ העתידות הנשגבות כולן משפיעות למלא את ההתחלה, ולא כחינוך פשוט שאינו יודע דרך יבחר, שאין ההתחלה בעלת מציאות, ולא יתכן לאמר עליה כ"א מה שמשפעת על העתיד, ע"כ יאמר חינוך לשון זכר משפיע. אמנם במקדש אשר לעולם זאת על ישראל, מקום אורו של עולם, בהתחלה יש כבר הכל אלא שהזמנים הבאים ישלימוה ויפתחוה, תקרא חנוכה, לשון מקבלת ומושפעת, ומתוך שהיא קיימת בכל צביונה ובכל כח קדושתה של העתיד הרחוק, השלם בתכלית גם בעצם ימי הירידה וההעלמה, ע"כ לא יוכלו זרים ורעי גויים לכבות אורה לגמרי, כי שם אדיר לנו ד' אלהינו, "עיר עז לנו ישועה ישית חומות וחל".

6.

דת"ר בכ"ה ככטליו יומי דחנוכה תמניא אינון. הסכום הרגיל להיקף שלם הוא שבוע של שבעה ימים. אמנם התכלית של כל נשגב וקדושת שם ד' וחפצו הטוב בעולם, יגלה רק לזמן העתיד, שאליו פונות כל הקדושות. אמנם גם בזמן ההוה כח העתיד נגלה איך הוא הולך ובא, וזה יגלה ע"י גלגוליהם של ישראל הנפלאים, שלולא תכלית העתיד הנשגב אין פותר לחידת עולמים זאת. ע"כ השבת היא מורכבת עם היקף הזמן ההוה המתמיד, ורומז ליום שכולו שבת מנוחה וקדושה, להורות שבעצם הזמן ההוה רושם הזמן העתיד הוא כבר מוכן ומוחש. היונים אמנם בקשו לסמות אורו של עולם, החשיכו עיניהם של ישראל ומלאו את העולם פחזות והוללות, על יסוד העיקר של לקיחת ציור הזמן ההוה בלא שום תעודה בעתיד, עד שגרמו להשפיע על הכתות הרעות שיצאו מקרבנו לאמר אין עולם אלא אחד, ושעבורם תקנו במקדש לאמר "מן העולם עד העולם". כלומר, בשעה שהזמנים מתוקנים ועיני השכל בהירות, די באמירה אחת, "מן העולם", והעתיד כבר נשקף, אבל באשר האפילו אור האמת, ראוי להעמיד מפורש את התעודה של העתיד, אע"פ שהעינים הטרוטות אינן מכירות אותו מן ההוה, מ"מ דבר אלהינו יקום לעולם. וכבר אנו יודעים את תעודת העתיד ע"פ הנבואה, נחלתן של ישראל, והיא לנו מבוררת גם בעת החושך שלא יראה לעיני בשר באופן מוחש כח העתיד מתוך ההוה. כשם שדי באמירה אחת "מן העולם" לכלול כמו כן את העתיד בזמן הבהיר והמאיר, כן די בחנוכה של שבעה ימים, שכולל ההיקף הזמני ההוה שבתוכו כבר נכלל השבת, הרומז ומכין ליום שכולו שבת. אבל לעת הירידה שגרמו היונים ההוללים, שטשטשו את בהירת ההוה מלהציץ מתוכו את העתיד הנהדר, שאז יגלה אור ד' וכבודו בעולם, "והאלילים כליל יחלף", הי' דרוש לחזק את הצפיה העיקרית הישראלית, שלא תתקמץ גם היא בהוה כאותה של היונית חלילה, לעשות החנוכה שמנה ימים, כלומר יום אחד העודף על ההיקף הנהוג בהוה, להורות בפועל שכל מגמותינו יגלו ויצאו לפעלן רק בעתיד, שיצא הזמן בכללו מידי שפלותו, והעולם ירפא מעורונו ורעותיו הכלליות והפרטיות, שהוא מגמתן של ישראל ותעודת אורו של מקדש. ע"כ יומי דחנוכה תמניא אינון, כאומר מפורש "מן העולם עד העולם".

!

דלא למספד בהון, ודלא להתענות בהון. ההשלמה הבאה בברכת ד' צריכה שתחול בין על הצרכים

הרוחניים בין על הצרכים החומריים שהם נצרכים ומש(ת)משים לאמצעים נכונים לצרכים הרוחניים. ע"כ במקום תשועה כללית לעם כולו, צריך שיונח רושם על ההשלמה היוצאה מההצלחה הכללית לשתי החלוקות. ההספד הוא צער נפשי פונה לעומת הפסדים רוחניים, התענית הוא צער גופני מורה על חסרונות חומריים. בהרמתן של ישראל יתאימו שתי ההצלחות להיות משמשות לתכלית אחת של יחידו של עולם ב"ה, ההשלמות הרוחניות כולן עם כל הודן וההשלמות החומריות עם כל שבען. "השם גבולך שלום" - רוחני, "חלב חיטים ישיבעך" - חומרי, דלא למספד כהון - מצד הרוחניות, ודלא להתענות בהון - מצד החומריות. להורות בא, שעמים רבים באה להם מפלתם דוקא מנצחונם, כאשר התמכרו להצלחתם החומרית ויאבדו יתרונם האנושי. ע"כ תמיד צריכה עין ישראל להיות צופיה להעמיד המשקל של ההצלחה הרוחנית במקום ההצלחה החומרית, לבל יהיו אנשי רוח, אנשי קודש, צרכים להיות הולכים במר רוח והספד על הקדושה והמדות הטובות, יראת ד' ואהבתו, המתמוטטת חלילה לרגלי השביעה החומרית, כ"א דלא למספד, תהי מצורפת עם דלא להתענאה.

י"א.

שכשנכנטו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. יחש ישראל אל אוה"ע, חכמתם מנהגיהם ונימוסיהם, כבר פרשו חז"לי ההפרש שבין הקובלנא של "וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם עשיתם" לאותה של "וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם לא עשיתם", כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם. אמנם העשיה כמתוקנים שבהם גם היא צריכה שמירה יתירה שלא ימשכו אחריהם לעשות ג"כ כנימוסים המקולקלים. והיסוד הנאמן להנהגה בזה הוא, שישאל צריך שישמור את רוחו ולבבו מכל משמר, אם לפעמים יראה דבר טוב, הנהגה ישרה ותיקון ישובו של עולם בעמים ויקחם להביאם לגבולו, יראה שלא רוח העמים בכללו יכנס לתוכן חיינו הפנימיים, כי בהכנס רוח העמים לתוך חיייהם של ישראל אז אין מעצור ואין מעמד. אז כבר נהדף רוח ישראל ממקומו ועל כסאו ישב זר, כ"א רוח ישראל צריך שיהי איתן וקבוע בלב. התורה והמצוה וכל המדות הקדושות שהן שייכות לה, צריכות שיהיו חסנם ומעוזם של ישראל. ומצד החיצוני והטפל שבחיים, מצד צורך השעה וישוב העולם, יפנה לפעמים לקחת מכל דבר טוב שימצא אצל הגויים אשר סביבותיו. וכ"ז שרוחו בקרבו איתן ונאמן לשם ד' אלהי ישראל ותורתו, הדבר אינו מצוייר כאילו הגויים נכנסים אל גבולו ונוגעים בנחלתו, כ"א הוא יבא לקחת מאתם, או המה יביאו לו את הדרוש לו לקבל מהם, יפיפיתו של יפת באהלי שם. אבל כאשר רוח יון פרץ להכנס בתוך עומק קדושתן של ישראל, לעשות צביון חדש על הרוח הישראלי, ותשוקות חדשות בפנימיות החיים הישראלים ע"פ המדה היונית, כיון שנכנסו להיכל, טמאו כל השמנים שנהיכל, לא פסלו רק את עצמן של אותן הדיעות והתכונות שנפגמו ע"י המגע עם התרבות היונית ההוללת, כ"א הדבר פעל על כל המערכה של הדיעות והמדות המעשים והתורות, לתן בהם טעם לפגם, להורידם מקדושתם ולמנע פעולתם הטובה והקדושה על עם ד'. ולמען יהי לנו עמוד זה יסוד להורותנו את הדרך בגלותנו ופיזורנו בין העמים באיזה אופן נתיחש אליהם לחכמתם ומנהגיהם, להשמר שלא יכנסו אותם הדברים הנקלטים מאויר ארץ העמים בפנים חיינו המקודש בקדושת שם ד' יתברך הנקרא עלינו, לבלי נתפתה לאמר, כי אם הזרם הזר יגע רק בחלק קטן מהדיעות והתכונות שע"פ התורה, כי רק חלק זה הנראה לעינינו שמתחלל אנו קובעים, ואף שגם מצד חלק אחד מחמדת חיינו ואור תורתנו שמתחלל ע"י מגע זר, די הוא להבדל ולהתרחק ולשמור מכל משמר את אורח החיים האמיתיים. אבל חלושי הדיעות יתנחמו כי יחיו בנותר, ועוד המון רב של תורות אמת וחקי חיים לפנייהם, שהם יחיו בהם למרות החסרון

הנמצא במקום הנפגש ברוח הזר שחדר כבר אל עומק החיים הפנימיים שלהם. למדנו שכיון שרק נכטו יונים להיכל, כיון שרוח הזר חדר עד לפנים, עד לחיי התורה והקדושה לפגוע בהם, לשנותם כמעט על פי צביונם הם, כבר טמאו כל השמנים שכהיכל. שוב לא יניחו זוית אחת, וכארסה של חכינאיפפשט זרם הזר והמשחית בכל גופה של האומה, לקלקל טעמה אמונתה ותומתה, וכל שמן משחת קודש משמנה של תורה, הכח המקדש והמאיר מחשכנו בכל המצבים, הנה יטמאוהו, עד שאם ישארו מעשים פרטיים מן התורה ביד אלה הנפתים אחר רוח זר, יהיו כמצות אנשים מלומדה, וע"פ רוב הדברים הטפלים ישאירו, ולא יהי בכח השמן הנטמא להאיר אור קודש.

יג.

וכשגברו בית חשמנאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כה"ג, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שבעת ימים. טומאת השמנים, השחתת המדות והדיעות, שבאה למחנה ישראל מסבת התגברות היונים ושלטונם, היא הצרה היותר איומה הנוגעת עד נפש האומה. זאת היא אמנם ממפלאות תמים דעים, שאם הדיעות המסתעפות מן עומק יסוד התורה, אחדות השם יתברך ואמונתו, נפגמו מתגרת עול יונית, הנה כשם שהכהן הכללי שבעם ד' הוכן להורות חוקי ד' ומשפטיו, להראות בפועל תוכן של חיים קדושים וטהורים למען היות למופת לעם כולו, כן יש בכל אדם מישראל צד כהונה, מפני שבכללם המה ממלכת כהנים וגוי קדוש. התשוקה הפנימית, לקדושת החיים ולדעת התורה וללכת בדרכיה, היא גנוזה בעומק הלב הישראלי. וכבר ביארנו בע"ה בתעודת מעשר שני הנאכל לבעלים, שהוא בא לעורר את יסוד הכהונה העצמית הנמזגת בנפש כל אדם מישראל. והנה הכהונה בכללה מתפשטת על דרכי החיים ועל כל מרחב הדעה הטהורה, גם היא היתה כבר מוכנת להתחלל מכחה של יון. אבל עוד יותר עמוק בלב שוכן אור הנשמה הישראלית, ששם גנוז הקשר הפנימי של האיש הישראלי, המופיע בכל עז בכלל האומה, עם האמונה העקרית בשם ד' אלהי ישראל, והרצון החזק והנערץ שלא להפרד מבית חייהם, מהאמונה בכללה. זהו העולם הפנימי הישראלי, שדוגמתו בתוך הכלל הוא הכהן הגדול הנכנס לפני ולפנים לשרת בקודש ביום הקדוש המובדל מכל עסקי החיים הגשמיים. אותו הפך הקטן שמונח בחותמו של כה"ג, לא יוכלו היונים לטמאות, לעקור מכלל ישראל קישורם הפנימי העמוק עם ד' אלהי ישראל, זה לא יוכלו כל בעלי כח וזלע, "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה". אמנם כאשר הפך נשאר בקטנותו, כאשר האמונה רק בלב תהיה גנוזה ועל החיים בפועל לא תראה את כחה, במה זה תוכל עמוד, כיון שהחיים בפועל כבר לקחו להם דרך אחרת שלא ע"פ היסוד של האמונה הפנימית, הלא תוכל חלילה שארית הפליטה להכבות מערימת הדשן של החיים המוזרים המוצברים עליה ומונעים את אורה מלהתפשט, "באפס עצים תכבה אש". אבל זהו הכח הנפלא שיש ברשף האור הגנוז, שאע"פ שימצא לפניו דרכי חיים הפוכים מתוכנו, דיעות המתפשטות העומדות מנגד לו, מבלי דעת של אותן בעלי הדיעות שהם בזה הולכים בדרך הפוכה מאשר טמון בפנימיות היותר עמוקה שבנפשם. והנה תגלה יד ד' ע"י עלילותיו עם עם זו בחר לו, והניצוץ הקטן יתלהב ויעקור משורש את כל ארחות החיים הזרים, ואת כל הדיעות ההפכיות אשר נערמו עליו חמרים, ויתפשט על כל ארחות החיים להשיב לבן של ישראל לאביהן שבשמים, עד שיספיקו כחות החיים המעשיים שהם כבר הולכים לדרך התורה והמצוה, להחיות את ישראל ולהאיר אורם, עד עבור כל הזמן ההוא ועד בא התקופה החדשה של אור חדש על ציון, עד בא שנת גאולה ויום רצון לד'. "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב". ע"כ בעת ההיא, בעת המהומה והמבוסה, אשר סדרי החיים היונים נתפשטו בארץ ישראל למכביר, ונשאר רק

זיק האמונה הפנימית השוכנת עמוק בלב הישראלי, הי האות בדוגמתו, פך שמן קטן המונח כחותמו של כה"ג, שאותו לא יטמאו זרים. אבל היוכל להתמיד אורו בהיות סדרי החיים ההולכים במרוצת זמן ההוה, בלתי נמשכים אחריו לחזקו ולפשטו, לעשותו ידוע ומובן ומוחש בלב. פך השמן קטן הוא ואין בו כ"א להדליק יום אחד, שעה אחת, שעת התרוממות [שבה] ירום האדם משפלות החיים, ע"י אור הפנימי של קשר האמונה בשם ד' אלהי עולם, ומהר ישוב לרדת באין לו קשר חיים קיימים בכל מעשיו בדרכה של תורה. אמנם נעשה בו נס, אע"פ שלא היו כלל החיים אז מוכנים שיתפשט בהם אור קודש של האמונה העיקרית, אבל מכח יד ד' ואמונתו שלא יעזוב את עמו בעבור שמו הגדול, הנה יספיק זה הפך הקטן להדליק ממנו שמנה ימים, הרומזים על הארכת הזמן עד עבור כל תקופת ההוה ובא תקופת העתיד הנאדרה בקודש, שהארץ תמלא "דעה את ד' כמים לים מכסים".

י"ד.

לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים. זאת ההתפשטות הרוחנית שנמשכה מתוך ההתפשטות המדינית של יון, שהטילה ארס בדיעותיהם של הרבה נכשלים מישראל, היה מקום לדון אותה כמאורע של תקופה רחוקה ומקריית. אמנם באמת אותה הפעולה הרעה חדרה ללבבות רבים, ובחן החיצוני שלה משכה לבבות רבים, עד שהמצב הרוחני של ישראל היי עלול ג"כ בתמידות להיות נפגע מכח היונות, שהתפשט על דיעות רבות שהן שרשים גדולים בתורה, ומסתעפות למעשים רבים בדרכי הדת והחיים. אלא שאותו פך השמן החתום, שבמאורע הנס, שהוא רומז ג"כ על השורש היותר פנימי שבאמונה, החזק ואמוץ בעומק נפשותיהן של ישראל, שמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, והוא עתיד לשלח אורו על כל הכחות המתפשטים להחיותם, להחיות את המעשים בפועל ואת הדיעות התוריות המתיחסות להם, ע"כ בעבור שנה, ראו שהשמירה הזאת שמיד ד' היא על ישראל, מכח האוצר הפנימי של שמן משחת קדש של יסוד האמונה, דבר זה ראוי לקבע לדורות, כי עוד לא אפסה המלחמה של התנשאות התגברות הרוח היוני, ושלעולם צריך כח השמן הפנימי, שבו אין מגע זרים שולט, להיות מגין, ע"כ קבעום. אף גם זאת השקיפו, כי לא רק את הרע נקבל, מפגישה זו של רוח יון החודר במשכנות יעקב, עד שאין לנו כלל במה לשמח על מציאותו, כ"א כך היא מדתו של מקום ב"ה בהנהגת עולמו בכלל, והנהגתו עם ישראל בפרט, כי כל אותם הדברים המתנגדים ונראים רעים במציאותם, הם עצמם גורמים לפאר יותר את כח הטוב והאמת. ע"כ הפגישה היונית כשתגמור מהלכה להכנע כולה מפני הדר גאון ד' שהוא מעוזם של ישראל, עוד תשמע עם כל כחותיה להוסיף פאר ועצמה לתורת אמת ולגדל שם ד' אלהי ישראל בעולם, יפיפותו של יפת תיקבע באהלי שם, להרחיב ולשכלל לפאר ולרומם עוזה של תורה ויראת ד' טהורה, השתולה על הרי ישראל. ע"כ ראויים הם הימים הללו לקבעם ימים טובים. כהלל והודאה. יש כאן שני חלקים שהם מתיחסים אל אלו הימים הטובים. הצד הטוב שישאר לעד לישראל דוקא ע"י פגישת זה המכשול העצום, החוזק הגדול של אמתת האמונה כשיוצאת אל הפועל דוקא במה שכל הדיעות הרעות יוצאות לאור והן מתפשטות מאד, עד שרבים יבהלו משאתן וידמו שהן בולעות את אמונת ישראל. וכאשר למרות כל אלה קמנו ונתעודד, ודבר אלהינו יקום לעולם, הרי דגלם של ישראל וקרנם מתרומם, גם אותם הקנינים שהם טובים לשמש את האור האמיתי של התורה, שנלקחו מאוצר הפגישה היונית, מאותן הדיעות דקריבין לארחא דמהימנותא, שנצרפו ונטהרו באש דת של תורת אמת, להסיר מהן כל סיגיהן ובדיליהן, זאת היא טובה עליונה שמאת ד' היתה זאת להכין הכל להטיב באחרית, ע"ז ראו לקבע הלל. והודאה היא על ההצלה הזמנית מהחרבן שהיה צפוי על ישראל מידי רשע של היונים, לולא ד' שהיה לנו. אמנם ראויה היתה המטרה של קביעות

אלו הימים-טובים לקובעם ג"כ במשתה ושמחה, אבל כדי שלא יטעה הטועה, כי חמדת החיים ותענוג בשרים שהצטיינו בהם היונים, זהו הרכוש שהוא ראוי להכנס בגבול ישראל מפגישה זאת, ובל יאמרו הנפתים אחר חומריותם, כי לזה ישמש המשתה והשמחה באלו הימים, ע"כ מפאת [?] ההלל שמורה על ההכרה בחסד ד' וטובו על המחשבות הטובות אשר חושב על עמו ונחלתו, כי אותם הכחות עצמם הרוחניים של יון, שהתנשאו לקעקע ביצתן של ישראל, הם עצמם יהפכו לסניגורים ולאמצעים המראים יותר בגלוי לכל העמים הודה והזרה של תורת ישראל, וכבוד שם ד' אלהי ישראל, אין נאה לערב עמו משתה גשמי וחומרי. כי הסניגוריא וההיפוך לטובה של פגישה זו, אין מוצאה בארחות החיים ההוללים של היונים, שמהם הרחיקונו חכמינו ז"ל רועי האמת בכל מיני הרחקה, כ"א יש יחש לדברים רוחניים של הרגשות שבלב, שיש בהם כבוד ותועלת. אמנם מצד חלק ההודאה, על טובתן של ישראל ההוית, ראוי הוא לשתף ג"כ שמחה חומרית, לשא כוס ישועות ולקרא בשם ד' על חסדו ואמתו אשר הגדיל לעשות. ובאמת נקבעה השמחה בימי חנוכה בצורה סעיפית, להורות שאינה ראויה להתפשט על כל היסוד של שמחת אלו הימים, להגן מפני הטועים להשריש רוחה של יון החומרי בכרם ישראל, שהם עודם שרשים פורים לענה, שלא הושרשו לגמרי עד עת קץ. אמנם יסוד התכליתי של ימי קודש אלו, להכיר את הערך הנשגב של הנהגת אדון כל ית', איך מהמון הדברים המתנשאים להשחית ולבלע כל קודש הכין רטיה למכה, עד שמלאך רע בע"כ יענה אמן. וכאשר אירע ליעקב עם שרו של עשו, שלא נפטר ממנו בעצם התאבקותו עמו עד אשר ברך אותו שם. ומזאת התכונה נצמחת ג"כ התשועה ההוית, שהיא פרטית לערך התשועה הרוחנית הגדולה ההולכת ומתפשטת להפוך את החשך לאור, ועל שניהם יחד נקבעו הימים טובים הללו, בהלל גם בהודאה.

7'

א"ר כהנא דרש ר"נ כר מניומי משמיה דר"ת, מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור ריק, איני יודע שאין בו מים, אלא מה ת"ל אי"ב מים, מים אי"כ אכל נחשים ועקרבים יש בו. ישנם בעולם שני מיני סיבות של היזק, יש במציאות דבר שאינו מוכן כ"א להועיל, אולם לא התיחשו אליו ביחש של קבלת תועלת ממנו, כ"א ביחש של קבלת היזק, ובזה האופן אין דרך התיקון של אותו ההיזק עומד על הסתלקותו של האדם ממנו, כ"א ישאר מיוחש אל הדבר ההוא אבל בשינוי יחש, ותחת היחש של ההיזק יעמיד עצמו ביחש של קבלת התועלת. וזה הענין יתכן ג"כ בדבר המשולל מכל הכנה בפועל, וראוי הוא להיות מוכשר בין להיזק בין לתועלת, שודאי ג"כ אין מונח בעצמות הענין הכרח של סילוק האדם ממנו, כ"א להכשיר אותו שישאר במצב של תועלת. בור שיש בו מים, אמנם אם האדם יפול אל תוכו יטבע ויוזק, אבל אין הבור מתיחש בעצמו להיזק, ויוכל לשמש לתועלת, כשישאר האדם מתיחש אל הבור לא להטבע בתוכו כ"א להיות משתמש ממימיו. בור ריק, אמנם אין בו תועלת, אבל אין זה הכרח שיהי האדם מוכרח להיות מסולק ממנו, כי יוכל להמשיך בתוכו מים לשימוש. אמנם בור של נחשים ועקרבים, הנה בתוכן הבור עומד הוא שיהיה האדם מתרחק ממנו, ולהסיר כל יחש מהאדם אליו, כי לא זאת היא המרגעה. כבר הגידו חכמים ז"לי כל מה שאירע ליוסף אירע לציון, וישראל בכלל על שם יוסף נקראו, "נוהג כצאן יוסף". הגלות נקראת בשם בור, "בור אין מים בו". והנה היו רבים שחשבו שאמנם ישראל סובל הרבה רעות וצרות ע"י הגלות, אבל בלבם עלתה מחשבה שאין הרעות מונחות בטבע הגלות, כ"א במצבם של ישראל, שהם מתיחשים אל העמים באופן כזה, ששנאתם מתמשכת עליהם, אבל לו ישכילו לשנות את המצב באופן שראוי להיות נאהב מהאומות, אז עצם הגלות יהפך להם לארץ חמדה וימצאו

מנוחה אשר יבקשו. צאן אובדות הללו היו יכולים לדמות את הגלות לבור מים, אשר רק הבלתי נזהר ינזק על ידו כי יטבע באין מעמד, אמנם המתיחש אליו ביחש הגון, ישאב מתוכו וישביר צמאונו. אמנם אך לשוא נתעו אלה לבקש אהבה, כי לא די שאין בטבע הגלות אופן הכנה מוקדמת להיות מרגעה שמה לישראל, כ"א אפילו יתאמצו ישראל בעצמם לחדש להם דרכים של מחיה וכלכלה, דרכים שיוכלו לחיות בתוכה ע"פ דרכם ותורת ד' אשר עמם, לא יוכלו, כי יפגעו מכל צד במזיקים שונים העומדים לבלע ולהשחית. ע"כ אי אפשר לצייר את הגלות אפילו לבור ריק שאין בו מים, שאמנם מוכשר הוא לאיזה המשכת תועלת בידים חרוצות, כ"א תכונת הגלות הוא בור מלא נחשים ועקרבים, שלא יעלה על דעת האדם לאמר "פה אשב כי אויתה", לא יעלה על דעתו לומר כי בשנותו את מצבו הוא ויחוש לבור הזה, יהיה לו למקום שיוכל לומר: מצאתי מנוחה. אמנם זאת היא הקללה מעין ברכה "ובגויים ההם לא תרגיע", למען יהיו תמיד עיני כל ישראל נשואות להר הקודש ולאֶרֶץ חמדה, למען דעת שלעולם לא תהיה הגלות מקום מוכשר למרבץ צאן יוסף, כי היא בור מלא נחשים ועקרבים, שאין דרך להתיחש אליו באופן בלתי מרגיז ומכאיב. אמנם היזק הנחשים, ושל העקרבים, הוא בדיוק שני מיני היזיקות כלליים שהגלות פועלת על כלל עם ד' אלה. הבדל יש בין היזק הבא ע"י נשיכת נחש, להיזק הבא ע"י עקיצת עקרב. נשיכת נחש באה בכונה מאתו, מאיבה הנגזרת בין זרע חוה לנחש, בין שיניו עומד או מעצמו מקיא, אבל הוא מתכוין להזיק. עקרב הוא עוקץ בזנבו החד בעוקצו בלתי כונה, לעומת זה הנחש בנשיכתו מתמעט כחו המזיק שהוא מוציא ארסו ע"י הנשיכה, ועד שישוב אליו ע"פ הגידול לא יוכל עוד להזיק. אמנם העקרב אמרו בירושלמי, דמחיא בתר דמחיא, ואין ארסו פוסק כלל בעקיצתו. ישנן תקופות כאלה שרגשו לאומים לנתק את בית ישראל מזרועות תוה"ק ומשם ד' אלהי ישראל שנקרא עלינו. זאת היתה נשיכת נחש, בכונה והתרגשות עמדו להוציא את מחשבתם הרעה לפעלם. אמנם הרעו והצירו מאד לישראל, גם הרבה נפשות היו להם לברות, אבל הארס נתחלש ע"י נשיכה זאת המסוכנת, כי ע"י ההתרגשות החצופה מצד האומות, וריבוי הרדיפות נתעוררו ג"כ כחות הטוב והקדושה לעומתן, עד שרבים עמדו בנסיון והדמים הנשפכים על קדושת השם, הם היו להועיל לחזק יותר קדושת התורה ואהבת שם ד' יתברך בדורות הבאים. אלה המכות "אשר הוכיתי בית מאהבי", המה גרמו לי להאיביני על אבי שבשמים. לא כן אמנם הנה העקיצות שהן בלא כונה רק מטבע הגלות, מצד שפלותן של ישראל ודלותן, מצד שפלות התורה והוגיה שהוא נמשך משפלות האומה בכללה, הולך מצב הכללי הלך וילד. טהרת הלב, אהבת ד' ויראתו, אמונת אמן וכל מדות הקדושות שהן נחלה לישראל מאז הולכות ויורדות בעונותינו, מפני שטף זרם התרוממות רוח העמים היושבים שלום ומתנשאים בגדולתם. זאת הירידה היא ירידה טבעית לגלות. דומה לעקיצת עקרב שאיננה בכונה, וגרועה היא מנשיכת הנחש, במה שאינה מאבדת כלל את ארסה בנשיכתה, כ"א מחיא בתר דמחיא. אמנם מאת ד' היתה זאת כדי שיחקק עמוק בלב האומה בכללה ובפרטיה, שחלילה להם לחשוב את הגלות והפיזור למקום מנוחתם הטבעי, עד שכל מגמתם תהיה רק לשנות את יחשם אליו, ובזה ידמו למצא מנוחה. לא כן, כי מראש מקדם הוכנו מעשי אבות סימן לבנים, שהבור הרומז על הגלות הכללית, שאירע ליוסף, היה ריק, באין אפשרות להוציא ממנו מחיה תקומה ותועלת, אין בו מים אמנם, אבל יש בו נחשים ועקרבים, הפסדים מכוונים והפסדים טבעיים, אשר יתמו רק בהעלות יורדי בור מן הבור, "גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו".

אמר רב יהודה אר"א אמר רכ, אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי

נר קדושה יש בה. מתקיף לה רב יומף וכי דם קדושה יש בו, דתניא ושפך וכיסה, במה ששפך יכמה שלא יכסנו ברגל, שלא יהיו מצות בזויות עליו, ה"נ שלא יהיו מצות כזויות עליו. הבדל שבין מצוה לקדושה תלוי בזה שמטרת הקדושה היא להשריש באדם את הרוממות והכבוד שראוי לו שישער בלבו בכל דבר הנוגע לכבודו של מקום ב"ה, למען תחקק בלבבו האמת הנעלה שהוד האדם ותפארת נשמתו היא נערכת באותה המדה שכבוד ד' הוא מושג ומשוער בנפשו פנימה. ובאשר זו היא התכלית האחרונה, הכרת כבוד שמים, שאין לומר עליה שהיא אמצעי לאיזה תכלית אחרת, ע"כ ההנאה היא אסורה בכל דבר קדוש למען דעת כי לא ההנאה הפרטית, והמשכת איזה טוב אחר היא תכלית הקדושה, כ"א עצם רישום הוד הקדושה בנפש הוא עצמו התכלית היותר נשגבה, שגדול הוא מכל טוב שנוכל לצייר ומכל הנאה שנוכל לדמות. המצות אמנם הן עצות עליונות מכשירות את האדם בכללו ובפרטיו לתכליתו הנעלה, להכשיר נשמתו, כחותיו ומדותיו, אל הטוב הנשגב שהוא עתיד להשיגו באחרית השלמתו. ע"כ אין להשריש במצות אותו הערך שיש בקדושה, שאז לא היתה עשיית המצות מביאה לידי הסתכלות והתבוננות בתעודתן ותכליתן. כ"א צריך לדעת כי המצות מובילות אותנו אל דרך החיים והטוב, אל האור העליון שגנו צור העולמים בתורתו תורת חיים, והן קדושות מצד קדושת התכלית המושגת מהן. ע"כ אין להרחיק ציור ההנאה מדברי מצוה, כאותו הציור של קדושה. אלא שהתכלית של המצות הלא תוכל להצטייר באופנים נמוכים, תוכל להצטייר כאילו נועדו להביא את האדם לתעודתו החומרית לבדה, או לרומם את האדם רק ממצב הפראות לבד. שע"פ אלה ההשקפות תהיה חלילה תכלית המצות נמוכה מאד, ומבוזה, לאותם הדורות שכבר הם עולים בהרבה מעלות אנושיות, ורחוקים הם מתועבות של עבודה זרה ואביזרהא. אלא שצריך להכיר שמצות ד' שהן עצותי נפלאות ממפלאות תמים דעים להצליח את האדם לעד, יש בתעודת תכליתן דברים נשגבים ונעלים, דברים רמים כאלה שגם בהיות האדם במצב שלמות מדותיו, השכלתו והכרתו הנכונה, ימצא בהן הוד ותפארת נצחית. קיום האומה שהיא ניכרת במצות נר חנוכה וזכרון הנס, לא יצייר האדם תכלית עמדת האומה בכללה רק כמו הכשר ובית קיבול לההנאה הפרטית של כל יחיד ע"פ מדתו. תכלית נמוכה כזו משפילה היא לרדת עד החשבון השפל של הפרוטה. האיש הגס שחושב שכל תכלית קשר האומה היא בשביל צרכיה החומריים, מה יחשב לתעודה היותר רמה של נר חנוכה, כ"א להרצות מעות כנגדה, כלומר, להגיע כל יחיד על ידה לחפציו הפרטיים, שהיסוד שבהנטיה הזאת הוא המעות. כ"א צריך להכיר כי תכלית קיום האומה הוא ענינה הרם והנשגב, שם ד' שנקרא עליה, וברית תורתה העליונה שהיא נושאת בלבבה. שרק בשביל כך הכין ד' לה כח קיים אדיר ונשגב נעלה מכל עם ולשון. השפלת תכלית נשגבה, כמו תכלית קיומה של האומה בכללה, למדרגה נמוכה, יכולה היא להתפשט בנקל על המצות כולן ג"כ, יהיה לנו כיטוי הדם למקור משל נמרץ. ההשקפה הפשוטה תדון שתכלית כיטוי הדם היא להרחיק את האדם מאכילת הדם, או על הדם, לתכלית הזאת שהיה נהוג אצל עובדי האלילים בימי פראות האדם, שגם מאותה השפלות היתה כונת התורה ודאי להוציאם. אבל האם בזה תגמר התכלית של מצוה-אלהית-נצחית, לא כן. האדם צריך הוא עודנו לעלות מדרגות רבות, תקופות של רוממות וקדושה נכונות לו. לא נוכל לבאר בפרטיות את אור המוסר האנושי שיהיה לעתיד לבא, בתקופות של ימות המשיח ותחיית המתים, אבל יכול נוכל לשער כי אותה ההנהגה של שפיכת דם בעלי חיים, שאין האדם מוכשר כלל להיות נאסר בה כפי מצבו, עתיד הוא לעלות אל מצב רם כזה שמעצמו ישכיל שאי אפשר כלל שישאר לעולם במדרגה מוסרית כזאת, ולא על חנם ספרה תורה שהיו ימים שבהם נאסר האדם בהריגת בע"ח, ורק ירק עשב היה לו ולהם לאכלה. אל המעלה הזאת יבא אמנם האדם רק מצד הדרכת התורה, לא שידלג האדם בפעם אחת על קצה החסידות הזאת שכעת איננה הולמתו כלל. ע"פ חסידות כזאת, שהיא יותר ממה שאסרה תורה, יפול במוקשים רבים. עוד יש כר נרחב לאדם לתקן את הקלקולים והרעות הרבות שהם גם מרים ממות המוצאים את בני מינו, מאשר שלט האדם באדם לרע לו.

אמנם כאשר יופיע ד' בכבודו בעולם, ופני הבריאה יחודשו לטוב, "אין שטן ואין פגע רע", אז יתרומם האדם וישא עיניו אל יוצרו, "וכל בניך למודי ד'", וידע להתקדש ע"פ דרכה של תורה שתהיה אז ראויה לו, וישכיל דרכי ד' ממוצא טעמי תורה שיהיו גלויים וקפויים, כדברי חז"ל בפסחים, "אור יקרות וקפאון" אלו טעמי תורה שיקרים הם בעוה"ז, קפויים יהיו לע"ל, המה יובנו אז בנקל ובבירור גמור, עד שההלכות שיתחדשו על פיהם יהיו מורגשות לכל שאינן חדשות כ"א הם הם גופי תורה. כיסוי הדם משריש לאטו במשך שנים של דורות מרובים, כי ראוי לו לאדם להתבושש בשפכו דם בע"ח לצרכו ותועלתו, וכי הסבה שלא נאסר בזה היא שפלותו המוסרית, שעדיין לא הגיע בכללו למדרגה זו. ע"כ נרשם רגש בושה זה בשפיכת דם החיה והעוף, שהם אינם צריכים למזונותיו של האדם וטובתם בל עליו, כי בהם יחל הרגש להוציא פרו, ואח"כ ילך "כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום". הדם אמנם אין בו קדושה, מצות הכיסוי מכוונת לתכלית היותר נשגבה, אבל מ"מ היא אמצעית אל התכלית, אלא שהתכלית נבנתה ע"פ המחוגה האלהית, ע"פ הידיעה של יוצר רוח האדם בקרבו בעמקי נפשו וסדרי תהלכותיה, באיזה אופן היא צריכה להתעלות בקניניה היותר מוצלחים לה לעד. נמה ששפך יכמה, למען יהיו ההרגשות הנוולדות מהכיסוי מתקנות את הגרעון של השפיקה. זאת הפעולה הקדושה מוכרחת וראויה היא להעשות בידים, שהן מתרוממות למעלה רמה ונשגבה, עד שאפשר גם לרוממן למעלה מן הראש, כלומר להגיע במעשים לתעודה רמה כזאת שיד השכל החושב כבר לא תוכל להשקיף שמה מפני רום ערכו וקדושת ענינו. אבל לא יכסה ברגל, שירמז הנה תעודת הכיסוי עומדת במקום של תכלית של המדרגה השפלה שבאנושיות, הנאות בעצמו רק בראשית עלייתו, שלא יהיו מצות נזויות טליו. כי תכלית כל המצות היא רמה ונשגבה במדה עליונה עד שהאדם צריך לרדוף תמיד אחריהן ללכת בהן אחרי ד' ודרכיו, עד שיגיע על ידן לאור ד' וכבודו, לעת אשר ישפך ד' רוחו על כל בשר, ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ, וכל פרץ וכל צוחה לא ישמע עוד בעולם, עד אשר מצב הבע"ח יתרומם לעומת רוממות האדם בכללו, "והאלפים והעירים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו, אשר זורה ברחת ובמזרה". אז יגלה אור טעמי תורה, מה שאנו לא נוכל לשער גם קצה קצם. ורק אז תודע לנו תעודת מציאות קיומן של ישראל בעולם איך הוא נעלה ונשגב יותר מכל תכלית חומרית, מכל תשוקה שיסודה ברוח אנוש, שרוחו נבוכה ודעתו קצרה. ע"כ לא ירצה מעות נגד נר חנוכה, לבלי השפל תעודת כח הקיום הנפלא הנמצא באומה זאת הנפלאה. וכן לא יכסה ברגל, למען לא להשפיל תעודת כל מצוה, באופן שלא יהיה העתיד היותר נעלה נכון לפניו, כ"א לדעת כי המטרה של המצות כ"כ רמה ונשגבה, עד שחקר כבודן כבוד הוא לעד לעולם. וכאומה כן מצותיה הם עמודי עולם נפלאים, ואורות יקרים, שרק בבא עתם יופיעו בכל נגהם. ההולך במדת חכמה כזאת, במחשבותיו על דבר ישראל בכלל וע"ד המצות בפרט, ידע שנרות חנוכה אמנם קדש הם, מפאת תכליתם, ולא יהיו מצות בזויות עליו כ"א מכובדות וקדושות.

.56

מתיכ רב ששת, מחוץ לפרוכת העדות יערך, וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. האורה הפנימית, אורה של תורה, רוח הקודש והנבואה, ששופע בישראל ביחוד ממקום בית המקדש יצאה האורה, היא האורה האלהית שמאירה בישראל לבדם ואין לזרים חלק בו. והנה גם אם היו ישראל ע"י הדרכת התורה האלהית, שמרוממתם מכל השפלות החומריות ומקרבתם לאור האלהי, עלולים עי"ז להיות מתנהגים באפלה בחיים החיצוניים, בלא התקדמות, בלא סדרים, בלא פאר ונעימות חיצוני הדורש עמו חכמה

מעשית רבה, ג"כ הי' הדבר שוה וכדאי. אמנם תורת ד' תלמדנו ג"כ ארחות חיים, ועל פיה נראה אור ג"כ בחיים החיצוניים, ללכת קוממיות ולהיות גוי איתן מלא חכמה מעשית וכליל יופי, ע"י כח הקדושה המיוחדת שהיא מעלה את ישראל למצב רם ברוח קדושה ודעת אלהים ודרכיו, היא עצמה מפזרת אורה ג"כ למחוץ לפרכת העדות. באה לזה המנורה דוקא מחוץ לפרכת, להורות שמן האורה הפנימית שכולה אומרת כבוד אלהים, תופיע ג"כ לישראל אורה חיצונית, בנימוסים אנושיים טובים ויפים, ובתיקוני מדינה וממלכה נוחים ונעימים. ועל זאת יש להתפלא למה צריך עם הקודש עם האורה הפנימית, אורה חיצונה, שתועלתה מתפשטת רק ע"פ הסדר של החיים הנהוגים בעמים, המוכרחים להגדיל אשרם רק ע"פ סדרי החיים החיצוניים. והלא כל אותן ארבעים שנה שהלכו ישראל כמדבר לא הלכו אלא לאורו, היו מוצלחים ודבר לא חסר להם, באין צורך להתחכמות מעשית, ע"י מעשה ניסים ויד ד' החזקה בגילוי שכינה. א"כ מעלתן של ישראל הלא אינה צריכה כלל, לאלה המעלות הנמוכות של החיים התרבותיים, ואורה זו החיצונה למה. אלא שעם מצד ערכן של ישראל הי' אפשר להיות חיים כאלה מתמידים אם היו שומרים מעלתם, ואם היה ההכרח נותן לרדת מפני החטא, הלא אין מקום ההכנה של האורה החיצונה, שאינה באה כ"א מפני הכרח של ירידה, במקום הקודש, להיות לסדר עבודה וקביעות קדושה. אמנם צריך עדות לכל באי עולם שהשכינה שרויה בישראל. רק ע"י החיבור של האורה החיצונה אל האורה הפנימית, יש יחש לישראל עם כל העולם כולו. העמים שיגיעו למדרגה יפה בהתפתחותם הטבעית, יכירו את ההוד וההדר, את הקדושה והתפארת, שיש בתוה"ק ובדרכיה, וישבו לאחוז בדרכי ד' הישרים ובדעת אלהים הטהורה המתפרשת ע"י אורן של ישראל. מה שא"כ אם האורה החיצונה לא היתה נהוגה בישראל, אז היה היחש של עמים זולתם אליהם נפסק לגמרי. כי את המאור הפנימי שבתורה, שלא יוכל להתפשט ג"כ במאור חיצוני של חיי נועם ותרבות, לא יוכלו לקבל, ולא היתה העדות מגעת לתועלתה לכל באי עולם. אמנם ע"י האורה החיצונה המצטרפת אל הפנימית, המכשרת את ישראל לחיות יחד עם תוה"ק חיים טבעיים מפותחים, חיים מדיניים הגונים, שהוא אור הקרוב אליהם, באור זה יראו אור להכיר ג"כ לפי כחם, אור האלהי הפנימי. רק בזה תתמלא ההגדה של העדות לכל באי עולם, שהשכינה שורה בישראל.

5'

מאי עדות, אמר רב זו נר מערכי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מטיים. להחיים החיצוניים הללו שדרושה להם האורה החיצונה, הנה יש הבדל בין ישראל לעמים גם לפי המדה של האורה החיצונה, הצריכה לדרכי החיים התרבותיים כמנהג המדינות וכולות העמים העשירות ואדירות, רבתי בגויים שרתי במדינות. הנה התורה, הדת היא לעולם אחת מהאורות היותר נחוצות לכל ממלכה וכל קיבוץ אנושי מסודר ע"פ ערכו, ביחש החיים החיצוניים צריכים חיי הדת והאמונה לקחת חלקם רק כפי המדה הראויה להם, בתוך יתר חלקי המאורות, בתוך יתר ההשלמות הרוחניות של העם בכללו. אמנם זהו ההבדל העקרי, תחת אשר בעמים זולתנו אין שאר המאורות, המשכללים את מדיניותם וערך אנושותם, נוטלים אורם ממאור הדת, והיא עומדת בפ"ע לפי מדתה מבלי שתפעול על יתר הכשרונות שבחיים, אבל עדות לישראל שהשכינה שרויה בישראל, היא מראה לכל שמקור החיים, גם החיצוניים, בשכלולם הם נשאבים ממקורה של תורה. אנושיותנו נובעת לא ממקור קולטורי אחר כ"א מאור תורת ד' אשר עמנו. גם התכלית של החיים החיצוניים אצלנו אינם להיות מטרה בפ"ע, כ"א (שימוש) [אמצעי] למען נהיה מוכשרים על ידם להיות מה שאנו צריכים להיות מצד האורה הפנימית, אור עולם באוצר חיים, אור תורה שעמנו. שכינה במערב, תחת אשר חיי החושים החיצוניים יתנשאו ממזרח

בצאת השמש בגבורתה, יכיר ישראל חיים נעלים, חיים שאינם צריכים לשימוש החושים, חיים שמצדם "חפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ד' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד". חיים שלא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך, כי ד' יהיה לך לאור עולם ואלהיך לתפארתך. חיים שמאירים ע"פ אורה האלהית הגנוזה בנשמותיהן של ישראל, העם שיוכל לומר "כי אשב בחושך ד' אור לי". הוא מכיר אורו במערב, ששם המאורות שוקעים, "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ד' וכבודו עליך יראה". האורה הפנימית הזאת, שמצד קודש הקדשים היא שולטת רק לבדה, מצד החיים החיצונים משתפת עמה יתר הנרות. והנה בחיצוניותה לא תוכר כי יש לה יתרון על כל המאורות כולם, כלומר על יתר הכשרונות הצריכים להשלים את החיים בכללם בחיי כלל האומה, אבל ממנה היה מתחיל, מכחה של תורה נתרוממנו עוד להיות ראויים למדה היותר עליונה, של חיי עם חכם ונבון מלא עז וגבורה תפארת ותושיה לרב. ובה היה מסיים, היא חותמת בנו את תעודת כל פרטי החיים, עבודה נחיה כדי להגיע יחד כללנו ופרטינו אל אותה המעלה הקדושה שהתורה מצבת לתעודת החיים, וזאת היא עדות לישראל, שלא עשה כן לכל גוי. ונרמז בפועל בנס המוחש שבנר מערבי, להורות לבאי עולם מקור שכונת השכינה בישראל, אע"פ שמתדמים לכל העמים בחייהם החיצונים, אמנם המקור שמשם החיים כולם מפכים, והמקום שאל שם הוא שואף, הוא נשגב וקדוש, מה שלא נעשה כן לכל גוי, להיות נר המערבי שבמדת שמנו החיצונה נראה כמדת כל אחד מהנרות, וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים.

י'ת.

אריב"ל כל השמנים יפים לדיו, ושמן זית מן המוכחר. שמן מתיחס אל החכמה ומאור השכל. תכלית מציאות הדיו בעולם, היא לא לכתב עמו חקקי און, לא דברי נבלה ודיעות רעות המחשיכים אורו של עולם, כ"א להאיר את העולם בכל חכמה ומדע, מועיל לישוב הרוחני וישוב המדיני יחד. ע"כ כל השמנים יפים לדיו, יורה ג"כ שראוי להעלות על הספר בדיו כל דבר חפץ של חכמת בינה, ושראוי שהדיו יפיץ שמן החכמה בעולם. אמנם תכלית כל התכונות היא בשביל החכמה האלהית, אורה של תורה שהיא המובחרת שבשמנים, שמן זית מן המוכחר.

י'ג.

איבעיא להו לגבל או לעשן, ת"ש דתני ר"ש בר זוטרא כל השמנים יפים לדיו בין לגבל בין לעשן, ושמן זית מן המובחר. ספרים שיכילו בקרבם עניני חכמה ודעת המועילים לאורו של עולם, בין שיפנו אל הקודש בחכמת תוה"ק בין בחכמות העולם שמועילות ומשלימות בכלל, ימצאו שני אופנים. יש אשר בכל הגה והגה מהכתוב בספר ימצא האדם חכמה ודעת. אמנם המשפטים הכלליים העולים מקיבוץ הידיעות הם עוד יותר נשגבים עד שהניצוצות של הידיעות הפרטיות נעשים כמשמשים להגיע לידי האור הגדול המתקבץ מכל הידיעות הפרטיות המועילות יחד, אבל כל דבר לעצמו ג"כ יש לו ערך מועיל. ולפעמים כותב ספר של חכמה יקח לו דרך כזה שירבה דברים רבים ידועים, (או) [אף] שאין בעצמם שום תועלת פרטית, רק מקיבוצם יחד כשישלים הציור יעלה איזה רעיון כללי של תועלת. האופן הראשון שיש תועלת ואור חכמה, בכל חלק של הספרות בפ"ע, יערך השמן לעשן, כלומר עצם החומר הנפזר, שממנו יבאו הדברים בספר כ"א מהם בפ"ע, נושא עליו חותם של מוצאו שהוא משמנה של חכמה ותורה. אמנם המסתפק בענין

כללי, שיוצא רק מכללות הספר, וע"פ רעיון אחד עיקרי ומועיל ירחיב דברים רבים, רק למען יצייר יפה רעיונו הנרצה לו, שכל הענינים המיוחדים הבאים להרחבה אין להם ענין, ולפעמים עוד יאפילו על הנפש, תחת אשר הרעיון הכללי יאיר ויועיל. כי הציורים המתרחבים, שאין להם תעודה של חכמה בכל חלק בפני עצמו, יטו לפעמים ג"כ מנתיבות הצדק ויציירו לפעמים ציורים שמשחיתים את ההוגים במוסרם ודיעותיהם, אף כי הכונה הכללית לטובה תהי'. זהו דומה למשמש בשמן רק לגכל, כלומר רק הכח הכללי המקבץ את נפוצות כל חלק חומר פרטי שנפזרו באותיות הספר המשתפכות בדיו, (בהם) [בו] יש ענין מועיל ומאיר משמנה של תורה, ולא בעצם החומר כל חלק וחלק לעצמו. ואמת הדבר שרק אז תביא עשות ספרים הרבה' תועלת להעלות את העולם ולהאירו, כשידרכו ע"פ דרכה של תורה שיש בה "כפלים לתושיה". אור גדול כללי עולה מהקיבוץ הכללי של אוצר הקדושה והחכמה האלהית הגנוז בה, היא נגבלת בשמן זית זך של חכמת תמים דעים ב"ה, ויש ג"כ בכל קוץ וקוץ שבה בפרטיות, תילי תילים של ידיעות טהורות ומועילות המצליחות את האדם בפרטיותו, כדמות השימוש של לעשן. רק אז תשתלם פעולת הדיו ושימושה בעולם, כשתהי' משמשת בשמן זית בין לגבל בין לעשן.

כ.

רב שמואל בר זוטרא מתני לה הכי, כל העשנים יפים לדיו ושמן זית מן המוכחר. מאשר הקפידא העקרית צריכה להיות באמת בכל ידיעה פרטית שתכתב בספר, שתועיל לחיים החומרניים והרוחניים, ואז אנו בטוחים שבקיבוץ כולן תצא תכלית יותר נהדרת, אבל כל זמן שישתמשו מחברי ספרים רק בזכות התכלית הכללית, יהיה העולם מקולקל ע"י להג הרבה והכבדת עבטיט של רעיוני רוח בשביל רעיון מועיל כללי אחד. והכתוב אומרי "את פני מבין חכמה ועיני כסיל בקצה הארץ". וזאת היא עליונותה של תורה שמצד שלמותה האלהית דבר אחד מדבריה לא ישוב ריקם, והיא כלולה בכל חלקיה הפרטיים בדברי חפץ, ועיני קדושה נעלים. ע"כ הקפידא העיקרית צריכה שתהי' בעשנים, בחומר הפרטי. ואולי הרחיב את הדבר להכיר עוד שכל ידיעה חדשה טובה היא ומועילה, כי תקבץ לקמצים ותועיל באיזה צד שיהי'. ע"כ כל העשנים יפים לדיו, כל ניצוץ שעושה רושם הוא טוב ויפה, אלא שצריך לקבץ את כל הנפוצות גם מהרשמים שאין בהם לח של חכמה כשהם לעצמם, ולא ידיעה רמה, אבל איזה רושם מן המציאות האמיתית יש בו. רק אז יועיל כשיהיה מתקשר בנפש היודע לתכלית שימושה של תורה, כשיכיר מתוכם ששמן זית, אורה של תורה, הוא מן המובחר, ולא יבא חלילה להשוות ערך ידיעת התורה האלהית לערך שאר ידיעות וחכמות.

כא.

אמר רב הונא כל השרפים יפים לדיו ושרף קטף יפה מכולם. יש בזה סמוכות ג"כ להערה מועילה. ישנם ספרים נכתבים מידי מחברים כאלה שהמקצוע שהם כותבים איננו עיקר עסק שלהם בעיון, והם ברב הפעמים אינם משובחים ועלולים לשגיאות, לטעות ולהטעות. אמנם על מה יש לתן ערך מובחר, על הידיעות הנחקקות בספר, שבעליהן שם עיקר מעינו בכל כחותיו על החכמה שבה יכתב ספריו, הידיעה הזאת מועילה מאד להשמר ממכשול לב, כי מפני החציפות הנמצאת בהרבה אנשים מושכי בשבט סופר, לחות דעתם בדבר שאינם מומחים לו, כמו עיני התורה, האמונה, דרכי היראה והמוסר וכיוצא באלה, יצא

משפט מעוקל. ע"כ אף כי לפעמים יצא לקח טוב ג"כ ממי שלקח לו מועד לחוק בספר דברי חכמה חוץ לתכליתו הנועדת לו, אבל כיון שהדבר אצלו טפל אין זה מן המובחר. והמובחר יצא רק מהשמים לילות כימים על עסקי תורתם המיוחדת להם. ובעניני תורה, כשנשים נגד עינינו רק אותן הידיעות הבאות לנו מחכמי תורה האמיתים, שכל שיחם ושיגם וכל עמלם מנעוריהם רק בתורת ד' הוא, נדע שאנו נהנים עצה ותושיה כדת של תורת אמת. השרף יוצא מן העץ, גם כשהוא עושה פירות אחרים, ואין זה עיקר ליחו, יפים הם לדיו, יתפרשו דברים, יבאר כ"א השגתו וחכמתו, "ישוטטו רבים ותרבה הדעת". ולפעמים גם מידיעת הטעות והמכשול תצא תועלת, שחכמים אמיתים יכירו מקום הפצע והפרצה לרפאות ולתקן. אמנם המובחר הוא שרף קטף, שאמרו עליו בפ"ק דנדהג, קטפו זהו פרו. כלומר הדברים המתבארים ונרשמים מפי אותם החכמים, שהוא עיקר פרי חכמתם, מה שהעלו על ספר חקה, ושרף קטף יפה מכולם, מפני שהוא פרו המיוחד לו.

כב.

מאי מדרך. לכל מצוה יש ודאי תכלית טובה מיוחדת. בין לכללה, כלומר שמציאות המצוה תפעול בודאי בכלל היותה וקיומה המעשי תכלית טובה במציאות, בין בפרטה, דהיינו שכל מעשה יחידי של כל מצוה עושה חלק מן אותו הטוב הגדול שהמצוה בכללה נועדת לו. אמנם יותר תוכל ההשקפה להתרחב לדון על אותו הטוב הכללי שיצא מכח המצוה בצד צירופה אל כלל המצות כולן, שהוא תכלית נשגבה ואדירה אשר אין להעריך רוב הדרה. והנה בפועל ומעשה, האדם מוגבל ולא יוכל להכניס אל חוג מעשהו כ"א את חיובו ומצותו הפרטית, לפי מצבו ושעתו. אבל מצד הרעיון, הלא אין לו חרצובות, ויוכל להתנשא עד רוממות ההוד של התכלית הנשגבה, שתהיה באה בבירור ע"י קיבוץ כלל המצות כולן, בכל העתים והתקופות. שזאת המצוה שהוא עושה אותה עכשיו היא נוטלת בזה ודאי חלקה, ובזה יתרומם מאד רוחו, לעשות את המצוה בקדושת נפש גדולה ואהבה רבה ונשגבה. זאת היא המטרה של ברכות המצות, שמשוים אנו לפנינו בכל מאורע פרטי את הברכה של הקדושה של כלל המצות כולן.

כג.

מברך אשר קדשנו במצותיו כו'. המטרה של כל המצות כולן היא שיביאו את החיים כולם למדרגה היותר נעלה, למדרגה זו שראויים יהיו החיים להיות תכלית עצמית. החיים ההויים שהם מלאים פגמים וחסרונות אינם ראויים כלל שיהיו מטרה אל המציאות, כי על כרחך אתה חיי. אמנם מעבר הוא ההוה אל העתיד, שיהיו החיים אז מטרה לעצמם ולא אמצעיים, מפני שיהיו נחמדים, שיהיו מלאים בחכמה, בגבורה ובצדק, בשמחה ובענג. המצות שהן ערוכות כקוים ישרים המובילות את החיים לאותה המטרה שהיא הקדושה, כאשר ביארנף גדר הקדושה שאינו אמצעי כ"א תכליתי, הן כבר מקדשות את החיים במה שהן מתחברות אליהם בהוה. הקדושה שבנויה ע"פ העתיד היותר עליון של החיים, א"א שתתכונן כ"א ע"פ מצות ד'. כי מי זה יוכל לדעת ולצייר את עומק ההוד של החיים התכליתיים, ואנחנו מלאי כסל, עינינו טחו ולא נוכל להכיר את הדרת החיים הקדושים בעצם אמתתם, וק"ו שלא נוכל לדעת את החוטים המקשרים את ההוה הפגום אל העתיד השלם. וביותר שאין אנו יכולים אפילו לחשוק באמת להיות צועדים אל המטרה הקדושה הזאת שאי אפשר לחשוק כ"א את הדבר המושג. ע"כ האמונה תמלא לנו בזה מקום

ההכרה המדעית, אבל היא בעצמה נוסדת על בסיס שכלי. ידענו שלפני אל דיעות צפוי היא התכלית היותר נשגבה של החיים, והמטרה האלהית ידענו שהיא קשורה אל תכלית ההוד היותר שלם שיתעלו אליו החיים, וע"פ אותה המטרה מיוסדות הן המצות. ע"כ רק במצות, מפני שהן מצוות מאת אדון כל המעשים מקור הטוב, "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים", אנו מוצאים את הקדושה התכליתית, ולא במטרה המצויירת לעיני בשר הכהות.

כז.

להדליק נר של חנוכה. החנוכה המושפעת מהעתיד היותר נעלה כאשר ביארנו בהוראת חנוכה, בהקבלה להוראת חנוך, היא מציירת את כל המאורות הפרטיים שצריכים להאיר באומה, אור התורה, אור הנבואה, אור החכמה, אור הצדק, אור הגבורה, אור השמחה, אור החסד, אור האהבה וכיו"ב. שרק טרם הוכרה התכלית העליונה של החיים נראים לנו האורות הרבים, הפרטיים, כאילו הם דברים נפרדים, וצריכים לפעמים להיות עומדים בפירודם כדי שלא תמחה צורת כל אחד מהם ע"י עירוב פרשיות. ולפעמים הפירודים מביאים ג"כ סכסוכי דיעות, יש נוטה לאחד המאורות ביותר ונדמה לו שמי שנוטה אל חברו הוא ממעט צביונו של אותו המאור החביב עליו ושהוא מכיר ביותר ביקרתו. ומתוך שכל אחד מתגדר להגביר ולהאדיר את הצד הטוב שנפשו נוטה אליו, הכלל מתבנה והשכלולים מתרבים. אבל הפירודים ג"כ לא יהיו קיימים לעד, שהרי כ"ז שיש פירודי דיעות אין הקדושה מתבססת בעולם. ועיקר הברכה היא ברכת השלום, והיא תתקיים בעתיד בהיות ההכרה ברורה לכל כי כל המאורות הפרטיים הכל הוא נר אחד. ע"כ לא נרות של חנוכה נאמר בברכה שהיא נושאת דעה עד המרחק היותר נשגב, עד העתיד היותר עליון ונערץ בעז ד', כ"א נר של חנוכה.

כח.

והיכן ציונו, רנ אויא אמר מלא תטור, רכ נחמיה אמר שאל אכ"ך ויגדך וגו'. המצות כולן הן מיועדות לתכלית האלהית הנשגבה שהיא כוללת את כל הטוב העתיד. והדרכים שעל ידם הוא בא לעולם, אלה הארחות הם נמצאים במצות התורה הנתונות בפרטן מאת השם יתעלה, אדון כל המעשים, קורא הדורות מראשי. מצות דרבנן ודאי הן הולכות בנתיב הסלול למצות התורה. אבל להגיע בשכל אנושי, ואפילו היותר שלם, עד סוף כל התכלית הנהדרה של העתיד, באופן שיהי אפשר על פיהו לקבע מצות דוגמתן של מצות התורה זהו אי אפשר, א"כ עלינו להשכיל מה הוא המקור של מצות דרבנן. אמנם המעבר אל העתיד היותר נהדר הכללי, ידענו שהוא העמדת האומה בשלמותה החומרית והרוחנית. ע"כ מצות דרבנן, נשאבות הן מבאר מים חיים של האומה עצמה, של כנסת ישראל, יסוד תורה שבע"פ. בזה יש כבר הסתכלות לשכל האנושי, ובהתחבר אליו רוה"ק צופה הוא ג"כ העתיד עם פרטיו, ועל פיהם יהיו נקבעות מצות דרבנן. אמנם החזקת האומה יש לה שני ענינים, האחד הוא החזקת האומה לשעתה ברוחניותה וגשמיותה, והשני הוא שתהיי האומה מקושרת בכל צביונה אל העיקר הגדול שלה, ואז אנו בטוחים שהיא עומדת בתמותה. אמנם בהפרד יסוד האומה מן העיקר האלהי שלה, שוב אין מצבה ההוה מגן בעדה כלל, מפני שאינה זאת האומה שאנו מבקשים אותה, וגם אינה בטוחה כלל מהרס גמור ופירוד יסודות. נגד התכלית של קיום האומה בהוה, שכפי מה שראו חכמים שהשעה צריכה לכך, לשעה או גם לדורות, כן

תקנו והעמידו מצות. ע"ז מורה "לא תסור", שנאמר ג"כ על כל ב"ד שבימך, שיהי עיקרי ומרכזי לכלל האומה. ונגד היסוד השני, שאליו צריכים חכמי דורות להשקיף בתקנותיהם, הקשר שיפעלו התקנות לקשר את האומה בקשר אמיץ עם העבר, שאז היא עומדת בצביונה וקדושתה האמתית, נגד זה נאמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", כלומר תהיה תמיד קשור אל העבר שלך, מפני שהעבר שלך הוא נשגב ואלהי וממנו מקור להצלחתך. "בהנחל עליון גויים בהפרידו בני"א, יצב גבולות עמים למספר בני"י, כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו". אבל כאשר תפנה מבטך מהעבר, שוב אי אפשר כלל שימצא קשר קיים לאומה בכללה גם בהווה. כי שוב ישוב ע"פ זה מצב האומה לעדר אישים בודדים שכל אחד אין לו עם זולתו קשר רוחני כלל. ע"כ מצות חכמים מיוסדות הן, כדי לקיים את האומה הישראלית בהווה, ולחזקה ולקדשה בעתיד ע"פ גודל קישורה אל העבר, "לא תסור", ו"שאל אביך".

כ.ו.

תניא אר"ש בשניל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו. יסוד הדרישה בטעמי מצות בנוי ע"פ ידיעת האמת בסוד החכמה האלהית, איך שכל מה שהוה בעולם אע"פ שיוצא הוא מצד סיבות שונות, ואפילו אותן היוצאות מסיבות מנהגים אנושיים מונהגים ברצון או בהסכמה, או כל דרכים של חידוש שמקבלת החברה האנושית, הכל מונהג מטעם ההשגחה האלהית להוציא לאור את תכלית הטוב של החפץ האלהי. ואותם האורות השכליים שיוצאים ע"י פגישת השכל האנושי עם משפטי התורה, הם תולדות נאמנות שהונחו לכך כדי להוציאם אל הפועל ע"י הפגישה הזאת. ע"כ אם יש לכל אחת מן המצות דרכים רבים, שכולם מושגים להיות נכונים לתכליות וטעמים אליה, אל יחשוב החושב כי די ליחס רק אחד מן הטעמים, שכבר מספיק הוא לתן למצוה מציאות, כי לא כן הדבר. כי כל מה שאנו רואים שיש לו התלות ויחש למצוה כבר הוא מאוחד עמה מטעם החכמה העליונה שהכל גלוי וצפוי לפניו, ו"ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר". ע"כ כיון שיש למצא ד' דברים, בבטחה אנו אומרים שמפני ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו, ולא רק מפני אחד מאלו הארבעה. וה"ה לכל התולדות השכליות האפשריות לצאת מאורה של תורה.

כ.ז.

מפני גזל עניים, ומפני בטול עניים, ומפני החשד, ומשום כל תכלה. מפני ג"ע, שלא יראה בעה"ב שעה פנויה ויאמר לקרובו עני ה"ז פאה. ומפני בטול עניים, שלא יהיו עניים יושכים ומשמרים עכשיו מניח כעה"כ פאה. ומפני החשד, שלא יהיו עוברים ושכים אומרים תבא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו. ומשום ב"ת. אטו כולהו לאו משום כ"ת נינהו, א"ר מפני הרמאין. יסוד הפאה יש לה ג"כ אותו כח הרושם שצריך כלל הצדקה הישראלית לעשות בנפש. שאין הצדקה מדה של חסד ויתרון הנדיבות האנושית, כ"א הכרה עמוקה שהיא חובה ממש, ושיש תעודה מלאה שהעניים ממלאים ופועלים בעולם, והעניות אינה רק הפסד לאנושיות כ"א ג"כ מדה טובה ורבת תועלת. ע"כ צריך להכיר [את] ההשתמטות מן הצדקה בתיר גזל משפט ולא רק חסרון נדיבות. אבל יתרון יש ג"כ כשהצדקה תהיה נובעת מרגש של נדיבות, מה שאינו נמצא בהיותו נובע מרגש של כון עז משפט. רגש הנדיבות פועל על לבו של אדם לשלח רעיונותיו לחדור אל מצבו של העני הנצרך והנדכא, חוץ ממעמד עצמו וחובתו. אבל רגש המשפט הלא לא יתפשט להלאה

מגבול עצמיותו של הנותן, המתאמץ לצאת ידי חובתו אשר הוטלה עליו. ע"כ לעומת היתרון שיש בכ"ז בעצם הרגש הטוב של הידיעה שיסוד הצדקה הוא ענין משפטי, צריך [האדם] ג"כ לרושם, שמ"מ אינו יוצא מכלל מעלת הנדיבות, שרק אז יתאים לצורת תכליתו המשפטית בהיות לו ג"כ צורת נדיבות, בשימו תכליתו לדאוג למצב העני המקבל ולא רק ליציאת חובתו בתור משפט, כ"א יתקבצו בה שני יתרונות, יתרון המשפט ויתרון הנדיבות. והנה שתי אלה ההכרות משכללות את הנטיה הפנימית הטובה בנפש בתכלית ההכשר, ואז יש לחוש למפגע אחר, שכ"ז שהאדם אינו מלא מכח הצדק הוא מרגיש שבכח נדיבתו צריך להתערב איזה כח זר לצאת ידי הבריות. רגש הכבוד והבושה אף הוא עושה מעשיו בסגנון זה, שרגש הבושה והכבוד משתכלל על ידו. אבל כאשר יתרומם במילואו אל הצד הגבוה שבמערכת המוסר, אז יוכל להשליך מעליו חובות החברה החיצונים, במה שנוגע לצורת צדקתו ומוסר נדיבותו, וזה אמנם יגרום להחליש כח הבושה ורגש הכבוד ג"כ באותם שמאד הם נצרכים לזה. ע"כ עם השמירה של אלה שתי הרשימות של הכרת כח המשפט והכרת כח הנדיבות גם יחד, אע"פ שהם כמתנגדים זה לזה, מ"מ מתקשרים הם בשכלול כח הצדקה. אבל מתוך שהם פונים רק בנפש האדם הנדיבה פנימה, יוכלו לגרום חלישות ההרגשה החיצונה בו, ע"כ צריך ג"כ עמהם שמירה של הצדקה הרושם של רגש הכבוד והבושה החברותית. ולשכלל את ההכרה הפנימית, איך שמדת הצדקה היא מדה משפטית, יועיל הרגש איך שכל בני האדם פועלים אחד על חבירו, בין לטוב בין להפכו. ע"כ כשם שאם יש איזה דבר שיוכל לגרום תקלה גם באיזה חלק נמוך שבשדרות האנושיות, מ"מ יספיק טעם זה להוליד חובה כללית על כל החברה להשתמר מאותו ענין שיוכל להוליד תולדה רעה בשדרה ידועה ושפלה, ולא יוכלו בני המעלה לאמר איזה דרך תעבור החובה עד גבולינו, שנוסדה מצד השמירה הראויה לאנשים שפלים ממנו הרבה במעמד המוסרי. כי לא כן הוא, כי האחדות האורגנית פועלת מאד בכלל האדם, והם פועלים ומתפעלים זמ"ז. והרעה והנפילה המוסרית שתולד באיזה חלק נמוך שבאדם, ע"י המון מסבות תשוב לפעול להרע ג"כ על החלק היותר מעולה ומשובח שנבדל ממנו מדרגות רבות לשבח ומעלה, עד שאותו הטעם הנצרך מפני רמאין ושפלי נפש, מספיק הוא ג"כ להתחבר עם הטעמים שבהם יוכלו רמי המעלה וגדולי הנפש. ובהשכיל את אמתת כח האחדות האנושיות, אז יובן ערך הצדקה וטיבה של מדת העניות הצריכה מאד בעולם, איך שאותן הפעולות המוסריות שישנן במציאות העניות, דכאות הלב, העדר ההשתררות וההתנשאות וכיו"ב, אע"פ שלפעמים בעצם נפשו של העני לא יתגלו בתור מדות טובות מפני כמה סבות אחרות שהעניות מנוולתן, אבל אותה התמצית הכללית של אותן המדות כיון שהן נמצאות במין האנושי, האדם גם בלא דעת ובלא רצון הוא נפעל מחבירו, אע"פ שיהיה נבדל מהם הבדל מצב גדול מאד. וזאת היא אחת מתעודות העוני בעולם והסבה האחת מהמון הסיבות המצריכות את מדת הצדקה, ומכירות אותה לא בתור עמל אנושי והכרח שצריך לסובלו בעל כרחו של אדם, כ"א בתור חלק אחד מחלקי הצרכים האנושיים המכשירים את האדם למעלתו ולהשלמתו הטובה. ע"כ מתכנסים בפאה, שהיא מבארת הרבה מחיוב המשפטי שבצדקה, באיסור שאסרה תורה כלל לגעת בחלק העניים זה, מה שאין דוגמתו בכל החיובים. ע"כ הוא ממולא מרושם של גזל עניים כדי להוציא לאור את יחש המשפטי שבצדקה. ומפני ביטול עניים, לעומתו להוציא את רושם הנדיבות המתפשטת להתעניין במצב המקבל ותועלתו, ולא כתכונת המשפט המתיחדת רק עם הנותן וחיוביו. ועם זה היתרון הממולא צריך להלוא ג"כ היתרון שמעלה גדולה של נפש נשאה יכולה להשמיטו ולזלזל בו הוא הרושם החיצוני, רגש הבושה והכבוד שגם הוא נצרך להתכונן, והכללי המשלים להכיר את יסוד כח האחדות שבבני"א שממנו מסובבת הכרת כח המשפטי שבצדקה, משום כל תכלה הנצרך בשביל הרמאין, הוא מחובר לאותם הטעמים שהם בעיקרם עומדים לעומת בעלי היתרון ביושר ונדיבות. ובקיבוץ כולם יובן היטב כח הצדקה עם כל פרטי ההרגשה שצריכה לעשות על נפש האדם, שאז תעמוד במצב איתן בחברה האנושית ע"פ היסוד שהציבה לה

כח.

אר"ה הרגיל כנר הויין ליה ננים ת"ח. הדמיונות שבין הציורים המוחשים לדברים הרוחניים הנעלים, ראוי שלא יתעה האדם לומר שהם דברים של תוהו, כי ד' אשר עשה לנו את הנפש הזאת תקן אותה עם כל כחותיה. גם כח המדמה והמצייר, חוקותיהם איתנים ע"פ חכמת אלהים וטובו, וכיון שיש יחס בכח המדמה והמצייר בין אור הנר המאיר [את] המחשך החושי, לאור התורה המאיר מחשכי הנפש, אותו היחס הוא דבר שיש בו כדי לפעול בזה על זה ע"פ השימוש ביחס זה בדרך הטוב והישר, באופן המטה את האדם לדרכי חיים לשמור דרך ד'. והנה הרגילות בנר פועלת באדם [את] התכונה שירגיש כמה טוב הוא האור וכמה קשה היא הישיבה בחושך, מה שבלא הרגל לא ירגיש כ"כ ויחשוב את האורה רק לדבר של יתרון, ולא לדבר של הכרח שבהשלמת האדם. וביותר כי ריבוי האור מי שמורגל בו אינו מוסיף ריבוי רגש של בהירות, שרק ברגע הראשון של הפגישה יכנסו קרני אור רבות לנקודת הראות ויגרו בעצב הראיה, אבל כפי הערך של ריבוי האור כן יכווץ האישון ויכניס בתוכו קרני אור מן האור המרובה רק כפי המדה הראויה. מ"מ הרגיל בריבוי נרות יחשק בהם אע"פ שלא ירגיש כ"כ יתרונם החושי, אלא שכך היא התכונה הנפשית באדם לאהוב את האורה אחרי שהורגל בה, וההרגל יעמיד את תכונת נפשו על מכונתה הטבעית. וזאת תהיה לאדם להערה, כי אורה של תורה, מי שהורגל בה ונהנה מזיוה, מרגיש כמה הכרחית היא וכמה החושך וחסרון הידיעה רע וקשה, וכפי מדת ההרגל כך תגדל האהבה וההכרה שהאורה התורית היא תכונה עצמית לאדם, כאהבת האור החושי לעינים הגשמיות. ובהכשירו לקנות ע"י המוחש את הנטיה לאהבת אורה של תורה, יפותחו בו ההכנות הטבעיות שעיקרן תלוי ברצון פנימי אמיתי, עד שאף אם סיבות מקריות הרחיקוהו בעצמו מאורה של תורה יהויין ליה כנים ת"ח. וזהו תלוי רק בערך הכרתו את אור התורה לענין הכרחי, עד שמי שחסר אותה ידמה ליושב בחושך בערך מי שהורגל כבר באורה ומכיר את יתרון וטובת האור הטוב, ע"כ יש כאן ערך מיוחד לפעולת ההרגל, הרגיל בנר.

כט.

הזהיר כמזוזה זוכה לדירה נאה, הזהיר כציצית זוכה לטלית נאה, הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין. ישנם אנשים שהשקיפו על מרחב החיים עם כל התפשטותם, וראו כי נפש האדם בבריאותה היא נוטה לחיות חיים רחבים, נאותים לפי הרחבתם של כחות נפשו ששואפת להתפשט. חשבו ע"כ וטעו, שלא ימצא האדם למלא נפשו בחיים, כ"א אם ישים את החיים ההוים החומריים מקום מרכז תכליתו, שאז ישאף למלא את חק החיים. אבל אם תעודתו ומגמתו הפנימית תהי' רק יסוד החיים הרוחניים והנצחיים, ויהיו לו כל עניני החיים הרחבים שבעוה"ז רק בערך הכשר והכנה להשגת קיום התורה והמצות, יצטמצם אצלו יסוד החיים, ונמצא שיהיו חיו אז שלא כפי טבע נפשו האנושית שמתגעגעת לחיים רחבים, ומפני משפט מעוקל זה באו לעשות הטפל לעיקר. אבל באמת שקר בימינם, כי אע"פ שהרחבת החיים היא נטיה טבעית באדם, אבל לא מפני זה צריכות אותן ההרחבות המוחשיות להיות תכלית החיים, אלא יסוד החיים ותכליתם הוא הצד הקדוש שבהם, פרי הטוב העומד לעד. אלא שכ"כ ישנם מעמדים גבוהים ובקשות גדולות בדרכי ד', עד שכל הרחבת החיים הטבעים, הכל נתבעים הם

לצורך התעודה ההכנית, לרגלי ההכשר של צד הקדושה שנמצא בפנימיות החיים. ע"כ אל יאמר אדם כי הזהיר במזוזה, ודאי יסוד מגמתו במושג הדירה הוא למען יקיים על ידה את המצוה התלויה בה, שמגמתו זאת מתנגדת אל הרחבת עצם החיים שיש בחלק הטבעי של האדם, אל דירה נאה רחבה והדורה. לא כן הוא, כי עם עשיית התמצית העקרית שבחיים את היסוד הרוחני התכליתי, מ"מ כל ההרחבות נזקקות לו, והזהיר במזוזה משו"ה זוכה לדירה נאה. וכמ"כ בציצית, אע"פ שיסוד השקפתו העקרית בבגדים ויחשו אליהם בעיקרם הוא מצד ערך המצוה שאפשר להעשות על ידם, לא יצומצם מפני זה כח הנטיה של צורך ההתרחבות הנטועה בנפש האדם, וזוכה ג"כ לטלית נאה. וה"ה הזהיר כקידוש היום, אע"פ שמציאות היין אצלו אינה לשמחת החיים ההדיוטית, אל יחשוב הטועה כי השקפה כזאת גורמת לסגור את דלת הרחבת תענוגי החיים, כ"א זוכה וממלא גרבי יין. אלא במקום שמי ששמים כל מגמתם התכליתית בדברים המגושמים לבדם לא יוכלו להתרומם אל קדושת הרעיונות, ולשמח שמחה עדינה בחייהם, ובמלאות ספקם והזקנה תכביד עליהם ידה, ימצאו עצמם מבוהלים ודעתם מטורפת, לעומת זה קוי ה' שהכירו את החיים בתור אמצעי הגון, אע"פ שערכו בתור אמצעי לא גרם כלל לצמצומו, אבל גרם להיות השמחה קיימת בו בכל עת וכל מצב, וההכשר להתרומם אל מרומי הציורים הרוחניים מאהבת ד' וכבודו, וכל דרכי היושר והטוב נעוצים אצלם בעצם החיים החושיים עצמם, עד שאותה הדירה הנאה, הטלית הנאה וגרבי היין, יש להם ערך נעלה ומיוחד בהיותם באים בערך זכות למי ששם כל עינם רק כהרחבה אמצעית לתמצית החיים וגרעינם הפנימי שתלוי בהם, הוא צד המצוה והקדושה שבהם.

f.

רב הונא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דר"א נגרא, חזא דהוה רגיל כשרגא טובא, אמר תרי גברי רכרבי נפקי מהכא, נפקי מינייהו ר"א בר אכין ור"ח ב"א. ר"ח הוה רגיל רהוה חליף ותני אפתחא דכי נשא דרב שיזבי, אמר גנרא רבא נפיק מהכא, נפיק מינייהו רכ שיזבי. הנטיה הפנימית להאיר באור הקדושה, היא מתפשטת ע"י הפעולה המיוחדת לה כנר של שבת, להוסיף עז בנפש על החפץ החזק להאיר ג"כ באורה של תורה בעולם, למלאות [ב]אורה כל מחשך. ובהתפרצה לצאת ע"י פעולת המצוה, היא חלה למצא מקום מעשי בבנים ת"ח מאירים בעולם את חשכו. והנה הפעולה הרוחנית תתרחב ע"פ כח המצוה המיוחדת לה לפי ההכנה של מקבל הפעולה. ובאשר בכלל מתחלק אור התורה למעשי ועיוני, שביותר פרטות היא הלכה והגדה, ויש מי שגבר מאד בחכמה המעשית וזהו עיקר הגיונו, ויש מי שעיקר השלמתו היא בחכמה העיונית, כאשר בכלל השכל נחלק לאלה החלוקות מעשי ועיוני, ואע"פ שראוי לאדם להיות לו יד ושם בשתייהן, מ"מ ודאי בערך אדם גדול נמצא מי שעיקר יסוד גדלותו מוכנת יותר לדברים עיוניים מופשטים, ויש מי שכח גדולת נפשו מתגלה דוקא בדברים מעשיים שאינם עיוניים מופשטים. והנה רוב בני"א מוכשרים הם לאחת מהנטיות באופן מלא, אמנם נמצאים ג"כ אנשים יחידים שיש בנפשם כח כפול, וכח העיון שבה לא יעיק כלל לכח המעשי, ויוכל לקנות שני אלה ביחד. מ"מ אם הכנה זו תצא אל הפועל במערכה גדולה בשני נושאים, יוכל כל אחד מן הכחות להגדל ביותר. והנה פעולותיו של אדם והנהגתו מורות על כחות נפשו, למשל מי שהוא חכם ידענו שיש בנפשו הכנה לחכמה, ומי שהוא אומן ידענו שיש בנפשו הכנה לאומנות. אמנם בכלל שורש ההכנה של החכמה הוא הצד העיוני, שגם החכמה המעשית היא תולדה מהחכמה העיונית. אמנם שורש ההכנה למלאכה היא החכמה המעשית, כי גם במלאכה יש צדדי חכמה, "וימלא אותו רוח אלהים בחכמה... לחשוב מחשבות לעשות בזהב ובכסף... ובחרשת עץ וגו'". ע"כ כאשר תחול ברכת ד' להוציא מן הכח אל הפועל, ע"י סגולת

המצוה, מה שיש גנוז בנפש האב, הנה ברוב האנשים תהי' סגולתם הגנוזה, בין שהוציאוה אל הפועל ברב או במעט, בין שלא הוציאוה כלל, מונחת באחת מהנטיות או לצד העיוני או לצד המעשי. אמנם כאשר נראה באדם שעם חכמתו הוא ג"כ אומן, שזה אות על תכונת נפשו לאחוז בבי' הכחות העיוני והמעשי, כשיתברך להיות יוצא אל הפועל בבניו בתכלית המעלה, המעולה שבברכות היא שיוצאת אל הפועל כל אחת מנטיותיו הגנוזות בשני נושאים, כדי שכ"א יהי' בתכלית הגדלות האפשרית. ע"כ ר"ה דהי' (אומר ע"ד) [עובר על דלת] ר' אבין נגרא, שהי' מוכתר בכתר תורה ורבי יתקרי, ועם זה הי' אומן נגרא שמורה שיש בנפשו הכשרון של החכמה המעשית מצורף לצד העיון שבו, אמר דנפקי מהכא תרי גנרי רברבי, דכ"א יירש במילואו הסגולה האחת בשלימות מדתה להאיר על ידה לעולם. ור" ח דהוה חליף דבי נשא דר"ש, דלא ראה שם מופת על התאמת שני כחות ביחד, לא חפץ בפיוזור כח האורה ואמר גברא רכא נפיק מהכא. כי כשיושפע כל הטוב האפשרי בסוג אחד בנושא אחד תגדל פעולתו, ובהחלק לרבים הי' כ"א חלוש בערכו. ע"כ יותר טוב ערך האיכות, ואדם אחד גדול יפעול הרבה יותר מהרכבת כמה אנשים בינונים. אלא שכשהדבר נפרד לערכים מיוחדים ותכונות מיוחדות אז התחלקות האישית היא יותר נכבדה, כעין חילוק עבודות במקדש: משוררים ושוערים, מלך וכהן, וכאלה.

.kf

דניתהו דר"י הות מאחרה ומדלקת לה, א"ל רב יוסף תנינא לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן, סברה לאקדומה, א"ל ההוא סבא תנינא ובלנד שלא יקדים ושלא יאחר. אור השבת, המאיר ומענג, המרבה שלום וקדושה, בהעירו את הלב לאור התורה, אור החיים והשלום הנובע מנחל קדושת האמונה והבטחון בעז' ד' הנקנה בקדושת השבת, בלבם של ישראל, רומז ג"כ בכלל לאורה הגדולה העתידה להאיר כל מחשכי ארץ, אור ד' וכבודו בהופיעו בעולם, עת תמלא הארץ דעה את ד', ליום שכולו שבת. הרחבת דעת התורה ודעת האלקים המה מאורות להכין לבבם של הראויים לקבל את האור העתידי, ובאשר עת לכל חפץ ע"כ יש להשריש שכל דבר יפה בעתו. וזה האור בעצמו, שבבא זמנו, והעולם כבר הוכשר ליהנות מאור גדול, הוא מועיל ומישר ומקרב לאור ד' טובו ואמתו, הנה אם יתאמץ אחד להורידו ולהאירו טרם בא עתו, לא לברכה יהי' כי לא יוכלו רבים לסובלו, יזוקו ממנו ויטעו בו, ויהפך על ידם לאפלה מנודחת. אמנם העיקר הוא מה שצריך להכיר, שכל ההפכים כולם שמסבות מתהפכים, הם כולם קשורים זה לזה ופונים לתכלית האורה האמתית שהכין ד' בטובו שתגלה בבא עתה. ע"כ אין ראוי להכיר כי התקופה שלפני האורה דבר אין לה עם האורה, לא כן, יחש גדול יש ביניהן, והיא מכשרת את האורה לבא דוקא ע"י חשכתה. עמוד הענן, החשיך מעט, וע"י אותה הקדרות יצאה פעולתו, עמוד האש האיר, וע"י הארתו יצאה פעולתו. כן בתמידות ישנן פעולות יוצאות דוקא ע"י הקדרות וחשכת אור הדעת, חשכת אור הצדק ואור יראת ד' ואהבתו. מובן הדבר שאינן פעולות מותרות לעצמן כ"א מחוברות להכשיר את פעולת ההארה והן פועלות חליפות, בירידה ועליה, עליה וירידה, הכל בסדר ערוך מהמסדר העליון יתברך. ע"כ עמוד הענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן. החול עם השבת ג"כ יש להם יחש זה. ראוי אמנם להראות שהשבת יש לה יחש גדול עם החול, משפיעה עליו ומקבלת ג"כ רושם מצדו, כדי שדוקא ע"י החול תוכר פעולת השבת ותכנה. ע"כ אין ראוי לאחור הדלקת הנר של שבת עד זמן היותר מאוחר, שהוא כהוראה שאין חלק לחול כלל באותה האורה, לא כן, החול הוכן כדי לקחת ממנו הכשר לאורה של שבת. ע"כ ראוי שלא לאחור, כדרך שהשלים עמוד הענן לעמוד האש ועמה"א לעה"ע, להוראת היחש שביניהם והתאחדם. אמנם להקדים ג"כ

אינו ראוי יותר מדאי, להורות שאמנם כאשר האורה מתאחרת ראויה היא להתאחר, ומה שהוא טוב ונאה ומאיר בעתו לא יעלה יפה שלא בזמנו, כי עת לכל חפץ. ע"כ לא יקדים ולא יאחר.

.af

אמר רכא דרחים רכנן הו"ל כנין רכנן, דמוקיר רבנן הו"ל חתנוותא רכנן, דדחיל מרבנן הוא גופיה הוי צורבא מרבנן, ואי לאו בר הכי הוא משתמען מיליה כצורכא מרבנן. בהכרת יקרת ערך התורה ישן שלש חלוקות. יש משער הערך הנחמד של התורה מצד סגולתה, שהיא אוצר כל חמדה, שראוי מצד עצם טבע הנפש הטהורה לכסוף אליה. אז יהיה לבבו פונה לאהבת התורה והוגיה, אע"פ שלא ישער כמה גדולה היא פעולת התורה בעולם, כמה היא פועלת להטיב לבריות להרבות בהם שלום הנפש והגוף, האושר הכללי והפרטי, ההוה והנצחי, מ"מ תהי' נפשו קשורה באהבתה. ויש שלא התעלה להרגיש חמדת יקרת התורה ומעלתה מצד עצמה, אבל עיניו פקוחות ולבו ער להכיר גודל ערך פעולת התורה בעולם, כמה גדולה ונכבדה היא. זה יבא לכבד את התורה והוגיה, אע"פ שיחסר לו חוש האהבה האמיתית. אמנם כשישלם האדם בשתי ההכרות, שיכיר ערכה הנשגב של התורה מצד עצמה, ביחד עם עוצם פעולתה הגדולה והנכבדה בעולם, בעבר בהוה ובעתיד, אז יתקבצו יחד בנפש האהבה והכבוד. והם כשיהיו לרגש אחד הוא עצם תואר היראה השלמה, יראת הרוממות והמעלה, שמחוברת מאהבה וכבוד. ע"כ מצד נטיית הנפש באהבה שהוא דבר עצמי פנימי, אם שלא הגיע עד הראש להכיר עמה ג"כ ערך פעולתה, מ"מ יצא אל הפועל בתולדותיו להיותם ת"ח. כי הנטיה הפנימית של האבות תחול בבנים, הכבוד החיצוני שבא מצד ההכרה של פעולת התורה בעולם, אם שאינו כ"כ רגש פנימי כאותו הרגש של הכרת הסגולה של עצמות התורה, מ"מ למעשה בקנין פעולה תצא אל הפועל להזיקו לבחור בת"ח, במה שיש בזה צד בחירה מעשית, אע"פ שלא נשלמה אצלו במה שתלוי בנטיה טבעית שהם בנים, כי לזה צריך דוקא נטיה לתורה מצד סגולתה הפנימית. אבל להחזיק בידו הבחירה המעשית במה שאפשר בקנין, ודאי מספיקה ההתעוררות מצד ערך של הכרת פעולת התורה בעולם, והוה ליה חתנוותא רבנן. אמנם מי שהתעלה לקנות לו מושג שלם בערכה של תורה כפי האפשרי, בחבור ערך הסגולה עם ערך הפעולה, יתחבר כח האהבה לכח הכבוד, והתולדה שמהם תהיה יראה טהורה, יראת המעלה והרוממות, המורכבת מרגש הכבוד והאהבה יחד. כיון שהכרתו מושלמת בהרחבת סעיפיה, תפעול תורה, מה שחצי ההכרה לא הי' אפשר לה להניעו לידי כך. אמנם אם גם הכשרונות השכליים שלו אינם נאותים לכך, ישנם דברים רבים שהרגש הטהור כשהוא שלם ומזוקק הוא קולע אל השערה, באופן שוה אל עמק החכמה עם בירוריה. ע"כ זה האיש שהרגש שלו בתום דרכו וטהרת לבבו כ"כ גדול וברור הוא, עד שקנה לו שני המושגים יחד, מיקרת התורה מצד ערך עצמה ומצד סגולת פעולותיה, שהתאחדו בו האהבה והכבוד גם יחד, ראוי הוא שכל דבר המתיחס להנהגת היהדות תהיה לו בהם ידיעה כללית מורגשת. כי דברים רבים ישנם בהנהגה, שלא עיקר ההכרעה תוכל להבחן ע"י פרטיות של ידיעה מחקרית שכלית, כ"א ע"י רגש פנימי טהור ונשא. וזה אפשר לאיש התם ומתמם באמת לזכות לזה. ע"כ במקצע זה כאשר יחוה דעתו ישתמעון מיליה כצורכא מרבנן.

.af

שאל שאילתא זו לעילא מרי תנחום דמן נוי, מהו למכבא בוצינא דנורא מקמי כאישא כשכתא.

המעשה והמחשבה העיונית כשהם נערכים זה לעומת זה, יחשב המעשה בערך קרוב ונמוך והעיון הבא על ידו בערך רחוק נשגב ומתעלה. מתוך התשובה ניכר ששאלה זו נשאלה לא רק מצד המעשה שבה, כ"א מצד ההערכה העיונית שראוי להתעורר מצדה על כלל ערך החיים האנושיים, שהוא יותר מרומם ורחוק מגוף המעשה הפשוט הקרוב לו לאדם. ע"כ מתוארת שאלה זו שנשאלה לעילא, בערך עליוני משאלות השכיחות הנדרשות רק לענין המעשה שלהן הקרוב, כדי שיהיה מקום לרגש לשוטט בדברים הגיוניים כלליים לא שאלו על כלל מציאות חילול שבת במקום סכנה, כ"א על פרט דכיבוי נר מפני ההערה ההרגשית שיש בזה, שמזה ידענו שראוי לנו להשתמש בכל ענין שמזדמן לנו להוציא אל הפועל רגשות טובים, ודברי שכל הצפונים בעומק הנפש, שעל ידם יאירו ענינים מאורה של תורה. ולפעמים אע"פ שהניצוצות הבודדים אינם מתקשרים עם הכלל ההגיוני המעשי, אין בכך כלום, כי כשם שיש תכלית נעלה מצד החכמה העליונה בקשרי הכללים כולם וערכם למעשה ולעיון, כך יש ג"כ ערך גדול לכל פרט ופרט מיוחד בהיותו ראוי להעיר על ידו דברי חפץ, אע"פ שאינו מתקשר ומתייחד אל כל הכלל, "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף".

.ד

פתח ואמר אנת שלמה מלכא, אן חכמתך אן סוכלתנותך, לא דיך שדכריך טותרים דכרי דוד אכין אלא שדכריך מותרים זא"ז. הפלגת הערת התמיהה הבאה לפני הגלות אור החכמה בענינים עמוקים, הוא דבר מועיל מאד להיות הרושם שבא מאור החכמה מחוקק אח"כ בנפש בכל כחו. וזה יהיה לנו לאור על הערך של הענינים הסבוכים הבאים מצד סידורה הנהגה והדיעות המשובשות והשיטות הרעות שמתגברות בעולם להאפיל ולהקדיר את אור האמת, כי הוא מתוקן מראש כדי להרשים יפה בערכו את האמת של אור ד' כשיתגלה במועדו. שלפי אותה התגברות שחקקה בנפש ההתרגשות של הפליאה שבאה בסערה ובהתנגשות עצומה, כן יותר יורגש בזהק זיו האמת. מובן הדבר שלדרוש פרטי, שהוא קטן בערכו וכלא נחשב לעומת כללות האורה העתידה להתגלות במלאת אור ד' את כל העולם, די התעוררות קלה של התנגדות היוצאת מפי מעיר בתור שאלה ותמיהה, אבל לגודל הערך של האור הגדול, אור הדעת את ד' שצריך שיתפשט יפה בעתיד, צריך שיהי' רושם התמיהה לפי ערך זה בא בכח גדול, עד שלשלימות רישומו צריך שיצא מנפשות כאלו שאינם מוצאים בנפשם שום התנגדות לכח התנגדותם, ובחוצפא גדולה יתנשאו לסדר את ערכי המבוכה. וזהו צד הטוב שיצא באחרית הימים דוקא מאותם החצופים שהתאמצו בכל עז לכסות ולהאפיל את האור האלהי, "כל פעל ד' למענהו וגם רשע ליום רעה". והנה יש חכם עיוני, שאין דרכי חכמתו משפיעים למעשה, הוא אם יהיו לפעמים דבריו סותרים זא"ז אין כ"כ הפסד. אבל מי שהוא ג"כ חכם מעשי שע"פ חכמתו צריכה הנהגה בכלל להיות נסדרת, הוא אם יהיו בדבריו ושטתו דרכים של הפכים וסתירות, אין קץ לכל הרעה המעשית שתצא מזה. ע"כ אנת שלמה מלכא, שחכמתך היא חכמה משפיעה להנהגה, היא מחוייבת ביותר שתהיה משוכללת ערוכה באין קרעים וסתירות. ומצד החכמה המקובלת שהיא חכמתך, אין ראוי שתמצא בהם סתירה לדברי דוד אביך. ומצד הסוכלתנות, שהיא התבונה הבאה מקירות לב עצמך, אין ראוי שיהיו דברך סותרים זא"ז. רק חותם התמימות והשכלול, ההתאמה והאחדות, ראוי שימצא בהם, כי רק באופן כזה תראה האמת האחדותית.

.ה

דוד אכיך אמר לא המתים יהללו יה ואתה אמרת ושבח אני את המתים שכבר מתו, וחזרת ואמרת כי לכלב חי הוא טוֹכ מן האריה המת. יש מאמר מוחלט ויש מאמר יחושי. ההשקפה של גרעון במתים לעומת החיים תוכל להתיצב במאמר יחושי, כלומר שבערך ציורנו במציאות המות וערכו אנו מוצאים את החיים משובחים ממנו, אע"פ שכפי האמת אין אנו יכולים לצייר לנו אמתת המצב של המתים, כי אין אנו יכולים להגיע בהשגתנו כ"א בערך הגוף ומשיגיו ולא בנפש המופשטת ממנו. ע"כ במאמר "ושכח אני את המתים" נשלמה כל הסתירה שאפשר לומר שהכונה מצד ציורנו בחיים ראוי לנו לצייר את החיים במדרגה כזו שאנו נשבח את המתים. וכיון שגם בציור היחושי אין יתרון לחיים על המתים, ק"ו שאין יתרון להם בערך החלט, ואיך תאמר אח"כ בדרך החלט "כי לכלב חי הוא טוֹכ מן האריה המת". כי זהו דבר פשוט שענין מועיל הוא לאדם שתהיה הנטיה של אהבת החיים הטבעה בו בנויה לא רק ע"פ תכונה של אהבת עצמו דמיונית לבדה, כ"א מצורפת לערכים מוסריים. ע"כ אם נצייר שאין יתרון במות לעומת החיים מצד תכלית וערך מוסרי, נמצא שתבנה אהבת החיים ג"כ על צירוף יסוד מוסרי, והדבר נאה לקשט את יופי החיים בהיות האהבה להם מחוברת ברתוקה מוסריית. אמנם מצד האמת המחקרית לא היתה אהבת החיים ראויה להתכונן, אז יש שהאמת צריכה לנצח. ואע"פ שמצד הרגש המוסרי היה יתרון כשתוצע אהבת החיים ג"כ מצד הצדק המוסרי, מ"מ כיון שמצד האמת אין הדבר כן, יש שימצא האדם לומר שכ"כ יקרה היא האמת עד שכדאי להיות מושג החיים מונח בטבעו. אע"פ שלא יעלה לפ"י באהבתו הטבעית לחדר גה מוסרית, מ"מ הלא יהיה מושג האמת נכון באדם, משיהיה בנוי ע"פ צירוף ערך מוסרי ללא אמת. אבל כיון שבמאמר המוחלט שהוא בא מצד האמת המחקרית אמר "כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת", הרי האמת מציירת את יתרון החיים. ולענין ההדרכה המוסרית ודאי יותר תועלת יש כשיובן יתרון בחיים, כדי שתהיה הנטיה הטבעית מחוברת עם הצדק והמשרים. ע"כ גדולה היא הפליאה לאיזה צד יפנה המאמר של "ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה", לא מצד ערך החלט ולא מצד ערך היחושי של ההשפעה המוסרית.

.14

ל"ק הא דקאמר דוד לא המתים יהללו יה, ה"ק לעולם יעטוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות, שכיון שמת כטל מן התורה ומן המצות ואין להקב"ה שכח כו, והיינו דאר"י מ"ד כמתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצות. נל תשוקה טבעית באדם שאינה מקולקלת, צריכה שתתאים עם היסודות המוסריים, שכפי האמת הם ג"כ טבעיים לאדם שעשהו האלהים ישר. ע"כ צריכה תשוקת החיים ג"כ להיות בנויה על יסוד מוסרי הגון, אבל בכל אופן אי אפשר שתהיה התשוקה הטבעית החזקה הזאת סותרת ליסודי המוסר האמיתיים. ובאשר לפי הנראה הפשוט הנה הגוף הוא מסך מונע את האור האלהי מלחול על הנפש החכמה, א"כ ראוי לכל חכם לב, שירצה בחילוץ מסגרות הגוף מנפשו. וע"פ זאת ההשקפה, תהיה כל התכונה של תשוקת החיים המוטבעת באדם בכללו בנויה שלא ע"פ הצדק וההגיון של החכמה האמתית, א"כ היא ג"כ תשוקה בלתי מוסרית. אבל דבר זה אי אפשר, תשוקה כללית שהיא מקיימת יסוד העולם ודאי בנוייה היא על עומק הצדק והמוסר. אמנם נקודת הצדק שיש באהבת החיים היא מתבארת על שני דרכים: האחד הוא שיש שני מיני תשוקות נכבדות שכ"א מהן נכבדת, תשוקת ההתעלות, דהיינו להתרומם ולהשתלם ביותר, לעלות ממעלה למעלה, ותשוקת היות במצב מעולה ונכבד. ע"כ אף שהוד מעמד הנפש במצב נקי מן החומר בנוי ע"פ ההויה במצב נכבד, אבל ההשתלמות

וההתעלות היא אפשרית ע"י כחות החומריים שפועלים על הנפש הרוחנית. ההילול האמיתי לשם ד' הוא מה שאנו מכירים הוד כבודו ושלמותו משלמות מעשיו ופעולותיו. ע"כ אמתת ההילול היא מה שיגלה בחיים תמיד צד יותר עליון מהשלמה, מה שלא היה לפני זה, ובזה יתואר הילול מגזרת "יהל אור", הארה חדשה, הברקה חדשה, הוספת שלמות חדשה, זהו ההילול לשם ד', הילול זה מקומו בחיים ששם הוא מקום ההתעלות והוספת שלמות. ע"כ יסוד התשוקה לחיים הוא בנוי ע"פ היסוד המוסרי האדיר הצפון בנפש, תשוקת הוספת מעלה, וממילא תתן התשוקה הזאת עצמה כח להיות מזורז בהוספת מעלה, כ"ז שיש כח זה בידו של אדם. כיון שזה הוא יסוד תשוקת החיים העזה שבו, שהיא מכרעת יותר מהתשוקה למעמד נכבד קבוע. כי התחדשות הוספת מעלה, אע"פ (שמועד) [שמצד] הפעולה עצמה לא יהיה המצב כ"כ נכבד, מ"מ הוא בפנים ידועים יותר נאהב ממצב יותר נכבד, שבו אין עוד אותו היתרון של הוספת המעלה. ע"כ "לא המתים יהללו יה", "ביה ד' צור עולמים" אמרו חז"ל "לג"כ העוה"ז והעוה"ב, חיבור הרוחניות והחומריות ופעולתן זע"ז, שחיבורן פועל אפשרות ההתעלות, וזה אפשר רק בחיים, וזהו יסוד הפנימי של תשוקת החיים הנטועה בנפש האדם. ע"כ יעטוק אדם בתורה ובמצות, שהן פועלות עליו את ההשתלמות וההתעלות שהחיים דוקא מטביעים על הנפש החכמה הקיימת. וזה יעשה בהתעסקות והזדרזות עד שלא ימות, שכיון שמת אדם בטל הוא מן התורה ומן המצות ואין להקב"ה שכח בו, אינו הולך עוד ומשתבח, והשבח, העליה ממעלה למעלה עליונה יותר ממנה, זהו יתרון שאי אפשר למוצאו כ"א בחיים, ועל יסוד זה ראוי לבנות אהבת החיים. אמנם עוד יתרון יש למדת ההתעלות על מדת ההויה במצב נכבד ומעולה: ההתעלות היא דבר שעולה ומוסיף, הנה אי אפשר לו לאדם לתן בקרבו ציור אמיתי למהות היתרון שיבא אליו הפרט, ומכש"כ הכלל כולו שהוא מצטרף מיחידיו הפרטיים, כך שהוא הולך ומתעלה. העליה והוספת המעלה יכולה להיות כ"כ נשגבה עד שאי אפשר גם לצייר בשכל האדם את יקרת ערכה, וא"כ אי אפשר כלל שיהיה שם בעומק תשוקת ההתעלות את תכלית תשוקותיו, כיון שאי אפשר לו לצייר אותו העומק הגדול והנשגב. אבל הלא אי אפשר כלל שלא תהי' הפניה הראשית בכל פעולות החיים וכלל התשוקה של החיים נעוצה כ"א ביסוד התכלית, בתשוקה של העליה היותר גבוהה, וזה הלא אי אפשר כלל לצייר. ע"כ המעלה הציורית היותר שלמה היא שהאדם ראוי להיות במעשיו בחיים כולו עבד ד', היינו משתוקק אל הטוב של תכלית ההתעלות, לא כפי אותו הציור שיוכל להכנס בציורו, כי איך אפשר להכנס בציור, שלא עלה ולא נשלם, ערך של התעלות נשלמת שאין קץ לה לערכנו. ע"כ המעלה היותר עליונה היא, להיות נושא את העול של עבודת ד'. אמנם במצב שההתעלות נפסקת בו, אף שיש דעה ותשוקה, אבל היא מתקוממת במרכז המצב הנמצא, אין כאן עול ועבודות, כ"א חופש ונטיה לאותו הטוב שמצייר ושמשגי. ע"כ יקרה היא מאד מדת ההתעלות שהיא אפשרית רק בחיים, ממדת המציאות של המצב היותר מעולה של הנפש הרוחנית המופשטת מן הגוף, מפני שבמצב ההתעלות יש מציאות לנעיצת יסוד התמצית של הנטיות לעבודת עבד לד', אדון כל המעשים, הטוב ומטיב, באין קץ. וכיון שמת אדם וכח ההתעלות פסק ממנו, אע"פ שיש לו ערך מעולה, אבל אין בו אותו היתרון של נעיצת פינת חפצו בתור עבודת עבד, כלומר נעוץ רק בחפץ צור העולמים, שלפניו צפוי ערך ההתעלות באין תכלית. אבל כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצות, עוד אין שם עבודת עבד, שאיפה למה שהוא נעלה מציורו, כ"א מפני שצפויה היא לאדון כל, מפני שהוא פועל להכין את עצמו ואת חלקו במציאות הכללית לאופן נעלה המתעלה יותר מציוריו היותר נעלים. ע"כ ראוי שתהיה חזקה תשוקת החיים באדם מצד עומק הצדק, חוץ ממה שהיא ראויה מצד התשוקה הצודקת של ההתעלות, עוד נוסף עליה תולדתה, שתשוקת ההתעלות גורמת שתהיה הפניה היותר עמוקה בחיים על דעת אל דעות, על יסוד אותו הטוב המושקף לריבון כל המעשים, שהוא יותר נאהב ונחשק מכל ציור פרטי גם אם יהיה יותר נשגב ונכבד מכל מה שאפשר לציירו. ע"כ ראוי לאהוב את החיים, להרבות בהם עבודת עבד, בניגוד למיתה ופשיטת החומריות מהנפש הרוחנית, שעמה מתגרר

מצב החופש מן התורה ומן המצות, כ"א התגדרות במצב המצוייר ומורגש בציור הנפש. אף שנעלה ונחמד הוא, מ"מ במה נחשב הוא נגד שאיפה שמשלכת היהב על כללות אור ד' וטובו, "אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי".

.nf

ודקאמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו. שכשחטאו ישראל כמדבר עמד משה לפני הקב"ה ואמר כמה תפילות ותחנונים ולא נענה, וכשאמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדך, מיד נענה, ולא יפה אמר שלמה כו'. יסוד קיומם של ישראל מונח הוא בתכלית הקדושה היוצאת על ידם. ומפני שאותה התכלית נכרתה עליה ברית שלא תאבד לגמרי מכללות האומה, ע"כ גם הירידות היותר גדולות אינן מספיקות לאבד חלילה את יסוד החיים הנצחיים של כלל האומה. והנה עיקר קיום בנין שלא יתמוטט הוא בהיותו בנוי ע"פ כח של ענין עבר. שכיון שהכח הקיומי יש לו אחיזה בענין שהוא עבר, שהי' כ"כ איתן עד שאי אפשר לקלקלו, כבר הנצחיות בטוחה היא. ע"כ כלל האומה נצחיותה בנויה על יסוד זכות אבות, לא בצדקתנו וביושר לבבינו כ"א משמרו את השבועה אשר נשבע לאבותינו. שאם היתה הסגולה המיוחדת לישראל כנוסה בעצם טיבם של מעמד עצמם בקדושה בתורה ויראת ד', אז היה חלילה רופף עצם קיומם בזמנים שהירידה היתה גדולה. אבל באשר חפץ ד' היה לעשות אותנו לו לעם עולם, בנה את יסודות קיומנו ע"פ כח של ברית אבות. "מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו", אלו אבות ואמהות, שהאומה נבנתה לא מהמון אנשים רבים כשאר אומות, שבעצם היסוד נמצאים יסודות טובים וגם רעים, כ"א נבנתה ע"פ יסודות של טוב וקדושה עליונה מאד, עד שמה שהניחו בתור ירושה בזרעם א"א להתמוטט כולו, כ"א אף אם יפול יהיה חוזר וניער. וזאת ההבטחה שלא יוכל כל סער שבעולם לקלקל, זהו אי אפשר כ"א בעבר, במתים שכבר מתו, שהרי הקב"ה אינו קורא את שמו על הצדיקים בחייהם, שכל ימי חי האדם הבחירה נתונה בידו לשני הדרכים. ע"כ אותו היתרון של הבטחון הנצחי של ישראל ומעלתם המובטחת, קנו דוקא מצד העבר של האבות, שנקבע דוקא בחתימת חייהם. והעבר הזה הגדול, פועל בכח שמירתו להרים את האומה מכל הירידות שאפשריות לחול בה. ע"כ בירידה העקרית של העגל, שירדו עד הדיוטא התחתונה, ומצד ההוה אבדו כל רכושם הרוחני כמעט, עד שלא יכלו עמוד והיו חלילה חייבים כליה, הועיל העבר, קדושת האבות שנמזגה בנפשם, שזה אי אפשר להם לאבד, ושע"כ דוקא בזכירת זכות אבות נענה משה רבינו מה שלא נענה בשום תפילה מצד ההוה, מפני שההוה בפעולתו עליהם נתקלקל כ"כ עד שלא היה יכול להרימם משפלות נפילתם. אבל העבר, שיד מקלקלת לא תוכל לשלוט בו, זה עמד להם. ובערך זה אמר שלמה "ושבח אני את המתים שכבר מתו", ופעלו בעבר שלהם דברים קיימים על הדורות הבאים במעלת כח הקיום, "מן החיים אשר המה חיים עדנה", שהם עסוקים עדיין בשכלולם המוסרי ורוממות הקדושה שלהם לפי ערכם. אבל הבטחון יגיע רק בעבר, להורות כי יניקת ההוה והעתיד היא תמיד מן העבר, "משם רעה אבן ישראל".

.nf

דבר אחר, מלך בו"ד גוזר גזירה מפק מקיימין אותה ספק אין מקיימין אותה, ואת"ל מקיימין אותה, נחייו מקיימין אותה במותו אין מקיימין אותה, ואילו משה רכינו גזר כמה גזירות ותיקן כמה תקנות

וקיימות הן לעולם ולעולמי עולמים, ולא יפה אמר שלמה ושכח אני את המתים שכבר מתו. על דבר העצמות האנושית, היא שאלה גדולה אם היא עולה הלך ועלה או יורדת היא הלך וירד. וכאשר נתבונן בדבר יפה נראה שיש הפרש בין המקרים האנושיים לבין עצמות האנושיות, וכבר הסכימו ע"ז ג"כ מנבוני החוקרים. עצמות האנושיות לא עלתה בשום אופן, אמנם גם לא תוכל כלל לדמות עצמה לאותם שהיו בדורות הראשונים מגדולי הרוח. אמנם בפרטים חיצוניים ודברים מעשיים, שהם מקרים משתנים, בזה עלה האדם במה שהוסיף ידיעות ניסיוניות. וכאשר אנו צריכים להעריך אלה שני העניינים זה מול זה, איזה כח הוא יותר עיקרי באדם וראוי לתפוס מקום יותר נכבד בחייו, האם העצמות האנושית או מקריו, כל חכם לב ידן שמקרים החיצונים כאפס יחשבו לגבי העצמות האמתית. ע"כ כיון שלענן העצמות אין בדורות האחרונים גדולי עולם מצד העצמות האנושית כאותן של דורות הראשונים, למדנו שבכלל הראשונים עולים הם הרבה במעלה האנושית על האחרונים. סבת הדבר היא מצד ההשגחה האלהית, שיש הבדל בין צורך ההנהגה של העצמות האנושיות לצורך ההנהגה של המקרים. המקרים מפני שהם משתנים, ע"כ גם חקי ההנהגה שלהם עומדים להשתנות, ואין להם כח קיום ובטחון עצמי, רק כח מסופק, שצריך להתמך מן החוץ, ככל דבר מקרי שאינו בטוח ואינו חזק מצד עצמו כ"א צריך סעד לתמוך אותו. וכאשר ההנהגה האנושית צריכה להיות נמשכת יפה לפי הערך, ע"כ מצד העצמות האנושיות, שהוא דבר שאינו משתנה, ע"כ כשם שצורת ההנהגה הכללית של שבע מצות ב"נ שהן ראויות לעצמות כלל האנושיות ומוסרם, אינן צריכות להשתנות אצלם, כמו כן משעה שחלה על ישראל עצמות מיוחדת ע"י ההבדלה מכל העמים במתן תורה, אין צורך בשום שינוי, כמו שהעצמות הפנימית אינה משתנה, באנושיות בכלל ובישראל שזכו לעצמותם המיוחדת בפרט. אבל ההנהגה שהיא מתפשטת בענייני המקרים שזוהי הנהגת המלוכה, כיון שהמקרים הם עלולים להשתנות, ע"כ אין להנהגה הנוסדת על פיהם כח הקיום וההעמדה העצמית. ע"כ מלך שגוזר גזירה, שענייני גזירת מלכות הם בעיקרם בענייני הנהגה של דברים מקריים והם נובעים ממקרי החיים ההולכים תמיד ומשתנים, ע"כ היא ספק מתקיימת, ואם מתקיימת צריכה כח שלטון חוצי כדן מקרה שצריך העמדה ממק"א, ע"כ במותו אינה מתקיימת. אבל תורת-משה שבנויה ע"פ העצמות אשר לישראל, יש לה משום זה כח נצחי מצד עצמה, שהעצמות היא דבר הקיים לעד. ומזה עצמו למדנו ששם השם יתברך בכח האנושיות בכללה להוציא בראשית ימיה כחות נעלים ונשגבים שאי אפשר למצא כמותם בימים האחרונים, אע"פ שהידיעות המקריות מתרבות, מפני שהכרח הוא שימצאו מוכשרים להשפיע שפע הנהגה אלהית נצחית ע"פ העצמות האנושית שהיא דבר המתקיים לעד, וזה צריך דוקא שלא ישתנה. א"כ דור האחרון יושפע דוקא מדור הראשון, א"כ ע"כ צריך שיהיה גדול ממנו בערכו. ומזה עצמו שזאת היתה עצת ד' שתנתן התורה הנצחית דוקא בדור הראשון להטבעת חותם העצמות על ישראל ע"י משרע"ה, באופן המתפשט על כלל עצמיות החיים, שאנו רואים שיש לו ערך יותר בטוח ויותר מתקיים מההנהגה שמתיסדת ע"פ כח של מקרי החיים, אנו מכירים שכח העצמות גדול הוא באין ערוך מכח המקרים, ואין ראוי לאדם שיעורו עיניו הדברים החיצוניים של המקרים שהשתבחו בהם דורות האחרונים, לחשוב שכך צריכים הדורות להערך בעצם שיווים, כ"א ידע נאמנה עצם הערך העצמי, מפני שהוא דבר נצחי באדם אינו עומד לשינויים, ומתוך כך צריכים הדורות הבאים ללמוד מתורת הראשונים במקרה זה. ע"כ היה צורך ההשגחה האלהית להופיע בעולם ע"י נפשות גדולות, שאב לכולם הוא בחיר האנושי, משה רבינו, אדון הנביאים, ובערך זה כלל הנביאים וגדולי העולם בדורות שעברו, שמצד שלמותם העצמית אין לנו דוגמתם בדורות האחרונים. והכל הולך אל מקום אחד, שמצד העצמות האנושית שהיא הדבר הנצחי שבאדם, משבח "אני את המתים שכבר מתו", מפני שהבאים אחריהם צריכים להתנהג ע"פ ההדרכה הנתונה להם, ע"פ רועה הנאמן שהשפיע עליהם מרוחו מיד ד' להיות שמו לעולם וזכרו לדור דור. ויחס התורה למשרע"ה כלשון הכתובי "זכרו תורת משה עבדי", כפי

היחסין בזה שכוונת גזירות ותקנות כאן מוסבת על כלל התורה, מפני שרצה ללמדנו מהמשל מבחיר האנושי שעמד דוקא בילדות האומה, להוראה על ערך העצמות האנושית שהוא אינו תלוי בהתפתחות כלל, לא כפי העולה בדמיון הרבה טועים מהעריכם את העצמות האנושית ע"פ השתלמותה במקריה.

.6f

ד"א ושכח אני וגו', כדר"י א"ר, דאר"י א"ר מ"ד עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויכושו, אמר דוד לפני הקב"ה, רכש"ע מחול לי על אותו עון, א"ל מחול לך, א"ל עשה עמי אות בחיי, א"ל בחייך איני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע. העון עושה באדם רושם שלא יוכל להתעלות לפי הראוי לו לפי מעלתו בכשרון קדושה בטוב המדות ורוח נדיבה. ע"כ עיקר המחילה היא שתעשה נפשו מוכשרת לקבל האור הטוב של החכמה והצדק כמו שהיתה מוכשרת לזה קודם החטא. אמנם חוץ מהערך העצמי של הנפש יש ג"כ ערך הרושם שכל איש המעלה עושה על משקל הטוב והצדק בכלל העולם. הצדיק, לבד פעולתו בעצמו, עושה רושם של הוד על העולם החיצוני ומכריעם לכף זכות, וכפי ערך מדת הצדק הנמצאת בנפש האדם הגדול כן תהיה מרבית פעולת רישומו על העולם החיצוני. ע"כ לא נשלמה ההשלמה אצל דוד המע"ה במחילת העון מצד עצמו, דהיינו שישוב לו כחו הפנימי, רוח הקודש ואור ד' וחדות ישועתו כקודם החטא, כ"א בקש ג"כ אות, אות לטובה, דהיינו שהרושם שעל העולם החיצוני ג"כ יתמלא מפגימתו לגמרי, ויחזור למעלת השפעתו העליונה על העולם החיצוני כקודם החטא להכריעם לטוב בשמו הטוב, וברגש הקדושה שמתמלאת כל נפש מדי דברה בו. זאת אמנם הוא דבר נמנע, להשיב לאדם בשלמותו בעודו בחיים כי ערכו האמיתי של האדם אי אפשר להעריך בעודו בחיים, רק אחר שכבר חלף, אז יבא החשבון הברור של פעולתו בעולם ובסביביו להגלות ע"פ אמתת המשפט. הגעגועים שמצטרפים לדבר שאינו כבר עם החיים, פועלים להסיר את הזלזול הדמיוני שרשם החטא על הבריות בזכירתו שאותו הרושם לא יוכל כח התשובה להעבירו, כי התשובה היא מטעם ערך השכל הטהור, אבל הדמיון לא יוכל להשיג את אמתת ערכה. הגעגועים שנולדים בלב בני דור הסמוך לאנשי המעלה הקודמים, היא רטיה למחלת הדמיון המאפיל את הדרת ערך כח התשובה, ואז תתראה בעצם כבודה. ע"כ בחייך איני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע.

.N

כשבנה שלמה את ביהמ"ק, בקשו להכניס ארון לכית קה"ק, דבקו שערים זה בזה, אמר שלמה עשרים וארנע רננות ולא נענה. ביהמ"ק שהוא המקום הנצחי שממנו האורה יוצאת לעולם, ויציאת האורה לעולם אינה נגמרת בתכליתה השלמה כ"א ע"י גדולתן של ישראל, ע"כ היה צריך ביהמ"ק שיבנה דוקא בהיות ישראל ג"כ עומדים בתכלית מעלתם הפרטית, בהצלחה גדולה היותר אפשרית בתור עם פרטי, כדי שיהיה הרושם נצחי, שהתכלית הכללית שתבא לעולם ע"י ישראל, לא תהיה נגמרת חלילה ע"י ביטול הפרטיות של עם ישראל והבלעותם בין האומות ע"י פיזורם, שבוה יודיעו שם ד' וכבודו בעולם. שאם הי' כן, הי' אפשר לביהמ"ק שיבנה גם בהיות מצב ישראל הפרטי בשפל. אלא שהיסוד הוא, שאמנם התכלית הכללית של הטובה האמיתית של האורה של אור ד' לכל באי עולם תצא ע"י ישראל, שיסוד הדבר הוא תלוי בביהמ"ק אבל הוא תלוי דוקא באופן שהמצב הפרטי של ישראל יהיה מצד לאומיותו הפרטית איתן ונשגב. ע"כ היה ראוי לזה רק שלמה, שימים טובים בהצלחה וכבוד לאומי כימי שלמה הראשונים לא היו

לישראל מעולם, ואי אפשר שיהיו עד ימי המשיח במהרה בימינו. והנה בהרמת קרנם של ישראל, יש כאן ערך כפול: ענין אחד שהוא נותן רב כח לרגש הטבעי שבאדם להתגדר בו, והוא האהבה הלאומית. טבע האדם הוא שבשעה שהוא רואה את עמו מוצלח בכל טוב, גשמי ורוחני, שהוא קשור לו וחפץ מאד בהגדלתו והצלחתו. אבל דבר זה אינו כ"א רגש טבעי, שבנוי ע"פ נטיות גופניות שאפשר להבטל. אבל בישראל הרגש הזה מתאחד עם השכל היותר טהור, כי אמתת החכמה היא המביאה ליסוד אהבת ד' והחפץ בטוב הכלל כולו, שיהי' כבוד ד' לעולם ושישמח במעשיו. הנה בכל האומות שאין הגדולה שלהן מצד פרטיותן יכולה להיות אמצעית להביא את הטוב הכללי, אין הרגש שלהן מצד החיבה הלאומית הנמצאת בכלל האומה מתאחד עם השכל הטהור, אבל בישראל, אותו הרגש הלאומי הוא בסיס וכסא להעמדת החפץ של השכל הטהור, ואותה התכלית של החכמה האלהית הטהורה בטובת הכלל כולו, יוצאת לפעלה דוקא ע"י אמצעות של המילוי של הרגש הטבעי הישראלי, זהו הרגש של החפץ הנטוע לראות בטובת עם ד' אלה. וההוראה של ההתאחדות הזאת, חיבור השכל עם הרגש, שהוא דבר מיוחד לישראל. כי בכל אומה ולשון, מצד עצם החכמה הרוממה אין מתקוממת בה נטיתה הלאומית. ואם חכם גדול הצופה לדברים גדולים לכלל ברואי ד' יהי' ג"כ דבק באהבת לאומו, אין זה מפני שעד מקום שהנטיה של חכמתו מגעת שם רגשו מגיע, כ"א מפני שהוא ג"כ עסוק בדברים שהם שפלים מערך חכמתו. אבל בישראל, שאותה התכלית שהשכל הטהור האלהי צופה היא מתקיימת דוקא ע"י ההתקיימות של ההצלחה היותר גדולה הלאומית. ע"כ הרגש עם השכל הוא בכלל האומה מחובר יחד, והשכל מחיה ומאיר את הרגש ונותן לו קיום והעמדה נצחית. העבודה בכללה, עבודת ד' המעשית היא בנוייה ע"פ אותם הכחות האנושיים שעל ידם הוא מקבל את האור האלהי בנפשו. ע"כ הרבה דברים מעבודה פונים אל הרגש כמו שיסוד התפילה בנוי על הרגש, ע"כ בכלל נקרא ביהמ"ק בית תפילה. אבל לא תחשוב שהרגש לבדו הוא הפועל, לא, כ"א הרגש עצמו הוא מונהג ע"פ העומק השכלי שמחייב כך שיהיה הרגש פונה למטרתו באלו הדרכים. ע"כ היתה ההשלמה הדרושה לקדושת ביהמ"ק ע"י הכנסת הארון, ארון הברית, ששם יסוד התורה שהיא האורה השכלית לכל העולם כולו, שיהיה נכנס בבית קודש הקדשים, מקום מרכז קדושת העבודה שהיא יסוד השלמת הרגש בתכלית רוממותו. אבל ההערה נחוצה מאד, כי כל זמן שאין האדם עומד בתכלית מעלתו הוא אות שעדיין יש דברים רבים החוצצים אצלו בין הרגש והשכל, שהרגש פונה במסילה אחרת ונוטה מדרך השכל. ע"כ יש בדרכיו חסרונות, והסוף בא לידי מעידה ונפילה, בין בחיי הפרט בין בחיי הכלל. ע"כ כיון שעכ"פ עוד לא בא אז העולם לשלימותו, והמצב הנעלה של ישראל הי' רק לפי שעה, ובתוך עומק הנפש היה גנוז יסוד של הירוס שיצא אח"כ לפועל בעונותינו, ע"כ לא היה ראוי שיכנס הארון לבית קה"ק מצד עצם מצב העם אז, שעם כל מעלתם לא נטהר עדיין רגשם ולא נתעלה כל כך שכלם עד שיוכלו להיות עולים בחוברת, שהרגש לא ישאף כ"א למה שהשכל הטהור ראוי שיסכים אליו, והשכל כ"כ יהיה מבורר עד שיהיה בידו לברר את כל הנטיות הרגשיות לפרטיותן והדרכים להשיג אותן באופן טוב וישר באין שום תקלה וירידה רוחנית. הכהנים המה עומדים להאיר לעם, לחבר את טהרת הרגש עם השכל. ע"כ גם עבודת ד' שבמקדש, גם העבודה השכלית של ההוראה עליהם מוטלת. ובשביל אותו הצורך שיש לחבר בישראל הרגש עם השכל, הוצרכו להיות הכהנים נבדלים מעסקים חומריים, ע"כ לא ניתן להם חלק בארץ. ולעומתם ניתן להם כ"ד מתנות כהונה מהעם, להורות שאמנם העם כולו שהרגש מתפשט בכללו הוא מחובר עם השכל, במה שע"י מתנותיו עומד אותו החלק המבריא ומחבר את הרגש עם השכל בעיסוקו בתורה גם בעבודה, ומזה החלק יתעלה העם כולו. ע"כ יש תקוה באותם הכ"ד רתוקות של הכ"ד מתנות כהונה שעל ידן יוצא אל הפועל אותו החיבור הגנוז בכח האומה, שמצדו ראוי הוא הארון השכלי האלהי, להכנס לבית קה"ק מקום קדושת הרגש האלהי, ע"כ אמר כ"ד רננות. אמנם לא נענה, כמענה שעדיין לא באנו עד היסוד, והשפעת הכהונה אינה מספקת לעצמה

את כל המעלה של כללות האומה אם לא יתחבר עמה עוד יסוד נעלה, שבידו יש כח הקיום והעז.

.אנ

פתח ואמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. יש דרך המאחד את הרגש שבלב עם השכל הטהור, שהוא האופן המתאים להכנסת הארון, מקום טהרת השכל האלהי, התורה, למקום העבודה המיוסדת על רגשי נדיבת הלב וטהרתו. כי הנה השכל שואף להטבה הכללית, לאשרם של כל מעשי ד' ואינו מבחין בין אומה לאומה. אבל הרגש מושך את האדם להאבה הלאומית הפרטית, אהבת עמו. ובישראל יש דרך שיעלו שניהם בקנה אחד, כי כבודם של ישראל וגדולתם בעולם הוא מביא את ההכרה של כבוד שם ד' אלהי ישראל, הנקרא על עמו, שתתגדל בעולם, ומזה יצאו האור והטובה השלמה אל הכלל, א"כ, השאיפה ההרגשית שבלב היא מקושרת להמושג השכלי. ע"כ אמר שאו שערים ראשיכם, במדרגה לאומית, שאינכם עדיין פתחי עולם כלליים, כ"א שערים פרטיים לאומיים, שמזה יבא שתנשאו בתור פתחי עולם, שכל העולם כולו יבא בכם. וע"י מה תבא ההכרה של שם אלהי ישראל ותורתו להתודע על בוריה בעולם, ע"י מה שיבא בכם מלך הכבוד, כלומר שיתגדל כבודם של ישראל, עזם וחסנם, בעולם. א"כ יש מקום לשאיפה ההרגשית הלאומית בנו להיות מאוחדת עם תביעת השכל היותר זכה. ע"כ ראוי שיכנס הארון, מקום השכל הטהור, לבית קודש הקדשים יסוד העבודה ההרגשית הטהורה, להראות הגעת הדרך להתאחדותן של התורה העיונית השכלית עם העבודה הלבבית ההרגשית בישראל, מה שלא נעשה כן לכל גוי.

.בנ

רהטו שערים אכתריה למכלעיה, אמרו מי זה מלך הכבוד. אמנם טובה היא השאיפה לכבוד הלאומי שיתגדל, בהיותו נעוץ בעומק תכלית המטרה הראשית והעיקרית, הודעת שם ד' וכבודו בעולם ע"י זה, אבל כח האדם החלוש בשעה שהוא עוסק במגמתו הפרטית, הגדלת כבודו ותפארתו, כמה נח הוא שיבלע כולו רק בהאמצעי עד שתשכח ממנו התכלית לגמרי, וישכח כלל מי הוא זה מלך הכבוד. ישכח שתכלית הגדלת הכבוד הלאומי וחסנו צריך שתהיה תמיד נערכת באופן כזה שיביא את התכלית הנרצית ממנו, שעל ידה יגדל כבוד שם אלהי ישראל בעולם, למען תצא התעודה הכללית ע"י עם ד' אלה, שבראם לכבודו.

.גנ

אמר להו ד' עזוז וגבור ד' גבור מלחמה. הדרך שמביאה להפעיל את היסוד האלהי שהוא מגמתם של ישראל בעולם, בשעה שהננו רואים איך רבו בעולם הכחות המנגדים לרוח ישראל ותורתו בכלל, אז אי אפשר לו לאדם להכיר את דרך המהלך אל התכלית כ"א ע"י שיכיר גבורתו ועזוזו של צור ישראל, שמצד עצם קיומם של ישראל, בצורה כזו שהיא משונה ויחידה מצויינת בין כל העמים, צריך גבורה גדולה לעצם התקיימותה שלא תבלע ע"י כל המון הכחות המתנגדים לה [מכל] עברים. ועוד לא די שלא תהיה היא מנוצחת, כ"א גם מנצחת ומהפכת את כל הרוחות, הסוערות להפיצה, [להיותן] נכנעות לרוחה, ומכירות את הוד תורתה ושם ד' שנקרא עליה. כמה נצחונות של מלחמות נוראות ועצומות צריכים

להתלוות למטרה זו. "ד' עזוז וגבור" מצד הקיום הלאומי הפרטי. "ד' גבור מלחמה" מצד הנצחון הכללי. הנה נתגלה לפנינו הדרך המגיע את הרגש הלאומי להתחבר עם השכל הטהור המבקש את הטוב הכללי, ע"י דרך של רעש והרס מלחמה, שאז היה אפשר להיות התכלית מושגת בזמן קצר לפי הציור האנושי. אבל לא נענה, כי לא בזה חפץ ד', וישראל יעשה דרכו לא ברוח סער, כי לא ברעש ד' כ"א בקול דממה דקה, לא ישמיע בחוץ קולו, ומ"מ לתורתו איים ייחלו. ע"כ לא מצא עדיין את המפתח לחיבור הרגש הלאומי עם היסוד השכלי באותו האופן הנרצה ממקדש ד', שממנו תצא האורה והשלום לעולם, ולא יכלו עדיין השערים להפתח להכנסת הארון לבית קה"ק.

.71

חזר ואמר שאו שערים ראשיכם ושאז פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד ד' צבאות הוא מלך הכבוד טלה. כאשר נפסול את דרך ההובלה אל ההשלמה הכללית, היוצאת ממקור ישראל להאיר לעולם כולו ולעמים רבים, אם תהי' בדרך רעש וסערת מלחמה, בהוראת "עזוז וגבור מלחמה", נשאר לפנינו רק שתעשה הקדושה האלהית המתפשטת מאורן של ישראל את דרכה בנחת, במתינות, בצעדים איטיים. והנה יש הבדל בין אלה הדרכים השנים ביחושם של ה"פתחי עולם", אל השערים. פתחי העולם הכללי הם מקבלים יסוד השלמתם ונשיאות ראשם משערי צדק המיוחדים של כנסת ישראל, מקום ביהמ"ק שמשם האורה יוצאת לעולם. אם הי' מוטל על ישראל להכריע את העולם לשכלולו האמיתי ע"י סערה וגבורת מלחמה, לכתב על דגלה ד' גבור מלחמה, היו פתחי העולם מתנשאים לא בכח עצמי להם כ"א בכח דחיפה משערים המיוחדים הישראליים. ע"כ בתחילה אמר "שאז שערים ראשיכם", כלומר אתם השערים המיוחדים לכח הישראלי הרוחני תהיו הפועלים הנושאים ראש בכחם העצמי, זה כחם לאלהי ישראל, ופתחי עולם נפעלים תהיו ע"י זה, הנשאו ע"י כח המעורר החזק של שערי ציון. אבל כאשר זה הדרך נזנח ולא נרצה מאת ד' הבוחר בציון, וקרא שמו ד' שלום בקרית שלם, הנה נשאר לכאורה רק דרך המתינות, והוא שישאל יפרח בכחו העצמי, יתגבר בשם ד' אלהיו, ובהמשך הזמן יחדרו קרני האורה אל כל גויי הארץ, ובכח בחירה עצמית יסכימו גם פתחי עולם לשאת ראש, להתרומם אל המטרה הנעלה הקדושה, דעת שם ד' אלהי עולם, הנוהג בחסדו כל דור. באופן כזה כשכל אומה תקבל את יסוד האמתיות ע"פ כח הכנתה העצמית, יהיו הגוונים המוסריים מרובים, כי כל אומה תטביע ע"כ איזה חותם על ההבנה הנמשכת מאור תורה ע"פ הכרעותיה הטבעיות והתולדותיות. אמנם גם בזה האופן יותן הכבוד למלך הכבוד ב"ה בהכרה שלמה, שהוא ד' צבאות, אדון הצבאות, שהם כ"כ רבים ושונים שכ"א שואף לתכלית נשגבה מצד תכונתו, ומ"מ מתאחדים לתכלית כללית אחת ומיוחדת כרצון יוצרם ומכוננם. אמנם ההבדל בין האופן של בירור המושגים הרוחניים מדעת את ד' כשיהיו נפעלים בכחם של ישראל באופן גלוי, לבין שיהיו נפעלים ע"י כח מתלבש ברוחה הפרטי של כל אומה, שרק ע"י הרקה של כלים שניים תשאב אור האמת ממקור ישראל, גדול הוא מאד. ע"כ בתכונת המצב של "גבור מלחמה", באופן של "הנשאו פתחי עולם", נאמר "מי זה מלך הכבוד", בערך של נוכח, כדרכם של ישראל לאמר "זה אלי ואנוהו", המורה על קרבת אלהים ודרכיו, והטבעת חותמם המלא על דרכי החיים. אמנם בההנהגה האטית, אף שחודר האור מבינות לחרכים אבל גדול הוא ההעלם, וביחש נסתר ישאלו: "מי הוא זה מלך הכבוד". אין מהלכים לדרכי ד' העליונים במורגש בין העמים בחייהם המעשיים באופן בולט ומורגש, כ"א באופן כהה, שמ"מ ע"י הסבות שנתגלגלו מכחם של ישראל הופצה הידיעה שיש מנהיג לבירה, ושהתכלית הנעלה הראויה להחמד היא ההתעלות המוסרית. אבל מ"מ עוד לא יוכל ע"פ זה הדרך להגמר הצביון, עד שיופיע

ד' מציון. ועם שרבה היא התועלת של ההכשר ששאבו העמים ע"י השאיבה בדרך רחוקה, ע"י הכח של נשיאת פתחי עולם בכח עצמי להם, ע"י אור ישראל, והאופנים המפוזרים שקבלו צורות משונות ע"י ריחוק המקור יפעלו סוף סוף תכלית טובה ע"י שיהיו יותר מוכנים להיות ראויים לשאוב מהמקור הראשון, אבל בכ"ז, רק אז תגמר התכלית והתעודה המחייבת להיות האומה הישראלית עומדת בציונה, לא רק בשביל ערך עצמה בלבד, כ"א גם בשביל הערך הכללי, שזהו היסוד המחבר את הנטיה הלבית עם השכל השופט ברוח משפט. אבל רק בשביל אותו המצב של נתינת מקום ממקור ישראל, להסתעף סעיפים שונים, מפוזרים, בין עמים רבים וצבא רב, בשביל זה לבדו לא יוכל עוד הארון הברית להכנס לבית קה"ק, והשערים לא יוכלו בזה להפתח. כי צביון הפירוד שאינו מוכן ומוכרח להתאחד, אם שיטיב ויועיל לאנושיות, אבל לא יעשה את המגמה האחרונה, ע"כ לא נענה.

מה.

כיון שאמר ד' אלקים אל תשכ פני משיחך זכרה לחטדי דויר עבדך, מיד נענה. הקשר הפנימי האמיתי שיש בין הרגש שבלב הטהור, שהוא מקור העבודה, שהתפילה היא דוגמא שלה שע"כ נקראת גם היא עבודה שבלב, ובין [הכרת] השכל הטהור, שאוצר שלו מונח בתורה האלהית שהיא אורו של עולם, יוכל להמצא רק בחיבור הידיעה של ערכם של ישראל הזמני, ההוה בכל דור ודור, אל ערכם הקיים הנצחי, שהוא יצא לפעול לעתיד לבא, ויהי קיים לעד ולעולמי עולמים. הרגש נמצא למדי באהבה המורגשת, שכל איש ישר לב אוהב את עמו, אשר ממנו חוצב, ואם יהי עמו ממולא ביתרונות קדושים ככה תגדל אהבתו, עד שהאהבה הנאמנה שראויה להיות מקשרת בין כל איש מישראל לכנסת ישראל, דיה להרים את היחיד ג"כ למעלת חסידות. "איזהו חסיד המתחסד עם קונו", ופי' בתיקוני זוהר"עם קן דילי" - מקור מוצאו, מחצבו גופו נפשו רוחו ונשמתו - "דא [שכינתא], כנסת ישראל". ההסתכלות הזאת תתרומם למעלת השכל הטהור, בהיותה עולה להשכיל איך שמצד חבתן של ישראל ההוית הזמנית, תתמשך האורה היותר עליונה הנצחית לעולם, שרק בשבילה הננו ראויים להיות לחטיבה אחת בעולם לנצח. אז ישכיל האדם כי לצורך החיבור של קדושת ישראל הזמנית לקדושת ישראל הנצחית, צריך לה כל התכסיס של התורה והעבודה גם יחד. באופן זה נשכיל שיש מקום לפעולתם של ישראל בעולם היוצאת בזמן ההוה באופן מוסתר, באופן הנדמה שצבא רב בפרטיות מתפלגים להתרומם בצביונות מיוחדים לתכלית העליונה ע"י שאיבתם מאור תורת ישראל, שמפני כך נקרא שם ד' צבאות לשם ד' אלהי ישראל, וכל דיבור ודיבור שיצא מפי (הקב"ה) [הגבורה] נתחלק לשבעים לשון שנאמר"ד' יתן אומר המבשרות צבא רב". אבל לא זאת היא גמר התכלית, אותה הידיעה שמביאה לחשוב שאפשר לשאוב ממקור ישראל דעת אלהים ודרכיו מבלי (לשוב) להוקיר מעלתן של ישראל בהכרת בחירתן האלהית הקיימת ונצחית, היא רק הכרה חלושה, שטובה היא להיות רק בתור אמצעי להכרה האמיתית. ע"כ, אם ע"י מצב הזמני, זכר שם ד' בכל דור ודור, שבא ע"י ישראל, יתרומם כח הרגש לעבודת ד' במקדשו, בהיותו מושכל בחיבורו אל המצב הנצחי, תתפרש ותתפשט כח התורה באורה השכלי החובק את כל המציאות והזמנים. ע"כ רק בחיבור שתי אלה יחד ראוי הוא ארון הברית, נושא האורה האלהית, להכנס לבית קה"ק, והשערים הננעלים הללו, פתחי עולם, ראויים אז להפתח. והנה דוד, זאת היא בחירתו, שכוללת כח המלוכה שבישראל בין בהוה בין בנצחיות. ע"כ גם בעת הקלקול לא אבד ג"כ נירו, ו"לא יסור שבט מיהודה", אבל היסוד הנצחי הוא "ודוד עבדי נשיא עליהם לעולם", שאז באחרית הימים תופיע האורה האמיתית איך שהצבאות הפרטיים ישובו להתאחד תחת דגל אחד, בהפיכת שפה ברורה לקרא כולם בשם ד' ולהכיר מעלתן של ישראל, "ואתם כהני ד' תקראו, משרתי

אלהינו", אלה המה "חסדי דוד הנאמנים", שהוא ע"ה שאף לא למצב ההוה לבדו כ"א לעשות שם, שם עולם, להכין החפץ האלהי היותר נשגב והיותר עתיד. אמנם אם היתה התכלית האחרונה אינה שואבת מן ההוה, לא היתה התייחסות למלכות בית דוד בהוה כלל, כ"א היתה מתנה גנוזה בעתיד. אבל כיון שיסוד ההכרה בנויה, כי מאור ההוה ההולך ומאיר יתקבץ האור העתיד שיצא כנגה בזמנו, ע"כ חיבור גדול יש למלוכת ההוה עם מלוכת העתיד הנצחית הנקראת על שם דוד. ע"כ כאשר "די' אלהים אל תשב פני משיחך" בהוה, שממלא תפקיד הרגש הטהור הראוי למלאות את כל לב טהור האוהב עמו כפי אותה האהבה הקדושה שראוי לכל איש מישראל שיאהב את הצלחת כנסת ישראל ושיסכים כל מהלך חייו למטרה זאת, שמוצאה הוא מקיום התורה ביראת ד' ואהבתו באמת, וזה יהי' הכנה להמטרה היותר נשגבה ונצחית, "זכרה לחסדי דוד עבדך", אשר ברית עולם לו ערוכה בכל ושמורה. כיון שאמר כן בא עד התמצית שבגללה ראוי הוא הארון האלהי להכנס למקום עבודת ד' בבית קה"ק, ומיד נענה.

.14

באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדרה. יש שחרות מקרית שעומדת להרחץ ולהנקות, אמנם שחרות של שולי קדירה גם אם פעם ירחצו אותה וינקוה הלא עוד תשתחר מפני דרך שימושה. כן כיון שהכירו שמעלתו של דוד היא מעלה נצחית וכבודו הוא כבוד שלא יתבטל לעולם, א"כ אף אם מצד אותו המאורע של התנגדותם ההוית יתנקו ויסירו חלאתם, כי ימצאו מקום להתנצל שראו איזה חסרון בההוה של ההנהגה, ע"כ עמדו לו לשטן, אבל הם הלא חפצו שתהיי' שנאתם עושה פירות והתנגדותם נמשכת. והנה הם רואים שכבודו הוא קשור בכבודן של ישראל שהוא כבוד נצחי, א"כ א"א להם כלל להתנקות מכתם בשתם, כיון שברית עולם היא לו. ע"כ ניכרת באמת בשתם בשני האופנים, הבושת הראויה להם מצד התנגדותם הזמנית, כיון שהוא נבחר מד' לנצח, מובן הדבר שהנהגתו הזמנית היתה ג"כ ראויה להיות מתקבלת, זאת היא מקבלת לעומת השחרות של שולי קדרה שמקבלת בכל פעם שתעמד על האש, גם אם פ"א במקרה תעמד ג"כ תשחר. אמנם עוד יותר תתעצם השחרות בשולי קדרה, מפני שהיא עומדת להיות מתפחמת תדיר. כן בשתם הלא היא בושת תמידית מפני קשר הנצחיות שיש בכבודו של בית דוד לעולם. ע"כ נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה.

.54

וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקכ"ה על אותו עון. העם שמתעלה הרבה בערכו עד שראוי הוא להיות עם נצחי, יסוד עילוי צריך שיוכר שיהיי' גם לכל איש פרטי ממנו ענין של ערך נכבד, והפעולה הטובה שתצא לעולם ע"י העם לא דוקא ע"י כללותו בלבד תצא, כ"א גם ע"י כ"א מפרטיו. וזוהי מעלתם של ישראל, "די' יספר בכתוב עמים זה יולד שם סלה". ע"כ מי שזכה להיות לראש פינה בממלכת ישראל לדורות עולם, צריך שתהיה השפעתו השפעה של קדושה, המלאה מוסר וצדק עולמים, בין ביחש האיש הפרטי בין ביחש הגוי כולו בכללו. ע"כ נקבע אז בעת ההכרה של קישור לאומיותם של ישראל בקדושת התורה, בצירוף קודש הקדשים, ושניהם יחד במלוכת בית דוד הנצחית, ידעו כי אותו העון כ"כ נטהר ממנו אדוננו משיח ד', וכ"כ פעל עליו כחה של תשובה לטובה, עד שלא די שבעצמיותו הפרטית נהפך, כל הגרעון שאפשר לו לעון לחולל בנפש, לטובה, כ"א גם על ההשפעה החיצונה, הכללית והפרטית, לא יפעל

שום גרעון, כ"א יתרון וקדושה להורות תשובה לרבים, ולהקים עולה של תשובה ברב עז. ע"כ ידעו כל העם בתור אנשים פרטיים, וכל ישראל בערך שצריך הגוי בכללותו להיות מושפע בעיקר עצמיותו של עם ישראל גוי קדוש, שהיא השפעה של קדושה ודרכי קודש, ממלכו שהוא משוח בשמן משחת קודש, ידעו בין בהכרה פרטית בין בהכרה כללית, שמחל לו הקכ" ה על אותו עון.

.אח

ולא יפה אמר שלמה, ושכח אני את המתים שכבר מתו. הוראה נפלאה יש כאן, כמה העבר כשהוא נשגב וקדוש פועל על המרוץ של הזמן ההוה והעתיד, מה שההוה עצמו לא יוכל בשום אופן להתרומם ככה לולא שאיבתו ממקור עבר רם הערך. וכל שיותר ילך הזמן וישטפו החיים, יתגלו ויצאו אל הפועל הטובות הגנוזות שהכין העבר הנשגב, ע"י האנשים הגדולים שלוחי ההשגחה העליונה להיות עומדים למשוח דורים. כאשר עינינו הרואות כי התקופה הקצרה של מלוכת דוד המע"ה פעלה כ"כ בפעולתה הרמה ע"י קדושת משיח אלהי-יעקב דהמע"ה, עד שדוקא אחרי שכבר עבר זמנה, הראתה ועתידה היא להראות את פעולותיה הכלליות הנצחיות, דוד מלך ישראל חי וקיים, כאשר נתברר אז ע"י בירור היחש של אור התורה עם עבודת ד' שבמקדש ע"י יחש של מלוכת דוד הנצחית. שאמנם במה היתה ההכרה בולטת ביותר בעם, במה שכ"כ רב היה והוה וגם יהיה הרושם העמוק של קשר מלוכת בית דוד בעומק נפש האומה, גם אחרי שכבר מת ואחרי שכבר עברה הפעולה המורגשת, רק אז תחל הפעולה הרוחנית להיות ניכרת ומתגלה, אבל בזמן ההוה, בחיי דוד המע"ה, לא היה כ"כ אפשר להבחין את הערך הנצחי שלו. ע"כ יפה אמר שלמה "ושנח אני את המתים שכבר מתו". עיקר הכרת שבחם וערכם בא דוקא בעבור שטף זמן הגון, עד שיאמר עליהם שכבר מתו, רק אז יוכר שהם משובחים שלא מתו לפי האמת, כי חיים הם לעולם.

.גח

והיינו דכתיב כיום השמיני שלח את העם ויכרכו את המלך. לעם יש שתי הערכות, ערך כללי בתור אומה כללית שהוא יוכר יותר בעת הקיבוץ הכללי, שכמותו ביחוד באיכותו לא היה מעולם בישראל בארצו, בצירוף מלכו ומקדשו בעת החנוכה העליונה ההיא. אמנם יש גם ערך שני, והוא הערך הפרטי, שתכלית הכללות של האומה צריכה שתגיע עד כדי להרים קרן כל אחד מבניה בפרטיותו, בין בענינים היוחניים בין בענינים החומריים. והנה מצד המצב הכללי הלאומי, המלך הוא העיקר שהוא נושא את דגל הכללות והעם מתברכים ממנו. ע"כ כל הימים שהיו עסוקים בערך ההצטרפות הכללית, היי המלך הוא המברך המשפיע ומשלים. אמנם עתה כיום השמיני, שעברה אותה התקופה שבה היה העיקר הרעיון הכללי, והתחילו ימי המעשה שכל אחד מהפרטים פונה אל הצלחותיו הפרטיות, בתור קיבוץ של אנשים פרטיים, המלך הוא המתברך ע"י רוב עם הדרת מלך. הוא מתרומם ומתעלה כפי ערך ריבוי פרטי עמו וכפי ערך מעלתם. ע"כ בעת אשר שלח את העם להיות נפוצים איש לאוהליו, ברכו את המלך, כלומר ממצבם הפרטי שלחו קוים ברוח אמונים ורצון נאמן להצלחת הכלל, שכחו הוא בציור הנושא של הצד הכללי של האומה הוא המלך.

.ד

וילכו לאהליהם, שמצאו נשותיהם כטהרה. שמחים, שנהנו מזיו השכינה. וטובי לכ, שנתעברו נשותיהן של כל אחד ואחד וילדה זכר. ההתעלות הרוחנית כשתארע ביחיד או בציבור, יש שתצר להנטיית הטבעיות למעט עז החיים שבהן. לא זאת היא אמנם דרך ד' השלמה, העליה הרוחנית שתבא בשלימותה ע"י ברכת ד' שעל עמו, היא לא תמעט את הצביון של כל נטיה טבעית כ"א תכשיר אותה, לפנקה, לטהרה, שתהיה פונה למעלה לצד הטהר האנושי ולא לצד הזיהום הבהמי הגס. ובהיות הנטיית הטבעיות מטהרות ע"י כח ההנהגה השלמה והזיכוכ השכלי והמוסרי של בעליהן, הם אז מוכשרים להשיג על ידי אותן הנטיית את המטרה היותר שלמה של הכונה הטבעית שיש בנטיית ההנה ע"פ החכמה האלהית. וחסד עליון בשעה המאושרה של רוממות קרן ישראל, אז בעת יסוד בית תפארתנו, הכל נקבץ יחד מהשמחה האלהית, שמחת המצוה היותר עליונה, קביעת הבית הגדול והקדוש שממנו תצא תורה ואורה לישראל ולעולם כולו עדי עד. הנה הורו המאורעות את התוכן של ההשלמה האלהית הרוחנית, שאיננה פונה למעט את עז החיים כ"א לצחצחם ולטהרם. ובהיות הנטיית הטבעיות לא ממועטות כ"א מטוהרות, הן אינן כלל סותרות את המאור האלהי מלמלאות את הנפש הטהורה. והאור האלהי, הזיו הטהור הממלא נפשות טהורות, הוא עצמו פועל שיהיו המטרות של הנטיית הטבעיות מוצלחות בתכלית המעלה שלהן. הם מצאו נשותיהם כטהרה, הטהרה של הנטיית החושיות זאת היא המטרה האלהית, העלאתן משפלותן ומאפשרות עיוותן לדרכי חושך. ע"כ דוקא עם הסידור הטבעי של החיים הפרטיים הטהורים היו יכולים להיות שמחים מזיו השכינה, באהבת צור העולמים, בהכרה שכלית והרגשית, ללכת בדרכיו באהבת אמת והכרה עמוקה פנימית. ופובי לכ, טוב הלב יבוא כשהנטיית הטבעיות הן קולעות את מטרותן, לא רק להשלים את התביעה הטבעית, שהיא בעיקרה נוסדה רק בשביל גודל הערך של תכליתה, ע"כ ע"י קדושת החיים יובל הענין אל הצד העליון שבתכלית הנטיה. וזה נתברר ממה שנתעברה אשתו של כל אחד וילדה זכר. וכמה טוב לדורות השפיעו העובדים הנולדים, בהיותם ממולאים ברגשי קודש בנטיית להוד אור אל עליון ואהבת עמו על הצד היותר נעלה. העובדים העקריים המה הזכרים, אם שהנקבות הנה עוזרות נאמנות, אבל בשעה הרוממה והמוכשרת הזאת שרחוק רחוק הוא להמצא כמוה, כך היא הטובה השלמה שפועלים עיקריים, זכרים, יולדו בהכנה מתאמת כולה לחפץ האלהי השלם שהיה חי אז בלב הגוי כולו. גם זה הוא כחו של ישראל להגביר תמיד את הצד השכלי על ההרגשי, והשכל ינהל את הרגש וישביעהו מטובו. לב רגש נתן ד' לנשים, הנה מרגישות יפה את הדברים בטעם, בנועם ויופי, בזה בינה יתירה נתן הקב"ה באשה יותר מבאישי. אבל האב לכל חמודות, הכח הנותן מדה גם לחוקי הרגש עצמם הוא השכל הטהור, שהוא הפועל העקרי והוא המתגבר באנשים הזכרים. ע"כ ע"י הפעולה העזה של הרושם של ההשפעה האלהית השלמה, מחנוכת הבית, מקביעות מקום האורה לישראל ולעולם, הוכר אופיין של ישראל שהוא הגברת השכל על הרגש, שאז תצא ההצלחה ואור האמת והשלום לשכלול הגמור. ע"כ ילדה כל אחת מנשותיהם זכר, המוכן לעבודה שכלית היותר רוממה וטהורה, השולטת ג"כ על עז הרגש.

.kJ

על כל הטובה אשר עשה ד' לדוד עבדו, שמחל לו על אותו עון. ולישראל עמו, דאחיל להו עון דיוה"כ. במבט הכללי, כשיגיע למרום האחדות להשכיל יסוד השגחת ד' העליונה הכוללת את כל המציאות וכל הזמנים, אז יראה לעיני המשכיל כי אין מציאות וחילוק בין רע וטוב, כ"א ביחש היחיד או הפרטיית, פרטיית הזמן

או המצב. אבל בערך הכללי כבר אמרו חז"לי: כשם שקילוסו של הקב"ה עולה מן הצדיקים כך הוא עולה מן הרשעים. והעובדות שהן רעות לעצמן ומסבבות רע לעושיהן, אינן כ"א מצד שהעושים הם ג"כ פרטיים וחיים באורח פרטי, אבל ביחש אל הכללה גדול והנצחי, יש אשר הפעולות הרעות יצמיחו בסוף הימים טובות כמו הטובות. ע"כ בקביעות בנין ביהמ"ק, הבית המורה על קדושת אחדות אדון כל המעשים ושליטתו העליונה, צריך הי' שלא יחסר רושם של הבנה זו. והנה הי' משל נמרץ לדבר ענינו של דוד, שבא להורות תשובה, והי' בערך בחינה שיש מקום במציאות שדבר של קלקול כשחוזר להיות מתוקן יסבב טובות כאלה, מה שלא יוכל דבר מתוקן שלא היה מעולם מקולקל למלאותן. ע"כ עת ההתנשאות הכללית הנצחית כעת חנוכת בית עולמים, היתה מוכשרת יותר להורות בגלוי שמחל הקב"ה לדוד על אותו עון, שבעיקרו היה הקלקול נדרש לתיקון של דורות שיצא ממנו. אמנם כאשר זה הרעיון של הוראת תשובה יש לו עכ"פ ערך מעשי, אבל יותר מזה תתעלה ההשקפה שאינה אפשרית כלל להקלט במעשה, אבל מ"מ האמת צריכה שתובן, שלפי הענין הכללי אין שם כלל חטא וקלקול. כי כל אשר יפעלו כל אנשי רשע להרשיע, הכל נערך בחשבון הכללי שגם זה צריך לתיקונו של עולם הכללי, אלא שמ"מ אין זה פורץ את היסוד המוסרי כלל, כי כל יחיד שבבנ"א דרכו צריכה להיות דרך ישרים, "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו". ועוד תוסיף הדעה הנשאה הזאת אומץ לבטחון הצדק, שהרי לא יעומם ערך הצדק ע"י ציור זה להבין שגם הרשע טוב הוא, כ"א להורות שהרשע כלול ג"כ בהמסיבות שיצר בהן צור העולמים את המציאות הכללית לתכלית השלום והטוב. וכשם שתצא תכלית הטוב הכללי ע"י מה שיחול הטוב על עושי טוב, כן תצא תכלית נהדרת כללית בחול הרע על עושי הרע. אבל ההבנה של חטא, שהוא מובן של הפסד והורדה, זאת אי אפשר לצייר כ"א בערך הפרטי אבל לא בערך הכללי. ע"כ בשעה הרוממה, שהיתה כולה כללית ונצחית, היה צריך שלא יחסר ג"כ הרושם המדעי הרם הזה. ע"כ לא היה אז נהוג יוה"כ בצביונו המלא, להורות שאמנם כ"כ רם הוא המוסד הנצחי והקדוש הזה, מכון הר בית ד', עד שהוא מקבץ בקרבו את כל הדברים הכלליים, שאפשר להיות בעבר בהוה ובעתיד. ע"כ בסקירה העמוקה הגנוזה בו אין מקום כלל לחטאים, וממילא שא"צ לכפרה. אמנם מובן שהכונה אינה בזה הענין המעשי, שהרי באמת הכפרה צריכה וגם היא נכנסת בחשבון הדברים הפרטיים שעולים לכלל השלם, אבל מיעוט הצביון של ביטול העינוי דיוה"כ ההוא בא להורות על עומק הרעיון שיש בזה, שרק בעז אחדות השם יתברך אנו בטוחים על נצחון הטוב המוחלט, שעליו נאמרהנני "מוחה פשעך למעני וחטאתיך לא אזכר". ע"כ מה רבה הטובה שעשה ד' לישראל עמו דאחיל להו עון דיוה"כ, שבזה ג"כ נעוץ הבטחון הנצחי לבחירתן של ישראל שדבר אלהינו יקום לעולם, לבל נחרד מהמון הקלקולים המוסריים שעברו עלינו, כי "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה". וכשנתרומם למעלה הכללית כפי הראוי למעלתן של ישראל, יוכר האור האמיתי שאין כאן רעות מוחלטות ולא קלקולים יסודיים, כ"א בצירוף אל זמנם ומקומם, אבל מצד ימי הנצח הכל שב וחוזר לתקנת המחשבות הטובות שחושב ד' אלהי ישראל על עמו, מחשבות שלום ולא לרעה, לתת לנו אחרית ותקוה. ע"כ הוא רמז אדיר ליסוד קיום הטובה הנצחית, למלאת דבר ד' אשר דבר טוב על ישראל, ע"י מה דאחיל להו בשעה האדירה של יסוד הבית הקדוש והנצחי, עון דיוה"כ.

נ.ב.

ודקאמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת, כדר"י א"ר כו'. יסוד הכרת האמת, שבה תלויה הכרת היסוד האדיר של הכרת שם ד' אלקים חיים, תלוי הוא במה שנבחין את עניני המציאות כמו שהם באמתתם. לא נעמיד בשום אופן יסוד על אותו הערך שנמצא בו המציאות מצד הציור הדמיוני, דהיינו

שמצטייר בעולם החיצוני, מה שבאמת בפנימיות הדבר אין בו מאומה. זהו ההבדל שבינינו לבין התועים עובדי ע"ז, כדחז"ל: למה נקרא שמש אלילים, מפני שהם חלולים, כלומר אין בפנימיותם שום ערך כ"א מה שיכולים להפעיל ע"י ציורי בלהות איזה דבר על הציור הדמיוני של ההמון. אבל לא כאלה חלק יעקב, כי אלקים חיים הוא צור ישעינו, שהמושג מאורו לגדולי המשיגים כאין ואפס הוא מול האור הפנימי, מול החיים האמיתיים שאין לנו מלה ליחסם, כמו שהם נמצאים במקור החיים יתברך שמו. ע"כ עלינו לדעת למשל, כשאנו מכבדים ומוקירים גם גוית איש חשוב לאחר שמת, אין תוכן הכבוד מצד הכח הדמיוני שפועל המחזה על העולם החיצוני מצד הזכרון המתלזה אל גודל ערך אותו האיש בהיותו בחיים. לא כן הדבר, הכבוד אצלנו נובע רק מצד החיים, מצד אותם החיים שבפנימיות מקורם ישנם במדה עוד יותר גדולה ממה שנראים מחוץ, בהפעלים על הרושם החיצוני. ע"כ חיי הנשמה האלהית שהנפש המלאה חכמה וצדק וקרבת אלהים היא מלאה מהם, היא תגביר בנו כח רגש הכבוד להיות מרשימים אותו ג"כ על הגוף שה"י לה לכלי שימוש, ושעתיד לשוב לכבודו לקץ הימין, גם לפעולות החיות לצדקות להדרכות, שהן חיות בלב רבים חיים המרגישים ומתנהגים בחיים באורח אורה ע"פ ההשפעה הגדולה של אותו גדול הערך. אבל חלילה לנו לתעות שהננו כ"כ נמשכים אחרי הדמיון, להמשך בזה שאותו הגוף המת עושה רושם גדול על המחזה החיצון והלבבות מתרגשים אודותן, והעולם החיצוני מלא ממנו לדמות שמצד עצמות דבר זה, אע"פ שהוא עצמו מת ואינו מרגיש מצד גופניותו מאומה, שזה הדבר יעשה אצלנו חשיבות של חיים. לא, אין אנו נמשכים אחר הדמיון במאומה, ע"כ עלינו ולנו ראוי לעשות רושם גלוי, שמצד ערך החיים הננו מחזיקים ומראים שרק האמת היא דגלנו. ע"כ הכלכ, איך ששפל יהיה ערכו, איך שאינו פועל על העולם החיצוני שום מבט של הוד, מ"מ יקר הוא יותר מצד הערך של החיים מהאריה המת. ולא דוקא אריה, כ"א גם מכל גדול ערך ומכובד שמותו עושה רושם חיצוני היותר אדיר. מפני שזה הכלב הוא מרגיש בחייו, ע"כ יש לחייו איזה ערך של חיים, וזה המת שמצד גופניותו אינו מרגיש בחייו, אין הרושם החיצוני שוה דבר לפי האמת. אמנם מתוך המשפט הזה נשכיל ונבין, שעכ"ז הרי אנו רואים שהננו חרדים מאד על כבוד גדולי עולם המתים, יהיה זה לאות נאמן שמצד ההכרה האמיתית שאנו מכירים ויודעים שהמתים הללו אינם מתים כ"א חיים הם, מפני שהם עומדים בחיותם מצד השכלי במציאותם האמיתית. ודוקא מצד אותה ההשפלה שאנו מיחסים בענין אחד להגוף הגדול מול צורך החי השפל, מתוך כך אנו עומדים על אמתת היחש של מושג הכבוד, איך הוא עומד על יסוד האמת והמדע המבורר. אבל מה שהמון לאומים נמשכים מצד ההשקפה של הרושם החיצוני, שבקרבו אין מאומה, תולדות ע"ז וההתהללות בפסילים, ע"ז אנו אומרים ברב עז "כי לכל חי הוא טוב מן האריה המת".

ד.נ.

דאר"י א"ר, מ"ד הודיעני ד' קיצי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני, אמר דוד לפני הקכ"ה, רבש"ע הודיעני ד' קיצי, א"ל גזירה היא מלפני שאין מודיעין קיצו של בשר ודם, ומדת ימי מה היא, גזירה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם. קצב חיי האדם אפשר היה להחקר ע"פ שני אופנים. מצד ערך כחות הגוף שיש להם קצב בשימושם, ואם הי' אפשר להגלות לעיני אדם בדרך השכל הפשוט או בדרך הנבואה ורוה"ק בדיוק נמרץ כלל כחותיו הגופניים ופרטיותם, היה אפשר לו להעריך לעומת זה במדה נכונה כמה מערכה של כחות כאלו ראויים להתקיים לפי ערך השימוש שבהם. אבל השם ית' הכין בחכמתו שכ"כ יהיו סבוכים דרכי המאורעות בשימוש הכוחות הגופניים, ועצם יסודי הכחות שהם תלויים בהמון המציאות שמחוץ לגופו של אדם, עד שאי אפשר שיבא האדם לידי ידיעה ברורה בקצב החיים מצד

הכחות הקבועים הגופניים. ע"כ לעומת הבקשה של הודיעני ד' קיצי, הקצב הטבעי הקבוע מצד משקל הכחות הגופניים שבגוף, היתה התשובה: גזירה היא מלפני שאין מודיעין קיצו של בשר ודם. מצד בנין הגוף של בשר ודם הנערך בקצבת כחותיו, לא ניתן להיות מתברר כמה יוכלו כחות כאלו בערכם ובנינם להיות עומדין בשימושם הקבוע, ומתי יבא קיצם ע"פ המתכנת הטבעית הפשוטה. והנה הידיעה הזאת מצד הערך הגופני, אם היתה אפשרית להחקר, מובן הדבר שהיתה מביאה הפסד רב. שהרי מחקרי הגוף נתונים המה לכל דורש וחוקר, גם לאלה אשר נפשם עופלה ועל טהרת המוסר לא יתנשאו, להם ודאי צריך העדר הבטחון של חיי הזמן להיות נמזג בכחות נפשם, כדי שיהיה עכ"פ למגן נגד זעף של הכח הדמיוני המסית לבלע ולהשחית, לחבל ארחות מוסר וצדק. ואיך שיהיה חסרון הבטחון של החיים, הוא עכ"פ ממזג איזה רפיון נסתר שמחליש את כחו של היצר הרע, אף אם לא יודה האדם בגאותו וגסותו שהוא מרגיש מזה איזה רפיון של רשעה, מ"מ האמת היא חזקה ועל כרחו שולטת היא עליו לבצר את הכחות הרעים וזדונם. ע"כ ראוי הוא שדלתי ההשכלה השפלה הבאה מצד החקירה הגופנית תהיינה נעולות שלא יוכל כל חוקר להודע מקיצו של בוי"ד, מצד בשרו ודמו, כלומר בנינו החומרי. וכיון שלטובת היצור והמוסר האנושי צריך הדבר להיות נעלם, נסתתמו הדרכים כ"כ עד שאי אפשר לעמוד עליהם ג"כ מצד הנבואה, כי אם היו ערוכים שערי הנבואה לעומת דבר מוחשי כזה המתיחש למושגי הגוף, היו בהכרח ג"כ דרכים נמצאים ג"כ למחקר השכל החופש תעלומות הטבעיות איך להגיע להם. אבל יש עוד דרך נעלה מזה, שהוא גבוה ונשגב מאותו המחקר הנמוך של משקל הכחות הגופניים, והוא תלוי בחכמה רבה רוחנית ואלקית. והוא באשר כל דבר יש לו תעודה במציאות ומשך קיום כל ענין ודאי נמשך הוא כפי ערך תעודתו, ביחוד הדבר מתברר בדברים שהם עדיין נמצאים במצב של אמצעי להגיע איזה תכלית מרום מהם, שלא יתקיימו כ"א עד בא מילוי תעודתם והשגת תכליתם. ע"כ חיי האדם בעוה"ז ודאי יש להם תעודה מה שצריך לפעול בעולם, והם המדה של הימים, ע"פ הפעולות יערכו הימים, כמורגל להבין על האמור "בא בימים" שבא עם הפעולות השלמות שפעל בימיו בחיים. ע"כ מי שיתנשא להשיג בבירור גמור את הצורה של התעודה המוטלת על האדם, הוא ידע את פעולותיו אשר צריכות שיצאו ממנו במשך חיי חלדו, ועל פיהן ימוד את ימי חייו. המחקר הזה יתנשא לעיונים גדולים ולחקירות אלקיות, כי בכל מקום שאנו מוצאים יחש אל סוד ההשגחה האלהית בתעודה הערוכה לחיי האדם מצד פעולתו הקצובה מאדון כל המעשים, כבר האדם שהוא מוכן לחקור בכאלה הוא מתנשא מעל התאוות היותר שפלות, והוא יותר מוכן להיות עובד ד' ועוסק בשלמות באהבה מהשגת האמת הברורה. והיה הדין נותן שאולי היה ראוי להיות ניתנת חקירה כזו תחת אפשרות הבירור. אבל לא כן תיקן צור עולמים, היודע יצרי מעללי איש, ויודע שהמשקל הנפשי הרצוי האפשרי להפוך על ידו את הצד המעולה שבהנהגה האנושית יבא דוקא ע"י אותו הספק הנמזג בכחות האדם ביחש אל ערך חייו, בין מצד קצבתם החומרית בין מצד תעודתם. משקל ההעלמה מכרעת בין לצורך "אל תרשע הרבה" שעלולים המון האדם לפול בו, בין לצורך "אל תהי צדיק הרבה" שאנשי הסגולה עלולים להמעד על ידו, שבאפס יד הדמיון המאריך לעומת זה את התשוקות החומריות והדמיוניות, שהן טובות במדתן לשכלל את העולם באופן שיהיה נאות כולו לתעודתו המוכנת לו מבורא כל יתברך, בחסר כח דמיון זה ע"י הגעת המחקר במקום שחסרון הידיעה טוב הוא, תשחית הידיעה הזאת הרבה, ותטשטש את צורת החיים וערכם. ע"כ כשם שקיצו של בשר ודם הוא בכלל הגזירה שלא יודע, כן היא ג"כ ההשגה היותר מעולה, מדת הימים, ערך החיים ותעודתם בצמצום ביחושם אל הזמן, ג"כ נעלמה מעין כל חי, וגזירה היא מלפניו ית' שאין מודיעים מדת ימיו של אדם, אע"פ שהיא גבוהה מההשקפה של הקץ הנחקר מצד הערך של בשר ודם, מ"מ הכל הוא בכלל הגזירה.

אדעה מה חדל אני, א"ל בשבת תמות. יש ערך ידוע להפסקת הפעולות שהאדם הפרטי פועל על הכלל. בכלל אין לך אדם שאין לו איזה השפעה כל דהוא על החוג הקרוב לו, ואותו החוג כמה שיהיה קצר, הוא מתרחב ע"י השפעה שיש להיחידים מאותו החוג על הקרובים לחוגם. ממילא מובן שלפי גדלו של אדם כן תהיה ההשפעה יותר רחבה, עד שההשפעה הגדולה והנפלאה של אדוננו דוד המע"ה ג"כ יש לה ערך ידוע מצד פרטיותו, כלומר יש קצב לפעולות הפרטיות שהוא עושה ופועל בתור איש פרטי. וחדלון של הפעולות הפרטיות מתי יסתיימו, זה אפשר כבר להשיג ע"י עזר השפעה אלהית. אבל זה אי אפשר שישגי מתי יסתיימו ג"כ ההשפעות הכלליות, עד שמצד הצורך של חדלון של פעולותיו בחיים יהיה צריך ג"כ שיפטר מן העולם. וזה דומה ממש להודעה פרטית שמודיעים לאדם, אבל מעלימים ממנו את הכלל שזה הפרט מונח בקרבו, ע"כ אינו יכול לדעת ידיעה ברורה ג"כ מערכו של הפרט, כדוגמת ידיעת היום המיוחד שהוא ענין פרטי. אבל כשאנינו יודע מתי יהיה בחודש ובשנה הלא אין ידיעתו מבוררת, מפני שהכלל נעלם ממנו, ע"כ לא יוכל להשיג את הפרט לבירור. כן ההשגה מתי תחדל פעולתו שהוא צריך לפעול בתור איש פרטי הפועל על הכלל זאת אפשר שתודע לו. אבל בזה עוד לא תמה אמתת פעולתו, כי אע"פ שהוא אינו פועל מ"מ ישנם ענינים רבים שבערך הכלל הם נחשבים לנפעלים מכחו, וכל זמן שהוא חי כחו עומד בהם, והם צריכים לתיקון הכללי שיתקיימו בצביונם, עד זמן ידוע הצריך להנהגת הכלל להיות בצביון זה המושפע מערך פעולתו בזמן שהיה עדיין פועל פרטי בפועל. ע"כ הידיעה של מה חדל אני, נודעה, אבל באופן כהה, נודעה מצד הערך הפרטי אבל לא מצד מקום הפרט בתוך הכלל הגדול. ויש עם זה הערה גדולה שפרטיותו של אדם אינה נאבדת לעולם באוצר הכלל, שהרי דוד ע"ה שכל ערכו לכאורה היא עבודת כלל ישראל, והנה המיתה נערכת למנוחה מצד הפרט הצדיק העובד, אבל מצד הכלל היא צער ויגון והיפוך המנוחה. א"כ אם פרטיותו היתה צריכה להתבטל כולה בערך הכלל הי' צריך שעכ"פ מיתתו, שהיא מנוחה בערכו הפרטי ועמל בערך הכלל, לא תהיה בשבת. אבל לא כן גזר אדון כל הנפשות, כי מאוצר הפרטיות שהיא קיימת ג"כ לעד יושפע כח הכללי. ע"כ לעת קץ האדם צריכה פרטיותו הנהדרה להתגבר עליו, להורות שהנצחיות לא תהי' רק במושג הכלל כ"א גם במושג הפרטי, ומזה תוצאות להשלמות מוסריות חיות וקיימות לעד. ע"כ באתה הידיעה בשבת תמות, בתור מנוחה לפרטיות מציאות נפשך הנכבדת, דוד מלך ישראל חי וקיים.

אמות באחד כשבת, א"ל כבר הגיע מלכות שלמה כנך ואין מלכות נוגעת כחכרתה אפילו כמלא נימא, אמות כע"ש, א"ל כי טוב יום בחצריך מאלף, טוב לי יום אחד שאתה יושב ועומק כתורה לפני, מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני ע"ג המזבח. ההשגחה האלהית מטפלת ביחוד בסדר התולדה האנושית, שבכללה היא מכוונת להתעלות, להגיע את הכלל אל תכלית המעלה הנועדת לו מיוצרו. ע"כ הסיבות שהן גורמות שינויים עיקריים בהנהגה הכוללת, הן מדוייקות מאד בעתן ובזמן. וכאשר כל תקופה שהנושא את דגל הנהגתה הוא בראשית מעשהו, עושה היא את פעולותיה באופן מורגש, בשינויים כבירים לפי רוח החדש המתחיל פעולתו בכח, ואח"כ לעת זקנה אז הפעולות הולכות ע"פ הכח הקדום של ימי הילדות הסוערים. וכן נחקק בחק הנהגה העליונה שכה תתנהג האנושיות, בין בצעדיה המהירים בין בהליכתה האיטית ובהפסקת תנועותיה. ע"כ כאשר ע"פ סדרי הנהגה הכללית

היתה צריכה תקופה חדשה להיות מתחלת, תקופת שלמה, שכפי ערך תקופה מתחלת רבות הנה תנועותיה, אין לערוך את הערך שיש ברושם הכלל מהלך של יום אחד. כי הסבות של השינויים בדרכי החיים וגורמיהם תלויות זו בזו. ע"כ אף שמצד קישור הנפש של דוד המע"ה אל הכלל, חפץ הוא שלא תהיה מיתתו המסבבת לו מנוחה ועדן אלהי כראוי לצדיק כמוהו, שע"כ יאתה לפניו ביום המנוח והעדן יום השבת, רצונו אמנם היה שלא תסבב רושם הפכי בנוגע אל הכלל, כי הכלל הלא יתעצב ויחסר לו המנוח הראוי ביום הקדוש, והוא חפץ היה להביע עומק קישורו אל עם מרעיתו, כי הוא חושק שגם פטירתו מן העולם לא תהיה נחקקת בצורת יחידות, כ"א בערך הנצרך להשפעת הכלל כפי נטיתו ורגשו, ע"כ היתה מגמתו למות באחד בשבת. אבל זהו רק מצד הנטיה הציבורית הנמצאת בנפשו הפרטית, אבל חיי הכלל הם מסודרים במהלך אחר, וכיון שכבר הגיע מלכות שלמה, שעתה תקופתו מתחלת, וכפי הנהוג בכל תקופה חדשה שינויים כבירים בסדרי החיים הציבוריים נכונים לה, א"א כלל לאחרה גם יום אחד, גם מלא נימא, בשביל איזה פרטית תהיה גדולה בערכה עד מאד. ע"כ פנה בקשתו להקדים את המאוחר, למות בע"ש. שמצב הנהגתו בערב יומו הלא היא הולכת בצעדים מתונים, בעיקרה היא יונקת מכח הפעולה הסוערת של הימים שהכח בהם מוכן יותר לפעולה, ושינויים כבירים אינם עלולים כ"כ בהם. ולעולם הלא ההליכה הכללית היא לפנים, לתכלית ההתעלות, אף שלפעמים אנו רואים ג"כ ירידה במהלך החיים הכלליים, נדע נאמנה שירידה זו צורך עליה היא, כי המגמה האלהית היא ההשתלמות וההשתבחות המוסרית והחומרית, ע"כ בהקדמת תקופה חדשה כללית אין כ"כ הפסד במיעוט זמן. אמנם כ"ז ניתן להאמר רק אם נשקיף רק על הערך הכללי, אבל כאשר נחזור לעומק ענין החיים נדע שהכלל אם שהוא נכבד מהפרט מפני ריבוי, אבל עצם מעמד הכלל הלא הוא הפרט, יסוד כל התנועות הכלליות הוא להיטיב ולשכלל את הפרטים הרבים הגנוזים בתוך הכלל הגדול. ע"כ כאשר לפנינו יזדמנו שתי השקפות סותרות, מעבר מזה ערך של חיים חדשים כלליים, ולעבר מזה ערך חיים פרטיים גבוהים ורמים בערכם, עלינו להודות כי חיי הפרט הרם והנשא הלא הוא הוא כל המגמה והתכלית של הכלל. כי למה ניתן לנו כל העמל הכללי, כדי להביא את הפרטים לאושר גדול, לשלמות אמתית בדעת ובהנהגה. ועכשיו כיון שלפנינו ישנם מין חיים כאלה שהם שלמים עד מאד, שהם קדושים בתכלית הקדושה ורמים בחפץ עליון זך וטהור, הלא זה הפרט הוא הוא היסוד הכללי. ע"כ טוב יום אחד כחצריך, טוב יום אחד שאתה בתור איש פרטי קדוש אלקים אשר רוח ד' דבר בדך, איש שרוה"ק דבקה בנפשו הטהורה ואתה יושב ועוסק בתורה לפני, שהיא אמנם השלמה פרטית, נעלה ונשגבה היא לפני, חביבה יותר מאותן הפעולות שהן רק מכשירים להוציא מתוך האוצר הכללי פרטים שלמים וחשובים שכמותך. הקרבנות הם בכללם מכוונים בעקדם לתכלית הרשמת כבוד שמים במושג הכללי, ביחוד ריבוי הקרבנות שלפי המושג המוסרי הפרטי כבר נאמרי "לא על זבחך אוכיחך", ולא דברתי עם אבותיכם ע"ד עולה וזבח. שהמוסר המתעלה ומכיר חפץ השלמות העליונה הוא מגיע כבר עד התכלית הפנימית של הקרבנות, אמנם ביחש הכלל היא עבודת ד' קדושה ונעלה עד מאד. הכלל כולו, רק אז בהיות בית ד' נכון ונשא, כולו אומר כבוד ומורא ע"י הזבחים וכל סדרי העבודה ע"פ התורה, יכיר הערת הרגש של כבוד ד' וסוד המוסר הטהור הבנוי על החפץ הנצרך להתעצם בלב כל איש ללכת בדרכי ד', ע"כ אלף העולות של שלמה יש להן ערך כללי גדול, שמהתבוננות של הכלל כולו יצאו הפרטים הטובים. אבל הפרט הרם הקדוש המתעצם כבר בשלמותו בדעת התורה באהבתה וידיעתה ובשלמות החשק לכל קודש, הוא הפרי עצמו היוצא כבר מכל העמל הכללי. ע"כ ודאי טוב יום אחד שאתה יושנ ועומק בתורה לפני, אף בהיותך כבר בלתי פועל מורגש בחיי הכלל, מאלף עולות של שלמה בנדך, שהן כולן לתכלית ההדרכה הכללית לפי הכנת הכלל, שאלו אמנם הם מכשירים קדושים, אבל אתה בתור פרט שכבר נתעלה הנך עומד על יסוד התכלית עצמה, שראויה להיות חביבה ונאהבת מאד.

כל יומא דשבתא הוה יתיב וגרים כולי יומא. המעשה והתלמוד הם שני יסודות הדרך הטוב הרצוי בעיני ד'. אמנם המעשה יש לו ערך כללי, המעשה פועל על הכלל העומד ורואה את מה שנעשה. החכמה, התלמוד, היא בונה כלל שלם בתוך הפרט עצמו. המשיג מתהלך בהשגתו ברחבי אין קץ, וזהו שלמות של חייו הפרטים שהם נערכים במשקל כולל, "שקול זה כנגד כל העולם כולו". ע"כ כאשר הוכרע הדבר לצד היתרון שיש להפרט המעולה, אף הוא תפס את האומנות שבה יוכל הפרט למצא את מקומו כאילו חי חיים כלליים, והוא העיון והחכמה, שעל ידם האדם מתעלה ממעל לפרטיותו וממעל לצורך של ההשתעבדות אל פרטים, כ"א הוא מוצא את החיים הרוחניים עומדים לפניו במילואם באין צורך למלאותם ע"י פרטים זרים שמחוץ לעולם השכל שלו. ומזה ישכיל את ערך הפנימי של החיים, ויהיה באמת דבק בחיי החיים במקור חיים ית'. הוה יתיב ונרים כולי יומא.

ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מה"מ קמי' ולא יכיל ליה, דלא הוה פמיק פומיה מגירטא. סבת המות האנושי בא מצד המצב הטבעי בשביל הקץ הטבעי של כחות הגוף הכלים, ומצד הסידור התכליתי בא מסבת התעודה המעשית הגופית שנשלמה, וצריך כבר האדם להתעלות לתעודה יותר נשגבה ויותר נעלה. אמנם עסק התורה לישרי לב מגין על שני אלה יחד. העונג הרוחני הממלא את לב האוהב את התורה אהבת אמת, יתן עצמה לכחות הגוף חוץ משיטתם וסידרם הנהוג. וע"ד התעודה, אמנם תעודת האדם היא השגה יותר נעלה ממה שהוא יכול להשיג בעודנו בגוף, אבל מ"מ הלא גם החכמה המושגת ע"י עיון התורה לגדולי המעלה, היא ג"כ השגה גדולה רבת האיכות. ע"כ אין זאת מדתו של אדון כל המעשים ית' לשדד תעודה שהיא קיימת בפועל, ע"י מה שאותו הצדיק עוסק בתורה פה עלי אדמות בשביל תעודה אחרת, אף שהיא רמה ממנה בערך. ע"כ רק אז יגיע התור של העלי' לתעודה היותר רמה, באותה השעה שחדלה בפועל התעודה השפלה ממנה לפעול את שלה, מפני שכחותיה מוגבלים ע"י הגוף המוגבל, אבל כ"ז עסקו בתעודה השכלית, דלא פטק פומיה מגירטא, לא יכיל ליה.

אמר מאי אעביד ליה. שתי פעולות הפכיות צריכות להרשם בבת אחת. האחת גודל הערך של התורה שהשגתה ולימודה היא בערך התעודה האחרונה של ההשלמה האנושית, שע"כ א"א לבטל את התעודה הקיימת גם בשביל דבר שהוא ממינה למעלה ממנה. אבל הרושם השני צריך ג"כ להרשם, שעם כל הגודל שאנו חשים אל התורה שאנו למדים בחברת הגוף, עלינו לדעת כי כאין היא נחשבת השגתנו לעומת מה שאפשר להשיג מהטוב הצפון ליראי ד' בהיותם עולים לחיים הרוחניים באוצר החיים. ע"כ מניעת הרשות האי-אפשרית של הפירוד ע"י המות בהיותו עוסק בתורה בפועל, מרשימה את יקרת התורה שהיא התעודה הצפונה עצמה. אמנם הסבות הגורמות להפסקת התורה כדי שיהיה הפירוד אפשרי (הוא פועל) [הן פועלות] הרושם להתבונן כמה יותר רם ויותר נעלה הוא המצב של נועם ד' הצפון ליראיו מכל הנועם

אפילו הרוחני שאנו יכולים לציירו בחברת הגוף, עד שמ"מ ניתנה הרשות לחפש עצות מרחוק להבאת התעודה היותר רוממה שלא תהיה מעכבתה התעודה הנמוכה ממנה, עסק התורה בחברת הגוף פה בחיי הגשם. ע"כ לא באורח ישר כ"א באופן סיבובי אפשר לבא במצב כזה לתעודת המות, שמטרתה מה שהיא למעלה מאותם החיים הזמניים. ע"כ אמר מלאך המות, שהוטלה עליו לא פעולה ישרה כ"א סיבובית, מאי אעביד ליה.

.61

הוה לי' כומתנא אחורי ביתיה, אתא מ"ה מליק בחיש באילני, נפיק למחזי, הוה סליק ברגא, איפחית דרגא מתותיה, אישתיק ונח נפשיה. המקרים החיצונים פה התאימו אל המקרים הפנימיים שבנפש הגדולה והקדושה בעת הנפלאה ההיא. כל זמן שהאדם עסוק בהשגות מוגבלות שאפשר לציירן יפה בחושים איננו מרגיש כי צר לו המקום, אבל כאשר הוא מתנשא להשגות יותר עליונות ורחבות, להשגות רמות בעיונים אלהיים גבוהים וקדושים הלוקחים שבי לב קדוש, אז הוא מרגיש כי צר לו המקום, הגבולות מעיקים אותו, הקירות כמו ישימו לו מועקה, ע"כ יתאוה לצאת למקום אויר חפשי. הבומתנא אמנם היה אחורי ניתו, מוכשר לעיונים נעלים מגבול החושים כמו שהבית היה מוכשר להלימוד המצטמצם בגבוליו המוחשיים, אז כאשר התרוממה הנפש הקדושה להשגות יותר רחבות התעלה מעולם הגבול. אמנם בפעם הזאת היתה זאת סבת מיתת הנשיקה המיועדת לקדוש אלהים שכמותו, מלאך המות אתא סליק בחיש באילני. הסבה המוכנת להביא את קץ חיי הגוף למשיח ד', היא נטתה את לבו הפעם לעיונים יותר רחבים שהבית כמו צר להם, הוא נפיק למחזי, להסתכל אותה ההסתכלות המנשבת באויר הבוסתנא הרחב, אותם העיונים שהרחבה והתפשטות יפות להם. בזה אמנם סליק בדרגא, התעלה והתעלה מעיון לעיון מהשגה להשגה עד באו למקום עיון כזה, למקום רויות דשן ועדן אלהי, עד שכחות הגוף החלשים לא היו יכולים להחזיק עוד את הנפש השואפת לצאת ממסגרה, הרגיש שהגוף רק מכשול הוא נותן לו על דרך השגתו ודבקות נפשו באור העליון, אפחית דרגא מתותיה, מצד תחתיתו, ממדרגת הגוף אשר בתחתית בשפל מושבו, נפחתה הדרגה ולא יכול להשיג את אשר חשק בהשגתו. כאן הרגיש שכח הדיבור צר הוא מהכיל את כל הגדולות אשר בנועם ד' ישיג. ע"כ אשתיק ונח נפשיה, כחק לקדושי עליון השוחקים ליום אחרון, שנפשם תצא בחזיון קודש מלא נועם וחשק אהבת צור העולמים, אביהם שבשמים.

.8

שלח שלמה לבי מדרשא, אבא מת מוטל כחמה וכלבים של בית אבא רעבים, מה אעשה. הרבה דברים נמצאים בעולם שהם צריכים כולם לתיקון המציאות וההנהגה, בהם ישנם דברים גדולים וקטנים, דברים רבי ערך ודברים נקלים. ורובי המכשולות שבאים לעולם, באים מפני שלפי הדמיון האנושי הרבה דברים כמו סותרים הם זה את זה. וכאשר אנו אומרים הנה דבר פלוני עיקר הוא וראוי לרדוף אחריו להשיגו ולהרחיבו, מכלל זה למדים הרבה בני"א שדבר אחר אין צורך בו כלל, ואם ימצאו שיש מי שהוא עוסק בו יקראו אחריו מלאי ויחשבוהו כמבלה עולם. אבל האמת אינה כך, כל דבר צריך שיהיה חביב בערכו, והשלם שבאנשים ההולך בדרכי ד' וראוי להנהיג עם גדול בדרך ישרה, צריך הוא שכ"כ תהיה נפשו רחבה עד שהדבר היותר יקר, היותר רם ונשגב, לא יעכב בעדו מהסתכל ג"כ לדבר היותר קל

בערך והיותר שפל, כיון שעכ"פ יש איזה צורך בו. והוא ממש דרך ד', שעם המטרה האלהית להנהיג את העולם לתכלית הנעלה היותר נשגבה אין נעזב גם הפחות שבברואים והקטן שבצרכם ממצאית השלמתו ושכלולו. ע"כ תיכף שלח לכי מדרשא שאלה סגנונית שנזדמנה, בכונה להורות על עוצם כח הרחב שבנפש המלך החכם מכל אדם, הראוי להנהגה היותר אדירה, את מצב נפשו הגדולה שעלולה להכניס בבת אחת הדבר היותר מענין ויותר מחריד עם הקטן שבצרכי החיים. ע"כ בבת אחת שאל: אבא מת מוטל כחמה, ועם כל זאת החרדת קודש לא פג טעם החוש הסידורי לדאוג ג"כ בתור החובה המוסרית התוריית לבע"ח הנמוכים, הכלבים הרעבים, זאת היא הערת מלך חכם המכילה שיטה שלמה בהנהגה לאומית.

.ko

שלחו לו, חתוך נבילה והנח לפני הכלבים, ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו. לעומת הרחבת הדעת של הנפש הגדולה, שמוצאת בנפשה מקום להכניס את ההשגחה על כל ענין שהוא, יהיה ג"כ קטן בערכו מאד כיון שמ"מ יש בו איזה חפץ או תועלת, ולא ידחה בשום אופן גם הדבר המטריד מאד הגדול ונכבד. אמנם צריך להשגיח כי הטיפול המתפשט בענינים רבים יהיה נגד עיניו של המנהיג המתעסק בהם תמיד, שצריך להעריך כל דבר מצד אמתת מציאותו, והצד החיצוני שבמציאות יהיה תמיד האחרון במעלה לעומת הצד הפנימי. ע"כ לא המפורסמות לבדם צריכים לשלוט בהנהגה כ"א מה שהוא דבר של ערך אמיתי. המשל הנמרץ בזה ערך הגוף המכובד באומה עד מאד, גופו של המלך המת, אשר בכ"ז מצד הגופניות הוא גוף מת שאינו מרגיש מאומה, אע"פ שגדול מאד הרושם שעושה על העולם החיצוני. אבל החי, אפילו הקטן והדל שבהם, הוא חי חיים פנימיים לעצמו. ע"כ הוסיפו לו הערה, כי בערך הנהגה שלמה צריכים תמיד לשמור את הערכים, להבחין מהו דבר חמדה פנימית עיקרית ומהו דבר מרעיש חיצוני, ולבכר תמיד דבר שיש בו ענין חיים עצמיים אמיתיים על דבר שאינו כ"א לפי הדמיון החיצוני נחשב ונערך. ע"כ אע"פ שאין סוף להכבוד הנרחש לגוף קדוש במותו, מ"מ זהו מצד הנפש האלהית שבו ומצד העתיד הנהדר שלו, אבל מצד הצד הדמיוני, שזהו הפועל על רוב בני"א שלא ישכילו לתן חשבון על הרגשות לבבם, יש ערך יותר נכבד לקטן שבבע"ח מהמכובד שבאנשים, אם הראשון הוא חי והשני מת, עד שרושם זה צריך שלא יחסר באיזה מעשה הפועל יפה על המחשבה והשכל. והנה סבת ירידת ערך הגוף המת לעומת הדבר החי היא מפני שחשיבות המת בגופו אינה מצד עצמו כ"א מצד הדבר המתלוח עמו, דהיינו הנפש המשכלת שהיה הגוף משמשה והעתיד שלו בתחית המתים, אבל החי המרגיש יש לו מצד עצמו ערך, וזאת הסיבה עצמה גורמת הקדמת משפט בע"ח למשפט המת הנכבד. ע"כ כללו ההקדמה של משפט הכלבים, בהבדל שלכלבים מותר לטול נבילה ולהניח לפניהם בלא צירוף דבר מתלוח, מפני שערכם כמה שיהיה שפל מ"מ יש להם ערך לעצמם, הם עצמם מרגישים בחייהם ועלינו להשתתף בצערם. אבל אכ"כ, בתור גוף מת, אינו מכיר במאורע גופי מצד עצמו, ויסוד כבודו בשביל הדבר המתלוח אל הגוף, היא הנפש הטהורה והמצב העתיד. ע"כ יבא התירו ע"י איזה ענין צירופי, הנח עליו ככר או תינוק, ורק אז תטלטלו.

.so

ולא יפה אמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת. טעות דמיונית היא שטועים בני"א לחשוב

את המציאות לפי הערך של ההשקפה החיצונית, לא כפי המדה שאותו המצוי הוא מרגיש בהוייתו, כ"א כפי אותו הרושם שפועל על זולתו. כי באמת אין זה כלום, אין זה ערך של חיים, כי האריה המת, אף שפועל רחשי כבוד על זולתו בזכרם שהוא אריה ונאור בהררי טרף, אבל כיון שהוא מת אין בעולמו הפנימי כלום. ע"כ נכבד ממנו הכלכ החי שיש לו איזה דעת וחפץ בעולמו, אע"פ שאינו עושה חטיבה של רושם בעולם החיצוני. וזה יורנו לדעת, כי באמת היסוד המוסרי נמצא נשען על קיום החיים הפנימיים העצמיים, שהוא ביסוד השארת הנפש והתחיה, שיש אחרית ותקוה לעצם הפועל החי וקיים, להוציא מדעת הכופרים החושבים רק את הכלל למצוי קיים והפרט לאובד. א"כ מהי השאיפה של הטוב והישר, היא לדבריהם בנוי רק ע"פ אותה הסקירה שאדם סוקר את הטוב חוץ ממציאיותו בצורה דמיונית, שהוא באמת אין לו בה חלק ונחלה. אלא שרושם ישאר מענינו בעולם החיצוני, שהם ירגישו מענינו והוא לא יחוש ולא ידע. שאם היה באמת כדבריהם, היה משפט מעוקל והעברת שורת הצדק בכלל המציאות, ע"כ ראוי להשריש כי החיים צריכים להכבד, החיים הפנימיים שהחי יודע את חייהם, ואז ממילא יבא האדם לידי הכרה שבאמת חיים כאלה ישנם עמדתו, וכל אשר יוסיף ללכת בדרך צדקה, כה ירומם אותם החיים וכה יוסיף להצליחם, עד אשר לעד יהיה איש חי רב פעלים.

סו.

ולענין שאילתא דשאינא קדמיכון נר קרויה נר ונשמתו של אדם קרויה נר, מומב שתכנה נרו של בו"ד מפני נרו של הקב"ה. כלל ההבנה על מה שכל מצות התורה נדחות מפני פקוח נפש, צריכה להיות מתבארת שאין בזה דבר הסותר לערכי תורה חלילה, כ"א ההשקפה על החיים המוסריים והחומריים במלא מובנם, בכל שלמות קדושתם הם יכריעו למשפט זה, באשר מגמת מצות התורה היא להרים את מעלת הכח האנושי המוסרי במה שנוגע לבחירה החפשית בתכלית קדושתו. אמנם החיים עצמם, המציאות בכללה בתור כלל מעשה ד', הלא היא רחבה וגדולה הרבה מאותו החלק המיוחד ממנה שהוקצע לבחירה החפשית האנושית, כי רק חלק אחד אחוז בחיים שע"פ ההנחה של החכמה העליונה תהיה אז מצורפת לתכנית כלל המציאות בעילויה כשתהיה בנויה ע"פ הבחירה החפשית שבאדם. אבל עצם המציאות של החיים, כמה כחות אדירים יש בהם שהם למעלה מכל ענין של בחירה ונטיה חפשית. ע"כ רק אז צריכות המצות כולן להשמר בפרטיהן בכל תוקף, כשאין בהן דבר השולל את כלל החיים, שאז רק הן בשמירתן וקדושתן ישכללו את המציאות של החיים, אבל במקום שהן דוחות את החיים, אז אמרה תורה: "וחי בהם" - ולא שימות בהם". מפני שאנו צריכים להכיר שעצם סוד החיים הוא מעשה ד' הכולל כל, הוא הרבה רחב מחוג הבחירה החפשית שעליה תשתרע חלקת הבחירה החפשית של האדם, שעליה בנויה שמירת התורה כולה. ובאשר כי החיים ביחש של אותו הקיבוץ של הנשמה האלהית הרוחנית עם כחות הגוף החמריים לאותו משך הזמן הנקצב שהם צריכים להיות שייכים זה לזה, רק אז בהצמדם יחד ימלאו תעודת החיים. ע"כ לא יואל אדם לחשוב כי עם הידיעה של חיי הנפש העצמיים, החיים הרוחניים גם מבלעדי הגוף, הם יכולים להחליש את הערך הגדול של הזהירות בחיי הגוף והתמדתם כפי הערך הראוי האפשרי להם. לא כן, אנו צריכים להכיר את הנשמה של האדם בתור נר, שהיא חלוקה בזה משם אור, שהאור כולל מושג האור גם מבלעדי קישורו לחומר חשוך, והנר רק אז יפעל פעולתו, רק בהיותו מחובר לחומר חשוך, שמן וחלב וכיו"ב, ורק אז יקרא נר. לעומת זה מושג האור הכולל בעקרו את כח הפעולה האנושית ביצירה, ע"פ התוכן של חידוש האור ע"י אדם הראשון בהקשת אבנים כדחז"ל, וכדפירשנו במק"א ערך ברכת בורא מאורי האש ביחוד בעת המעבר שבין הקודש ובין החול. אמנם בכלל

האור ישתמש האדם לכלל צרכיו החומריים המעשיים, אבל הנר תופס מקום דוקא יותר בחיי הרוח, לצורך ההסתכלות, הראיה, הקריאה, ושמחת הנפש המתרחבת ע"י שמחת האורה יותר ממה שתשמש לכל מלאכה מעשית. ע"כ גם נשמתו של אדם קרויה נר, להורות על ערכה בחיבורה עם הגוף, שרק דוקא מפני חיבורה בגוף חמרי תוכל להתעלות לתכלית ההארה הקיימת שלה בעתיד הגדול, שכולו טוב וכולו ארוך. איסור המלאכה בשבת המורה בכללו על אות הברית, על ההמסר בבחירתו החפשית של האדם, שאפשר לו מצדה לפעול ולעבוד ולתאר את הברואים כפי חפצו, והוא מוסרה בידיעה לצור העולמים בהכרה שמידו הכל, פועל הרבה לרומם אותו הכח הבחירי עצמו למעלתו היותר קדושה ועליונה. אבל סוף כל סוף, כל הצד הבחירי שבאדם הוא נרו של בוי"ד, רק חלק קטן מן החיים שנמסר בגורלו של האדם כלול בזה. אבל כל משך החיים כולו, שבו נכללו כל הכחות החושיים, הטבעיים, הנפשיים והשכליים, שהם אוצר גדול ואדיר, מעשי ידי יוצר, אין ערוך להשיעור המרובה שהוא מתרבה ומתרחב יותר ויותר על אותה הנקודה הקטנה הבחירית שבאדם, וכלל החיים מעשה הקב"ה הם, ע"י נר ד' המקשר את רוח האדם החי הפועל אל הכחות הטבעיים שבגוף. ע"כ במקום שאותו החלק הפרטי שבו מתייחסים החיים רק לצד הבחירה האנושית לבדה הוא דוחק את רגלי כלל החיים, יכבה נרו של סו"ד הפרטי המוגבל מפני נרו של הקנ"ה כלל החיים, שאמנם לא יתמו חיי הנפש בהירוס הגוף, אבל אותו הצד הנרי שלה, אותו החלק המתלהב ויוצא לפועל ע"י אותו החיבור של הכחות הגופניים עם הנפש, שהוא ג"כ עולם מלא, הלא הוא יהרס ויפסד. ע"כ כמו שבדרך של רגש לב מתאמת התשובה הפיוטית לפרטיות השאלה של כיבוי הנר בשביל חולה בשבת, כן היא ג"כ מתאמת בתור תשובה עיונית על כלל המציאות של הכלל הגדול שממנו נובעת ההלכה הגדולה והכללית "וחי בהם ולא שימות בהם". מוטנ שתככה נרו של נוי"ד, הצד הבחירי המסור בכחו של בוי"ד ע"פ ההנהגה האלהית, מפני נרו של הקב"ה כלל החיים, שבהם כלולים כחות הרבה הכוללים תעודות רמות ונעלות, לא רק מצד הפעולה הבחירית שבהם לבדה, כ"א מצד שאר הצדדים המרובים שבמציאות החיים הגלויים וידועים לחיי החיים המחיה חיים יתברך שמו. רק במקום שהמכשול יפגע את היסוד הכללי שבחיים, הוד העולם הכללי בהזנחו חלילה, עבודה זרה, והדרת המוסר המעמיד את סידור חיי המשפחה האנושית שרק על ידה יזכה האדם למעמד החיים הטבעיים הטהורים, איסור ג"ע, ואין צריך לפרש יסוד ענין של שפיכות דמים, שהרי הוא ערך החיים עצמם, באין צורך להשקפה פרטית של נטיה עצמית הפרושה רק על פני האיש הפרטי, ומאי חזית דדמא דידך סומק טפי כו' כדחז"ל. אבל כלל התורה כולה, שהיא לאשר את הצד הבחירי שבחיים, היא מודיעה בזה שיש ערך לחיים שהם למעלה מערכה של הנטיה הבחירית שעתיד הדבר לצאת אל הפועל ע"י המשך החיים, ימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, דהיינו התעלות כללית בכלל החיים, למעלה מערך הבחירה הפרטית, כ"א ההבהקה ע"י נרו של הקב"ה. "והיה לך ד' לאור עולם ואלהיך לתפארתך".

.?0

כתיב ותזנח משלום נפשי, אר"א זו הדלקת נר כשבת. היום הוא מיוחד לחיי החברה הסואנים, בין שיהיה האדם בטבעו נוטה אל השלום ואל אהבת הבריות בכללם או לא, ע"כ הוא מתערב עמהם, רואה אותם ופועל עליהם ע"י התערבותו ונפעל מהם. אמנם בלילה, עת ההתיחדות של כל אחד בחיים הפנימיים העצמיים שלו, אז אם אהבת השלום תקועה עמוק בקרב לבבו, מפני שהוא מתיחס אל הבריות והם מתייחסים אליו באופן הגון וטוב, הוא נהנה מהם והם נהנים ממנו, אז יוסיף מרצון עצמו להמשיך את היחש היומי גם בלילה, ומרצונו שלא בהכרח טבעי יאיר לו את אור הנר, למען ישמח בראות עיניו את

אהובי נפשו והם ישמחו בו. והנה בכל ימי המעשה הנתונים לעבוד ולעמל, יש אשר לא יפנה האדם לרגשות נפשו הפנימיים, ורק ההכרח הוא הרודה בו, היום לעמל ומלאכה למצא לחם ושמלה והלילה למנוחה מיגיעה למען החליף כח לעבודה המוכרחת ליום הבא, אבל ביום שבת קודש, בו שבים רגשי הלב לפעול פעולתם, לתבע תפקידם הטבעי, לחוש את ענוגם הטבעי, אז אם ימצא תמיד את היחש של הבריות הסובבים אותו, העולם המלא מחובר אליו לטוב לאהבה והסברת פנים, אז מעצמו יכיר חובת הרחבת האורה גם בעת בא חשכת הלילה, למען תת מקום להמצאת החיבה החברותית ברצון חפשי ונדבת נפש, שיש לה יתרון מרובה על אותה החברה היומית, שגם שלא בטובתו של האדם היא רודה בו ומחברתו. אמנם בשעה שעולם חשך בעדו ומרגיש בקרבו עקת נפש מצר ואויב, והבריות שמחוץ לו ברובם עומסים עליו משא ועמל, כלימה ואבהי, כמשפט חיים מקולקלים בלתי מסודרים, אז בהתרומם אצלו רגשו הפנימי המתפתח לפי טבעו ביום המנוחה, תהיה תוצאות תביעתו להיות יושב בדד ודומם, להרחיק ממנו אוהב ורע ומשא כל חבורה. ע"כ בטבע הנפש המרה, שרואה חמס ושד מהבריות ביחושם אליו, להיות הנפש נזנחת ממושג השלום. ע"כ בעת שהיה עם ד' באיתן מצבו, והסביבה שחקה לפניו בחן וכבוד, אז בעת התקדש יום השבת קודש התעצמה בנפש התביעה הפנימית להדליק נר בשבת, למען הרחיב את מושג השלום הבחירי הרצוני, העודף על הטבעי היומי. אבל מעת אשר הגלה ישראל מארצו, ונדחה למקום חברה זרה לו, והסביבה תמיד שלמה לו צרה ויגון שנאה ובוז, אז כפי המושג הפנימי של נפש נכאה כזאת שמצאה ביחש הבריות שחוץ לה רק רע ומר, היא להיות נזנחת משלום ולהתענג בעת המרגעה הפנימית דוקא על הבדידות של החשך של חשכת הלילה, שגואל את הנפש, הנתונה בין שונאים ומביטים בבוז ורעת עין, מן הכרח החברה שהיום מכריח להכנס לה. עד אשר מה שהרגשנו בארצנו בהיות מצבנו איתן וטבעי שלם ברגש טבעי ותביעה פנימית, הנה האירו לנו חכמים בדרך תורה ומצוה את דרך החיים. כי אמנם זאת היא נחלת השבת לנו למורשה, מתנה טובה גנוזהשבה הובטחנו שנוכה ליום שכולו שבת שלא ישמע קול נוגש, ושפה ברורה תהפך על כל העמים, לדעת ערך אורם של ישראל, וזאת האהבה של השלום השופע גם מחוץ לגבול ההכרח תשוב ותפרח בנו, ועל ידינו לעולם כולו. ע"כ אם כי מצד עצם המצב של הגלות בהוה, תאמר כנסת ישראל ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת, חשכת הגלות ומרירותה, נטלה את הנטיה הטבעית להדלקת נר בשבת, כי נזנחה הנפש ממושג השלום מחמת המציק התמידי, אבל במקום התביעה של הנטיה יהיה לנו דבר ד' למשיב נפש. כי הפעולה האלהית בתור מצוה תדלג על ההרים ותגביה שיאה למרומי העתיד, לממשלת "פלא יועץ אל גיבור אבי עד שר שלום". ע"כ תדליק נר בשבת, לעורר כמקדם את התביעה הנכונה של אהבת השלום באופן בחירי, כי לא יזנח לעולם ד', אדון השלום.

סה.

נשיתי טובה, א"ר ירמיה זו נית המרחץ. ישנם דברים החסרים בהיות האדם הפרטי או האומה בכללה נתונה במצב מורהושפל, שהם עצמם רעות גדולות מורגשות בחסרונון. ישנם אמנם דברים אחרים שרק במצב טוב והגון יורגש גודל ערכם וצרכם, אבל במצב מורה ונשבר לא יורגש כלל שהם חסרים, מפני שדלדול המצב נטל את הטעם הנכון של הוד החיים והכשרון לחוש אותם בכל פרטיהם. ודברים כאלה ישנם בין במצב הרוחני בין במצב הגשמי של עם ישראל בגלות האיומה. וכאשר נחקור לדעת באיזה מקצע ניכר יותר החותם של צרת הגלות, אז מי שמשקיף השקפה שטחית הוא יענה שהגלות נוצצת בעיקרה באותם הדברים שהעם מרגיש את רעתם וצרת נפשם בגללם. אבל להמעין בלב חכמה יוחלט ההיפך, כי אותם הדברים שהלב מרגיש את רעתם הם רעים בתור רעות פרטיות, ובתור מקרים

יוכלו להזדמן ג"כ בעם יושב על כנו, "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ וכיו"ב. זולת במעלתן האלהית של ישראל היותר עליונה, שהיא כבר נכנסת לא רק בשלילת הגלות כ"א גם ביתרון של גאולה וישועה. אבל המצב המכאיב כל לב חושב המצר בצרת עמו, אותו המצב המדאיב שדיכא כ"כ את רוח עם ד', ודכדך את סדרי חייהם עד שלא יוכל לקום בהם רוח להרגיש יפה את צרכי החיים הטבעיים כולם באופן הראוי להיות מורגש לעם חי מלא אונים, זהו עצם חותם הגלות, אע"פ שבעצם ההעדר הפרטי אין ההרגשה המרה נמצאת כלל כ"כ, אבל הידיעה למסתכל עד היכן הגיע הדלדול הכללי, עד שהדך כ"כ לב עם סגולה, עם חכם וכביר כח לב, עזים שבאומות, גבורי כח ומלאי עצמה וכח חיים מלאים, עד שגם להרגיש את החסר לחיים מלאים לא יוכלו מעמק צרה ויגון תמידי המתנחל זה דורות בעוצר רעה ויגון, זהו כאב נעכר. ואנו צריכים להתבונן מזה עד כמה החטא גורם, כי לולא שהפרזנו על המדה בהיותנו יושבים שלווים ומתענגים על כל טוב, לפנות יותר מדאי אל התענוגים המורגשים, "וישמן ישורון ויבעט"ז, "ויטש אלוה עשהו", לא היה צריך לתן אותנו במצב מדוכדך כזה, כאותו כור הברזל של הגלות, שבו כ"כ דוכדכנו עד שגם החיים הטבעיים השלמים אינם נכנסים יפה בחושנו, ואין אנו יכולים להרגיש מרוב צרה וכאב פנימי את כל הרחבת צרכיהם ותביעותיהם הטבעיות, ואנו צריכים לחוש ולדעת כי מאת ד' היתה זאת למען נכין את עצמנו במצב הנשבר הזה שבו הננו בלא מעצור גופני, באין המשכה של שטיפת חיי תענוגים טבעיים מלאים, המזדמנים לעם שלו המתענג על רב טוב בארצו, לקראת האפשרות והאומץ לקבל כל חמדת חיים טובים ושביעתם, מבלי צאת עוד מהשורה הישרה אל צד ההוללות ושכחת השם יתברך, הבאה מטמטום הלב להתמכרות תענוגים מורגשים יותר מהמדה. אבל החותם שבו ניכרת צרת הגלות הוא מאותו המצב שצמצם את הרחבת החיים, עד שהצרכים הטבעיים הנאותים לעם מפותח ומסודר כאשר יאתה לנו לפי מעמדנו הרוחני הרם והנשגב, לא יוחשו כראוי. והפרט הזה היא הבחינה על הכלל של כל צרת הגלות, כמה העיקר על החיים הכלליים, עד שלא נחוש ג"כ להיות עורגים וחפצים לאותן הגדולות שהננו בכל צד אליהן ראוים ומוכנים, בין מצד הרוחניות בין מצד החומריות. ע"כ הבעת הצער גדולה במאמר נשיתי טוכה. הנשיה, העדר התביעה הטבעית, קהיון החושים מרב צרה זאת היא האנחה הנוראה, זו כית המרחץ. הנקיון הטבעי, שעמדו נמשכים הרבה מסדרי החיים הטהורים והמרווחים ועדינים, צריך לתביעתו הנכונה עוד המון סדרי חיים הגונים ומיושרים, מצב בטוח ופרנסה מספקת, בריאות הגוף והנפש כמו שהם ג"כ נמשכים ממנה. אבל בשיקוע לתהום כל הוד החיים, ובהמלא כל נאות הנפש הפרטית והכללית דאגת לחם יום ושעה, פחד ומגור מסביב, חרפה ובוז, דוחק מקום, ערום וחוסר כל וכיו"ב, יטמטמו החושים עד שהטובה ההיא של החיים הנקיים תשכח מן הלב, ולא תמצא עליהם תביעה יסודית טבעית, שלכאורה כיון שאינה מורגשת כבר למחסור גדול הלא אין הרעה כ"כ גדולה לאותו הפרטי החסר. אבל אין שיעור לעומק הצרה של הכלל כולו שבא למצב זה של נשיית טובה טבעית כמוה וכיו"ב, ודוקא בתכונה כזאת אנו מוצאים את כל מרירות הגלות, שאנו קוראים ממעמקים לצור ישענו שיעלנו "מבור שאון מטיט היון".

.10

ריו"ח אמר זו רחיצת ידים ורגלים כחמין. בהיות האדם או העם בכללו שלם ואיתן במעמדו, אז מתעוררים בו כל כחות החיים בשלמותם. ולפי ערך שלמות החיים הטבעיים, כן יוכלו להיות פעולותיהם הרוחניות המוסריות בתכלית ההשלמה והרוממות. נשיית הטובה הוא הדילדול היסודי שמביא להטביע את כל הנפש האנושית במרירות של מגור ופחד, של דאגת צרה ויגון עוני וחוסר כל, עד שהתביעות

הטבעיות, הראויות לאדם החי חיים שלמים הראויים לאיש בעל דעה וטעם העומד להיות לנס בחכמה ויושר לב, כאשר יאתה לעם ד' אלה שעומדים להיות בתיקונם לשם לתהילה ולתפארת, הן משתכחות ואינן נתבעות כלל. והנה בעומק הצרה של הגלות שגורמת השכחת התביעות הטבעיות הראויות לעם שלם ומלא אור החיים כישראל, שהרים אותם צור ישראל במעלה רמה אנושית למען יוכלו לרכוש את כל הרכוש הרוחני של ההוד והקדושה, שהם צריכים מאד להיות מרוכסים ושורים במקום ששם החיים נאים וענוגים, מוכתרים בהוד וטהרה. יש בשכחה זאת שתי מדרגות לפי ערך עומק הגלות וצרתה. המדרגה האיומה ביותר היא שכ"כ תכביד הגלות את ידה עד שהתביעות שלא רק מיתרון הנימוס הנאה תבאנה, כ"א פשוט מתביעת הטבע של בעל דעה ומנהג יפה בחיים, שגם הן תשכחנה. שזה מורה שכבר שלטה הגלות לדכא את הרוח ולמגר לארץ את הנפש העדינה של עם קדוש, עד שמה שראוי לו להיות מרגיש שאי אפשר לו להתקיים מבלעדו מפאת פינוק נפשו הנקיה והנאוה, זה ישכח ממנו שכחה טבעית. אבל עוד יש מדרגה קלה מזאת, והיא שאע"פ שלא הספיק עדיין המצב המר ונמהר של הגלות לשנות את תביעתם הטבעית של הנקיון המתיחס להוד קדושתם של ישראל, מ"מ כבר יש בידו לפעול על אותן התביעות שמצד עצם הטבע המורגש באדם לא יהיו מורגשות לחסרונות, כ"א מצד שמחת הנפש והתפתחותה תרגיש יפה בסדר היופי הנימוסי החיצוני הדרוש לה. ע"כ ראוי יותר להקפיד על נקיון הידים והרגלים, חלקי הגוף הגלויים, (ע"י רמב"ם פ"ד מה' תפילה דמ' [דמשמע] שמנהגם היה עפ"י לחשוב ג"כ את הרגלים לחלקי הגוף הגלויים) ביותר זהירות עוד מהתביעה הטבעית המתיחדת לו לבדו, דהיינו המרחץ הכללי, וגם באותו פרק שהמרחץ הכללי עוד אינו נתבע מתפקיד הטבעי כבר יקפיד הנימוס המתוקן שיהיו הידים והרגלים מנוקות יפה ברחיצת חמין. ואם הגלות כ"כ הכבידה האכף, עד שהנימוס המתוקן ביחס לבריות החיצוניות לא יורגש למחסור, אע"פ שתביעה של התפקיד הטבעי לא נשתנה עדיין, גם זאת היא בכלל נשיית טובה, כי הוא אות על ההכרח של ההעתקה לדאגות החיים של מחסורים תכופים עד שהדאגה הנימוסית לא תוכל להכנס אל הלב. ע"כ יותר עמוק מתביעת המרחץ הכללי, שהיא רק צפיה להשבת הטבע הקבוע ונמזג במזג במקומו, היא הצפיה של השבת התביעה של רחיצת ידים ורגלים כחמים, שהיא מתארת את ההשבה של שחרור הרוח והחיותו בחיים הטהורים הראויים לישראל, שישובו בכל עדנם לעת תתקיים ההבטחה הקשורה ב"והיה אם בחוקותי תלכו", "ואולך אתכם קוממיות". ההליכה קוממיות הדורשת ונדרשת להיות מחוברת עם רוח נכון ולב מרגיש את כל סעיפי השלמת החיים, מראש הפסגה העיונית והמוסרית, בכל הוד קדושתה המופשטת עד תחתית הנימוס ההגון, החודר בהלכות דרך ארץ לכל סעיפיהם. ועל החסרון הזה המורה על הירידה הכללית וההרחקה ממקורם של ישראל ע"י חמת המציק, יצעק לבנו אל ד': "נשיתי טובה". ממילא נכיר שרק אז תחשב החזרה של ההרגשה הנימוסית להחזרת הטובה, בזמן שתבוא ממקור ישראל, מחוברת עם כל הדברים הנאים והקדושים שלצרכם יש כ"כ קפידא על עדינות החיים הישראליים והדרת נימוסם. "זכו נזיריה משלג, צחו מחלב, אדמו עצם מפנינים, ספיר גזרתם". רק אז תשוב הטובה לאיתנה, הרמוזה בהנשיה של רחיצת ידים ורגלים בחמין.

רכי יצחק נפחא אמר זו מטה נאה וכלים נאים שעליה. כשאנו באים לחקור על מצבו של אדם, אם הוא עומד על כנו והוא נותן לו האפשרות להתפתח עם כל תכונות האנושיות הנפשיות כראוי לו, או שמצבו הוא מבולבל והרוס עד שלא יוכלו רגשותיו האנושיים לצאת אל פעלם כראוי, מפני שדאגות תכופות, עקת לב

ויגון, טורדים אותם, אז נסתכל למבחן ע"ד יחושו של אותו האיש אל החוש האסתטי, אל הרגש של היופי וההידור. שכאשר האדם עומד במצב שלם, אז כל רגשותיו האנושיים הנפשיים הולכים וחיים בקרבן, גם מתרחבים הם במילואם, עד שהתביעה של השימוש בכלים שיהיו נאים, שתצטרף הנאת עידון חוש היופי אל כל שימוש מצרכי החיים, נעשה לו לאדם טבע קבוע. ובמצב ההירוס, אז רק ההכרח ימצא מקום בחיים. דאגת הלחם לאכול והכסות לכסות מערומיו לבל יסבל קור ושרב, אלה הדאגות והתביעות ימצאו מקום, מפני שהן באות מהכרח החיים. אבל בהיות החיים עצמם במצב בלתי הגון ונאה, לא בתור נושא של קבלת הרגשות עדינות כ"א נושא של הכרח שאין דרך להמלט ממנו, ע"כ אין עמם כ"א הרגשות של התביעות ההכרחיות. והנה כאשר ישראל עושין רצונו של מקום וזוכים הם להיות עומדים במעלה עליונה לשם ולתהילה ולתפארת, אז לאות על שלמות נפשם העדינה מתפתח אצלם דוקא ביתר שאת אותו החוש הנוטה לתביעת היופי, לבקש את הנאה וההדר בכל דבר, בתור בקשה טבעית. ועם המילוי של אלה הצרכים שנראים כמיותרים, מתרחבת הנפש ונעשית מוכשרת לאור חיים רוחניים, לקדושת המדות והתענוג על ד' באהבתו, יתברך שמו. אמנם כ"ז אינו מתאים כ"א בשלותן של ישראל, שאז המצב הפנימי של כלל האומה גורם שהנפשות יתפתחו בבריאותם באופן כזה שהתביעה של השלמת היופי לא רק תטריד את הנפש כ"א תמלאנה הוד ותקרב אותה לקדושה לצדק ומשרים. אבל בנפילתנו הנוראה, בעונינו ודילדולנו, שהחיים הכלליים נראים כעין צרה נוראה שאין להמלט ממנה, רק ביחיל ודומם לתשועת ד' יסבול ישראל עול חייו המרים ועקת שונאיו אשר ימררוהו, אז מצד הנטיה הטבעית מתעקרת מן הלב התביעה הגדולה של הרגש היופי. ואם למרות חסרונו בטבע ההרגשה, מפני עוצר רעה ויגון של אפלת הגלות, ירצה אדם מישראל להרחיב דעתו בזה ולבקש למלאות את כל התביעות האסתטיות, אז לא מלבו ותביעתו הפנימית יעשה זאת, כי הצרה של הגלות הממררת את החיים ומהפכת אותם מתכונה של מושג נושא של עונג ונעם למושג של עול גזירה והכרח, השכיחה מן הלב לגמרי את הטובה העצמית של החיים ההרגשיים. ואם ירצה אדם מישראל למלאות את חק היופי לגמרי בגלותו, תבא לו רק מאהבת החיקוי לעמים השלויים, המתענגים על טוב ארצם וממלכתם. ע"כ לא תוליד ביהודי אותו הרגש הטוב שמוליד פינוק החוש היפה כשהוא נתבע מעצמות הנפש, כ"א תמלא את הלב ערבוביא וטרדא של פיזור נפש על דברים טפלים. הצד המצייר יפה את הנטיה להחוש של הרגשת היופי בעצם הוא השימוש במטה נאה, אע"פ ששימוש צורך המטה הוא לעת השינה שאין האדם מרגיש אז בהתענוג של היופי, אבל הנטיה הישרה של רגש היופי תביא את האדם כשהוא בטבעו ומצבו השלם לחוש צורך ג"כ במטה נאה. והציור היותר חודר על ההתרחבות של אותו החוש המפונק הוא שכיון שכבר יש צורך למטה נאה, ראוי ג"כ לעטרה בכלים נאים. אע"פ שעפ"ר בעת השינה הכלים הנאים ניטלים, אלא כך היא מדת הרחבת חוש היופי ככל כח נפשי להתפשט בכל מקום שיש לו מקום לחול. והגלות אמנם עקרה זה החוש בעונינו בעוה"ר מעקרו, עד שכל התביעות של עצם רגשי הנעם של היופי שמתגלים בישראל בגלות אינן באות מתביעות פנימיות שלא אפשר להן כלל להתפתח באומה גולה וסורהכעמנו, כ"א מפני חיקוי חיצוני. אבל המחזה המצטייר מסבת הנטיה העצמית לחוש היופי שמתפשטת ג"כ באותם היחושים שאינם כמעט מורגשים בעת שימושם, זה הוא נשוי מעצם הנפש הישראלית בכל ימי הגלות. ע"כ צריכים אנו להתלמד הדרגה אחרת לגמרי הראויה לנו לפי אותו המצב, שכך גזר עלינו השי"ת לכלות פשע ולהתם חטאתלצרך סיגינו ולהסיר בדילינו, כי לא נוכל עדיין לקבל בשלמותה אותה ההרחבה של חיים רחבים ושלמים בכל סעיפיהם. נשיתי טוכה זו מטה נאה וכלים נאים שעליה, לא חסרון המטה הנאה והכלים הנאים היא הצרה המובלטת, כ"א המופת על מצב המעציב הוא הנשיה, העקירה שנעקרה התביעה הבריאה הטבעית מן הלב. וזאת היא הרגשה עוד יותר עמוקה ורחבה לצד מעלה, מאותו הציור של שכחת הטובה של הניקיון. כי לא רק בחסרון דבר שהוא הכרח הגון במצב הטבעי השלם יורגש אופל הגלות, כ"א גם בנשיית טובה של

פיתוח החוש המוכשר לקבלת עדן רגשי היופי בתכלית רוממותו, שהוא ראוי ונאות מאד לישראל לפי מצב תכונות נפשם הנהדרה, גם ואך בזה יובחן עומק הגלות המביא לידי נשיית טובה.

.סו

ר"א זו מטה מוצעת ואשה מקושטת לת"ח. תוכן החיים השקטים והשלמים ראויים הם שיהיו כל כך מתאימות כל הדרישות היותר רוחניות ומופשטות הרבה מעולם ההרגשה [עם] (ו)הנטייות הטבעיות (עם) [נ]כל הדברים הטבעיים, עד שאפילו אנשי קודש המסורים בכל לב ונפש לקדושה ולחכמה, גם הם יוכלו להכניס בנפשם בלא שום התנגדות, יחד עם אור החכמה וקדושת היראה, גם את כל ההנהגה הנאותה לחיים מסודרים, וגם את כל הענג הראוי הטבעי לאדם ע"פ מדה קדושה וישרה, ולא יעיק דבר מזה אל התעלות הקדושה ורוממות הנפש, ולא לשקידת התורה ואהבתה. כי בהיות הנפש שלמה ונמצאת במצב מנוחה ושלוה, היא יכולה לתן לכל דבר את חוקו הראוי, ואף באותן העניינים שנראה כאילו התביעות הטבעיות הן כמעיקות להתעלות הרמה של החכמה והקדושה, הן באמת אינן כ"א משלימות וממלאות אותה. ע"כ כל אושר החיים, כל ענג וצהלת לב, הוא מובטח לישראל יחד עם תגבורת כחם בקדושה ותורת אמת. ע"כ אם שת"ח, ששקידת התורה ונדידת שינה מאהבתה העזה היא משוש דרכו בחיים, מ"מ במצב המנוחה המסודרת הוא מוצא ג"כ חפץ למעט שנות שלו במטה מוצעת סדורה ומתוקנת. ועם היותו עסוק תמיד בעמקי חכמה מופשטים, לא ימיתו כל אלה מלבו את הרגשות החיים המותאמים לרגש האדם השלם ברוחו גופו ונפשו. וקורת רוח אשר ימצא בחברתו, האשה אשר הפיל לו ד' לחבל, תרחיב דעתו בהיותה מקושטת הדורה בלבושה, ולא יטשטש כח השקידה גם את ההרגשה היותר רחוקה לפי הנראה מעולם הדיעות המופשטות והעיוניות. כל אלה המה יכולים להמצא בזמן הישוב והתיקון, אבל בזמן הגלות והמהומה הכללית, אי אפשר כמעט שתמצא נפש שלמה ובריאה בתכלית. ע"כ הנטיה אל הקצוות היא תולדה מוכרחת, והמסור באמת לשקידה גדולה א"א לו כלל שישים ג"כ לב לסדרים בחייו הגופניים, וכמו כן הלך נפשו בעניני ההרגשה הרחוקים מעולם העיון, מוכרחים הם שילכו מלבבו וימסו. ואם ירצה להעמיד את כל הפרטים הטפלים הללו בסדרי חייו והלך נפשו, יקנה אותם במחיר מרובה מהשלמתו הרוחנית, כי זהו טבע הנפש הנחלשת מצרת הגלות הכללית. ע"כ נשיית הטובה שבה ועל ידה נכיר את הפצע הפנימי שהרס בנו המעמד האכזרי של הגלות, ביחוד כפי השפעתו על הכחות היותר טובים, על בחירי הסגולה, הת"ח, שבהכרח נעשה המצב הרוחני והחומרי סותר זא"ז ומצב הניגוד הלך הלך והתרחב עד שסדרים של חיים, של מנוחת גוף ונפש מסודרה, א"א שתתלוה עם ההמסר אל התורה. וכמו כן בריאות נל החושים הטבעיים הנפשיים עם נטיותיהם הטבעיות, מוכרחים הם להתדלדל ע"י ההמסר אל שקידת התורה והיראה, לא מצד עצם טבע העניינים שצריכים להיות סותרים זא"ז, לא, אדרבא, תוה"ק היא מלאה נעם ושלו, עדן והוד חיים, כ"א מפני מעמד הגלות הפוסל את מערכת החיים, ע"י הערבובייה המרה הבאה מסיבת מצבים בלתי טבעיים בהמון של אומה שלמה המדוכדכת, שמוכרח הדבר שיפעול מניעת היכולת של קיבוץ כל מושגי החיים הרחוקים זה מזה בסדר נכון והגון, עד שבאמת לפי המצב המר נחשב בצדק אלו החסרונות לטובה. כי ע"י מניעת התביעה לסדרים בחיי הגוף, ומניעות ההקפדה בתביעת הרגשות כולם המופלגים מאותו החוג של הגיון תורה ודרישתה, רק בזה אפשר הוא להציל פלטת סופרים, שיקבלו עמלה של תורה ויזכו בכתרה, שעל ידם יושע ישראל ולא תמוש התורה מכללותם. אבל בשעה שאנו מסתכלים שאלה הניגודים לא היו כלל צריכים להיות, אם היינו זוכים להיות חיים שקטים ושלוים ומתענגים על כל טוב בארץ אשר עיני ד' בה, שאז

היה ביכולתנו במנוחה לקשר את כל הסדרים היפים והנכונים, את כל התביעות הראויות המורגשות לכל
נפש עדינה עם הקדושה, התורה והיראה, נאמר במר נפש בהכרת צרת הגלות ושברה הגדול, המתגלה בזה
הפרט של העתקת הנושאים דגלה של תורה בעמל נפש מסדרי חיים מתוקנים והרגשות עדינות ורעננות,
נשיתי טובה זו מטה מוצעת, מצד הסדר הנאות, המנוחה והשלוחה הראויה גם ביותר לשוחרי דעת, ומצד
בהירות הרגשות לפי הערך של רוממות הרוח בחכמה ותורת חיים. נשיית הטובה של מצב הניגוד, מושגת
היא בהכרח הצטמצמות הרגש החי הטבעי ע"י ההתבצרות בעסק התורה, שהיא באה לא מצד עצמות
תכונת התורה חלילה, כ"א מצד הכרח מצב הגלות ומקרי הרעים, עד שאי אפשר שתתקיים התורה כ"א
בהיות העמל בה מתרחק הרבה מאד מהמון החיים והרגשתם, עד שלא יחוש את התביעה של אותה
הרחבת הדעת וששון החיים של ראות אשת בריתו הדורה ומקושטת, כי ההפך הגדול הנמצא בין החיים
הנאצלים הרוחניים לבין החיים המעשיים המלאים חמס ושווד עמל ואון, גורם למי שמתעלה משאון
החיים השפלים להסיח דעתו לגמרי מכל הרגשותיהם היוצאות מגבול ההכרח. מה שא"כ בעת התיקון,
בשעה שהחיים המעשיים מתהלכים ע"פ אותו התוכן שהחיים הנאצלים של תורת אמת מציגים
לפניהם, שאז מי שהוא שקוע בחיים העיוניים יוכל ג"כ להיות עומד לא רחוק מכל ערכם של החיים
המעשיים, שעם זה מתחברים ג"כ נטיותיהם ורגשותיהם. ע"כ על הכלל כולו של סדרי החיים ההרוסים
ע"י צרת הגלות, יצאה הקינה של נשיתי טובה, זו מטה מוצעת ואשה מקושטת לתלמידי חכמים.

.60

אר"י אמר רב כך היה מנהגו של ר"י כ"ר אילעאי, ע"ש מביאין לו עריכה מלאה חמין ורוחץ פניו
ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בטדינין המצוייצין ודומה למלאך ד' צבאות. הקודש והחול הם מובדלים בעצם
תכונתם, החול וכל מעשיו אינו כ"א מכשיר את החיים לתעודתם, נותן חומר כח והכנה להם למען
יתרוממו לתכליתם האמיתית שהוא הקודש, והקודש הוא התכלית עצמה, המנוחה השלמה,
שהנשמה האלהית מופיעה באדם בכל הדרה בעת תגבורת הקודש, ואז הוא מכיר כי הוא חי חיי אמת,
חיים של נועם ד' וההתענג מזיו כבודו. והנה בהמון האנשים, בכל ימות החול הנם נתונים לצרכי החול,
דאגות החול ממלאות את כל בתי נפשם, וחפצי החול ונטיות החומר ממלאים את כל לבם. ע"כ בבא יום
הקודש יום השבת, הם צריכים להתנשא מעמק עכור של החול, להתרחץ כולם מביצת החמריות למען יזכו
להתעדר מעדן הקודש, ותהיה להם לברכה ג"כ לימי החול. לא כן הוא מצב הנפש של קדוש ד' מכובד,
החסיד האמיתי המתחסד עם קונו, הוא הנהו כולו מסור לקודש ג"כ בכל ימות החול, כל צרכיו, חוליו, על
טהרת הקודש הם נעשים, בפנימיות לבבו אש קודש תמיד יוקדת באהבת ד' ואור תורתו. אמנם בבא
השבת, הנה רק יצא אצלו הדר הקודש יותר בגלוי לעין כל, תחת אשר בימות החול מעטה החול
והעסק החיצוני בצרכיו יכסה על האור האלהי שבנפש האיש הקדוש לאלהיו, שלא יוכל להראות בכל זיוו
והדרו. ע"כ ר"י נ"ר אילעאי, חסיד עולם זה, רק את חלקי הגוף החיצוניים, הנגלים לפעמים, אותם רחץ
לכבוד השבת, כלומר במה שנוגע להצד החיצוני שבחיו, במה שמוחש לעין הרואה החיצוני היה
הרושם גדול בין הקודש אל החול, רק פניו ידיו ורגליו. אבל כל עצמיותו, הנה כמעשהו בקודש כן מעשהו
בחול, קודש קדשים הי' לאלהיו, וכל עצמותיו תמיד תגלנה בחדות ד' ובקדוש ישראל. אם שהעריבה היתה
מלאה חמין, שהיה אפשר לו לרוחץ בה כל גופו, במכוון היה ממנו למען הדריך את המוכשרים להיות גדולי
מעלה וערך גבוהים מאד, להשריש אצלם שהצד הפנימי שבאדם ראוי לו להשתדל שיהיה כולו
שבת ומנוחה, כולו קודש ואומר כבוד. והרחיצה הזאת, שיחוסה לשבת וקדושתו היא הצד הרוחני שבה,

ראויה היא שתהיה בולטת ביותר על הצד החיצוני שבאדם המעלה, שמצדו הוא מתיחש לזולתו ולמעשיו החיצוניים. בזה יש הבדל עצמי בין הקודש ובין החול, עד שצריך להתרומם ולהתרחץ מהחלאה החיצונית של החול, למען יהיה מוכשר גם מצד חיצוניותו כולו אל הקודש. ההתרוממות הקדושה האמיתית של חסידות טהורה עליונה אי אפשר לה להיות נמצאת במלא הדרה כ"א במקום ששם כבר שוכנת חכמה גדולה, השכלת דעת אלהים האמתית והרמה. איש כזה המתנשא לרום מעלת ההשגות הטהורות, הוא יכול וגם צריך לשוטט על פני כל הנטיות השונות האפשריות להמצא בלבו של אדם החושב וההוגה, בכלל האנושיות ובפרטה של האומה לכל פלגות בניה המשתנים בצביונם ונטיותיהם, ומתוך שהוא מתנשא עד רום מעלת דעת ד' היסודית הוא מציץ ומשכיל את המקור העליון שממנו מפכים כל ההפכים והנטיות השונות שנראות כ"כ רחוקות וסותרות זו את זו. ובאמת התכלית האמיתית, שמצדה שם יוצר רוח האדם בקרבו את ההכנה לכל דרכי הנטיות והצדדים המרובים בארחות החיים הרוחניים, אינה כ"א לטובה, למען בקיבוץ כל הצדדים יראה הדר האמת והצדק ויוכר הוד היושר והקדושה, א"כ גם הצדדים היותר רחוקים הרי הם מתאחדים למקור אחד. אלא שאותן הנטיות שאין בהן אמת וטוב כל דהו, עתידות להתבער ולהתבטל כליל. ואותם הפנים שרק ע"י שינוי של צורה חיצונית או של מקרים צדדיים נחשבו לדבר מרוחק ומופרש, הם יזדככו ויתעלו, ומכולם יתנוסס הוד מלך הכבוד שהשלוש שלו. אמנם רק מצד ההתעלות אל הקודש, אפשר להראות בגלוי הכח המאחד המתפשט על כל הצדדים הזרים ומרוחקים ג"כ, אבל בחול, בדרכי החיים המעשיים, הרי צריך שישקל כל דבר כפי פעולתו המעשית החיצונית. א"כ אותו הדרך שההשפעה שלו על המעשים החיצוניים יוכל להביא לאיזה רפיון או קלקלה, אפילו כשיהיה הרפיון ההוא בא לא מצד עצמותה של הנטיה או הדעה ההיא כ"א מצד חולשת המקבלים המושפעים החיצוניים, מ"מ מאחר שהיא גורמת תקלה איננה בכלל ברכה וא"א לחברה אל הקודש. רק בהתעלות הקדושה, בהתרוממות האדם בכללו גם מצד חיצוניותו אל הוד ד' וכבודו, אז ראוי להראות איך גם הצדדים היותר נראים מובדלים והפכים, הם מתאחדים ועולים לקשר אחד, ותכלית אחת עליונה וקדושה מכוננת מידי צור העולמים, אדון כל הצבאות ב"ה. ע"כ היה אז, בעת רוממות הנפש, מתעטף בסדינין המצוייצין, שבהם מתחברים ההפכים הגדולים ע"פ התורה, צמר ופשתן. ודומה למלאך ד' צבאות, שם צבאות מורה על ההתאחדות של הריבוי השונה והמפוזר, כערך צבא רב המתאחד מבעלי דיעות שונות, פרצופים וטפוסים שונים, מצבאי צבאות. הנה המלאך, שהוא מכונה בשם מלאך ד' צבאות, הוא העשיר בנטיותיו, היודע את תוכן המון הצבאות המשונים בהגיונם בתכונתם ורחש לבבם, ויודע הוא שמלאכותו האמיתית מיד ד' היא המחייבתו לשוטט על פני כולם, ולהרחיב דעתו ממעל לנטיותיהם הפרטיות ולהשכיל את הצד התוכי שיש בכללותם, שמאגדם לתכלית אחת ונהדרת שהציב להם צור העולמים, שהוא אות בצבא שלו, באופן שדוקא מכולם יתקלס עילאה ויפואר מלך הכבוד. ע"כ באיש אלהי כזה, הדומה למלאך ד' צבאות, האהבה האלהית היא משתפכת בלבבו על כל היקום, על כל מעשי ד', שאוהבם באהבת יוצרם, ובנועם שיח קודש ישא אז ידיו אמונה לאל צורו וישעו ויאמר: "כי שמחתני ד' בפעלך במעשי ידיך ארנן".

צ.

ת"ר איזהו עשיר, כל שיש לו נחת רוח בעושרו, דברי ר"מ. מפני שהכל רצין אחר העושר ויש לזה נטיה פנימית אצל רוב בני"א, ע"כ צריך להגדיר את המושג האמיתי של העושר, לאיזה מטרה טובה הוא נמצא בעולם. והנה עצם מציאות העושר היא סיבה להרחבת הדעת ושלות הנפש, שעל ידן יוכל האדם

לעסוק במושכלות, בתורה וחכמה וכל טוב. א"כ המגמה האמיתית של העושר היא שלות הנפש הנמצאת על ידו. אבל אם יהיה העושר מביא את האדם לידי מהומה וטרדא ופיזור הנפש, אין זאת המטרה של העושר, שהרי עצם העושר אינו המטרה כ"א התולדה של מעמד הנפש השקט והדעה המתרחבת היוצא ממנו.

צ.א.

ר"ט אומר כל שיש לו מאה כרמים ומאה שדות ומאה עבדים שעונדים בהם. לבד מתכונת העושר להמשיך לבעליו שלווה ורוחב לב אם יחובר לדרך טובה וישרה, יש עוד תכלית למציאות התשוקה של העושר בעולם, שעל כן שם יוצר האדם בקרב בני"א תשוקה זו של קנין העושר, מפני טובת החברה הכללית, שע"י מציאות הרכוש הרב במקום אחד ע"כ נהנים ממנו הרבה בני אדם מעבדיו ועושי דברו. ויען שנטיה טובה היא לאדם שיהיה חפץ להיות הפועל והמשפיע שממנו ועל ידו יהנו רבים, ע"כ יש נטיה טבעית לעושר בטבע היצירה האנושית. אמנם עפ"ז ראוי שיהיה העושר באופן מתאים להתרבות הנהנים ממנו, דהיינו ריבוי כרמים ושדות וריבוי עובדים. אבל מי שמתשוקתו לעושר מכנס הרבה כסף וזהב ומכניסם באוצרותיו, כעכברא דשכיב אדינרי, הוא אינו מפיק מטרת תשוקת העושר הטבעית.

צ.ב.

ר"ע אומר כל ש"ל אשה נאה כמעשיה. אפשר לבאר חזיון הטבעי של תשוקת העושר הנטועה בלב בני"א, אף שמצד עצמו הוא מיוסד רק בדמיון שמיחש זה הרכוש לעצמו וקנייניו כדברי הרמב"ם במו"נ בשלישי, שנסתעפה הנטיה מפני הצורך שראוי להיות קבועה בלב האדם תשוקה לקנות קנינים המועילים לו באמת. מסוג הקנינים האלה הוא קנין אשה טובה, שרחוק מפנינים מכרה. ומתוך שהתשוקה לקנינים יקרים הוטבעה באדם, נתרחבה התשוקה הרבה יותר ממטרתה. והמשובח הוא מי ששומר תמיד את המדה של תשוקת העושר על פי תכונתה השרשית, דהיינו להרבות קנינים שהם טובים בעצם ולא בדמיון, שתוצאותיהם הן טובות אמיתיות ולא מדומות.

צ.ג.

ר"י אומר כל ש"ל ביה"כ ממוך לשלחנו. כמו שהשביעה מן המזונות הטבעיים תביא עמה ענינים המכריחים להשמר על ידם מנזקם, ואם יכין האדם הסיבות להנצל מהרעה הטבעית המוכרחת מטובת השביעה, אז ינצל מהרעה ותהיה השביעה לו להועיל לחזק חילו. ואם רק בשביעה ישים עינו והסיבות המשמרות אותו מהנזקים הטבעיים הנמשכים ממנה לא יכין לו, אז כפי רוב השביעה יגדל ההיזק. ע"כ כיה"כ סמוך לשולחן העשיר הוא דבר נדרש מאד לשמרו מתקלת הבריאות האפשרית לבא לרגלי שולחן שיש בו כדי שביעה הגונה. כן הדבר נוהג ג"כ בשביעת הקנינים, העושר שאם שאפשר לו לאדם להשתמש בו לתכלית טובה והגונה, אבל כמה צריך האדם להכין לעצמו סיבות המטהרות אותו מהלכלוכים הפנימיים המוסריים שהשובע של העושר יכול ומוכרח להביאם, ורק אז יקרא בשם עשיר, שיהיה עשרו לטובתו, ושיהיה ראוי שיקום חילו, כ"א בהסמיכו טהרת הרגש הטוב, הרחקת הגאווה ואבירות הלב,

הרחקת פריקת עול תורה מוסר ויראת ד' העלולה לבא ע"י השביעה של העושר. רק אז יקרא עשיר, בהיות ביה"כ, האמצעי לטהרה של הלכלוך הטבעי המחליא באי נקיונו בהשארתו בגויה, סמוך לשולחנו, ודומה לו האמצעיים המטהרים הרוחניים הדומים לו בערכם.

ז.ד.

ההיא חמתא דהוה טניאה לה לכלתה, א"ל זיל איקשיט נמשחא דאפרממא, אזלא איקשיט, כי אתאי א"ל זיל איתלי שרגא, אזלא איתלא שרגא, אינפח בה נורא ואכלתה. מה שיש בפרט יש בכלל, שונאים בנפש הנראים כאוהבים, המיעצים עצות כלליות לכלל האומה הישראלית, שסוף העצות הרעות הללו להבעיר אש במחנה ישראל, להבעיר כל קודש. בתחילה הנה העצה של הקישוט החיצוני הנפרז בעצמו אינה רעה כ"כ, אבל כמה עלולה היא להסיע את הלב מהטהרה הפנימית, מקדושת התורה והמצוות שהיא מעוזן של ישראל. אותו הקישוט החיצוני, הממלא את כל הנימוס וההליכה החיצונית ע"פ יפיפותו של יפת במדה נפרזה יותר מדאי, בדרכים כאלה שעלולים הם להביא תקלה, הם רק הכנה להשחתה הבאה אח"כ. אחרי העצה של הקישוט החיצוני הלקוח כולו מדרכי העמים הרחוקים מאד מהליכות חיינו הפנימיים, הנה תבא ההסתה לעשות עיקר יסודי ג"כ חכמת העמים וספרותם, הנובעת מבאר נכריה. וכשמתקבץ יחד הנימוס החיצוני, שהוא כולו שלא לישראל ותורתו, עם אותו האור הזר, אש זרה, השורף בחומו ובנטייתו כל רגשי קודש, עלול הוא לשרוף כל מועדי אל בארץ. ע"כ בזהירות גדולה ויתירה צריך שיוקח כפי הצורך הראוי מה שיראה ע"פ תורת אמת לקרב איזה ענינים מהדברים החיצוניים, בלא להשען על היועצים לפי דרכם החפצים בשריפת נשמה הישראלית, האומרים כההיא חמתא, זילי איקשיט נפשיך, ואח"כ איתלי נורא, אבל מה נוראה היא האחרית, אשרי שומר נפשו ונוצר דרכו.

ז.ה.

ומדלת הארץ השאיר נכוזראדן רב טבחים לכורמים וליוגכים, כורמים, תני ר"י אלו מלקטי אפרממון מעין גדי ועד רמתא, יוגבים, אלו צידי חלזון ממולמות של צור עד חיפה. ישנם הנאות וצרכים שהם לגמרי חומריים, מפרנסים את החושים המגושמים, כאכילה ושתיה וכהנה. וישנם צרכים אסתטים המפרנסים את החושים הרוחניים, מהם מראה וריח, שאין בהם משום מעילה מפני שאינם מההנאות הגשמיות. והנה כאשר ע"י עונות אבותינו ששבעו וירם לבם בא החורבן הראשון, הנה היה יסוד קלקולם המוסרי מונח ע"י הנטיה היתירה אל התאות הגסות החומריות. הרג בקר ושחט צאן", ה"אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק"י. התאות הגסות הן עלולות יותר להשפיל את רוח האדם ולעשותו מתמכר אל הרע עד שישכח את צור ישעו. אמנם כשם שעצם החורבן והנפילה האיזמה לא באו כ"א אחרי שכבר באו מקודם לזה נסיונות רבים אולי ישובו מדרכם, כן ג"כ אחרי החורבן עוד היה השריד אשר נתן ד' בלב מרגיז הארץ שישארו בארצם לא העוסקים בשוב הארץ להכין דברים שמתזקים את החושים החמריים שמביאים לידי שביעה יתירה וגסות החומריות, שאמנם טובה היא הבריאות וגבורת הגוף כשהאדם מתנהג על פיה באורח מוסר, אבל כמה רעה ומזקת היא השביעה הגסה כשהוא פונה לבבו כולו אל צד בהמותו, שאז נעשה האדם כ"כ חומרי וגס עד שאזנו נעשית ערלה ואין אפשרות אפילו להשיבו בתשובה. ע"כ אותו הישוב המדולדל שנשאר, לא נשאר עסוק כ"א בדברים שהם מכשירים רק את החוש

האסתטי, וזה נשאר במדה מרובה לא כפי ערך הארץ השוממה, שהיה ראוי להשאר באופן מדולדל כזה רק מעט מאד מהכנה לדברים שהם בתור מותרות. אבל למען הרשים שצריכה נטיתם מעתה להיות מופנה מהחושים החומריים והשיטוף בהם, מפני שכבר נתגשמו יותר מדאי ונשתמשו במילוי החומריות שאפשר וראוי להשתמש בו לטובה לשכלל נפש בריאה בגוף בריא, הם נשתמשו להרע להשפל לתאות היותר גסות. ע"כ נשאר רק מלקטי אפרסמון לשימוש הריח והעידון הדק, וצידי חלזון למילוי שימוש הצבע המעדן את חוש הראות הדק שבחושים. כמו הערה שתכונת הגלות כה תהיה, להחליש את החושים הבריאים אע"פ שמאד צריכים הם להיות בריאים, אבל כיון שקלקלו דרכם מוכרח הדבר שישבר גאון העז והכח הגם, והקיום המדולדל יהיה רק ע"פ ההתעסקות בדברים שהם לצורך השימושים של החושים הבלתי כ"כ גסים ורעננים, שאז בהיות האדם בלתי איתן ומלא אמן הוא עלול יותר לתקן עותתו החומרית ע"י שברון לב והכנעה מוסרית. ורק כשישלים הכשרתו ראוי הוא כמאז להתברך בבריות גופא ושרירים חזקים מלאי גבורה. ובעוה"ר גם זה הניסיון לא עלה יפה, ועם ההחלשה הגופית לא היינו ראויים אז להתקיים בארץ חמדה, מפני שכ"כ גברה ההשחתה עד שרק ע"י מירוק גדול של דכדוך עצום של גליות והמון צרות רבות ורעות, מה זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתייה כך אין ישראל עושין תשובה אלא ע"י יסורין, שהגלות והמעמדים הרעים הבלתי טבעיים, הרחוקים מהשפיע כח שלם לנתונים בהם, דכדכו את החומריות הנשחתה עד שעשאוה רכה ועלולה לקבל צורה מתוקנת. אע"פ שגם החלישות היתירה היא ג"כ מונעת הרבה מההשלמה האמיתית, אבל מבצרת היא עכ"פ זדון לב של רעות מוסריות היותר שפלות ומחלשת את רושם השתרשותן עד שיוכל זרע המוסר לפעול ולעשות דרכו בלבבות. ובאשר זה הישוב הקטן והמזער לא היה סופו להתקיים, ע"כ לא הועמד מטעם ההשגחה האלהית על הקרקע כראוי לאכרים שיסוד קיומם הוא לא המסחר והשכר מלאכה כ"א עצם ההזנה מהחומרים שמוציא בעמל נפשו מן הארץ. אבל זה הישוב שהיה עומד בתחילה לגלות, נעשה לכתחילה בהכנה גלותית שתהיה תכונתו תכונה מסחרית לא אכרית. כי מלקטי אפרסמון וצידי חלזון לא בעצמם ישתמשו בפרי עבודתם, כ"א ימכרום ומהם יתפרנסו כסוחר וכפועל, שזאת היא פרנסת הגולים שאין להם מעמד קרקעי. וכ"ז להעירם שעל מפתן הגלות הם עומדים, ושהם אינם התחלת הישוב כ"א סופו וחתימתו בחורבנו, כי ההתחלה צריכה בכל ישוב להיות מתפשטת בדברים היותר פשוטים. אמנם באשר לא לישב אה"ק היתה מחשבת הרשע, ולא היתה בעוה"ר ראויה עדיין להתישב ע"פ ההשגחה האלהית אשר הועידה לצרף סיגינו, ע"כ היה הצביון של השריד ההוא מורה על חתימה של ישוב גדול ואדיר שתוכנו מוכיח על חורבנו. כי כל השטח ההוא שהיה בעת השלוח והאושר מיועד לאותן הדברים המעדנים ומפנקים מעין גרי עד רמתא לאפרסמון, מטולמות של צור עד חיפה לחלזון, שמאד נאות הוא במקום שאליו מצורף ישוב מלא מכל הצרכים הנדרשים לעם רב ועצום משוכלל ומבונה. אבל כמה בלתי טבעי הוא וניכר רק לשריד ואוד מוצל בהיות עומד שטח רב כזה בארץ שממה רק לאותם הצרכים שהם רק טפלים לישוב אחר, להורותם כי רק טפלים לישוב בבל הממלכה הכובשת נתישבו ולא בתור ישוב עצמי, שאז תהיה ההתחלה כאשר תבא תשועת ד' ע"י קץ המגולהואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא", והיו בה אכרים ונוסעים בעדר.

18.

רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלכד. רמז יש בהארת נר שבת על הארת אור השכל, השופע על הנפש המתקדשת בקדושת יום המנוחה והקדושה. והנה הרבה הם השמנים, הסיבות המביאות

אורה. כמה סעיפי חכמה ישנם, שבהיות הנפש עסוקה בהם מתרוממת על ידם במוסר ומדות טובות, ונעשית מוכנת להביא טובה לעולם. אבל נעלה על כולם בטהרת אורה הוא אורה של תורה, היא מיוחדת ליום השבת ביחוד, היא המעולה שבשמנים בטהרתה שאין בה עירוב של טעות וחשכת יצר האדם הרע, שמתמזגת ע"י ההארה הבאה מחכמות אנושיות. והיא נמשלת ע"כ לשמן זית, ראשית שמנים, להוראה שיום השבת יהיה כולו קדוש לחקר חכמתה של תורה, וכ"ה דעת הרמב"ם. והערת השלילה בהדלקה משאר שמנים, הפחותים בצלילותם משמן זית, מורה על ההמשכה המחוייבת אל המאור שבתורה בגנויה וסתריה, ששם האורה הטהורה שורה.

58.

עמד ר"י בן נורי על רגליו ואמר, מה יעשו אנשי כבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים, ומה יעשו אנשי אלכטנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא כך ולא כך אלא נפט, אלא אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין. מה שהוא פחות מזהיר מהמאור הפנימי שבתורה ומ"מ הוא טוב לאותו האיש שאי אפשר לו לעלות במעלה היותר עליונה לחזות בנועם החכמה הטהורה העליונה, יצויר בכמה אופנים. הנה חכמת התורה הפנימית, כשהאור היוצא מההבנה הכללית שבתורה יוצא בהרחבתו, אז ההבנה בדרכי ד' והמדות הקדושות הנמשכות מידיעה זו אל האדם באות לא בשיעורים קטנים מתקבצים, כ"א בשפע הגון בידיעות כלליות. אמנם מי שלא בא למדה זו להשכיל הבנות כלליות שופעות בבת אחת אור חכמה מרובה, מ"מ מכל דבר ודבר קטן שבתורה, מכל דיוק הלכה, מכל גרעין של פלפולה של תורה והבנתה היותר פשוטה, מכל רסיס ורסיס מתקבצת אסיפה של אור גדול בנפש, - הערך של הידיעה העומדת במערכה שניה מול ההבנה הרחבה של דעת גנוי תורה, שהיא נמשלת לשמן זית, שמכל זית וזית יוצא שמן במדה ניכרת בשפעה, והיינו ג"כ מכל עיון ומחשבה של ההגיונות הצחים בעמקי תורה יוצא אור מוחש בנהו. אבל מה יעשו אותן שלא הגיעו למדרגה זו, ועוסקים הם רק בפשטן של דברים, בדקדוקי הלכות, בקושיא ותירוץ, בעיון מעשי, שהם מתחלקים לניצוצים קטנים מאד, ומ"מ בקיבוצם במדה הגונה בלב, בהתמדה נכונה ואהבת תורה לשמה, נראה שפע אור מאיר בנפש המביא בסגולה אוצר חמדה בלב ומשריש אהבת השם יתברך, יראתו וחמדת ההליכה בדרכיו הגדולים. ההתפרטות הקטנה שמכל אחד בפרטיות כמעט שאין לח שמן החכמה האלהית מוחש, כ"א כשאנו רואים את הפעולה הנפלאה היוצאת מקיבוץ הכללות של העוסקים בגופי הלכות ומשאים ומתנם, כמה הם יקרים וכמה הם קרובים לאור חיי עולם הגנוז בתורת אמת. מזה אנו מכירים כי לח שמן משחת קודש גנוז בכל פרט ופרט, אף שהוא ניצב לפנינו כדמות גרעין יבש. דומה הדבר לשמן שומשמן, שכמה שלא ניכר בכל גרעין של שומשמן מעוצם קטנו כי אוצר ואוגר הוא את שמנו בתוכו, מ"מ מקיבוץ המון השומשמן במקום אחד והצברם והעשותם בבית הבד ניכר כבר בהמון שאוצר של שמן גנוז בכל גרעין וגרעין. כן הדבר באותן שלא הגיעו למדה זו העליונה להעסיק עצמן בקדושת השבת במדה הגבוהה של ההבנות הכלליות הדומות לשמן זית, מ"מ אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו, וירצה ג"כ מי שבתומו ילך בהליכותיה של תורה בדבריה הפשוטים, בגרעיני הלכותיה הנראים כיבשים, אבל הלא אוצר שמן משחת קודש בהם גנוז. מה יעשו אנשי בבל, דיתבי בארעא דחשוכא, שאין להם אלא שמן שומשמן המתלקט מגרעינים קטנים, מפוזרים ובלתי ניכרים בהיותם כ"א בפ"ע [בטיב] שמנם, ודאי כפי מדתם כן ירצה דרכם. והם כערכם משתמשים יפה באור קדושת השבת ע"פ הבחנתם, וא"צ להשריש שמבלעדי המאור היותר פנימי אין כאן כלום, כ"א ההיפך, שכ"א ישמח במתנת

חלקו כפי מדת השגתו בכללותה של תורה או בפרטיותיה. והנה לבד השימוש באור התורה ע"י העסק בהלכות ופרטיהן הנראים כדברים יבשים והם באמת מלאים קדושה ואור עולם, ישנם עוד ירודים למטה מזה שבהיותם עניי דעת צריכים להשכילם גם דברים הפשוטים במוסרה של תורה ע"פ דרכי משלים פשוטים, שקליפתם איננה עיקרית והיא דומה לאגוז בעל קליפה קשה, ומ"מ ע"י שבירת הקליפה נמצא התוך ומוכשר להוציא השמן. כמ"כ ישנם אנשים כאלה שרק ע"י הצעות של דברים מורגשים בדמיון הגס, ראויים הם לקחת בקרבם את הקליטה המוסרית מאור התורה. אנשי מדי, שעניות הדעת שרויה בהם, אין להם כ"א שמן אגוזים, ומ"מ בהיותם נהנים מאור האמת ע"פ מדתם, גם הם יומשכו לקדושתה של תורה ויודרכו בדרך ד' הסלולה. למטה מזה ישנם אנשים כאלה שכ"כ השתקעו והתרגלו בחכמות המורגשות ע"י חכמי האומות, עד שאי אפשר להמשיכם לדברי תורה כ"א ע"י הצעת דברים מחכמות אנושיות הנלקחות לפעמים ג"כ עם ריחן הרע, כפי הדמיון האנושי המתערב בהנחות מדעיות ששרשן אינו רוח ד' השופע על יראיו ונביאיו, כ"א רעיון לבב האדם העלול לשגיאה ודמיון כוזב. מ"מ לפעמים ממר יוצא מתוק, ומהצננות שהאוכלם ריח רע נודף ממנו, ע"י בבא בתרא קמ"ו, וטעמו מר וגס, ומ"מ השמן היוצא ממנו יוכל להאיר ולהזהיר. כמו כן אותם האנשים, אשר ע"פ סבות חינוכיות ומדיניות ויתר מניעות, לא יכלו לעמוד על הוד המוסר והמדע הפנימי שבתורה כ"א ע"י דברים לקוחים מאוצר של חכמות חול, שיש בהן הרבה פסולת גסות ועובי, כגסות הצנון לעומת השמן, מ"מ כיון שהיסוד והתמצית הנקלט מהמוסר והדעת ההוא הוא להשכיל בדרכיה של תורה ביראת ד' ומדות טובות, ולעמוד מתוכם על עקרי וטעמי תורה כפי הבנה אנושית אפשרית, גם זה הוא דרך רצוי למי שלא זכה למעלה שהיא מעולה מזה, היינו להציץ באור גנזי תורה ע"פ עוצם טהרתם של סתרי תורה המבוררים לקדושי חכמי תורה האיתנים. א"כ מה יעשו אנשי אלכטנדריאה, שבאמת התרחקו ממקורה של תורה ואין להם אלא שמן צנונות, מ"מ נעשו אנשי חיל יראי ד' וחכמי לב דבקים בתורה ואהבתה. ומה שהוציאו מההבנות המתהלכות ממקורות גסים השפיעו על הבנת תורתם ונמשכו עם זה לתורה וליראת ד'. והנה אנשי אלכטנדריאה ע"י שמן צנונות שלהם הרחיבו והגדילו את הבנת התורה ע"פ דרכם, אבל עלינו עוד להסתכל מטה באנשים שירדו בנמיכת מעלתם וחינוכם עוד במדרגה יותר נמוכה, עד שעיקר הארתם השכלית איננה כ"א חכמות חול טבעיות מדיניות וכאלה, שהן כמו שהן ממוזגות בריחם הרע של הדמיונות האנושיים, מ"מ כ"ז שהם חפצים להיות עם ידיעתם הכללית באלה המדעים להיות הולכים בדרך ישרה בדרכה של תורה, ואם שלא יבאו לידי מדה זו לבאר עניני תורה ע"פ השקפותיהם וידיעתם, מ"מ לאורה ישתמשו להשכיל על פי הדברים הכלליים מוסר השכל ויראת ד' מהכרת הבורא ית' ממעשיו ויצוריו ע"י ההעמקה בחכמות הטבעיות והתכוניות. אע"פ שהשמן לא נזדקק, והסיגים ביניהם מעורבים, וריח הרע של הדמיון האנושי הטועה בהשערות נודף מהם, אעפ"כ המאור היוצא ממנו באותם החלקים שהאמת מוצצת על ידם הוא מאיר מחשכי לב האדם ומרומם את נפשו מההשפלות הבהמיות. ע"כ גם את הגורל של אלה האנשים אין להזניח מחבל קהל ד', ובהיותם דבקים בכלל באמונה בתורה ויראת ד', אע"פ שמשעשעים את נפשם באומנתם ע"פ הרגלם בדברים כלליים מבארות אנושיים נחצבים, אין להזניחם כ"א לקרבם ולחזקם. ע"כ אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, דהיינו שאין השמן נמשך אחר הפתילה, דהיינו דיעות כאלה שבהיותן מופשטות פועלות להעתיק את האדם ממעשיה של תורה שהם יסוד החיים הכלליים והפרטיים בישראל. אבל כל מדע וענין שכלי, שעמו יעמיד האדם רעיוני לבבו להיות נמשך במעשיו ודיעותיו אחרי שרשי התורה וענפיה בפועל ובדעת, הכל הולך ושב להאיר באור קדושת השבת המרומם את כלל עם ד' אל דעת ד' והוד כבודו. אלא שכל מי שאפשר לו לעלות יותר אל הקודש, ללון בעמקה של תורה ויקרת כבודה, להציץ באור האמת ונוגה הצדק, כך היא חובתו וכך יפה לו. ע"כ שמן זית מן המובחר, ו"אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך". ועם

זה גם הרחוקים יאירו באור קדשי ד', בהתקשרם בכללות אמונתו וועל מלכותו יתברך. "נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים".

צח.

מאי הוי עלה דתחש שהיה כימי משה. הטומאה והטהרה מיוחסות לטוב ולרע במציאות. אמנם הם ענינים שבאים יותר לפי היחש, כי בכלל הלא נדע כי כל פעל ד' למענהו ואין במציאות רע מוחלט שלא יהי לו טוב תכליתי באחרית. מ"מ יסוד המוסר והיראה הוא להבחין בין טוב לרע, וכמו כן יסוד המדע הוא להכיר ג"כ שגם הרע היותר גרוע אינו נפרד לעצמו מאין כל יחש אל הטוב הכללי, כ"א בחוברת המציאות הכללית יעלה גם הרע לתכלית טוב. אמנם המצות מכוונות הנה ביותר להגדיל את הכרת דרך החיים והטוב בלבו של אדם, שלזה צריך שיכיר מאד את השינאה והבוז להרע והפסד הצדק והמוסר, מבלתי שתפגם שנאת הרע בכל שהוא מפני הצורך הכללי שיש למציאות הכללית במציאות הרע, כ"א ידע לנכון כי דבר זה של מציאות הרע בכלל המציאות לתכלית הטוב הוא ענין אמתי מדעי, אבל לגבול המוסר המעשי לא יגש, כי המוסר המעשי כולו נבנה ע"פ הציור היותר עמוק ונרגש שאפשר להיות משנאת הרע ואהבת הטוב. ע"כ לא הוכשרו למלאכת שמים כ"א דברים טהורים, להורות שאם שבהיות הטמא נמצא ודאי מציאותו בעצמה תעיד עליו שיש לו ערך תכליתי, מ"מ למלאכת שמים, המצות שנתנו לצרף את הבריות, לא הוכשרו להן, כ"א עור בהמה טהורה בלבד, להודיע שיסוד הציור המוסרי יבנה משנאת הרע בתכלית וזרייתו הלאה. אמנם כ"ז יוכל להיות ליסוד מוסד רק בערך המוסר הפרטי, או אפילו המוסר הכללי, אבל רק אם יש לו רק מטרה של הנהגת הצדק בהוה. ואפילו אם ההוה יהי מושקף להכנת העתיד, מ"מ ההוה ע"פ דרכו הרי הרע עומד בו בניוולו ומיאוסו שצריך לזרותו כמו דוה. אמנם לא כן היה ערך דור המדבר, שהוא היה דור שקיפל את התמצית של דורות הבאים כולם. שהרי ע"פ כריתות ברית תורת חיים לעד ולעולמי עולמים שכרתו עלי זבח, דור דעה ההוא, מפייהם אנו חיים ויחיו ג"כ הדורות העתידיים לחיות, מטלה של תורה, עד שגם כל הטוב העתיד לבא בעולם לעולם שכולו טוב, שאז יהפך הכל לטוב, וכל הכחות הרעים יהפכו ויצטרפו לפעול בפעולתם העזה והקשה לטוב למשפט וצדק, לחסד ואמת ודעת אלהים, כאן במושג כללי כזה, שביותר היה ראוי שיוכר במערכת קדושת המשכן, שכלל את הוד הסדר הכללי כולו, ומגמת ההשגחה האלהית בהרמת המציאות לעת האושר היותר גדול, כאן במקום שעכ"פ ההיקף היותר חיצוני, עורות תחשים שמלמעלה, ששם נכללו הגוונים המרובים המחולפים בכוחות המציאות לחסד ולמשפט, ולכל שימושיהם ופרטי הכחות הנדרשים למלאותם, ססגונא, ששש בגוונין שלו, שהם מרובים וכוללים הכל, - בערך זה של הבנה כללית המקפת הכנה להישרת המציאות עד עומק תכליתה היותר נעלה, יש מקום ספק גדול איך ראוי שיורשם בו ערך הטומאה, דהיינו רגש יחש מציאות הרע והבחנתו. אם נשקיף לפי הצורך של המוסר הבא בתור ההכנה המצטרפת לטהרתו של עולם, הלא כל נתינת מקום לדבר רע, לפשרה מוסרית הוא מביא, שהוא ראש לכל קלקול, ע"כ ראוי הוא שאותו הרושם של שנאת הרע וזרייתו, לא יוחלש כלל מפני גודל ההשקפה וכללותה המיוחסת למקור הקדושה של דור הדעה, דור המדבר, שהוא בערך ימי עולם, ויכיר ימי עולם משה עבדו. ואם שמה שאנו משקיפים עליו לרע יוכר לנו לעת המאושרה, שגם הוא הועיל לטוב ולשכלול המציאות בכללותו, הלא מה שישאר מתמצית הכחות הרעים יהיה ג"כ אותו הטוהר והטוב הגנוז בהם שרק בצירוף היותר נעלה יתגלה בזהרתו. או שעכ"פ ראוי לתן מקום שאותה ההשקפה המדעית שהיא מסתעפת מדעת אלקים הבהירה והכרת אחדותו איך שאין מלבדו, ושהכל ברא לכבודו, ולהשלים את הטוב באופן היותר נשגב, שמזה תוצאות לכל האורה

וכל המוסר הכללי והפרטי, שהיא מוכרת מתוך ההופעה היותר עליונה של נצחיותה של תורה ושלטון אורה הבלתי תכליתי. מצד מבט כזה ראוי להכניס ג"כ במלאכת שמים זאת של מעשה המשכן ג"כ עור בהמה טמאה, להורות כי יש כאן פינה ויתד לנצח כל מה שאנו מכירים לדבר שהוא ההיפוך ממטרתו העליונה של צדיקו של עולם ב"ה במציאות הכללית, וכי "דבר אלהינו יקום לעולם". ו"מי יתן טהור מטמא לא אחד". ע"כ החקירה גדולה היא מאד מאי הוי עלה דתחש שהיה כימי משה.

68.

אמר רבי אילעא א"ר שכ"ל, אומר היה רבי מאיר תחש שהיה כימי משה בריה כפ"ע היה. ישן מדות קבועות שראויות הן להיות נקבעות ברושם של קביעות ושל תולדה קיומית, דהיינו שמשרשן יוקחו ענפים ג"כ להרחיב ענין בכל עת ודור. וישן מדות כאלה שהן צריכות לשעתן ואין לקבע אותן בערך מיני כ"א בערך אישי, כי המין הלא הוא קבוע ואינו עובר, ומתרבה - ואינו עומד בצמצומו. והנה הרושם של ריבוי הגוונים שבתחש, דמתרגמינן סגונא, ששש בגוונין הרבה, הוא מתאים עם אותה הנטיה של הכנסת כל הכוחות, גם אותם שהם לעצמם רעים, בבנין האומה הכללית. וזהו דבר מיוחד למשה רבינו ע"ה שהכניס את הערב רב בכלל האומה, ואע"פ שלא היה הדבר ע"פ הדיבור כמפורסם בדת"ל למ"מ ודאי לא יאונה לצדיק כל אוף. ואם מכאובים רבים הסבו הע"ר בישראל, ותולדותיהם כיוצא בהם מסבבים צרות רבות ורעות בכל דור ודור, מ"מ ההשלמה הכללית שתבא באחרית הימים, תתברך ג"כ ע"י אותם הכחות הקשים והשוניים, שדוקא ע"י מיזוגם של הע"ר באו לנו. ובהפך החושך לאור, יגלה הדבר שגם אותו הרע והסבל היה לטובה, כי העושר של המון כחות וצביונים שונים הוא דבר משלים את האומה, אלא מפני שנלקחו ממקום בלתי טהור הנם לקוצים כ"ז שלא נצרפו. אמנם רק ימי משה, אותם הימים שהאומה קפלה בהם את הכנת השלמתה עד היום האחרון, עד העתיד היותר נהדר, רק הם היו ראויים להכנס בעובי קורה כבדה כזאת של הרבות הגוונים בריבוי היותר אפשרי ולשוש בהם, ולכלול גם כן זה בכלל עבודת הקודש שנכללה בקדושת המשכן. אבל אין לדבר ערך מיני קיומי, וחלילה לדורות הפרטיים לשום להם לקו להרבות גוונים זרים באומה, או להדבק ביותר גם באותו הסיג הזר שנבלע באיבריה, אשר באמת אחרי שימוש פעולתם תקנת הכלל תלויה בהזיקוק של הסרת הבדילים "ואצרוף כלר סיגיך ואסירה כל בדיליך... אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה". ע"כ תחש שהיה כימי משה בריה נפ"ע היה.

69.

ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא. אותם הכוחות הזרים והקשים, שמצד הנטיה של הרחבת ריבוי הגוונים נכללו בבנין הכללי, יש לדון על ערך שימושם, שהרי ישראל צריכים להתעשר בכחות נפשיים רבים ונכבדים מצד עצמותם, גם צריכים לרכוש כזה שיוצא מאתם לפעול על העולם כולו שאיננו נכלל בכ"ז בשלמותם של ישראל המיוחדת. והנה מכלל הדברים הטובים שנכללו בהענינים שבאו ע"י מכאובים וצרות רבות ורעות, נכלל ג"כ מה שמצד החסרון שגרמו הערב רב בעירובם בישראל, מזה יצאו ג"כ אח"כ בהמשך הגלות כחות פועלים רבים ממחננו להיות לעם אחר. ובאמת אין כאן הפסד עיקרי, כי היוצא אינו יוצא כ"א מפני הנטיה הזרה הגנוזה בנפשו מקדמת דנא, מסטרא דע"ר, שמזה באו

תכונות זרות שנקבעו אח"כ בנפשות ומתערבות במזגים באופן שאינו מתאים ומתקיים בכנסת ישראל, ע"כ הוא מתפרד ע"י מכאובי הגלות וצרתה, ואין בו העז לעצר כח לעמוד בניסיון. והנה רק המראה החיצוני יעורר בנו תוגה שחשבנו שזה היוצא היה משלנו, אבל באמת אינו כ"א המוכן להתפרד ולצאת מני אז. אבל גם יציאה זו לא תשאר בלא רושם של תועלת כללית, כי מה שאותם הנובלות הם מתערבים בין הגויים, הם מקנים מ"מ אותן הנטיות שכבר קלטו מני דורים מקדושתם של ישראל בין עמי הארץ, ונעשית מזה הכנה מזגית להיות חלקים מאומות העולם מוכשרים לקבל, עכ"פ כפי מדתם, השפעה מרוחם של ישראל ע"י אותו המזג המועט שמ"מ פועל הוא בהמשך של דורות ע"י כח הגובר של אור ישראל כפעולת השאור המועט בעיסה. והנה זהו הספק המרובה בכללות התכלית של התרבות הגוונים שנעשה בימי משה ונכלל עכ"פ בחיצוניות המשכן הכללי, אם מזה תבאנה תוצאות של עושר פנימי, דהיינו שאותם הכחות יוכלו ויכנעו לגמרי לרוח ישראל, וישארו נאמנים לעד בברית שלם, או שיהיו רק בתור שימושים חיצוניים הממלאים תפקידים חוץ לשלטון הפנימי של מחנה ישראל. והנה ההבדל שבין חיה לבהמה באופן מוחשי וצירי הוא, שהחיה איננה בטלה לאדם ואינה נכללת בשימושי הבייתיים, אמנם סוף הדבר שתקבל גם היא השפעה וטובה מהאדם השלם, כאשר נתבאר לנו בענין השלמת בע"ח ע"י השלמתו של האדם בכלל במק"א, אבל איננה מורגשת לעלות בחוגו הפנימי, מה שא"כ הבהמה הבייתית שהיא כולה טפילה לאדם ונכללת בכללות קניינו המתחשים אליו. ע"כ תחש זה שהיה בימי משה לא הכריעו בו חכמים, ביחש להאדם העיקרי, אתם קרויים אדם, אם הוא חיה או בהמה. כי באיזה אופן שיהיה גמר צירוף הסיגים, אם ע"י החזרה לטוב בפנימיותם של ישראל או ע"י הדחיה וההרחקה, אם אחד בעיר ושנים במשפחה ממש, או אחד בעיר מזכה את כל העיר כולה ושנים במשפחה מזכים את כל המשפחה כולה, דברים כאלה הכלליים וגבוהים, הם מכבשי דרחמנא שא"א לחכמים להכריע בזה.

.כז

וקרן אחת היתה לו במצחו. הקרנים המה כלי המלחמה. המלחמה היא אמנם לצורך הקיום הפרטי והמיני. והנה ישנם מתנגדים צדדיים וישנם מתנגדים מכוונים. המתנגדים הצדדיים, היינו שהם אינם באים לאבד ולהחריב את מי שהמלחמה מזדמנת לו, אבל מפני שממהלך אותו המתנגד תצמח הריסה ורעה לאותו המגין על ערכו וקיומו, מצטרף הוא לצאת למלחמה. הקרנים שהן מן הצד מורות על המלחמה ג"כ נגד מתנגדים צדדיים, כלומר אותם שרק את טובתם ידרשו והרעה ממילא באה לבעל הקרנים, והוא מנגח מצדדיו לימין ולשמאל למען ינצל מהרעה הצדדית. אמנם אם היתה ההגנה דרושה רק לאויב הבא ומתכוין רק להתקומם ישר נגדו, מורה יותר מקומה קרן אחת ובמצחו מכוון פנים כנגד פני הרודף. אחדות הקרן מורה כי המטרה של המלחמה הצדדית, היא מתחלקת לפי נטיות המוכפלות של הצדדים השונים. אבל הנטייה של ההגנה נגד אותו האויב שאין לו שום נטייה אחרת כ"א ההתנגדות נגד אותו העצם שלו יאתה הקרן להגנה, מותאמת יותר קרן אחת, ובמצחו מכוון נגד המתכוין לעומתו להתקומם לו. והנה באשר המובן העולה מריבוי הגוונים שבתחש המקיף את המשכן מלמעלה, היא ההכרה של ההתאחדות שתבא בסוף מכל הנטיות השונות ביותר, ואיך שיתקבצו כולן למרכז הטוב הכללי, שכינת ד' וכבודו, ושמו הגדול ד' שלום; ע"כ ראוי להבליט כי אמנם הרבה דברים ישנם בעולם שכפי מהלכם הם נוטים מאותו הדרך ששמו ישראל להם לקו ע"פ ד', וכל מה שמתגברת בעולם נטייה זרה לכאורה נראה שהיא מתנגדת ולוחמת, עד שהקרנים של החוזק העצמי לפום ריהטא ראויות שישתמשו בהן לנגח אלה האויבים הצדדיים, אבל עם ההבנה שכ"כ גדול ונשגב הוא הכח הכללי, הוד אחדות שם ד' והחפץ הנאדר

בקודש המאחד את הכללים כולם למקום אחד, כשאנו עומדים על מצב של מבט בהיר כזה, אנו מכירים שכל השימוש במלחמת הקיום, בין בחומריות בין ברוחניות, ראוי לנו להעמיד רק נגד אלה ההולכים ישר לאבד ולהחריב, לעקור את כח החיים האמיתיים במתכוין ויד רמה, נגדם מכוונת המלחמה האמיתית, מלחמת מצוה. אבל על הדברים שהם זורמים רק מנטיות צדדיות, אף שאינם כפי תביעותינו ודרכינו, מ"מ אל תהי בז לכל אדם ולכל דברי, שהכל באשר לכל מד' נברא והוכן לתכלית הטוב, ואין לך דבר שאין לו שעה ומקום. ע"כ רק קרן אחת היתה לו להיות למגן מהאויב, שרק מטרת האיבוד של הטוב הכללי הצפון בשרשן של ישראל הוא נגד עיניו, ובמצחו מכוון נגד המתיצב לעומת פניו ושאיפתו הקדושה האלהית.

כג.

ולפי שעה נזדמן לו למשה. יש הבדל גדול בין ההנהגה התמידית שצריכה להתנהג בפועל בהוה כל זמן שהרע שולט, והנטיה מדרך הישר הסלולה אף בכל שהוא היא עלולה להחריב ולהרס כמה דברים טובים ומאחרת את הטובה היותר שלמה מלבא לעולם, לבין הצפיה הכוללת הסוקרת על התכלית היותר רחוקה היוצאת מסכום העלילות הנכנסות בגבול האנושיות, איך הן כולן מתאימות לחפץ העליון ותכלית הטוב. ע"כ אם שמזדמנת שעה גדולה שתעודתה היא בגלל הצפיה היותר רחוקה ושלמה, שבעבורה נוצרת ג"כ איזה נטיה והשרשה לסמן את גבול ההגנה מן הרעות של הנטיות הזרות, ולפעמים ג"כ לצמצם את כחה מפני ההרחקה שתמצא מקום ג"כ להעלילות היותר רחוקות לפעול בעוזן לשם התכלית היותר עליונה וטובה שאדון כל המעשים כבר נטע שרשה והתקין תבניתה, אבל עלינו לדעת שתכונה כזאת היא הנהגה של שעה, וההתרומומות עד המצב של אותה השעה הרוממה היא נשארת גנוזה בנפשות הגדולות ופועלת הרבה על צביון הסדר התדירי שהוא אמנם ראוי להיות בעיקרו בשמירה מעולה מכל רע ג"כ צדדי, ו"קרני ראם קרניו בהם עמים יגנח יחדו אפסי ארץ", עד תקום אמת לעד לעולם. ע"כ ראוי לנו להביט על ההכללה של הגוונים כולם בחיצוניותו של המשכן, כאשר נרשם מתכונת המאורע שרק לפי שעה נעשה, וגם לא הוכן באופן סידורי שעכ"פ אותה השעה תהי' לפי זה ראויה להמשיך ממנה בפועל סדרים בהוה, לא כ"א בדרך הזדמנות, באופן מרומם מהסדרים האפשרים להיות נהוגים בסדר ההנהגה, נזדמנה למעולה שבאישים, למי שנאמר עליו "בכל ביתי נאמן הוא", הוא בצפייתו האלהית עד היום האחרון, רק הוא הי' בידו הכח להשריש את הנטיה של ההכללה היותר רחבה, ועם זה להיות משומר עמה כח ההגנה של הסידור ההוה, אלא שתשפיע מכח אותה השעה הרמה על המהלך התדירי כפי מה שאפשר לשעה של מאורע גדול להשפיע באופן שלא יומר בסידור תדירי בהנהגה תמידית, כ"א לדעת שלפי שעה נזדמן לו למשה, לצורך השעה והכרח הזדמנותה בתור זריעה של צדקה שאי אפשר כלל שתאכל פגה כ"א בעת זמן האסיף ש"בא יבא ברונה נושא אלומותיו".

כד.

ועשה ממנו משכן ונגנו. כשם שלעתיד לבא, כשיתוקן העולם במלכותו, מלכות כל עולמים ב"ה, ואת הרע ורוח הטומאה יעביר מן הארץ, שאז לא יבולע משום הרחבה של כל נטיה שהיא טובה בעיקרה, אז ודאי יצא אל הפועל הכח של ההכללה של כל הנטיות לשם ד', ביד רחבה ועין טובה, בהקבץ עמים יחדיו וממלכות לעבוד את ד', כן צריך ג"כ שיהיה ניכר בעולם אותו הכח שהוא מכין את העתיד הנעלה ומכוון,

"דברי חכמים כדרבונות" - מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם, החיים שיבאו ע"י הצמיחה של הזרע המכוסה והנרקב למראה עין, אף ד"ת מכוונים את לב לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים, להביא ג"כ חיים לעולם כולו. ע"כ צריך לדעת שאותו האור שיופיע לעתיד בכל שלל צבעיו הטובים, ובנתיבות השלום שלו הרחבים, איננו בריאה חדשה שרק אז תצמח בפועל, כ"א גם השמים החדשים והארץ החדשה שהקב"ה עתיד לחדש הנם עומדים וקיימים מאז מעולם, שנאמר כִּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לִפְנֵי, יעמדו לא נאמר אלא עומדים א - כ"א צריך להשכיל שרק גנוז הוא האור הנחמד ההוא, גנוז ולא אבוד, וכיון שהוא רק גנוז, הרי הוא מתגלה למי שראויים שגנוז עולם יתגלו לפניהם, "יצפון לישרים תושיה". ואם ההתגלות שלפני זמנה לא תוכל להיות מתאחדת בלב הצר של רבים עם אותה ההנהגה התדירית החמושה תמיד בהגנה מפני הרע המשוטט בעולם, שצריכה עבור זה להיות מחומשת במגן וצינה, כבר סיים שגם זה נמצא עם האור שלישרים, "מגן להולכי תם". ע"כ לתמם שני החזיונות ופעולתם כפי ערכם, עשה ממנו משכון, הכולל מושג התורה העצמי בלא הצירוף עם נחלה מיוחדת וקנינים פרטיים הצריכים לתשמיש ההוה, כ"א במקום הפקר לכל, כל מי שרוצה יבא ויזכה בכתרה. אמנם אין האור הזה אור שימושי כ"א אור קדוש שרק בעת ההתעלות הגדולה של המציאות יבא לידי פעולה. ע"כ ג"כ נגנוז, למען דעת כי אמרת אל ה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו.

.70

מדקאמר קרן אחת היתה לו כמצחו ש"מ טהור היה. אם היה ראוי שיכנס בצוירינו, גם באופן היותר נשגב ומוסגר לעתיד, שכללות הרע והטומאה הוא דבר שבצירוף היותר עליון אין להכיר בו ענין הגיעול וההפסד, מפני שהוא ג"כ עולה להמגמה התכליתית של הטוב, אז לא היה ראוי שיובלט לנו בכח הכללי של כל הפרטיות לכלל אחד, כמושג הססגונא, שהוא התחש שהיה בימי משה, את יסוד ההגנה בקרן, שבה הוא עכ"פ מנגח ומאביד את המתיצב לו לשטן על דרכו בדרך ישר ומכוון להזיק. כי הלא אחרי הצפיה היותר רחוקה אין כאן מזיק ולא היזק כלל בעולם, ואין כאן דבר הראוי להיות מוגח בקרן, לו תהיה ג"כ אחת ובמצחו. אמנם הוא הדבר אשר דברנו, כי לעולם צריך שיהיה הרושם המוסרי מובלט בתוך הרושם המדעי, להראות ש"ראשית חכמה יראת ד'", כלשון חכמים ז"ל "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים". ע"כ כיון שאותו הרושם של שלילת הגיעול לעצם המושג שאנו משיגים אותו כעת בתור רע וטומאה, אם יחלש יוכל לפגע עכ"פ במקצת את אותו הרגש הקדוש המטה לדרכי חיים שבא מהציוור השלם של שנאת הרע הגמור, ע"כ צריך שלא יופגם כחה של אותה השנאה להרע כלל. וגם בעצם ההתנשאות הגדולה שיסודה נעוץ בקץ הימים ובזמן היותר מאושר, נרמז רק איזה צמצום צדדי לדברים שהם כפי המושג ההוה והפרטי רעים ונוטים, ונראים כמפסידים את אורח הטוב היותר קדוש ושלם ג"כ בעת הירידה והתגברות הרע, שרמוז במניעת הקרנים של הצדדים, ומיעוטן עם זה מהנהוג משתים לאחת, להורות על כח צמצום של המשטמה והמלחמה, מפני שנצחון הטוב יעלה באופן שבמושג הפרטי הוא "ברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו", ו"אין שטן ואין פגע רע". אבל מ"מ המושג הכללי של הרע שהוא נמצא במציאותו, ומציאותו היא מידי ד' הטוב כדי לעקרו ולמגררו ולהעמיד את יסוד המציאות על הטוב והטוהר היותר נשגב. ע"כ "מלחמה לד' בעמלק מדור דור", וצריך לעולם כח הגנה כללית מהצד הרע המכוין לחבל ולהזיק. ומאותה השנאה המצומצמת של הרע, יצאו הענפים כפי מה שהם חייבים להתרחב ע"פ הנהגתם הקבועה במדה ובמשקל הראוי, באופן שלא יפגם דרך הקודש אף בכל דהוא ממגע טמאים, לא יעברנהו ערל וטמא, והיה שם מסלול ודרך, ודרך הקודש יקרא לה והלכו גאולים.

דאמר רכ יהודה שור שהקריב ארם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו. הקרבן המכפר מורה על הסרת הכח המחטיא והכנעתו. והנה האלהים עשה את האדם ישרי, ואם שמתוך שסר כמעט מני אורח, נתעורר בו הכח הטבעי החומרי שהוא נוטה לבהמות ומעבירו על דעתו האנושית, מ"מ כל זמן שלא נתרבו החשבונות הרבים של בני אדם, נשארה ההגנה פשוטה מפני הכח היותר חומרי וגס, שבהתגברו הוא עלול להחטיא את האדם ולהעבירו על דעתו ועל דעת קונו. ואותו הכח היותר מוחש ברעתו, הוא הצד הרע שמרגישים פגישתו להרע ולחבל כמו בכונה. ע"כ גם הכפרה ורמז ההגנה שלה, לא היה צריך כ"א להיות פונה רק למקום אחד, ומכשולים צדדיים, מדברים שהם טובים לעצמם, אבל הרע לקח אותם תחת רשותו להיות משתמש בהם למדחפותב, להרע ולהפסיד להעתיד הטוב האנושי ולפעמים ג"כ לההוה שלו, זה טרם היה בעולם בימי אדם הראשון, ע"כ לא הי' צורך בהגנה מתפצלת המנגחת ימין ושמאל, כ"א בדרך ישרה להתקומם נגד המזיק הגלוי והמכוין בפומבי לתכלית היותר גרועה של הרע וההשחתה, שיסודו באדם הוא הגסות הבהמית היותר נמוכה.

שנאמר ותיטנ לד' משור פר מקרין מפרים. הנטיות החומריות בתחילתן הן מפסידות רק מפני כחן הבהמי כפי מה שהן מוטבעות באדם ביצירתו. זהו דומה לשור ששמו על ערך המין והתכונה הטבעית הפשוטה, שור בן יומו קרוי שורי. אמנם האדם כשאינו מגין על עצמו מפני חומריותו, הרי "לפתח חטאת רובץ" וכח הרע הולך ומתגבר יותר מכפי היצירה התכונית שבטבע. שאצל האדם אין ראוי שהנטיה הבהמית תתגדל עם גדולו, כי עיקר גידול האדם היא הצורה האנושית, השכל המכיר והמבחין, ע"כ רק בהפסד ההדרכה יבא האדם מנמיכות מדרגת השור הטבעי כפי הטבע הפשוט שעם הלידה לנמיכות מדרגת הפר, שהוא כבר מגודל בפועל ע"י כח החיים ההולך ומתרבה ע"י הרצון והגידול. והנה כפי התכונה הטבעית שעם יצירתו של אדם שכח הבהמי מגודל בו, הוא בא עם יסוד הכעס המשתמש לכח ההגנה בראותו צר ואויב, שבהתרחבות זה הכח בלא שיקול והדרכה אז יצא מגבולו להיות רק כח וכלי להגן, ויהיה ג"כ כלי משחית ומחבל. ע"כ בערך ההגנה יתגבר על האדם יותר במוקדם כחו הבהמי, ובאחזו בהגנה בכלי מלחמתו הטבעים אז כבר יעבור גבול ויחטא ואשם. אמנם אחרי שכבר סר ממנו אותו רוח טהרה והקדושה האלהית המלאה אהבת החסד והרחמים שראויה להמצא תמיד קבועה בנפשו של אדם, אז ישפל כ"כ עד שיתגלו בו תכונות בהמיות, לא לבד בערך ההגנה כ"א ג"כ בערך בקשת התועלת וההנאה. נגד שתי אלה המדרגות הן בבהמה הקרנים והפרסות, הקרנים, להגן כשכבר יש אויב, והפרסות, ג"כ לעת שלום לבקש את הדבר המועיל והמהנה. והאדם בנטותו לדרכי הבהמה, כיון שהכיר את ירידת מעלתו והקריב קרבן למען יתרומם אל הקדושה העליונה ורגש הטהרה האלהית, הבאה ע"י רגשי קודש שרק האדם יוכל להרגישם בעומק נפשו ביחושו לאדון כל המעשים ב"ה, אז הוא מכוין כנגד הכח הבהמי הטבעי הפשוט שהוא צריך להמלט מצד הגרעון שבו, שהוא ערך השור. ועוד נוסף שגם נפל בפח של כח הגידול הבהמי שהתגבר עליו ע"י ההנהגה יותר ממתכונתה שעם היצירה, זהו רושם הפר המגודל. רושם השור אמנם הוכר בו בהתעוררו לקראת מבקש רעתו, בשימוש הקרנים, ובערכו של האדם הוא שימוש האגרוף

להגנה, בהעבירו את מדתו מצד המשכה הבהמית. ונוסף ע"ז ג"כ המשכה לבהמות בבקשת הערב והמהנה, להיות דורך בדרך בהמה, מפרים. והנה הנטיה השניה כבר היא מתפצלת מפני שבאה כבר מהתגדלות החומריות ע"י הרכבה של טבע וחינוך מעשי בפועל. אמנם הקרן, קרן השור, היא רק קרן אחת, רק הנטיה הטבעית הפשוטה להגנה, אבל ירידה היא לאדם בהיותו צריך להשתמש עמה. כי בצד השלמות האנושית כבר יש לכח קיומו כלי אחר לגמרי, "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", וגם מאויבי בני"א "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך". ואין האדם בהשלמתו וקרבתו אל האלהים, צריך כלל כח בהמי ונטיה חומרית ג"כ לשימוש ההגנה. ולכפר עון והסרת חטא ראוי שיקריב את רושם תחלת הנטיה של הנפילה שבאה ע"י התבהמותו, שור פר מקרין מפרים.

פ.ל.

מקרין תרתי משמע, א"ר נחמן כ"י מקרן כתיב. ההתפצלות מהנטיה הטבעית החומרית שהתגברה על האדם להיות דרכי חיי פשוטים, ואין עמו מקום לחשבונות הרבים של הרע שיתפצלו ויתפרדו בהתרבות, מוכנת היא בחיוב להיות רק זה הכח שמור ו(אינו) נגדר. שאותה הנטיה בעצמה כאשר יתרבה המין האנושי וצרכיו יתרבו, אז זה הכח הבהמי בעצמו יתפצל ויבקש לו דרכים של הפסד לבא למטרתו מכל צד, עד שממילא מאותו הכח הפשוט של קרן אחת שבמצחו יולדו קרנים שכבר יצר להן המקום במצח המכוון רק נגד הרע הגלוי והפשוט, כ"א ג"כ יבקש לו דרכים צדדיים בהתרחבות לנגח קדמה (ומזרחה) ימה צפונה ונגבה. ע"כ אם אמנם הכתיבה הגלויה היא מקרן, להורות על התחלת הנטיה בעוצם פשיטותה, היא נקראת במסורת מקרין, כי ברבות הדורות הנטיה היחידה והפשוטה, כיון שעכ"פ לא הומרה בשלמות אנושית, תגבר חילים להרבות קרנים לנגח ולהזיק. ע"כ גנוזה היא ההשפעה של מקרין במערכת הגלוי של הכתיב לפנינו מקרן כתיב.

פ.ח.

ולפשוט מינה דמין כהמה הוא, כיון דאיכא קרש דמין חיה הוא ול"ל אלא חד קרנא, איכא למימר מין חיה הוא. ההשלמות העתידות למין האנושי ע"י אורן של ישראל, יש לציירן בשני אופנים כאשר ביארנום כבר במק"א': או ע"י האופן היותר נעלה שיהיה לע"ל שיתרומם קרן ישראל במעלה רוממה וגם הערך האנושי יתנשא בכללו, עד שכל בני אדם יהיו מוכשרים לקבל הוד האמת כפי מה שהיא נשאבת מבאר ישראל בדרך ישרה. ולפי זה יהיה כל המין האנושי באמת נכלל בשם ישראל ושואב ממעינו. אע"פ שההדרכות הפרטיות הלא על פי התורה עצמה צריכות להיות משונות בעמים אחרים מבישראל, כפי הפרטים שצריכים להתברר במשפטי גר תושב, שיסוד הדבר הוא דעת שם ד' אחד ודרכיו, מ"מ כ"ז שאין שם מבוע אחר כ"א ממקור ישראל ועל ידי ישראל, הרי הכל נכלל באופן גלוי באורח טפל לישראל, וזהו ערך מליצת מין בהמה, על הכללת הגוונים השונים שאמרנו. אמנם עד הזמן שעדיין לא הוכשרו ישראל בכללם, ולא נתקן ג"כ העולם כולו שיהיה גם הוא ראוי להיות שואב מי דעת-את-ד' מכלי ראשון ממעינים של ישראל, עד העת ההיא, הנה חליפות וצבא תלך התולדה בדרכה, ותקרב בזלע עמים רבים ליסודי תורת אמת ועיקריה, מוסריה הנעלים והרבה מדעותיה האמיתיות, ע"י שאיבה של כלי שני, הנה המה יסודי הדתות שנשמכו על דרכי תוה"ק, שעיקר הדבר נעשה בהשגחה מופלאה ע"פ חכמת אדון כל המעשים

ה"מגלה עמוקות מני חושך". ואלה ההדרכות הנכללות בשרשי הדברים שנלקחו ממוצא התורה האלהית, אע"פ שנתרחקו הרבה מהמקור, וכפי ריחוקן נשתנו, עד שאלה העמים ההולכים בדרכיהם אינם מכירים איך אור ישראל רודה בם ומנהיגם. ולפעמים, והפעמים הן תדיריות הרבה בימי מרודינו בגלות החיל הזה, הדברים נהפכים לנו לרועץ, למקור משטמה ובוז, מאותם עצמם שמתחממים כנגד אורנו, מ"מ סוף כל סוף שהנהגה הזאת תכשיר את הלבבות להיות מוכנים להאור היותר מזוקק ויותר צרוף, שבו יהיה בגלוי "אור ישראל לאש וקדושו ללהבה". אבל כ"ז שההליכה להכנת המעלה העתידה הולכת באורח מסותר, כמסתיר פנים ממנו, "נבזה ולא חשבנוהו", הרי המונהגים, המון גוים, דומים לחיה ביחש האדם הפנימי, שאף שבאמת היא טפילה אליו ונזקקת להשפעתו לעתיד לבא כאשר ביארנו במק"א, מ"מ אין הדבר ניכר, והיא מדברית ורחוקה מחוגו, לא כבהמה הביתית הנטפלת לקונה ואבוס בעליה. והנה בהיות הדבר מסופק ע"ד התעודה שהוכנה ברישומה ע"י המשכן, אם ההכללה הכוללת עוברת היא את הגבול היותר אחרון ויותר נשגב, דהיינו נשיאת אורם של ישראל בגלוי, והטפלת האומות כולם בריבוי כוחותיהם ונטיותיהם להאומה האלהית באופן לאומי ג"כ, או שזה החזון העליון הוא התכלית בעצמה שאינה צריכה מצדינו לשום הכנה ופעולה, וכל פעולתנו, גם היותר רוממה, היא רק להישיר את הדרך לבא לתעודה זו הרוממה, והישרת הדרך הרי היא עסוקה במצב שקודם המטרה האחרונה אלא שהיא סמוכה לה ומביאה אליה, ע"כ בתעודת המשכן וכללות גונו נרשם הדרך המביא לידי התכלית האחרונה והוא מצב מין חיה העומדת לעצמה, ומ"מ היא מושפעת מהאדם הפנימי שבמציאות ותתעלה על ידו, עד ש"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדש", "ואריה כבקר יאכל תבן". ובאופן זה נרשמו ג"כ הדרכים שנתנו מקום להדרכות שנתרחקו מהמקור הראשון האלהי ומ"מ הם מביאים אליו, כדברי הר"מהמפורסמים, ביחש להדברים שיצאו ע"פ ערכה של תורה להשפיע לעמים רבים ע"פ מדותיהם, שיש בזה מן ההשגחה וההכנה לאורו של עולם העתיד לבא בתכלית האמת והטוב, והרחיב הדברים הרמב"ן בדרשתו. והנה אותו הרושם שהונח בצביון ההכללה, שאין להזניח ולהכיר באופן הראוי להשלל כ"א הדברים שעומדים לשטן באורח מכוון לבלע כל יסוד הטוב, קרן אחת שבמצחו, אבל מקום רחב ראוי להניח להדברים הצדדיים, מפני שסוף כל סוף שינויי הדרכים יביאו את העושר היותר גדול בהתאחדות כל הכחות השונים לתכלית היותר טובה ויותר עליונה בהיותם חוזרים להכרת האחדות האמיתית הנובעת מדעת ד' אחד יחיד ומיוחד ב"ה, ע"כ אין שם הקרנים הצדדיות. והנה לפי הנראה הכרה עליונה כזאת של השארת מקום לכל דבר וענין גם הנראה רחוק ויוצא מגבול האמת והשלמות, מפני כח האחדות השולט שהכל יוחזר לטוב השלם, היא נובעת רק מעומק העתיד שאז ימלא כבוד ד' אלהי ישראל את כל הארץ, "ועמדו זרים ורעו צאנכם", "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך"; א"כ כח הטפילה לישראל בגלוי, צריך שיהיה כלול עם נטיה הרוממה הזאת שהיא בעצמה התמצית של התכלית האחרונה, א"כ תפשוט מינה דמין בהמה הוא. אבל השיב שעדיין הדבר שקול, שאולי זה היסוד היותר אחרון שחוזי קודש חזו עליו, הוא עצם יסוד המעלה ותכלית העליונה שאותה אין אנו צריכים להתקינה בפועל ידינו, כי היא כבר עומדת ימוכנה, רק האמצעיים של הדרך עלינו להתקין, אשכחן תורה דאיכרי דרך. וגם המשכן בהיותו ממצותיה של תורה, ויסוד ההדרכה המעשית היותר קדושה, הוא צריך להבליט מתוכו את יסוד העבודה האלהית. העבודה היא הפעולה, ולא הפועל והתכלית עצמה, שהוא כבר מדת קיבול השכר והמטרה העליונה. ע"כ י"ל שהדרכים הוכנו ג"כ לרשום אורח זה שהוא מוקדם להתכלית היותר אחרונה. ואורח המנהל לדרך מקור האורה הלא הוא גם מדת חיה, שאמנם יתנהלו לאומים ע"פ נטיותיהם ולא יתכנסו עדיין להכלל לגמרי גם בלאומיותם של ישראל וכללותם; אבל עם שהם מדמים שעומדים הם ברשות עצמם במושג הרוחניות והשפעת המוסר והאלהות, אינם מכירים שממקור ישראל הם עושים כל היסודות הנכונים שרכשו להם.

והנה באשר זה המצב המצוייר במושג החיה, עם שאינו היותר תכליתי ושלים, מ"מ בהיותו מביא אל התעלות היותר שלמה הוא ג"כ ראוי להיות נשמר, וביחשו יש ג"כ אותו הענין בעצמו של מניעת ההתנגדות הצדדיית מפני ההכרה הכללית שהדברים החיצונים ישמשו בסוף לתכלית הטוב. והיותר מובלט בזה הוא, כי הנה יסוד האמת חותמו של הקב"ה היא תורתנו הקדושה, וישראל הם "זרע אמת" בנים לא ישקרו, ויהי להם למושיע", אדון כל המעשים, השומר אמת לעולם" הוא לבדו "ואין עמו אל נכר" אמנם כדי להכשיר לב המון עמים אל דרכי האמת, "ניתן הסכל במרומים" ונרשות נתנה ג"כ לתערובות השקר להתפשט בעולם כדי שע"י ההכנה של התלבשות יסוד האמת בסעיפי שקר, יכנסו דרכי האמת בלבבות ערלי לב רבים שלא יוכשרו כלל להציץ באור האמת המזוקק, אור ישראל והדרו. והנה בכללות האותיות כבר נרמזו אתוון דשק"ר במציאותן, אמנם השקר בהיות ג"כ מקרבן מיליה, וע"ז היא קרובה ורחוקה, מ"מ האותיות הסמוכות כסדרן, קר"ש, אינן מבליטות את השקר, שמצד השפלות ההמונית שבאומות היה מ"מ צריך שאמר הרוח אצא ואהיה רוח שקר א"ל הקב"ה צא ממחיצתי כי לא יגורך רע וכת שקרים אינם מקבלים פני שכינה. אבל השקר שמצד השפלות ההמונית שבאומות היה מ"מ צריך להתכונן, הוא מוכרח להחליף האותיות ממתכונתן. אמנם להשאיר הנקודה האמצעית היסודית על מכונה, אבל להשפיל את הגבה ולהגביה את השפל, לעשות האחרון ראשון וראשון אחרון, היפוך מהאמור בישראל שנקראים תרומה שְנָאמר קודש ישראל לד' ראשית תבואתה", "מלאתך ודמעך לא תאחר" שלמדנו מזה שלא לאחר את המוקדם ולא להקדים את המאוחר. כך הוא משפט זרע אמת, הכולל הכל, ראש תוך וסוף כסדרן האמיתי והנכון, שהכל בכלל מיד ד' אלהי אמת עליהם השכיל. אבל השקר יקח לו אותיותיו שהן הוכנו לבנינו כפי ההכרח, קר"ש, ויקדים את המתאחר ויאחר את המוקדם, יסרס ויהפך הענינים, ויניח ג"כ מקצת אמת מקור הראשית, שאמנם יוכל להיות ג"כ ע"י דרכי עקלקלות יסוד הרשע על מכונו, ויצא עגל השקר. אבל מה שהוכן ע"ז בקדושה ביסוד המשכן ע"י מדת אריכת אפים לכל הדברים היותר זרים שמ"מ יתעלו וישמשו לתכלית הטוב והמקודש, הוא היחש למצב ההכנה שאפשר לקחת יסודות לבנות בהם ע"י הקילקול והפיכת הסדרים בנין של שקר, אבל בעצם כפי הראוי הוא רק קר"ש אתוון דשקר שכבר נגזו באלפ"א בית"א היסודית הקדושה. ישרים דרכי ד' וצדיקים ילכו בס ופושעים יכשלו בס"ו הנה הקרש ג"כ אית ליה חד קרן, וכיון דאיכא קרש דמין חיה הוא, האופן שיתפתח ע"י הבנין שנבנה מאותיות כאלה שעכ"פ בסירוסן אפשר לבנות בנין של שקר, שמ"מ בהיותו קבוע בסדרו בשרשו, יהרסו כל בניני השקר וישבו הסדרים לאיתנם, כי "שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר" מ"מ ע"י היותו מתדמה בסגנון לתחש הכולל גוונים רבים במה שעם דמין חיה הוא, וע"י היסודות ששבשום יצאו להם למחיצה בפני עצמם, כיכולים לשאוב מכלי שני מבלי זקיקה אל המבוע ומקור החיים, אבל מ"מ לית ליה אלא חד קרנא, כי גם מצד המושג של הכנת מציאות כזו ראוי לסבול כל ההתנגדויות הצדדיות, ולחכות באורך רוח על התקנת הטוב שיהיה יוצא מעומק ההסתרה שכבר קלטה עמה מ"מ איזה יסודי אורה. ע"כ א"א להכריע על יסוד התחש ומה שהוכן ממנו במטרת המשכן וא"ל מין חיה הוא. ע"כ עד עת קץ כך הוא תיקון הדברים שישאר הדבר בלא הכרעה, למען יהיה מקום ג"כ לאלה ההסתעפויות שיתרחבו. ועם שרבו הסיגים המעורבים, הרי אין ההמון האנושי מוכשר עדנה לקבץ את ההדרכה הטובה לפרטיה ע"י האמת היותר טהורה, חוץ מזרע אמת, החיה האחת שישראל שמה שיש ברקיע שאמת ואמונה על מצחה חקוק והיא היא קרן אורה ומעוזה. "ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו" כי ע"י מה שהעז הוא חבוי יופיעו הקרנים, והנגה המעורב במחשכים יהיה לאור גמור, ויכירו הכל וידעו את הנעוץ במערכת ההבדל שבין הטמא לטהור שחיה בכלל בהמות, שור בר מין בהמה הוא

כדברי הירושלמי ביכורימימהכא הוא וערק לתמן, "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך. ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני. בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני. מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ. כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם. כי הנה רחיקך יאבדו הצמתה כל זונה ממך. ואני קרבת אלהים לי טוב שתי בדי' אלהים מחסי, לספר כל מלאכותיך".

60.

אמר רב יהודא כרי' דרכ שמואל כר שילת משמיה דרב, בקשו חכמים לגנוז מפר קהלת. דבר אלהינו יקום לעולם, וכל דבר הנמשך מהקדושה האלהית והושפע לתיקון העולם, הוא צריך שיהיו מושגיו כוללים תיקון עולם בהוה, לפי מצב ההוה הנמוך, וכולל ג"כ דברים נעלים שהם רמים הרבה יותר ממצב ההוה. וכפי השלימות האלהית צריך הדבר, שיהיו נסקרים בסקירה אחת אותם המבטים הגבוהים שלצורך העתיד, שהוא נעלה ומתקדש, עם הדברים הנשפלים, שהם בעיקרם נעוצים בחיי שעה של ההוה. וזאת היא עוזה וגבורתה של תורתנו הקדושה, אורייתא סתים וגליא כמא דשמא דקוב"ה סתים וגליאי, ובשניהם אין הגילוי מנותק מן הכיסוי כ"א נעוץ בו ומתחבר אליו. ע"כ ספרים שהולכים במהלך קדוש כזה, אף שישאו דעיהם למרחוק מ"מ יתנו לפועלם צדקבהוה הקרוב ג"כ, ויטיבו את התהלוכה המוסרית והעיונית באופן המודרג הראוי לפי הדור והזמן ג"כ, ועם זה לא יחסמו את דרכם מלכת הלאה לרומם את החיים והמציאות מדרכם הרגילה אל דרך יותר נעלה ומתוקן עד שיהיו ראויים לשמע דברים יותר נשגבים וארוחות יותר נעלים, והם עצמם ימצאו באותן המושגים המאמרים וההגיונות עצמם שבהיות העולם במצב אחר נשפל, מצאו בו כדי מדתם. ספרים כאלה אינם צריכים להגנוז, מפני שמוצאיהם תמיד ימצאו חיים. אבל אם ימצא ספר כזה שמדעיו ומושגיו, עם שהם רמים ונשאים, לא יוכלו להיות משפיעים כלל על אופני החיים וציורי הדיעות של הדורות ההויים, (כ"א) מפני שהחכם האומר בהיותו עומד במצב יותר מרומם הרבה מדורו וזמנו, דיבר כפי רוח חכמתו, שסקרה את העתיד הנכון לבא לא ע"פ אותה המדה שיהיה נבקע ויוצא מעומק ההוה, כ"א שט אל העתיד עצמו במעופה פתאומית, דברים כאלה לא יסכנו לדורות הבאים. ע"כ צריכים הדברים להיות גנוזים עד בא הזמן הראוי לאמרים רמים כאלה שיובנו וישפיעו לטובה על החיים על המוסר ויראת שמים, ביסוד כזה כקשו חכמים לגנוז ספר קהלת.

3.

מפני שדכריו טותרין זא" ז. יסוד האמונה והבטחון הוא קיום העולם בגשמותו ורוחניותו. האמונה באחדות אדון כל יתברך, שממנו תסתעף אחדות מעשהו והנהגתו, ואחדות החכמה האלהית המאחדת את כל ההגיונות והדיעות כולם למטרה אחת ומקור אחד. ועם זה יבא הבטחון בשם ד', הבטחון בדעת האמת ביקרת האמונה והמדעים האמיתיים שנמסרו לנו בטהרתן ע"פ מוצא פי ד' מדברי תורה, נבואה, רוח"ק וקבלת אנשי קודש. לדעת בבינת הלב, פנימית ואדירה, שהאמת ואור העולם הוא עומד לעד, והוא מבורר בכללו וקיים בכל לבבות דורשי ד' ועזו בלב תמים ונאמן, להוציא מלב המעוררים והנוקפים, מכשילי כושלים המחפים דברי תוהו להכניס בלבבות מארה וחשכה, לבלתי בטח על יסוד מושגי הצדק והאמת, ובזה יקחו את המעמד האיתן הרוחני מנפשות בני"א אשר בראם אלהים ישר להתענג על ד' וטובו. ע"כ רבה היא הסכנה מההשפעה של מקור כזה שדבריו סותרין זא"ז, שאע"פ שתהי' הסתירה באה לא מסיבה של

ניגוד פנימי וקרע יסודי בעמקי הדעות, כ"א מפני שכ"כ עמוק חבוי הוא המקום של השורש המאחד את ההגיונות הנראים כפונים לדרכים שונים והפוכים, עד שלא יגלה לעיני הדורות אותו היסוד האחדותי המחבר את ההפכים הנראים ומתגלים, מ"מ גם זה מחסור יחשב לענין השפעת הדור ההוא. וכיון שאין הכח המאחד את הנושאים הנפרדים מתגלה לפי המושג המבורר בהוא, אות הוא שאין בכח ההגיוני המתלוא באותן הדיעות אותו הכח האלהי שיחבר את ההוא אל העתיד ביותר רחוק. שעם זה העילוי, ראוי הוא שיתפשו הסתירות והניגודים גם במושג היותר חיצון, כיון שעכ"פ כך הוא מעמד הדור ההוא. ואם שיוכל היות שאותו האיחוי הוא ג"כ עדיין בלתי חודר עד היסוד, ובהתרומם היסוד המדעי יתגלה תחתיו עוד כח מחלק ומפריד, מ"מ אז יתגלה ג"כ כח יותר נעלה לאגד ולאחד, כי "שפת אמת תכון לעד". ע"כ מאותו המצב שבא ספר קהלת לפי ההשקפה הראשונה של החכמים, רק על סקירת העתיד בלא אמצעות המעבר של ההוא שהיא המדה הנוהגת בדברים האלהיים, שכל מעשיו יתברך הם מתאחדים ומתחברים בכח יחודו של יחידו של עולם יתעלה שמו, כ"ז שתהיה ההשקפה על הספר במובן זה, אינו ראוי להיות ספר נפתח לדורות החיים בזמן שלא הגיע עדנה המצב הנשגב שעניי כותבו היו אליו נשואות להגלות. וכיון שחסר בו אותו הכח האחדותי העושה את כל הנשגבות שבעתיד ג"כ למשמשים בהוא, "אתה הוא בעוה"ז ואתה הוא בעוה"ב", וממילא הוא ראוי להגנו עד בא עתו, שישפיע אז השפעה שלמה ומסודרת, לא קטועה ומרוסקת. מפני שדבריו סותרין זה את זה, ועלולים לפי המצב הנוכחי לעכר את הדיעות במחשכים של העדר הבטחון במושג האמת והצדק הכללי הנובע מיסוד הקיים לעד ולעולמי עולמים, "אני ד' לא שניתיי", "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו", שע"כ נדע שההכנה היותר קדומה והיותר צעירה ובלתי מושלמת, העיבור הקדום לתולדה ומכש"כ לגידול של ילדות בחרות וזקנה, הוא נעוץ ומחובר עם האחרית היותר מתוקנת, ואין שם שום היפוך וסתירה כ"א אחדות ושלוש אמיתי ופנימי, "יכול מאמינים שהוא יוצרם בבטן הכל יוכל וכוללם יחד".

.k3

ומפני מה לא גנזוהו, מפני שתחילתו ד"ת וטופו ד"ת. הדיעות הטובות והישרות הנה בעצם מוטבעות בטבע נפשו של אדם שעשאו האלהים ישר. טבע (היושר) [האשר] והשמחה באור האמת, היושר, המוסר השלם ודעת ד' וכל המדות העליונות הנמשכות מהם, הוא האות היותר נאמן על עומק האמת והטוב שיש באלה הדרכים שהם דרכי החיים להאדם הפרטי והאנושיות בכללה. אמנם הבירור המדעי הוא ג"כ יסוד גדול להשגת האמונה השלמה והבטחון האדיר הנצרך לאדם להיות בוטח בד' ושגיב בדרכי קודש במדה הראויה להשפיע לעצמו ולזולתו. אבל היסוד המבסס את המנוחה השלמה והמשריש את העונג של השלוח האלהית בנפשות ישרי לב, הוא הכח המתאים את הנקודה המדעית היותר רמה הבאה אחרי הספיקות היותר מרעישים, אל אותה הנקודה עצמה שעמה נמצאת ההרגשה הטובה של התמימות והפשיטות הטבעית שבנפשות ישרות, שלא נתחללו מתומתן ע"י שרירות לב. וכיון שהוא מוצא אחר המחקר היותר נעלה את מה שכבר רכש לו באמונה הפשוטה ובטבע התמימות, אז הדברים מחוורים בידו במאד מאחר שיש בידו שני עמודים המתאימים, העמוד הטבעי של הנטיה התמימה שבנפשות הטהורות והזכות, והעמוד המדעי שמתמים עמדו אחרי מנוחת הדרך הארוכה של המחקרים העמוקים והרחבים. והנה כדי שיוכל גם דור ההוא להיות יונק מלשד המושג היותר רם שעוד עתיד להגלות לעת תמלא הארץ דעה את ד', שאז יוסקרו כל ההפכים והדברים הנראים כניגודים וסתירות במושגים הרוחניים וכל התלוי בהם, הכל בסקירה אחת יחידה ומתאחדת ביחודו השלם של האדון היחיד יתברך, המנהיג את כל הפרטים בדרך של

שלימות האחדות והשלום הכולל, כדי להיות מוכנת הכנה מתאמת לכללות הדעה הגדולה ההיא, שאז יובנו בפרטיות איך ובאיזה אופן וטעם מתקשרים כל ההפכים והסתירות להקשר הכללי, ואיך אין כאן כ"א יסוד השליטה האחדותית ותכליתה הרמה המיוחדת. המעלה לעלות אליה היא הידיעה שההתאמה שמתאימה המסקנא האחרונה של אחר כל הרעשת הספיקות עם אותו היסוד הפשוט והטהור המביא ליסודה של תורה ויראת ד' טהורה, שהיא באה דוקא מתוך אותו החושך של הסתירות הקרעים וההפכים, דוקא מתוך דברים שסותרים זא"ז המעיקים את רוח האדם. ורק אז ימצא הרוחה בהגלות לו אור האמת באותו הצביון שעמד עליה בתחילתו, בהתחלת חינוכו ומדעיו הישרים הטבעיים שהושרש בלבבו ע"פ אמונת אומן מתורת ד' תמימה. א"כ המצב ההוי יהי ג"כ יונק מאור הספר, שמצד הבירור המדעי שבו הי ראוי להגנו לזמן יותר מוכשר לעתיד לבא, אם לא מצדו המדעי, מצדו האמוני, למען דעת שכל הניגודים והסתירות המתציבים לשטן ע"ד האמת והתם האמוני, כולם הם מובלעים ומתישבים על אפנם בין אותן שתי הנקודות של ד"ת שהן יחד התחילה והסוף. וישמש הדבר להורות לדורות שעדיין לא נגמר בישול אורם, שלא יבהלו מפני חשכת הניגודים והסתירות, וידעו שהם באמת כבר הוצצו ממציצה האמת. ואחרי כל מוקשי הדרכים הנה המסקנא מפורשת בפתיחה מעין חתימה, "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת". ע"כ לא גנזוהו, מפני שתחילתו ד"ת, המורה על הצעד הראשון של התמימות והטבעיות הטהורה המושרשת בקדושת נפשותיהם של ישראל. וסופו ד"ת, אחרי האריכות המדעית חוזר הדבר לאותן המושגים עצמם שנסתמנו בתחילה. א"כ הסתירות הללו הן כבר סימן ברכה לעולם, לעתיד לבא באורח פרטי ומפורש כשיובנו בהתכנסן לדרך הקדושה והאחדות, ובהוה באורח כללי המעיד על ערך ימין ד' רוממה, הלא היא המחצבת רהב מחוללת תנין, ומבטלת את ההתקוממות היותר חצופה בביטול גמור "כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים". ובראותנו שעם ההתעוררות על הניגודים והסתירות באה המסקנא למקור יציאתה, אז נשכיל את גודל עז אור יראת ד' טהורה, שעלי ועל כל התלוי ומתלוה עמה נאמר, "כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ד'". נחלת עולמים ירושה לנו מאבותינו "מורשה קהילת יעקב" וצדקתם מאתי נאם ד"ת, וקדים ליה, "הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל", כלומר מקלקל על מנת לתקן. וכיון שאני בראתי, צריכים אתם להסתכל על ההתחלה והסוף ותדעו כי מאתי יצאו כבושים. ואם לא יסתכל החושב על התחילה ועל הסוף יעוהמשמוע ויבהל מראות. רק בהקשר הסוף אל התחילה ע"י קשר האמצעיות כולן, תוחש האמת בבירורה. ע"כ בצדק לא גנזוהו, אע"פ שדבריו סותרים זא"ז, מפני שתחלתו דברי תורה וסופו רברי תורה.

3.

תחלתו ד"ת דכתיב מה יתרון לארם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ואמרי דב"ר ינאי תחת השמש הוא דאין לו, קודם השמש יש לו. מופו ד"ת דכתיב מוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. ההבדל שיש בין הצעד הראשון שבדרכי החינוך הטוב כשהאדם נוטה ע"פ נטיית טבעו הישר ללכת בדרכי ד' ולהיות נקשר בקשר אמיץ במסרת ברית ד', לקשר כל הגיוניו ותעודת חייו ומעשיו הפרטים רק לעבודת ד' הטהורה, בין המעלה הראשונה הבאה מרגש האמונה הפנימית בד' ותורתו, לבין הצעד האחרון העושה את החותם המלא, הממלא את חלל הלב המלא אמונה ותמימות בדעת ד' ושמחה בגאון שם אלהי ישראל, היא באמת ההבדלה העמוקה שבין החיוב והשלילה כשהם פונים למטרה אחת. הא כיצד, האדם בפקחו את עיניו ומסתכל על החברה האנושית ומנהיגה, ורואה את השאיפות

המוסכמות של ההמון כולו אל כל תאוה מדומה ואל כל רהב של דמיון כוזב, מיד ימצא בנפשו שהוא נתון במלחמה גדולה, הנה כל אלה הנטיות המורגשות שההמון הגדול כ"כ שואף אחריהן הן נוטות הרבה מאותו הדרך הטוב שרגש התם והאמונה מראה עליו בבירור. ומה יעשה המתחיל, שעוד לא בא עד אותו הגבול של הכח הגדול לברר לעצמו בבירור אמיתי ומפורש את גודל ערך האורה הגדולה שתמצא בעקב דרך הטוב והישר בדרך ד' ביראתו ושמירת כל מצותיו, עד שכדאי הדבר שהאורה הגדולה היא תמשיך את האדם לסור מאורח העקב של האור המתעה הזרוע בהמון הדמיונות ששמו להם המון בני האדם למטרות חיוביות. וא"כ במה איפוא יושע ואיך יתחיל ראשית דרכו, למען יוכל להתחזק במערכת המלחמה הגדולה הנטושה לפניו בין הרע והטוב, בין אור האמת והצדק הקיים לעד ובין אור הנוצץ והמבריק של התאוות והדמיונות של השקרים הנפוצים בהמון ושקועים בלבותם, עד כדי לעשות מהם יסוד מוסד ותעודה לחייהם. בראשית דרכו של אדם אי אפשר לו לדרך בדרך החיוב, כלומר להניח את גדולת הטוב הדמיוני על כנו ולהמשיך אחרי הטוב האמיתי רק מפני אותו היתרון הרב שהוא עודף עליו, כי לא תספיק ההכרה הפנימית של המתחיל להעדיף את נטית האמת והטוב על נטית הדמיון והרע אם רק יתן גם לכח הדמיון מקום בלב, כיון שאור האמת עדיין לא נתאזרח בו, ולא עלתה בידו ההכרה בכל הקיפה והמון פרטיה עד כדי צורך אותו העז הנדרש להכניע לפניו סערת המון חליפות וצבא של ממשלת הדמיון הכוזב, השקר והתרמית, המחבבים לאדם רק את הדברים המהנים לשעה ונוצצים בברק זהרם החולף לפי שטף ההוה שהוא "עד ארגיעה". ע"כ אם לא תשיג יד המשכיל בהתחלתו בדרך הטובה להתיצב בדרך החיוב נגד השקר, טוב הוא שישתמש בנשק השלילה, כלומר להכיר את הגרעון של אלה הדברים הפחותים והעוברים שהם יסודי התאוות והדמיונות המשבשים את נטיות החיים בשקריהם, ודבר זה יהי נקל לו להשיג גם בראשית דרכו. ומתוך הגרעון של הנטיות הפחותות, התאוה והכבוד והדמיון הכוזב הרודה על ידיהם, יבא להכיר כי יסוד החיים אינו נעוץ בהם ותעודתו איננה מהמונם, עד שיתחיל ברב כח ללכת באורח חיים ולתור בחכמה להתחזק בדעת ביראת ד' ולעמוד על עמקי תורה וסדרי חכמה אמיתיים. אז אחרי רב עמל וקניית חכמה רבה יצא מדרך השלילה לדרך החיוב. ותחת אשר בתחילת עבודתו בדרך חייו היה צריך להשתכל רק שאין יתרון לאדם ככל עמלו שיעמול תחת השמש, וממגרעות של העמל שתחת השמש שהכל הבל, ממילא ישכיל שע"כ היתרון נמצא במה שהוא נעלה מן החושים ונשגב מן הזמן, בחיי הנצח הנובעים מאור ד' ותורת אמת, מחיי יושר וצדק אמיתיים המתבארים בכל מילואם ע"פ אורה של תורה. ועם זאת ההדרכה, כשם שהמושג השכלי שלו צריך הוא להעזר מהשפל ערך החיים של תחת השמש, כן צריך ג"כ החיים המעשיים המוסריים בהתחלת החינוך בדרכה של תורה להיות בחיי צער, בפרישות ונזירות, ולפעמים ג"כ בבדידות וסיגוף, כ"א לפי ערכו כדי להקנות לעצמו בקנין עמוק את המושג של גרעון התעודה של החיים, הבנויה ע"פ חשבון קביעות יסוד ההצלחה בחיים המוחשים לבדם. אמנם אחרי שמן ההתחלה הטובה יבא לידי חתימה שכלית, אחרי שכבר עומד מבורר לנגד עיניו זוהר השכל הטהור והוד הקדושה האלהית של חיי שכל טוב ונעם ד', אז כבר יצא מדרך השלילה ויבא לדרך החיוב, אז כבר יוכל להניח את מושגי ההוד החיצוני של העולם על מקומם וחמדתם. כי כבר עז בידו להכריע כי כאין וכאפס הוא למול החמדה הפנימית האמיתית של חיי עולם, ועם כל הדברים המענגים והנוצצים הנמצאים בחלל הגדול של עולם המוחש המורגש והמדומה, גם מבלעדי שישולל מאתם ערכם ע"י הכרת חלישותם וצדם השלילי, הנה יתנשא האדם לרומם את נפשו אל הקדושה האלהית מצד ההכרה החיובית, ואותו החלק הטוב שימצא בחוש ובדמיון יעלהו לשמש את האור האלהי המתלווה אל דרך הטוב והחיים של תורה ומצות. ע"כ בהיות תחילתו ד"ת, נסתמן לו הצד השלילי שממנו יעמוד האדם בהתחלתו על דרך החיובי הרצוי, "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש" שממנו למדים שלמעלה מן השמש יש לו. אמנם לא זהו כל העומק של דרך הטוב. השליליות נחוצה רק לעזרת שעה, והחתימה תבא בחיוב המלא

"את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם". בהיותך עומד כבר על דרך האורה, תמצא את כל האדם בכללותו עומד לפניך בערכו האמיתי בצדו הרוחני והחמרי, ועליך לתן לכל חלק את ערכו ולאחד את כל הפרטים אל תכליתם, להשכיל את הערך השלילי רק כדי לתן מדה וגבול שלא ינתן השפל במרומים, ושלא יבולע לעיקר מפני הטפל; אבל בהיותך כבר מלא אור ד', אז תקח לך את האדם כולו, את כל רגשותיו חושיו ונטיותיו, ותעמידנו כולו על דרך ד', ולא תצטרך לשלול לגמרי שום דבר וענין, כי כל אשר עשה האלהים עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרע, וסוף דבר הכל נשמע. גם ממה שחשבת שצריך לשולל מפני שהם מחרישים את האזנים משמוע את קול ד' הקורא בכח לאמר "דרשו ד' ועוזו", גם זה הנה נשמע, ומכנף הארץ זמירות שמענואת האלהים ירא ואת מצותיו שמור". הדעה והמעשה ביחד בהשלמתם, "כי זה כל האדם", כולו בכל ערכו וצביונו, חיוב שלם בלא שלילה, טופו ד"ת.

.43

מאי כי זה כל האדם, א"ר אלעזר כל העולם כולו לא נכרא אלא בשכיל זה. שאלת התכלית אל המציאות הוא דבר שיגעו בו הרבה, עד שנמצאו חכמים ושלמים שבקשו לסור מכל השאלה כולה ולאמר שאין לבקש על המציאות תכלית, מפני שאם תבקש תכלית ותשים דבר אחד מן המציאות שהוא חשוב בעיניך למרכז, והשאר טפלים לו ונבראים בשבילו, תשוב לשאול היפלא מדי דבר לברא את הדבר המכוון מבלעדי האמצעיים הרבים שאינם כ"א מכשירים ושאין בהם חפץ בעצמם, ע"כ יותר טוב לדעתם לומר שכל דבר מהמציאות מכוון לעצמו. והנה אמנם אם שיש לשאלה כזאת מקום, אינה נמצאת כ"א ביחש לנמצאים נפרדים זה מזה, שנאמר הנה יש אפשרות ויכולת לשם ית' להמציא את האדם מבלעדי השמים וכיו"ב, א"כ למה נשים את התכלית רק בחלק אחד מהבריאה כיון שציור היכולת מתמעט עפ"י. ע"כ יותר טוב להחליט תכלית פרטית לכל דבר בפ"ע, ולומר שהמציאות של כל דבר היא לעצמה תכלית, כנטיית הרמב"ם במו"נ. אבל כאשר נתבונן בדבר אחד שלם שהוא מתאחד מחלקים, א"א כלל להמלט מהחלטת התכלית. כיצד, הרי אנו מציירים לנו בגופו של אדם וכל בע"ח את התכלית בחייו במילואם, והחיים ההם נמצאים ברגש החיים בידיעה וחפץ. ולזה ע"כ משמשים המון מוכרחים, ויש מהם שהם אינם מוכרחים אבל נוצרו להשלים את ערך החיים על צד המלא והרחב. וכיון שהכל נכלל בגוף אחד ועצם שלם לפנינו, לא יפליא עוד איש למה הוצרך הבורא יתברך לכל אלה האמצעיים. כי כל בר דעת יבין שכפי החכמה השלמה גלוי הדבר שצורת החיים מתמלאת ע"פ כל אלה התנאים המשלימים. וכ"כ בולט הדבר של נעיצת תכלית מרכזית בעצם אחד, שאפילו מי שאין דעתו יכולה להתישב בדבר הצורך ליצירת האמצעיים לרגלי התכלית, מ"מ לא יוכל לומר אחרת כ"א שנוצרו האברים והכחות הצדדיים כדי להשלים את מילוי החיים. ע"כ כשישים האדם אל לבו להסתכל על אחדות המציאות, אז יתברר אצלו שחילוקי העצמים אינם נמצאים כ"א בדמיונו אנו, אבל באמת הננו אנחנו וכל המציאות המושקפת לנו [אינם] כ"א פרקים קטנים וחוליות אחדות מכללות המציאות האחת בכללה. א"כ ודאי כשם שבדבר שאנו כבר משיגים אותו לעצם שלם ומתאחד, הננו מרגישים בו מיד מרכזיות התכלית, ואנו מסכימים מיד על הסידור של דברים צדדיים נטפלים להתכלית היסודית. כ"כ כשנדון על המציאות כולה באותה הידיעה האמיתית של אחדותה, נשכיל שראוי שתחופש התכלית שלה בחלק היותר בריא ויותר נאה שלה, ויתר החלקים יהיו דברים המשמשים להתכלית היסודית, והם עולים ג"כ בכלל אחד ומתעלים כ"כ כפי עליו התכלית הגדולה של הדבר היותר נשגב ויותר נחשב, שהם כולם משתתפים בהמצאתו וקיומו. וכשאנו באים להתבונן על המין האנושי, ונראה את ההוד והיוקר שיש במציאות אדם שלם בכל

מילואו, במציאות איש מלא רוח ד' חכמת אמת ודעת אלהים, וממולא במוסר וחסד וצדקה, שהוא ההחלט היוצא מתוך אהבת ד' יראתו ושמירת מצותיו, כשנתבונן כמה חיים טהורים וקדושים כאלה יקרים וחשובים הם, מיד נכיר שראוי הדבר שתהיה כל המציאות עסוקה להוציא יצירה שלמה וחשובה כזאת אל הפועל. וכשנתבונן בהשקפה בהירה איך שכל האדם הוא במציאותו מאוחד, ונחלק רק ע"פ מקרי ודמיוני הפרטים החושבים שכל המצוייר לו הוא מציאותו, נדע שכל האדם המאוחד הוא עצם יחיד באמת שמרכזו הוא האדם השלם, וכל האברים הפרטיים כולם הם מתאימים למציאותו, ונמצאים כדי שימצא הוא. אז נשכיל ג"כ על כלל המציאות במובנו היותר רחב שלא נברא אלא כשכיל זה. כי הלא ראוי לחכמה האלהית שתתן למציאות את הערך היותר חשוב ויותר נחמד. וכיון שהיא עשויה בכונניות כאלה, שכדי להוציא את היצירה היותר מפוארה ויותר חשובה, כיצירת איש שלם חי חפשי בוחר בטוב ופועל טוב נעלה בחפץ אדיר פנימי, היא צריכה להמון ברואים בהרחבה נפלאה, הרי יש לכל המשמשים כולם והעוזרים למילוי התכלית הנהדרת, אותה החשיבות העצמית שיש לעצם המרכז התכליתי, כמו שכל האברים של האדם השלם והקדוש הם חביבים ונערכים בפאר ומעלה של הערך הכללי שלו. ע"כ ההבנה המוסרית היותר עמוקה מציגה את האדם השלם במרכז למציאות, ומרחבת בצדק את הערך המוסרי בגאון שם ד', ומקבצת את כל נפוצות המציאות לכלל אחד, ומעלה את כל פזורי האנושיות לעילוי השלם של השלם שבה, "את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם". וממילא משמע החזיון היותר אדיר, שכל כולו לא נברא אלא בשביל זה.

33.

רבי אכא כ"כ אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו, שכ"ע אומר ואמרי לה שמעון כן זומא אומר לא נברא כה"ע כולו אלא לצוות לזה. החיים כשהם הולכים לתכליתם כדי להוציא את הדבר היותר שלם ויותר מעולה, ומתוך שהם עשויים כונניות אחוזות וסבוכות זו בזו, כל המעשים והמסיבות פועלים זע"ז ונפעלים זה מזה, ממש כגוף אורגני אחד ועצם מיוחד שלם, מתוך כך הוצאת השלם שבאנשים אל הפועל נחשבת על שם כולם. אמנם הציור היותר שלם שבאנושיות לא יצא אל הפועל בכל זמן ועידן, ע"כ כמו שכח ההתאחדות של כל המצוי תאגד את כל מה שנמצא עם השלם בעולם אחד בזמן אחד לאגודה אחת, עד שהציור הבהיר של המציאות כולה הוא מביא לראותה בעסוקה ליצירת השלם ובחיר האנשים בצדק מלא ורום ערך שאינו נמצא כ"א בגבר ירא ד' ושומר מצותיו במובן היותר עליון, כן עלינו לדעת שאמנם ההעדר הוא מתנאי ההויה, והיצירה שהולכת לדרכה ע"פ אותו הדרך המותוה מאדון כל המעשים, היא מעדרת ג"כ את הדורות הקודמים כדי להמציא יותר נאותים, לאותה התכלית הרצוי של היצירה היותר מעולה של הצדק השלם בכל. א"כ גם הזמן כולו, עברו וההוה שלו ועתידו, ג"כ צריך שיושקף לנו במבט של יצירה אחת שלמה, ואנו צריכים להבין שכ"כ גדול ונשגב הוא הערך של התכונה הגדולה של יצירת השלם האמיתי, צדיק יסוד עולמי, עד שגם כדאי להעביר מהעולם המון יצירות וברואים כדי לתן מקום ליצירת המעולה התכליתי, א"כ צריך להשכיל ששקול זה כנגד כל העולם כולו. אמנם לעת כליית כל הקיצים, לעת הציור שתבא ההשתלמות של הבריאה לגרם שלמותה, הנה גם אז תהי העטרה העקרית והיסודית בראש המעולים שבברואים, עתיד הקב"ה להיות לעטרה בראש כל צדיק. ואז אמנם לצורך ההוצאה אל הפועל, לא יהיה צריך זרם החיים ללכת כדי להוציא את המעולה התכליתי שכבר יהיה בשלימות מלאו. אמנם יסוד התעודה שכנן אדון כל המעשים את היצירה כולה בחוברת כזאת שיהיו המון מעשים לאין תכלית נזקקים לתכלית נשגבה ומעולה, הוא כדי להרבות חיים בעולם, ולרומם ג"כ ערכם

של החיים בתכלית העילוי, א"כ גם כשיחדלו כבר מלהיות מוכרחים יתר הנמצאים העומדים במעלה נמוכה מערך הנבחר המעולה שבאנושיות, מ"מ לא יחדלו כל המדרגות השונות מלהיות נמצאות. ואז לא ערך ה"בשביל" יפול עליהם, שמורה על הצורך של ההוצאה אל הפועל. ולא ערך ה"שיקול כנגד כל העולם", שמורה על ההעדר הנופל במהלך החיים. אבל אז כאשר יבלע המות לנצחו"כימי העץ ימי עמי", כל המדרגות יהיו מתנשאות בעילויהם של היותר שלמים שביצורים מצד אותו כח החיבור שהיה להם עמהם בזמן העבר בהיותם נצרכים בין במציאותם בין בנפלאם תחת יד החליפה וההעדר הגופני לתכלית הוצאת הצד המעולה שבאנושיות, מתוך כך יהיה הכח המאחד עומד קיים בהם לעדי עד, עד שבאפס כבר צורך אל תמורה וכליונות, יהיו עומדים כל מי שכבר השתתפו בהבאת התכלית היותר נשגבה, השלמת היצירה היותר חשובה, דהיינו בחירי האנושיות בצדק וטוב אמיתי, לעד לעולם. מפני שאז יתקיים הערך היותר אחרון שכל העולם כולו לא נברא כ"א לצוות לזה, הצוותא מציינת מציאות לתכלית שאינה כבר מוכרחת להשגת מבוקש, ומ"מ היא ראויה ונאהבת מצד ההתחברות הנאותה שכבר קדמו הסבות המוקדמות להשרישה. כל העולם לא נברא כ"א לצוות לזה, כי זה כל האדם.

3.

ומאי דבריו מותרין זא"ז, כתיב טוב כעם משחוק, וכתיב לשחוק אמרתי מהולל, כתיב ושבתתי אני את השמחה, וכתיב ולשמחה מה זו עושה. יסוד הדיעות המוסריות כולן, הן תלויות באיכות ההשקפה על החיים, בעין יפה או רעה. אם החיים ההויים מוצאים חן בעיני המסתכל בגשמותם ורוחניותם, אז ילכו כל הדיעות המוסריות ודרכי ההנהגה הכללית והפרטית בהתאמה ופיוס עם מצב החיים והחברה בהוה, ודרכי התיקון ילכו בדרך שקט ושלום מבלי התגברות לעקר את ההוה, ועפ"ז הדרך יתאימו כל הדיעות העיוניות ג"כ. ומי שמביט על חיי ההוה בעין בקורת זעומה, והצד השלילי שבהם מתגבר תמיד בציורו, אז הוא מוצא מהלך דיעותיו המוסריות והגיונותיו הפנימיים מלאים התנגדות לסדרי החיים בהוה, והסתכלותו ונטייתו לתיקון ההוה תצא לדרכה בזעם, בגידוע ופיסול של המצב של ההוה בהמון עניינו. ע"כ הסתירה העיקרית שכוללת המון סתירות תחתיה, היא אותה הסתירה הנמצאת באיכות ההשקפה על תוכן החיים. ע"כ הסתירה המבארת ניגוד עצום מן הקצה על הקצה על אופן הרגש הפנימי שבחיים, אם ע"פ החכמה ראוי לו להיות מתיחש לשמחה ולהנחת הדעת או להפכו, זאת היא הסתירה היותר עצומה שאפשר להיות במהלך הדיעות העיוניות. והנה על החיים יש להשקיף לבחנם, אם הצד הטוב והמענג שבהם הוא מרובה בכמותו ואיכותו או הצד הרע והמעציב, בשני אופנים: מצד המצב התדירי של החיים התמידיים, זהו האופן האחד, והאופן השני הוא מצד המקרים היוצאים מן הכלל המתראים על אופן החיים. ולפעמים יש שתאמת השקפה שנוטלת מהחיים את זיום התמידי מצד הצללים המצויים בהם בתמידיותם, ומ"מ היא מודה שישנם מקרים נשאים ורמי ערך כאלה בחיים שהם מכריעים הרבה את החיים לצד הטובה, ומצדם ראוי שתהיה הדעת מתקררת בהבחנת החיים לצדדם לטובה. ואפשר ג"כ שתמצא השקפה הפכית שתמצא קורת רוח בהחיים מצד המהלך התמידי שלהם, אבל השעות הרעות והמקרים המרים והרעים בגשמותם ורוחניותם המתראים לפעמים על מהלך החיים, דבר זה ימלאם עצב וקוצר רוח, עד שימצאו לראוי מצד החכמה לקבוע מסמרות במאיסות החיים ושאונו. זהו הניגוד העמוק הנמצא בדברי הקוהלת על שני ערכי החיים. השחוק איננו ראוי ואפשרי להיות תמידי באדם, אמנם יולד אצלו לפרקים ע"י מקרים שיביאו רגש ממולא ברצון יותר מהרגיל במדה הגונה. לעומתו הכעס אינו ג"כ בטבעו של אדם להיות נמצא בפועל בנפשו בתמידות, כ"א יתגלה בתמונתו האיומה כשיארעו לאדם מקרים של מורת רוח הרבה

וניגודים גדולים לרצונו הפנימי, מאותם המזדמנים מזמן לזמן בתור יציאה מהסדרים הנהוגים בקביעות. ע"כ הכעס והשחוק, המה פנים של ניגוד מול מקרי החיים שאינם תדירים. לא כן השמחה, היא ראויה וצריכה להיות נמצאת בטבעו של אדם תמיד. ע"כ היותה או שלילתה, מתקשרות עם מצב החיים התדירים, לא היוצאים מן הרגיל. ומה גדולה היא הסתירה שכוללת את שני הסוגים העליונים של החיים. לעומת ההסברה של המצבים הבלתי שכיחים, בעלי הפרקים, אמר " טוב כעס משחוק", שמצב החכמה יורה שיותר מכוון הדבר להשקפת האמת העדר הקורת רוח במקרים המצויינים שבחיים, שהם מרובים בכמותם ואיכותם לצד הכעס, והיפוך הרצון הראוי להיות האדם מפויס על ידו ברגשי נפשו הפנימיים, יותר מצדדי השחוק של המקרים הרמים והטובים, שרגש האושר ממלא בהם את הלב ומסער את הרוח עד כדי שחוק. ולעומתו אמר " לשחוק אמרתי מהולל", כאילו צד המקרי שבחיים, הטוב והרם הוא העקרי והיסודי המתנשא על גבי המקרים המצויינים הרעים ברובו וערכו. ולעומת החיים התמידיים, הנה יסודם באופן הטוב והנעים ברגש השמחה, שהוא הרגש הראוי להיות תמידי נמצא עם האדם ע"י מהלך התמידי של החיים כשהם במילואם וטובם התמידי אמר ושבחתי אני את השמחה", להורות על מלוי הרצון מהערך התמידי שבחיים. ואח"כ באמרו "ולשמחה מה זו עושה" נראה שהצד התדירי שבחיים הוא נערך באופן גרוע שאין להתמלא רצון ממנו בקביעות עכ"פ.

13.

לא קשיא, טוב כעס משחוק, מוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעוה"ז משחוק שמשחק הקב"ה על הרשעים בעוה"ז. כשנחלק את החיים לערכי ההרגשות שבהם, ונדון את ערכם ע"פ שתי החלוקות הכלליות, דהיינו החלוקה של תמידיות והחלוקה של מקריות, נמצא שבמקום שלא יוכלו התמידיות והמקריות לדור בכפיפה אחת, אז הדין נותן שיש יתרון לתדיר מול הדברים המקריים. וכשנדון בהשקפה זאת על שלות הרשעים ויסורי הצדיקים נמצא שעצם החלק התמידי שבחיים תלוי במהותו, אם יהיה נעים והגון ערב ומקובל או רע ומר, בעיקרו ביחש המוסרי. כי האיש הצדיק שבוחר לו דרך אמת בחיים, והולך בתם וביושר ומשתדל בחכמה ובכשרון כפי כחו, וחפץ ללכת באור ד' ודרכיו, חושו הפנימי נמצא תמיד מעונג ומלא רצון. אמנם המקרים החיצונים ישנם שאינם לפי הרצון הטבעי האנושי, המה הצרות המתרגשות ובאות לפעמים ג"כ על ישרי לב. והנה לבד מה שהם בעצמם הם טובה עצומה מצד פעולתם המוסרית, כי מטבע האדם שרגשי היושר נעשים אצלו כהים מצד המון החיים החיצונים שהם תמיד לנגד עיניו, ע"כ תחשכנה לפעמים עיני השכל מראות את האור האלהי שבארחות התורה והמצוה, שע"ז מועילין הרבה יסורי הצדיקים להסיר התבלול הדק הדמיוני, ולחזור טבע הנפש הטובה ליושרה. אמנם גם בערך החיים עצמם, הנה כ"ז שבפנימיות החיים זולתי המקרים המזדמנים נמצא רצון וקורת רוח שבטבעו הוא לבא רק מההסכמה הגמורה אל הטוב והיושר, האמונה והבטחון ויתר המדות הקדושות המושרשות בנפשותיהם של צדיקים, הרי הטוב שבחיים התמידי הוא מרובה מהרע המזדמן רק בעת בא המקרים. ולעומת זה הרשעים, עוזבי ד' רודפי התאות והשקר, לא תוכל נפשם הפנימית למצא קורת רוח מפנימיות חייהם הריקה מכל תוכן של צדק ויתרון. ע"כ בעמקי נפשם לא תוכל להמצא קורת רוח שלמה, רק כשיהיו מוצלחים בחיצוניות המקרים יוכלו להשתמש במקרים החיצונים להמתיק ע"י שאונם איזה שעות מהמון כלל החיים הריק שלהם. נמצא שאצל הצדיקים כלל החיים הוא מענג ונעים בתדירות, והמקרים המעציבים והממררים הם מקרים בו, שגם הם רב הוא הכח של האומץ הפנימי שבחיים הפנימיים להמתיק מרירותם ע"י אור ד' אהבתו ויראתו. ואצל הרשעים הוא להיפוך, שהצד

התמידי שבחיים בהחסר לו תוכן טבעי לנפש האדם שעשאה האלהים ישרה, היא מתנונה בפנימיותה ונעדרת היא הרצון המלא, וכל ישעה הוא רק במקרים שיזדמנו בחיצוניות החיים להמתיק את מרירות התדירות. וזה אין ספק שעכ"פ החשיכה התדירית שבעומק החיים מצד חסרון המושג הפנימי הראוי לעדן את נפש האדם ע"פ ערכה האמיתי, שהיא מתכנסת ובולטת עכ"פ בעומק הלב ג"כ בכל עת חדה ביותר עליזה בחיצוניותה, ומקררת את שמש העונג של השמחה החיצונית. ע"כ טובים הם החיים שהרעות הן בהם מקריים, מהחיים שהדברים המשמחים הם בהם מקריים, אע"פ שלעיני הרואה מחוץ, שאינו מכיר את החיים ותוכנם כ"א ע"פ מפקד המקרים החיצונים שלהם, יתראה שהחיים שהמקרים המשמחים רבו בהם הם עולים בערך אשרם על אותם החיים שרבו בהם המקרים המעציבים. אבל באמת לא כן הוא, כי "טוב כעם" המורה על מצבים רעים שהם בלתי רגילים ותדירים, מְשֻׁחָק, ממצבים מענגים ומשמחים כשהם מקריים. כי מושג השחוק מורה כי התדירות הוא משולל ממנו, וכן מורה מושג הכעס. וע"פ אותו הערך של ההשקפה על עצמיות החיים ופנימיותם, לא על מקריהם וחיצוניותם, תמצא שגם בעוה"ז טוב הוא מצב חיי הצדיקים אע"פ שהם לפעמים סובלים רעות ומחסורים וכיו"ב מחיי הרשעים המתענגים על רב טוב. מפני שיסוד רגש החיים הוא טבוע עמוק בעומק הנפש, והוא תלוי בעקרו ע"פ היחש שיש לטבע הנפש אל ערכו, וטבע הנפש הוא היושר האלהי והמאויים השייכים לו שנמצאים בנפש הצדיק למלאותה רצון, ונעדרים בנפש הרשע, ע"כ היא שוממה, ונשענת רק על תנחומי הבל של מקריה החיצונים, שרק לזרים תתן חילה ולא לנפשה ועצמותה.

53

ולשחוק אמרתי מהולל זה שחוק שמשחק הקכ"ה עם הצדיקים בעוה"ב. שני מינים יש בעונג ואושר, המין האחד הוא המורגש בנפש באופן מתון, ממלא אותה קורת רוח ותקוה טובה אבל אין עמה רעש והמיית חיי שמחה והרגשת עונג עמוק ומרעיש, ויש מין עונג שבא אל הנפש בשטף וחזקה וממלא אותה עז ועליזות ששון בהרעשה. והנה אלה המינים יש להם יחש באמת אל ערך התדירות והמקריות שבחיים, אלא שאנו באים עליהם לא מצד ההשקפה של חילוק התדירות והמקריות, אלא מצד ההשקפה של הנחת-רוח האטי לאותו הדופק בחזקה ומרעיש. והנה בעוה"ז יבור לו כל איש מיושב בדעתו, אם יהיה בידו לבור גורל לעצמו, את אותו חלק העונג ההולך לאט ומשובב את הנפש במנוחה. וטעם הדבר הוא, שאע"פ שבאמת העונג והשמחה הבאים בהרעשה וכח שאון רב ועמוק, הלא הנעים והטוב שבהם הוא יותר מרובה ויותר מוחש, מ"מ הרי אנו יודעים את מצב החיים שהוא מלא חליפות, ע"כ יותר ראוי שימצא האדם במצב השיויון וקורת הרוח של מנוחה, שאז לא תחרידהו כ"כ כל תמורה וירידה, משישים מבטו בעליזות החיים בשאון אע"פ שיהיו מוצלחים. כי ממצב של רעש שמחה ועליזות, יותר מר ויותר כבד לסבול את ההתהפכות של המסיבות בקחתן להן צורה של קדרות ויגון. נמצא שיסוד הבחירה בחיי השקט על חיי העליזות השאונית איננה בנויה מפני שיש חסרון עצמי בריבוי העונג, כ"א מפני שכפי מקרי עולם התמורה אין ראוי להאדם להתקשר בחיים טובים של שאון ורעש כ"א של השקט ומנוחה. אבל בעוה"ב, עולם שכולו טוב, עולם שבאור פני מלך חיים יזהירו כזוהר הרקיע ישרי לב ההולכים בדרכי ד' ואורו, יותר נאה להם אז מדת החיים המלאה עונג מלא, עונג השוטף ברב שפע ומפעם בחזקה, עונג הדומה לציור השחוק. "אז ימלא שחוק פיניו", "לשחוק אמרתי מהולל", משובח: לשחוק, לחי[מ] מלאים עז ועונג שוטף בשטף עצום ורב מאור פני ד' וההתענג על טובו. שחוק שמשחק הקנ"ה עם הצדיקים בעוה"כ. השחוק שיד ד' תניחהו, השחוק שהעונג האלהי בו גלוי ונחשף, הוא מהולל מאד, ואינה דומה כלל מדת חיים

מצומצמים ההולכים לאט, הרפים בהרגשתם - ע"כ עונג שלהם הוא ברגש כהה, וכצללים ינודו - למדת חיים מלאי עז ד', בעת "נודעה יד ד' את עבדיו", במקום שאין שום חשש ודאגה לערבוב השמחה וחילופה, שהרי הקב"ה הוא המשחק עם הצדיקים בעוה"ב, שהרי מאורו הגדול יראו אור שאין עמו חושך, חיים שאין עמם מות, שמחה שאין עמה עצב. ובמצב כזה ודאי הוא שהוא משובח ערך החיים כשמקבל הרגשותיו הטובות ברב עז וכח איתן, בכח מתפרץ וממלא את הנפש על כל גדותיה. "לשחוק אמרתי מהולל".

.n3

ושבחתי אני את השמחה זו שמחה של מצוה, ולשמחה מה זו עושה זו שמחה שאינה של מצוה. ההתנהגות בדבר הנטיות הטבעיות של האדם ע"פ דרכי הצדק המוסר והתורה, אפשר שיפלו בהם שני מיני טעיות רחוקות זו מזו בקצוותיהן, שהרי האדם כמו שהוא נולד בטבעו הפרוע עיר פרא אדם יולד"י צריך הוא להכשר ותיקון בנטיותיו והדרכתו. אמנם ההכשר והתיקון צריך להיות לא להדריכו ההיפוך ממה שהוא עליו מוטבע, כי בזה לא יצליח, כ"א לחקור בחכמה את המטרה השכלית של הנטיות הטבעיות שבו, ולהעמידן במערכת הנהגתן לא ע"פ פראותן הטבעית כ"א ע"פ המטרה של החכמה והצדק שלמענם נוצרו. נמצא שמי שמסתכל בגריעותן של הנטיות הטבעיות שבאדם כשהן הולכות ע"פ הטבע הגס, ובעבור זה הוא מתקצף עליהן להעביר עליהן את הדרך ולהנהיג את נפשו, או את נפשות זולתו, ע"פ דרך שכל שהיא הפוכה מהנטיות הטבעיות, ודאי לא יצלח. אמנם גם הטועה ואומר, מאחר שאי אפשר להנהיג את האדם באורח הפוך מטבע נפשו, ע"כ יבור לו דרך הנהגה רק ע"פ עצם הטבע של הנטיות הנפשיות כמו שהן, דרך זו כזה הוא רשע כסל ומביא לדרכי מות, וטוב לפני האלהים ימלט ממנו. רק צריך להכיר בדעת וחכמה את אמתיות הנטיות הטבעיות של האדם ולהעלות אותן שיתנהגו ע"פ תכונתן, לא מצד הנטיה הטבעית השפלה כ"א לכוון אותן ע"פ תכליתן, שתכלית המצאן באדם היא בשביל התעודות המושכלות שלהן. ע"כ רק אז יתמלאו הנטיות בצ[ב]יון האנושי, כשיהיו שתולות ע"פ דרכי הצדק האלהי והיושר התוריי. השמחה היא אחת מהנטיות הטבעיות לאדם, האדם הבריא בנפשו וגופו יהיה תמיד עלו ושמח, וזאת היא הצורה הטבעית של הנפש הבריאה. אמנם הציור הפנימי של השמחה הטבעית, כל זמן שהיא עומדת רק בשפלותה הטבעית היא בנויה על דברים כ"כ דמיוניים, עד שבהגיע בהם יד השכל ילכו תמסוהיו כלא היו, והשמחה תהפך לתוגה. כי כל הציורים הנכנסים בנפש האדם בטבעו הפראי שאומר לו לבו לשמח בעבורם, אינם כדאי כלל לשמח בהם. השמחה הגסה של מלאת ספק התשוקות המורגשות, לא ימלאו את נפש האדם באמת, ואחריתן תבא מפח נפש, כי סוף כל סוף הלא יעמוד האדם על השקר והתוהו שיש בהן. אמנם לא מפני זה נוכל להפוך את המציאות לאין, ולהכחיש בטבע השמחה שהיא מתנת אלהים לנפש האנושית, כ"א אנו צריכים לקחת את הנטיה הבריאה הזאת ולמלאותה בציורים האמיתיים, ולהודיע לנפש את מטרת נטיתה זאת למען תחת היותה נשענת לפי הטבע הפראי על יסודות דמיונות שוא, תהיה מיוסדת על אדני אמת ודברים הקיימים לעד. ותחת השמחה שאינה של מצוה, הטבעית בנפש האנושית שלא עלתה במעלות התורה והמוסר, לא יעביר האדם ממנה את הנטיה הזאת, רק את הצהלה והשמחה הילדותית יקח עמו בעצם תמותה, (כ"א) [רק] יבור לו את התעודה השכלית שלה, שהיא השמחה של מצוה, השמחה בהשגת האמת, בדעת ד' ותורתו, בשמחת הנפש לעשות צדק ומשרים, ולמלא את כל החובות התוריות והשכליות המוטלות עליו במעשה ובשכל, בשמחה וטוב לב, שאז אחרית ותקוה גדולה נשקפת לשמחתו הטבעית, ורק אז בהיותה מתחברת אל התכונה השכלית תעמוד על עצם טבעה.

ע"כ אמר "ושבחתני אני את השמחה", כלומר השמחה הידועה והטבעית לאדם בעצם טבעו הילדותי, הנני משבחה שהיא ראויה להשאר חיה וערה בטבעו של אדם ועומק נפשו, אחרי כל עליותיו בחכמה ובחסידות, במוסר וצדק. אמנם לשמחה כזאת שמחה של מצוה, הנטיה הטבעית כשמתחברת אל היושר השכלי וההגיוני ראויה היא לשבח. אבל כשהטבע ישאר בשפלותו, ורק ע"פ רגשותיו העיוריים ישים דרכו בחיים, הלא לא יקום לאורך ימים, כי החיים והשכל יטפחו על פניו ויאמרו לו לשמחה מה זו עושה", החשבון שעליו נוסדה הצהלה הילדותית הלא הוא כולו שקר ותוהו, הדבר הנוצץ מרחוק ממראה עליזת החיים החיצונית יאמת הבריור האמיתי את שקרו. אי"כ " לשמחה מה זו עושה". אלא על מה הנטיה העדינה והנחמדה הטבעית הזאת עומדת באדם, כ"א להעמידה על יסודה הנכון, על יסוד שמחה של מצוה שהיא ראויה להיות דבקה עם האדם תמיד כל ימי חייו. "ואני בדי' אעלוזה אגילה באלהי ישעי". שמחת ההשגה השכלית, שמחת ההדרכה המוסרית בנטייות מדותיו הפנימיות לצד הטוב והחסד המתבאר בדרכה של תורה, שמחת המעשה בעשיית כל המצוות השכליות והשמעיות שמכילות מטרות קדושות נצחיות ונשגבות, שהמה ראויות להטביע את החותם של השמחה הטבעית על החיים באמת, ישמח לב מבקשי ד"י.

.63

ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה. השראת השכינה, ההוד האלהי על הנפש, אי אפשר כ"א כשהיא עומדת שלמה בכחה הציורי והמעשי ע"פ אותו האופי והתכונה שנוצרה לה. רק אם הנפש היא שלמה בכחה הפנימי ע"פ טבעה השלם, לא נפגמה ולא נתקלקלה מתכונתה הטובה בטבע יצירתה, רק אז היא מוצאה את עצמה נחלק אחד מהאור הגדול האלהי המופיע בכללות המציאות, המחיה את כל המעשים והברואים ומוביל אותם למטרה טובה עליונה גדולה ואדירה, שראוי לשמח עליה עד מאד "כי שמחתני ד' בפעלך". ע"כ רק בהיות הנפש מוכנת מצדה אל השלמות הציורית בשמחה, ע"י הסתכלותה החודרת בהוד האלהי הזורח בכלל המציאות שעל ידו היא מקבלת את פני קונה באהבה ויראת רוממות, ואל השלמות המעשית, שאותה השמחה שהיא מוצאת בנפשה היא מחברתה דוקא אל המעשים המביאים את הטוב המוחלט לעצמה ולכלל המצוי, היא השמחה של מצוה, רק אז היא מוכנת להשראת השכינה. אמנם בהפגם כחה הציורי או המעשי באיזה צד מהפגימה שתהיה, לא תוכל למצא בנפשה יסוד להעריך את ההקבלה אל הזוהר האלהי הכללי שהוא הולך ומחיה אורה של שמחה ושפעת החיים המעשיים את כלל המציאות. ע"כ אם הצד המעשי שלה נפגם ע"י עצלות, המורה חסרון הכשר לצד המעשי, או עצבות שבאה ע"י חסרון כח הציור מהשקיף אל אמתת החיים כמו שהם נשפעים מחסד האלהי הכללי בכלל המציאות, שבהיותו נשקף בנפש הוא ממלאה שמחה ומגרש כל עצב, אמנם כשם שהנפש נפגמת כשהיה ציוריה ותכונה שלה המעשית, ההיפך מהוד החיים המלאים שהולכים בחסד אל בכל שדרות המציאות הגדולה והכללית, כמו כן אם כח הציורי להיות שמח ועלז וכח המעשי להיות מוכן לפעול אמנם יהיו בנפש, אבל לא יתאימו בפנימיותם לאותה המטרה שההוד האלהי מושך את המציאות לה, גם אז תמנע האורה האלהית מלחול על הנפש ההיא. ע"כ כמו שהעצלות מעבר מזה מחשיכה את הכשרון המעשי ומבדילה בין הנפש ליוצרה, והעצבות מחשיכה את הכשרון הציורי, בהיות שתיהן ההיפך מהזוהר האלהי המלא חיים וחדוה, "עז וחדוה במקומו", כן בהיות ציור השמחה קשור אל דבר בלתי תכליתי, שאע"פ שלכאורה יש לעצם הציור איזה דוגמא עם האור הכללי של החיים שבחסד עליון, הם מושפעים על כלל המציאות. אבל אותו הדמיון אינו כ"א בערך הצד החיצון של הציור שלא עליו נוסדה

מציאותו, אבל בערך אמתת מהות הציור הנהו רחוק מהאורה האלהית כמרחק הציור של העצבות מזוהר החדוה האלהית המלאה את כלל הבריאה. ע"כ השחוק המרתק את השמחה לדברים של תוהו הוא מונע את האורה האלהית והשראת השכינה מלחול על הנפש, מפני שמטביע בקרבה ציור ההפכי באמת מציאותו אל הציור שאנו יכולים להשיג בהשקפתינו על ההארה האלהית שאנו משיגים בכלל את ציור השמחה מפני התכלית המעולה הנמשכת ממעשים הטובים והכבירים מהשפעת החסד והחיים ההולך ואור. ולענין הצד המעשי והכשרו שצריך להמצא בנפש בתור דוגמא לשפע הכח המעשי המלא של אל פועל ישועות, אדון כל המעשים, אמנם צריך כח המעשי הזה להיות מקושר למעשים תכליתיים המביאים ברכה לעולם. אבל קלות ראש, היא אמנם הכנה מעשית שהאדם קל בתנועתו ואיבריו ממהרים לפעול, אבל מה יפעלו באין הכרע של דעת ובאין משמעת אל השכל ואור התורה והמוסר, רק ככל העולה על הרעיון הנקלה. הכשר לכח מעשי ריק כזה הוא מונע את האורה האלהית מלהאיר בעמק הנפש לא פחות מכח העצלות, ההפכי ג"כ בחיצוניותו לכח האלהי הפועל והמחיה המלא את כל היקום. והנה העצלות והעצבות מעבר מזה הוא כח הפכי שלילי, השחוק והקלות ראש מעבר מזה הוא כח הפכי חיובי. אמנם ישנו עוד אופן אפשרי למצב הנפש בשני כחותיה המעשי והציורי, שלא יהיו לא שלילים ולא חיוביים, ומ"מ כשהם פועלים למלאות את הנפש אינה מוכשרת למצא בעצמה כח דומה ומקביל להאור האלהי, יען כי כח החיים כשהם באים מעין דוגמא של מעלה הם מלאים עצמה, בין בכחם הציורי בין בכחם המעשי, ואז הם מקבילים לעומת כח החיים הכללי השופע בחסד אל בכל המציאות כולה. אבל בעת תשפל הנפש בכחה הציורי ולא תמצא בקרבה אך למלאות נפשה בציורים חדשים מרהיבים שהם ממלאים אותה שמחה, כ"א בשפלות ידים תחזור על ציוריה הנמוכים ההולכים ברפיון ובלא שום כח אדיר, זה המצב מביא את השיחה, הרבות בדברים בעד גרעין קטן של רעיון, מפני שהנפש משתוממת ואינה משיגה את כח החיים הציוריים במילואם, ע"כ היא סובבת על מרכז קטן ומרבה עליו שיחה, היפך מההארה האלהית החיה ופועלת חדשות בכל עת ובכל רגע. והכח המעשי המקביל למצב ציורי כזה, יהיה דנרים וענינים בטלים שאין בהם כח חיים אדיר ותכלית רמה ונשגבה. אלה שלש הנטיות, בין בצד המעשי, בין בצד הציורי שבנפש, הנה נוטות מהתכונה הטבעית האמיתית שבנפש, שעל זה עשאה האלהים ישרה, להיות מוכנת להתמלא בכחה הציורי בשמחה ומתחברת מיד לכחה המעשי שתהיה השמחה של מצוה, רק אז היא מתפתחת כראוי לה ומוציאה אל הפועל את הגנוז בתוך תוכה מהאורה האלהית בהיותה גם היא פרט אחד מכלל המציאות השואב חיים ואור שמחה מהאור האלהי מקור החיים והשמחה, והוקבל ביותר כח שמחת המצוה המאחדת את כח הציורי השלם עם הכח המעשי במקרא שכתוב "ועתה קחו לי מנגן". הניגון המעשי הפועל בכלים מעשיים, כשנערך לתכלית נשגבה, הוא אות חי על התחברות כח הציור הפנימי המושג מחדות ד' אל הכח המעשי הנוטה ג"כ לדרכי ד' להרבות חיים וחסד בעולם. "והי' כנגן המנגן ותהי עליו יד ד'", לעשות בשמחה ובטוב לב המשכת הטוב והחסד בפועל שהיו אז נצרכים לה ע"פ המצב להמשיך ג"כ חסד עליון וטובו על יד נביאו ההולך בדרכיו אשר נפשו דבקה בצור מעוזו. "ואני בד' אעלוזה אגילה באלהי ישעי".

ק.

אמר רב יהודה וכן לדכר הלכה, אמר רבא וכן לחלוט טוב. לאות על הטבעיות בכל דבר היא הנחת-רוח הפנימי המורגש במצב והכשרון המתפתח כראוי. ובאשר השמחה היא דבר טבעי לנפש האדם ולזאת נוצרה להתענג על ד' ולשמח באור פני מלך חיים, ע"כ בכל אורחותיה מתגלה ע"י השמחה הוצאת כחותיה

אל הפועל במילואים. ע"כ כשם שהכשרון המעשי מתפתח ע"י השמחה ביחש שמחה של מצוה, כן הכשרון השכלי מתפתח ג"כ ע"י השמחה, ומתגלה כח השכל יפה בדכר הלכה. וכן הכח הדמיוני, שהוא ג"כ חלק חשוב בכחות הנפש, הוא מתפתח ע"פ תכונתו הטבעית בהיות הנחת הנפש על מכונה. ע"כ כן לחלום טוב, כאשר עשה ד' את הנפש האנושית כולה מוכשרת לקבל העונג והשמחה בחייה בהיותה הולכת בדרכי ד' הישרים. ע"כ גם בעת שנתה הוכן הכח הרעיוני שמתגבר בחלום, כדי שיתענג ג"כ אז האדם בעולמו הדמיוני בתענוגים עדינים הבאים מצוירים צחים המשמחים את הלב, ומשאירים ג"כ אחריהם רושם טוב לצהלת נפש ואומץ רוח לפעול ולעבוד עבודת ד' הטובה.

ק.א.

איני והא"ר גידל אמר רב, כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוונה, שנאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר, א"ת מור עוכר אלא מר עוכר, א"ת שושנים אלא ששונים. באמת האלהים עשה את האדם ישר והתכונה האמיתית שבטבע הנפש האנושית היא מתאמת מאד לדרישת החכמה והדעת. א"כ השמחה וטוב-הלב בדרישת התורה היא נאותה מאד למצב הנפש, וראוי הוא לפי זה שתמיד יהיה העסק בתורה שעשוע לנפש ושמחה ללב. אמנם עלינו שלא לשכח כי כבר אין אנו מוצאים את האדם ע"פ טבעו הטהור האמיתי, עונותינו ועונות אבותינו קלקלו כבר את טעמנו הטבעי הטהור, עד שהחשק הטוב להשכיל ולהיטיב בטבע סר מעלינו, ותחתיו נקשרה בלבבנו אולת וחשך של הוללות וכל חמדת עין חיצונה, שהוא ההיפך מדרישת החכמה ודעת אלהים אמת. עד אשר בראשית לימודינו נמצא ע"פ רוב את הלימודים היותר יקרים ועקריים הפוכים הרבה לטבענו הגס והנמוך, אשר לא די שלא נשבע שמחה ועונג מהם כ"א עוד ימררו את רוחינו ויהיו עלינו למשא. אלא שעלינו לדעת שאדם לעמל יולד, וכי רק בהתחלה, בטרם נבא אל עומק ים החכמה והדעת, תהיי לנו המלחמה וההכבדה הזאת, אבל אחרי התקדשנו כראוי בקדושת התורה אז תבא חכמה בלבנו ודעת לנפשנו ינעם, כי תשוב הנפש לטבעה הטהור להתענג על ד' ותורתו. ע"כ נואלו מאד אותם שרוצים לעשות את כל מדריגות הלימודים ג"כ לתלמידים הצעירים והמתחילים בערך של שעשועים. לא באופן כזה תבא חכמה בלב עיר פרא האדם בהולדו, רק חכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי. אע"פ שיפה נעים ונאות מאד מצב השמחה, מילוי הרצון והשעשוע, בדברי תורה וחכמה, אמנם חלילה להיות בהולים על העונג הזה, שהוא הצד החיצון אל החכמה ואל דעת האמת בשעתו, לקנותו בלא עתו. זה החלק יסיר מהמתחיל את החפץ לעמול ולהתיגע ולעמוד על האמת, כי לא יוכל כלל להתאים העמל הגדול הנדרש לד"ת עם חפץ השמחה והעונג בתחילתו, מתנת אלהים זאת אינה נתונה כ"א לאותם שכבר יגעו הרבה והרגילו את נפשם בנועם אור האמת, עד שכל עמל נפש בדרישת התורה והדעת הוא מרבה להם ששון ועונג רב. ע"כ כשם שההם הוא הכח המועיל הרבה בפעולתו בעולם, מ"מ המתכוין ליהנות ממנו שלא לפי הכנתו הלא יהפך לו לרועץ, כן כל ת"ח היושכ לפני רבו, והוא עדנה במצב המתחילים, שהוא עדיין זקוק לרב להעמידו על האמת והיושר בדרכי תורה, ואין שפתותיו נוטפות מר, הוא חפץ כבר שלא יהיו לו ד"ת לעמל, כ"א לבקש בהם את הנעים והשעשוע, תכוונה. הוא מתקרב אל אישה של תורה שלא כפי המדה המוכשרת לו, ויאבד בזה את כשרונו ואת התפתחות שכלו ויושר הגיונו, שיביאהו לאחרית טובה ושמחה וגם עונג בבא עתו. השושנה היא היפה בפרחים המרהבת עין במראיה החיצוני, הוד החכמה והעונג הנמשך ממנה לכל הוגה בה מה מזהיר הוא ונעים, אבל לא הזוהר החיצוני הוא העיקר בקנין כ"א הטוב הפנימי, השגת התוך והאמת, שיותר הוא נמשל למור, לבושם הטוב שהנשמה נהנית ממנו ממה שנמשל לשושנה

המענגת רק החוש החיצוני. וזוהי חובת המתחיל, השונה, המתלמד לדעת (שרק) שהוא צריך להגיע אל התוך, אל העומק שבתורה, ושעבורה צריך הוא להיות מוותר הרבה משמחת לבבו ועינוגיו הטבעיים. ולא ידמה שימצא תיכף את העונג והשעשוע בתורה, כ"א יקבל עליו את מרירתה בהתחלה, מר עובר, אמנם עובר ולא מתמיד הוא המצב הזה, וסוף סוף תבא חכמה בלבו לשמחו ולעדנו, וירגיש מתקה ועדנה של תורה. אבל רק בתנאי שלא יחפוץ לקרא לד"ת זמירות, ולבקש בהם בעיקרם, גם בהתחלת לימודו, את הצד המענג והמשעשע, כאילו נועדו הדברים הקדושים שהעולם משותת עליהם רק לשמח שמחה ילדותית לכל ערלי לב. רק ע"י היגיעה וחיי צער שבהתחלה, יבאו אח"כ לדרך האורה המזהרת וסוגה בשושנים, ומנעמת את החיים בכל עונג, "מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל". אמנם רק השפתים הנה הנוטפות את המר, כלומר הצד הפנימי של האדם מצד הנפש החכמה ונטיותיה, החכמה ערבה היא לנפש. אמנם הצד החיצוני, הכלים החמריים וההמשכה הטבעית אחרי נטיותיהם, הם שגורמים שבהתחלה יורגשו המרירות והעול מהלימוד והשינון, שצריך אמנם לקבלו באהבה בעבור התוצאות הטובות היוצאות מהסבל לקנות חכמה ודעת קדושים. "טוב לי כי עוניתי למען אלמד חוקיך".

ק.ב.

לא קשיא, הא כרכה הא בתלמידא. לבד האמור שכך היא מדת החכמה שהעונג הרוחני הנשגב לא יבא כ"א אחרי עמל גדול וקנין רב של חכמה ודעת, שע"כ הרב הגדול כבר בתורתו רק לו יאתה נטיית השמחה והשעשוע בד"ת. והתלמיד המתחיל, עליו לקבל את העול ולהכיר ערכו כי עדיין לא בא למדה זו שתהיה לו דעת התורה ודרישתה לשעשוע כ"א ליגיעה. חוץ מזה מצב הנפש שונה הוא בין התכונה הראויה למי שמכין את עצמו לרכוש לו קנינים רוחניים חדשים, למי שעסוק בהרצאת הדברים שכבר הם קנויים בידו. שהראשון צריך לעמוד נגד המון המחשבות הצדדיות שאינן מניחות את לבבו להתיחד באותו המושכל שהוא צריך לפנות לבבו אליו. והעמידה של כניסת המחשבות במושג אחד בכח, היא יותר מסוגלת למצב של לבד ראש מלמצב של שמחה, שכחות הנפש מתרחבים והמחשבות עלולות להתפשט לעברים שונים. אבל בשעה שהאדם צריך להשפיע מחילו הרוחני השמור כבר בידו על איש אחר, אז כינוס המחשבות אינו צריך לו. כי המדה השלמה בהשפעה של חכמה היא רק כשיהיו הדברים המושפעים כבר מבוררים למדי וקנויים קנין עצמי אל הרב המשפיע, עד שהמון מחשבות אחרות לא יפריעו כלל את השגתו באותו המושג, ואז אדרבא פיזור המחשבות על מושגים שונים הצבורים בלבו של איש גדול דעה עלולות הן להוסיף עוד לוית פאר לאותו המושג שהוא עסוק בהשפעתו, ולהמציא לו ממרחק אמצעיים של דברי משלים מחוכמים ודוגמאות מלאות בינה, שיועילו ביותר להטבת ההשפעה הלימודית, ע"כ השמחה יותר מכוונת בתור נטיה מתאמת לצורך ההשפעה, הא כרכה הא כתלמידא.

ק.ג.

ואי בע"א הא והא ברכה, ול"ק הא מקמי דליפתח הא לבתר דפתח. כי הא דרכה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רכנן, למוף יתיכ באימתא ופתח בשמעתא. הרב עצמו, אע"פ שמדת השמחה נאותה לו שהיא מרחבת את נפשו ומפזרת את מחשבותיו על אופקים שונים, שיוכל מכולם להעזר בדרך ההסברה לתלמידיו בהעיונים העמוקים, שלפי שכל התלמידים צריך לפעמים להרבות באמצעיים עד

כדי להביאם לאמתת הבנתם, אבל אם הרב הוא איש גדול באמת, אוהב חכמה ומבקש תמיד להוסיף דעת, הוא לא יסתפק בלמדו את תלמידיו רק באותה המדה של ההשפעה לבדה, כ"א יכין עצמו ג"כ לקבל הוא תוספת שלימות בדעת עומק אותם הענינים עצמם, שאע"פ שכבר ידע אותם ולמדס מ"מ יוסיף בהם לקח ועיון פנימי, א"כ גם לו נצרכת אותה המדה של לבד ראש הנדרשת למי שצריך לצמצם את שכלו על אופק חדש, למען ימצא בו דברים שהיו עד כה נעלמים מעיניו. א"כ ההכנה אל העמל והיגיעה לא תחסר ג"כ מהרב האוהב את התורה באהבת אמת, לא מאהבת העונג המושג מידיעתה והבנתה כ"א מאהבה אמיתית שעצם הידיעה וההוספה בקניית חבילות חבילות של חכמה, היא התכלית העצמית. העוסק בתורה לשמה ממש, גם בהיותו רב הוא יכסוף להיות נמצא במעמד של תלמיד בעת הלימוד. ובאמת סיבות השמחה וכבד הראש בנפש תהינה ההשקפות השונות על ערך הידיעות, בהסתכל החכם על אותן הידיעות שכבר רכש לו, שההסתכלות הזו צריכה שתהיה ע"כ לפניו בטבע בהיותו כבר בא ללמד, אז בתור מגיע למרכז תכליתי תתעורר השמחה בנפשו. אמנם כאשר ישים אל לב כי אין סוף לתכונת הדעת, וכי גם באותן הענינים שכבר עלה בהם על מדרגה רמה עוד יש כר נרחב להתבונן עוד להוסיף ולחדש, אז תתעורר בו התכונה של כבד ראש. אמנם אותו כבד הראש עצמו הנמצא במערכי הלב מצד השתכלות הנפש שלא באה עד כה למטרתה, ושהיא עודנה רק הולכת ושואפת אליה, מ"מ גם זיו השמחה צריך שיאיר בתור ברק פנימי ע"י מה שיצייר לו האדם את שמחת השלימות של הידיעה הברורה בהיותה מושגת כבר. ע"כ כאשר יצייר העונג הזה יפה לפני למודו וישיג ערכו, אז יחרץ יותר לבא אל המבוקש. מי אמנם יוכל לצייר ציור בהיר הנאות לשמחת הלב הנזקקת לכל ענין וענין לפי ערכו, רק הרב שכבר הידיעה בכללותה מצויירת לפניו והוא מתענג כבר על הודה, ע"כ מקמי דפתח, בציירו בנפשו שמחת הידיעה, הוסיף ג"כ לצייר לתלמידיו את כללות העונג שיבא להם ג"כ אחרי אשר יעברו את כל התלאה של הטורח הגדול והעמל הראוי למתחיל עד שירד לסוף עומק של ענין נשגב ומרום החדש לו. הציור המהיר המשקיף על סוף דבר ישכיח בבהירותו את היגיעה ומרירות הנפש של יגיעת הלימוד הכבד, ובחן השפוך על התכלית הנשקפת מרחוק באותו הציור הכלול במילתא דכדיחותא היא הו ברחי ג"כ רנן. אח"כ אמנם, אחרי שהלב הוכן לעול הלימוד בקורת רוח, אז יתיב כאימתא, כיודע את אשר יחסר לו ומצפה להשתלם, וכמצייר שעוד צריך גם הוא לפי ערכו, ומכש"כ תלמידיו לפי ערכם, לעבוד עבודת משא עד כדי לבא אל השגת אוצר הדעת, שבכל אופן עוד ימצא גנוז בענין שבו הם עסוקים, והוה יתיב באימתא, כתכונת ההולך ומתכוין אל מטרה אהובה ונכספה מאד טרם בא אליה, ופתח בשמעתא. תוכן הבדיחותא אמנם יתכן לצייר רק בהעביר על הרעיון כי העונג הוא מתלואה אל החכמה וההשגה, כעונג התאמת מילוי צרכי הגוף ע"פ טבעם, שהעונג איננו בשום אופן יסוד התכלית כ"א תולדה מחוייבת ומכוונת מהמצב הנאות להולך בחוקי החיים הטבעיים. ערך העונג והשמחה של הציור המדעי, אפשר להגיע לו ג"כ בציירו בשכלו ציורים שכליים שלא נבחנו עדיין חיובם וערכם ביחש האמת וגבול המעשה, שאמנם הצורה של זקיקה אל תכלית שעוד לא הושגה תטביע על הלימודים רק היחש שלהם אל בירור האמת ואחריות המעשית שבהם. ע"כ ראוי שימצא בחכמה כעין פרחים מרהיבי עין אע"פ שאינם פוריים ומזינים, ציורים שמשמחים את הלב בבהירותם וסגנונם הנעים אע"פ שבערך דרישת אמת וחקר דין הנם בלתי מובטחים, שאמנם יגדל ההפסד אם ישתמש בהם מי שלא ידע ערכם ותכליתם, ותחת היותם רק במערכת הדברים המענגים הממלאים את התפקיד האסתטי של האדם, יחשבם לדברים מזינים את השכל העיוני והמעשי. אבל מי שיודע ערכם, וישכיל מקומם זמנם ושיעורם, לו ירחיבו את הדעת ויפריאו את השכל. ומתוך אותו הציור הבא בתור דבר שאיננו חסר שום תכלית, שהרי עצם ציורו הוא תכליתו, מתגלה קצת הוד השמחה של השגת תכלית אמיתית ומדעית, אחרי שיבא האדם למבוקשו בהשגת האמת לאמתו בענינים עקריים. כי רק בציור של שמחה מדבר שאין חסרון התכלית מעיב את אורו, יוכל להכיר איזה ערך של שמחה אמיתית הבאה באמת אחרי השגת המבוקש.

זהו תכלית הפלפולים היותר רחוקים שהשתמשו בהם רבותינו ז"ל בדורות קרובים, ומצאנו רמזים חזקים שכבר היו נהוגים ג"כ בימים היותר ראשונים, בתור פרחים ותבלין להמציא מרגע לחוש האסתטי ג"כ על שדמת התורה ומושגיה, כמו שממציאים לו מזונו וערכו בעולם הציור המעשי והספרותי, בחיטובים וציורים, בסיפורים ושירים וכיו"ב. וכבר ראו חכמים ז"ל שכשם שהפרחים הם ראויים ג"כ לכל עץ פרי, כמו כן ההשלמה האסתטית ראויה ג"כ בחכמתה של תורה ג"כ לאותם רמי המעלה שעל פריים השכלי שבתורה יחיו בית ישראל, ואין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ בק"ן טעמים. וברבות הימים כאשר ערבה כל שמחה בעוה"ר, נמצאו רבים שלא יכלו להביך את הצורך בשימושים אסתטיים בכלל, לא יכלו להכיר ג"כ את המגמה של אלה הציורים כ"א בהכנסתם תחת הבקורת הדרושה לעניינים מדעיים ומעשיים, ומובן שלא יוכלו לצאת כ"א חייבים. ואחרים ג"כ מחסרון הכרה בערכם, יחוסם ושיעורם, של אלה הציורים, הפריזו את מדתם עד שתחת הכנסתם בגבול מלתא דבדיחותא דבדחי רבנן, תחת השימוש הראוי להם לשמח את הלב בציור של תכלית שכבר הגיעה שאין עמה דאגה ושאיפה דוחקת, הכניסוהו לגבול השמעתא עצמו, וממילא הורגש ביותר חסרון תכליתו. בהרגשה כזאת שאין לה ג"כ תקוה להגיע לו, וממילא אבד ערכו המשמח ע"פ אמתת תעודתו. אמנם רבה נתן לדבר את גבולו האמיתי שראוי להיות לנו לעינים, לומר המלתא דבדיחותא מקמי דפתח לרבנן, ובתך הכי יתיב כאימתא ופתח כשמעתא, להבדיל בין הערב ביסודו אל המועיל העיקרי. מובן הדבר שערך שעשוע כזה אי אפשר להיות נולד כ"א באומה שתורתה היא חייה ואורך ימיה, המחרזת במחרוזת אלהית את כל חמודותיה, שבהיותה מתעלה היא מוצאת עצמה מאושרת להיות קבועה כולה בחקר תורת ד' אשר אתה, ובאשר פרי' מתוק לחכה ישעשעו נפשה ג"כ פרחיה, שתולים בבית ד' בחצרות אלהינו יפריחו".

ק.ד.

ואף מפר משלי בקשו לגנוז שהיו דבריו טותרין זא"ז, ומפני מה לא גנזוהו, אמרי ספר קהלת [לאון] עיינינן ואשכחינן טעמא, ה"נ ליעינן. יש הפרש בין מהלך השכל העיוני המשוטט על העניינים המושכלים, שמעט הוא מה שנוגעים במעשה הפרטי של האדם כ"א דנים הם על העניינים המופשטים וחזיונות העולם שבהם עסוק ברובו ספר קהלת, ובין דרכי השכל המעשי הנובע מדרכי המשרים המוטבעים בנפשו של כל אדם ישר כשמשתמש באור החכמה והצדק להוציאם לאור. דרכי העיון של השכל העיוני הם רחבים מאד ומסובכים הרבה, ומקומות הסיבוך בהם מרובים מאד, והיסוד העקרי בהם הוא כשתהיה תחלתן ד"ת וסופן ד"ת, כלומר כשתהי' פנייתו הראשית לשוטט במושכלות לשם האמת והיושר הפנימי, וידע שתכלית מגמתו היא להגיע אל יסוד האמת הגבוה שכבר הושפע בחסד אלהים על בריותיו בדרכי תורה ע"י אור תורה, נבואה ורוח ד' שעל בחירי בני"א, אז כפי רוחב הדרכים וריבוי העיונים ותהפוכותיהם יועילו לו רק להרחיב שכלו וכח בינתו. אבל גם בעמדו באמצע הדרך לא תצא ממנו תקלה, כי היסוד המעשי אצלו עומד מבורר ע"פ דרך התמימות והיושר הפנימי, והתחילה והסוף מזריחים עליו מאורם. וטרדת עיונו באמצע הדרך, כ"ז שלא הובררו לו ג"כ מבוקשיו, היא טרדה עיונית הממלאה לבו של אדם ישר רק זריזות לאסוף עוד חיל בחכמת לב עד שיגיע להבנה ברורה בדעת האמיתיות שיהיו מבוררים בבינתו, כמו שהם מיושרים כבר בלבבו ואמונתו וידעתו הכללית, ע"כ די היה לספר קהלת העיוני כשהיה סופו ד"ת ותחילתו ד"ת. אמנם לא כן הוא עם השכל המעשי הדין על הנטיות הפועלות על המעשים מיד כספר משלי, בו לא יתכן שילך מהלך הסיבוך בדרך ארוכה עד שיגיע לסופו הנעוץ בתחילתו בהיותו ד"ת. כי הלא מסוכן הוא הדבר של קלקול מעשי ג"כ לשעה קלה, ומי יוכל לתקן את אשר עותוי. ע"כ לא היתה יכולה דעתם להתקרב ע"י

מה שאמנם גם הוא תחילתו וסופו ד"ת כ"א היה צריך הדבר להתפרש במקומו, למופת על מהלך העיונים המעשיים שצריכים להיות ישרים במקומם גם מבלעדי החיפוש אחרי חשבונות רחוקים מתחילתם וסופן. אמנם כך חקק אדון עולמים ית' בעולמו, שיהיו דברי האמתיות העיוניות נקבעות לאמתתן גם אחרי ההשפעה האלהית דוקא עם עמל האדם עליהם, ועם הקשותו בלדתן במצאו את הדברים המושפעים לו מדברי תורה וחכמה קשים להולמם, עד אשר ביגיעה רבה יעמוד על האמת ואז תהיה לו האמת אמת עצמית, עצם מעצמי נפשו. והטבע הקנוי להתרגל במושגים שמשנים את צביונם בפנים הנפש, בין מה שהיו בתחילת ההשקפה למה שיצטיירו אחרי בירור תמצית המדע שבא בעיקרו בדברים העיוניים, מועיל לאדם שגם בדברים המעשיים, עם שלחשבונות רחוקים לא נתנו, מ"מ לא יתכן שיהיו נהוגים באדם רק כפי ההשקפה החיצונית, שהרי גם בחכמה המוסרית והמעשית, ג"כ איזהו חכם - הרואה את הנולד. ע"כ כדי לקנות אמונת אומן בבירור החיוב המוסרי של האמתיות המתבררות רק במושכל שני, שיצר לב האדם וחלישות נפשו מקטרגים עליהם ביחוד, מפני שרק המשפטים המעשיים הם מבצרים את ההוללות והתאוה השלוחה שנפשו של אדם מחמדתן, ומבלעדי הרגל גדול והטבעה פנימית שהאמת הלא לא הקנוי בהשקפה השטחית כ"א הבאה אחרי הבירור, אחרי הפליאה, המביאה לידי ידיעה יותר עמוקה ומבוררת, ההרגל ע"ז בא מטבע השכל העיוני, ששם הדבר מתגלה בהרחבה איך האמת המושגת היא רק הנסתרת והמעולפת בצעיף ההעלם בתחילת המחקר, ומתוך הקביעות של הטבע המדעי לתן כבוד האמת למה שמתברר אחרי המסקנא העיונית, ועי"ז יהיה אפשר להשיש בלב ג"כ להוקיר את המסקנות המעשיות כשהן באות ג"כ לא ע"פ המשפט היותר גלוי, לא ע"פ השקפת החוש החיצוני והגס על ערכם של החיים ותעודתם, כ"א ע"פ המשפט הפנימי, שאמנם הוא קרוב יותר מהמהלך הרחוק של העיונים המופשטים, מ"מ גם בו יד העיון גוברת על ההשקפה החיצונית, שהיא ע"פ רוב פראית ומשגת את גבול האמת והיושר. ע"כ התכונה להיות גם במשלי, בספר המעשי, נמסרים אחרי העיון והמסקנא הנולדת, אחרי הפלאה עכ"פ בדרך המיצוע, לא להתרחק עד אריכות החוברת של התחילה והסוף, באה ע"י המשפט שכבר יצא בדימוס בספר קהלת, המדעי, העסוק ברובו בעיונים מופשטים. ספר קהלת עיינין ואשכחינן טעמא, הי"נ ליעינין.

ק.ה.

ומאי זכריו מותרין זא"ז, כתיב אל תען כסיל כאולתו וכתיב ענה כטיל כאולתו, ל"ק הא בד"ת הא כמילי דעלמא. יסוד חילוקי הדיעות נמצא בשכל וגם ברצון. ישנן דיעות רבות הנוטות מדרך האמת שבעליהן נכשלים בהן מפני ששכלם הטעה אותם. וישנן דיעות כאלו שמפני הנטיה של הרצון של בעלי הדיעות ההנה אל הסכמות מוטעות, שהם מוצאים בהן צד נאות לתאונתם ולדרכי לבם, משום כך נשתרשו בהם עד שנקבעו גם בשכלם. להראשונות מועיל מאד הבירור השכלי, כיון שבעל הדעה הכוזבת אינו כ"א מוטעה בשכלו ואין לו צד קנין טבעי בטעותו, הלא בשמעו דברי שכל המישיבים דעתו לדרך האמת ישוב מאולתו ויחזיק באמת. אמנם מי שישוד הנטיה מדרך האמת בדיעות נובע מנטיה רצונית שכבר קבע אותה ע"י דרכו בחיים בשילוח רסן ופריקת עול תורה ומוסר, לאיש כזה לא יועיל הויכות, כי הלא יחוש בנפשו שהוא כולו מוכחש אם ישוב להחזיק בדרך האמת ההפוכה מנטייתו ומדרכו הסוררה שכבר כבש לו בחייו לדרך כבושה ע"י המון מעשים רבים. וכאשר נקרא את הדיעות בשמן הנאות להן, יהיה השם הנכון להדיעות שמקורן הוא מחקר ושכל, "דברי תורה", כי זהו תוכן תכלית התורה להיות האדם משכיל בפועל בשכל-דעת-ד' בדרכי אמת, אע"פ שפעמים רבות יסתעפו הנטיות השכליות ג"כ לצדדים של דברי הרשות ומילי

דעלמא, שע"פ ערכם ישתנו ג"כ סדרי החיים והחברה, מ"מ יסודם השכלי הוא דברי תורה, מחקרי דעת במוסר ואמונה וחכמת לב בדעת ד'. אבל הדיעות שיסודן הוא הכח הרצוני וההסכמה הקדומה, שמן העיקרי הוא "מילי דעלמא". כי רק בדברים החילוניים והמורגשים מצרכי הגוף ראוי ללכת אחרי הנטיות והרצון, אבל במשפטי-דעת ודיעות-פנימיות אין להם כל זכות להכריע. ע"כ ע"פ טבעם יקראו "מילי דעלמא", אע"פ שברוב הפעמים יסיגו את הגבול הנכון ויכנסו להרוס ג"כ בעניני תורה ויסודות דת קודש. אבל הלא נכיר את טבעם כי רק מיסוד הנטיה החפצית יצאו, שהיא נאותה רק למילי דעלמא, ע"כ הם נכללים כולם לכל נטיותיהם בכלל מילי דעלמא, שעליהם ראוי להחזיק בכלל "אל תען כמיל כאולתו", כי אין טעותו באה משגיאה שכלית עד שנאמר שע"י המענה הלקוח מהשכל ישוב מטעותו, כ"א היא מושרשת בעומק הלב הרע הפונה מדרך ישרה אל נתיבות שוממות. כסילים כאלה רק שבט מוסר ותוכחת שופט צדק, המדכא את נפש כל גאה ומתנשא בשוא נתעה, רק המה ירום דעת "נכוננו ללצים שפטים, ומהלומות לגו כסילים". אז יסור אפר הדמיון הכוזב מעיניהם ויראו את עיוות נטיותיהם, וממילא יכירו כי שקר ג"כ מחקרם המדומה. ע"כ לא להם המענה ראוי, ועליהם נאמר "אל תען", הא בד" ת הא במילי דעלמא.

קו.

כי הא דההוא דאתא לקמיה דרכי, א"ל אשתך אשתי ובניך בני, א"ל רצונך שתשתה כוס של יין, שתה ופקע. כשם שבהכרה החושית ישנם סימנים וטביעות-עין, ואע"פ שההכרה של הסימנים אפשר לספר אותם ג"כ למי שאינו מכיר את הדברים בעצמו, כדי שגם הוא יכיר על ידם את המבוקש, וההכרה שע"י טביעות-עין הלא אי אפשר לה להמסר מפה לאוזן למי שאינו מכיר בחושו הפנימי, מ"מ להמכיר עצמו טביעות עינא עדיף מסימנא, ואילו אמר איניש לשלוחיה אייתי לי לפלניא דהאי סימניה והאי סימניה ספק ידע ליה ספק לא ידע ליה, ואילו אמר אייתי לי פלניא דאית ליה טביעות עינא בגויה ודאי ידע ליה, מפני שההכרה הזאת של הטביעות-עין באה מכח פנימיות עצמיות הברור שבנפש, שאינה משארת אחריה מקום לשום תנודה רעיונית. כשם שהדברים נמצאים במושגים החושיים, כן הם נמצאים כך במושגים השכליים והמוסריים, בדיעות ישרות ואמונות אמתיות ונכונות. ישנם כאלה שיד השכל ההגייוני והגבורה המופתית תקיפה בהם להכריח אמתתם, ע"פ מופתים חותכים ומבוררים שאפשר להעלותם על שפה וספר, וישנן אמנם ג"כ אמתיות כאלה, שלבד מה שהם מתאמתים ע"י הכלל של התאמתות כללות אמונת התורה לפרטיה ע"י כללה שנתברר לנו בברור גלוי שאין כמוהו תחת כל השמים, עוד מסייע להם הרבה כח ההכרה הפנימית המכרחת את אמתתם, וההכרה הזאת כחה גדול הרבה יותר ממופתים הגיוניים, כשם שטביעות-עין עדיף מסימנים. אמנם כדי שתשמר ההכרה הגדולה הזאת בצביונה צריכים הרגשות הטהורים והקדושים להשמר בנפש ע"י הישרת המעשים והטבת המדות, שהם קילורין לעיני הנפש ומשמרים את חושה הפנימי באופן שתכיר את המושגים בכח טביעות עינה הבריא. וזאת נדע שאין לך דבר בעולם לבטלה, וכ"מ שברא הקב"ה בעולמו לצורך תיקונו של עולם הוא. הכלל הזה מתאמת ג"כ בכחות הנפש, שכל המוכן במציאות מנטיות נפשיות הכל הוא לצורך, וכיון שישנם מושגים כאלה שהם צריכים לשכלולו המוסרי של אדם, והם נחקקים יפה בעומק הנפש ע"י מה שמצטרפת ההכרה הפנימית להשכל ההגייוני, מובן הדבר שבכאלה צריכה ההכרה הפנימית הטבעית להשתמש בכחה ואסור הדבר להיות נשען על השכל ההגייוני לבדו, כי לא תמצא הנפש מנוחה שלמה כ"א בהצטרף אל כח הכרת השכל כח ההכרה ההרגשית הנובעת מתוך תוכה. שלפי האמת ההכרה העמוקה הזאת היא עצמית, מורכבת

מהמון היקשים הגיוניים דקים, שאי אפשר להפה להסבירם, ע"כ הם מתגלים בעומק הנפש בתור הכרה פנימית. והנה ההתפרצות מפני השכל ההגיוני תוכל לבא מכח טעות שכלית, אבל ההתפרצות מפני ההכרה של היושר הפנימי אינה באה כ"א מעקת רצון של איזה תאוה וחפץ שכפי הדמיון תהיה האמת מונעת השגתו במילואו, אז תמצא הרשעה מקום לעוות אדם בריבולעקש בקרבו את כח ההכרה הפנימית עד שחושו הפנימי יתבלבל, והבלבול יתראה לעינים בדמות ספקנות מחקרית המטלת ספק שלכאורה ראוי להסתפק, אבל הראוי הזה אינו בא כ"א מערבוב הדעת ושכחת הערך של ההכרה החושית שהיא דוגמת טביעות-העין השכלית, ובהתחלש כח הנפש מעצם טבעה ורגשה הפנימי נשאת צולעת רק על הכח ההגיוני לבדו, שאמנם יוכל גם הוא להוציא דברים מושכלים לאור, אבל לא בכל אותו החום והודאות הפנימית שהיא עושה כן בהיות החוש הפנימי וההכרה הרגשית משתמרת בבריאותה. הדוגמא לזה בחיים הפרטיים, אפילו החומריים, היא השקט הנמצא במצב המשפחה, העונג, האימון, האהבה, השלום ונחת הרוח, הנמשך מהיחש הבטוח של כל איש לאשת בריתו, שמזה תוצאות לאהבתו לבניו, וההשפעות הטובות שיוצאות מזה על כל מרחב החיים הכלליים והפרטיים הלא אין להן ספורות. והנה כאשר נחקור אל עמק יסודם במה האימון הזה תלוי גם בבית המלא ביותר צניעות והוד קדושה, אחרי כל החשבונות נמצא שהיסוד העיקרי לזה הוא ההכרה הפנימית, שאמת ההגיון קצרה להכיל את גודל בירורה, המשפט ההגיוני עומד למטה מכח בירור הנעלה הזה כערך הסימנים אל טביעות-עין. ומ"מ דוקא מפני גודל כח הבירור הפנימי שאינו נמדד במדת ההסברות החיצוניות, יש בו שליטה למי שנשמתו נשחת לגמרי עד שאינו מכיר כלל את הערך והאפשרויות של איכות הכרה פנימית בטוחה כזאת, להיות מבטא דברי עזות נגד האמת הברורה והגלויי הזאת. לאותה המחלה של עזות הפנים אין ראוי לבא במשפט הגיוני, כי אין החולי בא מחוסר כח הגיוני בזה כ"א מחוסר כח מוסרי. ע"כ מפני שהוא מ"מ מתלבש בצורת בקורת הגיונית, צריך לגלות את יסוד המגמה. למה באה נטיה משונה והפוכה מדרכי טבע הנפש כזאת, הלא רק בשביל שאיזה נטיה של רצון מעיקה. ע"כ צריך למלאות את הנטיה, אם אפשר בפועל אם אינה משחתת באמת, או לצייר מה יהיה משפט הבקורת הזאת אם אותה התביעה הרצונית לא היתה לה, שבה יבטל כח העזות המתלבש במסוה המחקר. ע"כ הדיוקן הזה של אותו חצוף המעיז פנים גם בבית מלא קדושה וצניעות כביתו של רבינו הקדוש, לאמר לו אשתך אשתי, וכניך כני, הוא צביון מלא של הכפירה הזוללה המנאצת כל קודש ומטילה מום בקדשי שמים, שהם כ"כ בטוחים ומבוררים לאומה הישראלית כולה בהכרה פנימית חזקה ואמיצה שאין עמה גם צל צילו של איזה חשש ספק כל דהוא. וגודל הבירור הוא מחייב שאינו נכנס בגדרי שפה וסיפור ספרותי, מפני שהחוש הפנימי הוא מכיר יותר בטוח, ממש כאותה הודאות של רבינו הקדוש שאשתו היא אשת כבוד כשרה ובניו הם זרע קודש מצבתם, זרע אמתאשר ממעי יהודה יצאו. שכל מופת הגיוני הוא דל וחדל כח היה להביע על ידו את גודל האימות ושלילת ההסתפקות בזה. הדיוקן הטמא של אפיקורסות ממין זה צריך להכיר את יסוד תביעתה, שאע"פ שהיא מתנשאה לערך של בקורת שכלית, מ"מ הלא לפי האמת כבר לא היה מקום לתביעתה, ויד השכל כבר עשה את פעולתו בהקנינים האמיתיים ע"י הבירור הכללי. ואח"כ בבירור הפרטי, הלא ההכרה הפנימית היא עולה במעלות הרבה יותר מבירור השכלי המופשט, שהבירור השכלי צריך הוא להתמך בחוש ובחיים. וההכרה הפנימית המבוררת, החיים כולם מבררים אמתתה, בריבי רבבות קוים ושרטוטים המלאים על כל סדר החיים, אשר אי אפשר לתן להם סכום ומספר. אבל למרות ההתלבשות בצורה שכלית, יש כאן רצון שפל מאד, כציור הגס שברצונות הראוי לאיש נבזה בפגעו בנכבד. רצונך לשתות כוס יין, בשביל רצון קטן ושפל שכמותו, אין עוד כדאי לעקור נטיות חזקות מושרשות בעומק הנפש מטבען, שלא יצליח כלל החפץ לעוקרן כי הן חזקות כהררי עד. אמנם טוב לנו לדעת סיבת התגלות החזיון המעציב שנראה למי שמסתכל על ערך החוצפה כאילו יש כאן תביעות גדולות, לא, כ"א קטנות ביותר, כ"א כום יין,

שאינו שוה טיפול והרבות דברים כלל. וכיון שהרצון הפעוט הזה, הלא באמת אפשר להגיעו גם בלא חוצפא עזה והפוכה מדרך היושר והצדק הטבעי כזה, הלא אין כאן צורך להתגברות גם לפי מדת הרשע כסל. אלא שהרשעה סוברת שלא תגיע לכוס יין כ"א ע"י חוצפא, ומתוך שפלות נפשה היא משפלת עצמה לעומק הבוז של החוצפה הכלבית רק כדי להגיע לכוס היין, למשך תענוגי דמיון סואנים בחיים, שמדמה בדעתו המושחתת בחוצפה שלא ישיגם כ"א בהפיכת קערה על פיה ובפריצת גדרות עולם, מה שבאמת אינו כן. אם יש נפש שפלה שסוברת שבאין יין שכרון של תאוות חומריות אין חיים בעולם, יוכל ג"כ ע"פ דרכה של תורה למלאות אחרי חפצו באין מעצור. אלא שההולך בדרך ישרה תורית, מעצמו בוז יבז לתענוגי הסכלים ובווערים בעם. אבל מי שהושפלה כ"כ נפשו עד שלא ימצא לו קורת רוח אחרת, כבר ישנם דרכי היתר מרובים להיות חי ג"כ בעונג ושמחה. ואם גם בהוללות, אע"פ שאין רוח חכמים נוחה הימנו, מ"מ אינו בגדר פורץ גדרות עולם, ואין כאן מעצור עצמי. ע"כ בהיות האמת מתגלה מסוד הנטיה המופקרת, יורד כח החוצפה מערכו, ממלאת היא את תאוותה, ורואה אמנם אח"כ ג"כ איך שאין כדאי הדבר ללחום כ"כ בשביל דבר פחות כזה, ולאבד עולם מלא של הוד קדושה ואמת מבוררת טבעית מושרשת בכל לב טהור ונפש בריאה, שתהופקע.

קל

ההוא דאתא לקמיה דר"ח, א"ל אמך אשתי ואתה נני, א"ל רצונך שתשתה כוס של יין, שתה ופקע. מדת ההכרה הפנימית העליונה באימות בירורה על כל הכרה הגיונית, היא נוהגת בין בעניני דיעות ואמונות שמסתעפות לאדם מקניני רוחו בהבנתו בדרכי תורה ויראת ד', שע"פ המושגים העצמיים לו שקנה אותם ביגיעו נולדים לו סעיפים וענפים ציצים ופרחים, שהיסודות הקנויים דומים לאשת חן, אשת חיל עטרת בעלה"י, כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה, והדברים המסתעפים הם הילדים אשר חנן ד' כל לב שומע המשכיל ביראת אלהים. אמנם הרשעה לא תסתפק בהתגברות של חוצפה לעומת הדעות האמיתיות המתבארות באורח ישרה ללב מבין ההולך בדרכי יושר, מתוצאות רגשו הפנימי ביחש להבנת תורתו וקניני רוחו הפרטיים, כ"א תשא פעמיה להרע בקודש ג"כ נגד האמיתיות המקובלות, שבהן ג"כ הננו מוצאים את החזיון הזה, דברים רבים, שלבד אמתתם ההגיונית הנשענת בדרך כללי מבירורה של תורה הגלוי והמבורר, "אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלהים", עוד הם נתמכים ביסוד ההכרה הפנימית הכללית שבאומה, שהעבר וההווה שלה מרוכס ומקושר בקשורים אמיצים גלויים ומוחשים בהכרה גלויה ואמתית לכל מי שהולך בדרכיה הטבעיים לה. אמנם ההתגברות החוצפנית מצח אשה זונה היה לה, היא תשלח יד לשונה בעבר הנוגע עד הנפש של כל העצמיות של ההווה, לא של הקנינים המסתעפים לבד כ"א עד העצם הנשמה הכללית כולה מגעת, כאותו הסגנון שאפשר להאמר מחצוף דנא, אמך אשתי ואתה בני. שההכרה בזיוף זה אמנם היא תלויה ברובה בכח הכרה פנימית שמבוררת ביותר מכל כח הגיוני, אבל איך למסור הדברים הפנימיים למי שכבר כ"כ הושפל, ונהרס יסוד טבעיות לבבו, הלא אין תחבולה, כמו שאין תחבולה למסר כח טביעות-העין למי שלא הסתכל והשיע עיניו מהחפץ המבוקש, כ"א העצה של רבי אל ענין כזה היא לגלות את היסוד המעיק הגורם להתגברות החוצפה הבלתי טבעית המאבדת מבעליה את ההון היותר יקר ויותר אמת ועשיר בבירורו, הוא התגלות הנפש לצורך נטיה שפלה כמעשהו בהתגברות לנכח הקנינים הרוחניים הפרטיים של איש המעלה, רצונך לשתות כוס של יין, שתה ופקע. אמנם רק בהגיע המהרס החצוף למטרתו ורואה עד כמה שפלה היא, רק אז ינחם ויאמר אכן לשוא שחתי עולמי, לשוא פרצתי גדרות עולם, עד אשר לא יוכל עוד להשיג ארחות חיים מפני הרקבון הפנימי שבא בעצם מעמד

הנפש וחושיה הפנימיים, ונשאר רק השכל ההגיוני לבדו שאמנם יוכל הוא להשיג השגות שכליות, ויוכל ג"כ, כשיסתלק כח הנטיה, להעמיד על האמת, אבל לא יוכל למלא את הלב באותו רוח החיים הבריא הנובע ממעמקי נפש בריאה ההולכת בדרך תמים, "העוזבת אלון נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה. כי שחה אל מות ביתה ואל רפאים מעגלותיה, כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים". "ושומע לי ישכן בטח ושאנן מפחד רעה".

ק.ח.

א"ר חייא אהני ליה צלותיה לרכי דלא לישוייה בני ממזירא, דרבי כי הוי מצלי אמר יה"ר מלפניך ד"א שתצילני היום מעזי פנים ומעזות פנים. תוכן התפילה היא לחזק ביותר ההכרה ההרגשית בדברים השכליים, באמונות הברורות והדיעות הטהורות, באופן שימלאו לא לבד את השכל הקר שאינו ממלא את עצמיותו של האדם בחייו בעולם החומרי, כ"א שימלאו ג"כ את הלב והנטיה הטבעית והרגשית, ורק בהיות מצטרפת בריאות הרגש וההכרה הפנימית הבאה מכחה של השרשת התפילה עם התורה, עם הכח השכלי המשפטי, רק אז יוכל עמוד לנצח כל מסטין ומבלבל. ע"כ לא מיבעי לענן ההגנה מפגיעה של העזות בעניינים המקובלים המתחשים לעבר, כהא דר"ח, שודאי התפילה תופסת בהם יד גדולה, שפיתוח הרגש הטוב והנטיה של אהבת שם השם יתברך ודבר קדשו ודרכיו הם מגבירים כחו של אדם לחסום פה כל מקטרג, אלא גם לצורך הדברים העיוניים המתבררים לאדם בקנין עצמי, כיון שהם סמוכים על יסוד ארחות המוסר והצדק האלהי, כבר הם צריכים להשפעה של כללות בריאות הנפש, שמשלמת בבריאות ההרגשה הפנימית נוסף על השלימות השכלית שהיא משתכללת בכחה של תפילה, "תפילת ישרים רצונו", והקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. ע"כ אהניא ליה צלותא דלא לישוייה לבני ממזירא, לברור אימות כזה וחזקת ההכרה בדומה לערכו בחיי הרוח, כח התפילה, היסוד הטבעי של חזקת הנפש ובריאותה, פועל הרבה. דרבי בתר צלותיה הוה אמר יה"ר מ שתצילני היום. האדם הוא אורגן חי, כשם שישודות הגוף הם מתחלפים וצריכים למזון מבריא לתן כח ואומץ להספיק היסודות המתאכלים, כן בחיי הנפש אע"פ שהאמיתיות לכאורה טבועות כבר באדם שזכה להשיגן כראוי, מ"מ להשלמת ציורן בחוזה הכח הפנימי צריך בכל יום שמירה מכל פגע ע"י הוספת כח חדש במזון מבריא, בחידוש וחילוף כח הרוח ע"י הגיון תורה ודעת ד', בצירוף תפילה טהורה וזכה המרהבת את הנפש ומאמצה בגאון שם ד'. ע"כ בכל יום צריך בקשה מיוחדת להצלה מרגשת פועלי און א, מעזי פנים העומדים מחוץ למעמד הנפש הטהורה וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא, ופוגעים בכח הטהור של הטביעות-עין הטהורה של הנפש ע"י עכירתם את האויר בדרכי לבם הזונה, בהיותם מתאמצים לספק את האמיתיות המבוררות. אמנם אע"פ שלא יגיעו לחפצם לשחת לב טהור מטהרתו, מ"מ הלא אפשר שיכניסו בו איזה חשכה קלה המקדרת מעט את זוהר גבורת הוד האמת, זאת היא פעולת עזות פנים שהיא מבצבת בעת רפיון הנפש, כרגע בטרם תתנער להכיר את חזקתה העצמית ורפיון הכחות הרעים וחולשת השקר המתעטף בטליתה של הבקורת המדעית, תחת היותו רק מועק מתגרת יד איזה תביעה זוללה וקלת ערך המספקת להרום את יסודי המוסריות של נפש חלושה. ומפני שהאדם צריך להארת אור פני עליון להתגבר על כחותיו השפלים, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ע"כ זאת היא תפילת צדיקים להצילם בכל יום מעזי פנים, מהשפעתם החיצונית אע"פ שתשאר בלא רושם פנימי מ"מ גם גועל הנפש הארעי הוא דבר רע ומגועל לחוש הקדוש של נפש טהורה, וגם זאת להנצל מהשפעה פנימית היותר קלה, מעזות פנים, כדי שחושי הנפש ישארו בריאים להכיר את ההכרות הדורשות לשכלול אמתתן בחוזה ובמילוי הצביון, את

הכח המלאשלהרגשהבריאה, ההכרה החושית הנפשית, הטביעות-עין השכלית, בצירוף לסמני המדע, לכח המשפט, רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד' . ותוכן אלו הציורים הוא מכוון לעומת ההריסות המתילדות מסיבת קלקולי הנפש הקדומים שנוטלים את הטעם הטוב מהאדם, עד שהיסוד הטבעי, שצריך הוא מאד להיות בסיס להכרה השכלית הטהורה, ניטל ממנו. ע"כ אי אפשר להחזירו מטעותו ע"י הארות שכליות לבדן, כ"א הוא צריך מתחילה ליסר עצמו בהדרכה מוסרית עד שיוכל הרושם של הרגש הטוב שבו תלויה הפעולה של ההכרה הפנימית של איכות טביעות-העין לחול עליו, רק אז "באזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו" . אבל כל זמן שחושב שאפשר להעמיד את מה שחסר מעצמיות הכח הנפשי בכללו, שהשכל ההגיוני הוא רק חלק אחד ממנו, ואע"פ שהוא החלק היותר חשוב והיותר נכבד, אבל לא יוכל להחזיק מעמד כ"א בתיקון הסביבה של יתר כחות הנפש באופן הנאות לו. וכ"ז שהכסיל אוחז באולתו ולא יאבה לתקן השחתתו המוסרית שנטלה ממנו את זיו החיים, לא יוכל לחזות נכחה. והרי סיבת כל אשר יבקש להתעקש עליו, לא ממקור דברי תורה שיסודם כח השכל, כ"א מיסוד מילי דעלמא שיסודם כח הנטיה וחפץ הלב, שעליהם נאמר אֵל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה" ברצותך להעמיד כל בנין ההכרה רק [על] השכל המתפלפל בהגיונו לבדו, ותשכח את המהלך הטבעי הכולל את כל שיעור הקומה. אלא שאם אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, וביהמ"ק שלמטה מכוון כנגד ביהמ"ק שלמעלה, שנאמר כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו".

ק.6.

כד" ת מאי היא, כי הא דיתיב ר"ג וקדריש עתידה אשה שתלד בנל יום, שנאמר הרה ויולדת יחדיו. לנלג עליו אותו תלמיד, אמר אין כל חדש תחת השמש, אמר ליה כא ואראך דוגמתו כעוה"ז, נפק אחוי ליה תרנגולת. כשם שבמציאות של הצרכים החומריים יש הבדל גדול בין איכות כבדות וקלות ההשגה, בין הדברים שהם דרושים ומוכרחים ביותר לקיומם של החיים והשלמתם במציאותם ובין הדברים שהם באים להשלמה עודפת ויתרון, שהראשונים הם מזומנים ומוכנים כדי שלא תעמוד מכונת החיים במהלכה, והאחרונים כל אשר לא יהיו כ"כ קשורים בעיכוב תנאי הקיום, אע"פ שיש בהם חפץ רב וחשק גדול להוד וליופי בטבע כל נפש עדינה להגעתם, מ"מ לפי ערך אפשרות המציאות החומרית לעמוד מבלעדם, כן יהיו רבים התנאים התלויים המעכבים את כל אדם מהגיע אליהם, כהבדל שבין קלות ההגעה אל אויר הנשימה עד הכובד הנמצא להגיע לקנין אבן החן היותר מפוארת ומברקת. מה שבאמת גם אותה הכבדות שיש בההשגה של הקנין הסגולתי החביב, גם היא תסייע להשלים באדם את רושם הערך הראוי להנתן לדבר יקר ונפלא, מה שהיה ג"כ נעלם וניכר רק בהכרה חלושה אם היתה המציאות של ההשגה קלה ומצוי, שהיתה אמתת הערך מתטשטשת מצד תכונת כח הכרת האדם שאינו יכול לדון על ערך כל דבר מצד עצמו כ"א בצירוף ליחושיו ומקורו הסובבים אותו. כמקרה הדברים המשלימים את החומר כן הוא מקרה הדברים המשלימים את הרוח, את השכל ואת ההכרה המוסרית הטהורה. אמנם היסוד העקרי לכל פרי הרוח האנושי שיעלה למעלה למשכיל לטובתו ולהפרכתו והרמת ערך חייו, הוא באמת הכרת דעת ד', כחו וגבורתו, חכמתו וחסדו של אדון כל המעשים, מחיה החיים, ברוך הוא. כל אשר ירחיבו ויגבירו את רשומם על לוח לב האדם לכל הרחבתם ואמתתם הנאדרה והעמוקה, כן תגדל נפשו וכן ירומם אף ינשא בתכונות רמות וגדולות, וכן יגשים את אותה הרוממות במעשים טובים רמים ואדירים דוגמת

החותם העליון של מלך עולמים החקוק על מרכז חייו פנימה. אשר על כן לשום מקום אל אותה החקיקה הקדושה, הנה יד ד' היתה על העבר האנושי, והיא נטויה ג"כ על העתיד, ובינות לידי מחולל כל, עובר ההוה קשור בלולאות הסיבות והמסובבים הערוכים בחכמה רבה וחסד כביר. השמירה מהמעדת הרגל של היצירה היותר עדינה ויותר מפוארת הוא רוח האדם, הכולל כל חמדה וכל הוד גבורה ותפארת בהשתלמותו, היא מיועדת להתמך בחותם בתוך חותם, בחותם השכל האנושי הטהור והצלול המשתלם ע"י הסתכלותו בהתולדה הגדולה בצדדיה הגשמיים והרוחניים, ומציץ עד מקום שידו מגעת מעומק ראשית עד עומק אחרית. אז יחוש שהוא צף על פני נחל עדנים, על מי מנוחות של החכמה האלהית והחסד המתנוצץ בנגוהות זהריו ממקור האור החסד והחיים, יתברך שם כבודו. אז יכיר הנלבב שבבני אדם איך הוא יצא מפרטיותו הצרה והמוסגרת, והוא חובק זרועות עולם, מתאחד עם כל הכלל כולו, המצוי החי והנאור, ועמו יחד מתקדש ומתעלה עד מרומי הזוהר ואומר שירה נעימה וקדושה למי שככה לו בעולמו. אבל לתן יד להולכי חשכים, לאדם הסגור בעבטיט של מעבי חומרו ותאוותיו הגסות והנמוכות, שלא ישתקע בקטנותו, ושכחת אל ה נורא הוד שלא תגביר על אור נפשו הזכה, הנה זאת עשתה יד ד' בחותם שני, בהתנוצצות האורה האלהית על היותר מעולים שבאנשי הרוח שבאדם. וביותר נגלתה יד ד' על אבותינו הקדושים אורי העולם, מאז האיר ממזרח צדקאיתן העולם אברהם אבינו ע"ה, ששב לחק על לב האדם את החותם המקורי והטבעי שתגרת יד הנטיה לחיים הפרטיים המוגשמים והנמוכים שטטשו את צורתו הטבעית, ויתאמץ להחזיר לאדם את הוד צלמו, צלם אלהים החקוק בנפשו, עד אשר באה התפתחות הרוח למדה זאת של העמדת ישראל לגוי, למען יקיים הוא בתולדתו הנפלאה, במאורעותיו ובתורתו, את החותם המקורי הראשון אשר נטשטשה צורתו ע"י המון המים הזדונים שצללו בהם בני האדם בבחירתם לרדת למטה מטה. והנה שני החותמות יחד, חותם השכל הטבעי המתפתח לרגלי ההסתכלות והדרישה וחותם הגילוי והפרסום המתקיים לזכרון לדור דורים, הם מפכים מהעבר והולכים ומתרחבים על יד העתיד ההולך ואור. כי לא על עמדה תעמוד המציאות, יכירו המעולים שבחושבים כבר בעת ההוה, כ"א הולכת ושואפת היא להיות הולכת וטוב, הולכת ואור. היד הנטויה האלהית המושיטה חיים חסד ואהבה ליצורים היא הולכת ומרחבת את מתנותיה, בהכשרתה את המקבלים להיות ראויים לשמור את טובם ולהתענג עליו עדי עד, ומעבר ההכשר עובר דרך כל הרי נשף, כל דרכי חושך הצרים והסבוכים, שהמקבלים לפרטיותם בהם נחיתים ויורדים. ועד עמק תחתית לא תסיר ימין ד' הרוממה את שאיפתה לרומם ולגדל, לנשא ולקדש, את כל המעשים שברא למען עולם חסד יבנה. ימין ד' אשר נגלתה על ישראל עם קרובו, במסות באותות ובמופתים, ביד חזקה ובזרע נטויה, הסירה את המסכה הנסוכה עלפני ערך המציאות וחוקיה, אשר האדם מפני קטנות הסתכלותו ומדת היקף שכלו הפעוט והצעיר יוכל לחשבם לחוקים איתנים וקיימים בקיום צביוני על מעמד אחד ותכונה אחת, מפני שלחוש ולהכיר את מהלך היד האלהית המנהגת את המצוי למטרתו ע"י עלילותיו הגדולות, הלא צריכה לזאת הסתכלות של רבבות אלפי שנים, שימי אנוש וגם ימי גוי טבעי כרגעים נחשבו לעומתם. ע"כ רק התנועה הפתאומית, האפשרות המתגלה להעתיק איתני הטבע ממשמרתם למען תכלית מוסרית נשגבה ואדירה אשר נגלתה בעולם ע"י העמדת ישראל ופעולתו בעולם, רק היא תתן עז להכיר את אמתת כח התנועה שבמציאות הנראית דוממת ועומדת, למען הוסיף על עושר רוח האדם, על ההסתכלות האפשרית לו מהעבר וההוה, את התוספת המרובה על העיקר, את ההסתכלות על העתיד ההולך ואור. "ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום". ע"כ בהסתכלותינו, עד העתיד הגדול הרחב והנהדר, לא יעיקו לנו חוקי המנהגים הטבועים במעמד הטבע של ההוה. הננו מכירים ברור שאותן הצביונים הפרטיים המתגלים לפנינו כדמות מנהגים איתנים בחוקי הטבע הקיים לפנינו אינם קיימים באמת, ודמות קיומם על מעמד אחד איננה כ"א כדמות עמדת הגוף ההולך וגדול בחי ובצומח,

אשר ברגעי מספר שאנו עומדים ומביטים עליו ידמה לעינינו כאלו הוא עומד על מעמד אחד, באשר עינינו כהות מהביט בחוש אל כל המהפכות המתחוללות בלא הרף בקרבו פנימה, ואין אנו מרגישים ג"כ שהוא הולך וגדול עד אשר באותם הרגעים ג"כ שעמד לפנינו הנחנוהו במדה יותר גדולה וקרובה למטרתו בצעדים ידועים מאשר היה בראשונה בעת אשר נגשנו אליו. ע"כ כח החיים האמיתי, כח התעודה האלהית להעלות, להרבות, לעדן ולהשלים, היא תתגלה לעין חושב מחשבות של אמת בכחה המופשט מעל כל מצרי הזמן הקצרים, והנראים כארוכים לפי מדת ההשערה האנושית הלקוחה מאמת גופו הקל החלש והקטן, הנערך בערך אינסקט לעומת הנצח והגודל הכללי, שהם הם המטבע העצמית של החיים, של חי הרוח, שהאדם חי בו לעד באמת, בהיותו נקשר בצרור החיים את ד' אלהיו, שלאור ההשקפה הרחבה והברורה הזאת, יתגלו לפנינו כל חקי המציאות הקיימת בתור הלבשות ארעיות לעצם כח החיים הכללי. והשינויים של ההתעלות הנם עומדים אחר כתלו, בין מצד השינויים האיטיים של מהלך ההתפתחות הקבועה והולכת, בין מצד האפשרות של צעדים גדולים ועלילות פתאומיות שגם הם מתנאי כח החיים המתגלה מאור חי העולמים ברוך הוא. וכאשר נדע שכח חילוק הציונים הפרטיים וההבדלים הסוגיים והמיניים הנם רק קבועים ועומדים כתור הלכות מדינה המשמשות לתכלית חברתית ומוסרית, שרק כח הכללי שבהם הוא עומד נצב לעד, כח האמת והצדק, השאיפה לטוב ולאושר, אבל החזיונות הפרטיים כפי עליית המצבים הם מלאים חליפות, וכל דבר אשר יראה לנו זר ובלתי אפשרי מצד המצב ההוא, הוא בנוי רק על יסוד הסביבה והמקרים החיצוניים, לא [ב]ערך המציאות האיתנה הקיימת הכללית, ע"כאמתה המדה בהשקפתנו אל העתיד צריכה להיות רק השאיפה אל החיים והטוב, בחופש גמור מכל מעיק מנהגי אשר יתהפכו כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש. אמנם כי החיים הם הטוב, הוא מושג נאמן לכל לב ישר, וכי הטוב, כל אשר יתרבו נושאי והמתענגים עליו, כן ירחב וכן יגדל, גם הוא מוחש וברור. אבל עם כל זאת, הצללים, הצדדים הרעים המתגלים לפנינו בחיי ההוא, לא יתנו לנו להרים ראש, גם להיות בנו רושם של איזה חפץ להתרבות החיים בשפע אדיר יותר ונפלא באין גבול ממה שענינו הכהות הורגלו לראות במהלך החיים ההויים. ההרגל פעל עלינו כ"כ עד שהתוצאות היוצאות מרשמי הראות של ההוא עם כל מגרעותיו, יתראו לפנינו ככללים קבועים וקיימים העומדים לעד. ע"כ לא זאת שלא נוכל להתרומם עד השכלת המציאות מצד תכונתה העצמית כפי הראוי לה מצד מושג היושר הפנימי, שהוא יסוד החיים המצוי ועומד בגבורה העליונה של האל הגדול הגיבור והנורא יתברך, בשעה שאין אנו מוצאים רשמים כאלה בחיי ההוא; אלא שאפילו אותם הציורים שאפשר לנו להגיע להם ע"י רשמים של דוגמא מחיי ההוא, לא נוכל להתגבר על ההרגל לצאת מפרט לפרט, ולא נשכיל כ"כ מהרה כי יסוד החיים הוא כח החיים הכללי, והפרטים המשתנים בחילופי המינים אינם באים כ"א מערכים נצרכים לפיתוח כ"א מהם לתעודתו, שעל כן מוכנים התנאים להשתנות למצב היותר טוב והיותר מתוקן כשיסורו הגורמים המוסריים [= כלומר: הזמניים] הנעוצים בעומק תכלית ההתעלות הכללית, אז הלא ירוץ כח החיים ארחו כגבורתו הפנימית שאליה הוא הולך ושואף. המצבים הפיזיולוגיים, חבלי לידה והמון חקי העוברולוגיה מעבר מזה, תנאי הכלכלה הקשורים בערכי המקום והזמן מעבר מזה, אהבת החיים העמומה והרופפה שנשבתה מטהרה לרגלי המון הרעות הבאות מרוח הטומאה המלפף את החיים ואת המין האנושי בפרטו ביותר לפי גדולת רוחו והמון תביעותיו, כל אלה יחד יציגו לפנינו בתור אוטופיה זרה גם את המחשבה של השתנות יסודית, ומונעים את כח הרעיון מהשאיפה להתגברות כח החיים והרחבתו עד למדה כזאת שיוכל לצאת מעומק הנפש, אפילו בערך שירי וק"ו בערך ממשי, עתידה אשה שתלד בכל יום. ובאשר אלה המצרים שנטבעו לרגלי הרשמים של ההוא אינם שולטים כ"א באנשים המוטבעים ונצללים ברפש ההוא השפל והחסר, אבל ענקי הרוח, הצועדים בצעדי גאון על הררי הזמן והמאורעות המקריים, החודרים אל עומק יסוד החיים במקורו, העומדים לפני ד' ואור פניו

מופיע אליהם באור ברור, המוציא אל הפועל את המושגים השכליים ומדריך את כל הרגשות הפנימיים בדרך העולה "למעלה למשכיל למען סור משאול מטה", הם אינם קשורים באלה הכבלים שקטני כח הלב אסורים בהם. ע"כ קולם כקול ד' בכח יוצא מגבורת האמת, וכקול רעם בגלגלי הוא חודר והולך עד החוג היותר רחב ויותר רחוק אשר כל עין טרוטה מתעששת מהביט שמה. אשר אמנם לפי הכבידות שיש בההתרוממות הזאת, כן אין היסוד ההכרחי של אשיות המוסר הכללי המוכרח להתרחב על כל החברה האנושית תלוי בזה, כ"א היסודות של החותם האלהי המוכרח להיות מוכר בחקיקה מובלטת לכל אדם אשר נשמת שדי תחייהוֹקְמָה בנויים על אדני העבר וההווה אשר אין צריך עמם כ"א לב אדם החפץ להנזר מרשע וכסל, אשר המתנכר להם ומתגבר נגדם הוא אות כי עופלה נפשו בו, ובידיו איבד את משקלו הטבעי וינקר לו כל עין ימיןִע"כ לא יוכל לחזות נכחות גלויות', ע"כ לא את שכלו אנו צריכים לרפא, כ"א מוסרו וחלי נפשו, והמוסר וחולי הנפש דורש מרפא יותר מעשי ויותר מתון מהמענה השכלי היכול להברא בניב שפתים. ע"כ על הכסילים כאלה, שהם המתמוטטים מחמת הנטיה הרצונית הרעה, המוכללים בכלל הא במילי דעלמא, עליהם נאמר "אל תען". אבל אלה הכושלים, שלא יוכלו רק להתגבר על החזיונות של ההווה ולהכיר בהכרה מופשטת את עומק האמת הבנוי ע"פ ההבטה החודרת והאמיתית בתהום העתיד, אשר נגלה רק לאשר עיניהם כעפעפי שחר, הבאים עד נבכי ים ובחקר תהום יתהלכו. נטיה של התנכרות לעומת אור בהיר כזה הגדול הרבה ממדתם לא תבוא מתכונה של רשעה, כ"א פשוט מקוצר דעת לעומק המושג, עליהם ראוי לחמול ולהעלותם לאט למעלה שכלית יותר גבוהה ע"י הסברות ודוגמאות. הם כסילים נחשבו רק לערך דברי תורה, ואנחנו מצווים לענותם כאולתם ן. ואם באמת ישרה נפשם בס י יכירו עכ"פ באיזה הכרה שתהיה המתחלפת באיכותה לפי ערך כח השכלי שלהם. ולמדוה שכלי המענה היא רפואה בדוקה. ע"כ הדוגמא של ד"ת היא מאירה. כי הא דיתיב ר"ג וקרריש עתידה אשה שתלד בכל יום. חבלי לידה המה רק תוצאה מנפילת המוסר למען חבב את הילד על יולדיו, אשר לא יספיק לזה המאור המוסרי של אהבת חסד אפילו בהיותו מקושר עם הנטיה הנפשית של אהבת הורים, לעומת הטורח הגדול של הטיפול הנצרך לגידול המין האנושי הבא ג"כ ע"י התכווצות עז החיים לפי אותו הערך שיוכל האדם לבצר את יצר לבו הרע, אשר הוכפל ביותר אחרי הנסיון הראשון של דורות הענקיים המושלמים ביותר בחוקיהם הפיזיולוגיים וכל התלוי בהם, המה הדורות שלפני המבול, אשר אמנם גם הם לא באו גם אז לאותו הכח המרומם שהתרחבות כח החיים דורש ושואף לו מיד חסד עליון הפותח יד ומשביע לכל חי רצון ע"כ המעצורים הגופניים המוסריים והאקונומיים הם עתידיים ומוכרחים להיות חולפים ועוברים מבלי השאיר אחריהם כ"א את רישומם הטוב של ההטבה המוסרית המשלימה את אור החיים באמת, והמשלמת את האדם לשאוף במלא נשמתו עז דעת ואהבה את שם ד' אלהים חיים. וכשנסתכל אל החפץ הראוי להקבע בלב בהיותו מתנשא מעל כל המעצורים ההוים, שאי אפשר שיעצרו את היד הגדולה האלהית מהשלמת פעולתה במילואה היותר גדול ורחב, אז תתגלה גם לעינינו איזה רשימה קלה כשערה דקה, וכנקודה קלה במרחבי אין קץ, מאותו הוד של גבורת אהבת החיים הטהורה הכלולה בגזירה מוחלטת זאת של עתידה אשה שתלד בכל יום, אשר רק חווי יה, נביאי ישראל, המה באו בסוד ד' להשאיר לנו רשימות המספיקות לבעלי העינים הבהירות המפיחים לקץ ולא יכזבו, "הרה ויולדת יחדיו". אבל התלמיד הרחוק רחוק מאד מפסגת גיא חזיון דנא, א"א כלל שלא ילגלג על הגזירה המוזרה, שלא יוכל לתאר את תוצאותיה לא מצד שאיפתה ולא מצד אפשריותה ותכונתה, כי בים דרכה ושבילה במים רבים ועקבותיה לא נודעו. ע"כ לגלג עליו אותו תלמיד, בהיותו ג"כ מסתייע מההשקפה הקיימת שהיא ג"כ דרושה מאד, כדי להקים את היסוד של העמדת הרשמים החיצוניים בעומק הנפש במצב המנוחה, כדי שיהיה העז אח"כ ביד האנושיות דוקא על ידם להתרומם למצב התנועה, ההליכה, הריצה והעפיפה; מה

שאי אפשר כלל היה לבא לזה אם היה הרושם החיצוני מתגלה ג"כ בשטחיותו בתור מראה להט החרב המתהפכת־שעל ידי המהירות הנוראה וההתחלפות התדירה לא יוכל כלל האדם החלש להחזיק מעמד לבא עכ"פ בסוף לגן אשר נטע ד' מקדם בעדן. על כן גם זאת היא השקפה של חכמה הצריכה למלא בזמן הגון את חלל הלב של המין האנושי, עד אשר יקלט יפה הצבע המדעי והמוסרי הפנימי, ע"י החזיון התכוף המתגלה עכ"פ לפי הערך של ההסתכלות האנושית, שהיא באמת "הבל הבלים הכל הבל" אבל ההבל הזה הלא בתוכו כל האדם שרוי עם כל חושיו ורגשותיו, וממנו תוצאות לצאת לאור החיים. ולאט לאט יצעד האדם מראשית הסקירה של הבל הבלים הכל הבל", עד האחרית של "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" ומעומק ההוה הנקלט יפה ע"י החזיון של "מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה" יקח לו אבן למוסדות לבנין העתיד, שכל העוסק בתורה לשמה כאילו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה־שנאמר־שם דברי בפיך ובצל ידי כיסיתך לנטע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה". אמנם נקראו כאן ישראל בשם ציון, על שם הציונים הניצבים על הדרך הרחוקה, למען השמר מכל טעות ומכשול. "פנו דרך ד' ישרו בערבה מסילה לאלהינו", "והיה העקב למישור והרכסים לבקעה", "קול אומר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה", "יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם", "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים" כן הוא הר ד' גבוה ותלול הוא העתיד הגדול והנהדר אשר זרע ד' בו נגלתה, ורק בכח אדיר יוכלו חרשים לשמע קול אלהים זה מתגרת יד המון תשואות, ההבלים היוצאים מקול המונה של רומיבעלת ההוה, היודעת בעומק רוחה גם בימי אשרה היותר גדול לסיימי : ווי לדין כד יקום דין. אמנם זכר ד' דור לדור יביע וזכר עשה לנפלאותיו..

כהעבר כן העתיד ימצא לו רתוקות בההוה. כי כך היא מדת החיים האורגנים, לבלי היות שום דבר עומד בודד וקרוע כ"א נכלל ומתייחד וחי עם הכל ובעד הכל. ע"כ גם הגזירה של "אין כל חדש תחת השמש" מתקיימת בשליבת יד עם ההתבוננות אל השמים החדשים והארץ החדשהא, אשר לעומתם "השמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה" בלבוש תחליפם ויחלפו, ואתה הוא ושנותיך לא יתמו, בני עבדיך ישכנו וזרעם לפניך יכון־ע"כ עלינו גם מתוך ההוה, להכיר את הערך הכללי של החיים, ומה שמתחלפת התמונה לפי המינים והערכים זה נקל להודע ג"כ מתוך סקירה סוביקטיבית וניסיונית מעשית, שהם באים רק מסיבות מקרים חיצונים שאינם נעוצים כלל ביסוד הטבע העצמי של החיים. ע"כ הם עתידים להיות משתנים לצד הטוב, כשתבא היכולת להמדה היותר רחבה של הטוב להיות מתקבלת ממקבליה. ע"כ אמר לו בא ואראך דוגמתו בעוה"ז, בא אלי, התקרב למושגי הפנימיים כפי כחך, אז תשכיל על הערך של הלימוד היוצא מההכרה של כללות כח החיים העומד ממעל לפרטיהם, ותראה דוגמתו בעוה"ז, א"כ תחרץ ג"כ לדעת שאמנם אין הכח הכללי מתחדש כלל ואינו צריך להתחדש. אמנם הרושם של התולדה שצריכה הסקירה של המנוחה לפעול הוא ג"כ תחת השמש, וכן היה צריך כלל המעמד שתחת השמש להצטייר בראשיתו במצב המנוחה להניח את הדעת האנושית, שהמנוחה וציוריה מישיבים אותו והתנועה מסערתו. זאת היא מטרת מהלך הדרישות של המדעים המוחשים ההולכים בצעדיהם ע"פ ד' יחנו וע"פ ד' יסעו, מיד עליון אשר עמו עצה ותושיה, לו שוגג ומשגה כולם כונו, והכל עשה יפה בעתו־נפק, יצא ממצבו מערכיו הקבועים, רק אז הועיל לו מה דאחוי לו תרנגולת. ראית שבמקום שהתנאים החיצונים אינם מעיקים כמה נאות הוא קלות ההולדה ותכיפתה, וראית ג"כ התדירות האיטית המתראה בהולדת הביצים אחת אחת, בתור הכנה להופעה הפתאומית של הולדת האפרוחים היוצאים כולם יחד מחנה כבד, לאות על רושם

המציאות בכח החיים הכללי באין מעצור בשני היסודות יחד, [ההופעה] האיטית והפתאומית, שכל אחת משמשת לפי ערכה ועתה, ע"פ מדת השפעתה בקו המדה בפלס ומאזני משפט, זה לעומת זה. "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו, כי הולך לפניכם ד' ומאסיפכם אלהי ישראל". ואף גם זאת כי "פתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים" ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד"מעבר מזה, "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"מעבר מזה. אלה הם הרשמים הגנוזים לדורשי רשומות המשכילים בעם להכיר את יד ד' כי חזקה, ושהוא נוהג בחסדו כל דור. ושהתולדה איננה בור שאון של מי מערה מכונסים העומדים להתעפש ולהעלות באשה וצחנה, כ"א מים מפכים, מים חיים, אשר מימיו מן המקדש המה יוצאים, ופלגי מים המה ביד ד' לכל אשר יחפוץ יטנוּוֹעַל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל, לא יבול עלהו ולא יתם פרו לחדשיו יבכר, כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פרו למאכל ועלהו לתרופה" וידברו חכמים מאי לתרופה, להתיר פה אלמים, "מי עור כ"א עבדי וחרש כמלאכי אשלח"אָז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם".

ק'.

ועוד יתיב ר"ג וקדריש, עתידין אילנות שמוציאין פירות בכל יום, שנאמר ונשא ענף ועשה פרי, מה ענף בכל יום אף פרי ככל יום. לגלג עליו אותו תלמיד, אמר והכתיב אין כל חדש תחת השמש, א"ל בא ואראך דוגמתן בעוה"ז, נפיק אחוי ליה צלף. לא די שיד ד' עתידה להיות מתגלה על האדם לפי אותו הערך שירומם וינשא ברוחו לפי אותו הערך שיהיה קרוב לקדושת האורה שלמעלה באופן שיהיה נכון לקבל את הטוב האלהי בשפע עצום ורב, שזה ידענו ממאמר הקדום, עוד לימוד יותר רחב ויותר עמוק נוסף לנו במאמר זה, כי לפי הערך שיגדל רוח האדם להיות יכול לקבל חיים מלאים של תכלית ומטרה, באין צורך לאותן המחיצות של ההכשרים והאמצעיים שהם מחשיכים ומצמצמים את החיים במעצוריהם השונים, כן לפי ערך זה יתוסף כח חיים להיות הולך וגלר ושופע בחזקה ג"כ בכל היצירה הסובבת, ועד כח הצומח יגיע להשוות בהשויה גדולה את הכמות של התכלית היסודית אל האמצעיים. הענף הוא האמצעי, והוא אמנם (הוא) מוסיף שלימות לאטו בכל יום, ורק בבא השעה המוכשרת שהאדם יוכל לבא להנאת תכליתו ישא פרו. אבל בהיות מצב החיים מוכן להיות כולם מלאים תכלית, כן יהיו מכשירי החיים מלאים תכלית, בדילוג גדול על ההליכה האיטית של האמצעיים, שהם מוכרחים רק לפי ערך היחש שיש לרוח האדם אל הכח הכללי של החיים, באשר הרוח האנושי השלם הוא באמת הפרי הגמור של כללות החיים. היצירה החפשית החושבת ויודעת, המנהגת דרכי צדק יושר ומשפט, ופועלת חסד ומשגת אמת ועונג מזיו עליון המלא את כל העולם כולו, היא היא הפרי התכליתי של כל היצירה המלאה כ"כ כחות והכשרים רבים. אמנם כמה קטן הוא בכמותו הרוח הזה כל ימי האפילה, שרוב בני אדם פונים הם ברוחם אל השפל והבזוי ונזורים אחור מקדושת אדון כל המעשים, מלך שהשלום שלו והאמת חותמו ב"ה. כפי המדה הזאת הענף, שהוא ההכשר הטפלי, שהוא כל צדדי החיים שהם מלאים שפלות חסרון טעם אמיתי ותכליתי, הוא במין האנושי הרבה יותר תכוף ויותר מרוחב מהפרי, והסגולה היא מעטת הכמות. והיה כאוב מארץ קולה, והמונה של רומי המלא שוד, רצח ושקר, תאוה שפלה וגאות שוא, הוא מלא את העולם וסואן ברעש. ע"כ אם ירב הטוב של הסביבה, הטוב החומרי, הלא יסיג הוא את גבול העדן האלהי וישקע האדם בגסות חומר. וישח אדם וישפל איש". אמנם בעת אשר יתקדש רוח האדם וישכיל להשתמש במכשירי החיים המושפעים בכל שפעם אל הטוב והקדוש, אל ד' ואל טובו, אז מיד העליונה, יד

ד' המשפיע בטובו להשביע לכל חי רצוף, יושפע השפע התכליתי גם על כח העונג וכשרון הנועם שנפש האדם דורשת, אם תהיה הדרישה במשפט ובצדקה, בזהירות מהשגת גבול של יותר מרום וקדוש. ע"כ לתשובה על השאלה של אין כל חדש תחת השמש הנובעת מהשיקוע בציורי ההוה, באה התשובה להראות שאמנם כח המוסרי הוא העיקרי שבכחות היצירה והוא קשור בקשרים רבים בין האדם ובין כל המציאות הסובבתו. ע"כ הרושם הדומה למילוי החיים העומד להתפרץ בבא עתו לשפע הטוב, הוא גנוז בצלף, זה הצמח העומד למוסר על מסיגי גבול שבו תיחס יהושע לישראל את הארץ. להורות שרק מתגרת יד הרשעה המשגת גבול הטוב האמיתי בהתגבר עליה הקישור העודף מהטוב המוחשי, רק זאת היא גורמת, להיות הטוב האלהי העומד להפתח ביד נדיבה נעצר ע"י המון מקרים המתגלמים בדמות מכשירים ואמצעים הנכנעים תחת חוקי התפתחות איטית, המעדת את הפסולת שבחיים על האוכל שבו, מה שלא יהיה מקום לזה בהיות הצדק מלא עולם. והיה "משפט לקו וצדקה למשקלת". שאז בד בבד תלך התכלית עם האמצעים, לבלי יעכבו האמצעים את הנועם התכליתי. מה ענף בכל יום אף פרי ככל יום, דוגמת הצלף.

ק"א.

ותו יתיב ר"ג וקדריש, עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר יהי פימת כר כארץ, לגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש, נפק אחוי ל"י כמהין ופמרות ואכלי מילת נכרא בר קורא. מהיסוד העקרי שחקי הטבע המה באמת חקי ד', חוקים מוסריים, נועדו למטרתם, גם היתרונות גם החסרונות שבהם, כולם למטרה מוסרית רמה ואדירה נוסדו, וממילא עומדים הם להתעלות ולהשתנות לפי ערך המטרה הכללית. זהו תוכן ההתפתחות הטבעית המיוחסת תמיד, בין ע"י כחותיו העצמים בין ע"י מעשה האדם, שהשכל האנושי ורכישת נסיונותיו גם הם בחשבון נועדו להיות מצטרפים אל התכלית העקרית, שביחש האדם הצד המעולה שבמטרה הוא הטבת חיי האדם בחומר וברוח. שלמען ילכו אלה יחד באחדות שלמה, אי אפשר אלא א"כ יתרומם האדם במעלתו השכלית והמוסרית יחד, שתכן התרוממות זאת איננה אחרת כ"א לשוב אל ד' ודרכיו באהבה. ע"כ ודאי שהמגרעות וההכבדות שאנו מוצאים בהטבע הכללי אינן נועדות כ"א מפני שאין האדם יכול לקבל רוב טובה, ובעמדו בשפל מצבו צריך הוא הרבה ליגיעת דרך ארץ להשכיח ממנו עון, וצריך ג"כ להזמנתו לפגעים רעים לרכך לבבו שלא תוסיף הרשעה והעריצות על מדתה. ע"כ הטבע כולו צריך לעבודה מרובה "בזיעת אפיך תאכל לחם". הפגעים השכיחים מצריכים אותו לבגדים, לא רק להיות לו לתפארת בתור עדי של יתרון כ"א כדי להגן עליו מפגעים גופניים, וגם לכסות ערוה, להגן מפגעים רוחניים, שרק ע"י צאתו מדרך הישרה הכינס לעצמו להיות לו למוקש. וע"ז נוסדה רפואתו, שעכ"פ העול הגדול אשר נטל עליו, ירתק מוסדי החברה האנושית וחקי הצדק יקחו מקום, אם לא ע"פ הנטיה הפנימית הטובה ההולכת ישר באופן אשר חקקה יוצר האדם בנפשו, כ"א ע"פ ההכרח של קיום הקיבוץ. אמנם כאשר מחבא רוח האדם יוצא אל הפועל, וכל מגמתו תהיה רק להשכיל ולהיטיב, אז הלא הכרח העבודה והיגיעה רק ענין המונע אותו מעלייתו והתפתחותו יהיה, ע"כ לא תוכל עוד להמשך. וכפי עילויו הפנימי, כן יתרומם בהכרח הטבע לעומתו. תחת החטה והשעורה הצריכה עבודה ועמל רב עד אשר תהיה ללחם, כח הצמיחה יפתח מחרצובותיו אשר למטרה מוסרית רק עד זמן מוגבל נתן עליו אדון כל המעשים צדיקו של עולם יתברך, ותוציא א"י ביחוד אשר משם תצא תורה ודבר ד' לכל יושבי תבל, גלומקאות, שאינן צריכות עבודה בהכנתן, ואופן היציאה תהיה ג"כ מבלי הכרח לעבודת אדם באשר לא תמצא להעמל והיגיעה החומרית כל מטרה, וכלי מילת. אמנם

בעת הנאורה ההיא אשר כה יתרומם האדם וינשא עד שלא יהיה צריך למתג ורסן של העבודה בזיעת אף, כ"א במנוחה שלמה ישאף לטוב ולחסד, לאור ד' ולחכמת אמת וצדק, אז גם הפגעים החיצוניים הבאים מהסביבה הטבעית שבהגדים ימצא מחסה לא יהיו נצרכים, אבל מ"מ אותו היתרון של היופי המלאכותי המעטר את ההוד הטבעי כשהוא נוסף עליו אין ראוי לבצר. ע"כ כלי מילת, שהם לפי ציורינו הכלים שנושאים עליהם תכנית הכבוד וההדר, לא תכנית ההגנה וההכרח, הם אמנם יקחו מקומם בשלימות האנושית. וזהו הצד היתרון שישאר לאדם חלף כל מה שסבל בעקב החטא, שאמנם יציאתו מהתכונה הטבעית גרמה לו רעה רבה, אבל עם זה נתוספו לו ציורים נעלים ונכבדים שיסודם מדעת טוב ורע, שאחרי אשר יוסר מהם כל סיג, יהיו גם הם קודש לד' וראויים לעמידה נצחית. "והסירותי דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלהינו", אלו בתי תראטריות וקרקסאות של אוה"ע שעתידין שרי יהודה שילמדו בהם תורה ברבים. ולעומת שאלת אין כל חדש תחת השמש, אמנם תשובה נצחת היא כי אנו רואים כח הצמיחה בצדדים רבים שהוא יותר מהיר ויותר שלם ממה שנראהו בדברים העקריים שעליהם יחיה האדם. הכמהין ופטריות יצמחו על נקלה וינקי מאוירא בלא סיג וקליפה, בלא עמל ויגיעה, והננרא כר קורא העשוי כלבוש הלא יצמח ויפרה. האם רק מקרה הוא שהטבע יוציא את חריצות כחו דוקא במקום שאין התועלת להאנושיות כוללת וגדולה, וכי אין אותה המהירות והעדר הסיג וכח הגמר והשכלול המלא המתראה בכמהין ופטריות יוכל היות ג"כ בדברים המזינים ומספיקים לחייו של האדם. ואותה ההרחבה וההתפשטות המתראה בצמח הנברא בר קורא, האם לא תוכל לצאת יותר חזקה ועדינה באופן שתוציא תועלת הלבוש לאדם, אם לא כי מטרה מוסרית יש כאן, כי עונותיכם מנעו הטוב מכם. והאם יש אחר הסקירה הפנימית להסתפק בדבר כי אלה החקים שרק לצעירות ימי חיי האדם, ומהומת הדמיון המעוררת את עיניו, נראים כה איתנים ובלתי מתחלפים, שהם ישונו, הכל לפי הצורך, אם בהתפתחות איטית או בדילוג וחפזון, לפי ערך התעודה הכוללת שלהם, לרב מעלה ויתרון, לעת אשר אור ד' יגלה לעין כל. וגם באותן הצדדים שבמציאות, שעיוור הדמיון את עיני הבריות לדון שאין יד המוסר שולט שם כל עיקר, יראה שרק צדקת ד' היא תעשה כל. והעשבים שדרכם לצאת בערבוביא, רק ע"י כח של הגיון ק"ו, יצאו למיניהם. ובשדרות היותר נמוכות של כח התנועה והחיים נגלתה יד ד', והנהגת הצדק והחכמה התכליתית, שזה הוא אות על מה שעתיד לצאת מכל המון הברואים. "וראו כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר", ותתקיים תהילתו של שרו של עולם שאמר מכח ק"ו של הדשאים, "יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו".

ק"י.

ת"ר לעולם יהא אדם ענותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי. הוקרת החיים ובעליהם והאהבה להם, צריכה לעולם לבא מצד הצד העליון שיש בחיים. כלומר, מפני שכל אשר יחובר אל החיים יש בטחון להוציא ממנו, מעצמו או ממעשיו או מפעולותיו, בעת מן עתים, את הטוב והישר שבו, את ההרגשים הטובים והנעלים, את ההנאות הנאות והיפות, שהם טובים לשעתם וטובים לעד ולעולם, טובים למי שנהנה מהם וטובים להכלל כולו. ובשביל הצד עליון הזה, שהוא המטרה שבחיים, שכל העולם כולו נברא בשבילו, ראוי לסבול ולשא ג"כ את כל הדברים הנגררים עמו, [ש]אע"פ שפעמים רבות הם נוטים מדרך הטובה והישרה ומעקשים את יושר התעודה התכליתית של החיים, מ"מ סוף סוף יש למצא בכל דבר וענין יחס ג"כ אל הטוב והישר, אל החכמה והצדק, בדרך רחוק או קרוב, שמצדו ראוי לסבול ג"כ את הפסולת והמותר המעוקם. וכל מה שיהי האדם בעל נפש עדינה יותר ומלא דעה רחבה, ימצא ביותר קלות את

התוכן הטוב הגנוז ג"כ בעומק כל מאורע שבחיים, שבעצמו הוא איננו מכוון יפה אל הטוב הראוי, שיכספהו כל בעל לב טהור. אמנם המשקל המושפע על הרעיונות של הבאים להתלמד מגדולי הדעת, צריך שיהיה לעולם אותו המשקל המכריע לכף הטוב והצדק, המברר לבריות, כי תכלית החיים ותעודתם הם הטוב והיושר, הצדק והחכמה, וכל החמודות שבהם יתרומם האדם ורוחו תתקדש ותתנשא. וזה הבירור יושפע בשני אופנים: באופן הענותנות והסבלנות ובאופן הקפדנות והדיוק. הענותנות תראה איך גדול הוא כח הצדק והטוב, החוק המושרש בחיים בחד עליון, אשר עשה את הכל לתכלית הטוב והצדק, עד שגם כל הדברים הרחוקים והמאורעות הקשים יש ביד הכח הכללי המוטבע על תכלית החיים לספחם אל הטוב ולהשתמש בהם לתכלית היושר והתיקון הנאה שבחיים. והקפדנות אמנם תשמש להראות לדעת, כי המרכז שאליו כל צדדי החיים ונטיותיהם צריכים לפנות הוא רק הטוב והצדק, והראוי לבל נכשל ע"י מחזה הסבלנות לדמות, כי כל הצדדים המתגלים כמו שהם בניוולם הם המה דרכי הטובה והנכון להחזיק בהם כשהם לעצמם. ע"כ אדון כל המעשים, ששתל בעולמו מאורים גדולים, חכמי לב, להורות את המין האנושי ארחות צדק, נתן כחות מחולפים בנפשות שונות של ענקי הרוח, אותם בעלי הדעה הגדולה, שברב חכמתם ובגדולת נפשם הם בוררים להם דרך לעצמם, איך להדריך את עצמם ואת בני דורם, ואיך להשפיע ג"כ על הדורות הבאים בכחם הנשגב. יש מהם שפנו לפי כשרונם לכבוש את הדרך המרכזי, ללמד את עצם היסוד של מרכז החיים, שנבנה ע"פ הקפדנות, והמחאה היותר נמרצה לכל נטיה זרה ומעוותת. ויש אשר בחרו ללמד את גודל כשרון המרכז, ואיכותו הנהדרה, איך יש בכחו לחולל נפלאות כאלה להפך את כל הדברים שהם טפלים לו בחיים למען תעודתו, ובה ממילא יש די לימוד לכוון את המגמה הפנימית רק אל התכלית היותר נשגבת ויותר קדושה ונאצלת, "כל מעשיך יהיו לשם שמים", זה היה המקום שממנו נתפלגו הכחות האדירים, שהיו למאורים במחנה ישראל, הלל ושמאי. שזה פעל בענותנותו להורות על איכות התכלית שבחיים ועל רוחב כחה, וזה פעל בקפדנותו להורות על הצד הכמותי שבתכלית החיים, להטביע את החותם במקומו הראוי לו. ע"כ באלו הענקים וכיוצא בהם, שראויים להיות מבררי דרך לעצמם ולעמוד כעמוד אש להאיר את מחשכי רבים ועצומים, אין לדון כלל לומר מי עדיף ממי, איזה כח יותר נאדר ויותר צריך להיות יקר וחביב, כמו שאין לתן משקל על כח האור והחום, איזה מהם יותר נאה ויותר מתוקן, כי כל אחד פועל את פעולתו במקומו ובערכו. אמנם רק יחידים הנם אלה שאינם צריכים להעמיד להם מופת להיות להם למשל על דרך חייהם, כ"א הם בעצמם כחם רב לצעוד הדרך הישרה שהם רואים בעינם החודרת לטוב להם ולבריות, אבל רובא דעלמא הם צריכים להעמיד להם למופת אנשי הרוח וגדולי הנפש ללכת בעקבותיהם בערך ההשפעה של התויית הדרך לכל אדם. ע"ז הורו לנו חז"ל, ששונה היא מאד מדת הענותנות ממדת הקפדנות: מדת הענותנות היא טובה כשהיא לעצמה במקורה, אצל המקור הגדול הענקי, שממציא לו דרכו ברום ערכה הכביר, וטובה ג"כ בהשפעתה על כל אדם, ג"כ הקטנים הרבה ממנו, שיציגו למשל את המדה הנחמדה ההיא להטות כלפי חסד ולהכריע את הצדדים המרובים שנוטים מן הטוב, אל הטוב והחסד והיושר. אע"פ שלא תעלה ביד הקטן את אשר עלה ביד הגדול, מ"מ הרבה טוב ושלוש ישתבעולם ע"י המדה הטובה הזאת. מה שא"כ הקפדנות, אם היא טובה במקורה, אצל הענק שבהשגחה האלהית הועמד לפלס דרך החיים לפני אדם רב, להראות באצבע על מרכז היושר והצדק הנכסף התכליתי, אבל איננו טוב כ"א באיש הגדול המקורי, אבל אם הקטן יציב לו אורח כזה למופת, הוא יפול למדחפות, הוא בקטנו לא יוכל כלל להבחין [את] מדת מרכז הצדק ומה הוא הערך של הנטיה הראויה למחאה והתנגדות נמרצה, ונמצא שמדה זאת תביאהו להשחית את מדותיו ולאבד את שלום הסביבה שהוא חונה בה, ותועלתה רחוקה ממנו מהגיע. ע"כ, לעולם יהא אדם, האדם הנהוג, כלל האדם הצריך מאד ללימוד והדרכה, וצריך למופת להעמיד דוגמא לנפשו, ללכת בעקבות מי שגדול ממנו שעשה והצליח, יהא ענותן כהלל, את הלל רשאי וחייב [הוא]

לקחת לו למופת ג"כ על מדרגתו הקטנה. ואל יהא קפדן כשמאי, חלילה להציב למופת את מדת קפדנותו של שמאי, שאם טובה וגדולה היתה לפי ערכו הגדול, ולפי רב כח השפעתו, וגדולת שכלו, ועצם נדיבת נפשו, וכוונתו העליונה והבהירה, אבל אין מדה זו יכולה כלל להיות מועתקת בהעתקה קטנה. מה שא"כ מדת הענותנות, היא יכולה ג"כ להיות נעתקת אצל כל אדם לפי ערכו, כ"א לפי כחו, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו.

ק"ט.

מעשה כשני בני"א שהמרו זה את זה, אמרו כל מי שילך ויקנימ את הלל יטול ארבע מאות זוז. אמר אחד מהם אני אקניטנו. לפעמים יש שיצא איש למלחמה ולא ידע כח האויב הניצב כנגדו, כי יחשוב אותו לחלש ואין אונים, אז לא יהיה נחרץ כ"כ לחגור עז ועצמה בעצה ותחבולה איך לנצחו, ואם יפול בנופלים אין כל פלא, ואין מזה ראייה על גבורת הגיבור, מאחר שאותו שכנגדו חשב אותו לחלש לא היתה גבורת התנגדותו שלמה. מה שא"כ כאשר יכיר הלוחם עם מי הוא לוחם, ואחרי ידיעה שלמה בערך גבורתו הנפלאה של אותו שכנגדו הוא יוצא להלחם עמו, אז ודאי יבור לו האמצעים היותר מסוגלים לנצח את הגיבור שעליו הוא מגיח קרב, ורוחו בקרבו יעורר בגבורה עצומה, ואם בכ"ז יפול מנוצח, אז נדע גבורת הגיבור. ע"כ ספרו לנו בזה, ששני האנשים ידעו מגבורת ענותנותו של הלל, עד ששניהם המרו זא"ז בתחילה וכ"א אמר לחבירו, שמי שילך ויקניט את הלל, דייקו "שילך ויקניט", כי למלאכה גדולה כהקנטת העניו הנפלא הזה צריך הליכה מיוחדת, כלומר סילוק כל רעיון וכל עסק מטריד הצדה ולפנות עסקיו ורעיוניו רק למטרה זו, להקניט את הלל. ובהכרה בערכו הנשגב של הלל, עד ששניהם הסכימו שהבושה היותר גדולה היא להקניט את נשיא אלהים זה עד אשר קצבו בעדה הסכום היותר גדול שבקצבת הבושת שהוא ד' מאות זוז, בידעם כמה גדולה היא ההשתדלות והפשטת מעיל הבושה לגמרי, עד כדי לשער האפשריות של ההקנטה באיש אלקים זה. ואחרי כל אלה הידיעות אמר אחד מהם אני אקניטנו. מדת העזות, ככל המדות, אפשר שיחגור האדם [את] כחו לציירה בלבבו ונפשו ולהזדרז לעשות איזה דבר ממנה, גם אם תהיה נגד תכונתו הפנימית. אמנם כ"ז שלא פעל בעצמו ההסכמה הגמורה לאותה הנטיה, אז מדת הבושת והיושר הפנימי תעכב מאד את הוצאתו את רושם העזות אל הפועל. ע"כ רק אז יצא כח העזות בכל תקפו, כשיפעול מי שרוצה להעיז פניו, בעצמו כ"כ לעשות את עזותו בלא שום התנגדות פנימית, ובלא שום דבר ורעיון מוסרי מעיק. ע"כ ספרו לנו, שאותו [האיש] שאחר הידיעה בכבודות הדבר להקניט את הלל, כ"ז שיהיה רק ציור כל דהו מערך חובת הבושה, הראויה להמצא בלב כ"א מישראל, נגד נגיד ד' כמוהו, פעל כ"כ להגביר את כח עזותו עד שסילק והסיח מנפשו כלל את הכבודות שיש בזה, בהעבירו מלבבו את יקרת ערכו של הלל, עד שפעל בעצמו להקניטו בלא שום הכבדה והעקה כלל. ע"כ לא אמר "אלך ואקניטו", כ"א אקניטנו, כלומר, בלא שום ציור של הכרת יתרונו וכבודו, עד שלא אצטרך להיות מכין עצמי בהתחזקות להקניטו, שזה מובן בלשון "אלך ואקניטנו", כ"א בציור מלא עזות עד שפעל בעצמו לחשב את נשיא ישראל זה כאחד הירודים שבעם, שאין צורך בשום הכנה להקנטתו, ואחר שכבר ידע מתחילה בכבידות הדבר, עד שהיה בעצמו ממרה עם חבירו. ואח"כ הסכימה דעתו, שמה שא"א שיעשה טרם מחות מלבו הציור של גדולת האיש שעוסק להקניטו, א"א כלל לדמות שתהיה אפשרות להקניטו, רק אחרי מחות ציור גדולתו עד כדי אפשריות קלות הראש היותר קיצונה לנגדו, חשב שאז אפשר להקניטו, בזה ימלאו כל הצדדים האפשריים למלא את הכח היותר אפשרי להוציא לאור פעולת ההקנטה. הציור הקדום בכבידות העניו, היאוש המוקדם, וההתחזקות הבאה במחשבה תחילה לסלק כל ציור חשיבות

והכבדת ההקנטה, הם יחד עוזרים לצייר לנו בשלימות קדושת ענותנותו של הלל, עד שכל ההשתדלות היותר נמרצה לא הספיקה להוציאו כרגע מענותנותו.

ק"ז.

אותו היום ע"ש היה והלל חפף את ראשו. הסיבות שמישבות את הדעת, שלא יהיה האדם מתרגש ובא לידי הקפדה, תהיינה ברוב או במצב המנוחה השלמה, שאז דעתו של אדם מיושבת ולבו רחב ולא ירגיזוהו כ"כ בנקל דברים שהם למורת רוחו, אע"פ שמצד אחד עלול מצב המנוחה ביותר להיות האדם נח להתרגש, מפני שהוא מוצא את עצמו מופרע ממנוחה והשקט, ע"י אותו הדבר המעירו להיות נקנט, מ"מ יש בזה ג"כ צד יתרון, שכח המנוחה מישב את הנפש עד שיוכל לסבול בשלות לב גם מה שהוא ההיפוך מתכונתו. ולאידך גיסא, מצב ההטרדה ורוב העבודה לפעמים יכשירו את האדם להיות נח וסבלן, אע"פ שמנוחת הנפש השלמה תחסר לו אז, אבל ההכנה הנמצאת בהיות האדם מסור לעול של טרדות הנפש היא בעצמה תכשירהו לסבול ג"כ דברים שהם שינויים במצב רוחו, ויוכל לסבול ג"כ מצד זה ענין הראוי להיות מקניט, אע"פ שהרחבת הלב ותכונת הנפש הנדרשת להשקט הראוי להמצא מצד המנוחה, חסרה אז. אמנם בהיות האדם מכשיר עצמו לצאת ממצב של עול והטרדה למצב של מנוחה ושלות הנפש, אז מתקבצות שתי הסיבות ביחד, שכ"א מהנה גורמת שלילת כח הסבלנות ועלילות הנטיה להתרגשות ורוגז. כי מצב המנוחה עוד לא בא, שיעזור להרחיב את הדעת, וההסכמה הפנימית הנמצאת באותם הזמנים, שהאדם מסור בהם לעול השינויים המזדמנים במשך המון המיית החיים המעשיים גם היא חסרה, ע"כ האדם אז עלול להתרגשות משני הצדדים. יש אמנם עוד דבר שמשקט [את] כח ההקפדה, והוא בהיות האדם מוכן להיות מתערב עם בני"א, באותה שעה כבר הדעה הפנימית שבו מתעתדת לקבל רשמים שונים מאנשים שונים מרוחו ולסובלם. אבל בעת שהאדם מכין עצמו למצב המחייבו להיות נפרש מבני"א מצד הצניעות, וביותר בהיותו עסוק בעסק גופני נמוך ומוכרח, אז עלילות ההקפדה נכונה יותר לבא לדבר הבא מן הצד שלא כרוחו, מפני מיעוט הכנתו לשינוי דיעות. ובשימונו על לב את אלה, כמה נפלא הוא ההכשר להתרגש דוקא ביום ערב שבת, שהאיש הישראלי מוכן בו להיות מעתיק עצמו ממצב ההטרדה למצב המנוחה, וההסכמה של ההכנה לטרדא כבר עברה ושלות המנוחה עוד לא באה. ואם נוסף לזה הוא עסוק אז בענין המבדילו בטבע נימוסו מבני"א אחרים, יהיה ההכשר להתרגש מדבר המרגיז, הבא בלא סדר והכשר קדום, יותר עלול. ע"כ כמה היתה השעה מכוונת להתרגשות מצד החוצפה הבלתי משוערת, שהעיו הממרה הזה נגד נשיא ישראל, בהיות אותו היום ע"ש, וגם הלל היה חופף את ראשו, מלתא דצניעותא, המפרידה הכנתו מבני"א צדדיים ושינוי רוחותיהם, שרק עם תכונת מצב הנפש שראויה להמצא בזמן כזה תצוין לנו עד כמה היתה מדת הענוה והסבלנות מוטבעת בעומק קדושת נפשו של הלל, עד שלמרות כל ההכנות ההפכיות הראויות להיות גורמות התרגזות, לא היי עם זה אפשר בכל ההשתדלות היותר נמרצה להביאו לידי קפיא. שמזה למדנו שהענוה האמיתית מונחת היא בלב העניו ונפשו באין צורך לשום הכשר מעשי ועיוני, ובלא שום אפשרות הסרה משום מאורע שיהיה. זאת היא הענוה האמיתית העמוקה, שציינו לנו בתואר ענותנותו של הלל.

הלך ועבר על פתח ביתו. אמר מי כאן הלל, מי כאן הלל. לחזק יותר [את] כח הזילזול הראוי לעורר הקנטה גם לאדם שהוא ענוותן ביותר, לא הלך ישר לפתח ביתו, שמורה עכ"פ שיש לו צורך עקרי אליו, שזה עכ"פ היה מונע חוזק הקפידא, אע"פ שתהינה שאלותיו דברים שראויים להקפיד עליהם, מ"מ הלא יש מקום לדון שע"פ ציורו הוא מוצא אותן [בתור] שאלות שהן ראויות להיות נשאלות בהן לחכם, ולפי דמיונו הם דברים עקריים ולא היה הזילזול בולט. אבל הוא רק עבר על פתח ביתו, כאדם שהולך למטרה אחרת לא בשביל לבא לביתו, א"כ הדבר מוכח שלא היה כאן דבר שהלהיב את רעיונו אפילו לפי שיטתו להתפרץ בגלל התרת הספיקות הללו מגבול הנימוס, כ"א להורות על מיעוט החשיבות שהוא מצייר (על) [את] הלל עד שגם בשביל דבר בטל שאצלו (לבדו) [עצמו] ג"כ אינו חשוב לקבע ע"ז מהלך מיוחד הוא מטרידו באופן גס כזה, ע"כ עבר דוקא על פתח ביתו. והנה ביתו של נשיא ישראל ודאי היה גלוי ומפורסם לכל שהוא מקום כבודו, ואותו האיש רצה להבליט איך שהוא ממעט ג"כ [את] פרסומו, עד שבעברו על פתח ביתו צריך - לשאול אם מי שהוא כאן הוא הלל. ואמר: מי כאן הלל, לא "אם הלל דר כאן", להורות עד כמה הוא מחשיב את ערכו של הלל לדבר נטפל, שרק מפני שעבר על פתח בית זה ונזכר, שמי שהוא כאן הוא הלל מצא לנכון לפטפט עמו דברים בעצם עסק חיפוף ראשו והכנתו לקדושת השבת, שזה ראוי להקציף גם [את] הגדול שבעונים. וכפל הלשון מורה, שלא עשה את [את] מעשהו בפזיזות ואיזו קלות ראש שנתעוררה בו לשעה, כ"א אחרי ישוב הדעת וההסכמה הגמורה, כענין הן שבועה לאו שבועה, כדאמר הן ולא לאו.

ק"ט.

נתעטף ויצא לקראתו. דרך הענוה האמיתית היא לכבד ג"כ את עצמו במדה הראויה, כי יסוד הענוה היא הכרת האמת לאמתתה, בלא שום עוררן וערבוביא של דמיון, שברוב האנשים האהבה הנפרזה לעצמם מסמאת את עיניהם מלראות בחסרון הנמצא בעצמם, וממילא גם בטובת ריעיהם וביתרונם. אבל הענו רואה את עצמו מכובד מצד צלם אלהים אשר בו, מצד החכמה והטוב הנקנה בנפשו, ומוכן לראות ג"כ את חסרונותיו בלא שום משוי פנים, וכן רואה הוא ביתרון חבירו מצד צלם אלהים וסגולת הנפש. ע"כ בהיותו מכבד את עצמו, יתכוין שיהיה בכבודו מכבד לאחרים, שיותר ניכר הוא כבוד הבריות כשמכובד מכבד אותם משיכבדם בזוי. ע"כ מצא לנדרש שיהי מתעטף, שזהו רגש הכבוד, שמתחש לעצמו בהיותו הדור בלבושו מעוטף בנימוס, להורות שאין הענוה באה מחסרון הכרה של רגש הכבוד כ"א דוקא מהכרתו והכרתו לטוב ובמדה הוגנת. ויצא לקראתו כשהוא עטוף, כדי שיהיה הבא אצלו מתכבד בכבודו.

ק"י.

א" ל כני מה אתה מנקש. מתנאי הענוה [הוא], שיחובר עמה הכבוד לזולתו. אמנם הכבוד כשהוא לעצמו עוד איננו גמר התכלית כ"א שתחובר עמו האהבה. והאהבה כשמתחברת עם הכבוד תביא לידי מעשה, להיות מוכן לטובת חבירו בפועל. וכשתהיה ההכנה להיטיב מצורפת עם רחשי הכבוד והאהבה, אז תהיה הטובה מקובלת להמקבל ולא ירגיש עמה בושה וכבידות. ע"כ אחרי הוראת הכבוד של הפעולה, מההתעטפות והיציאה לקראתו, הורה הוראת האהבה, באמרו כני, להורות שיחוש אליו אהבה טבעית כאהבת אב לבנו. ואחרי האהבה הציורית אמר לו מה אתה מכקש, כלומר, שהוא מוכן ג"כ להגשים את האהבה בפועל למלא מבוקשו במה שיהיה בידו.

ק"ח.

א"ל שאלה יש לי לשאול. יש שאלה שמכרחת את האדם לדעת פתרונה למעשה. וזה אפשר שיהיה האדם עשוי לעבור על איזה תכונה מוסרית נגד אדם גדול, אע"פ שאין השעה והמצב ראוי לכך מפני ההכרח. אבל שאלה כזאת היא מזדמנת במקרה, ואין האדם מיחס לה קנין שיש לו, כ"א די בתשובה ל"מה אתה מבקש": "שאלה". אמנם באמרו יש לי כיון להבליט שהיא שאלה קנינית שאינה באה מהכרח החיים כ"א מהמצאת השכל הקניני, שבזה ראוי ודאי להקפיד על הנימוס והדרך ארץ. ובאמרו לשאול הכונה מובלטת ביותר שאין תכליתה של השאלה התשובה שתבא, כ"א עצמותה של השאלה. ויש בכלל ג"כ לתהות אקנקני או להשיח עמו בשיחה וכאלה, שראוי ביותר לכיון שעה ומצב נאות ונימוסי, שע"פ התשובה בעצמה, לולא תוקף הענוה, היה ראוי כבר לגערה של נזיפה.

ק"ט.

א"ל שאל בני שאל. העניו האמיתי לבבו מלא אהבה לכל אדם ומוכן הוא בכל לב למלא כל חפץ לב כל איש שיש בידו למלאותו. ומתוך שמעלת הנפש האנושית היא גדולה בעיני העניו הוא מוכן למצא תועלת בכל מחשבה וכל רעיון אפילו של קטני בני אדם, מפני שיוצא מנפש שיסודה היא החכמה שחקק בה צור העולמים. ע"כ אמר לו: שאל כני שאל, שאל מצד עצמות השאלה שאולי תחכימני באיזה ענין ורעיון חדש, ושאל ג"כ עבורך, עבור חפצך לשאול לשם איזה תכלית שהצבת לך, מפני ש(מ)אהבתי לך בתור נברא בצלם אלהים היא כאהבת האב לבנו, שעצם מילוי החפץ שלך הוא לי עונג ונחת.

ק"כ.

מפני מה ראשיהם של כבליים מגלגלות. א"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שאין להם חיות פקחות. הוא חשב להקניטו במה שאחר כל פריצת הנימוס שפרץ כנגדו הנהו שואלו דבר שאין בו תוכן לא מעשי ולא מוסרי, באשר חשב שאי אפשר כלל לתן טעם וסיבה לשינויים כאלה בחיתוך הגוף. ואם שהם קלקולים נגד החוש האסתטי, שיותר נאה והדור הוא שלא יהי הראש בעיגול גמור כ"א מהוקצע קצת, "כפלח הרימון רקתך", ומה יועילו דברים של מה בכך כאלה, בהיותו נוסף על כל אפיסת התועלת מזכירו ג"כ גנאי גופני הכולל ג"כ אותו בהיותו בבלי. אמנם מדת הענוה כשם שהיא מוקירה את כל בריה ומכבדתה, כן היא מוקירה ג"כ את כל רעיון ומחזרת על כל הצדדים אולי תמצא איזה תועלת מעשית או מוסרית או שתיהן יחד. ואף גם זאת היא מכלל מדת הענוה, להשפיל המבט בכל דבר אם אפשר לפתור איזה ענין ע"פ דרך פשוט ומבורר שא"צ חשבונות רחוקים זהו הדרך היותר נבחר. אלא כשלא יספיק הדרך הקרוב, אז ההכרח דוחק להרחיק המבט, ונמצאת שהענוה מביאה שלא להעלים עין גם מהמושג היותר גס, קל וקרוב, ומתוך כך יש לו לאדם בסיס חזק על דרישות היותר עיוניות ורחוקות. אבל טבע הגאווה להיות תמיד גבה עינים, ע"כ המושכלות היותר פשוטות והיותר קרובות מתעלמות מעיניו, ומפני זה הוא שוגה בדרכים רחוקים, שאינו יכול לכוונם כראוי. והנה מדת הענוה היא כוללת ג"כ שאע"פ שלעצמו ינמך רוחו לחפש המושכל היותר נמוך וקרוב תחילה, הזהירות עם זה מ"מ גדולה בכבוד חבירו שלא יחשוב

שהסיבה של נמיכות הפתרון בתחילת ההשקפה היא קוטן השאלה. שבאמת יש לכל שאלה צדדים רבים ופתרונים עליונים ונעלים, וממילא השאלה היא מצד עצמה גדולה. ע"כ א"ל: בני, שאלה גדולה שאלת, שיש לה תוצאות טובות מעשיות ומוסריות, מפני שאין להם חיות פקחות. ע"כ זה הוא מההשגחה של רחמי עליון ב"ה, להקל ההולדה ע"י כדוריות הראש שיוצא יותר קל, וזהו עיקר הלידה. ע"כ מובן הדבר שהמוסר העיוני היוצא מזה הוא נעלה מאד, עם כל נמיכות וקריבות הפתרון להתבונן חסדי השי"ת איך הוא שומר פתאים', והכין בחמלתו הגנה טבעית נגד החסרון הנמצא בחלק מחלקי הישוב שהוא בא אמנם מחסרון והתשלול. והמוסר המעשי שיש בזה, שאם יתרבו החיות הפקחות הלא בביטול הסיבה יבוטל המסובב, ובהמשך הזמן כשיהי' אפשר לתקן זה ישוב החסרון האסתטי לתיקון, וכמה ענינים רבי ערך יש ללמוד מזה נענין ההשגחה והסדר המדיני וחובת העשי' בהשתלמות ידיעות שימושיות, ואיך שהן אמצעים לתקן ג"כ קלקולים הנראים כמוכרחים וקיימים.

קכא.

הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. לפעמים מתגברת באדם מדה אחת רעה מפני מאורע של שעה שנתעורר הרבה לעשות זר מעשהו, ובזה כח הסבלנות יש לה יתד לתלות עליו. אבל כשמתגבר הדבר שגם אחרי המנוחה וישוב הדעת חוזר לאולתו, אז הדבר נודע שעצם הרע כבר קנוי בטבעו קנין חזק, וכגון זה ראוי לכעוס ולזרוק מרה של קפידא. ע"כ הלך והמתין שעה אחת, להורות שבחזירתו אח"כ בהקנטה ובפריעת כל נימוס, אין זה דבר מקרי כ"א הסכמה חזקה קבועה ומיושבת. ולא די שאינו חוזר [בו?] ממרדו על מה שעבר וכליותיו לא ייסרוהו על אשר פגע בכבוד נשיא אלקים, כ"א עוד יוסיף סרה אחרי עבור שעה ראויה לשובב נפשו, ולהמשיך עליו עכ"פ מורא רוממה מהדרת חכמתו וענותנותו. וכאן לא עבר על פתח ביתו כבא במקרה, שזה הי' מה שיחזק את ההקנטה בפנים הראשונים, שכבר הורה כמה הוא נוהג קלות ראש קיצונה בכבודו שאינו מוצא שום צורך של הכנה להטרידו ולא ללכת אליו בדרך מחשבה תחילה. וכיון שכבר הורה זה ולא עלתה בידו להקניטו, חשב שיותר טוב ההוראה המכוונת שכל מגמתו היא להרעימו ולבזותו. ע"כ הלך וחזר ביחוד ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל בקשיות עורף נפרזה, שתחת שבתחילה הבליטה הקריאה רק את קלות ראשו כנגדו, שכדאי בזיון וקצף גם עלי', עכשיו הבליטה הכוונה המכוונת להרעימו ולבזותו, שזה מגדיל כח הניסיון וערכו.

קכב.

נתעטף ויצא לקראתו, א"ל בני מה אתה מבקש. גם ההכנה לקראת האיש שכבר הראה בפועל הכוונה לבזותו לא פעלה על אביר הענוים [ש]לא למעט בשביל זה בכבוד עצמו הראוי בשביל כבוד הבריות, שהי' עולה על הדעת שהמיעוט בכבוד עצמו הוא הגנה שלא יקפיד על בזיונו. אבל לא כן הדבר בהעניו הגמור, שכבוד עצמו הראוי מצד כבוד שמים אשר יצר את האדם בצלמו, לא יתמעט חיובו אצלו בכל דהוא, ודוקא עם זה תרומם נפשו אל ראש פסגת הענוה והסבלנות. ע"כ גם הפעם נתעטף, ולא מיעט גם מכבודו של הבא מאומה, וגם לא מאהבתו והזמנתו לקראת מבוקשו והבעת תקותו, כי יוכל להיות שימולא חסרונו בספרו לפניו מבוקשו אם יהיה באפשרו. ע"כ יצא לקראתו ובחבה גם כעת שאלו בני, בלשון המעורר הלב לאהבה, מה אתה מבקש, בהכנה ואהבה מעשית של מילוי המבוקש.

קכד.

א"ל שאלה יש לי לשאול, א"ל שאל כני שאל. השאלה והתשובה הראשונה היתה מבארת יסוד קלות-הדעת נגדו של השואל. וכאן כבר היא מראה על הכוונה לבזות ולהלעיג, וממילא דבר חדש הוא גודל הסבלנות. שתחת אשר מהיציאה לקראתו יוכל החושב לחשוב שעלתה על דעתו של הנשיא לדון אולי בא ע"י הכרח אחר, וביחוד שההוראה בזה גלויה שלא לבד הנעימות החיצונית לא הושבתה אצלו כ"א גם מנוחת נפשו הפנימית וישוב [דעתו], עד שמוצא את עצמו מוכן לתשובת כל שאלה כפי ענינה וערכה.

קכה.

מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות. כיון בזה להעיר הקצף, באשר הראה פנים שילאהו עוד בשאלות שינויי הפרצופים שהם רבים מאד בין הגזעים השונים שבבני"א. וכאשר בא מכללות הראש לעינים הורה שהוא אוחז בסדר מעמד הגוף, א"כ הוא עלול להיות נלאה ממנו עוד בהמון שאלות רבות, שחשב שודאי ילאה למצא פתח התשובה על כולן ותקצר רוחו, ויגער בו עכ"פ למען ישים קץ להטרדתו.

קכז.

א"ל כני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין כין החולות. עומק הדעת את ד' הבא מעקב עונה, הולך ומתפשט על כל המאורעות שבחיים גם היותר פרטיים, עד שההשגחה העליונה מכשרת שינוי בצורת מבנה העינים לפי מצב מקום הדירה הבא מסיבות מדיניות, למען דעת עד כמה עין ד' צופיה על כל פרט מפרטי יצוריו, לא לבד בענין הלידה הכולל את כללות החיים כ"א גם בענין פרטי של שמירת בריאות העינים. ויש בזה עוד מוסר נוסף, עד כמה ההשגחה מקפדת על המועיל והשמירה מן הנזק יותר מעל היופי, עד שכדי להגן העינים מנזק של עוררן הכשירה את צורתם ע"י הטריטות, להגן אע"פ שאינו לפי נועם החוש לענין היופי, וזה עצמו יביא את האדם לידי עונה ומיעוט הקפדה אם הופרע הסדר הנימוסי של דרך ארץ והדרת הכבוד הראוי לו, שאמנם היא פרצה בהיופי המוסרי הראוי והנכון. אבל כשהאדם קונה דוקא ע"י סבלנות זאת את קנין הענוה בצד יותר חזק, הרי התועלת מתגברת באין פנות אל חסרון הנוי הנימוסי החסר מלהקפיד עליו.

קכח.

הלך והמתין שעה אהת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו, א"ל כני מה אתה מבקש, א"ל שאלה י"ל לשאול, א"ל ל שאל בני שאל, מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות, אייל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין כין בצעי המים. כאן הואיל להראותו בשלש פעמים שהוא מוחזק להלאותו בלא הפסק והי' ראוי להתמעט מדת הסבלנות, ע"כ החידוש הוא נפלא בהשתמרות הסדר של הנועם והענוה בלא שום גרעון. אמנם התחכם הממרה לקפוץ מהתחלת הסדר של הסידור הגופני עד קצה

האחרון של הרגלים, כדי להראותו שאם הוא חושב כבר בתשובה על שאלות כמותן מאחר שראה שהוא נשאל בהן, הנה מסתמא יחזיק בעיונו ג"כ הסדר הגופני, ואין השעה מספקת לבא עד הערת שינוי הרגלים שהם קצות הגוף, אולי בזה יהי לו למופת גלוי כמה חפצו אדיר הוא להכניסו במבוכה ולהקניטו. אבל הוא ע"ה הראה בזה תוקף ענותו, בהכירו מהשינוי הגופני הזה ההשגחה על שינוי אבר כדי שיהיה מוכן יותר להתלמד לשחות בין בצעי המים ע"י רוחב הרגל שמועיל להיות משתמש כעין משוט. א"כ הרי הונח ביסוד ההשגחה לתן ג"כ הכשר לאדם שע"י לימוד יוכל להשתמש בו להגן עליו מפגע העלול לבא עליו. וק"ו שהוכן בכח הנפש האנושית להכשיר את טבעה ע"י התלמדות להנצל מכל פגע של מקרים רעים הבאים לקלקל את תכונת הנפש והוד מוסרה. שיסוד כל ההגנות מכל רע במדות היא יקרת מדת הענוה השלמה הבאה עם חכמה ודעת ד', תורתו ויראתו, שאז תהיה הרגל-הנפשית רחבה ומוכנת להיות שוחה בין בצעי מי התמורות הבאות ממקרים שונים הבאים ביחוד ע"י בני"א מרעימים, למען תנצל ולא תטבע בבועץ מי הבצעים, כ"א תדרך עז ותתהלך במישרים, בשלום ובמישור, בנחת-רוח ובאהבת הבריות, להיטיבם ולקרבו לתורה.

קכז.

א"ל שאלות הרכה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעום. חריצות הממרה היתה בזה לנגוע בהנקודה היותר פנימית שבנפש. שלפעמים יוכל להמצא עניו שמתגאה בענותו ואם יוכל להסתיר גאותו בלב, מ"מ יגלה כבית מלא תבן ע"י גירוי המזעזע כחות הנפש פנימה. וכאן אחרי כל התחבולות היותר נמרצות להביא את העניו שבענוים לידי קפידא, ניסה כוחו להקניטו במה שיראהו שהוא מחזיקו לקפדן. וזה היה ראוי באמת להביא לידי קפידא, אם היתה חלילה מוצאת מקום איזה שמץ נטיה שאיננה מיוסדת ע"פ עומקה של פינת יקרת מדת הענוה בנפש הזכה הזאת. וביותר הראה בזה לדעת, כי אינו מחזיק כלל הנהגתו עמו ראוייה להביא לקפידא, עד שלא הכיר עדנה שלא איש כהלל יכעוס בשביל ריבוי שאלות.

קכח.

נתעטף וישב לפניו, א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל. היסוד של הענוה היא להביע כבוד זולתו, מפני שיקרה נפשו בעיניו וכל כשרון הנמצא ברעהו יוחש אליו במדה הגונה. ע"כ באמרו שיש לו שאלות הרבה, נתעטף עוד בדרך הכשר לכובד ראש הראוי לעיון, לבד העיטוף הקדום שהי' להכשרת הכבוד, לפי ערך הקבלת פנים בחשיבות והכנה לשאלה אחת בודדה שכפי הנהג א"צ עמה כ"כ עומק דעת. אבל באמרו "שאלות הרבה י"ל לשאול", כבר מצא לנכון שראוי להראות לו אות שהכין עצמו לעומק עיון וישוב דעת, כדי שיוכל להזמין במדה הראויה למענה שאלות רבות וחשובות. והנה הכבוד הראוי לכל מחקר תלוי בשני דברים, האחד הוא בערך הכבוד של הנושא, כמו העיון בדברים מופשטים ורוחניים הוא יותר מכובד מהעיון בדברים מוחשיים וכאלה. והשני, בענין עומק הדעת שצריך לעיון, שישנן שאלות שהן קלות להפטר אע"פ שהנושא הוא רם בערכו, וישנן שאלות מסובכות שצריכות עיון מרובה אע"פ שעצם הנושא הוא קל וקטן. והוא ע"ה הכין עצמו בשני יחושי הכבוד, כהעטיפה הורה על כבוד המושגים שאפשר שיבאו ע"י משא ומתן של שאלותיו, וע"י הישיבה לפניו הורה על ההכנה של עומק הדעת שצריך כענין קשות מיושב. והנה כחות האדם ביחושו לרגש הלב ולשכל הם כמעט מתנגדים זה לזה, כשהלב רך ומתרגש אז כח השופט

איננו כ"כ בתקפו, וכשהשכל גובר ראוי שישמר הלב מכל נטיה הרגשית, כענין זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד. ע"כ להשלים כח הבעת הכנתו לעיון, כדי שיוכל להספיק על החפץ להשתדל בתשובת המון שאלות, מצא הענין שראוי להשלמת הכבוד, שכאן יראה שהוא כ"כ מכשיר עצמו להיות כולו שכלי, עד שהקריאה הרכה הבאה מחבת רגש הלב, קריאת "בני" שהיתה מרגלא בפומיה, השמיטה, רק כחוקר קר א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל, כדי להורות כמה נכבד ערך חקירות שאלותיו בעיניו וגדולת נפשו אצלו, עד שעם כל רגשותיו העדינים המלאים אהבה וידידות לכל אדם, מצא להעמיד בנפשו אז תכונה בלתי מתפעלת לשם התגברות הכח השכלי הדרוש להכשרת עיון של שאלות רבות שהציע.

קכט.

א"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל. יש נושא משרה שהוא ראוי לה בעצם תכונתו ויתרונו, וזה ראוי שיהיה מתואר כולו על שם המשרה בהשמטת השם העצמי, להורות שפרטיותו מבוטלת לגמרי לגבי היתרון שיש לו ביחש הכללי שהמשרה מצורפת אליו. ויש איש שאע"פ שלא גבר מאחיו עד שיהיה ראוי להיות דוקא הוא הנבחר למשרתו, מ"מ ניון שהוטלה המשרה עליו היא פועלת עליו להעלותו ולהכשירו ביתרון רוחני, וימלא רוח ד' וחפץ קדוש לדברים נשגבים ונעלים לחיי הכלל. כזה אינו ראוי להיות שמו נשמט מתוארו, כיון שפרטיותו ודאי תופסת אצלו מקום גדול, מ"מ ראוי להקרא בתור עצם פרטי בשני השמות, שמו העצמי בצירוף שם משרתו. מה שא"כ האיש שכ"כ שפלה נפשו עד שהמשרה ג"כ לא תוכל לפעול עליו להעלותו מתחתית מצבו הרוחני, זה ראוי לומר עליו שהוא רק מקרה שקורין אותו על שם משרתו, אבל לא תצורף להיות עומדת אצלו במדרגת שם עצם. ע"כ אמר הממרה בחוצפתו, אתה הוא הלל הפרטי, שכבר הקדים לנהוג בו קלות ראש מרובה, שכ"כ ציירו בעזות בירידה עד שאמר שרק קורין אותך נשיא ישראל, ואין הקריאה מצורפת כלל אל השם, מפני שהשם הקטן, לפי מבטא חוצפתו, נשאר בערכו בלא שום השפעה מהנשיאות.

קכ

א"ל הן. ישנן שאלות כאלה שגם השתיקה תחשב לתשובה וכהודאה דמיא. אמנם תשובה שהיא משמחת את הלב, האדם מתעורר להשיבה בפה מלא אע"פ שגם השתיקה היתה מספקת לענין הידיעה, אבל התשובה היא מבארת הבעת הרצון. ע"כ בהיות העניו השלם מצייר תמיד נגד עיניו מגרעות עצמו ולעומת זה יתרוונת של זולתו, עד אשר יכבד מאד כל אדם בעיניו ובפרט הכלל כולו, ובהיות העניו נמשך אחר הצדק בהמשכה טבעית אמיצה, ולפי מדת ציור המגרעות הנמצאות בו הלא ראוי לו לפיהן שלילת הכבוד והבזיון, ע"כ ישמח מאד במה שמבזין אותו, באשר לפי ציורו הצדק יחייב כן, ועל דבר היוצא כשורת הצדק ראוי לשמח מצד עצמו, "שמחה לצדיק עשות משפט". ע"כ מרוב חדות נפשו על הביטוי שבו התבאר ציור של שפלות קיצונה אליו, שהיתה מותאמת מאד לפי ציורו הפנימי על ערך עצמו, ענה בפועל ולא הסתפק בשתיקה כהודאה, רק בפה מלא אמר הן.

קכא.

א"ל אם אתה הוא לא ירכו כמותך כישראל. כאן העמיק [את] ההקנטה, שמהוראת קלות דעתו נגדו אפשר לדון שבאה מאיזה הכרח חיצוני המעיקו לעבור על הכרתו בערכו הגדול. גם יוכל היות שיש לו תביעה עליו בתור נשיא ומנהיג, עד שפעל בעצמו לבזותו כ"כ, אבל אם היה מציירו כאילו היה אדם פשוט כאחד מישראל היה מודה בערכו. ע"כ השכיל בעזות לבאר שכל אלה העזות שהחציף לעומתו, אינם באים מסיבה פרטית ומערך הקטנה רק בתור נשיא, כ"א הוא משפילו כ"כ עד שאפילו בתור אדם פשוט מישראל הוא ג"כ נחשב לו לשפל בערך, עד שלא ירכו כמותו כישראל. וזאת היא העזות היותר נוראה, שאין למעלה הימינה.

קפב.

א"ל בני מפני מה. בהקנטה זו מצא שהשינאה מבצבצת לחשוב עליו מה שלא יוכל שום דעת לדון, ע"כ העיר תרופת האהבה בקריאה של חיבה, כני. ובהיות תכונת העניו הכרת האמת גם בערכו, ועליו לדעת חפצו הטוב להשכיל ולהיטיב וכשרונו הנעלה, אלא שמגרעותיו ג"כ לא נכחדו ממנו, בין הפרטיות בין הכוללות החלישות האנושית, אבל בכל אופן א"א כלל לחשוב שלא תחשב ברכת ד' שירבו כמותו בישראל, ע"כ שאלו מפני מה. גם אחד מגדרי הענוה היא ההכרה ברפיון כחו, שאע"פ שהוא מתכוין אל הטוב וחפץ בו, אבל במה יוכל איש אחד לפעול הטוב הגמור כחפץ לבבו. אבל אם באמת ירבו בישראל כמותו, אז הלא לפי מרבית הכחות יתרבו הפעולות הטובות. ע"כ שאלו בהשתוממות, באמרו שלא ירבו כמותו בישראל, מפני מה. אמנם מכיר אני רפיוני, אבל הלא אינו כ"א מפני שמה אני וכחי דל, אבל כשיתרבו כמותי בחפצי עכ"פ לנטות אל הטוב, הלא תתרבה התועלת, וקדושת השם יתברך תתגדל ותתרחב יותר בעולם בישראל ובאדם.

קפג.

א"ל מפני שאכדתי על ידך ארכע מאות זו. כאן הסב כלי המלחמה של ההקנטה לצד אחר, בראותו את אומץ גודל הענוה כי כל בוז וכל שפלות פרטי לא יפעלו עליו במאומה להוציאו מגדר מנוחת נפשו וענותנותו, פנה לצד אחר, להראות גסות מצדו עצמו, איך שקללת "לא ירבו כמותך בישראל" לא אמר מפני גרעון פרטי שמצא בערכו, כ"א יודע הוא מעלתו וכבודו הגדול בישראל. אבל מפני שסובב על ידו היזק פרטי לו בד' מאות זו שגרם לעצמו, מוציא מפיו דבת קללה לכלל עם ד' כזאת שלא ירבו כמותו בישראל. ע"כ דייק רק מפני שאבדתי על ידך ד' מאות זו והי' ראוי לגערה מרובה איך השתקע כ"כ בשגעון פרטי, לפצות פה [לסובב] עי"ז בהיזק כללי לכלל ישראל, לולא הענוה הנפרזה הסובלת כל ברוח דעת ושלות השקט.

קפד.

א"ל הוי זהיר ברוחך, כדאי הוא הלל שתאכד ע"י ארבע מאות זו ווארכע מאות זו והלל לא יקפיד. כל אדם יש לו רוח מיוחד ונטיה מיוחדת שבודאי נטעם בו יוצרו כדי להשכיל ולהיטיב. ע"כ כל אדם צריך להשתדל לקנות הדרכים הטובים ע"פ מדותיו ותכונותיו, רק יזהר שלא תתפרץ נטייתו מן המדה הראויה

ע"פ השכל וע"פ התורה, אבל אין ההדרכה ראויה להיות להשיא את האדם להרס ולאבד נטייתו הטבעית. ע"כ עם כל התפרצות העזות שהראה זה הממרה, היתה עצת שלום של אביר הענוים, נשיא אלהים זה, שיהיה זהיר ברוחו ובנטייתו, ועל פיה יוכל לעשות ג"כ הטוב והישר בעיני אלהים ואדם כשיכוין את המדה הראויה. ולא זו בלבד [אלא] שאפילו מפעולה שעברה שהיתה שלא כשורה ובהעברת הדרך הרבה, מ"מ על להבא יהיה יונק ממנה מוסר טוב ולימוד הגון לדעת עד היכן כח הסבלנות והענוה יוכל להגיע באדם, ויהיה לו למופת להועיל לעצמו ולאחרים. ואפילו הפסד הממון שיצא לו מקלות דעתו יוכל להשיב שיחשב ריוח, כמו ששייב הפסד המוסר והיראה ע"י שמירתו את הלימוד הנשגב היוצא לו ממאורע זה, וידע שאמנם יש במציאות כח הענוה האמיתית להביא את האדם למצב המביא לידי השתוממות כזו על מהות הנפש המלאה מנוחה ואהבה. וכל מה שרושם הדבר יותר ניכר אצלו ע"י מה שבא לו במכאוב של הפסד הגון יהיה יותר פועל עליו. והנה השתלמות הענוה בנויה על שני חלקים יסודיים: החלק הראשון הוא שלא יהיה נקנט בפניו ובלבבו למעט ע"י את הוד האהבה ושמתת הסברת הפנים הראויה לכל אדם בכל שעה. והחלק השני הוא שאפילו יבאו דברים אדירים כאלה שההקנטה בהם ראויה היא כדי להטיל אימה ושאר צרכים, מ"מ לא יקפיד בלב, וזהו הדרך היותר נשגב. כי במצב שלא ניתן רשות כלל להתפתחות הרוגז גם בהוראה חיצונית אז עוד הכח מתרחב להגבילו, אבל כשהצורך מביא ליתן רשות לכח הרוגז לחול, ועם זה יעצרהו מבלי לבא אל הלב להרעילו בקפיצת פנימית, דבר זה דורש מנוחת הנפש קנינית אדירה מאד. ולשני אלה החלקים שלפי תכונתם ראוי שיחלק שם האדם המתעצם בהם לשני חלקים: החלק הראשון שיספיק לו ג"כ הכשרון והתכונה הטבעית והתכונה המתגברת כשכבר החלה הפעולה לפעול כפי מדתה. ההגבלה המדוייקת הבאה עמה היא ודאי שלמות קנינית. ע"כ כדאי הוא הלל, לפי מדתו שראויה להיות למדה נהוגה בבני"א כולם, לאבד ע"י ארכע מאות זוז, על מבחן ההכרה של הסבלנות העומדת במצב מניעת ההקנטה שלא תתחיל לפעול

כלל. וכדאי הוא עוד ד' מאות זוז אם תבא הבחינה על המעצור הניתן מבחירת הנפש ע"י השכלתה וקנינה המתעצם. והלל, מצד תכונתו הקנינית המשימה גבול וגדר גם למה שכבר החלה הפעולה ברשות התורה והיושר הגמור, שאם צריכה לבא ההקנטה, מה שבניסיון זה לפי עומק מדת הענוה לא היה גם לזה מקום, כיון שהרחבת חכמת ענותנותו ידעה להפוך לטובה את המאורע בלא שום הקנטה ובלא שום מיעוט הסברת פנים. אבל אם גם היה בא הדבר לידי מעשה של הקנטה חיצונית מ"מ הלל לא יקפיד בלב, שע"י כדאי ג"כ לחרות בזכרון טוב מופת לימודי מעשי, שקנין מדת ענוה טהורה כזאת אפשרית היא לאדם, למען יחרץ כל חפץ חיים באמת לרדוף אחריה במחקרו ובמעשה התרגלותו להשיגה.

קלה.

ת"ר מעשה כנכרי אחד שבא לפני שמאי, א"ל כמה תורות יש לכם. יש במציאות ציור כל דת נימוסית או אלהית, שתהיה או אחת כוללת כל העם כולו מקטנו עד גדוליו בחיוביה ובלמודיה, או שתהיה מחולקת לפי הכשרת כ"א מכתות העם, לההמון תורה לבד לפי דעתם והשגתם, ולחכמים תורה לבד לפי ערך השגתם. ע"כ עלתה על דעת הנכרי שתורתנו הקדושה ג"כ תהיה חלילה מחולקת לפי ערכם של מחלקות האומה בשכלם, ולא יוכל להשכיל איך שבכח אלהי ניתנו כל עמקי האמתיות לכל העם כולו כקטן כגדול בתורה אחת, וכל אחד משכיל בה לפי ערכו. ע"כ בהיותו נכרי רחוק מההכרה של הפלא האלהי הנמצא בתורה שתוכל הדרכה אחת להיות כוללת כל החילופים שבמפלגות האומה, ע"כ לא נסתפק כלל

שיש ודאי ריבוי בתורות, רק שאל על הכמות של הריבוי ההוא כמה תורות יש לכם.

קפ

א"ל שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. מפני שאי אפשר לתורה אלהית אמתית, שראויה לצאת מד' אחד ב"ה בשביל תכלית האחדות האמתית של כלל האומה שתביא בסוף ליסוד אחדות המין האנושי כולו, שתהיה חלוקה לפי הנושאים ביסודה האחדותי, ע"כ היא מאוחדת והחילוק של ההבנה תלוי במקבלים כ"א לפי הכנתו, ממילא היא צריכה לפירושים בין אותם שהם מקובלים בין אותם שהם מתפרשים ע"פ חכמים בסברא ודרשה. אבל עצם האחדות המקורי מחייב שהמקום שעל ידו יוכלו כל המדרגות לקבל אורה של תורה, היא התחלפות ההבנה בפירושים. א"כ מוכרחת היא להנתן על דעת הפירושים שיהיו נדרשים לכ"א כפי השגתו בדברים העיוניים, שזהו היסוד התורי. ע"כ הדבר מוכרח שתהיינה שתי תורות, שבכתב ושבע"פ, שבכתב להשלמת ההשפעה האחדותית ושבע"פ להשלמת ההתחלקות המוכרחת לפי שינויי גוונים ומעלות של אישי האומה ופלגותיה.

קפ

א"ל שבכתב אני מאמינך ושכע"פ איני מאמינך, גירני ע"מ שתלמדני תורה שככתב, גער בו והוציאו כנזיפה. לפעמים יזדמן איש מאומות העולם חוקר אלהי וגדול דעה שישארו לבו להכנס לדת מפני הכרת כבוד אלהיותה וקדושתה העליונה, איש כזה לא יסמך באמונתו על שום אדם, רק בהכרה עצמית פנימית יבא לגשת אל הקודש. ומי שכח שכלו כ"כ חזק ועצום עד שהכרתו הפנימית תביארו להבדל מהבלי נכר ולגשת אל ד' לשרתו ולאהבה אותו, הוא יבא עד ההכרה העמוקה שתורה אלהית כזאת אי אפשר כלל שתמסר להתפרש לכל יחיד כפי הבנתו הפרטית, וע"כ שהיא צריכה לפירוש מקובל. ובדברים שנסתפקו משכחה, או לא היה סיפק לקבל בפרטיות לכל הנידונים המתחדשים, שתהיה ההבנה מסורה בכלל לב"ד גדול מרכזי במקום אשר יבחר ד' שהוא עומד במקום הקבלה, בכל אופן, ומהבנה כללית ובהירה תצא המסקנא להיות מוקיר כל פרט ופרט מסעיפי משפטי התורה בפועל ובמעשה, ללמוד ולקיים. אבל מי שכח שכלו רפה ונטייתו לקדושת התורה האלהית היא רק נסמכת על גדולת האנשים המחזיקים בה, ממילא כיון שהבנין איננו חזק למדי ע"כ ירפו כל הדברים הנסמכים עליו, ולא יוכל להגיע עד רום מעלת האמונה האמיתית והחזקה בתורה שבע"פ וגם בתורה שבכתב, רק זהרה הכללי יקח לבו ורק לדעת אותה ללמדה יחפוץ בנטייתו, אבל לא יספיק שכל רפה כזה להיות משיג ג"כ איך שהשגת התכלית המכוונת הכללית, הראויה להיות נכספת בחזקה מכל ישרי לב איננו בא כ"א בקיומה של תורה ומצותיה לפרטיהן. כל אלה החולשות נקבצו באו יחדיו באותו הנכרי, תחילה אמר על תורה שבכתב, לא שהוא מאמין בה בסתם, כ"א אני מאמינך מצד גדולתך ופרסומך בחכמה וצדק והיותך מחזיק בה באמת, שהוא גרעון גדול למי שרוצה לבא עד המעלה הגדולה להיות מתנדב להכנס בחיל ד' אלהי ישראל ללא דרשוהו. ומזה נמשך הדבר שסיים שתורה שבע"פ איני מאמינך, כי האמונה החיצונית הבאה לא מהכרה של חכמה ודעת אלהים, תעמוד באמצע הדרך, וכח המושך של האדם אפילו יהיה גדול מאד יש לו גבול ידוע עד היכן הוא שולט. רק ההמשכה אחרי התורה הבאה מהכרה האלהית היא מושכת בזרוע כחה עד אין קץ, ואין עמה מעצור לאמר עד פה תבא, כ"א משכני אחרוך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה

ונשמחה בך". ומתוך ההכרה הכהה הזאת באה המטרה ג"כ באופן חלוש, שלא הספיקה להטביע תביעה פנימית לבקש שתסול לו התורה מסילה בכל ארחות חייו, החיצוניים והפנימיים, כ"א שתשיע את חשקו לדעת דבר שנראה לו שהוא נשגב ונעלה, קדוש ואלהי. וזה ימצא בלימודה של תורה שא"א לו להשיג כ"א ע"י גירות. לא מצד ההזדמנות החיצונית, (לא) [אלא] מצד ההבנה שיחוש כל מבין דבר, שלא ימסרו דברים החובקים בגדלם עולם מלא כשהם מיוחדים לאומה יחידה, כ"א למי שיכנס בעמקי חייה ויכנס בין בניה, שזה יוכל להשיג באופן כללי גם המתבונן הבינוני, שצריך להסמך ג"כ על אחרים. והנה אלה הרפיונות, עם העזות המוכרחה להמשך מהם בבלי דעת, ראויים הם להמשיך תוצאת ההרחקה המשולשת. הגערה, לעומת מיעוט צביונה של תורה הגלויה לעין כל רואי שמש בבהירותה ואלהיותה, והלה מסמיכה על יסוד איש יחידי. ההוצאה, על שומו קודש של תורה שבע"פ מרמס, שזה כבר יוכל להזיק לחברה, וקשים גרים כאלו לישראל כספחת'. והנזיפה על מיעוטו כח קיומה של תורה, בשומו יסוד גירותו רק למודה הכולל של תורה שבכתב ותו לא. ע"כ בצדק גער בו והוציאו בנזיפה.

קפח.

כא לפני הלל, גייריה. יש הפרש בין אם נסתכל באדם לפי מצבו הרוחני בפועל לאם נסתכל על ענינו בכח. שאם נסתכל על מה שהוא בפועל, אז כאשר נמצא בו חסרונות נפנה אליו עורף ונמאסהו. אמנם אם נסתכל על היסוד הכחני שבו, אז יוכל היות שנמצא בו כשרון טוב ולב נכון, שרק סבות מקריות גרמו את החסרונות, ע"כ באהבה וסבלנות מרובה יסורו החסרונות וישוב לנו האיש בכל כחותיו לטובה. ע"כ כאשר הסתכל הלל בכח הצפון באיש הזה, שעם הגסות השרויה בעמו בכלל ועם כל ריחוקו מאור השם יתברך ותורתו מ"מ נפשו תשתוקק לאורה של תורה אפילו במובן שטחי וגרוע, מ"מ אות הוא על כח נשגב הנמצא בנפשו, שכאשר נשתמש באור תורה ובאהבה ונחת נוציא אל הפועל כמה דברים יקרים ויהפך כולו למוטב, להיות דבק בתורת ד' באמונה שלמה ואהבת אמת.

קפח.

יומא קמא א"ל א"ב ג"ד, למחר אפיך ליה, א"ל והא אתמול לא אמרת לי הכי, א"ל לאו עלי דידי קא סמכת, דעל פה נמי טמוך עלי. עיקר היסוד שעליו בונים מהרסי קודש מחללי ברית ד' בתורה שבע"פ, הוא בנוי מצד כי טח מראות עיניהם את עוצם ההכרח של תורה שבכתב לתורה שבע"פ. וכיון שבדעתם העניה אין החסרון מורגש, ע"כ לא יוכלו להכיר את גודל כח האמת שיש בקבלת תורה שבע"פ. אבל מי שמכיר את ענין הנחיצות ואי האפשריות כלל שתהי' תורה שבכתב נתונה בלא תורה שבע"פ, אז כבר יצא ממוקש הטעות, שהרי כיון שהוא מכיר טבע הדרישה וההכרחיות שיש לדברים שבע"פ מחוברים לתורה שבכתב, א"כ הלא שגוען הוא שיסור לבו מתורה מורשה שיש לנו מאבותינו, לבדות דברים שבע"פ מחזון לב שלא נשרשו כלל בקשר קדושת אבות. ע"כ הורה לו הלל את ההכרח הגדול שיש למציאות קבלת מורשת אבות ופרסום האומה והסכמתה. שהרי אפילו האותיות אינן באות לנו כ"א מצד ההסכמה והפרסום, ואם לא נכבד את הקבלה שבאומה הרי באין אמונה באותיות שהוראתן הנה כמו שהן נקראות באומה, אין אתנו יודע לקרא כל כתב ואין לנו דרך ג"כ להגעת תורה שבכתב. וכיון שבהגעת תורה שבכתב ג"כ הקבלה מוכרחת, א"כ ע"כ לומר שיסוד הפרסום באומה במורשת אבות הוא יסוד מוסד בסדר האלהי

איך להקים חק ומשפט. א"כ איך אפשר לצאת מגדר תורה שבע"פ, שיסודה היא השמירה של קבלת אבותינו מה שהתנחלו באומה בפרסום והסכמה. וכיון שהטבע בעצמו מעיד על הכרח חיוב מציאות המסורה וההעזר מן הפרסום וההסכמה באומה, כבר היסוד מובן שכל הבא לבעט בתורה שבע"פ הוא נלחם עם טבע המציאות, שאי אפשר כלל לקשר של דורות שונים שיתאגד כ"א בעזרת המסורה המפורסמת, א"כ ע"כ כך הוא תנאי נתינת תורה שבכתב, א"כ רע"פ נמי סמוך עלי. ויסוד הדבר שהסמיכות על אבות וזקנים וכללות האומה בפרטי הדינים, הוא דבר מוכרח שאי אפשר מבלעדיו, עד שאפילו אותם שבעטו בקבלה, הנה לא עלתה בידם כ"א לפרק מעליהם עול הקבלה לשעה, וכיון שעברו איזה דורות כבר נתרבו להם ספיקות והוכרחו לקבלה. א"כ "עזבו מקור מים חיים", קבלה נאמנה מורשה קהלת יעקב, לחצוב להם נארות נשברימי, קבלות חדשות ומזוייפות, באין כח חיים בעומק נשמת האומה וקדושתה. ע"כ הדמיון הוא מכוון מאד, שהאותיות בין אם תקרא להן כשמות שקרא להן בראשונה או בשניה, א"א ללימוד זה בלא קבלה. והקבלה המאומתת היא שבאה בראשונה, שממנה אין ראוי לזוע לבקש חדשות ו"לתאוה יבקש נפרד". וכיון שתתברר לאדם הכרחיות הקבלה והמסורת לתורה, ישכיל ויבין שא"א כלל לחשוב אחרת כ"א שעל יסוד צירוף הקבלה עם הספר של תושב"כ נתן השי"ת תורה לישראל וימצא בצדק לבבו נאמן בתורה שבע"פ. רע"פ נמי סמוך עלי.

ק.א.

שוכ מעשה כעובד כוכבים אחד שכא לפני שמאי, א"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. הרגש הטבעי שיש באדם לטוב ולצדק, שהוא באמת נובע מהאור האלהי שבנפש האדם, באמת כדי לשכללו ולפתחו יפה יפה זהו יסוד התורה. אמנם מפני שהאדם הוא קצר רואי, אינו יכול כלל להקיף את המון המעשים הצריכים להעשות או להעזב, כדי להפיק את התכלית של הטוב והיושר האמיתי. ע"כ צריך הוא להדרכה אלהית שנתונה בדעתו של אל דעות ב"ה, שמקפת את כל המציאות מתחילה ועד סוף כדי שיהיו הפעולות מותאמות אל עומק היושר היותר כולל ויותר מקיף, ונכון עם העתיד היותר עמוק ורחוק כמו עם ההוה היותר קרוב. והנה מתוך שזה נרש יפה בלבו של כל אדם משכיל, שראוי שתהיה תכלית התורה הצדק והיושר, שהיסודות הללו הוא מכיר כללותם בשכלו והרגשתו הטבעית, מפני כך הטעות קרובה לבא, שכשם שהוא מרגיש את היסוד הכללי כן הוא צריך להרגיש ג"כ את היחש של הפרטים אליו. ובאמת היסוד הכללי הוא נטוע בעצם טבע הנפש, אבל היחש של הפרטים אל הכלל זהו תלוי בעמקה של תורה, שצריך לימוד מרובה, ואחר כל היגיעה אי אפשר שישג האדם דבר זה התלוי בדעת עליון בכל אורה הגדול. והנה השכל והרגש המה שני רגלי האדם במובן הרוחני, בהם יתהלך בארצות החיים לחוש את הטוב ולהשכיל את האמת. והנכרי הזה, אשר חכמת יון משכתו אל הרגש של טוב ונשגב, חפץ שירגיש את כל התו"כ לפרטיה ע"פ תורת הרגש, רגל אחת, למדני כהת"כ כשאני עומד על רגל אחת.

ק.א.ק.

דחפו כאמת הננין שכידו. הרגש דומה לעומת פרטי הפעולות הטובות, שהן ממלאות כל חללו של עולם מלא, לאמת הננין לענין תוכן פעולת הבנין, שאע"פ שמועלת היא אמת הבנין לעסק בנין בית ושכלולו, אבל

לא שהאמה היא כלי המלאכה שבו הבית יבנה, כ"א יוכל למוד באמה מדת קרקע לומר שבמדה כזאת צריך הבנין להיות בכללו, ולמוד ג"כ גבהו ורחבו וארכו לכשיגמר. אבל הפעולות והציורים המושכלים שצריכים להיות הרבה מאד בעסק הבנין, אין להם יחס עם אמת הבנין כ"א צריכים להתלמד ולהעשות, כמו כן אע"פ שהרגש האנושי מצייר יפה שעל פי כלל הנטיה לטוב ולצדק צריך שיהיה נבנה כל בנינה של תורה, אבל כדי להעלות את כל פרטי בנין קדוש ואדיר זה על הלב, ליחסם אל הכלל, צריך לימוד מרובה בתורה ודרכיה והתעסקות מעשית בקיומה. וכשם שהאמה הזאת מודדת לפני הבנות הבית רק את המקום השטחי שעליו עתיד הבנין לעמוד, כן א"א שמדת הרגש, אפילו היותר עליונה וטובה, תקיף כ"א את הצד הנמוך של ערכה של תורה. רק אחר הקיום והלימוד יתעלה הרגש עצמו להשכיל יותר [את] היחס הפרטי שיש לכל מצוה וחיוב לעומת הכלל, כי יתרחב המבט של עצם רגש הטוב ע"י קיום התורה ותלמודה, ובכ"ז אין האמה נועדת כ"א למדוד דברים עומדים להעשות, או שכבר נעשו, אבל לא שהיא תגמור את הבניה. כן צריך להשריש שדוקא האמונה האלהית, אהבת התורה והמצוות מפני שהן דרכי ד', יוכלו להיות משמשים בתור כלי פועל לקיומה של תורה, והרגש האנושי יוכל רק לצייר את כללות הדבר כשיש מניע יותר חזק ממנו שמלאכת הפעולה תהיה נזקקת לו. ובאשר ראה שזה בא רק עם הרגש החלש ומבקש שעל ידו יכנס במלאכת הבנין הנישא של קיומה של תורה, דחפו כאמת הכנין שבידו, שהוא דומה כזה שרוצה לבנות בית רם ונשא רק בכח מדידת מקומו באמה שבידו.

ק א ב .

בא לפני הלל גייריה, א"ל דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא הוא זיל גמור. השקפה אחת לטובה [ש]יש לסבול חסרונות המתגלים באדם הבא לפנינו, בשביל שכדאי לקבל הרע המועט מפני הטוב המרובה שאפשר להולד ממנו כשיצא מן הכח אל הפועל. אבל מעלה היותר גדולה היא להשכיל שלפעמים בהחסרון עצמו נמצא יתרון של טוב. וזה הורה לנו הלל בענותנותו עם הגר הזה יותר ממה שלמדנו ממי שקדם לו, שכאן הראה לדעת שאע"פ שע"י התביעה לצמצם את כל התורה כולה אל הרגש האנושי, אפילו יהיה טוב וטהור, יכולים לצאת מכשולים, אבל המכשולים אינם באים מפני שאין לדבר התביעה של מציאות יחס לרגש האנושי הטוב המבונה ע"פ עומק הצדק והיושר עם התורה כולה, אלא מפני שהרגש האנושי צריך לימוד מרובה, וכפי עומק תכליתו הוא צריך דוקא לאור האלהי ותורת אמת מאת ד' אדון כל המעשים, שהוא קורא הדורות מראשי ולפניו נגלו כל המון נסתרות מתחילה ועד סוף ומראשית עד אחרית, שהרי אמת שיסוד התביעה הנמצאת בלב אדם ישר להיות מתהלך בתומו לפעול טוב וצדק היא נטיה יקרה, ועל בסיס שלה ראוי שתנתן תורה תמימה, אבל כיון שהגיע האדם לנטיית הטוב והצדק, מיד צריך שישכיל כי לא רק הטוב הקטן והדל שיוכל לעשות עם רעו אשר לנגד עיניו זהו כל הנכלל בעומק הנפש בכח אהבת הטוב שלה, כ"א אהבת הטוב היא כוללת כל האדם אשר על פני האדמה, בכל הזמנים ובכל הדורות וכל היקום. ובדאי יש יחס אל נטיית הטוב הקטנה המתעוררת לעשות חסד עם רעהו אשר לעיניו יתמוגג במכאובו, אל שאיפת הטוב הגדול להיטיב גורל האדם בכלל בחומריותו ורוחניותו, לעשות את עצם חייו ליותר מאושרים ומוצלחים, להרבות בו מדות טובות וחיי שלום נועם ושלוה, שע"ז צריך מערכה גדולה של סדרים והשרשה גדולה בנפשות, שאי אפשר שתתכונן כ"א ע"י הקלטה יפה באומה שלמה המוכנת לגשת בכללה לעבודת הקודש, להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש". והאומה הזאת צריכה הכשר מרובה ותיקון גדול עד שתגיע למצבה הרם, עד שתהיה ראויה לתעודתה. א"כ כל המכשירים שמרוממים את כח האומה המיוחדת לזה המה המכשירים של הרגש

הטוב הטבעי שיצא לפעלו במובנו הרחב. וההשרשה העמוקה מתגלה לעולם ע"פ צד השלילה של מניעת ההיזק. שלענין הפעולות החיוביות יוכל אדם לעורר נפשו בזמן מן הזמנים לעשות טוב אע"פ שטבע נפשו עוד לא בא למדה זו, אבל להשמר ממכשול עשיית רע, דבר זה הוא תמיד, כי השלילה צריכה להיות תמיד דבר זה א"א כ"א ע"י השרשה גדולה של הפיכת הטבע לטובה, ע"י צריך כוונות רבות ועצומות מאד. והנה כיון שמתגבר האדם בנטיה הטובה של הצדק, יתחייב לדאוג שלא תשאר נטייתו רק טבעית כ"א שיוכל ג"כ לבססה על מוסדי השכל והחכמה העיונית. ובדאי שיסוד הנטיה הטובה לטוב וליושר נובע באדם מאוצר הטוב של חסד ד' וטובו על מעשיו. א"כ הוא מוכרח להכשיר עצמו בדעת אלהים לאמתתה, וא"א לדעת את ד' כ"א ע"פ מעשיו, והידיעה השלמה תהיה לפי הערך של הקפת המעשים המתגלים מחסד עליון. וכיון שהמעשים הטבעיים אינם כ"א חלק אחוז ממעשי ד', אינם מספיקים לתן הכשר להבנה שלמה בדרכי ד' כ"א כשיצורף אליהם הכשר דעת ממעשים הניסיים שנעשו לתכלית הכללית והנשגבה המוכנה לבא ע"י ישראל. ע"כ תלמוד תורה וקיום המצות כולן והוקרתן, והשרשת קדושתן כראוי לדברים נשגבים אלהיים הכוללים את אוצר החיים של העולם כולו, שע"פ רגש זה מוכרחים לצאת דקדוקי תורה ומצות בדיוק עצום והרחבה גדולה, כולם מסתעפים ומוכרחים להתפשט מהשורש היסודי של רגש הטוב שבנפש האדם להיות חפץ לעשות טוב וחסד יושר וצדק. ע"כ באמת הרגש הטוב הוא הבסיס לתורה, וא"א כלל לחלק את המוסר הטבעי מכלל התורה כולה, כ"א לדעת שמה דעלך מני לחברך לא תעביד, המוסר הטוב, השולל את הרע, שתובע הכשר מעולה בנפשות להשכיל ולהיטיב תמיד, זהו כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא, איך להשריש כח הטוב ואיך לפשטו באומה כולה לדורות עולם, ואיך להעלותו בעילוי הכשר חכמה והשכלת אמת שלא ימוט לעולם מתגרת רוחות רעות של רגשת פועלי און', שונאי טוב ואוהבי רע, שמתרגשים לפעמים לבא לעולם. שהשמירה לזה היא דעת אלהים אמת, שאהבת ד' ויראת רוממותו וחקר כבודו ומעשיו ונפלאותיו, הם קשורים בכל התורה כולה, לפרטיה ופרטי פרטיה, א"כ אידך פירושא הוא זיל גמור. והלימוד הזה הוא מעיין שאיננו פוסק, המשתרע למטה ולמעלה, למטה בדברים המעשיים המביאים את התכלית של מילוי הטוב של "דעלך סני לחברך לא תעביד" במובן האנושי הכללי במילואו באחרית הימים, שכיון שבא האדם למדה זו להשכיל שהטוב איננו מה שנוגע רק לעצמו ולבשרו כ"א גם לזולתו, א"כ שוב אין הבדל ג"כ בין מה שנוגע לדורו או להרבה דורות שלאחריו. ולמעלה לפתח [את] הכח השכלי כדי שיהיה הרגש הזה הולך ומתרחב ומתחזק במעמד קבוע שלא יזח ממקומו. ע"כ אין ראוי לקנתר את הרגש הטוב ולא את התביעה של מציאות יחס לתורה עמו, כ"א לדעת שרק ניצוץ מן הרגש הזה מתגלה בלב ע"פ הטבע הפשוט, ובכל מילואו ימצא רק לפי ערך פעולת התורה על הנפש בתלמודה ובמעשה. א"כ המעשה והתלמוד יחד המה פירושים ל"מה דעלך סני לחברך ל"ת", היסוד הטבעי של המוסר האנושי, וכיון שכן באמרו ואידך פירושא זיל גמור, היינו ללמוד ולקיים, "שמור ושמעת".

קמח.

שוב מעשה כנכרי אחד שהיה עובר אחורי ביהכ"נ ושמע קול שופר שהיה אומר ואלה הכגדים אשר יעשו חשן ואפוד, אמר הללו למי, א"ל לכה"ג, אמר אותו הנכרי כעצמו, אלך ואתגייר כשביל ששימוני כה"ג. לפעמים צריך להכיר כח יתרון באדם בשביל שמפנה לבבו אל הטוב והאמת, אע"פ שאינו מוצא את האמת מפני סיבות המונעות, אבל הרצון המתילד בלב לדרוש את הטוב גם הוא דבר טוב ונכבד. לא כן הוא לכאורה אדם שמצד איזה מקרה של פגישה האיר לו איזה אור, אז ישובח לפי הרגיל רק אם ההצלחה עמדה לו שהפגישה נפלה על דבר שהוא מועיל ונשגב מצד עצמו, שגם הוא יכובד. אבל אם התעורר לא מצד

דרישתו כ"א מאיזה מקרה, והמקרה לא הצליחו להעמידו על נקודה של חפץ אמתי וטוב, כ"א על חפץ כוזב ומדומה, לפי הראוי אין סיבה לקוות מכזה תוצאות נכבדות. והנה זה הנכרי לא הלך לדרוש את ד' מחפץ לב והלך נפש, כ"א מקרה נזדמן לו שענר אחורי ביהכ"נ ושמע קול טופר. גם המקרה לא הצליחו להעמידו על נקודה שהיא באמת יסודית ואמתית, כ"א הוברק לפניו ברק חיצוני של מלבושי כהן גדול וכבודו החיצוני. והנכרי ההוא, בהיותו כפי הראוי לשער ממרום עם הארץ, חשב שהנה דרך לפניו לרכוש לו כבוד וברק חיצוני שאליו יתאוה מאד, ובזה טעה בתכלית גם בתוצאות הענין. ע"כ לא הי' ראוי לשום אליו לב לפי הראוי בשורת המשפט.

קמז.

בא לפני שמאי, א"ל גיירני ע"מ שתשימני כהן גדול. אצל הנכרי העומד חוץ למחנה ישראל יוכל לפעמים להצטייר שבמה שיכנס אל הכלל הוא נחשב לכה"פ בעיני ישראל לעושה חסד עם הכלל, אע"פ שבעצמו לא יוכל להסכים שאיזה דבר גדול הוא עושה כי הלא יודע הוא ערכו, ובמה זה יוסיף בכחותיו הדלים בנכסים רוחניים שהם עיקר מעוזם של ישראל. ע"כ כשאמר בלבו לא הי' יכול לומר שיהיו הדברים בדרך תנאי, כ"א בשביל שישיומני, שחשב שממילא יבא למטרתו אח"כ. אבל בדרשתו אח"כ בעניני מצב האומה נדמה לו שחסד יחשב לו עכ"פ מצד האומה בהיות נכבד שכיו"ב מתגייר, עד אשר ערב לבבו לומר לשמאי דרך תנאי ע"מ שתשימני כה"ג, כחק באי בברית שכ"א מקבל מחבירו איזה דבר. ובזה הוסיף שיבוש על שיבושו, שבאמת אין ישראל רודפים כלל אחר גרים שקשה להם כספחת, ויסודה של תורה בקיום כל מצותיה שייכה לישראל לבדם, ונכרי שעוסק בתורה בשבע מצות דידהו הי"ז משובח. ע"כ שיער שמאי איך יהי' בנין גדול ורם כהיהדות וכל חובותיה של תורה, יוכל לעמוד על יסוד חלש ורפוי כזה הבנוי על נטיות בלתי צודקות ומוטעות, כמדידת הבנין העתידי להבנות בגבהו ורחבו לעומת יסודותיו, ומצאו בלתי מספיקים כלל. ע"כ דחפו כאמת הבנין שכידו.

קמח.

כא לפני הלל, גייריה. אם כי בעצם הזדמנות המקרה להתעורר לחפץ טוב אין זו עדות על יתרון הכשרון לטוב שבאדם ההוא, אבל מצד ההשגחה העליונה, המסובבת מאדון כל, אל דעות אשר לו נתכנו עלילות, אין ספק בדבר שאין שום מקרה שאין לו ערך ראוי להתבוננות. ע"כ נחשב ג"כ המאורע שדוקא זה האיש יעבור אחורי ביהכ"נ בעת לימוד זה הפסוק, ודוקא על ידו יתעורר לרעיון גדול כזה, להתגייר, אפילו עם היותו מיוסד על יסוד מטעה שהוא להיות כה"ג, מ"מ אם לא היתה בנפשו נטיה גדולה לטוב ולאמת לא היתה באה לידו זו ההזדמנות. גם איש כזה אשר כמובן לא חסר כבוד ג"כ במצבו, אם לבבו נוטה לחמוד לכבוד הנמשך מפאת עבודת אל אמת, אות הוא שגרעין אהבת ד' ועבודת אמת נמצא בלבבו, אלא שהוא מעורב בסיגים רבים מאפס לימוד וחינוך. ע"כ הלא החובה מתגדלת מבלי לדחותו, ולהתאמץ לצרף סיגיו עד אשר הנטיה הפנימית שבו לחמדת אהבת עבודת ד' תצא צרופה כזהב בעצם טהרתה. ובאמת יוכל היות שחמדת אהבת עבודת ד' היתה באמת בלבבו, אבל מפני שהורגל בברק חיצוני מרובה לא היה יכול לישב דעתו בתכונת עבודה פשוטה שאינה מושכת אחריה את הציור האסתטי. ע"כ כשמעו שנמצא תכסיס עבודה בישראל עם הוד והדר והכנה מברקת, מצא עצמו צמא להוציא אל הפועל חפצו לעבודת ד' כפי

נטייתו להדר ויופי. אמנם כ"ז לא יעיק לו כ"א כ"ז שלא הורגל בתורה ודרכיה, והיופי המוסרי לא הכה שורש עמוק בלבבו, אבל בטוח היה הלל שכאשר תבא חכמה בלבו לדעת את ד' ודבר קדשו, ימצא את כל אוצר היופי והתפארת בדרכי ד' הפשוטים והטהורים שבקיומה של תורה ולימודה, "והתפארת זו מ"ת"

קמ.

א"ל כלום מעמידים מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות, לך למוד טכסיסי מלכות. הנה אפשר שימצא אדם בעל רגש גדול, ועם החכמות הכלליות שקנה לו הוא מסור כ"כ מצד הכרת האמת בגדולת השי"ת לחשוק בעבודת ד' מצד נטייתו הפנימית, עד שהעיקר לא יהי' אצלו הלימוד הפרטי של ההלכות ופרטיהן איך להשלימם, כ"א הוא חפץ ביסוד עבודת ד' הלוקחת את לבבו. ומתוך שהכלל של עבודת ד' שתהי' ג"כ עם זה נהדרה לפי רגש היופי החיצון המבריק שמעורר יותר את הרגש הבריא לוקח את כל חושיו, יוכל לטעות שהוא אינו צריך לימוד פרטי. אמנם המשל הוא נמרץ, הנה כשמעמידים [מלך] מזדמן שכ"כ יהיה מסור בידו כח ההנהגה עד שיהיה חפצו הכללי להיטיב את כלל המונהגים נעלה מכל חק פרטי, מ"מ א"א כלל שתהי' מעלה זו הכללית נתנת כ"א מי שיודע טכסיסי מלכות, ערכם ופרטיותם, אז רק אז יוכל להתנשא אל המדרגה הכללית הנשגבה. כן אי אפשר שתעלה בידך עבודת ד' טהורה כללית המתאמת לעומק תכליתה הכללית, שתהיה באמת ממלאת את כל כח הרגש הטוב, באופן שיהיה מתאים לאותן התכונות הכוללות [שעתידינות] להגיע ע"י עבודה תמה, כ"א בידיעת עניני העבודה לפרטיהם, שרק ע"י הפרטים תתקבץ בהירות ענין הכללי.

קמא.

הלך וקרא, כיון שהגיע לזה הקרכ יומת א"ל מקרא זה על מי נאמר, א"ל אפילו על דוד מלך ישראל. ענין ההתייחסות של הכהונה יוכל להתפרש שהיא תלויה באיכות הרגש הקדוש שצריך להתלוות לעבודת ד' המעשית, מאחר שעצם המעשה ביחוד של עבודת הקרבנות מצד חיצוניותו יוכל להוליד רגש כזה שאינו מתאים לאותה ההתרוממות שעבודת השם יתברך צריכה להוליד בלב. א"כ מי שכבר בא לידי מדה זו שרגש לבבו הוא נשגב ונעלה ויוכל להמשיך את ערך המעשה של העבודה לתכלית מצויירת בתכלית הקדושה והתפארת, כבר הוא ראוי להיות זקוק לעבודה ככהן. אבל באמת לא בעצם הרגש התלוי בבחירה תליא מילתא, כ"א באותו הרושם שגלוי לפני אדון כל הנפשות שדוקא אם יעשה כזה ע"י הקרבנות אז תצא הפעולה הרצויה להיות פועלת כפי המדה הראויה ביחש להרבות כבוד שמים מעבר מזה, ולהמשיך ג"כ היחש של הכרת קדושת השם יתברך אל עומק הפרטי שבמעשים האנושיים מעבר מזה. וזה תלוי הרבה בין בהחיוב של המעשה להעשות בין במניעתו, אשר ע"כ המניעה אינה משום חסרון הכנה לבד כ"א שיש תכלית מכוונת בהגבלת המניעה אפילו באדם שנשלם הרגש שלו בתכלית העילוי, כדוד מלך ישראל נעים זמירות. ורחש הכבוד החיצוני שהיה מתילד מהתעסקות שלו בדברי העבודה היה בתכלית הגדולה, מ"מ נתרחק מפני שיש תכלית רצוי' בעצם הריחוק, שרק עמו יחד עם החיוב תצא הכונה הראויה הטהורה והקדושה.

קמת.

נשא אותו גר ק"ו בעצמו, ומה ישראל שנקראו בניו למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם בני בכורי ישראל כתיב עליהם והזר הקרב יומת. שני הדברים, שהם העקריים בעבודת ד' בכל דבר שצריך שהפנימיות שבלב תהי' מתגברת על המעשה החיצוני להעלותו ולכוננו על יסוד מכוון ירצוי, כמו בענין הקרבנות, הם: האחד ההכשר של קישור הנפש באהבת השם יתברך מצד עצמו לעצמו, וההכשר השני הוא החפץ להרבות בכבוד שמים בערך לעולם החיצוני. שכאשר יהיה האדם מוכשר להשתלם בשני אלה, אז יעלו בידו הנטיות הפנימיות הדרושות לתכלית עבודת ד', ביחוד בדבר שצריך לזה הוד והדר כדי שיפעל יפה כפי תכונתו האמיתית על העולם שמחוץ להפועל. והנה ישראל מצד ההכשר שיש בעצמם לאהבת ד' קראן כנים למקום, כבן שנמשך לאהבת אביו. והנה בזה אין עוד יתרון ניכר לאהבה, מפני שהשם בניו אין לו מובן כ"א כשכל העולם כולו אינם מכירים כלל את אביהם שבשמים, שאז ודאי אינם נקראים בניו כ"א אותם שמכירים אותו ומודים ומעידים שהוא אביהם. אמנם הבכוריות, הוא מיוחס ג"כ לזמן שבנים אחרים צעירים הבאים אחריהם ג"כ ימצאו, דהיינו ביחש להשקפה על העתיד, שעתידין כל באי עולם להכיר כבודו של אדון כל היחיד בעולמו, מ"מ לעולם יהיה דבק בישראל יתרון הבכורות, שהם הם ראשית תבואתו. וזה יבליט כח האהבה לעומת עמים אחרים המשתדלים ג"כ לקרבה לעבודת ד', ואז בזמן ההוא כבר תצא אל הפועל פעולתן של ישראל על העולם הגדול שמחוץ לגבולם. א"כ יש בישראל מהמוכן ג"כ ההכשר של חפץ התרבות כבוד שמים כלפי החוץ, שזה יש לו יחש עם הנטיה לעבודת ד' בהוד והדר שהוא ג"כ מורגש וחיצוני בצירוף עם הרגש הקדוש הפנימי. מ"מ אין כ"ז מספיק להשריש, אפילו בקרב המיוחדים שבהם, [את] הכח הראוי להיות בעצמו ניגש אל ד' בעבודת הקרבנות, מזה הכיר שלא אותו הרגש המורגש בקרב לבבו לעבודה ולכבוד שמים יספיק שלא תחול עליו ההרחקה האמורה מיסוד העבודה האלהית שבקרבנות, הצריכה דוקא להתייחדות מרכזית אחת מובחרת מראש ומובדלת מכללות האומה ע"פ דבר ד' ועצתו הנעלמת מעיני כל חי.

קמת.

גר הקל שבא במקלו וכתרמילו על אחת כמה וכמה. עכשיו הכיר ערכם של ישראל אחרי שנשרשה בלבבו קדושת התורה, וידע שיש ערך קבוע טבעי לישראל מטבע קדושתם שאינו תלוי בבחירה ובהשתדלות עצמו. ולערך זה אין באפשר שידמה להם הגר כיון שאותו הכח הבא מקדושת אבות חסר לו, והכיר שאין עניני הדעת והרגש נמדדים כפי הרושם שאפשר לגלות מחוץ לנפש כ"א לפי ערך הכרעתם בעצם טבע הנפש, כמו שיש הבדל בין דבר כבד לדבר קל מצד עצם טבעו, ואף שלפי החוש החיצוני יהי' השטח של דבר קל יותר רחב מ"מ אינו יותר נערך במשקלו ולפעמים בערכו. כן יש בתכונה הפנימית של ישראל כובד מכריע לצד הקדושה, מה שאינו מוחש וניכר למי שמשער מן החוץ. כן אע"פ שנדמה לו שיש לו רגש רחב ודעה מתפשטת בענינים הנוגעים לעבודת ד', אבל בראותו כח הסגולה הפנימית הטהורה שנמצא בישראל בטבע לאהבת שם ד' ועבודתו, הבחין כי חסרה לו עם הרחבת דעתו ורגשו אותה הסגולה הנכבדה הטבעית הנמצאת בישראל בתורה מורשה מקדושת אבות. ועוד שהוא כא כמקלו וכתרמילו, מי שיש בו כח רב ברגליו איננו צריך להעזר במקל, כן מי שנולד מגזע קדוש עם ד' איננו צריך להעזר כ"כ משפיטה ובחינה שכלית ורגשית, שהמה כעין דברים מלאכותיים נגד טבע הקדושה הקנויה שבצמם נפשותיהם של

ישראל. ולעומת זה יש רוכב סוס, דהיינו גבור המשתמש בכח גבורה נפלאה חוץ מהרגיל לטבע עצמו, כן מונח בישראל כח אדיר למסירות נפש לעת הצורך, ולאהבת ד' וכל דרכיו בכח נשגב ואדיר, מה שלא יוכל להעשות ע"י קבלה עצמית שע"י בחירה חפשית הנמצאת בגרים. ע"כ הוא בא רק במקלו, עוזר קרוב שמגביר רק מעט את כחו הטבעי, זהו סיוע של השכל והרגש האנושי. ולא עוד אלא שהתכונה הפנימית שאפשר לו להקליט ביחש לעבודת השי"ת על טהרתה כפי מה שהכירה עכשיו אחר שזכה להדבק בעם ד', איננה מכחו העצמי כ"א שהוא מכשיר את עצמו ע"י גרותו לקבל אור דעת ד' מכללות כחן של ישראל. א"כ הוא בא בתרמילו, כעני הבא בתרמילו לקבל ממי שנותן לו מנדבת לבו. והורה בזה שכן מקורי כללי בדעת השי"ת והדבקות בעבודתו הוא מצוי רק בישראל. בגרי הצדק הוא דבר מושאל, והוא מתגבר לפי ערך דבקותם בעם ד'.

ק.ן.

כא לפני שמאי, א"ל כלום ראוי אני להיות כה"ג, והלא כתיב בתורה והזר הקרב יומת. כל תשוקה שיש באדם, אם יש לה שורש בטבע נפשו, היא עתידה לעמוד בו ולהתקיים. ואם אין לה שורש בעצם טבע נפשו כ"א באה מאיזה ציור ודמיון המעורר ע"ז, עתידה היא להתבטל. והנה זה הגר שסופו הוכיח על תחילתו כי אהבתו את שם ד' אלהי ישראל היתה באמת, ואחרי שדבק בתורה ולימודיה נחרתו על תלמי לבבו, הבין והשכיל שמה שהוא אפשר מצד התורה הוא האפשר ומה שהוא נמנע מצדה הוא הנמנע הגמור, ומאחר שע"פ התורה איננו ראוי להיות כה"ג שוב אין לו ע"ז הכשר טבעי כלל בעצם טבע הנפש, א"כ גם תשוקתו לזה נתבטלה. אמנם להכנס תחת כנפי השכינה ולהחשב בין גרי הצדק שע"ז הוא ראוי, תשוקה זו היא נטועה באמת בטבע נפשו, ע"כ הדבר העיקרי התקיים בו, והדבר הטפל, שרק ממאורע דמיוני נתעורר, כלה והלך לו, עד שהרגיש בעצמו עמוק מאד שכיון שכתוב בתורה והזר הקרב יומת, זה כבר מלמדו שאיננו ראוי בעצם להיות כה"ג, לא רק ממניעת הכרח חיצוני כ"א ממניעה טבעית, שהיא נוטלת ג"כ את החשק והתשוקה למה שהוא מנוע מצדה.

ק.ן.א.

בא לפני הלל, א"ל ענותן הלל, ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה. אמנם יסוד הסבלנות, לקבל בסבר פנים יפות גם את מי שראוי מצד מעשיו להיות מתרחק, נטועה היא במדת הענוה שהיא בנויה ע"פ טבע הנפש ורגש הלב. אבל באמת אצל נשיא אלהים זה היתה מתאחדת עם החכמה השלמה של ראיית הנולד, שהענוה הגדולה והאמיתית עזרה לו שלא יהיה שום מסך המבדיל בין ראיית הנולד, מצד רגש ההתקצפות הנולד בטבע מצד המראה של חסרון הנמצא באיש הבא לפניו בהוה. ע"כ א"ל הנה ענותן אתה הלל, וזה הוא לך מצד המעלה הטבעית שכבר קנית אותה על השלמות. אמנם ינוחו לך כרכות על ראשך, מקום השכל והבינה, כי לולא גודל החכמה המגעת עד סוף חקרי הנפש לא היית יכול לבא למדה זו להשיג את הצד הטוב הכמוס בעומק הנפש בשעה שכ"כ התקדרו שמייה בעבי הדמיונות והציורים המוטעים הבאים מחסרון הכנה ולימוד, שהקרבתני תחת כנפי השכינה. כי הנה שתי הגנות צריך האדם לשומרו מכל דבר המטעה ומנעו מעבודת ד' ואהבתו השלמה: האחת, מפני מה שלמטה מערכו מתגרת יד התאוות החומריות הממשיכות את האדם אחריהן ומפלחות כחץ כבדו. והשנית, ממה

שלמעלה ממנו, שלפעמים הנהו טועה מדרך השכל בציורים הרוחניים להיות על ידם שוגה מעבודת ד'. והנה ישראל שבא בזכות אבות ובקדושת מורשה מימי קדם איננו צריך כ"א שמירה מהצד התחתון, כלומר מצד יצר לב האדם באשר הוא אדם, וכאשר ינצל משחיתות התאוות כבר יהיה דבק בד', מפני שעצם ציורי הדעות האמיתיות הם קרובים ללבבו וטבע נפשו. לא כן הגר הנספח על בית יעקב, שאותה התכונה הפנימית המביאה להכיר את עומק האמת וההוד הגנוז באורה של תורה, אין לו ע"ז הכנה מצד הירושה. ע"כ הוא נמצא עלול להפגע ג"כ ממה שהוא למעלה ממנו, כלומר מתעופות סברות רעות, שהם פגעים שחוץ מפגעי התאוה החומרית השפלה, שעליה כבר גבר בבחירת עצמו החפשית. אמנם ההכנסה בברית ד' היא שעמדה ועומדת לכל גרי הצדק, שד' יתן להם מפיו דעת ותבונה להשכיל בפנימיות נפשותם עומק הצדק שיש בדבקותם לתורת ד' ומצותיו. ע"כ כשם שבישראל נאמר יִשְׂאָהוּ עַל אַבְרָתוֹ, להורות על ההגנה מצד התחתון אבל מצד העליון א"צ הגנה, כי כבר חקוק יפה בלב הניצל מצרת המון התרגשות התאוות חותם האמת יפה יפה, אבל בגר צדק שאין לו זה הכח הטבעי, הנה הוא צריך להיות חוסה תחת כנפי השכינה, שע"י הקדושה הנמשכת עליו מקבלת עול מלכות שמים מתחדשת בקרבו רוח חדשה להיות למגן לו מכל המוני הדעות הרעות, אע"פ שמצד טבע תולדתו היו יכולים לשבש דרכיו, עד שהוא מוצא את עצמו נאזר בגבורת דעת ורגש קדוש כאחד מאזרחי ישראל, וכל לשון תקום אתו למשפט ירשיע, וזהו שהקרכתני תחת כנפי השכינה, שאמר בתור מלא דעת ויודע ערכו ושמח במתנת חלקו אשר נפל לו בנעימים.

קנ"ב.

לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד, אמרו קפדנותו של שמאי כקשה לטורדנו מן העולם, ענותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה. כל אדם יש לו הכנה לשלמותו המיוחדת המעותדת לו, וכל מי שנמצא מוכשר להשיג איזה מעלה כבר הוכן בו כל מה שמזיקו לכך, ואפילו החסרונות שהם עלולים לדחוף ולהכריע את הנפש לבקש את החסר לה ג"כ הם נטועים בעצם טבע הנפש ההיא המוכנת לזאת המעלה, מה שלא נמצא חסרונות כמו אלה במי שאיננו מוכן לאותו היתרון. ע"כ אע"פ שנמצאו ג"כ חסידי אוה"ע שלא נתגיירו ובשמרם את אשר עליהם לשמור הם מאושרים כערכם, מ"מ מי שכבר הוכן להכנס בכלל עם ד' שהיא מעלה נשגבה מאד, כבר מוכנות בטבעו מגרעות כאלה שאם לא ישיג את מעלתו הנשגבה ישאר גרוע מאד, כיון שהוא צריך לאותה ההשתלמות העליונה. ע"כ לא די מה שקפדנותו של שמאי לא הושיעה להם לבא לעילויים שזכו בו, כ"א כקשה לטורדנו מן העולם. שכפי תכונתם בהיותם חסרים את הנאות להם כבר היו גרועים מאד, עד שאפילו אותה השלמות הנמצאת בעולם הכללי, והיא עלולה להיות נקנית לכל באי עולם אותם שאין להם אותה התביעה הפנימית וההכשר הנשגב להכנס בכלל ישראל, ג"כ היתה חסרה להם, והיו לגמרי נטרדים נופלים לתחתית השממון המוסרי באין מעמד. ענותנותו של הלל, לא די שהשיבה לנו את אבדתנו שלא נהיה נטרדים, כ"א קרבנו תחת כנפי השכינה להיות ניצולים מאותה ההטרדה מן העולם, לא בכח אנושי לבדו כחק השלם שבאוה"ע ההוגה דעות ישרות ומשתדל להתקרב אל טוב ד', כ"א במעלה אלהית עליונה הקיימת לעולמים. והנה בהיותם מזדווגים למקום אחד, וראו במאורעותיהם שבפנים מתחלפים פגשו בשמאי הריחוק והדחיפה ובהלל הקירוב והכניסה, ע"כ חרצו משפט, שבאמת המה שתי מדות קבועות שא"א כלל לומר שמדתו של שמאי אין לה מקום וצורך במציאות, ששיטה קבועה באדם גדול היא ודאי נאותה לאיזה תכלית ומטרה, שהרי אין זה דבר מקרי הבא מהתרגשות ואיזה סבה פועלת על הנפש להתפעל ממנה, כ"א שיטה משוכללת בדעה מיושבת, ע"כ

ודאי שיש לה צדדים שהם מועילים מצד עצמה לאיזה ענין ומאורע של הנהגה. ע"כ לא הלל הוא המקרב ולא שמאי הוא המרחק, כ"א קפדנותו של שמאי, אותה השיטה, אם שיש בה צורך לענינים אחרים, כאן לא היתה נועדה לתכליתנו, כי בקשה לטורדנו מן העולם. וענותנותו של הלל, המדה מצד עצמה היא החביבה עלינו שקרכתנו תחת כנפי השכינה. ומזה למדנו, שאמנם לענין שמירת הקנינים שכבר נקנו ביחיד ובאומה, תעשה מדת ההקפדה וזריקת מרה פעולתה לטובה לפעמים רבות, להרחיק כל פגע המתעורר לבלע ולהשחית. אבל לקנות קנינים חדשים, באיש או בכלל, או להשיב לבצרון מה שכבר נאבד ונחלש, שזהו ג"כ דוגמא של קירוב רחוקים מכל באי עולם, צריך להיות משתמש בזו המדה של ענותנותו של הלל, המקרבת תחת כנפי השכינה.

קנ"ד.

אמר ר"ל, מ"ד והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת, אמונת זה סדר זרעים. היסוד הטבעי הוא הדבר שראוי לבקשו בכל ענין, בין בעניני החומר בין בעניני הרוח, וכאשר האלקים עשה את האדם ישר הנה כל התכונות הטובות הן מוטבעות בו במקור יצירתו, וההפסד המוסרי הבא בעטיין של הנטיות הרעות הנם הדברים המשביתים את טבע הנפש מטהרה, ע"כ היסוד לכל טובה ולכל מוסר עליון, שהוא האמונה, הוא נעוץ בעומק הטבע הישר האנושי, ומשחיתי האמונה הם עוקרים בחזקת היד המלאה זימה ושוחד את האדם ממקור חייו הטבעיים הרוחניים, הנותנים לו שלות לב ושמחת נפש בעוה"ז ואחרית ותקוה לעוה"ב. והנה בתחילת היצירה, קודם שנתקלקלה הבריאה ע"י יצר לב האדם הרע, הלא היתה הזריעה היסוד הכלכלי הוא לבדו לבני"א, כי אסור היה לאכול בשר, רק כל עשב זורע זרע ועץ עושה פרי, זהו היסוד המקיים את העולם. ע"כ גם כעת אחרי הירידה, שכונת התורה כולה היא להחזיר את העולם לתיקונו, והמון המסיבות כשיתנהגו ע"פ עצותיה העמוקות של תורה, הנתונות מפלא יועץ אדון כל המעשים ב"ה, הן מביאות את המצב המתוקן שכבר ירד ככה לאיתנו, ועוד בהרבה מעלות עולות לרגלי הירידה הגדולה, ע"כ בחקי ד' שבסדרי עניני הזריעה יש יחס ישר לענין כח האמונה היסודי. שהנהגה התורית עם הזרעים, שהם היסוד הטבעי הראוי להיות נשאר לעד לכת מחזיק ומקיים למין האנושי להעמידו על תמימות טבעו, עתידין כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע, כשם שהחלק הזה עסוק בחלק הטבעי שבמציאות, שבהיות האדם מסור לו כראוי נמשך הוא אל תמימות טבעו מצד גופניותו, כן החינוך הלימודי הזה פועל עליו להגביר עליו שלמות תמימות טבעו הרוחני, שהוא כח האמונה, אמונת זה סדר זרעים. אמנם ראוי שיתמלא כח האמונה בכל הקנינים הטובים הנקנים בעזר לימוד ועמל המסעדים אותו, מפרשים אותו ומרוממים אותו, ע"כ נרשם הוא ביחש של סמיכות, כלומר ראוי הוא להסמך לכל הקנינים הנשגבים הבאים ממנו ואליו הם שבים.

קנ"ה.

עתיך, זה סדר מועד. לעומת הפשיטות הנמצאות בהנהגה הטבעית שאינה מורכבת מהמון דברים מלאכותיים, שע"פ צביון החיים איננה לכאורה עשירה בגוונים שונים, כאשר הוא בהחיים שכבר יצאו מתחום הטבעיות הפשוטה, שאף שהפסידו את בהירותם ורעננותם אבל נתעשרו בצביונים שונים ומתחלפים, כדי לתקן דבר זה, יש בעצם ההדרכה הטבעית האמיתית, שהיא דרך ד' באמת המלאה

קדושה ואמונת אומן, ערך החילוף ועשירות הצביון מפני הזמנים, רושם המועדים והשבתות וכל מועדי קודש המצויינים, שכבר נערכו בהשגחה אלהית ע"י המסיבות הקדושות שלמענם נקבעו, הם מעשרים בחילופם הטבעי את השיווי שיש בפשיטות החיים הטהורים, שהולכים ע"פ סדרי הטבע הטהור שלא נתקלקל. ועי"ז מתקבצים בחיים הטבעיים האמיתיים, חיי התום והאמונה, שני היתרונות, יתרון הבריאות והטהרה בעצמן, ויתרון חילוף הצביונים ועשירות הרשמים ע"י חילופי העתים כשהם נשמרים ע"פ קדושתם, כתורה וכמצוה, שרק על פיהן יבאו לנו בכל תוכן קדושתם המקורית, שיהיו מקראי קודש הראויים לשמם בדבר ד' "אלה הם מועדי". וזה בא רק ע"י התלמוד המביא לידי מעשה בכל עניני תורת המועדים, הפרטיים והכלליים, שהם אחוזים ותלויים זה בזה, עתיד, זה טדר מועד.

קנה.

חוסן, זה טדר נשים. מקור עוזם של החיים, הוא הקיום הנצחי שלהם. כל דבר ארעי שאינו עומד כ"א לשעה ושאין לו כח העליה להיות עולה ומתרומם, הוא קלוש ורפה. חיי הרוח המה חזקים ונאדרים מפני שהם נצחיים ומתעלים ע"י חכמה וכשרון. אמנם רגשי החיים החושיים לא היה להם מקור של עז, לולא הנצחיות שלהם במין והעליה שהם מתעלים, כשיהיה סדר התמדת החיים הולך בטהרתו, שאז יהיו החיים עצמם הכלליים הולכים ומתעלים ביתרון הוד וקדושה, בגבורה ותפארת פנימית, המשפעת ומושפעת ג"כ מגבורה ותפארת חיצונית. ע"כ הלימוד המעמיד את חיי המשפחה על יסוד טהרתו, הוא הנותן את החסן והעז אל החיים לבל יהיו רפים ונובלים מתגרת הארעיות הפרטית, אבל מתנשאים בגבורה מכח העז של הנצחיות הכללית, שמטרתה מושגת רק לפי ערך ההנהגה הטובה המוגדרת, ו"סוגה בשושנים", בדרכי קודש הבאים ממקור טהרה של תורת אל חי אשר בקרבנו, שהיא מובילה בעצותיה את החיים אל עלייתם. ואם יזדמנו פרעות ועיכובים באיזה משך של תקופת הזמן, העתיד עומד לתקן הכל, והטוב יתגבר ועליית החיים היא נכונה לבא, ע"פ ההדרכה הטהורה שמשך החיים הנמשכים לדור דורים הולך בהם בדרכי קודש ואורח ישרים. והם המה הלימודים אשר בסדר נשים, שהם הם גורמים לעז ואיתנות שבחיים. חוסן, זה סדר נשים.

קנו.

ישועות, זה מדר נזיקין. כאשר נתבונן ברוב הפגעים הבאים לאדם בפרט ולחברה האנושית בכללה, נמצא שצד המכריע שבהם בא מפני שליטת האדם באדם לרע לוי. שאם היו כל בני אדם מבינים שההצלחה האמיתית אפילו בחיי ההוה תבא לכל פרט רק בהשתדלות [ל]טובת הכלל, שמתפתח והולך לפי ריבוי המעשים הטובים הנעשים בהמון להטיב את המצב הפרטי של זולתו, ועל אחת כמה וכמה שלא לגרום לו מועקה והכבדה בעול החיים, היו החיים הולכים ומתעלים בכל פרטיהם, וכמו שיהיה לעתיד לבא כשתמלא הארץ דעה את ד'. אמנם מה הוא הדרך המביא אל עומק ההכרה של הצדק הכללי, הנה כל דרכי התורה והיושר הם מביאים לו ומכשירים אליו. אבל המשפט המיוסד ע"פ "תורת ד' תמימה" שפרטיה משולבים לכללה הגדול, הוא אוצר בקרבו את יסוד הישועה הגדולה הכוללת ישועות רבות למין האנושי ולכל היצור כולו. ההדרכה המעשית שבמשפטי תורת אמת הנובעים מעצת ד' העליונה, היא משפעת את כח הישועה הכללית היותר גדולה על כל פרט ופרט שבחיים. שכפי הגברת שליטת כח

המשפט האלהי כן יקטן כח הרשע, האון והתרמית. וכפי מיעוט כחו בפועל כן הוא מתמעט מן הלב מעט מעט, ותחתיו נכנסים רגשי המוסר הצדק והיושר. והם אינם נבדלים רק ברצון ונטית רגש לבד, כ"א ע"י כח המשפט הם בפועל עומדים בחיים, מנהיגים אותו ושולטים עליו, ע"כ הם פועלים הישועות הרבות הנובעות ממעניי הישועה. ובאשר כל אלה הם יסוד תורת נזיקין לכל פרטיהם, ע"כ ישועות, זה סדר נזיקין.

קנל

חכמת, זה מדר קדשים. כל העבודה המעשית בכל התורה כולה, הכח המחיה אותה הוא ההכרה לפי כח הפועל מתכלית המצוה. אמנם לפעמים תצא הכונה בכל פעולה ופעולה, ולפעמים תצא דוקא אחרי השנות פעולה או פעולות רבות, שרק אז תצא בהירות התכלית אל הפועל. ויש אשר תצא רק באיש המעלה המיוחד, החכם המשכיל; שמצד הכח המאחד הנמצא בכללות עם ד' גוי אחד בארץ, הדבר דומה לאיש אחד שהפעולה המחשבת יוצאת בכה המחשב וההרגשית בכח המרגיש, וע"י שפע החיים הולך בכל הגויה. אמנם הדבר שנזקק הרבה לכח החכמה המסתכל אל התכלית הכללית הנקבעת בעבודה הוא עבודת הקרבנות, שהפעולה מצד חיצוניותה היא ההיפוך מדעת אלהים הטהורה שאנו יודעים ממקור חיים של תוה"ק, אשר ע"כ הדבר מוכרח שתרום את האדם להשקיף על התכלית הכללית המכוונת שבה, אשר ע"כ הפסול של מחשבה מצוי בקרבנות עד שמהפך הקרבן הרצוי והאהוב לפיגול שלא ירצה, "ואוכליו עונו ישא כי את קודש ד' חלל", למען דעת כי שמירת טהרת המחשבה ואמתת העיון בהשגת דעת ד' לאמתתה, היא תכלית הקרבנות. אמנם המחשבה זקוקה היא אל המעשה, ע"כ חכמת, זה סדר קדשים. ונאמר ג"כ בסמיכות, להורות על צריכותו להסמך להמעשים בפועל, ולהיות בנין אב לכללות ההדרכה העיונית שהיא מחוייבת להתגלם במעשים טובים, שלהגבילם בצמצום גמור א"א [כי אם] ע"פ יד ד' מדרכה של תורה לכלליה ולפרטי הלכותיה, הנובעים מאוצר חיים של אדון החכמה ית"ש.

קנת

ודעת, זה מדר טהרות. כשם שהאדם צריך למעשים שירוממו את נפשו להתנשא אל המושכלות העליונות בידיעת השי"ת ודרכי טובו, שהם גבוהים ונעלים הרבה מדרכי החיים החומרניים, שהיא החכמה מצד עצמה שמקומה בקודש, בהנהגה נבדלת מהמון החיים של חול והמתעלים לקודש, כן צריך ג"כ השפעה מעשית המיוסדת על חוקי דעה מעשית, איך לנהל את כל דרכי החיים החומרניים ותוצאותיהם, באופן שהמה יהיו שלמים ומאושרים ומ"מ לא יתפרצו מגבולם להמשיך את האדם מגבול הקודש, למען תשאר נפשו טהורה גם בהיותה עסוקה עם כל חמדות החיים וכל חליפותיהם המרובים ומסובכים. זהו כח הדעת, שנבדל מכח החכמה המופשטת העסוקה בעניני קודש. אבל הדעת, [דרך] חול לה לשמור את אורח האדם בהיותו עסוק בכל עסקי חיי הגופות לכל ירידותיהם, שלא תושבת נפשו מטהרה. שהגדרים הרחבים המתגדרים ע"פ עצת ד' הגדולה בתורת חיים, הם הלימודים אשר בטדר טהרות. דעת היא החכמה המעשית המצטרפת עם הנהגת החיים, ההולכת עם החיים ושוכנת אתם בכל טומאתם ומשמרת את הגבול הראוי ומיעצת איך להטהר ממה שהחיים החומרניים מטמאים בהכרח. כל אלה המה עניני הדעת, שכולם גנוזים בסדר טהרות. ודעת, זה סדר טהרות.

ואפ"י ה' יראת ד' היא אוצרו. כל הדברים הנחמדים לטובת ההנהגה וההמשכה לדרכי התורה, יוכל אדם להמשך אחריהם מטהרת לבבו כאשר יטהר רוחו ויצרף כליותיו. אמנם דוקא אז בהיותו במעמד כ"כ נעלה, עד שהתורה נתאחדה בו בדמו ובבשרו, ברעיון לבבו ורגשותיו, עד שהוא כולו אומר כבוד ולבו ובשרו ירננו אל אל חי, דוקא אז צריך שיחוש האדם שאם יהיה נמשך אחר כל החמודות שבעולם, אחר כל דרכי הקדושה והטהרה, כל יושר ויקר, מפני שכן הוא מוחש ומורגש ומובן לו, אע"פ שישוד החוש הוא נשגב ומקודש כ"כ עד שכולו נוסד על יסודה של אורה של תורה שהאירה נפשו ולבבו, מ"מ הרי קישורו הוא תלוי בדבר מוגבל ועומד להשתנות, כי כל האדם כוזב. וכל המחשבות היותר גדולות, הן רק גדולות לפי ערכו והשגתו של האדם באשר הוא שם, ואינן באמת כ"א רמזים שישנם דברים גדולים ומחשבות אדירות שמתאצלות מאור האמת, שמזיוס זוהר ואור נקרן גם על הנפש הטהורה המתקדשת מטומאתה, ומתהלכת עם אלהיה בתום ויושר וביתרון הכשר חכמה. א"כ אין לבב האדם הקטן והדל כדאי לשומו אוצר על כל הגדולות. לבד מה שרעיון האדם משתנה, הציור בעצמו איננו בו מקורי, אפילו יהיה בתכלית המעלה לפי ההכרה האנושית. ע"כ האושר היותר גדול ובטוח הוא, שהכל יהיה מסור בהכרתו של האדם לפי מדת ההכרה האלהית המוחלטת, לפי מדת הידיעה והשלטון האלהי הנעלה מכל גבול ומכל מחשבה. זהו יסוד יראת ד' שמתעלה ג"כ מאהבה, שהאהבה בנויה על היסוד המושקף אלא שמתוך השיקוף המוגבל היא עולה עד רוממות אין קץ, אבל יסודה הוא היחש המושג והנאהב. אבל היראה יסודה הוא ההכרה השלילית שהיא יסוד האמת, המונחת על יסוד הערך האמיתי שיש לכל חמדה מעשית ועיונית, בעומק ורום המדע האלהי והגבורה האמיתית של אין סוף, שהוא אוצר חיים שכל הגנוז בו איננו משתנה לעד, ובכל חליפות לבב האדם יהי למשען לו בציורים מצוירים שונים בדרכי הטוב והקדושה באופן בלתי מוגבל ומוגדר. ע"כ אחרי כל חמדת התורה והרחבתה לכל צדדיה, המושג הכללי והמקיים איננו הציור הפנימי של האדם המונח לפי המושג בכח ציורו העצמי, כ"א יראת ד' היא אוצרו. והיראה הבאה מכח ההכרה שהטוב והאמת הוא שוכן עדי עד עם מקור האמת והטוב, ואמתת ערכו של כל נשגב איננו נערך כלל כ"א לפי הדעה האלהית, שרק ביראה טהורה אפשר להגיש [= לגשת, להגיע] לקצה ציורה, היא האוצר הבטוח על כל אלה הקנינים הגדולים, שיהיו לעד מתקיימים ועומדים בערכם הראוי להם ומשפיעים בכחם הגדול את כל הטוב שהם צריכים להשפיע לטובת הכלל והפרט עדי עד.

אמר רבא כשעה שמכנימים את האדם לדין. הרגשת המכאובים בין החמריים בין הרוחניים, כמו הפחד, הבושת, היגון וכיו"ב, הם תלויים בכמה שהם מפריעים את הסדר הנאות, הגופני או הנפשי או שניהם ביחד. שיטת העצבים בטבעה הוכנה להרגשות נאותות לאריגתה, והרגשה הפוכה מסדריה, מולדת המכאוב לפי ערך ההיפוך. האלקים עשה את האדם ישרי, והנפש מוכנת להרגשות מתאימות לתכונתה, בטחון, כבוד, שמחה, והרגשות הללו הן באות ע"פ סדריה הישרים, והפיכת הסדרים מולידה אותו הרעל והמרירות, החשכה והאומללה, שמצטיירת בנפש ההולכת קדורנית. והנה הרגשת הצדק והיושר שלכל עומקו ואמתתו הוא הצדק והיושר האלהי לכל סעיפיו ופרטיו, יוכל האדם בבחירתו להעביב נפשו כ"כ, ברצונו להמשך אחרי שרירות לבו, עד שתאבד נפשו התכונה המרגשת את נועם הסדר שבעשות

צדק ובכלכול דבריה במשפט, ואת כאב העמוק והצרה הניצחת שיש בקלוקל ובעיוות משפט, כמה הוא הפוך מסדר טבע הנפש האנושית הנבראת בצלם אלהים. אבל אין השכחה הזאת מתמדת כ"א כ"ז שהנפש היא מוגבלת בגבולי הגוף, שתוכל להשפל עד תחתית שפל בעה"ח השפלים, שדבר אין להם לפי הרגשתם עם כל קדוש ונשגב, עם כל צדק ויושר. אבל בהתפשט הנפש ממסגר הגויה, אז היא מוצאת עצמה בכחותיה הטבעיים לה, בהרגשתה הגדולה והעמוקה, כי הסדר המתוכן שלה הממשיכה לחיים ולאור הוא המשפט והצדק, שהמעשים שעל פיהם הם נמשכים הם מבססים את מצבה ומקיימים את כחותיה לפי הסדר הטבעי לה. והנה האדם הוא נכנס בעצמו בתוך הדין, לחוש ולהרגיש איך רע ומר עזבו את ד', איך רעה ומדקירה היא כל פעולה מעוקלת הבאה מתגרת יד הטיית המשפט הראוי, מכל חיוב תורה, חק ומוסר. ומתוך שהאדם נכנס בעצם הווייתו במעמד [ה]הרגשות המזהירות, המרגישות את הצדק והמשפט בעצם טבען מטבע עצם הנפש האלהית, ואת הרע של העול והפשע ההפוכים מסדריה הישרים, בין ביחווה לעצמה בין לכלל המציאות המתיחסת לה, באשר אין בעולם דבר נבדל ונפרד שאיננו פועל ומתפעל בדרך קרוב או רחוק מזולתו, והכל לפי רוב התכונה וכפי ערך תפיסת המקום במציאות להרע או להיטיב שיש בנושא. שכל היודע כבודו של האדם והוד נפשו והמעלה הרוממה שאפשר לו לעלות בסלם החכמה, החסד והצדק, כשהוא הולך ומתעלה למעלה למשכיל, הוא יחוש כמה הצדק הפנימי האנושי הוא דבר נמשך ומתפשט על עצמו לפי מדת המציאות הרוחנית הגדולה שלו, ועל המציאות הסובבתו לפי ערכו וערך פעולתו עליהם, לפי המדה שיש בכחו להוציאה אל הפועל כשהוא הולך בדרך האורה, דרך ד' כתורה וכמצוה. במצב של עינים פקוחות כאלה, האדם בכל עצם מהותו הוא נכנס לדין, והשעה ההיא הגדולה, היא השעה שמכנימים את האדם לדין. אמנם האדם שככה כבר צלל בין הסכלות והשגיאה, עד שכבר שכח את טבע נפשו הגדולה, הנהדרה, הנה לולא הכחות הקיימים ועומדים בדבר מלך עולמים, שהם מכריחים את הנפש לשוב לאיתן טבע מציאותה, לעומק טעמה ותעופת זוהר הרגשתה, כבר היה נח לו להשפיל שבת, למעט דמות חיי נפשו, למען לא יראה ולא יחוש את כל מרירות עז המשפט. אבל אדון כל הנשמות, הוא אמר ויהי, שהאדם לא ירד לעד כ"א עלה יעלה ויראה את פני אלהים. ע"כ בהכרח תשוב הנפש למקור האורה, אע"פ שימר לה בראותה כמה הפכה את טעמה, אבל סוף כל סוף הלא תשוב ותעלה ע"י רבות מחשבות וכונניות אשר כוננו מהאב הרחמן ב"ה, אשר לא ישא נפש ולא ידח ממנו נדח. ע"כ מכניסים את האדם לדין, מה שהוא לפי מעמדו באותה שעה לא כפי רוחו ונטייתו, "בע"כ אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה".

.קס

אומרים לו. באמת כשהנפש מתקדשת מטומאתה ורגשותיה הטבעיים הצפוניים בה מתעוררים בקרבה, אז השאלה היותר חודרת ומרה היא אותה השאלה שהיא שואלת את עצמה, כאשר בתוכה ישתומם לבה על אשר ככה הושפלה ונתרחקה מזיו זוהר מלך חיים אשר כבוד והדר עטר אותה. אמנם חילוף המצבים איננו מורגש בלא הדרגה, ואותו המאפל שההטבעה הבהמית שמה על הנפש אינו זו ממנה על נקלה כ"א בבא עליה הארה מחוצה לה. ע"כ היא עומדת במעמד כזה, שלא כחה הפנימי מתנער לשאלת עומק המשפט והצדק, כ"א אומרים לה. אף שהקול הבא לה מן החוץ איננו ג"כ ממנה נבדל, ושרשו טבוע בעומק מציאותה, אבל כיון שכל חמודותיה העקריות כבר נתנכרו ממנה וכמו זר נחשבו, ע"כ נמשכים אליה מעמדי השאלה כדבר הבא מחוצה לה, הבוקע ויורד עד עומק הווייתה.

קסב.

נשאת ונתת באמונה, קכעת עתים לתורה. ההתנערות לחיי האמת, להכרה האדירה, לחשק הנמרץ של הדבקות באור החיים של חי העולמים שיאיר ע"י אור הצדק החסד והמשפט, הלא הוא הדעת אותי אמר ד'. ע"כ מתחילה באה ההכרה של הצדק הטבעי, משא ומתן באמונה, שלמרות עומק ההטבעה שיש בנפש הישרה שעשה אותה אלהים להיות סולדת מכל עול, הנה המאפל החמרי משגיא אותה ג"כ מזה הדרך הסלול. אחרי הצדק הטבעי הנקח עם ההרגשה הישרה, מתרוממת התביעה למדה יותר חזקה, שהרי באמת אין הצדק נשלם רק בזאת המדה שהוא בא בהרגשה הישרה, שהרי מדת ההרגשה קצרה היא מהשכיל אל כל פרטי הצדק המסתבכים לרבבות אפניהם, כ"א צריך עם יושר ההרגשה דרישה עיונית, איך למלא אחריו לכל רחבו, וזה אי אפשר כ"א ע"י דרישה בתורה, שבאה ע"י קביעות עתים, ע"כ משלים הדבר קבעת עתים לתורה. אע"פ שקביעות העתים לא יספיקו להעמיד את הידיעה עד כדי סקירת עומק היושר והצדק לכל פרטיהם המרובים, מ"מ ההרגשה בעצמה היא מתעלה כשהדעת טבועה בה ע"פ הסכמתה לקבע עתים לרדוף לדעת את ד', ע"י הידיעה שאיננה ממלאה את כל תפקידה כ"א ע"י הוספת הדעת הבאה אליה מדי יום ביומו ע"י קביעות העתים.

קסג.

עמקת בפריה ורכיה. אחרי הצדק ההוה יאיר אור הצדק העתידי, שבהתגברות כח הנפש הזכה הנאצלת מאור החכמה העליונה הכל נסקר בסקירה אחת כוללת ומקפת, עד שלא רק את אשר יכול הוא בעצמו להוציא אל הפועל מכלל האושר והשלימות נגול כספר לפניו, כ"א את אשר יוכלו שאת הדורות הבאים בהמשך החיים, התלויים הרבה באיכות הטבת דרכי חייו, הוא, גם הם נגללים, והשאלה נשאלת במלא רחבה עסקת כפריה ורכיה, הנשאך לבך לדעת כמה טוב גנוז בחיים הבאים, ההולכים ומתרבים והולכים ומתפתחים יפה להיות הולך ואור הולך וקרב אל המטרה העליונה אשר הציב אדון כל העולמים, ואיך כל כח טוב שיצא אל ההויה הוא הולך ועושה פירות, עד שצריך להוקירו בשבילו עצמו ובשביל העתיד שלו ותולדותיו. ע"כ כל משפט המעשים מתיחסים יפה לשאלת העתיד המתיחש לעסקת כפריה ורכיה.

קסד.

ציפית לישועה. האדם באשר הוא אדם פרטי, הוא מוגבל בהגבלה צרה, בכל ישותו ומציאותו, נגד אותו הערך שצריך הוא להשכיל בנפשו במה שהוא אבר מן הכלל הגדול של כלל האומה, שהיא ג"כ מסתעפת לכלל המציאות, ושכל פרט מפרטי הטוב והאור המה הולכים ומצטרפים אל החשבון הכללי, באין השקף אם הפעולות נראות לשעתן או יבאו לאחר זמן, אבל נדע נאמנה כי בא תבאנה. וכל חלק מן הטוב שבאוצר כל איש פרטי מצטרף הוא עם החיים הכלליים, ההולכים לכונן את ישועת ד' הכללית בבא עתה. ע"כ התביעה היותר שלמה היא על כל מהלך החיים [של האדם], אם ניתן לו ערכו הכללי בתור צפיה לישועה. והצפיה כוללת שימת עין תדירית, גם באין שום הכרה גלויה חיצונית אל הישועה, כמו שהמצפה עומד על המשמר ימים על שנה, לפעמים גם באין לפניו דבר מחודש, ולא יעזוב עמדתו. ועוד כלול בזה שבכל עת מצא של איזו הערה שיראה שראוי לעשות איזה דבר לישועה יחיש פעולתו ולא יעזוב, כמו שהמצפה

בראותו ע"פ צפייתו שבאה שעת מעשה, [ל]בריחה או הגנה מאיזה אויב וכאלה, עליו החובה לעשות מה שדרוש לטובת המצב, כן יזרז לעת הנכון, בלא איחור רגע וזמן. על אלה שתי התכניות הנראות כמתנגדות [זל"ז], ההתמדה בצפיה מחשבת והזירוז בעת הכושר, הוא הדבר הצריך להתרומם בעומק העיון של צפיה לישועה.

קסה.

פלפלת בחכמה, הבנת דנר מתוך דבר. המושגים צריכים להיות מובנים בעמקם, כ"א בפני עצמו, וצריכים להתרחב עד שכל מושג יתמלא בכל מילואו, עד שיביא את בעליו למקומות עיון ודעת חדשים. וזאת ההרחבה העיונית היא מתיחסת הרבה לצפיית הישועה, שאין הישועה האמתית הכללית מתבארת יפה ללבו של אדם כ"א לפי ערך רוממות מחשבותיו, ורוחב דעותיו להשכיל בציור יפה מה הוא הדבר שראוי להשתוקק לו בחיי הכלל. כי כל הדברים הנשגבים שנאמרים במשפטים נגזרים, צריכים להיות מובנים בתכנם בעומק הלב. וכפי עומק ההבנה ובהירות ההרגשה ועשרה, כן תהי' הצפיה יותר אדירה ומכוונת למטרתה. וזה הפלפול. וזאת ההבנה, חייבת היא להיות מתחלת מכל דבר קטן שבפירטי התורה עד הדברים היותר נעלים ונשגבים שבעקריה ושרשיה, שהם מביאים למלא את "הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים".

קסו.

ואפ"ה אי יראת ד' היא אוצרו אין, אי לא, לא. כל המושגים הנשגבים שהם ממלאים לבו של אדם והם מטים אותו אל הטוב והמועיל, הם מתקיימים רק בהיות האדם עומד במצב ידוע בנפשו, שהוא מוכשר לאלה ההרגשות הטובות, כל זמן שלא נעכרה נפשו ע"י איזה רוח סער הבא מתגרת יד החיים, תאוה, גאווה, קנאה וכעס וכהנה, רק יראת ד' הוא המושג הטהור שעומד לאדם בכל עת. שבזמן שנפשו רוממה, הוא מכירה בגוונה הבהיר המזהיר והמעדן ומרומם את הנפש. ואם יזדמן הדבר שנפשו הושפלה וירדה מחביון עוזה, גם בעצם המחשך ד' אור להי, כי יראת ד' הוא מושג של אמת מכל הצדדים, בין בצדי השכל הטהור בין בצדי הנטיות הטבעיות אפילו שיהיו יותר נמוכות, ע"כ היא עומדת לעד. ולא זו בלבד אלא שכל המושגים שאנו משיגים אין אנו יודעים את ערך מציאותם כ"א באותו החוג שאנו נמצאים בו עם חושנינו, אבל בחוג אחר ותנאים אחרים, כל הציורים מתחלפים ולא נוכל לדעת מה יוכל להשאר מכל הרכוש הרוחני הגדול. אבל בזמן שהתמצית של כל הציורים הפרטיים לרבבותיהם וכל הרחבתם, פונים אל המושג האמיתי הכללי, שהוא חובק את כל המציאות החמרית והרוחנית, כבר אנו בטוחים שיש לנו אוצר טוב ומתקיים. כי אותם הרשמים שכל פרט אחד מפרטי המחשבה והדעה נרשמו על הבסיס הקיים, העובר את כל המציאות כולה, הם חיים וקיימים לעד. ואם לפי חילופי התנאים תתחלף חיצוניותם, אבל התוכן הפנימי לעד יעמד בזהרו, והוא כולל בקרבנו כל עושר רוחני וכל מחשבה עדינה, יראת ד' היא אוצרו. אבל בהיות המעמד הנצחי חסר מיסוד הרכוש הרוחני שהוא מעמד המציאות האמיתי, אין החסרון פועל רק בעת שהמצב מביא את בירור הדברים, שמבלעדי יסוד חיי החיים הכל הבל ונוסד על תהו, כ"א גם לפני התגלות המצב הוא ג"כ נודע למדי לכל ברי לב, שהמושגים שיסודם הנצחי חסר להם, הם אינם רק חסרים מהשלמתם, כ"א הם מלאים כזב תכסיסי, (ש)מקדירים את אור הנפש ומעיבים את זוהר צלם

אלהים אשר לאדם בציורם הכוזב. ונמצא שבהחסר יראת ד', אין לו שום קנין כלל, לא רק קנין שאינו שלם, כ"א אי לא, לא.

קסז.

משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטים לעליה, הלך והעלה לו. אמר לו עירכת כהן קכ חומטין, א"ל לאו, א"ל מוטב אם לא העלית. כשהאדם כבר התעלה למדריגה ראויה בדעת ויראת ד', אז דומה כל מה שהוא מוסיף אומץ בתורה וכל קנין טוב שהוא פועל ע"י עצמו, לא ע"י שלוחו. כי כיון שכבר הוא משיג בשכלו יקרת הערך של עבודת האלהים השלמה, ולבו ובשרו ירננו אל אל חי, אינו צריך לזרז עצמו ע"י כח מעיק ומכריח. באופן כזה הוא בעצמו עומד באותה המעלה ששם נמצאת תכלית מגמת כללה של תורה וכל השגה אמיתית, אז כל לימודו כולו הוא קודש לד'. וכפי כל ההתרחבות של הפרטים הרבים המסתעפים, הוא סוקר עליהם איך הם באים ושבים רק אל הים הגדול של דעת ד' ועוזו, שהיא יראת רוממותו. וזה אמנם יבא לאדם ע"י מה שיתחיל מהמעלה הקטנה לשמור משמרת ד' ביראת ד', בהיותו עדיין עומד במעלה קטנה. ע"כ בערך השלילה הבאה מחסרון מדת יראת ד' המעמדת את הכל צריך להבין במשל לאדם, שלא ע"י עצמו הוא פועל, לא בכחו העצמי כ"א ע"י הערתה של תורה, ומורים ומדריכים, וכחותיו אינם מסכימים עדיין לעבודת הקודש, אבל הוא ע"י קבלת עול מלכות שמים והסכמה חזקה (הוא) מכריחם לאסוף דעת ללמוד ולהשכיל. א"כ הוא אדם שאמר לשלוחו, העלה לי יותר גבוה ממעלתי והשגתי. ומה שבהיות האדם מתנשא לכסוף בעצמו וברוחו הפנימי לאהבת צור העולמים ודעת דרכיו ותורתו, אז הדברים מאירים לפניו באין קץ ומדה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. אבל בהיותו במצב הנמוך, אז ציוריו, גם כשהם חפצים להתרחב ולאחוז מדה גדולה מפני המצוה הלימודית להרבות חיל רוחני, אבל מצומצם הוא במדה. ע"כ אומר כור חטים, שההשכלה שהיא בלי מצרים המתנשאת עד אפס גבול, עוד לא בא למדה זו להכירה, והעלאה תהיה לעליה. כלומר לא בא עדנה למדה זו שאותו הציור שבשבילו הוא מתעורר להכין עצמו ללמוד ולהשכיל, היא תהיה לו מדה קבועה. שזו היא נחלת עבדי ד' המעמיקים בדעה והשכל, שכבר הכירו דרך ד' וחשקו בה באמת, כ"א לעליה, מקום שיוכל לפעמים לעלות שמה. ובהיותו במצב כזה, הוא מסוכן להשחת מכל נטיה רעה, מכל דעה כוזבת ודמיונית. ע"כ צריך להיות מתחיל במדה היותר מצומצמת שביראת ד', שאע"פ שתהיה עדיין אצלו בלתי מובנת כראוי, מ"מ זאת היא גבורת האמת הגדולה שבכל מקום שהיא נמצאת, באיזה מדריגה שהיא מצטיירת, תביא טובה וברכה וחיים. אמנם במקום שהיא צריכה להתחבר לכח הפועל שעדיין לא בא למדה זו להשכיל שהכל ממנה, "כי ממך הכל ומידך נתנו לך", כשא"ל לאו, אז המגרעות האנושיות מוכרחות להתגבר בהיות הכחות הרוחניים מתגברים ע"י תוספת דעת, ונהפכים לרועץ כל הקנינים הראויים להיות משמשים לטובה. וזאת היא ההתייחסות שיש למדת היראה, חוץ ממדת האהבה. שמדת האהבה מרחבת את הכחות, ואינה מבצרת כח הכחות הרעים. ע"כ לא תוכל לשמור מרקב הבא ממגרעות התקועות בנפש האדם פנימה, כ"א אחרי שכבר בא האדם למדה זו שלבבו התעלה לחמדת הטוב באמת, אז מדת האהבה מרוממתו ומעלתו עד אין קץ. אבל מדת היראה מצמצמת היא את הכח שהוא עלול להתרחבו לפרוץ גדרות עולם, להחריב ענינים בנויים לתלפיות, לכבשו שיהיה עצור במדה הראויה לו, וממילא אותם הכחות הרעים המתעוררים בקטנם להחריב ולהרקיב כל חמדה, היראה משמרת מהם ומתשת כחם. אבל מבלעדה, עלול הדבר שהחיות נהפכים לרקבון, ואותו המקום הראוי להכניס בו פרי למאכל, יהיה מכיל בקרבו דבר מופסד, שגם הקנינים הטובים נאבדים בתגרת יד הציורים הרעים כשמתגברים ע"י חסרון לימוד היראה.

ע"כ החובה להתחיל בלימוד היראה גם בהתחלה, בתחתית המדרגה, בעוד שהאדם הוא עדיין צריך לזירוז חיזוני, כי בזה יקום חילו ויצליח להיות כל קניניו עומדים לעד, כדת יראת ד' טהורה.

קסח.

תנא דבי ר"י, מערכ אדם קכ חומטין בכור של תבואה ואינו חושש. "ראשית חכמה יראת ד"יי היא מעלה נפלאה שיש לכח מדה זאת שהיא קיומו של עולם ואור חיו, שגם בצורתה היותר קטנה היא פועלת כל טוב, וע"כ היא מוכשרת להיות פתח ושער לכל חכמה ויושר לב. והנה דוקא אחר שכבר נתמלא האדם ברוח ד' בדעת והשכל, אז יש כח בידו להפריח פרחים ולהוציא פרי תנובה ביראת ד', בדרכי חכמה ושכל. אבל בתחלת מעשהו, הציור הנקנה בידו הוא מקומץ ואינו עושה פרי, ומ"מ בכחו לקיים את כל מה שיוסיף ויאגור באוצר הדעת. והנה ציור יראת ד' במדתה הקטנה, מובן הדבר שאי אפשר כלל שיהיה הציור נתפס בכל טהרו, ובהכרח מפני קלישות דעת האדם מסתפחים בקרבו איזה ציורים של דמיון שלא יתכנו להשאר בקיומם בעת בישול המחשבה, הדומה לעת אכילת התבואה האגורה באוצר, שאז מנקים ודאי את החיטים מכל אבק ופסולת, ואפילו מאבקה של החומטין. אמנם בהיות האדם באותה המדרגה שכל ציוריו הם מעורבים בדמיונות, וחיוו הם עומדים בכללם ע"ז המצב, מוכרח הוא שציורי היראה שלו המשמרים את הרכוש הרוחני לא יהיו נושאים פירות, כי הרחבת הדמיונות הוא דבר משגה ומקלקל, כ"א בהיות הציור עומד על מדתו הראויה הוא נותן עז לשכל להשכיל את תעודתו, וכשהחיים מתרוממים מתרומם עמהם אותו הציור בעצמו ובא לידי דעה גדולה קבועה ורחבה. ע"כ כפי המדה הראויה, לא יחוש האדם בתחילתו, על מה שהציור והדעה שלו ביראת ד' אינה כ"כ מזרחת, ואיננה ג"כ פוריה, כי כך היא המדה לפי טבע הנפש. ואותו העירוב, כשבא בכלל הידיעות המתרחבות והולכות, יפעול פעולתו יפה, עד בא עתו, שאז יקח עמדתו, שכל זך ובהיר שיכלול בתוכו ג"כ כל אותן המעלות שהציור הצר היה כולל, ועוד מוסיף עליו רב טובה לאין ערך. וזה השיעור המוגבל אין בו משום אונאה, כי באמת לכשירחבו הדברים ויתבארו, ימצא שהנטיה התמציתית אפילו מיראת ד' היותר נמוכה היא אמיתית וקיימת לעד, והצד הרוחני בזה מכוון הרבה לצד המעשי, שמערב אדם קכ חומטין, אע"פ שאינה ראויה לאכילה ולא תוסיף ג"כ צמת, בכור תבואה ואינו חושש. ומזה נבין שלענין היראה המצומצמת, הקנויה ברגש הלב הטבעי טרם באה למדת חכמה עשירה וגדולה, זאת היא מדרגת החומטין שהרחבתה ונשיאת פירותיה אינן עולות יפה כ"א בעת שהמצב ראוי לכך, כשאינן העירוב של דברים דמיוניים עולים

עמה. אבל בעת שכבר תבא חכמה בלבו של אדם, ו"עקב ענוה יראת ד"יי, אז כח השמירה מוסר הדברים לכח המפרה, "פרי צדיק עץ חיים". אז הנחלה היא בלי מצרים, ואין גבול למדת היראה, כשם שאין גבול למדת החכמה. רק שהאדם צריך לשמור מדותיו, לנהל את סדריו ע"פ התכונה שיוכל לקבל הדברים להיות לו להועיל לכונן צעדיו בדרך חיים למעלה למשכיל.

קסט.

אמר רבה כר"ה, כל אדם שיש בו תורה ואין בו י"ש דומה לגזבר שממרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל. השליטים שבנפש הם השכל והרגש, כח המופת להעמיד כל

דעה וכל מחקר על בירורו ההגיוני וההמשכה הישרה אל היושר והטוב לחוש בחוש הפנימי ההולך למשרים, מהי הדרך הטובה הנאותה לאדם למען יהי עולה למעלה למשכיל. והנה ודאי שהשכל הטהור הוא יותר מזוכך ופנימי מהרגש שהוא משתתף מעט עם טבע הגוף. יסוד התורה הוא השכל הטהור האלהי, שעם עמלו של אדם בעסקו בתורה לשמה היא מתכוננת בלבבו בדעה שלמה. ויסוד היראה הוא הרגש הטהור ההולך למשרים, שבזה יש יתרון רב בין מעלות הנפשות לפי מוסרם ומעשיהם הטובים המכשירים אותם להיות לבותיהם נכונים לחיים של קדושה. היראה המושפעת מהרגש הכללי המתמלא בלב מההשקפה הגדולה על פלאותיו של צור העולמים ב"ה, "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך", היא נקראת יראת שמים. והנה באמת הטעם הפנימי המונח ג"כ בעמקי המשפטים ההגיוניים הקרים והיבשים ביחש אל רגש הלב המתפעל והנרעש בקול רעש גדול, לפי ענין הידיעה האמיתית, הוא תלוי ברגש הלב הפנימי, בשמיעה הפנימית, להבין את הערך של השכל הטהור אל הרגש הקדוש החי בלב האדם ההולך למשרים בדרכי ד' וטובו. ע"כ מי שאין לו רגש טהור, אע"פ שהוא ענין חיצוני לגבי המושכלות הצחים, מ"מ לא יוכל להשכיל ולחוש ג"כ את ענין המשפטים המופתיים בהשגת אלהות. א"כ אע"פ ששליט יהיה לכאורה בדרכי המופתיים והעיוניים המופשטים, מ"מ אל תוכם הפנימי לא יקרב. כי תעודת כל המושכלות היא להגיע אל האדם המשיג בתוך נקודת עצמיותו, שאז תדבק נפשו באמת באור החיים. ע"כ רק בדרך ציור שטחי ישכיל את המושכלות הצחים, אם רגש לבבו לא התעלה בדרך קדושה וטהרה. אבל לא יוכל להיות שליט על פיהם על דרכי חייו ועל מעשיו להיטיבם. א"כ השליטה תהי' לו רק ציורית אבל לא מעשית, נהי עייל. כי התכונות והמדות הנה מקרבות את האדם להאיר אור שכלו בקרב נפשו פנימה כשהן כתיקונן, אע"פ שהם דברים חומריים וחיצוניים לגבי הפנימיים, אבל המה חוצצים בעדו כשהם משוללים. ע"כ מי שיש בו תורה, אע"פ ששכלו וצורתו המופתית האיר יפה, מ"מ כיון שאין לו יראת שמים, באשר לא קנה הרגש הצח והישר, דומה לגזכר. קלישות הקנין גם בשכל מפני חוסר הרגש, עושה את קניניו לא לעצמיות, להיות הוא בעליהם, כענין "יהיו לך לבדך", כ"א כמו זר נחשבו". עד שעם שיש לו קנינים שכליים איננו אדון עליהם כ"א גזבר. ולו הי' גזבר שיכול להשתמש בכחו היה הדבר עוד ממוצע, שאם היו המושכלות יכולים להכריע עכ"פ את עניניו המעשיים, אע"פ שבקרב הלב לא היו פועלים לבער כל מדה רעה ולהרים את הקדושה והמוסר הטהור בנפשו למדרגה עליונה מפני חסרון הקנייה הפנימית, מ"מ השליטה המעשית היתה ג"כ טובה ויקרה. אבל בהיותו כנזבר שנמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא נממרו לו, נדע שאין בכחו להשתמש במושכליו שום שימוש מעשי נגד הכחות הרעים המתעוררים בקרבו פנימה, ואם כי יפליא לעשות לדבר נשגבות ורמות, שזאת היא מסבת מסירת המפתחות, שעכ"פ רושם גדול פועל גם הלימוד המופתי, בפרט בדברי תורה, מ"מ בערך מה שהם צריכים לפעול לא יוכלו, כי סגר עליו הדרך. שכי' שהמוסר הפנימי איננו דבק בלב ברגשי קודש, לא יוכל להשכיל ג"כ בעומק של אמת את המושג הצח של השכל הקדוש ההולך למשרים בכל חדרי תורה, שהיא מלאה כולה בדרכי ד', בצדק ובמשפט, שהם הם הנם מפתחות החיצוניות. וכיון שהם לא נמסרו לו, בהי עייל.

קצ.

מכריז רני ינאי, חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עכיד. תחילת הציורים הטובים שצריכים לתפוס מקום בלבבו של אדם, הוא, שהחיים צריכים להיות ע"פ דרך ד', דרך הטוב והצדק המתבאר בתורה לכל פרטי פרטיה הרחבים והרבים. והנה מי שיש לו זה הציור הכללי, כמה גדול הוא הערך של החיים כשיהיו ע"פ הטוב והאמת וכמה גרוע הוא ערכם כשיהיו מיוסדים על דרך של רשע וכסל, הוא יכיר ערכה של תורה

ויבין וידע כמה טוב צפון בקרבה בהדריכה את האדם בדרכי החיים. ע"כ יגדל בלבבו ערך התורה, וכל אשר יוסיף לקח לדעת ולהכיר כל פרט מפרטיה, יוסיף בה אהבה ובנפשו יתגבר כח הטוב בדעת ויראת ד' ובמוסר השכל, מה שא"כ אם הציור הכללי הזה, שהוא כולל הכל, חסר לו, אז לא יכיר כלל תעודתה של תורה, כיון שהצדק לא הכה בלבבו שורש ואיננו מכיר הטובה הגדולה של ההדרכה בדרכי החיים היוצאת מדרכה של תורה. איש כזה לא יוכל להכיר יקר ערכה של תורה, וכל אשר יראה שרבו פרטיה של תורה, תחשב עליו כמשא כבד וכעסק של טורח. ויותר טוב היה מעמדו המוסרי אם תחת עמלו בתורה לפרטיה, מה שאין לו הכרה להבחין רוממות ערכם ויוכלו להחשב בעיניו כדברים של עול והכבדה, אם היה בתחילה מקבץ ידיעות והכרות כוללות להכיר על ידן את הטוב הכללי והקדושה העליונה הנשגבה היוצאת מארחה של תורה, שע"י הידיעות הכלליות יתפתחו עיניו להכיר קדושתה של תורה עד שיבין וידע כי לא יוכל איש להיות באמת דבק באורה העליונה של זיו התורה כ"א בהיותו דבק בפרטי לימודיה והולך באורח החיים שעל פיה. אז יתעוררו בקרבו רגשי קודש להשכיל כמה ראוי הוא לרדוף אחרי הידיעות הפרטיות שבעמקי דקדוקי תורה, עד שירדוף ג"כ מהכרה פנימית להעשיר נפשו בידיעות הפרטיות של עניני ההרחבה שדקדוקי תורה עסוקים בהם, בהיותו מבין את תעודתם. ע"כ חובה רבה היא לגדולי ת"ח הנכנסים כבר לשוט בעמקי פרטי דקדוקי תורה, להכיר את גדולת עומק הצדק הכללי שבתורה, שאז יחשבו בעיניהם עסק הדיוקים הפרטיים להכנה לדבר גדול הערך כמו שהם באמת, ויביאו אותם לכל טוב ורוממות. כמו שהעסק בעשיית תרעא מרומם הוא את נפש אדון החצר הצריך באמת לשער להכנס על ידו. אבל בהיות התביעה הכוללת של עומק הצדק הנטוע בתורה בפרטיה בלתי נטועה. בלב, איננו מרגיש כבודו והודו של התלמוד, המבאר בהרחבה וחכמה רבה המון דקדוקי מעשים לפרטיהם, א"כ יהיה בעיניו העסק בפרטי דיוקי המעשים בעומק דעת, כמו שעוסק איש בעשיית שער באין לו חצר, שאיננה מלאכה צריכה ולא נכבדה בעיניו, ועי"ז יבא להוריד בעיניו מעלת הלימודים הקדושים של פרטי דקדוקי תורה והגיון עמקי דיניה הרחבים. והדרכה זאת צריכה פרסום מרובה, באשר רוב עמלי תורה נוטים להתעסק בעומק פרטי דקדוקי דינים ותולדות רחוקים טרם שהגיעו להישיר שכלם אל עוצם ההוד והקדושה התכליתית הנטועה בהם. ומתוך שאינם מכירים את עומק ערכם הנשגב והקדוש, יבאו הדברים להיות בעיניהם ירודים ממעלתם העליונה, ולא יפעלו בנפשם אותה הפעולה שתלמוד תורה צריך לפעול על לב הוגיה. ע"כ מכריז רכי ינאי, חבל על דלית ליה דרהא ותרעא לדרתא עכיד. שבעשותו רוב עסקו בדברים שהם באמת נשגבים ועליונים ברוממות קדושתם, והוא לא הקדים להכשיר עצמו להבנת כלל ערכם, יורדים אצלו הדברים ממעלתם, ועי"כ מצטיירים בנפשו ציורים כוזבים על כלל תעודת התורה ופעולתה על החיים האנושיים. נמצא שההרחבה הפרטית כשאינה מוקדמת להכלל בתכלית הכללית בציור של אמונת אמן והכרת דעת ויראת ד', תחת לרומם ולהועיל היא מזקת ומחבלת. ע"כ צריך האדם תמיד להקדים הכללים אל הפרטים, אז כפי הבהירות שיאירו בו הכללים בהבנתו הפנימית, יכיר וידע שאינם קנויים ולא יוצאים לפעלם כ"א לפי מרבית הסתעפות הפרטים המתפוצצים שהם "כפטיש יפוצץ סלע". ואז יחרץ להרחיב גבולות דרישתו בסעיפים וענפים רבים ורחבים, שיהיו לו פתחים ושערי צדק להכנס לחצרות ד', ששם אוצר החיים של דרך ד' ויראתו הטהורה.

קצא.

אמר רב יהודה לא כרא הקכ"ה את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו, שנאמר והאלהים עשה שייראו מלפניו. המציאות היותר נבחרת, היא המציאות הרוחנית, הציורים הנעלים והנשגבים שהם קיימים לעד לעולם

והם הם יסוד החיים. והנה שני ציורים קבועים, שהם אוצר אורה וחיים אנו שואבים ממקור החיים השם יתברך שמו: היראה והאהבה. וכאשר נחקור על מקורם בטבע הנפש והמציאות נבין, שבאשר כל המציאות כולה וחיותה היא תלוי רק באמתת מציאותו של אדון העולמים ב"ה, ע"כ כל מצוי במציאות, מצד השלמות שבו הרי הוא כבר נמצא במציאות השלם האמיתי ב"ה. אמנם הצל והגרעון שבו, הוא המפרידו ועושהו להרגיש א"ע ואת זולתו לדבר בפני עצמו. והנה מצד השלמות שבנמצאים, שמצדה הם כולם נמצאים באמתת מציאותו יתברך, תבא מזה האהבת. אבל מדת אהבה זו לא תמצא מצד הבריאה הנפרדת, כי האהבה היא נערכת לפי הידיעה ביקרת האהוב, ואין אמתתו יתברך ידועה כ"א לו לבדו, ע"כ האהבה השלמה כבר היא מצוואה וכוללת מאז באמתת מציאותו. לא כן היראה, היא באה ע"י הערכת ציור החסרון לעומת ציור המעלה, ציור החסרון שבברואים לעומת המעלה המוחלטת של שלימות השם יתברך. וזה הציור, שהוא ציור האמת הגמורה, לא יוכל להמצא בלתי אם יהיו נבראים בעלי הגבלה ושיעור לערכם, שאז יצויר ציור היראה בפועל. ומתוך שהוא ציור נשגב ומיוסד בעומק האמת האלהית, הרי הוא מלא עז ואורה לעד לדבקים בו. א"כ רק זוהי תעודת בריאת העולם בתור בריאה מוגבלת. אבל האהבה היא עולה מערך בקשת התכלית, שנופלת על פעולה של חידוש והגבלה. ע"כ יסוד האהבה היא באמתת המציאות, ושופעת על הנבראים מצד אמתת מציאותם בשלמות העליונה של אדון כל המעשים ב"ה, שהוא ענין נשגב יותר מתעודת בריאת עולם. אבל מה שברא הקב"ה את עולמו הוא רק כרי שייראו מלפניו, שנאמר והאלהים עשה שייראו מלפניו, שזהו הציור הנשלם, שלולא חסרון הנבראים, לא היה מקום למעלת ושלמות אמתת הציור הזה. ובאשר מקור האושר והטוב הוא האמת, אין ערוך להטוב הגנוז באוצר היראה, "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך".

קצב.

רכי מימון ור"א הוו יתכי, חליף ואזיל רכ יעקב נר אחא, א" ל חד לחבריה ניקום מקמיה דגכר דדחיל חטאין הוא. עצם הקימה בפני ת"ח ואנשי מעלה, היא מעדנת את הנפש להרגילה שהציור השלם יביא אותה לידי פעולה והתעוררות, שע"כ כל ציור שלם פרטי של כל מעשה טוב וכל מוסר נחמד, יפעול עליה לצאת ממצב המנוחה אל הפעולה והתעוררות. ע"כ הבעת הכבוד מתפרש יפה בקימה, לפי התכלית הכללית של כבוד הראוי לאנשי מעלה, שתהיה השפעתם יותר ניכרת ויוצאת אל הפועל. והנה [בענין] קנין המעלות אפשר שיקנה אדם איזה מעלה או מדה פרטית, ומ"מ אינה מתאמת יפה לכל יתר הנהגותיו. או שלפעמים יהיה האדם ירא חטא, אבל מהותו האנושית נתבטלה אצלו, אם מפני חלישות הגוף או הנפש, או ממיעות הכרה, איננו מצייר יפה את כל המבט האנושי לפי כל מה שאפשר להיות בו מהטוב והרע, ושיבחר דוקא בטוב וביראת חטא, כ"א לא ידע לעשות רע. איש כזה, אם שנוכל לקרותו דחיל חטאין, אבל לא נוכל לקרותו גבר דדחיל חטאין. ומטרת התורה במאמר הכתובי "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", שיהיו כל הכחות הגופניים והנפשיים חיים וקיימים במילואם בלבו ונפשו של אדם, ועם שלמות החיים יבחר לו החיים היותר קדושים ויותר נעלים, הקרובים אל השם יתברך בלכתם בדרכיו. ע"כ נאמר גבר, איש באנשים עם מילוי כל כחותיו בהקפה שלמה, והם הם המשלימים אותו להיות דחיל חטאין. ובאשר כח הפועל הוא עצמו הוא כח החיים, ע"כ החשק אל הטוב הוא כבר נמצא בנפש נדיבה בטבעה. אמנם ההדרכה צריכה להתעסק בדרכי תורה שלא יעלה כח חפץ הפעולה ג"כ על הדברים הרעים כפי נטות הנפש במדותיה המסובכות, לזה צריך האדם (לראות) [להיות] דחיל חטאין. וכיון שהוא גבר המציין מדת חי ופועל, ועם זה דחיל חטאין, תצא מאליה התמונה של שלמות עושה טוב בהיותו ג"כ סר מרענ.

קצ"ט.

א"ל אידך ניקום מקמיה דגכר נר אוריין הוא. אין הפעולה היוצאת מתוך הכרת הכבוד פועלת פעולתה בשלמות כ"א בהיותה מכוונת נגד דבר טוב הנמצא במכובד שבא לו בעמל נפשו וחפצו הטוב, שע"י הכבוד יוסיפו רבים להחזיק בדרכי טובים ולהשתדל להתקרב אל הטוב יותר. ע"כ באשר המוסר המעשי ישנו לפעמים מונח בהכשר גדול בטבע היקרים מבני אדם, בהיותם שלמים במזג גופם ותכונותיהם, ע"כ אין יראת החטא כוללת כ"כ את היתרון הבחירי שלהם. אבל כל אדם נברא ונולד עיר פרא, ובהיותו בר אוריין, והתורה פעלה עליו ג"כ להטיב עד שלא רק בשם יודע תורה נקראהו כ"א בר אוריין, שהוא אות שהתורה בכח קדושתה פעלה עליו להדריכו, כאם המדרכת את בנה בדרכים טובים וישרים. כגון זה ראוי לכבוד מורגש למען כמוהו ישוטטו רבים לעסוק בתורה, כי כתרה של תורה הפקר וכל מי שרוצה לזכות יבא ויזכה.

קצ"י.

א"ל אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא, ואמרת לי את דגבר כר אוריין הוא. באמת אע"פ שישנם אנשים כאלה שיש להם הכשר לדרכי היושר משאריהם, אבל בשום אופן לא יוכל להיות נקבע יסוד יראת החטא בנפש האדם כ"א בלימוד מרובה להכיר את גנות החטא הכרה לימודית, כדבריהם ז"לי, "אין בור ירא חטא". א"כ בהיותו לפי השלמות גבר דחיל חטאין, כבר נכלל בזה היתרון של כר אוריין, שודאי התורה פעלה עליו על הדרכתו המוסרית עד שנעשה גבר דחיל חטאין. וממוצא דבריהם למדנו שכל פעולה צריכה להתיצב למטרה היותר שלמה שאפשר לה להגיע אליה בכונתה, ואם נאמר שמדת יראת החטא היא העולה על מעלת בר אוריין, צריכה הכונה של הקימה להיות עולה עד מקום המטרה היותר ראשית ושלמה. א"ל אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא, ואמרת לי את דגכר בר אוריין הוא. יראת חטא, תבא משתי סיבות. הסבה הטובה היא מתגבורת כח היושר בנפש, הבא מכח קדושת התורה, עד שיהיה מכיר בתכלית ההכרה בגנותו של כל חטא ויתירא ממנו מצד עצמו, חוץ מיראת עונשו. ויש יראת חטא הבאה מצד רפיון הנפש, שאם היה אותו האיש אדם חזק ובריא לא היה בא למדה זו. והנה אע"פ שהתוצאות של יראת החטא, שהיא הפרישה מדבר רע הוא ענין טוב אפילו אם יבא מצד חלישות הנפש, מ"מ אין עצם הענין מעלה כ"א חסרון בנפש. וצריך האדם להשתדל שתהיה מדתו יראת חטא באה לעולם רק ע"י גבורתה של תורה, ולא ע"י רפיון הנפש. ע"כ א"ל אמינא לך אנא דגכר דחיל חטאין הוא, וכיון ששבחתי אותו במדה זו והסמכתי ענין לו אנושיותו באמרי שהוא גבר דחיל חטאין, מוכח שמדתו זאת באה לא מרפיון רוח כ"א מגבורת הנפש, א"כ ע"כ באה מכחה של תורה. א"כ מאי אמרת לי את דגכר כר אוריין הוא, כאילו היתה מספקת מדת דחיל חטאין כפי אותה הצעה שכיונתי לה להיות מבלעדי מדת בר אוריין, ובזה הלא תצא תקלה שייסברו אחרים שמעלת דחיל חטאין שאמרתי לשבח כ"כ היא רק רפיון הנפש, ויסתפקו במעלה זו ולא יחושו לעלות אל המעלה האמיתית, שהיא יראת חטא הבאה מגבורת הנפש, הקשורה באמת בכחה של תורה וכוללת בתוכה ג"כ מעלת בר אוריין.

קצ"י.

תמתיים דר"א הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא, דא"ר יוחנן משום ר"א אין לו להקב"ה כעולמו אלא יראת שמים בלבד, שנאמר ועתה ישראל מה ד' אלהיך שואל מעמך כ"א ליראה וגו' וכתוב ויאמר לאדם הן יראת ד' היא חכמה וגו', שכן בלשון יוני קורין לאחת הן, תמתיים. יראת שמים ויראת חטא, שתי מדות יקרות הנה, הראשונה היא עיונית, והשניה מעשית. והנה בכלל נמצא בעומק המחשבה את יסוד החיוב והשלילה, החיוב לטוב לנשגב ולקדושה יוליד הכרח החכמה והאהבה, והשלילה מכל רע וכל השחתה תזכך את הרעיון ואת המעשים ותעמיד את האדם בקרן אורה. המה אחוזים זה בזה, בעקב החיוב הטוב תבוא השלילה הטובה, ועקב השלילה הטובה ישאר האדם עומד על דרך החיים להיות הלך ועלה לדרך החיים בדרך החיוב המתוקן והטוב. איזה ציור אמנם יהיה הכח היסודי שמשנהו יבא עמדו בהכרח, זאת היא השאלה הגדולה שחכמי קודש אלה נחלקו עליה, וכאשר כל המושגים היותר קרובים מתבחינים לעולם ע"י הגדולים מהם והנשגבים, ע"כ מראש צורים נחזה, ציור מציאות העולם והוייתו בחפץ בוראו וכחו הבלתי תכליתי, כשיצוייר באופן חיובי לא נמצא חידת מציאותו, באשר כל חיוב הוא יתרון ומעלה, וכל יתרון וכל מעלה, כל הוד ושלמות, הרי הם כבר נמצאים בתכלית הטוב, במציאות אדון כל ב"ה ומה צורך עוד לנבראים ועולם. אמנם הדעה השלמה באור תורה תלמדנו דעת, שמציאות ההגבלה, שהיא השלילה המתחברת אל החיוב להגביל כל מצוי בערכו ותעודתו, זהו הטוב הראוי להמצא בנבראים מיד בוראם אדון כל ב"ה, "הכל יכול וכללם יחד". א"כ מציאות העולם הראוי ליחש חפץ השם יתברך בו, היא הגבלתו, שהכח המגביל שפועל בורא כל יתברך נחזה בו, היא השלילה, המודדת כל מעשי בראשית ויצורי קדם. א"כ היחש היותר נשגב לשם ד' בעולמו היא השלילה הנפלאה, שכל החיובים ממנה יצאו. וכאשר תבא חכמה זאת בלבו של אדם הבא לדעת את קונו למען ירא מלפניו, אז תטביע היראה הרוממה בו את חותמה, ומכחה יבא עז כח האהבה והחמדה לדעת אור ד' אלהים חיים ודרכי טובו, מצותיו ותורתיו. ע"כ אין לו להקב"ה כעולמו כ"א יראת שמים בלבד, וחוף לזה אין צורך ואין אפשר בעולם. וכאשר הציור הפנימי אשר בכח מחשבת הנפש העליונה יתפשט לחוץ, לעולם המעשה, תצא מזה הציור עצמו, שהוא דעת יראת שמים בכח העיון, דעת יראת חטא בפועל והנהגת החיים. והן מרוממות את החיים בסלקן מדרכיו כל אבן נגף וצור מכשולי, ואז הולך הוא בדרכו אל מרומי אור מקור החיים, ד', להיות מתברך ממקור החיים. וכאשר הלשון היונית היא מיוחדת להוציא את המושגים הגנוזים אל הפועל החיצוני, להציגם בעולם המורגש, שזהו יסוד היופי המקנן בה, שעליה דרשו חכמים ז"ל בתרגום את התורה יונית "יפיפותו של יפת יהיה באהלי שם", [ו]הנה זה הציור הגנוז בעמקי הדעת לרומם את היסוד השלילי בתור הכח העקרי במציאות ובמוסר, (ש)הוא מובן לחכמי לב בעומק ההשגה הפנימית ע"י דעת אלהים ממקור תורת חיים אשר בשפת קודש, היותר טבעית לאדם להוציא בה לעצמו מושגיו היותר נשגבים, שיסודם הוא כח יראת שמים הבא מציור האמת העיונית, המשגת את גבורת החיובים מכח אור ההגבלה והשלילה - אמנם להיות מאוגד כח העיון עם כח המעשה ע"י הסתכלות חודרת שהיופי האמיתי הטבוע במציאות בעולם, מכח יד ד' אשר לו התפארת וההוד כי כל בשמים ובארץ, זה אנו יודעים ממקרא שכתוב "ויאמר לאדם הן יראת ד' היא חכמה", ובלשון יוני קורין לאחת הן. ע"כ באפס הוכחת מופתים מוכרחים, כ"א מה שכח היופי המוטבע הוא המביא את המציאות בחוברת של קישור ושיוון, הננו מבינים מראש צורים שכשם ש[ב]מציאות העולם אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים, כן המדה היותר מאושרת בחיי המוסר היא יראת חטא. וזאת השלילה, תרומם את האדם ותרחיב צעדיו לחיי אמת מלאי עז ד', שכן החכמה היא אחת, ונמצאת בכל מעלותיה בצביון אחד, כראוי להרגשת היופי השורר בכל היקום במציאות הרוחנית כמו בחומרית, ובמוסרית כמו בשכלית. ע"כ ר"א האומר זה, הוא המוצא את

היתרון היותר שרשי ויסודי הכולל הכל בגבר דחיל חטאין, האוחז במדה הרוממה המתאחדת עם החכמה האחת המתחלקת בשינוי ערכיה רק לפי נושאה. אבל הרענונות והחיים שבה אחת היא, ההולכת ומתרחבת להודיע בעמים שם ד', "אודך בעמים ד' ואזמרך בלאומים, כי גדול מעל שמים חסדך ועד שחקים אמתך, רומה על שמים אלהים ועל כל הארץ כבודך".

קצו.

דרש עולא מאי דכתיב אל תרשע הרכה, הרבה הוא דלא לירשע הא מעם לירשע. אלא מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף. מציאות הרשעה בכללה ודאי היא בכלל מציאות העולם, וכשם שאין רע מוחלט במציאות בדברים שאינם נופלים ע"פ בחירה, כן גם הרעות הנעשות בבחירה לא יעמדו על מקומן הרע, כ"א בשיתוף ובכללות יסבבו את הטוב של כללות המציאות, שצריך לפועלי הרע כשם שהוא צריך לפועלי הטוב, וכדאמרו חז"ל במדרש כשם שקילוסו של הקב"ה עולה מן הצדיקים כך הוא עולה מן הרשעים. וההבדל אינו בעקרו כ"א לעצם האדם ומעלתו במציאות, שפועל הטוב אשרי חלקו ומעלתו נשגבה, ופועל הרע הוא נבזה, ו"אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו", לפי התכנית של המעשה בערכה הגלוי והישר. והנה עפ"י יש רשת נפרש לפני הנופל ברשע, שאז כבר נפל עליו לבו שאיננו נחשב עם פועלי טוב במציאות מאחר שכבר הרשיע לעשות. והלא כל אדם רוצה להיות פועל גדולות, וזאת היא תשוקה טובה בנפש, יצרה יוצר האדם כדי להרבות טוב וחסד ודעת אלהים בעולם. אבל זה שהרשיע, יוכל לחשוב בדעתו שמאחר שכבר אין חלקו עם הצדיקים פועלי טוב הגדולים בעולם, ילך חלילה אחר יצרו להיות פועל גדולות ברשעה, להיות מרשיע הרבה ותהיינה תוצאות פעולותיו גדולות. ובאמת זאת היא אש אוכלת עד אבדון את גדולי הכשרון שנפלו ברשת נטיותיהם הרעות, בתחילה בדברים קטנים ואח"כ כיון שכבר מצאו עצמם שהם עומדים הרחק מעדת צדיקים, בקשו להרחיב פעולותיהם לפי אותו מצב הרשע שהם עומדים בו, והם הם נשחתו והשחיתו עד אשר אנחנו צריכים ללימוד מיוחד, שאין הבדל כלל לענין המאיסה והגיעול, ולענין ההפסד והאבדון שמביאה הרשעה לעושה, בין רב למעט. וגם בהיותו עומד בראש תנועה גדולה של רשעה, לא תהפך לעולם לענין טוב וחשוב כ"א תוסיף רעה וצרה לפי תוספת הרשעה. ולא יאמר אדם לעולם שכבר נפל חלקו להיות עם רשעים, ועי"ז יגדיל ברשע עד שיהיה (עושה) בהשפעת הרשעה עושה גדולות. כי כל מה שיטבע יותר בבוץ הרשעה, כן יהיה צריך יותר זמן ויותר מירוק של תוכחות עלי עוף לתקן את מעוותיו. והוספת הרשע גם במדתה היותר גדולה לא תהיה נערכת כ"א הוספת סרחון וגנות, ולא תהפך לכבוד עבור גודל הרגשתה בעולם. כ"א כמי שאכל שום וריחו נודף שיחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף. שבהוסיפו רשעה אינו כ"א מוסיף לקחת לו קלון, ומגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, וכל מה שיוסיף להתגלגל בחובה, יותר ישפל וישחית נפשו והודו.

קצו.

דרש רכא כ"ר עולא, מאי דכתיב כי אין חרצוכות למותם וכריא אולם. אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שאינן חרדין ועצבין מיום המיתה, אלא שלכם כריא להן כאולם. החרדה מיום המיתה ראויה לבא עם ההסתכלות על האושר של הצדק והחסד, שהיא טבועה בנפש האנושית בטבע כ"ז שהאדם שומרה בטהרתה. ומתוך הידיעה הזאת המתגלה לאדם במבט שכלי, יכיר מיד שאף שכ"ז שהוא נטבע

בתאוות רעות חומריות איננו מכיר כלל את גודל ההפסד של מצב נפשו בהתרחקה בטבעה וקנינה מקדושת מדותיו העליונות של מלך הכבוד ב"ה שהאציל על נשמת האדם מזיו יקרו. אבל ביום המיתה, כשמאסר הגוף ותאוותיו הבהמיות הנמוכות הותרו, הלא אז תחתור הנפש לשוב לאיתן טבעיותה ותרגיש בפעם אחת כל מכאוביה. מחשבה אמיתית זאת תוליד בטבעה על המעקש דרכיו את החרדה מיום המיתה, והעצב יתגבר אחרי הידיעה שגם אותן החמודות שלא תוכל [הנפש] לצייר ולהשיג כלל מפני התרחקה מאור האמת ומקדושת השי"ת העליונה, מ"מ הלא הם הנם הקנינים היותר חשובים, שאע"פ שלא תחרד על שלילתם מצד חסרון השגתה את טבעם ואיכותם, אבל כמה ראוי להתעצב על אבדן יקרת ההצלחה של העושר היותר נשגב מכל הקנינים שבעולם - אבדן שלימות הנפש ואורה. והנה הרשעים שלא ישימו לבם להסתכל בהוד הדעת, ואור ד' יתברך לא נגה עליהם, לא יחרדו ולא יעצבו ע"כ מיום המיתה. אמנם יש שהאדם כבר החשיך שכלו בבחירה ואיננו מעיין בדברים נשגבים, ע"כ לא יפעלו עליו באורם הבהיר, אבל טבע הנפש האנושית תפעול את פעולתה, והרגש בעצמו יתגבר בלב לפעמים ליסר קשה במוסר כליות את שכחי ד' ועוזבי דרכי יושר. אמנם הרשעה יש בכחה להתגבר כ"כ על האדם שלא די שתאפיל את שכלו מכל הסתכלות, כ"א תטמטם ג"כ את לבו מכל הרגשה. ע"כ לא דיין לרשעים שאינם חרידים ועצנים מיום המיתה מכח הסתכלות שכלית, אלא שכבר המיתו מנפשם] כל רגש קל המעירם לדרך החיים, ובהליכתם בדרכי חושך גם לבם כריא להם כאולם.

קצת.

והיינו דאמר רכה מאי דכתיב זה דרכם כמל למו, יודעין רשעים שדרכם למיתה ויש להם חלב על כטלם. שמא תאמר שכוחה היא מהן, ת"ל ואחריהם בפייהם ירצו מלה. חסרון הדעה וחסרון ההרגשה יוכלו להצטייר בשני אופנים. האופן האחד הוא שיבוש שכלי, שחושב בטעות משפט מעוקל. ואם יהיה אדם נגוע בזאת המחלה, יוכל להרפא ע"י חכמי לב שיראהו איך הוא טועה בחשבונו. ולעומת זה חסרון ההרגשה הטבעית תוכל לבא מכח הסחת הדעת לענינים אחרים, גם זה הוא דבר שאינו מתמיד, כי לא לעולם יטרד האדם מענינים שונים ומוכרח הוא לפעמים לשוב אל מנוחת טבעו הישר. אבל כאשר תתגבר הרשעה תשבר בזרע עזה כל שכל והגיון, ועם ידיעה ברורה שדרכם למיתה לא ישנו ארחם לטוב, לא מפני שיש להם ע"ז טעמים שכליים כ"א מטעם מרידה בעצם השכל האנושי. זאת המדה היא המחלה שאין לה תרופה, כי כל השגה מוסרית צריך שיהיה השכל עומד על מכון ממשלתו, וכיון שאחרי הידיעה שדרכם למיתה כ"כ פעלה עליהם הסכמת הרשעה עד שאינם חתים מהאבדן הגדול, ויש להם חלב על כטלם, שוב אין מקום להצילם גם בכלי נשק ההגיון היותר טובים. וחסרון הרגש, אם היה בא משכחה ארעית, היתה ההזכרה כבר קרובה, אבל כיון שאינה שכוחה מהם, כ"א ואחריהם כפייהם ירצו סלה, אלא שעצם הנפש כבר נשחתה עד שלא תחוש ולא תרגיש גם את האסון היותר גדול הנשקף לה מדרכיה הרעים, זאת היא גבול הרשעה בהתגברה למרום קצה, שתעשה את האדם כאחת מבהמות יער, שלא יוכל להשכיל ולהרגיש כלל את מה שלב האדם חש ומרגיש בטבעו. במעמד נורא כזה יוכל לדעת הכל, ולצייר הכל, ומ"מ לא יגע הדבר עד נקודת החיים והמעשה במאומה, "ראות רבות ולא תשמר פקוח אזנים ולא ישמע". כדי להשמר ממחלה הנוראה הזאת של ביטול ההרגשה העלולה לבא על האדם מסיבות הקפת תאוותיו הרבות, נתן לנו אבינו הרחמן תורת אמת המכשרת לנו את כל דרכי החיים, להיותם קרובים, להיות נפעלים מכל דבר קדוש ונשגב, מכל שכל טהור ומכל רגש צח, להשכיל ולהיטיב, למען לא נאבד במהומת הרשע ולא נהיה נטבעים בבור שאון וטיט היון, "ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר". ע"כ

נגד כל אורך ציור הרשעה עד מרום עזה, אמי הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין'.

קצ"ט.

על שלש עכירות נשים מתות כשעת לידתן, על שאינן זהירות כנדה, בחלה וכהדלקת הנר. בכלל יסוד העונשים המתייחסים לעוברי דרך ד', הוא בנוי על מטרת ההשגחה העליונה לשכלול המציאות, וכשם שלא חיסר האדון ב"ה בעולמו כלום מהמון סיבות רבות ושונות שמגיעות למטרתן, לשכלל על ידן את המון יצוריו, להוציא כלי למעשהו, בכל מערכת הבריאה, כן ק"ו שלא יחסר סיבות ומערכות מסבבות לשכלול רוח האדם והטבת מוסרו ועדינות נפשו. וכאשר כל התורה כולה היא דרך ד' לישראל, שבאחזם בה משפעת היא עליהם שפע אצילות נפש, ברכה ורוח נדיבה, ומרככת את קושי הלב הטבעי וגסות הבהמית שבאדם, הנה בסורם מדרך הטובה והזניחם את עצת קדוש ישראל, אז מוכרחים היגונות בחיים לבא, לבצר זדון הלב ולרכך את קשיו וזוהמת בהמיותו, למען יוכל האדם להתנער אל מעלתו האנושית לקדש קדוש ישראל, ולחוש את מעלת ההוד והאצילות שבחיי קדושה הערוכים בהדרת קודש, הצנע לכת וצדק ומשרים. והנה יסוד קדושת החיים הביתיים, עליו נבנה כל האושר הפרטי והכללי בכלל החברה, והנה הם נמזגים מקישורים שונים, שהרגשות יכולים לעלות על פיהם מעלה מעלה, גם לרדת מטה מטה, הכל לפי הציור הפנימי אשר בנפש מהבנת תוכן החיים. כשהדברים הולכים כסדרם, כשאורח החיים מתפנה בתחילה מזוהמתו שיוכל לקלוט במהלכו הטבעי, והוא מתכוון בסדר של טהרה המוכן לקלוט בתוכו נצוצי אורה, של מהלך חיים קבועים ערוכים ע"פ סדר שאיפת צדק עליונה, מסודרה מטעם עומק חכמתה של תורה, הראויה להיות מושפעת ע"פ יחס של גדולי הרוח והצדק אל תוכו של הבית, אז תבא המטרה שתתקבל הכרת הקדושה והוד ברכת ד' שבחיי קודש, ברוח שלום ושמחה, לא ברוח של כפיה והכרח וחשיכה, ואז יציץ נזר החיים על הבית להיות בית נכון "ואוהל ישרים יפריח". רוח ד', רוח קדושה וטהרה, איננו ראוי לחול על הבית כ"א כשיהיי קשר הנפשות מצורף ברגשות נעלים וקדושים, שאצילות הרוח ורוממות הרעיון להקים בית לשם ד', בחיי יושר וצדקה, יהיה הכח הגובר והמתעלה על יתר תנועות החיים, המעשיים וההרגשיים. האשה אינה מוכנת להיות חיי שמחה וקדושה משפיעים עליה ומושפעים על ידה, ביחס לחיי המשפחה והפרחתה בעתיד, כ"א בהיות מצב הנפש, המושפע ממצב הגוף, מוכן לזה. אבל בהעדר ההתאמה הזאת, יוכל רק כח בהמי חמרי להיות לאש הדיוט, האוכל ומכלה, ומטביע ברפש תאווה בהמית את כל חסן וסגולה, ופועל על המשפחה ירידה איומה, שתכונתה השפלה תתפלוש ברוב בדורות הבאים, לזרע זרע שפלות, בחיים נשפלים שמרכזם איננו מתרומם מלגימה חומרית גסה, שעם התגברותה אפס כל הוד החיים, מאין יתרון לאדם על כל חיתו ביער. והנה ההגנה נגד המחלה האיומה הזאת, המורידה את ערך האדם עד עמקי שאול, הוכנה בחבלי לידה, הנותנת את מרירותה כופר כל התמכרות, אשר תוכל לגרר אחריה לב החלש אשר לאדם, באין לו תמיכה עקרית ממשאת נפש של קדושה וצדק עולמיים. והנה הזהירות בנדה תרומם את השתילה של המשפחה משפלותה הבהמית, עד שתאחז לה מטרה יותר נעלה במהלך חייה, שלא בנקל ימצא כל איש עקבותיה, כ"א בהיותו מושפע ג"כ בחייו הביתיים מאורה של תורה, ע"י שפעת כהן מורה הנגש אל ד' ודבר קדשו. ע"כ סמוכה אחריה החלה, הכרת ערך חשיבות הכהונה בחיי הבית פנימה, "ראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך". ובהתנשא האדם בקיום אמונת חכמים מלב נכון, תבא משאת הנפש לשום מטרת החיים את הקדושה והאצילות שבהם, לא בתור חק וכפיה, כ"א באור פנים ושמחה, כטבע עצמיות החיים להיות מלאים אורה וצהלה, שיתגלו ביום הקדושה והמנוחה בשקט חיי המשפחה ושמחתה התמימה, באור שבת קודש, בבאו להניח כל

לב מכל עצב ורגז, ולרומם את הרעיון לחיי עונג, שיסוד מוצאו ועטרת תפארתו היא ההתאמה אל הקדושה ואצילות הנפש, ברוממות הרוח של מטרות נשאות ונעלות, שכל עונג וכל נועם מתקדש עמם ומתעלה. זה יהיה פרי לימוד הכהן והשפעתו בחיי הבית, עד אשר יוצא אל הפועל בליל התקדש שבת קודש בהדלקת הנר, לאורה ושמחה ושלוש בית. אבל בהחסר הרתוק הקדוש הזה, והחיים במהלכם עושים את נטיותיהם, והכחות הבהמיים, שאינם מתבסמים בבושם משחת קודש, יורדים הלוך וירוד, אז רק משבר של אפיסת כל תקוה, והבאת מפח נפש, מכל התמכרות שאין עמה כ"א פחיתותה הנמוכה, יביא את המרפא הכללי לשארית הפלטה, למשפחה ולאומה בכלל. ע"כ אלה הנה הסיבות, שההכרח של השמירה של שכלול הרוחניות ועטרת החיים מחייב את הזעף, המביא לכונן דעה יותר רוממה, ונשים מתות בשעת לדתן על שאינן זהירות כנדה, בחלה ובהדלקת הנר, שרק בעז מר המות וחשכת אופל השבתת שמחה וגיל, תוכר תרמית (של) הערך השפל של החיים. ועד עומק הנפש יחדור ההכרח להתרומם עוד להכרה יותר עדינה, באופן שיהיה [תכן] החיים עמה כ"כ נשגב וקדוש עד כדי להתעודד ג"כ מכל משא של מרירות ומעוף צוקה, עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה. ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון".

קפ.

נדה מ"ט, א"ר יצחק היא קלקלה בחדרי בטנה, לפיכך תלקה בחדרי בטנה. החדרים הם מחלקים את תכסיסי הבית למערכותיהם באופן שיעמוד כל ענין בגבולו. כן החיים המתקדשים בקדושתה של תורה, מעמידים כל נטיה מהנטיות הרבות שבנפש האנושית על מכוונה ובגבולה. וכשמשפחת האדם הולכת ע"ז הדרך היא מתעלה בדרך החיים להתקרב אל תכלית יצירתו, להיות מעמיד דורות שיצאו ממנו ראויים לחיי אורה, בדרכי צדק ויושר ודעת שם השם יתברך. ע"כ ראוייה היא התולדה להצליח, ולהיות מתגוננת מכל פגע. אבל כאשר העבירה את הדרך, וע"י הגברתה את הצד החומרי הנמוך, באפס השפעת הקדושה וחדות השי"ת במערכת התולדה, כבר אפס כל סדר הראוי להמשך אחר הטוב והקדושה במשטרי חייה, ביחש אל טבע חיי המשפחה והקמת הדורות, שקלקלה בחדרי בטנה, והסירה כל גבול, עד כמה תוכל החומריות הגסה לשלוט על מערכת החיים, הרי כבר סרה התולדה מתפקידה, ואין לה זכות להעזר מצד ההשגחה העליונה הצופיה לשכלול האנושיות. ע"כ כל התקוממות של מניעת התולדה והרבות המכשול יפגיע בה עונה, כיון שאפס כח המנצח כל המכשולים שהוא קשור ביחש התכלית הנשגבה של מהלך התולדה, הנמצא דוקא עם שמירת הגבולים של החדרים המוגבלים בעמקי הנטיות, היושבים במערכה איש על דגלו, לפיכך תלקה בחדרי בטנה.

קפא.

תינח נדה, חלה והדלקת הנר מאי איכא למימר, כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חטדא, אמר הקב"ה רכיעית דם נתתי ככם, על עסקי דם הזהרתי אתכם. כח הגידול והצמיחה אשר שם השי"ת בקרב כל צומח, וביתר שאת בקרב החי והאדם, שמהתחלות הקטנות והמצומצמות במדתן יתרחב הדבר לבא לידי השלמה גמורה, ומחומר קטן ודל, שכפי קטנו הכמותי כן הוא ג"כ קטנו האיכותי בכחות דלים וחלושים, יצא אדם גדול ושלים בתכונותיו, עומד לגדולות במעלותיו הנפשיות, מזה אנו יודעים כמה גדולה

היא האחריות בשמירת כל ענין מקלקול בהתחלתו. כי החסרון היותר קטן המתערב בהתחלה, ממנו תוצאות להמון קלקולים רבים. כי הכח המגדל יקח עמדו את כח המקלקל ג"כ להפרותו ולהרחיבו, כפי אותה המדה שהוא מרחיב את הכחות הטובים המתיחסים לחומר הטוב. וזה הוא אחד מקצה טעמי איסור נדה, שהדם שממנו הולד נוצר, צריך שיהיה מוכשר בין מצד מזגו החומרי בין מצד מזג הנפש וצהלת הרוח, להיות חל עליו רוח חיים צח וטהור נוטה אל התעוררות הטוב והקדושה. ואם יתערב איזה עירוב כ"ד מתמצית החומר הבלתי טהור, או אפילו רק מהשפעתו שהוא משפיע על הנפש כל זמן שלא נטהרה ממנו כדת של תורה, להחליף תכונה לטובה ולאורה של עז ד', אותה התעורבות המצערה יש כח בידה לקלקל ולהוריד עזה של התולדה הקדושה הישראלית, חלילה, ומגעת עד כדי לשלול את תכלית החיים והתולדה, שהם נועדים להוציא כלים מוכשרים, ללכת באור ד'. ע"כ אמר הקכ"ה, רביעית דם נתתי בכס, בהתחלת היצירה, וממנו תוצאות לכל בנין הגוף ובסיס לנפש גדולה וחכמה רבת פעלים; מזה תבינו כמה נשגב הוא כח הגידול מהתחלות מקומצות, ותוכלו לדון כמה שמירה צריכה היא ההתחלה הנפלאה הזאת מכל תערובות של פגעים שיוכלו להתלוות עמה, לבקש להתגדל גם הם עם הכנתם לטומאה ולכיעור, תחת הקדושה והתפארת שאנכי שותל בכרם בית ישראל, הסוגה בשושנימן. על עסקי דם הזהרתי אתכם, לשמור בהתחלה כח הטהרה, למען יהיה אחרית דבר טוב דוקא מראשיתו.

קכב.

ראשית קראתי אתכם, על עמקי ראשית הזהרתי אתכם. השלמת הבית בארחות צדק היא ההתחלה להצלחת החברה בכללה, וחיי המשפחה בהיותם מתרוממים למצב טוב, תוסד מזה ברבות הימים הצלחת האומה. ע"כ הקדושה הביתית היא ראשית להצלחה הכללית שבכללות האומה, וכערך משפחה אחת אל כללות האומה, כן הוא ערך עם ד' אל כלל מין האנושי. שההשרשה של הקדושה ודעת ד' שמשתרשת בישראל ע"י התורה וקיומה בכל הזמן הארוך העבר, היא תגרום שיתפשט אור ד' וכבוד ידיעתו על כל המשפחה האנושית בכללה. ולשם כך נקראו ישראל ראשית, מפני שכך הענין של ההשלמה הכוללת הולך וכובש לו מקום בעולם קמעא קמעא, והראשית הם ישראל. ע"כ נכבדים הם מאד הדברים שעליהם נוסד יסוד קדושת ההתחלות, כי בהתחלה כלולה כל המטרה היותר אחרונה. ע"כ החלה, שהיא המתנה של כהונה המתיחסת אל הבית והליכותיו ביחוד, להשריש כבוד התורה ועבודת ד', וזיקוק הלימוד לדעת את ד' ושמירת המצות, הבא ע"י הכהן המשרת את ד', היא הראשית המנחת את יסוד הבית, ועיניה נשואות אל האחרית הבאה מן הראשית: ההצלחה המתפשטת מיחידות של הבית אל ריבוי של הכלל. כן היא מתאימה אל המטרה שבכלל המצות ובחירתן של ישראל, שנושאת ג"כ בתוכה את ההתפשטות האחרונה שתבא לרגלה. ראשית קראתי אתכם, על עמקי ראשית הזהרתי אתכם. והמטרה ההולכת ומתגברת בריבוי עם ד' נושאי דגל שם ד', נסמכת היא יפה אל כל מחזה של לידה והוספת נפש בבית יעקב, שעל כללותם נאמרי "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו". וכל הפושט יד בהכנות הראשיות הפרטיות שבחיי הבית, הוא מזעזע את העמוד הימני מצד רוממות הוסדו.

קכג.

נשמה שנתתי ככם קרויה נר, על עמקי נר הזהרתי אתכם. יסוד דרך הטובה לאדם היא להכיר את ערכו,

שאע"פ שאין ראוי לאדם להתרחק הרבה מדרכי החיים הטבעיים, וכל תביעה טבעית המיוסדת על היסוד הבריא שבגוף ובנפש היא לעולם מתאמת ג"כ עם דרכי התורה ואור ד', מ"מ צריך להתבונן, כי מתי יוכל להיות שם ארחותיו להכריע איזה תביעה וחפץ הוא מיסוד הטבע הישר אשר כך עשהו יוצר האדם, ואיזה הוא עולה משרירות הלב והשחתת המדות, מצדו או מצד דורות הקודמים או מצד המקרים והסביבה, ע"ז צריך שיאיר אור התורה והשכל את מחשכי הנפש, שרק בהיותו מאיר את נשמתו בתלמוד תורה ומחזק את כחה הטוב במעשים טובים, רק אז תהיה מאירה, וע"פ אורה הנתלה בה יוכל ללכת בדרכי החיים גם במקום שהם מסובכים ולא יכשל. אבל אם יסמוך על הטבע המתגבר בלא הארת אור תורה ומצות, הנה ימש חשך ויכשל בכל עת, "דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו". ע"כ בכניסת השבת, היום המקדש את ישראל ומרוממם משפלות הגסות הבהמית שהמון המין האנושי שקוע בה, בתחילת באו צריך לכבדו באורים, להדליק את הנר להאיר, ע"פ מצות תורה מ"לא תסור", למען יהיה שלום באהלו. וזה יזכירנו ג"כ כי אין לנו להניח את מצב המחשכים הטבעיים במעמדם, כ"א להאירם באותם האמצעים שהם עלולים להיות מוארים על ידם, שבזה נהפך את כל תוכן החיים לקדושה ולאור. ומדור לדור נגדיל פעלנו לטובה ולברכת ד', וזה היסוד יכין לבבינו להתקדש מכיעורים שבטבע, בזהירות קדושת חיי הבית המתיחסים לנדה וחלה, המזקקת את השפעת אור התורה ועצה מכהן בתוך חיי הבית הפנימיים. וזה תשלים המחשבה שנשמה שנתתי בכס קרויה נר. לא אור מאיר מעצמו שא"צ מכשירים להעלות אורו ולשמרו, כ"א נר, שאמנם כשיכשירוהו יאיר באור צח מרנין ומשמח, אבל מבלעדי המכשירים המעשיים והשכליים המסבבים אותם לא יביא את תועלת האורה. ע"כ יתרומם בזה האיש הישראלי מלהשען על הטבע השפל, שכבר נתקלקל בתכונת האדם ע"י כמה מוקשים שכבר קדמו, וירומם את הטבע היסודי בהכשר של אור תורה ומצוה ודעת השי"ת.

קכז.

אם אתם מקיימים אותם מוטב, ואם לאו הריני נוטל נשמתכם מכס. כח הטבע של כחות החיים האצור בנפש, יש בו הכנה להיות מתעלה ע"י הדרכה טובה המוארת באור תורה ומצוה. והנה ההכשר להתעלות, להיות חפץ באמת להיות חי ופועל לפי הדיעות היותר אמיתיות וההרגשות היותר קדושות לטוב ולחסד, כמעשה גדולי העולם אשר נגשו אל ד' במעשיהם הבהירים למלא את העולם חסד ואמת, זאת היא מתת ד', נשמה שנתתי בכס, שצריך להכשירה כראוי. אמנם כאשר בהתפתחות ההכשר יפה תעלה תפארת הנשמה באורח חיים נעלה מטבעה, כן בהיות האדם מתעצל לקחת את הרטיה של תורה ואור דעת ד' בפעלים טובים, אז אותם הכחות הטבעיים עצמם שהיו ראויים להתעלות מטבעם ביותר שלמות, ירדו וישפלו, עד שאפילו המוסר הטבעי היותר נמוך יתקלקל במשך הזמן וחליפות הדורות, אשר באין כח קדוש ונשגב המושכם למעלה, הם יורדים ונשפלים מטה מטה. והמוסר הטבעי, זאת היא נשמתכם, המכוונת נגד נשמה שנתתי בכס, וכיון שאינכם מקיימים אותם ההכשרים שתקח לה על ידם הנשמה דרך העליה, הרי היא עומדת להיות כ"כ נשקעת, עד שאני: נוטל ג"כ נשמתכם הטבעית. ובהתגלות הכנה כ"כ ירודה, שתבא לאבד את ערך החיים ולהשפילם, מיד ההשגחה העליונה מכינה דרך הצלה למעט כח הרשע. והנולדים בהכשר ירידה מוסרית שאין עמה תקנה, הנם כלים ונמקים בעון אבותם, שגרמו לתולדותיהם מעמד נפשי כזה שיאבדו תקותם להכניס באוצר החיים דבר המביא להועיל, ושלא יהי הפסדם מרובה הרבה משכרם.

קכח.

ומאי שנא בשעת לידתן, אמר רכה נפל תורא חדד לסכינא. אנו רואים שהטבע לא יעשה דבר לבטלה, כי החכמה האלהית שהנהגתה היא בתכלית השלימות היא עושה כל דבר במשקל, במשפט צדק, ואינה מבזבזת שום כח לבטלה. ואם יש ענין שנצרך להעשות מטעם ההשגחה, ויספיק להיות נפעל בסבה שכבר נמצאת במציאות למטרה כללית או פרטית, זה הוא משפט הצדק של המשקל האלהי שלא לחדש סיבות מיותרות. כמו ששלמות איש המעלה היא שלא ידבר דברים יתירים, ואם יספיק למטרת הענין דיבור אחד לא ידבר שניים, כן מצד מעלת השלימות העליונה כביכול אין בדרכי הפעולות דבר יתר ופעולה ריקה. וכ"כ גדול הדיוק, עד שאם ע"י איזה פעולה הנמשכת ובאה תושג המטרה לאיזה ענין אחר, לא יוכפלו הדברים. ע"כ כאשר מצד ההנהגה החסכונית הוא שלא לבזבז פעולות, ואם נפל תורא, והשחיטה ראויה לו, הזמן מוכשר אז לחדד סכינא כדי שלא להצטרך לפעולה אחרת. כן אין ההשגחה מניחה את העלילות שהמיתה עלולה בשעת לידתן למי שגרמו מעשיה להיות עוברת מן העולם. וביותר הדבר נכון מצד ההוראה שיש בזה שעצם הפורעניות והריסות החיים היא נגד המטרה העליונה שהשם יתברך הוא מלך חפץ בחיים. ע"כ רק ההכרח של הקניית הטוב הכללי הוא הגורם העונש. ע"כ כמו שראוי מצד המוסר למעט בפעולות מוכרחות כשיש בהן איזה הפסד מוסרי, כמו ענין השחיטה, שההכרח מביא לפרנס בני"א בבשר בע"ח ומתוך ההכרח התיירה התורה, ומ"מ לא נסתלק לגמרי אותו רושם שפעולה שיש בה השחתה מוסרית, עושה, עד שהטבחים הם משותפו של עמלק, ע"כ ראוי למעט בהרחבת הפעולה, וכשמזדמן ענין שההפלה שהיא מצרכי ההכנה לשחיטה תהיה נגמרת בלא פעולה מצדנו, ראוי ונכון הדבר להראות צד ההכרח וההרגשה הפנימית שיש בנפש לבקש התעלות ממעל למצב כזה. כן נוהגת השגחת השי"ת שכל דרכיו אמת וצדק, להודיע לבני האדם עלילותיו ודרכיו למתבוננים באורחותיו כדי שיגיעו בני"א להיות כולם לימודי ד', להורות מיעוט הרצון בקימוץ ההרחבה לפעולות ההפסד והעונש, עד שראוי להסתפק בפעולה טבעית קבועה מכבר, למען לא יהיה הכרח לחדש פעולה להרחיב גבול מדת הפורענות, להורות בזה קימוץ הכחות וההסתפקות במיעוט האפשרי, כעין נפל תורא חדד לסכינא.

קפז.

אכ"י אמר תפוש תירום אמתא כחד מחטרא ליהוי. הצד המוסרי של חבלי לידה ילמדנו לדעת כי אוצר של רעות, נטיות ומדות משחיתות, נמצאות בקרב המין האנושי, ומתגברות בפנים ידועים בנשים, שכן הרגש עולה בהן על כח השכל השופט, שהוא יסוד הצדק להכיר את היחש היסודי שיש לאדם הפרטי עם כל מה שחוץ לו במציאות. ע"כ לו לא באה התולדה ע"י מכאובים וסכנות, לא היה הצדק האפל כ"כ בתוך הנפש יוכל לצאת לפעלו, לגדל את הזרע אשר נתן לנו ד' כדי לבנות את העולם ולהרבות טוב וחסד. אמנם המכאובים והסכנה הכרוכה בעקב הלידה, הם מוציאים את האהבה הגנוזה בעומק הצדק מן הכח אל הפועל, עד שמתפשטת כראוי לכל הפחות על החלק היותר קרוב ממין האנושי, שהם הבנים, הנולדים בעצב, בעקב החטא. א"כ מטרת חבלי הלידה היא למעט כח הרשע הגנוז בטבע הנפש האומרת "אני ואפסי עוד", שלא תוכל להבין חביבות ואהבה כ"א לדבר הבא במכאוב וחרף נפש. ע"כ אם השפילה האשה ביותר את מוסרה, בפרצה גדרות עולם המבססים את עז הקדושה הצדק והטוב בעולם, שאז כפי ערך הפריצה כן גדול כח התעצמות הרשעה בעומק הנפש, עד שלפעמים המכאובים הצריכים לגרש ולשבר כח הרע, הם צריכים להתעצם כ"כ עד שאין אפשרות לסובלם. ואז אמנם המטרה מושגת בביעור חלק כ"כ נפסד מהמין, מקרב האומה, כדי שיוכל הצדק הכללי להאיר אורו ולכבש לו נתיבות בחיים במעשה

ובמהלך הדורות. ע"כ לפי ריבוי המרידה, במחאה האחת יבא כח המנגד הלוחם בעד עז הצדק והאמת ע"פ דרכי ד' ומשפטיו העליונים, ובכח האחד של חבלי הלידה הנועד לכח המרדות התכליתי, יבא עד קצה גבולו, כשהרשעה הביאה את עצמה למצב כזה, כחד מחטרא ליהוי.

קכז.

רכ חמדא אמר שכקא לרויא דמנפשיה נפיל. חק חקק האדון ב"ה בעולמו, שביראת ד' יהיה מבטח עז ומעז ביום צרה. וכאשר הכחות הרוחניים המה מסעדים את האדם גם בעת אשר גופו יסבל ממשא של יסורים ומכאובים, כי "רוח איש יכלכל מחלהו". אמנם אי אפשר להמצא אור ד' בלב בעת צרה, כ"א כשיקדים האדם לקדש דרכיו בדרך ד' בעת טובה, שאז בעת צרה יתלקטו כל המחשבות והרגשות הבאים לרגלי דרך ד' הישרה ויאירו בנפש אור תקוה בטחון ועז, המבליג על כל בעותי שאול שמתגברים בעת צרה. ע"כ בתולדה האנושית שבעקב הנפילה המוסרית צריכה להתקן ע"י מכאובים של חבלי לידה, הנה כפי ערך השמירה של תמימות דרך החיים, כן יהיה מקור לאור האומץ של הרוח להתגבר במנוחת נפש ותקוה בישועת אלהי יעקב מושיע בעת צרה, עד שתתן עז לחזק את הרוח ולהתגבר על החבלים הנוראים ולצאת מהם בשלום. מה שאין כן האשה שבזדון רמסה את קדושת דרך ד', שע"י המון הירידות המוסריות כבר רחקה מאור ד', מטובו ותוחלת ישעו. אז בעת בא חבל לה, לא יוכל אור ד' המתמלא בכל לב תמים וישר להיות מעז לה. ע"כ באין התעודדות הרוח, אין יכולת לפי הטבע החומרי בפעמים רבות להיות עומד לפני מכאובים הנוראים של חבלי לידה, עד אשר באפס מקור חיים מקרבת ד', יען כי כבר אבדה דרך בהשתכרה ביין תאוה וגאות רמיסת קודש, ובעת צרה לא יעמוד הרוח אם לא קדם לו מכוונת דרכי יושר במעמד השפוי, ע"כ מנפשיה נפיל. וכל אלה מדרכי ד' הטוב, אשר חשב מחשבות לרומם את כח קדושת הנפש האנושית שירדה פלאים, שיהיה כח מכריח בעת הלידה להתנוצץ על הנפש משגב עז של שם ד' בעת אזלת יד', וזה ישים יסוד לרושם של הכרת כבוד ד' והדרת קדושת דרכיו הישרים על דרך החיים בכללו.

קכח.

מר עוקבא אמר רעיא חגרא ועיזי רהטן, אככ חוטרא מילי ואכי דרי חושכנא. ההשקפה הכללית על מה עשה ד' ככה שתהיה הלידה האנושית מסובבת בכ"כ מכאובים ובלהות ולפעמים ג"כ עם המות הבא לרגלה, היא באמת ההבנה בדרכי ד' העליונים. וכשם שבכל פרט מפרטי בני"א היסורין הם ממרקין כל גופו של אדמי, ו"תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם" כתיב, כן הוא ג"כ בענין היסורין הכוללים העוברים על כלל המין האנושי מגמתם היא לצרף הסיגים הנכללים בקשיות הלב של בני אדם, לרכך את מזגם, ומזה תבא ג"כ ההכנה לצרף דיעותיהם. אמנם פרטי המשקל של מדת היסורין איך הם קולעים את מטרתם, לזה צריך עומק ורוחב דעת גדול המגיע עד הררי עד של החכמה האלהית, הידועה רק לאדון כל המעשים ב"ה, הצופה כל רזי עולם. והנה בכלל יצר ד' את האדם שיהיו כחותיו הגופניים חזקים ואיתנים, מהירים במשלחתם וחשים לעבודתם, ומהם תוצאות לנטית התאוות העוברות פעמים רבות את גבול היושר והאמת, והמחשיכות את אור הנשמה האלהית המכינה את אושר הנצח אל האדם והמציאות כולה. והשכל, ההארה הרוחנית שמאור ד' המאיר לאדם דרכו, איננו יכול להתחרות במרוצתו עם הכחות הטבעיים, ע"כ ירבו חטאי האדם וירידתו המוסרית, וכאשר סוד היצירה האנושית מחייב כך,

שיהיו כחות הטבע וחפץ החושים מהירים ואיתנים, והשכל יעשה דרכו לאטו, שדוקא מאופן גידול כזה יצא צלם דמות האדם וצורתו כפי התעודה שנתן לו יוצרו; ע"כ למלאות את המדה שהשכל וההכנה המוסרית, שיסודה אור תורה ויראת ד', אינה יכולה להגיע עד אותה המהירות של החושים הטבעיים ותולדותיהם שאין עמהם כ"א חפץ הנאתם הפרטי, הוכנו היסורים הכלליים שהם מחכימים את כלל האדם, להבין שאין תעודתו נמצאת בשפלות חיי העונג של החושים והדמיון, כאשר יראה כי שקר נסכם. וממילא יתרומם להסתכל בתעודתו ולמצא מקור חיים לנפשו בעונג נצחי ונשגב שיביאהו לדעת ד' ודרכיו ולדבקה באהבתו ובצדק ומשרים וכל מעגל טוב. והנה לעומת הירידה המוסרית של הטבע המתגבר ושוטף במרוצתו באהבת החיים, עד אשר לא יוכל השכל להשיגו לרעות אותו דעה והשכל, נצב כמו נד המחזה של מצרי שאול שבחבלי לידה שהם כוללים את כל המון האדם, שפועלים פעולתם להשקיט מעט את הדמיון השוטף של הנאת החיים העלול להוריד את האדם עד עמקי החומריות היותר גסה. ועם אלה החבלים בעצמם, שלכלל המין האנושי שלא נשפלו הרבה יותר מדאי, מספיק החזון של הפחד והמציאות של הסכנה הכרוכה בעקב הלידה לנשא נפשם כל אחד לפי ערכו למצא חיים יותר איתנים מחיי החומר והנאותיו הפחותות, אמנם למעטים הנטבעים ברשע, שלא תספיק להם אותה ההערה הכוללת, יש שדוקא הצרה בפועל, המות, ישלים את הציור של החרדה להסביבה הסובלת מזה, וישלים את סאת העונש לאותה הנפש החוטאת עצמה, אבל בכלל הענין הוא מוכרח לפי שיקול דעתו של אל דעות ב"ה, כמה מאורעות יהיו שישלימו את ציור הפחד והחרדה בפועל, וכמה יצטרפו עליהם במה שהם נתונים בספק של אותה הסכנה הרובצת לפתח של כל לידה אנושית, עד שמסתעף מכולם יחד הציור הנדרש לתכלית התקומה המוסרית, המשווה את המשקל של השכל המפגר עם זרם החיים השוטף, שדוקא ע"י התנגשות ימצא את שיווי משקלו. ע"כ בהיות השכל הרועה הנאמן של האדם רעיא חגרא, ועזי, כחות החיים, רהטן, הם ששים לרוץ אורח החיים, וממילא עוברים הם את יושר המסילה הראויה, מסובב מזה, דאבב חוטרא, שהוא המקום היותר רחב בהקיפו, מילי. וציור הבנה, לאותם הרבים שמספיק להם זה, על הצד השלילי שבחיים החומרניים שמועיל להסיר קצת את התבלול הדמיוני הפוגע את היסוד המוסרי. ואבי דרי החוג הצר יותר, היחידים, שבין מצד הכללות בין מצד עצמם, הם נצרכים להשלמת אותו הציור המחריד שהוא מצטייר במילואו לפי מדת המרירות שתיקן אדון כל הארץ השופט כל ברואיו בצדק, דוקא ע"י מעשה בפועל, המחריד וממרר את הלב ומשיב עד דכא. עד שמזה ישוב החשבון של החיים להתיצב על דרך יותר ישרה שיוכל השכל להגיע עדיו, עם כל מה שמפגר דרכו לעומת שטפם של הכחות החיוניים. זהו החושבנא, שזהו הציור הכללי שעליו סובב צורך המקרים הנוראים שפרטיהם כמו כללותם, ערוכים בחכמה אלהית נפלאה, במשפט צדק של המלך המשפט. וכיון שכללות הציור של חבלי לידה עם משפטיו תהום רבהאיננו נשלם כ"א ע"פ כל אותן הנקודות הפרטיות המתקבצות בתוכו, מובן כי הראויים להיות על ידם נקבעות הנקודות היותר שחורות שבמחזה, הן החייבות ביותר שמגלגלים חובה ע"י חייב, והחסרון הנמצא במקצע המוסר המיוחד ביותר לנשים מתרפא ע"י אותו החלק המיוחד ביותר להן במחזות החיים ומרירותם. והפעולה הלימודית הולכת ופועלת פעולתה בגניזה הראויה עם כל העלמה מעין ההרגשה החיצונית. אבל היא חודרת בעומק הנפש ומפלשת את נתיבתה בתוך החיים.

קס"ב

רב פפא אמר אבנ חנואתא נפשי אחי ומרחמי, אככ כזיוני לא אחי ולא מרחמי. יסוד החיים הכללי הוא משותף, והשיתוף פועל הכל לפי קרבתו ויחושו. ע"כ לפעמים פועל התגברות כח החיים, הזיקוק

והצירוף אל החברה והסביבה שבהם כח החיים איתן, לאמץ ג"כ את כח החיים במקום שהוא מתמוטט. ע"כ מעשים טובים המה ממשיכים כח החיים הרבה, מפני שהם ממשיכים יחש כללי להחי חיי יושר וצדק מכללות החיים. ע"כ עצת ד' היא דרך חיים לכלל ולפרט, מפני שהיא ממשכת על ההולך בדרכה משך היחש של השיתוף שמתגלה באהבה בנושאים גלויים וביחוישים נסתרים ג"כ, ומ"מ פועלים להגדיל כח החיים. אמנם אותו היחש אל הכלל ודאי לא תמיד שוה בכל עת, ויש זמנים שבהם מתגלה כח היחש יותר וישנם זמנים שהוא רפה. ולפי מהלך סידור המציאות, זמן הגדולה וההוד, זמן מילוי החיים, יש לאדם יותר חיבור עם זרם החיים הכללי, ומוסיף ג"כ הכלל לו עצמה נסתרת. אמנם הלידה, שהיא מסובבת לפי מצב ההוה הירוד עם פחד וסכנה, בה מתגלה צד הגרעון של החיים והשפלות שבתוכו, עד שאין לידה אנושית בלא התנגשות מלחמה בין החיים ושלילתם. ע"כ היחש אל הכלל הוא אז דל וקטן, ואיננו יכול להצטרף מצדו להוסיף עצמה. היחוישים אמנם הם בכללם נחלקים, ליחש טבעי ויחש הסכמי. גם יחש הסכמי טבעי הוא ע"פ סדרי הטבע של החברה האנושית וכחות הנפש המסתעפים מהם ועל ידם, זהו יחש של אחי, אהבה טבעית, ויחש של מרחמי, אהבה הסכמית. ופעולת שניהם מתרופפת בזמן הנועד לגילוי הצד השפל שבחיים, שמתגלה דוקא עם הופעת הלידה. ע"כ כשכח החיים הגופניים מצד עצמו מתדלדל, וכח הנפשי מתרופף מאין יחש למקור החיים, בעזבו דרך החיים בהליכות החיים, עוד נשאר כח מחזק ומעודד היחש אל הכלל, וזה ג"כ מתרופף. מפני שאחי ומרחמי, שכיחי אבב חנואתא, בעת התגלות צד הטוב והרענן שבחיים, ואבב בזיוני נתק הקשר אפילו כשאינו מורגש כלל, אבל בעצם הגניזה של עומק הנפש ומעמד קישור החיים הפנימיים בסדרי השפעתם מכללות החיים אל פרטיהם, (ש)יש בו צד תגבורת להאציל ג"כ חיים על הפרט שאינו תלוי ברצון מתהוה לשעה, שאין האדם ומכש"כ כללות החיים שליטים כלל על השפעותיהם. ע"כ אז עלול הוא המוקש למי שקלקל תחילה את סדרי החיים העצמיים לו.

ק3.

וגכרי היכי מבדקי, אמר ריש לקיש בשעה שעוברים על הגשר, גשר ותו לא, אימא כעין גשר. הטבע והמלאכה שניהם יחדיו מעמידים את חיי האדם. אמנם הטבע הוא היסוד ועליו נבנה בנין המלאכה, כ"ז שהאדם (הוא) נתן בחק הטבע הוא בטוח מכשלון, מפני שכה חקק צור העולמים ב"ה שיהיה הטבע משמר את החיים על פיו ועמדו. אמנם האדם כבר התרומם ולא יוכל לחיות רק עם הטבע לבדו, (הוא) מוכרח הוא לרגלי צרכיו המרובים, החמריים והרוחניים, להשלים במלאכה את אשר יחסיר הטבע ממנו. אז אמנם כשיצא להשתמש בעולמו המלאכותי, אז גורלו תלוי לפי ערך חוזק הטבע שלו. שאם הקניינים הטבעיים שלו הם חזקים ככל הצורך, אז תביא לו המלאכה ברכה ויתרון. ובכלל שכיון שהכחות הטבעיים שלו והקניינים החיצוניים הטבעיים הם מושפעים לו יפה, אז לא יעלה על לבבו להרוס את השכלול שבטבע כדי להתגדר במלאכה, כ"א הוא ישתדל להוסיף בנין ושכלול ע"פ אותם הכחות שכבר יש לו מעצם הטבע הנקי, ע"כ יצליח ג"כ במלאכתו. אבל אם המלאכה בחשבונותיה הרבים תעור עיניו, מפני חולשת קנייניו הטבעיים ומיעוט הסתגלותו להם, להלחם בטבע בחלקיו הבריאים והטובים, למעט את השלמותיו, כדי לכוון על חרבנן בנין מלאכותי, אז הוא בסכנה גדולה, בנפול היסוד יתמוטט הבנין. ובאמת אין האדם חי לעולם כ"א בטבע, ביצירה האלהית. אמנם המעבר ממצב למצב יהיה לפעמים מלאכותי, וזהו עיקר שימוש המלאכה, אבל הצלחתה תלויה במהות החוזק של הטבע ויחווה הטוב אליו, שעל פיהם ילך מחיל אל חיל לקחת עמו כל אשר קנה במצב טבעי יותר פשוט ובלתי מעובד, אל מצב טבעי מקושט ומעובד, להוסיף כח ויתרון. אבל באין לו שורש כראוי, אז במעבר ממצב למצב יתמוטט ע"י שימוש בקניינים

המלאכותיים כל רכושו הטבעי או חלק רשום ממנו, וישאר חלש ורפה כח, מסוכן במצבו, בעת עברו באפס מעמד חזק. העברת הגשר, הוא נושא אחד המראה ערך המלאכה לאדם בהוספה על הטבע, להעבירו מחלק לחלק באדמה הטבעית, הנפסקת ע"י המים הטבעיים השמים לפניו מעצור. מעברות כאלה נמצאות רבות, מהן מקושרות עם כל היחש של שני המצבים, הקדום והמאוחר, בקשר תמידי הולך מדור לדור. מהן העומדות להעביר את האדם וקניניו הפנימיים והחיצוניים לחלקה שאין הקשר התמידי קבוע בה לפי המבט החיצוני. מ"מ התאחדות המלאכה עם הטבע ע"י הכרה רחבה שבאמת אין המלאכה כ"א התגלות טבע כשרון האדם כאשר עשהו ד' יתברך ישר, היא נצבת וקיימת. מעמדים כאלה מזדמנים בין בדברים החומריים, במצב גופו של האדם בכללו ובפרטיו, בין בדברים הנפשיים בהליכות נפשו, בצירוי הפנימיים, בדיעותיו, במנהגיו, בשאיפותיו. שהיסוד הכללי, יסוד הטוב, הכרת השם יתברך ודרכיו בהכרה מלאה וחייה כפי יכולת האדם היותר עליונה, במילוי המוסר הרחב הכללי והופעת הנשמה המוסרית של העולם, אורן של ישראל. שהכח הזה מתחזק הוא בטבעו, לפי הקישור של היחושים הקדומים במעמדים הטבעיים ששמירתם וחזקתם תלויות לפי השמירה הטבעית, שמירת חוקי ד' וההזנה הטבעית מלחמה של תורה. לפי מדה זו גברי מבדקי בשעה שעוברים על הגשר במצבים תדירים, ולפעמים כעין גשר במצבים מתגלים לעתים, והסכנות הגופניות והנפשיות יש להן יחש נערך, והשמירה בשניהם מכוונת יפה. אמנם הכח החובק הכל, הישות החומרית והרוחנית, הטבעית והמלאכותית, ההתאמה אל ההתעלות בפנותו את מכשולי הדרכים מכל צד, עיני ד' המה משוטטות בכל הארץ. ע"כ גברי מבדקי בפועל בכל ארחות השמירה, בעברם על הגשר ודכוותי" כעין גשר.

ק3א.

רב לא עכר במכרא דיתבי כיה עוכד כוככים, אמר דילמא מיפקיד ליה דינא עליה ומיתפימנא כהדיה. שמואל לא עבר אלא במברא דאית ביה עובד כוכבים, אמר שטנא כתרי אומי לא שליט. ההבדלה שבין ישראל לעמים היא מסוייגת בין אלה הקצוות שאמרו חז"ל כמקולקלים שבהם יש תוכחה על מה שעשיתם, וכמתוקנים שבהם יש תוכחה על מה שלא עשיתם. והנה אם יסוד הדברים המתוקנים שבאנושיות הולכים דוקא ע"פ מהלך הטבע הפשוט והמקולקלים באים ברובם ע"י הענינים המלאכותיים שהחברה האנושית חדשתם או להיפך, ישנם כמה חילוקי ענינים, ותלויים ההבדלים לפי מצב העמים והמדינות. לפעמים נביט על הטבע הכללי מהצד האנושי באין הפרש בין עם לעם, אבל כיון שמגיעים אנו לפרשת החלקים המוסכמים שברוח האדם המתחרה את הטבע, אז נמצא עקבות השינויים ובאלה צריך ישראל לשמור תחומו. שאם בהם יתערב עם העמים יפול בנפילה המוסרית שנפלו בה עמים רבים ברוחם, שהיא סבת הכליון מההשגחה האלהית הכוללת כללות עמים ונפרטת ג"כ על מצעדי גבר הפרטיים, ע"כ לא עבר רב כמברא דאית ביה נכרי. כי בזה שהיא אחת ממעמדי האדם על בסיס המלאכה המחודשת חוץ לגבול הטבעי הערום, כבר הננו נכנסים בעמקי הרוח בהתנשאו לפי פעולתו הבחירית, שבזה צריך ישראל לעמוד על משמרתו ובהשתתפו עם עובד כוכבים יקלוט מתוכו את יסוד הגרוע שבנטית הרוח בנטותו מעל הטבע הפשוט. יש אמנם לפעמים ענינים מראים שיסוד ההבדלה היא דוקא בעצם טבעהתכונותוכחותהנפשות, אבלהפעולות המלאכותיות וכל הדברים התלויים בהם לפעמים דוקא ע"י התיחדות עם אחד מכל העמים יוכל לשגות ולנטות מדרך הישרה. ובהיותו מעורב עם כלל האנושיות בעול דרך ארץ, אז עם השמירה העקרית של קדושת ישראל הטבעית לו, שהיא הקדושה האלהית יסוד חיינו בתורה ומצות, ינצל מכל מכשול, ע"כ לא עבר כ"א במברא דיתבי בה עוכד כוכבים,

להורות שבדברים המלאכותיים מצד הצורה החברתית שבהם, דוקא אז יותר נכון לנטות בשימוש מכל נטיה של מכשול עון בהיות הצורך האנושי הכללי נגד עינינו, אמר שטנא בתרי אומי לא שליט. המגרעות אינן כ"א מקריות, וכשהן מתאחדות ע"י התחברות אומות שונות האחת מישרת את רעותה והולכים בדרך ישרה, וישראל מתקרבים ג"כ ע"י למטרתם להיות עם נכון ונשא, שע"י יכירו עמים רבים ערכם ודיעותיהם, וילמדו לדעת דרך ד' ומשפטים צדיקים מעם חכם ונבון, אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת.

ק3ב.

רני ינאי בדיק ועבר. אין לך מדה טובה בעולם שלא תוכל להשתבש בידי הבריות ולגרום היפך מהמכוון שלה. ע"כ צריכים לעולם האנשים הגדולים להיות למופת בדרכיהם בחיים איך לישר את הדרכים, באופן שע"פ הנהגתם ילמדו מהם התכונות והמדות הטובות בגבולן ועצם טהרתן. אחת המדות היותר קדושות היא מדת הבטחון בשם השי"ת, הראויה להיות מתרחבת והולכת בנפש האדם. אמנם תכליתה היא קרבת אלהים הנמשכת ממנה, שהיא לעצמה השלמה גדולה, וגבורת הנפש בעז ד' הנמשכת ממנה בעת צר, שהאדם מוצא לו תמיד מחסה בשם ד'. וגם בעת אשר כל המסבות הטבעיות כבר חדלי כח הן להצילו מרעתן, עז ד' ישגבהו. אבל כמה צריך האדם להיות נזהר שהמדה היקרה הזאת שהיא אור העולם לא תהפך לרועץ, שלא תהי' הסבה לעצלות ולשפלות ידים, שהוא ההיפוך מההשלמה האמיתית של האדם. ע"כ כל מה שהאדם יותר דבק בקונו ויותר נאזר במדת הבטחון בשם ד', ראוי לו ביותר להראות זהירותו וזריזותו בכל הנוגע לפעולות אדם, למען ידעו כל העם כי העטרה הגדולה של מדת הבטחון, ככל המדות הקדושות הנמשכות מדעת ד' ויראתו הטהורה, רק את הטוב יביאו להולכי בדרך ד' באמת ואין עמן מכשול. ע"כ רבי ינאי כדיק ועבר, ובתכלית זהירותו לא מנע כל טורח התלוי ביד האדם להיות ניצל מכל תקלה ומכשול.

ק3ג.

רכי ינאי למעמיה דאמר לעולם אל יעמד אדם כמקום מכנה לומר שעושין לו נס, שמא אין עושין לו נס. הנטיה שנתן השי"ת בנפשות כמה בני אדם במשך הזמנים והדורות למעט כפי האפשרי את האפשרות של הסמיכה על הנס, באה לתכלית הכללית שלא תמשך מהשפעת הטוב המוסרי והשכלי האמיתי היוצא מהויית הניסים השפעה גרועה וחסרה, המביאה תקלה לעולם בהוציא האדם את עצמו בסמיכתו על הניסים מחוץ לסדרי הטבע והמציאות, שהם הטוב היותר גדול ותמידי שאדון הכל ב"ה משפיע תמיד בעולם. ע"כ כל צדדי הספק שימצאו בעולם באפשרות עשיית הנס, כולם הולכים רק לשם אותו היסוד המועיל כדי להגביל את הפעולה של תכלית הניסים שעשה השי"ת בעולם, שיהיו רק מועילים אותה התועלת של הרוחניות והקדושה ואותה התועלת המעשית המכוונת בהם, אבל לא יהפכו לדברים הפועלים לטשטש את צורת המציאות ואמתת ערכה מבנ"א. ע"כ כדי להרחיק את האדם שלא יבא לידי מדה זו, לעמוד אפילו במקום סכנה על הסמך של מציאות עשיית הנס, צריך להשתמש כאן בכח הספק, שמא אין עושין לו נס. ומפני הספק כבר ראוי לאדם להתרחק מדרך הסכנה ולהשכיל מזה שאין התעודה של הניסים שנעשו בעולם בזמנים מיוחדים לתכלית נרצה, כדי לרשל את האדם מזהירותו ועמדו

על נפשו, כ"א להוסיף לו דעה וצדק ועז באלהים. הכפירה ההוללת להכחשת הניסים, שהיא לא היתה ראויה כלל להתקיים בעולם מפני שהיא חוץ לטבע המציאות של השכל הטהור, המצרף את ידיעותיו מכל צד, חושב אחת לאחת את העדות המפורסמת ואת הפעולות ודרכי החיים וההמשכה של יתר חזיונות החיים המתאימים להם, וכשהם מתלכדים יחד אין שום מקום להתנוודדות שבעולם, ואין לנו דברים יותר ברורים ועדות יותר מפורסמת בעולם כעדותן של ישראל למציאות הניסים ונפלאות שנעשו עמנו מאז צאתנו ממצרים באותות ובמופתים ביד חזקה ובזרע נטויה, עד שטבע האמת ובטחון הפרסום היה לו אותו הכח המושך הנפלא גם על עמים רבים ורחוקים, וההתאמה של הסיפורים הניסיים עם כל הנמשך מחייהם של ישראל הווייתם וקיומם ג"כ הוא מתאים באין תנודה, עד שמתמלא כל החזיון בשלמותו המביא לגרש כל ספק מכל לב החוקר ודורש באמת. טבע השכל כשהוא בא לחקור אם יש אפשרות לניסים, כשהוא מתרומם במעלתו היותר רחבה, הוא מחליט שאין ראוי למעט את המציאות העליונה, את היד הגדולה, שבכל פינות שאנו פונים הננו רואים את כחה ועזה, את הודה והדרה, מעשה ד' הגדול שאנו חשים ומשכילים את מדת אין סוף שלה, שאין ראוי להעמידה דוקא על חקים כאלה המצטיירים לפנינו ע"פ סקירתנו על ההוה, בחלישת האמצעים שלנו להסתכלות מקפת. ואדרבא הסקירה החפשית והרחבה הבאה מגבורת הנפש החכמה, היא גוזרת שאין גבול ומעצור ליכולת העליון. ע"כ אמת שאין להחליש את העז והאיתניות שיש לחקי המציאות והטבע הנהוג, החקוק בחק יד אל גבור, ויש להרחיב את כח הקשר של קיימא, הסבוב הנפלא של שלשלת הסבות עד אין קץ, אבל עם זה יהיה כ"כ רחב, עד שגם העז והכח לדלג ולקפץ, להפך ולשנות, גם כן אי אפשר שיחסר. מכש"כ אחרי שאנו רואים שא"א כלל להנהגה שלמה שתצא בלא יוצאים מן הכלל, א"כ היוצאים מן הכלל גם הם מן הכלל הם באמת, ולא היה צריך להיות שום תנודה שכלית וחפץ המעטה בניסים בלבבות. אמנם נמצאת כדי להגדיל את פעולת השפעת הניסים על מכונם, עד שלולא כח המספק, שככל כח מצא את המשתמשים בו להועיל גם להזיק, לא היה אפשר לבצר את ההשפעה האדירה של מציאות הניסים, מלמנע את האדם לעמד במקום סכנה ולומר שעושין לו נס.

ק37.

ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו. חוץ ממה שיש תועלת מעשית במניעת סמיכותו של האדם על הנס, שחפץ האדון ב"ה השלם וההנהגה השלמה שלו הוא הטבע, כן יש ג"כ תועלת רוחנית, שהאדם שהוא עצמו אחד מפעלי ד' שיצר בחכמה ע"פ חקי הטבע שחקק ב"ה בעולמו, ראוי הוא שיהיה אוהב את הטבע, את הסדר וההדרגה המניחים מקום לו להיות פועל, לא נפעל. וזוהי שלמות יקרה לאדם, שיהיה חפץ באמת להיות פועל, וכשיהיה חפץ זה מתחבר עם הידיעה האמתית יהיה ודאי פועל טוב. והנחת מקום לאדם להיות פועל נותן הטבע, אבל הנס מהפך את האדם לנפעל, כי הוא אינו יכול לעשות בזה מאומה, ע"כ מגרע כחו של אדם. הזכיות הנה הפעולות הטובות מכל צד שיהיו טובות. כשהאדם הוא הולך ופועל ע"י המכשירים שמוצא לפניו ממעשה שמים, הרי הוא מתדבק בדרכי ד' יתברך פועל כל, והזכיות שלו מתרבות, וכיון שהן מתרבות ודאי אינן מתמעטות ומנוכות. אבל מי שעושין לו נס, באותו מעמד כבר חדל מהיות פועל, ובתור נפעל חי הוא על חשבון העבר, ומנכין לו מזכיותיו. שראוי ודאי להשכיל, שהכחות המוסריים שהשפיע השי"ת בעולם, גם הם גבול הושת להם. ומדת הצדק הנותנת לכל אדם שכבר הגיע להיות פועל וחי בפעלו, שזהו שלמותו, בין חיים חומריים בין חיים רוחניים, היא נותנת גבול לכל כח של צדק בהיותו בא להשפיע על האדם הפועל שיכול להיות פועל, אם ימצא לו מעמד שהוא על ידו רק נפעל.

ואותו הכח שעל ידו וגרמתו בא הנס מוכרח הוא שיחסר בספירה אחרת, כיון שהוא נשתמש אז בכח הפועל העבר. אבל בהיות האדם משתמש בכח הטבע, הוא יכול להכניס את עצמו להיות תמיד פועל, "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך". ובהיותו פועל בשכל טוב, מכיר הוא את עומק השמחה וההצלחה בחיים של פעולה, ע"כ אין זכויותיו יכולות להיות מנוכות. כי מה הוא מבקש, כ"א להיות חי חיים של פעולה תמידית. אבל אותו המעמד של הנס גורם שמנכין לו מזכויותיו. ע"כ ראוי שתהיה מונחת אהבה פנימית אל הטבע, שאהבתה יכולה להיות משתלמת כראוי רק אחרי הידיעה הברורה של מציאות הניסים וערכם הנעלה, ומ"מ האהבה אל הטבע, שהוא מעשה ד' התדירי, עולה עליהם, בזה האופן האהבה אל הטבע חתומה בחותם של שלימות אמת וחירות אמיתית.

ק3ה.

א"ר חנין מאי קרא, קטנתי מכל החמדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך. האדם הוא מתגדל לפי ערך רוב פעולותיו לטובה, וכל מהי שהוא בהם משולל מפעולה אם מגיעה לו טובה על זה האופן הוא מתקטן, כי הנס והטבע שניהם מעשי ד' המה. אמנם הנס יבא בהכרח כשאין האדם יכול להיות פועל, א"כ זהו אות כבר על קטנותו. והטבע הוא מעשה ד' עם האדם עצמו, כי כל מה שהאדם עושה הלא הוא ג"כ מעשה ד', ואין הפרש בין אם יהיו האמצעיים כחות המציאות או זריזות האדם, שכלו וחפצו, כשהוא ג"כ משתמש בהם, הוא ג"כ חלק מהמציאות שהיא כולה מעשי ד', "גם כל מעשינו פעלת לנו". אלא שבהיותו פועל הוא מתגדל ג"כ מצד פרטיותו, ובהיותו נפעל הוא מתקטן, חי חיים של קבלה, לא של השפעה. וראוי לאדם לאהוב חי השפעה, שהם חיי פעולה, שהוא חפץ ד' היותר עליון, הרוצה בשלמות היותר עליונה של בריותו. ולשם זאת התכלית העליונה לא חיסר כל דבר וענין המביא לידי הכשר תכלית זו, שצריך לפעמים ג"כ מדת ההקטנה, כמו שהגידול צריך הוא ג"כ לקטנות. אבל המטרה היא שתבא ממנה ועל ידה הגדלות, ע"כ אמר קטנתי מכל החמדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך. אמנם באה לו אח"כ הגדלות ע"י חיים של פעולה, "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל".

ק13.

ר"ז כיומא דשותא לא נפיק לביני דיקלי. לא לבד להוסיף זהירות במקום שאפשר לתקן לבא אל המבוקש ראוי להיות זהיר, כ"א למנע ג"כ לגמרי הליכה ועסק שיש בו מצד ילדי הזמן חשש סכנה. וביותר צריך להדרכה זו מי שכבר נתרומם מעל דרכי החיים הטבעיים, שבמקום שיש מטרה שם הניסים מוכנים לפניו כמו רבי זירא, דבדיק נפשיה בתנורא שגירא ולא שלטה ביה נוראי. איש כזה עלול הוא לשכח את הטבע שהוא חותם האלהי של ההנהגה. ע"כ דוקא עליו מוטלת החובה הקדושה שבהנהגה התמידית יהיה מדייק בתכלית להיות זהיר בכל ארחות הטבע, להתרחק מכל סכנה טבעית, וממילא שלא לעזוב שום השתדלות טבעית להטבת המצבים של הכלל והפרט, כדי להורות לכל באי עולם שהבטחון רק יוסיף עז ועצמה, וגילוי יד ד' אשר על עבדיו יעודד רוחם ביתר שאת להתהלך בארחות החיים ע"פ חקי עולם שחקק ד' בעולמו.

ק33.

ת"ר על שלש עבירות נשים מתות יולדות, ר"א אומר נשים מתות ילדות. האשה היא כלולה מתכונת אם ועזר. מצד האם שבה יש בה הנטיות הטבעיות המכשירות אותה לגדל בנים, ולהיות גורמת להכשרם המתקוקן החומרי והרוחני. אמנם כשהיא מעותת דרכיה ומאבדת עי"ז את סגולת האם שבה, היא מוכנת למיתה בלידתה בעת המעבר למצב האמ[ה]ות שלה. מצד התכונה של העזר יש לה הכשרון להשיג יפה ברגש את אשר ישיג האיש בשכל מעניני ההנהגה הביתית וסדריו הטובים לאושר ולקדושה, עד שראויה היא עפ"י להיות גברת הבית ולנהל סדר הממשלה הביתית ע"פ רוחה וחותמה, שיתבסס ביותר כשיעברו ימי ילדותה ובינת ימי העמידה תועיל לבשל את ציוריה, אז יקבל הבית ע"פ השפעתה את התכונה הראויה והמסויימת ע"פ רוחה של גברת הבית. אמנם כשהיא משחתת דרכה, אז החותם הקבוע שלה על הבית יהיה מלא דראון וקלקול, עד שהבית הנקבע ברוח משחית כזה יהיה לחלק ממאיר בכלל האומה. ע"כ היא מוכנת להיות מצד זה מהמתות ילדות, קודם שיספיק החותם המכוער המלא תוי כיעור שלה להיות נקבע על הבית, ויהיה עוד אפשר להציל כללות הבית להיות נוה ישרים באמת.

ק3ח.

ר"א אומר בעון שמכבמות צואת כניהם בשבת. תעודת האם בישראל היא שרגשי הרחמים והאהבה של האם לא יחמסו ממנה את הקשר הקדוש שיש לאשה בישראל אל קדושת השי"ת וקדושת התורה, שהיא מקור החיים להחיות את הדורות בחיי עולם וחיי שעה. וכיון שכ"כ רפה אצל האשה הקשר לקדושת השבת וה"ה לקדושת כל התורה כולה, עד שבפגשה איזה מכשול קטן ברגשי האם מיד תשים למרמס הקדושה העליונה הזאת, והוא אות על תכונת הנפש המקולקלת, שבכל מקום שתפגש איזה מעצור לרגשי רחמי האם לפי הדמיון, תעבור כל מק וכל מצוה, א"כ רגשי האם שלה כבר הם עקורים ממקור החיים האמיתיים ממקור ישראל, ואיננה ראויה כלל לבנות בית בישראל. וראשית הצעד המשחת הוא כעון שטכטות צואת נניהם כשכת, המכוון נגד צד האם שבאשה, שעבורה ראויה היא להיות מהמתות יולדות.

ק63.

וי"א על שקורין לארון הקודש ארנא. רגשי הקודש להכרת אדון כל ב"ה וכבודו, שמזה מסתעפים כל רגשי קדושה ורוממות נפש, הנה בעקרים הם נטועים בעומק השכל המדעי, בדעת אלהים אמת ודרכיו. אבל הם צריכים לעולם להיות מושפלים לפי תכונת האדם וטבע נפשו, כי אפילו המשכיל שבבני"א יש לו לעולם להתחשב עם רגשותיו והתפעלויותיו הנפשיות שהם לו טבע קבוע, לא פחות ממה שצריך להתחשב עם צרכיו הבהמיים של אכילה ושתייה ויתר צרכי הגוף, והדברים קל וחומר. והנה מי שביסודו הוא נטוע בכח השכל, וממנו הוא (שואף) [שואב] את הרגשות והמעשים והתכונות הטובות שהם מסתעפים מהם, אם לפעמים מצד הנטיה השכלית ירד ערך הדברים הנמשכים אחר התקדשות הרגש אצלו, אין כ"כ הפסד, כי עד מהרה ישוב לבנותם מצד עומק השכל, שישכיל ג"כ את ערכו ואת ההדרכה שהוא צריך לזה מצד שהוא אדם, נפש שכלית קשורה בחומר, הפועל עליו ומתפעל ממנו. האשה אמנם יסוד קיומה הרוחני הוא בשלמות הרגש הקדוש והטוב, היא צריכה לעולם לשמור מכל משמר את קדושת הרגש כמו שהוא, ולדעת את קדושת כל הדברים החיצוניים הסובבים אותו מצד התורה והמוסר בדעת אמת בלא שום התנוודות

הרוח. ואם יזדמן שאותה ההתנוודדות שבאה מצד השכל ההגיוני, שאצל מי שיסוד קיומו הרוחני הוא השכל השופט אין הדבר מזיק אצלו, שישכיל מיד להעלות את כל ציורי הרגש ונטיותיו מצד הליכות השכל כמו שהוא משכיל לסדר כל עניניו המעשיים ע"פ השכל. אבל אם תבא חלישות כחות בנפש האשה שקיומה המוסרי תלוי בטהרת הרגש שלה בעיקר, מיד תהיה מושחתת בלב יסודות המוסר והתורה. הרגש יש לו יחש ישר עם כל הדברים החיצוניים של המעשים והפעולות, ההנהגות והרעיונות הבאים לפיהם, והוא כארון לגבי ספר תורה. הארון הוא ג"כ קודש, מפני קדושת ס"ת השרוי בו. הרגש איננו יכול לנתח דברים לפרטיהם, הוא מרגיש כשהוא שלם כל החזיון ביחד, הקדושה האלהית הפנימית המקודשת מצד ההכרה השכלית ג"כ עם כל מכשיריה, כשינתח השכל לפעמים להפריד בין הדבר המלביש השומר לבין התוך, אין מזה הפסד, כי עד מהרה ישוב לחברם. אבל הנשים כשהן קורין לארון הקודש ארנא, כשאצלן נתקלקל הרגש מבריאותו השלמה במה ישוב החסרון הזה להיות מתמלא, במה איפוא תעבוד האשה בתור אשת מיל עטרת בעלה, שתעודתה היא בהרמת ערך ההנהגה הבאה מצד הרגש התם והטהור בתור עזר להנהגה השכלית הבאה מהשפעת השכל והתורה שהיא עבודת הגברים. הלשון הקוראת לארון הקודש ארנא תורה אמנם על קלקול פנימי בנפש. קלקול כזה שא"א לפעמים לרפאותו כשהוא מתגבר ועולה עד תם חזיונו המהרס, עד שיבא ג"כ לפעמים מזה הכרח להגות מן המסילה אשת מדנים כזאת להיות בכלל המתות ילדות, טרם תספיק לקבע צורה נשחתה קבועה בהמשך פעולות תכופות של תקופה שלמה על בית ומשפחה בישראל.

7.

תניא רבי ישמעאל ב"א אומר כעון שני דברים עמי הארץ מתים, על שקורין לארון הקודש ארנא, ועל שקורין לכיהכ"נ כית עם. לפעמים יש שהשכל ההמוני מגיע להכרה גדולה בדברים נשגבים מצד עצם טבעו. אמנם כיון שבא רק מצד הטבע הפראי לא יוכל לעולם לישוב הכרתו על מכונה, לשכללה ולהביאה לידי תיקון הגון. וכשנמצאת השכלה גולמית היא לעולם מאבדת כל טוב, ומהרסת את האושר ועושקת לפעמים רבות גם את החיים מבעליה, "ימותו ולא בחכמה". עיקר הדבר מה שאנו צריכים להיות עמלים עם הציבור, אפילו עם אותם שיש להם נטיות שכליות נעלות, כ"ז שלא שמו מעינם בתורת ד' כראוי, הוא להשכילם בטוב טעם איך הדברים החיצוניים של הטוב ושל עבודת ד' יתברך מתיחסים יפה ונקשרים אל כל הרוממות של המדע העליון והפנימי, שלפעמים יזרח כמו ברק בלתי מובן ג"כ במוח ההמוני הבלתי מלומד אם יש לו בטבע שאר רוח. המדע העליון בהכרת כבוד שמים, יעשוק בתחילת הבנתו מהאדם את קישורו אל כל פרטי מעשים ורגשות מוגבלים ומסויימים כפי מדתו הנפשית, שהוא באמת יסודה של תורה ודרך חיי האמת. וזאת היא גדולת כחן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה, ומביאים את השכל העליון והשפעתו בחוברת עם כל רגשי הנפש לפי מערכותיהם, ובזה מתעלים באמת כל הכחות, וכל החיים מתקדשים ומתרוממים לעדי עד. האדם לא יוכל להמשיך לו קו של חיי קודש אמיתיים בחייו כ"א כשיכיר את הקשר השלם והאמיתי שיש בין המדע העליון היותר נשא בהכרת יסוד האמת, עמק דעת ד' בכל העז והזהר האפשרי להתגלות בשכל היותר בהיר, שמתרומם עי"ז מכל הגה ודיבור, מכל תחינה ותפילה, מכל התרגשות נפשית ותנועה פנימית, כ"א הכל שוקט, קול דממה דקו; - אמנם האדם הלא יבור לו על כרחו דרך בחייו, והחיים הם מלאים בחוגו הפכים וניגודים, הם סואנים וסוערים, והנפש מלאה תנועות והתרגשות, שמחה ועצב, כעס ורצון. ע"כ עם חכמה היותר עליונה ישכיל האדם אל ההוד האלהי שימצא אותו גם במקומו באשר הוא שם קבוע ע"פ שפלות תכונתו ג"כ, כמו שהוא

מכירו ברום חביון עזו, "אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך". זאת ההכרה לא תוכל לבא מטבע השכל לבד כ"א היא צריכה ללימוד גדול וקבוע. נמשלו דברי תורה כמים שעוזבים מקום הגבוה ויורדין למקום נמוך. זאת היא הענוה שהיא עטרת החכמה, שמכרת את ארון הקודש בהיותו בית קיבול לקודש, ג"כ לאוצר של קדושה. עמי הארץ, אם על שכלם הטבעי יסמכו, ירדו מזה מדחי אל דחי, את הסגולה הפנימית איך היא מתפשטת על כל סביבותי לא יוכלו להכיר, ולהכנע לחכמים לא יאבו. אם רק ימצאו בעצמם שאר רוח המשיאם לחשוב שהם חושבים וחוקרים בטבע שכלם, ויחשבו את החכמים יודעי האמת המכירים את דרך החיים והטוב לירודים מהם בהסתכלות טבעית, וימצאו לפעמים ג"כ צדדים מטעים המחזיקים בידם שיורידום לבאר שחת. אמנם התחלת הדבר יהיה בהכרות פרטיות, איך להיות מבסס בקרב נפשו פנימה רגשי הקדושה וכבודה של תורה. אבל התולדה היוצאת מתכסיס הרעיונות הפראיים כשהם גבוהים בחיי החברה והציבור, היא יותר מרה, שהחיים הכלליים, חיי העדה, לא יוכלו ע"פ קטנות הדעה הזאת הילדותית להתרומם למעלת חיים של קדושה. והיחס הציבורי יוכר לעולם רק מפני הצד החילוני שבו, והערך הפנימי, תכלית החיים, לא יוכל להכות שורש בלב. כי לפי הטבע של ההשערה ההדיוטית לא ימצא מקום מרכס את הרעיון היותר נשגב, שהוא מקור הקודש, דעת אלהים ב"ה וכבודו, עם החיים ההומים המשתנים ומתפעלים, המצורפים מכל דבר קל וקטן. וכשיתבטל מהמון ישראל כח ההכרה של קדושת הציבור, ממילא יהיה ציור ביהכ"נ כמו בית עם. והיתרון של הקדושה העליונה היורדת לשכן בתוך בני ישראל בקיבוצם ואגודתם, עם כל הסיבות הגדולות והקטנות המצורפות להם שהן כולן נאגדות בתכלית עליונה שאור הקדושה מופיע עליה, שעושה את ביהכ"נ לבית ד' ולמקדש מעט, שמחתים על הציבור קדושה תכליתית וחיים מוצלחים בהצלחת אמת, מה שלא ימצא כלל בקרב היחיד, זאת ההשכלה לדעת איך המקרים אינם מחולקים מהעצמיים, ואיך השינויים הקלים אינם דברים נפרדים מכל המערכה הקבועה, המלאה אור והוד אלהים עליון יתברך, צריכה להשפעה של תורה, שרק על ידה יהיה הציבור העברי חי באמת. "במקהלות ברכו אלהים ד' ממקור ישראל". וכל מה שיוסיף האור לחדור באורה של תורה, כן יוסיף השכל העם-ארצי להיות מתקדש בקדושתה ומתרומם ברוממותה, וישכיל להיות אוהז בעץ החיים וכל ענפיו, ויאמר קדוש לארון הקודש, ויבין את ערכם של ישראל המובדל לא רק מצד מקרה הקיבוץ כ"א מצד הנשמה האלהית הכללית רוח ד' השורה על הכלל כולו, שהוא נמצא דוקא בכח הקיבוץ לקדושה מה שא"א שימצא בכל יחיד בפ"ע, למען ידע שהקב"ה הוא מצוי בביהכ"נ, ואיננו בית עם כ"א מקום לד' משכנות לאביר יעקב.

כא.

תניא ר"י אומר שלשה כדקי מיתה נבראו באשה, וא"ל שלשה דכקי מיתה, נדה חלה והדלקת הנר, חדא כר"א וחדא כרנן. האדם נברא עם מגרעותיו הטבעיות וע"ז ישנם עמו, מוכנים בעצם טבעו, מקומות המעדה ושבר, שירפאו בהתעלותו במצב מוסר וצדק הגון, ויפותחו לרעה כשישחית דרכיו. אלה המה הבדקים שהוכנו בתחלה, רפיונות ועלולים, שהמיתה יכולה לבא על ידם. ובאשה, הלידה עם כל המון הסכנות הכרוכות בעקבה, נועדו להוביל את המין האנושי להשלמתו הטובה, ע"י ריכוך הלב ויראת ד' המתלקטת מכל מחזות החיים עם כל המהומה שבהם, שישכיל האדם על ידם שהטוב האמיתי הוא העז באלהים, מעשים טובים ומדות טובות, ואהבת ד' ודרכיו על כולם. התמותה של היולדות היא תוצאת הבדקים הטבעיים שנועדו בתחילה לתכליתם, להנצל מהם באופן הטוב ולפול בשחיתותם באופן המקולקל. אמנם המיתה הילדותית לא נועדה כלל בתחילת היצירה, אמנם רפיון האשה גורם לה הכנה

כזאת שיוכלו להדבק בה חלאים כאלה שממהרים מיתתה בילדותה. ואפשרות הדבקים הללו נועדו ג"כ בשביל המטרה המוסרית של קדושת הרגש שמוטל על האשה, שצריך לזה זיכוך יותר מרובה ומוסר עמוק ורשום, יותר גדול מזיכוך השכל. שהרגש הוא כח גופני סמוך למעשה, שכל אלה ההכנות המרככות אותו דרושות לו להעמידו על שלמות פעולתו הרצויה. והמגמה העקרית הדרושה מחיי האדם היא ההשתלמות הרוחנית, שתהי' חובקת בקרבה את כל יתר הדברים המשלימים את החיים. ע"כ ראויים הם החלק היותר גדול ממראות החיים, להפטר ע"י הכרת מהלך זיכוך הרוח האנושי וטהרתו לכל צדדיו המרובים, שבחיי האשה נכנסת בעם קדוש במושגים הקבועים של אותו צביון החיים הנמשך לטוב ולהפכו, לפי ערך יחש השמירה בנדה חלה והדלקת הנר, שמאלה יסתעפו יתר המון הפרטים המוסריים והסגנונים הרבים המיוחדים לאשה הישראלית בחייה, ביחוושה לעצמה, למשפחתה ולכלל האומה. מקור ההתייחסות לעצמה יקושר בבדקים העצמים לה, ומקור ההתייחסות של הסביבה, המשפחה והכלל, יהיה נקשר בדבקים המושפעים מקשר של יחושים שונים. חדא כר" א וחדא כרבנן.

כ.ב.

א"ר יצחק בריה דרכ יהודה, לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר. החלאים, ככל פגעי העולם, יש בהם תכלית מוסרית לרכך לב האדם הקשה, שיהיה על ידם יותר קרוב להכנע לדרכי ד' הטובים. והנה כשם שעצם החלאים והמרדות בפועל מועילים בעולם, כן מועילה ג"כ מציאותם ע"י מה שירחיב האדם דעתו בהיותו שלו ושאנון, שאיננו בטוח מכל מחלה ותקלה, רק בעזרת ד' ורחמיו. ואם הציור יועיל לאדם, אז הלא יקבל את התועלת של מציאות החלאים, רק ממציאותם האפשרית, ולא יהיו נצרכים כלל לבא עליו בפועל, ואותה קשיות העורף הטבעית הנטועה בלבו של אדם בטבעו [ת]תרכך ע"י הציור של מציאות המחלות, וע"י בקשת הרחמים שמקרבת דעתו של אדם ולבבו לדבקה בשם יתברך. וכ"ז שהאדם עומד במצב הגון כ"כ בדרכי חיו, עד שהציור האפשרי פועל עליו אותה הפעולה המוסרית שעצם החלאים פועלים ברוב בני"א, שוב איננו צריך להם, ורחמי השם יתברך שרויים עליו ואיננו צריך שיחלה בפועל, שהוא אות על טהרת נפשו שלא ירדה מקדושתה באופן היוצא מן הכח אל הפועל להרע. אע"פ שאולי גנוזות בקרבה ג"כ איזו נטיות רעות שכחן ג"כ בציור פנימי, די לציור המכניע מאפשרות המצבים הרעים המתרגשים לבא לבצר כחם, וא"צ זכות אחרת פעלית. כי כל הנדרש תעשה בקשת הרחמים, הנושאת עליה את הציור השלם של חלישות האדם העלולה לכל מפגע, ושהוא נמסר רק לרחמי שמים. ובזה בודאי יתרומם ללכת בדרך ד', כי יסורו מלבבו טפשות הדמיונות של התאוות השפלות המגרשות את האדם מחצרות ד' יתברך, וממילא ישוב לאהבה את ד' וללכת בדרכיו. אבל אם יחלה בפועל, אות הוא שמצב נפשו ירד כ"כ, שהרושם של הציור האפשרי מהמרדות העלולה לבא על האדם לא פעל את פעולתו, עד שהוא צריך דוקא החלי בפועל כדי לצרף סיגיו ונטיותיו הרעות. א"כ ודאי לא רק בדרך ציור גנוז נמצאת בקרבו נטיה לרעה, כי אז היה די הציור של אפשרות המוסר והמכאוב להחלישו, כ"א שהוציא ג"כ מן הכח אל הפועל את הרע הגנוז בנפש פנימה, וזה גרם שהרפואה לא תוכל להגמר ע"י ציור כ"א ג"כ ע"י המלאות הדבר בפועל. א"כ כדי להפטר צריך ג"כ זכות המובאת, שכבר יצאה אל הפועל, המכוונת להקביל נגד כח ההפסד של החסרון הנגמר בפועל שגרם את הצורך להנהיגה האלהית לסבב את המחלה בפועל, ע"כ אומרים לו הכא זכות והפטר. ובכלל מרחבת בקשת הרחמים, קודם שיחלה וה"ה קודם שיבאו עליו שינויים לרעה שלא יבואו עליו, את דעתו של האדם שלא ישקע כולו באותו המצב

שהוא נתון בקרבו, כ"א יהיה משקיף לדון על כמה שינויים שיכול לצאת אליהם ע"י סיבוב הסבות מאדון כל המעשים. וע"י בקשת הרחמים יתרומם רוחו, לתקן דרכיו לא דוקא לפי ערך המצב שהוא כבר נמצא בו, כ"א ג"כ לפי ערך המצבים האפשריים להשתנות. וכח זו הזכות בעצמו יהיה גורם שכל השינויים יהיו לטובה, כי יד ד' נטויה תמיד לטובה, רק האדם צריך להיות נכון לקבל את הטוב. שהבקשה של הרחמים היא לזה הכשר גדול, בהיותה עם עז פעולתה מטהרת את הרגש שבלב להיות מוכן להעשות בסיס למעשים טובים ודיעות נכונות, המגיעים את האדם לדרך ישרה בלא אמצעות של הדרכה של מחלה ויסורים, כי "אם שמוע תשמע לקול ד' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך".

כ"ד.

אמר מר עוקבא מאי קרא, כי יפול הנופל ממנו, ממנו להביא ראיה. כ"ז שכח החיים הולך כסדרו בלא פרעות פרטיות, הולך הוא ג"כ בשביל הכלל כולו. שכ"ז שאין האדם מפקיע עצמו מהזכות הכללית הרי הוא נהנה ממנה. כיון שבא אדם למצב כזה שהופרע אצלו הכח הישר של החיים הכלליים ע"י סבה המספקת לשבור את כחו, אז צריך הוא שיופיע עליו כח עליון לחיים פרטיים, שצריך ע"ז זכות פרטית שיש לחייו גם בפני עצמם ערך נכון בעולם. א"כ הנפילה היא אמנם מהגג, והיא הגורמת את ההעתקה של מצב החיים הכלליים ממקומו הבטוח ע"י הפרעתו, ממילא צריך ע"ז זכות מיוחדת על שיוויו העצמי של אותו האיש מצד פרטיותו, ולא מהחיים הכלליים שכבר אין הם מספיקים לקיימו בעצם יסוד החיים, מצד כח הדחיפה וההירוס שקבל, כ"א ממקורו ומערך עצמו, ממנו להביא ראיה. וזהו אב לכל מצב המעתיק את האדם מכח הכללי של כלל החיים עד שצריך השפעה מפורטת, בין שבא ע"י כח מעתיק ודוחף הניכר לעין, בין שבא ע"י כחות שאינם מורגשים לשעתם והם מתגלים בתור מחלה, כיון שנעתק האדם מלהיות חי בזרם החיים הכלליים וצריך לתנאים אחרים להשיב את חילו אליו, כבר הוא צריך להיות הזכות של הקיום נמצאת בקרבו בעצמו, ממנו להביא ראיה.

כ"ה.

תנא דבי ר"י כי יפול הנופל ממנו, ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל, אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב. ההתבוננות בסדרי המעשים הנהוגים בעולם מביאה את החושב לידי שאלה אם השלשלת של כל המון העלילות הנהוגות בחברה האנושית הן ג"כ כרוכות בטבעות של הכרחים מסובות ומסובבים התכופים ורדופים זה אחר זה, או שיש מקום ג"כ להמעמד החפשי של הרצון האנושי כמו שהוא מתראה לפנינו לכונן מעשים באין סיבות קשורות ומכריחות. אף [ש]לפי הנראה יסוד הבחירה הוא בנוי על החופש הגמור של הרצון האנושי, מ"מ אין זה מכריע את כללות השאלה, מפני שאפילו אם הדברים מגיעים להכרחים של סיבות, מ"מ אין זה מונע משום שאיפה של השתדלות לשכלל את החיים ולהסיר מהם כל מעיק ומזיק. וכשם שאין ההכרח מונע שום השתדלות של תיקון חברותי וחומרי, כן איננו מונע ג"כ לכל ההשתדלות של תיקונים מוסריים ואלהיים, וכשם שהמתרפא או ההורס דרכי החיים של תיקון החברתי הוא פועל רע לעצמו ולכלל, כן העושה רע במובן היותר נעלה ויותר כולל ונצחי, וכן להיפוך במערכת הטוב. ע"כ אין מעמד השאלה נוגע למעשה כלל,

ולא לדעת האמיתות האלהית של השכר והעונש הנמשכים מדרך הטוב והרע, שיכולים להיות תמיד אחוזים בעקב המעשים בקשרים קבועים וקיימים. וגם הדילוגים הפתאומיים, לפי כל הצורך להם לשכלול החמרי והרוחני, גם הם יכולים להיות מסודרים במערכה קבועה אלהית בחקי אמת וצדק. אמנם העין הבוחנת רואה שני הצדדים שקולים, לפעמים אנחנו רואים קשר הסיבות מסבבים ומכריחים עלילות חברותיות, ולפעמים הננו רואים ג"כ עקבות רצון חפשי פועל ומנצח. והדרך היותר מאירה היא הדרך של התרחבות המציאות, בין הרוחנית בין החמרית לכל צדדיה, "מה גדלו מעשיך ד'". ע"כ כל העלילות הן מצויות, וכל הכחות משתתפים להנהגת כלל המציאות בחכמת יוצר כל ב"ה, "הכל יכול ולללם יחד". רחבה היא ממשלת הסיבות המכריחות, ורחבה היא ג"כ ממשלת החפש שהיא ג"כ כח אדיר ונערץ, ונאמנים הם בהתלכדם יחד לפעול למטרה הכללית העולמית, "עולם חסד יבנה", ובחסד ואמת יוכן כסא. המקומות שבהם תהיה הסקירה נופלת על ההכרח או על החופש והבחירה, יחולקו לפי מערכות הדברים התכליתיים והאמצעיים הנפוצים בכלל החיים שג"כ א"א להסב עין מהם, אע"פ שא"א לקבע מסמרים בפרטיותם. כי מה שהוא אמצעי הוא לפעמים תכליתי מצד אחר, ומה שהוא מצד אחר תכליתי יהיה מובן בתור אמצעי במערכה אחרת, מ"מ בסידור הכללי הם מתחלקים. וידענו שישנם דברים אמצעיים ותכליתיים, האמצעיים אינם עושים חותם מיוחד על המציאות הכללית הקבועה מצד עצמם, שהעיקר הוא מה שיהיו מסבבים, והתכליתיים עושים רושם עצמי על הכלל. ע"כ האמצעיים מתיחסים לכח החופש והם מרובים בגוונים שונים, ואם לא יפעל אמצעי אחד הדבר התכליתי יפעלו אמצעי אחר, והתכליתיים נעוצים יותר בכח ההכרח. הטוב והרע נמצא ג"כ בסדר הדברים התכליתיים, מפני שמוכן הרע איננו כ"א יחסי וחלקי, אבל בכלל המציאות "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". והם אמנם חומר להטוב והרע הפרטי שממנו יבנה הצדק והרשע. ראוי זה שיפול מששת ימי בראשית, חלק גדול ממערכת המעשים הם נעוצים בקשר של הסידור הקיים מחכמת אדון כל ב"ה, ואם החלק של החופש המעשי מצטרף בזה, לו יש ערך מיוחד פרטי רק מצד חלק האמצעות שיש במאורע זה, אבל מצד החלק התכליתי כבר הסדר מוכן. אמנם מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב. הגלגול, האמצעות של המסבבים את הדברים הרשמיים, בהם נעוץ כח החפץ הגמור, הנכלל בכחות המציאות שלא לחסר ממנה את מושגי המוסר, והרשע והצדק, וכל העלילות הגדולות המסובבות מהם ועל ידם באין שום גרעון, "כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, והאלהים עשה שיראו מלפניו". וההכרה המחברת את מושג המשפט הקבוע, עם מושג החופש, להתאימם עם העז והמשפט המלא את כל היקום, כי "אלהים שופט צדיק", היא הבחירה הכמוסה הגלויה רק ליוצר כל במקור החכמה האלהית. ואם היתה ראויה להתפשט במלא חופשתה היתה קובעת חותם אחר על המציאות. אמנם העצה העליונה קבעה את תחומיה, כמה תצא אל הפועל במלא מובנה וכמה תשאר בידיעה עלומה, ותסובב בסיבות של חקים מכריחים. והידיעה הכוללת כל והבחירה החפשית בפועל המעשי, מתלכדות בין הדברים האמצעיים והתכליתיים, ומתמזגות מיזוג חלקי בכל נושא וענין לפי ערך מקומו, בידיעה הגנוזה ובחירה הגלויה, ולפי ערך שעתן ביחש אמצעי ותכלית. ואין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום, והשעה המכוונת בערכה מששת ימי בראשית מתחברת במקומה המיוחד לה. כי יפול הנופל ממנו, לגלגל זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר".

רה.

ת"ר מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה, שכן כל המומתין מתודין. נפש האדם, שעשאה אלהים ישר,

היא שואפת אל הטוב והצדק. רק ערבוב המושגים שבא ע"י תגבורת התאוה משגים את האדם מדרך הישר, עד שלא יכיר דרך האמת החקוקה ג"כ בעצם טבע נפשו. אמנם בעת כשלון כח הגוף, בעת שחלה ונטה למות, אז כח החיים הפנימי מתעורר, והרגשת היושר האמיתי מתגברת. ע"כ השעה ההיא היא שעת הכושר להתודות, כי קרני האורה הזורחות לו אז בבתי נפשו פנימה יאירו לו למצא כל חטא ועון המפוזרים בדרך מהלך חייו. התגברות המוסר שבנפש איננה באה כ"א מטבע הבריאה של הנפש, שמתגבר בעת שסר עורון התאוה הגסות, ע"כ הוא כולל את כלל האדם, שכן כל המומתין מתודין. וכל כח כללי הוא לעולם בנוי ע"פ יסוד הטבעי שיש לו תעודה ותכלית. והיינו התכלית היוצאת מכלל הפניה אל ד' לשוב מאון. ויפה שעה אחת של תשובה בעוה"ז, שמקיימת את יסוד החיים של האדם לעולם הנצח. שהרי כל ימי חיי האדם הנפש היא מלאה תנועה, מחלפת את ציוריה וכחותיה ואיננה קיימת בצביון אחד. הכח החובק את כל הכחות כולם, את העצמיות של הנפש, הוא ודאי כח הרצון, הוא פועל על יתר חלקי הנפש הנגלים והנסתרים, וכל כח החיים העבר בכל המון החליפות פועל עליו ומתפעל ממנו. ע"כ החותם האמיתי על הנפש להשכיל ולהאיר באור החיים, יטביע הרצון. וכיון שלעת שכבר צריך להשלים נפשו להעמידה על מצב בלתי מתחלף, על מצב שיכלול את כל כחותיה וציוריה בחטיבה אחת, שתחוש את כל הוייתה כולה כאחת, מראש היותה עד סוף כל מעשיה ורגשותיה, תחת אשר בכל עת שימושה בכלי הגוף רק קמעא קמעא נכנסים בקרבה ציורים בודדים, גדול מאד הוא ערך הוידוי המאיר את אור האמת והיושר בנפש פנימה וקובע את הרצון לפי טבע האלהי שלה, במה שיזרה הלאה כל רצון זר לכל עון ולכל חטאת. זאת היא מגמת הנטיה הטבעית להתודות, ששם אדון כל הנשמות בלב כל בני"א, שכן כל המומתין מתודין. וכמו ששמירת הטבע הגופני והליכותיו הקבועות הן לו ארחות חיים, והמתחכמים מבלי חכמה שלא לשמע לקול הטבע הגופני המה עוכרי שארם, כן המקשיחים לבם לבלתי שמע לקול אלהים הקורא אליהם מטבע הנפש הם משחיתים נפשם, כ"א צריך לצרף עוד לקול הנטיה הנפשית, זיכוכה של תורת ויראת ד' בבינת לבב המביאה לידי תשובה אמיתית, "ולבבו יבין ושב ורפא לו". וביותר צריך האדם להשכיל, שכמו שכל המומתין בב"ד המיתה היא אות שיש בידם חטא, והחטא תובע את תפקידו לשוב ממנו כדי להשיב נפשו לטהרתה, כן המיתה האנושית, היא בעצמה עדה כי ישנן תכונות נשחתות באדם. שאם לא היו, כ"א היה הכל בתכלית השלמות, לא היה ראוי למיתה שתהיה בעולם כלל, וכמו שיהיה ביום חבוש ד' את שבר עמו, "בלע המות לנצח". וכיון שיש הוכחה למציאות של תכונות נשחתות טבעיות, ודאי יש שם ג"כ חטאים שגרמו התכונות ההן. וצריכה המיתה הטבעית ג"כ להערך בתור הוכחה על מציאת התשובה, כערך מיתת ב"ד הבאה בסבת חטא גלוי, שכן כל המומתין מתודין.

כ.ו.

אדם יוצא לשוק יהי דומה בעיניו כמי שנמסר לטרדיוט. החיים הם פגומים לפנינו בהוה, פגימתם עצמה מוכיחה עליהם שהם צריכים תיקון ושהמכשול קרוב להם. וכ"ז הוא בעקב חטא האדם וקרבתו לעות דרכיו הרבה, שע"כ הוא צריך להיות מתיסר ביסורין, וביותר בכל סדרי היסורין הבאים מסדר החיים המקולקל הדומה לשדי מלחמה, תחת שהתביעה הרוחנית מצד הנפש האלהית תובעת סגנון של חיים שהוא מלא יושר ואור ד'. היציאה לשוק, ששם מלחמת החיים שוררת במלא עזה, עם כל נכליה מרמותיה גסותה ופחזותה, ההכרח של היציאה לשוק, המכריח את האדם להשתתף במערכת הלוחמים ששם נשמת האדם מתפלשת בעפר ונעשית מרמס לרגלי המדות הרעות השולטות וכל תוצאותיהן, הכרח זה בעצמו מעיד כבר על עקבות של חטא המשותף בטבע האדם, שעל ידו בא

לאותו המעמד שבחיים, ע"כ יהיה בעיניו כמי שנמסר לטרדיוט. ובהיותו יודע שהשוק יש בו משום רושם של חטאת האדם, תועיל הידיעה עצמה שלא ירד על ידו עד הדיוטא התחתונה שלו, וישמר מלכד בהתהלכו לפני ד' בארצות החיים זה מקום שווקים .

כ.ו.

חש כראשו יהי דומה כעיניו כמי שנתנוהו בקולר. החסרונות הכלליים הכוללים את כל המין האנושי, כשהאדם מרגישם איך שהוא נתון בכללם, הם הוכחות נאמנות על רושם חטא, על הכנה להרע שיש בנפשו בכלל המין האנושי, אשר ע"כ הוא צריך להיות גם הוא נמסר למירוק של עול דרך ארץ הקשה, המועיל לשכח עון למי שהוא נוטה לו בטבעו. אמנם כשמרגיש האדם ייסור פרטי, אז הדבר מעיד על איזה חסרון פרטי, שהוא איננו כבר בתור הכנה ונטיה לבד, כ"א בתור חטא שכבר יצא אל הפועל, שהשחית את נפשו באופן כזה שהיה ההכרח למעט את חילה ועז השימוש בכחותיה בכל מילואם. ע"כ חש בראשו, והנהו אסור בלא יוכל להשתמש בכחות הרוחניים והחמריים שלו בכל צדדיהם, הוא כבר אות לקלקול שכבר יצא אל הפועל, עד שצריך איזה מעצור מהתפרטות כחותיו ובהרחבה, שהם טובים מאד למי שהוא צדיק וישר, שכל מה שיתפשטו כחות הפועלים שלו במילואם יוסיף צדק ומשרים, ואינם טובים למי שכבר סר מאורח טוב, ובהתרחבות כח החיים שלו נטה מדרך חיים. ע"כ הושם מעצור דוגמת הקולר הניתן לעצור בעד משובת אנשי רשע, העלולים להשחית את החברה האנושית אם ינתן להם הרחבה וחופש. הנטיות הפנימיות אף אם נתעותו מעט יכולות הן להתקן, באופן שיהיה האדם יכול להשתמש בכח החיים בכל מילואם בעז והדר לטובה, שיהיה ראוי לחיים של חילוץ עצמות. "אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי".

כ.ז.

עלה למטה ונפל יהי דומה בעיניו כמי שהעלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון אם יש לו פרקליטים גדולים ניצול, ואם לאו אינו ניצול. כ"ז שלא הופסק מפעולות החיים המשותפים, כ"א נמנע ממנו כח הרחבת החיים, עוד לא הוברר שגברה ההשחתה עד כדי עצם טבע הנפש, כ"א שלא יוכל לקבל לפי מצב ההוה שלו את הרחבת החיים. א"כ בנקל ישוב לטהר ציוריו, ויקבל את כח החיים בטהרתם. ההפסק המבדילו לרעה מכל בני גילו, במה שעלה למטה ונפל, כבר צריך להכיר בו יד ד' כי בא למדה זו שעצם מציאותו יכולה להיות מזקת, עד שהפסקת השפעתו היא הטובה. חסרון כזה יוכל להיות שכבר נקלט יפה בטבע הנפש, שאין די כח בנטיה בעלמא להטותה כלפי חסד וזכות, לא כמדת השחתת הנטיה היא מדת השחתת טבע העצמי של הנפש, להעמיד זכות הקיום של מי שרק איזה נטיות פרטיות נתקלקלו לו, די בהערה מועטת, שהרי בכלל הפעולות שישודן מעצמיות טבע הנפש הן מתרבות בכמותן ואיכותן על אותן הפעולות שמקורן מנטיות פרטיות; א"כ זכות הקיום קיימת ונכונה לפניו, ואין השאלה באה כ"א ע"ד ההרחבה של כחות החיים והמלאותם, אבל ההפסד העצמי, שיוכל לבא למדה זו, שההפסד המגיע לעולם ממנו יהיה יותר על הריח, מפני שהפסיד עצם טבע נפשו, הוא צריך להמציא לו מסעדים נכונים ע"י תגבורת כח עצמי פנימי, שיתרומם מעל לאותה ההתעצמות המזוייפת שקנה לו ע"י התקשרו בדרכים רעים. עלה למטה ונפל יהיה דומה כעיניו כמו שהעלוהו לנרדום לידון. העליה לגרדום היא מעוררת השאלה על המציאות בכללה, אם היא אינה דבר מפסיד אל הכלל. כשאדם בא לידי השחתה כזאת, אין לו

ערך כ"כ לפי מעמד הנפש, לשם איזו מטרה להתקיים ולעמוד. אמנם לא רק לפי טבע הנפש כפי מה שהיא נמצאת בהוה יסוב המשפט, כ"א גם לפי אותה המדה של אפשרות ההתגברות לקנות טבע שני. לב חדש ורוח נכון, אלו הם הפרקליטין הגדולים, הגדולים ברושם פעולותיהם על טבע הנפש, שכשישנם הוא ניצול.

כ.ט.

ואלו הם פרקליטין של אדם, תשוכה ומעשים טובים. כשירד האדם ממעלתו עד כדי שחיתות עצם טבע נפשו, עד שמיד אל חנון ב"ה האב הרחמן הוכח במכאוב על משכבו, הדבר המביא אליו את ברכת החיים היא השבת אור ד' לטבע נפשו, שהיא התשובה. שאחר שנתעצמה הרעה בפועל צריכה היא לעזרת מעשים טובים, לא רק דברים וציורים, כ"א מעשים בפועל לטובה ולקדושה הם יהיו עוזרים לכח התשובה הציורית, בין מעשים טובים שכבר עברו, שרישומם מתחזק ונעור ע"י כח תשובה פנימית, בין מעשים טובים הבאים לחזק את רושם התשובה וטבעיותה, להשיב את שבות טבע הנפש, להשיבה לתחיה.

כ"ו.

ואפילו תשע מאות תשעים ותשעה מלמדים עליו חוכה ואחד מלמד עליו זכות ניצול, שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת וגו'. כל מה שיוכל להביא תועלת בהוייתו לעולם לא יוכל להאבד מן המציאות, אע"פ שנמצאים עם זה ג"כ דרכי היזק שמפסיד במציאותו. מ"מ זהו ההפרש שבין מדה טובה למדת פורעניות, שהדברים הטובים המה תכלית המציאות ע"כ ישארו הם לעד ולעולמי עולמים, והדברים הרעים יעוכלו יפסדו ויכלו כעשן. ע"כ למרות כל הצדדים של ההפסד שיוכל למצא על האדם, אם יש צד אחד שעל ידו הוא מביא תיקון לעולם, זה הצד מוכרח הוא לנצח, כי התיקון ישאר עדי עד והקלקולים יתוקנו בהמשך הזמן.

כ"א.

ר" א בנו של ריה"ג אומר אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה כאותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול, שנאמר מליץ אחד מני אלף. כל דבר נערך לפי ערכו לשעה וכפי מה שהוא לעצמו, ונערך ג"כ בערכו של העתיד וכפי מה שהוא בצירוף עם ענינים אחרים. ע"כ ימצאו ענינים שכשנעריכם לשעתם ולעצמם לא תהיה בהם תועלת, ויהיו כולם מתיחסים להפסד, אבל כשנעריכם להעתיד ולהצירוף של כמה צדדים במציאות זולתם, יביאו תועלת. ע"כ מובן הדבר שאפילו אם אותו הצד של התועלת שיוכל האדם להביא אינו עדיין בפועל, והרבה חלקים של אותו הצד הם לשעתן עדיין מכוונים כלפי ההפסד, רק בצירוף העתיד והכללות יבואו לידי תיקון ותועלת, ג"כ מספיק הדבר להשיבו לקיום. כי סוף כל סוף התועלת מוכנת, והסקירה האלהית אצלה הכל נסקר כאחת, כל הזמנים וכל הבריות, וע"פ הצירוף הכולל יצא המשפט בהטיה גמורה כלפי חסד, מפני ש"עולם חסד יבנה". וכ"ז שיש צד תיקון ותועלת לדבר מצוי, אפילו אם יהיה אחר כמה צירופים ומאורעות שונים, מ"מ הטוב יהיה קנין עדי עד, שבכל אופן היותר פחות שיהיה שיעורו מכריע הוא בנצחיותו את כל דרכי הרע העוברים. ע"כ גם בחלק אחד מאלף שבאותו מלאך

עצמו ג"כ ניצול הוא, שנאמר "אחד מני אלף".

ר"ב.

תניא רכן שמעון בן גמליאל אומר הלכות הקדש תרומות ומעשרות הן הן גופי תורה ונמסרו לע"ה. כלל המצות כולן נוכל לחלק מצד תכליתן לשלשה ראשים: הא' שהן כדי להודיע כבוד השי"ת בעולם, שזהו היסוד הכללי והעקרי. והב' שיש בהן תועלת מעשית. והג' שהן מחוברות משתי אלה יחדו, מתועלת מעשית והגדלת כבוד שמים. והנה בענינים שבין אדם לחבירו שהתכלית מורגשת בהם, אין הפרצה יכולה להיות כ"כ מצד חסרון ידיעה בעצם ערך הענין, ע"כ אינה יכולה להתרחב הרבה. אבל הדברים שתכליתם הוא כבוד שמים, שהם יסוד העולם וא"א להבין גודל ערך תכליתם כ"א דוקא עם ידיעת התורה, והם עכ"ז נמסרו לע"ה שחסרון ההכרה בתכלית הכללית שלהם מביא לזלזל בהם. ע"כ עלינו להשכיל שנמצא באלה הדברים הגדולים כח גדול כזה שיבאו לתעודתם בכלל האומה, ע"י אותו החלק הנשמר מהם כראוי. והנה ההקדש הוא מורה על כבוד שמים, שכיון שנקרא על דבר חמרי שמו של אדון כל המעשים ב"ה כבר נתקדש. וה"ימות שהן מתקדשות ע"י קדושת פה, לאות המעלה והקדושה שיש בעבודת ד' בביהמ"ק ויש בהן ג"כ תועלת המעשית לפרנסת הכהנים, הרי זה ענין כפול של הגדלת כבוד שמים עם התועלת הנצרכת לזה בפועל. והמעשרות הם ביחוד ענין התועלת המעשית המפורשת בהם, ללויים ולעניים. ואפילו מע"ש כדי שילמד ליראה את ד' בשבתו במקום המקדש לאכל לחם קודש, והם כוללים שלשת עקרי תורה שבבין אדם למקום, והם נמסרו לע"ה שקרובים לזלזל בהם. וזה יהיה לנו מקום לימוד שלא להתיאש כלל אם נראה נפילה וזלזול תורה ומצות בדור מן הדורות לומר שחלילה נפל כח קדושתה של תורה בישראל, שלא כן הדבר, שלכתחילה הכין השי"ת הגנה באלה החלקים העלולים להיות מרופים אצל ע"ה, באופן שהתכלית הכללית תהיה לעולם נשמרת ע"י ת"ח השומרים כראוי והמשפיעים ג"כ על ע"ה חבת קדושה. ואותו החלק שאין פועלת עליו ההדרכה של ת"ח, עלינו לדעת שבאוצר הכלל לא יוכל להזיק כ"כ עד כדי היזק. יסוד התכליתי של אלה הדברים העקריים, כי יתקיימו כראוי ע"י השרידים המקיימים שהם יכשירו את התכלית ויביאו לבסוף ג"כ את הכלל של ע"ה לידי התעלות ותיקון מצב, שאם לא היה כן לא היו לכתחילה נמסרים דברים גדולים ועקריים כאלה לע"ה, ולא היו נקבעים בתורה יסודות כאלה שהם מוכרחים להמסר לע"ה, שעלולים להפסיד כ"כ לקיומה של תורה. אלא שהתכלית הכללית מובטחת היא, למרות כל המאורעות של הזלזול. ומ"מ כ"א הוא מגרע מחלקו או מוסיף כפי שמירתו, ולפי ערך זה הוא מוסיף או מגרע בקדושת הכלל. אבל שיפול לבבינו בשביל הפרצות הכלליות שבאות מע"ה, זה לא ניתן להאמר, מאחר שבכלל הננו רואים שהדברים היותר עקריים הכוללים את החלק שבין אדם למקום בכל צדדיו נמסרו לידם, שמע מינה שיש כח הגנה בכלל האומה העומד נגד הפרצות של ע"ה. גם יש כח נשגב מוטבע בטבע הנפש הישראלית לשמור את התורה גם במה שאינו יכול להשכיל את כללות ענינה וחומר שבה, כלל. ובין כך וכך התכלית האלהית הנרצית בכלל אלו הענינים מתמלאת.

ר"ג.

תניא רבי נתן אומר כעון נדרים מתה אשתו של אדם, שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכנך מתחתידך. האדם הוא מחובר משכל ורגש, אשרי האדם שהשכל והרגש שניהם הם בו בשלימות ובהתאמה להיטיב.

כלל המעשים הטובים שבהם נכלל ג"כ לימוד התורה וכל מכשיריה, הם מפתחים את השכל עם הרגש. אמנם ישנן מצות כאלה הקרובות יותר לשמירת הדיעות האמיתיות שהן מקיימות השכל, וישנן כאלה הקרובות יותר לקיום הרגש הטוב במעמדו ולהעלותו במעלה הוגנת באופן שיתאים עם השכל הטוב. מקור ההבדל הנפשי שבין איש ואשה, שהוא כח הפועל וכח הנפעל שבמין האנושי ביחוד, הוא שיסוד ההשלמה של האשה היא עדינות הרגש הטהור והטוב, והשכל יעזר על ידו כפי המדה האפשרית. ובאיש, השכל הוא העומד בראש והרגש עוזר על ידו, ואשרי אדם אשר זכהו ד' ב"נחלת שדי ממרומים", "אשת חיל עטרת בעלה", שכחות נפשה משלימים ביחוד ברגש את הצדדים הצריכים מילוי שבנפש האיש, אשר יסוד כח המרכזי שלו הוא השכל הטהור והחד, המוכן לפעולה ולחשבון, אשה כזאת היא עזר באמת ומי שזכה לה מספר ימיו כפלים. אמנם מדרגה למטה מהשכל המתבונן הוא הרגש החש והמרגיש את הטוב ואת הרע שבמוסר, את האמת ואת השקר שבלימודים המעשיים והנלוה להם, את היפה והכעור שבכל דרכי החיים, אבל מקיים הוא את השכל ומבססו יפה. הנדרים הנם פונים לצד קדושת הרגש. מצד תגבורת רגש הקדושה, היראה, העבודה ויתר כל הרגשות הטובים, ימלא לב האדם להיות נודר נדר. אמנם הוא מוזהר שלא יחל דברו, על האדם לידע את הערך הטוב שיש לרגשי קודש כשהם מתנהלים יפה, וחלילה לזלזל בהם. המזלזל בהם ומבעט בטובה הגדולה של המעלה הטבעית האנושית אשר חנן ד' את האדם להציעדהו באורח חיים למעלה למשכילולותומכו כבוד, הנה אבד לו ג"כ אותו הערך הנשגב שיש לאשה טובה שהיא עטרת בעלה כ"ז שידע את ערכה. אבל בעון נדרים הנה נהרס אותו כח השומר והמעמיד את תעודת הרגש בחיים. ע"כ התולדות הנמשכות מזה מביאות ג"כ שאשתו של אדם מתה, ופסיעותיו הטבעיות מתקצרות בדרך החיים, גם הרוחניים כמו החומרניים, שרק אשת חיל היא שנאמר בהגמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה".

ר"ד.

רכי אומר בעון נדרים בנים מתים כשהם קטנים, שנאמר אל תתן את פיך לחמיא את בשרך וגוי' למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך, איזה הם מעשה ידיו של אדם, הוי אומר בניו ובנותיו של אדם. יסוד החינוך הטוב הוא לבסס יפה את הרגש הטבעי לטובה, לצדק לקדושה ולמישרים, באופן שכשיגדיל האדם כבר ימצא דרך החיים מוכנת לפניו, ואיננו צריך כ"א להוסיף לקח ושכל טוב, לעלות מעלה מעלה. ע"כ ראשית חטאת החינוך היא אם לא ישכיל האדם את גודל הערך של הרגש הטוב, עד שיחפש בכל דבר למצא רק את הצד המושכל לבדו ע"פ השכל הקר, באין גחלת של חום אש קודש בתוך הלב להרגיש את החיים ואת הנועם שיש באור ד' במדות טובות ובכל קדושתה של תורה ושל עבודת ד' הטהורה והברה. הדרכה כזאת משחתת היא את כל נפש, כי לא בריאה שכלית מופשטת הוא האדם, עד שיספיק השכל הקר והיבש לבדו להשלימו, כ"א הוא מורכב מכחות שכליים וכחות הרגשיים שהם צריכים להיות משולבים יחד לטובה. ע"כ לא תועיל כל השכלה ציורית להשלים את הנפש כראוי, אם לא יחובר עמה המון מעשים טובים להשלמת הרגש ופיתוחו. וכפי הרחבת ההסתעפות המוסרית שבנפש גדולה, שכפי גדולתה כן עצמו רגשותיה, צריך לפי ערכה ריבוי מעשים המישיבים את כל המרחב של הרגשות הנעלים לפי רוב פרטיהם. ועם גדול, גוי קדוש, כעם ד' אלה, לפי גדולתה של הנפש הלאומית הכללית המופיעה גם כן בכל יחיד שבישראל, כן עצמו סעיפי הרגשות הצריכים עיבוד. ע"כ רבו המעשים המחוייבים, שכולם עומדים לצרף את הבריות להעמיד את היסוד המוסרי הרחב והגדול לפי ערך המרחב של גדולת הנפש שלהם, "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות". והנה כמה שהוקרת הרגש הוא

ענין מתמיד שפועל תמיד את השפעתו גם על הגדולים, הוא דבר מובן. אמנם לאין קץ ואין תכלית, הוא פועל על החינוך של הקטנים. כל הבנין של הנפש בתחילת גידולה תלוי רק לפי ההצלחה של השרשת הרגשות הטבעיים, שהם נמזגים בעצם הנפש ומעמידים יסוד לכל אושר החיים. עם כיבוד הרגש והידיעה שמתת אלהים הוא כשהוא מתנהל באורח ישר, המתגלה ביותר בשמירת קדושת הנדרים, הבאה מהוקרת כל משאת נפש אשר נשאו רוח ד' בעת הטובה של התעלות הלב, תטיב השפעת החינוך על הקטנים, עד שיגודלו באורח צדקה ויהיו ראויים לפעול טוב וחסד ולהיות מועילים בחברה האנושית, ומביאי ברכה לבית ישראל, ובזה הנם ראויים לחיים. אמנם בעון נררים, בהתמוטט היסוד של טוב החיים של הרגש הטהור והוקרת קדושתו, מה ישאר עוד לקטנים האמללים לנהלם בדרך האורה להיות פועלי טוב בעולם, כניו ובנותיו של אדם הם צריכים להיות מעשי ידיו, האדם צריך טיפול מעשי, לכוון את מורשי לבבם, את הכנת סעיפי הגיונותיהם הטבעיים. ובמה איפוא יביאם לזה, ע"י הרגשות הקדושים שהם מוכנים להיות נקלטים גם בלבב הבנים הרכים. אבל ביטול זה היסוד, יגרום שהבנים לא יוכלו לקבל את הטוב הראוי לבא בתקופת הקטנות למען הכין בסיס לטובה בעת הגדלות, ובזה הלא יהיו רק משחיתים ומהרסי כל טוב בחיים בחברה ובאומה. וכפי חק ההשגחה שהחלקים היותר גרועים, היותר בלתי מוכשרים להביא תועלת ורק דבר בליעל יצוק בם, שהסנכחדים ומתבערים ע"י המוני הסיבות המוכנות לפורעניות, הנה יהיו הקטנים הללו באשמת העזיבה של האבות מוכנים לשוט שוטף כי יעבור. בעון נדרים בנים מתים. למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך.

167.

ת"ר כעון נדרים בנים מתים דברי רבי אליעזר כ"ש. רכי יהודה הנשיא אומר כעון כיטול תורה. אמנם יסוד גדול הוא בחינוך הבנים פיתוח כח הרגש הקדוש שיסודו הכללי הוא יראת ד' והכרת כבודו הנמצא בעמקי נפש האדם וחובת החינוך הוא לעוררו יפה ולהרחיבו ע"י עזרת מאורעות החיים הנותנים לו יד. וזה הוא מקור הנדר, שיסודו בעת צרה והתעלות רגשי הנפש לחסות באלהי עוזה. זהו אמנם רגש כללי הנאה לכל האדם אשר על פני האדמה, אמנם נעלה מזה הוא חלק בן ישראל אשר לא רק ע"פ הרגש הטבעי לבדו יחיה, כ"א נפלאות יחזה מתורת ד'. ע"כ אחרי לקיחת העזר מרגש הטבע, רק אז יצליח החינוך כשתהיה התורה פועלת על פיתוחו, שלא יהיה נעזב לפי הסברא ההרגשית הפשוטה. ע"כ [על] החסרון לעומת היסוד הפוגע בהשלמת החינוך שאמרנו מצד הרגש הכללי, שהוא מתאמת גם בכל האדם אשר לא השהו אלוה חכמה לדעת דרכיו וליראה אותו בלב נאמן, המובן בנדרים, יוסיף רבי יהודה הנשיא היסוד העקרי שהוא נחלה לישראל, שגם הרגש הטבעי רק אז יכשר לנו לפעול לטוב על חינוך בנינו, כשיהיה מפותח על יתרון שלו הנמצא בישראל הבא מאוצר התורה. ומבלעדי אור התורה שיזרח על החינוך לפתח את הרגש הטבעי הטוב, שהוא יסוד הראשי שלו, לא יכשר לחינוך ילדי ישראל. ע"כ בעון כיטול תורה ומיעוט השפעתה, יגודלו הבנים באפס זכות של קיום להשכיל ולהיטיב, ע"כ הם מתים לעת רעה כשתפול עליהם ע"פ עצת שופט צדיק, הנוטע כרם בית ישראל ע"פ תעודתו.

168.

בשלמא למ"ד בעון נדרים כדאמרן, אלא למ"ד בעון כיטול תורה מאי קראה, דכתיב לשוא הכיתי

את כניכם, מוטר לא לקחו. פעולת הרגש על החינוך הוא גלוי, איך הפעולות ההולכות לרגלי לב ישר המתרגש מכל קודש, וקולט בקרבו אור יראת רוממות כבוד שם ד' ואהבתו הנאמנה הן כראי מלוטש לכוון על פיהן את נפש הדור הצעיר, עד שבניו ובנותיו של אדם, הנם מעשה ידיו במלא המובן, בכח מוסרם ומעלתם האנושית האמיתית. אבל הדבר שצריך לגלות הוא הצד המיוחד לישראל שיש בזה, שתעודתם של ישראל היא להתרומם לפעמים רבות ממעל להרגש הטבעי המובן לכל אדם בשביל התכלית של הקדושה האלהית, שרק לקץ הימים יגלה אורה ואמתתה. ואם רק מה שיחוש הלב הטבעי, אפילו כשיהיה בתכלית טהרתו, ישום לו האיש הישראלי לקו, עוד לא יצא ידי חובתו. ע"כ מובן התורה ביחס לקנינים ההרגשים היפים שהנם מוסדות החינוך, הוא הכח המוסרי הרודה גם על הרגש היותר טהור וזך: להיות עוד לא זך כל צרכו עד שיתעלה לקדושה העליונה שבאורה של תורה, ולא יועיל הרגש לבדו, אף שהוא מספיק לחינוך האדם, עד שישוב להיות מקושר במאסר מוסרה של תורת ד'. לשוא הכיתי את בניכם, מוטר לא לקחו.

כ"ז.

רנ נחמן בר יצחק אמר למ"ד בעון נדרים נמי מהכא, לשוא הכיתי את בניכם, על עמקי שוא. הרגש הקדוש המתפתח לרגלי המאורעות הבאים במשך ימי חי האדם, שהם נמנים עם הסיבות המקרבות את האדם לקונו ומכינות את לבו לקדושה ולעבודת ד', הוא מתגדל כ"ז שיושר לבבו של אדם מנחה אותו בדרך הישרה והנעימה לחוש ולהכיר שאין דבר ריק בכל ארחות החיים והמעשה. כי כל דבר וענין המתהפך מסיבות, הכל ערוך בחשבון ע"פ עצת תמים דעים אדון כל המעשים, הכל לטובה, אם חמרית אם מוסרית. והאדם צריך רק שיכוון לבבו לקבל את הטוב מכל מאורע, כמו שהוא מכין בחקרי לבבו לקבל את התועלת הפרטית לו מכחות הטבע הכלליים. בהיות האדם מתהלך בתומו בדעת אמת זאת, ידע לשמור את כל אשר פצו שפתיו בצר לו, וישכיל אל כבוד ד' ואור חסדו הרצוף בזה ללמדהו להועיל ולהדריכהו בדרך ילך. אבדן דרך הטובה הזאת הוא כשהנפש משתפלת לשפלות ההרגשות החושיות היותר גסות, עד שלא יוכל להרגיש בנפשו את אוצר האורה האלהית שלמעלה מכל הגבלה. ע"כ כמו חזון שוא יראו בעיניו כל תהלוכות המעשים באשר הם. ועם זה גם רגשי נפשו המתנשאים לעומתם, לא יוכל להעריך ערכם בכבוד. ומזה תצא המארה של עון נדרים וירידת ערכם בנפשו. לשוא הכיתי את בניכם, על עטקי שוא. כי רק דעת האמת היותר טהורה עליונה ונצחית, איך שיד ד' הטובה תנהלנו תמיד בכל עת, ו"שבטך ומשענתך המה ינחמוני", רק היא תעודדנו להעמיד זרע ד', "זרע יעבדנו", היודע להתענג על ד', ללכת בדרך אור ד' לטוב לו לעולם.

כ"ח.

מכדי ר"י הנשיא היינו רבי, ורכי כעון נדרים קאמר. בתר דשמעיה מר"א בר"ש. המושג הראשון ביסוד החינוך הישראלי ראוי להיות הדבר המיוחד לישראל שהוא אורה של תורה. אמנם ההשפעה של התורה תהי' רק אז יפה מבוססת בלב הדור הצעיר מקבל פעולת החינוך, כשיהי' הרגש הכללי הטבעי של יראת ד' ודעת כבוד שמו ית' עוזרו, שזה נקנה ממושג הנדרים והשפעת שמירתם. והריסת היסוד הכללי הזה נמשך מזלזולם, וראוי לכח הנשיאות שיהיה בעקרו בנוי ע"פ הקדושה המיוחדת הפרטית לישראל שבכחה של תורה. אמנם צריכה להיות מושפעת מהרגשות הטבעיים הכלליים העוזרים אל

הקדושה הישראלית, והדיעה שמסתעפת מזה נכונה היא להתקבל ולהצטרף עם ההכרה העצמית הראויה לרבי יהודה הנשיא. ע"כ אם מצד עצמו, רבי בעון כיטול תורה קאמר, כראוי להכרה שמצד נשיאותו על ישראל הנובעת מעז קדושתה הפרטית של יחש הדרכת התורה לישראל. אבל בתר דשמעה מראב"ש, הנה בא עד חקר הכח העוזר להעמדת החינוך התורי וימצאהו בהתעלות הרגש הכללי שבקדושה בעון נדרים.

ר"ט.

פליגי בה ר"ח ב"א ור"י, ח"א כעון מזוזה, וח"א בעון ביטול תורה. למ"ד כעון מזוזה מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו, ולמ"ד כעון ביטול תורה מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. הבית פועל בחותם המוטבע בו על הנהגת אנשי הבית ומטביע על המשפחה בכללה את צורתו, עד שכל בן מבני הבית נמשך הוא אל הדרך הכללי של צורת החיים השולטת בבית. המזוזה היא מקדשת את בית ישראל. הבית ששם ד' אלהי ישראל עליו נקרא, על מזוזות פתחיו, כבר הרוח הכללי הישראלי שולט שלטת על בני הבית, ודרכי המשפחה כבר אי אפשר שיהיו זרים לשם ד' ועם נחלתו. ע"כ רק אז יחדר רוח משחית, לעקר את הצד המקיים שבגידולי הבית, כשהחותם הכללי נמחק ונתטשטש, בעון מזוזה, שאז הבית בכללו לא לד' הוא, וזמורותיו גידולי זרים הנם שסופם להתהפך לרועץ לישראל, וראויים הנם להכחד טרם תגדלנה תוצאות הרעה לגדע ולבלע נחלת ד'. אמנם יש גבול עד כמה האדם, אפילו בשחר טל ילדותו, נמשך אחרי המנהגים הכלליים והרוח הכללי השורר בבית הוריו, כל זמן שלא יכנס בקרבו רוח חיים פנימה, לדעת את רוב הודו וכבודו זיוו והדרו של הרוח הזה ושל אלו המעשים. ע"כ יוכל להיות שחותם חיי הבית רק אז יפעל על טובת חיי החינוך כראוי, כשיהיה מושפע מטל של תורה, וזולתה הנה יש מקום לומר שכ"כ זר ונכרי הוא למי שרחוק מדעת התורה ודרכיה העליונים כל סדר החיים המלאים קדושה וטהרה של ישראל, עד שגם ההרגל והמשכת כח הבית והמשפחה לא יספיק לתן להם עזם, רק הם יצטרפו עם ההשפעה הטובה של תלמוד תורה שיוכלו אז יותר לראות את האור כי טוב. ע"כ למ"ד כעון מזוזה, ניתן כ"כ עז כח להרגל החינוכי בהיותו שולט בכללות הבית עד שהוא יכשיר אל הכל, ואפילו אל אותה ההשפעה התורית יביא בעצם כחו, ומקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו. הבית הוא הכל, ויתר המכשירים בטח ממנו יבואו כ"ז שלא יהרס בחזקת היד. ומ"ד כעון ביטול תורה מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. רק חזק יחזק הבית את הרשמים הטובים שהתלמוד יפעל על הלבבות. ע"כ מבוא הגון ונחמד הוא, אבל לא יקח את הנפשות בעזו רק בהיותו חוסה בצלה של תורה, ואורה החודר בלב כל בן ויליד בית מהכרתו הפנימית, לדעת לכוין את התוכן של תהלוכות הבית ורוח ד' שעליו עם מדעיו הפנימיים, שהם לא יבאו על מכונם כ"א ע"פ דרישתה של תורה. ורק בשני אלה יחד, בהרגל ובתלמוד, יוסד עז החינוך הטוב, הראוי להמשיך משך החיים לפעל טובה וברכה, על ישראל ועל העולם כלו, שרק ההתאמה אל התעודה היא תמשיך משך החיים, תחזקו ותשגבו בימין ד'.

כ.

פליגי בה ר"י ור"מ, ח"א כעון מזוזה וח"א בעון ציצית. כשלמא למ"ד כעון מזוזה דכתיב וכתכתם על מזוזות כיתך וכתיב בתריה למען ירכו ימיכם וימי כניכם, אלא למ"ד כעון ציצית מ"ט. א"ר כהנא ואיתימא שילא מרי דכתיב גם ככנפיך נמצאו דם נפשות אכיונים נקיים לא כמחתרת מצאתים. ר"נ

בר יצחק אמר למ"ד כעון מזוזה נמי מהכא דכתיב לא במחתרת מצאתים שעשו פתחים כמחתרת. אחד מיסודי הדרכים איך להשריש חבת התורה קדושתה וכבודה בלב הבנים, הוא שיכירו וידעו שאבי המשפחה הוא מתהלל ומתפאר בשם ד', בתורתו ובמצותיו. ע"כ הנשיאה ברמה, בגלוי לעין כל, את דגל התורה ומצותיה, זה מוכיח את גודל היקר הפנימי שלבבו ירחש להם, ומביא את הבנים להשכיל עד היכן כח קדושת התורה מגיע. ואין לך דבר המביא את הדורות הבאים להזניח את התורה ומצותיה וכל הקדושה שהורישום אבותיהם, כאותו החזיון שראו בבית הוריהם, שהם מתבוששים עם קיומה של תורה. אע"פ שרואים שעושים בחדרי חדרים את המצות ביראת ד', מ"מ חסרון היקר הגלוי מביא רפיון טבעי, שסופו לצאת אל הפועל בקלקול יסודי. והקלקול היסודי הזה עלול לקעקע את הכל, ולהעמיד בנים משחיתים בכל צד, עד שרבים מהם יהיו נחרצים לכליון, כדי שלא להגביר את יסוד ההרס יותר מאשר תוכל האומה שאת. ההתפרסמות של נשיאות דגל שם ד' ית"ש ותורתו מתבחנת בשני אופנים: אופן אחד הפרסום הפנימי, שהוא מפרסם ברשותו הפרטית בגלוי שהוא עבד ד', שומר תורתו ומצותיו, ואינו מתבייש מבני הנכר והדומים להם הבאים בגבולו שלא יבוזו לו, בידעו את הכבוד הגדול הראוי להיות מורגש לשמירת ברית ד' אלהי ישראל ומצותיו. ע"כ הוא מתאמץ להראות גלוי לכל איך שביתו הוא בית מקודש לשם ד'. נעלה מזה, ההתפארות החיצונית שלא די שלא יבוש מבאי ביתו הזרים להטמין את רושם הקדושה האלהית שבקרב פנימה, כ"א גם כשהוא הולך ברה"ר בכל מקום בואו לא יטמין א"ע ובגלוי יתפאר בקדושת התורה ומצותיה לכל סעיפיהן. לשני אלה החלקים יתפלגו מצות מזוזה וציצית. המזוזה הנכתבת על מזוזת השער, להיות גלוי לכל בא אל הבית וכל עובר, כי פנימיות הבית, סדריה ומשטריה, הכל ערוך בהתאמה לתורת ד' ומשפטיו על ישראל, ורוחו עומד בקרבו. הציצית, המה יעידו ג"כ בכל מקום אשר יביאוהו רגליו, כי הוא קשור בקדושת כל המצות כולן לא רק ברעיון כ"א גם במעשה, ולא רק בכללות כ"א גם בפרטיות, "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי". שפלות ההתגנבות כשהיא מוצאת מקום, תביא נגד קדושת התורה ביחש לפרסום הבית בפנים בביטול מזוזה, וביחש לפרסום החיצוני בביטול ציצית שעצם הוראתה היא הראייה והפרסום, על כנפי הבגד הנראים וגלויים בכל מקום בואו. ע"כ הכונה של המציאה במחתרת, "כבושת גנב כי ימצא", כוללת את עון ציצית ומזוזה גם יחד, אלא שהם בפנים מחולקים, והיסוד הוא שלא יהיו פתחי הבית של איש הישראלי עשויים כמחתרת, שיוכל רק בדרך הסתר וגניבה לבא (בא) [בהם] אור ד' וקדושת קיום תורתו ושמירת בריתו, כ"א בגלוי ואהבת אמת המביאה להתהלל בשם קדשו, ואז הבנים ילכו בדרך הקודש להיות דוגלים בשם ד', וחפצי תורתו ושמירת חוקיו לשם ולתהילה כל הימים.

ככא.

אר"ל כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשים לו ב' אלפים ות"ת עכדים, שנאמר כה אמר ד' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם. הידיעה להתפאר בשם ד' אלהי ישראל הנקרא על עמו ונחלתו, ולהתהלל במצותיו ית' ג"כ כלפי חוץ, באופן הגלוי והבולט כיסוד מצות ציצית, המקשר זכרון כל מצותיה של תורה על כנפי הבגד הגלויים, שהוא עדות לכל באי עולם שהננו מתהללים במצות ד' עלינו, הוא לאות על הידיעה האמיתית עד כמה כוללת היא קדושת כללות המצות שהן מטביעות את שם ד' על ישראל, לחקק יפה את הצביון הישראלי האמיתי לכל צדדיו, בכל תנאי החיים והליכותיהם, ועד כמה שיש בכח היהדות להאיר את העולם החיצוני באור נוגה "אור ישראל לאש וקדושו ללהבה". ההשפעה הזאת שעתידה היהדות להריק על כל הכלל כולו, היא בודאי

עשירה בפלגותיה, עד שעם כל שינויי הצביונות שיש לכל אומה ואומה, שעל פיהם משתנים המושגים הרוחניים והרגשות הפנימיים של תוכן המוסר, מ"מ תוכל כנסת ישראל להשפיע על הכל, לכל אומה לפי ערכה, לפי תכונתה ומדתה. כי זהו כח שם השי"ת היוצר כל ב"ה שהוא חלק יעקב, ששכינת כבודו ב"ה ורוחו על עמו כוללת כל האור היותר טוב ויותר נבחר שראוי להיות מתפשט לכל צד. ולא די שראוי האור הכללי הזה להתפלג מנקודה המרכזית על פרטי עמים רבים לפי שינוייהם, אלא שאפילו ההתחלקות הפרטית הנמצאת בכל אומה בפ"ע לפי הנטיות הטבעיות שמתחלקות בהמשך הזמן, גם ע"ז תשפיע כנסת ישראל בכל מילואיהם, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל", ו"כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם". וההשפעה הזאת, הנובעת ממקור ישראל, אינה מושפעת רק על יחידים כ"א היא ראויה להזרכת כנסיות וכתות רבות ושונות, שכ"א יש לה מטרה וצביון תכליתי. וכ"ז יצא אל הפועל ע"י התשובה הבאה אחרי בינה, להבין מעלתם של ישראל והודם ולהרים קרן להתהלל בשם קדשו, ע"י הכרת גודל ערך התורה והמצוה וקדושתה, בלי שום התבטלות מכל רוח עמים ומכל זרם זמני, בהכרה אמיתית שכל אלה העצות והמחשבות הנובעות ממחשבות בן אדם סופן להתמוטט "יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם". ע"כ השפעת הציצית לפי רוס ערכה ומעלתה, הכללית והפרטית, כשתצא לפעלה ביום שיאיר אור צדקת ציון כלפיד, הנה מכל עבר ופינה, מכל צד שביהדות, יוכלו להוכח עמים שונים איך להיות מושפעים ברב אושר באור ד' וכבודו ברגשי קדושה פנימיים, וברוממות רוח ונפש עדי עד, באהבה נאמנה ויראת רוממות כבוד אל בעונג עצמי נפלא. ע"כ לפי כל הצדדים שביהדות, מארבע הרוחות האפשריות, ינהרו גויים רבים, ולפי התפלגות העמים מכל עם ולשון יכיר כ"א שיוכל לקבל השפעה מיוחדת מכ"א מישראל המכיר את ערך יהדותו כראוי, עד כדי הנהגה מוסרית כללית הראויה לעדה שאינה פחותה מעשרה, עשרה אנשים מכל לשונות הגויים בכנף איש יהודי, והיה כל צד מצדדי היהדות מוקף מושפעים מוקירים מכבדים ומקדשים מכל המפלגות הפרטיות של כל עם ולשון, שכ"א ימצא בה הגיונים היותר נעלים המתאימים עם הצד היותר מרום וקדוש שבנפשו, "נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם".

רכה.

תניא רכי נחמיה אומר כעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם, ואשתו מפלת נפלים, ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים. נל הפרעות המוסריות אינן מביאות את התכלית המבוקשת אפילו לפי הדמיון של אותו הנתעה. יסוד השינאה בא ע"פ רוב מצד ההתחרות של בקשת ההון, והבקשה הזאת היא נסמכת על יסוד אהבת המשפחה. כשמתאמץ כ"א להגדיל כבוד ביתו ולהצליח את בני משפחתו באהבתו אותם, עד שהאהבה הזאת מתהפכת לשינאת הבריות כולם שחוץ לחוגו. וסוף כל סוף מאומה איננו עולה בידו, שהמשפחה עצמה נהפכת מצד החסרון הפנימי שבמעמד הנפש המקולקלת המלאה איבה ואהבה עצמית נפרזה לקיבוץ של אויבי נפש, "אויבי איש אנשי ביתו", וכל מגמותיו נהפכות לדאבון לב, כי מריבה רכה בתוך כיתו. והנה מהלך הפעולות הרעות של שינאת הבריות הולך הלך וקלקל את סדרי החיים, בתחילה הוא מאבד את שיווי המשקל ואת מצב השקט של החיים הכלליים. אח"כ המהומה מאבדת את הכח הנדרש לעמל השכלול וההוצאה מן הכח אל הפועל את הכחות הטובים הגנוזים בעומק כשרון חיי החברה, ולעומת זה אשתו של אדם מפלת נפלים. ואח"כ כשהערבוב מתרבה הוא מאבד את התקוות היותר טובות שכבר יצאו אל הפועל ומהרסן עד היסוד, ולעומתו בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים. כח האהבה הכללי הוא הנותן ארך הרוח לספירת ירחים למלא את ימי העיבור בהסכמה

פנימית בלא התרגשות נפרזה המקלקלת את הבנין, והיא הנותנת ג"כ הדרכה טובה לחוס על טיפול הבנים בקטנותם. וכשכח האהבה מתעכר ע"י שינאה, היסודות מתבטלים מעיקרם וכח ההירוס מתגלה בתוצאות היותר קרובות ללבו ונפשו של אדם, למען ישוב אל ד' להיות דבק במדותיו לאהבה את הבריות, כי מעשה ידיו כולם ומטובו להם אור חיים.

ככד.

ר" א כר"י אומר בעון חלה אין ברכה כמכונם, ומארה משתלחת בשערים וזורעין זרעים ואחרים אוכלין, שנאמר אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם כהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבות נפש, וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם, א"ת בהלה אלא כחלה, ואם נותנין מתברכין שנאמר וראשית ערימותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל כיתך. השפעת קדושת הכהונה על הבית, בהוראת היחש שיש לכהן ע"י חלה הניתנת בבית היא מביאה את החיים לתכליתם. כי סוף כל המסיבות של השתדלות האדם בעבודתו במה שחוץ לבית הוא כדי שימצא את ברכתו ואת אשרו בביתו. וכיון שקדושת השי"ת שהיא נקנית ע"י החלק הניתן לכהן, היא מתרחקת מתוכיות הבית, הקלקול מתחיל מפנימיות הבית אבל הוא איננו עומד במקומו כ"א הוא הולך ומתפשט ג"כ על החיים שחוץ לבית, שהם גורמים את ברכת הבית. והנה הסדרים החברותיים הנם הולכים כסדרם. המצאת החומר ואח"כ החלפתו ע"י סדר הטוב שבמשא ומתן, שגם הוא מוסיף ברכה, ואח"כ הבאתו אל מקומו להשתמש בו כפי צרכו. החלה מקשרת אל הקדושה כל התנועות שהחברה מתנועעת, מתחילת העבודה עד ההבאה לכלל שימוש ביתי, למען דעת שהן כולן נקשרות לאותה התכלית הנשגבה הנמצאת בקדושת התורה, המושפעת ע"י הכהונה בתורה ועבודה. ע"כ הקלקול שיש בביטול מצוה זו הוא מתפשט על סדרי החברה כולה ביחש להתכלית האחרונה, אין ברכה כמכונם. ולעומת הסדר של החלפת החומרים, ליסוד משא ומתן, שגם ברכתו צריכה להיות כלולה בהשפעת הקדושה ליושר ולמדות טובות המתחזקים לפי הערך של כבוד הכהן תופש התורה והזיקוק אליו, ע"כ בהשליה מארה משתלחת בשערים. המכונס אמנם באפס השפעת המוסר הוא יורד ממעלתו הראוי לברכה, כשיוקחו הדברים לתכלית הנשגבה שהיא העמדת חיי האדם והתחזקו לפי המושג הקדוש המבורר מעזה של תורה, ע"כ באפס כח זה, חדל כח הברכה מלחול. אבל השערים, דרכי המשא ומתן הם כשהם מושפעים בהדרכה נאה קדושה ומוסר צדק, נעשים ביושר ומביאים ברכה. אבל בעזבון המוסר וההתרחקות מכל אמת וצדק היוצא מריחוק התורה, הניכרת ע"י בעיטת המצוה הביתית שצריכה להיות כ"כ חביבה ומקובלת, העסק כולו של המשא ומתן שמגמתו להגדיל ההון נהפך לבולמוס של אהבת בצע, הגורר עמו כל שקר וכל תרמית, כנען בידו מאזני מרמה לעשוק. אהב". ע"כ מארה משתלחת בשערים, ועצם הכנת החומר בו מתבלט איך שלא יבאו הפעולות לתכליתן, כמו שלא באה התכלית האחרונה של ברכת הבית לתעודתה ע"י שלילת קדושתו הראויה. ע"כ זורעין זרעים ואחרים אוכלים אותם, עד שאין תכלית מכל ההשתדלות והעמל. וזהו יסוד הבהלה, כי כל זמן שכל צד מן החיים מוצא את תעודתו אין כאן שום בהלה מחשבת בעצם חשבון החיים. כי האדם החי בקדושה וקשר התורה מאגדו ליוצרו בחיי עולם לו ולדורותיו, הוא יודע מגמת החיים בצורתם הפנימית, ודעתו תוכל להתישב. אבל כשהמגמה האחרונה ניטלת ע"י סילוק הקדושה הפנימית מברכת הבית, מה יהי מכל שאון החיים, רק בהלה, רק טירוף של רצונות ומחשבות שכל אחת דוחה את חבירתה עד אפס מקום של חשבון נקי, הם מעמידים את החיים, א"ת בהלה אלא בחלה. אבל כשהם נותנים, מתברכים כל האמצעיים של סיבובי החיים מהתחלת המצאת החומר עד דרכי חליפתו והבאתו אל מקומו, באופן שפעול[ו]ת כל

ההשתדלות יתכוננו אל מרכזן הנכון. שמכל השלשלת החיצונית התלויה במגמת החיים שהיא הברכה שבתוך הבית פנימה תגיע למבוקשה. כי הפעולות יהיו מקושרות בתכליתן, ויאכלו הבעלים פרי עמלם בתור מציאי החומר, שיביאוהו למעמד החליפים כמה שהוא ראוי לכך לטובתם, ומעמד החליפים יהיה מתברך ע"י יושר הנהגתו שבא ע"י האהבה של היושר והטוב שהם דרכי ד' ית"ש, המושפעים מהשייכות של הקדושה והכהונה, עד שההבאה אל הבית תהי' למטרה נשגבה שתרום את לבב בעליה, לאכול בשמחת נפש וטוב לב, להניח ברכה אל ביתך.

כ"ז.

בעון כיטול תרומות ומעשרות השמים נעצרים מלהוריד טל ומטר, והיוקר הווה והשכר אבד, וננ"א רצין אחר פרנמתם ואין מגיעים, שנאמר ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו. ברכת ד' היא מצויה בעולם לפי הערך של יושר החיים הבנוי ע"י התאחדות כל חלקיו, ע"פ הצפיה היותר בהירה שלאמתתה קצר ראי הוא האדם להקיפה, רק באור ד' נראה אור הרחב והמקיף את הכלל כולו ומתאימו. בנין התרומ"ע, שהם יסוד אותו החלק של עם ד' המיוחד לעבודת ד' להשפעת התורה והקדושה, עומד הוא יפה כפי הערך שמתברר לעם כמה חלקי החיים כולם הם נדרשים ונוקקים זה לזה, ואיך בנפול ערך אחד מהם יגיע הפגם בכל הענפים. וע"פ זה יוכר בבירור שאותו החלק שהוא יותר ראוי לאיגוד והנהגה, הוא מוליד יותר ברכה בהתכוננו יפה, ומרבה יותר קלקלה בביטולו והתמוטטותו. היחש שבין השמים והארץ באופן המוחש הוא הטל והמטר המרוה את האדמה. וכל הרואה את האגד הנפלא הזה הנראה רחוק במקום, ומסתכל על התוצאות הטובות של יפוי הכח של הקישור של החלקים הרחוקים שבמציאות, והירידה וחסרון הטוב שיש בריפוי היחש, יבין שהמוחש איננו כ"א קו קטן אחד מכלל המציאות, כשי אותו הרושם שנוכל לקבל בחושינו שהם כ"כ מעטים וכ"כ מצומצמים נגד האדירות של המצוי כולו. ואז ישכיל שכל מה שיותר יגדל המרחק שלפי המראה החיצון, כה יוכל עוד יותר האגד להיות נדרש ונכבד, עד שהצד הרוחני המקודש לשמים שבחיי העם שהוא מסודר ע"י סידור המתקן של תרומ"ע וכל הגורמים לו, יהיה יפה נקשר עם הצד המעשי של הבקשות החברותיות היותר מורגשות. ובאבוד חשבון זה, והעין מתגבלת רק באותו החוג הקמוט שלפניה, הנה הקשר הכללי הגדול, המכה את החיים לאמר להם גדל, שבראש הכל הוא הכח של החפץ האלהי לתכלית היושר הכללי. וההשויה האמיתית הנעימה והמתקבלת של כלל החיים כשהם נהוגים יפה היא מתרופפת, והשמים נעצרים מלהוריד טל ומטר. מצד החשבון נשקל כל דבר ע"פ ערכו לעצמו וע"פ פעולתו. ערך הכהונה היא יקרה, חפצים יקרים המה הנגשים אל ד' לעבדו, מציאותם בעצמם היא נעלה ונכבדת, שראוי אל הכלל להיות עוזר מחילו למען ימצאו בו אותו החיל הטוב, אותם הלבבות הנאמנים והברים הנושאים עין למה שהוא למעלה מכל חפצי האדם המגושמים ומתאמצים תמיד לחזות בנעם ד' ולבקר בהיכלו, ברגשי קודש, של קדושה וטהרה, של חכמה ושל ענוה כ"א לפי מעלתו. והצד השני הוא הפעולה שפועלים אנשי קודש, שעליהם עבודת הקודש מוטלת, על הכלל כולו, בתיקון המדות והמעשים, בהתיישרות הדיעות והמושגים שמטיבים את החיים ההוים וממשיכים ברכתם לחיי הנצח. הביטול הבא לתרומ"ע בשביל העדר ההכרה של ערך החפצים כשהם לעצמם, לעומתו היוקר הווה, שהוא תולדה ממניעת יושר הערך מהערכה הוגנת על החומרים הנצרכים לאדם. ומצד הפעולות שאינן ערוכות כראוי, השכר אבד, והפועלים בכללם הנותנים אל הכלל את עבודתם אינם מקבלים את שיווי פעולתם ועמלם כראוי, מפני הבלבול הכללי שבערכן של הפעולות, הפצוע בראשיתו מצד הפעולות היותר עליונות והיותר כלליות שאבדו את ערכן, מאשמת השעת העינים מבלי

לראות נכונה. כשהחיים מסודרים, כשהשפעה הרוחנית נוטלת את חלקה כראוי לה וכל ענין נערך לאשורו, המדות מתישרות ומנוחת החיים של השלוח הטובה מתגברת, והחשבון השקט של תמצית החיים מצוי בלבו של אדם, ואין שדי החיים נראה כככר המלא מהומה, כ"א כבית המלא שקט, ישוב הדעת וקורת רוח, ואז הכחות עוזרים זה את זה למצא כ"א את מחסורו. אבל כשהוכה הכפתורי והמובן העליון של החיים נתטשטש, היושר הכללי ירד, והמשפיעים הראשיים קולם נחבא מעושק משפטם, הנאגד באגד לאומי וכח יושר אמיץ וחזק של ברית אלקים, ברית מלח עולם, אז א"א שיהיו החיים מתראים בצביונם הראוי כ"א הם מתגלים בתואר של מהומה, כ"א נעשה חטיבה בפ"ע ורץ אחרי בצעו. בעומק נפשו הוא חש כאילו כל החיים סביב הם אויביו מבקשים להשמיט ממנו את מה שהוא חפץ, ומה שהוא חפץ איננו מתברר יפה לעצמו, כ"א הרי הוא רואה על המחזה החיצון של החיים, שהכל רצין, הכל עמלים חוטפים וכונסים כפי כחם, אף הוא אומר לעשות כן. אבל אין כאן מנוחה וממילא א"א כלל שיהיו המבוקשים מתמלאים, וכ"א מקלקל את דרכיו של חבירו, הרי כאן שתי קלקלות, מה שכני אדם רצין אחר פרנמתם, והיה ראוי להם ללכת בשובה והשקט, בזריזות של גבורה הממלאת את הנפש קורת רוח, ולא במרוצה הממררת את החיים ומחשכת את העינים, וממילא הקלקלה השניה סמוכה לה, ואין מגיעין. וכ"ז מפני החסרון של המבט האמיתי, שאינו יכול להתגבר כ"א ע"י ההשפעה של האמת העליונה, שהיא תוכל לחול רק בהישרת המשקל הכללי לעומת נושאי דגלה, שהיא בישראל בהגעת התעודה של שמירת חק התרומ"ע. "וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה הזאת להיות בריתי את לוי... בריתי היתה אתו החיים והשלום". התאחדות חקי הטבע הגלויים הפועלים במציאות וחקי המוסר העליונים בחוברת, שהיא היסוד לדעת ד' להשכיל ולהיטיב, הנה מרומזים הם בנשיאת המליצה האלהית ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו". החטאת היא חטאת שאול, מגעת עד עומק יסוד המציאות לרוששו ולהחלישו, מקפת את טבע ההעדר וההויה. שכשהם הולכים בקישורם הראוי הם מביאים אורה וצהלה לכל פנים, וכשהם נתקים מתפקידם הם מביאים מארה וחשכה. הדעת המתגלה בעומק הנפש ומתבררת על בוריה בעמקה של תורה, איך החיים המוסריים והטבעיים הכלליים אחוזים בקשר חי ואדיר, פועל ומתפעל, היא תרומם את ההכרה עד למדת הכרת אחדות הגוי אחד בפרטיות, עם ד', שבו הצביון הכללי של אור ד' רשום ומתגלה כדי להביא באורו אור לעולם, עד שיסוד הרוחני שבו, שהוא מעמידו, הוא ג"כ, באורח כללי, יסוד העולם כולו, בראשית - בשביל תרומה שנקראת ראשית, והלויה משלמת את הכהונה, מוציאה אל הפועל את מה שיש במחשבה, "ויולו עליך וישרתוך", עד שהתרומות והמעשרות מחוברים הם ושניהם יסוד נאמן לבנין הכלל כולו.

רבה.

מאי משמע, תנא דכי רבי ישמעאל בשביל רברים שצויתי אתכם כימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים. הציור של הטובה הכללית היוצאת ע"י ההתאגדות של הכחות הנראים מרוחקים זה מזה, נראה בכל חלקי הבריאה, עד שתקופות השנה לחילופי תכונותיהן יעידו על הכלל הגדול הזה החודר בכל מלא רוחב המציאות הגדול. ימות החמה וימות הגשמים, כמה הפוכים הם בתכונותיהם וכמה מאוחדים הם לתכלית קיום החיים וטובתם, ע"י השפעתם הפנימית שהם משפיעים זה ע"ז, עד שהם מתמזגים יחד לנושא כללי אחד. דוקא החום של ימות החמה הוא הגורם שיהיה אפשר לקור של ימות הגשמים לחולל את הגשם, המכונה מצד פעולת החום על הקור בהתחברם מימי שלג. וכתקופות כן המעשים, וכמעשים כן הכתות שבבני"א, המיוחדים לקדושה לעבודת ד' ולחיי הרוח, עם אנשי המעשה

השקועים בענייני הזמן, בתיקון העולם ושכלולו לעצמם ולאחרים. כשהם נמזגים יפה, כשכל אחד נהנה מפעולתו של חברו ונותן לו ידים איך להתרחב יפה, איך לפעול כראוי לו, אז מתכוננת החברה האנושית בכלל, והחברה הלאומית הישראלית במלא כח קדושתה בפרט, כראוי וכנכון. ובחסרון האיגוד, בהתבטל היחש ע"י הסרת אותן התעודות המכוונות אותו, הנועדות מאדון כל המעשים ב"ה - ברית הכהונה והלויה המיוסדת בנחלה לישראל מאז נתנה ארץ חמדה לנו למורשה - הקרעים מתגלים. חסרון היחס הבא מקצרות ההשגה כשהיא מתחברת לקשיות הלב, היא מסתיימת בחסרון השפעה לקשרי המציאות שהם ג"כ נראים כמפורדים, אמנם מאוגדים הם בכח אדון כל ב"ה למען החיות עם רב. דברים שצויתי בימות החמה ולא עשיתם, התבודדתם בפני עצמכם, המפלגה המעשית כאילו אפשר לעולם להתקיים לחצאין, כאילו אין הכל מתאחד לגוף חי אחד לפעול ולהתפעל. הנה ימות החמה כשהם אינם משפיעים יפה על ימות הגשמים, גוזלים הם מימי שלג, וצורה בלתי טבעית שאינה נוחה כלל מתגלה על במת החיים, למען ישוב האדם ויקח דעה והשכל. אשמעה מה ידבר האל ד' כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידי ואל ישובו לכסלה. אך קרוב ליראיו ישעו לשכן בארצנו. חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו. אמת מארץ תצמח, וצדק משמים נשקף. גם ד' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה".

כ.ו.

ואם נותנים מתברכים, שנאמר הכיאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי, ובחנוני נא בזאת אמר ד' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. מאי עד כלי די, אמר רמי כר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. חביבותה של כל מצוה תלויה הרבה בהבנת תעודתה ותכליתה, שהיא מתגברת באדם כל מה שיתן יותר לבבו ולהבין ולהשכיל בעמקי תורה, לדעת את ד' ודרכיו הגדולים המלאים חכמה חסד ומשפט. וכפי אותו המעמד של מניעת הבהירות של ההבנה בתכלית המצוה כשהיא מזדמנת בדור, בין כשהיא באה מירידה כללית בכלל הרוח ביחושו לדעת קדושים ואהבתו לתורה, בין כשהיא באה מחולשה פרטית הפוגעת ביחוד באותה המצוה הפרטית, שנגדה נחשכו מאוריה לאותו הדור או אותו האיש, מיד ניכר הדבר בעולם המעשה ברפיון מעשי למצוה זו. והנה דרך הירידה הכללית הוא הענין היותר רע, שהוא מחשיך בעיקרו את האור האלהי, שהוא חיי החיים, מהופיע בעולם, ומביא עמו אותן הרעות המחוייבות לצאת ממצב של חושך ולא אור בחיי הקדושה והרוח. ואם תהיה הירידה רק פרטית מתיחסת למעמד מיוחד, אז ג"כ תקטין ודאי את פעולת הרחבת האורה מלהופיע בעולם, אע"פ שלא תצא בדרך מארה כזאת של הירידה הכללית, אבל לכלל ברכה לא תוכל לבא. ביחש לברית הכהונה בישראל, הנה להכרת צורת המצוה בכל עזה, בתוקף כבודה וחבתה, צריך מעמד האומה להיות טוב ונעלה מאד, אז יוכל הדור להכיר בכלל את הטוב היוצא מהשפעת אנשי קודש, וברכת ד' המסובבת מחייהם הפרטיים כשהם נמזגים בחיי הכלל. וכשדעות טובות כאלה יכולות להיות חזקות בחיים, אז מעמד החיים הולך הוא ומתברך, כי ילכו מחיל אל חיל, מעליה לעליה, עד מרום קץ האושר והטוב. הירידה, טרם שתבא לידי אותה המדה האיומה של ביטול תרומות ומעשרות, שהיא נובעת מעמק צרה רוחנית כזאת עד שכבר נתטמטם הלב מלחוש ולהרגיש מה היא הטובה הגדולה של חיי הרוח בכלל, וחיי קודש של עבדי ד' אוהבי שמו ויודעי תורתו בפרט, עד שלא יחוש בעצמו את קשר הברית של הכהונה, ואת תעודתה הכללית החובקת בקרבה דורות עולמים בחיי עם ד', עם עולם, לפני מעמד הביטול, שהוא הרת המארה הנוראה, והירוס כל טוב המחוייב לבא מיבשות הלב כזאת, וריחוק מאור פני מלך חיים, ד' ישמרנו, בא המצב של התרשלות הנתינה. ההוקרה של עצם חק משפט הכהונה היא קשורה במצב

האושר היותר נעלה שסוף כל סוף מובטח הוא לבא על ישראל, "ודבר אלהינו יקום לעולם", "ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה". אמנם אם יתחכם איש לאמר שלא יצאה התעודה עדיין לאורה בדור מן הדורות, ע"כ עם שמירת החק שלא לעבור עליו שלא לבטלו, יבקש לו דרכים איך להפטר ממנו בפועל, כדורות האחרונים שהיו מכניסים פירותיהן דרך גגות חצירות וקרפיפות כדי לפוטרן מן המעשר, אין מצב כזה ירוד כ"כ עד עומק המארה של הביטול, אבל עודנו רחוק מברכה. תעודת החיים לא נתבררה עדיין לדור כזה, ע"כ איננו מעריך את הצרכים הנצחיים לפי רוממות ערכם, ואיך שהם עומדים למעלה מכל זמן מיוחד ומכל דור פרטי - הפעולה הכללית היא מתקפלת דוקא מעבודת דורות רבים, ההולכים ובונים פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה ע"י עזה של תורה ומצותיה - ע"כ החיים נראים אצלם בתור דבר שהוא מוכרח לקבלו בעל כרחו, אבל לא יוכל למצא בו טעם הגדולה והעז, הנעימות העצמית האלהית, שחסדו הגדול אמר עולם יבנה. וכ"ז שהשקפת החיים היא מוגבלת כ"כ, א"א כלל שיהיה האדם מוצא קורת רוח בחייו, וממילא א"א כלל שתמלא נפשו מכל מה שיהיה לו טובה והצלחה. כי מה תסכן כל טובה חיצונית ומקרית, אם כלל התוכן של החיים ריק הוא ואינו מובן, באופן שלא תתקרר עמו ההרגשה העדינית והדעה העליונה של האדם. וכ"ז שאין החיים מצד עצמם יושבים על מלאת, אין מקום לברכת אמת לחול בעולם. אבל כשהדור זוכה להתרומם עד מרום ההשקפה הרחבה של קיפול כח החיים הכללי, כאותה הצפיה האלהית המקפת כל הדורות וכל הזמנים, "אני ד' ראשון ואת אחרונים אני הוא", אז איך שיהיה מצב הכהונה והשפעת הקדושה בהוה, תהיה יקרה ועליונה מפני התעודה הבטוחה של העתיד העומד אחר כתלהמובטח לה, ומפני הטוב הכללי היוצא מקיבוץ כל ההשפעות המתיחסות לה, בעבר הוה ועתיד. ואז החיים בעצמם ראויים לקבל ברכה פנימית, ועליהם תוכל לחול ברכה חיצונית ברב שפע. ע"כ לא רק במניעת הביטול של תרומ"ע תתמלא הברכה, כ"א אם נותנים ומקיימים בפועל בהכרה ואהבה המוכרחת להיות נלוה אל המעשה של הקיום והנתינה, מתברכים. והברכה היא אדירה, מקפת את החיצוניות של החיים בצדס החמרי. אבל היסוד לכל היא הברכה הכללית, הברכה הנכנסת בעומק הפנימי של החיים, ברכת שלום הפנימי שעל ידה ימצא האדם שהחיים המה טובים כשהם לעצמם, וממילא אין עמם מחסור כשהם מתמלאים עם הדרישות המעשיות, ואז יוכל לבא המצב של עד כלי די שיבלו שפתותיכם מלומר די. מה שאינו נמצא כלל כשצורת החיים מוגבלת וקבורה רק בהוה, שלא יוכל האדם למצא קורת רוח בכלל החיים, וממילא לעולם יחסר לו ולא יוכל לומר על ברכת שמים שיש בה די. ולשון הירושלמי בתעניתדיינו ברכה דיינו ברכה. הטובה הולכת וממלאה את כל חלל הנפש, עד שהיא יושבת במרכז הפנימי של החיים ועליצות המילוי מתפרצת ג"כ בשפה, בחיצוניות, שהיא תוצאה מאושר הרגש הפנימי, עד שיכלו שפתותיכם מלומר די.

ככ.ו.

בעון גזל הגוכאי עולה והרעב הוה, ובנ"א אוכלין בשר בניהם ובנותיהם, שנאמר שמעו הדכר הזה פרות הבשן אשר כהרי שומרון העושקות דלים הרוצצות אכיונים. אמר רכא כגון הני נשי דמחוזא דאכלן ולא עבדן, ונתיכ הכיתי אתכם כשדפון ובירקון [וגו'] ותאניכם וזיתיכם יאכל הגזם, ונתיכ יתר הגזם אכל הארבה ויתר הארבה אכל הילק, ויתר הילק אכל החסיל, ונתיכ ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שכעו, איש כשר זרועו יאכלו, א"ית בשר זרועו אלא כשר זרעו. הקלקול שבתכונת הנפש הכללית שממנה בא הגזל להיות למכה מהלכת, מתפשטת בחברת בני אדם, בא מכמה סבות של חשכת הרגש והטעם של היושר והצדק. בראשונה נעשה הרושם של הגועל הנצרך לכל איש ישר הולך להרגיש על כל מי

שבולע חיל שלא עמל בו ושאחרים יגעו עליו, ובעמל נפשם הוציאוהו אל הפועל, עד שאינו מרגיש כמה רעה ומגונה וכמה הוא עון גדול לגזול משל חברו. זאת החשכה תגרר עמה חשכה אחרת שלא יכיר ולא יחוש את היסורים הבאים לרגלי המחסור הבא בכללות החברה ע"י רמיסת הצדק, וכמה גדול הוא צער הרעב הפוגע את הנגזלים וכמה מצרות ותלאות נדבקות עמו. אמנם החומר העוזר להשעת העינים מראות נכחה היא האהבה המוגשמת של המשפחה, שהוא חפץ בנטיה טבעית להשביע את רעבון בניו ובנותיו וגם את כל משאלות לבבם, ואהבתו הדמיונית הזאת משכחת ממנו את יסוד האהבה ההיא בעצמה שהיא בנויה ביסודה על יסוד הקיום הכללי שצריך להתכונן דוקא ע"פ הצדק והמשרים. והנה הגרם של עיוות דרכי החברה האנושית, עד שיבאו למשפטים מעוקלים כאלה, בא מהעדר שיווי המשקל בין הנהנים והעמלים. כי כל אדם לעמל יולדי וכ"א חייב לעבוד בחוגו להיטיב ולהרויח, תחת מה שהוא נהנה מרכוש המציאות. ואז מהלך הרכוש הולך בדרך ישרה, ועמו כל הנתלים בו מכחות ורעיונות ורגשות. אבל כשמתעוותים הסדרים, וימצא חלק רשום מהחברה הכללית שאוכל ואינו עושה, לא פעולה רוחנית ולא פעולה חומרית, שיווי המשקל נאבד והחברה הולכת כאניה בים זועף, ומתבלבלים הרעיונות והמגמות, עד שמקיצים מזעזעים מסביב, והמון של מיני חומסים האוכלים ואינם עושים מתרבים, עד שבני אדם רואים בעיניהם את הגועל ואת הקלקול שיש מברואים חטפנים, הבאים על מה שעמלו הם ביגיעם ומשימים אותו לתהו; בזה יגבר אצלם כח ההכרה למיאוס הגזל מצד צורתו המוסרית הרעה, והרעב המציק יטעימם היסורים של המחסור הבא לרגלי הגזל הכללי ויעירם לצייר יפה, ג"כ את התוצאות שבמצב הנגזלים. ומה שעל כל העול הכללי מכסה פני הלוט של אהבת המשפחה שבשביל כך הכל מצוייר לצדק ויושר, כל עריצות וכל אכזריות, מראה הרעב האיום שסוף כל סוף אהבת עצמו היא על כל מתגברת, וכני אדם אוכלים כשר בניהם ובנותיהם, שהוא החומר הנותן דחיפה אל כח התנועה של הגזל מצד החניפה העצמית להחליק את הפשע. שיווי המשקל כשנהרס מביא מחבלים שונים, בין שהם יצורים מבע"ח ושרצים, בין שהם כתות בני"א הדומים להם, הכל לפי הצורך והסדר הראוי. והמערכות של החומסים משונות הן בגווינהן, כשם שמשונים הם בגוויניהם הצדדים השונים המבססים את גזל המשפט בעולם. וכ"ז בא מחלק הדומה לנשי דמחוזא דאכלן ולא עכדן, כ"א מתגברין להנאתן על חשבון הכלל, עד שהתולדה היוצאת היא שאותו היסוד המוסרי שמחיה את כל המהומה של הגזל ונותן לו חומר הוא אהבת הבנים, נהפך לרועץ. ואהבת עצמו הגסה מתגלה בכל ניוולה, א"ת בשר זרועו אלא בשר זרעו, שהוא הבשר והחומר שחכ הזרע המלא נטיות של אגרוף רשע מתכונן עליו, אותו יאכלו, והסיר ד' את פני הלוט על כל הגויים והמסכה הנסוכה על כל העמים.

רכח.

כעון עינוי הדין ועוות הדין וקלקול הדין וכיטול תורה, חרכ וכיזה רכה ודכר ובצורת בא, וכני אדם אוכלים ואינם שבעים, ואוכלים לחמם כמשקל, דכתיב והכאתי עליכם חרכ נוקמת נקם ברית, וכתוב בשכרי לכם מטה לחם ואפו עשר נשים לחמכם וגו', ואין כרית אלא תורה, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו', וכתוב יען וביען במשפטי מאסו. החיים המעשיים הם מלאים סכסוכים, בני אדם פוגשים זה את זה במהלכם במלחמת החיים. וזהו יסוד הדין להעמיד את האמת ואת השלום על מכוננו, ואז המרירות שבחיים היוצאת מכח האהבה העצמית הגסה היא מתבסמת ואינה יוצאת אל הפועל בצורתה הזעומה. במה דברים אמורים, כשהדין הולך שלוב יד עם החיים, כשם שזרם החיים הוא הולך בלא הפסק והבריות נרדפים ממנו בעל כרחם, כן צריך הדין שיהיה פועל את פעולתו ככל סדרי החיים הקבועים. הוא רשאי

ודאי, וגם מחוייב הוא, לקחת לעצמו את חלק מהזמן שהוא צריך לעבודתו, ככל ענין חשוב שבחיים הדורש זמן לעבודה ככל הרחבתו הצריכה. אבל כיון שכבר עלתה בידו המטרה, עליו מיד לצאת אל החיים ולפעול עליהם, שבזה האופן יהיה הדין מחובר עם מרוצת החיים ויהיה יכול להנעים את כל מרירות המזדמנת לשעתה, ולא יקבצו הרים גדולים שיהיו צריכים לעשות פרעות לשם הישרת החיים, בין בידי אדם בין בידי שמים. ע"כ עינוי הדין הוא הכח הראשי המעתיק את כח הדין מן החיים, כאשר אין להדין בשביל עינויו אותו כח המרוצה שיש לחיים החברותיים בטבעם, וממילא הם מתעתקים ממנו ולוקחים להם דרך לעצמם בלא הישרה דינית, ואז עלולים כל הקלקולים להתקבץ בצורה של מחלה חברותית ממארת

מאד. יותר רע מזה הוא אם הדין פועל עם פעולתו הטובה ג"כ פעולה להרע, שהוא אמנם מזכה את הזכאי ומחייב את החייב אבל אינו מודד באותה מדת הצמצום הראוי למדת הדין, בזה חוזר הדין, שהוא [צריך להיות] המישר, להיות נהפך למעוות את סדרי החיים מתוך עיוות הדין. רע מכולם אמנם הוא אם הדין עוזר רק לרעה ואינו עומד על צד היושר כלל, כ"א הוא מקולקל, לזכות את החייב ולחייב את הזכאי. אז נהפכת כל החברה לסיעה של זאבי ערב, ואין תיקון לעולם כ"א בהתמעטות כחותיה, בין התמעטות האישים בין חלישות הכחות הפועלים, ע"י הסבות המוכנות להחליש הכח. והנה התקבלות הדין וזיקוק החיים אליו, לא יוכלו לצאת אל הפועל כ"א ע"י מה שעצם החיים יהיה בהם ליח של קדושה ותגלה בהם מטרה רוממה בכללותם, אז יהיו הפרטים והתביעות נערכים ע"פ אותו המשקל האמיתי שהחיים נערכים בכללם ע"פ תכליתם הכוללת, שאז יהיה הצדק החסד והאמת, המשרים והשלוי, הכח היותר פועל בתוכיות החיים ויהיה מקום לכח הדין הנובע ממקור האורה העליונה להתדבק בהם. אבל ע"י ביטול תורה, החיים יורדים כ"כ עד שפלות ההגשמה היותר נמוכה, וערכם מתחיל להסתמן רק כפי ערך ההשערה הקלושה של ההשקפה הבהמית המגבילה את כלל החיים רק לפי ערך המילוי של תביעות החושים היותר גסים. מוכרח הדבר שכל הנטיות המביאות להתקבלות הדין ויחוסו הנאמן אל החיים יתמוטטו, וההשגחה האלהית מתחלת לתקן את החברה בדרכים של סתירה שעל מנת לבנות, כפי המדה הראויה בשעה שהאדם מתעקש שלא לעמוד לימין הצדק בבחירה הטובה באופן נעים. ע"כ בעון עינוי הדין, שהחיים מתרחקים מן הדין מפני שאינו מחזיק עמם במהלכם בדרכם, ועיוות הדין, שהחיים צריכים עוד לנקות את הפסולת שהעיוות הביא בכלל החברה, וקלקול הדין, שהוא עוזר רק לרעה, הנה כשהחיים לוקחים להם דרך לעצמם, אז מרי הנפש מתנפלים בלא שום הישרה של דת ודין, ומתבטלת שמירת הנפש והרכוש בכלל החברה שהיא עומדת רק בכח הדין, וחרנוכיה רכה. והיסודות המוסריים הרעים כשמתגברים, מתאחדים כ"כ בנפשות ומתמזגים ביסוד החיים, עד שרבים העלולים לקבל נטיות של רשעה באורח טבע קבוע, נעשים כנגעים בגוף החברה שאין להם תקנה כ"א כליון. וממילא מוכנות סבות של כליון לבא, ע"י דבר בכליון אישים פרטים, או ע"י נצורת בהתמעטות הכחות, כדי שיתמעטו כחות הרשעה המוגבלים כ"כ בחיי הכלל. אותה קורת הרוח הפנימית שחוש היושר מטביע באדם, כלה לגמרי מאופק ההרגשה כשאינן צדק ומשפט. והאדם שהוא שואף בעצם לטובה לאורה ולצדק אינו מוצא את חפצו, אינו יודע מה חסר לו ולא יוכל להתרומם מתוך שפלותו. אבל הנפש לא תמלאי והוא אוכל ואינו שבע. המושגים מצטמצמים בכל דבר וענין בהגבלה פחותה מפני חסרון הרחבת הדעה ומיעוט השאיפה לדברים נעלים, לחפצים שהם למעלה מכל מה שהיד תוכל למשוש והשיניים ללעסם. מתוך אבדת הצדק ושכחת התורה הכללית, עד שאפילו לחמם אוכלים במשקל, והקצוות מתאחדים כיון שאזלתכח המשפט, בטל החוש של דעת ההקפדה ממשפט הקנין, והמושג "שלי ושלך" מתקלקל מפני הרשעה שמתגברת, צריכים חיצו הרעב שהם מכריחים לצמצם כ"כ את מכשירי החיים, עד שהלחם נאכל במשקל

ומעורר להזכיר כמה מדוקדקת היא חלוקת הקנינים, עד שהלב מתעורר להשקיף על מה שאינו שלו בעין אחרת. וכ"ז בא בעקרו מצד חסרון הקישור הכללי המאגד את כלל האומה וכלל החיים כולם, שא"א שיאוגדו בישראל כ"א ע"פ ההשפעה המיוחדת להם שהיא השפעת התורה. ובהתבטל האגד הכללי נעשים אח"כ הפרטים בלא מטרה והם נמאסים, ואין ברית אלא תורה, וכת"כ יען וכיען נמשפטי מאסו, כי רק עם ההשפעה הכללית הנאותה לישראל ימצאו הפרטים את מקומם במעשים ובחיים. והברית הכללית היא מביאה את המשפטים הפרטיים לידי פעולתם, ומכוננת להיות נשפעים מאורה של תורה שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

כ"ט.

בעון שכועת שוא ושנועת שקר וחלול השם וחלול שבת, חיה רעה רכה וכהמה כלה וכני אדם מתמעטים והררכים משתוממין, שנאמר ואם באלה לא תוטרו לי, א"ת באלה אלא באלה, וכת"ב והשלחתי בכם את חית השדה וגו' וכת"ב כשכועת שקר ולא תשכעו כשמי לשקר וחללת את שם אלהיך, וכחלול השם כתיב ולא תחללו את שם קדשי, וכחלול שבת כתיב מחלליה מות יומת, ויליף חלול חלול משכועת שקר. כחות החיים במקורם הנם מתאחדים והם מתחלפים לפי הנושאים. אותו כח החיים המשתפך בחי המועיל המטיב את יסוד המציאות הכללי והמתחש באופן של הטבה לאדם נעשה כח של תועלת ונדבה, ואותו המתחבר עם החי הזועף ושואף להאביד ולהכחיד, ומתיחש אל האדם בתור מפסיד ומכלה, מתגלה בתור כח הורס ומקלקל. החיים מתרוממים לטבעם הטהור, שהוא מקור החסד והטוב, כפי אותו הערך שהיחש שלהם אל מקורם מתגלה בהם. יותר מכל החיים עלול הוא האדם לגלות במדעו ובפעולותיו את היחש של החיים למקורם. וכל מה שזה הגילוי יוסיף כח, כן יהיה יותר קרוב יסוד החיים אל טבעו, ויתפשט ע"פ טבעו הטוב להרבות כח המועיל ולהמעט כח המזיק. ההכרה העליונה שישוד החיים הוא חי העולמים חיי החיים ב"ה, היא מתראה בחיים בשני דרכים: בחיי הרוח ובחיי המעשה. בחיי הרוח כשהיא מתגלה, מועלת היא מיד לבצר את צד ההרס והחרבן שיש בכחות החיים. וכיון שמתנשא האדם לדעת יסוד החיים ע"פ טהרת המושג של הכרת חי העולם, שוב לא ירע ולא ישחית. וכפי ערך ההתגלות הפועלת על כללות המצוי, כן תתמעט פעולת ההשחתה הבאה רק מכח התרחקות כח החיים מטבעו, וכשהוא חוזר לטבעו אפילו רק באורח הכרה מדעית כבר כח ההרס מתבצר, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים". להגביר אמנם כח הטוב והבנין בפועל צריך כח ההכרה לבא לידי מעשה, להתלבש בעולם המעשה והמציאות, אז הוא מרבה עצמה לכלל כח של בנין ושל טובה, של תועלת שיש בכח החיים לכללות החי ולאדם בפרט. שבועת שוא אין לה יחש בעולם המעשה, לא תוכל לפעול על חיי המעשה, רק נובעת היא משלילה של השפעה עיונית קדושה וטובה. ע"כ היא מסלקת את אותו המאור המחליש את כח הפורע והמאבד שבחיים, שלא יוכל להתפרץ מגבולו בכל מרחב החיים, בין בכח החיים הפרטיים שבאדם, שחיתו הרעה מתגברת לבלעו ולהשחיתו, וכן בכללות החי, חיה רעה רבה. שנועת שקר כבר יש לה מהלכים בחיי המעשה לשם איזה מטרה מעשית היא מזדמנת, ע"כ היא מכלה ושוללת כבר את כח הטוב שבחיים. כשם שהמציאות של ההכרה המעשית מרטבת את כל כח החיים הפועל לטוב, ובהמה, המועלת לאדם בכח החיים שלה, ודוגמתה באדם כל כח של חיים טבעיים מלאים המביאים עז ועצמה, כלה, מקור החיים כשהוא מתברך ממקורו, כשהוא עולה עד הראש להשכיל, שישודו העיקרי הוא להביא את החיים לאור החיים של העונג הנערץ והטוב, במדע ובמעשה של ההתענגות על ד' בדעה בהשגה טהורה ועליונה, ובפועל בלכת בדרכיו להרחיב את החיים האלהיים בעולם, שהוא

עשות צדקה ומשפט. ע"פ הכרה כזאת, אין לגוונים הטובים שבחיים קצב ותכלית, כי אין גבול לאור האלהי ואין מספר לפרטי המאורות הטובים שיוכלו למצא מקום בכל נפש אנושית פרטית בגוון אחר, שאז ריבוי האנשים מרבים את ההוד הכללי של מציאות הטוב בפועל בעולם המוחש, זה אמנם יוצא מקידוש השם. חילול השם הוא הפכו, כשהחיים מתגשמים בהתגשמות שפלה, באין אפשרות להרימם לתעודתם, ורק אכילה ושתייה וכל ההרגשות הקרובות להן יהיו כל תכסיסם, אז אין במציאות עושר רב לציורי החיים ולריבוי גווניהם, ולא ימצא המין האנושי כלל מה להראות בהתרבותו. ע"כ בני"א מתמעטים בעון חילול השם. חיי החברה בעולם צריכים להיות מושפעים ע"י אותה ההשפעה הרוחנית שכנסת ישראל יכולה להשפיע ע"י קדושת השבת, לא רק ההכרח של צרכי היחיד צריכים להיות יסודות לחברה, שאז היא שפלה בערכה ולא תוכל להתרומם על האהבה היחידית הנמוכה כמלא נימא. רק האהבה הפנימית, החפץ הנעלה של אהבת הטוב שהוא נמצא בחיים כשהם במילואם, זה יביא את הערובה העליונה לשלום החברה. כפי היסוד הנמוך של ההכרח של הצרכים, אסור לכח המלאכה והמעשה לזוז מן העולם, וב"נ ששבת חייב מיתה. אבל לפי יסוד העליון של החברה, דוקא המנוחה המביאה לשלטון הרוח האנושי השלם, האומר ב"מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות לדי' ולזמר לשמך עליון", "מה גדלו מעשיך ד' מאד עמקו מחשבותיך", דוקא היא מביאה את אושר החברה ושלומה, ועתידה להביא את המציאות כולה לתעודתה, ליום שכח השבת תהיה ניכרת על כל החיים במילואם, ויסוד החברה לא יהיה עוד ההכרח היחידי כ"א משאת הנפש של הטוב ביותר עליון ונכסף שימצא בהתרבות החיים והתאחדותם לכל צדדיהם. ע"כ הפגיעה ביסוד העליון והנצחי הזה, חילול שבת, מביאה הפרעה היותר נמרצה לסדרי החברה ואופני השתלמותה ע"י שוממות הדרכים, שהם האמצעי היחידי להתארגנותה של החברה מעברים שונים ומקומות מפורזים. ויסוד כל אלה הפגעים בא מהחילוף הפנימי של עצם הסקירה על כלל החיים, שהם צריכים להשתקף באספקלריא הבהירה והנצחית, והם מתראים בעת השפלת הרוח במחזה עכור המביא את הציורים כולם, את תעודותיהם ואת תוצאותיהם שבכל ענפי החיים, במחזה הפוך ומחולל מכמו שהוא. ע"כ הם הולכים ותועים, הולכים ונכשלים, כי "דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו", וילפינו חילול חילול משבועת שקר. ההחלפה המעשית המוטעית הבאה מקוצר ראות וגסות ההכרה, שיתוקנו כל אלה במילואם לעת בא דבר ד' אשר נאמן, "אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה", "ולבב נמהרים יבין לדעת ולשון עלגים תמהר לדבר צחות".

כ

נעון שפיכות דמים ביהמ"ק חרב, ושכינה מסתלקת מישראל, שנאמר ולא תחניפו וגו' ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן כתוכה, הא אם אתם מטמאים אותה אינכם יושבים בה, ואיני שוכן בתוכה. ההפסד של שפיכות דמים כפול הוא: ההשחתה היותר נוראה שיש בה לקיבוץ האנושי מצד קיומו החמרי, ויותר רע מזה הוא ההשחתה המוסרית, שכ"כ הושחתה הנפש האנושית שנבראה בצלם אלהים, הטוב והמטיב, המחיה חיים ונותן חיים לכל בטובו, והיא הפכה דרכה לאבד את חיי החי העומד לעבוד עבודת החיים בעולם. ביהמ"ק נועד לא לפעול רק על ישראל לבדם, כ"א מפורש אמר שלמה בבנינו כי "גם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל", כדי שיתפשט אור ד' וטובו בעולם. מתי אמנם יוכל אור ד' וטובו להתפשט בעמים רבים, באופן שעל ידם יוטב ג"כ מצב החברה האנושית שלהם, דוקא כשהמוסר היסודי עומד בישראל ברום עזו. אבל כשישראל נשפלים עד הדיוטא התחתונה של שפיכות דמים, איזה תעודה יוכל ביהמ"ק להביא לעולם, כי מה ילמדו העמים בראותם שהאורה לא חדרה

עדיין במקומה להאיר את מחשכי החברה, ולהסיר את הנגע היותר עצום של רעת איש לרעהו להכרית חייו מן העולם, ע"כ ביהמ"ק חרכ. במצבן של ישראל פנימה מונח כח יותר גדול מהגרם המעשי לבדו, כי אין השקטת החיים מתגרות, כל עיקר החיים. כי סוף כל סוף מה בצע בחיים אם ה'י שפל) [הם שפלים], ובאין מטרה עצמית נעלה, גם אם לא תעשה החברה הקיבוצית רעה לעצמה. ע"כ יש בישראל קדושה גנוזה של הרמת ערך החיים עצמם ע"י השכינה השרויה בישראל, שהנשמה הלאומית של כנסת ישראל שואפת להטוב היותר נשגב ונעלה, לפעול בחיים לפי הערך היותר מרומם ואלהי, לפי אותו הערך ששום אדם לא יוכל עוד לשאול מה היא המטרה לחיים כאלה, בראותו את תפארתם ורוממות נעימת הרגשתם וכבודם. בהשלמה גמורה תגמר בבית ישראל פנימה, ומידה קרנים לארץ ולעולם המלא "לברית עם לאור גויים". מובן הדבר שרק כשהמעלה המעשית גמורה היא, כשהתיקון החברותי הפשוט שהוא אנושי כללי עומד על מכונו, יש מקום להעילוי הפנימי. אבל כשבהמ"ק חרב, מפני שהפעולה החברותית החיצונית לא תוכל לפעול כפי ערכה הנועד, "הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון", איך תתרומם הנשמה הכללית להתעלות ליסוד המיוחד שלה, שהוא מעלה ע"ג מעלה, ע"כ השכינה ממתלקת מישראל. ישיבת ישראל בא"י נעוצה הרבה בהפעולה הכללית שלה. גם מאנשים פרטיים הנושאים את דגל האור והקדושה יש ללמוד, והרבה נלמד, ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד", אבל נעלה הרבה מזה הוא הלימוד הכללי, מן[ה]עם כולו, שיש לו כל הנדרש לעם בכל היקפם המלא, זה, כשמתעלה למרום עוזו בארצו ובחוסן ממלכתו, ראוי הוא להשפיע. ע"כ חסרון ביהמ"ק הנצמח מחסרון יכולת ההשפעה הכללית גורם מניעת הישיבה הכללית בא"י לישראל, הא אם אתם מטמאים אותה אינכם יושבים בה, ואיני שוכן בתוכה.

כ"א.

כעון גילוי עריות ועבודת כוכבים והשמטת שמימין ויוכלות, גלות בא לעולם ומגלין אותם, וכאים אחרים ויושכים במקומן, שנאמר כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ וגו' וכתוב ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה וגו', וכתוב ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה. וכע"ז כתוב ונתתי [את] פגריכם וגו', וכתוב והשימותי את מקדשיכם וגו' ואתכם אזרה בגוים. ונשמיטין וניובלות כתיב אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם כארץ אויביכם וגו', וכתוב כל ימי השמה תשבות. החלאים המקרים כשמזדמנים באיזה חברה כללית כ"ז שהם מתקבצים בריבוי גדול מפרטי אישיה, צריכה החברה ההיא מירוק ורפואה. וכפי ערך החולי כן יהיה ערך הרפואה, והמכאוב יהי כפי אופן ההשחתה. כל מה שהשריש יותר עמוק בחיי הכלל ע"י צירוף הפרטים, כן יהיה צריך מכאובים יותר גדולים לדחותו. והם הנם משקלי תוכחות עלי עון שמדת משפט הצדק העליון אוחות במ ליסר גויים ולהוכיח לעמים רבים. אמנם תוכל האומה להתרפא ע"י שינויים נמרצים לטובה בדרכי חייה, שלא יהיו נקנים כ"א ע"י יסורין, רעב, דבר, חולי, חרב, ביזה וכיו"ב. אבל האומה בכללה תוכל להשאר במקומה בארצה ובמכוונה. לא כן המה החלאים שהם פוגעים ביסודות של מעמד החברה, שכשהם נפגעים, מקבלת החברה כולה צורה מושחתה, והמחשבות וההרגשות העקריות על יסודות החיים נלקות ממאורן. וע"פ יהיו כל דרכי העם והארץ מסובכים באלפי מגרעות קבועות, שהן הולכות ומשחיתות דורות עולמים מבלי אפשרות להרפא, כי הם הולכים ומסתבכים בעצם צורת האומה ועומק נפשה. לזה אין דבר מועיל כ"א "כליון חרוץ שוטף צדקה", גלות שלמה, שהאומה נעקרת מיסודה ממכוונה, מכל תהלוכותיה וצביונה. רק אז כשתכיר עותתה הכללית, תכנס הרפואה והטבת הדרכים הפרטיים לכלל מעשה. ואח"כ כשיקובצו בניה

לתוכה, יוכלו לחבר צורה חדשה מטוהרת מכלכלי הכלכליים. ולפעמים כ"כ עמוק מושרשת היא ההשחחה הכללית עד שקבעה לה יתד בעומק חיי האומה, עד שגם אחרי פיזור והטבת דרכיה תוכל לשוב למעמד הקדום בקלוקל או דומה לו. כי גדולה ההשרשה של קלקולים יסודיים הנובעים מעומק הכלל, כשנתקלקלו יתידותיו, ציבור לא מייתורוח עם איננו נמחק כ"ז שהוא קיים וקשור בעבר שלו. וזה פועל בין להיטיב בין להרע. "והתודו את עונם ואת עון אבותם", "ואף בעונות אבותם אתם ימקו", וכשמתחבר העם עם הארץ, שצביון החיים המקולקל פרח בהם בחזקה, יוכלו יסודות הרקבון לשוב ולפרח. התרופה המצטרפת לזה עם הגלות שהוא פועל בשלילותו מחיקת הצורה הכללית עם מגרעותיה, היא הושבת הארץ ע"י אחרים, עמים זרים, שעם שהם יהיו ג"כ בעלי חסרונות וחלאים מוסריים, אבל אין החלאים הזרים מתאימים לרוח האומה עצמה ואינם נקלטים בה בקליטה טבעית, והרוח של הישוב הציבורי דוחק שלא יוכל להתעורר כ"כ על נקלה רוח חדש וזר לגמרי, שכבר נתרחק הרבה מן הארץ. ובין כך וכך יוכלו הקרעים להתאחד, והאומה עלולה יותר אז, בשובה אל ארצה, להתרפא רפואה שלמה מבלי לשוב אל חטאת נעוריה, "כי בושתי עלומיך תשכחתי". הכח הראשי הפועל בחיי הכלל לקבע להם צורתם הנאותה והמתאימה אל יסודות החיים הראויים להתכונן לאורך ימים ולהתעלות ביתר מעלה מדור לדור, היא קדושת המשפחה כבודה ושלומה, והשאיפה הפרטית העמוקה לראות חיים טובים כשרים שלום ומלאים תם ויושר בחוג משפחתו. כשהיסוד הזה פורח יפה, הוא הולך ומתערה, ומתענף אח"כ לחיי עם שלם בתור משפחה אחת קדושה וטהורה, נאורה ומלאה עז של צדק. "גן נעול אחותי כלה, גל נעול מעין חתום. שלחך פרדס רמונים עם פרי מגדים, כפרים עם נרדים". מה שהוא מביא שואה כללית על היסוד המרכזי של החיים הכלליים ומחשיך את כל מאור וכל טוהר שבהם, הוא גילוי עריות. כשהיסוד הטוב שראוי להיות לברית עם נלקה, שוב הכח העממי מבקש לו תפקידים זרים וסמוכות של רשע שאין בהם יסוד וממש, והרשעה הולכת וזוקפת קומה עד להשחית, עד שחיי החברה מוכרחים להתרקב מעומק שרשיהם. וסוף כל סוף לא תמצא תרופה כ"א הגלות השלמה, והפגת המרירות שבחיים הכלליים הרעים הקשורים ג"כ עם הארץ ותנאיה, ע"י אחרים שבאים ויושבים שם. הדבר המעמיד את חיי המשפחה וחיי הציבור לתן להם אור חיים של פריחה ותוספת כח, תלוי בעקרו באותו הציור האידיאלי של כללות החיים. לפי גודל האמת שבו, ולפי הזוהר המושכל והנצחי הקלוט בקרב, כן תגדל נשמת האומה, תפרח ותתקיים. ולפי השפלות שביסודו הרוחני, כן יתפשטו ממנו ענפים שהם זמורות זר המביאים קפידה וקלקלה כללית. כלל שפלות המחשבה הראשית העליונה שבעליונות היא ע"ז, ע"כ היא מביאה לעולם את הגליות הכלליות. "רועו עמים וחותו... התאזרו וחותו, התאזרו וחותו". חילוף המעמדים והמקומות, שינויי המושגים, המחלישים את כח הציורים המורגלים והמעשים הקבועים הנלוים להם, יחוללו את ההכשר לרפואה הכבירה הנצרכת למחלה המקפת את כל הגוי כולו, מראשו עד רגליו, ע"י השחחת ע"ז. אמנם בכל אופן היותר רצוי שבחיי החברה, א"א לה לרה"ר שתלקט במלקט וברהיטני, וא"א לחברה לאומית שלמה בלא עקמומיות שבלב, שעולה כאבק ומקלקלת את חלקי המכונה הכללית ומעלה עליהם חלודה. ע"ז חקקה תורתנו הקדושה חק ההפסק, השביתה הכללית. כ"ז שסדרי החיים החברתיים הולכים במרוצת הזרם שלהם, קשה לתקן כל קלקול. והקלקולים המעשיים הם אינם עומדים בפני עצמם כ"א הם מסבבים ג"כ מבוכות בדעות, שכ"ז שהסביבה איננה מתאמת לדיעות הרצויות והקדושות בפועל, היא עוזרת להוליד דיעות רפיונות ובלתי נכונות. מובן שהשרשת הדיעות שע"פ המעשים לוקחת זמן של תקופה יותר ארוכה, ולעורר את טהרתם ותיקונם צריכים שינויים יותר נמרצים ומורגשים. ע"כ השמיטה היא מכוונת לעומת ההשבתה של המהלך המעשי בחלקים היותר חשובים של החברה, וע"ז נותנת היא יד למצא חשבוניותיה המעשיים ע"פ השיקול של דעת היותר עליונה וושבתה הארץ שבת לדי". ובהשויה מעשית, שמיטת כספים והעזיבה הכללית מתבואת הארץ עד אותה ההרחבה

של הנטייה המעשית אפילו לזכות בעלי החיים, הנשכחת הרבה לפי מעמד הסואן של החברה הסוערת בגילגול אופניה עם כל מגרעותיה המוסריות והנלוים להן. והיובל כבר הוא עומד לתן לב חדש ורוח חדשה מקודש העליון, על מצב הדיעות שנקלטו במגרעותיהן לרגלי החסרונות המעשיים. ע"כ השמיטין והיובלות הם הנם מעמידי הכלל בארץ ד', להיות לעם לד' אלהי ישראל, אוהב חסד משפט וצדקה בארץ. והביטול מזה הוא ממשיך את החלאים החברתיים, עם כל חלאת תולדותיהם העיוניות והמעשיות מבלי הרפא, עד שתבא המחלה לזאת המדרגה הירודה שרק הדבר הנורא מכל, החרבן הכללי, ההפסק האיום המחליף את כל יסודות הכלל "ברוח משפט ורוח בער" י, הוא יעזור לדחיית החלקים הנרפשים ולחידוש הצורה באור חדש, כל ימי השמה תשכות.

כ"ב.

בעון נכלות הפה צרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, וכחורי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים, שנאמר ע"כ על כחוריו לא ישמח ד' ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם, כי כלו חנף ומרע וכל פה דוכר נבלה, ככל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה. האדם מורכב מנטיות טבעיות ונטיות בחירות, בשתייהן הוא מקושר עם כל כחות הטבע והמצואות. כשמסתכלת הנפש האנושית על כללות השלשלת הגדולה של כל המעשים וכל הנטיות שבקרבו פנימה, על יחוסם זה לזה ואל הכלל כולו, אז ימצא שהכל יפה וטהור, הכל נעלה ומרומם. אע"פ שבפרטם של הנטיות והכחות ימצאו ג"כ כאלו שנפש היפה סולדת בהם, ומוצא בעל הדעת הנקיה בהם איזה כיעור ושפלות, מ"מ גלוי וידוע שאין ההשקפה הפרטית השקפה אמיתית כ"א לפי אותה התמצית העולה מהשקפת האמת הכללית הסוקרת את הכל בסקירה אחת. כשהרגשות הפנימיים של האדם מתפרצים לצאת החוצה כלפי החברה הכללית, בסיועה של הסביבה הקרובה המתפעלת ע"י הדיבור, צריך הפה להיות מכשיר את הציורים כלפי הצד היותר אמיתי והיותר מעולה שלהם, שהוא כלפי המטרה היותר כללית ויותר רוממה, ששם כל נחלי החיים מתכנסים וממילא הכל מתבטא נקי מלא חן וטהרה. אז כשהמאורעות של החיים, אותם המעוררים ביחוד את כח הדיבור מצד חידושם, הם הולכים כסדרם בשלותן ונעימות יחוסם, הם מוסיפים פרי להפה האנושי, ותוספת הדיבורים מרחבת את החיים עוד יותר בעושר הציורים, בגוון האמת והכללות. וקישור טוב מביא טובה, עד שהמאורעות הטבעיים הולכים גם הם מתאימים להרחבת החיים, והעשרת הדיבור המביא טובה לעולם. וכן המאורעות של הנטייה החברתית היא לעולם מתאימה לטובת כל פרט ומכוונת ג"כ לטובת הכלל, כדי שצד החידוש המחוייב להיות בחיים ימצא את עצמו מוכן להרחיב את כח הדיבור שבאדם על כל החזיונות שבחברה ובטבע, ולפי רוב הדיבור הטוב יזדככו המחשבות וירומו המעשים. התקופה שבאדם שהיא מלאה עז וששון החיים, היא תקופת הבחרות. היא נשענת הרבה על אותו הצד היפה שבחיים, שבהם תעז יד האדם להביא את כל הרגשות הצפונים בחובו לידי קשר של תחיה, ע"י שכללות העתיד של החיים עם כל ההליכות הרבות המשולבות בתוכו מתיצב בציור הבחרות בגוון בהיר וכללי, מפני ששדה החיים עודו לפניו בכל הקיפו. ע"כ בהתאמת החזיונות וצירופם הכללי הכל מתעלה, וחיי הבחרות נעשים עם העז שבהם, ועם הנטייה לפיתוח ההרגשה של היופי והעידון, כעין אבן נזר בתוך כללות החיים, ומוסיפה יפעה אפילו להזיקנה והשחרות, "עטרת זקנים בני בנים". כח הדיבור כשהוא שומר את תפקידו כראוי לו, פועל את פעולתו הכללית לרומם את ערך החיים ואת דקות ההרגשה. ע"כ כל רגש מתעורר לטובה, כל קובלנא שבחיים היא מיד סמוכה לעזרה, ובהיות הציורים הפנימיים, אותם שהם אפילו עלולים להשפיל את ערך החיים כשהם מתבודדים לעצמם, מתעלים עם כללותם ומתקדשים ע"י הדיבור האהוב, הנימוסי

והמקודש, נעשים החיים על ידיהם יותר יקרים. וכל מחזה מעורר יגון של הפסד החיים, מביא את הלב לידי התעוררות של ישועה ורחמים. אבל כשהדיבור יהפך מתעודתו הנשגבה לקדש את הציורים הפנימיים ע"י כללותם, (כ"א) [ועוד יפרידם גם מאותו הקישור הטבעי הנשקף לכל נפש אנושית הגונה, ויצג לראוה רק את הצד העלול וכיעור ולשפלות שבהם, מיד בהתרחב מחלה זו בכללות החברה, אז אם תלך כסדרה ולא תשיג מועקה מתגרת לחץ הסבות הטבעיות המדכאות את נפש האדם ומכנסות אותה פנימה, ומכריחות אותה להתאחד עם כל כחותיה למלחמת קיומה, תלך ותרד החברה האנושית מטה מטה, והדיבור הכללי יהפך למפלצת נוראה עד שכל נושא חדש שבחיים המעורר שיחה והרחבת פה, יצורף להיות לכלי משחית למוסר הפרטי ולמוסר החברה בכללה, עד שכח העז והיופי כשהוא מתכנס, יפיק את הזוהמא היותר נוראה שבאדם, מצד ההתגלות של הרגשות היותר נמוכים כשהם בבדידותם וצורתם המכוערה. ע"כ תהיה אז הבחירות, התקופה היותר מזהמת את הכלל כולו. ומפני עלילות הדיבור הנמאס כשהוא פועל כולו כמו שהוא על הציורים והכחות להרע ולהשחית, מוכרחת ההרגשה להיות הולכת וכהה, כדי שלא תרגיש באותו הכיעור של הניבול לכל פרטיו הרעים, והחיים בעצמם מתיצבים בתואר שפל, כאילו היו רק אסון נמשך מחפצים בזויים ומכוערים של האדם. ע"כ לא יוכל הלב כלל להרגיש את הצער והעלבון של האומללים הנדכאים מסבות הפסד של החיים. ע"כ בעון נבלות הפה צרות רבות, טבעיות וגזירות קשות חברותיות, מתחדשות. והיו הרעות הללו תוכן לשיחה בהכרח, למען החלש את כח הכיעור של השיחה המכוערה העומדת להתבצבץ מהלב הנשחת אשר לאדם. והבחירות מתנוולת כ"כ עד שרפואת החברה מוכרחת להיות במהומתה ומיעוטה, ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נעים, כי כבדה האוזן מלהתפעל מכל ציור, והחיים אבדו את חנם ואת רוממות ערכם, לסבת התפרצות צדדיהם הפרטיים בהתגלות כיעורם, בתור פרטים בודדים, מאין קשר ואין דרך להתרומם בנפש האדם פנימה. רק אז ישוב האדם ורפא לו, בראותו שעם כל קטנות ציוריו ומחשבתו הדמיונית להתגדר בפרטים של איזה ציורים כשהם לעצמם, שהם הביאוהו עד הדיוטה התחתונה של שפלות מוסרית וחמרית, הם עכ"ז מאוגדים עם כללות החיים שלו, והם פועלים ברעתם לא בתור מקרים עוברים, כ"א בתור קוים מקיפים ומבריחים את שדרת החיים מן הקצה אל הקצה. אז ישכיל כמה נואל הוא בהשפלתו האיומה ובזהמו את הכח המאחד ומקדש את כל קרב וכליות. ע"כ אין הרעות עוברות בשטף, כ"א בכל זאת לא שכ אפו ועוד ידו נטויה.

כ"א

מאי ועוד ידו נטויה, אמר רכ חנין כר רכא הכל יודעים כלה למה נכנמה לחופה, אלא כל המנבל את פיו אפילו חותמין עליו גז"ד של שבעים שנה לטוכה הופכים עליו לרעה. החיים בכללם משתקפים למסתכל בהם בתוכנם הפנימי לפי ההכנה הנפשית של כל אחד ואחד. האדם שהתרומם להכיר את המאור והקדושה שיש בחיים, את הזיו והתפארת של איש המעלה המלא חכמה ואור חיים של חסד ורדיפת צדק, החיים בכל סעיפיהם עומדים לפניו בתור חזיון קדוש ונהדר, עד שהדרם הרוחני הוא הכח המושך היותר גדול לכל מאורעותיהם. וגם אותם החזיונות שהם מושפלים, הנם מתלבשים בעמקי הנפש בלבושם המזהיר מצד תעודתם, ולא די שאינם פוגמים את החיים כ"א הם מרוממים אותן. אבל מי שהשפיל נפשו מבלי להשקיף על הערך הנעלה של החיים, אין בו כח להכיר מהו הכח המושך הפנימי של כל עלילות החיים מצד התכונה המוסרית היפה, ע"כ הם מתיצבים נגד עיניו בניוולם, לפי גסות ההרגשה היותר שפלה. הידיעה החודרת את כל מטמוני החיים, היא הולכת משולבת עם המוסר הכללי של תכלית החיים

ולא תפריע את תומת האדם וטהרתו. אבל השפלות המביאה להרחיב את הציור השפל מצד עצמו מחוץ לגבולו הכמוס והנכלל ביתר מסיבותיו, הוא מבלבל את הציור של כלל החיים, למין תעודה של הוללות, ושכרון של הרגשות גסות וטמאות. הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה, וצד הציור שיוכל להיות נשפל בציור ידיעה זו מתרומם ע"י התכללותו בידיעה עדינית ועליונה, בכלל אהבת החיים ותולדותיהם, ועל פי הציור העדין והקדוש החיים עצמם מתעדנים ומתקדשים. אבל כל המנכל את פיו, מוציא הוא את הציור של כללות החיים הנהדר בקודש במקורו לכלל זילזול והשפלה בהמית. ע"כ אפילו כבר הוכשר לחיים טובים מלאים תפארת ועונג, בחללו את קדושת ההשקפה הכללית לא יוכל עמוד בה. וכפי מה שתגדל שלותו, כן תהיה נוראה נפילתו המוסרית, אחר שלא רק פרט אחד מפרטי החיים הועם אצלו ממאורו כ"א כלליות ציורם. א"כ נהפכים עליו לרעה, כי רק בכבוד החיים ותפארתם יכן אושר האדם, ו"אשת חן תתמוך כבוד".

כ"ד.

אמר רבה כר שילא א"ר חמדא כל המנבל את פיו מעמיקין לו גיהנם, שנאמר שוחה עמוקה פי זרות. הרשמים הטבעיים שישנם בנפש האדם להיות על ידם יורד לשפל מדרגת הבהמות, כשהם פועלים את פעולתם ע"י כשלונו המוסרי של האדם שלא כהוגן, נמשך האדם על ידם במצב רוחני הפוך מטבע הנשמה הטהורה והאלהית שבקרבו, שבבא זמן האורה והנשמה מתנשאת למרום טבעה, אז היא מרגשת את צרתה הגדולה, כי טבעה בבוץ. מיעוט הכח, שנתדלדלי מקרבה חילה הפנימי ע"י דרכיה הפרועים, הוא מועיל לא להחיותה כולה בשלמותה, כ"א להטעימה את מעמדה האומלל והאיום ולהבעיר את תשוקתה להחלץ מחשכת הדמיונות הגרועים שכסו את שמייה הבהירים, כל אלה המה תוצאות הגיהנם גם אם לא פרש האדם את כחו הדמיוני הרע והכוזב להרע ע"י סיוע כח הדיבור שלו. אמנם בהיות האדם משתמש בכח הדיבור להקיץ את הציורים השפלים שהם גם מבלעדי ההקצה קבועים בנפשו, והוא נזקק למלחמה קבועה לרדות בהם ולנוגשם אז, הנה הציורים המתפשטים בהרחבה לרגלי הגברת כח הדמיון הרע שנתגדל לרגלי הדיבורים ההוללים, ע"כ נקבעים בו אותם הרשמים הרעים בהעמקה יותר גדולה מכפי מה שהם קבועים בו בציורם הטבעי, שהם ג"כ יכולים להתפרץ לידי מעשה אם יהיה האדם רפוי ברוחו ולא ישים יראת ד' מעוזו. ע"כ כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם.

כ"ה.

ר" נ כר יצחק אמר אף השומע ושותק, שנאמר זעום ד' יפול שם. כ"כ האדם חלש ברוחו וכ"כ חזקים בו המה ציוריו הבהמיים, עד שבהתעוררות של שמיעה רעה ושפלה ירד כבר ממעלת טהרתו ותם נפשו, ונעשה עי"ז כבר עבד מכוון למצבים בלתי טהורים, ויוכל ע"י לירד מדחי אל דחי, אם לא יקדם את הרעה, לעקר את פעולת השמיעה ע"י עז כח של מחאה עזה היוצאת מעצם כח הקדושה של הנשמה האלהית המכרת את ערכה ואת מקומה. אבל כ"ז שישאיר את רושם של השמיעה בשתיקה, סוף סוף שההגדלה הדמיונית תפעול את פעולתה גם בלא דעת בעליה, וסופו לרדת לאותה המדרגה של ההשגחה של המדבר בעצמו, זעום ד' יפול שם.

א"ר אושעיה כל הממרק עצמו לעכירה חכורות ופצעים יוצאים בו, שנאמר חבורות פצע תמרוק ברע. ולא עוד אלא שנירון כהדרוקן, שנאמר ומכות חדרי בטן. אר"נ כ"י מימן לעבירה הדרוקן. ההדרכה המקולקלת הנוטלת את כל זיו האדם בשפלותה, היא משחתת את האדם ואת החברה בשני צדדים, היא משפלת את הערך החברתי עד שמגרעות מורגשות ואיומות מוכרחות להולד בצדדים החיצוניים של החברה האנושית, ביחס לצדק ומשפט, לשלום ולנדיבות, שכל אלה אינם נפעלים כ"א ע"י היות האדם בלתי מתלכך בזוהמא של שפלות. אמנם חוץ להרעה המורגשת החיצונית גדולה היא הרעה של אבדן הקדושה והמוסר, של הריחוק מהיות עלול להרגיש את כל אמת וכל נשגב. זאת המחלה היא פנימית, לפום ריהטא אינה ניכרת במהלך החיים של החברה החיצונית, אבל היא מוכרחת להתגלה, כי מאין דעת את ד' מוכרחת השפלות של כל המדות המעשיות היותר שפלות לבקש שררה והתפשטות. ע"כ כל הממרק עצמו לעבירה, מצד החיצוני של הקלקול מכות ופצעים יוצאים בו, ומצד הפנימי הנה המחלה הפנימית תתן אותותי, שנירון בהדרוקן. וכאשר לפעמים אין הרושם החיצוני בולט, וחיי החברה נראים כמהלכים כסדרם בחייו הפרטיים של האדם וכן בחיי הכלל, אשר באמת אין זה בא כ"א מסיבת כהיות עיניו וקוצר ראותו של האדם, ע"כ התוצאות הפנימיות שהן מורגשות לחודר לראות ולהכיר את המעמד הנפשי של החוטא, הן נותנות אותותיהן, סימן לעבירה הדרוקן. וזהו כבר אות שגם הקלקלות המורגשות החיצוניות ג"כ לא יאחרו לבא, והוא כלל גדול לכל ירידה קטנה שאינה מורגשת כלפי חוץ, שמ"מ פעולתה הפנימית לא תמחה, והיא כבר תתן בהמשך הזמן את כחה ג"כ כלפי חוץ. אשרי שומר ידו מעשות כל רע.

ת"ר שלשה מיני הדרוקן הם, של עבירה עבה, ושל רעב תפוח, ושל כשפים דק. החלאים הפנימיים, הם צריכים יותר לביאור המסיבות הכלליות שלהם מאלה החיצוניים שהרבה יותר מזדמן שתהיינה סבותיהן גלויות. והנה בכלל, ההנהגה האנושית אפשר שתתקלקל ע"י שלש סיבות עיקריות: הא', המשכה יותר מן המדה לצד החומריות עד שימצא האדם כולו גופני וחמרי, ואור הנשמה העליונה לא יוכל לבקע בקרבו מפני חשכת עובי הגוף וזוהמת חומריותו הגסה, וסוף זה העובי והגסות עצמו לענות בחליים רעים ומכות חדרי בטן, דוקא ממינוי מעביותו וחומריותו. הצד השני הוא להיפך, כשיואל האדם ללא תכלית לשדד מגופו את המשקל של הכלכלה הטובה ויתר הדברים המוכרחים לו להעמדתו וקיומו, ידוקדק אמנם אז החומר, אבל הדקות העוברת את הגבול הנכון, לא תוסיף אור שכל וצדק, כ"א למשואות יפלוהנפש והגוף גם יחד, ותוצאות רעות חומריות וגם מוסריות תצמחנה מדרך כזה שהוא שלא כהורה, "מאשר חטא על הנפש". מיעוט הכלכלה כשמפסיד את הסדר לא יעמוד רק על מניעות הכחות ומיעוטים, כ"א יקלקל ג"כ את סדרם מאשר לא יתן להם את תפקידם. וכאשר אין ביכולת הכח החומרי לתן לגוף מצב הגוף ושלמות מתוקנת, יליו אליו כחות פועלים מפסידים ומפריעים שלומו, מצד ההתגברות של אותה הרוחניות המקלקלת שאינה נותנת טובה לא לגוף ולא לנפש, כ"א כינוס של רוח הבא מכח רוח החיים כשאינו מוצא עזר כלכלי הגון להשלים פעולתו. הצד השלישי הוא ההשלטה של כחות הדמיוניים, שהם שולטים בכללות בני"א כל זמן שלא התעלו על רוממות המדרגה השכלית הטהורה הנאותה להם, ופוגעת בפרטים ע"י המון מעשים רבים ותכסיסים שונים העשויים להפגיע את כל כחות המציאות הראויים לפעל מצד הדמיון

הכללי כפי מדת ריחוקו של אותו המושפע מן האמת היותר עליונה. והם הם מעשי כשפים ושרק רבי חנינא דנפיש זכותיה, ובכל דרכיו ומעשיו הליכותיו ורגשותיו הי' כולו עליון ושכלי, הוא היה במוחלט יכול לאמר שאיננו נפגע משום השלטה דמיונית כללית, אין עוד מלבדו כתיב. אבל לפי אותה המדה שהנטיה הדמיונית מרחקת את האדם בכל הליכות חייו מרוממות יסוד האמת היותר נשא ויותר עליון, כך הוא מסור לאותן הפחדים והצערנים שהשלטה הדמיונית הכללית יכולה לפעול עליו. אמנם הדמיון שהוא בעצמו איננו כלום, כשהנמשך מחמתו נפגע, אין בקרבו ענין חיובי ומצוי כל עיקר, בהוראה הראויה לעודד את האדם להשליטו על כל המחשכים, בהתאמצו להכיר כי אין עוד מלבדו. כי רק המציאות האמיתית של אלהים אמת הוא לבדו הוא, ואז ישגב במגדל עז שם ד'י, וכל רעה לא תקרב אליו. אלה המה ראשי הפגעים שיושר דרכה של תורת ד' תשמרנו מהם, מעבירה המכבדת את עובי החומריות, ומרענ המתפיח הרוחניות המקולקלת, ומכשפים המשליטים את הדמיון, ובאים בכללותם ממציאיות מציאותם הכללית לפי ערך מצב המוסרי, והשכלי שהוא דק, מאין מציאות אמת כ"א אפסיות. אמנם אמתת הריקניות שבדמיונות הכוזבים, לא יתבארו להיות מוארים באור בהיר כ"א לפי אותה המדה שאור האלהי יהיה הולך וזורח בקרב הלב פנימה, של כללות האדם, בהסרת פני הלוט על כל העמים, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא".

כ"ח.

שמואל הקטן חש ביה, אמר רבונו ש"ע מי מפיס, אתסי. האדם הוא נתון במיצר בין נטיותיו, והדרך הממוצע לגמרי קשה מאד להגיע אליו, ואין עומדים על הלכה זו אא"כ נכשלים בה. והכשלוך של הצדיקים הגמורים הוא בהכרעה לצד גרעון הכח החמרי, עד שהם מתיסרים ביסורים של אהבה הללו, למען יתברר להם המשקל הנכון איך לפלס כל הדרכים במשפט ולתן לכל כח חוקו במילואו. הטובה הפרטית לצדיק אמנם היא יוצאת מתוכחת מוסר כזאת למען ידע איך לאחוז את הקו היותר מדויק בהליכות חייו, אבל בתרדתו על ההשפעה היוצאת ממראית תוכחתו כלפי חוץ, באין משכיל לדעת עד עומק סוף דעתו, והמסתכל החיצוני אולי עוד יוכל לחשוב שהעונש נכרך כפי הרגיל ברב חטאות האדם בנטיה יתירה לצד החומריות, וזה יוליד מושגים מטעים לחשוב שגם דרך הקודש של אותו צדיק עוד אינה מספקת להרחקה הדרושה מהכרעה לצד החומריות, ויצא משפט המוסר מעוקל. וגם רבים יתיאשו מהתחזק בדרך ישרה בראותם שלא יוכל האדם לזכות ארחו, וגם אם יתרחק הרבה מכל דברים יתירים מעניני הנטיות החמרות עוד לא יצא ידי חובתו, וכ"ז הוא נגד מטרת ההדרכה הישרה שכל איש צדיק חפץ שיצא מגרמתו לעולם. וכיון שהטובה המוסרית שלו תוכל להיות לאחרים תקלה, ויתר על טובתו המוסרית שהיתה כפי הרגיל מתקבלת אצלו, וכפי רוב דאגתו לפעולה המוסרית הכללית כראוי לעבד נאמן לשם ד' אלהי עולם, "רצון יראיו יעשה", ע"כ איתמי.

כ"ט.

אביי חש ביה, אמר רכא ידענא ביה כנחמני דמכפין נפשיה. הדרכים הכבושים לרבים במשקלי דרכי החיים מוכרחים הם שימצאו בהם יוצאים מן הכלל, ביותר הדברים מצויים באנשים גדולים, שעומדים למעלה מהדרכים המסוללים לרבים בכחותיהם הנשגבים. אמנם גם הגדולים הללו בחטאם אל סדר היצירה, הנה

יקבלו כמה פעמים את העונש הכרוך בעקב הפעולה הבלתי מסודרת. הנה יהיה מזה תולדה טובה, לבל יהינו רבים לאחוז באותו הדרך המיוחד שיראה לו איש גדול, שהוא צריך לבור לעצמו, וידעו שאם ילכו בה יכשלו. ואותן הטובות הגדולות הרוחניות הנמסרות לאנשים גדולים בקבעם להם דרך מיוחד אפילו באופן של פגיעה בסדרי החיים הקבועים, זה לא ישיגו כל מי שלא באו לאותה מדה. ע"כ רק דרך התורה הכבושה היא הראויה לרבים, אם שאין להרהר אחר מורם מעם גם ביציאתו מסדר המורגל. ע"כ בתור הערה כוללת אמר רבא ידענא ביה כנחמני דמכפין נפשיה. אבל רק לו יש רשות לאחוז באורח כזה, אף שהוא [מלא] מכשולות, ואם יפול יקום, אבל חלילה לאחר לעשות כמעשהו כי לא זוהי מדת בינונים.

כא.

רבא חש כיה, והא רכא הוא דאמר נפשי קטילי קדר מנפיחי כפן, שאני רבא דאנטי ליה רכנן בעידניה בעל כרחיה. הדרך הישרה במשקל השמירה הראויה גם בעניני החומר היא אמנם חובה כוללת. אבל אם גם העובד לרבים ישקול את הליכותיו במאזני הדיוק, מבלי לותר לפעמים, לעשות גם יותר מכחו בשביל טובת הרבים, בין בענינים החומריים בין בענינים הרוחניים, נמצא העולם לקוי. ובערך של הטובה הכללית, לא יעלה הרווח של השמירה באותו ההפסד שיפגע בו אם תפרע העבודה הכללית בכל דבר הנצרך לשמירת גוף העובד. ע"כ גם העובדים הכלליים במשטר המדיני, לא להם ניתן המשקל הקבוע לאנשים פרטיים, ולפעמים הם משימים ג"כ נפש בכף רק להפיק טובת הציבור, ויהיה כח הבריאות שלהם ניתן לקרבן לתועלת הכלל כולו, אף שיש בזה ג"כ כמה פרטים של משקל, וכל דבר וענין צריך אומדן יפה לפי תוצאותיו ותועלתו, אבל מ"מ נמנע הוא שלא יזדמן מאורע כזה בעובד כללי, ומאלה היה רבא. ותוצאות החלי בעצמו ישמשו לעשות גדר לדרך מסוכן כזה שלא יעבור גבולו, אף שנובע ממקור של צדק נעלה ונשגב. הפתגם הכללי של נפשי קטילי קדר מנפיחי כפן, יעוררנו לדמות דרכי הנפש בשמירת בריאותה לארחות שמירת הגוף, גם לנפש ימצא מחלת רעב מחוסר מזון רוחני מבריא. הרעב לדבר ד' כשמתגבר, עושה תכונה של מחלה בחדרי הנפש הפנימיים, דוגמת הדרוקן הגופני. אבל גם עם נטילת המזון הרוחני, ועם השביעה ממנו כראוי, יש עוד חובה לשים לב כי כל מה שנכנס בנפשו של אדם, הדברים הסיגיים מתחברים עמו, וכשלא יצרף ויזכך מיום ליום את רגשותיו, דעותיו ולימודיו, בלא משים יעלו בלולים עם עירובי דמיונות, שתחת התועלת יביאו נזק מרובה. וזה הנזק הוא יותר מפסיד מחסרון היסוד המזין, שמצד היות תחילת הויתו באה ע"י הפעולה היותר טובה ומשלימה, דהיינו לקיחת המזון הרוחני הטוב, כשלא זכה ותהפך לרועץ תזיקנו בכח הפועל החזק הנמצא לכל דבר שיש לו זכות קיום בחוקי החיים. ואמנם הזיקוק הוא בכל אדם לפי מעלתו, לפי רוממות מושגיו וזכות נפשו, עד שלפעמים העבודה שכלפי חוץ, המזקקת את האדם להיות שקוע מחוץ לעולמו הפנימי שבו מתיחדת האורה האלהית העומדת להיות מזדככת ברב יתרון. חליינו הוא נשא ועונותינו סבלם, והעול הציבורי הוא המעכב את הבריאות הרוחנית היותר עליונה, ונתעכב לו שדירת שלום משמיא, משום מסתייך דמגנית אכולא כרכאב, ואנמי ליה רכנן כעידניה.

כא.

ת"ר ארבעה טימנים הם. הסימן יורה לפעמים על מציאות איזה דבר בכח אע"פ שעדיין לא יצא אל הפועל,

ובזה הסימן המקושר לסדר ההנהגה האלהית מחולק מהעונש הבא לרגל איזה חטא. העונש יבא דוקא בהיות החטא יצא כבר אל הפועל, ובמלאת ספקו יצר לו. לא כן הוא הסימן. אמנם גם הוא אינו בא כ"א מחמת חטאים כאלה שהכשירוהו לבא, אבל אם לא שהוא מכוון לבטל איזה הכשר רע שהאדם נוטה לו, לא היה בא בצביון כזה כ"א באופן אחר, וההתייחדות של מדת העונש יוכלו לפעול ג"כ הנטיות שלא נגמרו, אע"פ שאין הקב"ה דן את האדם כ"א ע"פ מעשיו של אותה שעה, מ"מ חסד ד' נטוי להכשיר את האדם לתיקון בהוציאו כח מכוון לעומת הקלקול המוכן בו לפעולבשביל ההקדמות הרעות שאם הן מעוטות מכח הקלקול הגדול בהיותו נגמר, אבל כבר יש כח לזה שצריך תיקון. וזהו הסימן הבא בהתייחדות העונש שפועל את פעולתו במשקלו הראוי למנע כח היזק מוסרי בענינים ידועים שלא יעשה את מעשהו להרע. ע"כ מצבי עונש כאלה הם רק סימנים, להכיר מה שא"א להכיר בחוש בעצם, לא במקרה, כי עצם ההכרה של הכשר הנפש היא כמוסה אפילו מאותו האדם עצמו שכבר נמצאים בקרבו השרשים לנטיות המקולקלות, וצריך גם הוא שיכירם ע"פ הסימנים.

כ"ב.

מימן לעבירה הדרוקן. ההכשר לקלקול פנימי עד השפלות של הריסת המוסר היסודי, הוא מוכרח להתחבר עם המון קלקולים רבים קודמים לו, שכבר קלקלו כמה מכוונות פנימיות בכחות הנפש. כי הרבה כחות מוסריים בעומק הנפש חנן השי"ת לאדם, שהם עומדים לו כתריס מלפול שדוד בהשפלה הירודה של הפסד כללות המוסר והקדושה העליונה שבהוד נפשו. ע"כ לבצר את כח ההרס, מתגלים קלקולים רבים פנימיים בעומק הפנים החמרי, מכות חדרי בטן, וכל דכאות לב פרטית מכוונת לעומת שרירות לב נפשית מיוחדת, עד שירומם האדם ע"י דכאות רוחו להתקדש ברוממות נפשו כראוי לו. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם".

כ"ג.

מימן לשנאת חנם ירקון. כשם שמתקלקלים אצל האדם לפעמים כחותיו המוסריים שכלפי פנימיותו, בצירורים העצמיים של עמקי נפשו ונטיותיה הרבות, כן מתקלקלות אצלו לפעמים נטיותיו המוסריות שכלפי חוץ, שכלפי החברה בכללה. כשלא ימצא האדם יסוד פנימי בנפשו לאהבת הבריות מצד רוממות טבע נפשו וקדושתה העליונה האצולה מקרבה מיוצרה, שהוא טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, אז הוא עלול מיד לפול בפח שנאת הבריות, שנאת חנם. אותו הכח שהוא כולו כלפי חוץ הוא מתרפא דוקא בכשלון חיכוני מוחלט שבאדם, בירקון. שיותר מדי תוכר החמלה הראויה מכל רואה פניו להתעוררות מחזה של איש אומלל ורע פנים שכמותו, שבהכרח תוציא ההתפעלות עצמה של מדת הרחמים והחמלה הנטועה בכל לב בשר את הרגשות ההם אל הפועל, והיו למעורר גדול למי שנלקה בליקוי של חסרון היסוד לאהבת הבריות, עד שבא לידי הירידה של שנאת חנם, שיעירו שאמנם (טבע) האהבה היא טבעית לאדם, וכח הרחמים המתעורר למחזה החיצון של כל אומלל הלא הנה התפרצות של מדת האהבה הגנוזה. ובזה ירפא ההכשר לשנאת חנם הגנוז בתוך הלב מחסרון כח פנימי המונוע פעולתו. סימן לשנאת חנם ירקון.

כ"ד.

מימן לגטות הרוח עניות. אמנם העושר, יחש הקנינים של האדם אליו, כבר נודע שיסודו הוא הדמיון האומר זה ביתי וזה שדי, ובהיות זה הציור המענג סר מעמו כבר לא ידע מנוח. הנה המטרה של אותו הציור היא, שיפעל יפה על החשק של הקנינים הנדרשים למצב הקיום הפרטי של הפרט ולהקיום הכללי של הכלל. ההכשר של גטות הרוח הוא בא מההפלגה הדמיונית העוברת כל גבול, המיחסת לעצמה את כל חמדה וכל גדולה, אפילו אם תהיה רחוקה ממנו עד מאד ודעתו תזוח ולא ישא עין לשום מחזה המראה לו חלישות כח וחסרון השלמה. ע"כ רק העניות היא תגלה את החולשה, היא תפקח את העינים להביט שאין המציאות משחקת לפניו כ"כ כדמיונו. ואז יבא לידי חשבון לסמן את ציורו במה שמיחס לעצמו לפי הגבלתם, וממילא יסור מדרך הכסל של גטות הרוח. אמנם עניות דתורה תהיה הסבה היותר נאותה לצורת האדם המשתוקקת למצא עושר פנימי המובטח בעצם, לא עושר מדומה, וכשבחדרי נפשו פנימה לא ימצא רכוש רוחני שיתן בידו די ספק פעולת הנפש הקבועה שהיא פעולת המחשבה, זאת היא ההדרכה האחת להשפיל דעתו, שרק ע"י ההגבלה הנכונה של ערכו הרוחני ישא ויסבול עמל הקנינים החמריים והרוחניים, עד שיזכה באמת למה שהוא עלול לזכות להם. ע"כ תהיה העניות הטימן הראוי לגמות הרוח, ועם כל רעתו יש בו נטיית רפואה תכונית.

כ.ה.

מימן ללשון הרע אמכרה. אם האדם מצייר לעצמו יפה כמה גדולה היא פעולת הלשון וכמה עצמו הריסותיה בצאתה אל הפועל, אז יתעוררו כחותיו לשוב מני און ולא ישלח לשונו לדבר דברי רע. אמנם יפול האדם פעמים רבות בפח הכשלון מפני הציור של קלות הדיבור, שלא יוכל לצייר בנפשו איך פעולה שהיא כ"כ קלה ואינה צריכה לאומץ והתאזרות מצד האדם, תחולל כ"כ נפלאות משחיתות. ע"כ הדבר המסיר את ההכשר של זה הציור המשובש, הוא המעמד הגופני שעל ידו האדם מרגיש כמה הדיבור הוא מעשה גדול, ושולל חסד עליון עליו, מפני התעודות הטובות התדיריות שהוא צריך לתקן בכל עת ובכל שעה, היה באמת ראוי שיהיה הדיבור מהעבודות היותר כבדות. אמנם כ"כ גדול הוא צד הטוב התדירי של הדיבורים הטובים הבאים מכח הטוב של בני"א, עד שהוצרך לידי אותה ההקלה הנפלאה, למרות ריבוי פעולותיו הנמשכות ממנו. ע"כ למחיקת ההכשר של מניעת הכרת ערך הדיבור, מוכנת היא המחלה המסכרת את הקול ומכבדת את הדיבור, להעיר את הצד העליון והחשוב שיש בדיבור, שראוי לכל לב נבון להרגישו יפה, לולא קלות התנועה ומהירות הגעתו שעצרו בעד התפתחות ציור הכבוד הראוי להנתן להדיבור, כדי לתמוך בו את החפץ המוסרי הנעלה של נצירת לשונו מרע. סימן ללה"ר אסכרה.

כ.ו.

תי"ר אמכרה באה לעולם על המעשר. ר"א כר"י אומר על לשון הרע. אמר רכא ואיתימא ריב"ל מאי קרא, והמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע כו כי יסכר פי דוברי שקר. כשם שהאדם יש לו צרכים חומריים רבים, מ"מ הכח הכללי העומד בראש לכל עניינו ועוזרו להטביע על חייו אותה הצורה האנושית הראויה לו הוא כח הדיבור הרוחני, הבא דוקא מצד מעלתו העליונה, כן הוא בכללות האדם, והאומה הישראלית בפרטה שהיא נזקקת לאותם החלקים משפיעי הרוחניות שבה, וזה הוא יקוד קדושת המעשר

למען יוכלו עמוד בני שבט לוי על משמרת הקודש. אמנם ישנה השפעה בלתי מורגשת, השפעה סגולית, היא מיוחדת ביחוד לכהנים המקודשים, שגם בעבודות שהן דבר שבחשאי, כקטורת, הם עושים רב טוב לבית ישראל. וע"פ הערך הפנימי של בחירי אנשי הסגולה היותר רמים, מתעלה העם ומתקדש, זאת היא קדושת התרומה המיוחדת לכהנים, אבל לא תצא ההשפעה הסגולית היותר עליונה להתחבר אל העם, עם הכלל כולו, כ"א ע"י ההתחברות הגלויה של ההשפעה הגלויה הבאה מפעולות ומדיבורים כאלה הנשמעים ונקנים בלב כל הגוי כולו. מניעת ההכרה של צורך ההשפעה הרוחנית הגלויה, היא מביאה את כל היסוד לידי התמוטטות. כי הסגולה הרוחנית העליונה, שהיא אמנם מוכנת בכחה לנטל ולנשא את כל הקרב אליה, וגדולה שימושה יותר מלימודה, אבל רק בזה תמצא מקום, כשיעזרו להבנתה הכללית והרשמת העליוניות והדעה הגדולה שבה ע"י הכשר של השפעה גלויה, שהיא דוגמת עבודת הלויים. כמו במקדש כן בתורה, בן לוי שומר מבחוץ. ע"כ דוקא בעון המעשרות פגיעת הלויים, בעלי הקול, המשפיעים הגלויים של הדיבור וההוראה, של הלימוד והידיעה, הנערכת לכל לב כפי מה שיכול לשמוע, נמצא הליקוי הדומה לליקוי האסכרה ביחש הגוף כולו, המעכב את ההשפעה הרוחנית של הדיבור הגלוי הכללי. הקצוות מתאחדים, והמניעה של הכרת כח הכבוד והתועלת שיש בהשפעת הדיבור הגלוי לטובה מאבדנת] את ציור הרוממות הראוי לכללות הדיבור, עד שכח הרע שלו בהיותו מתקלקל ג"כ לא יוכל להיות מוחש ומורגש. ע"כ עון מעשרות כורך עמדו בתור מסובב מוכרח ג"כ את עון לשה"ר, והטוב והרע השקולים וכרוכים יחד כ"א לערכו מתבחנים זה ע"י זה. "והמלך ישמח באלהים", השמחה הפנימית הבאה מהסתכלות והשפעה רוחנית כמוסה עליונה, מביאה להחיות את ההשפעה הגלויה, "יתהלל כל הנשכע כו". מהכרת הערך של הדיבור הטוב ע"י התפתחות השפעתו והכרת הטוב הנגרם על ידו, וממילא יציץ ציץ הכרת השפלות של השליחה הבאה מחסרון ההכרה של גבורת הדיבור ופעולתו במציאות. "כי יסכר פי דוברי שקר", והסכרון הזה ירומם במצב עינוי את רגש רוממות הדיבור, בהסירו ממנו את סבתו הדמיונית שהשפלתו מכבודו באה ממנה. וממילא ידע האדם, והגוי כולו יחד, לכבד את מוצא שפתיו וליקר את הערך של ההשפעה הרוחנית בכללה כראוי לה.

כ"א

איבעיא להו ר"א בר"י על לשה"ר קאמר או דילמא אף על לשון הרע נמי קאמר. כשנופל ערכו של הדיבור ע"י מיעוט הכרת הצורך הגדול שיש להשפעה הרוחנית בעולם, המחלה הולכת וסובבת את הקיבוץ האנושי עד שמוציאה אל הפועל את חטא לה"ר בכל תקפו. אמנם רפיון המעשר לא לעולם יבא מחלישות ההכרה של הכח הרוחני בפעולתו על הצדדים המעשיים שבחברה הכללית, כ"א לפעמים יראה דור אחד בעיניו שרבה העזובה מצד הלויים, ונושאי כלי ד' לא ימלאו את תפקידם, ואז יפול הרוח להפר ג"כ את ברית הלוייה, מה שבאמת נצמח זה הרעיון מחסרון הקפה כללית המקפת את חיי האומה מראשיתה עד אחריתה, וכל מה שנכרתת ברית בקיומה. הנה למרות כל הפגעים שיוכלו להתחולל במרוצת הזמן הכל יבא לידי תיקון "ודבר אלהינו יקום לעולם", וברית מלח של ברית הלוי לא תפסק. ודוקא אז יוכר ערכו בבא עתו להגלה בעצם זהרו, ע"י אותו הצירוף של השמירה שאינה נפסקת שהיתה לברית הזו בכל הדורות ובכל הזמנים. ע"כ רק חסרון של סקירה גבוהה כללית יחולל לפעמים ביטול המעשרות, ולא הקטנת ערך הכרת כח הצורך של ההשפעה הרוחנית, שיסוד שלה הוא רוממות הדיבור. ועפ"ז יהיו דברי ר"א כר"י על לשה"ר דוקא קאמר, שרק עון זה יש לו יחש עם הכבוד של האסכרה ולא המעשרות. או שגם ירידת הסקירה ומניעת היכולת להתנשא אל המעמד הכללי, עד שהחשכה של איזה תקופה עוברת לא

תפעל מאומה על קלישות הקשר העליון של הברית הנצחית הזו, זה עצמו בא משפלות נפש הבאה מחסרון ההתעלות הרוחנית ומיעוט ההכרה על גבורת הדיבור הטוב ורוממות כחו, שהוא נשקל תמיד לפי אותו המשקל שהקדושה והרוחניות בכלל היא מובנת לאדם, ע"י עילוי נפשו ודבקותו בצורו ית'. שמזאת הירידה תוצאות ע"י גלגולי ירידת המחשבות, גם ללשה"ר, ע"כ אף על לשה"ר נמי קאמר.

כחח.

ת"ש כשנכנסו רכותינו לכרם ביכנה. הבנין הכללי אפשר להתכונן ע"י מרכז אדיר פנימי השרוי בקרבן, שהוא מאחד את הכחות הפזורים כולם למקום אחד ו[ל]מדה אחת כללית גדולה המקפת את (אושר) [עושר] הכלל כולו לפרטיו. וכשיש תוקף גדול למרכז היחידי, אין הכחות הפרטיים הנמצאים בכללות האומה תופסים מקום כל אחד בפני עצמו, אך כפי אותו הערך שהם מתקבלים בכח המרכז היחידי הראשי הכולל הכל. אמנם בביטול המרכז הראשי היותר רען ואדיר, אז מוכרח הוא שתעזר האומה ע"י מציאות מקום הגון לכל כח מחלקיה החשובים באופן כללי. ודרך התפשטות בהליכות כללות האומה ודעותיה. ע"כ ביבנה, כשכבר נשקע האור הזורח מציון ונעתק המרכז הראשי ממקום עיקר מוסדו שהוא ירושלים עה"ק ת"ו, שאז לא היה מקום לצורך של היכר איך הכחות הפועלים עומדים כל אחד בסדר מיוחד, פועל ע"י חטיבה מיוחדת, רק ביבנה היה המעמד של הכרם נדרש, שורות שורות ככרמי. רק סדר נכון היה נצרך שלא יעכבו הגידולים איש על אחיו, ושלא ידחקו אחד את רגלי חבירו, ושיאחדו כל הנטיעות והשורות לכלל כרם גדול אחד, אבל שורות שורות ככרם הוא עשוי ואין כל שורה נוגעת בחברתה, וכל דרך ישר המוצא לו דרכי תורה פועל הוא לפי תכונתו המיוחדת על חיי האומה, ומהתאחדות כולם יוצאים הפעלים הטובים, שעושים פרי חמד המשמח אלהים ואנשים. "ביום ההוא כרם חמר ענו לה".

כחט.

היו שם רבי יהודה ר"א בר"י ור"ש. הדרכים הכלליים בכללות האומה מתפרדים ע"פ שלשה יסודות עקריים, לפי שינוי הנקודה הראשית, שכולם עכ"ז מתקבצים למקום אחד ומטרה אחת, אע"פ שמשתנים בצביונותיהם: הדרך האחד, הוא היסוד המעשי, הנובע מגדולתה של תורה בהלכה ברורה ומחוורת. הדרך השני, הוא היסוד ההרגשי, לפי ערך הרמת טהרת הלב והתנשאות הרגש הטוב, שיסוּוּ הוא כללי האגדה, שהיא נועדת לקדושת הרגש שבלב עם כל סעיפיו. וע"פ זה היסוד נמשכות ג"כ הליכות רבות, לפי אותו הערך של המגמה הראשית הנשקפת על ידו. והדרך השלישי העליון, הוא דרך המושכל היותר נשא ועליון, דרך החכמה האלהית היותר זכה ונשגבה. שלפי אותה התכלית שתוצב מראשי הדור היסוד הכללי הזה, כן יהיו תוצאות של המון מעשים רבים, והרגשים, מנהגים, דיעות וציורים. ואלה השלשה בהיותם בשלימותם יחד, יבנו בית ישראל, בשורות הכרם, שהיה צריך דוקא בעת התרת הרצועה שביבנה, שנתרופף הקשר הכללי של כללות האומה להתפרט לפרטים חלוקים ע"פ ראשי הנטיות, ולהאגד יחד עם כל ההכרה וההרחבה של כל צד מצדדי ההנהגה, שהיתה מוכרחת לתפוס מקום רשום באומה. היו אלה שלשת העמודים המיוחדים, רבי יהודה עמודה של התורה המעשית, ע"כ הלכה כמותן לנגד חביריו ר"מ ור"ש. ר"א בר"י לענין החלק ההרגשי האגדי, ובכל מקום שאתה מוצא דבריו של ר"א בנו של ריה"ג

באגדה עשה אזנך כאפרכסת . ר"ש לענין הצד העיוני, מאריה דרזיןמבני העליה דעיילו בלא בראשר מסוד ד' ליראיו", וחכמת אלהים העליונה, קרנים מידולהאיר בבית ישראל.

כ.ו.

נשאלה שאלה זו בפניהם, מכה זו מפני מה מתחלת בבני מעיים וגומרת כפה. יסוד היסורין, בכלל ובפרט, הוא כדי להגיע על ידם לתיקון מוסרי, בין במעשים, בין ברגשות, בין בדיעות, "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם". וכאשר כל כח הפועל בבריאה יש בו דרכי התבוננות מכל צדדיו, בין בעצמותו בין במקריו, כן הוא ג"כ במדת היסורין, החלאים הרעים ומכות ונגעי בני אדם, צריכים שיקול של דעה איך להוציא מהם את התועלת המוסרית, בין מצד עצמות טבעיהם בין מצד מאורעותיהם. וכל מה שיהיה המצב של הרעה גורם יותר לתן עליו עין להסתכל בכל פרטיו והליכותיו, כן תגדל מדת התועלת בהכוננות המוסריות הנמשכות מהם. וכולם יחד מעשי ד' המה, למי שמטהר ומגביר שכלו להכיר את דבר ד' מכל דבר וענין כפי חשיבותו במציאות, וכפי יחושו להעולם המוסרי שהוא הכח היותר עקרי ויותר מגמתי במציאות. כי תיקון המוסר הוא באמת תיקון הכל, ואין חפץ בכל תיקוני הליכות הבריאה וכל הרחבות החיים שבה, אם לא יהיה תוכה רצוף מוסר השכל, ענות צדק, חסד ומישרים. ע"כ הכרח הוא שהמגמות המוסריות פזורות הן בכל פינה שבצדדי החיים ולב חכם ישכילן. ע"כ גם המאורע של המחלה ההיא, שהיתה מהמיתות היותר קשות, "קשה מכולם אסכרה", ופעלה כ"כ הרבה על בני"א, נוסד בעז כח תיקון מוסר עליון שהוא תפקידו. וכל המאורעות הפרטיים שבה מתכוונים תמיד לאותה המטרה הכוללת הנשפעת ממנה בכללותה. התואר של הליכות המחלה, להתחיל מפנימיות הגוף וללכת הלך וכלה כלפי חוץ עד שנומרת כפה, נותן מיד מושג יחושי לקלקול שהוא ג"כ מתחיל מצד הפנימי של האדם ומתגלה והולך בחיים החיצוניים שלו. וכמו שהגילוי שבפה, שהוא גומר את המחלה, הוא לעצמו מזיק ומשחית, ומ"מ גם הקלקולים הפנימיים המה עומדים לעצמם בתור חלאים רעים, כן צריכים אנחנו לבקש קלקלות כאלה שהן אחר גילויין מספיקות לעצמן בתור רעות גדולות. והסבות שגרמו להן להגלות המה ג"כ מצד עצמן חלאים נפשיים אמיצים שצריכים תיקון נמרץ. ורק חכמי לב גדולים היודעים את החיים, ובסוד ד' ליראיוהם באים, בסקירה בהירה עליונה הם יודעים לתן פנים מסבירות איך לרדות דבש המוסר הטוב מהמארה הנוראה ההיא. ע"כ נשאלה שאלה זו לפניהם דוקא, בבטחון על רוחב הקפת שכלם ועומק בינת רוח ד' אשר עליהם. כי יחדרו עמוק בתכונות הקלקולים המורגשים ע"פ כחותיהם הפנימיים המסבבים אותם, למען ישוב העם לד' ורפא לו, בידעו את הצביון הפרטי המחובר למחלה, וחיבורו לתורת המוסר היוצא ממנה, שראוי להשפע ע"י הראיה בפעולותיה, לכל עין רואה במצוקות עיונייה. מפני מה מכה זו מתחלת בבני מעיים ומקפת כ"כ את כל חלקי החיים העקריים מפנים לחוץ עד שגומרת בפה.

כ.ז.

נענה ר"י כ"ר אילעאי ראש המדכרים ככל מקום ואמר. הן וכבוד אשר יתן ד' לחכמים וראשי הדורות, הכל נערך הוא לפי התכלית של הפעולה הצריכה לצאת מהם על הכלל כולו. ע"כ כל חלק וחלק מחלקי ההשלמה התורית, נוטל את רושם כבודו בעיני העם ע"י כל אותן הסיבות המזדמנות ע"פ ארחות ההנהגה העליונה, לפי אותו הצורך שיש במציאות הסיוע שצריך להיות מסתייע מהסכמת האומה וכבודה.

והנה העיקר הפועל בחיי האומה, שצריך לו עז ושלטון הוא הכח המעשי, המתואר בהלכותיה של תורה, שהם חקי ד' ומשפטיו על ישראל, שבהם צריך הכרת עז מלך וכח של שליטה. אמנם העניינים ההרגשיים והעיוניים, הם לוקחים את הלבבות באור החיים והקדושה העליונה הנמצאת בקרבם באופן גלוי, ע"כ אין ההכרח של הסכמת הכבוד הגלוי כ"כ גדול בהם. ע"כ רבי יהודה בעל ההלכה, שפעולתו ניכרת הרבה בקביעות המעשה שהלכה כמותו, מאת ד' היתה נסיבהשלו ינתן כבוד גלוי ועז מוחש גם בימי ירידת האומה והשתעבדותה, כדי שיקום עז ההנהגה המעשית הצריכה להקיף בכח איתן את כל העם כולו, להיות לעם לד' בשמירת התורה והמצוה, ע"י כח הכבוד הרשמי ועיטור השליטה, בהיותו ראש המדברים ככל מקום.

כ"ג.

נענה ר"י בר"א ראש המדברים ככ"מ ואמר, אע"פ שכליות יועצות, ולב מבין, ולשון מחתך, פה גומר. הרעה הגדולה שבלשון הרע היא בעיקרה מפני שאין להעריך את גדולת ההפסד של פעולתה להרע. אמנם יסוד הדבר מפני מה פועלת כ"כ לשון הרע את פעולתה, ובמה כח הדיבור יפה כ"כ לפעול על הלבבות להזיק אל מה שהיא מכוונת להזיק ואת כל אשר תפגע, הוא מפני שכח הדיבור הוא כח נפשי עצום, יוצא מהתמצית של כל האדם הפנימי, מעצתו הרצונית שהכליות יועצות, ומנינת הלב איך לכוון את העניינים אל החפץ שע"פ העצה והציור הפנימי שבכח הלשון לפרטי הדיבורים איך לפעול בהם על נפש השומע. כל אלה מתחברים לכח אחד היוצא בכל עז ע"י הפה המגלה ומוציא לחוץ. ע"כ גם המכה שלעומתה, הנה כח המחלות הקדומות מחוללי גמר המחלה להביאה עד מרום פסגת סכנתה, הנם קבועים במקום גמר שלהם הוא הפה. ע"כ מכוון הוא ציור הליכות המכה הזאת לעומת חטאת הפה הגומר בכח כל הדברים הפנימיים הקדומים, ומוציאם אל הפועל להזיק במעשה. וזאת היא השקפת הקדושה היוצאת מהלימוד ההלכותי המשים מבטו אל הצד המעשי ואל ערכו, ומצרף ג"כ את הדברים הפנימיים לפי ערך פעולתם המעשית והחלק שנוטלים בפעולה, והולך אל העיקר מה שהפה גומר.

כ"ד.

נענה ר"א בר"י ואמר מפני שאוכלים כה דברים טמאים, דברים טמאים ט"ד, אלא שאוכלים בה דברים שאינם מתוקנים. הקלקול ההרגשי בא בגילוי בעזיבת תיקון המעשרות, שיסוד הרגש הטוב הוא לקבל את כל התמציות השכליות ולקבען יפה, עד שמה שע"פ המסקנא השכלית והתורית ראוי הוא שיהיה יפה ונחמד, יהיה הלב והרצון וכל הנטיות היותר ערות וחיות מסורות לו ברב כח. וכל מה שהתורה והשכל נותנים שהוא דבר מזיק ומפסיד, יהיה מיד נחקק בעצם הרגש הטבעי גיעולו וריחוקו, ממילא יהיה עומק הרגש מתעלה בין לטוב בין להפכו כפי אותו הגודל הניתן לדבר מצד האמת. ע"כ יסוד הקלקלה בעזיבת ברית הלוי, (ש) היא באה באורח פרטי מכהות הרגשה על דבר הכבוד של הפעולות הרוחניות בכלל בעולם, ובאורח כללי [מ]קטנות הסקירה המונעת את האדם מלשא עיניו [ל]מרחוק ולהקיף היקף שלם המון דורות ותקופות ארוכות המשולבות יחד, ולהוציא ע"פ פעולתם את תמצית הלב הטהור והטוב, עד שיקבע יפה בלב הגיעול לדברים המאבדים אושר כללי רחוק, ככל גיעול מוסרי של תועבה שפעולתה קרובה אל החוש ואל הרגש הישר של חושו המוסרי של אדם. המחלה של אבידת הרגש הטוב עד

כדי האיבוד המעשי, היא ע"כ ממוזגת בחדרי הלב וכחות הנפש היותר פנימיים, עד שכמו דבר המוכרח מסיבות הקדומות הוא עיוות המשפט של מניעת ההכרה המוסרית על הדברים שהם כ"כ עיקרים בתורה ונעוצים כ"כ בברית הקדושה הכוללת להיות לברית מלח עולם. ע"כ בהשלמת הרגש היה ראוי לדברים שאינם מתוקנים להיות קרויים דברים טמאים לענין הגיעול והתיעוב. והם אמנם אינם מתועבים בעצמם, אין בהם התיעוב הקרוב, אבל הם אינם מתוקנים, ומניעת התיקון מביאה מה שמביאה באחרית להיזק כללי אדיר ונגלה. וההשפלה של מניעת ההרגשה מה שהיה ראוי להרגיש גם מבלי התחכמות כ"א מצד עצם טבע הנפש הישראלית הכשרה, את הדברים שהררים כ"כ גדולים לישראל ולתורה תלויים בהם, ע"כ א"א למחלה מעשית כללית גלויה כזאת לצאת, רק אם קדמו לה המון מחלות פנימיות ההולכות ומשתלשלות עד גילוי המחלה. ואותן המחלות הפנימיות המביאות את הרגש לטמאתו, הן מחוללות ג"כ את ההפסדים המעשיים עצמם, עד שצריך כח גדול של משפט השופט-כל-הארץ"ה להישירו בעז ידו. אבל החולי שמציין את הקלקלה היא פחיתות הרגש המורגש על התיעוב של דברים שאינם מתוקנים, שזהו ענין פנימי המתחיל בפנים ונגמר בחוץ, מתחלת בבני מעיים וגומרת בפה.

כ.ד.

נענה ר"ש ואמר כעון ביטול תורה. מצד הכח של ההשכלה העליונה מתגלות כל הרעות, ביותר אלה הקשורות גם בגילויין בלולאות נפלאות המאחדות את החיים החיצוניים עם החיים הפנימיים, רק בחסרון ההשפעה היותר בהירה של סידור החיים הכלליים, וחסרון כח החיים הוא מחולל בעזיבתו כל מיני רעות וקלקולים מסובכים. ע"כ רק עון ביטול תורה, המחליש את כח החיים הרוחניים והשכליים מלרוץ את דרך פעולתם, הוא מסבך את כל ארחות החיים. והקלקול שבא מהמחסור הפנימי של חסרון התורה, הוא מתגלגל והולך עד שיבא לידי אופני הגילוי, ששם מתאחדים כל הקלקולים עד כדי עומק ההשחתה של הקשה שבמיתות, להוציא את האדם מן העולם. ע"כ לא רק בדברים שהם מקיפים רק חלק מההשלמה יתוקן קלקול כללי, כ"א ברוממות הכוללת את הכל. וזהו רק השבת כח התורה, וקישורה באומה לחדור אל תוך תוכה, עד שמהאור התוכי יראו פעולותיה כלפי חוץ, כמו שמחסרון התוכי מתגלים הקלקולים כלפי חוץ. זאת היא הסקירה היותר עליונה המתעלה ע"ג הסקירה המעשית וההרגשית, אמנם משתמשת בהן להצטרף עמהן, באופן שיבנו גם הנה ממנה, אבל היסוד הוא התורה. והדבר המביא את הכרח העונש המקושר מריבוי הצדדים של ליקוי החיים מהכלים הפנימיים עד הכלים החיצוניים, והולך מפנים לחוץ, הוא סילוק כח החיים העליון המסדר כל הדברים על מערכתם ההגונה, והוא עון כיטול תורה.

כ.ה.

א"ל נשים יוכיחו, שמבטלות את בעליהן. נכרים יוכיחו, שמבטלין את ישראל. תינוקות יוכיחו, שמכמלין את אניהם. סיבת הקלקול הבא מביטול תורה לישראל הוא מפני שכבר נתעלו ישראל כ"כ עד שהם צריכים לעליה עליונה יותר מהמושגים הנוטעים בטבעו של אדם, וההתרוממות הזאת אינה באה כ"א ע"י התורה. ולא עוד כיון שהם מוכנים להתעלות יותר מהמדה הטבעית הקבועה, אם לא ימלאו את תפקידם כבר מוכנות אצלם מגרעות רבות שמוכרחות להיות נצמחות, מפני מיעוט הכח הראוי להם, כחק

כל דבר העומד לתעודה גדולה כשאין ממלאים את תעודתו מתגלים בקרבו פרצים. לא כן הוא חלק אותם האנשים שהם מבונים להתנהג ע"פ יושר טבעם בלבד, הם צריכים רק לשמור עצמם מהשחתות מוסריות הנכנסות בתחומם. אבל השלמתם הישרה תהיה, כשיפותחו לפי תכונתם הטבעית באורח ישר ולא יהינו לעלות בסדר הדרכה וציורים שכליים שאינם נכונים להם, ולא הוכן בנפשם כח המקביל לפעולות הנעלות הבאות מהשפעתה העליונה של תורה. והנה הנשים, הן בעצם רחוקות מחיוב העסק בתורה, מפני שצביוןן מתמלא יפה בהשלמת ההרגשה העדינה, ונטיות טבעיות רכות וישרות שהן כעין כח ממלא בכללות האומה לכה הפועל ע"י עזה של תורה. אבל עצם החובה של תלמוד תורה הוא זר לרוחה, ובמה שיסיר ממנה את השקט הטבעי הפנימי שלה, יזיק יותר ממה שיוכל להועיל ע"י השלמת הציורים הרמים ביותר, שמצד מניעת הכנתה לא יצטיירו אצלה בשלמות הוד קדושתם. בכללות העולם - התורה האלהית, שכוללת הדרכה ודיעות ומושגים שהם הרבה למעלה מהתחום הטבעי, אפילו של הצדק האנושי ביותר מרום ועליון, ע"כ אומות העולם, המוכנים להעמיד את החיים החברתיים על בסיסם הבריא והמוצק לפי ההוה, אין התורה ראויה להם כלל, ועוד תוכל לקלקל את המהלך הבריא של ההגיונים הקרובים, היותר מוכשרים להמשכת הלב הטבעי הכללי של בני"א. ע"כ רק ההשלמה המדודתית המוסרית שיסודה המעשה המועיל בחיים הקרובים באופן גלוי, ובמוסר היותר נמוך וטבעי הנבנה על יסודות שמירת החברה, ע"פ המושג של אהבת כל יחיד לעצמו, זה יש להם אפשרות לקלוט ולשמור. אבל בהתנשאים לקבע בחיים סדר של אהבה אלהית עליונה, ושל צפיה לחיי עולם וטובות גדולות כלליות, כאותן שהן מובנות יפה לישראל ע"פ השפעתה של תורה, יוכל הכח של האור המזהיר להכהות מאור עיניהם ולרפות בידם את הקשר הטבעי של המוסר המעשי הנמוך, שיש בו תועלת לכלל הקיבוץ המדיני, ע"כ אינם ראויים כלל לעסק התורה. לישראל, שהתורה היא משוש דרכם ומקור חייהם, מוכרחת גם אצלם פראות הילדות, עם כל חירותה היותר רחבה, לצאת יפה אל הפועל. אז יהיה מעמד הגוף והנפש איתן, עד כדי המדה הראויה לחקיקה החזקה והאמיצה של דברי תורה. ע"כ התינוקות, אינם ראויים להעמסת עולה של תורה, לא רק מפני איזה חמלה או אי אפשרות, כ"א מצד הצורך להניח את הילדות להתפתח כראוי בכל פראותה הטבעית. ע"כ כנשים, נכרים ותינוקות, אין ביטול תורה מתאים להריסת כל סדר ראוי בתכונתם, ואיננו ראוי לסבה של עונש. אמנם, בכל אלה השלשה יש יחש, קרוב או רחוק, להשפעת התורה. הנשים מושפעות מהמדה של השלמת הגברים, שמשניהם יבנה הבית, להתאים את המאור של הקדושה השכלית עם הרגש הטוב והישר, שהוא מתעלה ביושרו לפי שיעבודו וזיקוקו אל אורה של תורה. וככיטול הנמשך לבעליהן הן נפעלות במיעוט כח מוסרי פנימי, המביא לכל הרס. אה"ע וישראל יש להם ג"כ יחש שנסתר רק מצד השקפת ההוה, אבל נגלה הוא בעזר הסקירה הכללית המבחינה לראות עד כמה אור התורה בכללה פועל וחודר על עמים רבים, לדעת מזה שאע"פ שלא הוכנו אה"ע להשפעתה של תורה ממקורה, מ"מ הפעולה היוצאת לטוב מהשפעת התורה על ישראל, הוא הכח היסודי המכונן אפילו את האיתנות של המוסר האנושי הכללי. ע"כ, בבטלם את התורה מישראל, כח הירידה נוקב ויורד עד כדי השפלתם, שניכרת ג"כ ע"י מרדות של צרות וחלאים. כי לכללות האדם נאמר הכלל הגדול של "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני"א". והתינוקות, אמנם הילדות צריכה להיות חפשית, אבל החופש עצמו צריך עמו להאיר, הזיק היסודי שרק להילדות הוא נאה במצב הפראות שלו, אבל לא שהילדות תמשך להיות פועלת ג"כ על הזקנה להורידה אליה. ובהמשך הפראות של הילדות על צד הזקנה לכטל את אכיהם מן התורה, נמשך מזה מה שראוי להמשך מחלישות כח המחיה היותר עליון, עד שכמו הכח המשחית שיש בביטול תורה לעצמו באישי ישראל הגדולים, יש בהמשכתו על המחוייבים מאותן שאינם חייבים, אותו החסרון בעצמו הנמצא לביטול תורה של המחוייבים, מפני שיש חוט כללי המברח את המהלך הרוחני, גם בין הכתות היותר נבדלות ורחוקות שבבני"א, אע"פ שהוא נעלם וגנוז הרבה, מ"מ

פעולתו חיה וקיימת, וחוזר הדין לנשים מפני שמבטלות את בעליהן, נכרים מפני שמכטלין את ישראל, תינוקות מפני שמכטלין את אביהם.

כ.ו.

תינוקות של נ"ר יוכיחו, התם כדרכי גוריון דאמר רכי גוריון ואיתימא רכ יוסף ברי שמעיה, בזמן שהצדיקים בדור, צדיקים נתפמים על הדור, אין צדיקים בדור, תינוקות של ב"ר נתפמים על הדור. הגדולה הרוחנית היא לעולם כרוכה ג"כ בהוצאה רוחנית, כמו כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. אמנם כשהדברים הולכים כסדר הראוי, ההוצאה הרוחנית היא ראויה לצאת בשביל הריוח הגדול, ועוד היא עצמה חוזרת להיות ריוח. כי התגברות הכחות שבאה מהתרבות העליה הרוחנית אפילו אם יהיו כפי טבעם מעיקים לאיזה דברים מוסריים, לסוף יתעלו שינהיגו הכל על הצד היותר מתוקן. והנה כשם שהעליה הרוחנית של איש יחידי גוררת עמה תביעות גדולות, שכשהאדם משים אליהן לבו הן מביאות אותו למעלה טובה וגדולה, וכשהוא מתרשל מהן נהפכים לו ג"כ עילויי הרוחניים לרועץ, כן הוא ג"כ בכללות האומה, כח רוחני גדול השרוי באדם יחידי פועל בהכרח על האומה להגדלת כחותיה. ע"כ כשהדור זכאי, ההגדלה היא נגמרת עם כל מכשיריה. אבל כשההגדלה איננה בכל מכשיריה, אז יש שלא יוכל הדור להיות עומד על אותה המעלה המגדלת שכח הקדושה העליונה של הצדיקים הגדולים מעמידים אותו עליה, יען שאינם ממלאים את הדברים שהם ראויים להיות נשלמים בהיות האדם קרוי למצב יותר עליון. וכשאין הפעולה חוזרת לעלה את הדור בכל צדדיו, הצדיקים נתפטים בעון הדור, ונעשה הדור עי"ז יותר ירוד ונמוך, משולל מטובה עליונה ומבוטל מפני שפלותו מאותן התביעות שהנטיה העליונית היתה מזקיקתו, וה"ז סילוק של חסרון איום הבא ע"י ההכרח של העמדה במצב שפל וירוד מאד. אמנם כשהמדרגות של הירידות הולכות כ"כ עד שמשפלות המצב אין צדיקים כדור, אז כבר אין בדור כח לסבול אפילו את הפעולה הגנוזה, שקדושת תום הילדות פועלת עליו כשהיא מחוברת אל התורה, כיון שע"כ יש איזה יחש לעילוי של צד החיים הצעיר ביותר אל הכלל כולו של חיי הגדולים. וגם אותו העילוי הכמוס רק בכת, ויוצא לאור ע"פ הטבע היותר מקומץ הנכמס בלב כל זרע יעקב, הוא פועל על הכלל הטלת חיובים ידועים איך להתנהג בהם לעומתו, בכשרון מעשה, בהטבת מוסר, בהוספה [של] יושר צדק, יראת שמים ותם דרך, וכשכל אלה לא נמצאו, מתמעטת ע"פ ההשגחה אפילו אותה המדה הקצובה לגידול הרוחני הילדותי, ותינוקות של בית רכן נתפמים על הדור. ובזה נעשה הוא יותר ירוד, ומרוקן מכל משאות נפש גנוזות של אורה וקדושה, והנהו שרוי באפילה עד אשר ישוב ורפא לו, ומתהפכות ג"כ הקללות לברכות.

כ.ז.

א"ר יצחק כר זעירי, וא"ל א"ר שמעון כן נזירא, מאי קרא אם לא תדעי לך היפה בנשים, צאי לך בעקבי הצאן וגו', ואמרינן גדיים הממושכנים על הרועים. רוב ההשפלות הכלליות שבאומה באות מפני חסרון הכרה אמיתית במעלותיה הגדולות, יסוד גאותן של ישראל שנטלה מהמי. כשישראל מכירים את מעלתן העליונה אז הם משכילים לדעת, שכל תשוקה של הוד קדושה, של הגברת כח תורה ונעם ד', של הדרן של מדות טובות ודרכי יושר הם הם דברים טבעיים (לה) [לאומה], והיא משתוקקת להתקרב

לטבעה. ע"כ היא מוספת מעלות בכל דבר טוב, ומתעלה בקרבת ד' אל אמת. ההכרה הטבעית יש להכיר הרבה יותר בקטנים מבגדולים. הגדולים ערבבה כבר המיית החיים את תכונתם הטהורה, עד שאי אפשר להבחין את צביונם ע"פ טבעם הטהור. אבל הילדים אם יהיו כראוי נשמרים, הם הנם גידולים טבעיים טהורים ובהם יש להכיר יפה את הצביון הישראלי. וע"כ גם כשהדור יורד כ"כ עד שאין בו כח מוסרי שיש בו די להכיל עליו אם אותן החובות המתילדות לרגלי הרחבת ההוד המתעלה מהקדושה הישראלית הטהורה המצוייה בתינוקות של בית רבן, הנם נתפסים, ומתמעטים בעונם ואינם מתגדלים, לבלי להוסיף על חלישות כח הדור לשאת את האור המוסרי הנעלה המתגלה בנפשות הזכות הללו, בהיותו רחוק מתת להם את מכשיריהם המוסריים הצריכים לדברים שבכח הבחירה והשכל של האנשים הגמורים מלאי דעה ונסיון החיים. גדיים הממושכנים על הרועים, מעניות הרועים מלפרע את חובותם, והעניות המוסרית היא העושקת את הגדיים, הטבעיים הטהורים, כדי שלא לתן עז להדור הבא להתפתחיה בכשרון רוחניותו, בהיותו משתמש בכל יתרונותיו שלא כשורה, ואינו ממלא את תפקידם מסבת נפילתו האיומה המוסרית.

כ.ח.

ש"מ אף על לה"ר קאמר ש"מ. בהיותו מדבר ע"ד האכילה של דברים שאינם מתוקנים מצד הנקודה של אבידת הרגש שיש בזה, בציורם של דברים טמאים הראוי להם, הנה אין חטא לה"ר, הבא מירידת רגש הכרת הנשגב שיש בכח הדיבור ומעלתו העליונה, נפרד מחטא המעשרות, והנם נערכים בדרך סבה ומסובב. כי הגסות החומריות המביאה להשתמש במעולה שבכחות הנפש האנושית לתכלית היותר נבזה ונמאסת, היא עצמה מורידה עוד יותר את האדם עד כדי הריסת הברית היותר מרוממת ועליונה. אבל צריך איזה סכום הגון של מחשבות נעלות ורגשי קודש מאירים, איך להרגישו ולהתקרב לשמירתו בלב נאמן ואהבת אומן. וכל שיתעלה האדם ביותר בזהירות המצות המיוחסות להמוסר הפרטי והקרוב, כלה"ר, יתעלה יותר לקדושת השמירה הכוללת הנעוצה בדברים שיסודם בחיי האומה בכללותה, כתיקון המעשרות, לברית עולם.

כ.ט.

ואמאי קרו ליה ראש המדכרים בכל מקום, דיתבי ר"י ור"י ור"ש, ויתבי יהודה ב"ג גכייהו. פתח ר"י ואמר כמה נאים מעשיהם של אומה זו, תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. המטרה של תיקון החברה האנושית היא בודאי מתחלפת לפי חילופי הדיעות. ולפי אותה ההבדלה הגדולה שבין קודש לחול ושבין ישראל לעמים, כן גדולה היא הבדלת המטרה של כנסת ישראל ביחש לתיקון חברת מין האדם שהיא עורגת אליה, לאותה המטרה שהציג לפניו עם כרומיים. מובן הדבר שלפי התחלפות המטרה מוכרחים ג"כ הרבה מעשים וסדרים להתחלף. אבל בכל זה נפגשים ג"כ דברים מתאימים בפועל שבין להמטרה הגסה הראויה להיות מצויירת אצל הרומים, בין להמטרה העליונה והקדושה של כנסת ישראל, הדברים הללו הם תיקונים נאים וטובים. ומי שפוגש תמיד צד השויה המעשית, ולוקח את הטוב ומשתמש בו לטובה ונהנה ממנו, ומשבחו אפילו כשבא ממקור שהוא לפני עצמו גס ומוזר מהמטרה הנכבדה הראויה להיות נחקקת על לבבה של ממלכת כהנים וגוי קדוש, הוא יכול להיות ראש המדברים

בכל מקום. ועם כל הקורבה שלו לקדושה, ועם כל הדבקות בתורה וקדושתן של ישראל, יהיה יכול לפנות בלבבו מקום גם לכל הטוב הנפגש, אפילו מאומה הרשעה ההיא. וכאשר התנאים הראשיים במעמד החברה האנושית הוא חילוף הקנינים כדי שיוכל הכלל כולו להסתייע איש באחיו ע"י חילוף העבודות, וצירוף הרחוקים במקום כדי שיהיו יכולים לאחד כחות רחוקים ממקומות מפורזים, כדי להשלים את התיקון החברותי בכל צדדיו, ועל כולם היא שמירת הבריאות של כל פרט כדי שימצאו כחות עובדים פועלים. השווקים, המה ליסוד החילוף של הקנינים. הגשרים, ליסוד התקרבות הרחוקים. המרחצאות, לתיקון הבריאות, שהטהרה היא היסוד העיקרי שלהם. ואלה המעשים הנאים, לאיזה מטרה שיעשו, הם מתאימים עם המטרה היותר רוממה.

ס.

רכי יוסי שתק. כשהולכת פעולה טובה ממקור שאינו הגון, אז אפילו אם לא נוכל להכחיש את הטוב היוצא מהפעולה, מ"מ הננו תמיד שרויים בפחד, שלא יתגבר הצד הרע של הנטיה הפנימית ויביא שואה ורעה הרבה יותר מהטוב היוצא ע"י הפעולה הטובה. ע"כ א"א למחות על הטוב והתועלת, אבל אי אפשר ג"כ לשמח, במה שהוא נעשה ע"י אותו הכח שמצד עצמו הוא כולו רע ועומד להשחית תבל ומלואה. ע"כ יסערו גלי הלב, ורגש ההכרה אל הטוב מעבר מזה עם הרגש של החזיון על כלל הרשעה שמתחזקת בכ"ז דוקא ע"י הטוב המורגש החיצוני מעבר מזה, [רגשות אלון] הנם נלחמים זה עם זה, עד שהלב נדחק ואי אפשר לו לדבר דבר, ע"כ ר"י שתק.

סא.

נענה ר"ש כ"י ואמר, כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקים להושיכ כהם זונות, מרחצאות לעדן בהם עצמן, גשרים לטול מהם מכמים. מחאתו של רשב"י על כח הרע הפועל, אפילו בהיותו פושט טלפיו ומתכסה בלבוש הטוב והחסד, היא חזקה כ"כ עד שהוא חודר לסוף הפעולה בעצמה, לברר שכל מה שיוצא מן הרשעה, לא זו בלבד שיש עמו צדדים של הפסד המתלולים עמו מצד היסוד המשחת שבעיקר רעיון הטוב, שאז היה להוגה דיעות כעין משעול צר מאין לנטות ימין ושמאל, כ"א עצם הפעולות בעצמן הנן רחוקות מכל מטרה טובה, אפילו אותה הגלויה לפום ריהטא, כי יסוד הרשע מהפך הכל לרועץ, רק לטובת עצמו ולהרע לכלל החברה האנושית, כ"א יוסיפו עוד מועקה על הלחץ הקדום מתגרת יד העול הכבד של ממשלת העריצות שלהם. ע"כ אמר כיון שאין שום מבט של צדק, של חסד אלהי, שולט בלב האומה הרשעה הזאת, באופן שיקח לבבה אותו הדרך הטוב של אהבת הבריות באמת, שהרי אין להם בעולמם כ"א אהבת עצמם לרדד את כל העולם כולו תחת רגלם, כדי שיוכלו להגיע לתאוותיהם השפלות בכל מלא נפשם הבהמית, א"כ מה יוכל הכלל לקוות מהפעולות. ע"כ לא יקלעו הפעולות אפי' את מטרתן הקרובה, כי תקנו שווקים, שהמטרה הקרובה של הרחבת המסחר היא הרבות הרכוש והעושר בחברה. והם עם נטייתם הרעה עשו להם מטרה להושיכ בהם זונות, שההפסד הכללי הזה ירושש את החברה הרבה יותר ממה שיוכלו כל השווקים להעשירה, "כי בעד אשה זונה עד ככר לחם", "ורועה זונות יאבד הון". א"כ לא ישיג הכלל משורש הרע שום טובה אפילו קלה, רק רע והפסד חמרי ורוחני. וע"פ המטרה הזאת אין לשווקים יחש ישר עם הגשרים שיש בהם ענין חברותי, כ"א

עם המרחצאות, אבל באופן מקולקל, כי לא על הנקיון והטהרה נוסד המרחץ הרומי, היוצא מנטיה של נפש בהמית ונמוכה, כ"א לשם רדיפת עידונים גסים ופחותים, שלא הבריאות מגמתם כ"א העידון, שמחזיר את המתעדנים לסוף לתשושים ומפונקים, רחוקים מכל עבודה וריקים מכל גבורה אפילו חמרית, וק"ו שהם מתרחקים מכל תכלית שהיא באמת נשאה כ"א הם הורסים אותה. וגשרים שתקנו, לא יחברו את הרחוקים כדי להיטיב את מצב הכלכלה הכללית של כללות המשפחה האנושית, כ"א הם תקנום לטול מהם מכטים כדי להתמלא המה מפסולתם של העמים הרבים שינהרו אליהם, ולרוששם ע"י המכסים הרבים, עד שהקיבוץ הנמשך מהגשרים, לא יהיה בו טוב כללי, כ"א טובה של ערמה להם, ורעה לעולם, ופחת מוחש לפיתוח המסחר באופן הגון ע"י אותו הערבוב של המכסים שיבלע חיל גדול, יותר ויותר הרבה מהתועלת הנמשכת מהגשרים. א"כ אין מקום לשתיקה, כי אין כאן רציצת מחשבות, כ"א מחאה כללית על הרשעה כולה לכל צדדיה וגוניה, ולא יועילו כלל לעומתה אותם המסוות הקלושים שהתרבות הכוזבת מתגלה בהם לעין הרואה, וגילה ד' את פני הלוט על כל העמים.

כסג.

הלך יהודה בן גרים, וסיפר זכריהם ונשמעו למלכות. שגגה יוצאת לעולם, מפני שהיסוד הטוב, שעליו בנויה אותה הזהירות המתיחסת להענין ההוא, איננו קנוי יפה בנפש קנין טבעי, אע"פ שהוא חפץ להשמר ממנו מצד הסכמתו וחפצו לקבל עליו את עול המצוה או המדה ההיא, מ"מ השגגה רובצת לפתחו. אבל כל מי שכבר קנה לו קנין טבעי את היסוד שעליו המצוה בנויה מצד הרגש האנושי לכל הפחות, לו יש כבר שמירה פנימית בעומק נפשו ולא יבא לידי מכשול. הגרים הם דומים לישראל כספחתי, מתחברים הם בגוף האומה ומתקרבים הם ג"כ בחיבה יתירה, אבל הטבעיות הישראלית של אהבת האומה העמוקה והטהורה, עוברים דורות עד שחודרת בלבבם, גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה, לבד היוצאים מן הכלל מצד עילויים הנערץ. ע"כ יהודה זה בהיותו בן גרים, לא יכלה נפשו להתנשא עד כדי אותה המדה הטבעית, עד שתחכימהו בהכרה פנימית, מכח אהבתן של ישראל, להשמר עמוק מאד מכל דבר רע ומזיק שיוכל לצאת מצד הניגוד שיתגלה לכללות הרומיים, מדבריו העליונים של רשב"י הנובעים מעומק הקדושה הישראלית שבמצב הנקודה המבדלת שבין ישראל לעמים, ע"כ לא ידע להזהר, ומיפר הדברים ונשמעו למלכות.

כסד.

אמרו יהודה שעילה יתעלה, יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה יהרג. ר' יהודה מצא את אותו הצד הטוב הנמצא בנקודה התוכית של הרע הגדול המלא את כל חללה של מלכות הרשעה, ובתור איש שהעמידתו ההשגחה האלהית על היסוד המעשי, להקים עדות ביעקב בדרכי חיי האומה במשפטי תורת אמת בפועל, זה הוא דרכו הנכון להתפשר עם החיים שבפועל ובמציאות ולקחת מהם את החלק היותר נבחר וטוב. וכיון שבשעת הגלות, מן השמים המליכה לאומה זו ונתנו את ישראל בידה, היתה ג"כ עצת ד' שימצא סיוע מעשי מהאומה המושלת, אותו האדם הנעלה הראוי להיות העמוד המעשי לדיני תורה, לקבע הלכה כמותו נגד חבריו. ובהיותו מתגלה בתכונה כזאת של מציאות הצד הטוב שבכל פעולה לפי ההוה שלה, הנה יוסיף הוא למעט את אותו חלק הניגוד הבלתי מוכרח הנמצא בין ישראל לרומי,

שהניגוד המוכרח מצד ההבדלה האמיתית מרחיבו יותר מהכרח שלו, ולפעמים הוא מעיק לשתי האומות יחד יותר מהראוי. כך היא מחשבת המלכות ע"פ עצת ד', שגזר לשמור את עמו גם בהיותם בארץ אויביהם, ע"י חכמי דורותי. ע"כ יהודה שעילה, יתעלה, ויוסיף במלאכתו למצא את היחוסים השוים שבין הררי הניגודים כדי שיוכלו עכ"פ העמים לדור בכפיפה אחת, במיעוט היזק זה לזה כפי האופן היותר אפשרי, לפי המצב המוכרח. השתיקה של ר"י נולדת מניגוד הנמצא לעיניו, בין עצם המעשים שיש למצא בהם צדדים טובים כדברי ר' יהודה. אבל בראותו את רשעת האומה, את שובבותה ולבבה הנשחת הבולט ממעשיה המכוערים, מיד יולד בקרבו אותו הניגוד המעורר את הלב למחות על הרחבת גבול הרשעה, ולחשוד את הדבר הטוב היותר גלוי, במחתרת של רשעה שתצא מהתפשטות כח הממלכה החטאה", אין כאן עצה כ"א להגלותו לציפורי, מקום שם לא יראה עוד את חיי הפריצות ההוללות והאכזריות של הרומיים, וידין את ערכם של המנהגים והתיקונים ע"פ עצמות מהותם, לא כ"כ ביחוסם אל מחולליהם הנשחתים, אולי ימצא בנפשו אז עצה איך לחבב את הנטיות הכלליות שברוח האומה ביחש לתיקון המדינה על בני עמו. אמנם בר"ש, מצאו את ראש פסגת ההבדל העצום שאי אפשר להתאימו, כי נפשו הקדושה שהיתה קשורה במצב הקדושה הישראלית מצד אור האלהי שעל עמו, כפי הרוממות היותר עליונה, כפי אותה המדה שישראל עומדין להתעלות עליה בזמן היותר שלם, שאז הרשעה כעשן תכלה, הוא היה נעלה מכל החשבונות של ההוה והמצויאות המרה שבימיו, כ"א היה עומד כסלע איתן לחזק ולאמץ את רוח ד' אשר על ישראל ע"פ התכלית היותר עליונה. ומצד הנקודה ההיא, יוצאת המאיסה באותו הכיעור והזוהמא שעשיו הרשע שרוי בה עם כל פשיטת טלפיו, "ואת עשו שנאתי". ע"כ מצאו בו את אויבם בנפש היותר נערץ שאין להם דרך להנצל ממנו כ"א ע"י הריגה, שמעון שגינה יהרג. כי בהתעלות הטוב האמיתי מכל המקרים שבחיים מתגלה שנאת הרע אליו בעצם תקפה.

כסז.

אזל הוא ובריה טשו ני מדרשא. המוני הסיבות שמסבב אדון כל המעשים ב"ה הם הולכים תמיד להעמיד כל ענין על מכונו ומקומו. וכאשר לפי המעלה העליונה של קדושי עליון הללו, לא היו אויר העולם והסביבה ההיות מוכשרים לקבל את הדרכתם העליונה, המוחה על כל הסדרים של המציאות והמשטר ההוה, וכל זמן שדעות גדולות אינן ראויות להתקבל ולהתמלא בפועל, יש חסרון ג"כ במה שהן מתגלות, כי מורידים אז אותן מערכן וכבודן, כיון שאי אפשר שיוכר יקרן, כל זמן שהיכולת איננה מסייעת ועוד מנגדת להן. ע"כ היתה זאת העצה העליונה שיהיו הם צפונים בבי מדרשא, ושם לפני יחידי הסגולה יודיעו את מערכות לבבם העליונות. ומתוך ההתקבלות של הדברים אצל גדולי המעלה, אע"פ שהם אינם כ"כ גבוהי ערך כמעלתם הם, מ"מ יבאו בין כך המחשבות הגדולות לידי איזה התפשטות והרחבה, עד שיותר תוכשר אליהן הסביבה, ויהיו מעט ראויות להאמר, למען ישארו לאורות לדורות אחרונים, כשיהיו צריכים לאורה.

כסה.

כל יומא הות מייתי להו דכיתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. ישנם מעמדים גדולים, שהאדם הגדול צריך להתעלות בהם, שהם מכריחים אותו להיות הרבה [פרוש] מחיי החברה והמשפחה, ומכלל החפץ של

בקשת טעימת ההנאות החושיות, מפני השביעה הגדולה שנפשו שבעה בטוב האור האלהי של החכמה והדעה הטהורה, מ"מ גם זה נשקל בשקל ההשגחה האלהית, בכל פרק כמה יחש יהיה נזקק להיות לאיש הגדול ההוא עם החברה ועם החיים. וכפי אותה המדה, המצומצמת לפעמים מאד, מזדמנות הסבות בכיוון נפלא. ואותו השיעור הוא הנצרך להעמיד את המשקל הנכון של ההתעלות על החיים כדי להכשירם, וההצטרפות עמהם כדי לפעול עליהם עכשיו או לאחר זמן. וזה הפרק שהיה הביהמ"ד המקום היחידי של כינוס כל האורה האלהית הגדולה של מאורים הללו הקדושים, היה היחש של הצירוף עם [בני אדם?]: [החיים] די בהצטרפם לחיי המשפחה במה שדניתהו היתה המביאה להם האוכל והמשקה המוכרח, ואל החברה במה שנהנו מדברים שהחברה האנושית היא משותפת בעשייתם, ריפתא וכוזא דמיא וכרכי.

107.

כי תקיף גזירתא אמר ליה לכריה, נשים דעתן קלה עליהן, דילמא מצערי לה ומגליא לן. האשה, כל הכח המוסרי שלה, גנוז ברגש הלב הטבעי, ואם תהיה ג"כ חכמה ומשכלת אין כח הכובד אצלה כח הדעת כ"א כח הרגש. וכח הרגש הוא ככל כח גופני עלול להשתנות ממאורעות חזקים. מה שא"כ כח הדעה המופשטת, שאע"פ שקשה לקנותו שיהיה קבוע בקנין חזק בנפש, אבל אם האדם כבר קנהו ונקבע המוסר היוצא מתמצית המדע הטהור בעומק נפשו, כבר לא יוכלו להסיעו ממקומו כל כחות היותר חדים ועזים. וזאת היתה ג"כ מעצת ד', שהיה נדרש להשלמת הדורות הבאים באור חכמה גנוזה טהורה ועליונה, שלא יהא בה כל סיג של החשכה חומרית. ע"כ גם אותה ההחשכה, שצירוף שליטת הרגש פועל על השכל היה צריך שיעתק מהם. וע"כ היו מוכרחים להתרחק לגמרי מכל חיי החברה והמשפחה, ולהתעורר ג"כ ע"ד החולשה שיש בשלמות הרגש לבדו, אע"פ שהוא חלק טוב מאד, והוא הקנין היותר מאושר לטובות שבנשים, מ"מ הלא אותה ההשפעה שהדעה מוכרחת להיות קלה במקום שהרגש נוטל את כח כובדו, היא צריכה להפסיק פעולתה מכל וכל, במקום שהיה השכל הכללי צריך להתרומם על מרום פסגת טהרתו להיות לאור עולם, ולמלא את אור השכל במקום אבוקת הרגש, היתה ההתעוררות טובה על החולשה שנמצאת בהכרח גם בכשרה שבנשים, שיש לחוש בכ"ז שמא מפני שדעתן קלה, דילמא מצערי להו ומגליא לן.

108.

אזלו טשו כמערתא. אתרחיש ניסא, אינרי להו חרובא ועינא דמיא. והו משלחי מנייהו, והו יתכי עד צוארייהו בחלא, כולי יומא גרסי. כשהגיעו למרום ההתעלות השכלית, כבר לא היתה הסביבה שבבית המדרש מקבלת לעומת הזוהר הגדול של מחקריהם ודיעותיהם הנשאות, עד שעצת ד' היתה אות שהחברה המדינית כולה תתרחק מהם, מפני שהם התעלו עליה הרבה מאד בכל דרכיהם ומעוף הגיונם. ע"כ טשו כמערתא, במקום שהמון החיים עם כל דמיונותיהם לא יכלו להגיע להם להפריעם מרוממותם הנשגבה, וכבר לא היה להם אז שום צורך בצירוף היותר קטן לחיי החברה, שלא היתה יכולה כלל לצאת זכאית במשפטם הנשא והנשגב מצד התביעות המוסריות השכליות היותר עליונות. ע"כ היתה פרנסתם דוקא ע"י נם, ומאילן חרוב שתכונת מטעו בעולם בא כבר ע"י דעה מיושבת של אהבת הכלל, באופן מוסרי עליון, בתור חובה של היושר המושכל לנטע בשביל שיהנו הדורות הבאים, כי היכי דנטעי לי אבהתי. ע"כ הוא

יותר קרוב להשכליות הנשאות של אלה גדולי העולם המקפלים את הטובה ביותר עליונה של הדורות והזמנים בסקירתם העליונה והקדושה. ועינא דמיא, מהטבע בעצמו בפועל אלהי בנס, בתכלית הזיקוק, באפס שליטה של מעשה איש הכרוכה באיזה החשכה וגסות השכל החומרי אפילו בכל דהו, ואפילו השרידים של פעולת החברה שהיו להם במלבושים, לא היה יכול להתאים עם גבהות השכלותיהם וחזיונם על אמתת החיים ועליונותם והתרוממותם מהשפלות והזוהמא של ההוה, עד דהו משלחי מנייהו והו יתכי עד צוארייהו בחלא, כולי יומא גרסי.

כסח.

בעידן צלותא הו לבשו מכסו ומצלו והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו. התפילה יש לה עם הרגש כבר עסק, וממילא יש לה ג"כ יחש אל החיים החברתיים. ע"כ רק אז היו יכולים לפי רום מעמדם להשתמש במעשי ידי אדם, ותבואת חרושת המעשית שהטילה החברה עם כל מגרעותיה על האדם, הצריך להזקק כ"כ לחיי שעה. אמנם ברוממות המעלה יש עילוי לחיי החברה, עד שתוכל להתאים ג"כ אל המושכלות היותר קדושות ועליונות, והיו לפעמים יכולים להיות נשארים במצב של אפשרות השימוש החברתי ההוא ג"כ אחר התפילה, כ"ז שאור הרגש האלהי שע"י השכל התעלה במעלה היותר נשגבה, עד שיכול להתאים אל כל הצדדים שבחיים באופן נאה. אבל זה העילוי בעצמו היה מלמד להיות שומר את הדברים המלאכותיים, הצריכים שמירה דוקא בזמן היותר מוכרח, שהוא שעת התפילה, ואז היו נשמרים ג"כ, מפני שהיו נאותים אל המצב הנפשי שלהם אז. אבל בכלי יומא, הו משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו, בהיותם בזמן הגרסא נעלים מכל שיתוף חברותי וצורך לתנאי החיים הנהוגים, לא תכן ג"כ השמירה בבגדים, שהם אצלם אז למותר וטורח.

כסז.

אותיכו תריסר שני במערתא. חיי החברה המעשית הנם שש שנים, אח"כ מתעלים החיים לשנת השביעית בפנים ידועים באורח כללי. חיי השלמים הללו, שהתעלו תמידן, היתה התקופה לבדה מספקת לחולל עילוי כאותו העילוי הכללי, של עבודת השנים של המעשה ע"י הכשרה של שביעית. וההכשר הנהו צריך להיות כפול: עליית הצדדים העיוניים, הנדרשים לכלל כל השאלות שבכל הליכות החיים, עם כל פתרונותיהן היותר עליונים ושלמים, ואח"כ ההכשר להוציא אל הפועל את כל הצדדים העיוניים בחיים בפועל, ע"י התוספת הנשגבה של עז הרוחניות מקדושת אור ד' וזיו העליון הנמשך עליהם. ע"כ אותיבו תרימר שני נמערתא, והיתה התפילה מחברתם לחיי החברה ברוח, כפי אותה המדה שהיתה דרושה להם לפי רוממות מעלתם, מבלי להתרחק מן החיים ההוים יותר מן הראוי לגמרי, מאחר שלא היו מוקפים משום סביבה חברותית, של חברים המשפיעים יחש על ההכרה של החיים המעשיים, שהיא תמיד נדרשת בכל דרכי המעלה שיוכל האדם להמצא בהם.

כסח.

אתא אליהו וקם אפתחא דמערתא, אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר וכטיל גזירתיה.

הקדושים הללו, שהנזרם משאון החיים ומכל חיי החברה ומהומותיהם עשה להם רב ברכה בחיים היותר מלאים של הצורה האלהית אשר באדם, בהוסיפם אור חכמת אלהים ודעת קדושים, לא היתה יכולה ידיעה זו, של מציאות אפשרותם לצאת עוד אל החיים החברתיים, להיות קובעת מקום באמצע חייהם, כי תחת ששון הריעות והחברה היותר שלמה, הלא היה להם יותר ויותר אור ד' וששון הדעות העליונות וזיו החיים הברוכים כצבא המרום במרום. אמנם הלא מאת ד' היתה זאת, שבהתמלאם עז קדושה עליונה וחכמה נשגבה למעלה לראש, עוד יצאו וישפיעו על בני דורם. ותחת המחאה שעל החיים, היוצאת מאנשים הנשאים מאד, העורגים אל הסדר היותר עליון ומאיר בחיים, יהיו חמושים בעצה וגבורה, איך לתן מהלכים לחיי ההוה שיבאו למטרתם הנעלה ונשגבה. ע"כ לא מאמצע מקום משכן קדשם היתה יכולה לצאת הדאגה איך להודיעם את הדרך אשר כבר נפתחה לחברם עוד עם החיים, כ"א מצד פתחא דמערתא. ולא בדרך ישרה כאילו להם הדבר נוגע, כי מה חסר למתענגים על ד' ועל טובו, כ"א מצד הדאגה הכוללת לתיקון העולם, היא עבודת אליהו בעולם, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ולהכשיר לבן של ישראל לאור פני מלך חיים אביהם שבשמים, ממנו יצאה ההערה, בדאגה, איפה למצא הקשר, שידיעה זו דמית קיסר ובטלה גזירתא, תגיע עד לבו של כר יוחאי, כלומר מצד השיתוף התולדתי שיש לו עם בני הדור, אע"פ שהתעלה עליהם הרבה מצד השלמתו העיונית ודרכי הקדושה העליונה והדאגה הכוללת של טובת הכלל, בהגיע זמן אפשרותה, היא בעצמה נגעה עד לבבם, עד שהקשיבו רב קשב, ופנו לדברי אליהו האמורים באורח הערה כוללת.

כ"א.

נפקו חזו אינשי, דקא כרבי וזרעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. ימחאו גדולי בני אדם על הרשעה הנמצאת בחיים, המכבידה את אכפה על בני אדם ושוללת מהם את אור חייהם. אבל עם כל המחאות וכל דרכי התיקון אשר יהגה לב חכמים רמים ונשאים, לא יוכלו לסקל את מסילת החיים מכל הרעה הגדולה הטמונה בעמקם. כי יסוד הרעה הנה באה, ממה שעזב האדם את אשרו העליון, והוכרח לרדת מטה ולהיות עבד מכור לצרכיו ההולכים ומתרבים ומערבבים את שכלו ואת טהרת לבבו. ע"כ החיים כולם עם כל סדריהם, המה רעה אחת גדולה הבאה מירידת האדם. והיא אמנם תלויה ברצונו, כי לו יתעלה האדם להשכיל כי [את] אשרו ימצא בעצמו, בהשלמתו את צלם אלהים שבו באור החכמה והיושר, בהיותם נובעים מנהר היוצא מעדן גן אלהים, שאורו זורח הוא בקרב נפשו פנימה, אז יוכל לחיות בלא כל עמל, כאשר האור העליון של נועם הדעה והצדק יענג את חייו וירומם את רוחו, לא יצטרך עוד לכל העול החברתי, להביא לחמו בזיעת אפו ולהיות עבד לכל הצדדים היותר נמוכים שבחיי גופו וחיי מדינתו. כי גופו יבריא ויגדל ונפשו תרומם ותנשא, מפרי העץ יוכל לשבע די שבעו, ובמיטב האקלימים החמים הממוזגים יוכל להתישב לחיות חיי עונג ושלוש. אבל רק אז, בהתרוממו להתענג על ד' בהשכלת אמת ודרישת צדק, תוכל המנוחה העליונה להמצא בלבבו, עד כדי לקרבו אל הטבע האלהי בדרך בריאה וישרה, ולא יהיה לו שום צורך בעסק של חיי שעה כי הם ימצאו לו די ספקו ברב ברכה ושמחה, ממילא יסורו גם מהחיים החמריים כל מארה, כל חלי ומדוה, ועצם חלישותם ולקיותם עד כדי אריכות הימים היותר מלאים ואור השמחה והשלום היותר עליונה, "כי כימי העץ ימי עמי". ומפני שהאדם נופל הוא ממה שהוא צריך לעמוד עליו במעלתו, ע"כ אין פלא מה שכל החיים לקויים ואין התיקון יוצא כלל מאיזה הטבה פרטית שבסדרי החברה. ע"כ חדלו כבר מהמחאה נגד הרשעה של המלכות הרשעה, שהכירו שהיא ורשעתה אינן כ"א חוליא אחת מהשלשלת של הרעה הגדולה של יסוד

הסדר המקולקל, שהכריח את האדם להיות דוקא פולח ובוקע, עובד בעמל בשביל צרכי חומר, שההשגחה האלהית נתנה לו זה העול כדי להטרידו מהמון שפלות חפציו, בהיותו חי חיים פראיים בלא עמל ויגיעה, ונפשו הגדולה הלא תבקש במה למלא את ציוריה הרחבים, ולא תמצא מצד מיעוט עסקו בדברים הנעלים שהם אור חייו באמת, ע"כ הוכרח ליפול ברשת זו של לבד משא החיים. אבל למה לו כל אלה, הלא יוכל להתרומם כרגע להשליך מעליו חבליו, למלא נפשו מדי יום ביומו בציורי קודש והגיונים עליונים שהם חקוקים בקרבה, ויעלה בכל יום אל רוממות המעלה הטבעית לו, ויתענג על ד'. אז יבורך הטנע עצמו וכל חיליו, ואור הלבנה כאור החמה יהיה, והשמים יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן התירוש והיצהר, באין צורך לעסק חיי שעה. ע"כ המחאה הכוללת היא הדרך האחת שראוי להרים דגלה בין בני אדם, בהיותה אם כל הרעות הפרטיות. והיא מה שמניחין חיי עולם ועומקין בחיי שעה. ע"כ ישפל הרוח ויטומטם הלב, ותפרה העולתה, עד שאין דרך למעט הזדון כ"א בעול המחרשה והאת, דכרבי וזרעי. אבל בשובם אל על, הכל יתוקן כמו רגע, ואין הדבר תלוי כ"א בתשובה עליונה.

רצב.

כל מקום שנותנין עיניהם מיד נשרף. מצד המבט היותר עליון איך שהעולם צריך הוא להתנהג, כדי שיראו הבריות אור וחיים של אמת, אין כאן מקום לפשרות, לתיקונים למחצה לשליש ולרביע, כ"א מחיקה גדולה על כל הסדרים ההויים, על כל העול הגדול הנעשה בחיי החברה, ועל כל העבדות הבזויה שלקח לו האדם בהגבירו על עצמו דמיונו ותאוותיו הרעות וע"כ נעשה שפל ונבזה, וכל הדברים הטובים שלו באו לקויים וחסרים, מכוסים בענן של סכלות ורשעה, עד שצריך חידוש מעיקר היסוד, עד שיעמוד על יסוד הקדושה והטהרה העליונה המתאמת עם נועם השי"ת וזוהר אור החכמה האמיתית המופיעה על הנפשות הזכות באור קדושה עליונה. והציורים איך לחדש פני החיים כולם, הם כ"כ נחפזים באין אריכות זמן, מפני שאין שיעור למצוקה המורגשת בנפשות קדושות למראה הרשעה השולטת בחיים ההויים, והדרך הוא מפולש מאד מאחר שאין שום דבר החוצץ כ"א טהרת לבבם של בני"א הבאה מנטייתם אל התורה והחכמה, שאצל חכמי קודש כאלה לא יוכל להצטייר כלל למה יתעכבו בני"א מהטבת עצמם העליונה הזאת כשיש לאל ידם, ולמה הם אסורים בכבלי הרשע והכסל שהם בעצמם שמים אותם עליהם. ע"כ כל מקום שנותנין עיניהם ומסתכלים במצבו ביחש לקדושה ולמוסר העליון איך מה שראוי להיות כשילכו בני"א בדרך הטובה והישרה, מיד נשרף, בלא איחור ודיחוי, בלא פשרה וביצוע.

רצג.

יצתה ב"ק וא"ל להחריכ עולמי יצאתם, חזרו למערתכם. הדעה האלהית אמנם הלא היא למעלה למעלה מחכמת כל חכם, היא הסכימה שדוקא מכל הרעות וכל ההשפלות הנמצאות בהוה ומכל סדרי החיים המקולקלים, דוקא כשיצאו אל הפועל עם כל ניוולם וכיעורם, ודוקא כשתנתן להם שליטתם בכל הזמן הנדרש ע"פ חכמתו של יוצר כל ב"ה, דוקא מכל הרע והכיעור הזה תצא האורה היותר שלמה, כשאחר כל הרחבתו יוחזר לטובה וממנו בעצמו יאירו אורים לצדיקים וישרי לב. ע"כ צריך דוקא עם הקדושה העליונה לרדת עד עומק של שפלות החיים, לקיימם כפי מה שהם ולזככם לאט לאט, עד שיעלו אל מה שנועד להם ע"פ חכמת יוצר כל ב"ה. וכיון שעוד לא באתם עד אותה המעלה איך לקשר את כל

החיים בירידתם כמו שהם אל התעודה העליונה, וחפצכם להחריב את המצב של ההוה כדי לבנות על משואותיו עולם מתוקן במהרה, ולא לשכללו קמעא קמעא עד שישוב לתיקון השלם ויוחזר הרע לטוב, ע"כ שונו למערכתכם, להוסיף עוד מעלה, עד שמרוב החכמה והקדושה תוכלו דוקא על ידה לרדת מטה מטה אל החיים, לתקנם כפי חפץ השם יתברך, שאמר "עולם חסד יבנה", ו"לא תהו בראה".

רצד.

הדור אזול, איתו תרימר ירחי שתא, אמרי משפט רשעים כגיהנם שנים עשר חודש. הרגישו בעצמם שהם צריכים עכשיו להתרומם עד אותה המעלה של קרבת החכמה האלהית, עד שעם כל רוממותם ותביעותיהם הגדולות, עכ"ז יהיו מלאי רצון מהחיים ועסוקים בתיקונם, כמו שאנו רואים שחפץ השם יתברך הוא בהכשרו ע"פ מדתו. אמנם לזה הם צריכים להחליף כמה ענינים מעצם טבע נפשם, שיהיו צריכים להשתנות ע"פ ההשקפה הזאת של הצורך להעלות את החיים כמו שהם אל מעלתן הראויה, ולא לשאוף למהפכה פתאומית שא"א לה בלא חרבן העולם. ע"כ יחדו לזה אותו הזמן הנועד לתקן את הנפשות מצד קלקולים הנדבקים בעצם טבעם, להכשירם לצד הטוב בשינוי עצמיותם. ערה. צתה כ"ק ואמרה צאו ממערכתכם. לא למען שימצא העולם, עם כל רעתו ושפלותו, חן בעיני קדושי עליון הללו הרואים את אור האמת והצדק בזהרו, היתה מטרת ההחזרה, כי איך אפשר שיאמר לרע טוב, כ"א שיהיה כח המראה ממותק באופן שיהיו נזקקים לתיקון, ע"כ לא יכלו לדעת בעצמם, עד כמה הסתגלו בהתאמתם אל המציאות באלה הי"ב חודש, כי סוף כל סוף מצאו בעצמם ניגוד עצום על כל סדרי החיים הנהוגים. אמנם ע"פ עצת ד' וההשגחה העליונה, המצרפת את כל הרעיונות והנטייות לתכליתה העליונה בהנהגת העולם וסידורו, כיון שכבר נמחקה סאת ניגודם באופן שיוכל העולם לקבל את אשר יצא מאתם, לגדלו ולרוממו ולהביאו למעלתו הנועדת, ע"כ יצאה ב"ק ואמרה צאו ממערכתכם.

רצו.

נפקו, כל היכא דהוה מחי ר"א הוי ממי ר"ש. נל כח כשמתגבר במדה גבוהה א"א לו להתחבר עם הכח ההפכי לו בכפיפה אחת. ע"כ כיון ששני הצדדים הם מלאים ענין ודברי אמת מרובים, הצד השלילי המורה על הרעה והשפלות שיש במציאות, והבחנת חולשת הנהגת החיים ע"י לב בני"א הנשחת והנשפל, והצד השני לעומתו, למצא את הטוב, בין צדדי הטוב הנמצאים גם במצב הירוד של ההוה, בין הטוב שיהיה נצמח בעתיד דוקא מעומק הרע, ע"כ כדי שיהיו שני הצדדים מלאים כ"א מאותו השכל והאור האלהי הנצרך לו, נחלקו לשתי מערכות, כדי שכל אחד יתן את פרוי בכל עז. והיה ר"א מברר את הצד השלילי, ור"ש לעומתו מברר את הצד החיובי, וכח הזכות של החיים, בין מצד ההוה בין מצד העתיד, וכל היכא דהוה מחי ר"א הוה ממי ר"ש.

רצז.

א"ל כני די לעולם אני ואתה. אם הסיבוב של כל המציאות וכל המון המעשים הרחבים והרחוקים של בני

אדם, יהיו ערוכים לקראת אותה התכלית הנדרשת, שיצאו מכללות בני"א רק יחידים אנשי קודש מלאי אור אמת וקדושת אלקים עליון ב"ה, כדאי הדבר שיסובבו כל הסבובים הנראים כזרים

לנו. ע"כ יש להביט בקורת רוח על כל הפרעות שבחיים, על כל שפלותם ומיעוט ערכם, כיון שהם כמו הכנה להוציא את הכח המרכזי שלהם במקום היותר נכבד, "בשרידיים אשר ד' קורא", שהם אינם יכולים לצאת אל הפועל ולהמשיך קיומם ופעולתם, כ"א השפעת רבים שהם נמשכים עמם בהוייתם. ע"כ אמר לו שדי לעולם אני ואתה, כח שולל קדוש ואדיר וכן כח מחייב טהור אדיר קדוש וזך, כדי שימצאו במציאות נפשות גדולות כאלה, צריכים כמה כחות להיות נשפעים וכמה סדרי החיים להתאחד. ע"כ די לעולם אני ואתה, ואין לדרוש את האורה השלמה בכל מרחב החיים הכללי, כ"א במרכזו היותר נכבד ויותר תכליתי, הוא במציאות הסגולה הפנימית.

רצח.

כהדי פניא דמעלי שכתא, חזו ההוא סכא דהוה נקיט תרי מדאני אמא, ורהיט בין השמשות, א"ל הני למה לך, א"ל לכבוד שכת, ותמגי לך כחד, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור, א"ל לבריה חזי כמה חכיבין מצות על ישראל, יתיכ דעתייהו. קדושת השבת יש שנים בכחה: האחד מה שהיא מקדשת ומעלה את ישראל בקדושתה העליונה ומרוממת אותם בעצם קדושת היום למעלה מכל עניני חול ומדבקתם בכבוד עליון וקדושה עליונה. חוץ מזה, היא ממשכת ג"כ את כח כל ימי המעשה עם כל חילונותם ושפלותם, שע"י שהם נזכרים בקדושת השבת הנם מתרוממים. ובאין הכרה מוחשית, הנפש הישראלית מרוממת עצמה אפילו בימי החול מפני זכר של יום השבת, ובזה אין דברי החול שפלים כ"כ כמו שהם נראים בחיצוניות שלהם, כ"א הם הולכים ומתעלים בקדושת השבת. ואע"פ שרוב הזמן הנם עסוקים בעבודת החול, מ"מ כ"כ הקדושה קרובה היא אל לבם, עד שהתכלית העליונה שבחיים מונחת עמוק בתוך הלב שהיא נעוצה דוקא בהקדושה. וכפי הרוממות של גילוי קרבת אלקים ב"ה בנפש, שהיא כמדת הטוב והצדק ויתר דרכי השם. יתברך שנדבקים בה, ע"פ המבט הזה יש להשקיף על חיי שעה ועל העוסקים בהם בעין של קורת רוח. כן השמשות הוא המעבר שבין העבר להעתיד והוא מקשר את החול אל הקודש, ומורה השפעת הקודש על החול ע"י קישורו, אע"פ שמצד ההרגשה החיצונית נראה שהחול הוא מאד מגושם ופחות, מ"מ יש בו כח פנימי שרק בסקירה של הרגשה פנימית חדה הדומה לחוש הריח, שהוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, רק אז יוכר קדושתו ועילויו. וזה הכח של פעולת הקודש על החול הוא פועל את הזריזות המעשית, עד שמעורר ג"כ את כחות הזקנה להיות מזורזים בפועל ובמעשה, ומ"מ אע"פ שהחול מושפע מהקודש מ"מ אין מעלת הקודש נופלת לחשבה רק כמצורפת אל החול, כ"א היא עומדת במעלתה לעצמה ג"כ. ע"כ בהגלות להם שכהדי פניא דמעלי שנתא ההוא מכא, שלא היה לו ראוי להמצא בקרבן כבר כח הזריזות למרוצה וחפזון, ומה שינה עליו טבעו להיות פעולת החיים כ"כ ניכרת עליו לקדושה, דהוה נקיט תרי מדאני אמי, להריח בהם לכבוד שבת, בהוראה על ההרגשה הפנימית הרוחנית הצריכה לצאת מקדושת השבת. אמנם תרתי ל"ל, אחד כנגד זכור, המורה על היחש של השבת עם החול, ואחד כנגד שמור המורה על עצם השמירה של קדושת השבת כשהיא לעצמה. אמר כמה חביכין מצות על ישראל, שקדושת המצות היא הנשמה המונחת בתוך כח החיים של גלגל כל פעולותיהם, שהן נראות כ"כ פשוטות ושפלות. יתיכ דעתייהו, ולא הצטערו עוד על חיי עולם הנבלעים מחיי שעה, בראותם כי גם בחיי שעה יש לישראל קישור אמיץ לחיי עולם, וזה הקישור הוא מחדש ונותן כח לכושלים ועיפים, להיות זריזים

לעבודת הקודש, גם בימי זקנה ושיבה. ועילוי הקדושה הזאת של הפיכת טבע הזקנה הכבדה לזריזותה של הילדות, דבר זה א"א לצאת אל הפועל כ"א ע"י פעולות החול כשהן מתפרצות מחוץ לעלות אל הקודש, כאותו היחש שיש לחיי עולם אל חיי שעה, שהם מוסיפים מעלה בצירופם, ע"כ יתיב דעתיהו.

רצו.

שמע ר" פ ב"י חתניה ונפק לאפיה, עייליה לבי בני, הוה קא אריך ליה לכישריה. תעודת ישיבתו במערה היתה להתעלות מאד על כל החיים, על החומריות וכל התלוי בהם, כדי שאח"כ יוכל לפעל עליהם בכח גדול לקדשם, ולהורות דרכי חיים עליונים לבאי עולם השקועים בחיי ההרגשה שלהם יותר מהמדה הראויה. ע"כ כ"ז ההתעלות לא ידע ולא הרגיש בחרבן החומר שלו. עכשיו כשהגיע זמן הפעולה על החיים החמריים, בהיותו פועל על סביבה של אנשים חיים חומריות, היתה ראשית מעשהו לבנות את חרבן החומר שירד פלאים בכל אותו הזמן שהיה נועד להתעלות הרוחניות במדתה העליונה.

רז.

חזא דהוה ביה פילי כגופיה, הוה קא בכי וקא נתרן דמעת עיניה וקמצוח ליה. החסרון הגופני המורגש מאד בחסרונו, לא הגיע עדיין המצב של יחש הגוף לקדוש עליון זה בעצמו שיהיה ראוי להרגיש את המכאוב. רק ע"י השפעת המיוחשים לו וקרובים אליו, כפי אותה המדה שהשלמת הגוף דורשת לענין הכח המשפיע להשלימו, זה גרם התעוררות ההרגשה בכאב, מבכייתו של רפב"י, דהוה נתרן דמעת עיניה וקמצוחן ליה, ולא מצד עצמות מעמדו. כי כ"כ היה הגוף וכל רגשותיו שכוח מפני האור האלהי החופף על נפשו העליונה, עד המדה של אי אפשרות ההרגשה במעמדו, כ"א לרגלי היחש שהתחבר כעת עם החיים, החיים חיי החושים וחיי החברה, והצורך הגדול שהם נצרכים להיות נשפעים ממנו, ע"י מה שיהיה גם הוא נכנס בחוג חייהם.

רסא.

א"ל אוי לי שראיתך בכך, א"ל אשריך שראיתני בכך, שאלמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך. לענין כח ההשפעה על אחרים, שעכשיו היתה התקופה החלה להיות באה, ודאי חסרון גדול הוא חלישות החומריות ומיעוט כחו, אע"פ שלעומת המעלה העליונה של האיש המתעלה מכל אלה אין הדברים הללו מורגשים, ואור של חיים יותר נשגבים, שהם ממתיקים את כל צער מורגש שיכול להתדמות, מאיר וחופף תמיד על הנשמה העליונה ההיא. אמנם התשובה היא שסוף כל סוף ההתגלות העליונה שבאה עד למדת שכחת הגוף ושליטתו לגמרי, רק היא תוכל להביא את האדם שעכשיו בהכנסו אל חוג חיי החומר יוכל לנהגם ולהשפיע אור יקרות על האנשים הירודים השקועים בחיי החומר, עכ"פ במדה שתמיד הם מרגישים את עניינו. ע"כ אמר שלא די לענין הקנין העצמי הנוגע למעלתו הפרטית הועיל החורבן החמרי הזה, כ"א גם לענין ההשפעה, אשריך שראיתני בכך. כי עכשיו הרבה יותר מאד תוכל ליהנות ממאור החכמה הבוקע בזיו אור מבהיק, שאם לא ראיתני ככך לא מצאת בי כך, אפילו מצד המדה של ההשפעה המתיחסת אליך, שהיא משתלמת רק לפי העילוי של ההשתלמות היחידית של הקדושה העליונה הגבוהה מכל השפעה. ולפי מדת

המעלה היחידית שאין כל שפה ולשון יכולה להביעה הקוננת עמוק בחדרי הנשמה, כן תגדל ג"כ מדת ההשפעה החיצונה באותן הדברים היכולים להיות נמסרים ומתבטאים בפה ולשון לחוץ.

רפב.

דמעיקרא כי הוה מקשי רשב"י קושיא, הוה מפרק ליה רפב"י תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רפב"י קושיא, הוה מפרק ליה רשב"י כ"ד פירוקי. כל ההשגות העליונות התחלתן המה החושים שהם הראשיים שעל פיהם בנויות המושכלות הראשונות. החכם האמיתי החודר לדעת אור האמת, כשיבא לישב דבר על מכונו, לא יסתפק בהסרת פליאה מצד אחד שהיא רק דחיית הרגשה שכלית ממקומה. אמנם תוכן כל פליאה היא לישר את ההכרה הכוללת על פני כל המרחב של ההבנה לכל צדדיה. ההקפה הכוללת ביחווה להחושים היא מתוארת בששת הצדדים אשר לששת הקצוות. אמנם מתוך המוחש יגיע עד המושכל המופשט שלעומתו, עד שההקפה הכללית המתרצת כל קושיא בהרחיבה את דעתה על כל האופק של חוג ההרגשה מהחושים ומהשכל, הוא תריסר פירוקי. אמנם כשיתעלו המושגים, יתיצב כל ההיקף של המושג [המוחש] והמושכל יחד, וישמשו בתור מושגים קרובים שעליהם יבנו המושכלות המופשטות היותר עליונות ורחבות, להראות אופקים חדשים, גוונים דלא מתחזיין מגוונין דמתחזיין, וזאת היא העליה העליונה שיעלה עליה האיש אשר התולדות השכליות הנולדות מהתולדות החושיות הנן עומדות לו במערכה אחת של דרכים מוחשים, ועליהם יבנו המושכלות והעצות היותר רחוקות ועליונות, שכל הרגשה של קושיא מרחבת את הגבול לאופקים חדשים, לא י"ב פירוקי כ"א כ"ד פירוקי.

רפג.

אמר הואיל ואתרחיש ניטא, איזיל אתקין מלתא. ראוי לאדם להכיר תמיד את גדולת הערך של הכלל, עד שהמאורעות הגדולים, יותר מכוונים, יהיו בדרכי חייו אם ימצאי להם קישור באיזה ענין כללי. ע"כ בהזדמן לאדם הצלה גדולה, רבת עליליה התופסת מקום גדול בחייו, לא יספיק לו שיצמצם פעולתו רק בחוג הפרטי כ"א ידע שמאורע גדול יש לו ודאי ענין לדבר גדול, והדבר יהיה אז גדול כשימשך ממנו יחש לטובה כללית. ע"כ הואיל ואתרחיש ניטא איזיל ואתקין מלתא.

רפד.

דכתיב ויכא יעקב שלם, ואמר רכ שלם כגופו שלם כממונו שלם בתורתו. המובן השטחי הוא, שכל השלמה שמסתעפת אחת מחבירתה אח"כ נהפכת לחטיבה בפני עצמה עד שהיא מסגת את גבול האחרת. ע"כ בנוהג שבעולם שהשלמת הגוף שהיא מולידה הצורך להשלמת הממון, לסוף היא נדחית מפני השלמת הממון. שהדמיון הכוזב עושה אח"כ את הממון לחטיבה בפני עצמה, עד שלא די שעל ידי הממון לא יעזר להרחיב ולחזק כחות גופו כ"א עוד יהרסו ע"י רוב חרדתו על הממון והשגתו. והנה הגוף והממון, שניהם הם בסיסים טובים להמעלה הרוחנית שהיא יסוד התורה, תיקון השכל, ותיקון המוסר, וכמה פעמים מזדמן שהם עומדים כאויבים זה לזה. המוסר מדלדל כשאינו (מובן) [מבין] כל צרכו את החפץ לחיזוק הגוף ולהרחבת חיי החברה הקיבוצית, שישודה הוא הקנין המספיק יפה לכל צרכי החיים. יעקב

אבינו ע"ה היתה עיקר מגמתו להראות לכל שאין שום צד מצדדי השלימות, בין הגבוהים בין הנמוכים, שלא יהיה האחד מחזק את חברו כשיובן יפה, וק"ו שלא יהיה אחד סותר את חברו. ע"כ היתה יד ד' עמו, ובא שלם כגופו ועם זה שלם בממונו, ומשניהם יחד מצא את הטוב הפנימי להיות שלם בתורתו, להיות למופת, כי בדרכי הצדק והאמת מתקבצות כל המעלות להאחד יחד, ואין שלימות אחת דוחה את חברתה, כ"א מפני קיצור ההבנה שבערכה ובהשגת מטרותיה. "לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו ד' צבאות שמו"י, שברא צבאי צבאות בעולמו שכולם יחד עושים את צביונו, ומכללות כל הטוב מושגת היא האמת הכללית המלאה תם, "ויעקב איש תם יושב אוהלים", מביט בעין של נדיבות ואהבה על כל מה שנמצא בו דבר טוב.

רפה.

ויחן את פני העיר, אמר רב מטבע תיקן להם, ושמואל אמר שווקים תיקן להם, ורכי יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם. הגברת המוסר הטוב המתאים אל הצדק העליון והגברת כח החברה הקיבוצית הוא ע"י התמדת היחש שימצא בין אדם לחבירו, שיהיה כל אחד מרגיש איך שע"י מה שחבירו נמצא בעולם וגם יש לו צרכים שלפי ההשקפה החיצונית הוא דוחק את גבולו וממעט את צרכיו הוא, באמת אין זאת אלא השקפה של טעות, שמזה נולדת השנאה והתחרות וצרות עין בין אדם לחבירו ובין מדינה לחברתה. אבל המבט הפנימי מורה אותנו שכל מה שיתרבו בני אדם, יותר יוכלו להועיל איש לאחיו ע"י התחלפות הכחות שיוכל כ"א להשתמש וליהנות במה שחבירו מוציא אל הפועל. וכל מה שתהיה הכרה זו יותר גלויה ובולטת, יותר יתרחב כח האהבה ואחוות החברה האנושית, שממנה תוצאות לכל הטוב היותר נשגב שראוי להיות שורר בעולם. והנה כדי להגביר את הרושם של הטוב המושפע לבני"א איש מרעהו, יש ע"י שלשה דרכים: הדרך האחד הוא, להרבות את התמדת המצבים שעל ידם יכיר האדם את יחוסו לחבירו, והנה כ"ז שלא נמצא מציאות המטבע, ידע האדם שהוא יכול להיות נהנה בתוצאות פעולותיו של חברו רק כ"ז שיזדמן שהוא צריך למה שביד חברו וחבירו יהיה צריך למה שבידו, אבל כ"ז שלא יפגשו שתי אלה הנקודות, לא ירגיש את הטוב שהוא מקבל מחבירו. אבל בהיות התמצית של הנקודה כלולה במטבע העוברת לסוחר, הרי בכל עת שיש לו מותר מצרכיו הוא מוכרם במטבע, והוא בטוח שכבר בא לידו כח שסוף כל סוף יביאנו להשיג ע"י עמל חברו את הנצרך לו, א"כ מתרבה רושם האהבה שהוא יסוד המוסר בריבוי האיכות ע"י המקרים המתמידים. עוד יורחב כח האהבה הכללית ע"י מה שיראה האדם שלא רק מהאנשים הנמצאים כבר בחוגו תימשך מהם תועלת לו, ושיוכל לסבלם אחר שכבר נמצאו אתו יחד, כ"א עוד יותר, שהוא יוכל לבא לידי מדה זו לעשות כונניות בחכמה שירבו הבאים אל מקום אחד, וכפי רוב הבאים והתרבות הצרכים כן תרבה הברכה והעבודה, זאת היא פעולת שווקים. אמנם כל אלה יהיו לתועלת רק ע"י מה שיפותח רגש האדם לטהרה ולטוב טעם שאז יתרבו צרכיו. ולפי רוב הצרכים כן יהי הריבוי הנצרך לו מן האנשים מתרחב. ותחילת הטעם הטוב מתילד מהרחבת מושג הנקיון והטהרה הנמצא במרחצאות, שכל אלה ראה יעקב אבינו, הכולל את כל השלימות ואוגדם יחד להשריש בשכם שהוא נגד הפרצה שהיתה עתידה שם בחלוקת מלכות בית דוד, מפני מיעוט ההכנה להבין איך אפשר שתתאים השלימות החמרית והחברתית עם השלימות המוסרית והעיונית. אבל יעקב איש תם, רק הוא בא שלם. ומעשה אבות סימן לבנים ולאגד את כל כשרון יחדיו, להיות בחוברת לקדש שם השי"ת ששמו שלום, "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו".

א"ל איכא מילתא דכעי לתקוני, א"ל איכא דוכתא דאית ביה מפק טומאה ואית להו צערא לכהנים לאקופי. הספיקות הם נמנים בכלל השפעותיה של תורה, הם ג"כ ערוכים בחשבון ומשלימים את מה שראוי להם להשלים. אמנם כללות הצורך להשלמת הפעולות היוצאות ומתרבות ע"י הספיקות, אם שהם מרבים את עסק התורה, והטורח והעסקנות בעצמו הוא נותן את פריו לקדש ולעדן, אמנם הם אינם נצרכים כ"א לפי אותו הערך שהאורה העליונה נחסרת שאז צריכים להשלים ע"י התעסקות יתירה, שהיא משתלשלת ובאה ע"י הטורח המתרבה ע"י הספיקות. אבל במקום שהאורה מבהקת ביותר זוהר תורת אמת ודעת אלהים באור נגהה, אין צורך לחשכת הספיקות, למען על ידם יצא איזה אור נוגה המאיר מתוך החושך. ביחוד הראויים מיד להתרומם מעל לאותו הצורך הנדרש להשפעת הספיקות והטיפול בהם, הם הניגשים אל ד' ליהנות מאור חסד עליון, כהני ד' ודורשי שמו. ושני ימים טובים של גליות וכיו"ב המה חקים לא טובימי לעומת אור האלהי שבארץ חמדה, אע"פ שחביבים דברי סופרים ועריבים על כנס"י יותר מיינה של תורה. ע"כ זהו ראשית המעשה מאותו האור האלהי המתפלש ע"י כח אור המזהיר של אותו קדוש ד', הרשב"י, בצאתו לאור העולם, אחרי התעלותו הנשגבה ממעל לכל תנאי החיים הנהוגים, להאיר באור הודאי ולמעט את הצורך של תשלום הספיקות. ועם זה נמשכת הארת הספיקות בפועל, המגיעה בתחילתה לכהנים המקודשים לד', שלא יהיה להם עוד טורח לאקופי האי דוכתא דספק טומאה, "אל ד' ויאר לנו", "הודאי שמו כן תהילתו".

אמר איכא אינש דידע דאיתחזק הכא בהרה, א"ל ההוא טבא כאן קצץ כן זכאי תורממי תרומה. כשחוזר האור האלהי להאיר בדור ע"י איש מורם מעם שבחר בו ד' להיות לאור עולם להחזיר עטרה ליושנה, תחילת מעשהו תהיה להחזיר את המצב אשר ירד במשך דורות קרובים, מצד חסרון השפעה והעלמת האור, ואח"כ יוכלו הדורות הבאים להתעלות עוד יותר, אם תמצא להם זכות להיות מוארים באור ד' כראוי. ע"כ כאשר המסיבות של התרבות הספיקות הן עומדות לפי אותו הערך של החשכה הפנימית שלהשלמתם צריך דוקא התרחבות העסקים המעשיים בכל גדרי התורה בפועל גם מצד התולדות המסופקות, ע"כ צריך לשקול תחילה כמה ארוכה היא הירידה הזאת, אם זה מקרוב, כימי דור אחד עמד העם על מצב יותר נשגב, באופן שלא היה צריך להשלמת הצד המסופק ותולדותיו קרוב הדבר להגיעהו עוד הפעם על מצבו באין צורך לענן הספק לסוכך עליו. והנה העיד הסכא שענינו ראו שהיתה כאן טהרה מבוררת באין ספק. למדנו מזה שרק פרי ירידת הדור הקרוב גרם להצריך הספק ותולדותיו. ע"כ יוכל ג"כ הצדי הראשון של ההארה האלהית, להביא את הדור במצב עילוי כזה, שלא יהיה לו עוד צורך בסעיפי הספק להרבות המעשה התורי, כי יתרחב לבבו באורה של תורה, להרחיב צעדיו בדרכים הודאיים, ובאור הפנימי המצורף עמהם. ע"כ בא הזמן ג"כ בפועל כפי תנאי הבירור הצריכים למעשה להוציא לאור תעלומה, למעט עכ"פ צערא דכהני.

עבד איהו נמי הכי, כל היכא דהוה קשי טהריה וכל היכא דהוה רפי צייניה. לעולם צריכה ההוראה החיצונית להתאים אל המבוקש הפנימי. ע"כ בהיות המגמה הפנימית אז להרים את קרן הדור שהושפל, ולעודדו עד אותו רום המצב שעמד בו לפחות בימי דור הקדום לפני ירידתו, שהיה דורו של בן זכאי, ע"כ התחיל להראות הדמיון במעשה, ונכון הדבר שההוראה המעשית על הדרישה של עליו הדור בריבוי אור אלהי פנימי, עד שמסבתו יבא הדבר למעט בספיקות וטרחם, ולהתאים את אור התורה אל דרך הבירור והודאי. זאת הנטיה בעצמה צריכה תיקון מרובה מפני האנשים הזרים, אותם שאינם ראויים להבין עומק הכח הזה, וחושבים שהנטיה של הקולא והיתר המעשי של עול הספק זהו עצמו הפרי, ומזה יוכל לצאת ג"כ צמח מר של זילזול כח זהירות המצות והכרת ערכן. ע"כ נאות למחשבה זו התורמוס, הפרי המצויין, שצריך דוקא תיקון מרובה ובישול מרובה, מאותן שברא אלקים לעשות ולתקנמי. אמנם אחרי התיקון והבישול יהפך ממר למתוק, ויאכל בקינוח סעודה להיטיב הטעם ולפנקו. והנה התעלות הרוח ע"י רוח ד' השופע על יראיו, מסוד ד' להם, אינה צריכה להרבות בכמות של המופתים והבירורים, כי עיקרו הוא האיכות המצויירת בבטחון עצום, בלב הישרים שאור ד' עליהם זרוח. ואותו הבירור בעצמו שלב הפוסח על שתי הסעיפים מצד חולשת נפשו וריחוקו מאור השכל הטהור המתנשא מכל מחשכי החומר יהיה בו מסופק, יכיר איש האלהי בירורו כנכון היום, "אורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום" . ואותו המעמד המלא אורה שהוא מחובר לא רק עם ההכרה ההגיונית הצמצומית בשכל המופשט לבדו, כ"א גם בכל הליכות החיים וכל הכחות של הגוף והנפש בעילויים המלא, עד כדי קרבת אלהים היותר שלמה ואפשרית בחק האדם, היא בעצמה היא נותנת עז וגבורה להפליא לעשות כל אשר יצא מפי צדיק, "ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור" . ע"כ דיו הוא המופת הפשוט כל היכא דהוה קשי טהריה, וכל היכא דהוה רפי צייניה, מפני שהתחבר עם איכות ההכרה הפנימית שאי אפשר למוסרה בסימנים חיצוניים. ומעמד כזה מגיע כבר להפליא פלאות, "באשר דבר מלך שלטון", "אשרי אדם עוז לו בד".

כפ

אמר ההוא מכא טיהר נן יוחאי בית הקברות. אנשים אפילו גדולים, ולפעמים דוקא גדולים, אבל כל זמן שנועדו רק להנהגת הדור לפי תכונת ההוה לפי ירידתו, לא יוכלו כלל לצייר איך אפשר שע"י כח אדיר וגדול ירומם הדור וינשא מכפי מה שהיה וישוב להתעלות עד כדי המדרגה שהיה עליו זה זמן רב, בהיות אורו מבהיק יותר. ע"כ לא יתקבלו אצלם ג"כ אותם התנאים הנדרשים להכנת הרוממות של הדור בשעה שהם מנוגדים לאותם הדברים שהיו ראויים להעשות לפי מעמד השפלות של ההוה. ולפי מצב הדור מבלעדי האור האלהי של רשב"י, הלא היו הספיקות ההם והצד החומר שבהם נדרשים עד מאד. ולהכרת ההתרוממות הכללית שזה עכשיו רק קו אחד ממנו התחיל להתנוצץ באורו, לזה לא יגיע על נקל מי שמעמדו הוא איתן לפי הערך של הדור כשהוא לעצמו בשקיטתו והורדתו עם כל התנאים המצורפים לזה, הוא בצדק מוחה, לפי דעתו שהיו לה ג"כ בסיסים קיימים ממחזה ההוה שבדור, לאמר טיהר כן יוחאי ביה"ק.

כז

א"ל אילמלא לא היית עמנו, ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו יפה אתה אומר, עכשיו שהיית עמנו ונמנית עמנו יאמרו זונות מפרכמות זו את זו ת"ח לא כש"כ, ירב ניה עיניה ונח נפשיה. הדיעות הגדולות, המתעוררות בלב גדול המרגיש בעצמו שהוא מוכרח לרומם את קרן הדור ולהעלותו מירידתו, לפעמים הן נדמות לדברים זרים, ומי שלא היה במחיצת אותו האיש הנועד מההשגחה האלהית להרחיב את הדיעות ולצרף את הלבבות, למען יוכלו להתרומם למעלה יותר עליונה ממה שהיו עומדים עליה עד כה, הוא בצדק יהיה חזק בדעתו לחלוק על כל הדברים הרמים והטובים, בין במעשה בין בעיון, היוצאים מצד ההשפעה העליונה ההיא. אמנם מי שיהיה במחיצתו של אותו צדיק, הלא דברי יושר ואמת כשהם יוצאים מן הלב הם נכנסים בלב כל מבין, בפרט בלבב ת"ח יראי ד' שלבבם פתוח להשכיל אל כל דבר אמת וצדק. ע"כ יקלטו הדברים בלב עד כדי למעט את התקוממות המחלוקת. כי עכ"פ ישכיל וידין כי דרך סלולה וכבושה יש לו לדורש הדברים הגדולים והעליונים אע"פ שהם גבוהים מכפי המורגל, אבל בכ"ז יכול להיות שלא יבא עוד לכלל הסכמה, כי רק כבד יכבד את המבוקשים הגדולים, ובלב חרד ביראת רוממות יביט על המועצות העליונות, אבל לבו לא יתנהו להאמין שיש בהן ערך מעשי בהוה. אמנם לפעמים יחדר כ"כ האור האלהי עד כדי קניית הלב, עד שבאותו מעמד תהיה ג"כ מדת ההכרה גדולה כ"כ עד שתמצא הסכמה מולהבת ג"כ לפעול ולעשות בעבודת הקודש לפי אותה המדה הרוממה המתעלה על המורגל. אמנם אחרי שהעליה הזאת אינה באה לפי כל התכונה הקנויה של האנשים ההם, כ"א מצד ההשפעה של קרני האור הזורח מאותו המאור הגדול והקדוש, אשר יד ד' עליו לטובה, לפקח עינים עיורות ולהאיר מחשכי ארץ. ע"כ יוכל להיות שאח"כ ישוב לטבעו, ויחזרו להיות זרים לו בפועל כל אותם הדרכים החדשים העליונים. אבל אחר שכבר מצאה ההסכמה מקום בקיבוץ של ראשי דור חשובים, כבר הוא אות נאמן שיש עכשיו שעת הכושר להרים את מצב הזמן משפלותו, וכל מניעה ועיכוב עומד הוא נגד טובת האומה בכללה ונגד טובת הכלל כולו המסתעף מזה. וכל דבר ניגודי למטרה מסויימת שכבר הוכרה, אינו בא כ"א מרפיון כח המטרה וערכה. ומה גדולה היא הירידה אם יחשוב העם שמועצות התורה וההדרכה הרוחנית כ"כ רפויה היא בידי ת"ח, עד שאין להם במטרתם הכרה חזקה. ע"כ לא תוכל ההסכמה להיות עומדת וחזקה, וההכרה בכח הקיבוץ כ"כ נעשית דלה מפני מיעוט הציור של תכנית המעלות שיוכלו לצאת לאור ע"י קיבוץ הכחות, א"כ לא רק על המצב הירוד ישאר הדור כ"א עוד ירד ממנו למטה מטה. ע"כ חוזרת אז כבר העליה, שהיתה בתחילה נדרשת לשם התעלות, להיות עכשיו נדרשת לשם הכרח והגנה מצרה גדולה וירידה יותר גרועה שמוכרחת להפתח, אחרי שכבר התחיל האור היותר צח להתפלש ולהיות ג"כ מוסכם, אלא שמסבת שלטון ההרגל המתגבר על ההתרוממות הזמנית שכבר הספיקה לכלול חלק רשום מהקיבוץ של הרשומים שבדור שבידם לפעול לטובה, יהיה הדבר חוזר להעלם ולהסגר. עכשיו תצא התביעה רשומה, ומניעת ההסכמה תגרם חילול כבוד לתורה והוגיה מצד רפיון ההכרה שבתעודה המתיחסת להם, שראויה לבא עם חזקתה אחר ההסכמה שכבר האירה איזה פעם. ע"כ מצא עז ד', קדוש עליון זה, לדחות את היחיד שעם כל תומו עמד על דרך ההתעלות שהתחיל עכשיו להופיע לעצרו, בהכירו שאין זה הסבא מבני הדור העומד להיות מתעלה ביותר יתרון אחר שכבר היה עמם, וכבר נמנה, מה יאמרו עכשיו, שהירודים שבבנ"א מכירים את טובת קיבוץ הכללית וצירופם, מפני שהם מכירים את מטרתם לפי מעמדם; ואם ת"ח לא יכירו זה, הלא ירידה תהיה לדור, ירידה חדשה הגרועה מאותה הירידה השוקטת קודם שהותחלו תביעות חדשות להאמר. ירב ביה עיניה ונח נפשיה, למען לא יתפס בכף של מחלוקת כללית בהתאמצות לסתום בפני האור האלהי שהתחיל כבר לזרוח במדה היותר גדולה מכפי ההרגל שכ"כ גבר על האי סבא, עם כל גדולתו.

נפק לשוקא, חזייה ליהודה כן גרים, אמר עדיין יש לזה כעולם, נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות. המטרה העליונה של אור ד' המתפשט בכח והדר על כנסת ישראל, היא להטביע את החותם האלהי הטבעי לכנסת ישראל כ"כ בתור "ממלכת כהנים וגוי קדוש", בהכרה עליונה פנימית עד כמה רוחה העליון האלהי הוא מתעלה מרוח כל עם ולשון, ועד כמה צריך שישלוט בקרבה בכבוד ועז מבלי לכופר ראש מפני הרוחניות והטבעיות של כל עם וגוי, אשר חלקם הוא הטבע הגס המעולף באהבת עצמו הגסה החמרית. ורק בצירוף הטבע הקדוש של כנס"י בתוכם פנימה בקישור אמיץ טבעי שיש בו קנין עצמי, יוכל האור האלהי שבאורה של תורה להאיר יפה על ישראל ועל העולם כולו, וכ"ז שנמצא מעורב בכנס"י כח כזה, שמפני חשיבותו ראוי הוא להיות פועל ורשום, ובקרבו מונחת זרות להטבעיות העליונה של כנס"י, הוא מעכב על כל הדברים הטובים העומדים לצאת מזרם האור העליון הגדול שעתיד להופיע ע"י התיחדות טבעיותה של כנסת ישראל עם אורה של תורה ודעת אלהים הנפלא השרוי בקרבה. יהודה בן גרים זה, ממנו יצאה המארה של הצורך של עילום אורו הגדול של רשב"י, מפני מחאתו הכוללת על רומי מצד ההכרה העליונה עד כמה רוח ישראל מתנגד לה ולכל טובה וחסדה גם יחד, שאיננו כ"א פשוט טלפים באין מעמד לחסד וצדק להיות שרוי בתוכו. הוא בניגודו הפנימי בטבעו הנוטה לטבע העמים הזרים, בהיותו בעולם, סותם הוא את האורה לא בהלך נפשו ורוחניותו כ"א בטבעיות השורה על חומרו ובשרו הלקוח מעמים זרים. וכ"ז שיפעול ע"פ מדותיו, יהיו הדברים המחשיכים מוכרחים להמצא בכנס"י לפי אותה המדה הצריכה להגנה במעמד שפול וחשוך ויעוכב כל הטוב מלבא, ע"כ נתן עיניו כו ונעשה גל של עצמות, באפיסה של הפעולה הנובעת מהחומר הרענן הנוחל יסודותיו מידי עשו, "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לד' המלוכה".

שלשה דברים צריך אדם לומר נתון ביתו ע"ש עם חשיכה וכו', מה"מ אריב"ל א"ק וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא. גמר תכלית כל מצוה ואזהרה של תורה הלא הוא הרושם של הטוב והקדושה שהיא עושה בנפש. ע"כ אותם הדברים שהם נמשכים והולכים ע"פ מנהגם הקבוע בבתי ישראל הכשרים, רק אז תגלה פעולתם לטובה, ע"י מה שיהיה אדון הבית היודע בבירור שנעשו הדברים הללו כחק מצות תוה"ק. הידיעה, היא תביא בלבו אותם הרשמים הטובים של הקדושה העליונה, שהמעשים הללו פועלים בהמשכם. ע"כ צריך שישאל את אנשי ביתו, למען יודע לו אל נכון כי אמנם שלום אהלך וחקי תורת ד' נשמרים בו, ורק אז ע"י הידיעה תבא הפעולה הטובה לרשום עליו את רשומה. ואז בהיותו הוא מתעלה ע"י הליכות החיים הנעשים בביתו, הנה יתעלה הבית כולו עמו, בהיותו הוא המפקד את נוהו, ויהיו הדברים הטובים והמעלות המסתעפות מהם נעשים ע"פ פקודתו. לא שילכו הדברים במקרה, כאילו אינם יסודי הבית כ"א דברים טפלים שהבית יכול גם מבלעדן לעמוד. לא כן, על אדון הבית החובה להראות ששמירת חוקי השי"ת ומשפטיו בבית המה האשיות שהבית עליהן נשען. ע"כ הם צריכים להיות נודעים לו, ונעשים בפקודתו, בזהירות מיוחדת של מנהיג ומפקד. רק אז הנך בטוח בפקדך נוך, אחרי הידיעה שתדע ותחפוץ לדעת [כי] שלום אהלך שלא תחטא. ע"כ בכניסת אור השבת קודש, למועד אשר בו תזרח הקדושה הישראלית בכל עזה ותקפה בבית האיש הישראלי, אז המועד הנכון להטביע את החותם

הראוי למשטר הבית הבנוי בישראל, לרומם את ערכם של חיי הבית הכשרים, עד רום מעלתם היסודית, להראות את צורתם הרוממה ואת עקריותם, בתור הנושאים היותר עליונים של יסוד חיי הבית וכבודם.

כ"ג.

אמר רבה בר"ה א"ר דאמור רכנן שלשה דכריס צריך אדם לומר וכו' צריך למימרינהו בניחותא כ"ה דליקבלינהו מיניה, אמר ר"א אנא לא שמיע לי הא דאמר רב"ה וקיימתי ממברא. יש בכל הדרכה פעולה קרובה ופעולה רחוקה: הפעולה הקרובה היא בענין אותו הדבר הפרטי הנדרש עכשיו להדרכה לקיים, בעשיה או במניעה. הפעולה הרחוקה היא בענין חשיבות התוצאות, שכלל ההנהגה פועלת כשהיא עומדת בתקפה. והנה לפי הנראה שיש בכל שלטון שני הדרכים הידועים, של נועם ושל חובלים, לרדות ביד חזקה או לנהל ברך ונעם, אם נשים מגמתנו רק לצד ההדרכה הפרטית אז יתגלה מיד לעינינו שיותר נפעול על הלבבות ע"י אמירה רכה מאילו נבקש לבא ברדיה ובעקיפין. אבל אם נחזור עד סוף תעודת השלטון הפועל בכללות מציאותו, אז יש אשר ההנהגה החזקה תכריע את הכף. כי בהיותה ידועה ומפורסמת בכחה כי עז, תלף מיראה גם את הסוררים, ולא עוד שתוכר מציאות הצורך למשטר, ויוחש הערך הגדול שיש לדברים המוזהרים ע"י מציאות משטר חזק. א"כ לכאורה יש כאן פעולה יתירה אם תהיה הרדיה חזקה, יוצאת מכלל הרכות והנעימות המתונה הרבה. אמנם אמתת ההכרעה אינה כן בנוגע לחקי ד' ומשפטיו, כי מאשר ידענו שעצם עשיית המצוה היא מזככת את הדעת ואת הרגש, א"כ לא לבד ביחש להענין הפרטי, כי אפילו לכללות ההדרכה יש יתרון גדול להנהגת הנעימות והלך, מפני שכיון שיותר קרובה הפעולה הפרטית להעשות ע"י אמירה רכה, הלא עצם הפעולה הטובה בעצמה היא תהיה העוזרת ג"כ לההדרכה הכללית. ע"כ צריך למימרינהו כניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה, ותצא התועלת הקרובה, ומזה תצא ג"כ התועלת הרחוקה, כחק מצוה גוררת מצוה. אמנם ההשקפה היותר עליונה היא היא ההשקפה הזאת, החודרת עד כל דבר פרטי, ומעיינת על הפרטים בצירוף הכללים הגדולים שהם מביאים אליהם. זה אמנם הוא נידון רק אם נחליט שמצד ההשפעה הכללית יועיל רושם של הרדיה החזקה יותר מהרושם

הרך. ר"א אמר דלא שמיע ליה הא דרבה כר"ה, ולא בא לשקול את מדת הכלליות ע"פ מדת הקיבוץ של הפרטים, כפי אותה הסקירה העליונה שממנה נובע מקור דברי רבה בר"ה, כ"א קיימתי מסכרא הכללית, שבכל אופן יש לנטות יותר אחר מדת הנעימות, מצד עצמותה וחמדתה, מצד שהיא טובה ונוחה. ואם אחר כל החשבון הארוך של תוצאות המעשים, ג"כ יתבאר שמתאים [הוא] להנטיה העדינה של הנפש הטובה, ה"ז טוב כפול.

כ"ד.

איזהו בין השמשות, משתשקע החמה כ"ז לפני מזרח מאדימין, הכטיף התחתון ולא הכטיף העליון בין השמשות, הכמיף העליון והשוה לתחתון זהו לילה, דברי ר"י. ר"נ אומר כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל. ר' יוסי אומר כין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו. המחזה של היום והלילה והתחלפותם והיחש שביניהם, מזכיר לנו ג"כ את היחש של המוסר וההנהגה הכוללת

המתאימה לאלה שתי התקופות ביחוד במצבה של כנסת ישראל, בשעה שהיא דומה ליום בעת גאולתה ורוממות קרנה, ובשעה שהיא דומה ללילה בעת שפלותה וירידתה. ההבדל היסודי בין שתי התקופות הוא, שבעת האורה, בעת רוממות האומה, היסוד הכללי שלה עומד הוא בראש, וכל יחיד מוצא את אשרו שמחתו וכבודו באושר הכלל, אז המצב היומי שולט, שדוגמתו בכלל האנושיות שליטת פעולת חי החברה גדולה היא עד שבולעת אל תוכה את התכונה היחידית של חי הפרט. בירידת האומה, בפיזור והירוסה, באבוד מרכזה, רוחה הכללי וחסנה, אז הרוח הכללי נופל, השמש שוקע ואתא לילה. תחת חי הכלל שהתעלמו מיום שחרב בית תפארתנו ועיר שחוברה לה יחדוי ירדה מגאון עוזה, הנה צריך להגביל כיצד רוח הכללי יורד, כדי לסמן את התחומין שבין חי הכלל וחי הפרט ויחוסם זה לזה. כי גם אחרי שבטלה המלכות, המקדש, והאומה נתפזרה, מ"מ הוכנו משומר ישראל ב"ה הכנות כאלה שיהיו עדיין קרני אורה שופעות ופני מזרח מאדימין. האומה זכרה את חמודותיה יפה, וכח איגודה לאשרה הכללי חזק וחי מאד בלבה. עוד קרוב לזמן החרבן הרגיש כל יחיד גם בחייו החמריים את החסרון האיום, שהנפילה הכללית חסרה לו, עד שגם צד התחתון שבחיים לא יוכלו להיות מלאים ומאירים. זהו עדיין מעמד רוח דומה לגאולה. עברו זמנים, ומחי החומר נשכח כל חמדת חירות גוי ורוממות קרן, ואין תביעות חי הכלל ניכרות מצד התחתון שבחיים. אבל מצד חי הרוח עז ד' והדרת הקדושה החסרים, כ"ז שכל יחיד הרגישם יפה בצד העליון של החיים זהו כין השמשות, שכבר משמש בו כח הגלות גם ברוח אבל כח הגאולה ג"כ פתיך ביה, כיון שבצד חי הרוחניות העליונים נתמלא ג"כ ההרגש כולו, רק מצד יחש הפרט, זהו לילה, השליטה של הגלות השלימה. והדברים לפי מבט זה תלויים בזמנים, הזמן פועל את הרשמים, כל רושם המתרחק מצד הזמן החוצץ בין זמן הראותו, עד הדור החי, הוא פוחת והולך, ותחת שלטון הכלל ברוח מתחשכת אורה זאת, וחי הפרט ודבריו הקטנים נכנסים תחתיו, אז ימש חשכת לילה. אמנם ישנה עוד השקפה שלא רק הזמן אשם, לא מרחק הזמן עושה את ההחשכה ואת ההתרחקות ממקור האורה הכללית, כ"א האדם, תהלוכות חייו שהם מתחילים בבחירה לקבל צורה פרטית לגמרי, שיש לה אמנם משתשקע החמה, השמש הכללי של אור העליון הכללי המורגש, מקום, אבל האדם הוא מהלך, מכיון שמתרחק חצי מיל, התחום המתיחש למקומו של אדם למצבו הקבוע הוא המיל, כיון שכבר ימצא האדם בקרבו חלק מוכרע, שחשבון הכללות והפרטות שבו (הם) [הוא] כמו שקולים), כיון שאיננו עומד על אותו המשקל שבו מתעלה האדם להכיר, שכאין נחשב הוא וחייו וצרכיו כשהם לעצמם בפרטיותם לגבי טובת האומה ואשרה בכללה. זוהי ההחשכה של ביה"ש, שמקורה לא ברוח הכלל והזמן כ"א ברוח כל יחיד ובחירתו. עכ"פ בין אם הזמן עושה את פעולתו על היחיד, בין אם היחיד הוא הפועל, אבל יש לדעתם כח ממוצע שבו האדם מלא משתי נטיות יחד, ואין הדבר מוכרע אם כח הכלל או כח הפרט שולט בו. ולפי זה יש מקום בפועל המציאות המעשי למעמד ההוא הממוצע. לא כן דעת רבי יוסי, הוא אומר שאין הנטיה לחי הכלל או לחי הפרט נלקטים ממאורעות אחדים בחיים, עד שנוכל לסמן בהם צד מיצוע, כ"א הדבר תלוי מעצם הצביון של הצורה הפנימית. ע"כ רק לאלקים פתרונים למצא המעבר שבין החיים הראויים לגאולה, שבהם כח היום שופע וזורח על כל יחיד, ובין החיים של החשכת הצורה, שבו הנפשות מתקמצות ובעמק פנימיותן הן פונות כ"א כצאן לעברו ולחוגו הפרטי, ואין בין חילוף צורה עצמית שום ענין ממוצע מורגש. אע"פ שע"כ ישנו למעבר כזה במציאות, אבל א"א לעמוד עליו, עד שאין למצע הדברים ולא נוכל למצא כ"א או מעמד רוח האומה רם ונשא המחובר אל הכלליות ועניניו הרוחניים והחמריים כולם בכל עצמיותו, או שעומם ממנו כח הארה הגדולה הזאת. אז כבר איננו חי חיים כלליים ואין בהם משום אור היום ולא כלום, עד ישוב ויופיע גואל ישראל אור חדש על ציון, זה נכנס וזה יוצא וא"א לעמוד עליו.

א"ר חייה הרוצה לראות בארה של מרים, יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין ככרה נים, וזו היא בארה של מרים. דור המדבר הוא הדור שכלל בקרבו את כח הרוחני של ישראל לכל פרטיו עד סוף כל הדורות, "חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר". יסוד החיים העליונים הנובעים מעומקה של תורה, הלא הנם צפונים בהים הגדול, ימא דאורייתא, היוצא מגאון השכל העליון, מקור החכמה והמדע ב"ה. אמנם לשאוב ממנו להשביר צמאון כל לב, להיות חש ומרגיש כ"א קישורו העצום בקדושתן של ישראל, ע"י קדושת השי"ת ותוה"ק, זהו תלוי בכח הרגש הטוב שבלב הרגש הטהור, שאם [אמנם] מקומו בלב המוגבל אשר לאדם [ה]משתנה בשינויי המצבים, אבל הרגש העליון הטהור המקודש, שעל פיו נבנה קישורן של ישראל לצורם וגואלם לתוה"ק, זה הרגש הוא גדול ועצום עד אין סוף ואין תכלית. מקור הרגש הטהור וזכות הורשתו לנו מדור המדבר, שמהם רָשנו ג"כ תורת אלהים חיים מורשה קהלת יעקב, היא זכותה של מרים. האשה עלולה היא ליתרון הרגש, ולפי גודל מעלתה האלהית היתה היא ראויה ליסד בישראל את יסוד הרגש הישראלי, שאמנם אינו כשאר כל הרגשות שמקורם הוא הסתערות הלב ממחזה של הוה שאין לו קיימא, כ"א מקורו ומעמדו הוא הים הגדול, ים התורה, מקור החכמה והאמת, שאין לו קץ ותכלית. בימי אליהו כשירדו ישראל עד תחתית המדרגה, מה פעל עליהם לשוב ע"י ראייתם את מופת הענייה באש לשוב לקבל עליהם עול מלכות שמים לענות "ד' הוא האלהים", אחרי אשר כה ירדו פלאים והסבו לבם אחורנית, לא התעלו עדיין בשכל עליון, ואור התורה אשר עזבו זה כמה לא האיר אליהם בפועל. אמנם כח הרגש הישראלי הצפון בלב נתעורר, וזה אע"פ שאינו נראה לפום ריהטא, אע"פ שמובלע הוא בין המון הרגשות השונים, אמנם בצפיה פנימית הוא נראה. ואע"פ שלכאורה אין לו מעמד, וכשם שמתמלא רגש והתעוררות כן יוכל להתרוקן. אבל לא כן הוא מדת רגש של הקדושה הישראלית, המדביק את העם כולו לקונו ב"ה, הוא באמת קשור ודבוק בעומק ים החכמה, שכל אוצר הרוחניות המלא בכל עז ותפארת שבעולם הוא מסעו ומחוללו. ע"כ אם יתרוקן מסבת מחזה אחד מיד ישוב להתמלא מכח הים הסובבו, מכח רעיונות של אמת ומועצות מלאי דעת שאין להם חקר, ע"כ הוא תמיד מלא. אע"פ שמצד עצם הכלי, חוס הלב והסתערותו, אין בו כדי אחיזה והתקיימות של כח הרעיון והמחשבה וקישורם בקביעות. הרוצה לראות בארה של מרים בצורתה, בעזה ונצחיותה, למרות היותה מתדמה לאיזה רגש עובר, הנדעך מפני שאון רגשות אחרים שחליפות הנם ממלאים לבב אנוש, העשוי כמו כברה נבובה שמיד כשהיא מתמלאת היא מריקה את מימיה. אבל בראש הכרמל, בראש הפעולה האדירה שהיא גם נצחיות הד קול "ד' הוא האלהים" שיצא ויצא מאלפי רבבה, גם בהיותם נתונים בתחתית המצב היותר ירוד, היא תוצאה ישרה מקדושת רגשם הטבעי, אם [אמנם] אינו ניכר מפני המעשים שבתגרת יד עזיבת התורה ושאון ההרגל נעזבים, אבל בצפיה יראה ויכיר כמין כברה. אמנם אין לבטח בהחזקת מימיה, ומי יצרר מים בכברה, אבל כיון שהיא עומדת נים, כבר מימיה בטוחים בתוכה. רגש שאיננו יליד אותם הרעיונות המתילדים למראה המתגלה לשעה, הוא הרגש האלהי הנצחי הזה, כ"א הוא מתגלה בצורת רגש וענין לביי אחרי שהוא בעצמותו נובע ממקור הבטוח של אור העולם כולו, של כל ים החכמה ואוצר התורה ודעת אלהים אמת. זוהי בארה של מרים, וזה כח נצחיותה עדי עד.

אמר רב מעין המיטלטל טהור, וזוהי כארה של מרים. הטלטול גורם לאפשרות הטומאה לחול, טהרת המים מקושרת היא עם המקום הבטוח שלהם, וטהרת הדיעות והדברים המסתעפים מהם תלויי לפי אותו הבטחון הנמצא ביסודם. ואין יסוד בטוח כ"א לדעת התורה בטהרתה, ולמושכלות היותר זכות הנובעות מאור ד' ב"ה ואמתו. אבל הדיעות המתילדות מרגשות לבב האדם ונטיותיו, עלולות הנה לקבל טומאה ואין בהן ג"כ אפשרות של מעין בלתי נפסק, כיון שכל כחו איננו כ"א מזג האדם, מרוצת דמו וילדי הימים ומקריהם, שכולם מוגבלים קצובים וקמוטים. אמנם רק כארה של מרים, מקור סימן הרגש הטהור הישראלי כפי מה שהוא פועם בטהרו בלב היהודי, שהוא אמנם לכאורה משתנה בצביונו הפרטי לפי מצב הגוף והמזג, לפי ילדי הימים ומאורעותיהם. אבל אע"פ שהוא מיטלטל, מקורו הוא מקור נאמן, מעולם לא יכזבו מימיו ומעולם לא יוכל לקבל טומאה. כי מטהרו הוא מקור מים חיים, כי נובע הוא מאוצר הברכה העליונה של הדרת התורה ואורה הטהור, ואיננו כ"א מתגלה בצורת רגש שבלב, אבל לא רק בזה ימלא ערכו. ע"כ טהור הוא ונעלה מעל כל טומאה שכל רעיון רגשי יוכל להשפל, ועם כל טלטולו מעיין הוא שאין קץ לנביעתו, "כי מימיו מן המקדש המה יוצאים", מקודש העליון ההולך ואור, אחרי כל המסות היותר עליונות השולט בעז נצחיותו לעדי עד, ומטהר ומצרף בשטף עז טהרתו, וזוהי כארה של מרים.

כ"ג.

א"ר יוטי כר זכידא העושה מלאכה בשני ביה"ש חייב חטאת ממה נפשך. במעמד הברור, שאור היום מאיר, א"צ לאדם צירופי משפטים וסברות מחוברות מצדדים שונים, הראיה בעצמה היא אחת וכללית. אמנם במעמד הקצוות, בעת כהות האור השכלי, אז יתחלקו העיניים למשפט המעשה ומשפט העיון. המעשה ראוי להיות מבונה ומיוסד גם אם ימצא לו מעמד של ספק להשאירו, אבל לא בזה יבנה הצד העיוני, ולא בזה יעמד הלב על מנוחתו. אמנם גם באופן היותר אפל יוכל מעמד הספק להמצא באיזה דרוש יקר הנוגע עד הלב רק בהשקיפו עליו מצד אחד המוגבל. אבל בהיותו מצרף כחות מפוזרים, מחברם אחד לאחד, מפשט את השקפתו מקצה אחד עד הקצה האחר במשא עיונו, אז לא יהיה עומד כלל על מצב הספק כ"א על מצב הברור, והכח שעד שלא עלה בידו לקבץ את נפוצותיו שמר את המעשה שגם הספק ישמר, מיד יתעורר ע"י צירופו להחליט את הדעת החיובית, המקובצת ועולה, דוגמת העושה מלאכה כשני כין השמשות חייב חטאת ממני"פ. וממילא הגזירה מובנת שרק לענין ההחלטה הצורית של חיוב חטאת, שצריך עמה תנאי של חיוב מוחלט יש צורך לצירוף, אבל לענין איסור מלאכה די ג"כ הספק האחד לאסור. וכשהספק יעשה את פעולתו באמונה, לא יאחר הודאי לבא, ע"י ברור כח הצירוף שלו. וקהיה אמונת עתיד חסן ישועת חכמת ודעת"י.

כ"ד.

א"ל רכא לשמעיה אתון דלא קים לכו כשיעורא דרבנן, אדשימשא אריש דיקלא אתלו שרגא. בכל דרכי החיים הוכנו מאת יוצר כל ב"ה כל מדות הקיום והעמדה הרוחנית והחומרית לפי המצב. ומי שמצבו מתעלה, יש לו גדרים מוגבלים ומדוייקים ביותר שיוכל להגיע לאמתיות הדרושות לו. ומ"מ מי שאין ביד שכלו לחדור עד עומקי תהום האמתיות הללו, גם לו יש ככר רחב ידיים באמתיות גלויות לכל שבהן ימצא ספקו, וידע ג"כ בדרכים רחבים ללכת בדרך ישרה כפי אותה התמצית עצמה של הדרכים הארוכים

והמדוייקים של רבי הכשרון וחכמי לב, ואין צורך להם להכנס בנבכי המחקרים העמוקים, כי עצם אור האמת גלויה לכל בעלי עינים. אדשימשא אריש דיקלי אתלו שרגא, "לא מראש בסתר דברתי", באין צורך לדברים של עומק וחשבונות רבים.

637.

ביום המעונן מאי, במתא חזי תרנגולא, בדברא חזי עורבי, א"נ אדאני. לפעמים גם הדברים הגלויים מסתתרים ע"י השעת עינים, אז הטבע הישר יהיה לעזר להולך תם להנצל מחשכת המבוכות. אם טבע ההמשכה אחרי הולכי תום ויושר, המגבילים עיניהם לפי הכרתם הטבעית הישרה הנטועה בהם, במתא חזי תרנגולי, עוף הכשר המבחין בין הדברים הכלליים מיום ולילה ע"פ דרכו, בדכרי חזי עורבי בסביבה בלתי נאותה לצד חיובי, יש ללמוד הרבה מטבע ההבחנה של הטבעיות הטמאה עד כמה להתחזק בדוגמתה בטבעיות ההוגנת והכשרה. א"נ אדאני, הכרת הנטיה הטבעית החזקה להיות נמשך לאור השמש, שדוגמתה הצמאון החזק הרודה בלב כל איש מישראל ע"פ טבעו העצמי, כ"ז שלא השבת מטהרו להיות נמשך אחרי שמשה של תורה, אחרי מעשים טובים והגונים וכל ארחות חיים, תהיה הנטיה הפנימית הזאת ג"כ לכח מכריע במקום שאין שם עצה אחרת, ו"תומת ישרים תנחם". ו"ד' יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד", "טוב וישר ד' ע"כ יורה חטאים בדרך". ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו. כל ארחות ד' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו".

צ'ן איה ?

עפ"י עין איה שבת נה :

הערות עפ"י דברי הרב טאו :

הרשימות הקדושות של כל המאורעות, שעל פי החכמה האלהית העליונה צריכות הנה להכתב בתורה, איך הן ראויות לעשות עלינו, שקול הכל בפלס וקו משפט אלהי. וכאשר אותו מובן של הסיפור, היסוד הפנימי שבו, שהוא צריך לרשום בנפש, אם יתואר כפי פשוטו, לא נוכל מרחוק לפעמים להבין ערכו, אז נשקל בשקל הקודש, עפ"י אל דעות באיזה לבוש יתלבש הספור. ובזה תתאחד אצלנו תורה-שבעל-פה עם תורה-שכתב. ואם במהלך הזמנים ימצא, שאותו הרושם שהמעטפה של הענין פועל עלינו, כבר יצא מגדרו מצדנו, והדבר פועל עלינו אז שלא כפי המובן הראוי, אז הקב"ה מאיר עיני חכמים וקם ר"ש בר נחמני ותגלה לנו אורה של תורה שבעל-פה עפ"י רשומי הדרשות, להוביל את רעיוננו אל עצם המאורע כמו שהוא. אז, בקבצנו יחד את הרושם הפשטי הנראה מדברי התורה בחיצוניותם ואת הרושם החיפושי הבא מעומק הדרשה, שכל אחד מאלה יש לו נטיות מיוחדות לפעול על הנפש: המובן הפשטי - מצד פשטותו והרגלנו בו מנעורינו, והרושם המדרשי - מצד חדושו המפתיע ורוממות מחקרו, בהתחברם יחד - ישמר הרושם הנרצה כפי המחוגה האלהית הראויה לדרכי תורת-חיים על ישראל.

פעולת הצדיקים מנהיגי הדורות בתנ"ך, גדולה מאד על ישראל, היא כוללת ג"כ שפרטי סדרי חייהם

עליהם הכתובים מספרים, פעלו את פעולתם על האומה בהוה ובעתיד וק"ו בעבר. הרוח ששרר במשכן שילה, "אהל שיכן באדם", הוא מתהלך גם עתה בתוכנו, בקרבנו, וכל האור שבתוכו הוא מאיר בלבנו עדי עד, ומזה לנו חיים ואור. ואם עבר עליו איזה רושם מאפיל, הרי הוא עושה עלינו רישומו. אנחנו סובלים כשקוראים וחיים את זה, ומתעודדים על ידי הסבל הזה, ומתעוררים להאירו כיד ד' הנטויה על עמו ונחלתו. השראת השכינה ואור התורה, כפי אותה המדה אשר מילאו את אהל-שילה והכהנים שם, אנו מלאים גם אנו מהודם. ואם ע"י הנהגתם של בני עלי הסתלקה זו האורה מהופיע, הנה לקוי אור זה מגיע לנו ממרחקים בתור פגימה גדולה ורבת ערך. על כן, במחוגה האלהית נשערה אותה ההנהגה של הכהנים, על פי פעולתה בחלישות החול של קדושת אמת שהיגיעה לנו מזה דוקא כאלו שכבו את הנשים. אמנם בחפצנו לתאר את ערכם של בני עלי עפ"י זאת המדה, עלינו לשוב לאחור עפ"י אור הדרש שבתושבע"פ שהשאירה לנו תורה ברישומיה הנאמנים, עד שכל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה. ודוקא ע"י עומק הדרש אנו באים למטרה של הצגת ענין המעטפה הזאת, לעומק התוכן הפנימי הנוגע לנו, שמעלה עליהם הכתוב כאלו כך היה.

א. התורה איננה דו"ח היסטורי - רשימת עובדות שארעו, אלא חכמה אלהית. וכאשר היא מספרת לנו דבר, אין זה בשביל להודיענו את העובדות אלא בשביל ה"מובן של הסיפור", המשמעות, מוסר ההשכל, בשביל הרושם הנפשי הקדוש שסיפור הדברים פועל עלינו ומורה את דרכנו.

ב. לפיכך, החכמה האלהית שוקלת בשקל הקודש את שיעור "ההתרשמויות הקדושות", שהמאורעות הללו הכתובים בפסוקים אמורים לפעול עלינו, ובהתאם לכך בוחרת התורה את אופן הסיפור, סגנונו ומילותיו בדייקנות גדולה, המכוונת ליצירת הרושם הרצוי.

ג. נתרום לאותו הגובה שממנו נוכל להשקיף על האחדות של תושבע"פ עם תושב"כ.

ד. דברי תורה פועלים עלינו, וזה כבר פעל כפי חומרת הכתוב. ואם ימשך כמו שהוא מבלי לדעת שזה הלבוש של הענין, כדי שנעמוד על התוכן הפנימי, אם ישאר כמו שהוא - אז זה כבר לא פועל פעולה רצויה.

ה. הפשט בפסוק עם הלבוש. חייב להיות פשט, בולט לעיניים - מה שילדים לומדים בראשית דרכם, וזה חייב להיות מה שאדם שומע כל ימי חייו. ידיעת ה"חדר" שלו. הידיעה הפשוטה של הענין. עד שלומד את מסכת שבת ומגיע לדרשה של חז"ל ואז נפקחות עיניו.

ו. לולי הלבוש, לא היינו מבינים כלל את חומרת הענין. אך אחר שהפשט של הלבוש כבר פעל פעולתו על נפשנו מגיע הזמן לפרוש את היריעה. אך גם בשלב זה הקב"ה - "גדול הפסיכולוגים", יודע בדיוק מה יפעל על נפשנו, ומה צריך להיות בדרך פשוטה חיצונית ומה אפילו כשהיגיע זמנו להתגלות צריך להיות בדרך חיפושית - בהובלת הרעיון לענין כמו שהוא, מבלי לאבד את ערך הרושם הפשטי.

5. צריכים אנו להבין מי הם הקדמונים האלה, שדבר כזה נחשב אצלם כ"כ חמור, שבכדי שיהיה לנו איזה רושם ממה שקרה - בגלל ריחוק מדרגתנו ממדרגת הויתם - אנו צריכים לקרוא בפסוק "אשר ישכבון את הנשים". ורק עפ"י זה נבין את מלא משמעות מעשה שיהוי הקינים, ועד כמה מנוגד לרוח התורה הכוון התורני של הכהנים בשילה, שמעשה זה ביטא. רק מבטוי כזה המעשה הראלי מקבל פרופורציה. מכאן, הבטוי החריף והמזעזע, ומכאן מה שבא באופן חיפושי, דרשני, שניהם כאחד מציירים את הענין בשלמות. צריך לדעת שלא שכבוס, וצריך לדעת שכאילו שכבוס, עד כדי הצורך לכתוב את זה בפסוק. ובאופן כזה זו תורת-חיים ולא קריאת דוחות הסטוריים.

ח. ביסוד ושורש העבודה כתוב: כשקוראים על מכירת יוסף - צריכים לבכות וכשמוצאים אותו - צריכים לשמות, וכשיוצאים ממצרים - צריכים לעלוז וכשחוטאים בעגל - צריכים לבכות. - תורת-חיים. כאשר התורה מספרת לנו על חטא אדה"ר, אין היא מספרת זאת עמ"נ שתהיה לנו הערכה שלילית על אדה"ר, אלא עמ"נ שנלמד לא לחטוא ונתקן את חטאו. יש צדיקים כאלה שכל פעולותיהם בחיים זה עמ"נ לתקן את חטא אדה"ר. אפשר לעבוד כל עבודת ד' בשביל מטרה כזאת. וא"כ, כאשר הנבואה מספרת על מה שעבר במשכן שילה, צריך להבין שהאידיאל האלהי של נשמתם וענינם של ישראל - שמשכן שילה מגלם יסוד רוחני חשוב בו - הוא מעוכב כאן מלהופיע, והידיעה שהאור התעכב מלהופיע בשילה, היא מאד משמעותית לנו. פירוש הדבר שהתכנית האלהית, שמשכן שילה היה אמור להופיע בעולם, היא בעוכב. וצריכים כל דורות עם ישראל לבוא, מכח קדושתה של תורה, מכח היסודיות של זכות אבותיהם, כוחה האלהי של כנס"י, השראת השכינה, וכל העבודה של כל הדורות, ולהעביר את המאפל הזה, ולהרים את העולם מאופן התנהלותו בדרך זו שבה הדברים מופיעים בצורתם הפגומה והלקויה. כשאנו לומדים שהיו קלקולים באהל-מועד, אנו צריכים לדעת מה איתנו... מה עם עם ישראל... יש כאן עכוב בהופעת עם ישראל. ולצורך זה, זה נכתב - כדי שנאיר ונתגבר על זה. כי רק התורה יכולה להרים את העולם מעל ההשפלה הזאת. אם זו הגישה, הדבר נוגע לנו, זה חטא שלנו וצער שלנו. ומי שקשור וחי ודבוק בכל תקוות ושאיפות החיים של כלל-ישראל, הדבר מאד נוגע ללב. כמו כשוראים את חורבן בית המקדש לפנינו. וכשהוא עוד פעם רואה הוא עוד פעם בוכה, עוד פעם קוראים על מכירת יוסף עוד פעם בוכים. זו תורת-חיים.

6. יודעים אנו, שזו פגימה בהופעת האור של רוח ישראל, שזה יסוד חיי ישראל לעד, ואנו מתעודדים, כי מכירים אנו שסבלנו זה הוא תוצאה של רוב הדבקות והשייכות שלנו לענין האלהי שעל עמו ונחלתו, ומתוך הבנה שעצם הצער שלנו על ענין זה מגלה את שייכותנו ודבקותנו במימד שהיה צריך להתגלות ועוכב ע"י אותה הנהגה, ומתוך ההכרה שמה שיותר יהודים יצטערו על זה, על זה יצטערו ולא על דברים אחרים, זה גופא ירים את העולם והחיים למצב שאור זה יוכל להופיע בלי פגימות ועיכובים, - בזאת אנו מתעודדים. כי בסבל זה אנו מבטאים את היסוד לבטחון ולתקוה שזה האור שהוא ישועת ד' הגדולה, תקון ישראל והעולם, עוד יתגבר וישוב ויופיע, ומזה לנו עודדות ושמחה ודבקות של חיוב ותקוה.

7. איך אנחנו מתקנים מה שאצל דורות הראשונים היה לא בסדר? - כי אנחנו גמד היושב על ראש הענק. וכבר הופיעה תורה ויצ"מ. ובאים אנו מכח כלל ישראל וכל מגמת התורה להשלים מלאכת דורות הראשונים להרים את העולם למדרגתו המעודדת לו, ששם המאפלים האלה לא יכולים להיות בכלל.

בשביל זה נכתבה הנבואה, כדי שהערך הפנימי יהיה תקוע בליבנו ברושם הנכון, כדי שבדיוק באותו שיעור נסבול ובאותו שיעור נתעודד להאיר כיד ד' הנטויה על עמו ונחלתו.

י'כ. בפגימה כ"כ קלה מצד התיאור החיצוני, לא הינו מבחינים כלל, לפי הערך הרצוי, בזה. כמו שישנם קולות שכלל לא נשמעים ע"י אדם. לא הינו מבחינים כלל את משמעות הדבר. אבל פגימה זו, המאפל הקטן הזה, נהיה דבר חמור מאד בכלל ישראל. אצל הראשונים היה הכל בהתקמות אידיאלית, בחזון, ברכוז גרעיני, תמציתי. אבל בישראל, במשך הדורות הכל נעשה ממש, ומציאות וחיים, בצורה מאד קשה ומטפחת על הפנים. החיים נמצאים במצב של סבוכים לפי סדרי עוה"ז, ובחיי הצבור הדברים עוד מסתבכים הרבה יותר. פגימה קטנה אצל האבות, מופיעה בצורה שפגימתה הרבה יותר משמעותית אצלנו. על כן, מאורעות שיש עליהם בקורת אלהית, צריכים להיות נמסרים לנו, בסגנון התורי והנבואי, באופן המתאים לרושם שיעשה עלינו במדה הנכונה גם במרחק הזמן היותר גדול, כדי שנדע לתקן ולהאיר את הקלקול. ובאמת אלה הם הקלקולים שלנו עליהם אנו שומעים דרך הספור הנבואי על הדמויות הקדמוניות.

י'כז. עד כאן כלל לא הבנו את מדרגת הראשונים, ולא הבנו איזה חטא אנחנו צריכים להתעודד ולהאיר מכוחה של תורה ע"י למודינו פסוקים אלה.

י'כח. מכאן לומדים מי אנחנו, ומי הראשונים, ומה היחס שלנו אל הראשונים, ואיך שכל חיינו זה המשך אורם וחייהם. הכל מקבל משמעות. הדרש של ר"ש בר נחמני, לא עוקר את הכתוב כי אם מעמיקו. כל ילד צריך לעבור את כל המדרגות של הדורות. התפתחות הילד היא בזעיר אנפין חזרה על מהלך האומה לדורותיה. צריך הוא להבין מנעוריו את הפשט הפשוט, שמזה יתרשם כמה שנים. ורק אח"כ יבוא החדוש המופלא שמקבל הוא אותו במלא האמונה - ועולם חדש נפתח לפניו. אם מלמדים מיד את הדרש, מפיגים את הזעזוע ומאבדים את כל הרושם הנצרך של הפסוק. חייבים שהרושם הפשוט יהיה חרות באופן פשוט. זה פועל פעולתו בחכמת הנפש. זוהי ידיעת הקב"ה את הפסיכולוגיה שלנו, וידיעת ההכרעה שהדרש צריך להכריע בחיינו. כמובן שצריך להיות אמון בגדולתם של הראשונים גם לקורא את פשטי המקרא. אך כדי שהרושם הסוביקטיבי הזה יושג, צריכים להראות לילדים איזה חטא חמור זה אשת איש. - חייב סקילה וכו'... כתוב ב"ה הדברות וכו'. מה שמפורש בכתוב הכל שייך להם.

כ.

עין איה שבת ס"ב:

”ייען כי גבהו בנות ציון” - שהיו מהלכות בקומה זקופה.”

בתוכיותו של אדם מושקף לו כל עולמו, וכאשר בעולם הכללי הנה אנו מוצאים את הכוחות מחולקים לטוב ורע, והרע אומנם ראוי להיות במציאות, אלא שהוא צריך להיות כפוף אל הטוב, כן בקומת האדם

הכוללת את כל הוויתו; צריך שידע, שיש בו כוחות כאלה שלא הרחבתם והתמתחותם יפעלו לטובה, כי אם הגבלתם וצימצומם. ואז יבנה האדם בהדר שלמותו והחברה הכללית תעמוד בשלמות כללותה. כי אחרי ההכרה בצד הגרעון שיש בעצמו, אז יהיה נשקף אותו הצד של הטוב שיש בזולתו, כדי שעל ידו יוכל להיות החסרון העצמי נשלם. הידיעה שיש בכללות הכח המתפשט על כללות הגוויה חלקים כאלה שצימצומם הוא טוב וראוי, מנמיכה את הקומה מעט, עד שמונעת אותה מזקיפה של גאווה הדוקרת את זולתו.

והנה, העוורון של הגאווה כשהוא מגיע למרום מדרגתו הוא מאבד את העולם. מפני שאי-אפשר עוד לחיים של חברה ואגד ציבורי להיות מתפתחים כל זמן שלא תהיה הכרה פנימית בכל אחד שיש לו איזה דברים וכשרונות שהוא נמצא על ידם חסר וישתלם רק ע"י עזר חבריו.

אמנם, אם יזדמן מכאוב כזה באנשים, שהם הכח הפועל בעולם, עוד יש תרופה למכה זו. כי ע"י הזיקוק של עצם הפעולות שהם צריכים להשלימם יראה להם חסרונם וחולשתם עד שתאבד ההכרה הגאותנית. אבל הנשים, שהם היסוד הנפעל בחברה, עבודה כללית, בפרט שכלית ומוסרית רחבה, לא עליהם תחול בתור עיקר, וכל כבודה בת מלך פנימה. לה, אין מקום חיכוני שיגלה לפניה עורון הגאווה כשהוא משתרש. וההשרשה הטבעית הזאת היא מתנחלת בטבע קשה ואיום כ"כ עד שע"י ההשפעה של האם, יצא בבנים במדרגה מפותחת כזאת עד שגם כל ההכרות שבעולם לא יועילו. ואז יסתם אותו החלון של האורה שעל ידו האדם מתקרב לאור השלמות האלהית העליונה. כי רק מפני שהוא מכיר את חסרון השלמתו ע"כ תצמא נפשו להשתלם במקור השלמות, באור העליון, שמזה נובעים כל סדרי החיים המתוקנים.

חזקת הירידה האינדימה והפיזור הנורא של חלקי האומה, שאין להם דבק פנימי ע"י הגאווה הנוראה, מנשאים בשווא את כל אחד בפני עצמו לעולם מלא ושלם, באין חסרון המעורר צורך להיות מתחבר עם רעהו. וההשרשה הרעה באה ע"י הבנות, שהיו מהלכות בקומה זקופה.

פ.

"ותלכנה נטויות גרון" - שהיו הולכות עקב בצד גודל".

יש אשר תסובב הגאווה את כל הקומה של האדם עד שתעורר כ"כ את עיניו עד שלא ימצא בנפשו שום חיסרון ושום רעיון שיזיק אותו להתחבר לזולתו; מ"מ בעצמו ירגיש שיש בו צד שפל וצד עליון - דהיינו חלק הגוף החומרי, שכל החושים והנטיות הגסות נסמכים עליו, וחלק העליון - הצד השכלי. שרק ע"י ההשפעה הטובה שהצד השכלי משפיע על יתר הכוחות הגופניים בשביל כך נעשה אדם כולו שלם. והנה, הראש שהוא מכון אל השכל, כל זמן שיש בו רעיון תוכני באדם - שגופו צריך הוא להיות מושפע מהנהגת השכל והכרעתו, אז אותה נטיה בעצמה לא תתן להתפתח באדם הנטיה ללכת נטוי גרון - בהרמת ראש, בתנועה המורה על מניעת צורך הראש להתעסק בהשגחת משטר הכוחות השולטים בכל מלוא החומר. והנה כל זמן שהאדם מרגיש בעצמו צורך ששלטון השכל, אפילו השכל של עצמו, הוא צריך להיות מתפשט על ג"כ הכוחות הגופניים כולם, אז כבר מתגלה ברעיונו סדר שלם של מטרות, של רעיונות חדשים, שהוא

צריך להשיגם. עד שימצא בעצמו תמיד שהוא עולה במעלה יותר שלמה ממה שהיה עומד עליה בתחילה, דהיינו ששלטון השכל על חומרו הוא במעלה יותר שלמה ממה שהיתה אצלו בתחילה. לזאת יתעורר בו כח הזריזות הפנימית. שנמצא הוא קשור באיזו רדיפה מוסרית. מה שאין כן כשהגאווה הגסה מגיעה לקצה גבולה, עד שלא די שלא ימצא בעצמו האדם שום חיסרון שיזקיקהו להיות עבירו נטפל לזולתו התחברות של רעות, אלא שאפילו חלקיו עצמם ימצא שכל אחד מהם בפני עצמו הוא עולם שלם שאינו נזקק במאומה לזולתו. ואז יתרומם הראש בנטיית גרון, גמר חותמה של הרשעה הגאותנית, ואז כבר בטלו כל האידיאלים. אין שום מגמה והתרוממות, וממילא אין לאדם זה כ"א ההנאות של חיי השעה. ואז המנוחה של העצלות הטבועה על יסוד הרשע של הגאווה מלפפת אותו. וזה הולך מהלך איום ומתבצר בשיטה קבועה שעוקרת כל מהלך החיים של יסוד האורה האלהית של התורה כולה, הבאה לצרף את הבריות ולהרימם משפלותם אל רוממות המעלה האצילית. ובזה האומה מתמוטטת, כי מאבדת את יסוד סגולתה, וכחה הפנימי הטבוע בקרבה מראש צורים, שהיא היפך הגאווה המאוסה של נטיית הגרון והלוך עקב בצד גודל, מראש (?) עזיבת כל רעיון מרומם הדורש העתקת ערך הגורר ג"כ נטיית זריזות של העתקת מקום בתנועה מהירה ומזורזת, ההיפוך מהליכת עקב בצד גודל.

ד.

"ומשקרות עיניים" - דהו מלאן כוחלא לעינייהו ומרמזין.

הקצוות פוגשות הן זו את זו. מתוך הגאווה העוברת כל גבול, המסכמת שכבר הגיע האדם למרום השלמתו עד שאיננו צריך עוד לבקש ולשאוף השלמה פנימית אמיתית, הנפש החופשת היטיב את התוכן הפנימי שלה, מרגשת מיד בריקניותה ואפסותה. שכיון שחסר לאדם אותו תוכן החיים של חפץ ההתעלות, מפני ארסה של הגאווה, כבר אין לחייו שום תוכן. ולמלא את הריקניות הנוראה, מוכרחת היא למצוא את עולמה לא בקרבה פנימה כי אם בחוץ, במציאת חן של הסביבה. נמצא, שההתגדלות הקיצונית שהיתה חפצה להתגדר בה, נהפכת לה לשפלות גדולה, עד שהיא חפצה להיות משועבדת למצב הנפש של הסובבים אותה, ותשתדל בייפוי חיצוני במדה מופלגת. וההשתדלות הזאת לא תשאר רק בגבול ההסכמה הלוקחת רק איזה זמן ואח"כ הרושם הולך לו, כי אם היא מטבעת עמוק יפה את המבוקש של ההתמכרות למצוא חן, עד שמלבשת את התנועות הטבעיות בזה הזרם. וזה הולך עד הקצה האחרון של אבידת העצמיות לגמרי ושל שפלות הנפש היותר קיצונית, עד שבהתפשטה באומה מביא לה הרס גמור, שמביא אותה לידי התרוקנות פנימית ולידי שפלות נוראה, לבקש את כל כבודה ורוממותה רק בעין הזר ולא בתוכה פנימה, עד שנעשים סדרי פעולות החיים מכוונים אל החנופה החיצונית. ולא די בזה, כי אם עוד נבנית והולכת בזאת השיטה, השתדלות שפלה להסב את העין החיצונית על אותו הייפוי הזר החיצוני שפארה בו את עצמה בלא צדק ושכל. דהו מלאן כוחלא לעינייהו ומרמזין.

ז.

"הלוך וטפוף תלכנה" - שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה."

ההשתקעות של הגאווה הפחותה, כשהיא מחשכת את ההוד הפנימי של הנשמה בניוולה, מעקרת מקרב לב האדם את כל ערכו הפנימי, מפני שבאמת ע"י ההתמכרות אל הגאווה נעשה האדם שפל ונבזה עד שבפנימיותו הוא מחוסר ערך. ע"כ מתגברת בקרבו רק התאוה של ההתראות בעיני אחרים להסב אליו את המבטים. וכשהוא מתגבר אצל הנשים מבלה הוא את העולם בהרס הצניעות והדרת המוסר כולו. התאוה של הסבת המבט מביא שכ"א ירצה להראות איזו הצטיינות של פליאה, כדי שהאדם שמן החוץ יתבונן עליו. כאשר כך הוא הטבע הפראי היודע בעצמו שבקרבו הוא מחוסר שום השלמה. ע"כ היו מהלכות ארוכה בצד קצרה, כדי שתיפול ההשתוממות על שתיהן. ואפילו הקצרה בחרה במעמד כזה, כדי שישבו העינים להתעניין בזרותה. ובגוף האומה בכללה מביאה שפלות כזאת הנולדת מגאווה שפלה לשכוח את רוממות ערכה ואת מעלתה האלהית ולהתמכר רק להסב את העין החיצונית של האומות אליה, מה שגורם השפלה ושכחת הקדושה העליונה שע"י היא באמת סגולה מכל העמים.

ה.

"וברגליהן תעכסנה" - אמר רבי יצחק דבי ר' אמי מלמד שמטילות מור ואפרסמון במנעליהן והלכות בשוקי ירושלים וכיוון שמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות בקרקע ומתיזות עליהם ומכניסות בהם יצר הרע כארס בכעוס".

כשהחיים מתרוקנים מכל מגמה רוחנית, הולכים הם ומתדלדלים אין להם שום יסוד למנוחתם, אינם תופסים מכל מחזותיהם הרבות כי אם את השכרון של התאוה הגסה שהוא מרעיל את הנשמה. והתכונה הרעה הזאת כשמתגברת, מתחזקת באדם לחפץ טבעי להנסיך ג"כ מרוח שכרונו על כל האחרים העלולים לכך. זאת היא הדיוטא היותר שפלה של שפלות החיים כשהם פוחתים והולכים לרגלי הגאווה המבזבזת את פנימיותם. שהריח הטוב, המוכשר לעדן את החיים ולבסמם בהכשר למושגים טהורים ורעיונות נעלים וקדושים המרהיבים את הלב והנשמה מתרוממת על ידם בקדושה והכשר חכמה, הוא יורד עד השימוש השפל של השתכרות בזויה. עד שהכח הנוטה להיטיב גם הוא מתרעל ומתקלקל. והשכרון הזה כשהוא מתגבר עיקר כוונתו הוא רק לקלקל ולבלבל את יושר החיים בכעס של ארס נחש זועף המכוון להכעיס להשחית ולחבל. וזה בא מתוך זעף פנימי העולה מתוך הריקניות שבלב מצד אפיסת התוכן הפנימי של החיים. כיוון שסרה מהם הקדושה העליונה המעדנת אותם בעונג חי העולמים. ומהומת החיים, המלאה בסדור פראי את כל הקומה כולה, שנהפכה למוקד שאול, יורדת ומקפת את כל רשעתה ברגלים, אברי התנועה מסבבי התרחבות החיים החברותיים, שבהם מתגלה כל הכרעת הרע של ארס השקוף של זוהמת החיים עד שמתפשט ע"י פעולתם להרע ג"כ על המושפעים, להכניס בהם יצר-רע כארס בכעוס. הטומאה אינה יודעת מכל טהרת לב של אהבה ונועם אע"פ שנופת תטופנה שפתותיה, כ"א פנימיות הויתה היא איבה וכעס נורא לאבד את החיים ואת כל ערכם. והנועם המדומה הוא רק לשימוש של מצודה, להגדיל פעולת הרשע כדי להרבות האבדון ולהעמיק את השחתת הארס.

ו.

"מאי פורענותהון? כדדריש רבה בר עולא "והיה תחת בושם מק יהיה" - מקום שהיו מתבשמות בו נעשה

נמקים נמקים". הגאווה ההוללה שהביאה את הארס היותר מסוכן שלה, עד שהוחלט בלב שכל כח מיוחד הוא צריך להיות רודה בעצמו בכל חופשיות גאותו, באין שום סקירה שבתוך כלליות הקומה נמצאים כמה כוחות שצריך לכבשם. ההעלמה הזאת מהחסרונות הטבעיים לאדם, מביאה את בעליה, שיוחשו החסרונות השגופניים בניוולם ע"י החוליים והמס הבשר המקולקל שאינו בא כ"א מפני הקלקול הנמזג בגופו של אדם. ובזה ישבר לב הזונה של הגאווה, שהרי בעין יראה שאיננו שלם בתכלית, ולא יוכל להתרומם על כל קלקול. ומזה ידע שגם בקרב נפשו ימצאו כהנה קלקולים למכביר, שהכבישה ולא השילוח בזקיפת הקומה היא רפואתם. ע"כ מקום מקום שמתבשמות בו נעשה נמקים נמקים, שזה מורה על חיסרון בגוף ארג הבשר שהוא ראוי להורות על החיסרון הנמזג בהאישיות היחידה בכללותה, ואין לו על מה ללכת בקומה זקופה להראות שכולו הוא מלא השלמה.

5.

"ותחת חגורה נקפה" - מקום שהיו חגורות בצלצול נעשה נקפים נקפים".

החבורה שע"י הנקוף היא קלקלה פרטית בזה המקום. מכוונת היא נגד הגאות של הליכת נטויות גרון, המורה שאין צורך לשום חלק להיות משוער ממה שהוא גבוה ממנו, והוא רעיון של ניגוד הקישור של הכוחות למטרה אחת. ובזה אין מקום מוסרי לחגורה שיסוד הויתה היא התאמצות כל שרירי הגוף לחטיבה אחת, אבל בהיות החפץ ג"כ נעזב לשרירות לב עד שכל חלק בפני עצמו, נותן לו את כל חופשיותו, אז מקום שחוגרות בו בצלצול, לקשר את כונניות הגויה בכללה, נעשה (נמקים נמקים) [נקפים נקפים] בחבורות פרטיות, ואין אפשר לחגירה זו שמהותה נכחשת ע"י הדעה הכוזבת, שתבוא במקום שתמצא בה חפץ. כי שרירות הלב המשולחת מביאה את הקלקלה מידה במידה.

ח.

"ותחת מעשה מקשה קרחה" - מקום שמתקשטות בו נעשה קרחים קרחים".

הקשוט הכשר ברעיון טהור הוא מעולה וטוב, הוא מעדן את הטבע ונותן עליו הוד רוחני, ומקרב את נושא הקשוט ואת כל המתחסיים לו לרעיונות נשאים שמלואם צריך הרחבה של שלמות ויושר שכלי, מוסרי ומעשי המביא ענג ואחרית טובה. היפך מזה הוא הקשוט הנובע ממקור מושחת, הקישוט הבנוי מחפץ פראי מלא רשע ותאוה בזויה הוא משחית את את הוד הטבע אשר ברא ד' בחכמה. ובמלאכה המחוברת לשרירות לב, ממשיך הוא את החברה לשקיעה בתוך תהום של זימת חטאת ורעות רבות אשר ינפת תטופנה שפתותיהן ואחריתן מרה כלענה'. ההתגברות של מלאכה ניכרת במעשה מקשה, שם האומן מכניס את כח כשרונו לפתח ולהוציא כלי למעשהו, יותר מדבר העשוי מחוליות שהכין כבר הטבע את חלקיו הפזורים או הניחק (הניתך?) בחרט, המתכשר ע"י פעולה פשוטה ע"י היציקה הטבעית הכללית. השקוע אל הקישוט המלאכותי, המתחקה במעשה מקשה, כשהוא עובר אח"כ גבולו ונעשה שמוש לרעה ולחטאת, גורר הוא את הפורענות מידה במידה, שהוד הטבע והקשוט החיצוני מיד היוצר לאשה - הדרת השער, היופי הטבעי, בעת תיקונו של עולם הגמור בהיכל כבוד פנימה, שהוא מיישר את הדעת ומעדן את הנפש

הנדיבה היודעת לקרוא ענג של טהרה במידת יושר וצדק, - זה הולך לאיבוד ונעשה קרחים קרחים. וכשהוד הטבע נשחת - שהקרח היא אחת מהכלל כולו - שוב לא תוכל כל הטיפות מלאכותית למלא את החסר. "שקר החן והבל היופי, אשה יראת ד'" - השומרת את הוד הטבע של היופי החיצוני המקושר עם עדן היופי הפנימי ושל המידות הטובות וטהר הנשמה - "היא תתהלל" גם בחן ויופי המבוסס על יסוד מתנת ד' שבטבע היצירה.

6.

"ותחת פתגיל מחגורת שק" - פתחים המביאים לידי גילה יהיו למחגורת שק".

היחס המיני ההגון הבנוי בקדושה וביושר, לבד מה שהוא בונה ומשכלל את העתיד של העולם, הוא מאשר בזה עצמו את ההוה. ההשתלמות שהמינים מקבלים זה מזה בתכונותיהם הנפשיות, אינה פחות מלאת ערך מהתכנית של התולדה החומרית. עדון נפשי הגון המביא אחרית טובה, הוא עומד הכן לישרי לב המנהיגים את חייהם ביושר ובכושר בסיוג התורה ובאמונת הלב. אבל הרשעים משחיתי דרכם מאבדים את ההון היקר שברכת ד' בקרבו, לאבדון. ואותה התכונה שהוד החיים ועוזם מתגלים בה בטובה ותמותה, כשיורדת היא לעמקי רע ישוב הכל אחורנית. האדם יאבד את ערכו, לא לבד את ערכו האנושי, כ"א גם את ערך החיים שלו. הלב יתרוקן מכל ששון וכל תקוה. הכוחות יתדלדלו ויהפכו לפלצות וזועה. לבישת השק של עת-צרה מכוונת היא עם ההשפלה הזאת של הכרת ערך ההשפלה היורדת עד לגבול הדומם החומרי; כלומר לא ענין חי התופס ערך לעצמו, הראוי להיות קובע מדורו לפי ערכו ולפי תביעותיו הטבעיות שהינן על כן זכויותיו היותר צודקות, כי אם כמו חומר ודבר של קנין שאין בו חיים וחפץ, הראוי רק להטען ולהנתן בשק. כה תגדל הנפילה ממרום עיזוז חריפות החיים המלאים בטובם עד למחגורת שק.

!

"כי תחת יופי" - אמר רבא היינו דאמרי אינשי חלופי שופרא כיבא".

ההצטיינות היתירה ביתרון מעלה מהרגיל, בתכונת היצירה, איננה בנויה עפ"י רב בדמות שדרה עליונה על גבי הערך הבינוני, אשר אם יהרס היתרון, ישאר במקומו הצד התחתון, שבהם בעל היתרון שווה אל מצב של הבינוניות. כי היצור שחונן ביתרון הוא כולו מראשית הווייתו רשום בטבע של יתרון, והצד הבינוני אין לו בו מעמד איתן, וזהו בעצמו הכח המכריחו להחזיק ביתרונו בכל עז. ואם ע"י קלקול הנהגתו עזב ממנו צד היתרוני שבו, לא ישוב למצב הבינוניות, כי אם ירד עד קלקול בלתי מצוי ומצב הרוס המכוון לעומת יתרונו. כי הכח הבלתי רגיל היוצר ופועל בקרבו יעשה את שלו; כשהוא מתנהג על פי דרכו המשתמר לטובה יפתח בקרבו את הטוב הנשגב, וכשהוא נעזב ונשבר יעשה בעוצם כוחו את הגריעות הבלתי מצויה. היתרון של היופי המתגלה בתכונת הגוף והמחובר הרבה ג"כ לתכונת הנפש, כשיתהפך לרועץ ע"י התזנות החיצונית העלולה לחול עליו ולהתדבק בו תהפך תכונה זו עצמה וכל כוחותיה - אפילו הגופניות - להכשיר את הכיעור היותר מגועל במצב הבשרי. כמו שמחוללת את הכיעור הנשמתי הפנימי באופן בלתי מצוי ורגיל - "חילופי שופרי כיבא".

א.

"ושיפח ד' קדקד בנות ציון" - אמר ר' יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בהן צרעת. כתיב הכא ושפח וכתוב התם לשאת ולספחת".

הנפילה (נבילה?) האיומה המוסרית המרוקנת מהאדם את כל היותו העצמית, האדם נעשה בקרבו חלול וכלי ריק. ודוקא מזאת הנפילה הפנימית נעשה מלא גאות וזדון וחשק התהדרות. הוא בעצמו יודע שמה שיתן הוא לעצמו איזה ערך אינו שווה מאומה, מפני שהוא יודע ומרגיש בפנימיות נפשו כמה שפל וגרוע הוא. אע"פ שמפני האהבה העצמית הנפרזה רעיון זה של ידיעת גריעות עצמו נחנק הוא בפנימיות מחבוא הלב, ואיננו יוצא להיות בכלל מחשבה ברורה. מ"מ התוצאות היוצאות מזה פועלות מיד לרעה שהוא חפץ למלאות חסרונו דוקא ע"י מה שהצד החיצוני שבו יהיה מפואר ואחרים יהדרוהו, כאילו בזה ישלים את פגימתו הפנימית העצמית. אבל לא תקום ולא תהיה מחשבה נבערה כזאת המהרסת את כל היסודות של האושר הכללי והפרטי. וכיון שגברה הרעה של הנפילה הפנימית בבנות ציון שחותם הקלקול הכללי נטבע בהן במידתו היותר איומה, עד שערכן העצמי נאבד מהן לגמרי, וכל חפצן לא היה כי אם להיות נטפל לחיי אחרים, ואפילו לעם אחר, רק למילוי הריקות של נפשם אשר הושפלה. זה הקדקד המלא מחשבות כאלה, עולה בידו ההיפך מחפצו, "ופרחה בהן צרעת", ספחת שפלה שאין בה צורה עצמית מהותית, אבל הצד הפועל שבה הוא להיות מאוד שנאוי ומאוס בעיני אחרים. יסורים כאלו מדכאים את הנפש ומביאים את היהירות הריקניות לידי כליון, ואז משיבים את ההסתכלות הפנימית אל תוכה, עד שמזה עצמה תוכל לצמוח רפואה להשובבות המתהוללת, למען ישוב ורפא לו, וימצא תנחומים ומרגוע לנפשו לא במידת ההתהדרות החיצונית הבאה ממקור זר כי אם ממעמקי נפשו אשר ההטבה המוסרית והזרחת אור אלהים בקרבה תהיה ראשית ותכלית לכל רפואותיה ושיבתה לתחיה.

ב.

"ויד' פתיהן יערה" - רב ושמואל חד אמר שנשפכו כקיתון וחד אמר שנעשו פתחיהן כיער".

הנטיה המינית כשהיא נובעת מתוך נפש טהורה מסובבת מרגשות מוסר ומחשבות אציליות היא גם בפנימיותה גם בחיצוניותה טהורה. והמעמד הנפשי האדיר שלה פועל ג"כ על גידול הגוף, על תכונתו הפנימית שיהיה קרוב לטהרה ורחוק מהתעוררות פחותה וגסה, המביאה חולאים חומריים ורוחניים. וכשהיא במעלתה האידאלית העליונה פועלת היא אפילו על המזג והגידול הגופני לשום לוית חן ועדנה עליו עד שכל תנאי היופי היותר מדויקים וכל השלמתם מוטבעות בגויה הטהורה ההיא, ובה היו מצטיינות בנות ישראל בעת היו בטהרתן, ובמעמד של שמירת ערכן המקודש. אמנם, בנבילה המוסרית, שנהפכו כל היתרונות הנפשיים והכוחות הגבוהים והערים שבעלי נפשות גבוהות חנונים בהם לרעה, נהפכה זאת הנטיה המינית לתאווה שפלת ערך וזהומה עד שפעלה את זוהמתה בהגלותה גם על הצד הפנימי של הגוף וגם על הצד החיצוני. הצד הפנימי - "שנשפכו כקיתון"; והצד החיצוני - שאבדו את יתרון העדון הבשרי שפעל מהלך הרוח של שקט הרעיון והצניעות הפנימית בעומק הטבע הישראלי "ונעשו פתחיהן כיער". החם

הזר של גסות הנפש הפך את הגידול המותרי במידה מתנבלת, תחת הטהרה המופלגת שעליה נאמר: "ויצא לך שם בגויים ביופיך".

י"ג.

"אמר ר' יהודה אמר רב, אנשי ירושלים אנשי שחף היו אדם אומר לחבירו במה סעדת היום וכו'".

כל כח העומד בגובהו והשתלמותו למטרה רוממה, כשהוא נופל מערכו הוא מגלה את מהותו לצד החסרון באותה המידה עצמה של הכשרת גדולתו. כשהנשמה האלהית היא רוממה באדם, נכנס בקרבו אור החיים במידה רחבה וגדולה, החיים מראים בקרבו את צורתם העידונית הפנימית וערכם נעשה חשוב עד שהנטיה להעלות את אור החיים, להרבות את ההפריה, מונחת בעומק הנפש בצורה של מנוחה, של אהבה וחדוות עולמים, לא תסעיר את הרוח ולא תערבב את הטהרה הרוחנית ולא תצא מגבול ערכה וזמנה. עדון טהרת האהבה יוצא הוא ממנה וממלא את הנפש אושר ורוממות ולוקח עימו את כל המידות היותר חשובות ועדינות. כשהאדם נופל, הולך זה הכח הער של הנטיה הטבעית בדרכי חשכו ואותה הנטיה העדינה, שבשביל חשיבותה ורוממות יפעתה חלפו הלכו ממנה חלקים רבים מן הזהירות וההצנעה, נעשית אח"כ למוקש לגסי נפש ופריצים הוללים, עד שכל הוד האדם מתרוקן ונטבע בשקוע ההתרגשות הבהמית העכורה. ועל חשבון האידאוליות הטבעית שהיתה זכאית להרחיב את חופשתה המסוגרת בבישנות טבעית פנימית, משרכת הבורות את דרכה ביון מצולות הכיעור והשחף אשר ישוב לטהרה בעת אשר יבוקש עוון ישראל ואיננו ואת חטאות יהודה ולא תימצאנה.

י"ד.

"אמר רחבה אמר ר' יהודה עצי ירושלים של קנמון היו ובשעה שהיו מסיק ין מהן ריחן נודף בכל ארץ ישראל".

החיים המעשיים, עם כל רתיחתם והמיית גליהם בכל לב ונפש ובכל הקיבוץ החברתי, המה בתכונתם מלאי עז וחם. אמנם לא בכל עת הינם עומדים במצב אחד, לפעמים תנועות החיים היחידים, וכמו כן החברותיים, שוקטים ונמים יושבים בסתר והולכים לאט; ולפעמים, כאשר יזדמנו מאורעות וסיבות יתגלגלו ויזדעזעו החיים והחם ילך ויתגבר, וחלק אחד מהקיבוץ יצית את הלהבה במשנהו, עד שיהיו החיים עזים ומלאים חם ואש נוער. אבל בנוהג שבעולם חם החיים כשיתעורר, יתעוררו כל כוחות הזוהמא שבהם לעומתו: הרצח, הזימה, השיכרון וכל הנבלות המסתעפות מהם, עד אשר הריח הטוב של הנשמה האלהית, המריחה את הבושם הטוב של העדון האלהי, של החכמה והמישרים, של הצדק והאורה העדינה הרוחנית, יחלוף ויעבור, והאזיר של החיים ימלא צחנה של תאוות גסות והנאות שפלות באין אור עליון וחיים אמיתיים. וכן הדבר נוהג בכל קיבוץ ואומה, עד שכל מה שיגדל יותר הקיבוץ והממלכה, בכמותה, כן רבו בקרבה הכוחות המזוהמים, עד אשר בעת ההתגברות של החיים המדיניים המרכזיים, המלהיבים באישם את החם הקיבוצי, יצאו רוחות רעות וריחות נבאשות חדשות להוביש כל נעלה ונשגב המרומם את אור הנשמה הטהורה אשר באדם. טעם הדבר הוא, מפני שבעצם כללות הקיבוץ האנושי, כוחו הפנימי

המעוררו לקבוץ וחבורה עומד הוא עדיין במדריגה שפלה. התשוקות הפראיות עודן פועלות הרבה ובערות בסתר הלב. רק יחידים הינם המתנשאים אל מעלת הריח הטוב של נשמת אלהים חיים אשר בקרבם. והיחידים הללו עומדים הם ממעל לכח הקבוץ ולזרם החיים שבגויה הקבוצית כולה. ע"כ רק אז יפיע ריח הטוב בעולם וריח הרע של הרשעה לא יהיה כ"כ מורגש, כל זמן שאין הזרם הקיבוצי מתעורר מצד הנקודה הגבוהה שבקרבו דהיינו מצד נקודת התרכזותו לחטיבה אחת, המבקשת מגמה אחת. שאז, השפעת היחידים הנעלים מורגשת מעט. אבל מיד עם ההתעוררות המרכזית, אמנם ירבה החוס - התנועה והתרגשות החיים, אבל ריח רע יפיצו כל אלה עד שהנשמות הטהורות יעונו מאד רק ממחנק האויר המתמלא בכללות הקיבוץ הממולא כולו בבקשות בהמיות, פראיות, גסות ונאלחות, שצד הבהמה שבאדם והחיה הרעה שבתוכו הוא הפועל היותר עיקרי בהם להותו והשפלת ערכו. זה הוא כלל נוהג בכל מיני קבוץ שאור החיים הפנימיים האלהיים איננו הווה בהם ליסוד חיים של האומה. לא כן הוא ישראל. אור החיים הפנימיים של ישראל דוקא מצד קבוצם דוקא מצד נקודת הגובה של המרכזיות שבהם הוא אור אלהים, אור החיים היותר יפים, היותר טהורים היותר מאירים. שכל מה שיגדל חומם, כל מה שיתלהבו רגשותיהם, כן יפיצו ריח טוב ובשמי-עדן גן אלהים בארץ ובעולם. החוס, ההתעוררות, יבאו מאיזה חומר המוכן לשמור על איזה תוך, קליפת-עץ, השומרת את ליחו ורעננותו. אבל ריחו ריח שדה אשר ברכו ד'. "עצי ירושלים של קנמון היו וכשמסיקין בהם" - כלומר, כששלהבת החיים הקיבוציים מהסיבות הגורמות את ההתלהבות הקיבוצית בטבעה הישראלי הטהור, כשהחוס ההוא מתגבר, כשהחיים מתרעננים עפ"י חם נלהב זה, שמקורו הוא מקור היופי והתענוג האלהי השוכן ג"כ בכל בשר וחושיו, בכל נשמה ותעופות כוחותיה, שהמעשים היותר כבירים בטובם ואשרם באים ממנו, שהאור של הרגש היותר עדין, ושל השכל היותר צח, של חמדת כל האהבה הכללית היותר ברורה ומחוטבת שרוי בו, כשהיו מסיקין בקנמון זה במרכז היהדות, במקום התקבצות הנשמות של בני אל-חי כולם, כשהתעוררות המרכזית שמירושלים היתה משתלהבת, - ריחם הטוב היה נודף להרנין את החיים של הטהרה, של האורה הצחה, של הצדקה היותר רעננה ושל המעשים היותר טובים, של המחשבות היותר עדינות רצויות ומאירות, - בכל ארץ ישראל. ומן הלב אל כל האברים היה עולה חם החיים עם עצמת טהרתם ורוממות קדושתם ממקורו של יסוד הקיבוץ "במקהלות ברכו אלהים ד' ממקור ישראל".

.16

"ומשחרבה ירושלים נגנזו ולא נשתייר אלא כשעורה ומשתכח בגזאי דצימצמאי מלכתא".

כשנמצאת נקודה של אורה במקום אחד מן העולם פועלת היא במסתרים פעולה כללית לכל העולם כולו. חק האורגניות היחס החי של השפעה ושל קבלה, הולך וחורז ומקיף את כל המצוי, את החומריות ואת הרוחניות, הפעולות, המנהגים, ההרגשות ואת המחשבות. אמנם, כשהאורה היא גלויה, כשפעולת צדק ויושר היוצאת ממקור מחשבה והרגשה טבועה אצילית, המפעמת בחזקה במקום אחד, מתגלה היא בחיים ובפועל, אז התכונה האלהית הפנימית המחיה אותה הולכת היא ומתגלה כובשת מקום בחיים ומכשרת יותר נפשות ולבבות עד כדי להכניס מקור ישועה בתוכיותה של הנשמה הקיבוצית הכללית, עד שמכוחה מתהפכות לטובה כל נקודות החיים הפרטיות והולכות וצומחות לטובה. אבל כשהאור נעלם, כשהחיים האלוהיים אינם מתגלים במרכז של מדינה וממלכה, אז ההרגשה הפנימית העדינה הולכת ומתעלמת, והיא מצמצמת את כוחה ומעלמת את אורה. בחיי השכל המעשי לא תתגלה עוד כי אם בצמצום גדול

מאוד. הליכות עולם בשכל מתרחב לא תסלול. רוח פנימי, בחשאי, בחדרי חדרים של הנשמה האנושית, הולך לטובה. אור החיים עצמם, שאיפת הגדלת כוחותיהם בגניזה פנימית בשיעור מצומצם, בתור שאיפה הרגשית בשיעור קטן ודל, כח חיים של געגועים בלתי שכליים הדומים לגעגועים בהמיים שהשיעורים הם מקור חייהם; בשיעור מועט כזה נמצא בעולם גרעין של צדקה וקורטוב של חיים שואפים בפנימיותם להיות החם שלהם מיוסד על בסיס הטוב הנשגב המאור האלהי. אבל לא יתגלה חוצה, לא בהליכות השכל המתרחב ולא בנאות המעשה המתפשט, כי אם בגניזת הרגש העדין שממקור נשמת אלהים, שהניחה שורש בנשמה האנושית היצורה בצלם אלהים. מולכת היא ההרגשה הזאת בחדרי לב, כבודה בת מלך פנימה. היא סגורה במכונה עד אשר יקרא דרור לשבי ירושלים וציון במשפט תפדה. "ומשחרבה ירושלים נגזו ולא נשתייר אלא כשעורה ומשתכח בגזאי דצמצמאי מלכתא". ויסוד החיים האלהיים שאינם פוסקים והם מחממים גם את כל הכוחות היותר משתפלים כדי להביא הכל לתעודת החיים הגבוהה ההולכת ואור. צמצום האורה האלהית המתרוממת מעל כל, כדי להעמיד את הצביונים הפרטיים מרובי הגוונים של החיים, שם האוצר הגנוז של חיי עולמים, ושם חיי המלוכה המתקבלת באורח התמלאות-חיל-של-נפש-עייפה, אחרי אשר תשגב עז, אחרי אשר עולם מלא יוסד בכל הליכותיו ועליו יקרא שם מלא. אחרי הצימאון הבא מחזקת החיים והרגשותיהם המתפרצות, חמדת עולמים להשגב "באור חיים אלהיים מרוממים מכל", - יבוא נחל העדנים המתרחב, והיה ד' למלך על כל הארץ, והיה ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד.

56

עין איה שבת סז :

דרכי האמורי :

"אביי ורבי דאמרי תרויהו : כל דבר שיש בו משום רפואה - אין בו משום דרכי האמורי".

ההבדלים שבין העמים, מוגדרים הם על פי שני דרכים. דרך אחד הוא שכל עם יש לו נטיות מיוחדות וסגולות מיוחדות להלך רוחו שעושות רושם בכל מהלכי חייו, בכל מנהגיו, נימוסיו ודעותיו. ויש מה שבתכונת עם זה ואינו כלל בעם אחר. על כן, נמצא לפעמים דברים שהם מועילים ומרבים להיטיב בעם אחד ואם יוקחו אצל עם אחר ירבו קלקלה והריסה. על כן צריכה ומוטבעת היא ג"כ כל אומה, לשמור על צביונה ולהקפיד על מהלך חייה, שלא יכנסו בקרבה יותר מדי נטישות זרות שיהפכו לה לרועץ. ויותר ממה שכל העמים צריכים להקפיד על כך, צריכים ישראל להקפיד על זה. מפני שהצביון הפנימי, הנאצל מנטיית החפץ של הקבלת האורה האלהית, וכל סדרי החיים, הנאותים לה, על פי כל התקוות וכל חזיון הרוח על האלהים, העולם, האדם, והחברה, - הם מיוחדים בקרבו באופן מרושם ומצוין, מה שאין דוגמתו בכל עם וגוי. ועל פי רוב, תכונותיהם של עמים רבים מתנגדות הן לתוכן הפנימי של השאיפות הללו. אמנם, נמצאים גם כן דברים רבים, שאף על פי שהם עלולים להיות מתגלים בצורה מיוחדת בכל עם ועם, מכל מקום אין זה בא מכח התכונה המיוחדת של העם בעקרו של דבר; אלא, שזה העם זכה, על פי איזה סיבות, לגלות באיזה מקצוע את הצד האנושי הכללי שבו. אבל זה הצורך וזאת הנטייה היא באמת כללית, אלא

שלפעמים היא מתגלה בכל עם בצורה המיוחדת לו, אבל מכל מקום כיוון שהצורך הוא כללי והסיבה שגילתה את ההופעה ההיא, היא אנושית מקפת, אין לזקוף אותה על חשבון אותו העם, והרי היא שוה לכל העמים, עד אשר צריכים כל העמים בזה לקבל דבריהם זה מזה, ולהעשיר את אוצרותיהם כל אחד מרכושו הרוחני והמעשי של חברו. עד אשר אפילו מהאומות היותר נשחתות והיותר מנוגדות לנו במהותן וקיומן, הננו צריכים לקחת כל טוב כללי. וכשיבוא לרשותינו, כיון שתוכנו מתאים הוא לכל נפש, יקבל בקרבנו גם כן אופי תכוני המיוחד ומקודש, הראוי לישראל, כפי המידה שענין כזה מוכשר הוא לקבל, עד אשר "כל דבר שהוא משום רפואה, אין בו משום דרכי האמורי".

5'

"הא אין בו משום רפואה. יש בו משום דרכי האמורי? והתניא: אילן שמשיר פירותיו, סוקרו בסיקרא וטוענו באבנים. בשלמא טוענו באבנים, כי היכי דליכחוש חיליה, אלא סוקרו בסיקרא מאי רפואה קא עביד? כי היכי דליחזייה אינשי וליבעי עליה רחמי. כדתניא "וטמא טמא יקרא" צריך להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים".

הדברים שהצורך ידוע בהם ויש להם יסוד בההויה הגלויה, אף על פי שנתפתחו באיזה עם מן העמים, אינם קובעים עליהם את חותם הזרות, ואינם נובעים מיסוד הנטייה הנפשית המיוחדת לו, שלפעמים הם בנויים על יסוד שהוא לגבי ישראל מהרס ומטמא. אבל מה שאין הצורך מוחש ומובן, אף על פי שאיזו השקפה נסתרת תוכל לחדור בו, למצוא לו יחש של צורך, לעולם הדבר מתייחד בתכונה הפרטית של החושב והמוציא אל הפועל את הענין הנסתר, עד שיוכל להיות שהוא מובן ומסודר ביחש להם, ומשולל הבנה ומלא עקמומיות ביחש לאחרים. וזה תלוי בעומק הטבע הנפשי המתייחד לאותה האומה. שכל מה שנובע מעולם זר, בעומק שורשו, צריכים ישראל להיות נשמרים ממנו. אמנם רוב טובה שיביא לידי קלקול אינו מהדברים הנעלמים. כי הוא דבר גלוי ונוהג בכל סדרי ההויה. על כן האילן המשיר פירותיו מרוב שפע ליחו, טוענו באבנים כי היכי דליכחוש חיליה. והשפעת גילוי רצון הרבים על כל חפץ פרטי כשהוא בא בתפילה, - שהוא מכשיר תיקון, גם זה הוא דבר שאין ראוי למונעו. אף על פי שהוא דבר נסתר, מכל מקום הוא כולו לישראל, המכירים בעצמם את השלטון הפנימי של האדם היחיד ושל הרבים - ההולכים במשאת נפשם אל האור הכללי שיופיע בעולם - על כללות ההויה, מפני שחפצם הפנימי, ביחש לכללות יסוד האומה, הוא ענין אחד עם החפץ האלהי בהויה בכלל, המתגלה על ידי סגולת הנשמה של כנסת ישראל, שמתגלה ביותר בהיקות באור התורה, עד אשר תכונת נפש העולם בכל דרכי המציאות היותר פרטיים ויותר מסתעפים, קשורה היא בקשר אמיץ בתכונת נפש יחידי האומה. וגילוי רצון להטבת איזה פרט, כשהוא פונה, דרך תפילה, לאדון כל, ומתנשא ליסוד חפץ חסד עליון, הוא עושה את רישומו להיטיב לאותו הדבר הפרטי, שאליו הדבר נוגע, בהזרמת שפע חפץ הרבים, עד שעל כל ענין ראוי להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים. והתעוררות חפץ הרבים להיטיב, היא ממלאת את אור החיים המאושרים לטובה, בחפץ ההטבה ומילוי כל המחסורים. וקישור הנפשי שבין איש לאיש, הוא נכבד מאוד, עד שתנועה נפשית של אחד מפעלת שינויים על חברו, המתגברים לפי מידת הכוונה לזה, גם בכלל המציאות. הפעולה הרושמת את חותם חפץ האדם, מקשרת היא גם כן את הצומח לכל ההויה לפרטיה, עד אשר גם תיקון קלקול של תוספת טובה, לא יבצר לבא ע"י הכרעת חפץ הרבים. ורבים המבקשים רחמים על העץ, אשר כרוב ושפע ברכתו ישיר פריו, יוכן כח צמיחתו לפי מידת יכולתו, ממש כאותה המידה שהרפואה קרובה לבוא על ידי השתתפות של

יחידי הכלל בעד הכלל כולו, וטמא טמא יקרא, בהודיעו צערו לרבים שיבקשו עליו רחמים.

י'ת.

”האומר: גד גדי וסנוק לא אשכי ובושכי, יש בו משום דרכי האמורי”.

ההבדל היסודי שמחלק בין הדעות הטהורות, הנובעות ממקור מים חיים, מקור תורת אל חי, שיסודה הוא הצדק העולמי הנובע מצדקת ד' בכל העולמים ועל כולם, ובין הדעות החשוכות שהדמיון ורשעת הלב תומכים אותן, הוא, שכפי אור התורה, היסוד העולמי ומקור ההצלחה, הוא הצדק והיושר, האמת והמוסר הטוב, לא הרצון לטובת עצמו יכלול את הטוב ויגביר את כחו, כי אם הרצון לאושר הכלל, ואם לפעמים תתפרץ מלב האדם דאגתו הפנימית לטובת עצמו, היא צריכה להיות ארעית. אבל התכונה הפנימית המכרעת את הכל צריכה להיות הכח הנוטה להיטיב אל הכלל. על כן, האומר גד גדי, הפרטי, וסנוק לא, אל תהיה עייף, מה שהוא לא יתכן, מזל פרטי מוכרח הוא לקבל עייפות וכשלון כח כשהטובה הכללית תנגד אותו, ואם לפעמים יתאמץ אדם בעד מזלו הפרטי, יהיה דבר זה, על פי הנטייה הטהורה, ענין של ארעי, לא דבר המתמיד בלא הרף - אשכי ובושכי, יום ולילה; שלזה ראוי לכל ישר דרך לשאוף רק בשביל אושר הכלל המתמיד, ונערך יותר ויותר מהמצב של אושר הפרט. והצלילה רק בענין הפרטי בתור יסוד קבוע ומתמיד בלא שום השקפה לענין הטוב הכללי, זו היא ההיפך מהטוב השופע מאורן של ישראל ויש בו משום דרכי האמורי.

י'6.

רבי יהודה אומר: גד אינו אלא לשון עבודה זרה. שנאמר: ”העורכים לגד שולחן”.

בכללות, הנטייה הנפרזה אחרי הגורל הפרטי, מבלי השקפה אל הטוב הכללי, הרי זו היא הדרך ההפוכה מדרך ד' הטבועה בכנסת ישראל, שכל מגמתה היא הטוב הכללי, כדוגמת המגמה האלהית הכללית: ”טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו”. נטיית הרצון אל הפרט וטובו בשיקוע ותמידיות, הרי היא מדרכי האמורי, שהרוח השורר על המבטאים המורים נטייה זו, לא לישראל הוא, וכדאי הוא לאיסור ולריחוק. אבל מה שהוא רק הוראה על נטיית החפץ, אינו כל כך משחית כמו מה שהיא הוראה על היסוד של הדעה והשקפת העולם. יסוד דעת ד' הוא שהעולם כולו, וכל המאורעות הפרטיים והכלליים, הרי הם כולם רעיון צדק אחד של החכמה העליונה, הגה פי ד'. והבחירה הנתונה לאדם להרים את ערכו המוסרי או להשפילו, היא גם כן בחירה נתונה על כללות ופרטיות גורלו, אשר על כן הצדק והטוב כרוכים הם זה בזה. והמשכה תדירית ההולכת ומגרת את השפעתה בהמשכה קבועה, שמתוך כך נקל להגיד גם כן את הגורל האישי, למשתקעים בתכונת ההוויה על פי היסודות המוצקים והאיתנים שבה בחומר וברוח, אין לה שום מקום במציאות לפי האמת. רק ההולכים ונבדלים מהאור האלהי, הנטבעים במעמקי הבהמיות בכל רוחם ונשמת חייהם, הולכים הם ומשתעבדים להחוקים הקבועים, ונמשכים אחר דרכי הטבע הבלתי גמור ובלתי מואר באור הצדק האלהי, הם נטבעים בבוץ כזה, עד אשר ימורקו וייטהרו, באופן שיהיו ראויים אל הקדושה של הצדק העליון. על כן יסוד הגד - ההגדה מראש את גורל האדם, נמשך גם כן מההמשכה הנמשכת בקביעות

איתנית, כפי הטבע הקבוע, מבלי הבא בחשבון את אשר תחולל יד האדם בבחירתו לשנות בו, זו היא עבודה זרה והיא דעה בטלה ושקרה (ושקרית) כשסוברים שהיא מוחלטת בלא השתנות. והחלק הנגלה מאיתנות כזו תלוי הוא בעצם קישור האדם בחלק החיצוני שבהוויה, אשר ע"כ אין רוחניותה העליונה מתגלה בכחותיה העצמיים. אשר "לא כאלה חלק יעקב, כי יוצר הכל הוא", "ומאותות השמים, אל תחתו כי יחתו הגויים מהמה".

כ.

"הוא בשמה והיא בשמו, יש משום דרכי האמורי".

יסוד דרך ד' הסלולה בישראל הוא מילוי החובה. התעודה האלהית היא מקפת את האדם למלאות את תכונתה. נוצר האדם על פי גורלו להיות איש או אשה - היינו למלא תפקיד ידוע בהוויה. השם המייחד את העצמיות של הנקרא, כולל בקרבו את הצד היותר יסודי שבהוויה. כיון שהוויה היא חובה, עבודה ומשמרת, אי אפשר להעלות על הלב כי אם להתפשט בשכלול החיים שבתוך החוג, המצוייר מהגורל העליון. דרכי האמורי נוסדו על ההנחה המגושמה שהחיים הם 'מילוי-החפץ', לא 'מילוי-חובה'. את החפצים אפשר להחליף על פי השפעת חפץ יותר מלבב. חיי המשפחה המוטבעים על פי מילוי החובה, מכוונים את התפקיד לכל צד, עד אשר עם כל ההשפעות שכל אחד מקבל מזולתו לא יומר היסוד של ההויה ותכונת החיים - שהוא יסוד השם. מה שאין כן דרכי האמורי התרים רק אחרי מילוי הרצון, ועם עדנת הרצון והרמת ערכו על פי החובה, אין להם כל עסק. הם מורים גם להחליף את עצם החיים שלהם כשהרוח יעלה להיות נוטה לזה. וכל האורחות היותר נלוזים, יכולים הם להיות מתפשטים על פי שילוח רסן מעל החיים, מאין לו (להם) תעודה וחובה, כי אם חפץ ומילוי שרירות לב. תכונת חיים כאלה מתעקת מנפש לנפש באין מעמד, הולכים "כגלגל לפני סופה" "ושם רשעים ירקב".

כא.

"דונו דני, יש בו משום דרכי האמורי".

השקפת העולם הישראלית, המסתכלת כלפי מעלה להביט אל נשמת כל הנשמות, אל אור אל מסתתר, היא חודרת אל תוכיות הדברים ופנימיותם, מה שבתוך החיצוניות העוטרת אותם ככלי המחזיק את המשקה שבתוכו. על כן, המוסר והחכמה וכל משאת נפש רוחנית, שאב לכולן היא אהבת ד' ותורתו, עולים הם בערכם על כל חפצים חומריים שאינם כי אם מכשיריהם. ומתוך הכרה של אמת זאת מתפשטים כמה קוים מאירים לדרך החיים לעשות העיקר עיקר ואת הטפל טפל. לא כן הוא דרך הגויים אשר ערלה אזנם להקשיב את קשב הפנימיות, על כן לא ידעו את ד' ולא ישאו את נפשם לרוממות נאצלת. אצלם הדבר היותר חיצוני, תופס הוא את המקום היותר חשוב. וכפי הנטייה הפנימית, כך נוצר הפתגם ההמוני, לומר תמיד דונו דני - הכלים החיצוניים התחזקו, - יש בזה משום דרכי האמורי. ויחש הלשון שבין דני, להוראת חבית הארמית, הנושא את התואר לחיצוניות הדברים, והוראת דן - לדין, השולל בפנים ידועים את החסד גם הוא בא מפני ההסתכלות החיצונית שאינה יכולה להביט כי אם על החוק המתגשם במילותיו, כמו

שהוא. ולא יוכל התרומם לעשות לפנים משורת הדין, מצד הרגשת אור החסד שהוא אור חי העולם אשר אמר ד' חסד יבנה.

כב.

ר' יהודה אומר: אין דן אלא לשון עבודה זרה, שנאמר "הנשבעים באשמת שמרון ואמרו חי אלהיך דן".

הנטיה לחיצוניות, כל זמן שהיא עומדת רק בנטית הלב וההרגש, הרי היא מפסדת את התכונה המוסרית ביחס המידות וטוהר הנפש, ומשפלת את אורח האדם לדרכי האמורי, השיקוע בחשכת החיצוניות הגסה של ההויה. אבל הרגש לא יעמוד על עומדו, הוא יתאמץ להיות מתעלה לכלל שכל ומשפט הנפש, בנטיה מכרעת בהסכמת החפץ הנפשי, אז כבר קונה הוא לו דרך יותר נשחתה מזו של דרכי האמורי, תיכנס בכלל עבודה זרה עצמה, הממשכת את השחתותיה מראשית החשכת השכל עד אחרית טומאת הרגש, בהסחת הדעת מפנימיות החיים המקיר מאור חסד עליון, והכנסה לכלל החיצוניות הגמורה הקוצצת בנטיעות ועוקרת את הכל. וזאת היא שורש פורה של חטאת עבודה זרה אשר נכשלו ישראל על ידי השפע של חיצוניות החיים, אשר שבעו בהם, שבעו וירום לבם, ואין דן אלא לשון ע"ז שנאמר "חי אלהיך דן".

כג.

"האומר לעורב 'צרח' ולעורבת 'שריקי' והחזירי לי זנבך לטובה - יש בו משום דרכי האמורי".

התכונות הנפשיות הולכות הן עם המגמות של החיים הכלולות ביסוד הדעה הראשית של כל קיבוץ. כשם שיסוד החסד, החמלה והרחמים הוא מונח בעצם טבע הנשמה הישראלית, שהוא הולך ונמשך מאור ד' השופע על דעותיה הטהורות, כמו כן האכזריות היא מיוחדת לאותה התכונה הראשית של האליליות המתנגדת לקדושת ישראל והיתה צריכה להכחד מפניהם בבואם אל אדמת הקודש. "ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם". הנטייה הפנימית עושה את שלה ובעלי חיים כאלה שקיננה האכזריות את מושבה בליבם, במידה מסוימת, נמצא איזה קישור נפשי לאלה שתכונתם מתאימה להם בכל הוויותם. האכזריות אינה רואה קשר של משפחה, היא מתאכזרת גם אל הבנים, אינה יודעת משום אמון וכריתות ברית "העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה". העורב - האכזרי על בניו, והעורבתא, לכל אחד מהם תכונת חיים מיוחדים, שאינם מתיחסים כלל לבנין הבית והקמת הדור העומד להולד, שהאכזריות לא תדע רחם עליו. ומגמת חיים כזאת מיוחדת היא לדרכי האמורי. והצד היותר שפל ויותר מכוער שבאכזריות שאין לו שום עסק רק עם שרירות הלב של היחיד - זנב האכזריות - זהו האושר היותר גדול לטמאי נפש כמו אלה. וההבעה הניחושת הולכת לפי הנטיה הפנימית ואומרת לעורב צרח, ולעורבתי צריחי - כל חד לפי ענינו המיוחד - והחזירי לי בזנבך לטובה - כי המכוער שברע והגס שבו זהו האהוב להנפש השקועה במעמקי תהום הרישעה - תועבות האמורי.

כד.

האומר: "שחטו תרנגול זה שקרא ערבית ותרנגולת שקראה גברית. יש בו משום דרכי האמורי".

ההשרשה הנפשית במעמקי הרע והאכזריות, גורמת למגורת רשע פנימית שתהיה קבועה בלב. ההוויה כולה מתגלה לנפש הרשע, החפץ ברע והשחתה בתכונתה האיומה והמפלצתית, וכל שינוי מעורר עליו זוועה ופחדים. בעת אשר השקפת-הטוב-האלהי, הקבועה בנפש צדיק, היא מרוממת אותו ומשגבתו ישע. יודע הוא כי כללות ההנהגה האלהית וכל פרטיה - הכל לטובה ולאשר, ועל כן יבטח ליבו ולא יבהל מפני כל תעלומות וצפונות המונחות בתוך העתיד, אשר לפעמים יעוררו את הרעיון העולה לרגלי מקרים יוצאים מן הכלל. ואם ישתמש לפעמים להטבת המוסר וטהרת הרוח, לזירוז הצדק והתום, על ידי ההתעוררות הטבעית הנולדת, על פי תכונת האדם, אם מעט ואם הרבה, לרגלי כל שינוי וכל מאורע תמוה, - לא ישים לב להגות את המאורע מהמציאות כי אם יתחזק באורח ישרים לרגליו. אבל חרדת רשע, לא תיתן פריה לאסוף רעיוני מוסר בקרב לבבו, ולהציג על ידם בשער משפט בתיקון המעשה, כי אם לחשוב שרעה צפונה בכל מאורע בלתי רגיל, שרפואתו היא רק הכחדת הרושם שעל ידו התגלה שינוי זה, "שחטו תרנגול זה שקרא ערבית". השינוי רשום הוא. חיי המשפחה המאוגדים יתראו בתרנגול, השולט בבנות זוגו, ומתייחס להם יחוש בעל משפחה: השליט ודואג, מגין ומרחם גם יחד, לעומת העורב אשר לא ידע רחם והוא אכזרי על בניו. והתרנגולת הנכנעת כל כך וההפוכה מתכונת התרנגול, השליט, הצועד בגאון, שגם שינוי הקול, נובע משינוי עוז הנפש בין חוזק לחולשה. והיא קראה גברית - איזה סיבות סביביות חוללו מהפכה כזו? מחשבות כמו אלה מביאים חשכת פחדים על נפשות רשעים, שהרע שבהוויה הוא לעיניהם חזות הכל, ובדמיון מתעה יפנו אל התולדה הקרובה להסירה, מה שמשפיל את ההשקפה המוסרית עוד יותר לחזק את קשיות הלב, ואי ההקשבה אל קול ד' המלא חסד ורחמים, חדות עולמים וגבורת צדק, במלוא כל היקום, המבטיח את האושר והטוב לשומעים בקול דברו, ובכל המוני השינויים, ממלאם עז ותעצומות, וחליפות טובות ההולכים בד בבד עם הטבת התכונות והמעשים, שכל אלה הפוכים הם מדרכי האמורי, הפונים אל החיצוניות שבשינויים, בחרדה, מלאה רשע ואולת גם יחד.

כה.

האומר "אשתה ואותיר" - יש בו משום דרכי האמורי.

השתיה הטבעית לאדם, שהיא מוכרחת לו יותר מן המזון, ושעל כן היא מובטחת ביותר לכל בעלי החיים, הצריכים לכך לקיומם, היא המים. והמים הרי מצויים לכל דורש ברוב העיתים. להורות על חמלת ד' על בריותיו, שהשקפה זו עצמה מכנסת את אור הבטחון בקרב הלב פנימה. וחרדת הרשעה משפיעה בתכונתה הרעה, שלילת הבטחון, עד אשר לא יוכל להאמין בסיפוק צרכי חייו. וגם בשתיה המפוזרת לכל, חסר יבאנו, וידאג פן לא ימצא לו אחר כך. זאת היא תכונת עזיבת ד', המשרשת כל מנוחה ונועם מכל רוח ונפש - הרי זה מדרכי האמורי.

כז.

”המבקעת ביצים בכותל והטח בפני האפרוחים - יש בו משום דרכי האמורי”.

תכונת הרשעה חפצה לאבד את ההויה. אינה חיה כ”א מפני כח החיים, שמציירת את מגמתו רק למלאות את התאוות המסעירות את הלב הנגרש כים. אבל בעצם, שנאת החיים טבועה בקרבה. והישוב, כל מה שמתרבה, וחיי החברה, כל זמן שהם מתרבים, והרשעה מוצאת בקרבם המחסה היותר נשגב, הרי שנאת ההויה מתגברת ביותר בקרבם. תכונת השחתת החיים שהוחלה מדור המבול, הולכת היא כקטב בכל שדרות החיים מפני הנטייה הרעה הנכרת בנפש הרעה שמסתכלת על פני ההויה כולה על פי מהותה, וכשם שהיא מכירה שראוי לה בעצמה הכליון יותר מהמציאות, כך היא חושבת על הכלל כולו, אשר על כן היה הסירוס אחד מהעבודות האליליות. ומדרכי האמורי לבקע הבצים, שכח ההפריה אצור בהם, להפסידם, להורות על השנאה הטמונה במעמקי הנפש להחיים ולהויה, ובפני האפרוחים שכבר יצאו לאור, שא”א לעכב את הווייתם. על ידי איבוד הכח הכמוס, לכל הפחות, תראה הרשעה את שאיפתה שהיא מתחרטת על אשר לא הספיקה לאבד את המציאות בעודה בכחניותה. ואותם הביצים המבוקעות שנפסלו מהכנה שבהם להעמיד דור של חיים, טח אותם בפני האפרוחים כאומר זה היה החפץ הנאות לכם לפני ההויה, לפני צאתכם למציאות בפועל. כל רעת-עין זאת נובעת ממקור העצבים אשר לא תוכל להיות נוהרת אל ד’ ואל טובו, והרי זה מדרכי האמורי.

כ.ו.

”והמגיס בפני האפרוחים - יש בו משום דרכי האמורי”.

הרשעה הפנימית החפצה בהשחתת עולם, אם היא יכולה לגלות את נבלותה בשאיפתה לאבד את ההויה, הרי זו משוש דרכה. אבל כשאינה יכולה להגיע למחוז חפצה זה, אזי שואפת היא להכין את יסוד התווה שהוא התבוללות הצורות, המביא לטשטושן ומזה רק צעד אחד להעדרן. ההויה מתהדרת ומתעלה בגילויה הפרטיים, בציונה המתייחד לכל אחד על פי תפקידו. כל ביצה בפני עצמה כוללת בקרבה צורה מיוחדת, מוכנת ליצירת חיים, מסומנת בפני עצמה. השאיפה האמורית מתחלת להראות את חפץ התבולול, עקירת יסוד איסור כלאיים מעצמת שורשו. שזו היא הכנת ההשחתה הגמורה, שהיא מרום שאיפת הרשעה כולה. על כן נצטיירו דרכי האמורי בהגסת הביצים ביחד, בתבולול ועירוב, המונע בבלילתו הציורית את ההארה של ההויה, המצוינת בהתפרטותה, מהופיע לאור החיים, וגם זו היא מדרכי האמורי, אשר במידה שהוא מודד, מודדים לו: ”ואשמיד פריו ממעל ושורשיו מתחת”.

כ.ז.

”המרקדת והמונה (שבעים ואחד) על גבי האפרוחין בשביל שלא ימותו - יש בו מדרכי האמורי”.

בכל מקום שיש ניגוד פנימי לדבר, שצד אחר מכריח, ושהצורך מביא לקבל את ההכרח ברצון וטוב לב, אחרי שגם ענינו מתגבר נגד הניגוד, שם ההתפעלות הנפשית, והדרכים שנקנית בהן צריכים לצאת אל הפועל. שנאת החיים שבשורש הרשעה מצד אחד, ואהבת התענוגים הגסים, ומילוי החיים החומריים בכל

שכרותם, מצד שני, נלחמים הם בנפש הרשעה ועושים אותה כמרקחה; כשהיא צריכה להגן על החיים מצד השימוש שבהם לנטייתיה השפלות, ומצד שני, מונחת בזה שנאת החיים ושאירת האבדון, מצד שלחולל את המוות אי אפשר כי אם על ידי החיים עצמם. אמנם, ההשקפה השלמה של הרשעה, ההכללה שלה, שמחה היא רק בכליון ובמוות, אבל בפרטיות הלא אומרת היא הב הב, וחפצה היא בחיים למען הרשע, ולמען השחת וכלה.

היא מרקדת - מכריעה את עצמה על ידי התפעלות, נגד חפץ הכליון ואהבת האיבוד, כשהיא צריכה לאפרוחים להגן עליהם בשביל צרכיה המיוחדים המושרשים, כפי תכונתה, בכל מעמקי זוהמת הנבלה. ותחת אשר תכונת הטוב מתקיימת היא במעוזה על ידי ההכללה, וכל שהכללות יותר מוקפת, ההויה יותר עזיזה ברוחניותה ויסוד מציאותה, הפרטים יונקים הם מן הכלל הכולל כל, את חיי מציאותם, והמנין עלול הוא למחסור ולתמותה בהפרדו מן הכללות: "ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם". הרשעה, דוקא על ידי מנין, ע"י פירוד הפרט מהכללות, וע"י העראיות שלו, תחובר אל החיים, לפי שעה, ותנצח את ניגודה הפנימי האומר השחת. כל אלה משורש פורה ראש יצאו, ממקור החטאת המכלה את עצמו וחפץ לבלע את כל. מדרכי האמורי.

כז.

"המרקדת לכותח, והמשתקת לעדשים, והמצווחת לגריסין - יש בו משום דרכי האמורי".

כשם שהרשעה ונטייתה היא מעוותת דרכי האדם ומטה אותו מדרכי חיים לדרכי מיתה, כך היא מקטנת את מאוריו ומגדילה את כל הדברים היותר קטנים, בעיניו, עד שהוא ממלא מהם את נפשו וממילא ישעו עיניו ולא יוכל להביט לדברים גדולים ונעלים, שהם תיקון עולם ברום המובן, ומתגדל על ידי זה כח הדמיון בכל מילואו עד שאין מקום לשכל טוב ולדעה ישרה לחדור והאדם הולך חשכים ואין נוגה לו. ראויה היא השמחה להתבלט בעת יגלה לפנינו תיקון לדבר שכבר נפסד ונתקלקל. אהבת הטוב ראויה היא לפעול אצלנו את פעולתה, לעוררנו לחדוה בכל טוב שמנצח. אבל הקטנות, שהיא יסוד הרשעה, תמצא לה את מקום התגלות התפעלות זו, בדבר קטן שבקטנים. הכותח הוא אחד ממכשירי האוכל שנעשה דוקא מנהמא דעיפושא אחר שכבר אינו ראוי עצמו לאכלה - ומחלב שנתקלקל, נסיובא דחלבא - כלומר, מזון הגדולים והקטנים שנתקלקלו, חוזר לתיקון באיזה אופן. הילדות האנושית מוצאה לה את מקום התפעלותה, - הטמונה בקרבה לצורך שמחת תקונם של דברים גדולים שנתקלקלו בחזרם לטובה ביום חבוש ד' את שבר עמו ועולמו. ודרכי האמורי מעוררים להנמיך תכונה זו להיות מרקדת לכותח. העדשים הם כבר מימות עולם מוסכמים בדמיונם לתכונת האבל, שהשתיקה בו היא באמת מידה יפה, המורה על דעה רחבה ומיושבת המכרת את טוב העולמים, גם בהיותו חבוי במעמקי סתרי הרע המתגלה - "וידום אהרון". "אגרא דבי טמיא שתיקותא". אבל הגרעין הזה, שהוא מכיל בקרבו את נטיית הטוב הנעלה האצור ברוח האדם, כשהקטנות מבלעת אותו מחזקת את הדמיון, להשתמש בו לא בעתי תפקידו; כי דרכי האמורי הוא להתגודד ולקרוח על מת, רק בעת חזיון העדשים ובישולם, אז תהיה משתקת, כאילו מוצאה הסבלנות, בתכונה דמיונית כזאת, שאין לה מהלך ממשי באורחות החיים, את סיפוקה. וכשם שממעטת היא את הדמות הנפשית כל הסתפקות של ילדות וקטנות, אף על פי שיש בגרעין ההוא מה שעתיד להופיע לטובה, במלוא הגידול הנכון - כך היא התכונה הילדותית לשוב למעמד היותר פראי, כשאדם לא ידע מכל

מכשירי החיים ואוכלו היה רק גרעיני הזרעים, כמו שהם, אשר אין לשער אופני ההתפעלות והתפרצות ההכרזה הצווחנית אשר יצאה ממנו בעת אשר מצאה ידו בפעם הראשונה לרסק את הגרעין לחלקים, לעשות גריסין מגררי הפול או החיטה. ודרכי האמורי הם שומרי נשף, להחזיר אחורנית את האדם לימי התווה, בין בתכונותיו הנפשיות, בין באורחות חייו החיצוניים, ועל פיהן גם כן בדעותיו האליליות, וגסות נטיות תאוותיו הבהמיות, אשר לזה המצווחת לגריסין, הרי זה משום דרכי האמורי.

.f

”המשתנת בפני קדירתה כדי שתתבשל מהרה - יש בו משום דרכי האמורי”.

תכונת הפראות שהיא רפודת טומאת עבודה זרה וכל ענפיה, מיוחדת היא להאחד עם הבלענות הבהמית של הזלילה הגסה מעבר מזה, ועם המיאוס והעדר חוש היופי ואהבת הכיעור, מעבר מזה. ההתלהבות העכורה של הדמיון עושה את פעולתה על יסוד הנטיות הפראיות הללו. ההרגשה שהטבע עושה את מעשיו בגוף החי בזריזות והאדם יחזה מבשרו הבישול הטבעי של צמיחתו, המתבלט בהרקת מי הרגלים, תחת שחזיון זה נכבד הוא להשכיל, לקחת על ידו לקח בדעה מיושבת, במוסר נעלה וברוממות רוח, הגרעין הילדותי יעורר את התכונה הפראית, למצוא בזה איזה אמצעי למהר את חפצו הנמוך, שקדירתה תתבשל מהרה, על ידי חזיון הדוגמה. וחיבור ההזיה, התיעוב והקטנות גם יחד, ה”ז מדרכי האמורי. אף על פי שברבות הימים לבשו דרכי האמורי מחלצות של יופי של עדנה מבחוץ, אבל כל הסוקר עמוק יכיר כי מושחתם הראשונה בהם ומגמתם הכללית היא נצחון הבהמה שבאדם על הצד האלהי שבו, שרישומם מתבלט על ידי שרידי המנהגים של ימי קדם, טרם שהספיק האדם לכסות את הבליו ורישעו בצעיף בעל צבע נוצץ, והשרידים הללו, בכל מקום שהם ובכל זמן שנשארו, הם הם דרכי האמורי.

.kf

”אבל נותנין קיסם של תות ושברי זכוכית בקדירה כדי שתתבשל מהרה, אבל אסרו חכמים בשברי זכוכית מפני הסכנה”.

ההזיות הדמיוניות שאין להם יסוד בשכל משגות את האדם בהיותן מחוברות אל דרכי החיים, ומסירות את ליבו מכל דרך של תבונה, מכל רעיון קדוש המביא לדעת את ד' וללכת בדרכי חיים. אשר מטעם זה נכון הדבר להרחיק לפעמים ג”כ פעולות כאלה שיש להן איזה ערך בסדרי הטבע, אם הם עלומים מאוד ולזר יחשבו בעיני ההמון. ביחוד כאשר משתמשים הם בהם לצורך מטרה שמצד עצמה היא סמוכה למידות רעות, כמו מהירות הבישול, שמצד אחד היא קרובה לרגש בלענות הפראית. אבל אם יש בפעולה הזאת גם צד לטובה, כמו התעוררות חקר דבר במעמקי הטבע, וחסכון של הזמן שלא יאבד בהכנת האוכל, ראוי להנהיג פעולה כזאת. אבל אם מצד דרכי האמורי ושובבות המחשבה ותולדותיה אין כאן, ראוי להזהר מאוד בכל הנוגע ביחוד להלעטת האכילה מכל חשש סכנה, שבה נוקשים בני אדם תמיד, אשר לא יוכלו להעמיד את עצמם נגד תאוה קלה של שעה, אפילו במקום שההיזק הגלוי המגיע גם לחומרם הוא נכון לפנייהם. על כן אסרו חכמים בשברי זכוכית מפני הסכנה. ונראין הדברים שאפילו אם תעשה כעת בענין

שאינן בו חשש סכנה, כי עצם הפעולה תשריש את הרפיון המוסרי ביחש לזהירות הנפש, במקום של מילוי תאוה ארעית.

.cf

"תנו רבנן: נותנין בול של מלח לתוך הנר בשביל שתאיר ותדליק. ונותנין טיט וחרסית תחת הנר בשביל שתמתין ותדליק".

לפעמים מקשרת הפתיות, שהיא לעולם מחוברת עם הרשעה, רעיונות של תוהו בדברים שהם מבהילים את דעתה הקלה, מצד ההשתוממות המרעישה אותה, בחסרון ידיעתה בחוקי הטבע הקבועים ועומדים בחכמתו וגבורתו של אדון כל המעשים ב"ה, שהיה לכאורה ראוי לסגור את הדלת בפני פעולות כאלה המשובבות את הדעות הקלושות; אבל לא כך היא מידת חכמים - את הטוב לא נעשוק בשביל המעוותים את הדעה ואינם מבינים את תכונת ענינו. בעת חדוה, בעת שהפיזור נאות כדי להרבות השמחה ישתומם האדם הבער אם יגדל האור על ידי תחבולה קלה שאינו יודע את אופן מסיבתה, המון רעיונות זרים יוכלו להיות מתמלאים במוחו הקטן. ובעת אשר החסכון דורש את תפקידו - ועל ידי איזה מפעל קל יומעט האור, והנוטה לעצלות הדעה יוכל גם מזה להיות מתמלא מחשבות מטושטשות העושות פרי כחש, - לא בשביל זה יאסרו אלה הפעולות הטובות מצד עצמן. ומחן ללמד יצאו על כל הדברים המתחדשים במעשי יום יום להועיל לבני אדם בדרכי חייהם על פי מעמקי סתרי הטבע וחוקיו, אשר אם יבהלו על ידם עורי לב, לא יחוש החכם מלהשתמש בהם ולאושר החיים החומריים, וביותר הרוחניים יצמידם, להגדיל תושיה בעוז וגבורת ימין ד' רוממה. ד' בחכמה יסד ארץ ומחכמתו נתן לבני אדם לשכלל את עולמו לטוב להם.

.cf

"אמר מר זוטרא: האי מאן דמיכסי שרגא דמשחא ומגלי נפטא - קעבר משום בל-תשחית".

הגולמיות היא לעולם מסתפקת בכל ידיעה ושימוש בהכללות, אינה חפצה להיות מעמקת וחודרת בכל דבר וענין בפרטיותו, על כן תכשל ותיפול. כמה מרהבת עוז היא אזהרת בל-תשחית החודרת לכל אורחות החיים, המחייבת אותנו להיות קשובים להחכמה החסכונית, לרדת לדעותיה בכל חכמת החיים המעשיים. ושמא יאמר אדם בסקירה אחת בחיים אדע את הכל, ויתעצל מהודע מכל פרט את עניניו הבודדים, הנה לנו מופת כי ישל בדרכיו וחסר יבואנו. והפעולה אשר לפרט אחד תיטיב, תריע להשני, עד אשר יחקר דבר כל אחד בפני עצמו על פי תכונתו המיוחדת למען דעת לקחת את ברכת שמים מכל יצור(י) עולמים במילוא שלם, ולא לפול בפח ההכללה הבאה מתוך עצלות המעשה והעיון. כי האי מאן דמיכסי שרגא דמשחא ומגלי דנפטא קעבר משום בל תשחית. ולהורות ניתן בכל דרכי החיים החומריים והרוחניים שאין להביט על צד הפעולה החיצונית כי אם על התוכן הפנימי המתיוחד בכל דבר כפי ענינו, "ועת ומשפט ידע לב חכם".

פרק 5

הקושר והמתיר. קשירה במשכן היכי הוא? אמר רבא שכן קושרים ביתדות אהלים.

תעודת הקשר, כוללת חוץ מההתאחדות של חלקים נפרדים, גם לקשר את הדבר הבלתי קבוע ומתנווד, אל הקבוע וקיים. צורת קשר כזאת היא מתאמת עם התכונה של קשר המחשבה הרוחנית שההתאשרות שלה תלויה היא בזו המדה, שכל המחשבות המתנוודות, עוברות וחולפות, בלא מעמד איתן, הן קשורות להמחשבה הקבועה החיה וקיימת לעד, הנושאת בחיקה את כל המחשבות כולם, שאליה הן הולכות, ובקרבה הן מתכנסות, היא המחשבה האלהית שהיא הבסיס, המקום המחזיק את כל הרעיונות המתפרשות כאהל ברחבי הנשמה והגיונותיה, שכן קושרין יתדות אוהלים.

.ה

א"ל אביי קושרין ההוא קשר על מנת להתיר הוא.

המחשבה האלהית העליונה מזקקת היא את כל המחשבות כולן. כשהן נסמכות אליה, לא תוכלנה להיות קבועות בה כצורתן, כי ע"י המחשבה האלהית, האדם מתעלה והולך מחיל אל חיל, והמחשבות שהיו זכות בעיניו בשעה אחת, ע"י אור האלהי השופע על הרעיון הכללי, ימצאן שהן חשודות וקדורות בהתעלותו בשעה הבאה, עד אשר הוא צריך להתירן מקישורן, ולסגן אותן בצורה ותכונה אחרת יותר מאיירה והדורה, קושר על מנת להתיר.

.ו

אלא אמר אביי שכן אורגי יריעות שנפסק להם נימא קושרין אותה.

הקשר במובנו השני, בצורת התאחדותן של החלקים הנפרדים שיתאימו זה לזה, לא ביחש שבין החלקים המתנוודים אל הכלל הגדול הקבוע אלא ביחש שביניהם, החלקים עצמם זה לזה, שיתקשרו בצורה מאוחדת שלא יהיו פונים כל אחד לעברו, וממילא לא יהיו מתנגדים וסותרים זה את זה, זה מונח בתכונה הרוחנית של הרעיון האנושי, שקישורי הגיונותיו בדעת, במוסר, בהשקפות העולם ובכל דבר וענין, ראוי שיתאימו זה לזה, ולא יהיו ביניהם ניגוד וסתירה. ואם יזדמן פעם שמחשבה אחת סותרת את חברתה, ורעיון אחד נפסק משלשלת הידיעות כולן, ראוי לתור מקום הבדק, ולא לפזר את המחשבה בהתנוודות הרוח, ולקשר החלק הנפרד עם יתר החלקים הפזורים כולם. וכפי מה שמחשבות החלקיות עומדות, כך עומד בהן הצביון הכללי המאחדם, אלא שהמחשבה האלהית היא מחדשת תמיד את צורתן הכללית

בסתירה על מנת לבנות, באופן של קשירה שהיא תמיד קשר עמ"נ להתיר, אבל ביחוסם זה לזה קשרם הוא קבוע וקיים, שכן אורגי יריעות שנפסקה להם נימא קושרין אותה.

.5f

א"ל רבא תרצת "קושר", "ומתיר" מאי איכא למימר?

ביחש המחשבות מחלק אל חלק, כל פרוד, כל אי התייחסות וחסרון קישור, היא רק מחלה והריסת השלמות המחשבי(ת), והתכונה הציורית לא תוכל להתאים בציורה את התכונה של התרה בתור מלאכה מחשבית, עם תנאיה הפנימיים בסדרי מחשבותיה והליכות השתלשלותן. וכל העמל של כשרון החכמה יוכל להיות רק על הקישור והגברת היחש, תרצת קושר, מתיר מאי איכא למימר?

.nf

וכי תימא דאי מתרמי ליה תרי חוטי קשרי בהדי הדדי, שרי חד וקטר חד

הרעיונות מצד עצמן צריכים הם תמיד להתאים זה לזה. אבל לפעמים בהמשך העבודה הרעיונית יש אשר יסתבכו הציורים, והסתירות תפגושנה אשה את רעותה, עד אשר יחדל הכח מלקשר את הכל ביחד, זולת ע"פ הנחה של הסרת הרתוק מאחת המחשבות, והשללת יחושה אל המון המחשבות, כדי שתוכל מחשבה אחרת יותר עיקרית להיות היא נקשרת, כדי להתאים את הקישור הרוחני כפי היכולת, שרי חד וקטר חד.

.6f

השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה עושין?

הנתוח הרוחני של הנתקת מחשבה אחת מהסידור של המון מחשבות, לא יוכל להיות נחשב בכלל עבודת האדם להשתלמות הרוח. כי סוף כל סוף כל מחשבה מנותקת, עושה היא הריסה בסדר הרעיונות כולן, והחטיבה המעשית מוכרחת גם היא להיות סובלת על ידה הרס וחסרון סדר. ואם ההריסה תראה את אותותיה בסידורים המעשיים של קשרי החברה והמדיניות, ק"ו בקשרי המחשבות הנאצלות והרמות, השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה עושין?

.n

אלא אמר רבא ואיתמא רבי אילעי שכן צדי חלזון קושרין ומתירין.

חוץ המחשבות העקריות הקובעות את חותמם על המציאות במטבע הרוחנית של ההשגה השכלית, ישנם ארחות של הרצאה וסגנון, איך להסביר בהרצאה פנימית את הרעיון ע"פ צבע ידוע, לבנין כח המציור של הדמיון. הכח החובק בקרבו את ההדרכה הסגנונית, שהיא רק הסברה שטחית וחיצונית של המושגים, בו יתגלו לפעמים בסדר תפיסת חלקיה, ניגודים עצמיים, כשם שמזדמנים אי התאמות בכל ארחות הרעיון. והחלזון העומד לצבע את הצבע הנרצה, העושה זכר לים לרקיע ולכסא הכבוד, צידיו הם באמת קושרין ומתירין.

פרק י"ב .cf

מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקן מיליה? שיקרא שכיח קושטא לא שכיח.

ההבדל שבין האמת והשקר הוא אותו ההבדל שבין השדרות התחתונות של הקיום לשדרות העליונות שבו. הדומם אין חלק אחד מקושר לחבירו, גם אם יתקשר בו במקרה, כל גרגיר שאפשר להפרידו מהאבן הגדולה, הרי הוא עומד לעצמו. גם בעת אשר הוא מחובר ומצומד עמו, רק המקרה השכוני, הוא המחרם יחד ולא יותר. כשאנו עולים כבר לממלכת הצומח, הרינו מוצאים חיבור עצמי, היניקה והחיים האורגניים כבר הם מתחילים להראות את רישומם, שיטת חיים מקיפה מתחתית השרשים עד הצמרות העליונות. וכשאנו עולים אל החי אז הדברים הם עוד יותר מאוגדים, אחדות מתגלה כבר בכל מהותו. ובשדרות החיים עצמם, בעלי החיים הנמוכים אינם כ"כ מרוכזים, וזנב הלטאה היא מפרכסת גם בהנתקה מהגויה, וכל אשר החיים מוסיפים להתעלות, ככה הם יותר מרוכזים, והסוף והתוך והראש שלהם הנם מחוברים בחוברת עצומה, וזהו הסוד של השלימות העליונה שלהם. בעולם הרוח השקר הוא מפוזר בכל מקום, כל מחשבה של שקר מצטיירת בפני עצמה בביטויה, והולכת בפני עצמה בתכונתה התרמיתית מה שאין כן האמת, היא היסוד של החיים השלמים, החיים המקיפים את כל ומלאים את הכל, הנובעים מאור צור העולמים, הכל יוכל וכוללם יחד. ובשביל כך שקר מקרבן מיליה, אין שום צורך להקפה כללית לתכונתו ולמטרתו השקרית, להיפך, ההקפה היא מאבדת ומכלה אותה מן העולם. אמת מרחקן מיליה, רק ע"י ההופעה המאירה של ראשית תוך ואחרית, אל"ף בראש, מ"ם בתוך, תי"ו בסוף מתגלה האמת, ובעולם המפורד האפל, שכל כך מחשכים רבים מצויים בו, שיקרא שכיח קושטא לא שכיח.

ומי"ט שיקרא אחדא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוני? קושטא קאי שיקרא לא קאי.

האמת יש לה עמידה עצמית, אין צורך להאמת שתעזר ע"י משענים צדדיים גם אם האמת תהיה נעזבת מכל אנשי העולם הרי היא עומדת בתוקף גבורתה, וסופה שתנצח גם בגלוי. אבל השקר אינו עומד מצד עצמו, מתנוודד הוא ליפול וכל תקומתו הארעית באה רק, מפני שאלה האנשים, היונקים את חייהם לעצמם, מן השקר, הנם מחזיקים בו, כחק דבר שאין לו עמדה משום דקאי אחדא כרעא, שמ"מ אם סומכים אותו במסמרות וברתוקות הרי הוא עומד. אבל האמת בכחה העליון היא עומדת. מי"ט שיקרא אחדא כרעא קאי מתנוודד הוא כשכור ונוטה לנפול, ואמת מלבן לבוני בסיסו איתן מצד עצמו, קושטא קאי, שקרא לא קאי זולת ע"י כח אחר מעורב בו, המתאמץ להחזיק את השקר שלא יפול כל כך מהר, אבל אין להשקר שום עמדה עצמית כמו שיש להאמת קושטא קאי, שיקרא לא קאי.

א"ר אבין מאי קרא לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצה"ר.

אם כי כל הנטיות של המדות הרעות הרי הן דברים המאבדים את הונה של הנשמה, חלק אלה ממעל של האדם, בכל זאת הרי הן מבוניים לכתחילה לשם חיוב והרבות הטוב אלא שהאדם צריך לשקול אם הטוב ההוא הנראה לעיניו איננו מאבד ממנו טובה רבה הרבה יותר ממנו, שזהו החשבון של הפסד מצוה כנגד שכרה. ועל כן צד היצה"ר שבהן אם כי מזיק הוא אבל איננו זר. מה שאין כן יסוד הכעס שתוכנו הוא לא לבנות רק להרוס להשחית, לשבר ולכלות ועל כן הוא זר באמת ביסודו אפילו כלפי גופו של האדם וק"ו שהוא זר לגבי נפשו, רוחו ונשמתו. ועל כן אמר כי על ידי השמירה מאל זר שהוא בגופו של אדם, שהוא יצה"ר של הכעס, יבא לידי המדרגה הטובה שלא יכנע ג"כ לפני כל הנטיות התאוניות האחרות שאע"פ שאינן זרות אבל הלא נכרים הם שמתנכרים הם במעשיהם לאביהם שבשמים. ועל כן הננו לומדים מפסוק זה שלא יהיה בך אל זר, כלומר שבפנימיות גופך לא ימצא זה הכח המכלה וההורס שהוא הזר גם לגופו של אדם. והתוצאה משמירה מעולה זו תהיה שלא תשתחוה לאל נכר. וההבלטה של האל הזר לעומת האל הנכר הוא שהאל הנכר איננו זר לגופו של אדם ואינו רוצה באיבודו ממש אלא הוא נוטה להנאתו. לקיומו הדמיוני, והאל הזר שבגופו של אדם, הוא בא להרס ולכלות את הכל וטורף נפשו באפו. איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצה"ר.

.ח

מאי "ארץ כבול", שהיו בה בני"א שמכובלין בכסף ובזהב. א"ל רבא, א"ה היינו דכתיב "ולא ישרו בעיניו", מפני שמכובלים בכסף ובזהב לא ישרו בעיניו. א"ל, אין, כיון דעתירי ומפנקי לא עבדי עבידתא. ההצלחה האנושית המתנהלת עם התולדה, היא תלויה לעולם כשהחוט של ההטבה וההתעלות הולך עמה בכל מעשיה. ע"כ, גם בישובו של עולם, זאת היא המדה היותר נעלה, כשהיא עומדת על מצב כזה שהחיים של דור אחד יתנו תוספת ברכה לחיים של דור אחר הבא אחריו, שאז נטיית ההוספה ועשיית פרי הולכת על מכונה. מה שא"כ הדבר כשישתנה הענין, ותכונת החיים של דור אחד לא יוסיפו טוב ועוד יחסירו את אושר הדור הבא, אז עומדת היא התולדה על מצב מוזר מאד וקרובה למשבר. ע"כ, העושר המשופע, כשהוא מתמלא יותר מכפי מדתו באיזה חברה אנושית, הוא נוטל את כח ההכרח לעבודה, והביטול יביא שממון ואי הפרחה למצב הארץ, ואז יכירו רק הדורות הבאים את החסרון, כי בודאי הדור הבא, שהוא כבר עלול למצא מצב מפותח יותר, הוא כבר מוכשר לכך ונולד בהכרחים כאלה שמצריכים אותו לאותו הפיתוח, וכשלא קדם הדור הקדום לו לתקן את חלקו, ימצא הדור האחרון במצב רע ונלחץ מאד. כן הדבר נוהג בכל דבר וענין, בין בחומריות בין ברוחניות. ע"כ, העשירות היא רק כמו כבל, המשים מועקה על החופש של ההתפתחות הטובה הבאה לרגלי חיי העבודה והמלאכה, שהיא יסוד ברכת ד' בעולמו, כי כיון דעתירי ומפנקי לא עבדי עבידתא, ותעודת החופש של הנטייה התולדתית להוספת ברכה להעתיד יכבל כאן בלא עשיית פירות, ולא נוכל לעלות במעלות של הארצות המתקדמות לפי העבודה הבאה לרגלי ההכרח, והיא תקרא ארץ כבול עד היום הזה, באין שינוי לטובה ברבות הזמנים והדורות, עד שגזר בצדק שהעושר

הנפרז היא קלקלה תולדתית להעתיד של הארץ, והיא נגד הכונה הרצויה מאת אדון כל המעשים ב"ה, יוסד הארץ וכוננה, אשר "לא תוהו בראה לשבת יצרה"

ח. . ישעיה מה, יח.

6.

ר"נ בר יצחק אמר, ארץ חומטון היתה, ואמאי קרו לה כבול, דמשתרגא בה כרעא עד כבלא, ואמרי אינשי ארעא מכבלא דלא עביד פירי. המניעות הנמצאות בכל ישוב, שלא יוכל להתפתח כראוי, תלויות לפעמים במתישבים ולפעמים בטבע הארץ, ולעומת החסרון הראשון המתיחש למתישבים, דמפנקי ולא עבדי עבידתא, יש לציייר יותר החסרון המצוי בטבע הארץ, שלא תוכל להתפתח. והנה ארץ חומטון, שאינה עושה פירות, איננה ראויה לישוב. אמנם אע"פ שאינה ראויה לישוב של זרעים ונטיעות, ישוב אגררי, תהיה ראויה לפעמים לישוב של מסחר וחרושת המעשה. אבל ע"פ רוב, במקום שאינו ראוי לנטיעה וזריעה, ימצאו בו ביצות, שאם ימצאו כאלה בארץ הראויה להשתכלל במטעים וגנות זרע, ייבש כח הצמיחה את הביצות ויהיה המקום ראוי לישוב, אבל כשהארץ איננה עלולה לצמיחה מפני שהיא של חומטון, ארץ מלחה, אין דרך ליבש ביצותיה, וממילא אין לה עתיד כל עיקר, והיא תקרא בתמידות בשם שממותה, ארץ כבול עד היום. והשם של מניעת הפירות, להורות על השלילה של מציאות ההתישבות בארץ מאפליה כזאת, יבטאו האנשים על שם הביצות שמאנו להרפא, מפני חוסר כח הצמיחה שבקרקע, ארעא דמכבלא דלא עביד פירי. והתורה המוסרית היוצאת מזה, היא לענין רחלים הכבולות, שרק במקום שיש מניעה של תולדה בטבע בעה"ח ההם מסבת מחלה וקלקול, יש מקום להנהיגה זאת, אבל באופן אחר, עול מוסרי הוא למנוע העתיד של ההפראה מבע"ח, וברכת ד' הכוללת כל יצוריו, נאה היא שלא ישים האדם בה מעצור, מצד איזה צרות עין באין מטרה, "לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו".

ט. . חקלאי. . תהילים סה, יד.

!

פרתו של ר"א ב"ע היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים. כשם שבגוף בע"ח בעל שדרה, ובעל מרכז החיים, יוצאים ממקום המרכזי כל חלקי החיים הרחוקים, עד גידול השער והציפורן, וכולם יחד מתאחדים לצורה אחת של חיים שלמים, שרק אז הם שלמים כשהם עומדים באיחודם, וכיון שהם מתנתקים מיסוד המרכזי, הרי הם נובלים וערך החיים פוסק מהם. מה שאין כן הדבר בבע"ח הנמוכים, שאין להם מרכז מאחד, שכל חלק מתפתח לחיים זעירים בפ"ע. וכמו כן הוא המעמד בגוף שפל שאיננו אורגני, שכל חלק עומד הוא בפ"ע. בעולם המוסרי הדברים מתקשרים ג"כ, הצד העיוני והמעשי לכל סעיפיהם. תורת חיים, יש בה הצד הגבוה של החיים, יתרון המרכזיות, שהצד העליון העומד בערך של מרכז החיים, הוא מאחד את כל הדקדוקים המתרחבים והולכים ומתארכים, לפי אותה המדה של גדולת כח החיים שבמרכז, ועז גבורתו. כשם שבתגבורת כח לחץ הלב על זרם הדם השוטף בכל מרחבי הגויה המאורגנת, מתרבים האברים, גם הקיצונים, וכל המתיחס להם גם בתכלית המרחק הקטנות והטפלות,

והם מתחברים ליסוד ולעיקר. ע"כ שני כחות מתנגדים נמצא כאן, כח עליון רודה ומאחד, מרדד את הפעולות הפרטיות כפי העליוניות הנשגבה שבאור היסודי. אמנם צריך ג"כ לפעמים כח שומר, המעיר על היחס הגדלותי, על ההבטה הנשגבה שאין החיים מצויים בדיוקים הפרטיים כ"א מצד העליון של הכח הכללי, להשמר בזה מאותה הטעות של השפלת ערך החיים הגדולים שבמצותיה של תורת אמת, עד למדת הנמיכות של החיים חסרי המרכז, המביא לחשוב על כל דבר פרטי מתפשט, שבו בעצמו יש חיים מספיקים לעצמו. השמירה הזאת אינה צריכה לבא בכונה, כי עכ"פ הצביון האורגני כשהוא מתקיים, הוא מושך בקרבו את כח החיים לפי טבעם, ולעולם יותר מסוכן הוא הצד השני, הטועה לחשוב שאפשר לבסס צורה של חיים שלמים במחוסרי אברים, ולהשאיר רק את התאים או התא המיוחד שבו המרכז מתכנס כשהגויה שלמה, באין הבין שהמרכז הוא נכבד רק בהשלמת הצורה לכל פרטיה, ויותר נכבד הוא בהתעטרה ג"כ עם רוממות מעלותיה והגדלת חייה לסעיפי סעיפים קרובים ורחוקים. אמנם "משומר אמת לעולם", אשר לו עצה ותושיה", לו שוגג ומשגה", נכונים הנה הסיבות שמידם תסובב השמירה הכללית לערך האורגני שבפרטיה של תורה, "כי אל דעות ד' ולו נתכנו עלילות". ע"כ יזדמן שיצא איזה מכשול פרטי דוקא מגדולי גדולים, איזה עזיבה של דקדוק, המביא לעורר את המחשבה הכללית לשוטט אל הדעה המקורית, ולהשכיל כי הפרטים המה ממבועי הכלל, ושלא מצד עצמם הם נכבדים כ"א מצד כח הכלל הצפון בהם. ולפעמים דוקא אדם גדול וכללי, המשוטט בצדדים העליונים של הכללים, ישגה באיזה פרט שנעלם ממנו לשעה ערך קישורו אל הכלל, ואם שאין זה כ"א משגה, שההשלמה הברורה היא עם הכח הדייקני השב מדחיפה הנצחית של עז הכלל, מ"מ זה המשגה ילמד ויעורר רב תושיה. השגיאה אמנם תוכל להולד, כ"ז שלא נתאחדה באחדות טבעית הדעה המשכלת עם הרצון היסודי שבנפש, כשצריך לנהל חשבון איך להתאים את הפרטים עם המבוע שלהם. כח הנשגב של חכמי אמת, הראויים לעמד בראש ההנהגה המעשית עם כל גדולתם העיונית המקורית, הוא שהרצון הטבעי שלהם כבר מאוחד הוא עם הדעה השלמה, עד שמוצא את כל פרטיו מתפרטים בטבע, כמו שהדיבור היותר שירי ומושכל מוצא את כל נטיותיו של הדקדוק המבטאי לנקודותיו וטעמיו. ע"כ, עם כל עליוניות המטרה שיש במכשול היוצא מגדולי הרוח, מ"מ מכשול הוא ואינו עומד במעלת התיקון הנעלה של כח הבנין של בוני העולם, ת"ח המרבים שלום בעולם, א"ת בניך אלא בוניך, שרצונם כבר הוא מלא חכמה וכליל יופי, עד שאנו משכילים יפה שפרתו של ר"א ב"ע היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה, שאמנם זה המחץ הקל הועיל בודאי לשימת לב על צד הקישור שצריך למצא עם היסוד העליון לדיקדוקים רחוקים פרטיים, ולהוקירם אח"כ בתור אמצעיים, יותר מנמיכות הערך של מטרה בפ"ע שאפשר לצייר בהם באין דעה מקפת, מ"מ כ"ז אינו כ"א מכשול, שלא ברצון חכמים.

י. תהילים קמו, ו. עפ"י משלי ח, יד. איוב יב, טז. שמואל א ב, ג. בכת"ק אולי: מתפשטים. ברכות סד, א.

א'.

וחדא פרה הוה ליה, והא אמר רב, ואמרי לה א"ר יהודה א"ר, תריסר אלפי עגלי הוה מעשר ר"א ב"ע מעדריה כל שתא ושתא. תועלת סיפור הקורות שעברו, ביחוד סיפורים המציינים (את) איזה תוכן מחיים של אדם גדול, צריכים לעולם להיות מתאימים עם הכונה האלהית בעצם המאורע. ע"כ, צריכה המליצה להעמיד את החזיון באופן כזה, שיעשה על הקורא לדור דורים, את אותו הרושם עצמו שעשה המאורע

בהיותו בפועל. וכאשר עטרת חכמים עשרם, ועושרו של ר"א ב"ע הגדיל כבודה של תורה, שממנה פעולות גדולות יוצאות לטובת הכלל, ע"כ צריך המספר להכניס בציור המאורע תכנית כזה, שגם בהיות הזמן הרב העובר מפסיק בין הדור ההוא לדור האחרון, הזמן שמוחק בעזו כל פרטי הרשמים שהעושר המעטר את החכמה עושה על הדור, מ"מ יהי ניכר ההוד וההדר ע"י התיאור המליצי, באופן שיעמיד את השומע על היסוד של תמצית הכרת האמת המכוונת. ׀ התכנית של המספרים, כשנשתמש בהם לעומת החיים האקונומיים, נכבד יהיה לנו לצייר ארבעה ערכים: המחסור, הסיפוק, ההרוחה, העושר שכבר משפיע לזולתו. היחידות תציין את המחסור, והעשירות את הסיפוק הבא במערכה אחרי סילוק החסרון של המחסור, המאות מציינות ההרוחה העודפת על הסיפוק המצומצם, וממילא יצינו האלפים את העושר המתרחב להשפעה על מי שחוץ לו. ההשפעה המתרחבת ביד נדיבה, מתוארת בהתפשטה לארבע רוחותיה, במובן המלא של ההתפשטות, דהיינו שלשת המרחקים המצויירים בטבע אורך הרוח, ראש תוך וסוף, וכשהם צריכים להתבאר מצד חוסן ריבויים, שזהו דמות העושר, הנם מתבארים יפה בתכונה של תריסר אלפי. ובהיות העושר של ר"א ב"ע מחובר כולו לקדושה, ופירותיו בתדירות הנם העוזרים לרומם ולנשא קרן תורת אמת, עד שהצד של העושר עצמו הוא מקודש לשמים, שזהו המובן של מעשר בהמה, שהבעלים בעצמם ממלאים בה מקום הכהונה, כי מצד המצב של המקנה אין צורך כ"כ למפלגה מיוחדת להעמדת הרוחניות באומה, שזאת היא תביעה שרק מעמד של עבודת האדמה מכריח לו, ציון של עושר העומד בעינו בתכונתו האצילית תמיד מדי שנה בשנה ראוי שיוצג לדורות בלא העלמת ערכו המרהיב לב, ואין ראוי להיות גורם ע"י ביטוי של מאורע, אפילו צדדי להקטין ערך העושר ההוא, שכ"כ ברכה יצוקה בו, עד שיהיה נחשב כאילו רק חדא פרה הואי ליה, זולתי אם יש בזה מטרה חשובה המכרעת שאותה אנו מבקשים בשאלה זו.

י.י.

תנא, לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. עוצם הגדולה, כשם שהיא מתראה ומתגלה בדברים הגדולים והכלליים, כך היא מתגלה בדברים היותר קטנים, הפרטיים, דוגמת מעשה ידי יוצר כל, שכשם שאנו קוראים "מה גדלו מעשיך ד"י", כך אנו מרחיבים להשתומם השתוממות של הדר וזיו אורה לאמר "מה קטנו מעשיך ד"י", "המגביהי לשבת, המשפילי לראות". כי רק נפש גדולה, הראויה להיות מרכזית להנהגת קהל רב, היא יכולה לשער אל נכון כמה גדול הוא ערך הקיבוץ של דיוקי חוקים הנובעים מאוצר נחמד וקדוש כשהם משתמרים יפה, וכמה הם מצטרפים לקלקלה והשחתה כשהם מזדלזלים. ע"כ, בהיות הנשמה ההיא, הגדולה, במצב רוממותה, לא תעלים עין מכל דיוק רחוק, ולא תסוג אחור מהשגת המטרה הכוללת, ע"י הקיבוץ היותר רחב של כל הדברים הגדולים עם הקטנים המתאחזים בה, לא מצד קטנות הנושא, לא מצד איזה רגש מוסרי הראוי לרכך את הלב של איש פרטי המביט על כל דבר וענין מצד תכונתו הנפרדת כשהוא לעצמו. אותה המטרה הגדולה, שהציבה לה ההשגחה, בבחירת ר"א ב"ע לנשיא בישראל, בהיותו עטור בחכמה, ביחש, ובעושר מופלג, היא מושגת לפי אותו הערך שההנהגה הכללית, המכוונת לגדולות, לא תשכח את הדרך שעל ידו מושגים הדברים הגדולים, השמירה והחסכון הרוחני והמוסרי. הדיוק הקליגרפי עוזר להבלטת הרעיונות היותר רוממים שישארו בצביונם במשך הדורות והזמנים, והדקדוק המבטאי שומר את המושגים היותר נעלים מכל רפיון וטשטוש, והמסורת של צורת האותיות, הניקוד, הטעמים לכל סעיפיהם, הנם שומרי הכרם, ולהם יאתה ההוקרה האמיצה לפי רוב הכרת רוממות התוצאות שהם גורמים לטובה. ע"כ, רק איזה רפיון והקטנה,

איזה צמצום שיפול לפעמים בנפש גדולה ג"כ, שלא יחוש כ"כ כמה כל הסביבה שייכת היא לו ועומדת באחריותו, וכמה עז פנימי צריך להיות מלא, עד שלא לחוש משום רכות של מחיתה, לא מצד רפיון וחולשת האיש שצריך לפגע בו, לא מצד איזה צניעות מוסכמת, כשהם מעכבים את הנטירה הכוללת. ע"כ, לא את ר"א ב"ע הגדול בעשרו המעטר את חכמתו, אנו רואים בזה, מצד החלק הרפיוני שמאורע זה כולל בתוכו, והוא מצוייר כבעל פרה אחת, בצורה מקוטנת. אמנם לא שלו היתה, כ"א של שכנתו, והעדר המחאה בחזקת היד גרם ודאי רגש של חמלה ושל צניעות גם יחד. אבל הגדולה האמיתית חובקת את הכל, וכוללת הכל, וכפי גודל האורה נראית הנקודה הכתמית היותר קטנה בצורה מבולטת, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. המובן הכללי של כל מצוה, מוסקר הוא יפה גם ע"פ הרגש כשמתפתח מעט, זאת היא נחלת האשה בעלת ההרגשה. אבל נעלה ונשגב מזה הוא רוח חכמת ד', העולה בתור עטרה ע"ג ההרגשה היותר רוממה, הוא מפלג את הפרטיות היותר דקות. "למען ינוח שורך וחמורך" כמוך יובן בחוש המושך את הלב בטבע רכותו ועדינותו, אבל למען דעת כמה גדולה וכמה הוד יש במשפט זה בהיותו משפט אלהי, וכמה דיוקים מוכרחים הם להיות נלויים לו, למען תוכר יפה צורתו האלהית הרוממה, שהיא נשאה ונשגבה מכל רגש המתקומם ברוח לב בשר ילוד אשה. כבוד המשפט הוא עודנו נעלה מעצם המשפט, מפני שעצם המשפט יקלע את מטרתו לפי אותו הערך שיוכר בכבודו. אותה העטרה של כבוד חכמים המתיחש לר"א ב"ע, שבמותו פסק העושר מהחכמים, היא מכוונת לאישיותו המצטיינת ביקר הנשיאות, המשגבת את כבוד החק מצד אלהיותו, הנעלה מכל מזימות אנוש היותר טובות ונשגבות, עד שתמצית האלהיות של התוצאות של החק האלהי האומר "למען ינוח", יתרחב וילך במדה כזאת ששום רגש, המתקומם רק לרגלי הרוך של הלב, המתפעל ומרחם למראה עינים, כשרון האשה, לא יוכל להגיע עדיו. עד שלא תצא הפרה ברצועה שבין קרניה, שהוא יוכל לבא רק מאורה האלהית, הרוממה ונשגבה יותר ויותר מכל השגה כללית המורגשת בלב, והירידה הבאה ברפיון כזה של מניעת הגבורה במקום הדקדוק המבליט את ההוד האלהי שבמצוה, שאול הוא מהרפיון העלול לבא גם ביותר גדול שבאנשים, מההשפעה של השכנות של האשה הטבעית שבו בהיותו ילוד אשה, ומתגלה בתמונתו המעשית במקרים המכוונים להציור הרוחני המחוללם. לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה, יש כאן רפיון מיוחד לאשה, בהכרת הכללות המתאים אל הרגש, ומעמם את זוהר הפרטים, המיוחד לגברים שעושים מלחמה כאנשים במלחמתה של תורה, ובזה אין מקום לרושם העשירות המופלגה של עטרת החכמה שתגלה. ע"כ נסתרה ג"כ ברשימה ההיסטורית הקצרה הזאת, המביעה חידות מני קדם. "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו, קוראים אל ד' והוא יענם, בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו עדותיו וחק נתן למו, ד' אלהינו אתה עניתם, אל נושא היית להם ונוקם על עלילותם, רוממו ד' אלהינו והשתחוה להר קדשו כי קדוש ד' אלהינו".

יב. תהילים צב, ו. עיין אורות התורה פ"ג ח. תהילים קיג, ה-ו. קידושין מט, ב. שמות כג, יב. ירושלמי, סוטה סוף פ"ט. תהילים צט, ו-ט.

ד'

רב ורב חנינא רבי יוחנן ורבי חביבא מתנו בכוליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעיל רבי יונתן. גדול ערך הוא הענין של שמירת האומרים בכל מאמר, כי רוח הכללי של האומר צפונה היא במאמרו, ומתגלה ביותר לאוהבי תורה ועוסקים בה לשמה הערך המתיחש אל עצמות האומר שבמאמר ע"י ידיעת שם אומרו, כי המגמה הכללית, שהיא הניעה את בעל המאמר לאומרו, היא לעולם יותר גבוהה

מעצם פרטיות הדבר שמתראה באותו המאמר הפרטי. ע"כ, מצד ידיעת שם האומר, כבר יש נתיב מפולש לנשיאת הדעה לכלליות התוכן של הדבר המקיף המניע את האומר למאמרו, והענין הכללי הוא הפועל היסודי בהשלמת העולם הנרצית מאנשי הרוח בעבודתם הרוחנית, כל האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם. הרושם של האומר, שהוא מצטרף עם המאמר, לעולם יראה אדם כאילו בעל שמועה עומד לנגדו, הוא פועל בזמן ההכרה של האומר לפי מדתו, ופועל בדורות הבאים ג"כ ע"פ ההכרה המארכת, ע"י רשימת הדברים המקובצים, שהם עומדים לעד ועושים את הבעלים לחיי עולמים גם בעוה"ז, "אגורה באהלך עולמים", חוץ ממה שהרושם החי שפועל בעת ההכרה, עושה ג"כ את פרוי בגניזה בכללות האומה, בהיותו מצורף להרושם של המאמר עצמו, ולא יוכל להיות בטל ועובר. וכיון שהרושם המצטרף למאמר מהאומר הוא ענין פועל ורושם, מובן הדבר שאם דבר אחד אמרו חכמים שונים, כ"א מהם הניח בו את רשומו, וכ"א חזה בו את החזות המתיחש לעצמיותו, ע"כ נכבדים לנו כל אחד ואחד בפ"ע לעומק הרשמים, ודקותם אין קץ. אמנם כל תו מיוחד פועל הוא את פעולתו, ע"כ הכל מתכנס לחשבון, וכשם שרושם של ודאי פועל את פעולתו לפי ערכו, כך פועל ג"כ רושם של ספק לפי ערכו, ע"כ נכבד לנו ג"כ הדיוק של איזה יחש מסופק שיש לאחד מן המאירים לנו את דרך החיים לאיזה לימוד ומאמר. בסדר מועד ניכר יותר רושם של הספיקות כמה הם פועלים. ספק של יו"ט פועל פעולתו על פזורי ישראל מצד יו"ט שני של גליות במדה גדולה. עצם רישומי הספיקות בקביעות המועדים, אתם אפילו שוגגים ומזיזים, הוא ג"כ ערך מצורף להראות את מקום הרשמים של הדברים המסופקים, שמ"מ גם הם נכנסים בחשבון, ויש להם שעה ומקום, והם עושים את תפקידם דוקא בצביונם, "כי אל דעות ד' ולו נתכנו עלילות". ע"כ, נכבד לנו לדעת פרטי האומרים כולם, ויחש הספק שבאחד מהם מצורף למה שבכוליה סדר מועד חל החילוף, בכל כי האי זוגא חילופי רבי יוחנן ומעייל ר' יונתן, ואין לנו דבר בעולם שכ"כ ניכרת בו ההשפעה הסוביקטיבית, דוקא לפי הנושא, כקביעות המועדות וקדושתן האלהית, הנקראת עליהם ממרומם על כל זמן, ומספר שניו לא יחקר. ואותה ההשפעה המבררת לנו את היחש המובטח, שאנו מוצאים לפי ירידתינו משוכן עדי עד ב"ה, מבררת לנו ג"כ את יחוסי כל הפרטים, שהם מתיחסים דוקא לנו לפי חלישותנו, ומ"מ כשמתנהגים בהם ע"פ אור ד' אשר יאיר לנו, הנה יהיה לנו החושך לאור ומעקשים למשור. ובזה נכללים כל פרטי האורה העלומה הנמצאת בכלל הספיקות, שהם עצמם מובילים ג"כ ע"פ תנאיהם לאותם הדברים המובטחים שהודאיות מובילה להם לפי ערכם, "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני, בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני, מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם, כי הנה רחקיך יאבדו הצמתה כל זונה ממך, ואני קרבת אלהים לי טוב, שתי בדי אלהים מחסי לספר כל מלאכותיך".

יג. אבות פ"ו, מ"ו. מגילה טו, א. ירושלמי, קידושין א, ז. תהילים סא, ה. ראש השנה כה, א. שמואל א ב, ג. עפ"י ישעיה מב, טז. תהילים עג, כב-כח.

יז.

כל מי שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו. כשנמצא איזה כח אישי מיוחד שהוא מכוון לעומת איזה ענין, ששם יוציא אותו מן הכח אל הפועל, להביא תועלת או לסלק איזה חסרון, תציין לנו ההשקפה הבהירה את החזיונות הנראים כנפרדים במערכה אחת, עד שיש זיקוק רשום וערוך מאז, מראש מקדם, מצור העולמים

ב"ה, להחזיון שבו נראה אותו הצורך להשלים או להציל עם אותו הכח שהעז בידו לעשות ככה. וכאשר כל כח נועד לתכלית מיוחדת, כשאינו מוציא אל הפועל את תכליתו הוא נהפך לרועץ, ומחולל בודאי דברים מזיקים ומפסידים. כן אותו הכח הנועד להשלים את החסרון המיוחד בחיי המשפחה, העדה, והכלל, אם לא יוציאהו בעליו אל הפועל לתעודתו המיוחדת, הנה ילך הכח לפי גדלו בלא תעודתו, ובודאי יפעל להפסיד תחת שהיה יכול לפעול להועיל. התחברות הכחות, אפילו אותן שהם נראים כחיבור של ניגוד, אינם כ"א ניגוד מקרי, אבל ע"פ התכלית הכולל הנם עולים למגמה טובה כללית. ומ"מ יש הפרש גדול בין צדק לרשע, הרשע תעודתו שיתעורר להיות פועל, מניע את תנועתו, אבל הצדק יקום עליו וימנעהו מהפיק זממו, "אל תתן ד' מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה". אז, כשהצדק מבצר את כח הנטיה להרע, החיים נשלמים. הפניה לפריצה, להריסה, משגבת עצם תכונת החיים, וההגבלה של הצדק מסמנת אותה במקומה הנחמד, ובין שניהם יוצאת צורת החיים מלאה הוד והדר קדושה ותפארת. ע"כ כל מי שיש בידו עז הצדק, צריך הוא לראות את עצמו משותף עם אותו כח החיים הנצרך להדרכתו, וכשאינו ממלא את תפקידו הרי הוא מאבד את החלק המכוון לעומת פעולתו, ובעל כרחו, שלא בטובתו, מוכרחים לצאת ממניעת השפעתו, השפעות הפוכות מהתכלית הטוב שהיה יוצא אם היה משתמש בכחו להיטיב. החסרון מהשביתה והבטלה, הוא מכוון לעומת גדולת הכח והקפתו, כי אין לנו כל כח בעולם שלא ישים איזה מועקה ולא יסבב איזה חסרון במציאותו, כי כל יצור צריך הוא פרנסה, בין רוחנית בין חומרית, והוא ע"כ מוחק במציאותו איזה ציורים אחרים שהיו מאירים מבלעדיו. ע"כ אם איננו עושה את תפקידו, איננו רק שב וא"ת כ"א פועל בידים להזיק ולחבל. ההשפעה בכלל יכולה להיות או טבעית, מיוסדת על קישורים טבעיים, שהאיש הנלבב בעל החפץ הטוב יכול להשתמש בהם לטובה הכרבלו. תישגרה העפשה, ע הבוטל לעפי סכסומה שגרהש"עידרה פוריצ יויקזחמ לגרההו ת, העפשהה לש חכה אוה סלוב לע הלוע השכלית. מי שמחונן בכח השפעה טבעית, יוכל לפעול ע"י קישור חיי המשפחה הטבעית שלו, עד כדי למחות באנשי ביתו, וכשאינו מוציא את יכולתו אל הפועל, חוזר הוא לרועץ, והוא נתפס עליהם בעצם, כי לולא מציאותו להגביל את התכונה הצריכה הגבלה של סביבתו הטבעית, לא היה בא אותו המצב של הנטיה להתפרץ ולסלף את החיים, כי הסילוף הוא חומר הגון לצורך הישרתו. מי שנעלה מזה, שלא רק מה שהוא מוטבע באין שכל, יפעל עליו, כ"א גם הרגש הלבי יתעורר בקרבו, וישים דברים בפיו ועז בלבבו, הוא יוכל כבר לפעול על אנשי עירו. וכשלא מיחה, יוצאים כל הרגשות אל הפועל באשמתו שלא כמתכונתם, ונדמים כרוח פרא העוקר ומחבל, במקום שהיה יכול לפעול כמה דברים טובים, כשמכינים לו כלי קיבול הגונים, גורנות לזרות וריחים להסיע. מורם מכל זה הוא מי שמחונן כבר בכח שכלי גדול, עד כדי העז של הנהגת הכלל, הוא יכול למחות בכל העולם כולו. כדי להוציא מכלל האנושיות נפש גדולה אחת, צריכה הסביבה להיות מחומשת בכמה כחות, גדולים וקטנים, טובים וגם רעים, ואותם הכחות הרעים, או הטובים וטובם איננו גמור עדיין ומושלם, הם מבקשים את תפקידם מהמוכן לזה מהכח הרודה הכללי מאת אדון כל הבריות ב"ה, וכשלא מיחה נתפס על כל העולם כולו, כי הוייתו נוטלת מקום בכל המאורעות המקולקלות, תחת היותו מוכן לרומם ולשגבם ולהעלותם למדה של מאורעות נכבדות משכילות ומטיבות.

יד. . תהילים קמ, ט.

אמר ר"פ, והני דבי ריש גלותא נתפסים על כולי עלמא, כי הא דא"ר חנינא, מ"ד "די' במשפט יבא עם זקני

עמו ושריו", אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, אלא אימא על זקנים שלא מיחו בשרים. הממשלה העצמית ראויה לעולם שתהיה ביד מי שהמוסר היותר נשא מצוי בו. אמנם כאשר ההנהגה האנושית נתקלקלה ע"י הרעות הבחירות, ולא יוכל המין האנושי להתנהג בהנהגה הנובעת כולה ממקור טהור, כי הוא צריך ג"כ לעז החיים, באותה המדה שלפי מצבו השפל נראים הם לחיים כבירים, ועל ידם יסודרו לו עניניו החברתיים, והחיים המוסריים השקטים לא יוכלו למלא את כל נטיות לבבו, שכבר נשחת ונעשה הומה ונגרש כים, עד אשר יעביר א"ה כל הבריות, אדון כל הנשמות ב"ה, רוח על הארץ, רוח צח שיביא עמו מנוחה וקדושה, שלוה והשקט. אבל עד הזמן הרצוי, מוכרח הדבר שהידים העושות בפועל את סדרי ההנהגה החברתית יהיו אמנם מושפעות מכח המוסר העליון, אבל רק מושפעות, ובטיבן בעצמן יהיו מעין הסגנון של החיים הנהוגים, עם נטיותיהם וחפציהם, וכמובן עם הנטיות אפילו הגרועות, שבהכרח כמעט ימצאו בהם. אמנם ההשפעה של המוסר מוכרחת היא לבא, אע"פ שהיד החזקה הרודה בהחברה בפועל תחסר לה, מ"מ במחאתה לבדה על הנטיות הקיצוניות לצד הרשעה והשפלות, היוצאת ממעמד השפל של ראשי החברה המעשית שהם הנם אנשים ממינה, המחאה תדחוף את החברה המעשית לאטה לצד מעלה, ותמנע בעד התפרצות המשובה שלא תלך תלך וגדול. אבל כשהמחאה חסרה, אע"פ שאין לה כ"כ ערך מעשי בפועל, מ"מ הרי היא נוטלת בחסרונה את זיו העולם, והמשובה של המסדרה המעשית לא תדע כל גבול, ולא תקח לה ג"כ דרך לפלס נתיב לדורות יבאו להתעלות ולהתקדש. א"כ, הם הנם בעלי המוסר הנאצל, ששכחו את המטרה הגדולה שיש במחאה שאין עמה עכשיו כח מעשי מלא, המקלקלים את העולם כולו מיד ולדורות, הני דבי ריש גלותא, הנסמכים לכח השלטון הרודה מחכמי התורה ואדירי הדעה היראה הטהורה והמוסר, מתפסי אכולי עלמא, אע"ג שאין בידם העז לפעולות מעשיות. שלא דוקא הדיוק של הפעולה שתתמלא בהוה היא המטרה, שלפעמים החברה היא כ"כ נמוכה עד שאיננה ראויה להנהגה כ"כ מדוייקת ומושקלת במשקל פלס היושר המכוון, אבל לא בשביל שישנם עיכובים מעשיים, שהצדק והאמת, הדין והמשפט, לא יוכלו להיות מתגלגלים בחיים ובפועל, לא בשביל כך צריכה האמת לשתוק שלא לעשות את שלה, לתבוע את עלבונה בלא משוא פנים. וכשיעשה את תפקידו, אז ע"פ אותה המדה שע"פ שיקול דעתו של אל דעות ב"ה, קורא הדורות מראש, יהיה אפשר לעולם לקבל, יתקבל בפועל, אבל הקריאה והמחאה צריכה לעולם לצאת ע"פ עומק האמת, לאמתה של תורת אמת. ע"כ, אם גם נחלקו השרים מהזקנים, ואין כח הזקנים יפה בפועל מפני שאין הדור עדיין ראוי להנהגה זכה ומעולה, הראויה לצאת מטהורי דעה וזכי רעיון, שקנו אמת, שקנו חכמה ודעת קדושים, וידים יותר מגושמות מוכרחות לעסוק בתקון החברה לפי מעמדה, ידי השרים הטובעים ברפש החיים, יחד עם ההמון המונהגים על ידם, באין הבדל רב, מ"מ המחאה היא אורה של עולם, בוצרת את כח הרשעה בהוה, וממשכת חוט של נועם על העתיד שילכו הנטיות ויתמתקו, ודי במשפט יבא על זקנים שלא מיחו בשרים, אע"פ שלא תעלה בידם אלא מחאתם, הנה היא מתוה את הציור המתוקן לתכונת הטוב והיושר, שהוא מקרב את הכלל אל התכונה הרוממה חטבומהו ונאנה דיתעה לש השודקהו, ד זעב העחרה וטלש לש, "ד תאריב וחירהו וינזא עמשמל אלו טופשי ויניע הארמל אלו יוכיח", "והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע, והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו", "ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ", "ונחה עליו רוח ד', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ד'".

טו. . ישעיה מא, ד. . שם יא, ג. . שם שם, ד-ה. . שם שם, ד. . שם שם, ב. .

רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל, אתאי ההיא אתתא קא צווחת קמיה ולא הוה משגח בה, א"ל, לא ס"ל מר "אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה". א"ל, שיננא רישך בקרירי, רישא דרישך בחמימי, הא יתיב מר עוקבא אב ב"ד, דכתיב "בית דוד כה אמר ד' דינו לבוקר משפט והצילו" וגו'. עצם החמלה וההתעוררות למראה איש עשוק, לקום לעזרתו גם כשאינו מחוייב בדבר, גם כשיש אחרים שהחובה עליהם מוטלת, מ"מ היא מדה יקרה מצד עצמה, כי הציור המוסרי של הרגש הטוב לחוש בצערו של המצטער, הוא לפעמים עולה הרבה על עצם הערך של הפעולה הטובה. ע"כ אין ראוי שיסגור האדם דלתי לבו נגד הרגש הטוב והעדין שמתעורר בכל לב בשר, לרחם ולישא בעול צערם של נעשקים לעזרם מיד עושקיהם כח, ומי שאוטם אזנו מזעקת דל, מפנה אחר את הרגש הטבעי הישר לרחם על האומלל בצעקו, הוא מבלע בזה את כשרון הרגש שנטע יוצר האדם בקרב לב האדם, שזה הוא יסוד מטרת התפילה, לעורר את הרגשות הנעלים שיפעלו יפה על הלב, מצד התנשאות הנפש להרגשות הבאות ברום עזן בעבודת ד' בעבודה שבלב. אבל כשהוא פועל בדרכי חייו פעולה הפכית מעדינ[ו]ת הרגש, במקום ששם היא כבר המטרה מבוררת, ו "אוטם אזנו מזעקת דל", אין תועלת לו בתפילה, וממילא לא תמשך מתפילתו אותה הסגולה העומדת בכל תפילה רצויה, שתשמע ותתמלא, מפני שמערכת הצרכים המזיקים לתפילה הם מכוונים לעומת אותם המילואים של הרגש שצריך כל אדם למלאותם, כ"א ואחד לפי ערכו, ובהוציאם אל הפועל תבא המטרה (של) הדיקפת ידיל הליפתה תא תמרוגש. כ לבא"סידב דחרלו הלמחל יעבטה שגרה תלוגס תא דבאמ ונניאשכ קר אוה ז, סידבש ימ לבא הוא סותם את הדרך בפני מהלך הרגשות הטובים, לא ימלאו לו חסרונו המוסרי בקשה שמתמלאת ע"י תפילה, והוא צריך דברים יותר מעיקים מאותה ההשתפכות הנפשית שבתפילה המצויה לבא לידי מצב לב בשר, ע"כ "גם הוא יקרא ולא יענה". אמנם כשיש מטרה כללית נשאה, יקריב האדם החכם גם את נטיות הלב היותר טובות להפיק את החפץ השכלי המתקוק, ובמקום של חס הרגש המתעורר לרחמים ולחמלה יגבר עז בקרירות השכל השופט והקר. וכאשר המטרה הכללית של התרכזות צרכי האומה הכלליים והפרטיים תחת משטר אחת כללי, ובפרט כשהוא מבית מלכות בית דוד, שמושך בזה את ההרגשה הכללית לגדולתן של ישראל, שפועל על מהלך הדורות לעורר את הגדולה הנפשית לחפץ השלמה כוללת במעמד לאומי שלם, כדאי בשביל זה לדחות את חס הרגש של הרחמים הטבעיים, ולהשתמש בקרירות הרוח. אמנם רישא דרישך בחמימי, לו יאתה ללכת ע"פ הרגש הפנימי האצור בקרבו, להתעורר לקול צעקה, להושיע כל מעונה ומר נפש, ואין בו דבר המפריע מהפקת החפץ העדין של הצד הטוב. וכללות ההנהגה הוטלה על שכם בית דוד, כדי להיות מקום משפחה נבחרת מיוחדת למרכזיות הממשלה, ויש בזה טובה לאומית המצטרפת עם הטובה הפרטית, ועם האצילות הנפשית של הרגש הער והחם, שראוי להמצא בכל נפש יקרה העומדת לנהל אדם רב.

טז. קהלת ד, א.

5'

א"ל ר"ז לרבי סימון, לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא, א"ל לא מקבלי מינאי, א"ל אע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר. השאיפות המוסריות, ביותר הגדולות והכלליות, שהן הינן אור העולם ומעמד החיים האנושיים, צריכות הן לעולם להיות מוכרות בחשיבותן העצמית באופן היותר נעלה מצד עצמן, מצד חמדתן המלאה חיים עז וברכה, יותר ממה שהן מוכרות לחשיבות מצד פעולותיהן היוצאות מהן.

והפעולות הטובות הנמשכות מהן, הינן השלמות טובות להן, שאם יבאו במילואן יעטרו אותן יפה, אבל כלום לא יחסר מהודן והדרך אפילו בשעה שאינן פועלות בפועל המעשי מאומה. וכל ההשתדלות שבעולם צריכה לעולם לבא מכל מי שיש לו שאר רוח, להוציאן מן הכח אל הפועל, לכל הפחות בדיבור אמיץ וחזק, באופן הראוי להתקבל מצד היושר והשכל, בכל אופן שיהיה. ודוקא בשעה ובמקום שהמניעות מצד המצב הירוד והמקולקל של סדרי החברה והחיים, הן פועלות שדברים טובים גדולים ונכחים אינם יכולים להתקבל בפועל, מפני שמעמד הקישור החברתי עומד על מצב לקוי, עד שמי שהיכולת בידם אינם מוכשרים להיות מתרוממים אל במתי הצדק והאור הטוב העליון, דוקא אז הזמן הוא להוציא אל הפועל את ההגיון הטוב של התוכחה, הראויה לחול על ראש אדירים בעם, ובין מצד עצם יקרות הענינים, בין מצד ההבטחה של פעולתם לטובה להבא בבא מועדם, בין מה שמ"מ מוכרחים הם לפעול ג"כ בהוה באופן מסותר לביצור ומיעוט של כח הרע וההשחתה, כל אלה הם נותנים תוקף דאע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר, הראוי ומוכשר להוכיח אפסי ארץ בשבט פיו ורוח שפתיו.

י'ת.

דא"ר אחא בר"ח, מעולם לא יצתה מדה טובה מלפני הקב"ה וחזר בה לרעה. הדברים יש להם תכלית מצד עצמם, ומצד התכלית היותר גדולה שהם לה בתור אמצעיים. והנה הטובה היא באמת תכלית גדולה מצד עצמה שכדאי לפעול עבורה, אמנם הרעה אינה מכוונת מצד עצמה כ"א מצד שהיא אמצעי להשגת הטובה. והנה באמת מצד מדת טובו של הקב"ה, היה ראוי להיות לעולם נשפע רק החסד והטוב, אלא מפני שהטובה היותר גדולה היא הטובה המוסרית, שיהיה האדם בפנימיותו טוב בתכלית מצד עצמו, ע"כ הטובה השלמה מחייבת מצדה את המשפט, שהוא מסבב את ההטבה המוסרית השלמה, באופן שיהיה האדם לא רק מקבל טובה כ"א שיהיה טוב בעצמו. אבל עכ"פ התכלית הוא הטוב, א"כ כיון שיצתה מדה טובה מפי הקב"ה, הרי יש בה שני ענינים, התכלית שתמצא טובה בעולם, ועוד שהטובה היא משמשת ג"כ בתור הכנה לטובה יותר שלמה ממנה. ואם אח"כ האדם מקלקל את דרכיו עד שאיננו ראוי למדה הטובה, היינו שהטובה לא תביא עמה את התכלית שלה בתור אמצעי, שלא ישתמש בה לטוב יותר שלם, מ"מ כבר זכתה להיות נמצאת מצד עצם התכלית שלה לבדה, וילך הענין בסיבובים אחרים איך להוציא את התכלית שהיתה הטובה ראויה לשמש בתור אמצעי לטובה יותר שלמה. ע"כ, המדה הזאת מוכרחת להמצא, מפני היסוד הקבוע, שהטובה היא לעולם תכלית חשובה מצד עצמה, ולהודיע שאין העיכוב של הטובה ומניעתה נמצא רק בשביל השימוש להשלמת טובה יותר שלמה ויותר עליונה הבאה ע"י מניעת הטובה, א"כ צריך להמצא איזה חק בהנהגה האלהית המורה על התכלית העצמית של הטובה, והוא מרושם בזה שכל מדה שיצתה לטובה מפי הקב"ה אינו חוזר בה לרעה.

י'ג.

חוץ מדבר זה. ההנהגה האלהית היא מתנהגת במדה כנגד מדה, בשביל ההטבה המוסרית הבאה לעולם ע"י ההסתכלות בחכמתה וצדקתה, שמזה זיו החכמה והצדק מאיר בלבבות. והנה, כשם שעצם הטובה היא מטרה מכוונת לעצמה, אע"פ שהיא ג"כ מכוונת להיות לאמצעי לטובה יותר נשגבה שמסבבת הטובה הקטנה, כן ההתגלות של כח הטוב והמוסר שבנפש האנושית היא דבר נשגב ומשגב מצד עצמו, לא רק

בשביל מה שמביא תכלית מעשית, שיטיבו אחרים את דרכיהם בשמעם את ההשפעה הטובה ההיא, איך היא מתבטאת בדברים טובים ונכחים, כ"א מצד עצמה, מבלי התכלית המעשית, הוא דבר טוב ונעלה, מה שהכח הטוב, הצדק והיושר, יוצא אל הפועל. ובמה יובן איפוא להסיר את השיבוש הנשרש ברב בני אדם המודדים את כל הדברים רק באמת המדה המעשית, ואם לא תבוא תכלית מעשית, יחדלו מהשפעת הטוב גם בגבולם המיוחד, במהלך השפעתם מצדם הם - אם לא בהחזרת הדבר שהיה כבר מוכן לטובה, שרק ההוקרה של הטובה מצד עצמה, לא מצד התכלית הנפעלת ממנה בסיבוב, הוא הענין הגורם שלא תשונה, ובביטול היסוד של הוקרת הטובה של הצדק מצד עצמו, בכבישת כח הטוב מבלי להגיד למחות ולהטיף לטובה, מפני חשש שלא יביא הדבר את התכלית הפעלית, מסולקת ג"כ הטובה המוכנת בעת אשר התכלית היוצאת ממנה נתקלקלה, ונשארה רק מטרתה העצמית, שרק בסילוקה תבא חכמה בלב לחוש את היקר שיש לדבר טוב ג"כ מצד עצמו, מבלי השתעבד יותר מדאי אל המבוקש התכליתי הרחוק.

כ.

דכתיב "ויאמר ד' אלי עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות וגו'", א"ל הקב"ה לגבריאלי, לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחם של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה. הידיעה האלהית, הצופה ומבטת עד עמקי סוף כל תכלית, לפני כחשכה כאורה, והתכלית הכללית יוצאת לטובה מן הרשעים כאשר היא יוצאת מן הצדיקים, אלא שהיא יוצאת מן הרשעים ע"י הרעות הבאות עליהם ועל העולם בגללם, ומן הצדיקים ע"י הטובה והחסד הבא על ידם לעולם. ולא עוד אלא שבסתר לבב כל אדם נסתרת היא שאיפה לטובה, לצדק, למוסר ולקדושה, אף בלבו של הרשע הגמור, אלא שמצד המכשולים המצויים בדרכי החיים, יש שהאדם נכשל ונופל במהמורות הרשעה. ע"כ, אם באנו לדון את אמת המשפט, כפי מה שמצוייר לנו לפחות מהשלימות הגדולה של דעתו של אל דעות, החודרת כליות ולב, אז היו סימני הצדק והרשע מתעלמים מאתנו, ולא היתה לרגל המשפט עמידה בעולם. ע"כ, באמת מערכת התמלאות המשפט היא תלויה באותו הערך של הצדק והרשע, לא כפי מה שהם בעומק הגניזה של עצמותם, כ"א כפי אותה המדה שהם מתגלים בפועל, והבחירה בזה נתונה לאדם, אחר כל הכבודות שיש בדרכיה, להוציא אל הפועל את תכונת הצדק או את תכונת הרשע. והמשפט מתמלא לפי ההתגלות, אע"פ שכפי מה שהיינו אנחנו משיגים בהשערותנו על הצפיה הפנימית שבחדרי הלב היה לנו לדון בדבר, מפני שהידיעה העליונה היא יותר שלמה מסקירתנו הפנימית באין ערך, והיא משתוה ביותר אל הגלוי דוקא, לא מצד השטחיות שיש בגלוי כ"א מצד העומק היותר גנוז, שהוא משהו את הגלוי דוקא אל צורת המשפט הראוי לפי עומק היושר. זאת היא ההכרה שבאה מסוד המשפט העליון הכללי של אל דעות ד', לגבורת המעשה והוצאתה אל הפועל, שהיא גוזרת שע"פ הסימנים החיצוניים דוקא יונח ההבדל שבין צדיק לרשע. לא מהמצח מצד עצמו יקרא הרשע והצדק, כ"א מהכתיבה שע"י הגבורה המעשית של עז משפט ד' בארץ, ע"י גבריאלי, יוחק תיו של דיו על מצחן של צדיקים בתור סימן חיצוני, ואם אין בו צדק די במה שאין בו רשע. זהו מושג הדיו המופשט, המוכן לכתובה מצד עצמה, ולא בא ממקור רשעה, ובזה הצדק נשאר בצביונו. הרשעה אמנם תלכד דוקא ע"י סימן הרע שלה בפועל, תיו של דם, שפך דמים ואבדון שהיא גורמת בפועל, כדי שיהיה משקל המשפט נערך לא כפי הנדמה לבן אדם שהוא עמוק וגנוז, שלפי קלישות דעתו לא יוכל לצאת אל הפועל, כ"א דוקא כפי הגלוי המעשי, שהפועלים הפרטיים, שאין עסקם עם הכללות ועם הגניזה החבויה, עסוקים בהם, ודוקא על ידם דעת עליון מתכוונת[נ], מפני שסוף כל סוף אותה ההכרעה של

הוצאת המעשים אל הפועל, זה הוא גבול הצדק והרשע אשר לאדם, שראוי למדת המשפט, שע"ז יהיה עיקר בסיסה, "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו".

כ. . ישעיה ג, יא-יב.

כא.

אמרה מדת הדין לפני הקב"ה, מה נשתנו אלו מאלו. אלו האנשים, אמנם היו נאנחים ונאנקים על התועבות הנעשות, אבל בפועל לא הוציאו את טוב לבבם, לא הראו מחאה פעלית. א"כ היתרון שלהם בא מצד הטוב הגנוז עמהם בסתר לבבם, ובזה הלא הסקירה העליונה סוקרת עד מחבואי לבבם של הרשעים היותר גמורים, ובהם ג"כ נמצא שלא רק בחירה חפשית לגמרי לרשעה גרמה להם את מצבם הרע והמקולקל, כ"א סיבות רבות ושונות, שהרבה מהן אינן תלויות בהם, וכיון שאין ההוצאה (על) [אל] הפועל מכריעה כאן, איך מדת הדין עומדת, במה נשתנו אלו מאלו.

כב.

אמר לה, הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים. שני ענינים מבדילים בין הצדיק והרשע: המעשים, שהם דברים מקריים המוציאים אל הפועל את הצדק או את הרשע הצפון בעומק הנפש, והעצמיות, עצם תכונת הנפש, שיש יתרון לחכם מן הכסיל כיתרון האור מן החושך. והנה כל זמן שהרשעה לא גברה עד כדי לקבע עצמיות של רשע בתכונת הנפש של בעל המעשים הרעים, וכן הצדקה לא באה לידי מדה זו של קביעת המטבע שלה ברוחו ונפשו של אדם, אז המשקל תלוי ע"פ ערכם של המעשים, שלפעמים כשנבוא לחזור לעומקם ולסבותיהם הפנימיות, לא נדע להבדיל כ"כ בין מי שהוא לפי הדומה צדיק או רשע, ותפול בחזקה שאלת מה נשתנו אלו מאלו. אבל כשהגיעו הרשעה והצדקה עד מרום קיצן, עד(י) שנקבעה המטבע של הרשעה ברשע בתור תכונה עצמית של למוד הרע, ותכונת הצדק בצדיק בקנין שלם טבעי גמור, אז אין שוב לדון על דיוקי פרטים שביניהם, ועל איכויות הדרכים שבאו לידי כך, שהרי לפנינו יש כאן הטוב הגמור, שהוא ראוי להתקיים ולהוסיף אומץ כדי להביא ברכה לעצמו ולעולם במציאותו והרחבתו, והרע הגמור שמוסיף מארה במציאותו, ואיבודו הוא תיקונו ותיקון העולם, "ובליעל כקוץ מונד כולם" "באש שר[ו]ן ישרפו בשבת". אמנם מי הוא זה שיוכל לשקול זה המשקל, העומד למעלה מכל גילוי שבפועל, המיוסד רק על ערכה של הנפש החיה מצד עצמה, רק שליט בעולמו, אלוה כל הנפשות, הוא רק הוא יכול לומר הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים, כלומר לא מצד התגלות המעשים הננו עסוקים בהבדליהם, אע"פ שהמעשים הנם גורמים לאותו ההבדל, אבל ההפרש הוא במה שהוא יותר עצמי מהמעשים כולם, בין צדיקים גמורים לרשעים גמורים.

כב. . עפ"י קהלת ב, יג. . שמואל ב כג, ו. . שם שם, ז.

כג.

אמרה לפניו, רבונו ש"ע, היה בידם למחות ולא מיחו. כשבא מצב המקולקל שבאומה לידי מדה זו, עד שצריכה היא לסבול משבר גדול, הריסה ואיבוד לחלק רשום ממנה, שיסודות הכלל שנאחזים בו הנם רקובים, וכשיעמוד הצביון בעינו במנוחה ילכו הפגעים הלך וגדול, שרק מצב כזה מחוייב הוא מטעם ההשגחה האלהית לטובת העולם לסבול שינוי ע"י חורבן ואיבוד, כדי שבהתמעט הכחות הרעים והרקובים, יקום דור שלם ויפה שילמד מדרכי הרע של האבות ואחרית המר שלהם לסור מהם. אך בזה האופן אין ראוי להניח כ"א מה שהוא לגמרי בריא ומתוקן, אבל מה שהוא מקולקל ורפוי בכל שדרה מן העם לפי ערכה, היא נכחדת כדי שיוולד דור מתוקן ומקודש כראוי. ע"כ, כיון שאלה הנאנחים ונאנקים, אמנם אף שהם מעולים וטובים, אבל כיון שכ"כ רפתה אצלם תכונתם המוסרית ביחש לפעולתם על תיקון הכלל, עד שאף שהיה בידם למחות לא מיחו, הלא ע"י קיומם יהיה ג"כ הדור הנמשך ובא מהם אוזר מעשיהם ביחש להמשפיעים והטובים שבכשרים, שיהיו רפויים כ"כ בפועל במוסרם, שלא יוציאו אל הפועל את מה שבידם לטובת הכלל, מה תועלת יש באיבוד הרעים, כיון שע"י טובים כאלה מוכרחים רעים כמו אלה לחזור ולהולד מאין מחאה ותוכחה. אלא אם צורה חדשה צריך העולם להשיג, צריך להיות לפ"ד מדת הדין "כליון חרוץ שוטף צדקה", להיות בטל ועובר כל מה שהוא מקולקל וכל מה שיש בו בסיס לקלקולים כלליים, באין פנות (על) [אל] מדת הצדקה שיש בפרטיות שלו בהערכת ערכו המיוחד, כ"א צריך הדבר להיות נידון ע"פ פעולת המפלגה העליונה שכמותה ברפיון כזה ביחוש למעמד הכלל לדורות הבאים. והנה הרפיון הזה יש בו שתי רעות, האחת היא האשמה של קלקול הדור התלוי במניעת התוכחה, והשנית היא החסרון המגיע מתכונה עזובה כזאת לבצר מעמד של שיטה, לבלי למחות, ולעזוב את החינוך הכללי להפקר, שאז אפילו בבא זמן מוכשר, שהדברים יהיו ראויים להתקבל, ג"כ לא יאמרו, ולא ילכו הרעיונות להגיע למטרה של קיבול הדברים מהמשפיעים, כיון שכבר נואשו מפעולה העיקרית הזאת של ההשפעה על הדור.

כג. . ישעיה י, כב.

כז.

א"ל, גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם. הרי לענין האשמה של סיבוב הקלקול של הדור ההוה הטענה מסולקת, כיון שכ"כ גברה השחתת המוסר עד שלא מחאה של דברים טובים ונכונים היתה יכולה לפעול להיטיב דרכיו, ע"כ היה הדור ההוא אבוד, ע"כ לא נמצא רוח במשפיעים להשפיע עליו. לא רק רגשות פרטיים או דעות מיוחדות נתקלקלו, כ"א כל התכונה, כללות הלב והנפש נשחת, חפץ הרע, התאוה וההפקרות הנמוכה, נעשה דבר עצמי לנטיה הטבעית של הדור, ובזה אין שום מחאה מועלת. המחאה תוכל לבא רק ע"י השפעה הנמשכת ממצב של איזה נקודה מוסרית שלא נתקלקלה עדיין, לדון הימנה, שכשם שיש קלקול בפגיעה בה גם לפי השגתם של החוטאים, כן יש קלקול ג"כ באותן הקלקלות שתכונת הרשעה שנמצאת בהן נשתכחה מהם, אבל כשהכל נפסד, אין מעמד למחאה ותוכחה, כיון שאין שום נקודה על מה להעמיד החזון של התוכחה, ע"כ לא המניעה מתוכחה אשמה באבודם. ¶

כה.

אמרה לפניו, רבש"ע, אם לפניך גלוי להם מי גלוי. לא מצד הגורם הפרטי שההתרשלות של ההשפעה גרם לאותו הדור אנו עסוקים, כ"א על עצמותה של השיטה, שהיא מתאזרחת בידי המעולים שבדורות, להשקיע בקרבם את קול אלהים חיים הסואן ומרעיש את לבבם, לרגלי ראותם את העול והתועבות. הם לא עשו את מניעתם מצד ידיעה ברורה בהפסק התועלת של השפעתם, כ"א מצד רפיון ושיטה כוזבת בעצם חובתה של ההשפעה, ואם דבר מפסיד כזה לא יעקר מן הסכמת הכלל של הטובים והכשרים שבאומה, אז הלא מוכרחות הרעות להתגבר בכל דור ודור. כי הלא השפעת התוכחה היא אחת מתנאי המציאות בתיקון המוסר, כמו שתנאי העבודה החרישה והזריעה הנם תנאים מוכרחים למעמד החיים הגופניים של החברה האנושית, א"כ צריכה שיטה כזאת להיות נאבדת מן העולם, כמו כל הנטיות היותר מפסידות. וכיון שבא המצב של ההשחנת הכללית עד אותה המדה הנוראה, עד שאין רפואה להשבתת הרעה כ"א באיבודם של הדבקים בה ונושאים אותה, הנה גם הרעה הרפיונית, שבאה לכלל תכונה ושיטה, היא כאחת מהם. ע"כ, אין מועיל על ההפסד של כבישת כח הטוב מלעשות את תפקידו כל מה שיש צדדים לטובה בעצמותם של הנושאים, מה שבשבילם ראוי הדיבור שיהיה יוצא מפי הקב"ה לטובה, אם לא הגדילו את הרעה המעשית בשתיקתם בפועל, מפני שלא היו דבריהם נשמעים אפילו אם היו מוחים. אבל כיון שמבלי דעתם את אחרית פעולתם היתה דעתם מתקררת שלא למחות, זהו אות שעצם צורת הצדק כבר חלושה היא בטבע נפשם, ומצד זה המובן הלא אינם צדיקים גמורים, ויש גם להם חלק במחלה המוסרית של הדור, שהסבה הגנוזה שחוללה בהם אותו הרפיון היא בעצמה הסבה שגרמה ההשחנת הגדולה באותם שהיו בהם אותן התכונות המקולקלות עצמן בשיעור יותר מרובה. א"כ, בהשארם יצמיחו את מארת המחלה המוסרית באותו הצביון בעצמו, שכשיתפשט ברבים, בבנים ובני בנים, יהיה דומה ממש כאותו הקלקול של עכשיו בדור, ואז הלא ילך לאיבוד כל התועלת הנרצה מכל ההשחנת והכליון שהדין עושה ברשעי הדור. □

כ.ו

והיינו דכתיב "זקן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית, ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו, וממקדשי תחלו". כשהעונש בא בע[ני]קרו מצד המעשים, כשמטרתו היא תיקון המעשים הרעים לבדם, אז אין ההשחנת מגמתו של העונש כ"א איבוד הרשעים היחידים במוסר תוכחה, כדי שהנותרים יראו וילמדו להיטיב מעשיהם. אז יש הפרש רב בין מצב למצב, ששינויי המצבים הם משנים צורת החטאים וערכם. אבל כשבא העונש מפני שראתה החכמה העליונה שהתכונה האנושית נתקלקלה, עצם טבע הנפש נחמץ, עד שאין תקוה כלל למטעי דור כזה שיטיבו את טבעם, וההפסד בטוח הוא ג"כ מצד ההשפעה של עירוב אנשים מקולקלים כאלה בעולם בחברה ובחיים, מפני שהתכונה הפנימית היא עכורה ובזויה, שירדה ממעלתה האנושית הטהורה, אז אין הפרש בין מצב למצב. סישעמה אל, סינושמ יאדו סהש, ואכ סירקבע המה, כ"שפנה לש ימינפה וכותה א, ע"הערל סיוש סיבצמה לכ כ, קט הלותרבו רוחב וקז ונשים, מפני שההריגה אינה הריגה של תיקון, הריגה חלקית במיעוט כדי להציל את הרוב ע"י מה שיטיב את מעשיו, כ"א להציל את הכלל מירידה ע"י מציאות טיפוסים מושחתים כאלה, שבכללם ירדו עד הנקודה היותר שפלה, שאין ראוי לשלמות האדם שתהיה קיימת בו. ע"כ, המטרה היא להשחית, והשחנת התכונה היא מתפשטת בכללות הדור לכל פלגיו, לפי חילופי ערכם. וכשם שבמחלות הגוף ישנם חילופים עצמיים בין מחלה למחלה, מחלה אחת ממיתה והשנית איננה כ"א מחלשת, והחילוק שלהם הוא חילוק עצמי, וישנם חילופים שאינם כ"א מצד הכמות שעצם המחלה היא הממיתה, אלא שלפי אומץ הגוף או קוטן שיעורה

היא לא באה עדיין למדה זו לפעול פעולתה, אבל כשתפתח תביא עמה את התוצאות היותר רעות. ע"כ, בדור שכ"כ ירד, עד שכלה ונחרצה נגזר עליו, מחלתו המוסרית באה עד משבר של הכליון, המחלה סובבת על כל וכל מי שלא ניקה לגמרי יש בו מאותו המין, אלא שהחילוף הוא בין השיעורים. וכיון שחפץ ההשגחה העליונה לטהר את העולם ממין מחלה כזו, אז אע"פ שמצד הכמות דבר אלהינו יקום לעולם במדה טובה, שאליו לא יגשו אותם מלאכים הרעים שיש להם עסק עם איפת הרשעה במילואה המעשי, אבל משום ערך אחר תצא מדת הדין לפעלה, משום רוממות הדור העתיד בכללות ערכו, וסתירה כזאת שהיא לצורך בנין חדש מתחלת היא מראשית פסגת הגובה של בנין הדור שהעברה והכליון עליו נגזרו, וממקדשי תחלו.

כו. . ישעיה מ, ח.

כז.

"ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית". תני רב יוסף, א"ת "ממקדשי", אלא ממקודשי, אלו בני"א שקיימו כהת"כ מאלף ועד תיו. הדור החדש, שעליו יש התקוה שאחרי טהרת הסיגים של הדור המושחת יבוא ברוח חדשה ולב חדש, הנה אפשר שיהיה כחו המעשי דל וקטן, אבל מנוקה וטהור מסיגים רבים שהרשעה הארוכה השפיעה על הנפשות, והדרכתו צריכה תהיה להיות לפי ערכו, ברוח קדוש וטהור של התחלה טהורה, נשאבת ממקור התורה ויראת ד', שהיא תוכל לחבר את הדור עם מנהיגיו באופן הראוי לעילוי ולגידול לדורות יבואו. ע"כ, הזקנים שצביונם כבר נגמר כולו, הם קנו להם דרכיהם שבקדושה בשלימות גמורה וכלולה, הם אינם [יכולים] בשום פנים לשנות את מדותיהם והדרכתם כפי אותו הצורך של הדור המחודש, שהוא מתחיל לפרח בסגנון חדש, וצריך הדרכה לפי ערכו. והרפיון הנגבל דוקא בגדולים שהשלימו את ערכם, א"א לו להתחדש לטובה נמוכה הנדרשת. מה שא"כ אם לא היו כ"כ גמורים במעלתם, והיו צריכים השלמה ושכלול, אז היה השכלול שלהם נגמר לפי אותם הצרכים של הדור החדש, הצריך הדרכה ועצה דוקא מקודשי, המקודשים לשם ד', במעלתם הכלולה. אבל לפי הערך הגדול והמעורב ג"כ בחסרון לפי גדלו, בהם התחילה מדה"ד לפגע כדי להשיג מטרתה, להעביר את הצורה הטיפוסית המלאה, שאינה יכולה לה[סתגל בשום אופן לאופן מוקטן, אפילו כשתכליתו הרחוקה היא משובחת, דוקא בני"א שקיימו <את> <כל התו"כ מאלף ועד תיו .

כח.

ומיד "והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה, ואיש כלי מפצו בידו, ואיש אחד בתוכם לבוש הבדים וקסת הסופר במתניו, ויבאו ויעמדו אצל מזבח הנחשת". מזבח הנחשת מי הוה, א"ל הקב"ה, התחילו ממקום שאומרים שירה לפני. חזיון ההשחתה הבאה בסער גדול כדי להתם את כל הרקבון וההפסד של דור הרע והנפסד, שמפני רוע מעשיו וקנין העצמי של הרשעה שדבקה בו, נתפשט ארסה של המחלה המוסרית הנוראה במדה ידועה אפילו בגדולי הגדולים, עכ"פ במה שירד אצלם העז של כח המחאה נגד הרשעה, שאמנם גדולים מאד היו היחידים הללו, כשם שגדול היה בכללו הדור, אע"פ שהיה רע ומקולקל, אבל הקלקול שחדר עד הנשמה העצמית שבדור גרם שצריך הירוס גמור ולהתחיל בנין

חדש דוקא מתחתית המדרגה, מדור קטן שפל וחלוש, שאין בו אותו העז והגודל שעבר, אבל ג"כ אין בו אותם הקלקולים העצמיים בכל עזם. ההרס הכללי, המקיף את כל צדדיו של הדור, בכל דרכיו פינותיו ונטיותיו, מכל ששת הקצוות שגוף מוחשי הוא נדון ביחושיו השונים, כולו עומד להירוס וכליון. אבל מצד הגודל שבו, שכמדתו גדל ג"כ רשעו, הוא עומד לכליון, ולבנות על מקומו דור כפוף נח ונמוך המתחיל לצעד על דרכי ההשלמה וההישרה בצעדים מדודים מאד. משער העליון המה יוצאים, מגדולת הכחות שבדור האחרון, לממשלה וחופש, לגדולה ועז. אמנם הוא פונה צפונה, מקום החסרון ופתיחת הרעה, מכל צד אין מנוס ודרך לבנין, כי כולו מלא מוטה, "ואיש כלי מפצו בידו". ׀ אמנם הסקירה התכליתית מתעצמת בכללותם ונבדלת מעליהם, שמה נשקף האצילות והמתניות, החיים הנמסרים להכתב בספר מדור דור, הבנין התולדותי שע"י ספרים וספירות יעלה משפלותו עד מקום רוממותו. נער ישראל היה בצאתו ממצרים, רק מזבח ול השען וטקה תשחנה, המלש ימי דע ותוימצע זע לכב אלמתנ אל, ונסחו וחור וזע רבכ אלמתנ זא, לדגנ החלאל וחכו ותוימצע תרכה, וההכרה הכוללת של מהות העבודה נתגדלה כפי גדלו, ע"כ מזבח גדול חדש נעשה, ומזבח הנחשת אשר נעשה במדבר קטן היה, כאדם שאומר לחבירו: פלוני ננס הוא ופסול לעבודה. דרכים גדולים, ורעיונות כלליים אדירים, נתמלאו כבר הלבבות של האומה לכללה ואישיה, וסיהרא קיימא באשלמותא. כאשר ההכרח מביא ע"י המגרעות הגדולות שלרגלי הגודל נתרחו ונתעמקו, להקטין את האופי של האומה להבא, ולהתחיל גידולה מתחתית קטנה, מלמטה למעלה, מ"מ הגודל העבר כבר יתן בבטח את פרו, הוא יעיק לעלות, ולא יניח את הרוח לעמוד בשפלותו, אבל יטפס ויתעלה. זאת היא השירה, שמתחלת מהנעימה החלושה היותר דקה קלה וקלושה, ומתרוממת עד מרומי הכאת הגלים היותר מזעזעים ומרעידים. התכלית הנשקף לחסד הגדול הנמשך ובא, כמראה לבוש הבדים המתחבר מחיבורי דורות, שהדבר הנשאר קיים ומתנחל, ההולך ומתקדש, מתעדן ומתעלה בהיותו שמור מדור לדור. באוצר זכרון חקוק, קסת הסופר במתניו, הנם עומדים בהתחלת הבנין מתחתית מדרגתו, אבל באופן שבו בעצמו כבר קבוע הוא העילוי המובטח של השבת כל האור והטוב. זאת היא השירה המתפרצת מלב השואף לגודל ואור, ומתרונו מהכרתו שהוא נדחק בשפלות וחושך צר. ע"כ, בגבורה וחסן יעלה ויתרומם, ועם כל מיעוט אורו, הוא הולך ואור, הולך ומוסיף, כיון שכבר נטל ממנו אותו הצביון הגמור שעליו אין להוסיף - שע"י גיבול המגרעות שבתוכו, מצד הבסיס החזק של הכללות והשלמות, של השכלול העגול שמאל"ף ועד תי"ו, אין מקום לתקות התעלות ותיקון עצמי - וע"י החילוץ הנמרץ והירידה הנוראה, הנה הוכן חסד עליון לאורך ימים, להשיב הנדח למקום תחנונו, צורת האומה בעצמיות קדושתה, בנקיון גמור, מהתחלת נמיכות מצבה הילדותי, עד מרום ימי שיבתה בעליה פנימית, הדוחפת את הרוח בכח כוספו. מזבח הנחשת מי הוה, א"ל הקב"ה, התחילו ממקום שאומרים שירה לפני, זאת ההתעלות הסידורית. עצמותה של השירה היא הרוח היותר עצמי של כל המהפכה, ואחריתה לברכה, "אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני".

כח. . עיין ירמיה א, יד. . ישעיה יב, א.

כב

ומאן נינהו ששה אנשים, א"ר חסדא, קצף אף וחימה ומשחית ומשבר ומכלה. השלמות הגמורה, אור הטוב היושר שהמשפט האלהי הוא מכונו, וסדרי ההנהגה הכוללת בעולם הנם מכוונים לו, בה נמצא

המובן היותר נערץ לחפץ הגועל את הקלקלה והרשעה, מצד שהוא ההיפוך הגמור מהטוב והיושר. ׀ הקצף איננו מבקש טעמים, הוא מתגלה בתור גילוי נפשי עצמי ואינו צריך טעמים לקצפו. היפך הטוב אין ראוי להיות, וכל מה שהוא יותר רע, יותר עול ורשע, ראוי יותר למאיסה לאיבוד וכליון. זה הוא הניגוד הפנימי האצור בסדרי ההנהגה העליונה לרשעה וחטאת. מזה הננו מכירים שיצאו פעולות המובילות את המטרה לכלות הפשע. ׀ האף, היוצא אל הפועל במסיבותיו הזרועות בכל ארחות המציאות והחיים, הוא מכוון לעומת הרשע כשהוא בא עד מרום עוזו, שכבר אין ממנו תקוה לעולם, לאושר ותועלת. ׀ כשיצא הפועל המעשי לאורה, אז הדברים כבר פוגעים לא רק בתחום הרשע הנקי, כי א"א כ"א שיהיו חלקי אורה וטובה נסמכים ונארגים במסכת הרשע, וכיון שהרשעה צריכה שתאבד, אז החימה גוברת לאבד גם את הטוב הנשען על הגורל של הרשעים, במקום שחזקה ועצמה ההתאחדות וההתייחסות עד לעצמיות של מציאותם, שהאחד נופל ונובל באיבוד חבירו. ׀ אלה המה התכונות האידיאליות לביעור הרעה. אמנם יצאו לפועל המעשי במציאות, מצד העומק של שנאת הרשעה בכל מקום, שהיא מצד עצמה היא צריכה להשחת. רק ההשחתה של הכיעור והניווול תביא מרפא לעולם, שיוכל לחיות ולהתעודד באור חיים של אמת. ההשחתה היא מכוונת אל הרשעה מצד עצמה, בכל מקום שהיא, כחק הקצף. ׀ למעשה, הנה החלקים שאפשר להפרידם, להציל את מה שאפשר, ולהשחית את הטעון השחתה, כמדת האף העושה מלאכתו במהלך המעשים בפועל, הוא משבר הבנין. הכלי בכללו הוא פגום ולקוי, כעור ומגועל, בשלימותו הוא שנאוי ומקציף, בהשברו אמנם יוצלו חלקי הטובה, יצטרפו לטוב ויתעלו. ׀ אמנם מה שהוא דבק ואדוק באין ציור של עמידה לעצמו, כ"א בארג של הרעה, בין בחיים, בין בחברה, בין בעם, בין בכל צד ואופן, זה הוא תפקידה של כוס החימה, "חמה אין לי, מי יתנני שמיר שית במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד", מכלה כליון חרוץ הטוב הנגרר עם הרע. גם הטוב, שבשביל ההירוס הנורא אין לו שום מקום ופעולה, ויוכרח להיות נהפך לרועץ ורע, כ"ז הוא מכלה. ׀ אין התכונות אמנם סותרות אחת את חברתה, כולן הן מלאות אישיות גמורה במלא מובן ומלא שלמות, ובמילואן מצטרפות הן לתמם ביותר את הסתירה שלצורך הבנין. ׀

כט. ישעיה כז, ד. ׀

f

ומאי שנא תיו, א"ר תיו תחיה, תיו תמות. הפרטים שמכולם יתקבץ הכלל, הם בנפש האדם לעולם מחולקים בין הטוב והרע. ההבדל שבין צדיק לרשע לא יוכל להיות בנוי על ציון של פרטים, לפעמים יעשה רשע ג"כ דבר טוב וצדיק יכשל בחטא ועון, ואם נאמר להכריע את המשקל ע"פ הכמות, הלא נדע את הערך של חטא ושל זכות. אמנם העיקר היסודי בהכרעת האדם, אם הוא מועיל בקיומו ויש לו זכות חיים, או הוא מפסיד בהוייתו ואבד זכותו, הוא רק החשבון הכללי העולה מצירוף כל כחותיו יחדיו. אם המסקנא האחרונה של סכום כל נטיותיו הנם לצד הטוב הצדק והיושר, אז הוא ראוי לקיום, ואם הוא לצד הרשעה אז הוא ראוי לכליון. הציון של האות האחרון שבאותיות הוא מכריע את כל הבנין, ותכנית הערך של המסקנא מדוייק הוא בזה, שהמעמד של ההכרעה איננו עושה שום דבר חדש, רק הוא מקבץ את כל המפוזר בחיי האדם ומציגם בחוברת. כאשר הנם כולם עצם אחד, אז אם המקובץ מהם הוא דבר שראוי

לחיים, הנטיה מסמנת את הכרעת החיים בפועל, ואם הוא ראוי למיתה, הנטיה הזאת היא מסמנת את היציאה לפועל, נמצא שלא עשתה הנטיה דבר כ"א שהוסיפה פעל על המוכן בשרשו משכבר. אם המסקנא של הסכום של כל הפעולות והרגשות שבנפש פונים לחיים, אז התי"ו מצטרפת לחיה, והתי"ו היא תיו תחיה, ובאופן ההיפוך, מצטרפת למות, והיא תיו תמות. כי לא במעמד שהוא כעין מצרף לאדם, עת צרה וזעם, שאז הפורענות כבר מתחוללת בעולם, לא אז יוכל האדם להתחיל בהכנת ערכו, כ"א היסוד הוא מה שהכין בימי המנוחה, בסדרי חייו התמידים, והמעמד הרועש מוציא רק אל הפועל את מה שהוכן מראש, ואין ערכו כ"א ערך האות השימושית לעיקר הפעל. ¶

.kf

ושמואל אמר, תמה זכות אבות. הכח האדיר בקודש, הצבור בנשמה הגדולה של האבות, שהיתה כל מגמתם להופיע בעולם באור היותר גדול, בצדקה ומשפט בחיים במובנם היותר נעלה ונשגב, שלא רק צדם המעשי הוא נותן להחיים את הטוב, כ"א גם הצד הציורי שלהם, הוא נותן את עצם התוכן של החיים, שיהיו נחמדים ואהובים, ראויים לפריחה וקיום, לעליה והתגברות נפלאה, וממילא גם הצד המעשי הוא מתעשר ומתעלה - הגודל הזה א"א לבוא כ"א שיהיה החפץ של מילוי הצדק והמשפט נשאב ממקורו ושרשו, מאותו המקור העצמי שלו, אשר בהשקפה הראשונה נמצאהו בעצם טבע הנפש הטהורה, שעל כן תהיה ההתעלות המוסרית הבאה מעצם אהבת הטוב מפני מה שהוא טוב, הדבר היותר מכריע את החיים לעליונות. אבל באמת עוד אין זה מגיע למרום הקץ של המקוריות, שהרי יסוד החפץ של הנפש לטוב לצדקה ואורה, הוא מפני המקור האלהי שלה. ע"כ, רק בקריאה בשם ד' אלהי עולם ובדרכיו, כשהתעלות העליונה של הכרת אלהים הטהורה היא מתרבה, חפ הטוב והצדק הוא הולך ומתגדל, עם כל זיק וניצוץ של אור זכר שם ד', של אהבה ושל יראה הבאות עמו בטבע הנפש האנושית, ומכל זיק פרטי מסתעפים הענפים המעשיים והציוריים שבדרכי החיים לטובה. אז באה הנטיה מעצמות הנפש באמת, מצד מקורה היסודי, והוא קיים לעד, עד שפועל פעולתו אמת ג"כ על דורות רבים של בניס. אמנם המעשים ההפוכים יחשיכו את הזוהר העליון שנטבע בנפש מקדושת אבות, עד שיכול לבוא לידי מצב כזה שלא יוכל כבר לשאוב את אור הצדק והמשפט ממקור חיותו, ואז ממילא ישפל וירד, ויתגברו על הניצוץ היחיד, המתלהב רק מצד הנטיה הפרטית של האדם לטובה ולרחמים, נטיות אחרות, פרטיות גם הן, שמציעדות אותו לדרכי רשע ואבדון, עד שאין תקומה כ"א באיבוד וכליון, כדי שיקום חלד שבו לא תהיינה ההשרשות הרעות חזקות כ"כ עד כדי להאפיל את האור הנצחי מחדור בקרבו. האחרון שבאותיות הרשומים על לוח הלב, התיו להשחית, הוא רק באופן אשר תמה זכות אבות. ¶

.kf

ור' יוחנן אמר, תחון זכות אבות. אף אם סבות רבות תהיינה מונעות מהוציא אל הפועל את הטוב הגנוז באוצר הנפש הפנימי, המשתוקק להשכיל ולהיטיב, אם החברה והמצב יעיקו על הטוב והקדושה מהתרומם והתעלה, זה הוא רק למראה עין בשר. אבל בוחן לבבות, הוא ידע את הטוב העצמי, שגם בהמנעו מצאת אל הפועל, הוא חפץ יקר ונעלה שראוי למצא חן מצד עצמיותו. ע"כ, גם הנחשלים שבטובים, שטובם לא יצא אל הפועל, אבל כ"ז שלא הופחת יסודם, והזיק האחרון קיים בקרבם מנחלת

אבות, ראויים הנם למען יגיעו למצבים כאלה שיוכל הטוב הגנוז ג"כ לצאת לפועל. זאת היא מדת החנינה, שרק בעיני ד', אשר לו נתכנו עלילות, ונרו חופש כל חדרי בטן, יאתה, מאין פנות אל ערך החיים בפעלם. תחון זכות אבות. ¶ לב. . שמואל א, ב, ג. . משלי כ, כז. ¶

.cf

ור"ל אמר, תיו סוף חותמו של הקב"ה, דאר"ח חותמו של הקב"ה אמת. כל תקופה בחיי האדם והאומה פועלת דבר רשום מיוחד, שכשתגמר בצביונה השלם היא מטבעת פרצוף מיוחד על העתיד לפי התכלית הטוב הצפוי לקורא הדורות מראש. הרושם המקובץ מכל אריכות התקופה, מכל מפעליה, עולה דוקא ביחש התחלתה המשכה ואחריתה, שהם מתאימים יחד. כשבא הזמן להעביר התקופה האחת מפני השניה העתידה לבא, אז כל אותם החלקים שלפי המטרה העליונה של השכלול העתיד יהיו מעכבים את ההשלמה והפיתוח, הם צריכים להפסד, ואותם שיש בהם צדדים לטובה, באופן שיכולים הם להעביר את הטוב של התקופה שעברה אל התקופה הבאה, הם ראויים להתקיים ולהיות מתחילי הזמן החדש. ההכרה של השלמת איזה מבוקש לצביון שלם, שימצא המסתכל בכל פרק מפרקי התולדה האנושית, כשהיא מתקבצת מאריכות המאורעות, היא מלמדת את היחש של החפץ האלהי הגנוז בעמקי התולדה, לתן לה חיים והתעלות, והחק האלהי הגנוז בתוכה הוא מסמן את תכניתה בהתאמה של הקצוות עם עצם ההוה, חותמו של הקב"ה אמת, התחלה והמשך ותכלה, והתי"ו סוף החותם בפועל. כשבא אז הזמן לסיים תקופה, ולהתחיל תקופה אחרת, אז החשבון מתמצה, ומה שנשאר בלתי מתאים ומעכב את החותם הכללי של האמת המקובץ מהמגמה האלהית להראות, זה יתקיים וישמש לימים הבאים, ומה שנשאר כובל ומעכב, זה יסולק, כי רק מה שנותן השלמה ליסוד האמת הנצחי יעמוד בעת מעבר, כי "שפת אמת תכון לעד". ¶

לג. . ישעיה מא, ד. . מלה זו מסופקת בכת"ק. משלי יב, יט. ¶

.cf

ר"ש ב"נ אמר, אלו בני"א שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תי"ו. הקיום שבא בלא הכרה פנימית והכשר עצמי לאורה של תורה וטעמי מצותיה, המלאים - אף במה שנגלה מהם לכל דורשי אמת - זיו חיים יושר וצדק, הולך הוא דוקא ע"פ עצם סדרה של תורה. רק כפי המבואר בתורה יוכל אדם כזה לעשות רצון קונו, אבל לא יוכל לחדש ולדון דבר מדבר בחידושי אמת, באופן שיהיו כל הרעיונות והדיעות המתילדים בלבבו מצד קדושתה של תורה, הולכים ומצטרפים, הולכים ומתרבים, עד אין קץ. לא כן הוא חלק האדם שכבר התעלה להכשר השכלתה של תורה, שבא למדה זו שיודע את קונו, ומשיג את החפץ העליון המבוקש בכללותה של תורה, והכח הגנוז המתפרט בפרטיה מאור העליון, הוא משתמש בכל עניני התורה המצות וכוונותיהם כשימוש האותיות הכוללים כל הצירופים שבעולם, להביע בהם המון מחשבות, ורגשות לאין תכלית. אלה הם דבקים בתורה בעצמם ובבשרם, אצלם מאירה אורה של תורה אפילו באור פניהם החיצוני, אצלם עומדת התורה כולה במדרגת אותיות הכוללים כל המבטאים, והמבטאים נולדים מהם חדשים בכל עת ורגע, "כי עדותיך שיחה לי". סידורה של תורה וערכה נערכת אצלם כערך כלל האותיות, שהם אבות כל מה שמצורף ושעתיד להצרף, כך כל מה שנולד ושילוד לטובה, לאמת, ליושר ולחכמה, הכל

נובע מאורה של תורה, והדרכת מצותיה למימינים בה, ובכל עת מצטרפים הרעיונות הפזורים לדברים שלמים, המפיעים דברים מלאים לכל ענין וכל חפץ, אלו בני"א שקיימו את התו"כ מאלף ועד תיו. ׀

לד. . תהילים קיט, צט. ׀

.ה.

מאימתי תמה זכות אבות. אמר רב, מימי הושע בן בארי, שנאמר "אגלה את נבלותה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי". ושמאל אמר, מימי חזאל, שנאמר "וחזאל מלך ארם לחץ את ישראל כל ימי יהואחז", וכתב "ויוחן ד' אותם וירחמם, ויפן אליהם למען בריתו את אברהם יצחק ויעקב, ולא אבה השחיתם, ולא השליכם מעל פניו עד עתה". ור"י בן לוי אמר, מימי אליהו, שנאמר "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ד' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע וגו'". ורבי יוחנן אמר, מימי חזקיהו, שנאמר "למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת ד' צבאות תעשה זאת". הנשמה העליונה של האבות, החודרת בישראל בכחה האלהי עד דורות אחרונים, היא נותנת לאומה כולה את זכות קיומה ומעמדה, בעיקרים היסודיים שהאומה צריכה להבנות עליהם בתור עם גדול, ובצביונה המיוחד לה דוקא, המיוחד בהתייחסות האלהית של שם ד' אלהי ישראל הנקרא על עמו ונחלתו, שבזה כלול את כל מה שהעם צריך לו, בין בקיומו החמרי ובין בקיומו הרוחני הכללי בתור עם חשוב באומות, בין בקיומו המיוחד בתור עם ד' וגוי קדוש. והנה אע"פ שהכשרון של הקדושה המנוחלת מאבות העולם הוא קיים עדי עד, ונותן כח וחיים לכל יחיד ויחיד מישראל, ואחרית ותקוה לאומה כולה עדי עד, ו"זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם". אך בעונות הכלל והפרט יוכל האור הגדול הזה להתעלם, עד שאין בו כח להתגלות בחיי הכלל, ואז האומה נופלת עד עת קץ שהיסורים ממרקים את עונה, וחוזרת האורה האלהית להאיר ע"י תשובה ומע"ט, שכח קדושת שם ד' יתברך הקשור בכללה, מעורר לתחיה את הגנוז מקדושת אבות, בכל המובנים שאומה גדולה חיה וקדושה צריכה להם. ׀ והנה, ע"י זכות אבות בא לנו הכח המוסרי הכללי, שתוכנו הוא כללות המדות היותר טובות, הפועלות הנהגה ציבורית טובה מלאה חסד, משפט וצדקה. האומה שחי בקרבה כח החיים הכלליים מצד היסוד המוסרי, היא זוכה ג"כ בחיים מדיניים הבונים כל בניה מאוחדים יחד לעבודת הכלל. והרוח הכללי ביחד עם סידורו המעשי הוא חזק ומתאים, אשר רק בהקבץ שני אלה, חיים מוסריים וחיים מדיניים כלליים הבנויים עליהם, תוכל הקדושה הישראלית הפרטית לחול, ע"י מה שישאבו ישראל את עוזם וחילם ממקור הקדושה האלהית, שהיא עליונה הרבה ומתנשאת מכל מקורות מוסריים ומדיניים טבעיים, המתהלכים רק לפי אותו הערך (של) התרבות האנושית עומדת בו בזמן ההוא, ומשתפלים עם כל שפלותיה. אבל ע"י השאיבה מהמקור האלהי, הנשמה הכללית מתנשאת בגובה עליוני למעלה למעלה, וזה ניכר בישראל אפילו רק ביחושם לעצמם, בלא שום השפעה שיש בכחם על העולם כולו. אמנם הצד העליון, כשהכל מתמלא ועולה, יוצאת ההשפעה החיצונה בכל עזה באורה המבהיק, שזאת היא תעודת מלכות בית דוד, "ושפט בין הגויים והוכיח לעמים רבים". וכל אלה הנם סעיפים תלויים בזכות אבות שהשפעתם נמשכת ע"י האבות, וע"י החטא יש להם הפסק, ויש להם כח להיות חוזרים וניעורים בבא עתם. ׀ לנגד אלה ארבעה הפרטים הגיע זמן המשבר, מצד ההשחתה המוסרית, בתקופות שונות. הנפילה המוסרית הכללית, שנתהפכה למעמד של נבלה, הגיע בימי הושע בן בארי, ועתה אגלה את נבלותה. כשלו המעמד המדיני גם בהיותו עוד

אגוד בארץ וממלכה, מתולדה הרעה של הירידה הרוחנית, הגיע בימי חזאל מלך ארם. הכשלון הפנימי, מביטול הקדושה האלהית הפרטית והשפלתה, הגיע בימי אליהו, עד שעייז הוצרך להוראת שעה של הר הכרמל. אמנם נמשך הענין ביהודה, עד שהכח היותר כללי העומד לצאת לאור עיי מלכות בית דוד לעמים רבים, הגיע אז עד משבר, מפני חלישות התולדה בכל העבר שלה, שנתעקמו דרכיה, והאוצר הטוב שהיה גנוז לכל אלה מכח האבות נתרוקן. רק הקדושה האלהית מצד עצמה, הגנוזה בעומק הנשמה, ומקור מחצבת כנסת ישראל, במדה כזאת שהעתיד הוא לפניו, אפילו מה שלא יצא אל הפועל עדיין בזכות אבות, זה יחזיר כל האבדות האמצעיות עם העקריות, "מעטה וע"ע קנאת ד' צבאות תעשה זאת"

לה. . תפילת שמונה עשרה. . ישעיה ב, ד. □

.14

א"ר אמי, אין מיתה בלא חטא, ואין יסורים בלא עון. אין מיתה בלא חטא, דכתיב "הנפש החוטאת היא תמות", אין יסורים בלא עון, דכתיב "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". סדרי היצורים שנחקקו מאת צור כל העולמים ב"ה, הוא להיות מוסיפים והולכים בשלמותם. וכיון שהם מגיעים למדרגת האדם, הבוחר החפשי במדה ידועה, הנה מתחלת שלשלת המדרגות לעלות לפי עילוי המוסרי, שהוא הכח המרכזי בהשלמתו. ע"כ, אם המעמד המוסרי לא נגמר בכללותו, ולא בא עד אותה המדרגה השלמה שאין החטא נמצא עמה, הרי המיתה מוכרחת לו למען שכלולה של היצירה ההולכת ומתקדמת, עד באה אל המגמה של המנוחה, מציאות האדם השלם בתכלית המוסר היותר זך ועליון שהחטא לא נמצא בו. הירידה המוסרית, מצד שעדיין לא בא השכלול האנושי לאותה המדרגה העליונה שאין החטא נמצא עמה, לא תכיר שום עון של מזיד, שאין אנחנו עסוקים בפתרון השאלה של צורך המיתה בעסק של ענינים מקריים שבחיים המוסריים של האדם, כ"א במעמדו הנשפל הכללי שלא הורם עדיין להכיר כלל את רוממותם של החיים המשוללים לגמרי מן החטא, ע"כ רק החטא יסבב המיתה, ואין מיתה בלא חטא. □ אמנם כשם שהחכמה האלהית מפלסת את נתיב הנהגתה העליונה ביחס לכללותה של שלשלת היצירה, כן היא מדרכת את החיים הפרטיים ע"פ אותה המדרגה שהם כבר ראויים לה כ"א כפי מעלתו, שיהיו נשמרים מרעות שיש בידם כבר להזהר מהן במערכה המוסרית. אותן הרעות שהכח המוסרי כבר יש בידו עז להכיר את גנותן, לא תצטרך המיתה לבא לתקנתן. היא עסוקה רק להביא לעולם יצורים יותר מושלמים ע"י העברת הבלתי מושלמים, אחרי כמותם את שימוש זמנם המספיק להעלאת הדרגת החיים ע"פ תכונתם. אבל העון בא כבר בתור התפרצות מהמסגרת שכבר הגיע יתרון החיים אליה, בשבילו צריך רק יסורים, להשיב את האור הנפשי אל מכונו ע"י הדכדוך של היסורים, המסירים את התבלול הבא לשובב דעתו של אדם, לאמר ללבו שהוא איננו צריך להכיר כ"א את רצונו לקו להליכות חייו, ולא לחק עליון המתווה לו את דרכו. היסורים אמנם יראוהו איך שהוא תמיד בעצם טבעו קשור בהכרח ברתוקות של חוקים עליונים וכלליים, שאם ישוה על פיהם את חקות חייו אז ינעם גורלו, ואם יתפרץ מהם יוכח במכאוב. וזה תהיה לו לעדה ג"כ על מציאות החקים המוסריים, עד באו אל קצה גבהם, אל הקשר העליון הקדוש והנאמן של חקי ד' ועדותיו, אין יסורים בלא עון. □ החטא אמנם הוא כולל את מעמד הנפש שלא נשלמה בכל כללותה, "הנפש החוטאת היא תמות". העון מישר את הפרט המתפרץ מהחוג שאפשר לו להגיע אליו, "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". ההתקוממות תוכל לבא על החקים היותר רחוקים מחוש ההרגשה של האדם

במטרתם, שזהו תוכן הפשע, ע"כ רק יסורים מחוג רחוק, הנובעים משלשלת הנראית רחוקה, ומ"מ היא מתקרבת ושולטת על האדם להרע לו, יסורין כאלה ילמדו את האדם לשא דעו למרחוק, להשכיל אל ערכו של הצורך הנשגב של חקים רחוקים בתכליתם לפי קוצר ראייתו של האדם הפרטי, המוסגר במסגרת מצבו וזמנו, שבט החיצון הרודה בו בעת ההכרח. העון בא ע"י התקוממות בעלת פנים קצרים, רק התעלמות מהחוג הקרוב, שבמעט השקפה לא יוכל להתעלם, יורהו דעה איך להכנע מחק עליון, שהוא כולל כל קרוב וכל רחוק. הנגעים, יסורים קרובים אל חוג המרגיש בהם, עונם, אף שלא הגיע לאותה המדה המתעצמת בעמקי הנפש לקרותה בשם הראוי לה, "הנפש החוטאת", וכשאך תכיר עותתה, כבר עשו היסורים משלחתם, "ושב ורפא לוי". [לו. . עפ"י איוב לו, ג. . ישעיה ו, י.]

.nf

מיתבי, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו ש"ע, מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון, א"ל מצוה קלה צויתו ועבר עליה, א"ל והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה ומתו, א"ל "מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב וגו'". אע"פ שכל איש ואיש מתיחד בבחירתו במצבו המוסרי, מ"מ כללות התכונה של הנפש האנושית בכללה פועלת על כל אחד ואחד גם באופנים היוצאים מגבול בחירתו. הירידה המוסרית של אדם הראשון קבעה בו פחת כזה שרק ע"י חילופי מעברות יבא לרוממות שלמותו, אשר לזה שואפת ההטבה האלהית השלמה. ואחרי שכבר ההתעלות צריכה להקבע בנפש האנושית בכללה, שמצד[ה] צריכה היא למעבר של המיתה וכל ההתחלפ[וי]ות הבאות לרגלה, ממילא אין באפשר שיצאו מן הכלל אנשים יחידים שהגיעו במעלת בחירתם עד הגבול היותר מרומם, שאיננו צריך עוד תמורה ע"י מעבר המיתה, מפני שרק תכונתם העצמית יכולים הם להביא לידי המעלה היותר מעולה, שהוא דבר [ה]תלוי בהם. אבל איך יביאו לידי המעלה הגמורה את אותו החלק הנמסך בנפשם בנפש האנושית הכוללת, שזה א"א שיתוקן כ"א ע"י התעלות כללית לכל האדם אשר ע"פ האדמה, כי תמלא "הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים", וכל זמן שלא נתקן הצד הכללי אין הבחירה מכרעת בדבר, כי "מקרה אחד לטוב וגו'". [לו. . ישעיה יא, ט.

.nf

הוא דאמר כי האי תנא, דתניא, ר"ש ב"א אומר, אף משה ואהרן בחטאם מתו. אף שהוא דבר מוכרח שיש קישור כללי לנפש האדם הפרטית עם הנפש האנושית הכללית בחייה המוסריים, כמו שהוא מקושר ביתר מערכי המציאות המסבבים אותו, כחק מצוי שאינו נפרד מן הכלל המקיפו, מ"מ הדבר מסופק עד כמה הבחירה החפשית שבאדם מגעת בכחה. ולעומת מה שמ"ד יש מיתה בלא חטא ס"ל שאין היכולת באדם, אפילו היותר שלם בצדקו וחכמתו, להנשא מעל לאותה ההשפלה הכוללת שחטא האדם הכללי הטביע בה את הנפש האנושית, שע"כ המיתה מוכרחת היא כדי לתן מקום ליצירת הצורה היותר עליונה בהתחדש כחומר חותם, לעומת זה ס"ל האי תנא דהבחירה היא כ"כ חפשית, עד שהאדם הפרטי יכול לרומם עצמו ממעל לכל ההשפלה הכוללת, וללכת הלאה מעל כל גבול של כל החסרונות המוטבעים בנפש האנושית בכללותה. וע"כ, אם באמת כה יתרומם, אזי ישתלם בתכלית המעלה, עד שאותו הגרעון שבשבילו המיתה נועדת להעבירו מן העולם כדי להשלים צורת יצור יותר נשגב ועליון, אין לו מקום (בשלם) בתכלית שהוציא לאור את כל בחירתו. וסבת המיתה היא אמנם מפני שלא הוציא שום אדם את הבחירה באופן

עליון כזה, אבל היכולת ע"ז נמצאת בטבע של חופש הבחירה. וע"כ ס"ל דאפי' משה ואהרן בחטאם מתו, אבל יד בחירתם, לפי רוממות ערכם לולא זה החטא, היתה יכולה להגיע עד למדה עליונה זו של מעמד היצור היותר עליון, שהמיתה הנהוגה היא מעבר להבאתו לעולם ע"י חידוש פני אדמה של תחיית המתים. ¶

6f

שנאמר "יען לא האמנתם בי", הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם. החילוף במעמדים וצורות של החיים, ראוי להכיר בתור השלמה טובה ועצם טיבו של צביון החיים המלאים. ע"כ, החילופים בין עולם לעולם, בין מעמד חיים גרוע ופחות בערכו למעמד של חיים עליון ונשגב ונעלה ממנו, ראויים להיות הולכים בשלשלת החיים תמיד בצדדיהם היותר מעולים, כי העמידה על מעמד אחד ותוכן אחד פרטי - במהלך ההתעלות שאין לה סוף, - לא תוכל לעולם להחשב להצלחה. אבל בלא קלקול של איזה חטא, יהיה זה המעבר כולו נאה ומקובל, באין שום פגע וצד ירידה והחשכה לשום צד מצדדי החיים, לא הפנימיים ולא החיצוניים, כ"א שיש עליו תכנית מלאה של שמחה, של חופש ופטור, של עול שכבר מלא את חובתו, ואז איננו כלל נערך למיתה, לא מצד פנימיות החיים ולא מצד חיצוניותם, כ"א פטור מן העולם, עזיבת העול של אלה המצבים שבמין החיים שכבר עשו את פעולתם בשלימותם. ע"כ, לא חליפת המצב היא תצטרך אל החטא, כ"א אותה החליפה המתיחסת באיזה אופן לשם מיתה, הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם להפטר מן העולם. ובהגעת הזמן כבר היה בא מצב של התעלות שלמה, שאין עמה שום חסרון ושום הפרה של איזה צד מצדדי מילוי החיים, כ"א חופש ופטור מן העולם בהרגשה והכרה שלמה ומקפת מכל הצדדים, להתעלות של כל חלקי החיים וכל כללותם לעולם יותר נשא ויותר מרומם, שאינו ראוי בשום אופן שישא עליו שם מיתה. ואותו הערפל הדק, שעל ידו הותר שם מיתה להקרא על אופן עליית החיים של השלמים הק[ד]ושים הללו, זה גרם החטא הדק, שלפי ערכם נחשב לחטא, "ונוקם על עלילותם" , "וסביבו נשערה מאד". ¶ לט. . מלה זו מסופקת בכתי"ק. . תהילים צט, ח. . שם נ, ג. ¶

7

מיתיבי, ארבעה מתו בעטיו של נחש. הבחירה היא אמנם רחבה מאד, האדם יוכל להתעלות כ"כ עד שלבו יתעלה למצב היותר נשא ונשגב, ואפילו אותה הרשעה הכללית הדבקה בטבע הכללי של האדם, ג"כ אפשר שיוכל להתרומם עליה, לטהרה ולהפכה לטובה. אבל העצה העליונה חייבה לתן רשות למציאות הרשע, לא בשביל הרשע, כ"א כדי להעמיד הצדק על מכונו. כי הלא כל הסתכלות של חכמה, של אמת ושל יושר, היא נכונה להתעכר ע"י תוספת ציורים ודמיונות שאינם הולמים אותם, ואלמלא כח הרשע המוחה על כללות הצדק והקדושה, הלא היתה התוספת הולכת ומתגדלת, עד שהיתה בעצמה מחבלת את האור והטוב שאליהם מגמתה. ע"כ, גם הצדיקים היותר עליונים, שמצד נקודת הרשעה לא יוכל כל רע לשלוט בהם, ושלמותם הנפלאה הגיע למדה היותר עליונה, אבל עצם המחאה הכוללת, ככל כח כללי, היה מוכרח להמצא אתם ג"כ, כדי להכין ממנו כח מודד ומשער את הקדושה והטוב לבל יפריזו מדתו. עטיו של נחש, שעמד נגד התוספת של המגע שהוסיפה האשה, ומתוך שהשליה הזאת מוכרחת היא לנבע מכח מחאה כללית נגד הקדושה והצדקה, באשר כך הוא משפט הכחות השולטים בחיים, שיהיו כלליים, ואז יוצאים

החיים בעז גבורתם, כשמוצאים את הנקודה המרכזית שע"י הניגודים הרבים הסובבים אותם. וכאשר כללות החכמה והפרטתה, כללות החסד והטוב והפרטתו, הנם יסודות החיים כולם, נמצאו המסולתים שבבני"א לעומתם, שהנם ראויים להיות עמודי העולם, ולא מצאה הרשעה מקום בהם לחול כ"א מצד הגבלת האורה בעטיו של נחש, שגם הוא, אלמלא חפץ יוצר כל, לא מצא מקום לעשות תפקידו, "למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך". מ. . תהילים קיט, צא. ¶

.אמ

ואלו הם, בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. הכח הפנימי של תעודתם של ישראל במציאות, וכן המסקנא האחרונה שבפועל, ודאי אין עמה שום פגם וחטא, "כולך יפה רעיתי ומום אין בך". השימוש שבפועל, צריך ומוכרח הוא שתמצא איזה מדה של חטא עמו, כי כן הוא המצב של העולם המעשי, שא"א לו לשמור את משקלו המצומצם ומדוייק. אמנם המקורות של הפעולה, והחותם הכללי, מסמנים את הצדק המוחלט, ע"כ חותם השבטים כולם, "שבטי יה עדות לישראל", בנימין בן יעקב, המשלים את התכסיס הכללי של האומה, לא נמצא החטא בגבולו כ"א להגבלת הצדק. ¶ המקור למציאות הגוף של האומה בתור גזע מיוחד, א"א שיצטיין בפינוק ונקיון קדושה, אדרבה מעומק הרע יצא הטוב, מעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם ויעבדו אלהים אחרים, ומאתר רחיקא קריב יתהון קוב"ה. אמנם אח"כ, בצורה הפנימית שע"י התורה, אף שבמצאה מקום בעולם המעשה א"א היה שלא יתערב איזה חטא מעולם המעשים, "ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם", אבל המקור הראשי קודם יציאתו לפועל, שהיה הטוב כלול ב עמרם אבי משה, היה בתכלית הטוב, חוץ מצורך ההגבלה הכוללת שבעטיו של נחש. ¶ כן מלכות בית דוד, היא הנותנת את הצביון השלם של האומה, תכלית הטוב העליון גנוז עמה, ואם לא היה אפשר שבפועל לא ישתמשו ג"כ הכחות הרעים בעז המשרה, אבל במקורו היה כולו רק טוב, ב ישי אבי דוד. ¶ וכאשר התעודה התיאורית הצפויה של מלכות ב"ד היא ודאי הטוב העליון, ולא היה יכול לצאת בפועל עד קץ הימין, הנה נרמז בענף שיצא ממנו בתכלית העילוי שכולל עמו הטוב העיוני, המתגבר על כל המגרעות המוכרחות להמצא מצד תוקף הממשלה בעולם המעשי המלא מכשולים. ע"כ, על כלאב אמר "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דברי", והוא כלל בקרבו את הצורה הרוחנית של מלכות ב"ד בשלימותה הציורית, שבפועל תבא אליה בקץ הימין גם בעולם המעשה, שלמות דמותו של דוד שעתיד הקב"ה להעמיד, שנאמר "ודוד עבדי נשיא להם לעולם". ¶ מא. . שיר השירים ד, ז. . תהילים קכב, ד. . עפ"י יהושע כד, ב. . זוהר, אמור, צח ב. . תהילים קו, לב. . משלי כז, יא. . יחזקאל לו, כה. ¶

.אמ

וכולהו גמרא, לבד מישי אבי דוד דמפרש ביה קרא, דכתיב "ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב על הצבא ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות צרויה אם יואב", וכי בת נחש הואי והלא בת ישי הואי, דכתיב "ואחיותיהם צרויה ואביגיל", אלא בת מי שמת בעטיו של נחש. הטוב העליון השלם, הנמצא בתכונת האומה בשלמותה מצד גזעה שנסתמן בבנימין, וכן הטוב המשלים שבמקור

התורה בהתגלותה בעמרים אבי משה, וכן תעודת המלוכה בצורתה העתידה השלמה הכוללת בכלאב בן דוד, כל אלה ראויים להיות גנוזים, והנם עתידיים להגלות ביום יגלה כל הטוב אשר דבר ד' על עמו ונחלתו. אבל שורש הטוב, השלם מאין פגם וחסרון, הנמצא ביסוד הממלכה בצורתה המקורית, שמצדה היא ראויה להתקיים עדי עד, "דוד מלך ישראל חי וקיים", "כירח יכון עולם", זה ראוי להתגלות באיזה אופן ג"כ בזמן ההוא. ע"כ, לא רק בגמרא ומסורת גנוזה, ככולהו, ראוי להיות הענין של יחש אוצר הטוב שבישי אבי דוד, מקור ממלכת ישראל, והוראת תעודתה מצד הכנתה ויסודה, ע"כ מפרש בו קרא. ובדרכנו למדנו, שגם ההתמוטטות שבעולם המעשה אשר באה למלכות בית דוד, שהיה החטא הראשי, הגורם היותר גדול לה, גם הוא ביסודו מוכן להגבלת הצדק, כענין עטיו של נחש, שמוכן שההגבלה היא דוקא מחזקת אותו ומסמנתו, לא היה דוד ראוי לאותו מעשה כ"א כדי להורות תשובה. ולעת הכשולו, של עמידת הרעה מביתו, נתגלה במשטר הצבא ענף מחוטר ישי, שהגביל לשעה ודחה את המלוכה מדוד, כמו שהיה פועל יואב, שהיה ג"כ מזה הגזע, בעת האורה והזריחה. וכל אלה נערכו מראש, מעצת תמים דעים, "וכסאו כשמש נגדי", "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, וחסדי לא אפיר מעימו, ולא אשקר באמונתי", "אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב", "כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה". ׀ . ראש השנה כה, א. . תהילים פט, לח. . שם שם, לו. . שם שם, לו. . שם שם, לח. ׀

מכאן

מני, אילימא תנא דמלאכי השרת, והא איכא משה ואהרן, א"ל רשב"א היא, וש"מ יש מיתה בלי"ח ויש יסורין בלי"ע, ותיובתא דר"א תיובתא. השאלה אם הבחירה הפרטית תוכל כ"כ להתרומם, עד כדי להעביר לגמרי את הירידה שבאה לאדם הפרטי מצד אותו החלק שפרטיותו נפגמת מסבת הפגימה הכוללת של הירידה הכללית, תתפלג לפנינו עכשיו לשני חלקים. חלק אחד, האפשרות של עליית האדם בערכו הפרטי, בהיותו לעצמו, במעלה היותר עליונה מן הטוב החכמה והחסידות הנאותים לו. והחלק השני הוא, אם יתכן שימצא ג"כ ע"י פיתוח שלמותו, הנהגה כוללת שבה ידריך את הכלל, את החברה האנושית, וגם במרחב חיים הכוללים, שרבו מאד סיבוכיהם, לא יהיה מקום לחטא ועון לפגום, באופן שיוכל להיות גם בריבוי פעלים העומד במילוי השלמתו במדה כ"כ עליונה, עד שאין צורך עוד לבנינו ההוא להסתיר למען תת מקום לתכונה יותר מעולה ונכבדת. וכאשר מצאנו דאמנם נמצאו יחידים שהם התעלו מן החטא בערכם הפרטי, שמשא ואהרן לא הגיעו לזה, ועכ"ז לא נאמר שירדה מעלתם לעומתם, מפני שהם בתור אנשים פרטיים, שרק בגניזה היה עמם נמצא כל אוצר הטוב השמור ג"כ אל הכלל כולו, הם יכלו להגיע עד אותה המעלה של ההתרוממות הגמורה, שאין לשום חטא ועון יחש עמה. אבל כשיצאו היותר שלמים שבמין האנושי להנהיג את הכלל, בתור הסיבוך העצום שבארחות החיים הכלליים, למדה זו לא תוכל האנושי[ות] להגיע, עד שלא תמנע את הפרטים המנהיגים אותה בשפלותה, ממעלתם הרוממה. ע"כ, משה ואהרן בחטאם מתו, בחטא המסובב מסבל ההנהגה הכוללת, ואע"ג דיש מיתה בלא חטא של אדם פרטי, ותיובתא דר"א ששולל את מציאות האפשריות של מיתה בלא חטא, שהיא אמנם מוכרחת לבא מצד המחלה של החברה הכללית, שבקרבה ובסתתה החטא מוכרח באיזה אופן שיהי בכל מי שעליו הוטלה המשרה הכוללת של הדרכת הציבור בכללותו. ׀

מכאן

א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ויהיו בני יעקב שנים עשר", מלמד ששקולים כאחד, אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פילגש אביו", מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עם בלהה. הרשימות הקדושות שכל המאורעות שע"פ החכמה האלהית העליונה צריכות הנה להכתב בתורה, איך הן ראויות לעשות עלינו, שקול הכל בפלס וקו משפט אלהי. וכאשר אותו המובן של הסיפור, היסוד הפנימי שבו שהוא צריך לרשום בנפש, אם יתואר כפי פשוטו, לא נוכל מרחוק לפעמים להבין את עיקר ערכו, אז נשקל בשקל הקודש ע"פ אל דיעות באיזה לבוש יתלבש הסיפור, באופן שכאשר יגיע אלינו, יהיה ערכו ממש אותו הערך הראוי שיעשה רישומו עלינו. ובזה המהלך תתאחד תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, שאם במהלך הזמנים ימצא שאותו הרושם שהמעטפה של הענין פועל עלינו כבר יצא מגדרו מצדנו, והדבר פועל עלינו שלא כפי המובן הראוי, ע"כ תגלה אז לנו האורה של תורה שבע"פ, ע"פ רשומי הדרשות, להוביל את רעיונינו אל עצם המאורע כמו שהוא, שאז בקבצנו יחד את הרושם הפשטי הנראה מדברי תורה בחיצוניותם, ואת הרושם החיפשי הבא מעומק הדרשה, שכל אחד מאלה יש לו נטיות מיוחדות לפעול על הנפש, המובן הפשטי מצד פשטותו והרגלנו בו מנעורים, והרושם המדרשי מצד חידושו ורוממות מחקרו, בהתחברם יחד ישמר הרושם הנרצה כפי המחוגה האלהית הראויה לדרכי תורת חיים על ישראל. ׀ פעולת האבות, הגדולה מאד על ישראל, היא כוללת ג"כ שכל פרטי סדרי חייהם פעלו את פעולתם על האומה בהוה ובעתיד, וק"ו בעבר. הרוח השורר בבית יעקב, שעל שמו נקראנו כולנו, הוא מתהלך גם עתה בקרבנו, וכל האור שבתוכו הוא מאיר בלבבנו עדי עד. ואם עבר על הבית איזה רושם ערפלי, הנהו עושה גם עלינו את רישומו, ואנו סובלים ומתעודדים להאירו, כיד ד' הנטויה על עמו ונחלתו. רוחו הגדול והתמים של אבן ישראל, יעקב אביו, כפי אותה המדה אשר מלא את הבית, אנו מלאים גם אנו מהודו, ואם איזה רוח עבר, וע"י איזה סכסוך פנימי נתכווץ מעט אורו של ישראל מהופיע בכל עזו בבית פנימה, הנה ליקוי אור זה מגיע לנו ממרחקים בתור פגימה גדולה ורבתי ערך. ע"כ, במחוגה אלהית נשערה אותה ההשתנות של הופעת כחו של יעקב אביו במלא עזו במשטר הבית ע"י הפגעתו של ראובן, ע"פ פעולתה בחלישות החיל של קדושת אמת המגיע לנו מזה, דוקא כאילו שכב עם בלהה. אמנם בחפצינו לתאר את ערכו של ראובן ע"פ זאת המדה, עלינו לשוב לאחור ע"פ אור הדרש שבתורה שבע"פ, שהשאירה לנו תורה ברישומיה הנאמנים, עד ש כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ודוקא ע"י עומק הדרש אנו באים להמטרה של הצגת הענין במעטפה זאת למען התוכן הפנימי הנוגע לנו, ש מעלה עליו הכתוב כאילו כך היה. ׀

אה.

תניא, רשב"א אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו, אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר "ארור שוכב עם אשת אביו", ויבא חטא זה לידו. החטאים, שהם [עבירות על] יסודות המוסר ונעוצים יפה בטבע הקדושה הפנימית של הנשמה הישראלית, הנם מורשה לקהלת יעקב, לתעבם מצד טבע הקדושה של המוסר המורשי של קדושת ירושת אבות. כדי להוציא מן הכח הגנוז אל הפועל את הטבע הפנימי הישראלי למוסדות הצדק, נצטוינו בהתחלת כניסתנו לא"י להביע מחאתנו הכללית על כל פורע מוסר ועושה נבלה, חוץ מאותו הצד העליון שכבר נצטוינו על כללה של תורה ופרטיה, מצד ההכרה הכללית הנעוצה בעומק הטבע של הנשמה של האומה כולה, "ואמר כל העם אמן". הטבע של תיעוב הרע והנבלה

שבא בירושה, מורשה לנו מאבותינו הקדושים, מעיד לנו על עצם טבע הטהרה שהיה קבוע בנפשם הם, לשנא את הרעות והדברים השפלים והמגונים הללו, שהם עולבי נפש האדם הישרה, האלהית, עד שא"א כלל שתמצא איזו פעם בנפשם נטיה לגיעולים כמו אלה. גם המטרה העליונה ששתה החכמה האלהית, במה שסבבה שהאומה הזאת, הנבחרת להיות לעם קדוש לד', תהיה מצויינת בעומק טבעה לקדושה תכונת ע"פ מורשת אבות, היא הטביעה ביותר את חוזק הטבע בנפשות ראשי גזעינו לשרשי הקדושה והצד הכללי, עד שלא יתכן שתניח חפצה מידה לפגום את כל יסוד מגמתה. וא"א ג"כ שבמקום שכ"כ נתחזקה ההכרה בתיעוב הנבלה, עד שהד קולה של כללות האומה יצתה בהר עיבל, לומר "ארור שוכב עם אשת אביו", ויבא חטא זה לידו, נגד תכונתו העצמית, שיצתה כ"כ חיה ואמיצה בבנים, בתכונה כ"כ אדירה ועמוקה. ¶

מה. . עפ"י דברים לג, ד. . שם כז, כ. . ¶

.14

אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פלגש אביו", עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה. ההוה והעתיד המה שני העמודים שעל פיהם יבנה אושר הכלל והפרט, אושר הבית והאומה. כשההנהגה היא מושלמת ומוצלחת מכל חתחתים שבדרכים, אז יגלה ההוה בכל אורו, ויהיה גם הוא מדריך נאה אל העתיד הנשגב ונשא ממנו. דרכי ההוה הנאים והטובים, הממולאים ברכה ויושר, הם הם ראויים הנם לנשאות אותנו אל העתיד הטוב והמרומם. רק ע"י מכשולים ופרעות יהרס היחש שבין ההוה והעתיד, והפרט וכן הכלל יהיו צריכים לדלג על רגשי ההוה מאין פנות להגיע על ידם לאורח חיים הסלול של העתיד. ¶ הרוח האצור בראש מקור בית יעקב נתן לנו אלה שני הדרכים הכלליים, אמנם לא נבצר גם מהם איזה האפלה, ככל עניני עולמנו שעדיין אינם שלמים במילואם. בנין עדי עד, בנין בית לעולם, לדורות ולאומה, הוא נכון ג"כ להיות מאושש, עם כל מרחק חזיונו, על יסוד המאיר של ההוה, הרואה לפניו את יושרו וטובו ג"כ בגלוי, בלא חשבונות רבים, בטהר הטבע, ועצם [ה]הרגשות הישרות הנובעות מנפש חיה קדושה ושלמה. ברחל נתגלמה התעודה הזאת, אותה מצא אבינו יעקב ראשונה, ואהבה ע"פ האוצר הצפון שלפניו נגלה מנפשה. זה העולם הגלוי, היה לפי דעו ג"כ הנושא של העולם הכמוס והמכוסה של העתיד הרחוק. אם כך היה מצב העולם, אם כך היינו גם אנו ראויים שהאושר המכוסה והרחוק יהיה בדרך ישרה, באין מעיק וצרה, מופיע מהאושר הקרוב והגלוי, אולי היה הענין נשאר כך. אבל לא כך היתה עצת ד' הנפלאה והרוממה, בכמות היה העולם המכוסה הרחוק התעודה של הקמת בית עולמים לעם ד' ונחלתו מעותדה ללאה, ובאופן נעלם ומופלא, באורח אשר ההוה שלו לגמרי נסתר ונעלם היה מיעקב, בא הדבר לתעודתו. כן הוחק ג"כ ביסוד בנין הישראלי לשא עין למרחוק, ולפעמים רבות ג"כ בדליגת ההוה, או בעשיית צרה לו, למען העתיד המכוסה הרומם והנעלה. ¶ מ"מ בעולם ההוה לא הושלך מיסודו הכלל הגדול שהשאיפה ראויה להיות לעדי עד, שיהיה ההוה מאיר ומזהיר גם הוא, וממנו - מאורו וישרו - יקח לו העתיד את גדלו וזרחו. רחל היתה עקרת הבית, וגם בניה של לאה מודים בדבר, "כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל" , הקדימו רחל ללאה. מצד היושר העליון שהופיע באורו של יעקב, כך היה הדבר נכון. כל מה שההוה הוא יותר מזוקק מצד רוממות מעלתו של האדם, כך הוא יותר ראוי שהוא בעצמו יהיה הבסיס של העתיד. ולא

די יסוד העיקרי של ההוה, כ"א ג"כ כל הרחבותיו, כל הנצרך לו ונלוה אליו, הכל יכון להיות מוסד בנין עדי עד, בלא העקה ולא דחיית הפסד והקטנת ערך העתיד העומד להיות הולך וגדול, הולך וקדוש לעד. ההוה הזה ג"כ רענן הוא באיש תם, בבחיר שבאבות, המתמס את הסגולות כולן לבנין רם ונשא, המלא חיים של קודש קדשים בכל גמרם ומילואם גם בהוה, כפי הצביון של העתיד המתעלה ברום מעלותיו, עד שכל הנטפל עם ההוה הנעלה הזה הרי הוא בערכו ומעלתו, הוא מפלס נתיבו ועושה פעולתו, חיי שעה וחיי עולם לא יתפרדו. ע"כ, שפחת רחל, בלהה, היא לקחה מקומה באמונה אחר מתתה. מעלה זו, לא היתה יכולה להתכנס בכל עזה בלבב ראובן. ערך ההוה המאיר, העומד לרכס את העתיד אליו בהתרחבו בכל ענפיו, היה ראוי להיות צפוי רק לאבן ישראל, שדמות דיוקנו חקוקה בכסא הכבוד, וראובן בא בטענה, אם אחות אמי נעשה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תעשה צרה לאמי, ובלבל את מצעה. ׀ מו. . אולי צ"ל: לאהבה. . רש"י בראשית לא, ד. ועיין ב"ר עא, ב. רות רבה ז, יב. . רות ד, יא. . ב"ר עו, א. . עיין שם פב, ב. ׀

למ

אחרים אומרים, שתי מצעות בבל, אחת של שכינה ואחת של אביו, והיינו דכתיב "אז חללת יצועי עלה", א"ת יצועי אלא יצועי. ההפרש שיש בסדרי החיים כולם, בין אותו הסדר הנמשך מרוח כזה שעלה עד אותו המקום שיוכל לשאוב מן ההוה עצמו את כל הטוב של העתיד, ומחיי שעה עצמן מקור עולמים לחיי עולם אל אותו הסדר הנמשך בסגנון של חיים שצריך להקרע לגזרים, שיהיו בו חיים(ם) עולם וחיי שעה מחולקים ודוחקים זה את זה, שאין העתיד הרחוק מתברך כ"א מדחיקתו של ההוה, וההוה איננו מוצא את יסודו והרחבת הווייתו כ"א ע"פ דחיקת העתיד, אע"פ שהוא מודה שהוא מכשיר אליו ושהנצח הרחוק והעומד עדי עד הוא תכליתו, הוא גדול מאד. הסידור הנורמלי, שבו אחז יעקב בתחילה בסידרי ביתו, לבסס את העתיד המושקף מרחוק לו, בתור אחד האבות ובחירם, הנועד ליסד האומה הסגולית בשבטי יה עדות לישראל, ע"פ הסידור של יושר ההוה הנובע מהתגלות הנשמה במועדה וזמנה זה, אמנם נתרעע מעט בקלקול שע"מ לתקן ע"פ עצת ד', שנכנסה לאה לגורלו, את אשר לא פלל מראש. זה אמנם יעשה את פרו, שבסדר האומה הוכרח הדבר שלא יתנהלו הענינים לאטם כ"כ, והעתיד יתפרץ ג"כ הרבה בחיי ההוה לרוממו ולקדשו. אבל לא נתן מקום בהנהגת הבית לדחיקת שליטת ההוה בשביל העתיד המכוסה, כ"א הדברים כ"כ תמימים באו, והסדרים כ"כ נוחים קדושים ומתאימים, עד שהרחבת הרגש הנובע ממצב ההוה והשלטון במועדו, יתן יד להעתיד ג"כ לתן לו את חלקו ולהצטרף אליו כראוי. הרושם הביתי של בית יעקב הוא רושם גזעי באומה לדורותיה, בילבול היצוע, שינוי סידרי הבית בחוזק יד שלא ממקור הרגש של ההוה כ"א מפאת הדברים שנתגלגלו מהעתיד הרחוק והמכוסה, זה לא לבד שעל ההוה פועל שלא באורח שלם והגון, כ"א ג"כ העתיד עצמו סובל ממה שבסיסו ההוה איננו מתרחב ומתפתח בבטחה כראוי, והמגמה האלהית של העתיד המכוסה, שראשי האבות הנם שותליו ומסבביו בעצת ד', גם היא סובלת מהירוס הסידור מתחתית מעלותיו עד רומו, שתי מצעות בבל, אחת של אביו, ואחת של שכינה, א"ת יצועי אלא יצועי. ׀ מז. . תהילים קכב, ד. ׀

תמ

כתנאי, "פחו כמים אל תותר", ר"א אומר, פזת חבת זלת. המהירות היא חסרון לעצמה כשתגיע לתחום

הפזיזות, שהיא מניעת התישבות הדעת מהמעברים של החיים, שהם ראויים להיות נאהבים כשהם לעצמם, וראוי לאדם השלם שישא את עולם באהבה ובמנוחה, שרק אז תגיע לו התכלית הנרצית מחיי הזמן, גם מחיי עולם המושגים על ידם. אמנם הפזיזות לדלג את הסדרים, (ותאן אלב קוחרת תא רכבל [ותע] חונל אלשו, הוההו בורקה יקמעממ אקוד ותולגדל, יתש איבמ מגרעות יסודיות. האחת, במה שמגרעים את חק ההוה ומקצרים אותו, ונמצאת חוליה שלמה משלשלת המציאות חסרה מהוייתה. וזה החוב לא ישאר בלא שילום, כי ידחק תמיד בכמה דרכים לבקש את אשר ראוי אליו, וכיון שלא ניתן לו הראוי לו ע"פ סדר יהיו הדברים מוכרחים להיות נתקנים ונשלמים בהפרעת סדרים, שמזה יוצאים כמה קלקולים. נוסף לזה, האורה הרחוקה הגנוזה שהיא ראויה לבא אחרי ההשלמה הרחבה של ההוה, היא יוצאת אז מכובדת בכבוד הראוי לה, כי ההוה הכין את הכשרונות ואת המעמדים באופנם הראוי, להבחין את הערך של העתיד והמגמה הרחוקה ולהכיר כבודה. אבל ע"י דחיקת המצב של ההוה, כשהעתיד מתפרץ לבא בלא שימוש הזמן וההכשר הראוי, הוא מושקף בזילזול ומיעוט ערך, ע"כ לא לבד להוה מגיע גרעון בתור העולם הגלוי הקרוב, כ"א גם אל העתיד הרחוק יבולע. ¶ פזת, עצם המהירות בתור תכונה המפסדת את עצם המנוחה, העונג והנועם של עצמיות השלמת הקדושה, החיים והטוב. חבת, החוב נוקף (על) ע"י זה אל הגלוי והקרוב, שלא נגמר כראוי ולא נתרשב כפי ערך דרישתו. וע"י ג"כ זלת את הערך הגדול של תעודת המכוסה והרחוק, שראוי להשקיף עליו בעין מזויינת בכל מכשירי הטוב והאור של ההוה, ולבא מתוכו עצמו אל העתיד, "יילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון". ¶ מח. . תהילים פד, ח. ¶

.6N

ר' יהושע אומר, פסעת על דת, חטאת, זנית. עצם הרעיון לפסע על דת בשביל שום מטרה שבעולם, אפילו כשאומר בלבו שישגי בזה תכלית טובה ומעולה, הוא ג"כ דבר מזיק. אמנם אם יזדמן שיעשה כן אדם לצורך תכלית נשגבה מאד, צריך שיהי בטוח שיגיע לתכליתו ולא יחטיא את מטרתו, כ"א לא ישיג את המטרה הלא הפר דת בלא תועלת, ונתן לפורצים מקום לפרוץ גדרות עולם. ועוד, שהאמצעי צריך שלא יהיה אמצעי שפל ומסוכן להתפרץ ע"י אנשים שאינם הגונים ביותר, וכאן חסרו התנאים, ש פסעת על דת - אמנם עשית זאת מגדולת הנפש, שנתכוננת למטרה נשאה ועליונה, ולא יכולת להיות מוסגר בזה ברתוקות המדה המצומצמת בסדר הדת הרגיל, אבל הלא חטאת ולא הגעת כלל להמטרה שאליה ערגת, כי סוף כל סוף לא באלה הדרכים הבלתי כבושים כלל פועלים על התקדמות הסדר, נוסף ע"י שהאמצעי הוא נמוך ומסוכן. זנית, שבשעת עליית הנפש לאותה המדרגה, לפרוץ לעצמה דרך גדולה וחדשה, צריך האדם שיהיה מנוקה ומרומם מכל שפלות וראוי לחירות העליונה שבקדושה, רק אז יוכל להיות שיצליח דרכו לעלות למרום הרים, "עלה הפורץ לפניהם פרצו ויעבורו שער ויצאו בו ויעבור מלכם לפנייהם וד' בראשם". ¶ מט. . מיכה ב, יג. ¶

.J

ר"ג אומר, פללת, חלת, זרחה תפלתך. כאשר בכללות המציאות הכל הוכן לטוב, גם הכחות הרעים הוכנו למטרה טובה ומתוך כך הם נובעים, הכל ממקור הטוב בהכרח. ולא עוד, אלא שכל ענין רע שנמצא בעולם, הוא בא מתוך שיש בפנימיות הענין שאיפה אל טוב נעלה ונשגב שלא גמר לבא אליו, ונתעה מדרכיו מאורך

הדרך וגודל הסתעפות הענין, אבל סוף כל סוף יגיעו הדברים למטרתם, והרע היותר גדול יהפך לטוב נשא ונשגב עד מאד. כן הדברים הולכים בנפש האנושית, הכחות הכבירים הסוערים הנם מתפרצים לפעמים שלא כשיטה, מפני שבעיקרם הם נועדים להגדיל פעלים גדולים מהירים ואדירים, וצר להם המסגר של לב האדם והמועקות שבארחות החיים, ע"כ הם לפעמים יוצאים בזעף. אבל כשהאדם מצליח ורואה בחפץ ההתפרצות רק צל של איזה כח נשגב התועה בארח בקשת תפקידו, והוא כובש את חפצו מפני שרואה שמ"מ העולם המעשי זהו אשרו שהוא מסוייג בכבלי הגדרים האיסורים והמוסרים, והם יובילו את האדם אל המטרה העליונה, להרחיב את עולמו באמת, אז ימצא לנכון לפניו את עולמו הרחב בהוה בהתרחבו בלא מצרים גם בחדרי לבו ורגשותיו הסוערים, שהם קרובים אל החיים המעשיים יותר מהתרחבות החכמה והמדעים. ע"י שפיכת שיחו בעומק ורוחב, בהרחבה של דעת, בעומק רגש, בהתענגות על ד', וביראת רוממות עז עליון, הממלאים את כל חדרי הלב יפעה וגדולה, בזה תזרח התפילה בשמש עוזה כשמש בגבורתה, והכחות הנחבאים שדוכאו מחפצם להתפרץ על גבול המעשה, שם, במערכת התפילה, ימצאו מקומם להגדיל פעלם ולהזריח אורם בהאיר כאור יום חשכת לילה. ע"כ כאשר פללת וחלת, בהשיבך אחור את פלילות הרגשות הצפונים בעומק אמצ' כחותיך, זרחה תפילתך, ותשתמש יפה בהם בעולם הרגש, בעז ד'. אמנם למעשה והנהגה צריך המשקל להיות מסוייג במדתו, כדי שלא לשחת את גבולי עולם המצרים, המוגבל בתכונתו במרבית תכסיסיו. □

.k j

אמר ר"ג, עדיין צריכים אנו למודעי. ר"א המודעי אומר, הפוך את התיבה ודורשה, זעזעת, הרתעת, פרחת חטא ממך. הכחות הגדולים המצויים בנפש גדולה, כשהם פועלים נשגבות גם בהכנתם אל החטא ואל היציאה מן השורה, שבזאת ההכנה עצמה ישתמשו להוציא אל הפועל רגשותיהם לטובה. אמנם כ"ז שהדברים הולכים ע"פ סדרם, הציור להתפרץ וההשתדלות בתפילה לשוב אל הראוי, ותגבורת העז הנעלה מהאור הנפשי הגנוז בעצמת כחו, עדיין הדברים אינם באים ג"כ בחוג המעשה, ואינם פועלים לפי מילוי פעולתם לטובה. אבל אלה הכחות הנפלאים, משתמשים בהם ג"כ בתור פעולה חוזרת, ואז הם באים לתעודתם. הציור הבהיר שבנפש החיה, היודעת[ת] ג"כ להרגיש את הרע ואת החטא לכל תנאיו וסעיפיו, הוא יודע ג"כ להעריך יפה את גנותו ואת גודל הריחוק שראוי[ה] להתרחק ממנו, כל נפש יקרה. זה הציור, שהוא רגיל להשתלם באחרונה, בעת גמר כל מפעל, הלוקח חלק גדול ברגשות הנפש ועז חייה, הוא מתקדם לצד הטוב, לבא תחילה, למען הביא את ההכרה הנכונה בגנות הרשע והחטא בעוצם הכרתם, להביא את הזעזוע הציורי למכונו. הזעזוע הציורי מביא עמו ג"כ את הרתיעה המעשית, הממלאת את האדם רגש מעשי, בהסכמה מלאה להבדל מן החטא, אפילו אם יהיה ענינו מוקף בהמשכת רגשות וציורים מרעישים מעברים שונים שכ"א מושכו אליו, מפני שההכרה העליונה של הקדושה והמוסר הטוב היא עולה עליו ומכרעתו. ע"כ הוא עולה פתאום למדרגה גדולה, שכל ההכשרים שהיו בנפשו אל השפלות והחטא הנם פורחים ואינם משאירים שום רושם, מהתגברות המחאה הפנימית המקפת את כל כחות הנפש כולם ברב עז ועוצם, הפועלים במהירותם בסדר הפכי מצד גודל העצמה הנפשית ומהירות נטיותיה. רק זאת התכונה, שהיא רוכשת לה מעמד קבוע במעשה ובפועל, היא משלמת את היתרון שבציור הנשגב שע"י התפילה, שהוא פועל ע"פ האופן הסידורי של עצמות הכחות לספחם אל הקדושה. אבל בעולם המעשה, הנה הוא מהפך את סדריהם, להביאם במערכה אחרת למען יהיו מוכנים בכל עז למחות בעד הרע והחטא. זאת היא דרשת ר"א המודעי, הנצרכת להשלמת הדרשה של

ר"ג, והיא באה בצורה של היפוך וסירוג, הפוך את התיבה ודורשה, זעזעת בצירור, הרתעת בפועל, פרחת חטא ממך בטבע הנפש והכשר הגוף כולו, מצד עומק הרושם הפועל על החיים לתן עליהם את חותמו, והיו קודש. ׀

נ.ב.

רבה אמר, ואמרי לה ר"י ב"א, זכרת עונשו של דבר, חלית עצמך חולי גדול, פירשת מלחטא. האיש הנאדר בכחות כבירים, יורהו הכח המוסרי האדיר שלו פעמים רבות שיתאזר באותה הגבורה שהוא מוצא בנפשו ולא ירף רוחו מחשבונות צדדיים. כי יש אדם שעלה כ"כ במעלת האומץ הנפשי, עד שנטייתו התכונות הנן בנויות על עומק היסוד של האושר והטוב, אבל דוקא איש כזה צריך הוא לגבורה עליונה ונפלאה, [כדי] להכיר שגם הוא הנהו רק אנוש מוגבל, שגם עליו יקיפו המוני דמיונות להחשיך את נגהו. ויש אשר בעוצם כחותיו יוכל לפול במהמורות חטאים נוראים שיסבבו עמל ורעה רבה לו ולעולם, ע"כ בזאת יבחן האדם הנעלה, בעת אשר רגשותיו יהמיו ורעם גבורתו יעלה למעלה, והכרתו הפנימית תרהיבהו כי נטייתו העצמית היא בעצמה מלאה עז צדק ומשפט, כשיהפך את הסדרים הרגילים ברעיונו, ותחת אשר מטבעם יגביהו עוף ללכת מעלה מעלה, מאידיאל אחד למשנהו וממגמה חשובה מרהיבה וכוללת לרעותה. אבל הלא במקום המשפט שמה הרשע, כי אחרי אשר בא במעמד שמצודת החטא עליו פרוסה, ויש בה מקום להתנודדות וספק מאיזה פינה מופיע בנפשו זה האומץ עכשו, אז יהיה עליו לשוב אחור אל הסדר הכולל והנמוך, אשר לפעמים יהיה להועיל לחכמי לב יותר מכל עצות רמות הערך, הזכר של עונשו של דבר בחשבון ברור, שם - במקום החשבון של אימת הדין הפרטי - יזדככו הרעיונות. ואם גם הכחות כולם, שהם למודים כ"כ לשטוף בעז וגבורה, מפני שגם [ה]כח המוסרי נלוה עמם תמיד, הנה היום בשובם אחור מפחד חיצוני, יעשו שמות רבות בכל מערכי הגוף והנפש. אבל דוקא זה יהיה לברכה, ובזה תמלא סאתה של הגבורה העליונה השרויה בגיבור רב פעלים ורב צדקה, שיודע ג"כ להרכין עצמו במקום הצורך המוסרי הקדוש, כשם שהוא יודע לשא ברוממות מעלה את כחותיו כולם בעז ועצמה במצב התמידי. והטובה הנפלאה שבאה מזאת הגבורה, הלוקחת ג"כ את החלישות להיות לה לכלי זיינה, היא הפרישה מן החטא, אחר שכבר הוכן אליו בכל עז ואומץ רוח בחשבונות רבים והררי דמיון וציורי מושכל שונים. זאת היא גבורת היכולת להפוך את הכחות כולם ממקומם, על פי משפט השכל העליון המתנשא מעל כל נשא, בהקרבו לפני כסא כבוד משפטו של שופט כל הארץ ב"ה, שאין לפניו לא עולה ולא שכחה, לא משא פנים ולא מקח שוחד. "כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון", שבועת אמת להיות צדיק ולא רשע, ואפילו כל העולם הפנימי שלך אומר לך צדיק אתה, תהי בעיניך כרשע, עדי תבא אל אמתת המשקל ברוח ד' אמת אשר עליך, בהיותך שליט על כל רכוש נפשך, גם על גבורתך ועז רוחך לישרם ולהפכם כעתר זה ממדת הדין למדת הרחמים, בזכירת עונשו של דבר, דוקא ממעל מכל החשבונות שהנטיה הגסה תוכל לחתור בהם מחתרת, ובהחלות עצמך חולי גדול, אפילו אם הנך (כולו) [כולך] רחוק ומנוגד ממשטר כזה מצד שפלותו בעיניך, אבל גדול הוא הטוב היוצא לך משלטון רוח כזה, היכול לעלות גם לרדת, כי פירשת מלחטא, ונשארית שלם בקדושתך, בטהרתך, בגבורת עוזך, ושם ד' האל הקדוש הנקרא עליך. ׀ נב. .

קהלת ג, טז. . עלינו לשבח, עפ"י ישעיה מה, כג. . עפ"י נדה ל, ב. . סוכה יד, א, ושם "ממדת אכזריות". ׀

נ.ג.

א"ר שב"נ אר"י, כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה, שנאמר "ושם שני בני עלי חפני ופנחס כהנים לד", ס"ל כרב דאמר פנחס לא חטא, מקיש חפני לפנחס, מה פנחס ל"ח אף חפני ל"ח, אלא מה אני מקיים "אשר ישכבון את הנשים", מתוך ששהו את קיניהן שלא הלכו אצל בעליהן מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבום. הסיפור מנפילת הקדושה ורוח הקדוש במשכן שילה שעל כן נחרב, צריך שיסמן לנו את איכות הענין בדרך כללי, באיזה אופן פעלה ההשחתה בערך קבוע לעקר את תכלית היסוד שעליו ראוי להבנה משכן ד' בישראל. שע"כ (=שעל כרחנו) לא מצד פרעות מקריות, שהן חולפות ועוברות ואינן ראויות להכנס בתור שיטה מזקת, יוכל להיות סיבת הדבר, כ"א עלינו לחדור אל עומק הענין, ולמצא את הקלקול בתכונתו באופן שיטתי, שאם הוא ימשך יהפך לרועץ את כל תכלית [ה]עבודה, והקדושה המושפעת על ידה תחשך מראות [את] עיני הדורות, שע"כ היה הכרח לטוש משכן שילה. ׀ ע"כ ראוי לדעת, שיסוד עבודת ד' וקדושת החיים המה הולכים יחד צמודים, מפני שא"א בשום אופן שיתרוממו החיים בכל רחבם ועמקם, בכל הקיפם וגבהם, אם לא ע"י השתאבם במקור החיים, צור העולמים ב"ה, ע"כ נקשרנו בקשר אמיץ בקדושה האלהית העליונה. שטף החיים כשעובר, והוא נושא עמו ג"כ את מחשכיו וצרותיו, מי יאירו, מי ישיבו לתחיה להדר ותפארת, רק שם ד' אלהים סלוח סייחה לע ארקנה. תישונאה הדילה, סישדח סייח לוק, ע החפשם ועיגה סישדח סינושג"י י ילד יולד. אמנם הביא עמו ג"כ חלי וקצף, חבלי לידה ויסורים מסובכים, אשר רק אחרי עבור משך זמן מסויים הכל ישכת, והחיים ישובו להאיר בשמחות וצהלה. אבל מי ימחה את רושם הקודר מהיסורים והעצב, אשר חטאת אמנו גרמה לזה בראשית היות אדם על הארץ, הקירובאל ד', החטאת והעולה, להתם חטאת האדם הכרוכה עמו בשובבות לבו ולהנשא בנפש נשאה אל אהבת רוממות צור חי העולמים, מקור אהבת כל היצורים. הנה צריכה העבודה הזאת, קרבן לידה ביחוד, לשאת עליו את תיו של התאחדות העבודה הקדושה עם החיים והשלמתם, וממילא לא יוכל המוסר האנושי הטהור לבא עם מושג העבודה בטרונאי, והכל יתאחד באחדות הרמונית נחמדה. ׀ רוח העז שלא כראוי אשר התראה במשכן שילה, השפלת רגש המוסר, היושר והחמלה, הקשחת סעה ינינעם בלה, ויתושגרו ויכרצמו, ע"עחרזהו דיה קזוח לש רדסה י, סינהכ לש סתקזחב הלגתמה הבאים להתנשא בתור נושאי משרה חזקי יד, הרס את המשטר, הרחיק את המוסר הטהור המפעם בכל לב טהור מעל מושג עבודת הקודש, וממילא גם מעל החיים והתקדשותם נתק הקשר, וזה גורם הכל. השקפת הכהן הצריכה להתרומם, כי הבאת הקן היא מכשרת את החיים לקדשם, ע"כ איך ישהה את הקן, איך ימעט את המטרה הראשית, שלום הבית וסדרי החיים הטובים והשוקטים, שהם חפץ ד' בעולמו. אבל מתוך קלקול ההשקפה, הנה נעשה ציור עבודת הקודש לענין בפ"ע שדבר אין לו עם קדושת החיים והתמלאותם, מיד נקרע ג"כ המוסר הטהור מעל קדושת העבודה. והקדושה של הכהונה, שצריכה לסמן בתוכה את יסוד הטהור והקדושה, נעשתה לענין היכול לכלול בתוכו את הרע והכיעור, רק שימלא את חובת העבודה בצורתה החיצונית, צורה כזאת גורמת חורבן יסודי, מה שחטאת מרי כפשוטה לא תוכל עשות כן, כי לא ירד ישראל עד לידי השפלה זו לעולם, לבלתי חוש את הרע והרשע המגולה, ולא יוכל ענין מכוער כפשוטו להחזיק מעמד, וע"י הערה כ"ד [כל דהוא] היו הדברים חוזרים לאיתנם. אבל לא היה כאן חטא פרטי כלל, כ"א קלקול משטר המשבש את [ה]יסוד הבסיסי של כל עבודת הקודש בכללה, שהעין הברורה תביט עליו כעל כל ירידה בזויה, מעלה עה"כ כאילו שכבום. ׀ נג. . עפ"י תהילים עח, ס. ׀

גופא, א"ר, פנחס לא חטא, שנאמר "ואחיה בן אחיטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן ד' וגו'", אפשר חטא בא על ידו והכתוב מיחסו, והלא כבר נאמר "יכרת ד' לאיש אשר יעשנה וגו' לא יהיה לו ער ועונה באהלי יעקב ומגיש מנחה לד' צבאות", אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים, ואם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה, א"ל ש"מ פנחס ל"ח. היחש בשלשלת שלו יסודו הוא הנושא הפנימי של הכחות הטובים המתנחלים והולכים, המשתלשלים מראשי הדורות עד תולדותיהם. ובכל אדם גנוז בקרבו אוצר הטוב לתולדותיו, שכל זמן שלא יחלל זרעו ולא ישפיל את הוד תעודת האוצר אשר אור חיי עולמים בתוכו ברוח החיים וקדושת כל הטוב, כל הנחלה של רכוש המדות הטובות והדיעות היקרות שנמזגו במשך הזמן בדם ובבשר של הדורות, ונעשו לנחלה בטוחה וקבועה, שהבאים אחריהם מתחילים את בנינם מאותו המקום שכבר עלו עליו דורותיהם הקודמים והולכים למעלה למשכיל, כל זמן שהאדם מוקיר ויודע כמה קדוש ונשגב הוא בשביל העתיד האצור בקרבו, גורם הוא שעתידי באמת יפותח ויתרבה, וחייו הולכים ומתקדשים, הולכים ומתעלים, אפילו עלי אדמות, בחיי דור דורים המסגלים להם את כחותיו הפנימיים להרחיבם ולהרבותם, בכמות ואיכות. אמנם מי אשר בשאט נפש השפיל את הכח הגנוז בעד העתיד, את אור החיים העתידיים, ובשפלות נפשו ושרירות לבו הוריד את חייו כולם, ההוה והעתיד אל ההשפלה הגמורה, אל מצב התכונה שכל קודש יתרחק ממנה וכל מוסר וכל חכמת אמת לא ימצא בה יד ושם, הנה הפסיק ובלבל את שלשלת יחוסו, לא מכחו וממנו יקרו החיים שיש להם ערך של הדורות הבאים, לא מרוחו יתן עליהם. ¶ החיים שהם כוללים בקרבם את היש בפועל, את הגמור כבר וגם את ההכשר וההכנה לעתיד הבא ההולך ומוסיף, כנקודה המרכזית יוכרו בכח הער, המחדש והמהוה של החכמים הגמורים, שכבר גמלו את כשרון רוחם בחיל, בחכמה וצדק מלא. ההכשר הטוב בעד העתיד ימצא בתלמידים, נושאי העתיד ומגדיליו לעומת ההוה הגמור הנמסר לידם בכח טוב והגון. שני אלה נחלקים המה בכללות האומה, בעומדים על ימינה לשרת בקודש, להאיר האור האלהי בכללה. ההוה הגמור והעתיד שניהם מתאחדים, אין בכלל הבדל של דורות, ואין הפרש בין מה שכבר נגמר למה שיהיה לעתיד, כיון שכבר נמצא הכשר. זאת תורת הכהן המגיש מנחה, המשלמת את הקרבן בתור השלמה לעבר ותוכן הגמור ומתחלת את העתיד למלא יד לעבודה תמידה ומרהבת, מקדשת ומגדלת כל כח. א"א שמי שבא חטא כזה לידו יהיה הכתוב מיחשו, לא לאיש כזה יש יחש אל האושר של העתיד, מי שטרף את הוד החיים העתידיים ע"י שסכל את ערכם בשביל פתיות רוח עועים שנחה עליו. הוא כבר פסק את ערכו מהשפעת השלשלת של היוחסין, יכרת ד' לאיש אשר יעשנה. אם ישראל הוא, שערכו הוא ערך פרטי בעקרו, לפרט יש הפרש גדול בין המוכן וגמור ובין העומד להיות מוכשר להגמר בעתיד. לא יהיה לו ער בחכמים, רוחו לא ינשא לברכה לישא את חותם הכשרון הנגמר, העומד לחדש ולפעול בכח כביר ושלם בלב ער ומלא חיים, כפי תוכן החכמה השלמה הכוללת את העיון והמעשה הגדול והנשגב. ולא עונה בתלמידים, הראוי להתפתח אחרי שימצא מי שינהלו וינחילו לו דברים גמורים, שעל ידם ידרש להיות עונה עניית דברים שיבאו למטרתם. ואם כהן הוא, בתור עומד לשרת בקודש, לברך את עם ד' בברכת שלום כוללת ומקפת, ההוה והעתיד בסקירה אחת נסקרים, המנחה המשלמת את הזבח וגם באה בפ"ע, היא כוללת את השלמת העבר והתחלת העתיד גם יחד. ובהיות פנחס נקרא בשם בשלשלת יחס הכהונה, המורה כי אורו וכחו נחו על בניו לעמוד לשרת בקודש לכהן לד', הנה עמד בו חילו בקודש, ורוחו שלם להיות חל על הדורות הבאים מכחו, ש"מ פנחס ל"ח. ¶

אלא הא כתיב "אשר ישכבון", ישכבן כתיב, והכתיב "אל בני כי לא טובה השמועה", ארנב"י בני כתיב, והכתיב "מעבירים", אר"ה בריה דר"י מעבירים כתיב, והכתיב "בני עלי בני בליעל", מתוך שהיה לו לפנחס למחות בחפני ולא מיחה מעלה עליו הכתוב כאילו חטא. חטא רשום כללי יבחן בארבעה אופנים, עצם שפלותו של החטא מצד עצמו זהו אחד. והאופן השני הוא מצד הערך של העושה אותו, אם הוא ראוי להיות איש נעלה ומרומם מצד הכנתו ומעמדו יהיה רשום יותר ניכר לרעה. הג' מצד פעולתו על הכלל, כל מה שיהיה האדם יותר מפורסם ומתיחש אל הציבור, תפעול הנהגתו הרעה באורח רע לקלוקל עצום. אמנם כל אלה הנם דברים מקריים, שאין להם ערך לגבי ההפסד של התעצמות צורת הרשעה באדם, בנפש האלהית שבו המוכנת לגדולה, לכבוד ולקדושה. ¶ ע"כ, מצד עצם פעולת החטא, יש הבדל בין רישומו על הפועל לרישומו על מי שבידו למחות, עד שהכתיבה יחדה את האחד אע"פ שהקריאה כללה את שניהם. כן מצד רושם מעלתם, בהיותם בנים לעלי כה"ג ושופט ישראל. וכן מצד פעולת ערכם הכביר וקישורם הפרסומי בחיי העם, עד שמעבירים הם בזה את דרכם הנסוגה על כלל עם ד'. אבל כיון שבא לעצמיות הפסד הצורה, שזהו הקלקול הפנימי הקשור בנפש שמחקה מעליה את הצורה העליונה, ואת הבליטות המוסריות ועז תביעות הקדושה והצדק, בזה נשתוו מי שבעצמו פועל הוא את החטא ומי שיש בידו למחות ולא מיחה, שזהו אות שנתקררה נפשו מתכונתה הקדושה, עד שיוכל שאת במנוחה עמל ואון שבידו למחות כנגדם. ע"כ, בשם העצמי, בתיאור "בני בליעל" אין [ש]ן הבדל בין המדרגות, ולא שום רושם בין סימני הקריאה והכתיבה, כי הוא מפני שהיה בידו של פינחס למחות בחפני ולא מיחה, מעלה עלה"כ כאילו חטא .

..

אר"ש ב"נ אר"י, כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה, שנאמר "ויהי כאשר זקן שמואל וגו' ולא הלכו בניו בדרכיו", בדרכיו הוא דלא הלכו מחטא נמי לא חטאו. אלא מה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע", שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם, שנאמר "והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל", והם לא עשו כן, אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם. המעלה העליונה של מנהיג האומה, הוא שיהיה מרגיש בעצמו שהוא כ"כ נתון לטובת המונהגים על ידו, עד שהוא מרגיש את ערכם ומצבם ואת טוב הסדרים שהם צריכים להם, לא כפי אותה ההשקפה המצטיירת לו בנפשו, כ"א כאילו ירד למצבם בבירור, וכאילו הוא עומד עמם על מצב אחד ומקום אחד. זאת התכונה העדינה, כשהיא מתגברת בשופט צדיק, תמשיכהו להיות הוא יורד אל העם, נוסע ומסבב למקומות מושבותיהם, וממילא ג"כ מנמיך את רוחו למצבם פנימה הרחוק מאד מערכו, ועי"ז יעלה אותם וינטלם, וישפט אותם משפט צדק והדרכת אמונה. שופט קדוש עליון כזה תדריכהו עז עצמתו הפנימית, ובלא שום שמירת משטר חיצוני בדייקנות והטלת אימה של סדרים נימוסיים, יתקיים דבר משפטו וסדר פעולותיו. אמנם כמה גדול ונשא, כמה קדוש ונשגב, כמה רוח אלהים צריך האדם שיהיה עליו, עד שיוכל לדעת ולהנהיג את הרחוקים ממצבו ע"פ אמתת מצבם הם. זאת היא המעלה שנתברך בה שמואל הנביא, ע"כ היתה רוחו ג"כ מנשאהו לסבב את מקומות ישראל ועריהם הם, לרדת הוא אליהם ומשם להגביהם למעלה, ולא להשפיע עליהם ממרום מצבו. בניו, שלא עמדו על זאת המעלה ולא התרוממו לה, המה ממקומם וממעלתם אמנם שפטו את העם בצדק כפי

השגתם, אבל זה הצדק א"א שיהיה החלטי, וע"כ הוא צריך סיוע של משטר לתומכו, סיעת חזנים וסופרים מקבלי שכר ושומרי משטר, אין זה אמנם אותו המובן של החטא הרגיל, אבל אין זה מדרכיו של בחיר ד', שמואל הצדיק. ׀

5J

כתנאי, "ויטו אחרי הבצע", ר"מ אומר חלקם שאלו בפיהם, ר"י אומר מלאי הטילו על בעלי בתים, רע"א קופה יתירה של מעשר נטלו בזרוע, ר"י אומר מתנות נטלו בזרוע. סדר הקלקול המוסרי המתחיל במי שיש לו השפעה, המוכן ועומד לעבודת הציבור, הינו מתחיל בהדרגה ככל קלקול מוסר. אמנם הוא מסוכן מאד וקופץ בדילוגים משונים, מפני שיש לו מרחב גדול בשביל מרחב החוג של התפשטות הכח של (ה)נושא (ה)משרה. הנה הטוהר המוסרי צריך שיגיע לידי מדה זו, שאפי' את המגיע בצדק לא יתבע, ביחוד מי שעבודת הקודש עליו, וזה יהיה לאות כי כ"כ גדלה ונכבדה היא בעיניו עצמותה של עבודת הציבור, עד שאין ראוי כלל שיקבל עליה שכר, וראוי ג"כ שיותר על חלקו בשביל הכבוד והזכיה שזוכה להיות עובד את העבודה העליונה והנכבדה בהיכל מלכו של עולם, עבודת הצדק והמשפט לרבים. והתחלת הנטיה המעידה שכבר עופלה הנפש, עד שאינו מרגיש את גודל ערכה של ההתעלות הראויה לעבודת הכלל, הוא במה שלא ירגיש בושה מלתבע חלקו בפיו, והוא אות שאין עצם העבודה בעצמה חשובה בעיניו להיותה בעצמה די תשלומין. ׀ אמנם כיון שהתחילה הנטיה לצאת מחוג האורה לא תעמוד במקומה, והאדם שהתחיל להיות נדח ממעמד הקדושה של היושר האלהי הראוי לפי מצבו, לא די לו בנסיגה אחת כי עבירה גוררת עבירה, ולא די שלא יכיר שעצם העבודה היא ראויה להיות יקרה כ"כ עד כדי לותר ג"כ עבורה את החלק המגיע לו, כ"א עוד ימצא בעצמו שהעבודה היא עליו לטורח, וכיון שהוא נושא את משא הכלל וטרחם, לא ירגיש כל עול להטיל ג"כ טרחו עליהם, מלאי הטילו על בע"ב. ׀ מזה רק צעד אחד להשחתה כללית, כיון שרגש הקדושה של ערך עבודת הכלל ניטל ממנו, אז עלול הוא העסקן התמידי בעסקי משפט וצדק, שאצלו בעצמו תתקלקל השורה, וקלקולה יהיה בין בכמותה בין באיכותה, שזה מסמן אמתת הקלקול של ההכרה המוסרית. שזה הוא חק, שמי שהוא נתון במצב שתובע ממנו מעלה יתירה במוסר ובקדושה והוא לא יעלה אליה, גורם הדבר שגם המדה הממוצעת תחסר ותלך ממנו, כי תחת אשר העסק במדת המשפט באהבה ובכבוד פנימי הראוי לה ירומם את הנפש, להיות מרגיש את עצמו לעסוק בבנין עולם מלא, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כן מניעת ההכרה וההשתדלות במקודש שבעסקים, בקישור של נטיות שפלות, משפילה ומטשטשת את עצמותה של שורת המשפט בנפשו מצד הרגלו הנפרץ עמו, שזהו כח ההרגל שמרבה את הכבוד המיוסד על ההכרה הפנימית והאמתית, ונוטל את הכבוד המיוסד על רגשי דמיון ודברים חיצוניים. ההכרה המוסרית מקדושת המשפט כשמסתלקת בכמותה, פועלת לטול קופה יתירה של מעשר שלא כדין, והקלקול שבאיכות של ההכרה המשפטית גורם לטול בזרוע. ׀ אמנם כל זה נמשך רק כל זמן שהמוסר הפנימי יש לו איזה בסיס, ולא יגש לפרץ במה שאין לו התחלת יחש, אבל עוד עלולה החטאת לרדת עד סוף הדיוטא התחתונה, עד אותה המדה שתשאר צורת המשפט רק הברה ריקנית מכל תוכן, רק מלובשת באיזה צורה של תכונה משפטית בשביל תוירבה לש ווציחה רדסה, ימינפה בלה תעיבת דצמ אל לבא, עחרזב תונתמ תליטנ והזו. ׀ וויכ תונתמ סהילע ויא רבכ עחרזב ולטונש. כב סנמא"כ תויהל וכתו ויה תונתמ אלה ז, אוה אלא הנראה על צורה משפטית שאין לה כ"א שמה בעלמא, ובקרבה אין שום יושר ושום משפט,

וההגיון האמיתי סותר אותה מיניה וביה, עד שאיננה נזקקת אפילו להתחלת מדידה כדי לגלות על ידה, כדי להשקיט לפחות אף במעט את עקת הלב הפנימית הצועק בקרב האדם על עושק ונלוז שהוא עושה, שכבר יוכל החטא לגרום עד למטה ממדה זו. כל אלה הציורים בסידור מדרגותיהם יוכלו להיות תוצאות מנטיה אחרי הבצע של שופטי ארץ, שהם עומדים לסדר את הישוב המדיני על מכונו האלהי, אשר "צדק ומשפט מכוון כסאו". □ נו. . אבות פ"ד, מ"ב. . עפ"י שבת י, א. . תהילים צז, ב. □

נח.

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וד' עמו", אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו, אלא מה אני מקיים "מדוע בזית את דבר ד' לעשות הרע", שביקש לעשות ולא עשה. כשרון הקדושה והטוב יתכן שיהיה מקרי לאדם, נקנה לו בהרגל ובציור, ומ"מ לא בא הדבר עדיין שתכונת עצמיותה של נפשו תהיה מבוססת עליו, אופן זה מתחלף לפעמים ע"י מקרים עזים המתנשאים באמץ. ויש שהכשרון מתגבר במדה גדולה, עד שיסוד חייו מיוסד הוא רק על הטוב והקדושה, ואיננו יכול להפרד מהם כשם שאינו יכול להפרד מחייו. השראת הקדושה האלהית על האדם תתכן להיות רק בהיותו בא למדה זו, שהמדות הטובות, היושר והקדושה, התעצמו בקרבו כחלק מחיי נפשו, ע"כ מי שכבר נאמר [בו] "וד' עמו" א"א כלל שיבא חטא לידו. אמנם עצמיותו של אדם תגלה רק בהתגלות המעשה, אבל רעיוני הלב הנם כ"כ למעלה משלטונו של אדם, עד שלא יכיר כח הכרעתו בהם מדי עברם. ע"כ, אם גם תכונתו העצמית היא נפלאה וקשורה ביסוד חיי הצדק בעצמם, מ"מ יכול להיות שביקש לעשות הרע אבל לא עשה. על תחום המעשה, שמה תופיע התכונה העצמית שעליה נאמר "וד' עמו", שאין אפשר שיבוא חטא לידו בפועל. הנטיות הנן קשורות זו בזו בטבע הנפש בכל רחבה והקיפה, ע"כ אם אחת הנטיות תהיה מוכשרת לחטא, ההכשר הזה כבר יהיה פורע פרעות בכל התכסיס הנפשי במילואו, וגם יתר התכונות א"א כלל שתהיינה שלמות ומוכתרות בכתר הקדושה כראוי. ע"כ, א"א כלל שמי שנאמר עליו "וד' עמו" יבא על ידו חטא, רק באופן ציורי, שכל התכונה הנפשית לא תתגלה שמה, שזה יתכן להיות ע"פ תולדות הזמנים ושינויי הציורים הבאים בשטף החיים ההולכים ומשתנים בפרטיותם, אע"פ שהם מתעצמים תמיד בכללותם על התכונה הכללית של עצמיותה של הנפש, ע"פ ערכה ומעלתה המדוייקת, שמתגלה באמתתה רק בחיי המעשה והפועל. □

נח.6

א"ר, רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד, "מדוע בזית את דבר ד' לעשות הרע", רבי אומר, משונה רעה זו מכל רעות שבתורה, שכל רעות שבתורה כתיב בהו "ויעש", וכאן כתיב "לעשות", שביקש לעשות ולא עשה. הנטיה המוסרית הישרה, היא ג"כ ראויה להצטרף לנטיית הדרישה והחכמה, אלא שצריך להתנהג עמה במשפט כראוי. ע"כ, אין ראוי לעזוב את ההרגש הפנימי הנטוע בלב כל אדם ישר לבקש להצדיק את אבותיו, בפרט הנודעים למעלה ולשבח. ועלינו לדעת שבכל הפתחים שנתן יוצר האדם בקרבו לבא על ידם למחקרים טובים אמיתיים ומועילים, נחשב ג"כ זה החפץ של קיום דברי חכמים מכובדים,

ודרישה לשבח את הגדולים והחביבים ביותר, אשר עם אמנם בכל מקום שאין שום אופן לבא בדרך האמת לא יהיה שם משוא פנים, אבל בכל מקום שהדרכים שקולים, והשערים, שערי העבר, נעולים לפנינו בפרטיותם, ראויה היא הנטיה הטובה והעדינה הזאת, שמתגברת ביותר בלב בניס [להצדיק] את אבותיהם הראשונים, לקחת חלק בהכרע הדעת, לפנות למקצע הדרישה בדרך הזכות והכבוד ככל אשר תוכל יד האמת והיושר להגיע. אמנם באשר יש בנטיה זו ג"כ עקבות של חפץ משוחד, אע"פ שהיא טובה וישרה, ע"כ היא צריכה לבחינה יתירה יותר מדרשה אחרת שאין הפניה התכונת קרובה לה, אבל אחרי הבחינה וההתאמה למשפטים אחרים, הענין בא לבירורו הראוי. ע"כ, אע"פ שעצמותה של הדרשה מ"לעשות", שביקש לעשות, קרובה היא לדון, מ"מ רבי, כיון דאתי מדוד, ונטייתו רבה לדרוש בכבודו וזכותו, לא הסתפק באפשרות הלשון לבדו, עד אשר בירר ע"י הקפה כללית, שבכ"מ [שבכל מקום] כתוב לשון עבר, "ויעש", והיה ראוי לכתוב ג"כ ועשית, ובזה יוצאת הזכות שבקש לעשות ולא עשה. והבקשה לעשות, באיש גדול, המעמיד ממשלה וממלכה רבה, שצריך שיהיה רוחו גדול ונאדר, וחפצו כביר, וכחותיו כוללים עזוז חיים גדולים, הוא ג"כ זכות גדולה, שאמנם נסתמנה גדולתו במה שלא עשה, כי נשמרה רגלו מלכד ברצות ד' דרכיו. אמנם זאת ההכנה של בקשה לעשות הרע, שהיא אות על הגדלת הנפש ועז כחותיה, שכפי גדולת חובת פעליו וגבורת עז נפשו ראויה להמצא בו במדה אדירה, הוכיח הנביא שזאת הבקשה היתה ראויה להתראות ע"י אופן מכובד, באופן ציורי פנימי באיכות הלך הנפש והתעלות כבישת כחות גדולים מהתפרצם, והתהפכם לטובה ולגבורה עליונה ומועלת באומה ובעולם, ומדוע הי' הדבר, "כי בזית את דבר ד" לזה הצורך של בקשת עשיית הרע בעיניו, אע"פ שזאת הבקשה בעצמה טובה היא, שראוי שיהיו הנטיות הנפשיות בלתי מוגבלות באדם גדול רב ושליט, והאפשרות (על) [אל] הרע והכרת נטייתו תהיה חיה ואדירה, שרק עם זה יוכל להפנות כח חיים עצומים לברכה לאדם רב. אבל בעצמות הענין הוא מזכותיה דדוד, כן ממה שלא עשה, כן ממה שבקש לעשות, ומזה ידענו כמה גדולה היא פעולת צדיק כביר רב כח לב כזה, שאפילו הצד הנטפל שבנפשו הוא רב אומץ, ולא חסר מאומה מכל עצמת חיים, וכמה נפלאה היא המלכות והקדושה, שכל אלה נצמדו לעבודה עליונה, לרומם שם ד' ועמו לעד. ¶ נט. . עפ"י משלי ג, כו. . עפ"י שם טז, ז. ¶

.ס

"את אוריה החתי הכית בחרב", שהיה לך לדונו בסנהדרין ולא דנת. החרב היא המורה תוקף עז המלוכה הנתמכת בכח החיל ואנשי המלחמה, שכ"ז שהעולם עומד הוא על מעמד כזה שהמלחמות הנן צריכות לו, לעתים עכ"פ, הרי תוקף העז והגבורה הנם הדברים היותר נדרשים להיות מלאים עם כל מכשיריהם. אמנם עז המלוכה מביא לאמץ את כח המלך, כדי שיהיה חפצו שליט ורצונו יהיה רב כח למען יתן עז לעם, ובכל העמים הנה עז העם ותקפו זה הוא קץ הגובה של המוסר, מאין פנות אם באמת העם חפץ בצדק או ברשע, ע"כ יתכן לפי זאת התכונה שיהיה חפץ המלך היסוד היותר עליון לכל פועל ומשפט. אבל לא כן חפץ ד' בישראל, הצדק והיושר שהם דרכי ד', הם הנם יסודות העולם ויסודות האומה בכללה, ע"כ אם חפץ המלך לא יהיה מיוסד ע"פ צדק, לא יתן עז לעם כשיהיה נעשה ונשלם, כאשר אין חפץ ורצון העם, הגוי כולו, רק אם יהיה חפץ חסד וצדק, שהוא חפץ אל אלהי ישראל ב"ה. ע"כ, עם כל נטייתו בזה להאדיר את עז כח הממלכה ושלטון חפצה, ע"י הכרת הרחבת שלטון רצון המלך, בכ"ז ראוי היה להשתכל על התכונה המיוחדת של ישראל, שלא יכון בהם שום תוקף ועז רק אם יהיה מיוסד ע"פ אורח חיים של תורת חסד, תורת חיים. ע"כ, היה לך לדונו בסנהדרין, לפחות בפעם הראשון להריגת אדם מטעם מרידה ופגיעה

בכבוד המלוכה, כדי להראות שחפץ המלך הוא שליט רק מפני אור הצדק האלהי השורה בקרבנו. ׀ ס. .
אולי צ"ל: לרצון. ׀

.ko

"ואת אשתו לקחת לך לאשה", לקוחין יש לך בה, דאר"ש בי"נ אר"י, כל היוצא למלחמת ב"ד כותב לאשתו גט כריתות. האומות, שמטרת הווייתן היא חמרית, והנן מצויירות כעין אגודת שותפים לצרכי קנינים אהובים או נדרשים להן, אצלן תהיה אהבת האומה בכללה רק אז מבוססת, כשתהיה תמיד חוזרת אל הפרטים, אל הטבת מצב המשפחה היחידה שלשם הטבתה התאגדה האומה, כשם שחיות מדבריות הבודדות בטבען מתקבצות לפעמים לרגלי צרה משותפת או למחזה ריוח של טרף משותף. ע"כ, אימוץ הזכרת המשפחה ואיגודה לפי מצבן הן, הוא ראוי להיות ממכשירי זריזות הקרב, ע"כ היו הנשים באות במלחמה ומשותפות עם הבעלים. לא כאלה חלק יעקב, שתכלית מציאות האומה, מצד צורתה, מצד נשמתה ואורח חייה, בשביל קדושתה ורוח ד' השפוך עליה, זהו האוצר היותר יקר מכל חמדה, זהו החפץ העליון של כל יחיד באומה ושל כל הכלל כולו, זהו הנותן עז ועטרה להויית המשפחה עצמה בצביונה המקודש הישראלי. ע"כ, בבא התור לעבוד לטובת האומה בכללה, אז כשרגא בטיהרא תבטל אהבת המשפחה, לבל תחלל את עז אהבת האומה. היציאה למלחמה לא היתה ע"פ חשבון של הצלחת הפרט, שחשב שכשישוב מן המלחמה יהיה מוצלח ומאושר. לא, הוא צייר בעצמו כאילו התיאש מן החיים הפרטיים, והולך הוא בשמחה ע"מ למות מות גבורים וקדושים במלחמת ד' לרומם קרן לעמו, ע"כ כותב גט כריתות לאשתו ליאש את לבבו בכל האפשרי מקשר משפחה ומהרעיון הפרטי התלוי בו, בהיותו דורך מהלך של רעיון יותר כללי ויותר עליון, מהלך עבודת הקודש של העם כולו. התוכחה אמנם נמרצה היא, שבשעה שהכלל הוא מתרומם ומתקדש ביותר, אין הדבר ראוי להשתמש בעילויים לנגוע במצב אחד מהם הפרטי, שנעשה חפשי ע"י התרוממותם העליונה. ומ"מ מאת ד' היתה זאת, שליקוחין יש לך בה, שסוף כל סוף גט כריתות כותב לאשתו, ועוד יש בזה הוראה המאמתת בפועל את הניתוק המעשי מחיי המשפחה הפרטית בשביל הענין הכללי הלאומי, שגי"ז אע"פ שנסתבב במכאוב, מ"מ סופו הוא שיהיה לברכה, להגביר חיל ולאמץ רוח בעז ימין ד' רוממה, בגבורת ישע ימינו הנטויה על עמו ונחלתו. ׀ סא. . תהילים קיח, טז. . שם כ, ז. ׀

.סו

"ואותו הרגת בחרב בני עמון", מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו, אף אוריה החתי אי וילע שנענ התא. עא"תולגהל דירצ רבדהש פ, תוכלמה קזחח דושיש, ולוכ סעה סצוע אוהש, יולת בעקרו ע"פ הערך שהיושר והצדק, שהוא אמתת העז האלהי, קשורים בתוכו, מ"מ ודאי עצם הדבר צריך ודרוש להיות, שהעז העממי יהיה מוחש ומורגש, וכבוד הכלל ועצמתו צריכים להיות במעלה היותר עליונה, שבזה יבוססו כל המטרות היותר טהורות ועליונות. אמת שלפעמים נמצא עצם הנטיה לאהבת העם בכל רחבה ועמקה שהיא מצויה באומות, שאנו יכולים להתלמד מהן ג"כ לענינינו, אבל לא באותה המדה שהיא מצויה בהן. אהבת העם תבוא לפעמים מרוב אהבה עצמית גסה שמתקבצת בקיבוץ גדול ומסודר, ותתגלם בזה ברשעה היותר גדולה, בכח רב ויד חזקה לבלע ולהשחית. אבל אהבת עם ד' הצריכה להקבע בלב כ"א מישראל, היא

מיוסדת על עומק היושר האלהי הכללי. ומ"מ צורתה החיצונית צריכה שתהי' במלא העז והמשגב, כאותו המשגב היוצא בעמים שאינם יודעים שום רעיון יותר נאצל מאהבתם העצמית. בני עמון נקראו על שם בן עמי שנקרא לאביהם מאמו, רגש העממות היה בהם חזק ואמיץ, וע"ז שלהם נטלה אצלם ציור המלוכה, מלכום שיקוף בני עמון, המלכות והעממות בחוברת. הטוב שבהם צריך להכניס בישראל "ותהי על ראש דוד", מה חרב בני עמון א"א נענש עליו, אף אוריה החתי א"א נענש עליו, כי עצם הענין, חק תוקף כבוד המלוכה, עז בידו בצדק גם לדון ד"נ למטרתו הגדולה הכללית, שהיא הכרת הדר העם וכבודו הנקשר בכבוד המלוכה, שלא ינקה כל הנוגע בה. § סב. . בראשית יט, לח. . מלכים א יא, ה, ז. . שמואל ב יב, ל. §

דס

מ"ט, מורד במלכות הוה, דא"ל "ואדוני יואב ועבדי אדוני ע"פ השדה חונים". יסוד המלכות הנשאה היא, שיהיה הרוח הנשגב והמרומם של המלך הקולט בקרבו את האוצר היותר נעלה לגדולה ולתפארת של הגוי כולו, פועל באומה כולה. הרוח הנעלה הוא מתלבש בסדרים ותכסיסים של הנהגת המלכות היוצאים אל הפועל, ומתמלאים ע"י העם והצבא. אמנם בהשפלת המלוכה, שיהיה המלך רק צל מלך, יהיו החקים והסדרים נאמרים בשמו, והצבא בכללו סר למשמעתו כדבר מלך שלטון, אבל הרוח של הממלכה יהיה ע"פ שרי החילים הרודים בעם ע"פ חפצם ושיטתם, בזה האופן נחשב המלך רק אדון להעם, ולא אדון לשר הצבא. אמנם ממלכת בית דוד אשר זכה בה ע"פ ד', הנה זאת היא תעודתה, שתאשר את העם כולו ברוחה, ברוח ד' אשר עליה, ע"כ כעם הצבא, כשר הצבא כולם עבדי המלך הנם. אוריה היה, כפי המורה מסידור המאמר, מאנשי זאת הדעת שהעריץ את המלוכה ע"פ משטרה על העם השומעים לקול המלך אשר שמו עליהם, אבל הרוח הפנימי חשב שהוא ראוי להעשות ע"פ שר הצבא, וכ"א לפי מחלקתו ומשרתו בעניני האומה. ע"כ באוי תא תדחוימ הכרעמל קלבח, דלמה ידבע ללכב וללכ אל רשא, לע קר וינפב דלמה סש ארקיו החיל ההמוני. מכתה כזאת היה אפשר לצאת כשלון גדול לכל שבט הממלכה, ומשגה בהכרת הערך של ממלכת ד' אשר על ראש משיח ד', שהממלכה העצמית היא נחלתו, והולמתו ע"פ עצת ד' העליונה עדי עד, ואוריה היה בזה באמת מורד במלכות. § סג. . עיין ישעיה ל, יד. §

דז

אמר רב, כי מעיינת ביה בדוד לא משכחת ביה בר מדאוריה, דכתיב "רק בדבר אוריה החתי". ישנם שני אופנים שבהם אנחנו מעריכים את האדם ע"פ מעשיו הנגלים לפנינו. ע"פ רוב יהיה המעשה, אפילו הפרטי, לא ללמד על עצמו כ"א להורות לנו את טיבו של האיש העושה וערכו. אמנם יש ג"כ במציאות, שיגלו לפנינו מעשים מאיש אחד, והם אינם קשורים כלל בעצם אופיו ותכונתו כ"א הנם תולדות חיצוניות, מסיבות שונות שגרמו שיצא מעשה כזה מתחת ידו ולא רוחו ומדרגת מוסרו, וזה מזדמן בין במעשים טובים בין במעשים רעים. אמנם לדון ע"ז, להחליט שאיש שמתגלה ממנו מעשה אין לו יחס עצמי, צריך השקפה עמוקה בערכו של האיש מצדדים שונים אחרים, ולאחר העמקה מקפת אז נוכל להחליט אם נמצא מעשה שאין לו קשר ישר עם תכונתו, שהוא ענין בודד שלא נמצא לו הערכה עם ערכו הכללי של האיש. ובזה העיד רב על דוד, שכאשר נתבונן היטב בכל דרכיו, מעלליו ותכונותיו, לא נמצא לו תכונה קיימת הגורמת ענין

זה, כ"א הוא דבר נבדל לעצמו, ואין לו קשר עם שארי תכונות חייו וערך מצבו הנפשי, ו לא משכחת [ביה] בר מדאוריה, בתור חזיון יוצא מן הכלל שנאמר " רק בדבר אוריה" .

סה.

אביי קשישא רמי דרב אדרב, מי אמר רב הכי, והא"ר קבל דוד לה"ר, קשיא. מי שנפשו המוסרית היא בריאה וחזקה, אע"פ שיכול להיות שיזדמן לו מקרה היוצא מכלל תכונתו, ויעבור ואשם באיזה פרט באופן שלא יהיה להמעשה ההוא ענין ויחש מכוון עם ערכו הכללי, אבל לא יתכן זה להיות רק במקרה של כח המתעורר מצד עצמו, מצד התגברות איזה תכונה זרה או איזה מחשבה בלתי ברורה, וכאדם יעבר ברית מבלי משים. אבל שיהיה האדם הבריא לגמרי במוסרו מושפע מאחרים באיזה רפיון מוסרי, דבר זה לא יתכן, כי בטבע כל נפש הוא למצא את התגברות העצמית, בשעה שאחרים באים מן החוץ לשלוט עליה ולהמשיכה בדברים אשר לא כפי רוחה. ורק אם ימצא באדם איזה רפיון תכוני, אז יהיה רך, להיות נכפף להשפעה הזרה של אחר במה שהוא שלא כשורה, אבל אם יהיה טבע נפשו אמיץ, אז ימצא מיד העז הפנימי היוצא במחאה על כל מה שבא מן החוץ לשלוט עליו, ולא רוחו. ע"כ, בהיות התכונה הכללית אמיצה, והמגרעת המקרית איננה קשורה בכלל מסכת הנפש, א"א לומר שיקבל לשון הרע בעשיית מעשה שלא כדת ע"פ השפעה חיצונית. סה. . עפ"י הושעו, ז. .

סו.

גופא, רב אמר, קבל דוד לה"ר דכתיב "ויאמר לו המלך איפה הוא ויאמר ציבא אל המלך הנה הוא בית מכיר בן עמיאל בלו דבר, וישלח המלך דוד ויקחהו מבית מכיר בן עמיאל מלו דבר". מכדי חזייה דשקרא הוא, כי הדר אלשין עליה, מ"ט קבלה מיניה, דכתיב "ויאמר המלך ואיה בן אדוניך, ויאמר ציבא אל המלך הנה הוא יושב בירושלים וגו'", ומנ"ל דקבל מניה, דכתיב "ויאמר המלך לציבא הנה לך כל אשר למפיבושת ויאמר ציבא השתחוייתי אמצא חן בעיניך אדוני המלך". איסור קבלת לה"ר לבד מה שקלקולו נראה ברור, כשהוא יוצא למעשה להפריד בין אחים ומכ"ש לרדוף אדם על חנינם, הוא פועל על התכונה הנפשית להטיל חשד ואיבה על האנושיות מתוך איזה מעשה או דיבור הנראה לדון לחובה, ובזה תגדל השקפת הרע בעולם בעיני האדם יותר ממה שהוא באין ערך, ויוכל לצאת משפט מעוקל על כל מהלך הדיעות והמעשים. וכשיקרה מפגע כזה בכסא מלכות, יכול הוא להטיל פגם ביסוד החסד והמשפט המיושר, שהוא מכון כסא הקב"ה שתהיה המטרה מלאה אהבה וחסד כוללת. המצב המורה שעמד בו אז דוד בהיותו נרדף מהרעה שמתוך ביתו, אין פלא שגרים להטות מעט את השקפת האהבה והאימון לצד החשד והאיבה, שגם זה נכלל בכלל העונש, וכאשר בתחילה כשביקש לעשות חסד עם מפיבושת הטיל ציבא קוצים בעיניו ויאמר שהוא בבית מכיר בלו דבר, לא במקרה קרא את שם המקום "לו דבר", כלומר לא במקרה הוא יושב שמה, כ"א, עיניו ולבו נשואים לענייני פוליטיקה, ולו דבר וענין בזה בשבתו שמה, מדת זהירות ודאי ראויה היא ולמיחש מבעי, ע"כ לקח אותו מלו דבר, כלומר שנלקח באופן שהלוקחים יודע להם ענינו ורעיונותיו. וכאשר הוסכם אח"כ שיהיה מאוכלי שולחן המלך ככל בני המלך, זה לנו האות שיצא מזוקק, שאין עליו שמץ חשד של חתירת הממלכה, ע"כ כי הדר אלשין עליה בעת צרתו, למה קבל, לתן לציבא את אשר

למפיבושת. ׀ אלא שקודם שנצרף לגמרי כסא דוד ע"י תלאותיו, ורוממות נעימת זמירות בהתעלות הנפש אל מרומי קודש, מוכרח הוא הדבר לשלימות המלכות שיהיו נמצאים כל הכחות הנפשיים באוצר הגדול של נפש המלך, וגם כחות רעים לא יתכנו להיות חסרים. [מוסד]ם של הכחות הרעים ועיקרם, הוא קבלת לה"ר, ההכשר להיות מושפע ע"י הערה רעה מרעי אדם, והנטיה להביט על העולם בעין סוקרת את הרע שבו, זה הוא היסוד לכחות של אבירות וקשיות לב, שרק כשהם נצרפים ונמתקים הם מוצאים מקום הגון ומסודר בהנהגה, אבל טרם צירופם הם לרועץ. אבל כ"כ היא כוללת עטרה של מלכות בית דוד, עד שהיא נמשלת להבריאה בכללה, שלא יתכן שיחסר בה כללות הכחות להרע, כשם שלא יחסר לה שום כח טוב, ומכללות הכל תעמוד במילואה אח"כ על האושר והטוב, כי העין החודרת שההשקפות המרות שלה יפכו לטובה, תהיה אח"כ הכרתה את טוב המציאות ואת אור האהבה והחסד במעלה היותר ברורה רוממה ועליונה. המיעוטים מתרבים והפגימות מתמלאות, "כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה" "עטרת תפארת לעמוסי בטן" ׀ "דוד מלך ישראל חי וקיים". ׀

סו. ׀ ר"ה כה, א. ׀ קיגום לבנה ׀ תהילים פט, לח ׀ בכתי"ק אולי: בענין

50.

ושמואל אמר, לא קבל דוד לה"ר, דברים הניכרים חזא ביה, דכתיב "ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו, ואת בגדיו לא כבס וגו'", וכתוב "ויהי כי בא ירושלים לקראת המלך ויאמר לו המלך למה לא הלכת עמי מפיובושת, ויאמר אדוני המלך עבדי רמני, כי אמר עבדך אחבשה לי החמור וארכב עליה ואלך אל המלך כי פסח עבדך, וירגל בעבדך אל אדוני המלך, ואדוני המלך כמלאך האלהים ועשה הטוב בעיניך וגו', ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה, ויאמר מפיובושת אל המלך גם את הכל יקח אחרי אשר בא אדוני המלך בשלום אל ביתו", א"ל אני אמרתי מתי תבא בשלום ואתה עושה לי כך, לא עליך יש לי תרעומות אלא על מי שהביאך בשלום. ברוב הפעמים נובעת התקבלות דברים רעים הנאמרים על איש לרעהו מרפיון נפש, מהכרה פנימית שבאמת יש לו למי שנאמר עליו ממה לפחוד, וכי הוא ראוי להיות נרדף ושנאו, אבל מי שלבבו לב טהור ויודע זכות נפשו וחפצו הפנימי שהוא רק להשכיל ולהיטיב, לא יכנס בלבבו מה שאומרים שאחר דבר עליו רעה או בוז. אמנם כשם שפעולה זו של מניעת קבלת לה"ר היא נובעת מיקרת הנפש וטהרתה, כך היא גורמת ג"כ שהמחזיק בה תיקר נפשו בעיניו ויתרומם מכל דבר שפל ונבזה, לא יעשה לאיש רעה וירחיק עולה מאהלו ושמץ דופי מרעיוניו. ולהיפוך, הנפילה בזה החטא גורמת להשפיל את הנפש יותר ויותר, ולהיות באמת עלול להיות שנאו ונרדף מאדם רב. כ"ז הוא באנשים מצויים שהענין המיוחד שמעוררים עליו לגנאי יש לדורשו לשבת, ואם באמת פלוני הוא שוטמו ורודפו הלא יש לו פנים לומר שכבר נמצא בחובו איזה פרט שלפי האמת ראוי הוא לרדיפה ובוז, ע"כ אין שייך לקבל הדברים כפי אותה המערכה הרגילה בלב בני"א, לשנא את האיש ההוא, אפילו אם יהיה בלבבו איזה דברים והוכחות, שסוף כל סוף המשקל יוכל להצטרף לטובה, כשיכריע את כף הספק מצד אחד ואת כף הצדק שיוכל להיות בחבירו מצד השני. ׀ אמנם כאן היה הדבר כ"כ כללי, עד שהדברים הניכרים מספיקים להחלטה. מלכות בית דוד היא יסוד לאומה הישראלית, היא נבדלת ממלכות בית שאול בזה שהיא הולכת עם הנהגת מלכות שמים הדבוקה באומה

בכללה לדורותיה, והיא נושאת עיניה למרחוק, ליסודו של עולם. גם את הליכות הצדק והמישרים היא דנה ע"פ מדת הנצח והאחרית הגדולה שיש לכללות כנסת ישראל בעולם, לא ע"פ ההוה לבד, המרכז לפעמים את הלב לפי המראה של השעה, מפני שאינו יודע אחרית דבר. ע"כ היתה מלכות ב"ד ביסודה דבקה לנבואה, ועושה כל מעשיה ע"פ עצת ד' הנשגבה, זאת היתה המעלה העליונה של דוד שהיה לבבו שלם עם ד'. ההוה אמנם יתנגד פעמים רבות להנהגה כזאת, כשם שנראה לפעמים לקוצר רוח האדם ועינו הכהה ג"כ תהפכות בסדרי הנהגה הכוללת האלהית. ׀ מפיושת היה בלבבו מסור לדרכי מלכות שאול, וכאן התגלה בתור בן שאול. אמנם אע"פ שלא היה יכול, ואולי ג"כ לא חשב להוציא אל הפועל מחשבות פוליטיות, אבל דיעות לימודיות כאלה הן ג"כ מזיקות הרבה מאד, ורעיונות כאלה אע"פ שהם שרויים בסתר לבב הנם מתגלים. ע"כ מצא לנכון להראות, שאין דעתו, דעת המלוכה, נוחה מלימודים ושיטות כאלה, אע"פ שהם אינם מתגלים במעשה. מפיושת, התבאר שהוא אמר מתי תבא בשלום, לא העלה על דל שפתיו ודעתו הפנימית ביחש המעשה, ואמנם כמלאך אלהים המלך להשכיל ג"כ דברים נעלמים, אבל הוא הרבה לדבר וק"ו באומה שלמה, חשב שדוד עשה גבוהה, כי אמנם במקום שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו את המסילה לרמוס את מוסר ההוה מפני השקפות של מרחק לפעמים. אבל באמת זאת היא עצת ד', ותדבר על בית עבדך למרחוק. הוכנו אמנם הכחות שהסדר האלהי כך יתקבל באומה, אבל הוא אומר שאפשר לכונן סדרים שעל פיהם יונהג סדר כללי באופן אחר, והמשטר האלהי יושפע אז בדרכים אחרים, באופן שיהיה השיקוף נובע ממעמד ההוה אל העתיד. אבל הוא לא הכין לב כי מלכות בית דוד לא ממלכת שעה היא, כ"א ממלכת עולמים, ששינויי הזמנים והדורות לא ישלטו ע"כ הדברים הם ממש נוגעים כתרעומות כלפי מעלה,   עליה, "וודד עבדי נשיא להם לעולם ובערך כולל כזה הנוגע לסדרי האומה עדי עד, אין מקום לומר שיש כאן קבלת לה"ר, כ"א חדירה עמוקה לתוכן הלב באמת וצדק, בשביל להצדיק צדק עולמים ולתמוך כסא דוד וממלכתו באמת   "ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת ד' צבאות תעשה זאת

ישעיה ט, ו. ׀ יחזקאל לו, כה מכות י, ב סז

סו.

היינו דכתיב "ובן יהונתן מריב בעל", וכי מריב בעל שמו והלא מפיושת שמו, אלא מתוך שעשה מריבה עם בעליו, יצתה בת קול ואמרה לו נצא בר נצא, נצא הא דאמרן, ב"נ דכתיב "ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל", א"ר מני על עסקי נחל. ישנם אנשים גדולים בעלי נפשות גדולות וטובות מאד, שהם מתנשאים בפנימיות טובים וזוך נפשם מעל כל אותן הדברים שבחטאות האדם שגרמו כמה דברים של עמל ושל טורח, לישרם ולהעמיד על מכון הראוי את כל מערכת הנהגת התולדה. בתוכיות שלהם אינם חסים כל עמל ואון, ע"כ אינם מכירים כלל את הערך של הרשע, ואת הצורך הגדול הנמצא בסדרי המוסר הכללי האלהי

להכחידו ולמנע את הזיקו, ולא עוד אלא להפכו לברכה ולקדושה, לטובה עדי עד. אותם האנשים מתוך שאין בהם שום דופי, לא יוכלו למצא לבבם שלם עם ההנהגה של ההוה, המשתרעת אל העתיד מעבר מזה ואל העבר מעבר מזה, ליחד את פרודותיו ולהישיר את עיוותיו. רק גדולים מזה הנם האנשים היותר כלליים, המבינים את עומק הטוב עם עומק הרע, המשכילים את עומק הצפיה האלהית הסוקרת עד סוף כל הדורות, מראשית ועד אחרית, שהם משיגים במבטם התמים והפנימי להגיע לסוד ההנהגה העליונה. ¹ מפיבושת, בהיותו מגזע שאול ירש ממנו את המדה הזאת, הנובעת מצד עדינות הנפש ורץ הרגש, להיות נסלד מכל מראה שההוה שלו איננו לפי הטוב והמוסר היותר מבורר ונחמד, ולא יכול לחדור לעמק השפלות שהאדם נתון בו מצד קלקולי הבחירה הקדומים שהושפלה על ידם נפשו, עד שצריך רטיות חזקות למען השיבו למצבו העליון, שבו הוא ראוי להיות עומד מצד צלם אלהים אשר בקרבו. ע"כ, ההתגלות של האור האלהי שע"י מלכות בית דוד בפועל ובמעשה, הצופה מרחוק, ובנויה לתקן את כל מעקשי העולם, להאיר את כל המחשכים בכח גדול ובעז אלהי, לא יכלה להתאים עם נפשו התובעת צדק ומוסר מוחלט, מאין פנות אל המציאות וירידותיה. הוא עשה ברעיון מריבה עם בעליו, מה שאול עשה זה בפועל ג"כ בזה הדרך, שלא יכלה נפשו להיות משתפלת לעומק הרע כדי להתרומם על ידו לעומק הטוב, ולא נמשכה מלכות בית שאול משום שלא היה בה שום דופי. הוא היה קשור מאד בטוב המוחלט ולא יוכל לזוז ממנו, וירב בנחל על עסקי נחל. החילוק שבין צרכי הפרט לצרכי הכלל וצורך הצפיה הרחוקה המיתממת דוקא ע"י אור הנבואה, לא היתה יכולה להתגבר על כח השעה שהיה קשור עמו בחזקה, ע"כ לא היתה מלכותו כ"א מלכות של שעה. וליחש המלוכה, שצריך עמה הכללות והמלוכה של ממלכת ד', שהצפיה האלהית הוא היסוד היותר נכבד שבתנאיה, לא היתה יכולה להתאים עמו בדרך טבעי כ"א באופן מלאכותי, "רמה קרני ולא רמה פכ"י" ². ואף שבכללם רמה מעלתם עד אין ערוך, מ"מ [על] זה החלק של ההפסד וקילקול, מניעת ההסכמה עם הסוד האלהי שבממלכת ישראל, אשר מרחוק תשא דעה, נאמר "די יחתו מריביו [וגו']", ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו" ³

אמר רב יהודה א"ר, בשעה שאמר דוד למפיבושת "אתה וציבא תחלקו את השדה", יצתה בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה. ההכשר הכללי להנהגה, (ש)צריך שיכלול עמו כל הכחות כולם, שבכללם הנם גם הרעות והקשות הרבה, אמנם רק אז תהיה ההנהגה מסודרת והמכונה מתנהגת לתכלית הראויה כשיהיה השימוש עם הדברים המוכשרים להזיק לפי הצורך והשימוש הטוב. אבל אם תולד איזה נטיה שהיא מכשרת את הנפש להתפעל מדבר המזיק והמרעיל יותר מכפי המדה הראויה, אז תחדל ההנהגה מהיות מכוונת לתכליתה. וכאשר בכללות הכחות הרבים הצריכים להנהגה כללית מרכזית מסודרת, א"א שלא יהיה בה קיבוץ של המון כחות, שכ"א יש בו צדדים של תועלת וצדדים של חולשה והזיק, עד שיוכלו להפריע פרעות גדולות ולסכסך דברים רבים אלה באלה, שיועילו להותו של העם בכללו בעניני הרוחניים והחמריים, יגיע אז הצורך לחלק את המערכות, עד שכל חלק רשום יתפתח בסגנון מיוחד, למען לא יהיה כח אחד למוקש לחבירו, כיון שכבר הוכשרה המחלה של הכשלת כח אחד לחבירו להתגלות ע"י הנטיה של החולשה לאיזה מן הצדדים. ¶ ההכשר הכללי להתפעל ג"כ מן הרע שהוא נודע לנו בתור קלקול בנפש יחידית פרטית, מוכרח הוא שימצא בנפש הגדולה והכללית של שורש ישי, מקור מלכות בית דוד. אבל רק אז לא תהיה נצרכת להחלק, כ"א כשלא תצא מגבולה הראוי להטבה הכוללת, אבל כיון (שיצתה) [שיצא] פסיעה אחת לבר, חוץ מן המדה, כבר הוכשרה הנפש הכללית להחלות בזה שחך אחד יעיק על השני. ע"כ, באשר כללות סגולות מיוחדות הנצרכות לכללות האומה, א"א שלא יהיה בכ"א מהנה כח טוב וגם כח רע, ככל הדברים גם היותר טובים, למימינים בה סמא דחיי ולמשמאילים בה סמא דמותא, וכאשר הסדר של האומה להנהגתה הפנימית והחיצונית ישנם שני צדדים, צד הקדושה שבה בתור ממלכת ד', ממלכת כהנים, שיסודה ננעץ במלכות ב"ד, והצד העולמי ברוממות פוליטית] ככל העמים, אשר בעת התמימות הגמורה כל אלה נובעים ממקור אחד ומתקשרים בקשר אחד, ואין בהם שום דבר הסותר והמזיק, כאשר כ"כ גדלה הכלילות המוכשרת במלכות ב"ד, עד שגם הרע הגמור ג"כ הוא כלול בה לתכלית הטוב והעילוי, לצד הקדושה האלהית המרוממת את הכל. אבל כיון שזה הכח של היות נפעל מכח הרע החיצוני, שהוא היסוד הכללי של קבלת לה"ר יצא מגדרו במקצת, הוכן כבר כח הסותר להתגלה. ושני הכשרונות הללו של הממלכה, צד הקדושה שלה וצד החול שלה, שלכל אחד מהם ישנם סגנונות רבים ושונים, התחילו להיות מתגוששים ומעכבים זה ע"ז, עד שהוכרח אח"כ ע"צ התיקון שבאחרית, בעצת ד', לצאת אל הפועל החלוקה המדאבת, שהרגשתה התחילה בתור סיבה רחוקה ראשית להיות מורגשת ע"י הסדק המוסרי שנעשה בזה. ע"י ההחלטה של אתה וציבא תחלקו את השדה, ויצתה ב"ק ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה. ¶

א"ר יהודה א"ר, אלמלי קבל דוד לה"ר, לא נחלקה מלכות ב"ד, ולא עבדו ישראל ע"ז, ולא גלינו מארצנו. התכלית העליונה המקיפה את כל האמצעיים המובילים אליו, בתכונתם של ישראל, בכח אור הנשמה האלהית השורה בקרבם, "ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים"

הוא החותם הגדול של האחדות, החובקת את כל צדדי החיים השלמים והמאירים בכל גווניהם המתחלפים והנראים כמתנגדים וסותרים זה לזה, הכל בחטיבה אחת מכח האור של האחדות העליונה המאירה עליהם, "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"

ע"כ, כל מה שהוא מיוחד בשלמות הצורה והכשרון המוסרי והמדעי, המתלזה לטובה של כל הנהגה וכל סדר, אע"פ שכפי הנהוג בכל עם שיש להם אופי מוגבל וקבוע, וכל עיקר הוייתם תלוי הוא ביסוד צמצום זה, והתיחדותם ההעדרית לעומת דברים אפילו טובים שבסגולת אומה אחרת, "לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו" , "ייצב גבולות עמים למספר בני ישראל" , ע"כ בשורש נשמת מלכות הקיימת לעד, מלכות ב"ד, הוכן הכל. אמנם ההכשר להתנגדות של איזה כח (על) [אל] הטוב הכללי, שנמצא כפתחו של מחט ויצא אל הפועל בראשית השורש, גרם שיתרחב אח"כ. התכסיס הזה, של קושי ההתכללות של פרטים רבים שונים וחלוקים לאחדות עליונה חטובה ומתאמת, והולכת למעלה למעלה בקודש, זה גרם החילוק הראשי של חלוקת המלוכה. התקטנות הכחות גרמה עוד, שתחת אשר כל כשרון, כל שלמות, כל רגש טוב ונעים, כל רעיון מחיה משמח ומרטיב את כל רוח ונפש, בין בחיי הזמן בין בחיי הנצח, בין בחיי הפרט בין בחיי הכלל, כל מה שהוא מאיר ומפאר, כל מה שיש בו אהבה, תפארת, חן וכבוד, עז וגבורה, הכל נכלל ונשאב ממקור החיים, מעבודת ד' אחד. כיון שהוקטנו הכחות ולא יכלה ההרחבה העליונה של גדולת הנשמה הישראלית הפנימית להרחיב את כחותיה העליונים כפי עצמות סגולתה, והחפץ הגדול נטוע הוא באומה אל הכל, אל ריבוי פרטים של אורות חיים, שרק בהתרחבות הגדולה של האמת העליונה של אורן של ישראל היא מתגלה באחדותה העליונה, ממקור חיי החיים ב"ה, "דודי צח ואדום דגול מרבבה" . אבל כיון שנחלקה התימות, התחיל יצרא דע"ז למצא מקום, זה הקלקול גרם באמת שכ"כ הוקלשו הכחות ונפלו, כ"כ נתקלקלו הנפשות שהוכנו להיות במעלה כ"כ רמה ועליונה, כ"כ מקיפה וכוללת, עד שבעמידת האומה על מכוונה לא תוכל להרפא, והוכרחה להגלות מארצה, להתפרד בין עמים רבים וממלכות שונות, להפעיל את כולם באורה, ולשאוב מכולם את פרטי אורותם. ורק אחרי נסיון כביר וארוך תבא אל מטרתה, להכיר שכל הכינוס שתמצא ידה, בין ע"י עצמה, בין ע"י פעולתה על אחרים, בין ע"י פעולות אחרים עליה, הכל נובע הוא ממקור קרן ישעה, ותשוב באהבה אל אישה הראשון. אבל אלמלי קבל דוד לה"ר, ולא היה שום מקום התרחבות למניעת התאמה של כל מה שבפנים וכ"מ שבחוץ להיות מתאחד ונכלל, חי ומתענף, לטובה ולברכה, לשם ולתפארת, לא נחלקה מלכות ב"ד, הלאומיות החולית והמקודשת היתה מאוחדת בברכה כלולה בתוכה פנימה, והמון הנטיות הרעיונות גווני החיים היו מתרחבים ברחבה ממקור האחדות העליונה, ולא עבדו ישראל

ע"ז . וכל מה שהוא טוב ונשא בכל עם ולשון היה צץ ופורח בישראל ממקורו השופע על אדמת הקודש, ולא גלינו מארצנו , ו"אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ד' אלהיהם ואת דויד מלכם, ופחדו אל ד' ואל טובו, באחרית הימים"

ע   שמות כט, מה. מנחה של שבת. ירמיה י, טז. דברים לב, ח. שיר השירים ה, י. הושע ג, ה.

כז.

א"ר שמואל ב"נ אר"י, כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ולא הי' לבבו שלם עם ד' אלהיו כלבב דוד אביו", כלבב דוד אביו הוא דלא הוה, מיחטא נמי לא חטא. המלוכה, בראשית יסודה, צריכה שתכלול בכחה את כל הצריך להיות נצמח אח"כ להנהגה השלמה לאומה לדורותיה. והנה, באדם יחיד, עיקר הלב הוא הרגש או הדעת המעשי, שאע"פ שא"א שיהיה שלם בתכלית השלימות כ"א באופן שלא יחסר עמו בכח שום נטיה ושום הרגשה, מגדול ועד קטן, מטוב עד רע, מ"מ אין שבח ההרגשות הלביות שיצאו מן הכח אל הפועל ההרגשות הרעות, כ"א שיהיו בכח כדי שיוכל הכח המעשי להשתמש בהם לשעתם, וגם להוציא מן הכח אל הפועל את העז המוסרי הגדול הפנימי בהתגברו עליהם בשכל ויושר לבב, לא כן היא שלמות השכל שאל המוח החושב, הוא גם הוא צריך להיות כולל הכל, ונזר המלוכה הכוללת צריך להקיף כל הסדרים, כל הנתיבות והמחשבות שבחכמה היסודית ברומה ועומקה, כדי שתהיה החכמה המעשית של ההנהגה שלמה מכל צדדיה. אבל החכמה, היא לא תוכל להסתפק במה שיהיו הנתיבות הרעות רק בכח נמצאים בכללותה, כי איכה זה תשלול אותם ותברר החלטת אפיסותם בטרם הוצאו אל הפועל. ע"כ, שלמות החכמה הכוללת, היא מוציאה אל הפועל את כל הדרכים, את כל ארחות החיים, כל אורם של ישראל וחכמת אלהים חיים המופיע עליו ברוחו, וכל חכמת בני קדם וחכמת מצרים, ובהוצאתם אל הפועל בגילוי ובבירור, רק אז יצטרפו סיגיהם, ואז יכנעו אל הטוב האור והאמת ותתיסד ההנ[ה]גה המעשית ביסוד אמת וקיים לעד. דוד ושלמה שהנם היסודות לממלכת ישראל לעד, כוננו כל אחד מהם את יסודו המיוחד. דוד, נעים זמירות ישראל , קבע את הלב, את הרגש העליון, הרוח הנשגב, רוח הקודש הכוללת השורה על ישראל ועל מלכותו. ושלמה בא אחריו, ליסד את החכמה הכוללת, חכמת ממלכת ישראל, חכמת שלמה. כשגברה פעולתו של דוד היתה עמה שלמות הלב, מפני שאין צורך כלל להיות מתגלה בלב בלתי הטוב הקדוש והישר, ומה שהוא מעוות ורע, אם הוא בכח, זה עזו ותקפו של הטוב שהוא נשאר טמון וכבוש ומשועבד אל הטוב והקדוש בתכלית. אבל החכמה, היא מוכרחת להיות מתפרשת, להיות אל הפועל מוציא[ה] כל רעיון וכל מחשבה, ולברר את הטוב והאמת אפילו ע"י כלל צללי הרע והשקר. ע"כ היה צריך להמצא בלבו של שלמה פיתוח מיוחד גם לכל מה שאינו שלם, לכל מה שהוא ההיפוך מהאור והטוב, והאור והטוב מתגבר הוא והולך בהראותו את עוזו ואמתו, להסיר כל סיג וכל דעה נשחתה וכוזבת. ע"כ, אם לא היה לבבו שלם עם ד' כלבב דוד אביו, זאת

היתה מדתו, מדת החכמה הצופיה רעים וטובים. ואם היה הלב בתכלית השלימות והזיכוך לפי קוטן כחן של בני"א, לא היה אפשר להיות יוצאים על ידו לאור כל המחשכים, כדי להאיר במקומם ולגרשם ע"י האור המתרבה מאור חכמת אלהים אשר בקרבו, הנשאבת ממקור יסוד הממלכה האלהית, כלבב דוד הוא דלא הוה, אבל מיחטא לא חטא .

ז.א.

שמואל ב כג, א. א.

ז.ב.

אלא מה אני מקיים "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו", ההיא כרבי נתן, דר"נ רמי, כתיב "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו וגו'" והכתיב "כלבב דוד אביו", כלבב דוד הוא דלא הוה, מחטא נמי לא חטא. ה"ק ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים, ולא הלך. אע"פ שהחכמה היא מרחבת את סעיפיה על כל עולם הרעיון והמחשבה, על כל תארי החיים והמעשה, ומכנסת תחת התפשטותה את הטוב ואת הרע, את האמת ואת השקר, למען הגדל עז הבריור ואור החיים, וע"י מילי דשטותא מתיידעין מילי דחכמתא . מ"מ כדי להגיע למדע העניינים על בוריין, ישנם דברים הרבה שההרגשה הלבבית היא היא עצמות ידיעתם, ואע"פ שיצייר לו האדם בחכמה את מדעם, לא ישיג את תוכן ענינם עד שיכירם וירגישם בהרגשת הלב נוסף על ההשכלה המחשבתית. ודבר זה הוא אחד מהעבודות היותר קשות במערכת החכמה השלמה, שאע"פ שאפשר לו לאדם השלם, החכם הנעלה, שהתרומם והתקדש כמדתו הראויה לו למען עז האמת והצדק, להיות מחומש בכל ידיעה שבעולם, גם מכל דרכי הרע והרשע, גם מכל הדרכים הנכריים והזרים, רשע הוללות וסכלות, אבל מה יוכל לעשות בהרגשתם אם ירגישם באמת כמו שהם, הרי הוא קרוב לפול ברשתן בפועל. ואם לא ירגישם, לא תכנס הכרתו אותם לגבול השלמות באופן שיוכל לרדות בהם ולהכניעם אל הטוב והאורה האלהית, בשלטון החיים הכלליים באומה ובעולם. ע"כ, צריך האדם הגדול, העולה על כל האדם הרגיל והמצוי, הראוי להיות אור לעולם, בתחילה להיות רוכש לו הכנה רבה של עז מוסר, של קדושת אמת, בהכרה עליונה ובתכונה עמוקה החודרת עד עומק לב ונפש, עד שהירידה השפלה של הרגשת עומק כל רע לאמתנו לא תוכל לעשות לו מאומה, כ"א תעשיר את הכרתו למען יוכל להיות לתועלת לכלל העם, להורותם את אמתת דרך החיים והישרת דרכם לסור ממוקשי רע. ההכנה להודע בתכלית העומק, מכל העומק של כל מרחב החיים והחכמה מכל צדדיהם, מעומק טוב וגם מעומק רע, זאת היתה תעודתו של שלמה לבנין בית הממלכה, להכנינה ולסעדה לדורות עולמים בכל כחותיה וסעיפיה. ע"כ היה צריך להיות יורד לעומקם של כל העולמות הזרים לגמרי, שאדם אחר היה כבר נטמע בהם ויורד ירידה שאין לה עליה. לא כן הוא, גדל דעה ורב עז חכמת אלהים כשלמה, הוא הרבה להכשיר עצמו, עד שאותה ההטיה הצריכה לתכלית עומקה של הרע, הרחיב עז רק לעת זקנתו, שכבר מלא את הכשרו בכל עז החיים וכל מרחב ההכרה של האור האלהי והטוב האמיתי, רק אז נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים. והאפשרות הזאת היתה לו, שהחסרון הפרטי של מה שלא היה שלם כלבב דוד נחשב לו ג"כ ליתרון, מפני הצורך הכללי, והגיע עד עומק גבול

הרשעה בתחתית זוהמתה להכירה מכל צדדיה, בחוש ובהרגשה לכל פרטי סעיפיה. והנה הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים, ודוקא זאת ההטיה היא שעמדה לו שלא הלך, כי מלא את הכרתו בריקניות הרע והשקר מכל צדדיו המסובכים והעלולים ללכוד ברשתם אנשים, וזאת היא תפארתו שבצע מגמת פניו, שרק חכם מכל אדם וענק שבענקים יכול ללכת בדרך כזה, הטו את לבבו ללכת, ולא הלך. ¶

צ.ב.

📁📄 זוהר, ויקהל, מז ב. ¶

צ.ג.

והכתיב "אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוף מואב", שבקש לבנות ולא בנה. אין דבר רע ודמיון כוזב נמצא בעולם, שלא תהיה סבתו ופנייתו הרחוקה דבר טוב ונשגב, אלא שע"י ערבוביות שונות ירד ונחשך. וע"ז עצמה, בין אם נצייר שהיתה התחלת הנטיה לתן כבוד לצבא השמים בתור הגדלת כבוד ד', כהגדלת כבוד המלך בכבוד עבדיו 📁, בין לפי הנטיה הפשוטה, שעצם נטיית האמונה היא באה מפני העריגה הנמצאת בנפש האדם לאלהים אמת, שהיא תכלית מנוחת הנפשות כולן, ותכלית העילוי הכללי של כל היצורים וכל החברה האנושית כולה, אלא שקודם שההכרה של זאת התביעה היא מתברכת יפה יפה, היא מתעכרת בצללים ודמיונות של ע"ז. וע"כ, לחינוך האדם ישנם שני אופנים, או להוציא ממנו את כל ציורי הדמיונות שנאחזו ג"כ במעשה ובהרגל, כדי להעלותו אל ההכרה העליונה שעל פיה ישיג את רוממות מטרותו, או להניח לו את הרגליו וללמדו איך שהם עצמם נובעים ממקור החפץ הפנימי הגדול של דעת אלהים אמת, ונמצא שמעצם החושך הדמיוני יבא להכרה היותר שלמה ועליונה. משפט התורה הוא לגדע ולהשחית את כל סימני ע"ז, מפני שעמדה תורה על סוף דעתן של בריות, שההרגלים החשכים יוסיפו להם ירידה וטומאה. שלמה שהיה חפץ לנסות בחכמה, לבא אל המטרה הנשגבה של תכלית התורה לפעמים ע"פ הסרה מאיזה מצוה, כמו שאמר ארבה ולא אסור 📄, כן היתה דעתו לרומם את המצב הכללי של כל המין האנושי מתוך עומק החושך שלהם. הוא ראה שאין אפשר[ות] להפריע מהרגלם וממה שהנחילום אבותיהם, אמר אולי יהיה אפשר שע"פ אותו ההרגל עצמו יבאר להם את סיבת הנטיה ואת הילדות שבה, וע"פ אותה התכונה עצמה של העבודה החיצונית והזרה יתעלו לדרוש שם אלהי ישראל. אמנם מנוקה אותו צדיק מעון זה ממש בפועל, כי סוף כל סוף אסרה תורה, והעידה שלא יהיה אפשר להזיז את יושבי חושך מטומאת ע"ז כ"א ע"י השחת שרוף וכלה 📄. ועפ"ז, לרוממות נפש תחשב מה שבקש לבנות אבל לא בנה. בעולם הרעיון, המחשבה החפצה במהירות הבאת הטובה לעולם יותר מגדרי המציאות, היא משובחת, ומוכיחה על עומק הטוב שבנפש הגדולה, אבל המעשה הוא משועבד לעצמות המציאות, לדרכיו מסומנים ע"פ עצת ד' העליונה, שכגבה שמים מארץ כן

גבהו דרכיו מדרכנו ומחשבותיו ממחשבותינו 📄📄

ד.ד.

רמב"ם הלי ע"ז פ"א ה"א. סנהדרין כא, ב. שם נה, א. עפ"י ישעיה נה, ט. ||

ד.ה.

אלא מעתה י"אז יבנה יהושע מזבח לד"י, שבקש לבנות ולא בנה, אלא דבנה, ה"נ דבנה. ישנם דברים שעיקר פעולתם היא רק הענין המעשי שבהם, והמחשבה אינה מוצאת בהם מקום מצד עצמה כ"א באותה המדה שהיא נדרשת להוציא את המעשה אל הפועל, וישנם דברים אחרים, שהרעיון והמחשבה שלהם הוא ג"כ חטיבה בפ"ע, ורשומו ניכר בין לטוב בין להפכו. כשנבא לדבר בענינים שאנחנו חפצים להבליט את הערך שיש להתגברות הרוח ונטייתו ברעיון, בהיותו מצורף לידי מעשה, נשתמש בלשון עתיד המורה ג"כ על העבר, בתור הצגת הענין ג"כ בצורתו העיונית קודם שנתגלם למעשה, נמצא שנרויח מזה להכניס בתוך המרכז את הערך של המחשבה, אבל לא לשלול ע"י את המעשה. בבנין יהושע את המזבח בהר עיבל, כוננתו לספר ג"כ את הכנתו ועז רוחו לכוין אל קישור העומד לדורות עולמים ע"י קבלת התורה באלה ובשבועה ע"י בנין המזבח אז, ועם זה המעשה כלול בו. וה"נ, אם שודאי יש ערך גדול אל הבקשה שבקש לבנות במה, בין בפעולתה עליו בעצמו, בין בפעולה הכללית להרע ולהיטיב שיש בה, אבל מ"מ לא נוכל לסלק מזה את המעשה לגמרי, כ"א למצא את הערך המיוחד שיש כאן אל המחשבה. ||

ד.ה.

אלא כדתניא, ר"י אומר "ואת הבמות אשר על פני ירושלם אשר מימין להר המשחית אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתר(ו)ת שקוף צדונים וגו'", אפשר בא אסא ולא ביערם, בא יהושפט ולא ביערם, והלא כל ע"ז שבא"י אסא ויהושפט ביערום, אלא מקיש ראשונים לאחרונים, מה אחרונים לא עשו ותלה בהן לשבח, אף ראשונים לא עשו ותלה בהן לגנאי. עיקר המטרה של הידיעה ההסתורית, שבשביל כך היא דרושה להיות בישראל מבורכת בברכת רוח הקודש, היא לא להציג לבד את פרטי המאורעות שהיו בעבר, כ"א את עז החיים הנמצא באותן הפעולות, שאותו הכח לא ימוט ולא יבטל, ורק מתחלף הוא בגונים שונים לפי הדורות. ואותו הטוב שנתגלה בצורות מיוחדות של מעשים מיוחדים, שהיו אפשריים רק בזמן מיוחד, אותו הטוב הפנימי בעצמו לא ימוט ולא יכלה, כ"א יבקש לו צורות וכלים להתקבל בהם בכל דור ודור לפי ערכו. והרע שיצא אל הפועל וקלקל והרס באיזה דור בתמונות אשר כבר אין להם בדורות הבאים, הוא מ"מ מסתתר תחת תמונות אחרות וחותר ומקלקל, עד שצריך הרבה טורח ועמל עד להביא את הסדרים על כנם, והעיוות מגלגל יסורים ומכאובים כלליים שדורות רבים חוצים עד צואר בבוץ שלהם, אין לך פורענות שאין בה אחד מכ"ד בליטרא מעון העגל

|| "והתודו את עונם ואת עון אבותם" ||

ולצד הטוב, "ואכרתה לך ברית עולם חסדי דוד הנאמנים" (ש"ב). ע"כ, צריך לפי האמת סיפור מאורע של העבר, בהיותו מסופר לאמיתתו, לחדור לסוף הדיעות של הדורות הנפעלים ע"י הסיפורים, ולדעת באיזה צורה יבואו הדברים, למען אשר יוכלו לקבל את הרושם כפי אותו האמת הראוי להם. (א) אותנו הצעד הרחב והגדול, שחפץ שלמה לצעוד בדילוג עצום, להרים את עצם תכונת העבודה

זרה עם המחזיקים בהם יחד מעומק שפלותם, ולהעלותם עד אותה המעלה של הכרת אור החיים הזורח ממקור צור העולמים אלהי ישראל, כשלא הצליח, אע"פ שלא יצא לפועל כפי הנטיה שחשב, מ"מ פעלה המחשבה שהיתה הרבה יותר גדולה מהמדה שהיה העולם יכול לקבל, לרעה, כאילו היו הדברים יוצאים אל הפועל. הטבע הקבוע בנפש האנושית לרגלי חלישותה, שאי אפשר לה להתרומם בשום אופן אל האור והטהר ע"י דמיונות של ע"ז, ואפילו אם יזוקקו ויצורפו, ואין לע"ז תקנה כ"א השחת שרוף וכלה, זה פעל הרבה. ואותה ההארת פנים ומיעוט ההקפדה שיצאה מחכמתו של שלמה שנשאה דעתה למרחוק, מה שלא יכול העם בשום אופן להתרומם לזה כאילו היו הדברים בפועל. והלימוד לדורות צריך דוקא שיצא ממה שלא נעשה ונחשב כאילו נעשה, לדעת עד כמה תוכל נטיית הלב לפעול אם תצא חוץ לגבולה, אפילו לצד העילוי והרוממות, כי כל רוממות ושאיפת תיקון לא תחסר מדרכה של תורה. ואם הדעה העליונה לא מצאה דרך של זיקוק לע"ז, אנו חייבים להתבונן שאם אנחנו נמצא שאפשר הדבר, הוא רק מפני שאין אנו יורדים לסוף הנפש הכללית, לדעת את מכאוביה והעלילות שלה אל החטאת והכיעור, אל הרשע והטומאה. רק ד' הוא בוחן כליות ולב ☸ שאין חושך ואין צלמות ☸

להסתר מפניו ב"ה. ☸ ולעומת זה, כשגבר יאשיהו והרים קרן עזה של תורה, יצא כ"כ בעז וגבורה עד שהכרתו הפנימית ללחם מלחמת ד', לטהר את הארץ מכל רע וכיעור מימים שעברו, גברה עד אותה המדרגה של בלתי נשיאת פנים לשום אבטוריטט, ואם היה מוצא בנינים היוצאים נגד אור קדושתה של תורת אמת היה סותרם, אפילו אם היו להם מעמד ע"י שלמה מלך ישראל. כי הוא ביטל כל חכמת אנוש לעומת תמימת דרך ד' ואמונת אמן, וממילא גרם בהשפעתו שנקלש ג"כ אותו ההפסד שהנטיה של האפשרות לזכך ע"ז, שנתגלתה בימי שלמה, גרמה בירידתה אח"כ אל העם בשדרותיו הנמוכות ביחוד. ע"כ היתה ממש פעולתו ניגודית בתמימותה מפעולתו של שלמה בזה, בהתרחבות תעופת חכמתו, מה אחרונים לא עשו ותלה בהם לשבח, אף ראשונים לא עשו ותלה בהם לגנאי. ☸

צה.

☸ עפ"י סנהדרין קב, א. ☸ איכה ה, ז. ☸ ויקרא כו, מ. ☸ ישעיה נה, ג. ☸ ירמיה יא, כ. ☸ עפ"י איוב לג, כב. ☸

צו.

והכתיב "ויעש שלמה הרע בעיני ד'", אלא מפני שהיה לו למחות בנשיו ולא מיחה, מעלה עליו הכתוב כאילו חטא. אמנם המחשבות הגדולות, שהיו יותר מדי המדה שהעולם המעשי יכול לקבל, הם פעלו לרעה אפילו בצדם הציורי, מ"מ לא באו לגבול המעשה, ולא היו יכולים לצאת אל פעלם. אבל מ"מ, זאת היא פעולת ההתאמצות היתירה יותר על המדה, כשממעטת את הפשיטות הנובעת ממקור העליון יותר מכל שכל וחכמת אנוש, למעט את העז של הסרת הרע בפועל, (על) [אל] אותו החשבון של מה שיש לו תיקון בציורו, וגם החזק שבאנשי לב לא יוכל להמלט מזה, ולדעת שאע"פ שיש תיקון אל הרע הציורי בעומק המחשבה, מ"מ כשיצא אל הפועל נגד היכולת של המציאות המעשית לקבלו ולטהרו, הלא יזיק ויכאיב.

ע"כ, ראוי הדבר הוא שבכל מה שנוגע במעשה, יעמוד דוקא מי שבא לידי אותה מדה של העלאת כל רשע וכסל ע"פ מקורו ביושר וחכמה, להיות גדול שבמקנאים לבער את הרע המעשי מן העולם, כיון שהוא לא יוכל נקיון

אבל כאן נפגמת היא כבר היכולת האנושית ועז הרוח מתרופף, במאורעות כאלה נופלים גם ענקים משמים ארצה, ודוקא ע"י כח העז של האור והטוב שבהם, ומתוך שלא מיחה בנשיו מעלה עליו הכתוב כאילו חטא.

18.

  עפ"י הושע ח, ו.

58.

א"ר יהודה אמר שמואל, נוח לו לאותו צדיק שיהא שמש לד"א, ואל יכתב בו "ויעש הרע בעיני ד"י". כשהאדם מתנשא עד רוממות ההסתכלות לצד המחשבה העליונה המקפת וכוללת הכל, לצד המושג בתכלית העילוי מהמגמה האלהית הנשאה, והוא מוצא איך שכל הפרטים הכלולים בנטיית השונות של כל עם ועם, אע"פ שמתראים בצורות שונות ואפלות, הנם גילויים מיוחדים מהמגמה העליונה האלהית, שאחרי שיצורפו ויזוככו יצטרפו ויתחברו אל הטוב הכללי, אז הלא יעלה על לבו להיות לעזר ולסעד אל הכל, אפילו לאותן הנטיות שהן בתכלית האפלה והרחע, מפני שהן ג"כ צריכות הן להכללות. ולפעמים הן צריכות להתעמק ברשע וחושך, כדי להגיע עד אותה נקודת הגובה של הרע, שרק אז יהיו מוכשרים להתבער ולבנות את הרחבת הטוב ע"י שלילתם שבאה דוקא אחרי היותם בצורה בולטת וניכרת. והנה אם היה דבר זה אפשר לאדם, והיה חכם כללי כשלמה מוצא דרכים מעשיים שלמים לזה, באופן שלא יגרמו הריסה וקלקול אל הטוב השלם והגמור, אז היתה תעודתו בנטיית דעתו לפעמים אל מה שהוא רחוק וזר מבוררת לגמרי, וממילא לא היתה מוצאת בנפשו מקום שום חולשה נגד הזריות, כשיוצאת בדרכים מעוותים ע"י נשים וקטני דעת. אבל מפני שסוף כל סוף לא היה יכול לפעול בעצמו להשפל עד עומק הרשעה של הנטיות השפלות, שתכלית מציאותה של ע"י בנוייה היא עליהם, וכאשר לא השלים לגמרי את מגמת נטייתו לנשיאת פנים אל הזריות, שהיתה נעוצה בעומק נפשו הגדולה מפני כלליותה וגדולתה, ע"כ מצד זה החלק שלא מצא את תפקידו, נשארה קצת חולשה של מניעת המחאה בנשיו, שע"י נאמר ויעש הרע. ובאמת היה נח לו לאותו צדיק להיות שמש לד"א, כדי להוציא אל הפועל בזריות גדולה את כל מה שהושרש בנפשו מנתינת מקום לכל דרך רחוקה וזרה, לשם התכלית הנעלה היוצאת מזה ע"י בירורה וזיכוכה במדה עליונה ומטרה של קדושה, ולא יכתב עליו ויעש הרע בעיני ד' ע"י שלא מיחה בנשיו.

ח8.

א"ר יהודה אמר שמואל, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, הכניסה לו אלף מיני זמר ואמרה לו כך עושין

לע"ז פלוני וכך עושין לע"ז פלוני, ולא מיחה בה. הנפש הגדולה הזאת של מלך החכמה, שחפצה לדלג על הררי עד של ההתפתחות האיטית השתולה ע"פ עצת עליון בתולדה האנושית, ולהבליע תקופות גדולות של אלפי שנים בתקופה קצרה של ימי ממלכתו, למען תעלה

אח"כ התבל הלך ועלה, בצעדים גדולים, עוד למעלה למעלה, הוא מצא לנכון לפניו, לא לבד להקיף את כל המדע העיוני והמעשי. הוא ידע היטב, כי הרגש ועצם החיים הם עמוקים עוד ומסובכים יותר מכל מדע, ובכל עזו החכמה צריכים שבילי עצמות טיב החיים להכבש, למען נדע ברב כח להעלותם, לשלבם אל אותה הרוממות הנעוצה ברוממותן של ישראל, העליון באמת על כל גויי הארץ בכחו האלהי הגנוז בו, ובאורו המבהיק שיצא אל הפועל כשיגיע למעלת גידולו והשלמת צביונו. ע"כ הרחיב את החיים בחכמתו כשם שהרחיב את המדע, גלל לפניו את כל הרגשות וההכרות הפנימיות, שהשלמתן הציורית מצד העדנה והרגש המתעמק בחופש, בהיותו בלתי כ"כ משועבד לחשבונות רבים של העולם החיצוני, הוא מצוי באשה, בכלל בינה יתירה שנתן בה הקב"ה יותר מבאיש   הוא בקש לעמוד על האופי העמוק של התכונה האנושית, לפי ריבוי גוייהם ושינויי משפחותיהם לארצותיהם וחילופי נימוסיהם. ארץ מצרים, שעמדה אז בראש הפסגה של השפעת עושר החיים, של המדע והרגש הסואן בעוצם רב וחוזק יד, היא כללה בניגוד גדול לישראל את אוצר החיים בכל גסותו וטומאת רשעו, בכל עז וכח, בכל שיעבוד של כל תכסיס לוקח לב ונפש, אשר עמדה נכונה לא יכלה למצא כ"א בע"ז, ובהרחבתה בעומק הנפש. זה היה צריך הוא לדעת ולחוש, איך מישירים נתיבות עקלקלות כאלה שאוחזות את האנושיות בכל חושיהם ורגשיהם, בקסם כל יופי ובנועם כל נשגב ומרהיב, ותחת כל אלה מונחת תכלית משחתת, אשר מומה הוא בכולה, מארבעת חלקי ההשקפות של העולם, ההשקפה המעשית החמרית, וההשקפה המדעית הנובעת מההכרות החמריות ושילוביהן, ההשקפה האידיאלית לכוון את החיים המעשים על פיהם, והעולה על כולם ההשקפה האידיאלית מצד עצמה. ארץ מצרים, זאת היא ממלכת הרהב, התנים הגדול הרובץ בין יאורותיו , היא חשבה את מעוזה עד מרום האידיאל של עצמות החיים, של האידיאליות עצמה, לא יכלה להביט על האפס והשקר, על הזדון והרשע, בעין פקוחה לראות את תכליתם, כי הלא היסודות המזיקים והטמאים הללו הנה הנם מוסדות לעצמות העם והממלכה הרשעה, עומק ההרגשה הרשעה ברום עוזה. כערך החלק הרביעי שבמספרים, מספר האלף, המעורר לעומת האידיאליות ברוממות מטרת עצמותה, היא הרחיבה גבולה, ובכל שלהבת עז נועם השתפכות הנפש, אמנם בשמחה חיצונית מלאכותית שאין עמה עצמה פנימית, החסרה מכל ע"ז שנקראו אלילים ע"ש שהם חלולים . אבל כמה גדולה היא המהומה שרשעה מזויינת ומקושטת כזאת מביאה לעולם בכל שיעור קומתה, בכל תועפות עוז דמיונה המגדיל עד למעלה. ההרחבה הזאת עד מרום העז, היתה המגמה של הנשואין הללו המוזרים ג"כ. אמנם בגיאות ים רהב כזאת, יחוגו וינועו ג"כ הגדולים שברבי החובלים. המדה וההפרזה עליה הן כ"כ סמוכות, עד אין כח במין האנושי ובחיל נפשו שעם כל רעם גבורתה היא אנושית וחלשה, להכירה ולהתחזק במעמדה. המחאה צריכה היא לבא מצד עז הקדושה, בתוך עוצם הזוהר והתפארת של המגמה הרשעה. הגערה צריכה לבא בתוך עצם הרוממות של ההתחכמות של הסכלות המתחכמת, שאין לה בעצם זכות מעמד וקיום. אבל מאת ד' היתה זאת, להבליג שוד על עז, למען לא תדלג התולדה ולא תחפוז במעשיה, כ"א ע"פ עצת עליון, שאלף שנים כיום אחד לפניו ומספר שני לא יחקר , תתנהל להביא עמה את כל מעוזה, ולהוסיף אומץ מכל מה שהוא מאבד ומחפיר. "יתנו עדיהם ויצדקו ושמעו ויאמרו"

זאת היתה המכשלה שיצתה מלב החכם שבחכמים, ולא מיחה בה, "ד' צבאות יעץ ומי יפר, וידו הנטויה ומי ישיבנה" , "מוסר מלכים פתח ויאסור אזור במתניהם

צח.

נדה מה, ב. עפ"י יחזקאל כט, ג. תורת כהנים קדושים, יט. תנחומא אחרי, ב. שם יד, כז. עפ"י עמוס ה, ט. עפ"י תהילים צ, ד. איוב לו, כו. ישעיה מג, ט. שם יד, כז.

איוב יב, יח. ¶

צח.

אריי אמר שמואל, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, ירד גבריא אל ונעץ קנה בים ועלה בה שרטון, ועליו נבנה כרך גדול של רומי. הטוב השלם אין לו ניגוד עצמי, וכל עניני הניגוד שנמצא בעולם, בין בדיעות בין בסדרי החיים המעשיים, הוא בא רק מפני שאפילו בצד הטוב יש בו איזה קורטוב של רע והפסד, מצד המקבלים והעוסקים או מסיבות שונות אחרות, ע"כ נמצא ניגוד מכוון המקטרג על הטוב ההוא מפני חלק הרע שבקרבו, ומתוך כך הוא מנגד ג"כ את הטוב בעקרו, ומזה נולדות כל המבוכות המסובכות בעולם. לו עמד ישראל בעינו, בצביונו ובמקורו העצמי, אז לא היה נדבק בקרבו שום רע והשחתה, ולא היה מעבר מזה שום צורך לניגוד פנימי וחיצוני שימצא בעולם לו. אבל כיון שנכנסו בתוכו ע"פ השפעה מן החוץ דיעות ונימוסים, מנהגים והשקפות נכריות שהן רעות מצד עצמן, ורעות בהתחברן אליו חוץ לתכונתו וטבעו, ע"כ הן משחיתות בתוכו את הסדרים הישרים והטובים, את הלב הטוב ואת הנשמה הטהורה הברה האלהית, הוצרך להברא מעמד חזק ניגודי אל היהדות בכללה. ¶ הכח הזה, להיות מוכן לשבט אף, הבא מצד עצמות הניגוד שבדיעות והשקפות אפילו בתחילתו, והעלול להמשיך את הגלות וחרבן האומה בשביל מעמד של שינוי דיעות וניגודים הנראים כרוחניים, זה נמצא ברומי. ואלמלא שזה הצעד, שנשא שלמה את בת פרעה, ועי"ז הותחל הענין בדרך רשמי להכנסת ענינים חיצוניים באומה, אע"פ שהיתה כונתו לטובה, מ"מ בין כה וכה חדרו ללב האומה דברים זרים בעצמם, וזרים לה ביותר, שחוללו חסרונות עצמיים, ונתנו מקום לניגודים להמצא נגדה מצד המעמד הרוחני, אע"פ שהניגוד יש לו רק גרעין אחד קטן יסודי מצד השיקוף של איזה חולשה ורפיון מוסרי שמצא באומה, שבא לה מן הנגיעה החיצונית, (ולא) לא בא הדבר מתוך כח שיסודו והרחבתו הוא בעומק הרשע והשקר, אז לא היה מתרחב כלל, כ"א היה פועל לפי אותו הערך שהניגוד הוא לטובה. אבל העלה שרטון, "אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה" , והעלה שרטון של שנאות רעות וזרות, של עלילות פחותות וכוזבות, של השקפות גסות רעות ואליליות, ומקום להתקיים ניתן לו ע"י אותו חלק הניגודי שנמצא בים הצדק הכללי, והנמיכות שנשפלה ע"י המגע החיצוני. כנסת ישראל בכללה, היא היתה ברמה שגם הדברים הקדושים והעיוניים הטהורים, הנובעים ממקור מים חיים, מאוצרה של תורה, קבלו אצל אחדים צורה פחותה, עד שהיו ראויים

לעשות חיזוק להעיר האלילית בשינוי צורה, להיות לאבן נגף לישראל. הנקודה התוכית הצבורה בעומק גל האפסיות העלה שרטון, הקנה הקל והדק הרחיב התפשטותו בלא יסוד מתחתיו, לעשיו נבנה כרך גדול של רומי . המקום שמקורבו יצא הניגוד שהרס את עמנו והחריב את ארצנו ומקדשנו, וממנו נשתלשל אח"כ ניגוד תמידי למקור רעות רבות ורדיפות נוראות, שמצאו להן יתד להתלות דוקא מכח הרוחניות שנקלט אצלם מאיזה ניצוצי אורה מעורבים בעבי חושך שנתגנבו אליהם מאור התורה והנבואה, וכ"ז נתגלגל ע"י התחלת התגברות כח העירוב והריסת המחיצה המבדלת שבין ישראל לעמים, שהותחלה בדרך רשמי משעה שנשא שלמה את בת פרעה .

68.

זכריה א, טו .

7.

במתניתא תנא, אותו היום שהכניס ירבעם שני עגלי זהב, אחד בבית אל ואחד בדרן, נבנה צריף אחד, וזהו איטליא של יון. הדיעות וההרגשות, כשהן מתקלקלות ונכנסים בהן סימני ערבוביא ורקבון, פועלות הן בראשיתן על הקלקול המרכזי. הדעת והרגש הרוחני בקדושתו העליונה, שהוא עז החיים למרכז האומה, מתעמם ומתשטשט, וע"כ יש בו אח"כ תפיסת יד לזרים, שהם משפיעים עליו ומושפעים ממנו לגרום לו חולי ומדוה. אמנם כל זמן שלא יצא אל הפועל הקלקול העיוני, להתפשט בפועל בהשפעת המרכז על הסביבה והקיום היוצאים, עוד לא בושלה הרעה במעשה, ואין כח תקומה לשטן מעשי להיות עומד ומתגבר. כח הקלקול המעשי של הזריות יצא אל הפועל ע"י קלקלתו של ירבעם, כח קלקול שלא הצטמצם במרכז, לא רק בפנימיות הארץ והלב העיוני לבדו, כ"א דאג להפשיט את הרע ואלהי הנכר בכל הארץ, מקצה עד קצה, מבית אל עד דן, פה נקבע קלקול נמרץ מעשי ומתפשט, שלעומתו צריך כח ניגוד כדי למרק חטא ועון, כדי לפוצץ את הכח שהוא אמנם נשא ונעלה במקורו, כחן של ישראל, אבל הורד עד עפר ע"י עירוב הסיגים הרבים מצלמי בלהות ותועבות הגויים. ע"כ הוכנה אז רומי, לא רק הכרך שלה, לא רק הכח המרכזי, כ"א ההכשר להתפשט, למצא עז ומשגב מדיני וכח רודה ואדיר, השם ידו במרחבים רבים. זאת היא איטלייא של יון, העומדת בראשיתה על יד רומי לבצע את זממיה, ולהיות לרועץ לישראל לדכאם עד עפר, ע"י אותו הכח עצמו שלקחו מאתו, מיסוד תורתו, מהתגלות אור ד' עליו בראשית הוייתו, ע"י ימין ד' רוממה במתן תורה ויצאית מצרים וכל יד ד' החזקה אשר נגלתה על עמו, דוקא מאותו העז נלקחו להם קרנים לרעוץ את יעקב, בהפכם לנגע את הענג ולדוה את ההוד. זה הצריף החלש בעצמו הוא איטלייא של יון, כי זה הכח הרע שבא בפעל ע"י ירבעם, הוא עצמו די והותר הוא שע"י יתכונן כח משחית לחבל, שיעצם כח לבלע ולמגר כסא ממלכה. לא כמו החסרונות הרוחניים שבימי שלמה, שהם מצאו להם רק יד, רק רושם, והיה צריך העלאת שרטון, ובנין טיח וטפל והמון שקרים ורשעיות. אבל לעומת ההשחתה של ירבעם, די עז לו לאותו הכח הניגודי, שיעצם חילו בשמו העצמי, ואע"פ שאין לו קבע, ואיננו מיוסד כלל על יסוד שאפשר להתקיים, מ"מ לעומת קלקלת ע"ז יש לו כח לעמוד ולהגדל בעז עצמי. זהו איטלייא של יון, עד אשר מהרה ישיב ד' גאון יעקב כגאון ישראל, ואור אמת ליעקב יזרח, ונסו הצללים

הקטנים עם הגדולים, מאור חדש אשר על ציון, ו"יגדל ד' מעל לגבול ישראל" , "ונחל ד' את יהודה חלקו על אדמת הקודש ובחר עוד בירושלים. הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו" , "וד' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ"

פ. תהילים קיח, טז. מלאכי א, ה. זכריה ב, טז-יז.   חבקוק ב, כ.

פ.כ

ארי"ש ב"נ ארי"י, כל האומר יאשיהו חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ויעש הישר בעיני ד' וילך בכל דרך דוד אביו", אלא מה אני מקיים "וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב וגו'", שכל דין שדן מבן ח' עד בן י"ח החזירים להם. שמא תאמר נטל מזה ונתן לזה, ת"ל "בכל מאדו", שנתן להם משלו. הנטיה הטובה של הנפש הכשרה והטובה תנחה פעמים רבות את האדם בדרך ישרה אפילו במה שלא למד, אע"פ שא"א שתוכל לכוין את פסיעותיה בדיוק האמיתי שע"פ המחוגה האלהית שע"פ התורה, אבל מ"מ לא תרחיק ללכת מאד, וגם השגיאות היוצאות מלב טהור ונפש זכה מפאת מיעוט הלימוד והידיעה, יש להן ערך מוסרי, מפני שבהן חקוק רושם של מוסר ויראת אלהים טהורה. ע"כ, הבדל יש בין מי שכחותיו הנם נכונים לטוב וליושר, לקדושה ולתפארת, אלא שחסרה לו אורה של תורה להאיר דרכיו ולחזק פעמיו, בין מי שהוא מעצם טבעו שקוע בכחות רעים, והרשעה תקנן בו להטותו מדרך הטובה. אע"פ שבשניהם, אחר שתאיר התורה את מחשביהם, תפעל עליהם שיהפכו לאנשים אחרים בדרכים חדשים ומחשבות חדשות, עיקר ההבדל הכללי יהיה ניכר בזה, שמי שעצם אורח החיים שלו הוא מעוות ביסוד מגמתו, כשתאיר לו אורה של תורה ויכיר את עיוותיו, תהיה המטרה הישרה הראשית לעקר משורש את כל העבר, למחות אז זכר הדרך המלאה אפלה מנודח שעליה הלך חשכים. ואם היתה פעולתו גדולה ורחבה מאד כמלך העוצר בעמו, תהיה מגמת פניו לעקר את כל רשמי השפעותיו שעברו, ולנטע במקומם חדשים לגמרי, אשר יישירו את כל מה שנתעוות מהעבר וימחקו את זכרו. לא כן הוא דרך האיש שמעודו בתומו התהלך, ואור המוסר והרגש הטוב של הלב הטהור היה נר לרגליו, אע"פ שלא ראה את האור הגדול באורה של תורה, וממילא הלך מחשכים בפרטים רבים בחיי עצמו ובהשפעתו על זולתו, אבל דרכו הכללית דרך ישרה היא, ובה צפון הרבה מהאור והטוב, הוא אסור לו להשתדל למחות את הרשמים של עבר, כ"א להיטיבם ולהאירם, להסיר מהם כל מחשך, לפתחם ולהרחיבם, ע"פ עומק האורה האלהית של תורת אמת. יאשיהו, שכתוב בו שדרכו היתה מעודו ככל דרך דוד אביו, נפש גדולה המתנוססת בהוד כזה, לעולם נכח ד' דרכה, גם טרם למדה וידעה את תכנית החיים הטובים והרצויים לפרטיהם. גם שגיאותיו, אם שצריכות תיקון, מ"מ רושמן הוא רושם טוב מפני שבלוע בהן אור הטוב והצדק הכללי. כל האומר שהוא חטא אינו אלא טועה. הוא לא חטא בכללות, לא היה צריך להיות סותר כל אשר

בנה, לא היה צריך להפוך עיקר מגמת פניו שהיה לטובה ולברכה מעיקרו, כ"א הגדיל לעשות, לתקן את העיוותים ברב חסד וגדולה מבלי לנגע בהעבר. לא נטל מזה ונתן לזה. כל אשר עשה ע"פ הכרתו הפנימית, ואהבתו את היושר והצדק מדעת עצמו, הניח שיהיה עשוי מצד עצמו, כי הרושם הפנימי שלהם מועיל ומבורך הוא. אמנם למלא את הפגימה הפרטית, שצמחה מחסרון הלימוד המוכרח להיות מחובר עם הרצון הטוב, "ולא ע"ה חסיד" , תיקון כזה הוא מוכרח להיות באופן המתעלה על הירוס העבר. לא נטל מזה ונתן לזה, דבר מלך שלטון שצדקות אהב נשאר בהודו ותקפו, אבל הוא תיקן את המעוות שהיה עפ"י פרטי יותר מכללי, ע"י כל מאודו, שנתן להם משלו.

כ.א.

 ישעיה ח, כב. אבות פ"ב, מ"ה. קהלת ח, ד. תהילים יא, ז.

כ.ב.

ופליגא דרב, דא"ר, אין לך גדול בבע"ת יותר מיאשיהו בדורו ואחד בדורנו, ומנו, אבא אבוה דרב ירמיה בר אבא, ואמרי לה אחא אחוה דאבא אבוה דרב ירמיה בר אבא, דאמר מר רבי אבא ואחא אחי הוו. יש סגנון של תשובה מעולה, שא"א שתצא אל הפועל כ"א באיש שכל כחותיו הגופניים והנפשיים הם מלאים חיים ועצמה, לבו ער, ונפשו נפש דורכת עז. איש כזה א"א שיהלך במשרים זולת אם ישליט על נפשו כח אור התורה, אבל א"א כלל שיהיה נשלם הכח המוסרי אצלו בתכלית בלא השפעתה של תורה. וס"ל לרב, דבכלל רק אז יוכל להזדמן אדם שיהיו כחותיו נוחים ומעשיו הגונים בעצם המוסר הטוב בלא השפעתה של תורה, רק אם יהיה נלקה באיזה חלק מכחות החיים שבו, הגופניים או הנפשיים, אבל מי שהוא שלם בהם א"א כלל ששלמות הפעולות והכחות לא יטו את ארחו חוץ משורת המוסר העצמי, ורק ע"י אור התורה ישוב לדרך הישרה. וזו היא תהילתו ותפארתו, שבכחות מלאים עז ומחודדים על כל הרגשה של נועם ענג ועז, ישוב אל ד' בכל לבבו, זהו באמת גדול בבע"ת. וא"א כלל לבעל כחות מלאים, בדור מקולקל, שיישר דרכיו באופן הגון, כ"א ע"פ כחה של תורה עליו, ע"כ היה באמת יאשיהו גדול בבע"ת. והנה בע"ת כזה, שבכל תנאיו הפנימים והחיצונים היה מוכשר לחיים רעים במוסרם, והוא התגבר על כל אלה בכחה של תורה שפעלה עליו באורה, איש כזה יוכל להיות למופת בשני אופנים, בין מצד טבעו המוסרי, שא"א כלל שיוכל להחזיק מעמד אם לא שכבר כבש לו את דרך הקודש בעצם טבעו, וכאשר הכחות הטבעיים הנם מתנחלים מאב לבן, יהיה ראוי להעמיד בן מצויין בצדק וחכמה, ועוד יוכל להיות למופת בעצם מהלך חייו, לדוגמא מאירה למי שהוא קרוב לו ורואה את ארחותיו תמיד, להיות למוסר חי שלא יתכן להיות כזה איש אשר חסרו לו הכנות לחיים נוטים מדרך הקודש. והאיש ההוא היה בדורו של רב, ובהיותו למופת מצד [ה]עצמיות שבטבעו, שרכש לו בגבורתה של תורה, עד שבמדותיו הטבעיות שנהפכו לטובה ביסודן, הוליד בן כליל חמדה, זהו אבא אבוה דר"י ב"א, שעלה הבן במעלה מצויינת להקרא שם אביו על ידו לטובה. ובצד המופת המשלי, שההנהגה הכלולה, המתהפכת לטובה מבעל כחות רעננים, שהיא צריכה הדרכה מלאה עז וחכמה, שלוקחת לב המחובר עמו לטובה, זהו אחא אחוה דאבא אבוה דר"י ב"א, שפעלה הנהגתו הטובה על האח, עד שהתעצמה בו הקדושה והמשרים בעצם קנין, עד שזכה לבן חכם נעלה כר"י

ב"א. זהו המעולה שבבעלי תשובה, שא"א להם לפי טבעם שיהיו צדיקים מעיקרם, לפי עז שלמות טבעם, טרם נגה עליהם אור התורה להאיר את דרכם בחיים. וכאשר בכללי הצדקה והמשרים בטבעם, וכן במשפטי התורה ישנם דברים רבים שהם עומדים במערכת הצדקה והקדושה רק מפני חולשתו של האדם ורפיונו החמרי או המוסרי, שמפני כך הוא צריך שמירות והדרכות מיוחדות כאלה. ולפי המצב החלש של האדם כפי מה שהוא באמת, חטא גדול הוא לעבור על דברים כאלה, הפוגעים בנפשו ובנפש הכלל, אמנם לדעת את הערך הזה בדיוק א"א כ"א ע"פ כחה של תורה, שני ד' החופש כליות ולב צופה כל וחופש כל, אבל אם יבא אדם להדרכה כזאת מעצמו, א"א הדבר כ"א אם יהיה גם הוא לקוי מעט באותן החולשות. אבל גדולי בעלי התשובה, מלאי העז והחיל, א"א כלל שבלא השפעתה של תורה יתמימו את דרכם בחיים, לפי אמתת הצדק והיושר המושפע בתורה, מצד הענוה העליונה של (מלך) ממ"ה הקב"ה, השוכן את דכא ושפל רוח , ומעלה את הכלל ממקום שפלות ירידתו. אבל הנפש האנושית, בהיותה עליונה ושלמה מאד ולא תדע רע, תוכל לפול במהמורות החטא מאפס ידיעה ומרוב גדולה ועז צדק, אבל כשיאיר עליה אור תורה, תהיה תשובתה עליונה מאד, מאהבת חפץ ד' העליון לטובת כלל היצורים, ובפרטיות כללות האומה לעד, "אם תשוב ואשיבך לפני תעמד"

כב.

 עפ"י משלי כ, כז. עפ"י ישעיה נז, טו. ירמיה טו, יט.

כג.

א"ר יוסף, ועוד אחד בדורנו, ומנו, עוקבן בר נחמיה ריש גלותא, והיינו נתן צוציתא. תכונת בעל תשובה הגדול, שהוא גדול מעקרו, בעל נשמה גדולה, שתחילת חטאו היה מסבת ההרגשה הפנימית הגדולה על העולם והחיים, העוברת כל גבול יושר וצדק נהוג ומוסכם אפילו מצד כל קדוש ונשגב, מפני שכל חק ומשפט, אפילו מצד התורה ומכ"ש מצד ההרגל וההסכמה, אפילו הסכמת חכמים ובתי דינים ע"פ חק וע"פ דרכה של תורה, הכל הוא מתייחס אל החולשה האנושית והחברתית ונוגע לו ברב או במעט. אמנם זוהי גדולת הדבר ועומק ערכה של תורה הרחבה מני ים המחוברת במדת ענותנותו של הקב"ה, והיתה צריכה להנתן ע"י רועה נאמן העניו "מכל האדם אשר על פני האדמה" שבכל עז גבהות קדושתה היא יורדת עם כל הירידות הנדרשות לאדם הפרטי והכללי, "אני את דכא" , הניח הקב"ה כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני , "הר גבנונים הר בשן" , "ההר חמד אלהים לשבתו" אבל מי שלא הגיע לזאת המעלה העליונה, שהיא הגדולה שבגדולות, ענוה גדולה מכולם הנה תשאהו רוחו הגדולה ממעל לכל חק ומשפט, ואם לא יורק עליו טל תורה במדה גדולה כראוי לו, יצא החזיון המר המצוי לפעמים מכח עז ונפלא היוצא מערכו ומדתו. אמנם איש כזה, כאשר ישוב

ורפא לו, כאשר יבא עד מרום הגבול וידע כי בגובה אפו השחית את נפשו ואת העולם, כשישוב אל ד', הוא לא יעזב לעולם לחוש את יקר נפשו ואת נטיותיו הרוממות שנשאוהו תמיד למעלה למעלה, הוא ידע אל נכון שעצם החפץ העליון הפנימי הוא בא מאוצר טוב, והוא גנוז עוד ביתר שאת ומעלה בתוך אוצר הטוב של "תורת ד' תמימה" הנותנת מקום בקצב ומדה לבא לכל החמודות העליונות שהן ממעל מדיוק הקצב והמדה, אז תתענג על ד' ויתן (לכל) [לך] משאלות לבך "והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ד' דבר", נחלה בלי מצרים, ה הוא יתקן דרכיו אבל יוקיר את הנטיה הרמה הפנימית שבקרב. ע"כ הוא יהיה ראוי להנהגה כללית הדורשת הרחבה וגבורת נפש, המצריכה לפעמים לדלג מעל לגבול של שורת כל חק קצוב, מפני מגמה אדירה הנושאת עיניה למרחוק. גם בתכונתו הפנימית, הנה יהיה מלא עז ואורה, חכמתו תאיר פניו מגמתו המוסרית ברורה לפניו. זהו הגדול שבבעלי תשובה, שמצד מצבו הנהו עומד בראש כל קהל הגולה, עוצר בעם ד' בעניניהם הכוללים הלאומיים והמוסריים, עוקבן בר נחמיה ריש גלותא, שלא דכאה תשובתו את עזוז החיים הדרוש למשרתו הרוממה, והרחבת הדעה והדר החיים המלכיים הנצרכת לה [לא] נתמעטה מצביונה כ"א נתגדלה ונתרב[ת]ה. כי בהיותו בתור פרטיותו בעל נפש מאירה, ואור ישרים זרוח על נפשו, ומצהלת ג"כ את פניו באור נוגה, אור קודש של עונג קדושה צדק ומשרים, וחכמת אלהים הגנוזה בקרב, נתן צוציתא, אבל כחות נפשו הגדולים, שהם היו הגורמים לו לצאת מגבולה של תורה וצדקת אמת ומשפט, הם עצמם מאירים לפניו גם עתה את דרכו בחיים, אלא שהנם עתה מעוטרים באורה של תורה, ונר אלהים על ראשו. בעל תשובה כזה, שגם אותו האורח שבנפשו, שעל ידו פרץ את גדרות העולם, הוא בעצמו יכול להיות לאור נוגה, אע"פ שמעשיו מקבלים תמונה אחרת לגמרי, זהו הגדול שבבעלי תשובה, שזדונותיו מתהפכים לזכיות ולאורו ילך חשך, הוא דומה ליאשיהו בדורו, שעם היותו נחמד ונעלה מתחילתו, גם בטרם זרחה עליו אורה של תורה, מ"מ היה גדול שבבעלי תשובה, אור התורה הגבילה את נפשו הגדולה בגבול האמת הצדק והטוב הראוי לתקנת העולם והבריות לדורו, "הגבל את ההר וקדשתו", ואחדה את פרטיותו המאירה ומבהקת עם תכונת משרתו הגדולה, הצריכה להיות מקפת את כל גודל ונשגב בהיותו עומד בראש הכלל כולו. מה שא"א הדבר בלא הופעת אור האלהי, כי הנטיה הפרטית לוקחת לה דרך מיוחד לפי טבעה, ודרך הכלל ג"כ דרך מיוחד, וכן א"א להיות הכל מאוחד בנפש בלתי מוכשרת לגדולה העליונה העוברת לפעמים כל גבול. אבל אור התורה, שמאיר את הנפש הגדולה ופועל עליה לתשובה שלמה עליונה מאהבה, הוא מאחד את הפרטיות עם הכלליות למטרה אחת שכולה קודש לד', והאור הפרטי החפץ בטוב היותר עליון ובצדק היותר מרומם, שאינו יכול להתגלות בפרטיותו מפני קוצר החוג, יוצא הוא לאור בכללותו עד שעוקבן ב"נ ריש גלותא היינו עצמו נתן דצוציתא הפרטי.

כד.

עפ"י איוב יא, ט. במדבר יב, ג. עיין ישעיה נז, טו. סוטה ה, א. תהילים סח, יז. שם שם, יח. עבודה זרה כ, ב. תהילים יט, ח. עפ"י שם לו, ד.

ישעיה נח, יד. שבת קיח, א. עפ"י קהלת ה, א. עפ"י שמואל א ט, יז.

אמר רב יוסף, הוה יתיבנא בפרקא והוה קא מנמנמא, וחזאי בחלמא דקא פשט ידיה וקבליה. עולם המעשה הוא בנוי ומשוכלל על פי חקים מיוחדים וגדרים הנדרשים מאד לשמירת שלומו וטהרתו. ע"פ זה קצובים הנם הלימודים שאפשר להם להיות מתחלקים פרקים פרקים, שאינם נסקרים בפעם אחת ולמעלה מכל סדרים כלהט החרב המתהפכת . אמנם החזיון הפנימי שהנפש מתבודדת בעצמותה, כשמתנשאת מעל לכל הגבולים הצרים של העולם המעשי, הם מנשאים את הנפש לעולם אחר לגמרי, עד שלפעמים לא יוכל האדם למצא את מקום היחש שבין אותם החזיונות הפנימיים שהנם כ"כ ישרים גבוהים ורחבים, עם אותו הדיוק הפרטי הפרקי של העולם המעשי. החזיון שהוא מבריא מן הקצה אל הקצה, עולם הגבול עם העולם המחשבי המתנשא בגבורתו מעל הגבולים, הוא המעורב ברשמי עולם החיצון המעכב ומגביל עם רשמי עולם הפנימי המשוטט לכל צדדיו ברחבה, לשא דיע על אדם בלתי מצוי, שמרחב דעתו וגובה מוסרו הוא חזיון בלתי נפרץ, עד שהשפלתו צריכה היא גם היא תלמוד, ותשובתו והטבת דרכו בשינוי לטובה היא תורה גדולה, שלפי גדולתו הוא צריך לחדש לעצמו מסילה גדולה חדשה ובלתי מורגלת כלל. לא ציור כללי המוכן ועומד מראש נוכל לחוש כאן, לא הציור המראה את האמת הגדולה המוסרית הקבועה מראש מקדם, ידו של הקב"ה שהיא פשוטה לקבל שבים, וידי אדם מתחת כנפיהם. ׀ אבל כאן יד חדשה הנה נשלחה מחדש, כח עליון נערץ ונשגב, הסולל לו באור ד' אשר עליו אורח חדש ונתיבות חדשות, להפוך את הרעה לטובה, ואת הכחות הרעים לטובים. ולא רק להפכם, כ"א להראות את מקור נביעתם ויסוד נטייתם, למען דעת ברוח נכון כמה ראוי לתן להם חופשה, שיגביהו עוף וילכו כאשר יתהלכו, וכמה יהיה ע"פ מדת אמיתה של תורה הדרך הישרה והכבושה לעצור בעדם, כמה מחלקי השפעה על הכלל ידרש להיות מעבר מזה וכמה מעבר מזה, כמה מכח המגביל שיסודו נמצא מפורט ע"פ הלימוד הקבוע והמפורט בפרקים הלימודיים, וכמה ע"פ ההדרכה החזיונית המתגלה לחכמי לב בהיותם מתרוממים מעל חוגם ומעל כל הגבול הסובב אותם, בחלום חזיון לילה אז יגלה אוזן אנשים ובמוסרם יחתם ׀ . רק עם העליה עד אותו המקום ששם עומד הוא זה האיש הנפלא, שדרכיו והנהגותיו צריכים להיות נפלאים ועם זה מסודרים ומבוררים, יונקים מכל טוב ונשגב ומכל חק ומשפט, רק עם זה יהיה אפשר להעריכו. דוקא כדיתבנא בפרקא , עומק הראוי לדברים מסודרים להלכה למעשה ולעיון פרטי בפרטי פרטיות, והוה קא מנמנמא בהתעלות חזיונית שאינה לגמרי מנתקת מעולם החיצוני ולא לגמרי מקשרת, היא מקשרת את שניהם יחד. והחזיון שנולד אז בזה המעמד המקושר, חזאי בחלמא , דבר חדש, חזיון נפלא שלא כפי הדרך הרגיל, פשיטת יד חדשה, וקבליה , "ימין ד' רוממה"

70.

עפ"י בראשית ג, כד   יחזקאל א, ח   עפ"י איוב לג, טו-טז
תהילים קיח טז

עד כאן מגיע קובץ   לפניו צריך להוסיף עמוד "ולא בעיר של זהב" וכו'

פרק שישי

חסרה ההתחלה "ולא בעיר שלוהב".

.k

וקיים בכל רגשי לב טהור בעמם וארצם. ומרכז חיי האומה וכבודה הוא הדרו ויפיו. אמנם התכנית הזאת, צריכה להיות שומה לא מחפץ טבעי שפל, באין אור ושכל, באין קדושה ותפארת פנימית הנובעת ממקורה של תורה, כי רק כשהעז של ההרגשה הטהורה היא תולדה מאור הקדושה השכלית של דעת אלהים אמת, שממנה באה ההרגשה של אהבת הכנסיה וכל פרטי כחותיה, ושיהי' מרכז החיים שלה מקור האושר, הנצח וההוד, אז היא הרגשת אמת וצדק שיש לה יסוד קיים לעד. ירושלים דדהבה, כדעביד ר"ע סופר האותיות שבתורה, שכולהו סתימתאה אלבי' 2, שיצתה נשמתו באחד 3, ודברים שלא נתגלו למשה נתגלו לר"ע וחביריו 5 אור קדוש ועליון כזה, מקור יסוד האורה השכלית, נכונה היא ההרגשה המבוססת על ההשכלה האמיתית של תורת אמת הנעוצה בעומק הנשמה הישראלית, להיות עולה ומפרחת, ומ"מ בהיותה יורדת בתחום הרגש המשתתף עם התכונה של הנטיה אל הברק החיצוני צריכה לכח מצמצם, הנותן לה גבול, השומר בכבוד את ערכה ואומר לה עד פה תבא 6, שמתגלה ממילא בהכרח התמעטות הקישוטים אפילו היותר נעוצים ביסוד התכונה לחבת הכלל והקדושה, למען הכניע את ההדר החיצוני, להראות ע"י התמעטות זה הצביון במעט את יקרת היופי הפנימי של המנוחה והקדושה של הדרת החיים שהם מקודשים בנועם ויופי עליון, של הקדושה העליונה, "טוב להודות לדי' ולזמר לשמך עליון. להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות" 6. "מה גדלו מעשיך ד' מאד עמקו מחשבותיך. איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת", "שקר החן והבל היופי אשה יראת ד' היא תתהלל". א. 1. ברכות סא, א. 2. מנחות כט, ב. 3. סנהדרין פו, א. 4. ברכות סא, ב. 5. גמ"ר יט, ו. עפ"י איוב לח, יא. 6. תהילים צב, ב-ג. 7. ס שם ו-ז. 8. משלי לא, ל.

.n

אמרו ליה לרב, אתי גברא רבא אריכא לנהרדעא ומטלע, ודרש כלילא שרי. המאורעות הגופניים, הם לפעמים נאותים מאד בהתחברם לדברים רוחניים המתלויים עמהם. השפעת אדם גדול, היא מתרבה בהיותו ג"כ בעל קומה, שבוה הדמיון ההמוני גם הוא מתמלא ציור גדולה. ובמקום שהדברים מתאימים, גדולת הרוחניות, שהקומה הנאה וההדורה מעטרתה, הוא לאות נאמן שכאן בחרה החכמה האלהית באיש המיוחד, הראוי שהליכות דעותיו ימצאו מהלכים בפועל בדורו. _ היחש שיש לדיעות והדרכות האיש הגדול לדורו, נמצא בהם אופנים שונים. שורש הדעת וההכרעה מושרש לעולם בציור השכלי היוצא מאדם גדול (למטרה) [בשין]טה משוכללת, המכוונת עם ארחותיו בכל התורה כולה, שהם כולם מתאימים על כללות [דר]כיו והשקפותיו על העולם והמציאות, על החיים והמעשה. והנה ישנם גדולים כאלה, שעם גדולת השקפותיו הפרטיות המיוחדות לו לפי גדלו, ועליהן בנויות כמה הלכות מאוששות בתולדות דינים והלכות

ג"כ, ע"פ דרכו המיוחד לו בחקרי תורה, הנה הוא יורד מעולם הציור והמושכל הרם אל שפל המדרגה של העולם המעשי, ורואה בעין ברורה את מעמדו, את תכונתו והאופנים הראויים להתעלותו ויסודו. זהו דרך המורגל. ונמצא ג"כ לפעמים אדם גדול מאד, שהוא מוצא את כל העולם כולו כמו שהוא בציורו הפנימי. הוא מבין את הכל ומסתכל על הכל, אבל הכל הוא נשקף לו מתוך גדלו ורוממות מעלתו. אדם גדול כזה, הליכותיו פונות להעלות את העולם בלא המתנת ההדרגה למצבו הוא, והבסיס השפל, היותר תחתון שבציורי הנפש, אינו אצלו שלם, ומתגלה לפעמים בחסרון גופני ע"י הטליעה; בעלי קבין שבזוהר, אלה הם אמנם מכריעים את העולם בכחם הגדול למעלתם הם. ומתוך כללות השקפות כמו אלה נבנים בדרכה של דרישתה של תורה ג"כ פרטי הלכות, שאפילו אם ימצא שאין להם יסוד בריא בעולם המעשי כמו שהוא, יש (לו) [להם] יסוד במעשה כמו שהעולם צריך להיות. וההזדרכות המכוונות לכמו שהעולם צריך להיות, באופן היותר מעולה ממה שהוא בפועל, הן מכריעות את הכף לעילוי ורוממות. רוממות הרוח לבנות ישראל, יוכל להיות שהדור לפעמים לא יוכל לקבלה מפני ירידתו המעשית המקרית, אבל בהתעלות האדם מסידור הארכובה התחתונה של הקומה האנושית, ומתעלה ממעל לה לפי מה שהיא צריכה להיות, הוא מצדד אל הגדולה התפארת והרוממות, פאר והדר הראוי לבנות עם [ממלכת] כהנים וגוי קדוש 3, עליון על כל גויי הארץ 4. אע"פ שאין היסוד בריא בפועל, אמיץ הוא בכח. ראויים הדברים שיתקבלו ביראת כבוד, כערך הכבוד של בעליהן, ומה שהיא מדה ראויה למנהיגי הכלל, לסנהדרין ושופטי עם. ואם תחתית הרגל לא השלמה בזה הציור מ"ה, זאת היא מכוונת לעומת ההוה המעשי, מ"מ הכח ינצח את אשר הפועל יחסר. וראוי לשימת לב לגברא רבא, אריכא, דאתי לנהרדעא, מקום מרכזי, שהדברים עם הרעיונות המתלויים להם עומדים להשמע, ומטלע, וכן הם ציורי נפשו פנימה שגדלם הוא חסרונם, ועכ"ז הוא מעלתם, ודריש כלילא שרי. העין הצופיה לחסימת ההתהדרות כפי נחיצותה בעקב העולם המעשי, תתמה ע"ז ההרחבה, אבל לכ[ש]תתעלה מזה תכיר את היתרון שבא מתוך חסרון כזה, שאור הגדולה הפנימית גם הוא צריך למצא לו נתיבות לפי תכונת ההכנה העומדת לצאת אל הפועל. "אז ידלג כאיל פסח", "והיית עטרת תפארת ביד ד"י". וסימן לדבר בית שאול, שלא היה בו שום דופי, ו"משכמו ומעלה גבוה מכל העם", המעלה עדי זהב על לבושן של בנות ישראל ומלבישן שני עם עדים ושריד שנשאר ממנו, מפיבושת, נכה רגלים היה. וכך היא המדה עד יום חבוש ד' את שבר עמו 10, "אז ידלג כאיל פסח" [ס"ת עה"כ] [סופי תיבות עם הכולל] מ"ט, כלוי וגי אותיותיו, מ"ט שע"ב [שערי בינה] ומקום החסרון, "ותחסרהו מעט מאלהים", והקב"ה קראו ליעקב אל, "והוא צולע על ירכו", אבל "שמש (ששקעה) [שבא] בעבורו זרחה בעבורו, ותזרח לו השמש כאשר עבר את פניאל, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים

- ב. 1. אולי: בבליטה. 2. עיין תיקוני זוהר, תיקון סט, קג א ואלך במהדורת מוסד הרב קוק. 3. שמות יט, ו.
4. דברים כח, א. 5. מלה מסופקת בכתי"ק. 5. ישעיה לה, ו. 6. ס סב, ג. 7. יומא כב, ב. 8. שמואל א ט, ב.
9. עפ"י שמואל ב א, כד. 01. ישעיה ל, כו. 11. תהילים ח, ו. 21. מגילה יח, א. 31. סנהדרין צח, ב. 41. בראשית לב, ל-לא.

ד.

אמר מאן גברא רבא אריכא [דאטלע] לוי. יסוד ההזדרכה הכללית הראויה לכל אדם החפץ להתדבק בקדושה העליונה, להיות מתהלך את ד', הוא ענין ההכנעה. הכנעת הגוף וכחותיו לפני אור העליון של

הקדושה העליונה שבכלל, הוא ההכנעה לפני אדון כל ב"ה. אמנם ההכרה הזאת של ההכנעה, היא מיוסדת בנפש ע"פ אותו הענין של הניגודים המורגשים בקרבו נגד כל קדוש וטהור. אבל בהיות האדם עולה למדה זו שרצונו הוא טהור וקדוש, מוכתר בכתר השלמות העליונה, הוא אינו צריך להיות נכנע באותה ההכנעה המורגלת בהמון. אמנם גם הגדול שבגדולים נכנע הוא מגדולת ממ"ה הקב"ה, ולא עוד אלא כל מה שתהיה גדולתו יותר, כן יכיר את ערך אמתת הכנעתו. אבל הציור האלהי שאצל הגדול הוא כ"כ נעלה נשגב ומרומם מאותו הציור ההמוני בחק האלהות, עד שלא יוכל להתאחד עמו בתכונה מעשית של הכנעה מורגלת. אמנם זאת ההתעלות לא תוכל לרדת עד השדרה ההמונית, אבל מאירה היא את העולם בשיגוב מציאותה. כהן גדול כשהוא קודה, הוא ג"כ מורה את הכרת הכנעתו הפנימית לעומת גדולת אדון כל, אבל הקידה הזאת אינה דומה כלל להשתחוויה המונית. טעם אחר, נעלה ונשגב מציור ההמון כולו, נמצא בה. והאיש הגדול, הראוי להראות קידה כזאת, להראותה בעומק נשמתו, בהליכות חייו ובפועל תכונת גופו, הוא נשגב ונעלה, והרי הוא ככהן גדול שנכנס לפני ולפנים, ויקר ממנו. זה היה האי גברא רבא אריכא דאיטלע. לכהן גדול ישנן אמנם הכנות כאלה, בשעה המאושרת שהמקדש על מכונו והקדושה הכללית בנויה באומה עם כל מכשיריה, איך שתדך ההשפעה הרוממה הרוחנית ממרום מעלתה אל עומק תחתיתה, ולא תתבלע ולא תשתבר. לא כן במצב הירידה והדילדול. היחיד הוא מוכשר מצד עוצם גבהו, אבל הקישור אל הכלל הירוד ניזוק, הוא מטלע. כהנהגה המעשית של גברא רבא כזה, כך היא ג"כ ההנהגה של ההשפעה השכלית שע"י הדיבור. המחשבה הארוכה החובקת כל, היא מתנשאת למרומותיה נגד ההכרות השפלות היא לפעמים מראה את עוצם ניגודה. המעלה של הציור ההמ[וני] אינה כלל אותה המעלה של הנפש העליונה בדעת יקרת הציור של ההכרה האלהית. כשהוא רואה את האופל הנדבק עם הציור ההמוני, הוא לפעמים עולה עליו הרבה ומטיח ג"כ דברים לעומתו, מפני שהוא כבר עומד על מצב כזה שכל העולם הרעיוני שלו עומד במדה יותר גבוהה ומעולה, ששם לא יגיעו כלל ציורי העולם החי במנהגו כולו. זהו ענינו של גברא רבא אריכא שהטיח ג"כ דברים כלפי מעלה. רשום היה בעולמו ויחיד בדורו, ובסימניו הוכר שזהו לוי. אנשים רבים כמו אלה לא יתכן להמצא בדור, העולם יוכל להתטשטש מפני גדולת עז כח החיים הגבוה של ענקים כאלה. בהיותו יחיד, ניכר בשמו ובמעשיו, בתארו ותכונותיו, בתור יוצא מן הכלל, המתעלה על החיים, תושג ממנו התועלת אפילו לדור כולו, עם כל ירידתו לעומת גדולתו וערכו, ודעת שמו תארו ומקרו יוסיפו עז ונועם ד' בעולם. ורב, שכל דבריו ד"ת, ולא שח שיחת חולין מימיו, האריך לבאר לנו דגברא רבא אריכא דאיטלע מנו לוי, מפני שהדברים הללו של מעשי צדיקים אדירי עולם, הן הן גופי תורה, "אכל דבש הרבות לא טוב, וחקר כבודם כבוד"

- ג. 1. מרן הראי"ה קוק זצ"ל הקיף מלה זו בסוגרים מרובעים, כנדפס בעין יעקב שבידינו. 2. תענית כה, א. סוכה נג, א. 3. עיין רמב"ם, הלכות דעות ב, ג וכ"מ שם. 4. משלי כה, כז.

פ.

ש"מ נח נפשיה דרבי אפס ויתיב ר"ח ברישא, ולא הוה ליה אינש ללוי למיתב גביה, וקאתי להכא. גד[ו]ל הדעה, שאינו יכול להיות מושווה במהלך רגשותיו ודעותיו עם כל ההמון, אפילו אם ההמון הוא מאנשי הסגולה הישרים בלבבותם, ואף שהם חכמים ונבונים לפי דורם, מ"מ הגדול בענקים, שהוא ארוך בקומתו הרוחנית הרבה מהם, לא יוכל להיות מתערב תמיד עמם. מושגיהם הבינוניים הם מעכירים את רוחו

ומורידים את זוהר נפשו ממעלתה. ע"כ הוא מוכרח לבור לו איזה מקום לעצמו, שלא תהיה החבורה הבינונית לו למעמסה, וגם שלא יערבב בהליכותיו העליונות והנפלאות מהמושגים הרגילים, המזהירים בזוהר אלהי עליון, את דעתם הממוצעת של העוסקים בתורה וחכמה לפי מדת הדור והזמן. איש כזה לא יוכל להמשך עם הסדרים הקבועים, המסודרים במערכה של הנהגה ציבורית, בכנופיא של חכמים, המשוערים לפי מדת הכח של חשובי הזמן. ע"כ גברא אריכא כזה ישב לו אבראי, ורק עם גד[ו]ל דעה רם ונשא הדומה לו יכול להתאחד ולהמתיק סוד. אמנם גם זה הגדול, כיון שעול הנהגת הכלל הוטל עליו, הנהו כבר מוכרח לפנות אל המדה הממוצעת כדי שהמקבלים יוכלו לקבל ממנו, והאורה העליונה הראויה לו מצד שלמות עצמו מוכרחת היא לפנות מקום גם אל המערכה הקטנה ממנה של השלמת הכלל. ע"כ שוב לא יוכל האדם הגדול היוצא מן הכלל, להתכנס תחת אותו הסדר הנאות להמנהיג, ובהיות הצורך של התחברות הכחות הרוחניים גדול מאד, וגם יחידי עולם יושלמו רק בהיותם מרכיבים את הגיוני לבבם עם עוד הגיוני קודש של אנשי שם שכמותם, שלפי המדה הנהוגה בשינוי הדיעות ימצא בהם איזה ניגוד המביא לתוספת אורה והשלמת חכמה ודעה עליונה, ע"כ מדלא הוה ליה אינש ללוי למיתב גביה, קאתי להכא. ועין הנשמה העליונה של קדושי עליון היא צופיה באיזה מקום ומדינה ובאיזה ערך נתון שמה אותו החלק הרוחני השייך לנפשם הגדולה העליונה. וההכרה הזאת, הפנימית, המלאה כח רב של נשמה גדולה, ממשכת היא אחריה ברוח אלהים את האדם הגדול למקום אשר בו ימלא את השלמתו הרוחנית הנתבעת ממנו בכל כח. ותשוקת עז יד ד' זאת הניעה את גד[ו]ל עולם זה, לוי, למצא את הארוך בדור הראוי להלוות אליו. זהו רב שהיה בבבל, אשר חש מנפשו את אשר נעשה בנפש הקרובה אליו בשורש ורוח. ד. 1. חולין קלז, ב.

7.

ודילמא נח נפשיה דר"ח, ור"א כדקאי קאי, ולי"ה ל[ה] אינש ללוי למיתב גביה וקאתי להכא. אם איתא דר"ח שכיב, לוי לר"א מיכף הוה כייף ליה. לכל דבר יש מדה ומשקל. להפעולות הרוחניות, בין בהיותן עומדות בפעולתן האישית, בשעה שהחטיבה של היחיד הגדול ניכרת בפני עצמה יש ערך מיוחד. וישנו ג"כ עוד ערך של פעולת היחיד הגדול בהיותה מובלעת בתוך הכלל, אע"פ שמתמעטת עי"ז מצביונה, מ"מ גם זה המיעוט מוצא הוא את יתרונו, מפני שעל ידו נעשה הוא מצורף אל הכלל כולו, והרוחניות העליונה שבנשמה הגדולה נכנסת בתור כח פועל ומחיה בהרגשה גלויה בנשמת הכלל פנימה. לשקול הענינים, מתי תכריע כף התועלת של התיחדות היחיד הגדול ונשא, באופן שהכלל יהיה נהנה רק מכללות גדולת צביונו, ומתי יהי הדבר מוכרע שיתערב זה הכח היחידי בתוך ההנהגה הכללית, אלה המה דברים שהם רזי עולם ועומדים ברומו. משקל הדברים תלוי הוא באותו האופן של המכשירים הנמצאים בתוך רוממות הכלל, ולעומתם המניעות המתיצבות לשטן לפיתוח הכשרון הבודד של היחיד הגדול השקול כעולם מלא. לוי, בעת אשר יחסר לו אותו החבר הגדול, שרק בחברתו הרוממה מצא אפשרות לגדולת נפשו תצא לאור בברק חכמתה ושפעת מחקריה העליונים, והמון הררי עד של רגשותיה הגדולים וקדושים, ולעומת זה רבי אפס הגדול מאד, שאם גם היה צריך להיות מורד מעט מאורו ע"י זיקוקו לצירוף הכלל, שצריך לאחוז עכ"פ לפי ערכו מדה בינונית, מ"מ הלא גם הכלל התנשא הרבה ע"י שפעת אור גדול שכמותו, שרק ע"י האפשרות להתחבר עם ר"ח והשתלמותו העליונה, ע"י אותה האפשרות של התחברות שני הכחות העליונים ונשגבים הללו, מצא לוי את הכרעתו להתרחק מתוך המעגל של ההנהגה הכוללת וסדריה המוגבלים לערכו. אבל בהיותו מוכרח לעמוד במצב בודד, המקטין את הפעולה העליונה של הגדלת הנשמה, אז היה מוצא את

מקומו בתוך הכלל ועמו יותר נאות לפניו. ורק ר"ח, שהוא הכח המותאם הרבה כ"כ להיות כ"א מושפע מחבירו בתור התחברות חברותית, אז היתה התכונה החברותית - שיחדיו עושה את החטיבה של אלה שני הגדולים, על כרחם ענין בפני עצמו, באין יחש אל הכלל וסדריו המוגבלים לפי הצורך - מוכרחת להיות ניכרת ומביאה לידי ביטול סדר ושיווי הנכבד מאד להנהגה כללית. ע"כ היה מוכרח בהכרח עליון למיתי להכא, לבקש(ת) את החסר לנפשו העליונה והנשגבה, הדורשת חבורה פרטית המועילה להשתלמות חטיבותה המיוחדת, שבהתגברות הצורה העליונה הצפונה בה, בזה עצמו יתרומם ג"כ הכלל, ואשרי הדור שאורים גדולים כאלה שרויים בקרבו, המשפיעים עליו בסגולתם עוד יותר מבפעולתם.

.1

ותו דר"ח לא סגי דלא מליך, דכי הוה קא ניחא נפשיה דרבי, אמר: חנינא ב"ח יתיב בראש, וכתוב בהו בצדיקיא "ותגזר אומר ויקם לך וגו'". כל כח פועל לפי מדת הכח האצור בו להויתו, וכל דבר נערך בהכרעתו לפי מגמתו ותכליתו. כל המון הכחות הרבים והאיתנים שבעולם, השוטפים והולכים במרחבי הבריאה, הנם הולכים ומתרכזים כדי לחולל ע"י כולם יחד, נפש חיה מאירה ומשכלת, הבוחרת בכל עז חילה בטוב האלהי ובאור החפץ העליון. ההתרכזות הזאת מוצאת לה מקום בנפש הצדיק, שהעלה את כל עז נשמת חייו ועומק כל חפצו לתכלית היותר נשגבה ונהדרה, שהיא עומק חפץ אלהי עולם, בורא קצות הארץ, אשר לא ייעף ולא ייגע ואין חקר לתבונתו 1. המאמר היוצא מחפץ לבב נשמה זאת, חובק בכח וזרע עזו כל המון הכחות הנדרשים לחולל יצור נפלא כזה, ומלא עז כזה, ומתאים לכל המשקל התכליתי של כל הכרעתם של הכחות הכלליים המשמשים לתעודתם זאת. ע"כ איתניותו של אומר קדוש ונשגב זה הוא גדול ונערץ יותר מכל כח איתן ונשגב אשר בטבע המציאות וכל המון הכחות האדירים. ע"כ יבקע הררי עד וינצח כל צורי מכשול, ולא ישוב אחור ריקם. והאורה האלהית, הקבועה בנפש הצדיק הדבק באור אלהי אמת, תנחה גם היא את חפצי לבבו באותה הדרך המסויימת לחפץ העליון, אשר במאמרו וברוח פיו יעמדו כל עולמי עד. ע"כ אין לשער כמה חזקות ומשורגות הנן הסבות החזקות והרבות העומדות הכן לקיים דבר צדיק יסוד עולם 2 הדבק באלהים חיים. וכיון דאמר רבי, ר"ח ב"ח יתיב בראש, לא סגי דלא מליך, בין מצד פעולת המאמר בעתיד, בין מצד הוכחת אמתתו מצד העבר וההווה. "ותגזר אומר ויקם לך", להבא, "ועל דרכיך נגה אור" 3, שכבר היה.

ו. 1. עפ"י ישעיה מ, כח. 2. משלי י, כה. 3. איוב כב, כח.

.5

סנדל המסומר מ"ט. הרעיונות והפעולות המקבילים אלה מול אלה, פועלים זה ע"ז. האדם בקומתו הרוחנית מכוון הוא לקומתו החומרית. העקב הרוחני הוא הדמיון המרשים את הציורים בחיצוניותם, הוא צריך להיות עומד בתכונתו להגן על הצד השפל בציורים, שלא יהיו מטושטשים. אמנם פועל הוא הרבה לעור עינים מהסתכלות הרוחנית הבהירה, אבל א"א לאור השכל להציג כף רגלו על הארץ, אם לא ישים עליו את נעלי הדמיון. בהתקדשות גדולה צריכים המנעלים להיות ניתרים, "של נעליך מעל רגליך כי

המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" . המנעל והסנדל הבינוני, מכוון הוא לעומת הדמיון הטבעי הנדרש לשמירת ההצטיירות החושית. אמנם ההשתקעות היתירה, העמקת ההרגשה החושית ע"פ ציורה הדמיוני והקבעה בחזקה, מכוונת היא לצורת סנדל המסומר, אשר אמנם א"א לומר להמון דוקא עד פה תבא 2 בהשתקעות הציורים, כי מעמד הרוח עושה את פעולתו לפי הכנתו, ע"כ רק בהתגלות המכשלה יוכל הדבר [לבא לידי הגדרה. וצריכין אנו לדעת מהותה של המכשלה, שראוי לגזור עברה פעולה כזאת המקבלת אל התכנית ההוה של ההכרה ההמונית המסומרת במערכת דמיונותיה. _

ז. 1. שמות ג, ה. 2. עפ"י איוב לח, יא. _

ח.

אמר שמואל, שלפי השמד היו, והיו נחבאים במערה, ואמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יצא. מקור הנפילה הוא התמוטטות הרוח, עזיבת השכל וההשתקעות הדמיונית, "זנח ישראל טוב אויב ירדפו" . הדמיון משקיע את האדם ואת האומה בחורו, בתוך חומריותו הגסה ונטיותיו המכוערות והשפלות. ההשגה החיצונית אינה מכרעת בקרבו, "את פועל ד' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו . הרשמים החיצוניים פועלים את פעולתם ע"פ הזרחתם הטבעית, ואינם יוצאים להיות נדונים בהשבת הלב, להאיר את השכל ואת המדות. התולדות היוצאות מזה הן דומות לו במדתן, שפלות הנפש, פחד אויב, החבאה במערה, החלטה שפלה מרב ירידה, מפחד אויב ומתנקם, הנכנס יכנס והיוצא אל יצא. _ ח. 1. הושע ח, ג. 2. ישעיה ה, יב. _

ט.

נהפכה סנדלו של אחד מהם, כסבורים הם אחד מהם יצא וראוהו אויבים ועכשיו באים עליהם. הדמיון, הגורם מראשיתו לעזוב את ד', להזניח כל ארחות יושר, בעצמו נעשה שבט המוסר. הוא מעמיק את הרגשת הרע, הוא מרבה את החולשה הנפשית עד קצה האחרון. בשינוי כל שהוא מהרגלו כבר העולם נהפך עבורו. לא כמדת השכל, היודע עת לכל חפץ . ואם יתחדשו מושגים ותנאים חדשים בכל הליכות החיים החומריים והרוחניים, תעז ידו להנהיג את ארחות צדקו כראוי. לא כן הדמיון, רוח קמעא עוכרתו, מרעיון בלתי בהיר אחד כמה תוצאות מרות וקשות נכונות הן. נהפך סנדלו של אחד מהם, מיד ההחלטה המפחידה והמיואשת באה, שראוהו אויבים והם באים עליהם. _

ט. 1. קהלת ג, א. _

י.

ודחקו זה את זה והרגו זא"ז יותר ממה שהרגו בהם אויבים. כשם שהחלטה הדמיונית היא מצדדת כלפי רעה, לצד נפילה ויאוש, כך היא בעצמה מכשלת את כח בעליה. לא תכשיר את האדם ואת הציבור לשום עין על דרכיהם לשוב אל על, להתרומם מעל המצב השפל בהטבה שכלית ומוסרית ולהתאזר עז בעת צרה,

כ"א להרבות המהומה והמשטמה בפנים, להתם את שארית הכח הנשאר לפלטה. וזאת היא הרעה האיומה שהאדם נעשה מחבל את עצמו יותר מכל צר ואויב, הנמשכת והולכת מההסרה הראשונה מאור השכל הטהור, מזיו עליון, מאור אלהי אמת, ללכת אחרי הבלי שוא ומדוחי מדות רעות אשר בדמיון יסודם, ולהרבות על הדמיון עב טיט, לחזקו במסמרים לבל ימוט, "תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך, ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ד' אלהיך ולא פחדתי אליך". ובמקום פחד ד' המושכל, המישב כל לב ומתקן כל קיבוץ שנתרוקן, מתקבץ המון הבלי פחדי שוא, המעכירים את הדעת ומרבים את המהומה ואת המגערות <<4 יותר מכל מהפכת זרים וכל נקמת אויבים. _

י. 1. חבקוק ב, ו. 2. עפ"י ישעיה מא, ז. 3. ירמיה ב, יט. 4. דברים כח, ח. 5. ישעיה א, ז. _

א'

רבי אילעאי ב"ר אליעזר אומר, במערה היו יושבים ושמעו קול מעל גבי המערה, כסבורין היו שבאו עליהם אויבים, דחקו זב"ז והרגו זא"ז יותר ממה שהרגו בהם אויבים. הדמיון, לא לבד שיפעול רעה במאורע פרטי, במקום שהמצב בפרטיותו מכשיר את קלקלתו, כ"א הוא עושה את הרושם הרע שלו על כל מהלך החיים, מרחיק את האדם מקישור הגון וכשר עם העולם הגדול והרחב. ולא רק מפני פחד אויב הדורש מחבא לשעתו הוא בא במערה הסוגרת בעדו את האור העליון הבהיר המאיר את כל העולם כולו בכבודו, כ"א מצד עצם טשטוש החיים ושנאת האור, שהדמיון הרע מטביע בנפש תכונה קבועה לשבת במערה. והרשמים הבאים מהעולם החיצוני הם בעצמם נהפכים לדברים איומים ומפחידים, והסדר המעשי שהדמיון פועל להכשירו ולהביאו לידי מעשה, הסנדל המסומר, הוא בעצמו נהפך לכלי מחבל, לרעוץ ולרוצץ יותר מכל אויב. _

ב'

רמי בר יחזקאל אמר, בביהמ"ד היו יושבים ושמעו קול מאחורי ביהמ"ד, כסבורין היו שבאו עליהם אויבים, דחקו זב"ז והרגו זא"ז יותר ממה שהרגו בהם אויבים. לא דוקא את הפעולות החומריות, את החיים החשכים של עסקי החומר, מהפך הדמיון לרעה, כשידו כבדה מצד ההתמכרות היתירה לצדו, מהפך ג"כ את האור לחושך. וממקום שהאורה צריכה לצאת, מביהמ"ד, משם יוצאת מארה ופחד רעה. דברי אלקים חיים המוסיפים עז וגבורה, מתהפכים בידי בעלי הדמיון הכוזב לדברים נפסדים, מזיקים ומפחידים פחד רעה. וכ"ז בא מצד הירידה הראשונה של עזיבת ד' וחדלון ההסתכלות של דעת אלהים באמת. ע"כ נכנס קול זועת הפחד הדמיוני הנהפך לרועץ, גם בביהמ"ד, ועושה שמות יותר מכל צר ואויב. _

ג'

באותה שעה אמרו אל יצא אדם בסנדל המסומר. הפעולה שמאורעות פרטיים פועלים על נפש גדולי העם, המנהיגים אותו בדרך חיים, היא תמיד מכוונת ע"פ עצת ד' העליונה למטרתה התכליתית. אין דבר אחד

לבטלה, ואין פעולה מתוארת בצביון פרטי שלא יהא בה לימוד מסודר, כשלוקחים אותו בדרכי אמת והגיון צדק. המחזה של השפלות, של התגברות הדמיון של פחדי השוא וכל הרעה היוצאת ממנה, מחזה סנדל המסומר והפעלתו על הציור, הנם כ"כ מתאימים והתאימו מאד בחזיון חכמי הדור בהרגשה עמוקה, עד שהרגשת השעה, מצאו אותה ראויה להיות נחקקת לזכר עולם, והכשירוה שתפעל את פעולתה לרכך את ההשתקעות של הדמיון המסומר, ולהתקרב אל אור השכל הזורח ע"י אורה של תורה בקרב ישראל. ובאותה שעה המוכשרת לכך, בהתגלות הצד המזיק של התוצאות המבהילות, תולדות הדרכה ארוכה שאינה מתוקנת בארחות החיים בכללות האומה, היתה מוכשרת הגזרה להשמע, אל יצא אדם בסנדל המסומר. _

71.

א"ה בחול נמי ליתסר, מעשה הוה בשבת הוה. בעת התגברות הרוח, אז כשכח הדמיון הוא מזוקק ומעודן פועל הרבה לטובה ולברכה, וכשהוא משוקע ברשעה, בבערות ובגסות, פועל לבלע ולהשחית. ע"כ מעשה הוה בשבת, יום הנועד לרוממות וקדושת שכל טוב. ודוקא אז יוכל הנזק להיות גדול ע"י ההסתמרות הדמיונית באופן מוגשם וקבוע. ורבה מאד התועלת בהתרחקה ויבא תחתיה אור חכמת אמת ותורת חיים המופיעה לישראל ביום מנוחה, ויום שבת קודש. ועת וזמן לכל חפץ, ממגיד מראשית אחרית וקורא הדורות מראש, להגביל את הפעולות כולן מגדולן ועד קטנן, ע"פ הערכים הרוחניים הפנימיים המכוונים אליהן, שהם נפעלים מהן בכל אופן, ביחוד ע"פ הסגולה האלהית העליונה אשר לנשמתה הגדולה של כנסת ישראל, שזרמי החיים הרוחניים מתגלים בקרבה מכל מגע וכל עסק מעשי כפי הראוי לו, שע"כ הם מצויינים במצות, ו"חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך", וכולם נשמרים באהבה מכל יודע ומכיר את דרך הרוח האלהי המפיח בקרבם. _

יד. 1. עפ"י קהלת ג, א. 2. ישעיה מו, ר. 3. שם מא, ד. 4. שיר השירים ז, יד. עירובין כא, ב. _

16.

ת"ר, כשהוא נועל, נועל של ימין ואח"כ נועל של שמאל, וכשהוא חולץ, חולץ של שמאל ואח"כ חולץ של ימין. ההכרה שיש הבדל בין המדרגות של שדרות החיים, צריכה הרגל תדירי, כי רק אז נבין את ההבדל בין הגבוה ובין השפל, את היתרון של המעלה והכבוד האמיתי על השפלות והבוז בעולם החיצוני, כדי שנדע לבכר את הטוב על הרע, את הגדלות על הקטנות. כשיהיו אלה העניינים שמורים ברוחנו פנימה ביחש לכחות החיים שלנו, אם שכולם נדרשים לקיומנו והרחבת ישותנו, אבל הפרש גדול יש בין כח לכח, ע"כ נכבד את המקום הגופני שבנו שבו כח רוחני יותר גדול מתגלה, על המקום שגילוי הכח הנפשי בקרבו הוא קטן ומצער. הדעה הזאת תלמדנו כי האלהים עשה את האדם ישר, ולא לחנם הוחן הצד הימני שבאדם בשפע כח יותר כביר, כ"א מפני שהוא מוכשר יותר להנטיה התכליתית של כללות המטרה של החיים שתתפעל יותר על ידו, וכי החיים הנם לא מחוברים מקטעים וצדדים שאינם מתרכזים, כ"א הם מתאימים ע"פ היסוד האלהי שבהם למטרה עליונה ומסומנת הניכרת ביותר בצד הימין, שעילוי כח החיים ניכר בו. ע"כ [ב]ההזדיונות להכשר הפעולה, נעילת המנעל המכשרת את הרגל למצעדיה הכבירים והחפשיים, ראוי

להיות הצד הימני ערוך בתחילה מוכן לפעולה. וכשצד העליון שבחיים יהיה דורש למלואו להכין ג"כ את יתר צדדי החיים להיות נלויים עמו, שכך היא המדה התדירה. ע"כ יוכן אח"כ הצד השמאלי להיות גם הוא נלוה אל המטרה הימנית, להכין דרך החיים, לא בתור תשוקה סוערת ומוכרחת שאין לפניה מטרה ובחירה, וממילא אין לה קטן וגדול, כ"א בתור תכונה מלאה חפץ כביר, ממולא בדעה, ביושר, בשכל טוב וחשק קדוש ונשגב, השופע מההשכלה האלהית הבהירה, המכרת שמקור התגברות הכחות הוא מצד נטיית החיים לצד עליון, צד הימין הממולא בכח וכבוד. וסבת התמעטות ההכשר לפעול, היא מפני השביתה הנדרשת לביצור הכח, כשהצד השמאלי, שממנו ארחות החיים המתעקמים נובעים, פושט יותר מדאי את שלטונו, עד שלפעמים גם הצד הימני נלקה עמו. ומשום העלילות של ההפרזה והנטייה הזרה והמזקת המצויה בבני"א, נחוצה לו הפסקת המעשים הקבועים ג"כ בטבע הנפש והגויה יחד. ע"כ הנעילה מתחלת בימין ומושפעת לשמאל, והחליצה הצורך של הפסק ההכשר המעשי והחפשי, מתחלת בשמאל ומתרדדת גם אל הימין לפעמים. וההפסק והשביתה מחזיר את איתניות הרוחניות למקומה בזה שמונע את הרעש של המערכה המעשית, וכח הנשמה מתעלה במה שיוכל להתרומם לטבע אנושיותו, לצד האור האלהי, להשיב אל לבו את מכון חייו, ושב ורפא לו, ונעשה בריה חדשה, "חדשים לבקרים רבה אמונתך".

טו. 1. עפ"י קהלת ז, כט. 2. ישעיה ו, י. 3. איכה ג, כג.

56

כשהוא רוחץ, רוחץ את של ימין ואח"כ של שמאל, כשהוא סך, [סך] של ימין ואח"כ של שמאל. זיקוק וטהרת הכחות דומה לטהרת האברים. לפעמים כשמתחילים לטהר כח קטן צדדי עולים עמו עד מרומי הטהרה, אבל לא יהי' דרך זה בטוח כ"ז שהיסוד שממנו הכחות נובעים ועליו נסמכים, מעורב הוא בפסולת, באבק של זוהמא וסיגים מרובים. הוא פועל על הכחות הקטנים הנובעים ממנו, להחשיכם ולערבב אותם בערבוביה וטומאה. ע"כ זאת הדרך הישרה, להתרומם אל הכחות היסודיים, אל המקום שמשם הכחות הצדדיים נובעים, אל מכון החיים, ולטהר את היסוד העקרי. אז הנטפלים מתטהרים בנקל, וטהרתם משתמרת ומובטחת. כמערכה זו של הטהרה, שהרחיצה המעשית מקבלת לעומתה, כך היא ג"כ המערכה של הוספת כח, תוספת עידון ורעננות, "בלוטי בשמן רענן", סיכה הבאה כמים בקרבו. כשמוסיפים אומץ מן הצד לכחות הצדדיים המלויים את העקריים, לפעמים הכחות העקריים ג"כ מתעלים, אבל ע"פ רוב כיון שהיסוד הוא חלוש, מתרופף ג"כ העז הנמצא בכח המבונה עליו. למשל, מעוררים אומץ הרוח. יסוד אומץ הרוח בנוי ע"פ אומץ הדעת, ע"פ הכרת הצדק הפנימי, הטהרה העצמית שבתוכיות הנשמה, וכ"ז שהחטא מצוי, הפחד והכשלון סובב הולך את הרוח, ואין תועלת בגבורה ארעית. ע"כ, כהטהרה, הרחיצה, כן ג"כ ההוספה לאימוץ, הסיכה, צריכה לבא מן העיקר אל הענפים, רוחץ של ימין ואח"כ של שמאל, וסך של ימין ואח"כ של שמאל. _ טו. 1. תהילים צב, יא. 2. עפ"י שם קט, יח.

57

והרוצה לסוך כל גופו, סך ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל אבריו. הפרש יש בין הסדר הנדרש לתיקון הכללי, המקיף את כל ארחות החיים מכף רגל ועד ראש, ובין תיקון פרטי, הכולל בקרבו רק כחות

מיוחדים שגם בהם ישנם עקרים וטפלים, ימינים ושמאלים. כשהערבובי של הפסולת המעכבת את הטהרה של איזה סכום כחות מתעוררת, עד שהטהרה והרחיצה דורשות את תפקידן, אז כיון שהיסוד הכללי בנוי הוא בטהרתו, עצם הרעיונות הכלליים והכחות היסודיים שכל משטר ההנהגה הולך על פיהם, עומד על עמדו, הדרך הכבושה לטהרה אז להתחיל מכח היותר יסודי ועקרי, ולבא מלמעלה למטה אל הכחות הנסמכים אליו, לנסעדים מצדו. לא כן במהומה נפשית גדולה, בזמן שטהרה נחוצה באורח כללי, לשמור את ההדרכה הכוללת, אז אם יעזבו בין כה וכה הכחות הנטפלים לרוץ את ארחם עד שתטהר המחשבה הכללית, יוכלו כמה תקלות להתפרץ, מה שיהיה קשה אח"כ לרפאם ולהשיב נדחיהם. ע"כ צריכה באופן כזה הטהרה המוכרחת, הדורשת את תפקידה בחזקה, ללכת בלא סדרים מסויימים, כ"א כל המזדמן לפני היכולת יטהר, ירוחץ ויינקה, עד שתהיה ג"כ הטהרה הכללית של המחשבה הראשית, של ראש הרעיון, ג"כ קלה ומוכנת לבא בהכשרה. _ לא כן הוא אם הטהרה עומדת בתקפה, אין כאן פרעות וערבוביות המהרסות ומעיקות, כ"א צריך הענין לבא לידי עליה, לידי תוספת אורה, תוספת אומץ ומעלה, אז הדרך הבטוחה היא להתחיל במקום היותר ראשי. בהתעלות הראשיות, כל הענפים מתעלים. דוגמתו בהשתלמות הגוף, הרוצה לסוך כל גופו, אין ההכרח מעיק כאן, אין הסדרים מתפרצים, הכל הולך כשורה, רק השלמות הפנימית תובעת את תפקידה, הרצון הטהור מבקש להתעלות. כאן הסדר מיוחד ומסומן לעלות למרום העליוניות, וכל הדברים הנטפלים עמו יעלו. סך את ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל אבריו. וכשהראש משוח בשמן משחת קודש, הכל מתעלה, הכל מתרומם ומתנשא. כך ראויים הם הדברים המנהגיים להתאים לדוגמא של ההשלמה העליונה הרוחנית והמעשית. וזוהי אמיתת דרכה של תורה, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו. _

יז. 1. עפ"י בראשית כח, יב. _

יח.

הרי תפילין דמחופה עור, ותניא הנכנס לבית הכסא חולץ תפילין מרחוק ד"א ונכנס. התם משום שי"ן. הפרש יש בין הקדושה הגלויה והקדושה הגנוזה. הקדושה הגלויה היא מתיחסת לאדם לפי מובנו, לפי טעמו והרגשו, ציוריו המפורסמים שייכים לגבולה, הנאה והמכוער מובדלים מצדה הרבה, וכל ארחות הכבוד המוסכם הנם ענפים ממנה. נעלה מזה היא הקדושה הגנוזה, המבט הפנימי החודר בעצמותן של כל המגמות הכלליות. אור האלהי המתעלה מכל הגיון ורעיון, רם הוא מכל יחש של מדרגות בכלל, וק"ו שאין המשקל של המאורעות המוסכמים הנובעים מצד התכונה האנושית ויתר ענינים מוגבלים - שייכים לה. כי הקדושה הפנימית אינה מסוקרת בנשמתנו מצד חלק אחד של דעה והשגה, מצד ערך אחד של מציאות, בין ביחש הערך בין ביחש הזמן והמקום, כ"א "הכל יכול וכו"ן[ללם יחד". בסתר חביון זה אין מקום להבדיל בין נאה ומכוער, ואין אותם ארחות הכבוד הנבדלים מצדנו נוגעים שמה. כדי להביא בקרבנו רושם דעה בהירה זו, הננו מחלקים בין מה שהוא גנוז ומכוסה בחפצי קדושה, ובין מה שהוא גלוי, עד שהכבוד החיובי הגבולי לא היה שייך במה שחופה עור כ"א משום הקדושה הגלויי שבו, הקרוב לדענו ומוחש בהכרתנו, משום שי"ן חולץ ברחוק ד"א, שהאדם בהיותו מעוטר בעטרת הקדושה הגלויה, היא מתפשטת לתן כבוד על כל סביביו, וכל מקומו מתקדש ומתעלה בהדרו, עד שאין ראוי לכיעור וגנאי להיות לו יחש בכל שיעור מקומו של אדם שהוא ד"א, כי הנוי והכבוד יתפשט על כל הציורים הקרובים, הנוגעים באיזה אופן יחושי לאדם בהיותו עטור בעטרת הוד של הקדושה הגלויה, המורה על פארם של ישראל וכבודם האלהי, בהיות

יח. 1. בנדפס בחבש פאר נוסף: העצמי שלה. 2. בנדפס שם נוסף: הופעתה בחוגי 3. פיוט וכל מאמינים לימים נוראים. 4. בנדפס שם נוסף: המוסכם מצדנו ע"פ תכונותנו המוגבלות. 5. בנדפס שם: שמחופה. 6. בנדפס שם: לדעתנו. 7. עפ"י יחזקאל כד, יז. _

6'

דאמר אביי, שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני. סיני, מקום הענוה, שם אנו מוצאים גדולתו של הקב"ה במקום ענותנותו. ההתגלות האלהית הופעה כפי מה שיש יכולת בידי (בני"א) [בן אדם] להשכיל בכחו בשכלו ובאורח מדעו וחושיו. לא את סוד האחדות העליונה מלמעלה למטה יש ביכולת בן אדם להשיג. נבצרה כל מזימה להשיג את הסוד העליון של האורה האלהית בראשית התחלת הופעתה. רק אחר אשר קוי אורה יופיעו עלי תבל ארצה בשלשת הארחות (המוכרחות) [המוכרחים] להחלק לפי הכרתנו התמידי, החסד, המשפט והשורה הממצעת בינותם, הכללות והפרטות והצדדים המחברים אותם זה לזה, וכאלה בכל פינות המציאות, הננו מכירים איך הקוים הנם שבים למקום אחד, לצורה תכליתית אחת, החובקת בתמותה את כל רוחב המציאות (כולו) [כולה]. מעבר מזה האחדות התחתיתית המתגלה לפנינו, הכוללת את הגוונים שבקוים השכליים והכחניים הכלליים, כפי תמות צורתם ותכונתם העצמית. ומעבר מזה מה שעצם הכח הנמצא בקרבם לתמם את חזיונותיהם, לאחד את הוייתם בתפקיד המציאות, הלא גם זה הוא קו רשום ומיוחד, ועולה למקום אחד, עם תכונתם של הקוים עצמם. אלה הנם הליכות עולם, שמסיני נמסרו למשה, בהורדת המדע האלהי מרום גבהי מרומים עד שפל ההכרה הארצית אשר לאדם, למען ימצא על ידה את תעודתו העליונה הצפונה בקרבו. שי"ן של תפילין, צורת הקוים המותחלים בפירודם, מבלי אפשרות להגיע בראשית ההכרה אל שורש הוייתם, והנם כלים מלמטה אל מגמה אחת, שהיא עדות קיימת וקבועה, להרים את האדם אל מקור האורה האחדותית, הגבה למעלה, ע"י ענוה הגדולה מכולן, המוצאת קורת רוח ומנוחה בכל צדדי הכרה וכל מדת טוב וקדושה שתהי בכל מצב ואופן, כי הכל עולה למקום אחד. וזהו פארן של ישראל, הממלא את לבם תמיד בהכרת אל אמת, מלך יחיד ומיוחד ב"ה. _

יט. 1. משלי כט, א. סוטה ה, א. 2. משלי לא, א. 3. בנדפס בחבש פאר: והנה ההתגלות. 4. בנדפס שם: בהופעה. 5. בנדפס שם: נדע כי לא איזו הערכה מסוד. 6. בנדפס שם: לצייר בהיותו. 7. עפ"י בראשית יא, ו. . בנדפס שם נוסף: שעל ידם הננו. 9. בנדפס שם: שהקוים. 10. בנדפס שם: האחת. 11. ע"ז כ, ב. 12. בנדפס שם נשמטה מילה זו.

7.

ואמר אביי, דל"ית של תפילין הלכה למשה מסיני. תורת אמת, מורשה קהלת יעקב, 1 הכוללת את כל ארחות החיים לעד ולעולמי עולמים, ליחידים ולרבים, לאומה ולעולם, צריכה היא לכל[ו]ל בקרבה את כל תכני החיים הטובים והמאושרים לעד, את כל העצות היותר טובות לבקש דרך הטוב עדי עד. ע"כ בכל

הצדדים של החיים היא מנחה, "בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני" ו"מי מנה עפר יעקב", מי מנה מצות שמקיימים בעפר, בכל ארחות החיים היותר נמוכים וארציים. אבל בין כל הנטיות של הפעולות, התכליתית שבהן היא הנטיה הימנית, קו האור והחסד לכל אשר נשמת רוח חיים באפיו. ומכל ההארות השכליות, - אותה ההתפשטות של צד המעלה, המאירה את הנשמה באור אל עליון, וזה 5 הצד של המעלה, של ההתעלות הרוחנית המושכלת, הוא תופס מקום יותר, ורחב עוד 6 מהצד המוסרי של אהבת החסד המעשית, כי פרי חכמה באור ד' יקום עדי עד, וזהו אור החסד היותר עליון ונשגב. ואור ד' החופף עלינו בקריאת שמו הגדול ב"ה עלינו, פועל עלינו מני אז קבלנו אור תורה ע"י רועה נאמן, איש האלהים 7, שהאורה האלהית היא אור חייו והחסד האמיתי הוא חפצו וישעו, להיות בקרבנו הכשר נטוע לדורות עולמים בציור הדל"ת, המרחיב ומעבה את הקו הנוטה לצד המעלה שלו, ומוציא מקרבו את הקו הימני להיות לו לבסיס, "כי אמרתי עולם חסד יבנה", ובוזה הוא הדל"ת של תפילין הלכה למשה מסיני, כי החכמה שהענוה שרשה, יודעת להמשיך קו ימין קיים ממנה, לכבד את כל 9 שחים ודכאים, ולחבוש לשבורי לב 10, ולהושיע כל ענוי ארץ, מה שאין כן החכמה המתלבשת בגאה וגאון, השוכחת את כל אביוני אדם וסבלותיהם. לא כן משה עבד ד' 11, אשר דבר ד' אליו מהר ד' "ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו כי ידעתי את מכאוביו וארד להצילופ, יחוס על דל, ואתי 13 את דכא 14 של תפילין הלכה למשה מסיני

כ. 1. דברים לג, ד. 2. תהילים עג, כד. 3. במדבר כג, י. 4. במדבר"ר כ, יט. 5. בנדפס בחבש פאר נשמטה מלה זו. 6. בנדפס שם: תופס מקום יותר מורחב עוד. 7. דברים לג, א. תהילים צ, א. 8. תהילים פט, ג. 10. עפ"י ישעיה סא, א. 9. בנדפס שם נוסף: ערכי הישועה של. וגו'. 11. דברים לד, ה, יהושע א, א. 12. שמות ג, ז-ח. 13. בנדפס שם: ויכשן. 14. ישעיה נז, טו. סוטה ה, א.

כא.

ואמר אביי, יו"ד של תפילין הלכה למשה מסיני. החיים וכל החזיונות 1 מתחלקים לאיכות וכמות. רב עמל בני אדם וכל הסיבוכים שבדרכי החברה הנם באים מהסיבה של חסרון ההסתכלות בבחירת 2 עושר החיים מצד איכותו, מבלי העמד את כל היסוד על הכמות שבו, שאינו כ"א מעור את העין ומרמה את הדעה. רק באורה אלהית עליונה יוכל עם להתרומם עד אותה המדה העליונה, לבחור דוקא בעושר האיכותי, בלא שום הקפדה אם העושר הכמותי ידמה להיות דל ורזה מאד. אמנם סוף הכבוד לבא 3, העושר האיכותי ישפיע ג"כ על הכמות, אבל מתי יהיה לקנין הגון, כשידבק העם בהאיכות בבחירה עמוקה פנימית אפילו בתנאים שהעושר הכמותי יתנגד לזה מאד. זאת היא מתנת ד' לישראל, "כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו וישראל בחר בד' אחד לדבקה בו באהבה, ויבז את כל אלהי הנכר הרבים, כי הכיר את אליליותם, את ריקניותם ואפסותם, ובוזה יתעלה ויתרומם עדי עד. ומראשית ההכרה הנמוכה, שהלב תמה ומתמרמר על מיעוט הכמותיות הגסה, בא יבא לידי העושר המוחלט של רב כל. "לא 5 כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא". זהו ערך היו"ד, הקטן באותיות בכמותו, ומרובה במקוריות עושר מספרו, אשר ממנו הכל. זאת היא התכונה המשלמת, הפוסקת את הזוהמא של הנחש, ההולך אחר תאות עינים

הגסות. ובהתקבצות כל הסגולות, הכרת פילוס כל ארחות החיים בלי נטיה מיוחדת לצד אחד, ע"י סקירת האחדות האמיתית, יסוד השי"ן, והנטיה המגמתית לצד הימין והמעלה, יסוד הדל"ית, וההחלטה הפנימית של ידידות אהבת האיכות והאורה הפנימית, לשומה עיקר לעומת כל הבתגרבות הכלים הגסים מרחיבי המקום המגושם, יסוד היו"ד, הנם כולם מכשירים 7 חפית 8 צל שדי, שדי באלהותו לכל בריה, ושומר לעולמו די. כי לעומת הצמצום המוגבל של הכמות, יוכל להיות מואר בשטף אור יקרות, באור עולם 10, ההולך ומוסיף מנחל עדנים 11 וטל עליון להחיות כל נשמה, ולהופיע אור חיים על כל אפסי ארץ, באור ישועה, בחכמה 12 וענות צדק, הנובעים מדעת ד' ודרכי טובו באמת, לעטר בהם את ישראל בתפארה, בדרך חיים ו"הליכות עולם, הלכה למשה מסיני" 13.

1. כא. בנדפס בחבש פאר נוסף: שבהויה. 2. בנדפס שם: בבהירות. 3. נדרים סב, א. 4. תהילים קלה, ד.
5. בנדפס שם: ו"לא. 6. ירמיה י, טז. 7. בנדפס שם נוסף: אותנו. 8. בנדפס שם: לחפי. 9. חגיגה יב, א.
10. בנדפס שם: כאור. 11. בנדפס שם נוסף: בחסד. 12. עיין ירושלמי מגילה פ"א ה"ה. דף ס"ב ע"א.

כב.

"השוכבים על מטות שן וסרוחים על ערשותם", אר"י בר"ח, מלמד שהיו משתינים מים בפני מטותיהם ערומים. מגדף בה ר"א, א"ה היינו דכתיב "לכן עתה יגלו בראש גולים", משום דמשתינים מים בפני מטותיהן ערומים יגלו בראש גולים. אלא אר"א, אלו בני"א שהיו אוכלים ושותים זע"ז, ודובקין מטותיהן זו בזו, ומחליפין נשותיהן זע"ז, ומסריחין ערשותיהם בש"ז שאינו שלהם. הניוויל של ההנהגה יוכל באמת להביא ירידה גדולה לאומה והשפלת מוסרה, כשם שהטהרה והנקיון הוא מעדן את הרוח ומועיל לרוממות הנפש. אבל עלינו להבדיל בין החלאים המוסריים, שהם יכולים להשתרש בעומק החיים, עד שלא תהי שום תרופה לאותו הציבור כ"א כליונו מן העולם, ולאומה הישראלית] שהכליון א"א לה, - כי עם ד' הוא עם עולם, וכשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל, והננו כרותי ברית על עצם הקיום הנצחי, "ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך, - מסבבת המחלה האיומה ההיא שהיא מחוברת עם תכונת ההעברה מן העולם, את הפיזור והגלות, שע"י הגלות נעקרין חיי הציבור ממקורם, ועי"ז מסתלקים מהם ג"כ עוצם ליקוייהם המוסריים שהתאזרחו בהם. ע"כ הנה הניוויל החיצוני, אע"פ שהוא עלול להביא תוצאות רעות לבד מה שהוא רע ומזיק מצד עצמו, מ"מ עצם ההפרכה הלאומית והתעלות החיים, בפרט העירוב בין הבריות, וההכרח של הישוב המדיני, כשמתרבה, הוא בעצמו הכח המרפא היותר גדול לאלה התחלואים הבאים רק מידי פראות וחסרון נימוס תכסיסי. ע"כ אין הגלות קשורה בעקבם, ביחוד אין הגלות קשורה בהם עצמם, כ"א בתוצאותיהם הרחוקות, שגם אלה יכולות להרפא עם ישוב האומה והתכוננותה. אבל הדבר הממאיר שכשהוא מכניס את ארסו, אין עוד רפואה כ"א ע"י הגלות והחרבן הלאומי והמדיני, והפיכת חיי הציבור משרשן, - שרק אז יוכלו יחידים הפזורים להתחיל לצאת מתוך הבצה של הרשע והזוהמא, - הוא רק אותה הנבלה של השחתת המוסר המתלבשת בכלים של נימוס, שאין השכלול המדיני מכריח את סתירתם, והוא כנחש ישך 3 ופיל למשואות 4 כל עם ולשון בקיומו החמרי והרוחני, אלו בני"א שאוכלין ושותין זה עם זה, אלה בעלי נימוס וריעות, והזוהמא והנבלה היא מלופפת בסדרי חייהם פנימה עמוק עמוק. נגע זה (כשמשפט) [כשמתפטט] בארץ אין לו רפואה. אם תוסיף

המדינה שכלול ואם יוסיף הלאום גבורה ועז, יוסיפו החיים החיצוניים לתן עוד אומץ לשיקוע של הנבלה המגועלה. ואם לא תוקדם לזה רפואה של מהפכה עזה, המהרסת ומכלה את כל מוסדי החברה הרעים עם כל הנימוסים המנוולים, תוכל הנהגה כזאת לכלות את כל היחידים מנפש עד בשר, ולהביא כליון שלם לאומה, בצורה של צרעת ממארת בגוף האנושיות כולה. ע"כ דוקא למחלה המתועבת, המלובשת סדרים נימוסיים, מוכרחת היא התולדה לבא, שיגלו עתה, בלא איחור זמן בראש גולים. אמנם יוכל להיות שהניווול ההמוני עזר לידי ירידה נוראה מטונפת כזאת בשדרות העשירות והתקיפות של העם, שההרגשה של עדנת הנשמה כשהיא נאבדת עלול כל כשלוך להוסיף אומץ, אבל מרכז המחלה המחייב את הגלות, הוא רק בבאו למרום פסגתו, לתיעובו הפנימי, שהוא דוקא יכול להיות מתלבש עם הנימוס החיצוני, ואלה יגלו בראש גולים.

כב. 1. תענית ג, ב. 2. ירמיה ל, יא. 3. משלי כג, לב. 4. עפ"י תהילים עג, יח.

כז.

אר"א, וא"ל במתניתא תנא, שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הן, המשתין מים לפני מטתו ערום, והמזלזל בנטילת ידיים, ומי שאשתו מקללתו בפניו. שלשה דברים הנם יסודות תעודת העושר הכולל הרחקת העוני: הרחבת עידון החיים מצד הנקיון והטוהר שהעניות מנוולת אותם. והשני, הוא הארת הרוח ורוממות הנפש האישית, המביאה את האדם לידי קדושה ומעשים טובים וחיים טהורים. והשלישי הוא שלום המשפחה והשפעתה הטובה ביחש אישיה זה לזה, שפועל הרבה על החינוך הכללי של בני האדם. ולמי שאלה היסודות אינם נפגמים בנפשו, הנהו מוכן להשפעת העושר ע"פ סדרי ההשגחה העליונה, הממלאה את תפקיד כל יצור, "ומשביע לכל חי רצון". אבל מי שיורד לעמקי הניווול בחיים, עד שאין בקרבו מקום אפילו להתעוררות חפץ של פינוק אנושי ראוי של חיים טהורים, ע"פ הנהגתו הביתית הבזויה, זה אין לו כ"א תעודת העניות המנוולת, הראויה לו ע"פ מדתו, כי לא יסכן לו העושר ולא ידע להשתמש בו, מאחר שאחד מיסודותיו המתאימים לו חסר בנפשו. זה המשתין מים לפני מטתו ערום, שהוא אחד מהציורים היותר בולטים של חיים ביתיים מנוולים, שאין עמהם שום תביעה פנימית להרחבה נפשית עדינה, הבאה ע"י שלילת העניות. המטרה השניה של העושר הארת הרוח ורוממות הנפש, היא מובלטת בנטילת ידיים לסעודה, 'והתקדישתם' 2 אלו מים ראשונים. יש מקום בתביעת האכילה, שישפל על ידה האדם והיה יהי' כאחד הבהמות והחיות בהרגשה גסה בתוכן החיים, ויוכל גם הוא להתעלות ע"י היתרון האנושי, שכבר יוכל השולחן המסודר אשר להאדם, שהשכל, הנעם העליון, תופס בו מקום גדול, שהתחלתו היא תלויה בנטילת ידיים לשם קדושה, להיות מכיר את השולחן לשולחן ד', ואכילתו לפעולה קדושה, עדינה, לא רק הכרחית ובזויה. המזלזל בזה אין לו מקום לתביעת עשירות ושלילת העניות, שכל יסוד העשירות והעדר העניות לא יפעל פעולה ניכרת על הסיפוק החומרי הגס של האדם, כ"א על העידון הפנימי המתרחב מצרכי החומר לצרכי הרוח. והיסוד השלישי, תעודת שלום המשפחה וקישורה הטוב. מי שאשתו מקללתו בפניו ע"י אשמת הנהגתו הרעה, כבר אזל מנפשו כל רגש וכל כשרון איך לבצר את מעמד יחש המשפחה בצורה מוסרית הגונה, ומה יסכן לו העושר. ע"כ הוא רק מוכן לעוני, "כי פועל אדם ישלם לו וכארח איש ימציאנו". והיסוד היותר עקרי המעמיד את פרטיות מצבו של האדם למעלה או למטה, הנם באמת מעשיו והנהגתו הפועלים על התהוות תכונתו, שיד ד' העליונה מניעה דוקא על פיהם את כל

המאורעות הקרובים והרחוקים להגיעם לתפקידם, כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. _

כג. 1. תהילים קמה, טז. 2. ויקרא כ, ז. 3. ברכות נג, ב. 4. איוב לד, יא. 5. תהילים עד, ח.

כז.

המשתין מים לפני מטתו, אמר רבא, ל"א אלא דמהדר אפיה לפוריא, אבל לבראי ל"ב, ומהדר אפיה לפוריא נמי ל"א אלא לארעא אבל למנא ל"ל בה. הכח הנפשי שעומד באדם להרחיקו מכל ניוול, ולקרבו אל הטהרה והניקיון אשר שם צוה ד' את הברכה 1, בנוי הוא באחת משתים: או בכח הרגש הפנימי הטבעי, הפועל באדם גם בלא דעת וחשבון, עד אשר אפילו בעת אשר אין האדם צלול בדעתו והוא שקוע בשנתו, נים ולא נים תיר ולא תיר 2, יפעול על תנועתו את הפעולה הדרושה, וזה יגרום לו שיהדר אפיה אבראי גם בעת ההכרח, וזה אות שהרגש של הניקיון מונח בטבע נפשו, ועלול הוא להוציא פירות פעולות נכבדות באורח חייו למעלה למשכיל. 3 והכח השני, הוא כח השכל המעשי, המבקש את ענין הטוב והתיקון בדעת וחשבון, להכין לעת מצא, שאין הנפש צלולה והדעה מיושבת, מעמד של הגנה מניוול דהיינו הכנת מנא, שהיא פעולה שכלית קדומה. ובאחת משתי אלה, אם עכ"פ בשכלו או בהרגשו, הטהרה שוכנת אפילו בשיעור מצער, כבר יש לו תקוה להיות ע"י חיים של עושר והרחבה, מתעלה למדרגת הטהרה הגמורה, המביאה לידי קדושת אמת, וכיון שיש לברכת ד' הכשר בנפשו כבר הוא מוצל מעניות. _ כד. 1. עפ"י תהילים קלג, ג. 2. פסחים קכ, ב. 3. עפ"י משלי טו, כד.

כח.

ומזלזל בנטי"י, ל"א אלא דלא משא ידיה כלל, אבל משא ולא משא ל"ב. ולא מילתא היא, דאר"ח, אנא משאי מלא חפנאי מיא ויהבו לי מלא חפנאי טיבותא. אמנם כפי האמור, די בשורש קטן המוטבע בקנין נפשי להפריח ממנו פרחים של ברכה והכשר לחיי כבוד. ע"כ הי' מקום לחשוב כי זה המזלזל בנטי"י, שאמנם אות הוא שבנפשו לא קננה ההכרה בערך קדושת האכילה ורוממותה מצד תעודת החיים הבאה על ידה, אבל מ"מ כיון שהוא עושה איזה רושם מעשי לחובת המצוה עכ"פ תפעול עליו את פעולתה לטוב, להרחיב רגשי הקדושה והטהרה בנפשו. אמנם במקום שיסוד הדבר הוא המצוה [ה]חיובית, אשר גם באין דעת זאת היא חובתו, לא יוכר כאן ענין של עדינות נפש עצמית מצד הסגולה הפנימית שלה, המכרת בערך הגדול של קדושת האכילה, באופן שתהיה ראויה לשפע ברכה והשפעה הגונה. ובאשר ברעיון שפל, האכילה מורידה את האדם אל התהום הבהמי, לא די פעולה חיובית, רק אם יצטרף גם כן עמה אור דעה והכרה פנימית לקדש את האדם ולהעלותו, במקום שהשפלתו היא מוכנת ומצויה. ע"כ צריך שיראה את חבתו הפנימית למעשה ההתקדשות, בהעדיפו על החיוב, מאהבת הקדושה והכרת התכלית שבפעולה, באופן שאיננה רק פעולה שוללת המיאוס לבד כ"א היא פעולה חיובית שיש מה לקבל ממנה. ואז הוא קרוב לאוצר הטוב, שהוא ראוי לקבל בשפע רב, כי כל אשר יגדל שפע עשור וכבוד שולחנו כן ירחיב את גבול נועם ד' וטהרת החיים הטובים והמאירים באור צדק ויושר. ע"כ לא יסתפק במשא ולא משא, שיהיה משא מצד החובה גם באין דעה והרגש, ולא משא מצד הכרתו הפנימית, שאז לכל היותר לא תעלה הנטילה בדעתו

יותר מערכה השלילי שאין בו קבלה, כ"א מניעת מיאוס שמהידים העסקניות. אבל ר"ח אמר, שהוא משא מלא חפניו מים, כלומר ברעיון שהוא מקבל כאן דבר מה, מלא חפנים נחת ושפע קודש בדעת ערך הגדול של השולחן אשר לפני ד' 1, המקור של העמדת הכח לחיים מלאים קדושה ואור עליון. ויהבו ליה מלא חופנא טיבותא, שכיון שבא האדם עד המעמד המוסרי הגבוה, עד שיוכל להוציא חיים קדושים ממקור ההרחבה והרוחת השולחן, אז כבר הוא ראוי לברכת ד', בדי עושר למען יוסיף בטוב לו לגדל פעלים לטובה ובהרחבת דעתו לרומם לבבו בדעת ד' ויראת ד' תמימה, ורק אז ינצל מאותה ההשפלה שטבע האכילה בנטייתה הבהמית (פועל) על הנפש האנושית להכחות מאוריה, ויצא על ידה מאפילה לאורה "אור צדיקים ישמח" 2, ומאן דאית ליה סעודתא ליכלא ביממא או כעין יממא.

כה. 1. יחזקאל מא, כב. 2. משלי יג, ט. 3. יומא עה, ב.

כז.

ושאשתו מקללתו בפניו, א"ר על עסקי תכשיטיה, וה"מ הוא דאית ליה ולא עביד. יסוד חיי המשפחה הטובים והמתוקנים הראויים לברכת ד' שתחול על נוייהם, הוא שיהיה עולמה של האשה ותביעותיה המיוחדות ע"פ מצב נפשה, אע"פ שאין להם כל יחש להעולם של האיש והלך נפשו, גלויים לפני הבעל בתור בעל ואב הבית. ואע"פ שהתביעות של התכשיטין יכולות להיות רחוקות מחוג מבטו ומהשקפתו על החיים והמוסר, מ"מ יהיה יודע את לב האשה, כמה תוכל להיות נכאבת ונדאבת בחסרה את המוכרח לה לפי מצבה. אמנם לעולם לא יוכל אור הברכה לחול כ"א כשלא תקלקל השפעה זו של דעת נפש האשה את השורה, והתכשיטין בהיותם בכל צרכם לפי תכונת האשה, מ"מ רק הרחבות לחיים, שאינם באים כ"א בהיות לאדם היכולת להרחיב את חייו בתביעות כאלה. אבל אם יעמיס עליו ע"ז עול כבד, הממרר את החיים יותר מההרחבה שיש בכחם לתת, אין דעת כ"א 1 והפלגה הבאה מתוך עורו וחסרון ההכרה במשקלה. כשם שהיא מעדפת באיזה אופן, תוכל ג"כ לחסר, כי בלא דעת נפש לא טוב 1. <. ע"כ הדבר מוגדר רק בדאית ליה ולא עביד, שרק בעת השג היד אז כאשר תתגלה רק הידיעה של הצורך הנפשי, אע"פ שהוא מיוסד בעולם אחר של נפש האשה, מ"מ תתעורר החובה של הצדק למלא את הטוב המחוייב, "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות.

כו. 1. כך הוא בכתי"ק וצ"ע. 2. משלי יט, ב. 3. שם ג, כז.

כח.

דרש רבא בריה דרב עילאי, מ"ד "ויאמר ד' יען כי גבהו בנות ציון", שהיו מהלכות בקומה זקופה. בתוכיותו של האדם מושקף לו כל עולמו, וכאשר בעולם הכללי הנה אנו מוצאים את הכחות מחולקים לטוב ולרע, והרע אמנם ראוי להיות במציאות, אלא שהוא צריך להיות כפוף אל הטוב, כן בקומת האדם הכוללת את כל הוייתו, צריך שידע שיש בו כחות כאלה שלא הרחבתם והתמתחותם יפעלו לטובה, כ"א הגבלתם וצמצומם. ואז יבנה האדם בהדר שלמותו והחברה הכללית תעמוד בשלמות כללותה, כי אחרי ההכרה בצד

הגרעון שיש בעצמו, יהיה נשקף אותו הצד של הטוב שיש בזולתו, כדי שעל ידו יוכל להיות החסרון העצמי נשלם. הידיעה שיש בכללות הכח המתפשט על כללות הגויה חלקים כאלה שצמצומם הוא טוב וראוי, מנמיכה את הקומה מעט עד שמונעת אותה מזקיפה של גאווה דוקרת את זולתו. והנה, העורו של הגאווה, כשהוא מגיע למרום מדרגתו, הוא מאבד את העולם, מפני שא"א עוד לחיים של חברה ואגד ציבורי להיות מתפתחים כ"ז שלא תהיה הכרה פנימית בכ"א שיש לו איזה דברים וכשרונות שהוא נמצא על ידם חסר, וישתלם רק ע"י עזר חבריו. אמנם אם יזדמן מכאוב כזה באנשים, שהם הכח הפועל בעולם, עוד יש תרופה למכה זו, כי ע"י הזיקוק של עצם הפעולות שהם צריכים להשלימן, יראה להם חסרונם וחולשתם, עד שתאבד ההכרה הגאותנית. אבל הנשים שהן היסוד הנפעל בחברה, עבודה כללית, בפרט שכלית ומוסרית רחבה, לא עליהן תחול בתור עיקר, ו"כל כבודה בת מלך פנימה", לה אין מקום חיצוני שיגלה לפניו עורו הגאווה כשהוא משתרש. וההשרשה הטבעית הזאת, היא מתנחלת בטבע קשה ואיום כ"כ עד שע"י ההשפעה של האם יצא בבנים במדרגה מפותחת כזאת, שגם כל ההכרות שבעולם לא יועילו. ואז יסתם אותו החלון של האורה, שעל ידו האדם מתקרב לאור השלמות האלהית העליונה, [כי רק] מפני שהוא מכיר את חסרון השלמתו, ע"כ תצמא נפשו להשתלם במקור השלמות באור עליון, שמוזה נובעים כל סדרי החיים המתוקנים. ומתחזקת הירידה האיומה והפיזור הנורא של חלקי האומה שאין להם דבק פנימי, ע"י הגאווה הנוראה, המנשאים בשוא את כל אחד בפני עצמו לעולם מלא ושלם, באין חסרון המעורר צורך להיות מתחבר עם רעהו. וההשרשה הרעה באה ע"י הבנות, שהיו מהלכות בקומה זקופה. _

כז. 1. תהילים מה, יד.

כח.

"ותלכנה נטויות גרון", שהיו מהלכות עקב בצד גודל. יש אשר תסבב הגאווה את כל הקומה של האדם, עד שתעורר כ"כ את עיניו, עד שלא ימצא בנפשו שום חסרון ושום רעיון שיזקיק אותו להתחבר לזולתו. מ"מ בעצמו ירגיש שיש בו צד שפל וצד עליון, דהיינו חלק הגוף החומרי שכל החושים והנטויות הגסות נסמכים עליו, וחלק העליון, הצד השכלי, שרק ע"י ההשפעה הטובה שהצד השכלי משפיע על יתר הכחות הגופניים, בשביל כך נעשה האדם כולו שלם. והנה הראש, שהוא מכוון אל השכל, כ"ז שיש רעיון תכני באדם, שגופו צריך הוא להיות מושפע מהנהגת השכל והכרעתו, אז אותה הנטיה בעצמה לא תתן להתפתח באדם, הנטיה ללכת נטוי גרון, בהרמת ראש, בתנועה המורה מניעת צורך של הראש להתעסק בהשגחת משטר הכחות השולטים בכל מלא החומר. והנה כל זמן שהאדם מרגיש בעצמו ששלטון השכל, אפילו השכל שלו עצמו, הוא צריך להיות מתפשט ג"כ על הכחות הגופניים כולם, אז כבר מתגלה ברעיונו סדר שלם של מטרות, של רעיונות חדשים, שהוא צריך להשיגם, עד שימצא בעצמו תמיד שהוא עולה במעלה יותר שלמה ממה שהיה עומד עליה בתחילה, דהיינו ששלטון השכל על חומריו הוא במעלה יותר שלמה ממה שהיתה אצלו בתחילה. לזאת יתעורר בו כח הזריזות הפנימית, שנמצא הוא קשור באיזה רדיפה מוסרית. מה שא"כ כשהגאווה הגסה מגיעה עד קצה גבולה, עד שלא די שלא ימצא בעצמו האדם שום חסרון שיזקיקו להיות עבורו נטפל לזולתו התחברות של ריעות, אלא שאפילו חלקיו עצמם, ימצא שכל אחד מהם בפ"ע הוא עולם שלם שאינו נזקק במאומה לזולתו. ואז יתרומם הראש בנטיית גרון, גמר חותמה של הרשעה הגאותנית. ואז כבר בטלו כל האידיאלים, אין שום מגמה והתרוממות, וממילא אין לאדם זה כ"א ההנאות של חיי השעה. ואז המנוחה של העצלות, הטבועה על יסוד הרשע של הגאווה, מלפפת אותו. וזה

הולך מהלך איום, ומתבצר בשיטה קבועה, שעוקרת כל מהלך החיים של יסוד האורה האלהית של התורה כולה, הבאה לצרף את הבריות ולהרימם משפלותם אל רוממות המעלה האצילית. ובזה האומה מתמוטטת, כי מאבדת את יסוד סגולתה וכחה הפנימי, הטבוע בקרבה מראש צורים, שהיא הפך הגאווה המאוסה של נטיית גרון והילוך עקב בצד גודל, מראש עזיבת כל רעיון מרומם, הדורש העתקת ערך, הגורר ג"כ נטיית זריזות של העתקת מקום בתנועה מהירה ומזורזת, ההיפוך מהליכת עקב בצד גודל. _

כ.ס

"ומשקרות עיניים" - דהו מלאן כוחלא לעינייהו ומרמזן". הקצוות פוגשות הן זו את זו. מתוך הגאווה העוברת כל גבול, המסכמת שכבר הגיע האדם למרום השלמתו עד שאיננו צריך עוד לבקש ולשאוף השלמה פנימית אמיתית, הנפש החופשת היטיב את התוכן הפנימי שלה, מרגשת מיד בריקניותה ואפסותה. שכיון שחסר לאדם אותו תוכן החיים של חפץ ההתעלות, מפני ארסה של הגאווה, כבר אין לחייו שום תוכן. ולמלא את הריקניות הנוראה, מוכרחת היא למצוא את עולמה לא בקרבה פנימה כי אם בחוץ, במציאת חן של הסביבה. נמצא, שההתגדלות הקיצונית שהיתה חפצה להתגדר בה, נהפכת לה לשפלות גדולה, עד שהיא חפצה להיות משועבדת למצב הנפש של הסובבים אותה, ותשתדל בייפוי חיצוני במדה מופלגת. וההשתדלות הזאת לא תשאר רק בגבול ההסכמה הלוקחת רק איזה זמן ואח"כ הרושם הולך לו, כי אם היא מטבעת עמוק יפה את המבוקש של ההתמכרות למצוא חן, עד שמלבשת את התנועות הטבעיות בזה הזרם. וזה הולך עד הקצה האחרון של אבידת העצמיות לגמרי ושל שפלות הנפש היותר קיצונית, עד שבהתפשטה באומה מביא לה הרס גמור, שמביא אותה לידי התרוקנות פנימית ולידי שפלות נוראה, לבקש את כל כבודה ורוממותה רק בעין הזר ולא בתוכה פנימה, עד שנעשים סדרי פעולות החיים מכוונים אל החנופה החיצונית. ולא די בזה, כי אם עוד נבנית והולכת בזאת השיטה, השתדלות שפלה להסב את העין החיצונית על אותו הייפוי הזר החיצוני שפארה בו את עצמה בלא צדק ושכל. דהו מלאן כוחלא לעינייהו ומרמזין.

כ.ס

"הלוך וטפוף תלכנה" - שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה". ההשתקעות של הגאווה הפחותה, כשהיא מחשכת את ההוד הפנימי של הנשמה בניוולה, מעקרת מקרב לב האדם את כל ערכו הפנימי, מפני שבאמת ע"י ההתמכרות אל הגאווה נעשה האדם שפל ונבזה עד שבפנימיותו הוא מחוסר ערך. ע"כ מתגברת בקרבו רק התאוה של ההתראות בעיני אחרים להסב אליו את המבטים. וכשהוא מתגבר אצל הנשים מבלה הוא את העולם בהרס הצניעות והדרת המוסר כולו. התאוה של הסבת המבט מביא שכ"א ירצה להראות איזו הצטיינות של פליאה, כדי שהאדם שמן החוץ יתבונן עליו. כאשר כך הוא הטבע הפראי היודע בעצמו שבקרבו הוא מחוסר שום השלמה. ע"כ היו מהלכות ארוכה בצד קצרה, כדי שתיפול ההשתוממות על שתייהן. ואפילו הקצרה בחרה במעמד כזה, כדי שיסבו העינים להתעניין בזרותה. ובגוף האומה בכללה מביאה שפלות כזאת הנולדת מגאווה שפלה לשכוח את רוממות ערכה ואת מעלתה האלהית ולהתמכר רק להסב את העין החיצונית של האומות אליה, מה שגורם השפלה ושכחת הקדושה העליונה שע"י היא באמת סגולה מכל העמים.

.kf

"וברגליהן תעכסנה" - אמר רבי יצחק דבי ר' אמי מלמד שמטילות מור ואפרסמון במנעליהן והלכות בשוקי ירושלים וכיוון שמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות בקרקע ומתיזות עליהם ומכניסות בהם יצר הרע כארס בכעוס". כשהחיים מתרוקנים מכל מגמה רוחנית, הולכים הם ומתדלדלים אין להם שום יסוד למנוחתם, אינם תופסים מכל מחזותיהם הרבות כי אם את השכרון של התאוה הגסה שהוא מרעיל את הנשמה. והתכונה הרעה הזאת כשמתגברת, מתחזקת באדם לחפץ טבעי להנסיך ג"כ מרוח שכרונו על כל האחרים העלולים לכך. זאת היא הדיוטא היותר שפלה של שפלות החיים כשהם פוחתים והולכים לרגלי הגאווה המבזבזת את פנימיותם. שהריח הטוב, המוכשר לעדן את החיים ולבסמם בהכשר למושגים טהורים ורעיונות נעלים וקדושים המרהיבים את הלב והנשמה מתרוממת על ידם בקדושה והכשר חכמה, הוא יורד עד השימוש השפל של השתכרות בזויה. עד שהכח הנוטה להיטיב גם הוא מתרעל ומתקלקל. והשכרון הזה כשהוא מתגבר עיקר כוונתו הוא רק לקלקל ולבלבל את יושר החיים בכעס של ארס נחש זועף המכוון להכעיס להשחית ולחבל. וזה בא מתוך זעף פנימי העולה מתוך הריקניות שבלב מצד אפיסת התוכן הפנימי של החיים. כיוון שסרה מהם הקדושה העליונה המעדנת אותם בעונג חי העולמים. ומהומת החיים, המלאה בסדור פראי את כל הקומה כולה, שנהפכה למוקד שאול, יורדת ומקפת את כל רשעתה ברגלים, אברי התנועה מסבבי התרחבות החיים החברתיים, שבהם מתגלה כל הכרעת הרע של ארס השקוף של זוהמת החיים עד שמתפשט ע"י פעולתם להרע ג"כ על המושפעים, להכניס בהם יצר-רע כארס בכעוס. הטומאה אינה יודעת מכל טהרת לב של אהבה ונועם אע"פ שנופת תטופנה שפתותיה, כ"א פנימיות הויתה היא איבה וכעס נורא לאבד את החיים ואת כל ערכם. והנועם המדומה הוא רק לשימוש של מצודה, להגדיל פעולת הרשע כדי להרבות האבדון ולהעמיק את השחתת הארס.

.kf

"מאי פורענותהון? כדדריש רבה בר עולא "והיה תחת בושם מק יהיה" - מקום שהיו מתבשמות בו נעשה נמקים נמקים". הגאווה ההוללה שהביאה את הארס היותר מסוכן שלה, עד שהוחלט בלב שכל כח מיוחד הוא צריך להיות רודה בעצמו בכל חופשיות גאותו, באין שום סקירה שבתוך כלליות הקומה נמצאים כמה כוחות שצריך לכבשם. ההעלמה הזאת מהחסרונות הטבעיים לאדם, מביאה את בעליה, שיוחשו החסרונות השגופניים בניוולס ע"י החוליים והמס הבשר המקולקל שאינו בא כ"א מפני הקלקול הנמזג בגופו של אדם. ובזה ישבר לב הזונה של הגאווה, שהרי בעין יראה שאיננו שלם בתכלית, ולא יוכל להתרומם על כל קלקול. ומזה ידע שגם בקרב נפשו ימצאו כהנה קלקולים למכביר, שהכבישה ולא השילוח בזקיפת הקומה היא רפואתם. ע"כ מקום מקום שמתבשמות בו נעשה נמקים נמקים, שזה מורה על חיסרון בגוף ארג הבשר שהוא ראוי להורות על החיסרון הנמזג בהאישיות היחידה בכללותה, ואין לו על מה ללכת בקומה זקופה להראות שכולו הוא מלא השלמה.

.kf

"ותחת חגורה נקפה" - מקום שהיו חגורות בצלצול נעשה נקפים נקפים". החבורה שע"י הנקוף היא קלקלה פרטית בזה המקום. מכוונת היא נגד הגאות של הליכת נטויות גרון, המורה שאין צורך לשום חלק להיות משוער ממה שהוא גבוה ממנו, והוא רעיון של ניגוד הקישור של הכוחות למטרה אחת. ובזה אין מקום מוסרי לחגורה שיסוד הויתה היא התאמצות כל שרירי הגוף לחטיבה אחת, אבל בהיות החפץ ג"כ נעזב לשרירות לב עד שכל חלק בפני עצמו, נותן לו את כל חופשיותו, אז מקום שחוגרות בו בצלצול, לקשר את כוונות הגויה בכללה, נעשה (נמקים נמקים) [נקפים נקפים] בחבורות פרטיות, ואין אפשר לחגורה זו שמהותה נכששת ע"י הדעה הכוזבת, שתבוא במקום שתמצא בה חפץ. כי שרירות הלב המשולחת מביאה את הקלקלה מידה במידה.

ד.

"ותחת מעשה מקשה קרחה" - מקום שמתקשטות בו נעשה קרחים קרחים". הקשוט הכשר ברעיון טהור הוא מעולה וטוב, הוא מעדן את הטבע ונותן עליו הוד רוחני, ומקרב את נושא הקשוט ואת כל המתחיסים לו לרעיונות נשאים שמלואם צריך הרחבה של שלמות ויושר שכלי, מוסרי ומעשי המביא ענג ואחרית טובה. היפך מזה הוא הקשוט הנובע ממקור מושחת, הקישוט הבנוי מחפץ פראי מלא רשע ותאוה בזויה הוא משחית את את הוד הטבע אשר ברא ד' בחכמה. ובמלאכה המחוברת לשרירות לב, ממשיך הוא את החברה לשקיעה בתוך תהום של זימת חטאת ורעות רבות אשר ינופת תטופנה שפתותיהן ואחריתן מרה כלענה. ההתגברות של מלאכה ניכרת במעשה מקשה, שם האומן מכניס את כח כשרונו לפתח ולהוציא כלי למעשהו, יותר מדבר העשוי מחוליות שהכין כבר הטבע את חלקיו הפזורים או הניחק (הניתך?) בחרט, המתכשר ע"י פעולה פשוטה ע"י היציקה הטבעית הכללית. השקוע אל הקישוט המלאכותי, המתחקה במעשה מקשה, כשהוא עובר אח"כ גבולו ונעשה שמוש לרעה ולחטאת, גורר הוא את הפורענות מידה במידה, שהוד הטבע והקשוט החיצוני מיד היוצר לאשה - הדרת השער, היופי הטבעי, בעת תיקונו של עולם הגמור בהיכל כבוד פנימה, שהוא מיישר את הדעת ומעדן את הנפש הנדיבה היודעת לקרוא ענג של טהרה במידת יושר וצדק, - זה הולך לאיבוד ונעשה קרחים קרחים. וכשהוד הטבע נשחת - שהקרחה היא אחת מהכלל כולו - שוב לא תוכל כל התיפות מלאכותית למלא את החסר. "שקר החן והבל היופי, אשה יראת ד'" - השומרת את הוד הטבע של היופי החיצוני המקושר עם עדן היופי הפנימי ושל המידות הטובות וטהר הנשמה - "היא תתהלל" גם בחן ויופי המבוסס על יסוד מתנת ד' שבטבע היצירה.

ה.

"ותחת פתגיל מחגורת שק" - פתחים המביאים לידי גילה יהיו למחגורת שק". היחס המיני ההגון הבנוי בקדושה וביושר, לבד מה שהוא בונה ומשכלל את העתיד של העולם, הוא מאשר בזה עצמו את ההוה. ההשתלמות שהמינים מקבלים זה מזה בתכונותיהם הנפשיות, אינה פחות מלאת ערך מהתכנית של התולדה החומרית. עדון נפשי הגון המביא אחרית טובה, הוא עומד הכן לישרי לב המנהיגים את חייהם ביושר ובכושר בסיוג התורה ובאמונת הלב. אבל הרשעים משחיתי דרכם מאבדים את ההון היקר שברכת ד' בקרבו, לאבדון. ואותה התכונה שהוד החיים ועוזם מתגלים בה בטובה ותמותה, כשירודת היא לעמקי רע ישוב הכל אחורנית. האדם יאבד את ערכו, לא לבד את ערכו האנושי, כ"א גם את ערך החיים שלו. הלב

יתרוקן מכל ששון וכל תקוה. הכוחות יתדלדלו ויהפכו לפלצות וזועה. לבישת השק של עת-צרה מכוונת היא עם ההשפלה הזאת של הכרת ערך ההשפלה היורדת עד לגבול הדומם החומרי; כלומר לא ענין חי התופס ערך לעצמו, הראוי להיות קובע מדורו לפי ערכו ולפי תביעותיו הטבעיות שהינן על כן זכויותיו היותר צודקות, כי אם כמו חומר ודבר של קנין שאין בו חיים וחפץ, הראוי רק להטען ולהנתן בשק. כה תגדל הנפילה ממרום עיזוז חריפות החיים המלאים בטובם עד למחגורת שק.

.14

"כי תחת יופי" - אמר רבא היינו דאמרי אינשי חלופי שופרא כיבא". ההצטיינות היתירה ביתרון מעלה מהרגיל, בתכונת היצירה, איננה בנויה עפ"י רב בדמות שדרה עליונה על גבי הערך הבינוני, אשר אם יהרס היתרון, ישאר במקומו הצד התחתון, שבהם בעל היתרון שווה אל מצב של הבינוניות. כי היצור שחונן ביתרון הוא כולו מראשית הוייתו רשום בטבע של יתרון, והצד הבינוני אין לו בו מעמד איתן, וזהו בעצמו הכח המכריחו להחזיק ביתרונו בכל עז. ואם ע"י קלקול הנהגתו עזב ממנו צד היתרוני שבו, לא ישוב למצב הבינוניות, כי אם ירד עד קלקול בלתי מצוי ומצב הרוס המכוון לעומת יתרונו. כי הכח הבלתי רגיל היוצר ופועל בקרבו יעשה את שלו; כשהוא מתנהג על פי דרכו המשתמר לטובה יפתח בקרבו את הטוב הנשגב, וכשהוא נעזב ונשבר יעשה בעוצם כוחו את הגריעות הבלתי מצויה. היתרון של היופי המתגלה בתכונת הגוף והמחובר הרבה ג"כ לתכונת הנפש, כשיתהפך לרועץ ע"י התזנות החיצונית העלולה לחול עליו ולהתדבק בו תהפך תכונה זו עצמה וכל כוחותיה - אפילו הגופניות - להכשיר את הכיעור היותר מגועל במצב הבשרי. כמו שמחוללת את הכיעור הנשמתי הפנימי באופן בלתי מצוי ורגיל - "חילופי שופרי כיבא".

.15

"ושיפח ד' קדקד בנות ציון" - אמר ר' יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בהן צרעת. כתיב הכא ושפח וכתוב התם לשאת ולספחת". הנפילה (נבילה?) האיומה המוסרית המרוקנת מהאדם את כל היותו העצמית, האדם נעשה בקרבו חלול וכלי ריק. ודוקא מזאת הנפילה הפנימית נעשה מלא גאות וזדון וחשק התהדרות. הוא בעצמו יודע שמה שיתן הוא לעצמו איזה ערך אינו שווה מאומה, מפני שהוא יודע ומרגיש בפנימיות נפשו כמה שפל וגרוע הוא. אע"פ שמפני האהבה העצמית הנפרזה רעיון זה של ידיעת גריעות עצמו נחנק הוא בפנימיות מחבוא הלב, ואיננו יוצא להיות בכלל מחשבה ברורה. מ"מ התוצאות היוצאות מזה פועלות מיד לרעה שהוא חפץ למלאות חסרונו דוקא ע"י מה שהצד החיצוני שבו יהיה מפואר ואחרים יהדרוהו, כאילו בזה ישלים את פגימתו הפנימית העצמית. אבל לא תקום ולא תהיה מחשבה נבערה כזאת המהרסת את כל היסודות של האושר הכללי והפרטי. וכיון שגברה הרעה של הנפילה הפנימית בבנות ציון שחותם הקלקול הכללי נטבע בהן במידתו היותר איומה, עד שערכן העצמי נאבד מהן לגמרי, וכל חפצן לא היה כי אם להיות נטפל לחיי אחרים, ואפילו לעם אחר, רק למילוי הריקות של נפשם אשר הושפלה. זה הקדקד המלא מחשבות כאלה, עולה בידו ההיפך מחפצו, "ופרחה בהן צרעת", ספחת שפלה שאין בה צורה עצמית מהותית, אבל הצד הפועל שבה הוא להיות מאוד שנאוי ומאוס בעיני אחרים. יסורים כאלו מדכאים את הנפש ומביאים את היהירות הריקניות לידי כליון, ואז משיבים את ההסתכלות הפנימית אל תוכה, עד שמזה עצמה תוכל לצמוח רפואה להשובבות המתהוללת, למען ישוב ורפא לו, וימצא תנחומים ומרגוע

לנפשו לא במידת ההתהדרות החיצונית הבאה ממקור זר כי אם ממעמקי נפשו אשר ההטבה המוסרית והזרחת אור אלהים בקרבה תהיה ראשית ותכלית לכל רפואותיה ושיבתה לתחיה.

.nf

"וד' פתיהן יערה" - רב ושמואל חד אמר שנשפכו כקיתון וחד אמר שנעשו פתיהן כיער". הנטיה המינית כשהיא נובעת מתוך נפש טהורה מסובבת מרגשות מוסר ומחשבות אציליות היא גם בפנימיותה גם בחיצוניותה טהורה. והמעמד הנפשי האדיר שלה פועל ג"כ על גידול הגוף, על תכונתו הפנימית שיהיה קרוב לטהרה ורחוק מהתעוררות פחותה וגסה, המביאה חולאים חומריים ורוחניים. וכשהיא במעלתה האידאלית העליונה פועלת היא אפילו על המזג והגידול הגופני לשום לית חן ועדנה עליו עד שכל תנאי היופי היותר מדויקים וכל השלמתם מוטבעות בגויה הטהורה ההיא, ובה היו מצטיינות בנות ישראל בעת היו בטהרתן, ובמעמד של שמירת ערכן המקודש. אמנם, בנבילה המוסרית, שנהפכו כל היתרונות הנפשיים והכוחות הגבוהים והערים שבעלי נפשות גבוהות חנונים בהם לרעה, נהפכה זאת הנטיה המינית לתאווה שפלת ערך וזהומה עד שפעלה את זוהמתה בהגלותה גם על הצד הפנימי של הגוף וגם על הצד החיצוני. הצד הפנימי - "שנשפכו כקיתון"; והצד החיצוני - שאבדו את יתרון העדון הבשרי שפעל מהלך הרוח של שקט הרעיון והצניעות הפנימית בעומק הטבע הישראלי "ונעשו פתיהן כיער". החם הזר של גסות הנפש הפך את הגידול המותר במידה מתנבלת, תחת הטהרה המופלגת שעליה נאמר: "ויצא לך שם בגויים ביופיך".

.6f

"אמר ר' יהודה אמר רב, אנשי ירושלים אנשי שחץ היו אדם אומר לחבירו במה סעדת היום וכו'". כל כח העומד בגובהו והשתלמותו למטרה רוממה, כשהוא נופל מערכו הוא מגלה את מהותו לצד החסרון באותה המידה עצמה של הכשרת גדולתו. כשהנשמה האלהית היא רוממה באדם, נכנס בקרבו אור החיים במידה רחבה וגדולה, החיים מראים בקרבו את צורתם העידונית הפנימית וערכם נעשה חשוב עד שהנטיה להעלות את אור החיים, להרבות את ההפריה, מונחת בעומק הנפש בצורה של מנוחה, של אהבה וחדוות עולמים, לא תסעיר את הרוח ולא תערבב את הטהרה הרוחנית ולא תצא מגבול ערכה וזמנה. עדון טהרת האהבה יוצא הוא ממנה וממלא את הנפש אושר ורוממות ולוקח עימו את כל המידות היותר חשובות ועדינות. כשהאדם נופל, הולך זה הכח הער של הנטיה הטבעית בדרכי חשכו ואותה הנטיה העדינה, שבשביל חשיבותה ורוממות יפעתה חלפו הלכו ממנה חלקים רבים מן הזהירות וההצנעה, נעשית אח"כ למוקש לגסי נפש ופריצים הוללים, עד שכל הוד האדם מתרוקן ונטבע בשקוע ההתרגשות הבהמית העכורה. ועל חשבון האידאליות הטבעית שהיתה זכאית להרחיב את חופשתה המסוגרת בבישנות טבעית פנימית, משרכת הבורות את דרכה בין מצולות הכיעור והשחץ אשר ישוב לטהרה בעת אשר יבוקש עוון ישראל ואיננו ואת חטאות יהודה ולא תימצאנה.

.N

"אמר רחבה אמר ר' יהודה עצי ירושלים של קנמון היו ובשעה שהיו מסיק ין מהן ריחן נודף בכל ארץ ישראל". החיים המעשיים, עם כל רתיחתם והמיית גליהם בכל לב ונפש ובכל הקיבוץ החברתי, המה בתכונתם מלאי עז וחם. אמנם לא בכל עת הינם עומדים במצב אחד, לפעמים תנועות החיים היחידים, וכמו כן החברותיים, שוקטים ונמים יושבים בסתר והולכים לאט; ולפעמים, כאשר יזדמנו מאורעות וסיבות יתגללו ויזדעזעו החיים והחם ילך ויתגבר, וחלק אחד מהקיבוץ יצית את הלהבה במשנהו, עד שיהיו החיים עזים ומלאים חם ואש נוער. אבל בנוהג שבעולם חם החיים כשיתעורר, יתעוררו כל כוחות הזוהמא שבהם לעומתו: הרצח, הזימה, השיכרון וכל הנבלות המסתעפות מהם, עד אשר הריח הטוב של הנשמה האלהית, המריחה את הבושם הטוב של העדון האלהי, של החכמה והמישרים, של הצדק והאורה העדינה הרוחנית, יחלוף ויעבור, והאור של החיים ימלא צחנה של תאוות גסות והנאות שפלות באין אור עליון וחיים אמיתיים. וכן הדבר נוהג בכל קיבוץ ואומה, עד שכל מה שיגדל יותר הקיבוץ והממלכה, בכמותה, כן רבו בקרבה הכוחות המזוהמים, עד אשר בעת ההתגברות של החיים המדיניים המרכזיים, המלהיבים באישם את החם הקיבוצי, יצאו רוחות רעות וריחות נבאשות חדשות להוביש כל נעלה ונשגב המרומם את אור הנשמה הטהורה אשר באדם. טעם הדבר הוא, מפני שבעצם כללות הקיבוץ האנושי, כוחו הפנימי המעוררו לקבוץ וחבורה עומד הוא עדיין במדריגה שפלה. התשוקות הפראיות עודן פועלות הרבה ובוערות בסתר הלב. רק יחידים הינם המתנשאים אל מעלת הריח הטוב של נשמת אלהים חיים אשר בקרבם. והיחידים הללו עומדים הם ממעל לכח הקבוץ ולזרם החיים שבגויה הקבוצית כולה. ע"כ רק אז יפיח ריח הטוב בעולם וריח הרע של הרשעה לא יהיה כ"כ מורגש, כל זמן שאין הזרם הקיבוצי מתעורר מצד הנקודה הגבוהה שבקרב דהיינו מצד נקודת התרכזותו לחטיבה אחת, המבקשת מגמה אחת. שאז, השפעת היחידים הנעלים מורגשת מעט. אבל מיד עם ההתעוררות המרכזית, אמנם ירבה החום - התנועה והתרגשות החיים, אבל ריח רע יפיצו כל אלה עד שהנשמות הטהורות יעונו מאד רק ממחנק האור המתמלא בכללות הקיבוץ הממולא כולו בבקשות בהמיות, פראיות, גסות ונאלחות, שצד הבהמה שבאדם והחיה הרעה שבתוכו הוא הפועל היותר עיקרי בהם להותו והשפלת ערכו. זה הוא כלל נוהג בכל מיני קבוץ שאור החיים הפנימיים האלהיים איננו הווה בהם ליסוד חיים של האומה. לא כן הוא ישראל. אור החיים הפנימיים של ישראל דוקא מצד קבוצם דוקא מצד נקודת הגובה של המרכזיות שבהם הוא אור אלהים, אור החיים היותר יפים, היותר טהורים היותר מאירים. שכל מה שיגדל חומם, כל מה שיתלהבו רגשותיהם, כן יפיצו ריח טוב ובשמי-עדן גן אלהים בארץ ובעולם. החום, ההתעוררות, יבאו מאיזה חומר המוכן לשמור על איזה תוך, קליפת-עץ, השומרת את ליחו ורעננותו. אבל ריחו ריח שדה אשר ברכו ד'. "עצי ירושלים של קנמון היו וכשמסיקין בהם" - כלומר, כששלהבת החיים הקיבוציים מהסיבות הגורמות את ההתלהבות הקיבוצית בטבעה הישראלי הטהור, כשהחום ההוא מתגבר, כשהחיים מתרעננים עפ"י חם נלהב זה, שמקורו הוא מקור היופי והתענוג האלהי השוכן ג"כ בכל בשר וחושיו, בכל נשמה ותעופות כוחותיה, שהמעשים היותר כבירים בטובם ואשרם באים ממנו, שהאור של הרגש היותר עדין, ושל השכל היותר צח, של חמדת כל האהבה הכללית היותר ברורה ומחוטבת שרוי בו, כשהיו מסיקין בקנמון זה במרכז היהדות, במקום התקבצות הנשמות של בני אל-חי כולם, כשהתעוררות המרכזית שמירושלים היתה משתלהבת, - ריחם הטוב היה נודף להרנין את החיים של הטהרה, של האורה הצחה, של הצדקה היותר רעננה ושל המעשים היותר טובים, של המחשבות היותר עדינות רצויות ומאירות, - בכל ארץ ישראל. ומן הלב אל כל האברים היה עולה חם החיים עם עצמת טהרתם ורוממות קדושתם ממקורו של יסוד הקיבוץ "במקהלות ברכו אלהים ד' ממקור ישראל".

"ומשחרבה ירושלים נגזו ולא נשתייר אלא כשעורה ומשתכח בגזאי דצימצמאי מלכתא". כשנמצאת נקודה של אורה במקום אחד מן העולם פועלת היא במסתרים פעולה כללית לכל העולם כולו. חק האורגניות היחס החי של השפעה ושל קבלה, הולך וחורז ומקיף את כל המצוי, את החומריות ואת הרוחניות, הפעולות, המנהגים, ההרגשות ואת המחשבות. אמנם, כשהאורה היא גלויה, כשפעולת צדק ויושר היוצאת ממקור מחשבה והרגשה טבועה אצילית, המפעמת בחזקה במקום אחד, מתגלה היא בחיים ובפועל, אז התכונה האלהית הפנימית המחיה אותה הולכת היא ומתגלה, כובשת מקום בחיים ומכשרת יותר נפשות ולבבות עד כדי להכניס מקור ישועה בתוכיותה של הנשמה הקיבוצית הכללית, עד שמכוחה מתהפכות לטובה כל נקודות החיים הפרטיות והולכות וצומחות לטובה. אבל כשהאור נעלם, כשהחיים האלוהיים אינם מתגלים במרכז של מדינה וממלכה, אז ההרגשה הפנימית העדינה הולכת ומתעלמת, והיא מצמצמת את כוחה ומעלמת את אורה. בחיי השכל המעשי לא תתגלה עוד כי אם בצמצום גדול מאוד. הליכות עולם בשכל מתרחב לא תסלול. רוח פנימי, בחשאי, בחדרי חדרים של הנשמה האנושית, הולך לטובה. אור החיים עצמם, שאיפת הגדלת כוחותיהם בגניזה פנימית בשיעור מצומצם, בתור שאיפה הרגשית בשיעור קטן ודל, כח חיים של געגועים בלתי שכליים הדומים לגעגועים בהמיים שהשיעורים הם מקור חייהם; בשיעור מועט כזה נמצא בעולם גרעין של צדקה וקורטוב של חיים שואפים בפנימיותם להיות החם שלהם מיוסד על בסיס הטוב הנשגב המאור האלהי. אבל לא יתגלה חוצה, לא בהליכות השכל המתרחב ולא בנאות המעשה המתפשט, כי אם בגניזת הרגש העדין שממקור נשמת אלהים, שהניחה שורש בנשמה האנושית היצורה בצלם אלהים. מולכת היא ההרגשה הזאת בחדרי לב, כבודה בת מלך פנימה. היא סגורה במכונה עד אשר יקרא דרור לשבי ירושלים וציון במשפט תפדה. "ומשחרבה ירושלים נגזו ולא נשתייר אלא כשעורה ומשתכח בגזאי דצימצמאי מלכתא". ביסוד החיים האלהיים שאינם פוסקים והם מחממים גם את כל הכוחות היותר משתפלים כדי להביא הכל לתעודת החיים הגבוהה ההולכת ואור. צמצום האורה האלהית המתרוממת מעל כל, כדי להעמיד את הצביונים הפרטיים מרובי הגוונים של החיים, שם האוצר הגנוז של חיי עולמים, ושם חיי המלוכה המתקבלת באורח התמלאות-חיל-של-נפש-עייפה, אחרי אשר תשגב עז, אחרי אשר עולם מלא יוסד בכל הליכותיו ועליו יקרא שם מלא. אחרי הצימאון הבא מחזקת החיים והרגשותיהם המתפרצות, חמדת עולמים להשגב באור חיים אלהיים מרוממים מכל, - יבוא נחל העדנים המתרחב, והיה ד' למלך על כל הארץ, והיה ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד.

פ.א.

לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת כו' ר"א אומר תכשיטין הן לו. הגבורה, כשהיא לעצמה היא תכשיט. עז החיים בכל אופן הוא טוב ונאה, והיא בטבעה מחוברת עם גבורת הנפש, שהיא באה דוקא עם טהרתה ויושרה. ע"כ הסימנים החיצוניים המראים על הגבורה, הנם ג"כ תכשיטין. _

פ.ב.

וחכ"א, אינן אלא לגנאי, שנאמר וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. אע"פ שעצם מדת הגבורה היא תפארת ותכשיט לאדם, אבל האופן אשר (נשמתשו) [נשתמשו] בו עד כה בני"א בגבורתם הוא מכוער הרבה. ובאשר כלי הזיין, שהשימוש בו הי' ברובו רק להרע, הוא מורה יותר על ההשחתה האנושית(ות) ממה שמורה על תפארת הגבורה הצפונה בקרבן, ע"כ אינם אלא לגנאי. _

פ.ג.

תניא, אמרו לו לר"א, וכי מאחר דתכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלים לימות המשיח. א"ל, מפני שאינן צריכין, שנאמר (ו)לא ישא גוי אל גוי חרב. הניגוד הנמצא בין גוי לגוי, כל זמן שהוא נצרך, הרי הוא מתיקוני העולם והוא משכלל את הדרו. וכיון שיש ניגוד, מוכרחת היא יראת המלחמה להמצא, וצריך חרב מוכנת בכף כדי להשוות את המשקל של הכת, כדי שלא תתפרץ מלחמה. וזאת היא הודה והדרה של החרב, שע"י כחה מתקיים צביון החיים המלא ניגודים, ומ"מ היא שומרת את השלום לפי הערך, ותעודתה היא באמת שלא תהי' לכלי שימוש כ"א לתכשיט, שכח הניגוד יהיה בכת, כדי לתמם את כל גוי ע"פ צביונו המיוחד, ומ"מ לא יצא אל הפועל לשפך דם. אמנם בימות המשיח, לעת אשר תתבשל האנושית[ות] לגמרי, אז יסור כח הניגוד משרשו, ושינוי הראוי להמצא בין העמים יעמד ע"פ מערכה משטרית, כאותה המערכה של האיברים הפרטיים של גוף שלם. ואז לא יהיה החרב נדרש כלל, כי אין כאן אפילו כח גנוז שיש לו אפשרות להתפרץ לכלל מלחמה, ולא יהי' נמצא כ"א שלום מוחלט, ורגשי ידידות וכבוד בין כל העמים, ותבטל גם מעלת התכשיט של הזיין, מפני שאינן צריכין. _

פ.ד.

ותיהוי לנוי בעלמא. אמר אביי, מידי דהוי אשרגא בטיהרא. המצב של המעבר מתקופת הקלקול והמהומה העולמית אשר המשטמה והרשעה שולטת והחרב עושה שמות ורעות רבות ע"י רשעים ורעי אדם, עד לתקופת האורה, שהש[לום] יכן וממשלת הצדק תשים משטרה במלא עולם, שהיא הופעת מלוכת ד' בתבל, שהיא עיקר המשיחיות ותכליתה, דהיינו שכבר ישוב הניגוד האנושי, שהיה לכתחילה עומד ביחס אל הגויים במעמד מקולקל והרוס מאד ולא בא אל תעודתו, שהוא תכלית שכלול העולם בהמון צבעיו, להיות לכח אחד שכולו מקושר זה בזה בחטיבה של אחדות גמורה. ובינתיים צריך שימצא מעמד כזה שאמנם

הניגוד לא יחדל עדיין, אבל תכליתו כבר תהיה מוכ[נה] בכל לב ובכל עם ולשון, עד אשר ע"י הסיוע של החרב המונחת בכח, כבר יקום השלום בפועל על מכונו. אמנם לעת אשר כבר עלה המעמד למדריגה הגבוהה, אשר הניגוד חלף כולו ואין כאן כ"א חטיבה אחת מלאה גוונים מרובים, היודעים להוקיר זה את זה ולכבד את כל נטיותיהם המשוונות, כי יוכרו כולן להיות עולות לתכלית עליונה אחת ומיוחדת, הגדולה בכבודה והדרה, שהיא השלמת העולם בכל תכונותיו כולם, שממנו יתראה הד[ר] הממלכה האלהית במלא עולמים, שלא רק בפועל לא יהי מקום למלחמה, כ"א גם בכח לא יהי לה כל ציור ואופן, אז החרב, אפילו בתור תכשיט, מחשיך הוא את יפעת אור התקופה הנכבדה ההיא ומוריד את כבודה, מידי דהוי אשרגא בטיהרא. _

.14

ופליגא דשמואל, דאמר שמואל, אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד, שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. אם נשקיף על החיים לא בהבטה פרטית, מנקודת חיים של כל יחיד בפ"ע, כ"א בהבטה כללית, אז יתואר לפנינו כלל החיים בתור מציאות אחת גדולה מחוברת מהמון שלשלאות וחוליות שונות, אשר זרם ושטף החיים עובר בהם דוקא ע"י כח הניגוד הנמצא בכל חלק מחלקיהם ביחש למשנהו. ואותו הכח הכללי, המוציא מתוך כל המון הניגודים את היסוד האחדותי, העושה את כלל החיים לחטיבה אחת, הוא מהפך את הניגודים כולם לטובה, ומוציא מהם את אימוץ כח החיים. באופן כזה אין לנו לצייר שלמות בחיים, כל זמן שהם עומדים על תכונתם בצביונם השלם באותו הסוג שהננו מוצאים בו את חיינו, שיבטל מהם כל יסוד וכח לניגוד, כי ביטול כח הניגוד הוא ג"כ המעטה וכשלון ליסוד החיים עצמם. ע"כ ההפרש הוא בין הימים שהעולם שומם, והרשעה שולטת, לימי האורה והטובה, רק במה שכח הניגוד יהי רק שרוי בכח כדי לעורר את יסוד החיים, ולא יצא אל הפועל לבלע ולהשחית. כח היד התקיפה בלא משפט תסור, ושיעבוד מלכיות הבא על ישראל מרעי גויים יבוטל, וכל הזכיות הטובות שראוי לישראל למצא ע"פ גורלו בתבל ישובו אליו בכל המילוי והטוב, שבהם כלול כבר ארצו וממלכתו וכל חירותו, קניניו החומרניים והרוחניים כולם, חופש השפעתם והכרת כבודם בקרבו, בדגל נשא, ובעולם בכל הרחבתו הראויה לו. אבל מציאות הכח הניגודי בגניזה ובכח מוכרח להמצא. מדת העניות צריכה להמצא בעולם לפי המספר המועיל רק לחבר את הבריות זה לזה בקישורי רחמים ואהבה, אבל לא במדה שימצאו מרי נפש אשר יקוו לתשועה ואין. מקרב הארץ לא יחדל האביון, מפני שהארץ בכלל העולם צריכה היא למדה זו, אפס כי בך ביחוד לא יהי אביון 1. מצבה המיוחדת של האומה לא יגרום תוצאה של עניות מיוחדת שהיא בכלל מדת פורענות, אבל כפי אותה המדה הדרושה לארץ, לעולם בכלל, לעורר את הכח של נדיבת לב ושל חמלה טהורה ע"י השפעתה, תמצא, והנה תמצאנה בה בכח ולא בפועל. וכן כל הניגודים היסודיים שבין עם לעם, המכשירים את האנושיות בכללה למקצועות שונים של עבודה בחיי המעשה וחיי הרוח, כל אלה ימצאו. ולפ"ז יהי הזיין גם אז משמש לתכשיט המבצר את כח הניגוד שלא יצא חוץ ממטרתו, המלכיות היא נמצאת, והעולם עם ניגודיו הוא הולך וחי, אבל שיעבוד מלכיות אין. הכבדה והמטת צער ויגון ע"י אי שיווי משקל וחסרון מוסר ודעת, המתפרץ מעל לגדרי התקנות שהיושר והצדק המפעם בלב האדם מאור נפשו האלהית, דבר זה לא יהי. ובזה מתחדשת צורת העולם לטובה ולברכה, אע"פ שתנאי יסודי החיים עומדים על עמדם, ואין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד. _ מו. 1.

מסייע ל"י לר' חייא בר אבא, דאר"ח ב"א, כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעוה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך. אפשרות עלייתן של ישראל מידי עומק השפלות של הגלות עד מרום המעלה הראויה להם היא מצויירת בשני אופנים. האופן האחד הוא ע"י עלייתן העצמית, מבלעדי הקשר שיש להם עם כל העולם כולו, עם כל האנושיות כולה. כשתהי' העלי' ע"ז הדרך, אז העולם יהי' כמנהגו, העמים יחיו את חייהם הם, וישראל ישב על אדמתו ויחי את חייו בכבודו הראוי לו. היתרון שבו ודאי יתגלה באופן בהיר ובולט, והשפעה גדולה תצא ממנו על חיי העמים כולם לאט לאט, אבל לעומת זה כמה ענינים של הכרח יכנסו ג"כ במחנה ישראל, כדי שיהי' בלתי מובדל לגמרי מכלל העמים, למען יתיחסו אליו באופן אנושי, ויקבלו את הראוי לקבל, ויקחו יחד חלק בהקונצרט העולמי של מהלכי הממלכות. לא כן הוא האופן השני, היותר נשגב. כשיתרומם ישראל ע"פ סגולתו האמיתית הפנימית, ע"פ כח אלהי שיש בקרבו, לתן לכל העולם כולו צורה חדשה ומתוקנת, אז לא ישראל בלבד יתרומם כ"א כל העולם כולו. אז תחל תקופה של יו"ט וששון אלהים בעולם, חדות עולמים והגברת העדן האלהי על כל מנעמי החיים. אז תחל תקופה חדשה שאין בה שום תערובות של זוהמת הרע, הרשעה וההתקוממות לא תפעול עליה מאומה, הכעס והעוצב לא יוכל לשלוט בקרבה, ודאגה על שיווי המשקל של העולם לא יוכל לעלות על לב. אז יבטל כח הזרוע מעקרו, והחרב תאבד את עיקר חשיבותה ותהפך לגנאי גמור. וזאת היא תקופת ימות המשיח שנתנבאו עליהם כל הנביאים, אע"פ שהמצב של החומריות ותביעתה הצודקת ע"פ הגבולים הנאים לה לא יזוז ממקומו, ע"כ יש לנבואה, הצריכה להיות נתפסת עם החושים והדמיון המקבל את האור השכלי האלהי העליון ע"פ סדרי החיים והמציאות המוגבלים בתוך העולם האנושי וסדריו. אבל עוה"ב, סדר חיים והויה של קישור המושג ההוה, המוגבל החושי, באופן ישר עם כל מה שהוא ממנו נעלה וגבוה, קשר מפולש עם כל הקוסמולוגיה החמרית והרוחנית כולה, באור אין סוף, המנהיר נחלי עדניו בכל נשמה המתגדלת אז על כל אפסים, זה אי אפשר להכיל בכל חוש ודמיון, ולא בכל שכל כפי טופסו ואופיו היום, עוה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך. _

ואיכא דאמרי, א"ל לר"א, וכי מאחר דתכשיטין הן מפני מה הן בטלין לימות המשיח. א"ל, אף לימות המשיח אינם בטלין. היינו דשמואל, ופליגי דר"ח ב"א. מדרגות שונות אפשריות הן להגלות בעולם, ובכל אחת מהנה אפשר שתבא גאולת ישראל וימות המשיח יחלו. החרב, אפשר שתהי' משמשת לא רק בתור מגין ושומר את השלום שלא יופר, כ"א עוד יהי' לה תפקיד לבער קוצים ולהכניע עריצים, ומ"מ כשתבא השעה שישראל יוכל לבא אל מנוחתו ונחלתו, תהיה יד ד' נטויה עליו. ואם גם בעתיד, אשר כנסת ישראל תשוב לגדולתה, עוד יוכל להיות שמ"מ כח הגבורה יהיה צריך לעשות את דרכו לפעמים גם בחרב נוקמת - א"כ יחשב בצדק הזיין לתכשיט ישראלי ג"כ, אע"פ שבעקרו איננו בא כ"א מפני ההכרח. שלילת התכשיט יכולה להיות רק לדבר ששימוש מצוייר רק בזמן החרב והדילדול של האומה, אבל כל מה שהשימוש יהיה בו גם בזמן הגדולה, כבר יש בו משום תכשיט אע"פ שהוא צורך שעה ועובר. ונראין הדברים, שע"פ הלשון האחרון הזה, אין אנו נזקקים לומר שרק לתכשיטין בעלמא יהיו כלי הזיין, אלא שישראל יעשה חיל גם בעוד אשר ערפל יכסה ארץ ולאומים, והשד והמץ עוד לא יכלה מן הארץ. יבא ישראל למנוחתו כדי

לבא אל מגמת פניו וחיותו המכוונת בארצו וממלכתו, ואם ירעשו המון גויים לקום עליו עוד הפעם, הנה ימינו תרעץ אויב. עד אשר תתרומם הרוח, וע"י גדולתן של ישראל והכרת דבר ד' אשר יקום לעולם, לעיני כל בשר, על העם אשר בחר לנחלה לו, ויתרומם ערך המוסר והצדק מצד ההכרה שהרוחניות העליונה היא התקיפה מכל, כי דבר ד' צור עולמים היא, אז תחדל החרב מן הארץ. אבל מבטלי החרב, בני ישראל, צריכים להיות בתחילה חגורי חרב, והוראת גבורתם צריכה לבא בתכונה של פועל ומעשה. אז השלכת החרב, אחרי אשר נאחזה בכף מעם מופת זה, תהיה הוראה מקובלת ע"פ דבר ד' לכל עם ולשון. א"כ גם לימות המשיח אינם בטלים, מפני שהם צריכים להראות את היכולת של העוזז המעשי והגבורה החמרית, כדי שיהיו יכולים לבטל אותה, לא רק ע"פ תכונה אצילית רוחנית לבדה כ"א גם עם כח הגבורה והעז המתלווה עמה, ימין ד' רוממה ימין ד' עושה חיל 1. וע"ז צריך הדבר להיות התחלת צמיחת קרן ישועה דוקא בעוד כל מחשכי ארץ עומדים קיימים בפראותם, כי לא יבא האור הגמור כ"א ע"י אורן של ישראל וגדולתן בפועל, והיינו דשמואל, ופליגי דרחב"א. _ מח. 1. תהלים קיח טז. _

.64

א"ל אביי לרב דימי, וא"ל לרב אויא, וא"ל רב יוסף לר"ד, וא"ל לר"א, וא"ל אביי לר"י, מ"ט דר"א דאמר תכשיטין הן לו, דכתב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. לפעמים יש דבר שיש בתוכנו כיעור וגנאי ומ"מ ההכרח מיפה אותו, עד שע"י ההרגל הגדול משתכח לגמרי הכיעור שבו ואיננו עולה על הלב, ומתגלה הוא לעינים בתור דבר יפה ונאה. אבל אם הכיעור שבו הוא כיעור מוסרי, לא יוכל הרגל כזה לזכות במשפטי התורה, שלעולם הדברים הולכים מצד [ה]תורה, דכתיב בה אמת 1, ע"פ המשפט הפנימי של הדבר. ע"כ, מה שהוסכם בעולם שהחרב היא תכשיט, איננו מעלה כלל אותה מידי כיעורה, שסוף כל סוף היא כלי לפעולות של השחתה ורצח, הבזוי אצל השכל והיושר. אמנם אם נמצא מצד התורה ראייה שיש הוד והדר בחרב הגבור, אז נשכיל שיש לפעמים איבוד כזה שנעשה בחרב נוקמת, שהוא מביא ברכה לעולם יותר מאילו לא היה הדבר הצריך הכרת לפי חרב. כי הרשעים הצריכים להכרת, כך היא שלמותה של ההויה האנושית, שיהיו ויכרתו. אז תמצא לנו החרב בתור תכשיט. וזה אי אפשר לשפוט משום בחינה של הסכמת ההרגל, כ"א מה שתכריע בזה הדעה העליונה, מפני הכתוב ברוח הקודש חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. _ מט. 1. ע"ז ד ב. _

.7

א"ל רב כהנא למר בריה דרבינא, האי בדברי תורה כתיב. א"ל, אין מקרא יוצא מדי פשוטו לעולם. הדמיון והשכל, אע"פ שהם נראים כשני דברים נפרדים זה מזה, ולפעמים - והם רבים מאד - ג"כ מתנגדים מאד זה לזה, הם בכל זה חזיון אחד וענין אחד. הצד הרוחני הפנימי שבאדם, מתחיל את פעולתו החיונית של הרעיון בהתחלתו בדמיון, ואח"כ הדבר הולך ומתבכר, עד שהוא מתעלה בפעלו זה עצמו עד למרום השכל, ונמצא שאין השכל אלא הפרי המבוכר שגרעינו התחיל להיות צומח בדמיון. ע"כ התורה השלמה של בקשת האמת, היא לא לעקר את הדמיון ממציאותו והשפעתו לגמרי, כ"א למצא את התאמתו אל השכל שבקרבו, וכשהוא מתחבר יפה אל השכל הוא משפרו ומנעימו יותר, ומוציא הוא יותר את כל המאורות היותר גנוזים שבעומק השכל אל הגלוי. שלמותה של ההתאמה הזאת, היא מתראה בהגלויים היותר

שלמים שברוח האדם, שהצד היותר עליון שבהם הוא גלוי רוח הקודש והנבואה, שבהם הכל הולך ממקור השלמות המקפת, הלוקחת את הרעיון מהעולם הכולל כל, המתגלה ע"י האור של השלמות האלהית המופיעה על החושים המוארים באור האלהי. ע"כ, אף שהפשט של המקרא יוכל פעמים רבות להיות הלבוש הדמיוני להרעיון הפנימי, שהוא הרבה יותר מבוכר ומתעלה עליו, מ"מ לא תהיה ביניהם סתירה כ"א התאמה גמורה פנימית. וכשם שבעולם הרוחני, הגבורה הרוחנית היא מתגלה בתכלית שלמותה ע"י מה שסוללת לה את דרכה במה שהיא מסירה מפניה את המעצורים הקשים המחשיכים את אורה, כמו מוקשי הטעות של הדעות המטעות המחשיכות את יפעת השכל, והנטיות הגסות של הרצון הבהמי המשפילות ומעוותות את הרצון הקדוש של הטוב העליון הגנוז בפנימיותה של הנשמה, שהכח הפנימי הטהור והעדין, הקדוש בקדושה עליונה, יוצא מן הכח אל הפועל ע"י הנצחון שמנצח את העומדים נגדו במעלה יותר עליונה מאותה המדרגה שהיה יכול לעמוד עליה אלמלא היתה דרכו נשאת סלולה לפניו בלא מעצורים, כן האיבוד המעשי של אויבי ה', צוררי הטוב והצדק, הוא דבר המעטר את הגבורה המעשית בעטרה תכשיטית, שלא רק ההכרח לבד מחפה על פעולת חרב זאת כ"א העילוי האנושי הוא המביא לכך. ע"כ הרעיון של גבורת התורה שנמשלה בחגירת חרב, לאבד את המעכבים הרוחניים ע"י תגבורת האור של האמת והצדק, החקוק בנמשל הפנימי של מה שרוח הקודש מקלסת את ההוד שבגבורה, הוא מותאם להרעיון המעשי של הצדקה לתן לחרב את זכות התכשיט, מפני שכך היא המדה של התאמת המחשבה משפלות המדרגה הדמיונית עד העילוי של המדה השכלית היותר עליונה, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו לעולם. ואפילו אם יתעלו הדורות, והמבט הפנימי יהיה תופש את המקום היותר חשוב בשדרות החברה היותר רחבות, מ"מ לעולם ימצא ג"כ הדמיון היותר נמוך את זכות קיומו וערכו, עד שאין מקרא יוצא מידי פשוטו לעולם. _

.k j

אמר רב כהנא, כד הוינא בר תמני סרי שנין, והוה גמירנא ליה לכולי תלמודא, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא. מאי קמ"ל, דליגמר איניש והדר ליסבר. התכונות החמריות והרוחניות, הולכות תמיד בהתאמה בהתפתחותן, והערכים נלמדים על כן זה מזה מפני סוד האחדות ההולך וחורז את כל המציאות, שעל כן כל מה שיש באחד מחלקיה יש ג"כ דוגמתו בכולו, אלא שהם משתנים זה מזה ע"פ חילוקי המצב שביניהם. החומריות והרוחניות, הן באות יחד תחת ההקפה הכללית של המציאות, וכל מה שמתגלה באחת מתגלה בשניה, אלא בניכוי של השינוי הבא מצד חילוק המהותים, אבל כשנעמד ערך נגד ערך, ילמד זה מזה באופן היותר טוב. השכלול החמרי צריך שיגמר בשלמות עצמו, בגידול האדם, ורק אז כשהסכום של המנות החמריות וכחותיהם הנם כבר ערוכים וגמורים, אז יבא התור הנכון להוסיף פרי חיים. בן שמונה עשרה לחופה 1, ואז באדם המעלה ראוי שיאסף ג"כ הרכוש הרוחני כולו, שהיא הידיעה הזכרונית המבוססת על כל מה שהוא נלמד ע"פ הזכירה והקבלה, כולי תלמודא, שרק אחר העושר הסכומי במדה כללית ראויה היא ההפריה הרוחנית לבא, למסבר אחר המגמר, אז תבא ברכת החידוש גם היא בכל מעדניה, בכל בריאותה ובהירותה, שהסימן היותר יפה שלה הוא במה שידע המחדש, הרוחף בשמי שמים של הרעיונות היותר רוחניים ומפריים, שהבסיס הפשטי, שהיא ההבנה היותר פשוטה וברורה, הוא היסוד שעליו נבנה הכל. כל מה שהוא עליון ונשגב, הוא מובן יפה וברור כשהפשט הוא ברור, כשהידיעות הראשונות הן מושכלות בכל פשטותן הבריאה. אמנם עליה גדולה היא לאדם ההבנה של יקרת הפשט והכרתו החודרת, איך כל מה שהוא יותר רוחני מהפשטיות, הכל הוא צומח יפה כשהפשטיות

היא מתבררת יפה, כשהמדרגה היותר נמוכה, שהיא הקרקע הרוחנית, אינה נשמטת מתחת מעמד הרגלים. ע"ז צריך העמקה גדולה, להבין את כל העניינים הרוחניים והעליונים, לא רק כמו שהם עומדים כ"א בפ"ע, כ"א גם כמו שהם קשורים זה בזה מתחילת צמיחתם עד הפרחתם היותר עליונה, ורק אז יוכר איך שע"י הברור של המדרגה התחתונה הפשטית הכל מתקשר בקשר מלא חיים, באגד של אמת וקיום. ובראשית תלמודו של אדם לא יוכל לבא לידי מידה זו, ע"כ לא יוכל להשיג את ההוד והזוהר שבפשטיות, ואת השפע הגדול של חיים שהוא משפיע בכל השדרות העליונות של ההבנה, ע"כ לגמר אינש והדר ליסבר, והסברא שבאחרית תחכימהו לדעת מה רעננה ויפה היא הגמירה הפשוטה, עד שתביאהו לידי ההכרה העליונה שאין מקרא יוצא מידי פשוטו. נא. 1. אבות פ"ה מכ"א.

ג.

א"ר ירמ"י אר"א, שני ת"ח המחדדין זה לזה בהלכה, הקב"ה מצליח להם, שנאמר והדרך, אל תקרי והדרך אלא וחדדך. היפה עם הטוב יזדמן שיהיה סותר זה את זה, עד שימצא מה שהוא יפה ואינו טוב ומה שהוא טוב ואינו יפה. וכמו במציאות החמרית כן הוא במציאות הרוחנית, שהטוב שבשכל הוא האמת שבו, והיפה שבו הוא החידוד שבו, אינם מתלכדים לפעמים. אבל במקום שהיפה עם הטוב הוא מאוחד, אז באמת כ"א מחזק את כח חברו מצד עצמיות כפילת הטוב, אם לא יגרע הערך ע"י סבות של קלקול שהיפה יוכל לסבב מפני מה שהוא ענין חיצוני, שיוכל לגרום היסח דעה מהטוב הפנימי והעצמי. היופי הרוחני כשהוא מחובר אל הטוב שבו, אל האמת, הוא עוד יותר חלק מהאמת עצמו, עד שהאמת הפנימית מתברכת על ידו, ולפעמים רבות ע"י הטיסה היותר מהירה ורחוקה מתבררת האמת היותר בטוחה וקרובה, מה שאין הפשטות הנמוכה יכולה להגיע לה. האמצעי היותר טוב, שהטיסה המחשבת כשהיא מתרחבת ומתהדרת בהיפי שיש בהרכבותיה החמודות לא תצא מחוג האמת, הוא ההתחברות של שני כחות רוחניים, שאע"פ[ש] המעופה הרעיונית מתגברת ע"י הכפלת האורה השכלית, אבל דוקא במה שיש לכל אחד צד השקפה מיוחד, שומר הוא את גבולו של חברו שלא ילך הלאה מחוג האמת הפנימית. ובזה אנחנו מוצאים שההדר של הגבורה הרוחנית הוא היופי המסודר המשובץ ברעיונות שהם מרהיבים את הנפש ביופי הברק של חידודם, יש בהם הצלחה פנימית ממקור האלהי שחותמו אמת, והקב"ה מצליח להם. שלא יאמר אדם שדרישת האמת תובעת דוקא רעיונות נמוכים, שאין בהם אור וחיים של שמחה והרחבת הדעה, שאע"פ שהרבה מן האמת יש ג"כ אצור במה שהוא פשוט, והלב האוהב אמת מרגיש את היופי הגדול שיש בפשטות היותר קלה וקצרה, מ"מ אין לחדד ג"כ את מילוי החיים הנמצא בעצות מרחוק, ובמערכה של הגיונות מלאים חידוד, שכשהם באים במשקל הראוי מתגלה בהם אמת גדולה, מקושטת בגוונים מאירים ומרהיבים, שהצלחה האלהית הרוחנית גנוזה שמה.

ד.

ולא עוד אלא שעולין לגדולה, שנאמר צלח רכב. התכונה של הזרחת מאור האמת מתוך הסביכה העבה של הרכבת כמה דעות וניגודים, שזהו תכנה של החריפות והחידוד האמיתי, היא המיסדת את יסוד הגדולה של ההנהגה הציבורית, שהיא המרכזת דעות שונות בודדות ומנוגדות זו מזו המפוזרות בכללות הציבור, ומביאה אותם לידי מערכה גדולה ומסודרת של אמת אחת גדולה וערוכה בכל. וגדולה זאת ראוייה היא

לת"ח ההולכים במהלך ההרכבה השכלית, ע"פ המגמה של האמת העשירה בגווניה, ע"כ הם עולין לגדולה

נ.ז.

יכול אפילו שלא לשמה, ת"ל ע"ד אמת. חלק קטן מאד של החשכה שבא ברצון, כשהוא יורד מטהרו, מאפיל הרבה על הטהרה של הדעה וההגיון הישר, אשר לא יוכר כ"כ בהיותו עסוק במשפטים פשוטים שההבנה בהם מפולשת, והמקומות של היושר אל נקודת האמת או הטעות יכולים להיות בהם גלויים ובלתי צריכים חשבונות רבים. אבל במערכה של הרכבה שכלית, שם החלק המחשיך פועל את הרשמת השקר על כל חלק מחלקי ההרכבה, ומוסיף הוא כח רב ע"י הכפלתו במשפטים שונים הבאים להוציא ע"י הסתבכותם משפט אחד, עד שאין לשער כמה גדולה היא האפלת האמת המסוכנת מאד, הבאה מנטיה רצונית בלתי רצויה ביסוד הנטיה לבנין הרוחניות ההיא. ע"כ, כמה שמפסיד הוא הרעיון של שלא³לשמה בכל התעסקות של תורה, הוא כפול בכפלים רבים מאד בהתעסקות של החידוד בהלכה, עד שהוא גורם לא להוציא את האמת המסתתרת תחת העב של המשפטים המ[נ]רכבים הסבוכים, אלא לסבך אותה יותר ולהסתירה. ע"כ לא יהיה ראוי אז העיסוק בזה לבא למדת ההצלחה האלהית של אור האמת, ולא להרוממות של ההנהגה הכללית, שהיא צריכה בראש לכל, אמת צרופה המתפלשת גם בין סבוך גדול של משפטים מתנגדים, הבאים מתוך השינויים הרבים העלולים לבא בחיי הציבור החמריים והרוחניים. ע"כ לא יהיו ההצלחה והגדולה נכונות כ"א לעוסקים לשמה בחידודם של ההלכה, כאמור ע"ד אמת.

נ.ח.

יכול אם הגיס דעתו, ת"ל וענוה צדק. הדרך המביאה את האדם אל האורה הרוחנית הטהורה, הוא צמאון ההשתלמות, הבא תמיד ע"י ההכרה של מה שחסר לו. והשלמות הרוחנית, מפני שאין לה קץ ותכלית, ע"כ מדתה היא, שכל מה שיגלו לאדם יותר אוצרות דעה ושכל יותר יגלו לו המון פליאות ותביעות רוחניות על כח השכל וכח הצדק שלו, ויכיר אז יותר ויותר עד כמה הוא צריך לרדוף אחר השלמות הרחוקה ממנו. כל זמן שאין ההכרה הזאת, של הערך של הרכוש הרוחני החסר והנעלם ממנו ועמו הצמאון אליו, מתגברת בנפש, עלול הוא לבא לידי גסות הרוח המרשמת באדם תכונה של עצלות ביחס לבקשת האמת. וכיון שאין האמת חביבה לו ואיננו צמא אחריה, שע"י כן הוא שש בחלק מדעו במדה של סיפוק כזה שמביאתו לידי גסות הרוח, לא יוכל אור האמת להגלות מבין מפלשי המשפטים המסובכים. ע"כ אין ההצלחה יכולה לבא בחידוד הלכה, כ"א כפי אותה המדה שההכרה של הצד הרוחני הנעלם ממנו מתגברת, שאז כל מה שיחכם ביותר, תגדל שפלות רוחו. כשבקשת האמת נפסקת ע"י גסות הרוח, אין האדם מוצא בדרישת השכל כ"א סיבוך טבעי לתנועה רוחנית הנדרשת בעל כרחו מכל אדם המורגל בעסק הרוחניות, אבל סיפוק זה, אם הוא בא במשפטים קצרים, אז יוכל להכפיל בתוכו רכוש גדול, כי לא תשבע הנפש כ"א בחלק רב מהמושגים אשר תמלא בהם את ציוריה. אבל אם החידוד, המרחיב את כל ציור קטן למרחב גדול, ימלא את הנפש, אז תכבה כליל ע"י מדה זו הנטיה היותר קטנה שיש עוד לצמאון הדעת והאמת בלב פנימה. ע"כ, המגיס דעתו איננו מסוגל כלל להצלחה של ההגלות של אור האמת מתוך המערכה המסובכת של ההרכבה הרוחנית שהיא חידודה של הלכה, ורק אז יגדל האור, ויהיה מלא עושר ומבוסס על יסוד הגברת אור

האמת, כשצמאון הדעת של האמת והצדק והכרעתם בחיים יהיה הולך עם הנטיה של ההרחבה, אבל יכול אם הגיס דעתו, ת"ל ועונה צדק. _

11.

ואם עושים כן, זוכין לתורה שנתנה בימין, שנאמר ותורך נוראות ימינך. אע"פ שהעין החיצונה רואה את היסודות הראשיים שתכלית התורה בנויה עליהם, בדברים הידועים ומושכלים לכל מפני הטוב הגלוי שבהם, כי כללי החסד והטוב, המוסר והיושר, הם ברורים לכל איש, ושרשי יראת ד' ואהבתו, והקדושה והענוה וכל המדות הטובות והקדושות הם דברים אשר מצד כללותם אין צריך להכנס בסבך של עמקי פלפולים וחיידודים רבים, והם הם עיקר תכליתה של תורה. שמא יאמר האדם, אם כן למה לי כל העמל של העסק בבירור ההלכות עם כל עמקי הפלפול שבהם, ואולי ישים אותם גם כן לא לעוזרים אל היסודות הראשיים שעקרה של תורה מבוסס עליהם, אלא גם למונעים את האור הבהיר והכללי לזרוח על הלב, מתוך שהמחשבה טרודה בעמקי הפלפול. אבל עומק הדבר איננו כן, עמוק מאד גנוז הוא, בתוך כל הויה ופלפול של הלכה המסתעף בדרך מאד רחוקה, האור הפנימי של כללותה של תורה. וההגבלה המדוייקת בכל פרטי ההלכות וסעיפיהם, הנולדת דוקא ע"פ העסק היותר חרוץ שבעמקי פלפול וחיידוד ההלכה, הוא מרשם בעזו וכח העמל הנפשי והזדרזות השכל הנדרשת לו את עומק הרושם של התמצית הכללית של האור המקיף את כל התורה כולה, אשר לא תבוא כל כך עמוק בקרב הנשמה, אם לא תזקק לעמקי ההגדרה של כל סעיפי המעשה ע"פ יסוד עומק החידוד, המפשט את החוב של המעשה וכל סעיפיו עד קצה גבולו. ע"כ סגולה גנוזה היא, שכל אשר ירבה המתעסק בחידודה של הלכה לשמה, לפלפל ולחדד בהלכה, כן תוסיף האורה המוסרית של יסודה של תורה, שכללותה הוא החסד והטוב, להיות יותר חיה ופועלת בלבבו, עד שזוכין ע"י ההתחברות לחידוד של הלכה לשמה, שהגבולות אז מתרחבים מאד ע"י הרכבת שכל בשכל. והייתי יכול לטעות, שהקצה הרחוק שבתולדות הדיוק שע"פ החידוד, לא ישא אתו את האור שביסוד הכללות הראשית של כונת התורה העיקרית, אבל לא כן הוא, שאם רק לשמה הם עסוקים, נטיית הרצון לקדושה לחסד ולמוסר ולכל טוב המזריחה על ההתחדדות השכלית, מרחבת ומאדרת את הפעולה העיקרית שהכונה הכללית של עיקר מטרת הטוב הכללי שבתורה, במעמקי לב ונפש, וזוכין הם לתורה שנתנה בימין, לתורת החסד, והאור העליון ה[מ]זהיר את הרגשות והמחשבות, יוצא ממצפון הנשמה האלהית דוקא ע"י התנוצצות השכל העסוק לשמה בחידודה של הלכה. כל הפרטים הדקים כולם, נשאבים הם מהמעין הראשי, שהוא התורה שנתנה בימין, וכל מה שמתרחבים הפרטים, והשכל מבררם יותר ומאדיר את הסתעפותם, הוא ממשיך ע"י את הזוהר של המגמה העליונה של תורה, שהיא ימינה ומגמתה העיקרית, במרחב ועומק גדול העושה פירות ונושא ענף לדור דורים. _

51

רב נחמן בר יצחק אמר, זוכין לדברים שנאמרו בימינה של תורה. העוסקים בהכללות הרוחניות של אור התורה, ששם מקור האורה, השמחה, הגבורה, החיים, העושר והכבוד, נשמתם ודאי מאירה מאור החיים שהם עסוקים בו, ואותן המחשבות העליונות שכל חיי העולמים משותתים עליהם, ושפע אורם שבמציאות מסבב את הברכה העליונה המתגלה בעושר כבוד וחיים על גבורי כח לב אלה. אבל העוסקים בחידודה של

הלכה, שהם הפרטים המסתעפים מאור הכלליות, אף שכבר אמרנו שהם זוכין ע"ז בהיותם עוסקים לשמה לאותה התורה שנתנה בימין, כלומר שעל נפשם זורח הוא אור צפון המרום ומאיר אותם, מאותו המאור הגנוז בפרטי הפרטים מכח החיים של הכללים העליונים, שדוקא כל הפרטים יחד משלימים אותם. ע"כ אותו השפע הרוחני הנכנס לתוך הלב ומעדנו, בא בודאי גם ע"י הצינור של הפרטים, המסתעפים בהיות הלב טהור, ושואף אל הטהור והאמת של עסק תורה לשמה. אבל אם גם יגבר הרוח כ"כ, עד אשר יסבב בעזו גם את התוצאות המעשיות היוצאות בפועל ע"י האור הגדול של הבקשה הארוכה והאדירה, שבכללות יסוד מגמתה הכללית והעיקרית של תורה, ימינה של תורה, המריקה בפועל חיים וכבוד, וגם גדולה ועושר, כפי המדה המצטרפת לשכלל המגמה העליונה של תורה. אם השפע הצפון שבתוך הפרטים, מכח חיי הכללים העליונים, יביא את ההוגים גם לידי אותה המדה שלא רק בדרך הרגשה קלושה יחושו את הקודש העליון והנשגב שבאוצרה התוכי והכללי של תורה, שאז אף שזוכין בפנימיות נשמתם לדברים הרבה, אבל במעשה לא יתגלמו באופן כזה שיוכלו להיות נדרשים בפועל חיים רחבים של עושר וכבוד, ומרחב חיים של אורך ימים, כדי להוציא לאור רחשי לב כבירים לטובה של דורות ועולמי עד. אמנם זאת היא כחה של תורה לשמה, שהיא מגלה מעומק מצפוניה את כל כחה וגבורתה, גם ע"י עסק הפרטים היותר רחוקים, כשהלב טהור והרוח נכון, עד שזוכין גם לדברים שנאמרו בימינה של תורה, ופועלים במציאות ובמרחב החיים את כל הגדולות הגנוזות, באותם המצפונים הכלליים שאלה הפרטים המסתעפים הולכים ומתפשטים מהם.

.נח

דאמר רבה בר רב שילא, ואמרי לה א"ר יוסף ב"ח א"ר ששת, מ"ד אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, אלא בימינה אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא, אלא למיימינים בה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד, למשמאילים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא. המגמות העליונות ההולכות ומושקפות בבהירותן והוד קדושתן כל מה שהאדם הוא מנשא את נשמתו יותר אל האורה הרוחנית העליונה, הן מגדילות את מהות החיים, מאדירות את החפץ לחיים, כדי להוציא אל הפועל את החפצים הנעלים והנשגבים המתפרצים בלב מכח הנשמה העליונה, המזרחת תמיד באורות עליונים על העוסק בתורה לשמה, הפונה לימינה ולעומק מגמותיה. כל מה שהרעיונות הם יותר גדולים, וצריכים יותר כח ואומץ והכשר רב של זמן להוציאם אל הפועל להצלחת העולם כולו, כן מתארך עז החיים, והחיים מושפעים באריכותם, והאמצעיים להוצאת המגמות אל הפועל, שהם העושר והכבוד, הם באים עמו. אמנם ההוצאה אל הפועל את תכליתה של כללותה של תורה, נעשית ג"כ ע"י עזרם של כל העוסקים בה, גם אם לא באו עד למרום הזיכוך של הדעה והמדות, כי בצירוף כל המרחיבים גבולה של תורה היא מתגדלת, והרוחניות העליונה מתאדרת, וע"ז מתרוממים במעלתם העליונה היחידים הראויים לזה. ע"כ, גם המשמאילים, אם שאין התכלית בידם, אין מחשבתם קשורה אל מגמה קבועה אצילית להגשימה בחיים ובפועל באופן שרעיונם הרוחני יהיה למקור אורך ימים, אבל עושר וכבוד, כמה שהם אמצעיים אל הכללות של הוצאת הטוב הרוחני הכללי אל הפועל, ראוי להם. אבל למיימינים, ראוי המתת של רכישת האמצעיים שיוצא אל הפועל בתכונתו החמרית, וק"ו עצמות התכונה של הובלת הדברים למכונם, הדורשת עצם אריכות החיים, כדי שתהיה מטבע שלהם מספקת להיות נקבעת יפה בחותם החיים הכלליים לרוממם ולקדשם, שזהו עיקר מגמתם של המיימינים, העוסקים בתורה לשמה ומצפים לאורה, אורך ימים איכא, וכ"ש עושר וכבוד

—

אמר רבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש, שני תלמידי חכמים הנוחים זה לזה בהלכה הקב"ה מקשיב להם, שנאמר אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו ויקשב ד' וישמע וגו', ואין דיבור אלא נחת שנאמר ידבר עמים תחתנו. ההשכלה העליונה שהיא המגמה היותר עליונה של כל העסקים האנושיים בכלל וכל עסקי הרוחניות בפרט, היא גורמת שכל הענפים הרבים של פרטים ופרטי פרטים יתפלגו ממנה. והפרטים הם הולכים ומסתעפים, הולכים ומשתנים אח"כ בסיבוכם, לפי השקפותיו של כל אחד ואחד מהעוסקים בהרחבה הרוחנית. ומתוך ההתפלגות תולד ההתנגדות, שכל אחד צופה בצפיה אחרת, ולפעמים מנוגדת מצפיית חברו, אבל ההתנגדות וההיפוך בעצמם אינם כ"א חלקים של ההקשבה העליונה הכוללת כל, מקור החכמה (האלהים) [האלהית] המושפעת בכל סעיפי התורה והחכמה לפי שינויי מקבליהם. על כן, לפי אופן הערך שהאורה האלהית הכללית שרויה היא בלבם של הדורשים בענפים המשתרגים, כך יולד בלב יותר נחת הרוח להשקפות המשונות ומתנגדות מהה[ש]קפות הפרטיות שלו, וידע איך להתשמש בהרכבה של הדברים היותר מנגדים, כדי לבא על ידם אל האורה האלהית הכללית, שהיא חבויה בכל הפרטים כולם. וכשם שהמדה העליונה הזאת, של הקבלה בנחת רוח כל מחשבה הבאה מכח דרישתה של תורה, גם כשהיא רחוקה מדעתו הפרטית, היא באה מצד האורה האלהית הכללית, הפועלת את פעולתה העדינה בתוך כל חדרי הרוח, לכל סעיפיו והלכותיו הפרטיים, כך רוח עליון זה הוא מתרבה ומתגדל ע"י הסכמת המדה העליונה הזאת, הבאה בתור תולדה ממנה, עד שההרגל המוסרי הנעים שבת"ח הנוחים זה לזה בהלכה, הנובע מתוך שלום העולמים העליון, שהקב"ה עצמו איקרי שלום, השופע על כל פרטי הלימודים וההלכות לפי שינויי הרצאותיהם, המסודרים באופנים שונים ע"פ הלך רוח של כל יחיד, שסוף כל סוף איננו כ"א גילוי שביב אחד מאבוקת האור הכללית של נשמת ה', המאירה בכללות ההופעות הרוחניות כולם לפי שינויי גווניהם, זה ההרגל בעצמו מכשיר את הנפש להקשבות עליונות, העולות בכללותן על כל היחש הניגודי שיש בנתוח הפרטי של ההלכה. ומתוך שהם נוחים זל"ז בהלכה, הקב"ה מקשיב להם, וההארה האלהית הכללית ממלאה את כל חדרי לבבם, ופותחת להם פתחים רחבים של נחת רוח לקלוט אורות שונים, ולאחדם בעדן נעים של נחת הרוח הבאה מזיו החכמה העליונה, הנובעת מאוצר אורה של מעלה, מחי העולמים, הקב"ה.

ס.

מאי ולחושבי שמו, אמר רבי אמי, אפילו חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. כשם שההארה השכלית, הגנוזה בכל חדרי הפרטים ש[ב]כל סעיפי ההלכה, היא במקורה מתנשאת על כל הפרטים וכוללתם יחד בצורה יותר מבהקת ויותר עליונה וחשובה מכפי מה שהיא נראית בפרטים בעצמם, עד שמפני רוממות מעלתה ועידונה הניגודים כולם מתאחדים על ידה בנחת רוח, כן התמצית העליונה של כל המעשים כולם בפרטיהם, היא ההגשמה בפועל את המחשבה הראשית העליונה, החודרת בגדולתה בכל סעיפי המעשים הטובים, שאחרי שהם יוצאים מן הכח אל הפועל, היא משתקפת יפה בחיי הפרט והכלל. וכיון שהעריגה העליונה אל הטוב, שהוא האור הגנוז בחביון המעשים הטובים, היא המגמה של כולם, שרק בזה הם מעלים את החיים ואת המציאות אל הדרת יופי מעלתם, יודעים אנו שהמחשבה

האצילית לגשם את הטוב בפועל בחיים, אם אך טהורה וברורה היא, אם גם האונס המעשי עיכב עליה שלא היתה יכולה להתגשם במעשה, הנה התכלית, האמת של המעשה היא כבר נמצאת, והמחשבה העליונה של התגשמות הטוב בעולם, היא מחשבת שם ד', מקור הטוב, וצורתו היותר נשגבה, על פי אותה המדה שהפעולה החמרית חסרה לה מאונסה, מתאמצת היא לחקוק את החפץ העליון הגנוז בנשמה אל האור האלהי, מקור הטוב, עד שאף [ש]לא השיגה ידו של הוגה דעה זו להוציא את מעשהו אל הפועל, מ"מ האור הרוחני בעצמו עושה את שלו, והצורה הרוחנית פועלת על החיים והמציאות ע"י התשוקה האידיאלית כאילו כבר יצאה אל הפועל, ומעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. _

.ko

אמר רבי חנינא בר אידי, כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. כגובה שמים מארץ וכרחוק מזרח ממערב כן רחוק הוא האידיאל העליון, החודר את כל החיים המוסריים כולם לעומת הפרטים שבהם, שהם הולכים ומשתרשים בחיי המעשה, זהו אמנם רק לפי החוש הכהה שלנו, אבל לפי המציאות האמיתית, הכל קרוב הוא, אין גובה מפסיק ואין מרחק. התכנית היותר עליונה של מקור הטוב, היא מכוונת בצורה כזאת, שבמעשה הפרטי כשהוא נעשה על פי הדיוק היותר נמרץ שבו, משתקפות כל המגמות היותר עליונות של כללי הכלליות של האושר והטוב, המאיר את הטוב והאור בעולם, והמכריע בעז טובו להסיר כל רע וכל חסרון. החיים הקרובים המעשיים והחיים הרחוקים העליונים העיוניים והשכליים באמתת עצמותם הם אחוזים זה בזה, וההתאמה שביניהם בפועל המעשים הטובים, המבונים כמאמרים ע"פ המגמה הנראית רחוקה ועליונה, מה שבאמת היא קרובה ומאוחדת עם המעשה וכל סעיפיו, היא מטבעת את צורת ההכללה והקירוב גם כן על כל מצבי החיים ויחושיהם, הקרובים והרחוקים, עד שהמצבים היותר רחוקים במקום וביחש, שהם בכל זאת מתייחשים לאדם, אינם צריכים להטבתם נשיאת עין למרחקים עצומים וחשבונות רבים, כ"א ההטבה המדוייקת במעשיו הקרובים אליו לעשותם כמאמרים, הם מקשרים ברוחם העליונה הכוללת את ההיקף היותר רחב ויותר גדול של החיים והמציאות, את כל היחושים כולם. וכשם שהמגמות העליונות, הנראות רחוקות ועליונות הרבה משטח הדיוק המאמרי של המצוה כפשוטה, הן בכל זאת מאוגדות עמה ומתעלות על ידה, כן מתמלא אורה והצלחה כל גבול היחושים היותר רחוקים. אותם היחושים שלדעת אותם צריך האדם להתבשר ממרחקים, הכל מתאגד להטבה וקישור נעים, עד שהעושה מצוה כמאמרה אין מבשרים אותו בשורות רעות, כי היחש הרחוק, כמו היחש הקרוב, אחוזים הם זה בזה בהשראות הפנימיות שחיי המציאות כולם אחוזים בהם, ומתהפכים הם כולם לטובה ע"י הליכת תום, שהאדם שומר את צעדיו, באין צורך לחשב חשבונות רבים הנעלים מחוגו המעשי, בשביל הטבת הדרך המובילה לתקנת כל יחושו, כי את פני מבין חכמה 1. והאדם צריך לתקן את כל צעד שהוא צועד לפי החוג הנראה לו, ומובטח הוא שהיחש הרחוק הוא הולך ומתאגד לטובה ע"י ההשקפה הנוחה הקרובה אליו, כשם שהמגמות העליונות הנראות בכלל רחוקות, הולכות ומתמלאות ע"י ההדרכה הקרובה הנקנית על ידי תום לב, ההולכת ומתקשרת בחיים המעשיים, שתכונתה השלמה היא עשיית מצוה כמאמרה. _ סא. 1 משלי יז כד. _

.no

אמר רבי אסי ואיתימא רבי חנינא, אפילו הקב"ה גוזר גזירה, הוא מבטלה, שנאמר באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה, וסמך ליה שומר מצוה לא ידע דבר רע. אותה ההשתקפות, שהמוסר העליון היותר נשא בחביון עוזו משתקף בתוך הדיוק המעשי, היא כ"כ נשגבה, עד שכל אותם התנאים שהליכות המציאות נקבעים בהם להיות הולכים ומסדרים בחכמה ויושר את תפקידי ההויה, מתוך שהם מכוונים לעומת המציאות המוסרית הבינונית, שהיא חזקתן של רוב בני אדם שאינם יכולים לחדור עד עמקי המצוה כמאמרה, אע"פ שהיא כ"כ קרובה אליהם, מפני שלא פתחו את מוסרם הטוב הגנוז בקרבם, לחוש את הדרה של המצוה כשהיא מתקיימת כמאמרה בכל כליל שלמותיה. על כן סדרי החיים אינם מדוקדקים לפעמים, והחסרון והיתרון מצוי בהם, עד אשר בהקבצם יעשו את אותן הפרעות שהן עלולות לבא מתוך קובץ של חשבונות שאינם מדויקים, כשהם נזקפים לחשבון, אשר מזה תבאנה הגזירות העליונות הבאות לגבות את החובות של חסרון הדיוק שבחיי המוסר, שהם אינם ניכרים כ"א לעצמם ולשעתם, אבל משתרגים בעידן רתחא בהקבצם. אבל הרוח העליון, החופף על השומר מצוה כמאמרה, הוא נובע ממקור הדיוק היותר מסודר ומתוקן. מגמת המוסריות נשקפת ממנו למעלה מכל היותורים והדברים שבני אדם דשים בעקביהם. עד שהחפץ העליון הגנוז בנשמה כזאת כשיוצא אל הפועל, מכשיר את העולם להנהגה מדויקת כ"כ, שאין עמה חשבונות של פרעות היוצאות אל הפועל בהריסות כלליות או פרטיות, כ"א חוט של חסד ושל נועם נמשך ממקור החכמה והחסד העליונים, לבסס את החיים ואת המציאות, אפילו באותם האופנים שכבר התחילה ההשפעה של אי הדיוק המוטבע ברוב החיים לסול את דרכה, לגבות את חובה באופן ציורי או מוחשי. כי ההתעלות העליונה, המלאה חן עליון, המשוקפת בחלק הדיוק המעשי של המצוה כמאמרה, מדריכה את ההויה באורח היותר מאיר ומסודר, באופן שהפרעות הראשונות, תוצאות חסרון הדיוק, המחוללות את הגזירות העליונות כדי להתאים את החיים עם המגמה האלהית, לא יהיו נדרשות לצאת בזעפם, כ"א יובלו ע"י עז הרוח ונעימת החן העליון של המצוה כמאמרה אל מגמתם בנחת בשובה ובהשקט. ולא די שהעתידי יזהיר בהופעתו, כ"א גם העבר יתקן את רשומיו, ואפילו הקב"ה גוזר גזירה, הוא מבטלה, מפני שהדר האור של עשיית מצוה כמאמרה, שהיא נחלת יחידי הסגולה, היא עולה למעלה מסדרי ההויה והחיים המושפעים לצורך הכלל, ההולך במרוצת חייו ע"פ סדרי משקלות שיש בהם צדדי הכרעה שאינם מדוקדקים בכיון גמור לפי המגמה האלהית העליונה, הבאה לתכליתה ביחידים מגיני הדור העושים המצוה כמאמרה, שרצונם נעשה ע"י כן בדבר מלך שלטון, להסיר כל רע ולהאיר אור הטוב.

דס

א"א אמר ר"ש בן לקיש, שני ת"ח המקשיבים זה לזה בהלכה הקב"ה שומע לקולם, שנאמר היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעיני, ואם אין עושין כן גורמין לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר ברח דודי וגו'. ההופעה האלהית בהנהגת העולם, מתגלה היא ע"י ההקשבה לכל מהלכי הדעות, באופן שאע"פ שכל אדם יש לו מהלך דעת שלו, שאי אפשר לפעמים שישנה אותו, מ"מ הוא צריך להקשיב ג"כ מהלך דעת חבירו, וידע שגם הוא יש לדבריו מקום, ובוזה תפעל דעת חבירו על דעתו לבסס אותה, כפי אותה המדה שהוכנו הדעות לפעול כל אחת על חברתה. וכשם שההקשבה האלהית שברגש הפנימי, ברחשי הקדושה והטהרה העליונה, יוצאת ע"י אותה ההכנה המוסרית של מצאות נחת רוח בהגיוני לב של חבירו, אע"פ שהם רחוקים מהגיונותיו הוא. כן האורה האלהית של הצלחת ההנהגה, יוצאת מההקשבה שכל אחד

קושב בשכל טוב את דעת חבירו, ואז בין שהוא מקבל אותה, בין שהוא דוחה אותה, פועלת היא את פעולתה על ההגיון המיוחד של כל אחד, להכשירו להיות ראוי להנהגה כללית, כפי הראוי להסדר האלהי, המתפשט על כל החיים החמריים והרוחניים כולם לפי שינויי פרטיהם. והנהגה היוצאת מדעות משוקלות בשקל הראוי, הבא אחר קבלת ההשפעה מכל הדעות, היא מכוונת להסדר האלהי שבמציאות, ופועלת עליו ג"כ באופן מתאים. מה שא"כ כשכל אחד רוצה להתיחד דוקא בהגיונו המיוחד, אין ההשפעות הרוחניות הפרטיות מתאימות כלל לפי ההכנה הכללית האלהית השרויה בכללות הנשמות של כלל האומה כולה, היונקת את נטיותיה מהאורה האלהית הטבועה בקרבה, ע"כ גורמין הם בזה לשכינה שתסלק מישראל. _

פז.

אר"א ארשב"ל, שני ת"ח המדגילים זה לזה בהלכה הקב"ה אוהבם, שנאמר ודילוגו עלי אהבה. אמר רבא, והוא ידיעי צורתא דשמעתא, והוא דלית להו רבה במתא למגמר מיניה. הנטיעות הרוחניות, שהן הולכות וגדלות לפי תנועות הנפש בחיפוש האמת המתעלמת מן העין, מביאות הרחבה רוחנית, ועילוי שכלי והגדלת הרגש הטהור בלב ההוגה והמחפש. אמנם השתילים הללו, צריך שיהי' להם בסיס כללי, על דרך הקבועה של תורת אמת. גם זאת היא אחת מהסבות המסובבות מיוצר רוח האדם בקרבנו, שבזמן שהנצנים השכליים צריכים להיות מתפשטים בכמה דרכים צדדיות, מתעלמת האמת הפשוטה, כדי שתהיה התשוקה השכלית מתפשטת לכמה צדדים, עד שתבקש אותה ותמצאיה. ע"כ אותם ת"ח, שהארת האמת הפשוטה נעלמה מהם, והם מדגילים זה לזה בקיבוצם יחד בהערות שונות לחפש את הדרך הנכונה גם בדרכים רחוקים מהנקודה, הנה הם מתעלים ע"י זה, והאהבה האלהית, המתרבה לפי מדת השפע הרוחני המתגלה בנשמה, מתגלה עליהם בכבודה ויפיה. אמנם כל אלה נכונים הם כשהם עומדים על הבסיס היסודי של ההלכה, בידיעתם צורתא דשמעתא, וההסתעפות באה להרחבת הפרטים, שאפילו אם הדרך עולה בסיבוב, מ"מ חפץ האמת מאיר את אורו עליהם, כל זמן שהגיע המצב לידי כך כשלית להו רבה במתא למגמר מיניה, שאז מצטרף חפץ דרישת האמת עם הבסיס היסודי ביחד, לישר את נטיית האורה, אע"פ שאיננו הולך בדרך סלולה לגמרי. מה שא"כ אם הם יכולים לבא אל האמת בדרך ישרה ובטוחה, ע"י שאיבתם ממקור נאמן, בדאית להו רבה במתא למגמר מיניה, אז חסרה התנועה הנפשית ההיא את כל עיקר יסודה, והוא חפץ הנעלה של דרישת האמת, שלא יוכל להתגלות בדרישה סבוכה במקום שהדרך המפולשת פתוחה, אז אין הדיגול המסובך מתאים אל האהבה הבאה מזיו היושר וחפץ האמת, הנותן את פריו לטובה אחרי שיש לו בסיס כללי איתן, הבא עם ידיעת צורתא דשמעתא. _

פז.

ואמר רבי אבא ארשב"ל, גדול המלוה יותר מן העושה צדקה, ומטיל בכיס יותר מכולם. יש בנטיות המוסר מן הרגשה של טינא בלב, כעין מכאוב נגד הנטיה הרשעה של יצר לב האדם הרע הגנוז בחובו, ומטעם זה הורגל תמיד רעיון המוסר להיות מצוייר יחד עם רעיון המכאוב והפך ההנאה, עד שלעולם יחוברו יחד אלה הציורים. חבור זה מזיק מאד להרחבת הטוב, כי הנטיה להיות שמח וטוב לב, מוכן לקבל הנאה וקורת

רוח, היא מוטבעת באדם, וע"כ הוא בורח מכל מה שיסבב לו עצב והכשר לצער. ההדרכה להקביל את המוסר לרגשות האדם, צריכה להיות בהוראה שאין ההיזק לעצמו אחד מהתנאים שעצם המוסר בנוי עליו, ועוד הפך מזה, שכל מה שיהיה המוסר הולך ונעשה ע"פ אופנים כאלה שאין בו הפסד הוא יותר נכבד בפעולתו, ואם יעשה באופן שעוד יהיה גם לפועלו ריוח, ישובח עוד ביותר, כי בזה יהיה הטוב שלם, מפני שאין דבר שיפגום הנאת המקבל את החסד, מאותו הרעיון המנקר במוח שהמטיב הוא סובל צער ומאסר חמרי או רוחני. הגדולה ממעשה המוסר הטוב, היא הצדקה. למדים אנו בזה, שהמלוה, שאיננו עובד את הכלל במה שמחסר את עצמו, כי הלא כספו יושב לידו, הוא גדול ופועל לטובה על הרבים. הוא גדול מעושה הצדקה, באופן שמחסר את נפשו. ומטיל בכיס, שעוד יש לו ריוח בעסק, א"כ התשוקה אל הטוב היא מחוברת ג"כ עם הטוב והמועיל לעצמו, ובזה היא עומדת על מדרגת המוסר העליון, שידריך את הרגש של המוסר בלא שום ליווי מחשבה של איזה דברים מעוררים מכאובים וצער, אלא יזכירו לנו את מניעת החסרון שבמלוה, שהוא גדול מצדקה שהיא מאבדת את ממונו לשם הכלל. והמטיל בכיס, שמקבל ג"כ חלק בריוח, שההנאה תחבר עם מושג הצדקה כדי להמשיך את האדם אל רעיון הטוב והיושר בלא שום חיבור של טינא הבאה מתוך צער ועגמת נפש, היא חשובה יותר מכולם, מפני שפעולת כל אלה גדלה היא והולכת על החשק הנפשי לאהבת הצדקה, כשהיא מתחברת עם הרעיון של בלא הפסד, ועוד החיים והריוח על ימינה. _

10.

ואמר רבי אבא אמר רשב"ל, אם ת"ח נוקם ונוטר כנחש הוא חגרהו על מתניך, ואם עם הארץ הוא חסיד אל תדור בשכונתו. האופי הנח והרך או הנרגז והקשה יפותח בבני אדם מפני סיבות שונות, לבד תכונתם הטבעית שגם היא משתלשלת מסיבות קודמות רבות ומסובכות, ובכלל הוא תלוי באיכות ההשקפה על העולם, על החיים והמציאות. ולפעמים מי שהוא מוכשר לחדור לתוך הכיעור והרשעה הנמצאים בתוך סדרי החיים מצד הבחירה המקולקלת וכיוצא בה, הוא מוצא את עצמו נרגז והאופי שלו הוא נוטה לקפדנות. אע"פ שגם אפשר הוא שתלוה עם השקפה כזאת ג"כ השקפה של חנינה ושל חמלה על בני אדם, לראותם בתור נרדפים מתגרת יד טבעם הקשה ותכונותיהם, או חסרון דעתם הבא באונס, מ"מ יתכן להיות שזה השיקוף של חמלה לא יתגבר כ"כ, או לא יהיה מלא בהרצאותיו על כל פרטי החסרון הרבים המעוררים זעף בלב נפש עדינה, ותשאר הקפידא והרוגז עומדת במקומה. להיפך אפשר, שהאיש אשר אין נפשו סולדת מכל המעשים היותר רעים, מפני שאין חוש מוסרי חודר בקרבו, יונח ע"פ טבעו להיות מלא נחת ורגשות של חסידות, אבל אז תקלה גדולה יוצאת ממנו, בהיותו מכה את ההרגשה שבין טוב לרע במובנים המוסריים, שהם יסודי העולם. והנה אצל גדולי הדעה, ודאי יכול להיות ההיפך, שעם כל המרירות על הפרעות שבחיים ובמוסר החברותי והאישי, חלק יד החסד והנעם הולכת ומתגברת על כל צדדי המרירות והרוגז, ולהיפך, עם כל רחשי החסד לכל בני אדם, ודעת איכות תכונתם הרפוייה כדי לדון אותם לזכות, לא תוקלש בכל דהו עצמותה של הנטיה לאהבת הצדק ושנאת הרשע. אבל אם נראה ת"ח בעל אופי רגזנות, נדע שבא לו מכח חדות ראותו את הכיעורים והנבלות שבחיים, ועומק התמרמרותו על הצדק והאמת הנרמס. ע"כ, אם הוא נוקם ונוטר כנחש, חגרהו על מתניך, כי תרויח הרבה בבליטת החוש המוסרי היוצא לאור ע"י אורה של תורה. ואם ע"ה הוא חסיד, נח ושוקט, סכנה יש בדבר, שאיננו מרגיש בכל הכיעור שבתיעוב העולמי, וממילא עלול הוא להשפיע על כל מקורביו אותה החולשה המוסרית, ע"כ אל תדור בשכונתו. _

ארי"כ ארשב"ל, ואמרי לה אמר ר"א ארשב"ל, וא"ל ארי"א ארשב"ל, כל המגדל כלב רע בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו, שנאמר למס מרעהו חסד, שכן בלשון יונית קורין לכלב למס. הרעיונות הגנוזים עלולים להגלות ע"י מסיבות גנוזות, היחש הנפשי שפועלת חברת אנשים על המתחבר עמהם לטובה ולרעה, זאת היא עובדא מפורסמת. אבל אם בעלי חיים אחרים ג"כ פועלים הם בקרבנם לפי תכונתם על האדם, זהו דבר חדש, שהוא אפשר להיות נודע לנו, אחרי אשר נתבונן שגם פעולת אנשים על הקרובים עליהם אינה כולה בשביל השפעת המעשים הנראים והדיבורים הנשמעים לבדם, כ"א גם בכח הסגולה הנפשית, שהנפש הטובה מסגלת את סביבתה לטובה, והרעה מפזרת צללי רשעה אל כל אגפיה הקרובים אליה. הפעלה סגולית כזאת תוכל לבא גם בנפשם של בע"ח, ביחוד אותם שיש להם עם האדם נטיה חברותית, שהמיוחד מרוב בעלי החיים להסתגל לקרבתו של האדם הוא הכלב, אשר הוא בכללו בעל נפש שפלה, ובהיותו עוד כלב רע תכונתו היא מנוגדת לרעיון החסד בקצה אחרון, עד שהסגולה הנפשית הזאת פועלת על הבית שהוא מתגדל בו, למנע ממנו אור הרגשת החסד. אותה הקרבה הנפשית שיש לכלב עם האדם, שזאת היא הפועלת את עיקרה של ההשפעה הנסתרת לרעה ולמניעת חסד, איננה ישראלית מקורית. האומה הרגישה בפנימיותה ריחוק מגידול כלבים עד שאסרה אותו על עצמה. אבל מפני הדמיון שיש באיזה אופן לסגולה אנושית כללית, אע"פ שהיא אינה מתעצמת באומתנו ביחוד, יש כבר מקום להפעולה הכמוסה מצד הניצוץ הכללי, שמ"מ נשאר הוא ומאיר באיזה מדה, באופן שנכון להשמר גם באופן כזה מהשפעה כזאת, שכן בלשון יונית קורין לכלב למס. _

ר"נ ב"י אמר, אף פורק ממנו יראת שמים, שנאמר ויראת שדי יעזוב. לא לבד על התכונות הנפשיות פועלת היא סגולת הקירוב של בעלי חיים כעין הפעולה של קירוב האדם החברותי, כ"א גם על סדרי המחשבה בהתחלתה הפנימית, שגם היא במקורה היא תכונה נפשית. אותה החוצפה הנפשית המתגשמת בכלב הרע, כשם שהיא הפך החסד, והיחס של זה המין בנטייתו להתחבר לאדם פועל בסגולה פנימית את השפעתו לרעה בנדון זה, כך הוא בלתי מוכשר כלל להיות גנוזה בו תכונה של הכרת הנשגב למעלה מחוגו, עד שאין בו אותה היראה של הרוממות הבאה מהכרת ערך מה שהוא למעלה ומרומם, שזהו הגרעין שממנו צומח יסוד יראת שמים בנפש. החוצפה המיוחדת לכלב בהיותה מתחברת עם תכונה של רוע לב המסתמנת בכלב רע, היא מצטיינת בשלילת הכרה של יראת שום גדולה ואצילות עליונה, מה שהיא גנוזה ברוב הנפשות בחי ובאדם. אותה השלילה של ההכרה של מה שהוא עליון ונעלה, גם בדרך כהה וגרועה, מתמם את יסוד החוצפה ופריקת יראת שמים, מה שהוא מוכשר ג"כ לפעול את השפלות היותר איומה, כשהוא נפגש ממש בכח אדיר וחזק ממנו, שהוא מכיר אותו בהכרה קרובה. אז אמנם לא יהי לפי מדה זו הכלב, כלב רע, אבל תכונה של הרע היא חקוקה בו, לפי הערך שלא פעלה עליו שום השפעה של קירוב להכיר שום עליוניות ממנו. ומשפלות החוצפה והרשעה שבתוך נפשו, עד שהפעולה הנפשית הזאת פועלת בגניזתה ג"כ על המגדל אותו בתוך ביתו, גנוזה היא כאן ג"כ הכלביות, הרוחניות שהיתה צריכה חוצפה למפעלה, חוצפה כזאת דמהניא ג"כ כלפי שמיא, עד עת קץ, מצורפת להקורבה הנפשית התכונית עם האדם העליון, ואתם צאני

צאן מרעייתי אדם אתם 1. למס מרעהו חסד 2, בחילוף ד' על ס', ע"פ סידור א"ל ב"ם ג"ן ד"ס, ור"ת מרעהו חסד בחיבור למפרע, מבוטא כח רומי זערתא, שבאמת מונע הוא חסד מן הבית, ויראת שדי יעזוב. הכח הכלבי ג"כ הקודם לו, המתגדר באהבת שמים מקולקלת מפני עזיבת היסוד של כנסת ישראל, הבית אשר ממנו יכן עולם, רמוז בס"ת ויראת שדי יעזוב, ובר"ת למפרע, הכח המהרס, ושאינה יוכת שער 3. והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה 4, עד אשר יאיר אור אליהו ע"פ מספרו, מתוך התכונה היותר צפונה, שאינה נגלית אפילו בתור כח נעלם עד בא תור האור, ואז גם כלבים יאמרו שירתם 5, בואו נשתחוה נכרעה נברכה לפני ד' עושנו 6, כי ע"י צואתם המסרחת מאד נעבדו קלפי ספרי תורה לישראל 7 במשך גלות החיל הזה, אשר חיל בלע ויקיאנו 8, ומצד ההארה העליונה שעל ישראל כימי צאתו מארץ מצרים, לא יחרץ כלב לשונו 9. והכלביות הזאת החלה להתפשט מאז הושם שק על כסות השמימי של תורה, ע"י ההעתקה היונית, שנטלו להם גויי נכר איזה תמצית מאורה של תורה, הקרועה מיסוד בית ד' אשר בכנסת ישראל, הוכרחו הדברים להתהפך לרועץ, ותחת הגברת האהבה, נולדה רגשת האיבה וקנאת רצח אלילית, ותחת התפשטות יראת שמים וסיפור גדולת ד' בעמים, מתוך לב רע יראת שדי נעזבת, מגידול כלב רע בתוך הבית שכן בלשון יונית קורין לכלב למס. ואם המאור הנפשי היותר דל, כל זמן שהוא במקורו, לא ימנע לגמרי את החסד, אע"פ שיהיה בתכלית המיעוט, יודע צדיק דין דלים 01, ולא יעזוב יראת שדי אפילו אם רק מעט יוכל האור של יראת ד' טהורה לחדור בקרבו, אבל כיון שמיעוט אור זה, של ההארה השטחית הפרושה על השטח הפרטי של כתבי הקודש, נוספת עליו התנכרות ההעתקה היונית, יצא מה שיצא למנע חסד, ולעזוב יראת שדי, עד אשר ינוסו הצללים וישוב האור אל מקורו, להפך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד', ולעבדו שכס אחד 11, לכוון אהבת חסד ולאחוז ביראת שדי. סח. 1. יחזקאל לד לא. 2. איוב ו יד. 3. ישעיה כד יב. 4. שם נו יא. 5. ילק"ש שמות יא קפו. 6. תהלים צו ו. 7. איוב כ טו. 8. איוב כ טו. 9. שמות יא ז. 01. משלי כט ז. 11. צפניה ג ט.

.60

ההיא אתתא דעיילא להווא ביתא למיפא, נבח בה כלבא, אתעקר ולדה, אמר לה מרא דביתא, לא תדחלי דשקילי ניביה ושקילין טופריה, אמרה ליה, שקילא טיבותיך ושדיא אחיזרי, כבר נד ולד. הכלב הרע המגודל בבית, אף שיגבר עליו כח בעל הבית המגדלו בביתו, להסיר ממנו כל אפשרות להזיק בכח פיו ושיניו, ובכח ידיו וציפרניו, היזק ממש, באופן שלאנשים שכבר נגמרה יצירתם לא יגיע ממנו אסון, אבל לא יוכל להבטיח את העוברים, אותם שלא נגמרה יצירתם, שדי גם קול פחדים לעקרו מבית גידולם, ואחר שנעקרו שוב אין להם תקנה. והתנחומין של בעל הבית, היודע חלישות כחו של כלב רע זה, לא יועילו ולא ישיבו את הנזק שכבר נעשה ע"י הפחד הדמיוני, אשר תחשוב האשה ההרה שאמנם יש לאל ידו להזיק ולחבל. שואת הכלב הרע במובנו הכללי והרוחני, אשר נתגדל בתוך הבית, אשר לקח חילו מבית יעקב פנימה, המוכשר לחבל בזעם לשונו, אף שכבר אנו בטוחים שכל לשון אשר תקום למשפט עם היפה בבנות, זו כנסת ישראל, תרשיעה, וכל כלי יוצר בכל אגרוף רשע וחמת ציפורני כלבים רעים, אלמים או נובחים, לא יוכלו לה, אבל אותם אשר לא גמר עדיין גידולם הרוחני, אשר אין כחם חזק ולא קבלו עדיין ע"י כח האם הכללית, נשמת האומה, את כל כח חייהם, בעת אשר ישאם איזה מקרה, איזה הכרח של הכשרת החיים, אשר לפי מצב האומה יכנסו אל אלה המקומות אשר שם יגודל אותו הכלב המגודל בתוך הבית, מקול עז נפש יבהלו ויעקרו ממקום חייהם. אלה הם אשר אכלה אותם ארץ אויביהם, וכל חשבון הבא אח"כ על חלישות הכח של מזיק זה לא יועיל להשיב את הנזק של עמוסי

צ.

אמר רב הונא, מ"ד שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורתיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך, ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט, עד כאן דברי יצה"ר, מכאן ואילך דברי יצר טוב. עז החיים הגופניים, חדות הנפש המתאמת עם סערת הרוח הצוהל לקראת כל חמדת לב בחיי הרוח וחיי החומר, הן מוכרחות להמצא באדם, כדי שיהיה טיבו ואופיו שלם. הנטיות הטבעיות, כשהן בעינין ובמילואן אינן מבחינות בקרבן בין טוב לרע, בין יושר לעול, בין איסור להיתר, על כן צריכות הן למאסר מוסרי של השכל והתורה, הבא מחשבון ודעת המסמן את הנטיות על גבולן. על כן אין זה מצב הנעלה שבנפש האדם, שיהיו נטיות החיים הטבעיים בכל מילוי חסנם וסערת רוחם ניטלות ממנו, כי אז תהיה הווייתו לקויה ופגומה, אלא האדם צריך להיות מבונה ע"פ טבעו החסון, מלא הרגשות טבעיות בכל נטיותיהן, ואותו החסרון שיש בההרגשות הללו, שאין המשקל המוסרי קבוע בתוכן, זה צריך שישלים ע"פ הדרכה של חכמה, ע"פ השפעת קדושה ומוסר השכל. טענותיו של היצה"ר צריכות להמצא בקרב הלב, ודברי יצר הטוב, יסוד כח השופט המלא חשבון, צריך להיות תמיד מתלזה עמהם, ובתוך הנפש המלאה צריכים להיות מוארים דברי יצה"ר מצד יסודם הטבעי, ודברי יצה"ר מאירים להם את הדרך אשר בה ידרכו, אשר דוקא בהאגדם יחד יהיה האדם חי ופועל, ופעולתו תהיה לטובה, כי גם אויבו ישלים אתו - זה יצה"ר. _

כצ.

ר"ל אמר, ע"כ לד"ת, מכאן ואילך למעשים טובים. בעצם אין שום רע בכל נטיות החיים וכל הרחבותיהן הבריאות, כדרך שהן מתפשטות בנפש בעניני החומר ועניני הרוח, הכל הוא לתעודה טובה, עד אשר נקוה כי יבואו ימים וכל הנטיות לא יהיו נדרשות להעצר, כי כולן יפנו לכוונתן הטובה בעצם הווייתן. אמנם לא בא עדיין העולם לידי שכלול זה, והנטיות הגופניות והנפשיות בהתרחבותן בדרכן יחטאו את המטרה, עד אשר הן צריכות מעצור מצד התורה והשכל. אבל הגניזה הפנימית שנמצאת בנפש האדם, שכל הרחבות נטיותיה עתידות הנה להיות מכוונות לשם הטוב היותר נעלה ונשגב, מכרחת היא את האדם לבא בשכלו למדה זו, גם לפני בא התור שיעמד על זה טבעו המעשי. ע"כ, בעולם העיון, צריכות הן המחשבות והרגשות ללכת במהלכן היותר רחב, למען נוכל להשכיל על ידן את המצב היותר מרומם שתעודת האדם נכונה היא אליו, בבא התורה ששמחת הילדות וטובת הלב של ימי הבחורות ודרכי הלב ומראה העינים, הכל יהיה בכל חופשם המלא, מכוון אל האור היותר בהיר. ומצד התורה, כבר האדם מוכן לעמוד על מדה זו, אלא שלא הכתה התורה עדיין את שרשיה בלבבו בכל עזה, ועוד לא הפכה את לב האבן לבשר, ע"כ המוסר המעשי הוא צריך את ההגדרה היותר מצומצמת, הנקנית ע"י דעת האמת, כי על כל יביא האלהים במשפט, ואותם דרכי הקלקול והרשע, ששמחת הבחורות וטובת לבה עם מראה עיניה יכולים להסב, מתגדרים ע"י מבט חשבון אמת זה. אבל זהו רק כשהדברים באים לידי ההדרכה המעשית בפועל, שאז העולם נידון לא כפי מצבו העתיד, אלא כפי מה שהוא בהוה, שכל אלה הנם לו מזיקים נוראים. אבל בהיות האדם עסוק בדברי תורה, הרי זה מתעלה לעולם שכולו טוב, ואור ד' העתיד למלא את כל הארץ מתנוצץ על כל אחד כפי ערכו וכפי הכנתו לקבלתה של אורה של תורה, על כן צריכות הן הנטיות השכליות, העסוקות בהשכלת הדברים

כולם מצד התורה, ללכת במרחבם הגמור, אשר רק אז מוכשר האדם להשכיל אל פועל ד' בנפשו פנימה, וממנה אל מלא עולם בכל הדרו. _

צ.ב.

תניא, ציץ כמין טס של זהב, ורחבו שתי אצבעות, מוקף מאוזן לאוזן. העושר הרוחני היותר עליון, כשהוא מתחיל להגלות מתוכיותה של הנשמה העליונה, על יסוד הדר הפנים, באור הרצון הנעלה להטוב היותר נשגב, המתגלה בטהרת המצח של איש קדוש עליון, הוא מתפשט באורו למדת השיעור היותר קטן המתגלה בשיעורים, מדת האצבע, כי אין העולם המוחשי יכול לשאת שיעור גדול מהמגמות העליונות הגנוזות באור הנשמה (ה)פנימה כשהן מתגלות. השיעור המצער הזה כשמתגלה, הוא מתגלה בשני אופנים, באופן ההזרחה, שהאורה הפנימית הנובעת מתוך הסקירה היותר עדינה של הנשמה מופיעה על העולם המוחשי, להכריע את תכונתו ואת מעשיו ע"פ המגמה היותר גבוהה, המשוערת מתוך העושר הרוחני היותר גדול, המזוקק כזהב; ובאופן הנוגה, שהאורה הרוחנית העליונה, היא מקבלת מההשכלות המעשיות וכל הרגשותיהן כולם להרחיב את גבולה העליון על ידם. אלה שתי המדות, כפי המרחב שהן יכולות להגלות בעולם המוחשי, הנן מוסרות את ההקשבה הפנימית העליונה הבאה ממקום היותר עליון, מחלק אל חלק בעצמותו של האדם פנימה. ההקשבה הימנית, המוכשרת להאזין ממרחק את כל האור, החסד והעדינות האצילית, של המחשבות היותר עליונות, נמסרות הן ע"י גילוי חפץ הנשמה אל הצד של הנשמה המוכשר לפעול בפועל בחיים ובמעשה את התמצית של המגמות העליונות; וההקשבה הבאה מארץ מרחק של גבול המעשה, הרוכשת לה תוכן עליון חדש מה שלא ימצא בממשלת הרוח לבדה, נמסרת היא ע"י כח ההקשה אל הצד הרוחני העליון, עד ששני העולמות הנם מתאימים זה לזה. והאדם היחידי הראשי, החובק בקרבו את הצד העליון, היותר טהור שבצורה האנושית, הוא נעשה שלם ומאוחד מעצמו לעצמו, עד שיוכל ע"י זה להיות הכח המאחד את כל ההמון הרב, שבתוכו ג"כ טמונה היא מגמה אדירה לאחדות צורית שלמה. ציץ נזר הקודש, הנשא על מצח אהרן כמין טס של זהב, ההרחבה האפשרית של העושר הפנימי לעומת הצורה של זהב החיצונה, רחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן להכין את ההקשבה הפנימית מעצמו לעצמו, במובן האחדות היותר משוכללת, שהיא מכשרת את המופלא שבאנשים להכיל בקרבו עולם מלא בכל פיזוריו, ולרוממו כולו לרוממות הקודש העליון, לרצון לפני ד'.

צ.ג.

וכתוב עליו בשני שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקודש למ"ד למטה. אמר ראבר"י, אני ראיתיו ברומי וכתוב קודש לדי' בשיטה אחת. מצד העיון הטהור, צריך מקור הקודש להיות תמיד מתעלה על עצם הקודש, וכיון שישוד הקודש הוא מובדל מן החול, והרי הוא מורה שמגמת החול היא הכשרת הקודש, אנו מתעלים מיד למדה של השגה יותר עליונה, שמצדה אין הבדל בין קודש לחול, מפני שהכל בא לתעודתו, והתעודה העליונה אינה עוזבת כל דבר. אמנם אין המוסר האנושי יכול לקבל את השפעתו מאותה ההכרה של אי הבדלה בין הקודש ובין החול, אבל עם כל מה שהוא קורא בשם קודש, שמשמעותו היא להוציא את החול, צריך שידע כי הוראת שם ה' היא למעלה מכל ההגדרה הזאת. ורק הקודש, וגם צדו המתעלה לקבל את

ערכו מצד העילוי האלהי הכללי שהוא מרומם מכל גודל, שם [ה]הבדל שבין חול וקודש יוכל להגדר במערכה מיוחדת, אבל ההכרה של שם ד' עולה על גביהם, מצד ההכרה היותר עליונה ופנימית, המתרוממת אפילו [על] הדרכים הנדרשות לצרכי ההכרות המוסריות. זה הדרך נכון הוא מצד העיון הנשגב, אבל במעשה לא בא העולם לידי מידה זו, ואי אפשר לו להכיר הכרה שהיא למעלה מגדריו הנדרשים לו לבסס על ידם את יסודי המוסר אשר לו, אם לא שתזיק את התסיסה המוסרית שברוחו. על כן מוכרח הדבר להקשר יחד, אע"פ שיורדת היא ע"י זה ההכרה העליונה ע"ד שם ד', ומנמיכה את עצמה לעמוד בשיטה אחת עם רגשי הקודש שלב האדם יוכל לרחש אותם, כך היא המדה להנמיך את האמת העליונה בשביל השלום, שהוא התקומה המוסרית של האדם, ובפועל היה כתוב קודש לד' בשיטה אחת. _

.78

ונקרב את קרבן ד' איש אשר מצא טבעת עגיל וכומז, אר"א, עגיל זה דפוס של דדין, כומז זה דפוס של בית הרחם. השפלת הנפש שבאה עד עמקי הזימה ע"י אותה רוח שטות שעברה בשיטים ע"י בנות מואב ומדין, היתה צריכה להתרומם [מעמקי] הרע, אל גבהי הקדושה ורוממות הנשמה. הנטיה הגסה והנטיה האצילית הגנוזה בעמקי הרע של נטיית הזימה, כשם שהן משחיתות את העולם החמרי והרוחני כשהן במעמדן הרע והכעור, כך הן בונות את העולם ומשיבות את שלומו והדרו כשהן מכוונות למטרתן בטוהר נפש. מעמדת היא את הנטיה הגסה המינית השפלה ג"כ אותה הנטיה האצילית של הרבות החיים, יופי החיים גנוז הוא על כן בתואר שדי האם המשפעת שפע חיים ליצור בהולדו. וכשהנטיה הגסה הולכת ופונה למעלה, לצד אצילותה, היא הולכת ומתמרקת מכל שפליותיה, ולהפך, כשהנטיה האצילית היא פונה לצד השפלות והכיעור הבהמי, היא מוספת אש זרה לאבד כל הוד נשמת האדם. נגד הרמת הצד האצילי של הרוח אשר נפל ע"י רוח זנונים, צריך להיות קרבן ד' עגיל, זה דפוס של דדין, אשר בעלייתו ירומם גם את הנטיה השקועה ביותר רק בצביונה הבהמי הגס, כומז, אשר הוד הנשמה תמרק אותה במירוק המוסר והצניעות, לכוונה לקדושת גו ורוח, להעמדת שורק כולו זרע אמת, אשר כל רואיהם יכירם כי המה זרע ברך ד'. _ עד.

1. ישעיה סא ט. _

כרך שמיני

ד.

הקושר והמתיר. קשירה במשכן היכי הוא? אמר רבא שכן קושרים ביתדות אהלים. תעודת הקשר, כוללת חוץ מההתאחדות של חלקים נפרדים, גם לקשר את הדבר הבלתי קבוע ומתנוודד, אל הקבוע וקיים. צורת קשר כזאת היא מתאמת עם התכונה של קשר המחשבה הרוחנית שההתאשרות שלה תלויה היא בזו המדה, שכל המחשבות המתנוודדות, עוברות וחולפות, בלא מעמד איתן, הן קשורות להמחשבה הקבועה החיה וקיימת לעד, הנושאת בחיקה את כל המחשבות כולם, שאליה הן הולכות, ובקרבה הן מתכנסות, היא המחשבה האלהית שהיא הבסיס, המקום המחזיק את כל הרעיונות המתפרשות כאהל ברחבי הנשמה והגיונותיה, שכן קושרין יתדות אוהלים.

ה.

א"ל אביי קושרין ההוא קשר על מנת להתיר הוא. המחשבה האלהית העליונה מזקקת היא את כל המחשבות כולן. כשהן נסמכות אליה, לא תוכלנה להיות קבועות בה כצורתן, כי ע"י המחשבה האלהית, האדם מתעלה והולך מחיל אל חיל, והמחשבות שהיו זכות בעיניו בשעה אחת, ע"י אור האלהי השופע על הרעיון הכללי, ימצאן שהן חשודות וקדורות בהתעלותו בשעה הבאה, עד אשר הוא צריך להתירן מקישורן, ולסגן אותן בצורה ותכונה אחרת יותר מאירה והדורה, קושר על מנת להתיר.

ו.

אלא אמר אביי שכן אורגי יריעות שנפסק להם נימא קושרין אותה. הקשר במובנו השני, בצורת התאחדותן של החלקים הנפרדים שיתאימו זה לזה, לא ביחש שבין החלקים המתנוודדים אל הכלל הגדול הקבוע אלא ביחש שביניהם, החלקים עצמם זה לזה, שיתקשרו בצורה מאוחדת שלא יהיו פונים כל אחד לעברו, וממילא לא יהיו מתנגדים וסותרים זה את זה, זה מונח בתכונה הרוחנית של הרעיון האנושי, שקישורי הגיונותיו בדעת, במוסר, בהשקפות העולם ובכל דבר וענין, ראוי שיתאימו זה לזה, ולא יהיו ביניהם ניגוד וסתירה. ואם יזדמן פעם שמחשבה אחת סותרת את חברתה, ורעיון אחד נפסק משלשלת הידיעות כולן, ראוי לתור מקום הבדק, ולא לפזר את המחשבה בהתנוודדות הרוח, ולקשר החלק הנפרד עם יתר החלקים הפזורים כולם. וכפי מה שמחשבות החלקיות עומדות, כך עומד בהן הצביון הכללי המאחדם, אלא שהמחשבה האלהית היא מחדשת תמיד את צורתן הכללית בסתירה על מנת לבנות, באופן של קשירה שהיא תמיד קשר עמ"נ להתיר, אבל ביחוסם זה לזה קשרם הוא קבוע וקיים, שכן אורגי יריעות שנפסקה להם נימא קושרין אותה.

ז.

א"ל רבא תרצת "קושר", "ומתיר" מאי איכא למימר? ביחש המחשבות מחלק אל חלק, כל פרוד, כל אי התייחסות וחסרון קישור, היא רק מחלה והריסת השלמות המחשבתית, והתכונה הציורית לא תוכל להתאים בציורה את התכונה של התרה בתור מלאכה מחשבתית, עם תנאיה הפנימיים בסדרי מחשבותיה והליכות השתלשלותן. וכל העמל של כשרון החכמה יוכל להיות רק על הקישור והגברת היחש, תרצת קושר, מתיר מאי איכא למימר?

5.

וכי תימא דאי מתרמי ליה תרי חוטי קשרי בהדי הדדי, שרי חד וקטר חד, הרעיונות מצד עצמן צריכים הם תמיד להתאים זה לזה. אבל לפעמים בהמשך העבודה הרעיונית יש אשר יסתבכו הציורים, והסתירות תפגושנה אשה את רעותה, עד אשר יחדל הכח מלקשר את הכל ביחד, זולת ע"פ הנחה של הסרת הרתוק מאחת המחשבות, והשללת יחושה אל המון המחשבות, כדי שתוכל מחשבה אחרת יותר עיקרית להיות היא נקשרת, כדי להתאים את הקישור הרוחני כפי היכולת, שרי חד וקטר חד.

ח.

השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה עושין? הנתוח הרוחני של הנתקת מחשבה אחת מהסידור של המון מחשבות, לא יוכל להיות נחשב בכלל עבודת האדם להשתלמות הרוח. כי סוף כל סוף כל מחשבה מנותקת, עושה היא הריסה בסדר הרעיונות כולן, והחטיבה המעשית מוכרחת גם היא להיות סובלת על ידה הרס וחסרון סדר. ואם ההריסה תראה את אותותיה בסידורים המעשיים של קשרי החברה והמדיניות, ק"ו בקשרי המחשבות הנאצלות והרמות, השתא לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה עושין?

6.

אלא אמר רבא ואיתמא רבי אילעי שכן צדי חלזון קושרין ומתירין. חוץ המחשבות העקריות הקובעות את חותמם על המציאות במטבע הרוחנית של ההשגה השכלית, ישנם ארחות של הרצאה וסגנון, איך להסביר בהרצאה פנימית את הרעיון ע"פ צבע ידוע, לבנין כח המצויר של הדמיון. הכח החובק בקרבו את ההדרכה הסגנונית, שהיא רק הסברה שטחית וחיצונית של המושגים, בו יתגלו לפעמים בסדר תפיסת חלקיה, ניגודים עצמיים, כשם שמזדמנים אי התאמות בכל ארחות הרעיון. והחלזון העומד לצבע את הצבע הנרצה, העושה זכר לים לרקיע ולכסא הכבוד, צידיו הם באמת קושרין ומתירין.

חסר מפרק שיביע י- טז.

פרק שא"י

חסר מההתחלה עד כאן

4.

סודרא סוד ד' ליראיו "המחשבות הן תמיד מכוונות, מה ששם מחשבה באמת נקרא עליו לא ניתן להגלות בשום אופן וענין. כל מה שאנו מגלים ע"י דיבור ולא מחשבה, נובלות של מחשבה, לבוש של מחשבה, מתגלה הוא בדיבור, במעשה. ובאמת זה המתגלה ע"י דיבור וע"י מעשה, הרי הוא דיבור ומעשה בכת, גם בעוד שלא נעשה ולא נדבר עדיין, ואין לו שם מחשבה בעצם. המחשבה שהיא הנשמה המחיה את כל הדיבורים וכל המעשים, בין בהיותם מתעתדים לצאת לגילויים, בין כל זמן היותם ספונים עדיים בכתם הפנימי, היא יסוד הסוד, זהו הרז, האור, מקור המחשבה. עצמותה היא הכרת האמת, הכרת השלמות המוחלטות של האלהות, שממנה נובעת היראה הטהורה, שבעליה החיים בה הם היראי ד', הם משיגי הסוד, משיגי התהילה האלהית, בשיקופם הפנימי. וכל מעשיהם ודיבוריהם, שהם מתאימים כ"כ להגיונם הפנימי, הכל הם לבושים. והלבושים אע"פ שהם חיצוניים ואינם לפי הנראה יכולים להלוט את גובה המחשבה בעמקה וגדלה, הם הם המגלים את עצמיותה ותכנה של המחשבה, ע"פ הערך התמציתי שהמחשבה העליונה עלולה להתגלות. וחופפת מחשבה זו העליונה, מקפת היא את כל המהות המסתתרת בקרבה ועל ידה. והמובן המהותי והעצמי הרוחני, מתבלט בתואר המוחשי, הסודרא של ת"ח לבוש המכובד, המיוחד, המקיף, המורה הוראה של כבוד, שכאן שוכנת איזו נשמה מסתתרת, חושבת גודל ועומק, חושבת כבוד עליון והוד אלה נורא. אבל הסתר, סתר הוא, הרז ספון בחדרי הנשמה הפנימיים. היראה העליונה, העדינה, המלאה זיו וקודש, מקפת היא בזיוה, וכמוסה היא בפארה בנשמת חכמי קודש, השרידים אשר ד' קורא, סודרא, סוד ד' ליראיו.

חסר

5.

ת"ר, שלשה כ"ז שמזקינין מוסיפין גבורה, ואלו הן, דג נחש וחזיר. הזקנה מוסיפה שלמות והארה רוחנית, ומתוך כך כחות הגוף נחלשים. אע"פ שאצל בע"ח אין יתרון הרוח ניכר כמו אצל האדם, מ"מ שורש של יתרון רוח גם בהם נמזג, שמתוכו הם עתידים להתעלות למעלה העליונה העתידה למציאות בכללה. אמנם במקום שהשיקוע בחשכת הגופניות חזק הוא, אין הזקנה מחלשת כ"א מוסיפה גבורה, כי אין כח רוחני מתעורר להחליש את כח הגוף הגלמי. והנה הנטיה אל הפרישות, אל הצדק ואל היופי, הן שלש נטיות נפשיות כלליות, שבאדם הן בולטות ברום מעלתן, ובע"ח כולם, שורש גרעינן גורם את הניגוד שבין הרוח והגויה, המביא את חולשת הזקנה. ובשלשה אלה חיה היא הנטיה הגופנית באחת משלש הנטיות בכל תוקף, בלי מעצור. בדגים דפריצי - הנטיה המינית הפך הפרישות; ובנחש - הרשע המוחלט נגד הצדק; ובחזיר - הכיעור החמרי נגד היופי הרוחני. אשר על כן אין בהם שום ניגוד להתפתחות הגופנית האמיצה,

וכ"ז שהם מזקינין, מוסיפין הם את גבורתן הגופנית, שהוא כל סכום החיים שלהם. ובניגוד לשיקוע חמרי כזה, ישאף רוח האדם בעלייתו להתקדש, להצטדק ולהתפאר. ואם בימי הזקנה, שהרוחניות של הארת הפרישות, שהיא שורש הקדושה והצדק והתפארת, מופיעים על הגויה וכחותיה ומחלישים אותה, הנה יעלה אבר 1 בכחו הרוחני להיות יותר מעוטר בעטרת החיים האידיאליים הטהורים, שבהם מותר האדם מכל חי, לא בחיל ולא בכ"א ברוח ד' 2. לז. 1. עפ"י ישעיה מ, לא. 2. עפ"י זכריה ד, ו.

.nf

רשב"א, דם כדי לכחול עין אחת, שכן כוחלין לברקית, ומאי ניהו, דמא דתרנגולתא ברא. רשב"ג אומר, דם כדי לכחול עין אחת, שכן כוחלין ליארוד, ומאי ניהו, דמא דכרושתינא. וסימניך, גוא לגוא וברא לברא. המחלות העיוניות המכאיבות את עיני הנפש, יש להן דוגמא עם המאורעות שבמחלות העינים הגשמיות. יש שהמבט נתקל בטעות חיצונית ובתעיה לאיזה צד חיצוני מפני הידורו המזויף מבחוץ, ואופיו של האדם כולו יכול מפני זה להתקלקל. ורפואתו היא שיעיין וידון יפה על הערך הפנימי שיש בכל עניני החוץ שכ"כ הם תופסים מקום. ובדרך החשבון הפנימי, יגלו לפניו המון סבות שילמדוהו לתפוס יפה את הערך של הפנימיות 1 שבחיים, ויציל את החיים במדה המתאמת ליושרם. ההופעות הפנימיות שבחיים גם הן את הישרה הן מעוותות, בבאן שלא כסדרן. ולרפאותן צריכים להסתכל על הצד הפנימי שבמבטים הפנימיים, גוא לגוא וברא לברא. הדם הוא הנפש 1, והנפש מתמלאת ע"פ כל א[ו]נתם הרשמים, שהוא מקבל ומחזק את תכנם. לח. 1. אולי צ"ל: החיצוניות. 2. דברים יב, כג.

.6f

סיד כדי לסוד. תנא, כדי לסוד אצבע קטנה שבבנות. היופי גדרו הוא השלמות, וקפידת החסרון והעדר ההשלמה גדולה בו הרבה. ובהשתדלות היופי של הבנות ע"י התחבולה של הסידוד, הולכת היא הדייקנות עד הגבול האחרון, שלא תשאר גם אצבע הקטנה בלא השלמת היופי המתוקן. וע"כ, יתכן הדבר ששיעור כזה של כדי לסוד אצבע קטנה, משלים את התכונה כולה, והוקבע שיעור כזה בערך אצבע קטנה שבבנות, שהיופי הוא שלהן, ודרךן להשלימו גם בהשלמה מלאכותית, שהיא דורשת ג"כ את גדר השלמות, כדוגמא של היופי הטבעי שהשלמות הגמורה היא גדרו.

.n

אר"י א"ר, בנות ישראל שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים, בנות עניים טופלות אותן בסיד, בנות עשירים טופלות אותן בסולת, בנות מלכים טופלות אותן בשמן המור, שנאמר "ששה חדשים בשמן המור". הדייקנות שביופי היא מדוקדקת כ"כ עד שהיא מקושרת עם דיוק הזמן של הגידול. והנאות הטבעי שהוא בא לפני זמנו הנכון, הרי הוא מעכר את ההרמוניה של היופי השלם. ועם היות היופי תוכן טבעי שאינו שם פדות בין מצבים השונים של בני אדם, וכל אחד מבני המצב מתוה לו דרך איך לבא להמטרה הכללית של השלמת היופי בדרכים שונים, כל אחד כפי אשר ירשהו כח יכלתו. ולהורות ניתן, ששינוי הדרכים שבין בנות מלכים עד בנות עשירים 1, (אינן גורמים) [אינו גורם] לשנות את עצם הטבע הנפשי, שהוא נכון להיות

מכובד אצל כל בני אדם בשוה, כי מתת אלהים שוה היא לכל, מהטוב לכל, החותך חיים לכל חי 2. _ 1. אולי צ"ל: עניים. 2. פיוט "וכל מאמינים" לימים נוראים.

.אנ

מאי שמן המור, רב הונא ב"ח אמר, סטכת, ר"י בר אבא אמר, שמן זית שלא הביא שלישי. להחזיר בעולם הרוח את הנוער 1, להתאים את היופי לפי הערך של המצב במוסר ובשכל אחר שנתקלקלו הערכים, ראוי לקחת כח מתמצית של איזה רעיון נוטה כלפי כיעור וקלקול מצד עצמו, שמצא את יסודו 2 במהלך של קודש עליון. כמור זה, שמדם שנתעפש מתהווה לבושם נבחר, והוא סטכת. או לקלוט את התוכן שבהזרחה הראשונה של המחשבה, שרק בהגדלה והתפתחה סיגים מתדבקים בה, אבל בתחילת הפריחה, הנטיה לטובה ולמוסר נעלה ולהתלהבות קדושה הרי היא מתגלה, והוא מחזיר 4 למקומו את תום הנוער ויפיו. "מה יפו פעמיך בנעלים 4", "חסד נעוריק אהבת כלולותיך" 5. ושמן זית, ממשך החכמה, האוצרת כל טוב בקרבה, שלא הביא שלישי, הרי הוא מעדן בהשפעתו הילדותית, המפעם ברב רגש והתפעלות לבת דם נעורים, להסיר כל כיעור מהתכנים הרוחניים של הנפש. _ מא. 1. כלומר: הנעורים. 2. אולי צ"ל: יעודו. 3. אולי צ"ל: והיא מחזירה. 4. שיר השירים ז, ב. 5. ירמיה ב, ב. _

.בנ

תניא, רבי יהודה אומר, אנפיקינון, שמן זית שלא הביא שלישי. ולמה סכין אותו, שמשיר את השער ומעדן את הבשר. הילדות הצמחנית פועלת היא את פעולתה גם על גוף האדם, הדומה לה בסגולת הצמיחה, להשיב לו את סגנון ילדותו. ושמן זית שלא הביא שלישי, פועל בסיכתו את ההשבה של תור הילדות גם לגוף שכבר יצא ממנה, או שבמקרה עבר תור ההוא לפני זמנו. הטוהר הילדותי ושיווי מזגו, מיעוט הסתערות החום עד שאין השיער מתגדל, זהו נוי אמיתי, שתכונתו הפנימית הוא קישוט נאה, מורה על יושר המדות. ונכון הדבר, שהשאיפה לתכונה יפה זו, תהיה מטבעת את חותמה בהסכמת היופי. וטהרת המדות הפנימית, רק היא היא מעדנת את הבשר, שישא עליו את החן של אצילות רוחנית, הנשאה הרבה מהגסות הבהמית המטביעה על הבשר חותם של כיעור מוסרי שהוא לגמרי היפוך העידון. _

.גנ

רב ביבי הוה ליה ברתה, טפלה אבר אבר, שקל בה ארבע מאה זוזי. הוה ההוא גוי בשבבותיה, טפלה בחד זימנא ומתה, אמר קטלה רב ביבי לברתי. הסבלנות המוסרית היא צריכה לקנות את מדתה גם ברדיפה הטובה של הטהרה ושל הזיכוך הנפשי, שהוא דומה להיפויים שמיפים את הגוף ואבריו ע"י תחבולות המיוחדות לכך. והמדה הישראלית היא להדביק טהרה לטהרה ע"י החינוך המעשי, ע"י המצות התדיריות שבכל יום ויום, המקדשות את האברים כולם, רמ"ח מ"ע כנגד אבריו של אדם 1, ולאט לאט כל האדם מתקדש ומהותיותו כולה מתיפה. תכונה זו של טיפול אבר אבר, היא מדתו של רב ביבי, הישראלי, המורה לו את דרכו בחיים. לא כן הגוי, כשיחקה את הטהרה הישראלית, כשההוד שיש במוסר ובאצילות הנפש מוצא חן בעיניו, אז הוא קופץ בבת אחת לפרישות ונזירות מוחלטת, כי אין לו אותה ההדרכה האלהית

המלמדת אורח חיים בהדרכה איטית, ומזה למות תוצאות 2. מיתת הגוף לאלה שלא יוכלו לעמוד במעמד הטהרה הכללית בגשמיותם, ומיתת הנפש לאלה שע"י הציור של רום הטהרה והעדר האמצעיים לקנותה אבר אבר, יקוצו בה ויתמכרו להפך מכל טהרה. הכשלון הגופני והנפשי המתהווה מהחפץ לחקות את היופי המוסרי שבמקור ישראל, והעדר הסיגול והיכולת לזה מצדם, מעורר הוא את... [3 של הגויים, עד כדי לגלגל על ישראל את כל אשמת חללי חינוכם המוסרי. ודוגמא לדבר היה גוי זה, שבחיקויו הבלתי מוצלח, שרק הוא בפזיזותו אשם בדבר, לא יחס שגיונו לעצמו כ"א אמר קטלה רב ביבי לברתי. _ מג. 1. מכות כג, ב. 2. תהילים סח, כא. 3. אולי צ"ל: השנאה, או חמתם וכדומה. _

.7A

אמר ר"נ, ר"ב דשתי שיכרא בעיין בנתיה טפלא, אן דלא שתינן שיכרא לא בעיין בנתין טפלא. ישנם עניני טהרה שרק מי שהוא נתון במצב חינוכי מיוחד, הוא צריך ומוכרח לעבד אותם בפועל. יש יכולת באדם להנזר מכל דבר המגשם אותו בעניני הרשות, וממילא לא יצטרך לעמל מיוחד על כל מדה פרטית שבו איך להעמידה על מכונה. ושתי המדות, הם שני דרכים מיוחדים, שאיך להתנהג בהם צריך להיות מותנה ע"פ המעמד הרוחני והגשמי, העצמי והסביבי של כל אחד. השכר בטבעו מוליד איזו תוצאה גסה בתכונת הגוף, שעם זה היא מסבבת אומץ ובריאות, שמ"מ צריכים ללחום נגד התפשטות הגסות המכעירה, בתחבולה של טפילה. אבל מי שמצבו מרשהו שלא להכנס בזה, ועדינותו הגופנית תוכל להשאיר במקוריותה, יוכל ללכת בדרכו התמימה, באופן שהתלמוד הכללי והעבודה המשותפת לכל ישראל (תפעל) [ופעלו] את הטהרה המדעית המיוחדת לכל כח וכח בפ"ע, כאילו הושמה עין הבקורת על כל ענין בפ"ע. וביחש התיקון הגופני, הדבר מתאים עם האמור, אן דלא שתינן שכרא לא בעיין בנתין טפלא. _

.8A

כי הא דההוא גלילאה דאמרו ליה קום דרוש לנו במעשה מרכבה, אמר להו אדרוש לכו כדדרש רבי נחמיה לחבריה, ונפקת ערעיתא מן כותלא מחתיה באנדיפי ומית, א"ל מן דיליה דא ליה. הדרושים האלהיים העליונים, בהיותם במרום ההגיון המחשבי הרזי, כל זמן שעדיין לא באו לכלל גילוי רעיון כלפי חוץ, אין המכשלה כ"כ מצויה בהם לישרי לב השומרים את דרך מחשבותיהם. הצד הקשה שבעמוקות הללו הוא, באיזה אופן מביאים לידי גילוי את הנשגבות האלה. כשבונים את הבנין המגולה, כשמסדרים את חדרי הדעת דבר דבור על אופניו 1, יכולה לפעמים להסתתר צרעה ארסית, דעה כוזבת ממיתה, הקולעת את התוכן המתחיל להתגלות, דוגמת המצח לגבי מקור המחשבה שבמח, היכולה להזיק ולהמית. אמנם לא עצמיותן של מחשבות הקודש הן אשמות חלילה בדבר מכשול כזה, אלא עצם הדבר תלוי בהדורש לבדו. כשהסיח את דעתו ממהלך המקורי של המחשבות המקובלות, וחתר לחדש בהן מדעת עצמו, רק אז יוכל בנין כזה להיות למקלט גם לזבובי מות 2. אבל כ"ז שהתוכן והלשון של אבות החכמה, המדברים ברוח הקודש, יהיו נר לרגליו של החוקר בנשגבות האלהיות, הנם לו למגן מכל מכשול. ע"כ אמר ליה שרק מן ידיה דא ליה, כלומר ממה שחידש מדעתו. ואם אותו צדיק, בשגגה כמעט, יצא מכשול מתחת ידו, "הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה 55>>3. וגם מכשול זה, לא במעמקי עצמיות הדיעות יסודו, כ"א בארחות הביאור ואופן ההתגלות, שבכל אלה הזהירות חייבת להיות מרובה לפי יקרת ערכם של

הדברים שהדרושים האלהיים הללו מטפלים בהם, ו"כבשים ללבושך" 4 כתיב, "דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך" 5 מה. 1. משלי כה, יא. 2. קהלת י, א. 3. יבמות קכא, ב. 4. משלי כז, כו. 5. חגיגה יג, א.

14.

א"ל מר בריה דרבינא לבריה, מי שמיע לך ביצה קלה מאי היא. א"ל, ביעתא דצילצלא. מ"ט, משום דזוטרא אימא דציפרתא. אישתיק. א"ל מידי שמיע לך בהא. א"ל, הכי א"ר ששת, ביצת תרנגולת, [ו]אמאי קרו לה ביצה קלה, שיערו חכמים אין לך ביצה קלה לבשל יותר מביצת תרנגולת. למרות מה שהדעה ההמונית היא, שכל דבר שמתברר בחושים הוא בירור יותר יסודי ממה שמתברר ע"פ חקרי דעת וחכמה, תופסים חכמי לב שהחושים אינם בטוחים כלל, לא מצד עצמם ולא מצד מאורעות צדדיים, שיוכלו להיות טועים, והבירור יותר נכון הוא מה שמתברר בשכל, אחרי החקירה הנכונה, שהשכל מצטרף אל האימות החושי. על כן, בתואר ביצה קלה אין החוש הפשוט יכול להגיד לנו איזו היא היותר קלה שבביצים, אם נאמר שהקלות והקטנות המוחשית היא המכריעה. ואם ימצא היום צלצלתא קטנה ויאמר שביצתה היא הקלה וקטנה, נחוש שמא ימצא ציפור יותר קטנה ממנה, והדבר הולך עד לבלי שיעור קבוע. אמנם החיפוש המדעי של שיעור חכמים, למד אותנו שהקלות הזאת, קלות טבעית היא, בהענין השייך למדת הבישול שאנו עסוקים בה. ואחרי שחכמים שיערו שאין לך ביצה קלה לבשל יותר מביצת תרנגולת, בזה כבר עברה הידיעה על כל המינים כולם. ולא רק החוש הפשוט למד את השיעור, כ"א עומק הדעת, וסוד ד' ליראיו 1, שהודאות הזאת היא יותר נעלה, מוגבלת ומבוררת, מכל בירור חושי. 1. תהילים כה, יד.

15.

ת"ר, עשרה דברים מביאים את האדם לידי תחתוניות, האוכל עלי קנים, ועלי גפנים, ולולבי גפנים, ומוריגי בהמה בלא מלח, ושדרו של דג, ודג מליח שלא בישל כ"צ, והשותה שמרי יין, והמקנח בסיד ובחרסית ובצרור שקנח בו חבירו, וי"א אף התולה עצמו בביה"כ. שורש הדברים הנצרכים לשמירה ממחלות הוא, סדר הכלכלה, להזהר ממאכלים שאינם הגונים, ומההגונים וטבעיים אם אינם מתוקנים כראוי להיות מוכנים לכלכלה הגונה, שמירה בנקיון מכל חשש דבקות של מחלה, ונקיון דעת, והדבר המשלים הוא הזהירות במצב התנועות שתהיינה ע"פ סדר המביא לבריאות הגוף ושומר מתחלואים. כל אלה כשאינם נשמרים ע"פ חקם, מביא אדם עליו את המחלה היותר ממררת את החיים, המכלה את העינים ומדיבת נפש, זו תחתוניות 1. עלי קנים וחבריהם אינם ראויים מצד עצמם. מוריגי בהמה בלא מלח, שדרו של דג אולי הוא ג"כ כשלא בישל כ"צ, כדג מליח, מפני חסרון תיקונם. שמרי יין, וקינוח בסיד, בחרסית, ובצרור שקנח בו חבירו, מתורת הנקיון נגעו בה. והתולה עצמו בביה"כ, משום שמירת התנועה המזקת במעמד הגוף. בתכונת הרוח גם כן הדברים מקבילים. אם מכניס אדם בקרבו הרגשים ולימודים שאינם ראויים לגידול הרוח הטהור, (מביאותו) [מביאים אותו] לידי נפילה נמוכה במדותיו היותר עכורות, השרויות בתחתיתה של נפשו היסודית. ואם הם ראויים למיזוג רוחני עם רוח החי שבאדם, אבל אינם מתוקנים כראוי ויכולים לשבש את הדיעות, גם מהם למדות היותר רעות תוצאות. ואם לא נוקו המדות הטובות, ואם החברה יכולה להדביק את חלאתה ע"י מגע רחוק או קרוב, גם אז המדות נעכרות

והכאב הרוחני מתגלה בתחתית הנפש, בפעולת החיים היותר נמוכים, שצריכים להעלותם ולקדשם. וגם המצב הגופני ותואר החזקתו, ולעומתו המצב הנפשי וקביעות נקודת כובדה, שהיא צריכה להתעלות ולזכך את מדותיה בישוב דעת ומנוחת רעיון, ולא במעמד עראי ותכונה מסופקת, הדומה לדבר התלוי ועומד. דוגמאות הללו חורגות מהתכנים הגופניים אל הרוחניים, ושומר נפשו ירחק 2 מכל אלה. ובדרך רמז רזי כל ע"ס 3 יפה כלולות כאן. עלי קנים ע"ש חכמה, "קנה חכמה" 4. עלי גפנים ע"ש בינה, שבה שמחה "ויין ישמח" 5. ולולבי גפנים ע"ש דעת, המתפשט כלולב באורך. ומוריגי בהמה בלא מלח ע"ש גבורה הקודמת בקליפה לחסד, והמורג חרוץ 6 הוא מכלה ומאבד בלא המתקה של מלח הממתיק. ושדרו של דג ע"ש חסד, הממשיך ומעמיד ומכונן טהרה, ודג טהור אית ליה שדרה, וקאי גם היכי דרדיפי מיא>55>7, מי החסד. ודג מלוח שלא בישל כ"צ, תפארת, הממוזג שאין בו לא חסד ולא דין גמור, מפני שכ"א מונע על חבירו בקליפה, היפך הקדושה שהבישול הוא כראוי וכ"א מסייע את חבירו. והשונה שמרי יין, נצח המלוּבש בגבורה בקליפה, שמרי היין העליון. המקנח בסיד ע"ש הוד, כסיד ההיכל שהוא הודו. ובחרסית, יסוד דקליפה, שהוא היפוך מיסוד הקדושה, שכל הנאות נמשכים ממנו ופרחן נשמתיו, ומקליפה אין הנאה, כחרסית דלית הנאה מניה, שמציין בו ערלה 8, היפוך אות ברית קודש. ובצורר זהו מלכות, צרור הכל, ששם הצרות צרורות לרשעי ארץ. וי"א אף התולה עצמו, נגד כתר דקליפה שאין להם באמת, שהיא מלכותא בלא תגא 9, ומ"מ תולין הם באילן גדול, ומתפארים בעצמם כאילו יש להם כתר. וכל אלה מביאים את האדם הנדבק בהם לידי תחתית המדרגות, שטוב לפני ד' ימלט מהם 10 ומכל המונם. מזו. 1. ויקרא כו, טז. 2. משלי כב, ה. נדרים כב, א. 3. עשר ספירות. 4. משלי ד, ה. 5. תהילים קד, טו. 6. ישעיה מא, טו. 7. סוכה יח, א. 8. ב"ק סט, א. 9. סנהדרין קה, א. 10. עפ"י קהלת ז, כו.

את.

רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו קאזלי בארבא, אמרה להו ההיא מטרוניתא, אותבן בהדיכו, ולא אותבוה, אמרה איהי מילתא אסרתה לארבא, אמרו אינהו מילתא שריוה. באדם בכללותו, הגופני והנפשי, מקובצות הן התמציות של כל ההויה וכחותיהן. אמנם מקומצים הם בקרבו הכחות הגדולים, שמלא עולם עזם המתפשט. ע"י חדירה פנימית בהתלמדות סגולית פנימית, להוציא אל הפועל את גדולת הכח הספון בקרב הנפש פנימה, יש אופן להשים משטר ושלטון על החוג הסובב. המרץ הנפשי הפנימי, גדול הוא בשתי צורותיו, באורו ובאפלתו. אין קץ לגודל הרשעה והזוהמא שיוכל האדם להתמכר להן, ולהוציא אל הפועל בהן ועל ידן את שלטונו האצור בקרבו על היקום הסובבו, והן הן מעשי כשפים וכל פלגותיהם וענפיהם. ואין קץ ותכלית כלל לכל עומק הטוב שיוכל האדם על ידו לכנס אוצרות חיים לו ולעולם כולו, בהוציאו אל הפועל את כח שלטונו הפנימי, ע"י גילוי גנזי מעמקי נפשו וגבורת רצונו. כל הכללים הללו, של אופני ההוצאה אל הפועל את שלטון הרצון של האדם על כל נקודות היש, יש בהם כללים וכללי כללים, ופרטים ופרטי פרטים הרבה מאד. הוא הרכוש הרוחני הפזור בבקעת ידיעות עמוקות הללו, ועצומים הם דרכי לימודיהם המעשיים והשכליים. אם נזהרו קדושי עליון הללו מעצמת כשופי אשה סוררה זו, אשר לא חפצו לבא עמה בשום מגע בעולם, הוציאה היא מאוצר הרצון שבנפשה את עוזו כח המשיכה, המתגבר לסגולת אותם הדיבורים שאוצרים בהם את תכני המחשבה והכח הללו, עד כדי פעולה אדירה של אסירת הספינה במקומה, ע"י הגברת כח המושך של הארץ אליה ושל מקומה בכלל, משפעת כח הנפשי הכולל אשר בקרבה. אמנם לעומת כח הרשעה ועומק רע שלו, נעלה ומרומם הוא כח הטוב ואדיר[ותו].

וקדושים גדולי כח כאלה, בעצם חילם אמרו מילתא ושריוה, בבטלם בחילם הפנימי הקיים לעד, כדבר ד' המקיזים עולמי עד, המפיר עצת רשעים וקוסמים יהולל 1, בהשיבם ברוח קדשם את העז הטבעי לכח השיטה שבארבא, מאותו המקור המקודש שכל הטבע כולו וכל חילו ואגפיו מקבלים משם את לשד חייהם, בהופיעם באור עליון, מקור כל כח וחיים אשר "אין עוד מלבדו" 2. מח. 1. עפ"י ישעיה מד, כה. . 2 דברים ד, לה. _

.6N

אמרה להו מאי אעביד לכו, דלא מקנח לכו בחספא, ולא קטיל לכו כנה אמניכו, ולא שליף לכו ירקא ואכיל לכו מכישא דאסיר גינאה. השכל הצלול, שתוצאתו המעשית היא הצדק כמו שהוא, באדם ובעולם, מכוון הוא להתרומם ממחשכי הדמיון באדם וממאסריו בעולם. כח השליטה האישית הנוטה לצד הרשעה, מקור הכשפים, מיוסד הוא על היסוד הדמיוני בעולם, שלא פחות מבאדם ונפשו רבו עלילותיו ביקום. המתעלים ביחש הכבוד הנובע ממקור הקודש, לכל ערכי החיים הגדולים עם הקטנים, מעטים הוד אור כשלמה 1 על כל החיים ותפקידיהם, וכל מהותם הולכת ומתקשרת בקשר השכל האלהי, המתעלה מכל סיגי דמיונות כוזבים ונפסקים. ההבטה האלהית על החיים, נותנת לכל תפקיד ערך ושיווי. דבר המשול כחרסית שאין הנאה וערך לא לו ולא לתוצאותיו 2, אינו נמצא בכל פינות החיים שבאדם. כל מעשיו בהיותם לשם שמים אינם מניחים מאומה להעזב מחוגם, גם השפל והבזוי שבשימושי החיים, לא ירד עד האפסיות של השיווי שהוא מתבטא בחספא. מבט כזה על קודש החיים, מעלה את האדם ומגדלו מעל כל המעשים הדמיוניים והשפעותיהם. החסד הולך ומתרחב, מסתעף גם במקום שאין לו מקום, להביא גם שם איזה סילוד נגד אכזריות שאין מנוס ממנה ע"פ הטבע וסדר החיים. הרמשים, אויביו ומזעזעיו, לא בלא עירוב של רחמים יתבערו. הכלים, מלבושי האדם המעטרים אותו הוד תפארת אדם, גם מאבקת רצח זה נקיים יהיו. והקדושה, הפרישות, זיכוך הנטיה כלפי האכילה היותר מוכרחת, כירק הלז, מתג ורסן של דרך כבוד והתאפקות, תפארת, חסד וקדושה, כשמתאחדים וחודרים עד לדקדקו[ן]קי התנועות שבחיים, הם מגלים על ההשלמה הנשמטית ומבטיה המקיפים, שרק המקור העליון של השלמות האלהית יכול הוא להוציאם אל הפועל. וגבורי כח עז קודש כאלה, אין כל כח כשפנות המקושר בכל מהותו בהערפל הדמיוני של המציאות, [יכול] לעמוד בפניהם, "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" 3. מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל 4. ועל דברים כמו אלה, עינו של בלעם הרשע, ובעלי קסמים חבריו ותלמידיו, נסמית 5. וימין ד' רוממה ועושה חיל 6, בהדר לכל חסידיו 7, תמימי דרך 8, היודעים את ד' בכל דרכיהם. "לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך" 9>55, "כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי 10. מט. 1. עפ"י תהילים נד, ב. 2. ב"ק סט, א. 3. במדבר כג, כג. 4. שם שם, ב. 5. נדה לא, א. רש"י במדבר כד, ג. 6. עפ"י תהילים קיח, טז. 7. עפ"י שם קמט, ט. 8. שם קיט, א. משלי יא, כ. 9. שם שם, ב. 10. שם שם, יד. _

.J

א"ל ר"ה לרבה בריה, מ"ט לא שכיחת קמיה דר"ח דמחדדן שמעתיה. א"ל, מאי איזיל לגביה, דכי אזלינא לגביה מתיב לי במילי דעלמא, א"ל, מאן דעייל לבית הכסא לא ליתיב בהדיא ולא ליטרח טפי, דהאי

כרכשתא אתלת שיני יתיב, דלמא משתמטי שיני דכרכשתא ואתי לידי סכנה. אי"ל, הוא עסיק בחיי דברייתא, ואת אמרת במילי דעלמא, כ"ש זיל לגביה. ההתגברות השכלית המביאה להתעלס בעולם שכולו טוב אור ושכל, היא מביאה את החידוד המפרה, שכל הכללים הלימודיים עומדים הם מלאי תנובה, מוכנים להוציא מהם המון פרטים לאין חקר, ציורים שונים ונחמדים להשכיל. פרי תנובה זה מוציא הוא את פירותיו בתוכן הראוי, כל זמן שכל המערכה הלימודית, מגמותיה וסדריה, נאחזים יפה זה בזה, באין דליגה ולקותא. המטרה של ההתבוננות, לשפר את החיים המוסריים והחמריים, צריכה להיות מושגת בשכלו של המעמיק המחודד, העושה ציצים ופרחים לתורה וחכמה, ואז ההפרחה עולה בערכה, נובעת ממקורה ומיוסדת ע"פ הבסיס הנפשי של רוח האדם העולה למעלה 1. אם יעלה על לב אדם, שחידוד השמועות יבא מהתנשאות רוח חריף, באין מעמד יסודי לכל מגמתה של ההשכלה והחיקור התורני והמוסרי, רק חידוד בלתי נאמן, הנכון להזרות לכל רוח, יעלה בידו. ע"כ רק זה האיש הגדול, שמחדדן שמעתתיה, העוסק בחיי דברייתא, המקיף את כל הצדדים של החיים מרומם עד שפלותם, ולכולם 2 הוא מקדיש את התבוננותו, הוא הוא המחודד שאליו צריכים ללכת להקשיב ממנו לקח, כ"ש זיל לגביה. __ נ. 1. עפ"י קהלת ג, כא. 2. מלה זו מסוגרת בכתי"ק.

כרך תשי"ז

.k

אמר רבי עקיבא, מנין לע"ז שמטמאה במשא כנדה, שנאמר "תזרם כמו דוה צא תאמר לו", מה נדה מטמאה במשא, אף ע"ז מטמאה במשא. התיעוב היותר נורא בא תמיד כאשר יתהפך איזה יחש מחבתו וכבודו לאיבתו ובזיונו. הגיעול העצמי יתוסף ברב כח ע"י השפע של עז החבה שהיתה ראויה לבא כאן, ותכפל בכפלים רבים. אותו הרגש הקדוש האדיר, המנשא נשמות גוי ואדם יחד, הוא התוכן הנפשי שבו אנו מוצאים את הצמאון האלהי, את היסוד של מציאות ההכרח הפנימי, להיות האדם זקוק לאלהיו, להקשר בו בקשרי עבודה, הכוללים את כל היחסים הרמים שבין יציר ליוצרו, שבין העולם וקונו. וזה הרגש המלא הוד וכבוד במקומו הראוי לו, כשהוא ניתן לעומת התכונות הרוח לד' אל אמת, כשהוא מתעב את ערכו ומחליף את מקומו לבא לבורות נשברים לאלילים, אשר אפס ותוהו המה כולם, כאשר הכל אפס ותוהו הוא מבלעדי שפעת יוצר הכל, ואור חיים מטל אורות חסדו, המעודד, מקיים ומחזק את כל, הרי אותו העז והכבוד, התפארת והחן הפנימי, נהפך לגועל נורא ושיקוץ כפול ומכופל, כטומאת הנדה, שזיקת החבה הטבעית היא המכה את גליה לטובה במועדה הנכון, וצירופה וטהרתה הראויה, היא בעצמה הגורמת את הרגשת הריחוק וההתבדלות התיעובית, בההפך המצב להמאס ולהתבדל. ומתועב שבמתועבים, יהיה המבליג על תיעוב נורא זה של טומאת הנדה, ע"י רגש הנטיה הממולאה הגות חבה. כי כל תוכן של חיבת אהבה קרבתית, מגדל הוא את מפלצת הנפשית ומזיק את הריחוק. וכל כח המושך, שהוא קשור בנושא זה מפני התוכן החביב הטמון בו מהמעמד הנכון, הרי הוא תוכן מטמא ומעורר שיקוץ פנימי. טומאת המשא, הבנויה לפי מדת הכח המושך הטבעי, מקבלת היא מול כח המושך הרוחני. וכח המושך של יצרא דע"ז, בכל צבעים שלו, הכל הוא לקוח מאותו הגרעין, הנשא במקומו ומועדו, של אור עבודת ד', שבהתהפכו מערכו לערך הפוך, כולו טומאה נוראה היא. "תזרם כמו דוה צא תאמר לו" _.

.n

אמר רבה, "תזרם" דאמר קרא נכרינהו מנך כזר, "צא תאמר לו", הכנס אל תאמר לו. אותן המחשבות, ההרגשות והנטיות הליביות שמקורן בקודש, מצד קישורו של האדם לאלהי אמת יוצר הכל, שהנשמה לו והגויה מפעלו, כשהן מתנכרות, הולכות הן ומתפזרות לכל עבר, מתפוצצות לכל נטיה תאונית של שעה, בלא מטרה קדושה עליונה אלהית כוללת כל. והפיזור הזה הוא מנכר אותן הנטיות בעצמן, והרעיונות המפוזרים והזרים שהם נהפכים לרועץ, (והם מהפכים את האור לחושך, את דברי אלהים חיים לדברי עמל ורעות רוח 1, רשעה ומקורי רצח, ושליטת אדם באדם לרע לו. 2 כשהנאחזים באלו המצודות מרגישים בעצמם שצר להם מחנה ישראל ומתבדלים הם מתוך העדה, אין לסגור את הדלת בעדם, כי סיגים צריכים להבדל. אך אם אחר שכבר יצאו ונבדלו, וכצר עמדו להקדושה המרוכזת הכוללת בקרבה טוהר קדוש ישראל, אל תאמר לו עוד הכנס, כי נפגלו בפיגול יציאת חוץ, ובהכנסם לתוך המחנה מטמאים הם אותו ומחללים בזה את קודש ד'. וכה הוא משפט הדברים בכל עבודה זרה, שכולם מראש מקדם ממקור הקודש נובעים, והגות הקודש חוללתם, אבל בהשפלים לרדת למטה בהפגשם ביצרי לב אדם הרע,

בקיבוצים שהרשעה הדמיון והחמירות הגסה היא כל מגמתם, התעבו והתחשכו, עד שדוקא ההוד לדוח נהפך 3. ומה שמתפרץ לצאת, צא יאמר לו, וכיון שיצא, נדחה ונפסל ובחוץ יעמד, ולא יתכלל עוד בקודש, כי אם הקודש הכללי ברב עוזו ישיב את הנדח מתמצית הטוב הטמון בתוכו. וכה יהיה המשפט עד בא עת קץ, שיבוער רוח הטומאה לגמרי 4 והרשעה כלה כעשן תכלה 5, "והסירותי דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלהינו, והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבوسی 6, ועתידין בתי תרתיראות ובתי קרקיסאות שבחו"ל שילמדו שרי יהודה בהם תורה ברבים 7. וכל זה האור והעילוי, יבא ע"י הזהירות הגדולה של זמן התסיסה, מלהכניס שום רעיון מפוגל ושום רגש שנתנכר, בבית יעקב פנימה, כי "צא תאמר לו" והכנס אל תאמר לו. והקירוב המקורי הראשי שיפעול את פעולתו באחרית הימים, לא ירך כלל את הלב לחוס ולחמול ולהתפתה מצד קרבת מחשבה מקורית. כי הניתוק היסודי עשה את האח לזר, והזריות הזאת אדירה היא, ומתגדלת עוד ביותר מצד האחוה הרוחנית המקורית. הלא אח עשיו ליעקב... ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי" 8. נכרינהו כמו זר, "צא תאמר לו", הכנס אל תאמר לו. ב. 1. קהלת ד, ו. 2. עפ"י שם ח, ט. 3. עיין זוהר כי תצא רפב, א. תקוני זוהר תיקון לג. 4. עיין זכריה יג, ב. 5. תפילת ימים נוראים. 6. זכריה ט, ז. 7. מגילה ו, א. 8. מלאכי א, ב-ג.

ד.

תנינן, "וישימו להם בעל ברית לאלהים זה זבוב בעל עקרון", מלמד שכל או"א עשה דמות יראתו, ומניחה בתוך כיסו, כיון שזוכרה, מוציאה מתוך כיסו מחבקה ומנשקה. המחשבה האלהית כשהיא מחוברת עם טהרה הראויה לה, טהרה שכלית וטהרה מוסרית, הולכת היא ומתגדלת תמיד, הולכת ומתעלה ומתקרבת יותר ויותר לקרבת אור אין סוף, בכל המובנים שבעולם ושלמעלה מן העולמים וכל העולמים. אבל בהיות הטהרה נעדרת והבורות מתגברת, המדות הגסות והחמירות העכורות ממלאות את כל הלב והרוח, אז מתהפכת מחשבה עליונה וקדושה זו של הכרת האלהות, ששמים ושמי השמים 1 לא יכללוהו, לרעיון קטן ערך המכיל רק כפי מדת השערותו הדלה של האדם היחיד, ומצומצמת בשאיפה נמוכה כפי מדת צרכיו הקטנים. יש בה רק איזו עפיפה רוחנית קטנה, מפני שנקודת המחשבה האלהית רוחנית היא בהכרח, אבל זאת היא עפיפת הזבוב, הקטן והבזוי, הדומה ליצר הרע, שהוא ג"כ כזבוב יושב בין מפתחי הלב 2. יראה מיוחדת לכל יחיד במדה משונה ודמות משונה, היא תולדה של שפלות וגסות מחשבה זו, ביחוד היא קשורה רק בדמיון של התועלת הפרטית, הכיס המיוחד ליחיד. ורגשי הגעגועים האלהיים, שהם מוכנים לעלות על ידם השכל והרגש, המזג והכח הנפשי והחמרי גם יחד, לאושר נשגב וברכת עולמים, מוסר הוא את כל חילו לאליליות בזויה וקלת ערך, המשפלת בשפלותה את נפש האדם עד למדת חיים של רמש קטן ובזוי, ומכנסת בו בקביעות זוהמא של שקיעה ברפש הפרטיות הזוללה והגסה, ביחד עם הגעגועים הנשאים במקורם, שהושפלו עד כדי מדת דמות הזבוב המונחת בתוך הכיס, המעוררת את חוס ההרגשה העכורה עד כדי התפעלות של חבוק ונשוק שלה בכל עת שזוכרה. ובעל ברית אינו בעל ברית עם שיש לו שאיפה ומחשבה אידיאלית אחדותית, אבל מחשבה דלולה של תפלות פרטית, הבאה מתוך חורבן השכל והמוסר. ועתידה היא סוף כל סוף הרגשה זו, גם אחר שנשפלה והוטמאה, להטהר מטומאתה, ולעלות לשרשה ברום הכלליות העליונה, בהצטרפה אל השכל העליון 3 וטוב המדות המעטרות את נשמת הפרט והכלל, בתשובה מאהבה שישראל מובטחים עליה, "והסירותי דמיו מפיו ושיקוציו [..] מבין שיניו והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבوسی" 4, שהיא ירושלים, מקום גאון העז וההכרה האלהית העליונה והכללית, החובקת בזרע עזה כל עולמי עד. ומתוך עילויה למקורה, הננו לומדים את מצב השפלות של מחשבה זו

לפני טהרתה, כמה עניה ומנוולת היא צורה מיוחדת לאלהות, כשהביא 5 בגודל הזבוב, ומתפרטת להאישים הבודדים, כל אחד ברצונו לדאוג לכיסו לבד, וכמה הוא מסמא את העין הרוחנית מראות גיאות ד', על 6 שקסם קל ערך כזה יוכל לקחת את הלב, עד כדי קישור כזה, שכיון שזוכרה מוציאה מתוך כיסו ומחבקה ומנשקה... ג. 1. עפ"י מלכים א ח, כז. 2. ברכות סא, א. 3. רמב"ם הלכות תשובה ז, ה. 4. זכריה ט, ז. 5. אולי צ"ל: כשהיא. 6. אולי צ"ל עד..._

פ.

אר"ח ב"ע, מפני [מה] אמרו ספינת הירדן טמאה, מפני שטוענין אותה ביבשה ומורידין אותה למים. המים טהורים ומטהרים, אינם מקבלים טומאה, בעולם הציורי הנם דומין להרוחניות המעולמת, החכמה העליונה שאין יד האדם ומושכלותיו שולטים שם, "מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עה"ר שולטת בהם" 1 מושגים הנאצלים ששופעים מטהרת השכל העליון על כל הכשר, על כל אשר הכין לבו ונפשו, ושכלל מעשיו דיעותיו ומחשבותיו, תכונותיו ומזגיו, עד כדי לחול עליו רוח ד' משפע הברכה העליונה של ימא דאורייתא וחוכמתא, העומד לעומת הצד הרוחני המגולה להגיון האדם והכרעת דעתו, כדוגמת היבשה נגד הים 2, המושגים הללו טהורים הם, ממעין הטהור האלהי שנשמתו של אדם אצולה מתוכו הנם נובעים, וטהורים הם... יש אמנם שהאדם משער השקפות נאצלות ברום הרוחניות, לא מצד שפען העצמי אלא שהוא נוטל ערכים כלים ומדות מעולם החושים וההגיון, המשוקל בשקל החול והיבשות הרוחנית, ובזה הוא עושה מלאכה במים רבים 3. פה כבר הזהירות מוכרחת היא, ספינת הירדן כזאת, שיש לה עם היבשה מגע, שטוענין אותה ואח"כ מורידין אותה למים, יש לה תכונת היבשה, ומאורעות השכליים האנושיים המוגבלים יכולים להיות פוגשים גם את השכליים הרוחניים, כשהם נתפשים ע"פ הטעינה היבשית, אע"פ שמורידין אותה במים ונמסרים להחוש הפנימי, האוחז בעולם האצילות מרוח הקודש האצור בנשמת האדם פנימה. והטהרה העליונה מצויה היא בספינת הים, "דרך אניה בלב ים" 4, שכל עיקר יסודה בנוי הוא ע"פ הענין האלהי הנאצל, השרוי ברוחו של אדם במתנה אלהית, לפי ערך הכנתו הרוחנית הפנימית של כל המקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה 5. "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתי אתכם..." 6 ד. 1. ברכות כ, א. 2. אולי צ"ל: הים נגד היבשה. 3. עפ"י תהילים קז, כג. 4. משלי ל, יט. 5. יומא לט, א. 6. יחזקאל לו, כה..._

ה.

ר"י א"ר, לעולם אל ימנע אדם עצמו מביהמ"ד ואפילו שעה אחת, שהרי כמה שנים נישנית משנה זו בביהמ"ד ולא נתגלה טעמה, עד שבא רחב"ע ופירשה. ישן הארות שכליות נמשכות והולכות, מתגלות לכל הקרוב אליהן, לעסוק בעניניהן בכל עת תמיד. וישנם ברקים כאלה שאינם מתראים כ"א לעתים מזומנות, אבל הברקים הללו הנה הנם תולדות השקידה התדירית, שאין דרך הרוח ניכר בהם, איך יוצר הוא את הברק השכלי אשר יופיע בפעם אחת באופן פתאומי, בשעה אחת ידועה. ובשביל המטרה הזאת, לא ימנע אדם א"ע מביהמ"ד אפילו שעה אחת, לא יחשוב שהחסר לו בכמות של השפעת ביהמ"ד ישלים אח"כ. יש לפעמים שעה מברקת, שהאור הרוחני מתגלה בה, והאור המעולה הזה לא ימצא בשעה אחרת. והראיה, משנה זו, שהלכתה נשנית שנים רבות אבל לא הוברק טעמה, ובודאי יש יחס להברקת הטעם הזה לכל

השנים שנשנית המשנה. והתוכן הרוחני, שמתבאר מענין ההופעות האלהיות בעצם טהרתן, והשמרן מכל מגע אנושי גם בראשית התחלותיהן, שאז הן מקבלות טומאה, עצם ההסתכלות המבדילה בין הנושאים הללו, הקודש והחול, שבאוצר חיי הרוח, צריכה היא להברקה עליונה, תולדתה של שעת רצון מיוחדת, שלהצלחתה יזכה מי שלא ימנע א"ע מביהמ"ד אפילו שעה אחת. "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום לשמור מזוזות פתחי, כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מד"1. ה. 1. משלי ח, לג-לה. _

.1

א"ר יונתן, לעולם אל ימנע אדם א"ע מביהמ"ד ומד"ת ואפילו בשעת מיתה, שנאמר "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה. המגמה של המוסר הרגיל בעולם, שהתורה כוללת גם אותו ביתר שאת ובמקוריות של קדושה, היא לתקן את החיים החברותיים שתהיה יד האדם באדם לטובה ולא לרעה. על כן עיקר תוכן תורת מוסר זו מיוסדת(ת) על החיים הזמניים, וכל זמן שיש לאדם קישור עם החיים יש ערך לתורה כזו. אמנם נעלה היא תורת ד', שכל עניינה, גם הקולעים למטרת חיי החברה, הנם מיוסדים כדי לתקן את החברה באופן כזה שכללות רוחה ופרטי אישיה יהיו נטועים לחיי עולם. ע"כ אין הפרש בין הקישור אל התורה, בין הזמן שהאדם מקושר אל החיים, לבין הרגע האחרון שעליו להפרד מהחיים החברותיים ולעלות אל החיים הנצחיים. וגם האוהל, החברותא של ת"ח, החידוד של ביהמ"ד, שכל אלה הנם נראים כדברים שרק ריעות החיים מחייבת אותם, הנם נעוצים בעמקי הנצח והקדושה, שהזמן וחיי החול ע"י 1 הם מתקדשים. ע"כ אל ימנע אדם א"ע מביהמ"ד ומד"ת אפילו בשעת מיתה, שנאמר "זאת התורה", הולכת ומאירה בכל אור הוייתה ופרטיה המלאים קודש וחיים עליונים, גם כשהם קולעים לחיי המעשה שבתחתיות ארץ. ע"כ גם "אדם כי ימות, באוהל", הוא ראוי להיות בחברת ריעות של ת"ח, אוהבי תורת ד' וחושקיה בכל עז חייהם, כי באור חיי הנצח שלה ילך תמיד מחיל אל חיל 2 . ו. 1. פירושו: על ידם. 2. תהילים פד, ח. ברכות סד, א.

.5

אר"ל, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר "זאת התורה אדם כי ימות באוהל". ההתקשרות המוחלטה שהתוכן הרוחני העליון מתקשר בנפשו של אדם השואף אליו, היא תלויה בראשית פסגתה בתמצית היותר עליונה של הענין הנשגב. כשהאדם פונה אליה, מנשא עצמו למעלה העליונה בצפייתו, הולכים כל ארחותיו בקישור למטרה קדושה זו, וחיי מקושרים גם בשביליהם הקטנים למגמת הקודש, והכל מתקיים בידו. ערך התורה בשביל החיים לבדם, ביחוד בחיי הזמן, לא [יוכל] להוציא אל הפועל שקיקה עליונה כזאת, עד כדי חפץ ביטול החיים והתמעטות צורת הרחבתם בגללה. וכמו כן א"א לתורה שתתקיים באדם כ"ז שרצונו קשור רק בצד הנמוך שבה, בצד המתקן את התוכן של חיי החברה, כתיקון המדות והמעשים מצד עצמם. אמנם דוקא האוחז בפנימיות תשוקתו את צד העליון של התורה, היקר בעצמו מכל החיים כולם, וכיווץ החיים בשביל תשוקת התורה מרחבת את לבבו, בהכירו שהיא בעצמה היא אוצר חיים עליונים נעלים ונשאים מכל חיי זמן ועולם, הכרה זו, העולה על ראש הפסגה, שמראה את פעולתה בויתור החיים ועידוניהם בשביל חבת התורה, היא מקשרת את כל פרטי התורה באור כללותה, והכל מתקשר באבוקה אחת בנפש הלומד המתאחד עם אורה של תורה, והיא

מתקיימת בידו. "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", אז חי הוא תמיד חיים שלמים עמה, "כי מוצאי מצא חיים"_. ז. 1. משלי ח, לה.

ח.

אמר ר"ח ב"א אריו"ח, מ"ד "ל"ית גבול רעך אשר גבלו ראשונים", גבול שגבלו ראשונים לא תסיג. האור האלהי שבתורה שעשה את כל ישראל ריעים זה לזה 1, הרי הוא מתגלה בתור צורה עליונה על כל החומר הגדול שהיה כבר אצור באוצר האנושי מחיי הראשונים. ואלה היסודות אשר נקלטו מידיעת העולם ויסודות המוסר הפשוטים, הנה הנם הגבולים הראשונים, שעליהם ועל ידם מתחממים כל הגבולים היותר מפורטים, המתעלים עליהם באיכותם וכמותם, מפני שהם תולדות האור האלהי העליון. אבל גדולה היא האזהרה שלא להסיג גבולות עולם הללו, שגבול הריעות הישראלית וכל תוכני התורה האלהית מעורבים עמהם. הגבולים אשר גבלו ראשונים, הקודמים למושג "רעך" שבא באחרונה, בעילוי ונשמה יתירה מיוחדת לך, אל תסיג אותם_. ח. 1. עיין רבינו בחיי שמות יא, ב.

ט.

מאי "גבלו ראשונים", ארשב"נ אריו"ו, מאי דכתיב "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ", אטו כו"ע יושבי רקיע נינהו, אלא שהיו בקיאיין בישובה של ארץ, שהיו אומרים מלא קנה זה לזית, מלא קנה זה לגפנים, מלא קנה זה לתאנה. התוכן הארצי והקישור אל האדמה של בני"א, מוכרחים] (הוא) [הם] שיקלטו] יפה בתחילה, ובעת שאלה הראויים ע"פ תכונתם להיות קלוטים במעמקי החיים שלהם אל האדמה, מופיעים, מוכרח הוא שלא יפריעם תוכן רוחני. כי רק המסירה הגמורה לענייני האדמה תכשיר את בני האדם לחדור לתוך מעמקי הידיעה בחוש נפשי פנימי, לדעת את תורת האדמה ואת חייה, ולהיות ג"כ קשורים] לה באופן הראוי לאדם הנועד לעבוד את האדמה אשר לוקח משם 1. והם הראשונים, שרוחניותה העליונה של התורה לא נתנה עליהם את הארתה, בכל לב וכל מילוי נפש נתמכרו לאדמה, והם הם "יושבי הארץ". ועומק הקישור והחשק הפנימי, הוא הוא המוליד את החדירה, הידענות, עד שעלתה בידם לקבע את היסודות הראשונים לצורך כלכלת האדמה והתפתחות תרבותה, שהיו אומרים מלא קנה זה לזית, מלא קנה זה לגפנים, מלא קנה זה לתאנה. ההתמכרות החושית והקישור הנפשי שלהם עם האדמה, גרם להם הכרה פנימית חדה ופרטית. ולא רק סקירה כללית על ערכי האדמה וענייני עבודתה רכשו להם, כי אם מרוב נתינות כל חושיהם לענייני האדמה, ירדו למעמקי ידיעתה הפרטית, עד שהיו יודעים ג"כ איך ובאיזה אופן לשכלל את המטעים, בכל פרטיות ההכרות הנפשיות, עד כדי חדירה לפרטים, לזית, לגפן ולתאנה, לכל אחד ואחד לפי ערכו, וק"ו לצמחים הנמוכים, שהם הם יסודות החיים הגשמיים, כתבואה וקטניות וכיוצא בהן. והתרבות הנמוכה הזאת של האדם, בתור בעל חיים] עובד וניזון מהאדמה, קדמה לאורה של תורה, למען תמצא צורה עליונה זו כבר בחיים את בסיסה האמץ, יסוד הישוב, שכל חוקת אמונת אומן, יושר וצדק ודבר ד', יסוב עליו. והוצרכה תרבות של יושבי הארץ להיות מ]ת[קדמת בזמן, טרם הופיע האור השמימי העליון, "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" 2. ובעלי הארץ השקועים באדמה בכל חושי חייהם, הרוחניות שלהם היא הנטיה אל היופי הגופני, השמחה הבשרית, ועונג החושים, שהזית, "להצהיל פנים משמן" 3 יקח מקומו בהיופי, הגפן, בהשמחה,

"ויין ישמח לבב אנוש" 4 , התאנה, מקור הדבש, המאכל היותר ערב לחיך האדם הטבעי, שעל כל אלה דאגו 5 מאד. והמינים הרבים ביותר, דאגו על הגפנים, שהשכרות מחברת את השמחה הבשרית עם הדמיון הנלהב, להיות יותר מוכשר להתפעל מהענוגים הגשמיים האחרים, ובמקום שהזית והתאנה (תאמר) [יאמר] בלשון יחיד, יאמר קנה זה לגפנים, הרבים, המינים השונים, במטעי הכרמים. ט. 1. בראשית ג, כג. 2. שמות כ, יט. 3. תהילים קד, טו. 4. שם. 5. אולי צ"ל: דאג.

י.

וחורי, שמריחין את הארץ. וחוי, אמר ר"פ, שהיו טועמים את הארץ כחיויא. אותן הידיעות שהן באות מצד הקישור הנפשי שיש לאדם או לאומה באותו התוכן המתבקש ממנו, שהוא מרגיש בו כל יסוד קיומו ואופי חייו, הנן פועלות על התכונה כ"כ, עד שלא רק הידיעות מסתגלות אצלו, אלא החושים נהפכים למוכשרים לחוש מה שלא יחושו שאר בני אדם. ובתחילה הדבר הוה על החושים שהצד הרוחני יותר מסייע אותם, כהריח, שיש בו ענין רוחני מצד הנשמה 1, ובפרוץ הדבר, מתעצמת הידיעה בתור עצם מעצמיו, ויורדת היא עד שכל ההרגשה הגופנית מתעוררת ע"ז, ואחרי התפתחות חוש הריח, שהיו מריחין את הארץ, בא חוש הטעם, שהיו טועמין את הארץ כחיויא. י. 1. ברכות מג, ב.

יא.

רב אחא ב"י אמר, חורי, שנעשו בני חורין מנכסיהם. אחרי כל הקישור הזה אל הארץ, וההעמקה של הידיעה הפנימית והיחש הגדול שיש למשפחות האדמה הללו עם הקרקע, אינם היסוד של הקיום לישוב הארץ התכליתי, ואינם כ"א משמשים בתור מעבר להוריש לבני אדם יותר מפותחים, שהרוחניות יותר פועל(ו)ת עליהם, עד שהם עולים במעלות האדם. אע"פ שאינם יכולים מצד יתרונם להיות כ"כ קשורים אל הקרקע כאלה בני שעיר החורי, מ"מ הם האחרונים הנם המנצחים. ואותם עבדי הקרקע מתגרשים ונדים ממנה ונעשו בני חורין מנכסיהם. כי "עצת ד' לעולם תעמד", אשר יצר את האדם בצורה עליונה שיהיה לו יתרון על כל בע"ח, ומוכרח הדבר שלא ישאר האדם בשיקועו הארצי. ואם באו נפשות ירודות לעולם, למען הוציא אל הפועל זה השימוש המוכרח, לא הם יהיו העם יורש את הארץ ומנחילה לדורות הבאים, כ"א הם ישמשו בתור יסוד תחתיתי, שהבנין היותר עליון ויותר מפואר מאבני היסוד עליו יכון. כי כל אשר יעלה האדם, יותרו חושיו מהקשר האדמתי ויעלה אל על, לחוש הרגשות עדינות, עד באו אל מקדשי אל 2, שהיא המגמה העליונה. ודוקא ע"י העליוניות המוחלטת ירש ארץ, "והרכבתך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ד' דבר 3, ויכין רשע וצדיק ילבש 4. והחירות המדומה, שבעלי החומר שקועי הקרקעות מדמים שהם שרויים בתוכה, היא חירות כזאת הגורמת להם גלות, למען הושיב על מקומם את היסוד הראוי להתנחלות אידיאלית, עזיזה ונאדרת בקודש. "כי אלהים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה. וזרע עבדיו ינחלה ואוהבי שמו ישכנו בה" 5. "ורשעים מארץ יכרתו ובוגדים יסחו ממנה" 6. והחירות הפגומה והנשפלת נהפכת לרועץ לבעליה, להיפוך אפילו ממגמתם הקרקעית, ונעשו בני חורין מנכסיהם. יא. 1. תהילים לג, יא. 2. עפ"י שם עג, יז. 3. ישעיה נח, יד. 4. עפ"י איוב כז, יז. 5. תהילים סט, לו-לז. 6. משלי ב, כב.

מנין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טמאה, שנאמר "היו נכונים לשלשת ימים". כמה יקרים הם החיים, זה הגילוי האלהי הנשגב שבהויה. כל מה שחיים מחוברים בו, כל קורטוב שגרעין חיים צפון בקרבו, אין קץ לעשרו, אין די כבוד למה שאפשר להופיע על ידו. וכשהדברים הולכים כסדרן, כשהטהרה מנצחת על החיים, כשהמוסר מתרומם לשליטתו העליונה והמקפת, לא יהיה אבוד שום ניצוץ של חיים שלא יבא לתפקידו, שלא יגיע למקום מועדו. פתיל החיים שהחל להטוות לא יפסק כ"א יגמר בכל צביונו, "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא" 1. אבל כשמזדמן הדבר, שמה שאור חיים שרוי בו, מה שחיים אפשר להתפתח על ידו, הרי הוא נדחה ונובל, סימן טומאה כבר יש כאן, שצריך לנצחה, להטהר ממנה. ולמקוריותה של תורה ביסודה הראשי היא מעכבת. כי תורת חיים, מקור טהרות כל טוהר, הכל תחיה, והכל תקיץ לאור חיים מלאים, יקיצו וירננו שוכני עפר 2. וכל הפולטת ש"ז ביום השלישי, שעדיין עז החיים והדרם שרוי בו, הרי היא טמאה, מזה שכתוב "היו נכונים לשלשת ימים". יב. 1. שמות כג, כו. 2. עפ"י ישעיה כו, יט.

מנין שמרחיצים את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים". הרושם הקבוע בטבע ובנפש הוא היוצא מתוך החזרה של הרשמים, בצורה ששם של קביעות בא עליה. בהסכמה בתורה ובעולם, הכפילות המשולשת היא רושמת את התדירות, היא עולה בשלש המדרגות שבהויה, מציאות, מקרה, קבע. האחדיות מסמנת רק את המצוי, השניות כבר פושטת את היד לרשם המקרה המתאר(ת) את המצוי, המתלווה עמו אבל גם מהר עוזבתו. השלישיות, זהו כבר צעד לקביעות. והרישום מתחזק בכל ענין. במאורע של חולי, שלשת הימים של מכאובים, רישומי שלש חליפות זמנים בצורה מכאיבה, עושה רושם של מחלה בתקפה, באה עד ראשיותה, שהתכונה של הבריאות, שהוא חוק ד' בחיים, כבר מתעוררת לעומתה לדכאותה. וביום השלישי בא התוקף של המכאוב, שנופל אח"כ ומתמעט, שנאמר "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים". חסרות פסקאות יד טו פרק תשיעי

אמר רב אדא ב"א, משה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד, בהשכמה עלה דכתיב "וישכם משה בבוקר ויעל אל הר סיני", בהשכמה ירד דכתיב, "לך רד ועלית אתה ואהרן עמך", מקיש ירידה לעלייה, מה עלייה בהשכמה, אף ירידה בהשכמה. ההשפעה האלהית העליונה של אספקלריא המאירה, נבואתו של משה רבינו ע"ה 1 שהיא מקור התורה ועצמותה, מקור ההויה של כל העולמים כולם, מקור הראשית של כל היש, ההולכת ומתפשטת עד לחיי האדם, הרוחניים והמעשיים, היחידיים והכלליים, - השפעה זו, אינה מקבלת שום רושם מהחיים והסביבה, היא מתוה להחיים את דרכם, להסביבה, להאומה, להעולם, את צביונם. וכשם שאין צורך, וממילא למחסור היא, ההתעכבות של חלק מהיום, שהחיים מתחילים הומים ומשפיעים, להחכר העליון של הקבלה של האור האלהי, המבהיק, העליון הזה, בתכלית בהירותו - ודוקא מפני נקיונו מכל השפעה של חיים מוגבלים, יפכה בכח עליוניותו, להחיות את החיים, לקיים את ההויה,

לחדש את היצירה, לעדן את העשייה ולעלה את הבריאה בכלליותה, במרומי האצילות, הרוחניות, המנצחת את כל, בתפארת עזוז קדושתה, - כן ההשפעה בעצמה של אור עליון זה, מהמקום שכבר נתקבל, מהודו של משה ורוח קדשו, אל העם, היא דוגמת מקוריותה בעינה, באין צורך וזיקוק לכל השפעה סביבית, ובאין השארת מקום להשפעת חיים ערים ניכרים מבלעדה. בהשכמה עלה, בעוד תוכן החיים, ביחוד החברותיים הניכרים והבולטים עודם לוטים במסוה ההתעלמות, נרדמים בחיק הכח, ומרץ פעולתם בפועל עוד לא נתגלה. לא סיוע של כל נסיון של חיים, לא הכשר כל נטיה של ציבור, כ"א "אור אל עליון קונה שמים וארץ" 2, החפץ האלהי, המהווה את היש כולו, המעמידו ומחיהו, הדוחפו לעילויו] בכל קומתו המעשית[ם]ת] והרוחנית, מריש כל דרגין עד סופם, - רק אור קדוש זה, הוא השופע, רק נבואה עליונה זו של "פה אל פה אדבר בו" 3, נשפעת היא לנאמן בית 4, להקים עדות ביעקב לעולמי עולמים, לקומם תבל ומלאה, בנשמת ד' יוצר כל. כן בהשכמה ירד, המבטא, ההופעה אל האומה, גם היא כמקור נתינתה, רק משמי שמי קדם, מן השמים היא נתנה, תורת אמת, תורה תמימה. וממעל מן החיים היא עומדת, והיא מחדשת את החיים ואת כל גילויי ההויה, בחטיבה הנוילע, סייח רואב, סייחאלאה סייחה רצואמ, סישעמה לכ החלא, תומשנה לכ וודא. יוניש שושו, שוש הורדת ערך, שום נטיה של זקיקה להשפעת הקהל והסביבה, להגבלת העולם העומד לחוץ במצריו, לא היתה כאן, כ"א מקיש ירידה לעליה, מה עליה בהשכמה אף ירידה בהשכמה. והתוכן השמימי, בעינו, הוא הוא שירד על הארץ בכח הגדול של גבור העולם, "עיר גבורים עלה חכם ויורד עז מבטחה" 5. עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם 6. טז. 1. יבמות נט, ב. 2. בראשית יד, כב. 3. במדבר יב, ח. 4. ע"פ שם שם, ז. 5. משלי כא, כב. 6. תהילים סח, יט. _

5'

ת"ר בששי בחודש ניתנו עשרת הדברות לישראל, ר"י אומר בשבעה בו. החודש המיוחד שבו ראויה היתה התורה להנתן, מונה הוא את ימיו כבימי בראשית. התורה, שהיא צורת האדם, המחשבה העליונה העושה את האדם לאדם מצד אחד, היא ג"כ צורת העולם כולו, אחרי אשר תחתום התורה את חותמה על האדם, אחרי שתכתב על לוח לבו. אחרי שהאידיאלים האלהיים של תורת אלהים אמת, ישתרשו בתוכיות נשמת היקום כולו, מצד הערך הראשון של הופעת התורה על האדם, להשלים אותו, לבראותו כבריה חדשה בצורה תמימה, ראויה היא התורה להנתן בששי בחודש, במנין המתאים ליצירת האדם בששי לימי בראשית. אולם לערך היותר מתרחב, למגמתה של תורה ביחווה אל הוויה כולה, שתעלה ע"י עילויו של האדם ע"י התורה, השלמת צורתה של הוויה, בנשמה היתירה שבאדם, שהעולמים כולם מתעלים בעילויה, זאת היא מנוחת חי העולמים ביום השבת, ביום שחודשה בו מנוחה לעולם, לתן לו את השלמתו העליונה, ראויה מצד זה, התורה להנתן בשבעה בחודש. וכאשר תואמות הן שתי הפעולות הגדולות הללו, הארת צורת האדם באור האלהי העליון, באופן שתהיה ע"י ראויה להיות צורה מרכזית, להחיות את כל היקום כולו, לאחדו ולהאירו, ע"כ קיימות הנה שתי ההשקפות ביחד, בשישי בחודש נתנו עשרת הדברות לישראל, רבי יוסי אומר בשבעה בו. _

ת.

אמר רבא, דכו"ע ברי"ח אתו למדבר סיני, כתיב הכא "ביום הזה באו מדבר סיני" וכתוב התם "החודש

הזה לכם ראש חדשים", מה להלן ראש חודש אף כאן ר"ת. חידוש הזמן מחדש הרוח באדם, ביחיד ובציבור. וכשם שההכנה ליציאת מצרים, שהיא פעולה כבירה של חידוש הרוח בישראל מעבדות לחירות, הותאמה עם חידוש זמן של ראש חודש, עד שנאמרה בשביל כך פרשה המכונה סדר היציאה בראש חודש, כן חידוש הרוח הפנימי ביותר של ההכשר למתן תורה, ראוי הוא בודאי לחידוש של זמן, להורות שכעת מתחילה תקופה חדשה, יותר מזהירה, בחיים, המעירה לחידוש גמור בצורה רוחנית עליונה, ומה להלן בראש חודש אף כאן בר"ח. _

6'

ודכו"ע בשבת נתנה תורה לישראל, כתיב הכא "זכור את יום השבת לקדשו" וכתוב התם "ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים", מה להלן בעיצומו של יום אף כאן בעיצומו של יום. הרושם של ההתעלות אשר להקדושה העליונה, - שכל הדיעות הגדולות, המחשבות הטובות וההרגשות הרוממות, ממנו הן נובעות, - זורח הוא בגבורת אורו בעתו הקבועה, שאנו רואים את תפקידה בחיים התדירים, שהיא הולכת ומתחדשת. מקור האורה הקדושה הזאת מוכרח הוא להיות בראש פסגתו, בגאון כבודו, בעת תחילת המקוריות. אור הגאולה, שעל כל הפסחים של כל ימי עולם לדורי דורות הוא מופיע בבהירות אור וחיים, ומשפיע נשמת חירות וגאולה לישראל מעולם, מוכרח היה להיות מקבל את צינורו 1 הראשון מהמקור האלהי של אימרת התורה, בעצם יומו, וממנו פלגים יזולו להחיות עם רב ודורות עולמים. ו"זכור את היום הזה אשר יצאתם] ממצרים", להמשיך אור חייו למשכי זמנים, שנים ותקופות של דורות, בעיצומו של יום נאמר. וכמו הגאולה, החופש האצילי המסיר את כבלי העבדות של הרשעה והטומאה, שבפסח, כמו כן המגמה של החופש, ההופעה האלהית השלמה הרוממה מרומי שמי שמים, המובילה את האדם הכללי והפרטי למגמת מנוחתו, המבסס את העולם כולו בהוד מכונו, בשבת, מקור המנוחה והעדנים, נתנה תורה. ו"זכור את יום השבת לקדשו", לא היה אפשר להיות מזיל מטלו העליון בעולם, כ"א בעצם הנקודה העליונה הזמנית שהיא שופעת את אור חייה תמיד. ואות עולם שבין ד' אלהי ישראל ועמו, תמציתה של כל התורה כולה, המביאה את העולם ליום שכולו שבת, לאושר המנוחה העליונה בכל מובניה, צריך הוא להיות בשבת דוקא, בעצם נקודת האורה בשעתה, בעיצומו של יום, דכו"ע בשבת נתנה תורה לישראל. _

7.

כי פליגי בקביעא דירחא. ישנה הופעת קודש, קבועה ומסודרת, השומרת את תפקידה, פועלת ומנצחת מצד עצמה, אינה נופלת תחת השינוי. זאת היא קדושת השבת, ההארה של הצד הנצחי והקבוע, הבלתי משתנה, שיש באופי הקודש, המשפיע חיי עולם על נשמות כל דור ודור. ויש עוד הופעה מתחדשת, המסגלת אל אוצר הנצח את כל השינויים הזורמים בשטפי הזמנים והמאורעות המשתנים, זהו יסוד קדושת הזמנים, המועדות, שבקביעות החודש הם תלויים. ביחש התורה אל מעוז הנצח שלה, אין מקום לדברי ריבות של מחלוקת ודיעות. יסוד כל פרטי הדיעות המשתנות, חילוקי המחשבות לפרטיהם, רק בשורש הופעת הקדושה הזמנית, נעוץ הוא. ולעומת מה שביחש הנצח בקביעותו, כו"ע לא פליגי דבשבת נתנה תורה לישראל, כי פליגי בקביעא דירחא. _

כא.

רבי יוסי סבר בחד בשבא איקבע ירחא. הירח, זה המאור הקרוב כ"כ אלינו יושבי הארץ, זה הכוכב שאנו מרגישים כ"כ פעולתו עלינו, אשר על שמו נקרא החודש שהזמנים מתקדשים על פיו. הקדושה הקרובה לרוחנו היא הראויה להתלות, בכל מילואה בלא מחסור, להקדושה העליונה אשר הרות רואב. לארשיל הרות הנתנ וב רשא חוראיהו, התשודק רואב תבשה סוי סצעב תולגהל היוארה המקפת את כל הדורות, הנושאת דעה למרחוק לתן צדק לפועל כל, צריך להקבע בחד בשבא, לקחת עמו אל הקודש העליון את כל החול כולו, כל ימי המעשה הקודמים לו, למען דעת שלא ישאר שום תוכן חולני קטן, מכל המשתנה ועובר, שלא יקבע בהמהלך הגדול של הוד הנצח, ע"י קדושתה של תורת אמת, שהיא חיי עולם.

כב.

ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא. הקדושה העליונה היא הבעת החיים השלמים, בכל מילואם. העיפות כמו העצבות, היא מפריעה את ההתפשטות האצילית הרחבה והטהורה, שהמחשבות הרמות בקדושתן, וההרגשות העמוקות, בטהרת היושר והטוב הבלתי גבולי שבהן, אינן יכולות להתרחב בשלטון המלא, על הנפש העיפה. העיף והיגע יוכל תמיד להיות לברות למתלעותיו של העמלק הרוחני, אשר לא ירא אלהים. ויותר טוב שהרשמים, הקדושים בקדושה עליונה יתאחרו מעט עד אשר ישוב הכח לעיף והחלש יוכל לומר גבור אני, ויחוש את גבורתו, גבורת הגויה והבשר אשר עליהם תכונן גבורת הרוח והנשמה העליונה, את כסא כבודה. ובעת החולשה, שתוכל הרשימה להיות מזדייפת, לצייר שהמבוקש האלהי האידיאלי היא אותה החולשה, רשלנות החיים ומיעוט צביונם, צריכים להניח לעיף, זאת המנוחה הניחו לעיף 1, עד שיקבץ החיל, והכחות הגופניים והנפשיים יחלו ללכת במסלולם האיתן והבטוח, ואז יפול עליהם אור החיים האלהיים כרביבים עלי עשב, כטל מאת ד' על ניצנים ברוכי אל. לזאת יומא קמא, תחילת החול, המטושטש בעיפותו, לא אמר להו ולא מידי משום חולשה דאורחא. כב. 1. יואל א, ו. משלי ל, יד. איוב כט, יז. 2. עפ"י דברים כה, יז-יח. 3. עפ"י יואל ב, ד. 4. ישעיה כח, יב. 5. דברים לג, ב. מיכה ו, ה. 6. מיכה שם.

כג.

בתרי בשבא אמר להו "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים". עברה המנוחה למטרת קיבוץ הכוחות, שלא תהיה הסגולה הרוחנית מתדלדלת ושלא יתטשטשו צורותיה מפני כשולן כח, מיד מופיעה הסגולה ביקרת תפארתה, זאת היא הסגולה המגמתית שהיא מוכרחת וצריכה לצאת אל הפועל אחרי שישתלמו מכשיריה. אבל גם לפני התגלמות המכשירים, היא כבר בעינה נמצאת בכחה. מיד בתרי בשבא, עוד לפני ההכנות הגדולות הדרושות להתגלות אור של מצב הנשא ברוממותה של הנשמה והשלטתה על החיים, כבר נאמרה המטרה היותר אחרונה, מטרת סגולת הקדושה העליונה, שהיא מתבלטת במהותה האמיתית של האומה בכללה, "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", מורים ומדריכים עליונים לעולם כולו, וקדושים בחייהם החיצוניים והפנימיים, היחידים והלאומיים. אלה הגדולות הן התוצאות היותר מאוחרות, שעין

ד' צופיה מרחוק לנהל את כל הסיבובים אליהן. וסוף מעשה במחשבה תחילה, להודיע שהמטרה היותר אחרונה בטוחה היא, אם שכדי להשיג אותה, כ"כ מתפצלים הם הדרכים, והמכשירים הטובים והרעים כולם משמשים הם להופעתה. המחלוקת והגיהנם שנבראו בשני 1, גם הם מכלל השליבות שדורכים על ידן אל רום ראש פסגת המטרה. אבל דבר אלהינו יקום לעולם 2, ולפני כל הכנה וכל פעולה בחירתית, כבר הובטחנו אל מה שיהיה באחרית הימים, והוה בסגולה עצמית גם מראש מקדם, בתרי בשבא אמר להו "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" _ כג. 1. ב"ר ד, ו. 2. ישעיה מ, ח.

כז.

בתלתא בשבא א"ל מצות הגבלה. רק אחרי שמציבים את האידיאל הנעלה, המרומם והרחוק, בכל יפעת תפארתו, והנשמות מתעוררות להגיע אליו, אז יש לחוש מפני התפרצות פתאומית, העוזבת את כל דרכי ההדרגה ומביאה הריסות ושבירות בעולם. אם באים לצמצם את הרעיון לפני התגלותו של האור הגדול והרחב המאיר אפסי עולמים, אז מאפילים את הדעת, ומטשטשים את הצורה הרוחנית העליונה של נשמת האדם השואפת לגדולות. אבל אחרי שהזוהר העליון, בהודו הכללי יוצג בתמונתו הבהירה, לעיני הרוח, והשאיפה העליונה להמטרות הגדולות, החובקות זרועות עולם, תצא להתעוררותה, אז במלא אורה של הנשמה והתקוממות זיו חייה, לא יש לחוש כ"כ לרפיון ורשלנות כמו שיש לחוש להתפרצות עוברת גבולים. ע"כ, רק אחר שכבר נאמר בתרי בשבא, "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" 2, אחרי שמגדל האורה הוצג לעיני ישראל לדעת את רוממות שאיפתם המאירה והגדולה, צריכים לעצור בעד שטף המרוצה שלא יעבור גבולות, ובתלתא בשבא אמר להו מצות הגבלה _ כד. 1. אולי צ"ל: שמציגים. 2. שמות יט, ו.

כח.

ברביעי עבוד פרישה. רק אחרי שבתחילה באה ההארה הנשמית העליונה, הדוחפת את כח הרוחני שבאדם ובאומה להיות עולה למעלה, וההגבלה, המשוערת בהשערה אלהית לפי היכולת הרוחנית והגשמית, מודדת את השיעורים הראויים להצעדים של ההתעלות, אז נאותה היא מאד ההסדרה המעשית, להפריד את הנשמה הזכה מההסתבכות ברגשי הגויה וכוחותיה, התפעלו[נית]ה ונטיותיה הגסות, שבתחתית המצע של טבע החי אשר באדם. והפרשה זאת, לא די שלא תעיק את ההתפשטות של הקומה החיונית האמיתית של האדם אלא עוד תרחיב אותה בטוהר הגבורה העליונה שלה, במה שתכשיר אותו להיות מקשיב לקול האל הקדוש, מתוך מעמד הקדושה היותר אדירה, שאליה עלתה האומה כולה, במעמד הר סיני. ואחרי ההגבלה, שבאה אחרי הדיבור של "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", באה במקומה העובדא של הפרישה _ 1. שמות יט, ו.

כט.

ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא. כשם שהקודש הוא המגמה של החול תעודתו ותכליתו, אשר מטעם זה ראוי שכל החול יתקדש, שהכל יקשר בקשר האידיאליות של הקדושה העליונה מבלי השאיר דבר, שאור החיים המגמתיים לא יקבעו עליו את רישומם וחותרם - כן יש ערך לעצם החול בהשארם במקומם,

בתור הצל המבליט את האור, או בתור רעיון מפורט המעשיר את התוכן המלא של הכלל, מפני המשל של הבדידות וההפרדה שמוכר על ידו. על כן למטרת ההארה הראשית העליונה של אור עולם אשר לתורת ד' אמת, יש פנים להשארות הראשית של החול בעינו, כמו שיש פנים להכללתו בתוך המערכה של הקודש. והתחלת הגילוי של הקודש תתכן וושארה סוי רובע ירחא תויהל, חוראיהו, הרות רוא תעפוהל דחוימ תויהל ושדק יוליגב שדוקמה, יקבע בתרי בשבא. _

כ.ל.

בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חולשא דאורחא. כשם שהתכנית שמכנסת את כל החול למערכת הקודש היא צריכה להיות איתנה בכחותיה, כדי לעכל יפה את החול ולמזגו מזיגה שלמה עם הקודש, עד אשר אי אפשר שיוחל כבר תוכן של השפעה חיובית בחד בשבא, כן הוא גם לפי ההדרכה של השארות החול בעינו, בטבעו וצביונו, למען היותו בדמות דורדיא דחמרא 1, המשביח את החמרא היושב עליו ושוקט על שמריו, צריך שלבד החול, ההופעה הראשונה של הקודש הצריכה לשעבד אליה את החול בכל תמותו וצביונו הגמור, לא תסבול שום חולשה גופנית, למען לא יתטשטשו הציורים העליונים מבהירותם בהצטיירם בחומר חלוש, שאור החיים יוכל רק מעט להאירו. ובתרי בשבא, שהוא ג"כ יומא קמא, כעין הציור שבתכנית המכנסת את החול אל מחנה הקודש פנימה, לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא. _ כז. 1. מגילה יד, ב. ועיין זוהר ויחי רלו, ב, אורות הקודש ח"ב, עמ' שטו. אורות עמ' עד, פה. ח"ג, עמ' שכט. _

כ.ח.

ובתלתא אמר להו "ואתם תהיו לי", ברביעי א"ל מצות הגבלה, בחמישי עבוד פרישה. הרצאת האידיאל הרחוק בראשית, הגבלתו באופן שיכנסו שביליו לתוך החיים המעשיים, הכשרת החיים הטבעיים אל הרוח הגדול ההולך ומנשב בתוך החיים המעשיים והרוחניים יחד, שהם מלאים מחסנה הנורא של השאיפה המקפת אשר להאידיאל הכללי הגדול, שאל אלה השלש מכוונות עבודות הימים של אמירת "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" 1, של הגבלה ושל פרישה, שוים הם בסדרם, בהיות החול מובדל ועומד מן הצד והקודש מקשרו, בהיותו בעצם תומו כמו בהיותו הולך ומתמזג בתוך חיי הקודש מראשית התגלותו. כי ההבדלה של החול היא רק הבדלה נימוסית הזכרית, אבל עצם החיים הלא ממזג הוא את הכל. והשפעה של התעודדות לגדלות, הגבלה מדותית, והכשרה של החיים הטבעיים אל ההסתגלות של הקודש העליון, לעולם הם ענינים נכבדים ומוכרחים, שנסתמנו בתלתא, בד' (וברביעי), [ובחמישי] בסיומו ההכשרתי דעבוד פרישה. _ כח. 1. שמות יט, ו.

כ.ט.

מיתביה "וקדשתם היום ומחר", קשיא לר"י, א"ל ר"י יום אחד הוסיף משה מדעתו. הקדושה האלהית העליונה, צריכה היא להתמזג יפה עם הקדושה התולדתית, שבטבעו הקדוש של אור הדעת אשר נתן ד' לאדם. וע"י המיזוג הנפלא הזה של שלמות התורה ושלמות הדעה, אור ד' מופיע בעולם, והתורה מתקיימת

ומתקשרת בכל מילואם של רוחות החיים המונהגים על ידה, וכל הנלווה עמהם ומסתעף מהם. ולפעמים נראים הדברים כאילו אור ד' העליון ואור הדעת התחתון, אור המקיף הגדול ורחב מרחבי שחקים, ואור הפנימי המרוכז באוצר הדעת אשר לבן אדם הם כסותרים זה את זה, והמקרא יהיה כלוחם על הדעת. אבל דוקא מקשיא כזאת, בנין קדוש ועליון יבנה, והתוספת של הדעה מתמזגת עם העיקר, ויחדו לאחדים יהיו וזה את זה ימלאו. ואם המהירות והדרך הקצרה של ההכנה הרוחנית תבלט מפשוטו של מקרא, משטחן של דברים, יבא אור הדעת ויאריך את התוכן, יגדיל את הדרישה, ואור תורה יצא כצאת השמש בהוד גבורתה. ואם היום ומחר קשיא לר"י, המסנף ביחוד את כל החול אל הקודש, באה ההופעה ש יום אחד הוסיף משה מדעתו. וזאת היא מקור ברכת התוספת של הדעת אשר בה חדרים ימלאו הון יקר ונעים 1, ובו יבורך ישראל, הלא היא הדעת אותי אשר בזאת יתהלל המתהלל 2, ו"נדמהא יהלאב דרבתי צראב דרבתמה" 3, והמתהלל בארץ יתהלל באלהי אמן. "מוליך לימין משה זרוע תפארתו" 4. "איה, המעלם מים את רועה צאנו, איה השם בקרבו את רוח קדשו 5. "ישמח משה במתנת חלקו" 6. כט. 1. עפ"י משלי כב, ד. 2. עפ"י ירמיה ט, כג. 3. ישעיה סה, טז. 4. שם סג, יב. 5. שם שם, יא. 6. תפלת מוסף לשבת.

f.

דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו. ההתמדה של חזיון נפשי כשהוא מתגלה במעשה, יש בה שני צדדים שהם מפרשים את ערכו (באחד מהם): או שהפעולה המבולטת עושה היא את חינוכה על מהלך הרוח, ובשלוש פעמים, שהוא כבר דבר בלתי מקרי כ"א בחזקת התמדה, קונה הרוח את עצמיותו ע"פ אותו הצביון שבשביל המגולה אשר נכבש, או שאלה שלש ההופעות מוכיחות הן על תוכן הרוח, שמאז, משורש הווייתו, יש בו זה האופי המתבלט ע"י הופעה מעשית זו. והדעה של משה, שהסכימה לדעת המקום, יש בה משום שני אלה יחד. הדעה העליונה השרשית ממקור הנשמה, היא צריכה רק גילוי מוחשי להופעתה, לדעת שקנתה לה את התוכן העליון המסכים אותה לדעת הקב"ה, לדעה של מעלה. והדעת התחתון המעשי, המתלבש כבר בציור וחזיון מוגבל, ע"י הסתגלותו המוחזקת, קנה לו את הווייתו, להיות מוחזק בהסכמת דעתו למה שהקב"ה הסכים על ידו. ושני אלה הצדדים באים ע"י שלש פעמים, המוציאות את הדבר מידי מקרה בודד, בשתי הצורות, או בצורה בירורית למפרע, מצד הדעת העליון או בצורה חינוכית המטה את התוכן הנפשי אל המבוקש מכאן ולהבא, מצד הדעת התחתון השרוי בדרגה הנפשית המוגבלת. ובשני הצדדים יחד הושלמה התכונה בשלשה דברים שעשה משה מדעתו, והסכים הקב"ה על ידו.

k.f.

הוסיף יום אחד מדעתו. הכנת האדם והאומה אל התורה הרי היא בכלל תורה, וההכנה הזאת גם היא מהמקור האלהי נובעת. אמנם ישנן הכנות כאלה, שכליות ומוסריות, שהן צריכות להיות מוכרות ברוח האדם פנימה, וכח ודאותן צריך להיות מחודר בתוכיות הנשמה, עד שעל ידו יוכל האדם להיות כבר כלי מוכן לההדרכה האלהית שתופיע עליו, ולתורה אלהית מסורה שתלמדהו ארחות חיים. וגם זאת ההכנה לישראל מכחו של משה צריכה להיות. אורה של תורה שהיתה ספוגה כולה ברוח רועה נאמן, מקושרת עם דעת רוח קדשו, היא הסגולה המיוחדת את ישראל מכל עם ולשון. "איה השם בקרבו את רוח קדשו מוליך

לימין משה זרוע תפארתו", 1. ואב לכל זה היא הוספה זו של הכנה אשר לקבלת התורה, שהוסיף יום אחד משה מדעתו, והסכים הקב"ה עמו. לא. 1. ישעיה סג, יא-יב. _

.cf

ופרש מן האשה. עם כל הרוממות שיש ברוח האדם בגדלו וטהרו, הרי [הוא] אסור במאסר פרטיותו, וכנר לפני אבוקה, נחשב הוא לגבי אורה של שכינה הכוללת כל ממש, מאור העליון הזורח סהב רשא לכו סימלועה לכ לעממ. היתויטרפ לכב שדוק האלמ היוהה, ומבהו הדלותה□ כגהת, התריצי סיינחורהו סיישעמה היליבש תויטנ לכו, התשפוחו הירוסאא לכ, היתודיריו היתוילע לכ, חורב אלהים עליון, כולה קודש היא, כולה אוצר ד' היא, כולה כוללת כל היא. אבל כיון שהאדם הרי הוא צריך מעולמו לבא לעולם הגבוה, פה צריכה המקוריות של ראשית הדעת להיות נשמרת מתוכן גורם איזו הסתגרות באהבה פרטית אף לרגע. אמנם דעה זו לדעת הקב"ה היא מסכימה. רועה נאמן אינו יכול להיות גם מעט קט מוסגר במסגרת מצמצמת את הפרטיות שלו, אפילו מצד איזה מגע טבעי. ועולמו, עולם ד' הוא, עולם כללי, כולו קודש. אבל לא ממקור דעת עליון, תצא הכרחיותה של שמירה זו, אלא מדעתו. אבל הולכת היא למשרים למעלה למעלה ומסכמת לדעת המקום. והיסוד להשתאבות הנשמטית התמידית באין הפסק רגע בנשמת כל עולמים, שרק משם יוכל זיו התורה להופיע לאור עולם באוצר חיים, הוא מה שפירש מן האשה מדעתו, והסכים הקב"ה על ידו. _

.cf

ושבר את הלוחות. מצד דעת גבוה לבדו לא היה צורך לשום קלקול ושבירה שיהיה בעולם. הטוב המוחלט המתפשט לאין קץ ותכלית, כל רע לא יגורוהו 1. אבל דעת הגבוה הולך הוא ומשתפל עד התאים לדעת תחתון, להכריע עולמים מוגבלים ויצורים בעלי חפץ וכח מצומצם אל השאיפה הבלתי פוסקת של הטוב העליון, שדוגמא וערך, הפסק ותכלית, אין לו. זוהי דעתו של משה המסכימה עם דעת עליון, שהיא מוצאה מטרה בשבירה לשם תיקון, שלפי גודל האיכות של השבירה תוכר האיכות הגדולה הכפולה ומכופלת של התיקון, כדרך שיוכר מהוצאה של איזו הכנה מסחרית על הריוח המקווה בה בהצלחתה. ע"כ דוקא ע"פ דעתו של משה, שהקב"ה מסכים עמו, באה שבירת הלוחות. ומשברים אלה הנוראים, ילוקט אחד אל אחד אור ישועת עולמים שלמים, "עין לא ראתה אלהים זולתך" 2. לג. 1. עפ"י תהלים ה, ה. 2. ישעיה סד, ג. _

.cf

הוסיף יום אחד מדעתו, מאי דרש. הדבר פשוט, שהקודש והחול במובנם המרומם, כשהם מתגלים בתכונתם העליונה בהשפעה הדדית, ודעת עליון עם דעת תחתון מתאחדות, אז הדעת התחתון של היצור עולה עד למרומי הכרתה שיסוד הוייתה היא דעת עליון, דעת היוצר וצר צורה. הוספה זו שהדעה העצמית מוסיפה, מוצאה היא את שרשה חבוי בעומק דעת עליון באורה של תורה, אחר הגלותה. ואם מדעתו הוסיף יום אחד, לתמם את החזון שנשמת החושב ונשמת השפעה האלהית יתאחדו בכל מלא הוייתה,

עלינו למצא את מקור התוכן של הוספה זו בדעת עליון, בתורה, שעל זה הננו שואלים מאי דרש .

ד.

"היום ומחר" היום כמחר, מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו, וליליא דהאידינא נפק ליה. היום והלילה מתממים יחד בהשפעתם את רוח האדם, כמו שהם מתממים ומשלימים בחילופי עניניהם ומהותם המיוחדת של כל אחד, את המזג, את הגידול ואת המשכת החיים בכלל. היום מיוחד להשפעת הרוח מכל מה שמבחוץ, מקבל הוא רשמי הסביבה ומתעשר ומתגדל על ידם, והלילה מיוחד בהתעמקו בתוכו פנימה, מסתלקים השפעים החיצוניים והרוח בודד וצולל בתהומו העצמיים, מתיחד עם הוייתו המיוחדת ומתכנס יותר ויותר אל תוכו. ורק אז, בהשתלם באדם אלה שני היסודות, בעושר וטוהר, העולם המסבב אותו והעולם הממלא אותו פנימה בכל כלילותם, בא הצביון השלם במהלך הרוח, ויוכל לבא לצעוד בארחות החיים המשוכללים מכל צד ופינה. ההכנה אל הקודש כעצם הקודש, מוכרחת להיות מכוללה מכל התוכן שעל ידו תשתלם הנשמה, והיום והלילה יחדו ישימו עליו משטרים. ותחילתן של ההתחלות אשר להכנת הקודש, צריכה להיות מלאה כל הענין בלא שום מחסור, המקביל לעומת השלמות הגדולה שהקודש הכולל כל שואף אליה. ובהחסר מההתחלה של ההכנה כח אחד, או כח התוכי של עצמיות הנפשיות או כח הסביבי המרשם את העולם החיצון בכל עושר שפעיו, הרי הדבר צולע ונחשב להכנה מומית אשר לא יוכל הקודש השלם להתקשר עמה. ע"כ מוכרח להיות היום כמחר, מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו, וליליא דהאידינא הא נפיק ליה. ומוכרח יום האחד המשלים להיות נוסף בדעתו, המסכמת בהכנתה הגדולה לדעת עליון, של מקורי מקוריותו של הקודש המתנשא לכל לראש 1. לה. 1. עפ"י דברי הימים א כט, יא.

ד.

ש"מ תרי יומי לבר מהאידינא. הזמן שבו ראשית דחיפתה של התנועה אל ההויה, בהופעה הרוחנית ובכל יצירה, מתוך נקודת התחלתה אינה צריכה [להיות] מתגלה במילוי האיכיות. העתה 1. שממנו מתחילים בהקשבה יכול להיות מקוטע, תבא הדחיפה הראשית מאיזה מצב שהוא. רק אח"כ כשתלך לבא לכלל השלמה, תדע שלא תעמד על המצב החד צדי שתנועת ההתחלה באה מחמתו. ואם היום הזה כבר נפק לילו, צריכים להיות תרי יומי של ההכנה הממושכת, הממלאה את הנשמות את יקרתה, שלמים בכל צביונם, לבר מהאידינא . לו. 1. עיין מורה נבוכים א, עג. ביאור השמות הזרים, לרבי שמואל אבן תיבון ערך עתה.

ד.

ומנ"ל דהסכים הקב"ה עמו, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא. התוכנים הפרטיים יכולים הם להגלות ע"י הופעה פרטית שהיא כלולה באיזו צורה של דיבור, אבל התוכן הכללי המקיף את כל, כזו המגמה הכללית של איחוד הקודש והחול במרום קדושת שרשם ועל ידו, אין כל דיבור מתגלה מספיק לו, ולא כל פעולה המציינת איזה סניף מיוחד, כ"א הדומיה העליונה השלילית שבשב ואל תעשה, המציינת את כל תוכן העשה הבא אח"כ, וזה יצא בגילוי ההסכמה, ממה דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא .

.nf

ופרש מן האשה. התוכן המיני הוא היסוד המנצח באדם, העושה אותו לחי וקיים לעד. כשם ע סילגתמ דע ידע סימייקה סייחהש"תינפוגה סתמלגהב הז חכ י, תב לעופ אוה נך דרעב ונגכ הרוחני הקיים בעצמיותו. שרשו של כח זה בפנימיותה של הנשמה, הרי הוא היסוד המקיים את אור החיים, המזריח ומבריק אותו לכל שלל צבעיו הרבים המתנוצצים בבהירותם הנפלאה. ומתוך שבהתגלמות החיים אין הזוהר המקורי הזה מתכנס באישיות מיוחדת, קצר הוא הכח המחזיק של הפרטי[ו]ת להכיל בתוכו מעין נובע זה המתגבר בשפעת אורות חייו עדי עד. הרי הוא מנביע מיניות ודורי דורות. מתעלה על כל היא האישיות העליונה של אבי כל הנביאים, המתעלה על כל נבואה, חזיון והופעה, אין מצר לגודל נשמת נשמות זו, דורי דורות ומיניות מוחלטה המתפצלת לאלפי דור, הרי היא טבועה) [הם טבועים] בים אורים אחד גדול ומלא נהרה אין די. אין צורך של התפשטות מחולקה, תמלוגמ תוינימ תנוכתל תקקוז תומלגתה תעיבת ויא. תאבאשה ייחו 1 אשר להם זקוקה יצירת עולם ומלאו אשר "לא תוהו בראה" 1, בתוכנס המתנשא לשיגוב דור דורים במקוריותם, אין להם יחש ותביעה בחיי האישיות הנערצה, הכוללת בקרבה את כל הוד המיניות של שפעת דורי דורות, שהם רק עתידים להיות שואבים ממעינו שאינו פוסק, רק מתגבר והולך. גדולה מיוחדת זו, מסלקת וסלקה את הערך המיני לגמרי מיסוד האידיאליות אשר לנשמה, ותוצאתה היא העובדה שפירש מן האשה. _ לח. 1 ישעיה מה, יח.

.6f

מאי דרש. עומק דעת כזה [המעלה] את האדם למרומיו וקובע את אור שורש נשמתו העליונה בקרבו, עד כדי הכרתו הבהירה בערכה המתעלה, הוא נדרש בכ"ז לשאוב את חותם האמת של החלטת חיים זו, באמת 1 המוחלטה של אור אלהי עולם בעולמיו, זו היא האמת היוצאת מדבר ד' אשר בתורת אמת. ובזה באה תביעה של מקור הדרישה של עובדה נשאה זו לכלל שאלה, מאי דרש. לט. 1. אולי צ"ל: מהאמת.

.n

נשא ק"ו בעצמו. הק"ו הוא מגלה את העושר המפורט שיש באוצר גדול כללי, שמפני גדלו איננו נראה, מפני שהזיק היחידי כלול הוא ונטבע כולו באור האבוקה הגדולה. אכן מוצאים נקודה זו בעינה באוצר אור פחות, שאין השטף של הגלים כ"כ גדול ואמיץ עד כדי לכסות על הנקודות הפרטיות, ומשם באים ומחליטים, מכירים ומבררים, את הנקודות הללו שבתוך האוצר הגדול העליון, שמתוך שפעת רוב אורו ובהירותם לא יוכלו להראות. וביחוד מתבלט הדבר לגבי ערכי מוסר מעשיים, הנובעים מתוך עולם עשיר קדוש ונשא עליון, שיבאו בירוריהם רק כשהאורה מתקטנת ומתגלמת באיזו הגבלה צמצומית. אבל החמדה הפנינית שנמצאת בשדרת האורה שהושפלה, מתגלה לפנינו מיד באור המתעלה מדין ק"ו, המתנשא משפל אל רום, נשא ק"ו בעצמו. _

אמר, ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהם אלא שעה אחת, וקבע להם זמן, אמרה תורה "אל תגשו אל אשה", אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי [ואינו קובע לי זמן] על אחת כמה וכמה. הטבעיות החמרית שהיא מושלת באדם למטרת ההמשכה של החיים האישיים הגופניים והמיניים, היא מעכבת את האור העליון שהוא הרבה למעלה מן הטבעיות, אור ד', מהופיע באדם בשליטתו המלאה. אבל למרות העיכוב הגדול הזה, אין זה מוכרח שלא יוכל איזה זמן קצר לבא, שהאדם, למרות חומריותו וקישורו הגופני האמיץ, שוכח הוא את הכל ומתעלה עם נשמתו אל המקור העליון שממנו חוצבה. מובן הדבר שלא יוכל ענין נשגב כזה להמשך זמנים גדולים. החומריות השלטת תחדור לעמקי ההכרה וחגוי הרצון, ואז יועם האור העליון ולא יראה עוד בכליל הודו. אבל על שעה אחת הדבר אפשרי מאד. ולפעמים יש שההסכמה האישית [היא] (המכוונת את הדעה אל אותה השעה הרוממה, והרוח הכללי שבעולם יש ג"כ שמסתגל הוא לאיזו רוממות רוחנית נשגבה שאין אנו יכולים לדעת את גלגלי הסבות העליונות הללו שהזמן הקבוע גורם להם, ועת רצון מילתא היא 1. והנה ראינו שהיחש הבשרי הוא כ"כ מעיק על ההזרחה האלהית, עד ש ישראל שלא דברה עמהם שכינה כ"א שעה אחת, שאפשר לנשמה למרוד בכל תפקידי הגוף לשעה, ו קבע להם זמן, שאפשר לרכז את הרעיון בהכשרה, ואפשר שהסביבה גורמת ג"כ התנשאות רוחנית עליונה ע"פ הסדרים הנעלמים שהופעות הזמן מתגלגלות על ידם, ועם כל זה אמרה תורה "אל תגשו אל אשה". הרושם הגופני מעכיר הוא, הזיקוק התולדתי יש בו משום הכהות הכמותית המנגדת להגדולה האיכותית המתאצרת בגודל של אישיות מיוחדת, והרושם הנטייתי פועל את החשכתו. ודין ק"ו הוא, שהוא אינו הולם למעמד עליון של גדולה נפלאה, העולה מגדרי הטבעיות כולם, גם מגדרי הרוחניים שלה, שבכל שעה ושעה מדבר עמי, ולא קבע לי זמן, המעמד האישי והאיכותי שולט בו תמיד ולא ישפל גם לרגע אל הכמותיות ותולדותיה הטבעיות, מדין ק"ו, על אחת כמה וכמה. _ מא. 1. עיין ברכות ח, א. יומא סט, ב. תענית כד, ב. יבמות עב, א. סנהדרין סד, א.

ומנא לן דהסכים הקב"ה על ידו, דכתיב "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם" וכתוב [בתריה] "ואתה פה עמוד עמדי", ואית דאמרי "פה אל פה אדבר בו". החק המוסרי בכל ערכיו בין במדות בין בתוכני הקודש העליונים, מצטייר הוא בשתי צורות פנימיות זו מזו, הצורה של חובה והצורה של טבע. החובה גדולה היא בעליונותה, מופעה היא ממקום גבוה הרבה יותר מערכו של האדם. והטבע גדול הוא בעמקותו ורישומו. מתחבר הוא בטבעו של אדם. ובכל גילוי, בין בדרך חכמה והכרה בין בדרך נבואה. יש מקום לשני מיני הקיבולים שהאדם המוכשר מקבל בהם את אורו, שהם מתחלפים בתכונתם בין חובה לטבע. והופעה כללית עליונה זו, שבססה את יסוד אישיותו של משה רבינו לסמן על ידה את נבואתו העליונה המיוחדת אשר לא היתה כמוה לא לפניו ולא לאחריו, צריכה היא להיות מובנת בשני הצדדים, בצדה החובתי ובצדה הטבעי של הטבע הרוחני היותר עליון שבבחיר האדם. וההגבלה החובתית מתאמת היא להציווי "ואתה פה עמוד עמדי" שלעומת "שובו לכם לאהליכם", וההגבלה הטבעית תוצאה היא ממדרגה העליונה של "פה אל פה אדבר בו", שאין בה מקום כ"א לרוממות עליונה כזאת שאינה מתמשכת למין, וממילא אין לבעליה יחס עם המיניות, והרי הוא נפרש ומתעלה מכל תוכן מיני בתור תוצאה של הופעת נבואתו כולה

ומדריגתה העליונה המרוממה גם מכל לימוד פרטי, שעולה על לב איש אלהים <1>33 הנשא מכל יציר נברא, שהוא מגדיר את דעתו שהיא מוארה ממה שהסכים הקב"ה על ידו משני הצדדים, הטבעי והחובתי. מב. 1 דברים לג, א. תהילים צ, א.

ד.מ

שבר את הלוחות מאי דרש. לא רק הוד החיים העליוניים בעת פריחתם, העולים לפעמים הרבה יותר מהמדה הנאותה לעולם וליצוריו המוגבלים, לא יצאו אל הפועל להזריח אורם בעולם. כ"א בהתפלש האור העליון שלהם דרך אותם צינורות הקודש שמפי יוצר כל כוננו להזיל חיים נערכים לכל יצורי עולמים, והם הם הליכות של התורה המתהלכות בכל אותיותיה וקמטי דרשותיה לכל אורחותיהן, כי אם גם משבר המוכרח לבא, החשכה והסתרה של האור, מפני שלא יוכלו הבריות בהשפלתן לקלוט אותו בבהירותו, למען יתן מקום לאור ממועט, שרק הוא יכשיר את החיים באחרונה לאור הגנוז היותר עליון ומגמתי, גם סתירה זו של צורך בנין, בנין יקרא לה, וממאור התורה וארחות דרושיה מוכרח להתנוצץ אור זה, המורה דרך, איך להאפיל את האורה העליונה, למטרת הגלותה באחרית הימים, ותאות שאלת מאי דרש לשבר את הלוחות. _

ד.מ

אמר, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה "כל בן נכר לא יאכל בו", התורה כולה [כאן] וישראל מומרים על אחת כמה וכמה. הארה גדולה, כשהיא נתונה בנתינה אלהית למי שאינו הולם לה, הרי היא מקלקלתו ומקלקלת את העולם, במה שהארה עליונה זו בעצמה יורדת מגדולתה ומתעכרת ע"י התחברותה לנושא המעוכר בסדר ההדרגי של העולם, הוא דבר פשוט. אמנם יש גם כן סדר דילוגי לעולם, שבו אין היחוסים כ"כ מעכבים בהדרגותיהם, אבל גם סדר דילוגי זה ערכים יש בו, תנאים ישנם גם בקפיצה היותר נשאה. הפסח על שום שפסח המקום 1. ההפתעה של גילוי שכינה במצרים. לקחת גוי מקרב גוי 2, לא נהיתה כמוה בעולם, ולדורות עולמים עומדת היא לנס בדילוגה הנפלא, מ"מ נשאר רושם יחושי שהוא מבסס את החיים האנושיים שהם מוגבלים ומלאים בכל צדדיהם הגשמיים והרוחניים, יחושים וערכים) מותניים] [מתונים]. ואם הפסח עם כל דילוגו, נשאר בו התנאי שמ"מ "כל בן נכר", "שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים" 3, "לא יאכל בו". ובהיותו אחד מתרי"ג מצות [ש]איננו סופג בתוכו את הסידור וההדרגה שהיא גם היא מאפני בניית העולמים, החיצוניים והפנימיים, האנושיים והעליונים מהם וכל 4 סביבותם, - הרינו רואים שההמרה היסודית, קציצת העיקר באמונה והסרת הלב מאחרי ד', אף שהיא מתגלה רק בצורה מעשית או ליביית, ויתכן לומר שאין יד הבחירה מגעת לעקור את הדבר היותר יסודי העומד למעלה מכל הדרגה שביחוסי הקודש, - מ"מ הרי היא מעכבת, ק"ו בתורה כולה, שגדולה וכוללת היא, עד שלא תוכל להסיר מתוכה את התביעה ההדרגית, שסכנה עצומה היא לעולם, לישראל ולהופעת התורה עצמה, אם תתחבר במציאותה לאותו הנושא החשוך שנתלפף עם ישראל בירידתו הנוראה של חטא העגל, אשר רק עילום האור, הקטנתו, שבירת הכלי המחומר המחזיק אותו ומקשרו אל העולם החמרי המעשי, - רק הוא היה יכול לפעול את הפעולה הכבירה של הצלת האומה והעולם, והאור העליון בעצמו, שגניזתו היא היא המכשירה אותו להגלות באחרית הימים באור שלם אשר לא

יכהה לעד, "והיה לך ד' לאור עולם ואלהיך לתפארתך לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ד' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך. ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי, מעשה ידי להתפאר 5. מד. 1. פסחים קטז, ב. הגדה של פסח. 2. דברים ד, לד. 3. זבחים כב, ב. 4. בכת"ק ניתן לקרוא: על. 5. ישעיה ס, יט-כא.

מה.

ומנ"ל דהסכים הקב"ה על ידו, שנאמר "אשר שברת" ואר"ל יישר כחך ששברת. יש דרך של קלקול לצורך תיקון, שיסוד הקלקול הוא מוכרח לבא מפני שאי אפשר להתיקון להופיע בעולם כ"א ע"י הקלקול שקדמו. ואי האפשרות היא בעצמה מדה מוגבלת שהיא נאה לנברא ולא לבורא כל ב"ה, שאין גבול ליכולתו העליונה. אמנם כאשר יעשה האדם איזה קלקול לצורך תיקון, הרי הוא משובח, אם התיקון שיהיה לקלקל בעבורו קלקול כזה, אבל לומר על קלקול כזה, הנובע מקוצר היכולת, שהקב"ה מסכים ע"ז - א"א, אין כאן כ"א קוצר יד אנושי, ואין להביאו במשפט על אשר עשה כפי בינתו ויכולתו, אבל הסכמה עליונה על הקלקול לא יש כאן. ויש אמנם קלקול כזה, שהוא רק נראה לנו שהוא קלקול ובאמת בעצמו הוא תיקון גדול, ולא רק קיצור יכולת גורם את עשייתו של הקלקול לצורך התיקון, כ"א הכרה אמיתית ועליונה ברז התיקון שספון במה שנראה שהוא קלקול, קלקול כזה הוא עצת ד' ממש. אישור הכח מאת השי"ת לא יבא לעולם על הרעה והקלקול, אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה 1 והחושך. וכשאנו מוצאים "אשר שברת" בהזכרת החיבה של צואת הלוחות השניות, שדורש מזה ר"ל יישר כחך ששברת, הוא לנו אות נאמן כי שבירת הלוחות אז, לא היתה בגדר קלקול מוכרח, כ"א הוא טוב גמור אלא שהוא מכוסה ומעולף במסוה של רע וקלקול. והרי זה תוכן של הסכמת הקב"ה ע"ז בקראו בשמו לאמץ כחו ממה ששבר, יישר כחך ששברת. מה. 1. ב"ר פ' ב.

מה.

ת"ש "והיו נכונים ליום השלישי" קשיא לר' יוסי, הא אמרינן יום אחד הוסיף משה מדעתו. הקביעות האלהיות המקוריות היתה צריכה להתבטא מפורש. המעמד שהיה מוכן לישראל לבא לקבלת התורה מצד התוכן האלהי, בלא השקפה אל הצד האנושי שצריך להתחבר מצד המקבלים, היה צריך לצאת מפורש, למען דעת כי הצד האנושי, שעליו ג"כ אמנם זורחת ההארה האלהית במלא אורה, לא יגרע מאומה מהמילוי הגמור של התוכן האלהי כמו שהוא מצדו העליון, העומד מצדו בעזו. ע"כ הוגבל היום השלישי מצד הדעה העליונה מפורש, והרי הוא עשוי וגמור, ואותו החידוש של ההכנה האנושית ברוח ד', שהשלמתה היתה דרושה להיות דוקא בתחילה ע"פ דעתו של משה, שנתבררה אח"כ למפרע שהיא היא בעצמה הדעה האלהית באין שום גרעון כלל, (הוצרכה) [הוצרך] לבא (בשיעורה) [בשיעורו] השלם להאחד עם הביטוי האלהי של הופעת האור מצדו המפורש, ב"ו[ו]היו נכונים לשלשת ימים", ומתאים הוא ומתמלא בתעודתו הכוללת ע"י אותו היום שהוסיף משה מדעתו.

מה.

תניא "וישב משה את דברי העם אל ד'" וכתוב "ויגד משה את דברי העם אל ד'". המחשבות הקדושות בקדושה פנימית נצחית, בכל מקום שהן עומדות עומדות הן בצביון ובמעלתן. רק דברים ארעיים ומוגבלים, דברי חפץ גופניים וזמניים, הם יפשוטו צורה עצמית ויפסדו מערכם, בהיות הנושא מתעלה למעלה עליונה מאותה המעלה שעמד עליה, בעת אשר נצטיירו הדברים בצורה הקטנה והפשוטה. אבל דברי האמת העליונים, אור ד', הארת היש האמיתי וזיו החיים האלהיים, כמו שבכל גודל שיהיו, עדיין לא הגיעו למדת גדלן, כי "שמים לא זכו בעיניו" 1, כן בכל קוטן שיהיו, אינם נפחתיים מערכם. והלב בשביב טהרתו, כשהוא פונה בחפצו הפנימי אל העריגה האלהית, יש בו כבר אור חיים מאור חכמה של מעלה, שכל ההצעות של הדרישות והמדעים לא יבאו כ"א לסמן את אותם הערכים, שבצורה חיה ועצמית, מונחים הם כבר באותו הלב התמים הזורש את אלהים, מחפץ טבעי, טהור, חפשי ועצמי. אמנם אע"פ שהדברים הנמוכים בהשגת כל העם וציורם הנם תמיד עומדים במעלתם העליונה, אלא שההתקטנות היא רק קטנות כמותית, מ"מ הרי הם דומים לערך הגרעין טרם שנצמח ממנו האילן השלם וכל הסתעפון[ות]תיו, והם זקוקים לאיש עליון אשר יביא את הדברים שביושר הלב, המכוונים לאור אין סוף העליון ב"ה, אל מקורם העליון, ויפרחו אז בפאר (הסתעפותם) [הסתעפיותיהם] ושריגי פרטיהם המראים את כחם. אמנם חוץ מזה עוד לאלוה מילין 2, שהרי מתוך כל הגיון ומחש[ב]ה יוצאים סעיפים רבים, ונהרי נחלי חכמה שוטפים הם, בדרך תוצאה והופעה של חידוש, מכל ערך רוחני, וההתילדות הזאת של ההופעות החדשות שהם הם ילידי התוכנים הישנים השקועים במעמקי הנפש הישרה, הם צריכים לאמן גדול נאדר בקודש שיוציאם, - באור קדשם, ביושר מעלתם ובפארם האלהי - אל הפועל. ואף כי הערכים המתחדשים אינם כלל אותם הערכים עצמם השרויים בלבנות התמימים הקולעים אל היושר האלהי בתומת ישרתם, מ"מ הם מתיחשים גם הם אליהם, מפני יחש הקרבה שבין האב והתולדה. ע"כ הוצרכו באותו המאורע הגדול האלהי, מעמד הנשגב של מתן תורה, אלה שני הענינים: "וישב משה את דברי העם אל ד'", כמו שהם השיבם אל ד', העתיקם בעינם מגולמיותם קטנותם, אל צורת גדולתם, ונראו ונהרו אותם הרעיונות בעצמם, שהיו שרויים בלבבם של ישראל בתומתם, באורם האלהי הגלוי ברב עושר הוצאתם אל הפועל, והם הם הדברים עצמם, שנראו פשוטים וקטנים, נראו ענפים וגדולים, מרחבי שמים לא יכלכלום. ועוד זאת יתרה, אור מוליד אור, וזוהר מוליד זיו, וזיו מוליד זיו, וכן הלאה עד שלא לבד שעצם הדברים שבו אל ד' אלא באו לידי אותה מדריגת הגידול החידושי, עד שהיה מה להגיד מהם אומר חדש, "ויגד משה את דברי העם אל ד'". _ מזו. 1. איוב טו, טז. 2. עפ"י שם לו, ב. _

א.ת.

מה אמר לו הקב"ה למשה ומה אמר להם משה לישראל ומה אמרו ישראל למשה ומה השיב משה לפני הגבורה, זו מצות הגבלה דברי רבי יוסי ברי יהודה. כשהדרכה העליונה המתכונת לרום המעלה היותר עליונה שבמגמות, להביא את העולם ואת החיים, את כל הנשמה ואת כל הקיבוציות שבאדם וכל היש, למטרתה הנשגבה המצויירה ברום החביון האלהי ע"י כח החיים מלאי עז ד' שבתורה, ובשביל אותה המגמה שאין קץ לעליוניותה, מוכרחת היא דוקא המדה המעשית והציורית, הקרובה להיות מתגבלת עד כדי אותה התפיסה בחיים, שתוכל על ידה לרוממם ולשגבם, צריכה היא הציוריות של המגמה לבא מאותו הגובה האלהי של התגלות אור ד' העליונה, באותו התוכן השלם האיכותי, שהנשמה התמציתית, שאור חיי העולמים שרוי(ים) בה, נשמתו של משה, יכולה לקבלו. ע"פ אותו הציור הנשגב יכולים הדברים להגיע

בתור העתקה שניה לישראל. לא כמו התוכן של החיובים וההוראות המעשיות שהם הם עצמם הדברים בעינם, בין שעומדים בגובה בין שעומדים במורד, אבל המגמות הציריות כשהן מצויירות בנשמה הגדולה, הן עומדות במלא עשרן, ומשם באות הן אל ישראל כפי אותה המדה הראויה להם. והשאיפה, לולא שבכחה הפנימי הכמוס יש בה כל אותו שיעור הגובה האידיאלי שיש בציר, לא היה אפשר לבא על ידה אל אותה המגמה הצירית גם באלפי דור. אבל מפני שהשאיפה וחשק הרצון להתכליתיות העליונה קבועים הם באומה הקדושה שקודש העולם הוא מנת גורלה, ואם הביטוי מוכרח להיות חסר מפני אי האפשרות לסכם את התוכן הכמוס שבשאיפה שהנשמה צמאה אליו, ובינת הלב לא תוכל לבררו לפרטיו, ע"כ נמסרים הדברים בעינם לאותו האומן הגדול שמביא את המגמה לפיתוחה הגמור, ובזה מתחברת השאיפה עם הציר האלהי ברום גדלו. וההתאמה הזאת של הציר האלהי במבוקשה של תורת חיים, והשאיפה הפנימית של נשמת ישראל לגשם את המגמה האלהית, נפגשה פגישת ציור במגמה ומגמה בציר ע"י התחלפות המעמדים הנמצלים, ע"י משה שקבל את הארת הציר ומסרה לישראל לפי כח ציורם, וקבל את התמצית השאיפתית והרים אותה לפי הכח הכמוס בה, שהיא אז נמצאת מתאימה אל הציר האלהי וזה הגובה העליון שבמבוקש ההדרכה התורית בא להוציא אל הפועל בחיים ובעולם את תעודתו ע"י ההגבלה המדוייקת שהיא מעמדת את החיים מול האלהים בכל דרישותיהם, ומפנה את כל תנועותיהם וערכם העצמי אל המגמתיות האלהית העליונה, המובאה לתכליתה בגבורה של מעלה, לא כמו החלישות הרוחנית שאינה כ"א מבטאה ומציירת ואינה מגשמת דבר בחיים, שזהו אות על חלישות החיים ודלדול האמת שבמבוקש המגמתי, "לא כאלה חלק יעקב" 1. השאיפה ברורה היא ומקושרת עם החיים המעשיים, ועם זה הגובה שלה הוא עליון מכל מה שיוכל על לב כל יצור לעלות. ודוקא גובה זה גורם לאותה ההגבלה, המעמדת את החיים במעמד של ריחוק מעם האור האלהי בתביעותיו מהעולם, לא לפי הגבלתו הירודה אלא לפי העצמיות של הרוממות. זאת היא מצות הגבלה שמרום החביון ירדה, מה א"ל הקב"ה למשה, ונתקשרה עם החיים באמירת משה לישראל בתור ציור מגמתי שחדר אל רוחם, אחרי שעמד בעינו וגדולתו, גם אחרי הצטמצמו לפי תוכן החיים שלהם. ולעומת מה אמרו ישראל למשה, בהביעם את איווי נשמתם לאותה השקיקה המגמתית, - ומה השיב משה לפני הגבורה, הגבורה האלהית, שאין מעצור יכולת לפניו, היא מוציאה אל הפועל את ההתגלמות של התשוקה הפנימית הנאדרה בקודש אשר בנשמתם של ישראל. וזו היא מצות הגבלה, המגיעה למטרת הקירוב האלהי ע"י ההתרחקות המשוערת באותו השיעור האלהי, שהוא יסודה של תורה ואור עולמים שבה. מ.ח. 1. ירמיה י, טז.

.64

רבי אומר בתחילה פירש עונשה דכתיב "וישב משה" דברים שמשבבין דעתו של אדם ולבסוף פירש מתן שכרה דכתיב "ויגד משה" דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה. וא"ד בתחילה פירש מתן שכרה דכתיב "וישב משה" דברים שמשיבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש עונשה דכתיב "ויגד משה" דברים שקשין לאדם כגידין. אם רוצים להאיר את אור הנשמה בטהרתה, שתתרום מאליה בזיקוק מלא אל תעודת חייה העליונים, צריכים בתחילה לערוך מלחמה נגד הכח העור השורה בגופו של אדם, כח הרע החמרי והתפשטות כחו במלא העולם והיצירה. כשעוקרים את כח החושך, כשמבטלין את פעולתו ע"י מה שהאדם מנתק את מהותו ורצונו מהרע והכיעור, בהיותו מכיר את גנות הרשעה ואת הרעה הגדולה שיש בהשחתתה, אז כאשר אח"כ באה שלהבת הקודש ומאירה, כשאור ד' שע"י אורה של תורה מביא את החיים לעולם, נעשים החיים הללו שלמים באין שטן ואין פגע רע 1 המעכב את בהירותם. בצורה חינוכית

מגמתית כזאת, הדרך המסודר הוא להסתער תחילה על כח הרשעה לעקרו ולהחלישו, ולבא אח"כ להארת הרוח בקדושת התורה ודעת ד' העליונה. יש בזה הדרך צד של מעלה, שאח"כ כשבאה הבהירות הרוחנית, באה נקיה ומסולתה. אבל ישנה עוד הדרכה, שהיא שואפת להשתמש גם בכחות הרשעה עצמם, אל המגמה הקדושה העליונה. ע"כ אינה ניגשת לעוקרם, כ"א היא משתדלת להאיר את הנשמה באור הקודש המלא, ואם בתוכיותם של כחות החיים הסיגים הרעים מונחים, אין זה דבר המעכב את האור אלא הגורם עוד להתגברות כחו, בהיותו נוטל את החיל הנוטה לרשעה לעבוד על ידו את כל עבודות הקודש. רק אחר שכבר יריק את כל כחות הרע לצרפם ולשעבדם אל הטוב העליון, אם ישארו סיגים תחתיתיים שבשום אופן לא יצרפו, ואינם יכולים בתכונתם להתמזג עם סדר החיים העליון הטוב, עליהם ישיב אח"כ את ידו להומם לעוקרם ולבטלם. לפי הסדר הראשון בתחילה פירש עונשה, לשבב דעתו של אדם, להמם את כח הרע ולעקרו, למען לא יטיל את ארסו ביסוד האור והטוב שצריך להתפשט בשלטונו העליון. ואחר שכבר ניקה את הכח הנשמתי מיסוד הרע, אז פירש מתן שכרה ותהיה עריגת הטוב מלאה, שלמה וברורה. אבל לפי המדה השניה של שיעבוד הכחות כולם אל הטוב, הכרח הוא להתחיל מצד הימין לפרש מתן שכרה, להלהיב את אור הטוב. בהתרומם שלהבת הקודש אל הטוב ואור ד', בא כל שטף החיים כולו ועובד הוא את עבודתו. מרוב התרוממותה של הנשמה מזדקק גם כח הרע, משתעבד הוא אל הטוב, ומגביר את כח הקודש. אמנם מה שנשאר בתחתית, שמרי החיים והזהומא החמרית, ע"ז משיבים את כח הפעולה אח"כ, לפרש עונשה בדברים הקשים כגידיים, למען יתבערו הסיגים היותר חשוכים המערבים את רוס הטוהר של הטוב המלא, שכבר התחיל בשלהבת אורו לעבוד את עבודת הקודש במלא הארה, ותהיה תכונת הטוב אז תמימה, במלא גבורתה בעושר כחותיה, ובטהרתה גם יחד. מט. 1. מלכים א ה, יח.

ג.

ת"ש ששי, ששי בחודש ששי בשבת, קשיא לרבנן. הא נמי ר"י היא. הערך של השקפת העולם האמיתית מצד המבוע האלהי שלו מחולק הוא לשתי מפלגות כלליות, שכל אחת משפיעה הגיונות מיוחדים והזלת חיים פנימיים בהלך הרוח, מיוחדים למיניהם. והם הם ערכי השבת וערכי החודש, ערך ה"תחילה למקראי קודש" 1, וערך התחלת הסתעפות קדושת הזמנים ומקראי קודש. הערך של הארת ההויה ביסוד התחדשותה, עדות בריאת העולם והוצאתו אל היש בדבר אלהים חיים בורא כל, זהו ערך השבת, ותוספת קדושתו על כל מועד וזמן. הערך הסמוך לו הוא ערך המשטרי, ההשגחה וההנהגה, הסידור והתיאוריה, בכל מלא עולמים. בכמות, מתפשטת ההכרה הסדרנית לענפים רבים ומחשבות מתפצלות וחודרות מאד, אבל באיכות, הכל אחוז בברק העליון היוצא מיסוד העשיה היצירתית הקדומה בדבר ד', קדושת השבת, העולה על כל הגיון ודיבור, "לך דומיה תהילה" 2. בהשפעת הקודש של הדרכת הדיעות, ישנם שני אופנים ע"ד ההתחברות של אלה שני הערכים הכלליים. יש שהם יותר מועילים לחדור אל מעמקי הנשמה הישראלית, כשהם מתגלים בצורה ממוזגה ומותאמת, הופעת השבת והחודש יחד בתכונה אחת, זאת היא השקפת האמת העליונה הרואה בסידור והנהגה בכל עת ורגע, יצירה חדשה כמו מקדם ומימות עולם. להשרשת עולמים כזאת, ראוי היה שבמתן תורה יתאים התוכן החדשי והתוכן השבתי, "ששי", ששי בחודש, ששי בשבת.

אבל ההתאמה הזאת קשיא לרבנן, אשר כבר הורו את הצורך האנושי לאחוז בכל אחד מאלה הערכים בסדר מיוחד בפני עצמו כדי שיוכל כל אחד מהם להתעמק יפה, להתפשט ברוחב, ולהתמלא בכל מילואי

קדשו בכל חדרי מהותיותנו: הופעת החודש הירודה אבל הקדומה, הארת החיים הרוחניים הבאים מזיו הסדר העולמי, הפועמים בכל נשמה המתעלה להתקדש בכל עז וכח, מעצם הנוכחיות העולמית הגדולה "מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר" 3, קדושת החודש; וקדושת השבת העמוקה היא עולה למרומים, מתעלה מכל הגה, מכל חוש ומוחש, שוכנת בחביון עוז תוינחורה רירפשב הפוצה המשנה רהוטב ההלגתמו, ד סעונב', המולעה תימינפה הרכההב. וז הראהל, אין ערכי החודש וערכי השבת מתחברים ביחד, אינם מתמוזגים לערך אחד.

אמנם הא נמי רבי יוסי היא, שהאיר את שאיפת הרמת העולם ומלואו בסידורו המוחשי, אל רום המחשבה העליונה בערך יסוד היצירה, ע"י קדושתה של תורה, וביסוד מתן תורה חיבר את ערך החודש עם ערך השבת בהתעלותם של כל עולמי עולמים וזיו 4 כבודם. "השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע. יום ליום יביע אומר ולילה ולילה יחוה דעת" 4. עד אשר יאצרו הדברים לבא אל "תורת ד' תמימה משיבת נפש", ואור החודש יזהיר כאור השבת, אור הלבנה כאור החמה ואור החמה (כאור) שבעתים [כאור שבעת הימים] 7, "אור צדיקים ישמח" 8, "תחת כל השמים ישרהו ואורו על כנפות הארץ" 9, "דל עדהוי אוה דחא סוי היהו' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור" 10. נ. 1. קידוש ליל שבת. 2. תהלים סה, ב. 3. ישעיה מ, כו. 4. בכת"ק אולי: לזיו. 5. עפ"י תהלים יט, ב-ג. 6. שם שם, ח. 7. ישעיה ל, כו. 8. משלי יג, ט. 9. איוב לו, ג. 10. זכריה יד, ז. _

.k j

ששי למאי, רבא אמר לחנייתן, רב אחא בר יעקב אמר למסען. ההכשרה שהאומה בכללה, וכיוצא בזה האדם הפרטי, צריכים להכשיר את עצמם כדי שיהיו מוכשרים שההארה האלהית בנועם זיוה בעומק קישורה, תחול עליהם, היא מחולקת לשתי מערכות כלליות. המערכה האחת היא הטהרה, ההעתקה מן הרע והכיעור, מן הרפיון והשפלות. לפי אותו עומק הרצון שבוקע בלב האדם בחידור קרני (הודו) [הודה], הסכמת בריחתו ומסעו מתחנת הרפיון, מריפוי ידים מן התורה 1 ומכל טוב, לפי אותו העומק תחול עליו ברכת ד' ויתקרב יותר ויותר לאורו העליון. לפי זאת התכונה תהיה עיקר פעולתו של אדם, הלבית, המסע וההעתק מן הרפיון. הזירוז והאומץ ברכת ד' היא, שהיא מתפשטת על האדם יותר ויותר, בכל מה שיעמיק את העתקתו ממה שהוא נגד הזירוז אל הטוב, מכל חולשה המנגדת לגבורת הקודש.

יש אמנם דרך לחשוב שבהתעמק הרעיון בהכרת ההשחתה שיש בכיעור וברפיון הידים, באותו הרגע שההסכמה לסור מן הרע פלסה לה את נתיבתה בלבבו בעומק האמת, כבר נעשה כל הטוב המכשיר. הצעדים צריכים הם להעשות תמיד ברוממות הקודש, מנין הימים צריכים לעלות אל התוכן של החניה על התחנה הטובה שמשם רוח ד' נשאבת, שבה יגדל ויאמץ כח הטוב. ויהיו ראויים הימים להמנות בעצם מצד הדרגות של עליית הטוב והתעמקותו.

כיון שנשעו ישראל מרפידים, ממקום שרפו ידיהם מן התורה 1, ממקום שנפלו אל המסה ואל המריבה. 2, לבא בהסכמה אל הר ד' במחשבה של קדושה, ברעיון של תשובה 3, אחדות ושלוש, כבר יש דרך למנות את הימים שמציינים את אותו היום הגדול של מתן תורה מנסיעתן, לולא האמור בדרך השני שההעתקה

מן הרע בישראל בלא איטיות היא נעשית, בדליגה ובדרך פתאומי. אור התשובה נלקח הוא מאותו הרז העליון שהזמן וערכיו, ההתפתחות ההדרגית ומדותיה, אין להם שום תפיסה שמה. והוצרך המנין לבא לא למסען כ"א לחנייתן. באותו המקום המוכשר שהחל ציץ הקודש להפריח עד אשר גמל פרי קדשו ביום השישי. ורב אחא ב"י אמר שעוצם ההעתקה מן הרע לא רק נקיון וטהרה יש בה שהיא יכולה בתור פעולה שלילית להעשות ברגע אחד וראויה היא להעשות כך, אלא שבההעתקה מן הרע, בעומק עמקו, יש הרבה ממדת אור הדעת החכמה והקודש העליון, עד שגם המסע ההולך ומתרחק מאותו המצב הרפוי, הוא תוכן מאיר ההולך ואור בדרך קנין וחיוב, ומצטרף הוא אל אותו החשבון הגדול של החנייה בעצמה. ושניהם ביחד הם משלימים את הצביון הגדול של אורח צדיקים שהוא כאור נוגה ההולך ואור עד נכון היום 4. נא. 1. תנחומא, בשלח כו. 2. שמות יז, ז. 3. עיין מכילתא שמות יט, ב. 4. עפ"י משלי ד יח ועיין מדרש תהלים סוף פרק יח.

נ.ב.

וקא מיפלגי בשבת דמרה, דכתיב "כאשר צוך ד' אלהיך", ואר"י א"ר כאשר צוך במרה, מ"ס אשבת איפקוד אתחומין לא איפקוד ומ"ס אתחומין נמי איפקוד. הארת השבת העליונה, יסוד ההכרה האלהית הקודמת לכל יש, קונה שמים וארץ 1 המחדש העולם ומלואו. והחיים ההולכים ע"פ הכרה עליונה זו, המתעלה הרבה מהכרת המשטר שבהויה, ושערך המשטרי שבהויה מתעלה הוא בקדושתו ורום עליונותו רק ע"פ אותה המדה שהוא שואב מהופעת החידוש, יסוד קדושת השבת. אחרי שכבר קדמה השבת במרה, והחיים שע"פ הכרת הבורא, והעולם בתור הופעה לגמרי מיוחדת מיוצר כל ב"ה, הוכשרו ישראל לבא לסיני לקבלת התורה. אמנם כל הסתעפון[ותיהן הרבות של הלכות שבת הן חיקויים עצמיים וחידורים פנימיים להופעת הקודש של האמת העליונה המשלמת את ההכרה האלהית ואת היחש של העולם לאור העליון, חייו ומקור שפעו, מחוללו ומהותו, הן הן שהוצרכו להיות קודמות לתורה. אבל התחומין באו לא להעמיק את יסוד הארת השבת כ"א לבצר את עמדת האדם והאומה על בסיסם. ההכרה של ישיבת האדם במקומו, במחנהו, מפני הופעת קדושת היום, מקבעת היא את חותם ההשארות וההשתרשות בעומק החיים, הנמשכים ובאים מיסוד הכרת מורשת השבת. בזה יש מקום לדון באשר התורה כולה הלא היא באה לבסס את המעמד הנשא הזה, קדושת ישראל המיוחדת, "לדעת כי אני ד' מקדישכם" 2, ע"כ אין צורך להקדים את התחומין למ"ת, ודי בהארת השבת בכלליותה ועומק פרטיה המעמיקים הוייתה, עד עת מ"ת, שנתפשטה בכל סעיפיה היותר רחבים, שהם הם כל גופי תורה, שהשבת שקולה היא לעומתם. ומר סבר כי הביצור לעמדת החיים על יסוד השבת והארת קדושתו, לא בא בתור חטיבה מיוחדת בפ"ע אלא עצם 3 תנאי עומק הקודש של הכרת אלהות העליונה, הבאה בהארת יסוד החידוש המוחלט של כל היש, מידי אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא 4, הוא בעצמו המעמיד את החיים על התדירות של בסיס קדושת השבת. וזכירת השבת, המתפשטת בכל ימי השבוע, הוא תנאי עצמיות ההכרה העליונה האדירה בקודש הזאת. ע"כ ראוי להשלים את התפשטות הקודש של שבת שקדמה למילוי אורה של תורה, במרה, גם על יסוד הביצור העמדי, ואתחומין נמי איפקוד. נב. 1. בראשית יד, כב. 2. שמות לא, יג. 3. דכתיב אולי ניתן לקרוא: מצב. 4. פיוט אדון עולם.

נ.ג.

ת"ש ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים, ביי"ד שחטו פסחיהם ובט"ו יצאו ולערב לקו בכורות, לערב ס"ד אלא מבערב לקו בכורות ואותו היום ה' בשבת היה. כח האומה בגמר האופי שלה בנוי הוא ע"פ היסוד הציורי שלה בתוכן הרוחניות, שמתחלק להמון מדריגות ומינים שונים, בין רם ושפל, בין קודש לחול, בין טמא לטהור, עד הרום והקודש העליון של אור ישראל וקדושו אשר חלק ד' עמו, ועם זה 1 כח החיים העצמיים המונח ביסוד האומה והולך ומתפשט מדור לדור ע"פ צביונו המיוחד.

ההצלה של ישראל ממצרים הלקיחה של גוי מקרב [גוין] 2 שהוצרכה להיות בפלאים כ"כ עליונים וגדולים, היתה ביחוד קולעת אל המטרה של הסרת כח המנצח והשליט של מצרים מישראל אשר רצה לבלעו, בין בתיאורו הרוחני לשכח ממנו את אור חייו העליונים, - "מי ד' אשר אשמע בקולו [ולשלח את ישראל], לא ידעתי את ד' וגם את ישראל לא אשלח" 3, זאת היתה האמרה היותר מחוטבת של פרעה שבה הובלטה עצמות שיטת השיעבוד של ישראל, - והתולדה מזה הכברת כח החיים, בפריחה והתרבות המצרית עד כדי להכריע את כח ישראל ב"הבה נתחכמה לו פן ירבה" 4.

ואלו שני העניינים זה בזה הם אחוזים, במובן הויתה של האומה וצורתה, הגיונה העצמי, השקפת עולמה, תיאור חייה, המתבלט ביותר באמונתה והבנת האלהות שלה, בעומק הנפש המורשית מצד העליון המופשט הרוחני, וכח החיים המתראה ומתגשם בתולדה והקמת דורים בצביון החי של האומה - במבט יותר חודר, אחוזים הם שני העניינים זה בזה: אותו כח הרוחני המיוחד, אותו צביון האמוני ההגיוני, הקישורי 4 הנפשי המיוחד, הוא הנותן את הצורה המיוחדת לכח החיים ההולך ומתגשם בתולדה.

המשפט באלהי מצרים היה יסוד ההצלה. הפסת, זביחת תועבת מצרים לשם מצוה של קדושת שם ד' אלהי ישראל, אל אמת 5, אלהי עולם ד' 6, זאת היתה עצת ד' ותולדה מהפלא העליוני של הנס המופלא העליון של שבירת כחה הרוחני של אותה האומה אשר שמה לה למטרה לבלע את נחלת ד' 7, להקדיר את אורו של עולם ע"י הטמעתם של ישראל בין בשר חמורים וזרמת סוסים 8. ונמצא הפסח שבי"ד ומכת בכורות שבט"ו פעולה אחת היא, שהכשירו שניהם יחד את היציאה, החירות המוחלטת] ביד רמה, שנתגלה כח החיים הכפול של צבאות ד' 9, כח החיים העליונים של גילוי שכונה של צורת החיים הכללית הנאדרה בקודש של אל אלהי ישראל בהופעתו על עם קדשו, וצורת חיים האיתנה של גוי איתן, אשר כעוצם נשמתו העליונה הרוחנית מרוב אונים ואמיץ כח 10 אשר לא יעף ולא יגע 11, כה הוא עוצם חילו בחיים, וכל כלי יוצר עליו לא יצלח 12. כח החיים שבבשר ובחול אשר בישראל גם הוא ממקור הקודש יונק, "אשר קדש ידיד מבטן וצאצאיו חתם באות ברית קודש" 13. ויום החמישי בשבת חותם החול הוא, באשר יום הששי נטפל לקודש של שבת הוא. והאות שהתרומם החול, איתניות חיי הבשר והארץ, של "בני בכורי ישראל" 14 על כל כח משבית ומקדיר את אורו, על כל משחית ומחבל את נצחו ועוזו, היתה היציאה ביום ה' בשבת. כח החיים נתגלה בעצמות היציאה ביד רמה, והיא היתה הסבה האופית שהיתה בעצת ד' מוכנה להכות כל און 15 בארץ מצרים. אמנם קדמה מכת בכורות, מפני שבאמת היתה היציאה המעשית רק גילוי פומבי לאותו אומץ הצביון וכח החיים הנאדר והרענן שבישראל, הנובע מיסוד חיי כל העולמים, וכמו שבאמת מבערב לקו בכורות, ונתאדר כח החול ברום הקודש, ואותו היום ה' בשבת היה. נג. 1. פירוש: בנוי גם כן על פי. 2. שם ד, לב. 3. שמות ה, ב. 4. 4א. אולי צ"ל: הקישור. 5. תהלים לא, ו. 6. ישעיה

מ, כח. 7. עפ"י שמואל ב, כ, יט. 8. עפ"י יזחקאל כג, כ. 9. שמות יד, מא. 10. ישעיה מ, כו. 11. שם שם, כח. .
12 עפ"י שם. 13. שבת קלז, ב. ברכת בריתמילה. 14. שמות ד, כב. 15. תהלים קה, לו. .

7.

מדחמיסר בניסן ה' בשבת, ריש ירחא דאייר שבתא, וריש ירחא דסיון חד בשבת, קשיא לרבנן. כשהחול נותן את כחו ומתרומם בכל תועפות עזו לסעוד את הקודש, כשתוקף כח החול הכלול בקדושתן של ישראל הכריע את כח החיים המצרי בה' בשבת, בא אח"כ אור הקודש המלא להשלמתו, ונאה הדבר שריש ירחא דאייר יהיה בשבתא. וכאשר הקודש מתמלא ומופיע, אז הוא מכשיר את כל התוכן החולני להיות בא בתור מכשיר לקודש מראשית הוייתו, שהיא מעלה יותר עליונה מאותה המדה שהחול העשוי כבר, העבר, נלקח בכל רכושו אל מרום הקודש כתוכן ה' בשבת, אלא לכתחילה, מתחיל מחד בשבת להיות האור בא מן כל ימות החול, שפעת החיים, יושר השכל הפשוט הבא מהופעת החושים, החברותיות וכל תוכניה, והכל מתעלה מראשית יצירתו להיות בא בהקדמה לאור תורה, המופיעה בכל עמקי תהומות כמו שהיא מאירה בכל גבהי מרומים. וזהו נגד אותה ההשקפה של צורך השארות חלק אחד מן החול במקומו, בתור צל המוסיף הוד האור, כי הכח המכריע בשני האופנים, בלקיחת העשוי כבר אל הקודש, וביצירה מראש מקדם ערכי חול לשם קודש, אינו מצריך שום השארה מיוחדת במערכת החול, והאור של הקודש שלם ומבטיח הוא מכל צדדיו, בלא שום צורך של מחשכים להבליטו, וקשיא לרבנן.

7.

אמרי לך רבנן, אייר דההיא שתא עבורי עברוה. הזמן יש לו תכונה עצמית ותכונה אמצעית. תכונה עצמית מצד אותם ההופעות והרווחים, העדונים והענוגים של הזמן ההוא בעצמו, והאמצעית היא מצד אותו התוכן שזה הזמן מכשיר ומכין למדרגה יותר עליונה ומלאה מזו שהוא בעצמו מוכשר לזה בנקודתו העמדתית, בחוגו המיוחד לו. בחדשים, מתואר הדבר בתיאור החודש המלא והחסר. המלאות מורה על הרחבת הזמן מצד תוכנו העצמי, שמצדו אין לדחוק ולצמצם את ערכו, וראוי הוא להמדד בטפיפה במדה שוחקת. והחסר מורה יותר על תכונתו האמצעית, שע"כ הוא מתפשט רק ע"פ מדת ההכרח ולא יותר. אותו החודש הממצע בין הופעת יציאת מצרים להופעת מתן תורה, מצד יחושו אל הגודל שבאלה המעמדים יש לו תואר שביל ממצע ומעביר שהוא התוכן של הכונה 1 האמצעית שבזמן, שלעומתו מצטייר תיאור החוסר בחדשים. אבל יש עוד אופן באמצעית שהיא מטרה לעצמה, כלומר לא רק מעבר פשוט, כ"א כח מורכב שמכשיר לקלוט שני אורות והופעות גדולות, שמפני גדלם ובהיקותם מוכרחים להיות מופסקים זה מזה הפסק זמני. וזה הזמן כשיש בו משום הכשר מורכב, שקונה (העצמית) [לעצמות] מורכבה משתי התמציות, יש לו כבר מטרה עצמית.

הקנין של יציאת מצרים הוא קנין האופי העצמי שבחירות האומה, העמדה על התכונה הנשמטית, מחופשה מכל מועקת זרים, והתכונה של מ"ת הלא היא אותו האור האלהי שראוי להקלט רק בהיות 2) (העצמית) [העצמות] הישראלית. כבר משוכללה ומוצאה לאור. החודש האמצעי, ירח זיו, הוא אשר קלט בו את ההכשר המורכב של (העצמית) [העצמות] הטפוסית הישראלית והקליטה העליונה של

אור התורה שהוכשרו עי"ז, ומתוך אופיו המיוחד, עם כל מה שהוא משמש בתור מעביר ממעמד חזיון גדול של יציאת מצרים למעמד החזון המתרומם מכל גדלות של מ"ת, שהיה ראוי מטעם שימוש ההכנית להחסר, יש בו ג"כ משום תוכן עצמי מורכב, שע"כ אייר דההיא שתא עבורי עברוהו. _ נה. 1. אולי צ"ל: התכונה. 2. בכת"ק אולי ניתן לקרוא: בחיות.

נ.נ.

ת"ש "ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באחד לחודש הוקם המשכן". חידוש הצורה הרוחנית של האומה, בהשפעת הקדושה באופן הנראה לחושים, בקנין של נחלה הנמסרת לדורות, הופיע בחידוש החודש הראשון, ראש חדשים 1, חודש האביב 2, המורה על הקישור הגדול שיש לכל היקום עם חידוש הצורה הישראלית, הנותנת נשמה עדינה רוחנית עליונה באף כל יציר נברא. עברה השנה הראשונה, החרות פעלה את פעולתה, התרוממו עד הגובה העליון במתן תורה, עבר עליהם כוס התרעלה של העגל, שסופו גם הוא בכל עומק מרירותו לטובה יהפך, להורות שגם הנפילה הרוחנית היותר איומה, לא תשבית את הוד הקודש אשר לאומה עליונה, בת אלהים זאת, והוחל התיאור המשוכלל בפועל הגשמי. בשנה השנית נקראו, אחרי אשר התעודדו מנפילתם, לחיים חדשים, ברית עולם לא תשכח. השנה השניה בצעדה לא הניחה חלק ממנה מבחוץ, כולה כנוסה היא בתקופת הוד הפריחה, באחד לחודש. - והמשכן, החובק בקרבו כל רזי עולמים, כל יחוסי ההויה בגלמיה והופעותיה השונות, ברוחניותה היותר עליונה, ובכל הוד מוסריותה וצחצחות רעיונותיה, תוקף נצחון קדשה ועוזו עליותיה במרומי שפירי אל נורא הוד, ויחוס הכל אל נשמת ישראל הכוללת כל, המרקיעה למרומי כל, - המשכן הוקם, הכל פעל בעדו, כל איתניות העולם, שפעת רוח אלהים המחדש כל היקום, הקורא ליש בכללו לאור באור החיים 3 למטרת קודש נשגבה, רחפה בהקמתו, והוקם המשכן. _ נו. 1. שמות יב, ב. 2. יג, ד. ועוד. 3. איוב לג, ל.

נ.נ.

תנא אותו היום נטל עשר עטרות. ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת האש, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לשכון שכינה, ראשון לברך את ישראל, ראשון לאיסור הבמות, ראשון לחדשים. ישראל בתור תמצית האנושיות כולה ותמצית היש בכללותו, מאוסף בצורה מרכזית לרומם ולשגב הכל, הופעו בהשלמתו הצורית, אוצרות האורה הכוללים כל החמודות האישיות, החברותיות, ההיסטוריות והעולמיות. הקישור שבין ההקמה המשוכללת של ישראל לחזון כל היקום יחד, הובלט בראשון למעשה בראשית של יום הפלאים הלוה, של ההופעה הראשונה של שכלול צורת האומה גם בתכונה המוחשית. ובאשר המשטר הלאומי איננו יונק ממקור דל ורזה, לא מתביעות ארעיות ושלהביות בשריות של צרכי שעה לבדם או של נטיות פורחות ונמללות, כ"א ממקור חיי העולמים, מידי אביר יעקב 1, יוצר בראשית, נוסדה המשטרה הלאומית אשר לגוי קדוש 2. ע"כ אז ביום השכלול הגדול, הוכרה ג"כ ראשוניות של הנשיאים, ראשון לנשיאים. וכאשר הסדר המשטרי של האומה יוצא לאור בקויו היותר יסודיים, כבר מתבלטת היא הצורה הרוחנית העליונה בקביעות אישיה נושאי דגלה, בתכונה מכוונת מראשית היצירות הנפשיות, ראשון לכהונה. והכהונה בו ביום גומלת היא את פריה, מראה את חילה, לא בכח בשר ולא ביסוד הסכמת בן אדם חציר, כ"א ע"פ עצת ד', העבודה המוארה

מפי יוצר כל, עצת ד' אשר יעץ על עמו ועל כל מעשיו, אשר נמסרה לנחלה להתמלאות ע"י בחירי קדושי עם קדשו, ראשון לעבודה. ועבודה זו, כשם שרמו ערכיה מכל בינת אדם, ומרוממה היא מכל הסכמת שכל ודמיון, ככה הראה אדון הנפלאות עדותו נאמנה לעיני עם פלאים בירידת האש, להראות לעיני כל, לספר לדור דורים, כי יש רז אלהי במערכת המעשים המסורים לסגולת האדם, וכי בנין העולם ושכלולו ע"פ עצת ד' מחולל כל, אחוז הוא בחוברת באלו הפעולות המדוייקות מצד עצמן בדיוק אלהי. והפלא העליון אור ד' אשר הגיח 3 מראש מקדם בראשית היצירה, לקרא לעולם ומלואו שיקומו ויעמדו להיות יש, קורא הוא תמיד לעם עולמים גוי איתן, ישראל, למלאות כל חלל העולם ההכרי בהודעת השקפת עולם ברורה ונאמנה זו, ובהשקפת 4 עולם מובעה מעומק רז היצירה הכוללת כל צורה וכל חומר, המאחדת בגדלה את הכל, היא מאחה בקדשה את כל צרכי בשר בקודש, ואכילת קדשים בתור פעולה נשגבה המותאמה לכל תוכנים אדירים בקודש, נתגלתה אז בפועל לחג 5 לדורות. וההופעה המורגשת בכל חוש פנימי וחיצוני, בכל מסבה ועליה, בעולם הפנימי והעולם החיצוני, הקישור של האלהות עם העולם במלא כבודו, בפועל ובמעשה כמו בשכל ובהופעה רוחנית, בהנהגה תולדתית ויצירה נשמתית המשלחת ענפיה מעולם עד עולם, (השארתי) [השראת] השכינה הראתה אז בראשית את הודה המזהיר, ראשון לשכון שכינה. וכח החיים, מקור כל הצלחה, מעין כל ברכה, ברכת עולם לכל עולמים, ברכת נפש לכל אישיות מיוחדת, ברכת עם לאומה לדורותיה, להתאזר בתעודתה וצביונה לעד, הכל אחוז ומשורג ממקור החיים העליונים הללו, מידי יוצר בראשית, ראשון לברך את ישראל. והחטיביות המיוחדת של האומה ואחיותה הכללית באור ד', ובדיוק המעשים ותיאור החיים על פי ד', היא היא הגורמת להמרכזיות הכללית, השמירה מהתפוצצות הכחות והציורים מיסוד המעשה הנקדש, ראשון לאיסור הבמות. והמרכזיות המאחדת את נשמת האומה בחוברת יחד, היא היא המטביעה את צורתה על הזמן, לקדש את הזמנים, לצייר את תוכן חליפותיהם ע"פ האור האלהי הבהיר אשר הופיע בימי צאתנו מארץ מצרים, לדעת את אשר עלינו להיות בעמים ובעולם, ואת אשר נתוה על לוחות התולדה כולה בקידוש הזמנים, "החודש הזה לכם ראש חדשים" 6. השנה מקבלת את צורתה לכל חליפותיה אשר בטבע המוחש, זרע וקציר קור וחום 7, ע"פ אותו הרושם הכללי שהאורה האלהית הופיעה בראשון לחדשי השנה, בהגלות יד ד' על עבדיו, על עולמו. ותולדות מעשיו, ראשון לחדשים. _

נז. 1. בראשית מט, כד. 2. ישעיה מט, כו ועוד. 3. בכת"ק ניתן לקרוא: הגיה. 4. אולי צ"ל: והשקפת. 5. אולי צ"ל: לחק. 6. שמות יב, ב. 7. עפ"י בראשית ח, כב.

.ח

ומדריש ירחא דניסן דהאי שתא חד בשבתא דאשתקד ד' בשבתא, דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת חמשה. שלשה סדרים מופיעים במערכת הזמן, השבת החודש והשנה. השבת קודש עליון מיוחד 1 מהגניזה העליונה של חביון ביסוד העולם מאור האלהי ברצון עליון, "בדבר ד' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם" 2, הגודל של חשבון העולם מפליאת היצירה בראשיתה שהיא למעלה מכל חשבון ודעת, לא תוכל להתלבש בשום שכל והגיון, ותפיסתה עם החיים היא סוד הברכה העליונה המיוחדת לישראל האמונים ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים". החודש, חשבון הכרת הזמן במשטריו מכוון נגד העולם הפרטי שהאדם מרגיש בחובו ע"פ רישום עולמו וחוגו. גדול ממנו הוא היקף השנה, שכח המאור הגדול משותף בה. מוצא האדם ע"י מחוגו

ומשתתף הוא עם העולם הגדול ורשמיו הכלליים, ומן הכל שואב הוא את חשבון רוחו וצביון חייו. מהלך האמת העליונה אינה מוכרה בכל אורה בתוכנים היותר תחתיים, קדושת שבת, יסוד האמת העליונה אינה מתגלה בחשבון הזמנים ואין לה עסק עם הקביעות, אבל מכריעה היא בגניזה את כל התוכן המסומן ומחושב. כח הכרעת הרוב ניכר ע"כ בהזזה בערכי הימים השבתיים, ע"פ מהלך הזמנים השנתיים והחדשיים בעמדת העולם בכללו, ובהופעת התורה ביחש לקדושת הזמנים, הוכרה ההזזה ההכרעית, וארבעה ימים, שהם הרוב משבעת ימי השבת, מכריעים הם תמיד. יותר מזה לא יוכר ההפרש בין ר"ה לר"ה ובין עצרת לעצרת. לא יוכר ערך הרישום של הקביעות השבתית לעומת התנועה והחישוב החדשי והשנתי. ואם השנה מעוברת אז החשבון הכללי של הקפת החמה מגביר פעולתו, משלם חובו להשלים את ההקפה הפרטית החדשית של הלבנה, מתאדרת האורה, ועוד מניח אחת מתוספת ממעין החשבון העליון שלמעלה מכל חשבון וחישוב, ממקור השבת, ואם היתה שנה מעוברת חמשה _.

נח. 1. בכת"ק ניתן לקרוא: מאחד. 2. תהילים לג, ו.

חסר נט-קכט

כרך תשי"ז

חסר

קפ.

מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, שנאמר "אם יהיו חטאיכם כשנים וגו'". החיים ותגבורת החיים המתגלה בנפש המתגוננת בדם החי, בדם האדום החם והתוסס, הם הגורמים, עם כל היופי והזהר שבהם, גם את כל החרבן והשממון שבהם, את כל החטאת והרשע שבהם. וסוף הכל מוכרחת התשובה לבא והסליחה להמצא. והעודף של סערת החיים מוכרח להשתלח למקום השממון, למרכז החרבן, כי הוא הוא יסוד החרבן והשממה. וידיעה זו. והרגשה פנימית זו, מישרת את הנפש ללכת לקראת המשקל הממוזג של החיים, לקראת התפארת ההרמונית שלהם, שהם הם דרכיה של תורה, אור החיים הבא ממקור החיים והנותן אור הסליחה על כל עוותי החיים בצאתם מחוץ להגדרתם. וכל אלה מבטא הוא הלשון של זהורית שקושרין בראש שעיר המשתלח, המיסד את יסוד הטהרה והקדושה החסינה של החיים העזיזים, "אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו".

קפא.

"כשנים", כשני מיבעי ליה. אמר רבי יצחק, אמר הקב"ה לישראל, אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו, כשלג ילבינו. תקפה של תשובה היא מגעת לא רק בחטאים מקריים, שהם יותר קרובים לשגגה ממה שהם קרובים לזדון, אלא בעיקר הדבר מתגלה אור התשובה בהחטאים השטתיים, המהלכים מהלך של חיים סדוריים, שהרגילות החמרית והרוחנית גם יחד מיאשת את כל אפשרות של תשובה מהם. - בא דבר ד' לאמר, שלא כן הדבר, שרק מורד לב הוא להיות נאחזים בסדור מוטבע, לאמר שנגד טבע האדם ונגד טבע החברה האנושית היא התשובה. כי אדיר ואמיץ הוא כחה של תשובה, אשר בידו להפוך סדרים מושרשים. גם אם שנים רבות, גם אם תקופות של דורות יעברו על החטאים המסודרים, וגם אם יהיו סדורות ובאות כשנים הללו, מששת ימי בראשית עד עכשיו, כשלג ילבינו.

קפב.

דרש רבא, מ"ד "לכו נא ונוכחה יאמר ד'", "לכו נא", באו נא מיבעי ליה. "יאמר ד'", אמר ד' מיבעי ליה. הויכות, שהנביא מעורר על ידו את האומה, ודאי הוא סבה להתקרב אל ד', ובמקום שאומר לכו נא, המורה איזה צעד של התרחקות, היה ראוי לציין במאמר באו נא, המורה קירוב. והתוכן של הצגת ויכוח בין הקב"ה וכנסת ישראל, איננו בשום אופן חזון מתמיד, עד שיהיה אפשר לתאר אותו גם בעתיד, במקום עבר והוה, כמו "ככה יעשה איוב" 1. כי ראוי לדעת שכל ההליכה האלהית עם עם בחירו, היא הליכה של

חבוב הוקרה ואהבה, ודרך הויכוח הוא תוכן יוצא מן הכלל, "בשצף קצף הסתרתני פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך" 2. וראוי לאמר ע"ז אמר ד', המציין את המאורע בשעתו, אם לא שבא כאן לצייר לנו תכונה נפלאה, המקפת את כל צעדי התולדה הישראלית בחסינות עזה עד אחרית הימים, למען דעת צדקת ד' וחסדו לבית ישראל. קלב. 1. איוב א, ה. 2. ישעיה נד, ח.

קכז.

לעתיד לבא. יאמר להם הקב"ה לישראל, לכו אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם. ההתישרות אל יסוד הקדושה, בנויה היא על פי הבחירה החפשית של נטיית האדם לצד המעלה והנשגב, אבל הבסיס היותר יסודי הנותן מקום להבחירה שתפתח יפה לעלות במעלות הקודש, הוא העצמיות של הטבע הנפשי, שהוא בישראל מורשת עולמים מקדושת האבות, הנשמרת כל כך באופן אופיי בעם ד' בכללו. ועל כן, כשבמשך הזמנים נתדלדלה האומה מנכסיה הרוחניים, והתוכן של נטיית הקדושה במעשים בדעות ובמדות נתקלקל, יהיה הדבר המדריך אל התיקון, ההשבה אל הטבע הנפשי המקודש, כלומר התאחזות אדירה בתכונת האבות יסודי מורשת הקדושה. והרעיון האיתן של "הביטו אל צור חוצבתם" 1, מוכרח הוא לחולל נפלאות על השכל, על הרגש, ועל המדות והמעשים. על כן עצת ד', היא באחרית הימים מופעת על ישראל, לכו אצל אבותיכם, התעמקו בקדושת האבות, הטבעיות הממוזגת בטבע הגופני והנפשי שלכם, ותעמדו על מעמד היושר של ערך הקודש הרצוי, ותבחנו ע"פ מעמד זה את מעשיכם בהוה, ותכוננו את רוחכם לטובה, כי תקבלו את יסוד התוכחה ע"פ ההערכה הנשגבה הזאת, הבאה מתוך ההתרוממות אל טבע האבות ויסוד קדושתם, המנוחלת לנו נחלת עולמים. ותבא מזה תורת התוכחה, המנצחת, המביאה את הרפואה היסודית לכל תחלואי הנפילה של הדורות כולם, לכו אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם. קלג. 1. ישעיה נא, א.

קכח.

ויאמרו לפניו, רבש"ע, אצל מי נלך. הסקירה הפנימית של כנסת ישראל היא גנוזה בקרבה פנימה, דבקה רק באור האלהי השלם בתכלית השלמות, המופע בחסד אין סוף, שאין בו שום צלם 1 ושום תערובות דין ורוגז הבא רק מצד הנבראים וצמצומם. על כן נאמר בכנסת ישראל, "ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר" 2. ואין שום שתוף לגבי גבוה בערכה ההכרי של האומה, כי יודעת היא, כי כל נוצר מוגבל הוא ובעל חסרון בהחלט, אפילו אם יהיה קדוש שבקדושים כמו אבות העולם בעצמם. הננו קשורים בצדקתם, אגודים במדותיהם הטובות, מדובקים בקדושת אמונתם והשגתם האלהית הטהורה, אבל הם הם רק צנורות אשר על ידם באנו לידי העדנה של הנועם האלהי הפנימי החי בנשמתנו, אשר רק אליו עיינו נשואות. וזה היוקר הפנימי של כנסת ישראל, הוא המקור אשר גם האבות שאבו ממנו את מעין קדושתם העליונה. ואם אנו צריכים להתעלות כדי להשלים את כל מה שפגע בנו, להחסיר אותנו, בשטפי הזמנים והירידות, אנו מוכרחים לעלות אל הנקודה האלהית העליונה, אל מכוון השלמות המוחלטה. וכ"ז שאנו עוסקים בנבראים הננו משתוממים ואומרים, רבש"ע, אצל מי נלך. קלד. 1. פירוש: דופי, פסחים נז, א. 2. דברים לב, יב.

קכט.

ול תרמאש סהרבא לצא "עדת עחדיי" ונילע סימחר שקב אלו, ושע תא דרבש קחצי לצא "והיה כאשר תריד" ולא בקש רחמים עלינו, אצל יעקב שאמרת לו "אנכי ארד עמך מצרימה" ולא בקש רחמים עלינו, אצל מי נלך עכשיו יאמר ד'. שלש מדות ישנן המגבילות את הערך המתרחב של ישראל והמעכבות אותו מהתגדלותו, ומבאו עד רום מעלתו העליונה. המדה האחת היא המדה המשעבדת וממרת את החיים, שיסוד תקפה היה מבולט בגלות מצרים, שבאה למרר את חיי ישראל ולשעבדם שיעבוד של עבדות. מדה זו איננה מנגדת את המציאות הישראלית בעצם, אבל היא מנגדת את נועם החיים ואת חופש הקודש שלה. המדה השניה, היא (היא) מדת ההתנגדות המוחלטה, החפצה לכלות את ביצתם של שונאיהם, ושכל המציאות הישראלית היא לה דבר דוקר ומדאיב. זה נתבלט במדתו של עשו ושטימתו המוחלטת ליעקב, המתבטאת בהחפץ המתמיד של "ואהרגה את יעקב אחי" 1. מדה השלישית, היא המדה האומרת לפזר את ישראל. זהו חזון פנימי טמון ברגשות כללות הגויים העומדים כצר לאחדות האומה וחטיביותה. יש בנטיה זו הכרה בערך הנחיצות של המציאות הישראלית, אבל יש בה נגוד עצום לרכוזה ואחדותה. אצל בעלי מדה זו, האידיאל המנגד לישראל הוא לבא לארץ יהודה לזרותה, וזהו התוכן המוטבע בהתנגדות הצפונה בערכי הגליות היותר אחרונים. והנה מובן הדבר, שמפני שספוג איזה חסרון ואיזו הגבלה תכונתית בטבעה של האומה, מה שמעכב את היציאה אל הפועל של הערך השלם שלה, עד שתתגבר על המכשולים של שלש המדות הללו, מכשול העבדות ומכשול ההתנגדות העצמית ומכשול הפזור, הוכרחו אבות העולם להיות נוטים במערכי נפשם ושאיפתם. להקים בעולם אותה האומה המרכזית הנושאת את דגל קודש ד' בכל מלא העולם, גם בהסכמה אל אלה הניגודים שיצאו אל הפועל בזמן הדרוש, כדי שישמשו מעבר אל הזמן המאושר שיבא בעת הנצחון של אור הקודש החבוי בכנסת ישראל, נגד כל אלה שלשת המכשולים היסודיים. אבל זאת ההגבלה המכריחה להתפייס עם התנגדות עצמית להשלמתה של האומה אפילו לזמן, זה מוכר לנו בתור חסרון שבחק כל נברא, מה שמרומם ונשא מכל זה הוא מקור החיים המתעלה מכל הגבלה. וישראל שעלה במחשבה 2, ברום החביון של יוצר כל ברוך הוא, הוא נתון במרום החופש, ובמצב החיוב הישותי, ומרוכז בחסינות האחדות באין שום הפרעה והפסקה כלל. לזאת אומרת כנסת ישראל, אצל מי נלך, ואיך נמצא את כל האורה המעורגת מאנתנו, שהיא בתכלית השלמות, בלא שום תנאי של לחץ והגבלה, אצל אבותינו, שהם בכל קדושתם ג"כ נבראים בהכרח ההגבלה של נברא. נלך אצל אברהם שאמרת לו "ידע תדע", וגלית לו את גלות מצרים ושיעבודה, ולא מצא שום אפשרות] לרומם את החפץ של הארת החסד. עד בכדי שלא לסבול את המועק(ב)ה(הע)ב[דותית. אצל יצחק שברך את עשו "והיה כאשר תריד", ולא מצא אפשרות להעמיד את תוכן האומה בלא מציאות מקום לכח המתנגד התנגדות כ"כ עזיזה ומקורית נגדה כעשו. אצל יעקב שאמרת (לה) [לון] "אנכי ארד עמך מצרימה", בחזון, שכל הגליות היותר אחרונות בכל אימת הפזור שלהן כבר היו קבועות בו, ולא מצא לו אפשרות לנסות את המועקה הזאת מפני הלחץ ההכרחי שכל נברא נלחץ הוא בהוייתו והארת חסדו. ועל כן הננו חשים, שאנו צריכים לבא רק אל המקור העליון של היכולת המוחלטה והחסד הבלתי מותנה, מקור רחמי המחשבה האלהית העליונה, מעין היכולת האין סופית והחסד הבלתי מוגבל. אצל מי נלך עכשיו, יאמר ד', ע"י כח האבות וצינוריות המשכת טבע קדושתם, הננו באים רק אל הבטחון העליון של צור עולמים, אשר אמר עולם חסד יבנה 3 וישראל ראה ראשית לו 4, מראש מקדמי עד. קלה. 1. בראשית, כז מא. 2. בראשית רבה א, ד. 3. תהילים פט, ג. 4. עפ"י דברים לג, כא.

א"ל הקב"ה, הואיל ותליתם עצמכם בי, "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו". זהו אות הברית, חותם אלהי האמת, החתום בנשמת ישראל מעולם, שנטייתה האמתית של האומה בכללה, הרודה בכח אדיר מאד גם בלב יחידה, היא תשוקת הקשר המאחד עם האור האלהי הטהור העומד ממעל לכל אמצעים. כלים, וצינורות השפיעים. מתוך התשוקה העליונה הזאת, באה לפעמים ג"כ התפרצות הנראית כמהפכה של חטא מרד ופשע, אבל תוכן לבות 1 וכליות הוא ידע כי הסבה הנפשית היותר עמוקה, היא התשוקה העליונה אל הנשגב האלהי בעוצם טהרת יחודו העליון, ומתוך עומק התשוקה הקדושה הזאת בהגלותה באחרית הימים, יצא אור מחילה וסליחה כללית, להראות כי עון ישראל איננו וחטאת יהודה לא תמצאנה. 2. והופעה זו תאמר בבטוי גמור, הואיל ותליתם עצמכם בי, "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו". קלו. 1. משלי כד, יב. 2. עפ"י ירמיה נ, כב.

קפז.

אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מ"ד כי אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ד' אבינו גואלנו וגוי'. לע"ל אומר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו, אומר לפניו, רבש"ע, ימחו על קדושת שמך. אמר, אימא ליה ליעקב דהו"ל צער גידול בנים. אפשר דבעי רחמי עליהו. א"ל, בניך חטאו, א"ל, רבש"ע, ימחו על קדושת שמך. ההכרה הפנימית במחשבתן של ישראל וסוד יצירתה העליונה של כנסת ישראל במציאותה הפנימית, - שהוא חמדת כל העולמים, פאר כל ההויה, העומד למעלה למעלה מכל אפשרות של שינוי וירידה, תהפוכות וקלקולים, - זהו רז עליון, רז קודש, החקוק אך בסוד ד' עליון, בעזוז חסדיו לבית ישראל, העמוסים מני בטן ונשואים מני רחם 1, שורק זרע אמת 2, ילידי בית 3 האמת והאמונה העליונה, כעצם השמים לטוהר 4. רק היחש המתגלה הוא מותנה עם תנאי המציאות המוגבלת, שיש לו קשר עם המצאת העמדת העולם המעשית, שאינו יכול לעמד בהוד המחשבה העליונה, שמדת הדין האיתנה מלאתי זוהר אלה נורא הוד, היא המדה הראויה להיות הקו המחשבתי, להמציא את ההויה הנגלית. שתהיה מפוארה כ"כ. עד ההשתוות עם ההויה הגנוזה בסתר עליון, שהתרחבות מציאותה זהו האושר והטוב הגנוז שאין למעלה הימנו, בפעולה והופעה נאצלת. מדת החסד אמנם חפצה היא להצדיק את הברואים כולם, אבל מאחר שכבר הנם ונבראו, ראוי להמשיכם חסד. אבל אין לה זה הטוהר להעמיד רז העולם על המחשבה הקדומה 4א, לפאר את העולם בהמלכתה של נשמתם של צדיקים 5, גדרה ויושבי נטעים, אשר עם המלך ישבו במלאכתו 6 < 33 קודם שנברא העולם. ואם החשבון המתגלה אומר, שכנס"י, בתור חטיבה מיוחדת, נקודה אחת מיוחדת בחיובים נעלים, הראויים להמשיך עז הקודש העליון בעולמים כולם, לא באו המאורעות המעשיים לידי מדה זו, אז התכלית העליונה עלומה היא, ונשאר אור התשוקה של החסד העליון, הכולל את כל המעשים, את כל הגויים וכל האדם, שהם כולם עכ"פ ראויים להמשכה של הויה חסדית. ובזה כבר יש קדושה של שם השם, המלא חסד ורחמים כלליים, ומחיה מוחלטת להפרצוף המיוחד של כנסת ישראל, וירידה חלוטה לכל האידיאל הפנימי של ההויה, ע"פ תפארת עזו של כח המחשבה המפוארה, המתנשאת מימות עולם. אמנם בשאיפתו המתגלה של אברהם אבינו, נתבלטה שאיפת החסד העליון המקיף וסובב ושומר.. 7. ולא בא עדיין הזמן עד לידי פירוטה של החטיבה המדוייקת של כנסת ישראל בחמדתה העליונה, רק ביעקב, שהיה המטפח את שבטי יה עדות ישראל 8, אבל מצד המזגתה של מדת המשפט, המתחשבת עם המציאות אחרי הגלותה, ראוי עכ"פ לצרף את ערך ההויה אחרי שכבר ישנה, ולהעריך ע"פ חשבון מגולה זה את הריח המעשי של ישראל בעולם. וזה לא ימצא בהגלותו, כי כבודו אלהים הוא, שהוא הסתר דבר, העולה הרבה מאד

למעלה למעלה מכבוד מלכים של חקור דבר 9. ע"כ גם במדתו של יעקב, ע"פ המית הרחמים המוכרחת להתפשט על כל ההויה, לא יכולה האמתיות העזה להתגלות, מפני אומץ פחדה ומוראה הנורא ועזיז לאין קץ. והתשובה מ[נ]כרחת לבא, ימחו על קדושת שמך, השם שנתגלה כבר, אחר שעבר התור 10 של קודם שנברא העולם, שהיה רק הקב"ה הוא ושמו בלבד, שהוא המקור העליון של הקודש המקורי, שכל הקדושות ממנו נובעות עדי עד, עד תאות גבעות עולם >35.

קלז. 1. עפ"י ישעיה מו, ג. 2. עפ"י ירמיה ב, כא. 3. שם שם, יד. 4. עפ"י שמות כד, י. 4א. בכת"ק נראית ש, כלומר: הקדושה, והנראה שהרב תיקן להקדומה. 5. ילקו"ש בראשית יג. תנחומא בובר תולדות יא. 6. דברי הימים א ד, כג. 7. הנקודות הן בכת"ק. 8. עפ"י תהילים קכב, ד. 9. עפ"י משלי כה, ב. 10. בכת"ק אולי ניתן לקרוא: האור. 11. בראשית מט, כו.

קלח.

אמר, לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. הטעם הפנימי, המרגיש וחש מהו היופי העולמי האידיאלי העולה במחשבה הקדומה, - המחשבה הראשית. שמפני גבורת חסדה היא עזיזה וחפשית מכל הכרח מוגבל, היא מחייבת לההויה שתתהווה ולעולם שיבנה, מאז מקדם טרם הבנותו, - הטעם הזה המסור להתפארת העליונה של הצייר העליון 1, "אין צור כאלהינו" 2, הוא מחייב שרק עולם של צביון מלא. של המהותיות העדינה של הופעת כנסת ישראל בחביון עוזה, זהו העולם הצריך להמצא, והוא ראוי ומחוייב להמצא ולהתקיים. ועולם זה מתקיים הוא ונמצא מצד עוצם הגבורה, מצד מדת הדין הקדומה, מפני האושר הגדול והפאר הנפלא של הוייתו, מפני השעשוע המלכותי שבהוד תפארתו וטוב טעמו. וזה העולם איננו העולם המתקיים ע"פ הותרנות החסדית. הבאה לאחר היצירה, כשמקבלי החסדים והנוזקים להם הם כבר בכלל ברואי עולם, קשורים בחוגה של ההויה, שאבודם מן המציאות קשה להם כמות וכשאל. והטעם הזה מוכרח להגלות ע"י יקר הסגולה הפנימית העצמית של כנסת ישראל, המתרוממת מכל שינוי, מכל המעדת רגל ומכל מוקשי רע, מכל שעבוד ומכל הגבלה. בישותה של ההויה, בהגלמה והתארה בפועל, בכל מערכותיה ומדרגותיה. אמנם אחרי שזה העז בעצמו, וזאת הגבורה המזהירה, היא דורשת את הקשר המפעלי בכל השדרות ההולכות ומשתפלות עד כדי תחום חיי הטבע, המעשה, הבחירה היחידית והחברותית, הנה עצה עליונה צריכה להחזיר את הענפים כולם לשרשם, לטפל את כל ההתגלות, את הכמיסה האדירה, ואז החשבון מתמצה ע"י ביטול הנר באבוקה, והשאבתה של הטפה בתוך הים הגדול המוסיף לה עצמה ומהותיות עצמותית. העצה הזאת דורשת את הקיום של כנסת ישראל בכל מהלכה, והתגלות אורה וכחה, המופיעה נהרה על כל מצעדיה מאז מעולם עד אחרית ותכלה. לא תתפייס עצה זו בפשרה של התמזגות הטוב והנעים שבאומה על פני המרחב הכללי, להאיר באור ישראל³ סבא את המציאות הכללית, מבלי להצטרך להטפל באותו החוג המיוחד של "עם לבדד ישכן ובגויים לא יתחשב" 3, אחרי שהגלוי המפעלי סבל כ"כ הרבה פעמים מלקויים גלויים בחוג המפעל וההתגלות. לא זהו הטעם ולא זו היא העצה. אנושיות בינונית הראויה לסליחת חסד מפני כללותה, אינה מבלטת את היופי והשעשוע, - היסוד של הוית העולם. וותרנות קיבוצית המניחה רק חותם כללי, היונק מההויה העתיקה של האומה בנקודות הזוהר שלה, אם אפילו איזו נקודה ממהותה העצמית ותוכנה החטוב המפורט ימחה, לא זו היא העצה הנדרשת לתקומתה האידיאלית של מחשבת יוצר כל העולמים הטובה מאד, המחשבות אשר אדון כל חושב על בית ישראל, מחשבת שלום לתת לו אחרית ותקוה 4. קלח. 1. ברכות י, א. 2. שמואל א

ב, ב. 3. במדבר כג, ט. 4. עפ"י ירמיה כט, יא ועיין ב"ר פה, א.

קפ.

א"ל ליצחק בניך חטאו. א"ל, רבש"ע, בני ולא בניך, בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם "בני בכורי", עכשיו בני ולא בניך. העיקר המהותי הוא המכריע בהערכת המציאות. התוארים החצוניים והמקריים הם תמיד דברים טפלים ועוברים, והערך הנכון של כנסת ישראל לא יוכל להיות מוכר משום הופעה היותר עליונה שבברואים, כ"א מרום המעלה של טוהר העליון, שהוא תוכן עליית מחשבתן של ישראל. והכרה זו נתגלתה בעת המוכשרה להגילוי העצמי, וזו השעה היתה שעת הופעת דור המדבר בסגולתו העליונה. שנתגלתה בזמן מתן תורה, שנחשפה אז הנשמה הישראלית כפי מה שהיא בעצמותה, באחדותה, בחטיבותה המיוחדת, "ויחן שם ישראל נגד ההר" 1, בהכנה מוכרה של "ממלכת כהנים וגוי קדוש" 2. אז, בעת חשיפת הצורה העצמית, הוכר כי מולדתה של הנשמה הישראלית והטבעת כל הוייתה אינה אחרת כ"א הופעתה של התשוקה האלהית הכמוסה, החיה בתוכה בצורה יותר עזיזה ויותר תופסת מקום מכל הויה ומכל חיות שבכל יצור נברא שבעולם, והעצם לא יוכל להשתנות. והראשית המחשבתית הזאת, שהיא התכונה האידיאלית ללכב ומלועב החלא צפח לש, שדוקה רוא לש המכחה רוקמ, יוניש סוש סלועמ לבקל לכוי אלש, תמורה וחלישות, ע"כ הם כמאז גם עתה בניך, בניך ולא בני. ולא יוכלו להיות גם אחרי שנתגלו מאורעות מקריים המכסים את אור האמת של המהות הפנימית של עוצם הויית נשמתם התוכית, שיקראו ביחש אחר, ביחש ירוד מהמעלה האלהית העליונה. א"כ, הערך היסודי נשאר שהם "בני אל חיי" 3. ולגבי עשירות מופלגה זו, כל דלדול וכל עניות חצונית כלא נחשב 4. לגבי אור עולם זה, שזיוו מבהיק מראש מקדמי עולם עד אחרית ים וקץ כל תכלה, כל חושך לא יחשיך. ובעינו נשאר החזון העליון, שהוא קורא לישראל "בני בכורי", בשם ד' אל עולם 5, קדוש ישראל לנצח. קלט. 1. שמות יט, ב. 2. שם שם, ו. 3. הושע ב, א. 4. דניאל דף לב. ועיין יומא כ, ב. 5. בראשית כא, לג.

קפ.

ועוד, כמה חטאו, כמה שנותיו של אדם, ע' שנה, דל עשרים דלא ענשת עליהו, פשו להו חמשים. עד כמה לא יוכל החטא המקרי לעקר את הטוב היסודי המהותי, מתבאר ג"כ מצד עוצם הצמצום של האפשרות לנגע ברום המעלה המהותית של קדושת ישראל, שהיא יסוד כל העולמים כולם בתוכנם האידיאלי העליון. העונש בידי אדם בא רק מצד ההפגעה החצונה, שהעולם החברותי אשר לאדם נפגע ע"י החוטא הבוגר בבגרות הראשונה, בגרות י"ג שנה ויום אחד. אבל עדיין לא הוקבעה הצורה השלמה שתוכל להפגע ע"י המעשים מצד כחה העליון, שהוא מתגלה בדיני שמים דוקא. א"כ, כל חטא[ות] האדם עד עשרים, הרי הם רק פגמים מקריים, שבודאי לא יוכלו להרס את התוכן העצמי של הצורה העליונה, ולהביא אותה לידי כליון ומחיה בשום אופן.

קפ.

דל כ"ה דלילותא, פשו להו כ"ה. השב ואל תעשה לא יוכל בודאי לעקר את הנטיעה השרשית של הצביון

הגמור של כנסת ישראל, שכבר הושלם תיאורו במחשבה העליונה, לפני כל תיאור ותכונה של כל מעשה בראשית. המחשבה בפנימיותה ודאי היא הולכת אחרי הטבע האיתן של הנשמה הכללית, שכל שאיפותיה הן למרום וקדוש מני עד. לא נשארו כ"א רשמי הפעולות הדוחפות ע"י החיים החברתיים. ע"כ יצאו הלילות, שהם למנוחה, למחשבה, להתייחדות פנימית ולסילוק התעוררות חברותית, מכלל הדברים שיכולים להגיע בהפרעם והתרועעם עד היסוד העצמי של האומה בכללותה. המקרים הבודדים של יחידים לא יוכלו לעלות בחשבון הכללי, רק התגלותה של התכונה הקבוצית של הכלל כולו, שכל פגמיו לא יוכלו להיות כ"א בדרך דחיפה מבחוץ, שהם באים רק ע"פ החיים הסואנים של הימים, שהאדם מסור בהם בכללותו. לא לחייו העצמיים כ"א לחיי הקבוץ והחברה האנושית. עכ"פ אין כאן ערך של חמשים שלמים, כ"א פשו להו כ"ה.

קמג.

דל תרתי סרי ופלגא דצלווי ומיכל ודבית הכסא, פשו להו תרתי סרי ופלגא. ברשמי החברה מעורבים בעל כרחם היסודות הטבעיים, שעם כל החומריות המעורבה בהם הרי כח הפועל של טבע הנפשיות שבקדושה פועל הוא ג"כ בתוקף פעולתו לטובה בתביעת התפילה וכיוצא בה, רק אותן התביעות שהרגש הנפשי דורש את תפקידו בחזקה להתנשא אל על, שהוא פועל באותה מדת התביעה שהירידה הטבעית שהאדם מצד בהמיותו הוא זקוק אליה [פועלת], ונמצא שזה החלק שהוא פועל פעולתו באורח ישר, לא יוכל לעקר ולהרס את היסוד האיתן של כח הקודש המחוטב, הפועל את מפעל צורת הנצח שביסוד האיתן של האומה בכללותה. נשארו חפשים מהכרעת הטבע, חיים נתונים למפגע של רוח התבל ושאוה, שעמהם צריכים להתחשב בכל אופן, מצד אריגת החיים הרוחניים והחמריים, החפשיים, הנתונים למשקלו של רוח האדם, העומד לקבל הכרעה ע"פ מעשיו והגיוני רוחו, פשו להו תרתי סרי ופלגא.

קמג.

אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך, ואיית כולהו עלי, הא קריבית נפשי קמך. האידיאה הראשית במחשבת ההויה, בטהרה העליון, הרי היא מתפלגת לשני נחלים שוטפים, שכנסת ישראל ובית יעקב הנם אוצרות גילוייהם והבלטת מגמתם. השלמות האלהית העליונה, שכל הטוב והישר, כל מדות החסד והגודל, כל התפארת הנצח וההוד ברום מעלתם, יזהירו ויפיעו בכלל שלל צבעי רקמת חמדתם, זו היא עצת ד' העליונה, שממנה תוצאות לנחל הפונה אל ההויה וכל יצוריה בכללותה, [ל]הרבות הטוב והאושר, להיטיב ולעלה לכל. המגמה העליונה האלהית והמגמה התחתונה, העולמים הם באמת אחוזים זה בזה כשלהבת בגחלת, כנשמה בגויה, ולשתי המגמות גם יחד בהאחזו ביסוד הוייתו, המגמה השרשית אחת היא, שאין לעמד על האופי, לברר את הודאיות, מה היא המגמה היסודית ומה הוא הטפל אליה, ואיך הוא התוכן המשותף שבשתייהן. אבל כל השיגוב הזה בכל הופעותיו, יסוד הופעתו היא החטיבה העליונה של כנסת ישראל העצמית, ברז האור החביוני שלה, שהוא כל עיקר הוייתה וכל תוקף תפארתה. ואם האידיאה הנשגבה האלהית, צריכה היא לשם שמושה, שגם הכח הנושא את מגמתה ישתפל לפעמים עד כדי בריאה מגולמת בגוף ובשר, בחיי מעשה, בחשבון וסבוכי תנועות רבות ושונות. אשר בעולם הגשמי, המלא תהפוכות תמורות ומוקשים, הרי הוד המחשבה המגמתית עומד הוא בעינו,

ובכח המטרה העליונה הכל מתישר בכל האופנים. - אם אתה סובל את כולם, מצד עצמיותה של תפארת הקודש, שבראשית אצילותה של המחשבה המגמתית של שכלול כל המדות והתוארים כולם ביפי הזוהר שלהם, מראש ועד סוף, מוטב. ואם לאו, הרי האידיאה בעלת ההתגלות של שני המאורות, המאור האלהי העליון והמאור העולמי התחתון, בהצמדם יחד לחטיבה אחת, כדאי הם להיות מוחים כעב וכענן את כל מקרי המחשכים היוצאים ובולטים, ע"י מהלך המרוץ של סופת הרדיפה אשר למגמה העליונה, שאין לה ערך ודמיון כלל עם כל הערכות ופגמים, קלקולים ופרעות, אשר במערכות המצרים, הגבולים. וסדרי זמנים ועולמים חולפים. וגם אם יופע האור לאמר שקיום עולמים הוא הדבר הנשאל, והתוכן של חטיבתה של כנסת ישראל בהפרטת צורתה, זהו בעצמו ג"כ תוכן עולמי אידיאלי, המשוקה מהטל העליון, שהרז האלהי שורה בתוכו. וזאת היא באמת הצורה שיש מקום בעבורה למדת הדין, למעשה וחשבון ודעת, להבדלה שבין האור ובין החושך, שבין הקודש ובין החול, אבל דוקא מפני היופי המתבלט במחשבת עולמים זאת, נתבלטה צורתה של כנסת ישראל, היונקת מכח מסירות הנפש ברב כח, בגבורת רעם, מפני שזו היא התכונה של זיו העולם. ואם אין העולם מבונה בצורה זו, שהשאבותו במקור חייו עד כדי בטולו בחפצו, הוא הוא מקור סגולת צביונו ותפארתו, הרי אין האידיאליות העליונה של התחייבות הוייתו מוכנה להופיע. וצביון חיובי זה אין לו נושא בעולם כ"א בהבלטת צורתה של כנסת ישראל מצד עדנתה האלהית. ותוכן פחות מזוקק ומפואר בפאר טהרתו מזה, איננו כדאי להיות לבסיס להמשך שפעת חיי כל היקום מראש עד סוף. ומגמה זו היא המגמה האין סופית הפנימית אשר לכנסת ישראל, אשר כל עקולי החיים, גם אם יגברו עד המדה היותר אפשרית לרע בתכונת[ה] החצונה, כלא יחשבו, לגבי העקרית של חיי כל העולמים, של ההערכה האלהית העליונה המלאה בסגולת החיים של צביון האומה וסגולתה הפנימית, הנשאבת לא ממקור איזו תכונה מוגבלה ואיזו מורשת אבות מוקצבת, כ"א ממקור המית הנשמה במקורה. לחמדת פאר מקור התפארת של יסוד חיי כל, חיי עולמי עד, מקור כל טוב, קץ כל נועם, אחרית וראשית כל מחמד. "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד", מגן עזרך ואשר חרב גאותך, ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרך" 1. זאת היא התשוקה החמודה של מקור הויית כל העולמים, אשר כח הכמוס של אבות העולם הוא מוכן להגלות באמצעי שבאבות, תושבחתא דאבהן 2, תחצחוצמה הרובגה ווכמ, (לא) תמייקמה [תא] עחרז חכב האירבה ינמכמ לכ העז, זרע ד' אשר נגלתה בעינו של עולם, כנסת ישראל, "כי לדי' עין אדם וכל שבטי ישראל" 3. ותכונת מסירות נפש, היא הקדושה העליונה, המגלה שכל נטיות החיים וגילוייהם דברים טפלים הם, והדבר היסודי המהותי של החיים איננו כ"א אור ד' לבדו. שהכל בטל לו, והכל מאושר רק בהשאבו באור שלמותו העליונה. וזאת היא תכונת האמת של כנסת ישראל בעצמיות מהותה, שלגבי העליוניות הזאת כל סיג ומחשך הוא רק צדדי ומום עובר. ויכול המעין השוטף הזה, המלא עז חיים של קדושה אלהית נאמנה, לשטוף בעזו את כל החלאה החצונה המקרית, אשר אך כצל עובר הוא על פני שמש צדקה הזורחת בגאון גבורתה. וא"ת כולוהו עלי, הא קריבית נפשי קמך. קמב. 1. דברים לג, כט. 2. זוהר, ויגש כז, א. 3. זכריה ט, א.

קמב.

פתחו ואמרו, כי אתה אבינו. באה ההכרה כי הטבעיות האמתית של התכונה הנפשית של האומה, החודרת בגניזה בכל פרטיה, היא באמת מדתו של יצחק, הרום העליונה של שאיפת הקודש האלהית, הדורש - מן העולם הויה כזו שמדת הדין. העולה במחשבה הקדומה 1, תחייב את הוייתו וקיומו. וזה אי אפשר להיות כ"א ע"פ ההתגלות הפנימית של האופי הגנוז של כנסת ישראל, שע"פ הצפיה העליונה רק בתכונה זו

ראויים הם העולמים שיבראו, וראויה היא האנושיות לצאת אל הפועל בכל אוצרות מכמניה, וראויות הן הנשמות להתגלות בזיו כבודן, לעטר הוד וכבוד לכל המצוי והיש, הצריך להיות הולך הלך וגדל. וההכרה הגדולה הזאת במהות הפנימית של הצורה העליונה של האומה, אינה צריכה באמת לשום ויתור בתכונת הבריאה כולה, כי היא שלמה בשלמות האלהית, שחיוב המציאות השלם ראוי להיות מתת גורלה. וידיעה גנוזה זו, לא יש צד ידיעה בה בכל אורח של חסד הדורש איזו ותרנות, ולא יש הכרה חצונית ע"פ סימנים ומעשים בה, באיזו מדה משפטית הממוזגה באיזה תיאור של רחמים. כי לא מה שהוא מהות מוכרת, ולא מה שהוא מפעל מתגלה, הוא ערכה. כי מה שהוא גנוז בחביון עז העליון, בלתי לד' לבדו 2. "כי אברהם לא ידענו, וישראל לא יכירונו". קמד. 1. פסיקתא רבתי פר' מא, ב"ר יב. 2. שמות כב, יט.

קמה.

אומר להם יצחק, עד שאתם מקלסין לי קלסו להקב"ה. כיון שהגיעה ההכרה העצמית עד לידי אותה המדרגה העליונה, כי חפץ ישראל הפנימי אינו בלתי לד' לבדו 1, ושיסוד עולמו היא הגבורה האלהית העליונה של המחשבה האידיאלית אשר להויה כפי החפץ הגנוז אשר ליוצר בראשית, שוב אין שום תפיסה לכל מורשה מוגבלה להיות נושאת עליה את הצביון של האומה. וכל האורה הגדולה שהובעה ע"י כל צדיקי הדורות וראשי ראשיהם, עד האבות הראשונים והם בכלל, הכל הוא רק תולדה מזיו השלמות של מחשבת ישראל הקדומה, שהיא עצמותה של האומה, שהוא אור העליון של הזיו האלהי בכבודו ובעצמו, ועד שאתם מקלסין לי קלסו להקב"ה. קמה. 1. שמות כד, יט.

קמא.

ומחוי להו יצחק קב"ה בעינייהו, מיד נושאים עיניהם למרום ואומרים "אתה ד' אבינו גואלנו מעולם שמך". כשמתבררת לכנסת ישראל בכללה מהותה הפנימית, איך שכל שיחה ושיגה, כל שאיפותיה ומאויה, אינם כ"א חפץ שדי אחד ארוך מלא אור עליון, מתפרץ לצאת ולצבין את ישרו העדין והקדוש בכל גילויי החיים כולם, בין כשהסוד הזה הטמיר נודע לעושהו בין כשאינו נודע לו, - אז מיד מתחילה ההסתכלות הפנימית להתאר באמתתה הריכוזית. והעינים הנשואות לכל חפץ, מתבררות שהן הן העינים הפונות למרום, להשאיפה האלהית הטהורה. == ותחת שנאמר בכל יחיד ולא תתורו אחרי עיניכם 1, נאמר ביסוד צמח הכללי של כנסת ישראל "עיניך בשדה [אשר יקצורון] והלכת אחריהן" 2, אחרי העינים הטהורות הללו שהן נושאות את נושאייהן למרומים נשגבים ונערצים. ואם ההכרה הפנימית בכל זאת לכודה היא בחבלי מצרים, מיד כשהכרה העצמית באה, כשהמהות הטהורה מתבררת לעצמה, בא גם החופש המוחלט בבירורו והבטאתו, ומיד נושאים הם את עיניהם למרום ואומרים "אתה ד' אבינו גואלנו מעולם שמך". שמך הקיים בעינו וצביונו, בבהירותו ונצחיותו, הוא הוא הגואל אותנו תמיד והמכונן את מצעדינו בחיים, בחיי הכלל ובחיי הפרט, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" 3. רז הגאולה, הקיים בהצדקות המוחלטה אשר לגוי צדיק שומר אמונים 4. קמו. 1. עפי במדבר טו, לט. 2. רות ב, ט. ועיין בזוהר ב ויקהל ריז, ב-ריח, א. 3. דברי הימים א יז, כא. 4. ישעיה כו, ב.

קמב.

אמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן, ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו, דכתיב "בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה, ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם ואט אליו אוכילי". הגלות היתה ראויה להטביע את חותמה העמוק על כל האומה כולה משרשה הראשון, מעת אשר הוקבעה ההתייחדות שלה בתור תכונה מיוחדת, שזה הותחל מיעקב. כי לא בשביל איזה מירוק של חטא מיוחד נועדה הגלות, כ"א כדי להסתגל להיות גם בגלות עומד חי וקיים בתור אומה מחוטבת, עומדת בצביונה בלא טשטוש הצורה. וראוי היה שחותרם זה של סבילת עול גלות ועם זה יהיה הצביון קיים ועומד חסון, יוחל מראשית הצמיחה של האומה ביחודה. [גם] זה היה נועד (גם) ליעקב בתור האישיות המתחילה את תכונת האומה, אבל מצד גדולת הקודש של הפרטיות אשר ביעקב, לא היה אפשר (ש)יוחל גלות עליו, ע"כ היתה רק בכח, הגלות שלו, ולא בפועל. ומה שהיתה הגלות שלו בכח, עשה את הרושם של הסתגלות החיים העצמיים בלא שום מחיקת צביון של הצורה העצמית. וזכות שלו המיוחדת, גרמה את הגודל והתפארת שהיה ליעקב במצרים, לאות ולמופת על האחרית של כל תהלוכות הגלויות כולן, שיביאו להכרה הגלויה של כל העולם האנושי בערכן של ישראל וביחודם העליון. ונמצא שהיה השיעבוד בחבלי אדם ועבותות אהבה, והעול אע"פ שהוא עול בכח, היה מורס. וההטיה אל הסיפוק של צרכי החיים הרוחניים והחומריים גדולה היתה, עד כדי לפעול ג"כ הארה בתוך מחשכי הגלות ג"כ לבניו אחריו בכל הנדודים שלהם, באופן שכל אלה יחד, הגלות המחשיכה והנהורות הזעירות שבה, בהתאמם, יובילו אל המטרה האחרונה, של גילוי הוד ד' בכבודן של ישראל וכל פארם, ו"כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד' . 1. אולי צ"ל: שתחול. 2. ישעיה סא, ט.

קמת.

ת"ר, הרי עלי ברזל, אחרים אומרים לא יפחות מאמה על אמה. למאי חזיא, אר"י לכליא עורב. וא"ד, אחרים אומרים, לא יפחות מכליא עורב, וכמה, אר"י אמה על אמה. הברזל, כח המשבר והמכלה אינו צריך להיות בבית מקדשנו, שהוא נוי של עולם 1, מקיימו ומעודדו לחיים. אינו בדין שיונף המקצר על המאריך 2. אמנם כדי שלא ישכנו עורבים וכל מיני כחות טמאים, בהאחזם בגג ההיכל, ברום עולם של המחשבה המקודשת, ע"ז צריכים לפעמים להשתמש בכח תקיף, ולפעמים ג"כ משבר ומפוצץ, "תרועם בשבט ברזל" 3, לאסור מלכיהם בזיקים ונכבדיהם בכבלי ברזל 3. שימת הלב צריכה להיות נתונה בזה על שני צדדים: על השיעור, על הכמות של הכח העז והדוקר שלא יהיה, אף שאנו מקמצים מאד בשיעורו, מ"מ לא יהיה פחות מהשיעור המוכרח כדי לגרש על ידו כל כח זר המתרומם להאחז עם כל טומאתו ברום הקרן אשר למעמד הקודש. ומצד השני צריכים לעיין בראש, שהשיעור ההוא אשר צמצמו אותו, יהיה במדה המדודה המכוונת רק למטרתה, לגרש רק את רשמי הטומאה השחורה וכחותיה, העורבים, החפצים להאחז בטומאתם ואכזריותם ברום המעלה של מכון הקודש. לאלה שתי ההקבלות מכוונים הדברים של שתי הלשונויות כאן, ע"ד הערך של הברזל במקדש, המכוון במפעלו לכליא עורב, ומצומצם במדתו אמה על אמה, לבלי להפחת מזה, לא יפחות מכליא עורב, וכמה, אר"י אמה על אמה, שהוא כמבאר את השיעור הסתום, אמה על אמה, האמור בנדבתו של האומר הרי עלי ברזל, "כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים" 4, "נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נותן עז ותעצומות לעם ברוך אלהים" 5. קמו. 1. זבחים נד, ב. 2. מכילתא מסכת שבחש פ' יא. תנחומא יתרו, יז. תהילים ב, ט. 3. שם קמט, ח. 4. שם קכה, ג. 5. שם סח, לו.

פרק עשירי - האצניז

.א

אמר רבי אלעזר, המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן משא בני קהת. אם כי מקומו של אדם ורשותו הוא רק עשרה טפחים, עצם קשורו להמקום התחתיתי של הארץ הוא כ"כ גדול, עד שאי אפשר לו להתרומם כולו, בכל ערכו, בכל מהותו, למעלה מכל הערך הארצי המאגדו באגודיו הטבעיים בהכרח. אבל על יסוד הזה של האיגוד המקיף את כל האדם, "בשגם הוא בשר" 1, ולא עלה משה ואליהו למעלה מעשרה 2, הנה זאת היא תעודת האדם להכיר שכל סבל חיוביו, משאו המוטל על גורל חייו וכל ערכו ותוכן מהותו הוא פונה רק למעלה. את האמת הזאת של ערך חובת האדם וסבלו החמרי והרוחני, המעשי והמוסרי, הבליטו בני קהת נושאי הארון. ומדור המדבר, מאז צמיחת האומה המודיעה לאדם כולו מהו תוכן סבל חייו, הוכרז זה הסוד לעולם כולו, לדעת מהו הדרך הנורמלי של משאו של האדם, שהוא דוקא נערך במה שלמעלה מרשותו האדמתית, הארצית, התחתיתית. והמוציא משא למעלה מעשרה טפחים חייב, שזו היא דרך המשאוי, אורח מלאכת האדם הקבועה, שכן משא בני קהת. א. 1. בראשית ו, ג. 2. סוכה ה, א.

.ב

ומשא בני קהת מנ"ל, דכתיב "על המשכן ועל המזבח סביב", מקיש מזבח למשכן, מה משכן עשר אמות אף מזבח עשר אמות. ההיקש של המזבח, מקום העבודה המרוכז, למשכן, שהוא כציור בנין העולם בכללו, מורה לנו על שני אופני מחשבה. מחשבה כוללת הבאה מתוך השקפת העולם כולו, שמתוכה בא להכרת יסוד הקודש, בהכרת הפועל העליון מתוך פעולתו. שאמנם ההכרה הפנימית מוכרחת להיות הרבה יותר נשאה מההשקפה המביאה את ההכרה, באופן שהמשא הרוחני הוא גבוה מעשרה, למעלה מרשותו של האדם. והמזבח הוא דרך המחשבה ההרגשית, המקושרת בעבודה המעשית ומביאה אליה, שהיא תוצאה מתוך השקפת העולם הכללית המוסמכת למשכן. ושניהם כוללים קומה שלמה, ה[מ]תממת את המספר היסודי, מה משכן עשר אמות אף מזבח עשר אמות.

.ג

נמ היפוג וכשמו"ל, ביתכד "שרקה דרוא תומא רשע", ביתכו "פןכשמה לע להואה תא שרפיו, ואמר רב, משה רבינו פרשו, מכאן אתה למד גבהן של לויים עשר אמות. יסוד השקפת העולם להבחין את אור הקודש המתגלה על ידו, שהוא יסוד הארת המשכן, הוא מסומן בתכונת הגובה, הכולל, היסוד המספרי, שהוא מכון כל קצב ושיעור, עשר אמות. וזאת התכונה היא מתיחסת ללויים, שהם שומרים מבחוץ 1, שזאת ההשקפה הבאה מהשערת המפעלים, זאת היא הקדושה החצונה שגם היא (היא) מוכרחת לבא ע"י

צינור הקודש של משה רבינו, כח התורה בחביון עזה, אבל זהו לא מצד עצמות המגמה שתבא לתעודתה ע"י השיקוף הפנימי, הארת התורה בעצמה, רק משום הכנה וכח של נשיאת התורה, שזהו ערך הלויים, שהם מקבלים גם כח המכין הזה שיש לו ערך חצוני לגבי הפנימי היסודי, שהוא עומד למעלה מכל שיעור עולם ובנין נבראים. ע"כ למדים אנו מכח פרישה זו, גבהן של לויים עשר אמות . ג. 1. יומא יט, א.

.7

וגמירי דכל טונא דמדלי במוטות, תלתא מלעיל ותרי תלתי מלתחת. מושג שאינו מצוייר מצד עצם ההרגשה הפנימית של הנשמה, כ"א שבא ע"י הוכחות וראיות מופתיות, זה הוא משא הנשא ע"י אמצעי, טונא דמדלי במוטות . בא החוש והשכל ההגיוני מצד הערת האדם, תרי תלתי מלתחת , והציור הנולד מהם, הוא מופע בחביון הנשמה, תלתא מלעיל .

.7

אשתכח דהוה מדלי טובא. עכ"פ עצם הנושא המושכל מתעלה מרשותו של אדם, אע"פ שהאמצעים המשתמשים להשגתו הם כליו, חושיו ושכלו, אבל גם הרושם הרוחני של החוש ושל השכל המתרום לצבין את הציור הרוחני המקודש, הוא עומד למעלה מרשותו התחתיתית של האדם, שהוא למטה מעשרה, ובכללות אשתכח דמדלי טובא . וציור זה בא מהמשכן והמזבח, כלומר מההשקפה הכללית של המציאות של העולמות, ורגש העבודה והדבקות האלהית המוחשת ומתגלה במעשים, שעל הראשונה יותאם המשכן, ועל האחרונה המזבח, ושניהם יחד הנם מתרוממים מרשותו של אדם. אע"פ ששני הערכים הללו אינם עדיין התכליתיים, כי ההופעה הטהורה של אור השכל העליון, קדושת התורה היא מתעלה עליהם, ובכ"ז גם מצדם יאמר בערכה של הרשות התחתיתית של האדם, דמדלי טובא .

.1

ואבע"א מארון, דאמר מר ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וגמירי דכל טונא דמידלי במוטות תלתא מלעיל ותרי תלתי מלרע. הארון, מכון התורה, הופעת אספקלריא המאירה, גם היא בודאי עומדת ממעל לרשותו של אדם ומנוקה היא מהגבלותיו וצמצומו. אמנם תפיסתו של האדם, גם במושגים האלהיים העליונים, גם באורה העליונה האלהית, היא ע"י אמצעיו. במוטות הוא נושא את משאו הרוחני, בחושים הגופניים ובשכל המוגבל ההגיוני. תרי תלתי מלתחת מונח המשא העליון, והשליש הראשון, המתעלה מעל כל הגיון, שאיננו מתקשר עם האדם כ"א בברכת ד' עליו, הוא מלעיל. ועם כל מה שנשאר תרי תלתי מלרע, היחש האיכותי, עליון ונשא הוא.

.5

אשתכח דלמעלה מעשרה הוה קאי. והרי אנו לומדים את הערך של שני היסודות הרוחניים, היסוד

ההשקפתי של העולם וההויה המתאחד עם היסוד ההרגשי המכוון במשכן ומזבח, והיסוד התורני ההופעי דבר ד' העליון הארון שהכל בכללו עומד למעלה מרשותו של אדם. ומזכיר לנו רעיון זה, את הגיון משא בני קהת, נושאי המקדש, המכוון למעלה מעשרה.

ת.

אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה. השראת השכינה היא עומדת הגבה מאד, למעלה למעלה מכל הופעת רוחני[ו]ת קדושה מושכלת. השראת השכינה היא [ה]התגלות האלהית ממקור חיי החיים של כל ההויה, לשם אותה המגמה האידיאלית העליונה של הזוהר האלהי בחפץ העליון בהיותו כולה. השראת השכינה פוגשת את האורה הנשמית, לא במקצע מיוחד ורשום ביחידותו הפרטית, כי אם מקפת את הכל ומסדרת את הכל לעילוי המאושר העליון, ומתוך כך היא מכינה את מפעלה בכל התכסיסים שהם דרושים להביא את המגמה האלהית לרום תעודתה. ומראש מקדם היא מכינה את האישיות המוכשרה להתעלות זו של השראת השכינה, להיות מזויין בכל הציורים ובכל התכונות, בכל הכשרון המעשי ובכל ההשפעה הצבורית, שהאורה האלהית צריכה להגלות ע"י כולם, ולהעלות את כולם ואת הכל על ידם. למעלה מכל חכמה והגיון היא ההארה האלהית, אבל כל אוצרות החכמה הם משמשיה, ציורי החכמה הם בסיסים לה, והוכנה בשביל כך בנשמת הנושא עליו את העטרה המזהירה בזוהר האלהי של השראת השכינה, ומוכרח הוא שיהיה חכם. אבל לא בתכונה ציורית של הבנה וידיעה לבדה די לה, ליד האלהית הגדולה הפועלת על המציאות כולה. המעשים צריכים לבא יחד עם הציורים. כל מפריעים מהתגשמותן של התוצאות העליונות הכבירות לשם תיקון ושכלול של כל היש, מוכרחים הם שיסורו בחוזק היד של הגבורה המפעלית. ולשם כך, גבור מוכרח הוא להיות בעל ההשראה של השכינה. ולא פועל על עצמו, ולא מתבודד בחוגו, מוכרח הוא להיות איש האלהים של השראת השכינה. מופיע ביקרת אורו על החברה מוכרח הוא להיות, והעושר צריך שיהיה סגולתו. כל מכשיר היותר רחוק צריך שימצא על ידו, להגשים את מאויי הקודש הסוערים אשר בנשמתו האלהית. ועל כן, שיהיה גם כן עשיר. וכל האידיאלים הללו, בחוסן יקרתם הרוחנית, במגמתם הפנימית, צריכים הם לעמוד בתכונה כזאת, שכל מה שיש בהוייתו של הנושא הקדוש הזה, בחיר ד', שהשראת השכינה היא נחלת חבלו, לא יהיה סותר את האצילות העליונה של נשמתו, כי עוזר לה ומרחיב את גבוליה. ומתוך כך, הרי גופו מוכרח הוא שיתרחב גם הוא ברוחב נשמתו האדירה, בחיל קודש של חוסן יקר, קודש הקדשים, ובשביל כך גם על הגידול הגופני שלו מופיע אור האצילי ורושם את רשמיו בגלוי, עד כדי התגדלות גופנית חטובה להיות בעל קומה. ובקומה שלמה רוחנית, המופעה בהתגלותה בקומה גופנית שלמה, העומדת כולה בהתאמה למאויי הקדושה האדירים באדר האלהי, יכול להופיע האור החי בהויה, שמתגלה באישיות יחידה, העומדת לנס עולם ולתחיית דור דורים. ובחיר יצורים כזה, ראוי הוא לאותה ההופעה החיה של ממלכת הקודש שבהויה בכליל תפארתה, בהיותו חכם גבור ועשיר ובעל קומה.

6.

חכם, דכתיב "עיר גבורים עלה חכם ויורד עז מבטחה". החכמה תעז לחכם 1 להתרומם אל מדריגה עליונה של מציאות היש העליון, הנשגב במציאותו, בשיגוב מעולה הרבה יותר מהמציאות החומרית של האדם,

המורכבה מהפכים רבים ומשועבדת לצורות משתנות. אין בטחון בהכרה, כל זמן שהיא מיוסדת על יסודות שהחלישות והשינוי חלים בהם. וזאת היא ההכשרה של החכמה, המבססת את השראת השכינה, כשהיא מתעלה מעל כל התכונות של הפגמים החושיים בעלי התמורה והשינוי, ומתנשאת עד למרום ההויה הכבירה של המצויים הרוחניים, המעוטרים בעטרת הנצח וההוד, פארי האצילות האלהית, המופעים בקדושתם מזוהר גבורה של מעלה. "עיר גבורים עלה חכם", ומטרתה של העליה איננה רק עליה המשאירה את המתרומם ברוממות אצילותו, אלא להוריד את העז העליון לבני אדם יושבי ארץ, להיות בטוחים בעזם הנצחי, לחסות בצל שדי ולהקשר בקשר חי עולם, במקור החיים המופיע מיסוד אל גבור. "בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים" 2. ט. 1. קהלת ז, יט. 2. ישעיה כו, ד.

י.

גבור ובעל קומה, דאמר רב, משה רבינו ע"ה עשר אמות היתה קומתו, שנאמר "ויפרש את האהל על המשכן". הגבורה היא נובעת מיסוד העזוז הנפשי, ואינה מתפתחת ומתגלה כי אם כשיש לה מרחב חיוני רחב, שמוציא את המון החיים אל הפועל, שתכונה זו היא תכונת בעל הקומה הגבוהה. הקומה המלוח את הגבורה היא מורה שהגבורה הפנימית היא גבורה פועלת, מוציאה את חילה מן הכח אל הפועל, וראויה לכוון עולם מלא, שברום המעלה העליונה היתה בבחיר האנושיות, משה רבינו ע"ה, והסתיימה בהפעולה הכוללת בתמותה את יסודי העולם הרוחני בכל מילואו, הקמת המשכן, השקול כיצירת עולם ומלואו, כיום שנבראו בו שמים וארץ 1. י. 1. מגילה י, ב.

יא.

עשיר [דכתוב], "פסל לד", משלך. האפשרות של הפעלה בחיים החברתיים במדה רחבה היא קשורה עם העושר. בזמן שהעולם עומד בכל כליל שלמותו, איננו תופס מקום מיוחד והוא מובלע בהמון השפעים של הרשמים הרוחניים הנשגבים, עד שאינו עולה בשם. בירידת העולם ממעמד הלוחות הראשונות אל המעמד של הלוחות השניות ע"י חטא העגל, כבר נרמז שהעושר הוא מוכרח לבא בתור תפקיד ניכר, להתלוות עם הכשרון העליון של המנהיג הכללי, ונרשם בשביל כך בתור בית אב ללמד על הכלל כולו, פסל לד, משלך. ומזה בא העושר הרשום אחר כך בדורות להיות סעד לתורה, "עטרת חכמים עשרם" 1. מימות משה עד רבי ומימות רבי עד רב אשי, לא מצאנו תורה וגדולה במקום אחד 2. והגדולה הזאת היא גדולה פנימית, המעמדת את המנהיג על מעמד עליון בחיים ומגלה את אופיו הפנימי, להיות עומד בנסיון העושר בהשתמשו בו להתפקיד היותר קדוש של העלאת הכלל כולו. ויהיה העושר מבסס את היסוד הרוחני, כדרך המחצב של הלוחות השניות שהחזיק את מכתב אלהים שהיה חרות וכתוב עליהם 3, אחרי אשר נתפסלו בערכם החומרי, ע"י ברכת השם לש רשועה, "פדל לספ, דלשמ. יא. 1. משלי יד, כד. 2. גיטין נט, א. 3. עפ"י שמות לב, טו-טז.

יב.

את החי במטה, פטור אף על המטה. החי נושא את עצמו. יסוד החיים הוא הכח המעלה, המרום, הנושא

את נושאי החומריים. וכל כך מתעלה הוא כח ההתרוממות אשר לרוח החיים, עד אשר לא די שעצם הגוף החומרי, הקשור בטבע עם הרוח החיוני, הרי הוא נשא מיסוד החיים, אלא שהוא פועל גם על כל הטפל אל הגוף החיוני, הנעשה בסיס לו ומשמשו, כהמטה שהחי מוטל בתוכה, שגם כבר נחשבת היא לנשואה מעצמה בכח החשיבות של החי שהוא עליה. ולמדנו מזה את שליטתו של הכח הרוחני, שבו כמוס כח החיים, על כל כח גשמי, לרוממו ולהעלותו ע"י כל אופני היחש שהגשמי מתיחש אל הרוחני, בין יחש של טבע בין יחש של מלאכה, כמו החי במטה, לפטור 1 אף על המטה . יב. 1. אולי צ"ל: שפטור.

י"ד.

לימא מתניתין רבי נתן היא ולא רבנן, דתניא, המוציא בהמה חיה ועוף לר"ה, בין חייך בין שחוטין חייב. רבי נתן אומר על שחוטין חייב ועל חיים פטור, שהחי נושא את עצמו. כח החיים הוא יסוד רוחני, שכבר מתחיל הוא את צעדיו להתעלות למעלה גם בהיותו עדיין אצור בנפש הבהמית, שחומרה הגס מושך אותה למטה לארץ, בכל זאת, צד העילוי של החיוניות הרי הוא תוכן מתעלה, הנושא את עצמו מצד עצמו, זולתי מה שכבודות החומר מכבידה עליו ומכריעה אותו להיות מכלל נפש הבהמה היורדת למטה לארץ 1 . יג. 1. עפ"י קהלת ג, כא.

י"ז.

אמר רבא, אפילו תימא רבנן, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן אלא בבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשיהו, אבל אדם חי דנושא את עצמו אפילו רבנן מודו. זוהי גבורתו של האדם, שלא די מה שנפש החיים שלו היא נוטה להיות עולה למעלה מעלה 1 , אלא שהוא עומד לנצח את הכבידות והעפריות שבחומר, בניגוד לרוח הבהמה היורד למטה לארץ 1 ומסתבך ביסוד החמרי שלו, עד שהוא מתגבר עליו להורידו ולהשפילו, עד אשר עזרה מצר תבא, מיסוד נפש האדם הכללית, אשר מראש הוחק לרחם על ידו על כל היצור. "תוצא הארץ נפש חיה למינה" 2 , זה נפשו של אדם הראשון 3 , המקפל בתוכו את כל יסודי נפש החיה, מאביר החיים וגאונם, - האדם העשוי בצלם אלהים, - עד הירודים והנמוכים שבהם, שעל כולם נאמר ביחד "אדם ובהמה תושיע ד" 4 , בהמה על ידי האדם, שהוא הכח היסודי של החי, ביחש להתתרוממות והתעלות של המובן המלא של חי נושא את עצמו. יד. 1. עפ"י קהלת ג, כא. 2. בראשית א, כד. 3. ב"ר ז, ה. 4. תהילים לו, ז.

16.

א"ר יוחנן, ומודה רבי נתן בכפות. יסוד הגרם של חי נושא את עצמו הוא הכח החיוני שבו, המרומם אותו למעלה ואיננו נחשב בשביל כך למשא. וזה הכח החיוני, חשיבותו מונחת בכחו העצמי לא במה שהוא הולך על רגליו בפועל, ובשביל כך לא היה ראוי להיות שום חלוק בין כפות לשאינו כפות. אבל מפני שכל כח שאיננו יכול לצאת אל הפועל הרי הוא כח בטל, ודומה הוא לנעדר, על כן אין הכפות, שאינו יכול להוציא מן הכח אל הפועל את הצביון של נשיאת החי את עצמו, יכול להיות נכלל [בחוק, בכלל] הזה של החי הנושא את עצמו, וע"כ מודה ר"נ בכפות .

א"ל רב אדא בר מתנא לאביי, והא הני פרסאי דכמאן דכפיתי דמו, וא"ר יוחנן, בן בתירה ורבי נתן אמרו דבר אחד. התם רמות רוחא הוא דנקיט להו, דההוא פרדשכא דרתח מלכא עלויה ורהיט תלתא פרסי בכרעיה. אם היינו אומרים שעצם פעולת ההליכה היא הנשיאה שהחי נושא את עצמו, אז לא היה לנו שום הפרש בעולם בין מניעה שבאה מאיזה יסוד של נטיה נפשית שמקורה ברצון, לנטיה מוכרחת שאינה תלויה ברצון, מאחר שלפי המצב של עכשיו הרי המניעה קיימת היא ואין לפנינו זאת הנשיאות של החי, שהוא צריך להיות נושא את עצמו, בפעולת הליכתו. אבל מאחר שכבר ידענו, שלא עצם ההליכה היא התכונה שעושה את החי לנושא את עצמו, כ"א הכח הפנימי שעושה את הטבע של החי להיות נושא את עצמו אז אע"פ שאנחנו אומרים שהכשרון הזה איננו חשוב להיות בכלל קנין הנפשי כי אם כשימצא לו הסיפוק להוציא מן הכח אל הפועל את נשיאתו של נפשו, שייכים הדברים להאמר דוקא במניעה שמקורה הוא בהכרח מוחלט, אבל במניעה כזאת, הבאה מתוך הסכמה, שדבר ידוע הוא שההסכמה אפילו כשהיא קבועה הרבה, מ"מ יכולה להשתנות מצד איזו סבה נפשית, כבר חשוב הכח הטמיר, שחסרים עדיין האמצעיים להוצאה אל הפועל, כח גמור ומוחלט. ומאחר דרק רמות רוחא הוא דנקטן במניעת הליכתן, והיא מתבטלת מפני הכח של מורא מלכות, שוב הכל מונח בכח הנפשי הפנימי של המשא הזה של החי, שהוא באמת נושא את עצמו, שהרי הסבה של כעס המלך העירה בו היכולת עד דרהיט תלתא פרסי בכרעיה, וחשוב בשביל כך הכח הטמיר לכת פועל, ועל הגויה בכללותה מונחת בה סגולת הנשיאות את עצמה, בצירוף הכחות העומדים להוציא אותה ההכנה מן תכונת הכח לתכונת הפועל. וכיון שאין כאן חסרון עצמי במניעת הכח כי אם חסרון רצוני, מתברר הדבר ע"י היכולת המתגלה ע"י כח מעורר יותר חזק, כההוא פרדשכא דרתח עליה מלכא ורהיט תלתא פרסי בכרעיה.

גודלת ופוקסת משום בונה. וכי דרך בנין בכך, אין, כדדריש רבי שמעון בן מנסיא, "ויבן ד' אלהים את הצלע", מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אצל אדם, שכן בכרכי היס קורין לקלעיתא בניתא. הבנין יש לו שתי תעודות, תעודת התועלת להחסות על ידו מקור ומזרם וממטר 1, ותעודה שניה להרחיב דעתו של אדם ע"י הדרו והודו של הבנין, "כתפארת אדם לשבת בית" 2. וכאשר עיקר כחו המיוחד של האדם הוא ביסוד חיים הרוחניים, על כן אפילו כל הדברים שנתכוננו לשם הכרח ותועלת חומרית פשוטה, הולכים הם ומתעלים למדריגת הוד ותפארת, המרוממת את הנפש האנושית הגבה למעלה. ומזה תוצאות לכל החיים המשופרים, שסוף כל סוף, אחרי הצירוף של כל הסיגים שבהם, יביאו את האנושיות כולה למעלה עליונה ונשאה, שהיא המטרה של יסוד התפארת שבנשמה. ועל כן ביצירה הראשונה של בנין עדי עד אשר לאדם, הוקם זה היסוד הנאמן, המעלה את הרגשות מתחתית הכח הטבעי הבהמי המכרח, עד הגובה של הדר הפאר המעדן ומעלה. וזהו היסוד של כח הבנין בכל מובניו, ע"פ הערך האנושי הפנימי שלו, שבשביל כך אנו קורין את הבנין הראשון "ויבן ד"א את הצלע", על שם הפאר והתפארת שהוא מתלוא מידי יוצר וצר צורה, אל היסוד החיוני המקיים עולם בחסד אל עולם, קורא הדורות 3, אשר אמר ויהי 4 מלמד שקלעה הקב"ה לחוה והביאה אל אדם. וכן הוטבע החותם של אחדות הרעיון של יסוד היופי עם

הערך הבניני, שלפי המורגש הוא בנוי על הכח המציק ומכריח, עד שבכרכי הים קורין לקלעיתא בניתא , ונחשב בשביל כך גודלת ופוקסת במובן ההלכה למעשה דרך בנין, ואיסורם הוא משום בונה. יז. 1. עפ"י ישעיה ד, ו. 2. שם מד, יג. 3. שם מא, ד. 4. תהילים לג, ט.

הלורק פרק אחז צער

.k

תי"ר, מקושש זה צלפחד, וכה"א "ויהיו בני" במדבר" וגו', ולהלן הו"א "אבינו מת במדבר", מה להלן צלפחד אף כאן צלפחד, דברי ר' עקיבא. "נחלת ד' בניס" 1, בניס הם הם יורשי הרוח היסודים, בעלי המורשה של הקדושה העליונה המתנחלת מאבות לבנים לדורי דורות. קדושת השבת היא יסוד נחלת קדושת הדורות, "ושמרו בני" את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם" 1. ומתוך כך יש קשר של האישיות שאנו פוגשים בה את אותו המאורע של חוסר המורשה עד כדי היסוד של העברת הנחלה, עם אותו המאורע של המקושש. המדבר היה כולל קדושת שעה לישראל, ביסוד ושורש לקדושת עולם לדורות, ובמקום שנפגמה קדושת הדורות נחלט המדבר, לא בתור הכנה והעברה מהמדבר להארץ, משעה לדורות, אלא בתור העמדה אחוזה בשעה, שמניעה יש בה מהתפשט לדורות. זה גרם מצד אחד פגיעה בשבת, שמקושרת] עם העברת הנחלה, ובאה התורה להודיע את אופני ההגנה של הדורות על אלה שני אבני המכשול בהפגשם, כי הם באים לנקודה אחת, מקושש זה צלפחד . א. 1. תהילים קכז, ג. 2. שמות לא, טז.

.n

א"ל רבי יהודה בן בתירא, עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד לתן את הדין. כל מי שהוא פועל נגד החק העליון הרי כאן חטא ועונשו בצדו, יש אמנם חלוק בין הסוגים של העבריות של החק. יש חטא העומד מצד ההתפרצות של ההארה במקום שההאפלה היא דרושה. לא כל המצוי הוא ראוי להיות נודע במצואים וכן במקרים ועובדות. וכן החוטא נגד החק הזה הרי הוא משנה את הצביון של ההויה מתכונתה הישרה. ויותר מזה הוא החטא של ההתעוותות. אם בא הדבר שציוור בדוי מתאזרח בעולם ההכרה, ביחוד אם הציוור הוא מגרע איזה ענין שלא בצדק, הרי הדבר הוא חטא של עיוות משפט. ומובן שאין המשקל שוה, והדין הוא שונה בערכו בכל צד כפי מה שהוא, אבל הסכום הכללי שיש כאן מקום לנתינת דין. ובין כך ובין כך אתה עתיד לתן את הדין .

.o

אם כדברידך, התורה כסתו ואתה מגלה אותו. ראוי להכיר שמטרה יש לכל השלילות כמו לכל החיובים, וכל מה שלא נאמר בתורה, אי ההאמרה הוא בעצמו ענין שולל את שלילותו, בתכונה חיובית. כמובן שהדבר הוא בולט בכל מקום אשר הצעת הדברים הטבעית היתה מביאה לידי איזה פירוש והתבארות, ואנו מוצאים את הדברים בתורה סתומים, זה הוא לנו האות שבכונה נסתמו ונתכסו. וא"כ, אתה צריך לתן את הדין, אם יהיה כדברידך, על מהלכך בהבעת דיעותיך נגד הצביון שנתנה התורה למה שהוא ראוי להיות מבואר, ובין מה שראוי שלא להתבאר. ואם כדברידך התורה כסתו ואתה מגלה אותו .

ואם לאו, אתה מוציא לעז על אותו צדיק. יש בכלל זה החטא של הוצאת לעז על אותו הצדיק בפרטיות קלקול מיוחד, חוץ מהחטא הכללי של הוצאת לעז על נקי. שהרי כל צדיק וצדיק וכל אדם שרשמו בא בתורה ביחוד, בא הוא להועיל לנו בזכרוננו המתחקה בתולדותינו, ופועל הוא ציורו בקרבנו בין בידועים בין בלא יודעים. ומאחר שאותו האיש, צלפחד, לא הוכרה בו רשימה זו של חטא זה שאתה תולה בו, הרי הוא עומד בצדקו, וצריך לפעול עלינו ברישומו התולדתי כערכו המוצדק, והנך בזה מקלקל את רישומו הפועל עלינו לפי מדריגתו המיוחדת וערכו המיוחד, בהוציאך לעז על אותו צדיק בפרטיות הציור המיוחד שלו.

ואלא הא גמר גזירה שוה. גז"ש לא גמר. חשב ריב"ב שר"ע אמרה לגזירה שוה זו, שהיא אגדית, מסברתו ומהשערות העצמית, ובשביל כך מתח עליו את קו הבקורת. ור"ע הולך לטעמיה, שדורש על כל קוץ וקוץ שבתורה תילי תילין של הלכות 1, ועמד במדריגה כזאת של אחדותה של כל התוצאה הסבר[ת]ית במגעה בפרטיה של תורה ליסודה העצמי, לראות הכל בעיני רוח בצביונם העצמי, בצורה בולטת כמו שנתנו למשה מסיני. והרושם הפועל על הכרתנו בערכיה של תורה וכל רישומיה הפרטיים לפי מדתו של ר"ע, הוא נערך ביחס הכתוב המפורש עם כל תוצאותיו. וכל המדות שבתורה, בהלכה לפי ערכה ובאגדה לפי ערכה, הכל נתן להדרש. וכל הרשומים המצטיירים שיש להם אחיזה בתור[ה], הוכנו מראש ומקדם כדי להפעיל עלינו את רשומיהם, ואין בהם שום מכשול כ"א תיקון וישור מסילה, בהגדלתה של תורה והאדרתה. ה. 1. מנחות כט, ב.

אלא מהיכא הוה. מ"ויעפילו" הוה. אם לשיטתו של ריב"ב, רישום פרטי של חטא התלוי רק באישיותו הפרטית של הצדיק שלא הורשם בחטא זה, הוא דבר המהפך עלינו את הסדרים המתוקנים באורחותיה של תורה, אע"פ שיש זכר של חטא באישיותו, אין אנו רשאים למושכו לענין מפורט. אבל המעפילים שהיו רבים והיחיד נבלע ביניהם, אין זה בכלל רושם המחטיא את הצורה של החטא הסתום, שנשאר ערכו וענינו הפרטי סתום כשהיה, מצורף שהמעפילים שסוף כל סוף עם כל חטאם כבר התרוממה רוחם לגדולתה של האומה, וקשר הקודש עם ארץ ישראל הוא אשר פעל עליהם את ההעפלה, שהיתה אמנם בצורה של חטא ומרידה בשעתה ועל כן לא הצליחה, אבל הערך הכללי של פעולה זו, אחרי הנקיון והזיכוך של סיגיה, הוא דבר קיים לאות ולמופת של גבורת עולמים, הקשור[ה] במעמקי הנפש של עם ד' בטבעם לארץ חמדתו, אהבת עולם אשר מים רבים לא יכבוה ונהרות לא ישטפוה 1. ומאחר שיש רישום של חטא בצורה צנועה, ראוי הוא יותר להתאגד עם מפעל כזה, שעם כל מה שיש בו מן הקלקלה הזמנית יש בו ג"כ מן הגודל והלהבת הקדושה הפנימית, הגנוזה בנשמתה של כנסת ישראל, עד שאפילו בכל פרשת העבור 2 כל צרכיהם הם לפני מלך ישראל וגואלו 3, מקוה ישראל ומושיעו 4. והרי יש כאן ג"כ רושם שיש בו שיגוב, אם החטא הסתום הזה נמצא בכלל המעמד של הגבורה, האידיאלית עכ"פ, של המעפילים. ו. 1. עפ"י שיר השירים ח, ז. 2. ברכות כח, ב. 3. ישעיה מד, ו. 4. ירמיה יד, ח.

כיוצא בדבר אתה אומר "ויחר אף ד' בס וילך", מלמד שאף אהרן נצטרע, דברי רבי עקיבא. הדוגמא היא כאן לא בערך הענין, שאיך אפשר לדמות את הענין הפרטי של המקושש ביחש להאישיות שלו להענין הכללי של אהרן קדוש ד' 1. וגם הערך של הדבר המדובר, שהוא יסודה של כל התורה כולה, התבררותו של יסוד הנבואה העליונה המיוחדת לאדון הנביאים מרע"ה, שהוצרכה לבא ע"י מאורע זה של דיבורם של מרים ואהרן, הוא דבר שאי אפשר לדמותו לפרטים אחרים. אבל בדבר הצביון של אופן הדרישה שבתורה, במה שהתורה עצמה כסתה ביחוש לכבודו של איש מיוחד, בזה הלך רבי עקיבא, החושף נסתרות, הדורש כל קוצין שבתורה 2, והעורג הנצחי להארת ד' העליונה עד כדי יציאת נשמתו באחד 3, שכל הפרטים כולם אצלו מקושרים עם הכלל העליון בהתגלות ובהירות עצומה, עד שאין לגבי ידיה הסתרה וכיסוי, רמז כל דהו כבר מספיק הוא להאיר אור גדול ומפולש, ובין הדרך הכללי של הדרישה, הראויה להיות נתפשת בלב כל הדורות באורח המדוד של המקבלים, אשר הבדל גדול יש אצלם בין גלוי לנסתר. וכאשר המאורע הזה של דבור מרים ואהרן בהערכת הנבואה של מרע"ה בערך הראוי לשאר הנביאים, עד שבאה ההתגלות של דבר ד', שהודיעה להם ולדורות עולם את ההבדל הגדול שביניהם. התוכן החוצץ שהיה אצלם במה שלא הכירו את הרוממות הנשגבה של אצילותה של הנבואה העליונה המיוחדת רק לאדון הנביאים, יש בה בודאי איזו סבה גופנית ואיזו סבה נפשית. הגופנית, היא ודאי איזו חציצה מזגית שמנעה מהם, עם כל קדושתם, להציץ באותו הזיו העליון המביא את האפשרות להכיר בהעליוניות המוחלטה של מקור כל הנבואות וההצטיינות המיוחדת שלו. וזה המזג גרם איזה מין ערפלויות דקה נפשית, עד כדי הבאה להביטוי הזה של "הרק אך במשה דבר ד' הלא גם בנו דבר" 4. אמנם ודאי, בכל מקום שגורם גופני וגורם רוחני נפשי פועלים איזה דבר, יש לדעת מה היא הסבה המוכרה היסודית, אם המזג הגופני הוא הגורם להתכונה הנפשית, או המערכה הנפשית היא הגורמת להמזג הגופני. וכאשר העונש שפגע בגוף הטהור של אותה הצדקת, מרים ע"ה, נתפרש, יודעים אנו שהמזג הגופני היה התוכן היסודי של החציצה הנפשית הזאת, שהוצרכה להביא אור גדול לעולם ע"י הסרתה, באמצעותו של העונש שבא על מרים בצרעתה. ור"ע אומר, שאמנם לא בכ"כ הכרעה פעל על אהרן המזג הגופני לידי המעמד הנפשי של המאורע ההוא, כמו שהיה במרים, ושעל כן נאמרו הדברים בעונש הגופני של מרים מפורש ועל אהרן ברמז, ושם אצל מרים ארך הדבר וכאן היה באופן מהיר וקצר, אבל מ"מ הרמז אומר לנו, שגם אצל אהרן לא היה אפשר להסתרה הנפשית הזאת לפי קדושת ערכו להיות באה כ"א ע"י איזה מין חציצה מזגית. ובשביל כך דרש, "ויחר אף ד' בס וילך", מלמד שאף אהרן נצטרע, דברי ר"ע. ז. 1. תהילים קו, טז.

2. מנחות כט, ב. 3. ברכות סא, ב. 4. במדבר יב, ב.

ה.

אמר ליה רבי יהודה בן בתירא, עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד לתן את הדין. אם כדברך התורה כסתו ואתה מגלה אותו, ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק. גם אם נאמר שהכרח הוא שכל איזהו האפלה נפשית, אפילו במדה היותר דקה, מוכרחת היא לבא מכחו של איזה מזג גופני, אבל הבדל גדול יש בין אם המזג הגופני הזה הגורם את החציצה הנפשית הוא בתכונה עלומה וכחנית לבדה, בין

אם הוא במצב של איזה מ[י]ן התגלות בעלת אפשרות של הכרה. וביחוד הדקות הכמוסה שבמזג יכולה להיות כמעט שייכת לתכונה רוחנית נפשית, עד שאין לה קשר חזק עם הגופניות. ואם התוכן הזה צריך להיות דוקא נעלם ברשימתו, הרי יש בזה נטיה מהשורה הראויה, במה שהתורה כסתו ואתה מגלה אותו. ואם לאו, שהמצב הוא לגמרי עלום עד שאינו נתפס בתכונה של מזג גופני בפועל, הרי אתה מוציא לעז על אותו צדיק.

.6

ואלא הא כתיב "בם", ההוא לנזיפה בעלמא. החבור של אהרן עם מרים בעובדא זו, הוא לפי זה משתתף 1 רק באיזה ציור נפשי המתאים לנזיפה, שהיא ערך נפשי וענין ציורי לבד. ומסולק לפי זה אהרן משום פגם שחדר לתוך המזיגה הגופנית, אלא איזו נטיה של שיקול הדעת שבא מכח של איזו עמדה רוחנית, שהמדריגה שלה לא הגיעה עדיין לידי אותו הגובה הנורא של הכרת הזוהר העליון אשר לערכה של טהרת הנבואה העליונה של מרע"ה. ומתוך כך יש אפשרות של השיתוף אשר לאהרן עם מרים בענין זה, לא בצרעת המורה על ענין גופני, כ"א בעונש של ציור נפשי. והכתיב "בם", ההוא לנזיפה בעלמא. ט. 1. מלה זו בכתי"ק מסוגרת ואולי צ"ל: משתקף.

!

תניא כמ"ד אף אהרן נצטרע, דכתיב "ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת", תנא שפנה מצרעתו. אף כי יש יחש לאיזה מזג גופני עם כל הסתרה שכלית רוחנית, והכרח הוא הדבר שאותו המאורע שע"פ הסדר העליון היתה צריכה להיות לשעה מוסתרת האורה העליונה לפי המדה של ההכרה אשר לרום ערכה של נבואתו הנפלאה של מרע"ה, היה צריך שאיזה תוכן של מזג גופני, עכ"פ בכח, ילוה עם הסתרה שכלית זו, וששבשיל כך בא העונש הגופני כדי למרק כל ענין של מקצת סיג, שהיה עד כה חוצץ לשעה את האורה הגדולה של הופעתה של הכרה קדושה זו מלהיות מופעת בנשמותיהם הקדושות של קדושי עליון אלה, אהרן ומרים. אבל לפי ענינו של קדוש ד' 1 אהרן, לא היה ראוי גם בתור רמז על הענין הגופני לבא, כי אם מצד שלילתו, כלומר שפנה מצרעתו, שההחשכה הקודמת שהיתה שרויה באיזו כחניות בגוף קדוש זה לא היתה כ"א כדי להרבות את האורה ע"י מה שפנה מצרעתו. והשלילה הזאת, היא מתאחדת עם שלילתו של החסרון הגופני של מרים ג"כ, שבאה ע"י פיוסו של אהרן ותפילתו של משה "אל נא רפא נא לה" 2. ובשביל כך אין הענין של העונש הגופני מתייחס אל אהרן אלא מצדו השלילי, מצד יתרון האור הבא מתוך החושך בסילוקו של החושך, מלמד שפנה מצרעתו. י. 1. תהילים קו, טז. 2. במדבר יב, יג.

.k'

אמר ריש לקיש, החושך בכשרים לוקה בגופו. אף על פי שהתכונות הגורמות להסתרה שכלית הן לפעמים רק נפשיות ביסודן, ומתוך התוכן הנפשי שנתערפל יש שבא איזה מעמד כהה גם במזג הגופני, המכשיר את ההתעכבות של התכונה המאפילה איזה זוהר שכלי מלהאיר יפה, בכ"ז כשהדברים נוגעים לגבי הערכה של האדם הגופני על אחרים, בני אדם שהם ג"כ בעלי גוף חמרי, תמיד אי אפשר לה לפעולה ציורית זו - לבא

כשהיא מעולפת באיזו ערפיליות המביאה עד כדי החשד בכשרים - כי אם ע"פ איזו נטיה מזגית גופנית של החושד, שהיא מציינת לו את הציור הכהה הזה לגבי האחרים. ואין אפשרות להסיר תכונה זו ע"י השפעה נפשית לבדה, כי המזג הגופני מוכרח להתמרק מזאת התכונה שהביאה את ההערכה החשדנית נגד הכשרים. ואז בסורה של הנטיה הגופנית הבאה מצד המזג של החומר, ישוחרר השכל משיעבודו החמרי, וההערכה תבא בנטית היושר האמיתי שלה, ולא תבא עוד לידי חשד של כשרים. ע"כ, כך היא המדה של תיקון הסדר והארת הנשמה בהוצאת אורה הישר אל הפועל לגבי ההערכה של אחרים הכשרים, שהחושד בכשרים לוקה בגופו, ובמירוקו של המזג הגופני יופיע אור הטוב של הכרת הכשרים בעצם עומק טובם.

יב.

דכתיב "והן לא יאמינו לי" וגו', וגליא קמיה (קוב"ה) 1 הקב"ה דמהימני ישראל. החוש הקדוש של האמונה בטהרת קדשה, שהוא מקור האושר והחיים הנצחיים, הוא אוצר נפלא גנוז וסתום. הוא הרבה עמוק מכל ערכי ההכרה אשר לנפש האנושית, עד אשר גם לאדם עצמו היא כמוסה מלהכיר את עומק היסודי הזה אשר בתוכיות נפשו האלהית, וק"ו שאי אפשר כלל שיגלה עומק ספון זה לשום עין זר, מחוץ לאישיות של בעל האמונה בפנימיותה. רק לעין של מעלה, הצופה כל נסתרות, רז זה גלוי הוא, גם במקום שמכל התוכנים המתגלים יראה שכבר נכבה הניצוץ האחרון של אור החיים, אור עולם זה של קדושת האמונה. וזאת היא סגולתם הפנימית של ישראל, נחלת עולמים שאין לה הפסק, ו"מים רבים לא יוכלו לכבות" 2, אשר על כן, גם העין החודרת הקדושה של משה רבנו לא יכלה לחדור למעמק עמקים זה, בעת אשר כל התוארים החצוניים עמדו נגד הגלותה של אורה קדושה זו הצפונה, של אמונתם הפנימית של ישראל, בעת אשר היו במצרים בתכלית הירידה, "גוי מקרב גוי" 3, כעובר שנבלע במעי אמו 4. על כן אמר, "והן לא יאמינו לי", ורק קמיה הקב"ה גליא דמהימני ישראל. יב. 1. מרן הראי"ה קוק זצ"ל מחק מלה זו ע"י הקפתה בסוגרים עגולים. 2. שיר השירים ח, ז. 3. דברים ד, לד. 4. מכילתא ויהי בשלח פ' ו. מדרש תהילים קז.

יג.

אמר, אלו הן מאמינים בני מאמינים, אתה אין סופך להאמין. האמונה האלהית העליונה אינה מתדמה כלל לשום רישום של ידיעה והכרה בעולם, כי היא הסגולה של כל יסוד החיים, של אורם, של חיי חייהם, של זיום ותפארתם. והסגולה הזאת מצד ערכה הפנימי, שאין לה שום הערכה בשום צד המתדמה לה בתואר חיצוני, הוא ענין סגולי בישראל, לא מצד בחירת נפשם בפרט, אלא מצד מחצב הקדושה וסגולת ירושת אבות שלהם. ודוקא בסגולה הפנימית הזאת, אין שום הפרעה יכולה לשלוט, וגם במורד היותר גדול של התוארים החיצוניים של החיים המעשיים, ההרגשיים וההכריים, חיה היא סגולת הקודש של נחלת ד' זאת, אמונת אומן בכל זיקוק סגולתה. ולאידך גיסא, אם נבא להעריך את כח האמונה מצד התגלותה החיצונית, מצד זה החלק שאפשר לו להגלות בפועל, בהכרה, ברגש, בביטוי ובמעשה, כיון ששם אין האור הגנוז של שלמות חיי האמונה זורח, על כן אפשר שיפול שם איזה כשלון, גם אצל גדול שבגדולים, גם אצל ארזי הלבנון של נושאי הקדושה העליונה. וזה היה סוד חטא מי מריבה, שכמעט רגע הפנו עיני הקודש של

רועי ישראל האיתנים אל הבחינה של הצד המתגלה שבאמונה, וכיון שנפגם אז אצל ישראל, בא הרועה הנאמן לכלל כעס, ודוקא מצד המבט החיצוני של האמונה המבוטאת, נפל איזה ענין מפריע מהארתו הגדולה הנשמטית של אור הקודש. עד אשר המאמר בא, שהן מאמינים בני מאמינים, מצד הסגולה העליונה, המתנה הכפולה ששרשה באבות וסעיפיה הם בבנים, באומץ קדשי קדשים, אבל אתה, שפנית את לבך עתה לשפיטתה של גדולת האמונה ביחש לצד המתגלה מבחוץ, בזה תבחן, שאין סופך להאמין. אע"פ שלא זו חלילה אפילו כרגע יסוד הקודש של חסינות קדושת האמונה מאותו צדיק, רק כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו, אבל זה הוא אבן בוחן, שערך האמונה, ברומה, לא בחיצוניותה ובאופן הבטאתה המילולית והמעשית, היא שרויה. הם מאמינים בני מאמינים אתה אין סופך להאמין. ומזה עצמו אנו יודעים, כמה נשגב וחזק הוא כח יסוד אמונת הנצח של מאמינים בני מאמינים, תלמידיו של חסין האמונה עדי עד, איש האלהים אדון הנביאים ע"ה.

7'

הם מאמינים, דכתיב ויאמן העם, בני מאמינים, דכתיב והאמין בד'. החוש הקדוש של האמונה בטהרתה, כשמסתעף מראש אמנה, מיסוד הקדושה של האמונה האלהית בעוצם גדלה, הוא חודר עד עמקי הנפש, להשאיר את סגולתו בתולדות הדורות, להאמין בדבר ד', ביחול ובצפית ישועה. ומתוך שהם בתור בני מאמינים, שינקו מלשד הקודש של אמונת ד' הבהירה אשר לאברהם אבינו, הם מאמינים בישועת ד' המובטחה להם, לא מצד עצמות התועלת המגעת להם אלא מתוך שיגובה של קדושת הצפונה ברוחם פנימה, בסגולה גנוזה עמוקה מאד, השרויה במעמקי הנפש, במקום שאין שום יד של הכרה מגיעה.

16

אתה אין סופך להאמין, שנאמר יען לא האמנתם בי. זה החזון של הכשלון אשר לביטוי והתגלות חיצונה ביחש לאמונה, יזדמן דוקא לרוח העמוק והחודר לתוך כל המעמקים, שיד המעולה שבנבראים מגיעה שמה. שמתוך ההתעמקות הפנימית שהיא דרישתה של האמונה בעצמיותה, נעתק האור מן השטח החיצון ובא לידי חולשה מבטאית, שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, נעשה איזה חסרון מצד ההבלטה לעיני כל ישראל, והאור כולו נשקע בפנימיות הנשמה.

56

ממאי דלקה, דכתיב ויאמר ד' לו עוד הבא נא ידך בחיקך וגו'. ההוראה, שעם כל הטוהר הפנימי תוכל לפעמים איזה מין של הופעה חיצונית בלתי הוגנת לבא, היא מתאמת להבירור של עומק אמונתם של ישראל, הגנוזה והסגולית, שאינה נסתרת מפני הקדרות והכיעור של כל מה שנראה מבחוץ. וע"כ בא העונש פה בדמות צרעת זורחת בעור הברש מבחוץ, ועל האבר של הפעולות הגלויות, היד, שעם כל קדשה בהיותה היד של גוף קדוש, יוכל איזה מאורע לגרום שההתגלות החיצונית לא תהיה מתאימה לערך השלמות הנשמטית הפנימית. והדברים מכוונים כלפי ישראל, שלעולם אור הקודש של האמונה האלהית באור טהרתה גנוז הוא בנשמתם פנימה, ובשום אופן אי אפשר לאמר עליהם שלא יאמינו לדבר ד' ביד עבדו

הנאמן, גם בעת אשר תכונת החיים בחיצוניותם היא מראה ככה, שע"ז נאמר אל תראוני שאני שחרחרת ששזפתני השמש 1. טז. 1. שיר השירים א ו.

5'

אמר רבא ואיתימא ר"י בר"ח, מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות, דאילו במדת פורענות כתיב ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג, ואילו במדה טובה כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו, מחיקו הוא דשבה כבשרו. יסוד ההויה הוא הטוב, המדה הטובה היא המגמה של המציאות בכללה, והיא אחודה בשורש החיים של מקור החיים, מקור הטוב. עומדת היא בשביל כך למעלה מכל צמצומים והגבלות של זמן ושל מקום, ומתוך [כך] אפילו ברדתה למאורעות הזמן והמקום, רשמי העילוי ותגבורת המעוף ניכרים בה והיא ממהרת לבא. מה שאין כן במדת הפורענות, שכל ענינה במציאות איננו אלא טפל ועראי, וכל ערכה אינו כ"א לשמש את הטוב, לצחצח את כלי הקבלה שלו, ולהביא את היצור למעמד של הופעה כזו שיוכל לקבל את שפעת הטוב בכל שטפה. ומתוך כך כל העיכובים הכרוכים בזמן ובמקום הנם קשורים עמה, ומעכבים את מציאותה והגלותה. ועם זה כרוכה היא הידיעה המבדלת בין מדה הטובה למדת הפורענות, שהמדה הטובה היא עצמית זקוקה ומצורפת אל ההויה ואל החיים בפנימיותם, ומדת הפורענות אינה כ"א חיצונה נוגעת רק בשטחים החיצונים של המציאות, אותם הנגלים לעין בצורה הדמיונית, שהיא ההערכה של הפורענות שמוצגת לגבי מקבליה לפי אותה המדה שנתרחקו בעצמם מהמציאות האמיתית, ונכנסו להקשר בדמיונות של כבלי החושים בירידתם, בכל אחד לפי ערכו ע"פ ההשלטה של הדמיון, המשטח את ההויה לא ע"פ תכונתה האמיתית כ"א מה שמתגלה ממנה בשטח החיצון. וע"כ מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות, אור החופש שלמעלה מן הזמן ומכל ערך מוגבל מופיע בה, והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק 1. וכאן, בראשית הצעדים של ההעמדה על האמת, מה הוא אורן של ישראל וכמה נורא ואדיר הוא הערך הפנימי העליון, עד שכל תיאורים חיצונים לא יוכלו לחצוץ בעדו, בא החזון של ההנמכה של המדה החיצונית של הפורענות, לגבי המדה הפנימית של הטובה. דאילו במדת פורענות כתיב ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג, לפני ההוצאה, לפני ההתגלות לעינים, לא יש מקום כלל לשום רע ולשום פורענות לנגע לפי העצם והאמת, רק מה שהיא באה בהופעה אך מראות עינים היא, ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג. ואילו במדה טובה, שהיא עצמית, כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו, מחיקו הוא דשבה כבשרו. המדה הטובה, היא חודרת בעצמיותם של הדברים, בהקשר העצמי שיש לה עם שורש ההויה המתעלה מכל לחצים ועכובים של זמנים ושל מקומות, והיא ממהרת לבא. כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות 2. חסד אל כל היום. כאור בוקר יזרח שמש, בוקרו של אברהם, מכון הזריזות, וישכם אברהם בבוקר 3, אוצרה של המדה הטובה הממהרת לבא, אני ד' בעתה אחישנה 4. יז. 1. יחזקאל א יד. 2. תהלים מח טז. 3. בראשית כב ג. 4. ישעיה ס כב.

7'

ויבלע מטה אהרן את מטותם, אר"א, נס בתוך נס. ההופעה של הניסים באה מההתגלות העליונה של הארת עולם נשגב בחוקיו, העומד בסדוריו ע"פ דעת עליון וסוד רצונו, למעלה למעלה מכל חק וסדר הנהוג בעולם המוגבל שחושנו מגיעים אליו. אמנם החקים, יש מהם כוללים ויש מהם פרטיים, ולפעמים נמצא

שתבא הופעה כזאת המאפשרת רק איזה דליגה פרטית שבתוך המערכה אשר לטבע, אבל יסוד המהות וכללותו עדיין קשור הוא בחק הכללי הטבעי. אבל במקום שהארה גדולה ועליונה צריכה להתגלות, במקום שהצעדים הולכים להודיע בעולם כבודו וגדלו של בורא כל עולמים, וכל משטריהם חקותם וסדריהם כרצונו, במקום שהידיעה הזאת צריכה להקיף יחד עם הפרטים את הכלליות של כל חק והגבלה שבטבע, צריך להופיע אז לא רק נס פשוט, כ"א נס כפול, נס בתוך נס, נס כזה שגם אם נצייר לנו דליגה חפשית רצונית בתוך המעגל שבטבע עצמו, ג"כ לא יספיק עדיין למציאותו אלא נס להתנוסס. נס כללי, העוקר את כל ההגבלות של כל חק שבטבע הנסתר ושבטבע הגלוי, להודיע ולהודע שאין עוד מלבדו. נס בתוך נס, ויבלע מטה אחרן את מטותם. עדותיך נאמנו מאד.

י'6.

תניא, רבי אומר, דברים, הדברים, אלה הדברים, אלה ל"ט מלאכות שנאמרו למשה בסיני. המלאכות בכללן באות מתוך פרוזו של עולם במצבן שהן עומדות, כל זמן שמלאכת ד' העליונה עדיין לא נתגלתה עלינו בכל כבודה והדרה. אור השבת בא להודיע את קדושת האחדות העליונה המופעת בעולמי עד, מראשית ועד אחרית כל, מכח זיו העליון של אל חי ברוך הוא. למעלה מכל דברים וענינים בכלל, מנשאת אותנו קדושת האחדות האלהית הנפלאה, אשר כל לב ובשר אליה יערוג בצמאון אין קץ, צמאה לך נפשי כמה לך בשרי 1. וביותר מכל תרוממנו סלה מעל הצד השטחי והמגולה שבדברים, מצד החלש המתגוון לעינים הכהות, שההכרות השקריות הן הפועלות על ידם את פעולותיהן, עד אשר יבא יום ויגלה אור האמת, ולא יכנף עוד מוריך 2, ולא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך, כי ד' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך 3. וק"ו שהפרוד של הדברים, ערכם הניתק מעל הכל, שהוא מכון של כל עמל ויגיעת בשר, שהוא צריך להתעלם מאור קדושת השבת המופיעה ביקרת כבודה. רק דברים בסתם, והדברים בגילויים, ואלה הדברים במספרם ופרטיותיהם, נגאלו בתור הכנה לעילוי העולם העתיד לבא, בהתרוממותן של כל ההוייות למקורן, ובאיחודם של כל הנפרדים במקור אחדותם ע"י מעשה המשכן, שגדול יום הקמתו כיום שנבראו בו שמים וארץ 4. ועל כן מקושרים הם הענינים, ודברים, הדברים, אלה הדברים, אשר נאמרו במעשה המשכן, שם גנוזים הם ערכיהם הפנימיים של ל"ט המלאכות שנאמרו למשה בסיני, שיתעלו ע"י ראשית קדושת המשכן, לאחרית יום שכולו שבת ע"י קדושת השבת בישראל לדורותם. יט. 1. תהלים סג ב. 2. ישעיה ל כ. 3. שם ס כ. 4. מגילה י ב.

כ.

כתוב במשנה, המושיט חייב והזורק פטור, שכך היתה עבודת הלויים. ההוצאה היא הכשרת המלאכות, כח המלאכה ולא פועל המלאכה. לא הטבע עשה את המטבע של המלאכה עליה, אין כאן עיבוד ושינוי באיזה חומר כ"א העתקה ושינוי מקום. אמנם רק ממבט אנושי אין התנועה חשובה מלאכה כ"ז שלא נשתנה עצם החומר, אבל מצד המבט האמיתי, מצד עצמותם של הדברים כמו שהם, הרי כל השינויים שבחומר אינם כ"א תנועות והעתקות מקומיות. ועל כן באמת מלאכה היא ההוצאה, אבל בתיאור פרטיה צריכה היא לשאת עליה את החותם של הגזרה העליונה, את התכונה החוקית האלהית, שזהו הוא העושה אותה לאחת מהמלאכות. על כן דוקא כפי הסגנון שהיתה מלאכה זו במשכן, הרי החותם של המלאכה עליה, שכך היתה

עבודת הלוויים . בסגנון משונה מזה כבר אנו שבים למחשבתו של האדם וציוריו, שאינו יכול לקרא בשם מלאכה כ"א דבר הפועל שינוי בעצם החומר בטבעו. וע"כ, המושיט דוקא הוא חייב, והזורק פטור. מאחר שלא חתמה החוקה העליונה את חותם המלאכה על תנועת הוצאה כזו, נשארתי היא ע"פ תכונה הטבעית המוגבלת בחושי האדם, שאז היא אינה בגדר מלאכה.

כא.

ת"ר, חרוצים היו קרשים, וחלולים היו אדנים, ונראים קרסים בלולאות ככוכבים ברקיע. דימוי עולם מלא הוכן במשכן, הוראת מלא כל העולמים כבוד אל מלך הכבוד. והסבות עם המסובבים כשהם הדוקים לעינינו, פועלים באחדותם המתאמת את בנין העולמים בכללם, כולם כאחד מעשי ידי יוצר וצר צורה, המאחד את הכל באחודו העליון. והיסודות הראשיים, אדני המציאות והסתעפות הכחות והמפעלים שלהם בצורתם המורכבה, הנם אחוזים זה בזה, חרוצים הם לעומת זה הקרשים וחלולים הם האדנים, ראויים לקבל את המפעלים וההרכבות, הופעות הכחות וחדושי היצירה הם היסודות מאז נוצרו, וההופעות המתחדשות הבונות עולם מלא, מתחברות ומתאחדות עמהם ע"פ החקיקה העליונה של יוצר כל ב"ה. והבניה הכללית של כל עולמי עד, צבאות השמים וכסיליהם, הכוכבים המתנוצצים בשפירי שחקים, כולם אינם כ"א התנוצצות של כחות משתלבים ומתחברים זה לזה, כדי לכונן על ידם עולם אחד מלא ואדיר, מופע מרום עולם של המחשבה האצילית האלהית. והקרסים, בשביל כך, מחברי היריעות, עושי המשכן אחד, נראים בלולאות הקרובים להם, ומסמנים את החבור וההתאגדות הכללית יחד עמהם, ככוכבים ברקיע, שעם כל עמדתם הגדולה בפני עצמם, הרי הם באמת בעלי תוכן של קרסים, מחברים אוהל ומשכן גדול ונעלה של ההויה הכוללת ע"פ חכמתה הגדולה של היצירה, אשר בחכמת אלהים חיים ומלך עולם. ויחד עם שמושם בתור מאחדים הנם בעלי ערך רם ונשא לעצמם, אע"פ שהלולאות מורים על יחסם המאחד בכ"ז הרי הם מלאים זיו ומפיקים נוגה בבחינתם העצמית. והרי זה בא ללמד ונמצא למד ע"ד הערך של הכוכבים ברקיע, וכל נוי של עולם וזיוו, אחדותו והדרו, הכל הוא מואר באור כבוד הקודש, המתגלה מתוך אספקלריא של קודש על עם ד' גוי קדוש סלה. הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו תהילה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה 1. כא. 1. תהלים קמח יד.

כב.

ת"ר, יריעות התחתונות של תכלת ושל ארגמן ושל תולעת שני ושל שש, ועליונות של מעשי עזים. וגדולה חכמה שנאמרה בעליונות יותר ממה שנאמרה בתחתונות, דאלו בתחתונות כתיב וכל אשה חכמת לב בידיה טו, ואלו בעליונות כתיב וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טו את העזים. מתאימים הם הפרטים של תכנית המשכן לכללות העולם, לצורתו החמרית וביותר הרוחנית, גדול יום שהוקם בו המשכן כיום שנבראו בו שמים וארץ, ומתאימות הן צורות של היריעות המכסות אשר על המשכן לצורות החכמות העליונות, יסודי האור הרוחני ושפעת הקדושה שבעולם. החכמות הלא מתחלקות הנה לשתים הכלליות, החכמה העיונית המופשטה והחכמה המעשית, החכמה העיונית, גווני השכל מאירים בה בהתגלות ובבהירות, צבעי הציורים הרוחניים ניכרים ובולטים בה הרבה, היא החכמה הפנימית העסוקה בכל קודש עליון ופנימי, שכנגדן הן מכוונות היריעות התחתונות בגווניהן הבולטים של תכלת וארגמן של תולעת שני

ושל שש . אמנם פשוטה היא לכאורה החכמה המעשית, העומדת להיות כמו מכסה ושומר על הדיעות הטבועות בחכמה הנסתרת הפנימית, אבל המראה הזה של הפשיטות אינו כ"א לפי הנראה מבחוץ, אבל באמת עמוק עמוק הוא היסוד של אור החכמה המעשית. הופעות קדושות רוחניות ישנן שהן יכולות להגלות ע"י אור הנבואה ורוח הקודש שבישראל, מה שאין כן היסוד המעשי, תורה של מעשים ומצוות חיוביות לדורות, אי אפשר לעולם להמסר לכל נביא וחזוה כ"א לאותו ציר אמונים, אשר לא קם כמוהו, משה עבד ד', אשר ידעו ד' פנים אל פנים. ובזה נאמר גדולה חכמה שנאמרה בעליונות, החיצונית, הנראות והמגולות, השומרות לכאורה רק על הפנימיות התחתונות, דאילו בתחתונות כתיב וכל אשה חכמת לב בידיה טוו . חכמת הלב אמנם נתגלתה בפועל הכפים, כי הכרח גדול הוא להחכמה העליונה שתשפיע על המעשים שבפועל, אבל עדיין אין זה היסוד הפנימי של החכמה, הגורם את המפעלים, המצוות והחוקים במפעליהם המקוצבים ע"פ החכמה העליונה הנעלמת עצמה, שזוהי החכמה שנאמרה בעליונות, וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה . זוהי החכמה הפנימית פנימית, שמתוך עמקה רומה וגדלה היא נושאת את הלב כולו, את כל החיים וכל החושים, את כל תכונת המעשים וכל קצביהם, הן טוו את העזים . ואבא יסד ברתא 1, והחכמה המעשית נובעת היא, עם כל היותה לכאורה מוכרת רק בתור שומרת את הדיעות הכמוסות, מיסוד הגנוז היותר עליון, מיסוד חכמה שלמעלה, גבוה מעל כל גבוה. כב. 1. רעיא מהימנא, פנחס, רנח א.

כ"ד.

ותני רבי נחמיה, שטוף בעזים וטווי מע"ג העזים. יסודה של החכמה האלהית התורית המתגלמת במעשים גשמיים, הוא מרומם את ערך החיים כולם לתכלית עלייתם. המפעלים שכל כחות החיים מצטרפים להוציאם מן הכח אל הפועל, הם הם העולים למעלה להאיר את המהות המציאותית של ההויה החיה, ולקשר את הנפש החיה עם ההופעה האלהית העליונה, אשר היא מתגלה במכון הכבוד, במקום השראת השכינה ואור דבר ד' העליון. ונעשית בזה, בהשפעת החכמה הגדולה שירדה ממרום עוזה לכלכלת העולם המעשי, לכח מחבר את הנפש הבהמית העזה והטבועה בשובבות ובשפלות, המתבלטת בעזים הנקראים ג"כ שעירים, עם האור העליון המבהיק בזיוו עולמי עד, ומאיר לעולם כולו בכבודו, אף סוררים לשכון יה אלהים. והכל הוא מיסוד חכמה היתירה והגדולה שנאמר ביריעות העליונות, המכסות ומעלימות לכאורה בתוכם את האור העליון, המבהיק בתפארתו יותר מבעליונות.

פרק שני עשר

.א

תניא, ריב"ב אומר, נאמר בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם, הרי מ"ם יו"ד מ"ם, מים, מכאן לניסוך מים מן התורה. חג האסיף, חג הסוכות, הוא החג המקשר את הטבע עם אותו הכח הפלאי שלמעלה מן הטבע, אשר הופיע בעולם בהתגלות תולדתית ע"י הופעתם של ישראל על במתה של התולדה האנושית. הדעה העליונה המוארה באור אלהים חיים של חדוש העולם בכח אלהי עולם למטרה של צדק עליון, המוארה בכל ההויה, היא קשורה עם מציאותו של עולם גמור, משוכלל וקשור בחוקי הקבועים, ועומדת ממעל לכולם. הדרך אשר בה עבר ישראל מיציאת מצרים עד כניסת הארץ, זהו הרתוק אשר חבר את הסדר העליון של הויית הבריאה, את אוצר הפלאים, עם הסדר הקבוע, הרגיל במהלך הטבע וחוקי הקבועים ומוצקים. כדי לשא עין למרחקים למצב הבריאה לפני הוסדה, בעת אשר רוח אלהים היתה מרחפת על פני המים וכל העולם כולו היה מים במים, להודיע שגם מאז עד לא גבעות חוללו, עד לא חוקק חוג על פני תהום, יד אל עושה פלא סדרה כל בחכמת עולמי עד, להביא את כל היצור למגמתו העליונה. והאסיף הבא מתוך העבודה המסודרת, המתאימה עם חוקי הטבע כולם, המתחבר בזכרוננו עם הסוכות הנפלאות של התקופה הרת כל פלאי עולם, הנועדה להאיר את כל מחשכי היקום, את כל חגוי החיים, באור חזון אלהי אמת, עולה הוא ברשמי הזכרתו לראשית היצירה. ואם כי אי אפשר להגיד מעשי בראשית לבשר ודם, אבל רושם של רמז בראש מילים מוכרח לבא על יסוד ההויה בראשית הגלותה, בעת אשר החלה הפעולה היצירתית לפעול ברוח אלהים המרחפת על פני המים. וע"כ נאמר בשני ונסכיהם ובששי ונסכיה ובשביעי כמשפטם, מ"ם יו"ד מ"ם, מים, מכאן רמז לניסוך מים מן התורה.

.ב

מדפתוח ועשאו סתום כשר, סתום נמי ועשאו פתוח כשר. אם הדברים הגלויים, כל המציאות המוחשית והמושגת בכלל וכל המעשים הנעשים במפעלות ידי אדם, הם ראויים להיות מובנים בהערכת מציאותם השלמה בקשר גמור עם המציאות העליונה, עם החיים האציליים וההופעות האלהיות אשר ממפלאות תמים דעים, והפתוח והגלוי לנו נעשה ע"י ההתבוננות המקיפה והחודרת סתום במהותו העצמית הפנימית. מתוך גודל ההשקפה הזאת הננו יכולים ג"כ להעריך איך שיוצאות הנה כל התכניות הגלויות שבהויה. וכל המעשים המושגים, בתור תוצאות מהמציאות הטמירה העליונה המתבודדת בדומיה הקדושה העליונה. והסתום בעצמו, בעת אשר הוא זורח על הנשמה בטהרת אצילותו, הוא הוא היורד ומתגלה ג"כ בכל החמודות של הטוב והכשר אשר בכל המרחבים הפתוחים. מדפתוח ועשאו סתום כשר, סתום נמי ועשאו פתוח כשר.

.ג

מי דמי, פתוח ועשאו סתום עלויי קא מעלי ליה, דאמר ר"ח מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, אלא סתום ועשאו פתוח גרועי קא מגרע ליה, דא"ר ירמיה ואיתימא רחב"א מנצפ"ך צופים אמרום. מקור החזון הנעלם שהוא נועד להיות עיקר יסוד ההויה ועילויה האחריתי, הלא זהו המהות של אור התורה השרשי המובע בלוחות הברית, שכל אורותיה של תורה כלולים בהם. ואף כי חוקי עולם שם יוצר כל גם בההויה הרוחנית העליונה, הנה עומד הוא האור המחולל את הנסים בכל הופעותיהם בתוך כח שרשי, למעלה מכל ההופעות שכל ארחות המציאות בכל מדרגותיה מסתעפות מהם. והביטוי של הסתום, של רז העליון, אשר מצד עוצם מעלתו לא ניתן להתגלות לכל יצור, מובלט הוא במ"ם וסמ"ך שבלוחות, שבנס היו(ם) עומדים. אמנם בתור הסתעפות של האורה הסתומה שהיא יסודה של תורה, הופעתה של אספקלריא המאירה, בא החזון המתגלה לצופים, והם הם הנועדים לגלות את ענפי החזון העליון, בשעה שהם יורדים למדריגת הגילוי והפתיחה, לבסס על ידם את החיים המעשיים בכלל ההויה ובפרטיה, באדם ובכל נוצר. והם הם אשר הביאו לידי התגלות את הצד הפתוח, ההולך ופורש את אורו על ארחות החיים, וההדרכה המוסרית הפרטית והכללית. וזה האור החבוי והסתום המתבלט ע"י המ"ם והסמ"ך שבלוחות, העומדים בנס, פורץ לו את דרכו לרדת ירידה אחר ירידה, (על) [עד] שהוא נעשה להיות מוכשר להקלט בצפיה גלויה של הצופים. ומנצפ"ך צופים אמרום, נביאי הקודש, מדריכי האנושיות, אחרי שירדה ממעלתה הצפונה, להיות צריכה להנהלה גלויה. ומזה באה התולדה, שהמהלך פתוח ועשאו סתום, הוא מהלך של עילוי עילויה - עלייה, אבל סתום שעשאו פתוח גרועי גרעיה, עד כדי ההתצמצמות של אפשריות הצפיה של הצופים, דא"ר ירמיה וא"ת רחב"א מנצפ"ך צופים אמרום.

פ.

ותסברא, והא כתיב אלה המצות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אותו המקור העליון שממנו באה הנבואה העליונה, שמצות קיימות לדורות באות ממנו, הוא יסוד אור עליון שלא יש לו שום אפשרות להיות הולך ונמשך לגילויים תדיריים חדשים בכל דור ודור. רק רועה הנאמן, הוא נבחר מראש מקדם להיות צופה באותה אספקלריא המאירה, שמשם מצות קיימות וקבועות באות לעולם. וכאשר נחתם חזון עליון זה, אי אפשר כבר למצוות שתהיינה נוספות ומתחדשות. ואותה מדרגת הגלוי והפתיחה הנמצאת במדתה של תורה, הבאה מאותו התוכן המיוחד כמו התוכן החבוי והנסתר, מדה אחת להן, שאי אפשר להן להיות באות ומתגלות, אחרי ההופעה הנפלאה והמיוחדת במציאותה. סוף סוף אלה המצוות, שאין נביא רשאי לחדש מעתה.

ק.

אלא מהוי הואי, מידע לא הוה ידעין הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה, ואתו צופים תקנינהו. ואכתי אלה המצות דאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אלא שכחום וחזרו ויסדום. ההופעה היסודית של אור קודש הרי היא עומדת בצביונה ברום מעלתה, ולא יוכל להגיע אליה כל נושא שהוא איננו עומד במעלה היסודית הזאת אע"פ שגם הוא קודש הוא. על כן לא תוכל הנבואה לבא למעלת חידוש מצות לדורות, שהן באות רק מיסוד העליון של אור קודש הקדשים של התורה, נבואת פנים אל פנים, במראה ולא בחדות. אבל הלא יש עצם התוכן של האור והשגתו, ויש סידור השיך להסגנון יותר מאל עצמיות התוכן. ואם היו שני אלה

העניינים, הענין הסידורי והענין התוכני, בעצם חלוקים זה מזה במקום הזיו העליון של אור התורה, היה מקום לומר שאע"פ שאין הנבואה יכולה לחדש דבר יסודי בגדר של מצות, יכולה היא לסדר דבר סידורי סגנוני. ואם מיהוי הוי, רק דלא ידעין את המקום של התאמת ההופעה הגלויה, ואת המקום של התאמת ההופעה החבויה המעולפת בערפלי טוהר של רזי סתר עליון, היה אפשר לדון שהנבואה תוכל לסדר את הסידור וכוונותו של הסגנון ממקורה. אבל כ"ז היה, אם באותו המקום העליון של הופעתה של תורה, היה אפשר לחלק בנושא בין התוכן והסגנון, בין האור ובין הכלי המחזיק אותו. אבל יודעים אנו את רז האחדות של תורת ד' תמימה, ע"כ סוף סוף גם איזה ענין סידורי סגנוני, ג"כ אי אפשר שהנבואה תחדש באורה של תורה, זולת אם יהיה לה מקום לשאוב את החידוש הזה ממקורה של תורה עצמה. וזה היה כאן, כי שכחום וחזרו ויסדום, והצופים, ממקורה של תורה, שכבר הופיעה ביסוד הסגנוני הזה, ראו להזכיר את הנשכחות, כי בסוף החזון של כל דבר נאצל ועליון מופיע אור הסתר, ופה הוא המקום של האור הסתום של המנצפ"ך, הראוי להקבע בסוף תיבה. ודוקא באמצע ובראשית ההופעה באים דברים פתוחים, שהם הולכים ומאדירים את האור, עד שהם מעלים אותנו באחרית למקום הסתום, אלא שכחום וחזרו ויסדום.

1.

גופא, אר"ח, מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים. יסוד הנס באצילותו העליונה הוא הכח המעמיד את כל ההויה הרוחנית והחמרית לא בתכונה של קישורי סבות ומסובבים, כי אם ישר בדבר ד' יוצר כל. המ"ם הוא הרומז על היסוד הראשון, המים, היסוד המוחש הרפה במגעו, ואין לו מכון להסמך עליו שום דבר בעל כובד, והכח הסומך הנמצא בו הוא רק רוח ד', החפץ העליון, שהוא יסוד הכל, למעלה מכל תכונה של שלשלאות סבתיות. ומזה נלקח כל היסוד של החירות המוחלטה שבאה מאור התורה לעולם, כי כל זמן שחושבים שהסבה הקרובה היא המזקקת את הסבות המקושרות עמה, הרי יש כאן לחץ וצמצום לפי הערכתם של הדברים אלה עם אלה. מה שאין כן בשעה שמסתכלים איך הכל נסמך רק על היסוד של החפץ העליון, המאמר הסתום, רוח אלהים המרחף על פני המים, ונותן מקום ומשען לכל היקום, הרי הכל מלא חירות עולם. כי אין קצב להטוב והאושר ושפעת האור של מקור הכל. ומכאן הוא המקור של כל המהות הנסיית שבהויה כולה, שנתגלתה ומתגלה ותתגלה ע"י אור תורה בישראל, מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין.

5.

ואר"ח, כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ. במציאות בכללותה הרי כל היש כלול למטרה אידיאלית נשגבה הידועה לרבון כל העולמים. ואור התורה, כשם שהוא מופיע על כל הצדדים הפנימיים והעקריים שבהויה, להביא אותם לידי מעלתם העליונה, ככה הוא כולל ג"כ את כל מה שהוא נטפל ונסמך באיזה אופן חיצוני אל הדברים הפנימיים היסודיים, כי סוף כל סוף אין לך דבר שאין לו מקום. וכל מה שגורם קלקול הוא רק כשאינו משים את כל ענין על מקומו ואיננו מעריכו ע"פ מדתו, שאז יוכל להוציא את הפנימיים לחוץ, כלומר להשים את התוכנים העקריים במעמד של טפל ואת החיצוניים לפנים, לשום בזה את הטפלים לעקרים. אבל על הכלל כולו, להערכת כל דבר כפי ענינו, לדעת שהפנים הוא צריך להיות

עומד בחשיבותו הפנימית והחוץ צריך שישמש את הפנים ועומד במדתו החיצונה, באופן כזה הכל בא מתוך השורש העליון שכל האור נובע משם. והוא כתב שבלוחות, שנקרא מבפנים ונקרא מבחוץ.

ח.

כגון, נבוב, בו בן. יש כח מחזיק את כל מה שימלא בקרבו להיות יוצא אל הפועל, וכשאנחנו אומרים בציור מקום פנוי ונבוב שבתוכו אין כלום, מיד הרי אנו יכולים לצייר לנו ג"כ שבו ימלא כל מה שאנו יכולים לצייר. בין ביחש להמושגים החומריים, שהנביבות היא כלפיהם תיאור של מקום ריק בלא בניה, בלא מילוי, אבל בו יוכל לבא הבן, בן תיאור (הנין). וביחש הרוחני הנביבות היא הריקניות מציורי הבנה, תוכל היא להיות מכשרת בכחה שבו יבא הבן, הבינה, ההבנה, וההצטיירות המושכלת. הרי החוץ הוא התוכן השולל והפנים הוא התוכן המחייב. וכ"ז בא לנו בקדושה משרשם של הלוחות, הנקראים מבפנים ונקראים מבחוץ, כגון, נבוב, בו בן.

ט.

רהב, בהר. בראשונה האדם מתעלה בעליו העליון ומכיר את חשיבותו, והרהב הזה רהב של קדושה הוא, מיסוד של ויגבה לבו בדרכי ד'. ואח"כ הרי הוא מתעלה גם מזה, ובא לאותה המדה שהיא נלמדת בהר, באותו ההר חמד ד' לשבתו, ההר הנמוך, סיני, שממנו אנו למדים שאני את דכא. וזו היא ההארה הבאה מכח הקריאה שבפנים, שמתעלה על מדת הקריאה שמבחוץ. רהב, בהר.

י.

סרו, ורס. הידיעות השכליות בכל ארחות ההשגה שפתחם הקב"ה לפני האדם מתחילות הן מנטית הספקנות. ואחרי המושג של הספק באה הנטיה ההשערית, שהיא דוגמא של ההכרעה של הרוב, אחרי רבים להטות 1, שאע"פ שאין בה מן ההחלט המבורר מ"מ יש בה משום הסברת הרוח כלפי הודאות הצומחת ועולה, אחר שהנפש נטתה כבר אל התוכן המקודש, ההולך ומאיר מברק האמת העליונה. ובא אח"כ התוכן הודאי. שזהו הרמז בביטוי של סר"ו, שהוא ר"ת של ספק, רוב, ודאי. אמנם זהו רק התוכן הבא מתוך הקריאה החיצונית, שהאדם חושב להשאר עמה בתור משיג ויודע. אבל הקריאה הפנימית המוארה באור הענוה העליונה, אומרת היא שהידיעה המוחלטה כשהיא מתבהרת, באה היא לכלל נטיה בגדר של רוב, ומתוך הנטיה של הרוב, באה אח"כ הידיעה היותר עליונה, המעידה את כל המהות של הידיעה המוגבלת בגדר של ספק, ואז מחליט הוא האדם את החלטתו העליונה של ואני בער לא אדע בהמות הייתי עמך 2. סר"ו, ור"ס. י. 1. שמות כג ב. 2. תהלים עג כב.

יא.

א"ל רבנן לריב"ל, אתו דרדקי האינדא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא אתמר

כוותייהו. ההופעות הרוחניות ישנן שהן במדות שונות, מהן גדולות ומהן קטנות, אבל כולן נחלקות לשתי מחלקות כלליות, שהן בתכונה מקורית או בתכונה הסתעפותית. ויכול הדבר להיות שהתכונה ההסתעפותית תהיה גדולה מאד בערכה והתכונה המקורית תהיה קטנה, אבל בכ"ז הערך המקורי הוא נותן חשיבות גם להדבר הקטן מפני אותו היתרון שהדבר הוא מקורי. וכאשר פני משה כפני חמה שהיא היסוד האורי המקורי, ופני יהושע כפני לבנה שהיא היסוד ההסתעפותי, על כן כל אותה הגדולה של הופעת הקודש שבימי יהושע בן נון היא גדולת הסתעפותית. ואלה הדרדקי, עם כל מה שעדיין לא קבלו חכמה ודעת מרבתיים מפני הילדות שלהם, היו בעלי כשרונות מקוריים, עד שנתגלתה בהן, עם כל הזעירות של הענינים לגבי הערך של החכמה הרחבה שנתגלתה בימי יהושע בן נון, ומצד אותה ההערכה המקורית שהיא כפני חמה, אמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא אתמר כוותייהו.

יב.

אל"ף בי"ת, אלף בינה. יסוד הבינה הוא הבנת דבר מתוך דבר. כלומר לא מתוך ההסתכלות הבהירה הראשונה לבדה, שהיא באה מתוך הברק הרוחני של ההופעה העליונה, עצם יסוד החכמה, אלא מתוך השיפוט ההדרגי הבא מתוך נתוח הגיוני של הוצאת דבר מדבר, מושכל ממושכל, ומשפט ממשפט. אבל מאחר שהמהות העצמית של התולדה המושכלת מוכרחת היא להיות הולכת וכהה ע"י התרחקותה ממקורה, על כן מוכרח הדבר שלא יעמוד המושכל במצב המורד שלו, אלא שאחר שהוא לנו בגלוי ע"י הסידור ההדרגי, חוזר הוא ומחדש את אורו ע"י השבתו למקור מוצאו, לראשית החכמה, להאל"ף, ההאלפה המקורית לגבי ערך ההבנה ההדרגית. ובאו ילדי פלא אלה בכשרונם העצמי, בפני חמה שלהם, להורות שאנחנו נלמד מסדר הביטוי של אל"ף בי"ת, לאל"ף את הבינה, להוסיף לה עצמה מצמיחת מקורה. אלף בינה.

יג.

גימ"ל דל"ת, גמול דלים. ההבנה של ערך הצדקה בעולם, שאינה באה רק מפני המית הלב המסתערת בנפש הרואה את המחסור של העני ומרגיש את צערו כאילו הוא צער עצמי אליו, ובשביל כך הרי הוא חש למלא את החסר להדל כדי לרפאות את כאבו. ואפילו לא רק באותו המובן השכלי, המחייב את מדת הרחמים והחמלה, כי אם בדבר ד' אשר ברא סדרו של עולם שיהיו בו עניים ועשירים. והדלים הם ממלאים תפקיד ידוע בעולם, שלולא הם היה העולם חסר מצביונו ולא היה שלם, ולא מגיע לאותה המטרה העליונה שהציב לפניו יוצרו ברוך הוא. ונמצא שהדלים, המשלימים צביון העולם בדלותם, והם עוד סובלים מזה חיי צער, הרי הם באים על גמולם בצדק מלא. וזהו הרז היותר פנימי במצות הצדקה לפי מובנה העליון, המסלק ממנה ג"כ את השפלות הנפשית של המקבל חסד מזולתו בלא חק ומשפט. וזהו שהכירו הדרדקי הנפלאים הללו בחוש הקדוש של נשמתם העליונה, גימ"ל דל"ת, גמול דלים.

יד.

מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל לגביה דל"ת, שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי דלים. גומל החסדים שכבר

הגיע למדריגתו העליונה, להכיר שהצדקה שהוא נותן איננה באה רק מפני האיסטניסות שלו, שאינו יכול לראות בצערם של הדלים, שאז אין מקום לה רק בזמן שהדלים מזדמנים לפניו והצער שלהם מוצג לפניו במלא הפלצות שלו. אבל גומל החסדים היודע את התפקיד העליון של הצדקה, את האושר הקדוש שהכלל והפרט משיג בעילויו ע"י הצדקה וגמילות החסדים, הוא יהיה תמיד רודף צדקה וחסד, ודרכו יהיה תמיד למצא מקום להרחיב את מפעלי החסד. מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל לגביה דלי"ת, שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי דלים.

.16

ומ"ט פשיט כרעיה דדלי"ת לגבי גימ"ל, דלימצי ליה נפשיה. רעיון הצדקה בישראל ברום האצילות שלו, העומד למעלה מיסורי החיים ופגיעיהם, למעלה מההכרחים למלא את המחסורים הדוחקים כל כך את האדם בחייו החומריים, אלא אותה התכונה המושרשת במעוז הקודש, אותה המטרה המוסרית הקדושה שבשבילה יצר הקב"ה את העולם החברותי בזאת הצורה, שהיא לא תוכל לעמוד מבלעדי מדת הצדקה, היא מתפשטת לא רק על הנותנים, על משפיעי הצדקה, כי אם גם על המקבלים. והדל שבישראל, המוכרח לפי מצבו לקבל צדקה, יכול לבא לידי ההתרוממות הזאת עד כדי לבטל את כל הסבות החומריות שהן דוחקות אותו לקבל צדקה, ולהתעלות בחוג של שמחת היצירה שיש בתיקון העולם וזיכוכי הנפשות שבאים על ידי מפעלות הצדקה. והעליה הזאת מצד המקבלים, המעשירה אותם עושר רוחני עליון מאד, תוכל להשכיח מהם את כל ענותם, עד אשר הם לא יתעוררו כלל לדרוש את הצדקה מטעם כל מועקה גשמית. שכל זמן שהמקבל עומד על מדריגה זו איננו צריך כלל זירוז שימציא את נפשו לפני אלה שהם חפצים להיטיב עמו ולהצילו מרעתו. אבל במעמד ההתרוממות, שאז המקבל הוא עלול לשכח את כל מחסוריו, והוא אחוז במעמד של קבלת הצדקה רק בשביל התוכן הקדוש והנאצל שיש בה, אז הוא עלול להיות שוכח גם כן את הפעולה של המצאת נפשיה לפני אלה הנדיבים החפצים לזכות בו, ולהתרומם על ידו לאותה המדריגה שהצדקה מרוממת את עושיה. ולשם כך באו רשמי המחשבה בתמונת הדלי"ת וסמכותה להגימ"ל, דלימצי ליה נפשיה, למען הוציא מן הכח אל הפועל את הצד המרומם של הצדקה, המאשר את נפשות בני אדם באשרה של הנדיבות ושל האהבה, שבה משתתפים שוה שני הצדדים, הדל וגומל החסדים ביחד. ורגש הצער הולך הוא וסר מכל התכונה הזאת של הצדקה, אע"פ שהעוני והמחסור נלויים עמה, כי ברכת ד' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה 1. טו. 1. משלי י כב.

.56

ומ"ט מהדר אפיה דדלי"ת מגימ"ל, דליתן ליה בצנעה כי היכי דלא ליכסוף מיניה. אחרי כל העילויים שמדת הצדקה תוכל לעלות, בין מצד הנותן בין מצד המקבל, בכל זה חק עולם הוא שכל מקבל מוכרח להיות סובל מאיזה מדת בושה בעת שהוא מקבל מתת חסד. אע"פ שיותר ממה שהוא מקבל מצד הערך הגשמי הרי הוא נותן מצד הערך הרוחני, סוף כל סוף מצד המעטה החיצוני של הדברים, מדת הבושה כרוכה עמה ביחש להמקבל, וחובתו של הנותן היא לשמור את יסוד הכבוד של המקבל, כדי שלא להשפיל את הערך הנאצל של מדת הצדקה, שבאמת היא מעולפת כולה בכבוד והדר. וההתאמצות מוכרחת להיות רבה, שלא ילוה עמה שום צל של גרעון הכבוד, וק"י של בזיון וכסופא. ומתוך כך מהדר אפיה דדלי"ת

מגימ"ל , להודיע שככה היא החוקה המיוסדת בטבע הנפש, שלא יוכל המקבל לשאת עינים אל הנותן, ומתוך כך ידע הנותן ליתן ליה בצינעה, כי היכא דלא ליכסוף מיניה

5'

ה"ו, זה שמו של הקב"ה. מדת הצדקה עם כל השפעותיה, עם כל הטובה שהיא משפיעה על החיים בהשלמת החסרון, עם כל העילוי שהיא מתעלה במרומי האידיאליות שבתכלית היצירה, אינה ממלאה את תפקידה ואינה באה למרומי כיווניה, כי אם לפי אותה המדה שהכונה לשם שמים, לשמו של הקב"ה, היא חיה בקרבה. והצירוף של הקדושה העליונה, הגומרת בה"א הראשון של השם הקדוש הוי"ה ב"ה, והוי"ו, האות הראשון של שם ו"ה, הרומז על הופעת הקדושה בכל העולמים המוגבלים כולם, הם מתאחים זה עם זה, להרים על ידם את ערך הצדקה במילואה. ה"ו, זה שמו של הקב"ה .

7'

ז"ח ט"י כ"ל, אם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך, וכן אותך, ומטיב לך, ונותן לך ירושה, וקושר לך כתר לעולם הבא. תנאי האושר הלא המה, הא' התמדת הקיום, ב' ההתעדנות של הקיום, הג' ההתעלות של הקיום, הד' נצחיות הקיום, (ו.) [ה'] עליית הקיום למדרגה היותר עליונה מכל תנאיו הקודמים. והם הם הדברים הנאמרים בזה, אם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך , סיפוק התמדת הקיום, וכן אותך בעדנת הקיום ואצילותו, שהוא התוכן המעלה חן, ומטיב לך בהתעלות ותוספת טובה, ונותן לך ירושה בלתי נפסקת שהוא יסוד הנצחיות שבקיום, וקושר לך כתר לעולם הבא , שהוא העילוי המרומם, שממעל לכל גבולי ותנאי הקיום הקדומים גם אחרי כל העילוי שבהם. וכל אלה המדות המלאות אור קדש קדשים, הולכות ושופעות מתוך אורה של הצדקה האידיאלית הקדושה, צדקת ישראל הקשורה בשם ד' יוצר כל ברוך הוא.

6'

מ"ם פתוחה מ"ם סתומה, מאמר פתוח מאמר סתום. גדולתה של תורה היא, שהיא כוללת הכל, כל המושגים, בקדושת אחדותה. ואם כי כל המדעים מתחלקים לענינים פתוחים ומפורשים ולענינים סתומים ונעלמים, אבל האחדות הבהירה שבתוך כל מאמר ומאמר יהיה נמצא גם האופי הפתוח וגם האופי הסתום, גם הענינים הגלויים ומושגים לכל וגם הענינים הנעלמים העומדים ברום חביון רזי עולם. זאת היא סגולתה של תורה, שהיא מובלטת ברמז המ"ם, שבביתויו אנו מוצאים את המ"ם הפתוחה ואת המ"ם הסתומה בחטיבה אחת, במלול אחד, להורות על ההתאחדות של המאמר הפתוח עם המאמר הסתום . מ"ם פתוחה מ"ם סתומה, מאמר פתוח מאמר סתום.

8'

נו"ן כפופה נו"ן פשוטה, נאמן כפוף נאמן פשוט. הנאמנות לתעודת המציאות וההויה שבגללם יצר הקב"ה את כל מצוי, היא מתבלטת באדם בשתי דרכים שונות. הדרך האחת היא ההדרכה המוסרית הראשונה, שהיא באה לברר לאדם את קטנו ואפסיותו, שלא יתגדר במה שהוא חושב שיש בו מן המעלות והיתרונות, כי הלא כולן כאין הנה, ולא מידו הוא טובו כי אם מידי אדון כל, אשר לו לבדו הוא הכח והגבורה, החכמה והמדע, העז והממשלה. אמנם אחרי אשר דעתו של אדם היא מתישבת בהכרעת הענוה והכפיפות המוחלטת, אז באה ההדרכה המוסרית השניה היותר עליונה, המבארת לפניו את גדלו ותפארתו, את זיו נשמתו, ואת הערך המרומם אשר נתן לו רבון כל העולמים בתפיסת ההויה והכרת ההוד האלהי. אז הוא מתרומם, ושיעור קומתו מתפשט הוא על כל מרחבי עולם. ומתוך הכרה זו, הבאה מתוך תוצאותיה של ענות הצדק, הוא בא להיות נאמן לתעודת הויתו במדריגה היותר עליונה. הכפיפות היא מתאחדת עם הפשיטות, ושני המצבים ביחד מאדרים את יסוד הקודש להוציא לאור עולם את התכנית הגדולה של הנאמנות, עצות מרחוק אמונה אמן. נו"ן כפופה נו"ן פשוטה, נאמן כפוף נאמן פשוט.

כא.

סמ"ך עי"ן, סמוך עניים. לא תתן את צדקתך רק להפטר מהצער של ראיית המדוכדך ומצבו הנורא, כי אם התאמץ לסמוך את העניים, לחזקם, לחלצם ממצוקות ענותם, באופן שיסולק מהם צער העוני, לא רק באותה השעה והרגעים שהם עומדים לפניך נמוגים ביגונם, אלא סמוך אותם בסמיכה שיש בה ממש, באופן שיתחזקו ויתאמצו, ותהא להם תקומה ממצבם הירוד והמדוכא. סמוך עניים.

כב.

לשון אחר, סימנין עשה לתורה וקנה אותה. יהיה חקוק תמיד על לבבך גודל הערך אשר לאשרו של קנין התורה. כל התחבולות שביכולתך תהיינה נעשות כדי להקנות לך את התורה בצורה של קנין, בתכונה של השארת רישומה לעד על כל מהות החיים שלך. על כן, ביחד עם השקידה על דלתותיה של תורה, על החזרה התדירית המביאה לידי שינון וחיוור וידיעה מובהקת, תתאמץ לעשות סימנין לתורה, מרוב חרדה שמא לא יועילו כל המאמצים הרגילים שלא ישכח ממך דבר אחד מן התורה. ועל ידי ההתאמצות הזאת, והחרדות הגדולה הבאה מתוך ההכרה הפנימית בקדושתה של תורה ורוממותה, ע"י זה תקנה את התורה והיתה לך לקנין עולם, מתעצמת במהות נפשך, והיתה עמך לאחדים, לאשרך ורוממות עזך ונצחך. סימנין עשה לתורה וקנה אותה.

כג.

פ"א כפופה פ"א פשוטה, פי פתוח פי סתום. הדיבור והדומיה שניהם ביחד יסודי העולם הם. כשהפה הוא פתוח לדבר אלה הדברים שהדיבור נועד להם, להפיץ אור התורה והחכמה האמיתית בעולם, להופיע אור יקרות בכל מחשכי תבל, הרי הוא מיסד כל מוסדי תבל. ולעומת זה השתיקה, הדומיה הקדושה, בין כשהיא מכוונת להיות נצרה על דל השפתים מכל דיבור של דופי והיזק, בין כשהיא שמה מחסום לפה שלא להאיר את האור יותר מדאי, שלא לגלות צפונות עליונות יותר מכדי המדה שהכח של המקבלים יוכל

להכיל בקדושתו וטהרתו, הרי גם היא, דומיה זו, מפארת את הוד כל היש. ונמצא שהפה הפתוח והפה הסתום שניהם בחוברת, בונים הם את כל אלה הפלטריין של מעלה ושל מטה, להשכין על ידם קדושת עולמים בכל מלא היקום. פ"א כפופה (פה) [פ"א] פשוטה, באו להראות שהפה הפתוח באופן הנכון בדרך הקודש הוא במקום הכפוף, כלומר במושגים שיכולים הם להיות משתפלים עד כדי הבינה המצומצמת האנושית וארחות הרגשתה. והפ"א הפשוטה, במקום הנעלה, שהפה באיכותו מתפשט, שהדיבור הנשמתי עולה במעלותיו החבויות, שם השתיקה יפה, שם יש פי סתום, וזה הוא פאר מעלתו של הוד הדיבור, לך דומיה תהילה.

כז.

צד"י כפופה וצד"י פשוטה, צדיק כפוף צדיק פשוט. הצדק, כמו האימון להתעודה הנצחית, המגמה העליונה של ההויה כולה, הוא גם כן מתחלק לשתי המחלקות של הכפיפות והפשיטות. כלומר של התגשמותו של הצדק בצורתו השלילית לבער את הרשעה ולמעט את גאות הזדון מהנפש ומהעולם, שהדברים צריכים להיות פונים לקראת הכפיפות והצמצום, למעט את שיעור קומת הרע והכיעור בכל האפשרות. ושל ההתגשמות של הצדק לצד החיובי, כלומר להרחיב גבולות הטוב, ולפאר את ארחות היושר, ולרומם את כל ערכי הקדושה במלא עולם, שמה הפשיטות וההרחבה, הארכת הקומה והגדלת המעשים ברום ויפעה, האדרת המחשבות והגברת הכחות בכל מילואם, תופשים את המקום הנכון להם. אלה הן המחלקות של הצדק הכפוף ושל הצדק הפשוט, שנושאייהם הם צדיק כפוף וצדיק פשוט.

כח.

היינו נאמן כפוף נאמן פשוט. הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו, מכאן שנתנה התורה במנוד ראש. האימון החזיוני הרוחני, המשתרע על המרחב של הרעיון והרצון והצדק המתגשם בפועל, הוא תוכן אחד בעצם. ואלה המחלקות של הכפיפות ושל הפשיטות, ששרשיהן מסתעפים ביסוד האימון הרוחני, הן הן המבליטות את רישומן בתור המפעלים וכל המערכות של התגשמותו של הצדק המרושם בארחות החיים במילואיהם המעשיים. ולפי זה אין צורך בכפילותם של הרמזים, לשם נאמן כפוף ונאמן פשוט בפני עצמו ולשם צדיק כפוף וצדיק פשוט בפני עצמו. אבל מפני שבמערכה המעשית, שהיא בטבעה מוגבלת בתנאים חמריים, הכפיפות והצמצום של הרע הוא תופש בתוכה מקום היותר רשום, ומתוך הבסיס הזה של הענוה, של (ה)המעטות הערך העצמי ושל הכפיפה, יוקם כל הבנין העליון של הפשיטות המרוממה, על כן נתכפל הרמז בצדיק הכפוף והפשוט, להורות כי הכפיפה הכפולה, נמיכות הרוח והענוה הגמורה, היא שוללת את כל המסכים אשר הם חוצצים נגד האור העליון מלהגלות. והוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו, ונדע מזה שהתורה עם כל אורותיה, נתנו במנוד ראש, בחרדת הקודש המקיפה את היצור, המונעת אותו מכל הרחבה עוברת גבולים מכל התפשטות שאינה הוגנת. ומתוך הכפיפה הכפולה הזאת, שבצדק המתעצם במעשים היא מורגשת מאד, והיא פועלת את כל הטוב ומכינה את כל האושר של הפשיטות שבאה בעקבה, יוצאים כל מעיני הישועה גם לאימון וגם לצדק בכל התפשטותם. מכאן שנתנה תורה במנוד ראש, ומאס הקב"ה בכל הרים וגבעות שבעולם והשרה שכינתו על הר סיני 1, הר אלהים, הר בשן, הר גבנונים, (הר בשן), ההר חמד אלהים לשבתו 2. והאיש משה ענו מאד מכל האדם

אשר על פני האדמה 3 , הוא הנאמן המוחלט, בכל ביתי נאמן הוא 4 , והוא המאיר את כל מחשכי העולם באור הצדק הכפול, צדק צדק תרדוף 5 . כה. 1. סוטה ח א. 2. תהלים סח יז. 3. במדבר יב ג. 4. שם, שם ז. . 5 דברים טז כ.

כז.

קו"ף קדוש, רי"ש רשע. הקדושה והרשעה שני קצוות הם שהם נוגעים זה בזה בסיבותיהם הנפשיות. הקדושה היא השאיפה הבלתי גבולית לצד האור והטוב, ומפני שנוצר האדם בתכונה נפשית כזו שיוכל להתעלות עד כדי השאיפה האין מצרים לצד העילוי, ממילא אם הוא משתפל לתהום החומריות והתאוות הגסות הרי הוא יורד על ידי אלה הכחות בעצמם, שהם מכשירים אותו לקנין הקדושה, אל המעמקים של הרשעה. ובשביל כך מצרנים הם זה לזה הקו"ף והרי"ש, רושם הקדושה ורושם הרשעה, קו"ף קדוש, רי"ש רשע .

כח.

מ"ט מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש, שאמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל ברשע. הרשעה בתור המגמה האחרונה, הרשע המוחלט, תוכל להשתמש הרבה פעמים באמצעים כאלה שכשהם לעצמם הם מפעלים של הצדק, ולעין האדם לפעמים יתראו אלה המהלכים כמו מסילות של צדקות. אבל הקב"ה שהוא צופה ומביט לסוף דבר בקדמותו, הוא ברוך הוא יודע את המזימה הרשעית(ות הצפונה גם בתוך המהלכים שנראים כמו צדקות, והם כולם יחד עם הצבע המזויף של הצדקות של הרשעה, הם מרוחקים מאור פני הקדושה. ומ"ט מהדר אפיה דקו"ף, שורש הקדושה, מרי"ש, שורש הרשעה, כי הקב"ה רק הוא יכול לומר בהחלט, גם אז, בעת אשר הרשעה למגמתה הסופית היא משתמשת בארחות כאלה שהן נראות כארחות של צדק, שכל אלה יחד הם ההיפוך ממגמת הקדושה על פי העומק היסודי שבהן, שאמר הקב"ה, אין אני יכול להסתכל ברשע .

כט.

ומאי טעמא מהדר תגיה דקו"ף לגבי רי"ש, אמר הקב"ה, אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי. חק עולם שם הקב"ה ביסוד ההויה, שהטוב הנועד מוכרח להשתלם מכחם של כל המעשים כולם. ובשביל כך כח נפלא יש בכל מעשה אשר יעשה האדם, למרות מה שהבחירה היא בידו של האדם, ויכול הוא גם כן לעשות מעשי רשע נוראים, בכל זאת כל המעשים כולם והשפעותיהם היותר רעות, הנן רעות ביחש לכללות ההויה רק עם קשר של תנאי, דהיינו כל זמן שהאדם עצמו איננו משנה את האופי שלו מרעה לטובה. אבל אם האדם חוזר בו, ומגמת פניו הוא שם מעתה אל הטוב, אז יש קשר נפלא עם כל היש לכל המעשים כולם, גם אלה אשר כבר עשה, עם כל היותם לשעתם בתכלית הרוע, שהם ישובו ויתחברו עם גורמים רבים, המוכנים בכללה של ההויה כולה, להוציא מכולם מגמות טובות ורצויות מאד, כפי הכיוון של הקודש העליון, של מחשבתו של יוצר בראשית ברוך הוא, אשר הכל ברא לכבודו, למטרה היותר טובה קדושה ומפוארה, שהמגמה הכללית המקודשת היא נזר הבריאה כתר ועטרתה. ומתוך שפעת הקודש העליונה,

פונה נזר קדושה גם כלפי כל הרשעה, להחזיר אותה ואת כל מפעליה לתכלית הפאר והכבוד, התיקון הכללי והמטרה הרוממה בתפארת קדשה. ומ"ט מהדר תגיה דקו"ף, קדוש, לגבי רי"ש, רשע, אמר הקב"ה, אם חוזר בו אני קושר לו כתר. הנה הכתר העליון, המגמה הקדושה העולה מכל המציאות כולה על פי מחשבתו של אל דעות, תצא אל הפועל גם מתוך כל המעשים היותר רשעיים. אם רק האיש הרשע חוזר בו ומשנה את אפיו כולו לטובה, אני קושר לו כתר כמותי.

כ.ט.

ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה, אי הדר ביה ליעול וליזול בהך. הקדושה, שהיא מקור הישע והחיים, יסוד כל האושר לכל נשמה, חק שם לה יוצר כל ב"ה שאין דלתה נעולה בפני כל. כמה שיתרחק האדם בהיותו שקוע במעבי החומר, וכמה שיוכלו עיני הרוח להשעות עד כדי אבידת הזיק האחרון של החיים האמיתיים מקרב נפשו לכאורה, בכל זאת חסד ד' פרוש הוא, וחוקי הקדושה הנם מפולשים. ותיכף כאשר האדם פונה אל על, לשנות את פניית נפשו מרעה לטובה, מיד מוצא הוא דרך פתוחה לפניו. ולא עוד, גם בהיותו מרחוק, אף שלא הספיקה השעה עדיין לטהר את כל מעשיו, תיכף בהסכמת לבבו לשוב כבר נכנס הוא בהיכל הקודש, אע"פ שיש לו עדיין דרך ארוכה בצורתה המעשית, מכל [מקום] בתוכיות נשמתו, בעצם מהות חייו, כבר הוא נכנס מתוך החוץ המלא טומאה ורשעה אל הפנים המלא קדושה וצדקה. ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה, דאי הדר ביה ליעול. בתחילה הוא נכנס, כי הדלת היא פתוחה לפניו, וההכנה הנפשית היא מזומנת ברגע בתוך אוצר הקודש העומד מוכן לכל דורשו. וממילא אחר הכניסה הרוחנית, שמתקיים בו ליעול, אח"כ וליזול, יהלך במהלך המביא לידי הטהרה הגמורה, המכשרת את כל הרגשות, כל המדות, וכל המעשים כולם. ליעול וליזול בהך. בית יעקב לכו ונלכה באור ד', הפותח שער לדופקי בתשובה.

פ.

מסייע ליה לריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעין אותו. ההויה כולה בכללותה וכל כח החיים השופע בתוכה הלא ממקור הקדוש והטהרה העליונה הוא זורם ושופע, ועל כן כל הבא ליטמא, אם שהבחירה היא נתונה להיות חפשית כדי לרומם את המעלה הנפשית של האדם לדרגת החירות המוחלטה, בכל זאת רק פתיחת הפתח ישנה ביחש להטומאה, אין כאן שום סיוע. שהרי כל היקום כולו, הרוחני והחומרי, וכל חוקות העולמים בכל מדריגותיהם, הנם מתנגדים ליסוד הטומאה בעקרים, ובקרבם פנימה אך שאיפת עולמים מקוננת אל רוממותה של הטהרה, המתאימה למקור החיים וההויה כולה. על כן הבא ליטמא, רק פותחין לו. ומפני שהטומאה אין לה יסוד ואחריתה היא להכרית, כי סוף כל סוף רוח הטומאה יבוער מן הארץ, על כן כל התכניות כולן של מעשי הטומאה אינם כ"א דברי לצנות בעלמא שאין להם אחיזה ממשית במציאות האמתית, ואם ללצים הוא. ורק הבא ליטמא פותחין לו, כדי שלא יהיה האדם מחוסר חופש, ונמצאת צורתו האנושית פגומה בערך החירות שלה, שהוא האושר היותר עליון. אבל בא ליטהר, הרי הוא מתאים את הויית מציאותו עם המציאות הכללית של כל ההויה כולה, לכל הרום ולכל העומק שלה, על כן מסייעין אותו. ויסוד הטהרה, שהוא הרישום של האמת המוחלטה, שהוא ההיפוך הגמור (והשקרנות) [מהשקרנות] ואי ההויה של הטומאה, שמתוך כך היא כולה אך לצנות ובדאות, היסוד של

גילוי האמת הרי הוא אור הענוה, כי איזה תפיסת מקום לעצמו יש לכל נברא במציאות, מאחר שהאמת מכירה שהכל הוא רק לחי העולמים מקור כל החיים והויית כל הוה. על כן, הבא ליטהר, נכנס הוא בתוך הספירה של אור הענוה המבהיקה את זוהר האמת והרצינות המציאותית, שהוא ההיפוך הגמור מליצנותה של הטומאה, ולענוים יתן חן, כי כל היש, הרי הוא עומד על צדו לחזקו ולאמצו. ולענוים יתן חן, בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעין אותו. וכרעיה דקו"ף, הארת הבסיס של הקדושה, תלויה היא. פתוחה היא, הדלת של אור הקדושה, וכל מקורותיה המלאים נהרה. ומתוך המעמקים, ישנו עמוד הנותן חיל לטפס ולעלות עד המרומים של הקודש, ושם מוצאים את הפתיחה, המלאה עזוז חבת קודש. פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים 1, בא ליטהר מסייעין אותו. ל. 1. ישעיה כו ב.

.kf

שי"ן שקר, תי"ו אמת. זהו כלל גדול, שכל שקר שאין בו איזה ניצוץ אמת בתחלתו אינו יכול להרים ראש בחוצפתו כלל. ועל כן כל ההתחלות שהשקר משתמש בהן והן מצד עצמן אמת, הלא הן מכלל הידיעות הכלולות באותיות הקודש. אבל האמת, הלא מסוף דבריו ניכר שראש דבריו אמת, ורושם האמת מובלט הוא על ידי אחריתו הטובה. ועל כן, השי"ן מורה על השקר, בהיותו עומד בראשיתו, שהוא האמת שבשקר. והתי"ו, המורה על האמת, בא הוא בסוף האמת. שי"ן שקר, תי"ו אמת.

.gf

מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקן מיליה. שיקרא שכיח, קושטא לא שכיח. ההבדל שבין האמת והשקר הוא אותו ההבדל שבין השדרות התחתונות של היקום לשדרות העליונות שבו. הדומם אין חלק אחד מקושר לחבירו, גם אם יתקשר בו במקרה כל גרגיר שאפשר להפרידו מהאבן הגדולה הרי הוא עומד לעצמו, גם בעת אשר הוא מחובר ומצומד עמו, רק המקרה השכונני הוא המחברם יחד ולא יותר. כשאנו עולים כבר לממלכת הצומח הרינו מוצאים חיבור עצמי, היניקה והחיים האורגניים כבר הם מתחילים להראות את רישומם, שיטת חיים מקיפה מתחתית השרשים עד הצמרות העליונות. וכשאנו עולים אל החי אז הדברים עוד הם יותר מאוגדים, אחדות מתגלה כבר בכל מהותו. ובשדרות החיים עצמם, בעלי החיים הנמוכים אינם כ"כ מרוכזים, וזנב הלטאה הוא מפרכס גם בהנתקו מהגויה, וכל אשר החיים מוסיפים להתעלות ככה הם יותר מרוכזים, והסוף והתוך והראש שלהם הנם מחוברים בחוברת עצומה, וזהו הסוד של השלימות העליונה שלהם. בעולם הרוח השקר הוא מפוזר בכל מקום, כל מחשבה של שקר מצטיירת בפני עצמה בביטויה, והולכת בפני עצמה בתכונתה התרמיתית, מה שאין כן האמת. האמת היא היסוד של החיים השלמים, החיים המקיפים את כל ומלאים את הכל, הנובעים מאור צור העולמים הכל יכול וכוללם יחד. ובשביל כך שקר מקרבן מיליה, אין שום צורך להקפה כללית לתכונתה ולמטרתה השקרית. להיפך, ההקפה היא מאבדת ומכלה אותה מן העולם. אמת מרחקן מיליה, רק ע"י ההופעה המאירה של ראשית תוך ואחרית, אל"ף בראש, מ"ם בתוך, תי"ו בסוף, מתגלה האמת. ובעולם המפורד, האפל, שכל כך מחשכים רבים מצויים בו, שיקרא שכיח, קושטא לא שכיח.

ד.כ.

ומי"ט שיקרא אחדא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוני. קושטא קאי שיקרא לא קאי. האמת יש לה עמידה עצמית, אין צורך להאמת שתעזר ע"י משענים צדדיים, גם אם האמת תהיה נעזבת מכל אנשי העולם הרי היא עומדת בתוקף גבורתה וסופה שתנצח גם בגלוי. אבל השקר אינו עומד מצד עצמו, מתנוודד הוא ליפול, וכל תקומתו הארעית באה רק מפני שאלה האנשים היונקים את חייהם לעצמם מן השקר הנם מחזיקים בו, כחך דבר שאין לו עמדה משום דקאי אחדא כרעיה, שמ"מ אם סומכים אותו במסמרות וברתוקות הרי הוא עומד, אבל האמת בכחה העליון היא עומדת. מי"ט שיקרא אחד כרעא קאי, מתנוודד הוא כשכור ונוטה לנפול, ואמת מלבן לבוני, בסיסה איתן מצד עצמו קושטא קאי, שקרא לא קאי זולת ע"י כח (אחד) [אחר] מעורב בו, המתאמץ להחזיק את השקר שלא יפול כל כך מהר, אבל אין להשקר שום עמדה עצמית כמו שיש להאמת. קושטא קאי שיקרא לא קאי.

ד.כז.

את בש, אותי תעב, אתאווה לו. הקצוות הרחוקים שהם הולכים ומתקרבים בהדרגתם, מורים על ההתאמה שבין החיים האנושיים להשפעות העליונות, שהן חלות עליו לפי האופי של חייו כשהוא מחזיק בתומו ועומד בקדושתו, ומתרחקות ממנו לפי אותו התוכן שהוא מתרחק מדרכי יושר. ואע"פ שאין קץ לאהבת אבי כל היצור ליצוריו וחסדו על ברואיו כולם, בכ"ז הכל נדון לפי המהלך של חיי האדם. ואם אותי תעב, ולא אוה בדרכי השם יתברך הלוך, לא יתכן שיקבל את אור הקודש ולא שיקבל את השפע של האהבה העליונה. אותי תעב, אתאווה לו. וזה מתאים עם רמזו הקישור של שתי הקצוות אשר לאותיות האל"ף ב"ית, בסידור הקשר של הסמכת האל"ף, הראשון שבאותיות, אל התי"ו, האחרון שבהם. את.

ד.כח.

ב"ש, בי לא חשק, שמי יחול עליו. ההשראה של הרוחניות העליונה משולה היא בשני אופני ציורים הפנימי והמקיף. כשאומרים ביחש להשלילה והגרעון אותי תעב, מורה הלשון התרחקות פנימית הבאה מתוך התנערות נפשית פנימית, והקלקול הזה מביא לעומתו קלקול של יחש פנימי שאין הקדושה מתחברת בתוכיות נפשו, שמתבטאת בלשון התמיהה של אתאווה לו. אבל לעומת הקשר הפנימי יש קשר מקיף, שעומד מבחוץ, ובאופן הטוב מקרין הוא קרני זוהר ממרחק, עד שהוא מקיף את כל שיעור קומתו הרוחנית של האדם. זאת היא הדבקות שבשם חשק שדומה להביטוי חשוקים, וחשוקיהם כסף 1, החשוק המקיף את העמוד. תוכן זה מתגלה ע"י מפעלי חיים ומעשים נבלטים, שעל ידם בא החבור של אור הקודש עם נפש האדם, ובזמן שלא ירצה האדם להכנס בתוך החשק הזה, ולהתחשב עם האושר של החיים הבא ע"י הקדושה, שמתחברת עם האדם בהקיפה אותו ע"י מפעליו וגילויי חייו, ממילא השם המקודש, שהוא ג"כ ביסודו תוכן של הקף, כי בפנים החיים הגנוזים, שם אין שום צורך לשם השם, בא בעיקרו בצד היחש אל העולם שמבחוץ. על כן, כאשר בי לא חשק, לא יכול אז להיות ששמי יחול עליו. ואם גם תהיה תכונתו המצפונית הגונה, ולא תהיה בנפשו פגימת התיעוב כלפי המחשבה המקודשת, אבל אם בפועל לא ישתדל להתחבר בהקפה המקודש, ע"י הגילויים שבפועל, ויפגם ע"י זה בצורת החשק שבערכי הקודש, ממילא לא

יוכל השם הבא ממרחק להיות חל עליו, לאשרו בהקפתו העליונה. לה. 1. שמות כז י.

.1f

ג"ר, גופו טימא, ארחם עליו. הקדושה ביחס לגופו של האדם על ידי המצוות המעשיות, הזהירות מהאיסורים המטמאים את הגויה, היא כולה מכוונת לכונן את האדם שיהיה כלי מוכשר לקבל אל תוכו רחמי השם יתברך, שאין להם קץ ותכלית. ולהודיע בזה שכל הציורים הרוחניים וכל העדינות שברגשות הנפש, לא יוכלו להיות מופעים בצורה הבהירה והקיימת, עד כדי המדה שהרחמים העליונים, שהם נצחיים, יהיו חלים על האדם כי אם לפי אותה המדה של הזהירות מלטמא את גופו. כי אם גופו טימא, כיצד ארחם עליו אם הוא בעצמו שבר את הכלי שהרחמים העליונים מתקבלים על ידו, שזהו בכל אופן הגוף הטהור הבא על ידי הטהרה המעשית. שמתוך המדריגה התחתית הזאת, שהיא קשורה בחומר הגוף, באים לכל המדות העליונות. והתקדישתם והייתם קדושים כי קדוש אני ד' אלקיכם 1. לו. 1. ויקרא יא מד.

.5f

ד"ק, דלתותי נעל, קרניו לא אגדע. הדלת עשויה באופן שכל מי שהוא ראוי להכנס אל הבית יכנס, ומי שלא ראוי לו להכנס אל הבית תמנעהו הדלת מלהכנס בהסגרה. האדם בהיותו שקוע בחומר הגס, בכל זאת נשמתו עורגת היא להיות נושאת דעה למרחוק, להתקרב אל הטוב, אל הקדושה ואל התפארת העליונים, הנוהרים מזיו רחמי אל עליון מקור הטוב. והיא המעוררת את האדם להתרומם מעל לחפצי החומר הגסים ונבכייהם, אל מעלת האור העליון. ובוזה האדם מתנשא, וקרני אורה מופיעים עליו, עד שגם חומריו יוכל לבא לידי מדריגת זריחת קודש, כאשר מצאנו במשה כי קרן עור פניו. ואם כי לא כל אדם בא למדריגה זו העליונה, אבל כח שרשי מזאת המדריגה של קרני הוד נמצא הוא בכל אדם מצד צלם האלהים אשר בו נברא. ואחרי הסיבובים כולם, הלא יבאו האדם והעולם כולו למקום אשרם העליון, שזהו חפץ הטוב העליון, השופע ממקור הרחמים והחסד, ממקור הטוב הראשון, הודו לדי' כי טוב. אבל מי שכל כך ירד, עד אשר נעל את הדלתות אשר שמן השם יתברך להיות יכולות להפתח לזמני רצון, והחשיך כל כך את אור נפשו עד שלא תוכל שום מחשבה אצילית, המביאה לידי קדושה והתרוממות רוחנית ויושר טהור, שתכנס אליה, אז הקרנים, קרני ההוד בשרשם, מתעלמים ממנו לגמרי, והנם גדועים ובלתי פועלים כלל את תפקידם הגנוז בהם, להאיר גם את כל מחשכי החומר. ומידו היתה זאת לו, מאחר שדלתות הקודש, שהן דלתות ד', שתעודתן להיות נפתחות לדופקי בתשובה, נעל, המדה המשפטית משלמת לו כמדתו, וקרניו הרוחניים שהיו ראויים להיות מאירים את חייו לנצח, נעשים גדועים בהכרח. וקול ד' אומר, דלתותי נעל, קרניו לא אגדע, כי פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו 2. לו. 1. שמות לד כט. 2. איוב לד יא.

.nf

עד כאן מדת הרשעים. סדר האותיות ההפוך מורה על החופש הגמור הניתן לאדם, להיות מהפך את כל

השאיפות העליונות וכל המטרות הקדושות לאושר ולטובה, ששמן השם יתברך בעולמים לטובת יצוריו. כי היסוד הנצחי הוא האמת, המוציאה את דבר המשפט בקו הצדק הגמור, וכל אדם נדון לפי מעשיו ותהלוכות חייו. והרשעים, ההופכים ארחות יושר ללכת בדרכי חושך, גם כל תוכני החיים אשר במערכת העולמים, הרי הם מתהפכים להם מרחמים לדין. ובמקום מעמדי ההצלחות הנתנים מידי אב הרחמים, פוגשים הם במכשולות אשר שתו להם בעצם זדונם. כי דרך רשעים באפילה לא ידע במה יכשלו 1, והפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד 2. לח. 1. משלי ד יט. 2. שם יב ז.

.6f

אבל מדת צדיקים, א"ת ב"ש, אם אתה בוש. כשם שהרשעים משנים את הסדרים הישרים, שכולם בכל מלא העולמים הנם הולכים בהתאמה להמחשבה האלהית העליונה השלמה, והאדם בחופש בחירתו צריך הוא להשוות את הליכות חייו לכל אותן התהלוכות שבכל מלא העולמים. אמנם מפני מחשכי העולם אי אפשר לו לאדם להבחין את המהלכים החפשיים שלו עם מהלכי המציאות הכללית הקבועים ביושר האלהי, וצריך הוא בכל זה להדרכה נאמנה על ידי אור התורה המישרת לו את דרכו. והרשעים שהם הופכים את הסדרים ואינם שמים אל לבם לישר את דרכם בהתאם לכל חוקי ההויה כולה, הרי הם הולכים לאבדון, עד אשר יזדככו וישובו להתדבק באור העליון המלא כל וסובב כל, בקשר עם חוקי ההויה כולה. והצדיקים זאת היא חובתם, שאע"פ שהרשעים בהשפעתם המזיקה הם גורמים אפלה לעולם, ואויר החברה מתמלא זוהמא על ידי מעשיהם הרעים, הרושמים על המציאות רישום הפכי מהיושר האלהי העומד לעדי עד, הרי הם בכחם המוסרי עומדים לנגד כל הרשעה, ומתמלאים בווה מהזיו האלהי החופף את כל היש וממלאהו בכבודו. ועל כן אווזים הם במדת צדקם בהסדרים המעוותים שקלקלו הרשעים והרשימו אותם בעולם ובנפשות החיים, והם מישרים אותם. על כן, המדה שלהם היא ג"כ במדת א"ת ב"ש, אבל בצורה מתוקנה ההולכת להאיר את כל המחשכים. ובמקום החוצפה של הרשע אשר לא ידע עול בושת, אשר הפכה את הסדרים הכלליים לקלקלם, תופסים הצדיקים את רשמי הקלקולים ומישרים אותם, ומביאים אותם על ידי תכונתם הקדושה, המלאה יראת ה' תמימה, למען תהיה יראתי על פניכם זו הבושה 1, ומתגברים על ידי זה לישר את כל המעקשים אשר גרמו הרשעים בחוצפתם. על כן, מדת הצדיקים היא, א"ת ב"ש, אם אתה בוש. לט. 1. נדרים כ א.

.N

ג"ר ד"ק, אם אתה עושה כן, גור בדוק. העולם הגשמי דומה הוא לחקיקה של חותם שכל האותיות הם בו הפוכים. כל הציורים המוגבלים והמגושמים הרי הם מרשימים עלינו את רישומם באופן ההפוך מהמציאות העליונה הקיימת, אשר במציאות השמימית הרוחנית העליונה. ויסוד הקדושה המשפיעה על החיים את הזיו של האורה העליונה, היא מונחת בזה שהאדם קולט את מהות הדברים ע"פ שרשם העליון. ומתוך כך האדם מתמלא בושה מפני הזיו הנשגב של העולם העליון המלא כבוד ד' באמת, והוא מכוון את כל הליכות חייו ע"פ הקשר שלו עם המציאות השמימית העליונה. והוא חושב את מגורו גם בימי חייו החמריים, שהוא באמת הוא שוכן בעולם הצחצחות העליונות, והרי הוא עומד לפני ד', אשר בהיכלו כולו אומר כבוד. ואם אתה עושה כן גור בדוק.

ה'ץ וף, חציצה הוי בינך לבין אף. אף על פי שכל העולם כולו מלא מרירות החיים, יד הרשעה מתפשטת והגסות היא ההולכת ביד רמה, ובשביל כך סובלת היא ככה מדת הצדק המוסר והקדושה, וטהורי הלב מלאים חלחלה מכל מה שנעשה תחת השמש. וכל זה גורמים הם הציורים ההפכיים, שהאדם והיצורים בכלל קולטים מצד הגבלתם מכל ההויה כולה. אבל האדם יכול להנצל ממי המבול של הזדון והרשע, על ידי התעלותו הפנימית, שיסודה היא הבושה העליונה, בהכירו שכל אלה דרכי התעיה אינם כלום לעומת הזוהר העליון המופיע באמת בתוכיותה של כל נשמה טהורה, שזהו יסוד העולם, כי על עמוד אחד העולם עומד וצדיק שמו 1. אז אע"פ שהמים הזדונים, שהם הם המביאים את האף והחרון בעולם, הם מקיפים את החיים כולם, מ"מ הנפש הנקיה הרי היא מאושרת בהיותה חוסה בצל הקדושה של התום והיושר הטהור, שהוא פורש את סוכת שלומו עליה ועושה חציצה כמו תיבת נח בימי המבול, בינה ובין זעף החיים הסואנים והסוערים בהבלי רשעתם. ועל ידי העמדת האופי הנפשי בצורה האידיאלית, המביאה את האדם, גם בהיותו אסור במאסרי החומר, להיות מכל מקום גר בדוק, אז גם מצד החשך של החומר המצריכו להיות בכל זאת אחוז בחבלי חיי התבל, מ"מ חציצה הוי בינך לבין אף. מא. 1. חגיגה יב ב.

זע חס טן, ואין אתה מזדעזע מן השטן. הבטחון המלא שיש לו להאדם העולה במעלות הקודש, שהוא מתעלה ע"י הנהגתו את חייו על פי המדה של הבושה העליונה, שהוא כבר מוגן על ידה בהחציצה שבינו ובין האף הזועף של העולם החיצוני, וסדרי החיים המקולקלים של הבריות השקועות בהבלי העולם וברשתות השקרים, שבאו על ידי הציורים ההפוכים מן האדם, הנקלטים על ידי רשמי התעיה של החושים הגסים, המאפילים על האדם את האור הטהור של נשמתו העליונה - בטחון זה מביאו לידי בטחון יותר נמרץ. זהו הבטחון מפני כל הכובד של הרע, שנמצא בעולם בשביל המטרה הכללית אשר יצר בורא כל עולמים, שיהיה גם כן הצד השלילי נמצא בעולם בכל הערכים, בין ברוחו של האדם פנימה ובין בכל הבריאה כולה, החמרית והרוחנית. זהו השטן, שהוא גם היצר הרע והוא גם מלאך המות 1, ההורס והמכלה, שמטרת הוייתו היא כדי שהטוב המוחלט יתגבר עליו בכל הערכים כולם, וכדי שסוף כל סוף יהפוך אותו לעבודת הטוב ולאִימוץ הקודש והאמת. הנה החציצה הזאת שבין האדם אשר בחר לו בחייו את דרך האמת, שהיא מוליכה אותו למשכנות השאננות הנצחיים, הרי היא נוטלת ממנו ג"כ את הפחד והזעזוע מכל הכח הכללי של הרע, בין אותו שהוא בהכרח טמון ברוח הפנימי של האדם, בין אותו שהוא מתפשט בכל ההויה כולה, שאע"פ שאין שום חציצה מועלת להפסיק את השפעתו לגמרי, שהרי הוא נדרש להיות מצוי בכל השטחים כדי להגביר את כח הטוב עליו ולהפכו גם כן באחרית לתכונת הטוב המוחלט, אבל כל זמן שמלאכת הקודש הזאת לא נגמרה עדיין בפועל ביצורים כולם ובכל העולמים, הרי כח השטן הוא עצום מאד. אמנם מגדל עז שם ד' בו ירוץ צדיק ונשגב 2, ואין הזעזוע הנורא הזה של השטן, שמציאותו כ"כ מוכרחת במציאות, חלה עליו כלל, ואין אתה מזדעזע מן השטן. מב. 1. בבא בתרא טו א. 2. משלי יח י.

ים כל, אמר שר של גיהנם לפני הקב"ה, רבונו של עולם, לים כל. היצורים כולם נבראו שלא בתכלית שלמותם העתידה לבא בזמן שכל העולם כולו יתוקן והכל יהיה מתוקן לסעודה. ובשביל כך, מראשיתה של ההויה בא שברון, ונבראו עולמות שנחרבו 1, שאמר עליהם הקב"ה דלא הניין ליה עד שנברא עולם יותר משוכלל, שעליו אמר השם יתברך דין הניין לי. אמנם גם העולם המשוכלל הרי הוא צפוי לעבור לעולם חדש, השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה אמר ד' 2. וברואי עולם של עכשיו, גם בעולמנו זה, שזכות קיום ניתן לו מבורא כל העולמים, בכל זאת הרי הוא וכל יצוריו, בין החמריים בין הרוחניים, עומדים הם לקבל צורה חדשה, יותר מפוארה, יותר שלמה ויותר מאירה. וההשלמה תבא על ידי הקדמת ההעדר לההויה המחודשת. והגיהנם, שהוא כור המצרף להרוחות והנשמות, שבגלל חטאיהם יצאו מעולמם החומרי במצב של קלקול, הוא הוא הכח שעל ידו יבאו לידי יצירה חדשה ויותר מושלמת, יסורו הסיגים מהכסף הטהור של כוחות החיים, ושל כל מה שיחובר להם. ועל כן, ישנה שאיפה עצומה לכח המכלה והמשבר הזה, לאגור אל קרבו את הכל, לשלוט עליהם בשליטת כליונו, כדי שאחר כך יחזרו להופיע באופן יותר שלם. ועל כן, הוא דורש מיוצר כל ב"ה, שהכל יבא אל הים הגדול הזה, השוטף כליון על כל הצורות הקדומות, אשר עם כל כח הדין הנורא, עם כל יסורי הצלמות, הרי המעבר הזה הוא יהיה הצד המשלים את צביונה של היצירה בכללותה. ועל כן אמר (של) [שר] של גיהנם לפני הקב"ה, רבונו ש"ע, לים כל. מג. 1. ב"ר פר' ג. 2. ישעיה סו כב.

.71

אח"ס בטע גיף, אמר הקב"ה, אני חס עליהם מפני שבעטו בגוף. יסודה של השלמתה הרוחנית של צורת האדם, היא שתהיה פונה במעמק חייה אל המגמה העליונה, מגמת הקודש הכללית, שהיא עמדת קיום כל הדורות כולם. ברוח העליון אשר לאדם קבועה היא הנטיה של הקיום של המין במצב החובק את כל נטיית החיים כולם, וכשריכוז התוכי של החיים הוא טהור ואידיאלי, נמצא שיסוד הקדושה והסרת הזוהמא מתוך נטייתו של הקיום המיני הוא קבוע במרכז הנשמה, ועושה הוא את צביונה שלם באופן שאין הרוח נזקק בשביל התעלותו לשברון גמור, שבא רק על ידי להיטת האש הנוראה של הגיהנם. ובתוך הגזע הקדוש אשר לישראל, ששם הקב"ה את אות הברית השלם בבשרו, עומדת נטיה זו בעצם ההויה של החיים. וממילא הנטיה המינית בשרשה היא טהורה בעצם, והיא היא המקיימת את צורתה של הנשמה, באופן שכמו שהיא עכשיו במצבה הרוחני, היא מוכשרה להתעלות גם לעולם יותר משוכלל ולמצב יותר עליון, ואינה זקוקה לההירוס הרוחני של כח ההעדר הנורא אשר לאישו של גיהנם. ועל כן אמר הקב"ה, אני חס עליהם מפני שבעטו בגוף.

.72

דכך. דכים הם, כניס הם, צדיקים הם. התגבורת של הרשעה, הבאה מתוך ההשפעה החומרית העכורה, שהיא גורמת להשחית את עיקר הצורה הנשמטית של האדם, שבעומק החיים הבשריים, הממשיך לידי קביעות בהמית גסה שאינה זזה מהרוח, באה על ידי העזות הגופנית, כשהיא מתפשטת להיות שלטת על כל מערכי החיים כולם ובולעת אל תוכה גם את ההסתעפות הרוחנית בשרשה. ועם זה, פועל הוא הצד

הדמיוני המתלהב, שהוא מצייר את כל ציור החיים והמשכם ומגמתם, בציור שעיקרו הוא התוכן הנטייתי המיני המבלע את כל הוד קודש, וממילא גם דרכי החק הצדק והמשפט נפרצים על ידי שני אלה. וחסד עשה הקב"ה עם ישראל, שקבלת עול מלכות שמים שבמעמד נפשם, הקבוע מראש צורים, קדושת הברית המדכאת מראשית טל הילדות את הגסות הגופית מצד (אחד) נטיית האמת השרשית שבזרע קודש, שהם שורק כולו זרע אמת¹, מפשר את היסוד הדמיוני ומרסנו להאסר במדה כללית למרכבת הצדק, בהליכות החיים ומגמותיהם. משני אלה יוצא הצדק ומפעלות צודקות בכל השטח המסובך אשר להחיים הנפשיים והבשריים, שהם עושים את הקשורים בהם לאנשים המעוטרים בשם צדיקים. שכל אלה יחד הנם ערובה נאמנה לשמור על עיקר היסוד של טהרת הנשמה, שלא תצטרך לבא למדת ההעדר הגמור, בשביל ההתעלות העתידה, על ידי שליטתו של שרו של גיהנם, הכח המשבר את הצורה הרוחנית ביסודה, בכח ההרס האכזרי שלו. וזאת היא התשובה הנמרצת של הקב"ה נגד נטייתו של שרו של גיהנם, לכלול את נשמותיהן של ישראל, גוי קדוש², בתוך המערבולת של הים הזועף אשר להגיהנם, דכים הם, כנים הם, צדיקים הם. מה. 1. עפ"י ירמיה ב, כא. 2. שמות יט, ו.

11

(חלק) [הלק]. אין לך חלק בהם. מתוך הקישור של שלש(ת) התכונות ביחד, הדכאות הגופנית שבאה על ידי קדושת ברית קודש בכלל, וע"י כל קשר הקדושה של כל התורה כולה בפרט, הפועלת על היסוד החיוני המתפשט בצורה נפשית גם בתוך כל מפלי הבשר ורקמותיו, ועל ידי הפיזור של ענני השוא אשר להיסוד הדמיוני הסוער המכסה את אור הכנות והאמיתיות של החיים ומגמתם, וביחוד על ידי ההכרעה הכללית שבאה על ידי שני אלה במערכת החומר ובמערכת הרוח גם יחד, נמצא שלא רק הצד העליון של החיים, צורתה העצמית של הנשמה עומדת היא בצביונה בכלל, בישראל ובכל אשר יחובר אל גוי קדוש בעצם, אלא שאפילו הכחות של הרוח ושל הנפש המקושרת אל הגויה, גם הם מוארים הם באור הנשמה בתוכיות עצמותם. ואם הם צריכים איזה מירוק ותיקון חלקי לפעמים, אבל למדריגה של הכרח של הירוס גמור ושברון שלם, כמו שהיא פעולת הזעף של הים של הגיהנם, לידי השחתה זו לא יגיעו. ועל כן אמר הקב"ה, (חלק) [הלק], אין לך חלק בהם.

12

ומר זן שת. אמר גיהנם לפניו, רבונו ש"ע, מרי זנני מזרעו של שת. שת בא לתקן העולם תחת הבל שהרגו קין. אם כן יסוד העולם שבא בתולדות אדם, בא באופן זה שנהרס היסוד הראשון ונשתכלל אח"כ על ידי חידוש תולדה אחרת. וזאת היא המגמה של הכח המעדיר והמהרס שבגיהנם, לשנות את הצורות הראשונות על ידי כחו המכלה, עד שיצאו בפנים חדשות, כמו שיצא הבל אחר הריגתו, בצורה חדשה על ידי שת, שהעידה עליו התורה במאמרה של ס: דח-חווה, "כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין¹". והמגמה הזאת, של התיקון ע"י הרס וכליון הקדום, זאת היא שאיפתו של הגיהנם ותכונת רעבונו, עד שהוא [אומר], רבש"ע זנני מזרעו של שת. מז. 1. בראשית ד, כה.

אל בם גן דס. להיכן אולכס, לגן הדס. זאת היא תשובה להסברת דרך התיקון הראוי להעשות בנשמותיהן של ישראל, ששורש היסודי של צורת הקדושה עומד בהן בתמותו. הם אינם צריכין למירוץ הכליוני שעל ידי תבערת אור הגיהנם, ואם שלפעמים נמצא בהם איזו חלישות כח על ידי התעלפות הרוחניות מפני הלחץ של חיבור החומר אל הרוח הטהור, הרי רפואתם היא רק הוספה של ריח טוב ועדין, שהוא משיב להם את חילם הגנוז בתוכיותם, בטהרת צביונו. על כן, עצם גן העדן בצורתו הרוחנית, הריחנית, שהנשמה נהנית ממנו¹, זהו האמצעי גם להשלמת המגרעות שלהם. על כן אמר להיכן אולכס בתור מילוי והשלמה, לפני התור שיגיע להם להיות ממש נהנים מזיו השכינה, שהוא היסוד העקרי של חיי עולם, שיתואר בתור הסעודה העצמית של אכילת הפירות של הגן עדן. אולכס למדריגת הריח, שהוא יכשיר אותם להמדריגה היותר שלמה ועליונה מזו, וילכו מחיל אל חיל², ומהשלמה אל השלמה, מבלי שיצטרכו לאותו הצירוף והזיקוק המהרס בזעפו, שהוא אישו של גיהנם. ולזה השיב לו הקב"ה, אל בם גן דס, להיכן אולכס, לגן הדס. 1. ברכות מג, ב. 2. עפ"י תהילים פד, ח. ועיין ברכות סד, א.

הע וף. אמר גיהנם לפני הקב"ה, רבש"ע, עיף אנכי. המגמה של מציאות הגיהנם הרי היא מגמה של השכלול, אלא שהיא באה במקום שיש הכרח של הירוס ושברון, כדי להגיע אל הכונה האחרונה של השלמת ההויה, על ידי הסרתם של הסיגים המוחלטים וחינוש יצירה חדשה בצורה מחודשת מתוך היסוד המקולקל שקדם. ואם לא יותן לו נושא שעל ידו יוכל להוציא אל הפועל את מגמת מפעלו, לשם השכלול הכללי שבא באחרית על ידי ההירוס והכליון, הרי מציאותו של כח המכלה היא לבטלה, והוייתו מרגישה בכללותה אפסות כח נגד המהות העצמית שלו, שנקבעה בתור אחת ממפעלות הכלליות של היצירה בהשלמת ההויה. ואם כל הנפשות כולן יהיו בעלות תכונה כזאת, שלא יהיה צורך בהשתכללותן ליסוד מכלה ומבער, נמצא שעצם המציאות של הכח הזה מתבטלת, ואין לך עיפות יותר גדולה מזאת, שהיא באה על (ידה) [ידי] ההרגשה של אפיסת הצורך והשימוש במציאותו. ועל כן אמר גיהנם לפני הקב"ה, אחרי התשובה שקיבל, כי מציאות גן העדן בבחינתו של גן הדס הוא דבר מספיק גם להשכלול של הנשמות בהיותן צריכות השלמה, שאם יהיה הדבר הזה כולל את כל הנפשות כולן, אם כן מציאות הוייתו מתחלשת לגמרי, וא"ל, רבש"ע עיף אנכי.

זך חק. הללו זרעו של יצחק. תפקידו של הגיהנם לשנות את הצורה העצמית של הנשמה, נשמת החיים, הרוח והנפש, על ידי הכליון של החלקים העצמיים הגרועים שנתעצמו בקרבם, עד שאחר ההיתוך הכורי הזה יצאו כחות החיים הפנימיים בצורה אחרת לגמרי חדשה. אמנם כל היסוד של אפשרותו של איבוד הצורה העצמית של יסוד החיים הרוחניים, עד שיבא הדבר לידי מדה זו, שאין שום תיקון אחר כ"א התכת הצורה ובלייתה על ידי הכח הצורב של אש הגיהנם וזעפו הנורא, - זה לא יוכל לבא כי אם בנפשות אשר

יסוד האיתן של שמירת החק האלהי מתוך הפחד הפנימי מדבר ד' הוא אינו קשור בעצמיותו. מה שאין כן הנפש של ישראל, העזין שבאומות 1 מצד הקדושה, שהם ראויין להקרא זרע יצחק, "כי ביצחק יקרא לך זרע, 2" "ביצחק ולא כל יצחק3". כי החק הקדוש אשר הגבורה והפחד המוסרי העליון הוא שומרו, זהו המתכן את עצמיותה של הצורה הרוחנית שלא תוכל להפגם בפנימיות יסודה. וזאת היא קדושת ישראל, עם קשה העורף לשבת4. ועל כן לא יתכן שהם יצטרכו בכללותם להתכה הנוראה הזאת, של חליפת הצורה, ע"י אישו של גיהנם. ולפיכך אמר לו הקב"ה לגיהנם, זץ חק, לא תוכל אישך להיות שולטת עליהם, צורתם עזה היא, מלאה מגבורת הפחד אשר לישראל, אדיר הפחד המקודש, וממילא אי אפשר גם שיצטרכו להתכה זו, כי יסוד נפשם לא יוכל להפגם בתכונתו העצמית עד שיהיו צריכים להחלפת צורה יסודית, שלזה משמשת היא אישך הנוראה, כי הללו הם זרעו של יצחק. נ. 1. ביצה כה, ב. 2. בראשית כא, יב. 3. נדרים לא, א. 4. עיין נצח ישראל, פכ"ה.

.kj

טר יש כת. נטור, יש לי כתות כתות של עובדי כוכבים שאני נותן לך. תפקידו של הגיהנם הוא כללי. הצד הגס שבאנושיות, שהאור האלהי לא חדר ולא יוכל לחדור בקרבם פנימה, אלה שהנפשות שלהם נשתנו לרוע ביסודם על ידי התגבורת של הרשעה הזוהמא והחומריות הגסה שנתדבקה בהם בעצם, והם גם כן סופם שיבורר מהם החלק הטוב והנכון, אשר בלא היתוך עצמי בפנימיות החיים לא יוכל להתברר, ולא תוכל להתחדשות הצורתית של שינוי התוכן העצמי לבא על נפשות כאלה, שהן כל כך מרובות בצביון ודרושות בהכרח להתכה וחידוש אופי גמור, עליהן נועדה אש הגיהנם להיות שולטת, וזהו המילוי של תפקידו של הכח הכללי, ים הכליון וההעדר של הגיהנם. ועל כן אמר לו הקב"ה להגיהנם, השואף לבלוע את הכל, שהוא ירף ידו מחלק ד', גוי האיתן, ותפקידו הוא רק בשליטת אש ההיתוך הנשמתי שלו על כל הסוגים של הנפשות רפות הצורה, שהן כתות הרבות של עובדי כוכבים, שבהיותם מתרחקים מהאורה החיה האלהית המחסנת את כל הדבק בה, הרי הם יורדים לאותה הדיוטא של ההכרח להיות נצרפים באש הכליון, בשביל חידוש עצמיותן בצביון חדש ואחר לגמרי, עד אשר יצא טהור מטמא 1 באחרית כל הזמנים. על כן נטור, יש לי כתות כתות של עובדי כוכבים שאני נותן לך. נא. 1. עפ"י איוב יד, ד.

.nj

אמר רבי יהודה [יוחנן] משום רבי יוסי בן זמרא, מנין ללשון נוטריקון מן התורה, שנאמר "כי אב המון גויים נתתיך", אב נתתיך לגויים, בחור נתתיך בגויים, המון חביב נתתיך בגויים, מלך נתתיך לגויים, ותיק נתתיך בגויים, נאמן נתתיך לגויים. הנוטריקון הוא מורה שחוץ מהנכתב בפנים התורה מפורש, ישנו שפע גדול של רעיונות גדולים שהם מסתעפים מתוך מה שנאמר. כמו הנוטריקון, שנכתב רק אות אחד וממנו אנו יודעים המשך של תיבה שלמה שאינה כתובה. ונבחר הרמז להנוטריקון שבתורה הפסוק שנאמר לאברהם אבינו בעת ששינה הקב"ה את שמו מאברם לאברהם, שאע"פ שבתוך העצמיות הפנימית של אברהם אבינו הרי קדושת ישראל היא מהותו האמיתית, וכדאמרין במדרש שכל האבות נקראים בשם ישראל2 ואברהם ג"כ נקרא ישראל2, מ"מ יש ממנו התפשטות רבה ההולכת ומשפיעה טובה רבת ערך גם

לכל הגויים כולם. והטובה המושפעת לגויים מתוך עצם קדושתו של אברהם אבינו עליו השלום, (לשבעה) [לששה] חלקים היא מתחלקת. החלק הראשון הוא היסוד השרשי, שכל צד של קדושה, של אמיתיות בעיניי אלהות ומוסר של אמת וצדק, שנמצא באומות העולם מני אז, המקור האבהתי הוא מקורו הרוחני של אברהם אבינו ע"ה, שהוא ראש צורים שהתחיל להפיץ בעולם את דעת השם יתברך לאמיתתה, וע"ז רומז הנוטריקון של האל"ף של "אב המון גויים", אב נתתיך לגויים. החלק השני הוא שהשפעתו של אברהם אבינו נשארת היא תמיד בתוך 3 חטיבה מיוחדת בין כל התסבוכת של רוחות שונות שהן נושבות בקרב עמים רבים, והיא התכונה הנבחרת שאינה מתערבת כלל עם כל סיגי הדעות הפסולות שאוה"ע מאודקים בהם, וזהו הרמז של הנוטריקון באות ה' של אב, האומר בחור נתתיך בגויים. החלק השלישי הוא שיש להשפעתו של אברהם אבינו בדעת ד' ובהודעת דרכי הצדק הנובעים מתוך ידיעת הבורא יתברך בטהרתה, כח מושך שממשיך אחריו המונים רבים בחביבות רבה מאד, כי דברים ישרים ונאמנים לוקחי לבבות הם, וע"ז מתאים המון חביב נתתיך בגויים. החלק הרביעי הוא כח השלטון המתגלה מתוך קדושת האמת האלהית, שזו היא נחלתו המיוחדת של אברהם אבינו הלוחם בעד האמת נגד כל העולם הנתון באפילה ומנצחו בגדולת אמתו, שעל זה נאמר מלך נתתיך לגויים. החלק החמישי הוא התוכן המשפיע על המעשים והמדות לישרם מתוך קדושת האמונות והדעות, שהניצוץ היוצא מאורו של אברהם אבינו פועל את פעולתו המוסרית בחיי העמים, כדי למעט את הרשעה ולקרב בכל אופן את החיים הכלליים אל אור הצדק והטוב האמיתי, שעל זה מרמז המאמר הנוטריקוני ותיק נתתיך לגויים, כלומר כח של ותיקות מעשית בחיים בפועל נשאר מהופעתך, המשפיע גם על הגויים. החלק (השביעי) [השישי] הוא כח האמונה, המקושרת עם קדושת אברהם אבינו שנאמר בו "והאמין בד' ויחשבה לו צדקה"⁴. וכח אמונה בניצוצה הוא מתפצל מכחו הפנימי של אברהם אבינו, והוא הולך ומתקפל על דורות רבים, להמשיך בקרב עמים רבים איזה ניצוץ של אמונה חיובית, שהיא מתרוממת לאמונת השם יתברך בטוהר וזיקוק. וזה נרמז באות הנו"ן של המון, נאמן נתתיך בגויים. נב. 1. מרן הראי"ה קוק זצ"ל הקיף מלה זו בסוגרים מרובעים, כנדפס בעין יעקב שבידינו, אלא שיש להקיף בסוגרים עגולים את המלה "יהודה". 2. ב"ר סג, ג. 3. אולי צ"ל: בתור. 4. בראשית טו, ו.

דל

ורבי יוחנן דידיה אמר, "אנכי", נוטריקון, אנא נפשי כתבית יהבית. לעומת מה שאמר משום רבי יוסי בן זמרא, לבאר את הערך של הנוטריקון שבתורה מצד הבחינה של המחשבות הנפעלות מאותו האור הכתוב מפורש בתורה, שיש לפי זה כאן שתי הערכות: הערכה אחת עצמית, הכלולה בתוך האות הכתוב מפורש, והערכה שניה מתפשטת, מה שהאור המחשבתי של האות הכתוב גורם להופעתו, כהערך של אברהם מצד עצמו ברום מעלתו, שזהו היסוד של אורן של ישראל העצמי. והערך השני הוא המתפשט מכחו, שהן כל הבחינות שהגויים יונקים מזיוו של אברהם. וע"ז בא רבי יוחנן להוסיף מדלילה, שבבחינה הפנימית גם האור המתפשט על ידי תולדה של כח האות הכתוב, גם הוא באמת הוא כלול ברוחניותו בתוך עצם האות. ומצד הקדושה העליונה מפרשים אנחנו את הנוטריקון של "אנכי", בין מצד מדריגת הנותן בהשפעתו הקרובה אליו, שהיא נערכת בהצורה העליונה קודם שהגיעה עדיין ליד המקבלים, בין במדריגה השניה שהיא כבר מודרגת לפי כח הקבלה של המקבלים, שהיא באה להם אחר שהופעת הקדושה ניתנה כבר להם. אע"פ שלעינינו הדבר נראה כאילו יש כאן חילוקי מדריגות, בשרשם הכל הוא ענין הופעה של

קדושה אחת, ואין חילוק בין האור הכלול בהאות הכתוב בפירוש ובין האור היוצא ממנו בהתפשטו בתור נוטריקון. ועל הכל כאחד אנו דורשים, "אנכי", אנה, אני בעצמי, אני הוא ולא אחר. נפשי, המדה העצמית של אור החיים, המחיה את הכל כנפש המחיה את הגוף. כתבית, מה שהשפיעתי מתוך מה שכתוב מפורש בהאות הכתוב. יהבית, מסרתי להתפשטות של אפשרות המקבלים לקבל את מתנת הקודש העליונה. והכל מאוחד בסוד האחדות העליונה, שהוא האור המבהיק מהדיבור הראשון, הכולל את הכל בעוצם אחדון, "אנכי", אנה נפשי כתבית יהבית.

נ.ז.

ורבנן אמרי, אמירה נעימה כתיבה יהיבה. לא די שבעצם השורש העליון האיחוד הוא כל כך מופלא, עד שאין חילוק בין האור השרשי הכתוב ובין האור המתפשט על ידו בתוך הבעת הנוטריקון במילואו, אלא שגם בההרגשה של המקבלים והכרת הטעם הטוב שבנועם ד' בצורה של רגש הבא ממקור הנועם העליון, גם כן זה הנועם המקורי מופיע (ג"כ) מכח היסוד השרשי בתור אמירה במילואה בכל נעימותה, והתענוג העליון הכלול בה בכל מילוי הנועם, נעימה. כתיבה, הנועם הכתוב מפורש, יהיבה, הנועם הניתן על ידי ההתפשטות, באופן שגם המקבלים יכולים לעלות לאותה המדריגה, שההתאחדות של האור המתפשט עם האור המקורי מזהירה בה בכל שלמותה ובכל הרגשת נועמה, בכל מלוא נשמתם, אמירה נעימה כתיבה יהיבה.

נ.ח.

איכא דאמרי, "אנכי" למפרע, יהיבה כתיבה נאמנין אמריה. זאת היא ההבחנה, שהאחדות האמיתית היא כוללת את כל האור המתפשט בתוך האור העצמי השרשי, עד שמרגישים אחר כך בכל התולדות של המחשבות המסתעפות מזיו הקודש המפורש והכתוב, את ההתאמה של הקדושה לעומת השורש המפורש. וכל מה שהתולדות המתפשטות מתרחבות, לא יצא שום דבר מגבול הקדושה כפי מה [שהיא] במקוריותה העליונה. וזה מבחינים דוקא בשעה שהולכים במדריגה של השכלה מלמטה למעלה, ומקשרים את המחשבות המתפשטות לשרשן המקורי, ורואים את כל הדברים שהם מתאימים, כאילו היו כולם כתובים מפורש בכל מילואם. וזהו המופת הנלמד מן המאוחר אל הקודם, למפרע, יהיבה כתיבה, ההופעה המתקבלת ונחקקת בנשמת המקבלים, שלהם ניתן להתבונן, יהיבה, כתיבה, מתאימה עם הכתב המפורש בלא שום נסיגה מעצם הקדושה במילואה, כי נאמנין אמריה.

נ.ט.

דבי רבי נתן אמרי, "כי ירט הדרך לנגדי", יראה ראתה נטתה. בתכונה שבנוטריקון, חוץ ממה שנתבאר שיש בו משום התפשטות הגורמת להופעות רעיוניות חוץ מהנאמר מפורש, ולגילוי השורש של ההתפשטות הזאת במקורו היסודי, ישנה עוד תכונה אחת שהיא מורה על ביאור של חזיון עם הסבות הגורמות להופעתו. וזאת היא הדוגמא של הפעל ירט, שלענין המדובר אודות[י]ו על ידי העובדה של המלאך עם בלעם, שביאר לו בתיבה אחת את החזיון הנפלא של נטיית האתון מן הדרך, מפני שבתחילה לפני ראייתה,

ג"כ הרגישה את הפחד מפני המלאך בהרגשה אינסטינקטיבית, ואח"כ באה הראיה המוחשית, שהיא גרמה את הנטיה, מה שלא היה אפשר לה להזדמן לולא שתי הסיבות שקדמו לה לנטיה זו, שהיא יראתה הסתמית, [ו]ראייתה את ההולך לעומתה להתיצב לשטן בדרך. וזאת היא סגולה מיוחדת בנוטריקון, וזהו מה שחדשו כאן דבי רבי נתן מהכא, "כי ירט הדרך לנגדי", יראה ראתה נטתה .

5J.

רבי ישמעאל תנא, "כרמל", כר מלא. בכלל הרמוז הנוטריקוני כלול גם כן מה שלפעמים ישנם שני מושגים שהם מתאחדים בנושא אחד, ומבחוץ רואים רק ענין אחד בנושא ההוא, אבל כשמדקדקים בדבר מוצאים באותו הנושא כפל של מושגים. וההכפלה הזאת היא דוגמא לכמה דברים אשר אנחנו משיגים אותם בגוון אחד לפי ההשגה הראשונה, וכשאנו עומדים על עומקם של דברים נמצאם שהם מתפרדים לענפים שונים, "הלוא כה דברי כאש נאם ד' וכפטיש יפוצץ סלע¹", מתחלק לכמה טעמים². והמשל הוא מפירוש המילה "כרמל", שרבי ישמעאל מתרגמה לשתי תיבות ששני מושגים כלולים בה כר מלא . נז. 1. ירמיה כג, כט. 2. סנהדרין לד, א.

hJ.

רב אחא בר יעקב אומר, "קללה נמרצת" נוטריקון, נואף הוא, מואבי הוא, רוצח הוא, צורר הוא, תועבה הוא. בכלל הנוטריקון אנו מוצאים גם כן העמדה על מחשבות הכמוסות בתוך הלב, שהן מתבטאות בתיבה אחת, שאנחנו מכירים ממנה את כל מה שהיה נחשב במעמק הנפש. שמעי בשנאתו את דוד, רצה בקללתו למצא את כל הערכים שלו לחובה, ובמקום שבאמת מנוקה הוא דוד מחטא ניאוף בענין בת שבע, מפני שכל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו¹, הבליט הוא שהיה כאן חטא של ניאוף ורמוז זה דוד בנו"ן של "נמרצת". ובמקום שהחשש של גזעו כבר נתבררה הלכה של עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית², בקש שמעי להטות את דין הפסול עליו, לאמר מואבי הוא, וברמוז הוא הענין במ"ם של "נמרצת", מואבי הוא. ובמקום שמשפטו של אוריה הוא מפני שהיה מורד במלכות, לא היה על דוד חטא של רצח בו, אמר הוא רוצח הוא, ברמוז הרי"ש של "נמרצת". ובמקום שהעמדת מלכות בית [דוד] היא הטובה העליונה של בנין האומה ונצחה, ומלכות בית שאול לא היתה מסוגלת לרומם את כנסת ישראל לאותה המדה המשיחית, בא שמעי לגלגל על עצם המלכותו של דוד, שמפני כך ירד הערך של בית שאול, שהוא ענין של גרמת צרות לכלל ישראל, עד שהביע זה בביטוי צורר הוא, המרמוז (בריי"ש) [בצדי"ק] של "נמרצת". ובמקום שכל המגמה של מלכות בית דוד היא לרומם את כבוד קדושת ישראל, והרגאות גדולת האומה באצילותה נגד כל עמי תבל, רצה שמעי לומר שהשאיפה הכללית שבמלכות דוד היא ההיפוך מהקדושה, כמו עבודה זרה חס ושלום, שנקראת תועבה³, ולשם כך אמר תועבה הוא, שנרמוז בתי"ו של "נמרצת". ומזה אנו מבינים את הרעיונות העמוקים שבנוטריקון. אנחנו יורדים להבין את הצפון וגנוז בתוכיות נפשו של אדם, שמתגלים לפנינו מצפוניו גם כשלא בטא אותם במפורש, כמו שאנו מבינים את כל צדדי הפסול שרצה שמעי בכעסו לגולל על דוד, בקללו אותו הקללה הנמרצת, שביאורה הוא, נואף הוא, מואבי הוא, רוצח הוא, צורר הוא, תועבה הוא. נח. 1. שבת נו, א. 2. יבמות סט, א. עו, ב.

רב נחמן בר יצחק אמר מהכא, "מה נדבר ומה נצטדק", נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו. רוצה להבליט בנוטריקון זה את כל המחשבות האפשריות להעלות על הדעת, איך שעלה על דעת הבנים שנתפסו במצודה כל כך נוראה, במעשה הגביע של בנימין, וכל הצדדים שיש אפשרות לחשוב על אשמותיהם, בין הידועים לפי דעתם לזה האיש המגלגל אותם עליהם, בין שאינם ידועים לו אבל להם הם ידועים, ו[ה]האשמות הנן נתפסות בלבבם להרבות את עינויי נפשם, הננו רואים מהנוטריקון הזה את המית הלב שלהם. ולעומת החשד הגלוי של הריגול, שעליהם באה תשובתם "כנים אנחנו, 1" נרמז כאן נכונים אנחנו. לעומת חטא מכירת יוסף שחשבו בלבבם ודיכא את רוחם, סוף כל סוף נחמו את עצמם שלמרות כל החטא שיש בזה, הלא הם דנו אותו במשפט, ועל פי שיקול דעתם נמצא חייב, עד שבתורת משפט צדק עשו נגדו כל מה שעשו, ונמצא שיכולים הם לומר על ידיעת הפיכתה של סדום בעון מאסה את הצדקה, כשורא טבע, להביא גם כח בנין ושכלול לעולם, לא יספיק הלימוד הבא מעונשם של רשעים, כי מקור יותר עדין ויותר טהור זקוק הוא להביא את העולם לבנינו והתפתחות שכלול.

פרק יז

י.ב.

אמר ליה אביי, לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא כשורא שאפילו בכל מימות שבעולם לא טבע, אלא אפילו גברא דטבע בכל מימות שבעולם, בימא דסדום לא טבע. הטבע בעצמו מעורר את העולם לבנין ולשכלול, וכשרק רישום הרשעה הולך ונמחה ממילא אור החסד והצדקה הנטוע בנפש האדם הולך ופורח, והעולם מתבסס על ידו. ועל כן נשאר הטבע הרגיל, דכשורא לא טבע, על מכונו. ובנין העולם הולך הוא בשכלולו, מאז נמחקה הרשעה הגמורה של סדום מבמת החיים. וקיום החיים, שהיה עלול להתמוטט מצד הרשעה של עקירת חוש הצדקה מן העולם בגישומה בסדום, זה נשאר בולט בתכונת ימא דסדום, דגברא לא טבע, בתואר משונה מ כל מימות שבעולם, להורות על קיום החיים הבא להתחזק בצורה פלאית על ידי איבודה והפיכתה של סדום. ו כשורא, סמל הבנין והשכלול של העולם, נשאר על עמדתו הטבעית, דלא טבע בימא של סדום, כדמות הטבע הכללי, דלא טבע גם בכל מימות שבעולם. וצד החידוש הזר הוא, דאפילו גברא, דטבע בכל מימות שבעולם, בימא דסדום לא טבע.

י.ג.

שלח ליה רבי ינאי למר עוקבא, לישר לן מר מהנך קילורין דמר שמואל. שלח ליה, שדורי משדרנא לך דלא תימא צר עין אנא, אלא הכי אמר שמואל, טובה טפת צונן שחרית ורחיצת ידים ורגלים [בחמין 1] ערבית מכל קילורין שבעולם. החכמה היא מחדשת תמיד דרכים חדשים, אמצעי רבים, להיטיב מצב האדם, לרפאו ממחלותיו, להצילו מכל הדברים שיכולים לפגוע בו. אבל ברבות המדע וכפי אותה המדה שההמצאות החדשות הולכות ומתפרסמות בעולם, ככה הולך הוא ונשכח המעמד הפשוט הטבעי של האדם, שהוא משמש הרבה פעמים בסיס יותר איתן לכל עמדת הצלתו, מכל הפעולות, מכל החשבונות היותר רחוקים שחדשה המדע[י]ות. הדבר הזה נוהג לא רק בעניני הבריאות והדברים החומריים, כי גם בהדברים הרוחניים, במעלות הנפש, בהשגות עליונות ובמדריגות גבוהות, גם כן אחרי כל העליוניות שבחכמה ובחסידות, כל מה דפשיט טפי מעלי2. והפשיטות המוסרית והעבודה הטהורה שבפשטות, היא מאירה את העינים הרבה יותר מכל ההתחכמויות הרחוקות, שהנן רק טפילות, לחזק ולפאר על ידיהן את היסוד הפשוט, אבל עיקר הכל היא ההדרכה של התמימות הפשוטה, "תמים תהיה עם ד' אלהיך3". אמנם היכולת העליונה, רכישת השכל בכל דרכיו, והדעת העליון הבהיר עם כל הרחבות, זה צריך להיות נמצא בכתו של האדם, כל אחד כפי מדריגותיו, כאשר תוכל נפשו שאת, אבל הדרך הכבושה שצריכה להיות הקבועה והתדירית, היא התכונה הפשטנית הבריאה, היתירה בערכה מכל התולדות המחוכמות. וכזו היתה התשובה הנבונה, על המשאל של שליחות הקילורין דמר שמואל, החכים4, האסיה5, הירחינאה, הבקי בשבילי דרקיע6, והצולל במעמקי המדעים כולם, יחד עם תורתו הגדולה העמוקה והרחבה, עם קדושתו העליונה וטהרת מדותיו הקדושות. אמנם השיב לו מר עוקבא, הנשיא, רב ההדר: שדורי משדרנא לך, דלא תימא צר עין אנא. יהיה זה אצור אצלך כמו שהוא מצוי אצלי, אבל השימוש התדיר,

לא יהיה מיוסד על ההמצאות הגדולות, כי אם על הפשטות התמימה, הנותנת בריאות וחיים לגויה ולנשמה. הכי אמר שמואל, יפה טפת צונן שחרית, ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית, מכל קילורין שבעולם. יג. 1. מרן הראי"ה קוק זצ"ל הקיף מלה זו בסוגרים מרובעים, כנדפס בעין יעקב שבידינו. 2. ר"ה כו, ב. 3. דברים יח, יג. 4. ב"מ פו, א. 5. שם. 6. שם פה, ב.